שו״ת · אחרונים · צמח צדק

צמח צדק (לובאוויטש) אבן העזר חלק ג

רבי מנחם מנדל שניאורסון

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

צמח צדק (לובאוויטש) אבן העזר חלק ג

רבי מנחם מנדל שניאורסון

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/צמח-צדק-לובאוויטש-אבן-העזר-חלק-ג/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

סימן קמה 5
סימן קמו 29
סימן קמז 33
סימן קמח 33
סימן קמט 35
סימן קנ 37
סימן קנא 39
סימן קנב 45
סימן קנג 49
סימן קנד 61
סימן קנה 64
סימן קנו 67
סימן קנז 68
סימן קנח 69
סימן קנט 80
סימן קס 103
סימן קסא 105
סימן קסב 111
סימן קסג 113
סימן קסד 122
סימן קסה 131
סימן קסו 150
סימן קסז 165
סימן קסח 168
סימן קסט 169
סימן קע 173
סימן קעא 177
סימן קעב 178
סימן קעג 182
סימן קעד 184
סימן קעה 188
סימן קעו 198
סימן קעז 198
סימן קעח 208
סימן קעט 214
סימן קפ 222
סימן קפא 223
סימן קפב 227
סימן קפג 228
סימן קפד 229
סימן קפה 235
סימן קפו 237
סימן קפז 241
סימן קפח 244
סימן קפט 259
סימן קצ 268
סימן קצא 285
סימן קצב 288
סימן קצג 290
סימן קצד 292
סימן קצה 313
סימן קצו 321
סימן קצז 323
סימן קצח 335
סימן קצט 339
סימן ר 344
סימן רא 362
סימן רב 363
סימן רג 365
סימן רד 374
סימן רה 376
סימן רו 377

סימן רז 389
סימן רח 393
סימן רט 395
סימן רי 395
סימן ריא 395
סימן ריב 396
סימן ריג 398
סימן ריד 398
סימן רטו 400
סימן רטז 401
סימן ריז 409
סימן ריח 410
סימן ריט 414
סימן רכ 416
סימן רכא 417
סימן רכב 420
סימן רכג 421
סימן רכד 422
סימן רכה 428
סימן רכו 429
סימן רכז 434
סימן רכח 437
סימן רכט 437
סימן רל 439
סימן רלא 445
סימן רלב 446
סימן רלג 447
סימן רלד 454
סימן רלה 465
סימן רלו 467
סימן רלז 472
סימן רלח 473
סימן רלט 474
סימן רמ 482
סימן רמא 484
סימן רמב 490
סימן רמג 491
סימן רמד 491
סימן רמה 505
סימן רמו 506
סימן רמז 510
סימן רמח 518
סימן רמט 522
סימן רנ 524
סימן רנא 532
סימן רנב 533
סימן רנג 541
סימן רנד 543
סימן רנה 548
סימן רנו 548
סימן רנז 551
סימן רנח 553

סימן קמה

צעקת האשה הנעצבת קשת רוח ומרת נפש מרת העניא בת יהושע זעליג מהאדיץ. אשר בעלה עיגן אותה זה יותר משנים עשר שנה. וזה שנתיים נודע שהחליף דתו והוא ברוסיא רחוק משם כמאתים פרסאות. ובהיותו שם בזאוואד סינדרווע פעלו ממנו שיצוה לכתוב ג"פ לאשתו וכן עשה וצוה לסופר לכתוב [וכתב] לעדים לחתום. והגיד להם שמו צבי הירש בן גרשון. גם הגיד להם שם אשתו הנ"ל אשר בהאדיץ ונתן סימנים אשר בעת פרידתו ממנה שבק לה בן ממנו. גם יש עוד סימן בהמגרש שראו העדים שיש לו בעין השמאלית נקודה שחורה וכן הוא באמת. והנה הסופר לא כתב אז הגט. וכעת הסופר הרחיק נדוד מסינדרווע ובא לביתו שהוא ק' לאזני הרחוקה משם יותר ממאתים פרסאות והעדים שיחד הבעל לע"ח הן בסינדרווע. והאשה הנ"ל בוכה ומבכה אולי יש לה מזור ותרופה להכתיב הגט כעת וליתן לה. ולפי ששקדו חכמים על תקנת עגונות וראוי וחובה על כאו"א להשתדל בתקנתם. ע"כ באתי להציע מה שנלע"ד לכאורה אופן לכתוב הגט כאן בלאזני ושיושלח ע"י הפאצט להע"ח ויחתמו עליו ויחזרו וישלחנו להסופר שהוא ג"כ השליח הולכה והוא יתננו להאשה. ואם לא יוכשר אופן זה ודאי תשאר עגונה כי מריחוק מקום שבין הסופר והעדים קשה הדבר שיתוועדו יחד. ואם יוכשר הדבר בעיני חכמי הדור אזי יעשו מעשה בזה וא"ל דברי בטילין:

מה שיש לדון בזה הוא כך:

א ראשית דבר הנה הסופר שאומר שהבעל עשאו שליח לכתוב את הגט וליתן. ודאי שצריך להביא עדים ע"ז כיון שאין הגט בע"ח יוצא מתח"י וכמ"ש הרמב"ם פ"ט מה"ג דין ל"ב. והובא בש"ע סימן קמ"א סעי' י"ב. (אף שמדברי הטור ר סימן ק"מ בשם העיטור מבואר שאם כתבו השליח ונתנו לה בפני ע"מ כשר ותנשא בו לכתחלה ולא נזכר שם שצריך השליח להביא עדים על שליחותו. אך כיון שהאחרונים לא הזכירו דעתו כלל אפשר דס"ל דמיירי נמי ביש עדים על שליחותו. וה"ק הולך גט זה לאשתי בפני עדים פי' שאמר לו כן בפני עדים). אמנם אם הבעל מודה שעשאו שליח הגם שבמגיד משנה שם מבואר דמ"מ הוי ספק מגורשת אך בס' לב שלם על הרמב"ם דין הנ"ל כתב בשם ס' מחנה אפרים וס' בני דוד דהוי גט כשר. וז"ל המחנה אפרים כ' הה"מ ואפילו יודה הבעל כו' נ"ב זה אינו דאם יודה הבעל הוי גט כשר. אבל כשאינו מודה הוא דהוי ספק שמא אין הבעל שלחו עכ"ל. והנה ראייתו של המ"מ הוא מהדין שב סימן קמ"א סנ"ו בעדות השליח והודאת הבעל דהוי ס' מגורשת. אך טעם של החולקים עליו נ"ל משום דהא בגמ' שם (דף ס"ד ע"א) מבואר הקושיא וליהמניה לבעל ומתרצי' מי קאמר גירשתי. ופרש"י

שליח להולכה הוא דעבד וא"כ אין הבעל יודע מגמר הגירושין. אבל בנ"ד שיש ע"מ והספק הוא רק אם עשאו הבעל שליח ודאי דמהימנינן לבעל. ולכאורה הי' נראה לומר דהמ"מ ס"ל כהרי"ו שבב"ש סימן קמ"א ס"ק פ"ד דאפילו אם הבעל אומר נתתי ליד ש"ק אינו נאמן למאי דקיי"ל ר סימן קנ"ב דבעל שאמר גירשתי את אשתי אינו נאמן. א"כ ה"ה הכא גם שיש ע"מ. אך באמת ל"ד דהתם ה"ט משום דכל המגרש יש לו קול ולפיכך, א"נ משא"כ בנדון של המ"מ שבאמת יש ע"מ ויש קול אלא שהספק אם צוה הבעל לכתוב ושם לא שייך קול ונאמן הבעל (הג"ה. ואף גם בדינו של רי"ו ראיתי במכמ"א שער ששי סס"י יו"ד כ' דמשמעות הב"י נראה דלא ס"ל כן וכן פסק הלבוש סימן קמ"א סנ"ו אלא שהוא תמה ע"ז. ומצאתי בחידושי הריטב"א בפרק התקבל שם ס"ל דבש"ק הבעל נאמן משום דאומר גירשתי וכ"מ פשט הסוגיא שם. ובחה"ר הקשה ע"ז מסוגיא דפי"נ. ויש לתרץ דהכא האיכא קלא שידוע בעדים מהתחלת הגרושין והרי הטעם דמ"ד בעל שאמר גירשתי אינו נאמן פרשב"ם ותוספות משום דאם איתא דגירשה ה"ל קלא והרי הכא באמת יש קלא ועדים בהתחלת הגרושין כו'. עכ"ה). ועיין פ"ב דגיטין (דף י"ט ע"ב) בתו' ד"ה צריכי. ויש לומר דנהי כו' שע"פ מש"כ יש קצת ראיה לתירוץ זה. מיהו בספר תורת גיטין סימן קמ"א סעי' י"ב כתב שהרשב"א בפ"ג דקדושין (דף ס"ד) כתב טעם בהא דבעל שאמר גירשתי את אשתי הוי ספק מגורשת והוא משום דאין מה לי לשקר מוציא מידי חזקה. ודבריו תמוהים דהרשב"א לא כ"כ רק לר' נתן ולאוקימתא דאביי דמפיק לה מאוקימתא קמייתא ואוקמא בדלא מוחזק לן באחי ולא בבני לר' נתן אינו נאמן להתיר ולומר יש לי בנים דאשה זו בחזקת איסור לשוק עומדת ולא אתי מה לו לשקר ומרע ליה לחזקה עכ"ל. הרי שכ' שזהו לר"נ דוקא. משא"כ לרבי דהלכתא כוותי' כתב הרשב"א תחלה וז"ל ולרבי כ"ש שהיה נאמן להתיר אם אמר בשעת מיתתו לבד יש לי בנים או אין לי אחים כו'. ועוד דהא למסקנא שם דחה הרשב"א אוקימתא דאביי מהלכה ומה"ט נמי משום דבפי"נ אמרי' שנאמן באומר יש לי בנים אע"ג דמוחזק לן באחי וס"ל להרשב"א דאפילו לר"נ דינא הכי וה"ט לפי שאינו עוקר חזקתו לגמרי פי' שאין הטענה מכחשת החזקה שיכול להיות ששניהם אמת ולאפוקי כשאומר אין לי אחי' שסותר החזקה. ואף גם בזה הרבה חולקים כמבואר בטור וב"י סימן קנ"ז ובמוחזק שאין לו בנים ואמר יש לי בנים ס"ל להמ"מ דגם לדעה ראשונה נאמן ואע"ג דמיגו במקום חזקה אי אמרי' היא בעי' דלא אפשיטא בב"ב (דף ה') וע' תוספות פ"ב דכתובות (דף י"ט א') ד"ה חזקה מ"מ מיגו זו עדיפא מתוך שבידו ממש לגרשה. וכ"ש בנ"ד שאין הטענה שאומר מכחשת להחזקה כי אמת שהיא אשתו אלא שצוה לכתוב לה גט. וע' מל"מ רפ"ג מה' יבום שבעל

שאמר גירשתי את אשתי נאמן אי לאו דקלא אית ליה וכ"ד כל הפוסקים שלא כדברי הת"ג וטעם המ"מ שמחמיר בהודאת הבעל שצוה לסופר ע' ב"ש סימן קמ"א ס"ק י"ז וזה לא שייך בנ"ד דהכא אין ריעותא כלל. אלא מיהת אי קשיא הא קשיא לדעת י"א שבש"ע סימן קנ"ו סעי' ו' שכשיש עדים שיש לו אחים אינו נאמן לומר יש לי בנים והא התם אינו סותר החזקה וא"כ אמאי אינו נאמן הרי בידו לגרשה וע' ב"ש שם סקי"א שכ' ולא מצינו מי חולק ע"ז. אמנם באמת לא היה לפניו חי' הרשב"א לקדושון שמבואר שם בהדיא שאפילו ידוע בעדים שיש לו אחים נאמן וכ"כ הרב"י בש"ע דעה הראשונה שהיא העיקרית אצלו כנודע. ועוד הא מבואר בראנ"ח הובא באה"ט שם דבאומר זה בני לכ"ע נאמן ונ"ד באומר זהו הסופר שמניתיו לכתוב הגט להא דמיא ולכ"ע נאמן. ובר מן דין הכא עדיפא דהתם המיגו הוא מענין לענין שמתירה באמרו יש לי בנים מתוך שבידו לגרשה והכא המיגו הוא בענין א' שאומר שזהו הסופר שמינה לגרשה ונאמן מתוך שבידו למנותו עתה. וכ"ש בנ"ד שהכל קודם גמר המעשה. ובשעה שהגירושין נגמרים יש ב' עידי מסירה. והאמנה שהאמינו לו היה תחלה ודו"ק:

והנה בנידון דידן שהבעל כתב להע"ח שהם יחתמו על הגט שיכתוב דער סופר משה בן ישראל פון מיינט וועגין צבי כו' אם נפרש לשון פון מיינט וועגין כאלו הודה שעשאו שליח על כתיבת הגט שאז כותב עבורו ר"ל בשליחותו. י"ל דא"צ עדים על שליחותו. ול"ד למ"ש ב סימן ק"כ ס"ה שאין למנות סופר ע"י הכתב דהכא המינוי היה מפה אל פה רק שמודיע זאת ע"י הכתב ובודאי דע"י הכתב חשיבה ידיעה דדוקא בעדות אמרינן ולא מפי כתבם אבל לא בבעל דבר עצמו כמ"ש הבעל המאור ביבמות ס"פ ד' אחין ופשוט הוא. אך יש לומר שלשון פון מיינט וועגין אינו מורה על שליחות כל כך ומה גם כי המ"מ חולק גם על זה. ולכן נראה שיש לקיים שליחותו מצד השטר כח שיש לו מן הבעל שמינהו סופר ושליח בפני ג' כנוסח המוסגר פה שיש ג' חתומים ע"ז ולסמוך על תשו' הרשב"ץ שבב"י סימן קמ"א ובב"ש שם ס"ק ל"ח דמיקל במקום עיגון אפי' א"י לקיים החתימות ואפי' בש"ק שצריך הרשאה מעיקר הדין וה"ה נמי בנ"ד. אך הט"ז סס"י קמ"ב חולק עליו אפילו כשיש קיום ב"ד ס"ל דאין להקל כשא"י לקיים החתימות. ועוד ראיתי בספר תורת גיטין (מבעהמ"ח ס' חוות דעת) ב סימן קמ"א סכ"ז עמ"ש בש"ע על שטר ש"ק יחתמו שני עדים כו' כתב הוא וז"ל קשה לי דמה"ת יועיל שטר על עדות שליחות הקבלה הא קיי"ל דמפיהם ולא מפי כתבם רק בשטר שנכתב מדעת המתחייב ובצוויו מטעם שכתב הרמב"ן דשם הוו כשלוחים של המתחייב והוי כאלו המתחייב בעצמו כתבו משא"כ בכאן כו' ואף שב סימן מ"ב ס"ה מבואר דמהני שטר בקדושין מ"מ בעינן

שיוכתב מדעת שני הצדדין והכא לא נכתב רק מדעת האשה ועי"ז מוציאין אותה מבעלה בשטר שנכתב שלא מדעתו ודאי אינו נראה עכ"ל. וכ"כ עוד ב סימן קמ"ב ס"ג. (והגם שאפשר לחלק בין ש"ק שהאשה ממנה ובין סופר וש"ה שהבעל ממנה שהוא המתחייב כי הגירושין תלוים ברצונו ולכן כותבין ע"פ דעתו בלא דעת האשה ול"ד לקדושין דבעי' דעת שניהם משום שהקדושין תלוים ברצון שניהם. אך מ"מ אין זה מספיק כי לפ"ז צריך שיוכתב בשטר עכ"פ שנכתב מדעת הבעל דאם לא צוה הוא אין לו דין שטר לשטה זו הגם שעשאו שליח בע"פ מ"מ כתב זה לא המתחייב כתבו ואין לומר דסמכי' אב"ד שמסתמא לא כתבו אם לא שצוה אותם כדאיתא בגמ' פ"ג דסנהדרין (דף כ"ט) שיילוהו לספרי דאביי וידעי כו' דהא מבואר בתשובת הרשב"א שבב"י ח"מ סימן ל"ט מחודש כ"א דלא סמכינן ע"ז האידנא וכ"כ בהג"א שם וכ"כ רי"ו). אמנם הנה הת"ג עצמו ב סימן קמ"ב ס"ג כ' שהב"ש לא סבירא לי' כן. כי הנה הת"ג יישב דעת הש"ע סימן קמ"א סכ"ז הנ"ל דמהני שטר על ש"ק וז"ל כיון דבשעת נתינת הבעל לש"ק א"צ עדים דהא כשתבא להנשא צריכה שתביא עדים ואין חיוב זה רק משום הלכתחלה שכתב הרמ"א סימן קמ"א סעי' ח' בהג"ה ע"ש מש"ה אין להקפיד כ"כ לכן נראה דבשעה שתבוא להנשא לא מהני שתביא שטר שליחות עד שיאמרו בפיהם בפני ב"ד בפנינו אמרה עכ"ל ב סימן קמ"א סכ"ז. וב סימן קמ"ב ס"ג כ' שמהב"ש סימן קמ"ב סק"ז מוכח דמהני שטר שליחות קבלה כשהוא מקוים. א"כ הא דקמן שחולק עליו וגם הרשב"ץ שבב"י ודאי חולק ע"ז. והנה הגם שיש ליישב פשוט דכאן לא בעינן דעת הבעל ול"ד לקדושין שהקדושין הוא התקשרות הבעל והאשה מש"ה בעינן דעת שניהם משא"כ בשטר ש"ק שעדיין היא אינה עושה דבר לבעל כלל כי הרי הדבר תלוי ברצונו אם ליתן הגט או לא. וא"כ הוא רק שט"כ מהאשה לשלוחה מש"ה בעי' דעת האשה לבד. אך מ"מ לפ"ז היה צ"ל נכתב בשטר שאמרה להם כתבו וחתמו כו' ולא נזכר זה כלל בנוסח ההרשאה שבטוש"ע סימן קמ"א ולא בנוסח הר"פ והר"פ הפליג להחמיר בקיום שטר ש"ק וע"כ היינו משום דס"ל דבזה לבד תוכל להנשא כשהוא מקוים וכמ"ש הב"ש (דאילו הי' לחומרא בעלמא רק לכתחלה כמ"ש הת"ג לא היה לו להחמיר בו כ"כ) ואעפ"כ לא נזכר בו שתאמר כתבו כו' אלמא דס"ל דגם בלא"ה סגי:

והענין כי מה שהחליט הת"ג דאין חשוב שטר רק שנכתב מדעת המתחייב כו' אין זה דברי הכל כי זהו רק דעת הרז"ה בס' המאור פרק ד' אחין והרמב"ן בס' המצות שרש ב'. אבל דעת הרי"ף פרק ד' אחין דכשהשטר יוצא מת"י העדים הוא דאמרי' מפיהם ולא מפי כתבם. אבל כשיוצא מתחת יד אחר נקרא שטר וכמו שנחקרה עדותם בב"ד וכ"ד

הראב"ד בס' הזכות והריב"ש סימן ר"י המבואר בח"מ בב"י סימן פ"א ומדבריהם נראה דאע"פ שלא נכתב בציווי המתחייב רק שהעדים מעצמן מסרו ליד השני נקרא שטר לענין דלא הוי מפי כתבם וכדמוכח מל' הש"ך ח"מ סימן מ"ו ס"ק צ"ג (דעדות שבשטר הוא דאורייתא וטעמא דכשר הוא משום דכיון שכתבוהו ומסרוהו ליד הלוה לא שייך מפיהם ולא מפי כתבם וכמ"ש הרי"ף פד"א או מטעם כיון שכתבוהו בציווי הלוה לא שייך מפי כתבם אלא מפי כתבו הוא וכמ"ש הרז"ה והרמב"ן עכ"ל הרי) שהם ב' שיטות. דשיטת הרי"ף לחוד ושיטת הרז"ה והרמב"ן לחוד. וכ"כ בכנה"ג בח"מ סימן כ"ח אות נ"ו דלהרי"ף בעי' שיהי' ראוי למוסרו לדעת הבעלים ע"ש שחילק בין שטת הרי"ף לשטת הרז"ה. רק בס' תשו' מ"ע סימן קכ"א דעתו שאין חולקי' כלל ע"ש ואין דבריו מוכרחים. גם מלשון הרמב"ם פי"א מה' מלוה דין א' אין כותבין עדותן ונותנים למלוה שלא יחזירו למלוה ע"פ עדות בשטר עד שיאמר להן הלוה כתבו כו' משמע הא משום ולא מפי כתבם לית לן בה אפי' לא נכתב מדעת המתחייב והיינו כשיטת הרי"ף כיון שיוצא מתח"י אחר. וכן משמע עוד פ"ז מה' טוען דין ג' אע"פ שלא קנו מידו ולא אמר להם כתבו ותנו הרי אלו כותבין ונותנין שאין כאן לחוש שמא יתן לו ונמצא תובעו פעם שנית עכ"ל. הרי דאע"פ שלא נכתב בציווי המתחייב לא חשיב מפ"כ וכל שאין לחוש שמא יתבענו פ"ב כותבים ונותנים ולא בעי' דעת המתחייב. וכן משמע ממ"ש בחה"ר ובר"ן פ"ק דקדושין (ד"ט ע"ב) דאס"ד לא ניתנו ליכתב ר"ל שאין גובין ממשעבדי אמאי צריך דעת דמאי איכפת להו ומדלא קאמר דצריך דעת כדי שיהי' זה עדות ולא יהיה פסול מחמת ולא מפ"כ ש"מ דלית לן בה. ולשטה זו א"ש טובא הא דמודעא ומחאה בפני ב' ואצ"ל כתובו שהקשו התוס' בב"ב (דף מ') ובכתובות (דף כ'). (וגם פשטא דסוגיא הודאה בפני שנים וצ"ל כתובו לא משמע כלל שציווי זה יהיה בשביל שיהיה לו דין שטר וזולת זה לא היה לו דין שטר רק משום שלא יחזירו ממלוה ע"פ למלוה בשטר כמ"ש הרמב"ם והרשב"ם פחז"ה (ד"מ). והנה הקושיא שדחקו להרמב"ן לומר דבעי' דוקא מדעת המתחייב מבואר בחידושיו פרק ד' אחין הוא מהירוש' מצאו כתוב בשטר מת פ' אין משיאין את אשתו כו' ואפשר לומר דההיא נמי דוקא במצאו שטר בשוק או ברשות אחר אבל כתבו עדים ונתנו לאשה משיאין אותה ולא מיחוור אלא איכא למימר כיון דאין זה עושה מעשה שטר ולא כתבו של א' מבעלי דבר הוא שהרי אינן עושין ביניהן שום מעשה להזמינן עליו עדים עכ"ל. ומל' זה היה אפ"ל דלאו דוקא שיאמר להם כתבו אלא כשעושין מעשה ומזמינים עדים כבנ"ד סגי. וע' ב"ש סימן י"ז ס"ק כ"ז דירוש' זו מיירי בכותב לזכרון א"כ לק"מ על הרי"ף מזה). ועפ"ז יבא על נכון פסק רמ"א בח"מ סימן ל"ט ס"ג מיהו

י"א כו' וכ"כ ב סימן מ"ו ס"י והש"ך השיג עליו דכל היכא שלא נכתב מדעת המתחייב הוי מפי כתבם. ולפמ"ש א"ש לשטת הרי"ף וסיעתו. ובלא"ה התומים שם סימן ל"ט השיג על הש"ך וביאר דעת ועוד אומר ר"י שבתוס' כתובו' (ד"כ ב') דכל שנכתב בנוסח שטר לא הוי מפ"כ. ואם כן נ"ד שנכתב בנוסח שטר הרשאה שבטוש"ע לא הוי מפ"כ וע' פנ"י בכתובות שם שפי' דברי ר"י באופן שהם כמעט ד' הרי"ף ובהכי א"ש מ"ש התומים דתוס' דב"ב קשיא להו מ"ש נוסח שטר כו' דלפי' הפנ"י היינו כל שלא נכתב לזכרון להיות תח"י העדים. ופשיטא שלפ"ד ר"ת שבתוס' ורא"ש פד"א בנ"ד ש"ד אלא שהתומים כ' דר"ת לא שייך רק בממון (ולא משמע כן בתוס' ורא"ש שם) וע' הג"א פ"ב דכתובות דדיני נפשות לבד לא אמר ר"ת וגיטין דמי לד"מ לענין דו"ח גם אפשר לחלק בין גיטין לקדושין כמ"ש בתומים סימן כ"ח ס"ק ט"ז לפ"ד הרמב"ם דבגיטין היה תקנה כו'. ומ"ש התומים דלא שייך רק בממון ר"ל לאפוקי קדושין:

העולה מזה שלפ"ד הרי"ף והראב"ד והריב"ש י"ל דשט"כ זה לא חשיב מפ"כ וכן הוא לפ"ד ועוד אומר ר"י שבתוס' כתובות (ד"כ) והביאו רמ"א להלכה בח"מ סימן מ"ו וכ"ש לפ"ד ר"ת שבטוש"ע ח"מ סימן כ"ח. רק לפ"ד הרמב"ן יש להחמיר לכאו' ומש"ה א"ש דעת הב"ש ב סימן קמ"ב סק"ז דלא חש לה לסברת הת"ג. אמנם לפי שבא"ע סימן מ"ב הביא הב"ש דעת הרשב"א דס"ל כהרמב"ן. ומשמע דס"ל כוותי'. ע"כ י"ל שגם לשיטת הרמב"ן והרשב"א יש להקל עפמ"ש בחידושי הר"ן פ"ג דסנהדרין דכ"ט הודה בקרקעות ולא קנו מידו מאי אמימר אמר אין כותבין ומר זוטרא אמר כותבין וכ' הר"ן דטעמא דאמימר דס"ל כיון דקיי"ל בכל שטר בעינן צוואת המקנה וכדכתיבנא בגיטין פמ"ש והכא שהודה זה שזה הקרקע של פ' לא עשאו שליח שיעשה שטר אלא שהודה על מה שעבר שהקרקע הוא של פ' מש"ה אין כותבין שטר שאין להם לעדים לכתוב שטר מדעת עצמן אלא מצוואת המקנה וכדכתיבנא ומר זוטרא ס"ל כו' בהודאה דקרקע כיון שאין שם שום הקפדה בדבר ואין שום נזק למי שעושה ההודאה אם העדים יכתבו שטר מזה או לאו אנן אמדינן ליה לדעתא דמודה זה דליכתבו שטרא ניחא ליה ומן הסתם כותבין כאילו היה מדעת המקנה וצוה לעשות שטר והלכתא כוותיה עכ"ל. ומלשון הר"ן בעינן צוואת המקנה כו' נראה שעומד בשטת הרז"ה והרמב"ן דאם לא נכתב מצוואת המקנה הוי מפ"כ שלכן אפי' בדבר שאין שום נזק לו בעינן ציוויו כדי שלא יהי' מפי כתבם אלא מפי כתבו וה"ט דאמימר אלא דמ"מ קיי"ל דכותבין לפי שכשאין שום הקפדה אמדינן לי' לדעתא דמודה וכאילו צוה כו'. וא"כ ה"נ בנ"ד בשטר ש"ק על הגט או שטר מינוי הסופר וש"ה שאין שום נזק לבעל אם העדים יכתבו שטר מזה או לאו אמרי' דדמי כאילו

צוה ויש לו דין שטר ולא הוי מפ"כ. (ובזה יש ליישב קושיית התומים סימן פ"א סעי' כ"ט ס"ק ל"ח למה במוחל חובו אצ"ל כתובו הא ה"ל מפ"כ ונכנס בדחוקי' ושדין זה במחלוקת שנוי' ולדבריו יהי' על הש"ך קושיא גדולה שהרי הוא עומד בשטת הרז"ה והרמב"ן כמ"ש כמה פעמים ב סימן ל"ט מ"ו ובדין זה ד סימן פ"א סכ"ט הוא מפרשו כאילו אין שום חולק ע"ז. ולפמ"ש בשם הר"ן א"ש דכיון שאין שום הקפדה ונזק למי שעושה המחילה אמדינן לי' לדעתא דניחא ליה שיכתבו וה"ל כנכתב בשליחותו). ועוד אפשר יש צד להקל בנ"ד גם לדעת הרמב"ן וסיעתו מטעם אחר והוא כיון שהיו ג' והיו ב"ד וגם נכתב בלשון בפנינו ב"ד ח"מ כו' ובב"ד מבואר בתומים סימן נ"ו סקי"ז דאצ"ל כתובו. ואף שבנ"ד הן הן העדים והן הן הדיינים מ"מ אם נכתב ביום י"ל שהן דיינים כי לא תהא שמיעה גדולה מראיה ואפילו בדאורייתא אמרינן הכי כמ"ש בטוש"ע ח"מ סימן ז' סעי' ה'. וא"כ כבר נתקבלה עדותן בפני ב"ד. והכתב זה יש לדמותו לכתב ששלחו ב"ד להודיע שקיבלו עדות על דבר זה ובב"ד אפילו מפ"כ ש"ד דדוקא בעדות כתי' ע"פ שנים עדים כו' והוא פשוט ומבואר בישו"ש פרק ג' דיבמות סימן י"ג וכ"כ ריא"ז ר"פ מי שאחזו. וכן הוא לענין קיום שטרות דמהני כתב ב"ד אפילו לדעת הרא"ש שבש"ך ח"מ סימן מ"ו ס"ק י"ז דס"ל דגם עדות על קיום שטרות בעי' מפיהם ולא מפ"כ ואם דיינים מכירים ח"י העדים א"צ להעיד בפניהם וכותבים הקיום ולא הוי מפ"כ כיון דעד נעשה דיין וכבר נתקבלה העדות. אלא דהתם בדרבנן אפילו עד המעיד נעשה דיין. ובנ"ד אם היה המעשה ביום אפילו בדאורייתא אמרינן הכי. ומלשון השטר היום יום ה' נראה שהי' ביום דאל"כ היו כותבים אור ליום כו' אלא שמ"מ אין ראי' כ"כ מזה מ"מ מידי ספיקא לא נפקא וכיון דבלא העדאת העדים ה"ל ס' כמש"ל בשם הרמב"ם פ"ג מה"ג דין ל"ב. א"כ ה"ל ס"ס ואפשר שיצאנו בזה מאיסור דאורייתא ובדרבנן יש לסמוך ע"ד החולקים על הרמב"ן. מיהו בלאה"נ יש לסמוך ע"ד הר"ן כנ"ל. ועוד כיון שבנ"ד הבעל חתם למטה על מינוי העדים ולעיל מיני' נכתב מינוי הסופר ע"פ העדים א"כ נראה ודאי שהסכים הבעל על כתב מינוי הסופר ולזיופא ודאי דלא חשדינן לעדי' שיכתבו אח"כ מלמעלה מינוי הסופר. וכיון שיש לדמות שט"כ זה לנכתב בציווי הבעל א"כ ודאי דגם לדעת הרמב"ן אין לו דין מפ"כ. ואפילו לדעת הת"ג דמחמיר בשטר ש"ק שנכתב ע"פ ציווי האשה לבד מ"מ שאני האיש שהגרושין תלוים בו לבד. גם לפ"ד הרמב"ם דס"ל דכל שטר הוא רק דרבנן ובדיני ממונות הוא שהקילו חכמים. וא"כ יש להחמיר לכאורה ולומר דדיני גיטין דמי למכות וקנסות דלא סמכי' על עידי שליחות שבשטר מ"מ אין להחמיר דודאי לא יהיה זה חמור מהגט עצמו דסמכי' על ע"ח. ואף לפמ"ש התומים סימן כ"ח ס"ק ט"ז

דודאי גט הוא מדאורייתא להרמב"ם ומחלק בין גמר הגירושין עצמם דנעשים ע"י ע"ח מדאורייתא אבל הראי' ע"ז שנתגרשה האשה לא סמכינן על ע"ח מדאורייתא מ"מ הא מסיק שם דרבנן תקנו עכ"פ שגם לראי' סומכי' על ע"ח וה"ה בהרשא. ועוד דלמסקנתו שם הרמב"ם ס"ל כשא"פ. רק לדעת ר' אביגדור שבהגמ"ר סוף קדושין יש להחמיר אם לא נחלק בין ראי' דקדושין לגיטין מיהו הב"ש שם סימן מ"ב ס"ק ט"ו דחאו מהלכה (וע' ריא"ז פ' מי שאחזו דמחמיר ג"כ שאפשר לומר דמיירי נמי דנכתב שלא מדעת הבעל מיהו הל' לא משמע כן דאל"כ מה חילוק בין זה לשטרי הודאות כו' וע' עוד מ"ש ריא"ז בש"ג פ' החולץ גבי נתגיירתי ביני לבין עצמי דשם סומכין על עדות שבשטר ואפשר כוונתו שם דוקא מדאמרי' בגמ' כגון דאמרי' עדים כו'). ומ"מ נראה שאין להחמיר בזה במקום עיגון עכ"פ ובפרט שיש צד להקל מחמת ח"י הבעל כנ"ל:

ב הענין השני שיש לדון בנ"ד. הוא נידון העידי חתימה שבסינדרווע שהם לא שמעו מפי הבעל שיחתמו רק שכתב להם בכתב ידו שיחתמו. ומבואר ב סימן ק"כ סעי' ה' אפילו כתב בכתב ידו לסופר שיכתוב ולעדים שיחתמו לא יכתבו ולא יחתמו העדים עד שישמעו מפיו כו' ויש מכשירין בנשתתק לכתוב ולחתום ע"פ כתב ידו שיכתוב לסופר כו'. והנה לפ"ד היש מכשירי' נסתפק בב"י לענין פקח שכתב בכתב ידו ובמל"מ פ"ב מה"ג דין ט"ז הכריע להקל והנה הד"מ הביא תשו' מהרד"כ שבמקום עיגון יש להקל וצ"ע ע"כ והובא בב"ש גם בחמ"ח רמז לזה. (והפר"ח דחה דבריו מהירוש' דפ"ק דתרומות דמשמע התם דהגט בטל מדאוריי' וצל"ע דאדרבה בירושלמי שם אח"כ לא משמע כן וז"ל א"ר אבדומי בחרש אנן קיימין ואין שליחות לחרש א"ר יוסי בר' בון בבריא אנן קיימין ולמה אינו גט אני אומר מתעסק היה בשטרותיו ופי' המפרש דר' יוסי בר' בון מוקי לה בבריא ולכך לא מהני עד שישמעו את קולו הואיל ובריא הוא ויכול לדבר היה לו לדבר לעדים ולסופר ולא לכתוב וא"ת הרי השתא עומד הוא בדבריו ורוצה בכך ולמה לא מהני ולא יהי' גט ה"ט אני אומר מתעסק הוא בשטרותיו ע"י שהיה מתעסק בשטרותיו נתבלבל דעתו וכתב ג"כ כתב זה ונעשה כאילו נכתב ונחתם שלא מדעתו כו'. וא"כ מבואר אדרבה שהכתי' מצד עצם מועלת אלא שאני אומר כו' והוא שהוא רק גזירה דרבנן ובנ"ד אפשר שאין לחוש לזה כ"כ שהרי לא היה יכול לומר לעדי' שלא היו עמו יחד. וגם עדים מעידים שלא נתבלבלה דעתו שהרי יש קיום ב"ד ע"ז) ובבאר היטב סק"י הביא תשו' שבו"י ח"א סימן קי"ז שרצה להקל בכת"י במומר לעבודת כוכבים ומזלות אם שהיה מהנמנע להשיג גט בענין אחר ע"ש:

ובתשו' מהרי"ן לב ח"ג סס"י צ"ג כ' שמדברי הר"ן נ"ל דס"ל דבכתב ידו לסופר לכתוב כו' הוי ס' מגורשת. ובהיות כן אפשר לומר שבנ"ד יש להקל עכ"פ מאחר שהסופר שמע מפי הבעל עצמו רק הע"ח מינה ע"י כת"י וידוע דע"ח אפי' כשיש בהם פיסול גמור כגון שלא לשמה הוא רק פיסול דרבנן כשיש ע"מ כמ"ש הרמב"ם שהוא כמזויף ולא מזויף ממש וכ"ה בש"ע סימן ק"ל סעי' י"ז. וא"כ בנ"ד אפי' אם נאמר דכת"י ה"ל ס' דאוריי' היינו בכתב לסופר שיכתוב או לעדי' ויחתמו וניתן בלא ע"מ משא"כ בניתן לפני ע"מ ה"ל ס' דרבנן ולקולא. וכ"ש שלדברי הרמב"ם והעיטור והרי"א שבקונדרי סימן (נ"ל שהוא ריא"ז ע' ר"פ מי שאחזו ועב"י מה שפי' בהרי"א) וסיעתם הוא כשר לגמרי אפי' בכתב לסופר כו' כנ"ל. (וגם להר"ן אין לומר דמוקמי' לה בחזקת איסור כי בספק שבדין לא שייך לומר אוקמא אחזקת' שבשביל החזקה לא ישתנה הדין ע' פמ"ג יו"ד סימן ק"י) ויש ראי' ממ"ש הב"ש סימן ק"כ סק"ז דבאומר אמרו רבו הדעות י"א הגט בטל והיינו בכתי' הגט אבל בחתימתו פסול ולא בטל וכן הוא מרומז בצחות לשון רמ"א כו' אלמא דכל פסול גם הפוסל מדאורייתא בכתיבת הגט מ"מ בחתימה הוא רק דרבנן. (ויש קצת ראי' מתשו' אאזמו"ר נ"ע בענין אומר אמרו שאחר שכ' שקשה להקל נגד הגה' רמ"א שהחליט לס' מגורשת מ"מ התיר כשהי' צד קולא לענין הסופר משמע דמשום ע"ח לא חש כ"כ אלא שחסר סוף התשו'). אמנם בס' תורת גיטין הנ"ל סימן ק"כ סק"כ האריך שם בפי' ד' הב"ש והיוצא מדבריו דבאומר אמרו בחתימ' הוא כמו בכתי' הגט ממש ומ"ד דבכתיבת הגט בטל גם בחתימה כן וה"ט דהא כתבו התוס' דס"ו ע"ב בד"ה הא כתב הגט כשר דאפילו לר' מאיר דס"ל דמצאו באשפה כשר מ"מ כיון דאמר כתבו הרי קפיד הבעל שיוכתב בשליחות ואפי' באומר אמרו מ"מ כיון שקפיד הבעל שיוכתב ע"י השליחות ובאמת טעה דמילי לא מימסרי לשליח מש"ה בטל עי' בפנ"י שכ"כ ופירושו מוכרח למעיין שם בסוגיא וא"כ גם באומר אמרו בחתימ' מ"מ כיון דהקפיד על שליחות ומילי לא מימסרי כמו בכתיבה לר' מאיר שהגט בטל מטעם זה ומ"ש הב"ש דבאומר אמרו בחתי' רק פסול ולא בטל היינו כשהבעל עצמו קבל הגט אח"כ ונתנו להאשה בע"מ דבכה"ג בחתי' אין פיסול דאוריי' דעל מה שלא חתמו עצמן אותן שצוה הבעל אין לפוסלו כלל דהא הבעל מחל קפידתו שנתן בלא חתימתם והבעל יכול למחול כמ"ש התוס' די"ז ד"ה ר"ל רק הפסול הוא משום דחתמו עצמן אותן שלא צוה וזה לא הוי רק דרבנן כמו בחתמו עדים פסולים. אבל באמר ג"כ תנו ונתנו שלא מדעת הבעל ע"י אומר אמרו הב"ש מודה דאף בחתימה הגט בטל עכת"ד. ודבריו צריכים ביאור דמ"ש דעל מה שלא חתמו עצמן אותן שצוה הבעל שזהו פסול דאורייתא יכול

למחול כו' לכאורה אינו מובן הלא באומר אמרו חתמו עצמן אותן העדים שצוה שיחתמו אך ר"ל כי מאחר שהוא הקפיד שראובן ושמעון עד"מ יחתמו על גט זה בשליחותו והם חתמו שלא בשליחותו הרי דמי ללא חתמו עצמן ראובן ושמעון השלוחים אלא שע"ז יכול למחול כו'. וזה פלאי כי מנין לנו שהבעל הקפיד שיחתמו בשליחותו היינו ע"כ כשנאמר שטעה בדין והיה מדמה דע"י אומר אמרו הם שלוחיו. וא"כ מי גילה לו אח"כ שדין אומר אמרו מילי לא מימסרי לשליח עד שימחול. וכיון שלא ידע מזה ה"ל מחילה בטעות דלא שמה מחילה כמ"ש בח"מ סימן רמ"א ססע"י ב' בהג"ה וגם למ"ד דבזביני הוי מחילה עח"מ סימן ר"ז מ"מ הא גרע ממחילה בטעות ודמי לאונאה דלכ"ע לא הוי מחילה משום דלא ידע דאיתא אונאה דמחיל גביה כדאיתא בגמ' פ"ה דבבא מציעא (דס"ז ע"א). וה"נ ע"כ מיירי בלא ידע דמילי לא מימסרי לשליח וא"כ לא ידע דמחיל ולכן נ"ל דהב"ש ס"ל כתירוץ הראשון שבתוס' פ' התקבל דס"ו ע"ב דשמואל סבר כר' אלעזר וכ"ה באמת בפ' המגרש כי התי' השני והוא מה שהביא הת"ג הוא באמת דחוק מאוד כמבואר בפנ"י שם וכ"נ דעת כל הפוסקים ע' תה"ד סימן רכ"ח (שהרי בתה"ד רס"י רכ"ח מבואר דפיסול שלא לשמה בע"ח הוא רק דרבנן ובחק"ת הי' רוצה להקל לגמרי בנדון שנשאל עליו משום דאינו שכיח כו' אלא שמ"מ לא סמך ע"ז אבל לכ"ע הוא רק פיסול דרבנן ולדברי הת"ג יש לחתימה כל דין כתיבת הגט לפי המנהג שהבעל מצוה לעידי הגט שיחתמו א"כ מקפיד שיוכתב לשמה וכדין ובשליחות. א"ו ס"ל למהרא"י דאין הבעל מקפיד כלל שיוכתב אלא כפי הראוי ע"פ הדין ומאחר שע"פ הדין כשר בע"ח מדאוריי' בשלא לשמה וחק"ת גם הבעל אינו מקפיד יותר) וכ"ש בגט כזה שהכל ע"י ריצוי שמבקשי' מהבעל שיצוה לכתוב ולחתום והוא עושה כפי שאומרים לו ודאי שאינו מקפיד מעצמו. וכ"ש שלא נאמר שמקפיד ביותר ממה שאמר. שהוא כתב לעדי' שיחתמו והם חתמו כמצותו. ונאמר שהוא דימה דע"י הכתב הם שלוחיו. ובאמת ז"א מנין לנו שיודע בזה. הרי הוא אמר כן לפי שיודע שצריך לחתום בגט ע"ח וגם ביקשו ממנו על ככה על כן כ' להם בכ"י שיחתמו (וראי' לזה ממ"ש בפסקי מהרא"י סימן ר"ל הובא בד"מ בח"מ סימן ר"נ ס"ק י"ד אהא דמתנת שכ"מ שיש בה קנין דחיישי' שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה דדוקא כשהשכ"מ ביקש הקנין. אבל אם המקבל ביקש הקנין אמרי' דהשכ"מ נתכוין רק ליפוי כח ולא בקפידא שלא גמר כו' וכ"ש בחששא דנד"ז אמרי' דכשהמגרש אומר ומצוה כבקשת המסדר דמכוין ליפוי כח ולא דקפיד שיוכתב בשליחות כו'. הג"ה אחר זמן רב). וגם הא קיי"ל דגילוי דעתא בגיטא לאו מילתא היא וכמ"ש הסמ"ע בזה באריכות בתשו' גאוני בתראי בענין

הגט דווינ"א. ויש עוד ראי' לכאורה מהא דאמרי' בגמ' פ"ב דגיטין (די"ח ע"ב) איכא בינייהו כו' כגון שנמצא אחד מהם קרוב או פסול ופרש"י וק"ל בסנהדרין (דף ט') אפילו מאה עדים ונמצא א' קא"פ עדותן בטלה עכ"ל וכ"פ התוס' שם ד"ה אי נמי שכ' וז"ל דאע"ג דאמרינן במכות דשיילי' להו אי למחזי אתיתו אי לאסהודי אתיתו הכא לא שי"ל דפשיטא דחתמו לדעת הבעלים עכ"ל. והשתא קשה למה הוצרכו לזה וגם הא דין זה דאפילו מאה עדים ונמצא א' ביניהם קא"פ דעדותן בטלה הוא במחלוקת שנוי' במתני' דפ"ק דמכות שם דלר' יוסי דוקא בדיני נפשות אבל בד"מ תתקיים העדות בשאר. ואע"ג דקיי"ל כרבי שם דאמר א' ד"מ וא' ד"נ בזמן שהתרו בהן. מ"מ למה להו לתוס' ורש"י לפרושי דנפקותא זו אתי' רק אליבא דרבי. תיפוק לי' דבזה כיון דר"ל ס"ל דכולם משום עדים א"כ הבעל קפיד שיהיה י' עדים ועדים בעינן שיהיו כשרים והוא טעה והי' סובר שהם כולם כשרים מש"ה הגט בטל (כמו בענין שכ' הת"ג במילי מימסרי שטעה כו' או י"ל שטעה והיה סובר שקרובים כשרים לעדות וכיון דבאמת טעה מש"ה הגט בטל) א"ו דלא דייקי רק שיתקיים מה שיוצא מפיו בפירוש כגון שיחתמו כולם. אבל לא במשמעות שיש ללמוד בכוונתו. גדולה מזו מבואר בב"ש סימן ק"ל ס"ק כ"ט והיכא דאמר לג' שיכתבו ויחתמו ומת א' מהם י"ל במקום עיגון ודחק כשר שלא יחתמו כלל ויתנו לה לפני עדים כו' עכ"ל. אלא שבאמת זו פליאה דלא גרע מאומר כולכם משום עדים ומת א' מהן דהגט בטל אע"פ שיש ע"ח וראיתי בת"ג שם ס"ק י"ז שהבית מאיר הקשה זה על הב"ש והת"ג פי' דמיירי באמר בפי' שהברירה יהי' בידם לעשות גט כשר הן ע"י ע"ח והן ע"י ע"מ או שאמר רק תנו לבד שהדין הוא שיכולין ליתן אפי' בלא ע"ח כלל רק בע"מ כמ"ש הג"פ עכ"ד. מ"מ מבואר ב סימן ק"ל בדוכתי טובא שפיסול דחתימ' הוא רק דרבנן וע"ש סעיף ו' ובב"ש ס"ק כ"ח הואיל וחתימ' הגט אינו אלא מדבריהם כו' אלא שהת"ג ידחוק לפרש דכ"ז מיירי באומר תנו. ועמל"מ פ"ב מה"ג ה"ב מ"ש המגיה שם נגד דעת הג"פ. גם בתשו' אאזמו"ר ז"ל בענין אומר אמרו נ' דלא ס"ל סברת הת"ג שהרי כ' וז"ל ליישב ל' המשנה הרי הגט בטל עד שיאמר לסופר כתוב ולעדים חתומו דמשמע שפשט הלשון דבטל ממש גם בח"י העדים שלא שמעו מפיו כו', צ"ל דר' יוסי ס"ל כר' יהודה דלדידי' דין כתי' וחתימ' שוין לכל דבר עכ"ל ואילו לסברת הת"ג י"ל דכר' אלעזר נמי אתי' כיון שהקפיד הבעל שיחתמו העדים בשליחות והוא טעה כו' וכנ"ל. וא"כ בנ"ד אם נאמר שהפיסול שבח"י העדים שכ' להם הבעל שיחתמו גם להחולקי' על הרמב"ם וסיעתו הוא רק מדרבנן מאחר שיהיו ע"מ וא"כ בדרבנן יש לסמוך על הרמב"ם והעיטור והרי"א שבקונדרי סימן וכ"כ הגמי"י פ"ג מה"ג בשם ר"י בעל התוס' והמבי"ט שבפר"ח

והשבו"י. ואי משום שבנ"ד אין רק חתימת הבעל על מינוי העדים והכתב שמלמעלה הוא של אחר נראה שאין לחלק דהא כ' הרמב"ן והובא ב"י ח"מ סימן מ"ה מחודש ב' דדמי כאילו כתב ממש ואף שלא הי' יודע לקרות מש"ל ואף לפמ"ש אאזמו"ר נ"ע בה' ריבית סעי' מ"ו די"ג ע"א דלהתיר איסור רבית א"א אם המלוה אינו יודע ענין ההיתר כו' אף שחתם בחת"י כו'. מ"מ בנ"ד ודאי ידע הענין ועוד שהרי הב"ד מעידים שידע מאחר שהקיום הוא בזה"ל בפנינו ב"ד חתם הבעל עצמו בחת"י על כל הא דכתוב ומפורש לעיל כו' אלא שאני מוצא קצת שקר בקיום ב"ד הנ"ל שכתבו בפנינו ב"ד ח"מ כ' הבעל צבי הירש בכתב ידו וחתם א"ע בח"י ממש על כל כו' וניכר שהכתב אינו כתיבת ידו אלא שאפשר לפרש דבריהם דהאי כ' וחתם ענין א' הוא ור"ל שכתב החתימה. ועוד דבנ"ד אם לא ידע א"כ לא מינה ע"ח כלל וא"כ אם יחתמו אין כאן רק פיסול דרבנן כנ"ל ולכן יש לסמוך ע"ז שבודאי ידע:

ג הענין השלישי שיש לערער לכאורה בנ"ד. הוא לפי שהע"ח הן בסינדרווע ואי אפשר שיתוועדו יחד עם הסופר וא"כ מוכרח שיכתוב הסופר הגט פה וישלחנו להם שיחתמו. וה"ז נגד מ"ש בש"ע סימן קל"א ס"ח יהיו שם שני עדי החתימה בשעה שמתחיל לכתוב הגט כדי שידעו שנכתב לשמה ויכירוהו בשעת חתימה עכ"ל. אמנם בב"י שם מבואר דאין זה רק לחוש קצת. אבל לקושטא דמילתא מבואר בסה"ת וסמ"ג ומרדכי דאם אין עדים בשעת כתי' הגט נראה שהוא כשר כו' ואפילו אינו מכיר כתיבת הסופר ע"ש. ועוד דגם בלכתחלה יש להוכיח שהקפידא הוא שיהיו עדים בשעת כתי' הגט לשמה. אבל לא שיהיו הע"ח דוקא אלא דגם באחרים סגי דהא כתב בסה"ת סימן קל"א ובספר הגט דסמ"ג ומרדכי ואע"פ שהם שלש כתות עדים שצוה הבעל לכתוב ועידי כתי' לשמה וע"ח אין בכך כלום כו' עכ"ל. וע"כ היינו בלכתחלה דאילו דיעבד כ' שאפילו אין עדים כלל בשעת כתי' כשר (ומ"ש בש"ע יהיו שני ע"ח והוא ג"כ מסה"ת היינו משום שטוב הדבר לעשות הכל בכת א' והיינו לצאת גם לדעת הרי"ף פחז"ה בענין דבר ולא ח"ד. אך במקום עיגון כבנ"ד ודאי אין לחוש. ועוד נ"ל שלפמ"ש הנ"י פחז"ה בסוגיא דדבר ולא ח"ד ליישב שטת הרי"ף ממתני' דהתקבל האשה שאמרה כו' והוא מבואר ג"כ בחי' הרמב"ן אין לחוש ג"כ בכ"ז כמו בשליחות דדבר בפ"ע הוא וזה נ"ל טעם של הרב"י בא"ע בבד"ה סימן קמ"ב שתמה על הרמ"ה שבש"ע סעי' י"ח וז"ל אמאי קרי לי' ח"ד הרי עידי שליחות לחוד וע"מ לחוד. וברמב"ן במלחמות פ"ז דב"ק הסכים לשטת רש"י בפי' דבר ולא ח"ד והיא שטה אחרת וגם לשטה הנ"ל נ' שאין לחוש כי עדות השליחות אתחלתא דעדות שני' היא כמו שעידי גניבה דבן סורר הם אתחלתא דעדות אכילה בסנהדרין דפ"ו

ע"ב). אך הנה יש להבין דהא הע"ח מעידים שהגט הוא נכתב במצות הבעל ושצוה להם לחתום בגט זה ע' ב"ש סימן ק"ל ס"ק י"ט דלהכי חותם עד כלומר שהוא מעיד דהבעל אמר כל זאת לפניו וכ"כ ב סימן קכ"ו ס"ק כ"ב והוא מתשו' הרא"ש וכ"כ בפנ"י בפ"ב דגיטין (די"ח ע"ב) ד"ה אמרו לה פסול שהע"ח מעידי' שנכתב הגט בציווי הבעל וכ"כ בס' נתיבות המשפט סימן כ"ח סק"ז. וא"כ לכאורה צריכים לראות בעצמם שהבעל צוה לסופר לכתוב הגט ושיכירו שזהו הגט ולא שיסמכו על עדות אחרים ששמעו מפי הבעל דאל"כ ה"ל עד מפי עד אך באמת בס' נתיבות המשפט שם האריך דעד מפי עד כשר בע"ח ע"ש טעמו וכן מצאתי בס' תמים דעים להראב"ד פ' התקבל בסוגי' דאומר אמרו. אך פשט ל' התוס' (דס"ז) לא הוי עד מפי עד כו' לא משמע כן גם בתשב"ץ ח"א סימן קכ"ח מבואר דעד מפי עד אינו כשר בשום מקום מן התורה כו' וקאי נמי לגיטי נשים עיי"ש. ומ"מ י"ל דגם להתוס' לא פסול אלא אם לא שמעו כלל מהבעל שיחתמו אלא מפי עדים אחרים בכה"ג הוי עד מפי עד (לולי דבאומר אמרו לא הוי עד מפי עד מפני שעיקר עדות לא נמסר אלא לאלו כו') אבל אם שמעו זה מהבעל שיחתמו אלא שידיע' העדים שהסופר הזה הוא שלוחו של בעל הוא עד מפי עד כשר. תדע דהא באומר אמרו הע"ח שומעים מפי עדים שזהו הסופר. ומ"ש התוס' דלא הוי עמפ"ע משום שהראשונים הם רק שלוחי כו' זה יתכן על הכתי' וחתי' עצמן שלא נמסרה להראשונים רק שיאמרו להאחרונים ולפיכך כתי' הסופר עד"מ אינו עד מפי עד. וכן חתי' העדים מצד עצמן. אבל מה שהע"ח מעידי' על הכתי' של הסופר שנכתב במצות הבעל. הרי עדות זו נמסרה דוקא לראשונים שהם ששמעו מפי הבעל שסופר פ' הוא ממנה. והע"ח לא שמעו זה וא"כ הע"ח הם עמפ"ע. וא"כ גם בנ"ד אע"פ שהע"ח לא שמעו מהבעל שממנה הסופר הזה. מ"מ כיון שעדים מעידים ע"ז סגי. ועל ציווי שלהם עצמן שיחתמו כ' להם בכת"י כנ"ל. ועוד דנ"ד עדיף שהרי בכתב ששלח הבעל להעדים מבואר שיחתמו על גט שיכתוב הסופר משה עבורו. וה"ז כאילו היה הבעל מביא גט ואומר לע"ח שיחתמו ע"ז הרי ודאי יחתמו וא"צ לחוש שמא לא נכתב במצותו כי הוא נאמן הואיל ובידו לגרשה (וכדמוכח במ"מ פ"ט מה"ג דין ל"ב לענין ע"מ וה"ה לענין ע"ח) וזה אינו בגדר עד מפי עד כי נאמנות הבעל הוא משום שהוא בעל דבר ומשום שהוא בידו ולא שהוא כעד בדבר. אך מ"מ יש עדיין צ"ע בנ"ד איך ידעו העדים שבסינדרווע שזהו הגט שכתב הסופר משה בן ישראל וי"ל שיודיע להם ע"י כתב ידו והוא נאמן מתוך שבידו לכתוב כמה גיטין ע"ד הנ"ל בבעל. אמנם אולי לא יכירו הע"ח כתב ידו של ר"מ. ע"כ צריכי' עדים להעיד פה ע"ז בפני ב"ד ההכרח שיעידו עדים פה בפני ב"ד שזהו הגט שכתב הסופר הנ"ל וב"ד יכתבו כן להע"ח

הנ"ל וגם יכתוב הסופר ר"מ להע"ח שזהו כתב שלו וב"ד יקיימו חת"י ואז הע"ח לא יהיו עד מפי עד רק מפי ב"ד ואפשר וכה"ג הוי עדות כמ"ש בפנ"י פ"ג דגיטין דכ"ט ובסוגי' דאומר אמרו וכ"כ בתמים דעים שם. גם בתוס' כתובות (ד"כ) ד"ה ור' יוחנן מוכח כן שהעדים המעידים על עדות שנחקרה בב"ד לא הוי עד מפי עד. ויש לדקדק קצת עוד לפמ"ש התוס' שם בענין מפיהם ולא מפי כתבם דבפרק ד"א חיישי' דילמא אתו ומסהדי בסתם כאלו זוכרים העדות אבל ודאי אם היו מעידין שידעו ע"י ב"ד שזהו הגט שכ' הסופר הממונה מהבעל הוי עדות מעלי' אבל כיון דמסהדי בסתם כאילו ראו בעצמן לא הוי עדות מעלי' ע"ד הנ"ל. וי"ל דשא"ה דגלי לן קרא ולא מפי כתבם. ועוד דלמסקנא שם א"צ לזה כי הא דפרק ד"א אינו בנוסח שטר כו' וכן לשטת הרי"ף או לשטת הרז"ה א"צ לזה. וכבר נת"ל שהדקדוקי' בע"ח הוא דרבנן לדידן אע"פ שאם שינו ולא חתמו כלל הוא בטל מדאוריי' גם לשינויא קמא שבתוס' (ס"ו ע"ב) ד"ה הא כתב הגט כמ"ש בפנ"י שם וכמש"ל דדמי לכולכם משום עדים (ע' י"ח ב'). מ"מ כיון שחתמו ונתקיים דבריו בפ"מ רק החששו' שלא יהיו עמפ"ע י"ל שהוא רק דרבנן. וא"כ נ' לסמוך על מש"ל דעד מפי ב"ד ש"ש שבלא"ה דעת הראב"ד וכ"כ בנה"מ דעד מפי עד כשר בע"ח. גם יש להביא ראי' ממ"ש בסה"ת סימן קכ"ט צריך שיעמדו שם העדים במקום שכתוב הגט כו' כי אם לא יהיו העדים שם אתי למימר אחרים חתמו בשמם כו' וע"כ אין לכתוב בגט כו' עד ושם יחתמו העדים. משמע הא מחמת עמפ"ע לית לן בה וחשש זה דאתי למימר אחרי' חתמו בשמם אין לחוש בנ"ד שלא יכתבו המקום או שיכתבו מקום עמידת העדים כמשי"ת אי"ה. אך אם לא יכירו את ח"י הב"ד אם לסמוך ע"ד הרשב"ץ דמעשה ב"ד א"צ קיום אין בידי להכריע. (מהדורא קמא באריכות מנידון הענין השלישי). והנה מה שיש לערער על אופן זה לכאורה פשוט הוא עפ"י מ"ש בש"ע סימן קל"א סעי' ח' יהיו שם שני עידי החתימה בשעה שמתחיל לכתוב הגט כדי שידעו שנכתב לשמה ויכירוהו בשעת חתימה עכ"ל וכ"ז מבואר ג"כ בסדר הגט סעי' כ"א כ"ב ושם נת' יותר שאם הע"ח רוצים לצאת לחוץ אחר שכתב שם האיש והאשה והזמן צריכים לעשות שום סימן בגט כדי שיכירוהו או שתהי' להם טביעת עין בו עכ"ל ועב"י שכ"כ המרדכי בשם סה"ת והוא בסה"ת סימן קי"ז וכ"כ הגמי"י וכ"ה בסמ"ק וכלבו וכ"כ בסידור גט שברא"ש וטור. וא"כ לכאורה בנ"ד שהעדים א"א להם להיות בשעת כתי' הגט אין לה תקנה. אמנם בב"י שם מבואר דאין זה רק לחוש קצת אבל לקושטא דמילתא מבואר בסה"ת וסמ"ג ובמרדכי דאם אין עדים בשעת כתיבת הגט נראה שהוא כשר כו' ואפילו אינו מכיר כתיבת הסופר דרוב בקיאי' הם עכ"ל. ונ"ד כדיעבד דמי מאחר שא"א לתקן בענין אחר. ועוד דגם

בלכתחלה יש להוכיח שאין זו קפידא כ"כ לעכב אלא שיהיו עדים בשעת כתיבה שכותב לשמה. אבל לא שיהיו ע"ח דוקא המעידים על שנכתב לשמה אלא דגם עדים אחרים סגי. דהא כ' שם בסה"ת סימן קל"א ובסדר הגט דסמ"ג ומרדכי וז"ל ואעפ"י שהם שלש כתות עדי' שצוה הבעל לכתוב ועידי כתי' לשמה וע"ח אין בכך כלום כו' עכ"ל. וע"כ היינו בלכתחלה דאילו דיעבד מסיק דאפילו אין עדים כלל בשעת כתיבה כשר כמש"ל וא"כ הא דג' כתות עדים ע"כ בלכתחלה מיירי וא"כ הא דקמן דאפי' הע"ח אין יודעי' כלל מהכתיבה לשמה כשר אפי' לכתחלה כשיש עדים אחרים וזה יוכלו לעשות גם בנ"ד שיכתוב הסופר לשמה בפני ב' עדים כשרים. רק שכתבו שטוב הדבר לעשות הכל בכת א'. וז"ש בש"ע סימן קל"א ס"ח יהיו שם שני עה"ח כו' היינו משום שטוב הדבר אבל אין זה עיכוב אפילו לכתחלה וכ"ש בנ"ד. ועוד בנ"ד שהע"ח הן העדי' המעידי' על שהבעל צוה לסופר זה לכתוב הגט א"כ אין כאן כ"כ אפילו משום טוב הדבר כו' כי מ"ש טוב הוא לצאת דעת הרי"ף בפ' חז"ה בפי' דבר ולא חצי דבר וא"כ בנ"ד הרי ע"ח מעידי' על דבר שלם גם להרי"ף שמעידי' על שצוה הבעל לכתוב להסופר והן ג"כ ע"ח. ואי משום שאין מעידי' על שנכתב לשמה הרי דיעבד אפי' אין עדים כלל בשעת כתי' כשר כנ"ל אמנם אפילו אין ע"ח אלו מעידי' אלא שהבעל צוה לסופר לכתוב הגט והם ג' כתות עדים נ"ל דא"ש גם להרי"ף. והוא עפמ"ש הרמב"ן בחי' לב"ב (דנ"ו ע"ב) והנמק"י שם ליישב שטת הרי"ף דלק"מ מהא דתנן בגיטין (דס"ג ע"ב) האשה שאמרה התקבל לי גיטי צריכה שתי כתי עדים שנים שיאמרו בפנינו אמרה ושנים שיאמרו בפנינו קבל וקרע היכי מצטרפי אהדדי והא עדות דבפנינו אמרה לו לאו עדות הוא דעבדינן בה מעשה בדלא אתי כת שניה דקבל וקרע. ואיכא למימר דעדות דבפנינו אמרה לו עדות בפ"ע הוא ולא צריכי לאצטרופי דלא מסהדי כלל בגירושיה ובגיטה אלא דחזו דאיתתא שויתיה להאי גברא שלוחה ומעתה יכול לקבל גיטה שהרי הוא שלוחה ואינן צריכי להצטרף כלל וכי תימא כת שניה אמאי מצטרפת עם כת ראשונה כבר אמרו בגמרא בפרק מרובה דאפילו לר' עקיבא לא בעינן בעדות אחרונה דבר בפני עצמו כו' ומיהו בקמייתא בעינן דתהוי עדות למידי ואפילו לדברי חכמים עכ"ל הרמב"ן. אמנם התוס' בפרק מרובה (דע"א ע"ב) מדוחק קושיא זו סתרו פי' הרי"ף וז"ל דאפילו למ"ד שליש נאמן ולא צריכי עידי אמירה לעידי קבלה מ"מ כיון שצריך שנראה הגט בידו חצי דבר הוא אלא ע"כ משום שכל כת רואה כל מה שיכולה לראות באותה שעה עכ"ל והוא דעת סה"ת וסיעתו ולא ניחא להו לתרץ כמ"ש הרמב"ן דעדות דבפנינו אמרה עדות בפ"ע הוא דאיתתא שויתי' להאי גברא שלוחה כו' משום דס"ל דכה"ג לאו דבר שלם הוא דהא אינו

שלוחה רק לענין שיכול לקבל גיעה וכיון שקבלה זו אי אפשר שתגמר בלי עדים אחרים אינו דבר שלם ול"ד לעידי חזקה בשנה א' דמועילי לדבר שלם לאהדורי פירי אפומייהו. והרמב"ן והנמק"י חולקי' וס"ל דשליחות דבר בפ"ע הוא. ועתה כיון דהתוס' וסה"ת וסיעתם ס"ל דשליחות ח"ד הוא להרי"ף וסיעתו א"כ צריך שהע"ח הן יהיו המעידים שהבעל צוה לסופר לכתוב הגט דאל"כ חצי דבר הוא (ואע"פ שהם סתרו פי' הרי"ף בענין ח"ד ממתני' דהתקבל מ"מ חשו לזה שמא יש איזו חילוק ושהחילוק ההוא יהיה מבדיל ג"כ בין עובדא דמתני' דהתקבל לעובדא דנדון דידהו. כגון מ"ש בש"מ לב"ק (דע"א ב') לתרץ את הרי"ף מהא דהתקבל וז"ל דהתם אם לא נקרע הי' הגט גט על ידי הראשונים ואין הראשונים צריכי' להאחרוני' אלא כשנקרע כו'. ואע"פ שמל' התוס' בב"ק נראה דאין נראה להם תי' זה מ"מ חשו לזה ולפ"ז בנדון דידהו י"ל דפסול להרי"ף דהא עדים שצוה הבעל לסופר לכתוב לא מהני לבדם בשום ענין זולת ע"ח וא"כ הוי ח"ד). משא"כ לשטת הרמב"ן והנמק"י דשליחות דבר בפ"ע הוא. א"כ גם בנ"ד מה שהבעל צוה לסופר לכתוב הגט הרי הוא ענין בפ"ע מה שנעשה ידי הסופר כידי הבעל כמו בשם מה שנעשה ידי הש"ק כידי האשה. וכ"ש בנ"ד שהבעל צוה לו לכתוב כמה גיטין עד שיוכשר א' מהן שנעשה כמו הבעל ממש וגם הוא השליח. ולכן עדים אלו דבר בפ"ע הוא ואע"פ שהע"ח שהם האחרונים צריכים להם ש"ד כנ"ל בלשון הרמב"ן שהוכיח בגמ' דמרובה. והנה באמת נראה שתירוץ הרמב"ן מוכרח לשטת הרי"ף כי בשיטה מקובצת לב"ק שם סתר שם תירוץ הנ"ל שכתבתי בשמו והוא שהרי גם אם לא נקרע לא הי' הגט גט אא"כ נתקבל בפני שנים עכ"ל ור"ל שהיה צריך עידי מסירה וא"כ אין מעידין על דבר שלם. ועכצ"ל כשטת הרמב"ן והנמק"יץ אך הנה הרמ"ה הובא בטוש"ע סימן קמ"ב סעי' י"ב עב"ש שם ס"ק כ"א דס"ל כהרי"ף וע' בתשו' הריב"ש סימן שי"ח דהרמ"ה מיישב דברי הרי"ף לא כמ"ש תחלה בשם הש"מ אם לא נקרע כו' ודלא כמ"ש הב"ש שם שמיישב כן ע"ש בריב"ש דליתא אלא ע"ד מ"ש בשם הרמב"ן מיהו בסגנון אחר קצת. והעולה מדבריו לחלק בין שליחות קבלה לשליח הולכה ולפ"ד הרמב"ן י"ל שאין לחלק וזהו הטעם של הרב"י בבד"ה שתמה עליו על הדין שב סימן קמ"ב סעי' י"ח וז"ל אמאי קרי לי' חצי דבר הרי עידי שליחות לחוד ועידי מסירה לחוד ועב"ש ס"ק ל"ט וגם לפ"ד הרמ"ה יש לחלק בין ש"ה דל"ד לש"ק לשטתו ובין סופר שנעשה במקום הבעל ממש לכתוב הגט (וגם נעשה ש"ה) שיש לדמותו לש"ק. וע' בחי' הרמב"ן לפחז"ה ובש"מ לב"ק (דע"א) שהביאו שטת רש"י בפי' דבר ולא חצי דבר שהוא שטה אחרת וגי' גמרא דידן בב"ק שם הני בקטנה קמסהדי כו' מסייע לי' שאין א' מהן מעידה בגדלותה ולא בהתחלת גדלות שאף

הקטנה שבקטנות אפשר שיהיה לה שערה א' כו' אבל גבי עדות חזקה כל א' מעידה שהוא מחזיק בה כו' נמצא עדות זו התחלת עדות שניה כו' וכ"ז מבואר ג"כ במלחמות פ' מרובה והרמב"ן מסכים לשטה זו וכ"כ הר"ן בחי' לסנהדרין פ' הנחנקין (דפ"ו ע"ב) ומשם מוכח דגם בנ"ד עדות השליחות אתחלתא דעדות שני' היא אע"פ שכל א' בפ"ע לא מהני מ"מ לא הוי ח"ד דהא עדי' שהעידו על בן סורר שגנב מאביו ועדים שהעידו שבפניהם אכל הוא דומי' דנ"ד בעדים שצוה הבעל לכתוב ועידי חתימה ע"ש. ואע"פ שבלח"מ פכ"א מה' עדות יישב דה"ט דעדים שאמרו בפנינו גנב מהני לפוסלו לעדות ולשבועה מ"מ זה לא סגי רק להרי"ף וסיעתו דס"ל דכשמהני לאיזו דבר אחד שלם מהני גם לדבר אחר אע"פ שלגבי אותו דבר הוא רק חצי מן הדבר ההוא מ"מ מהני מצד מיגו. משא"כ לרש"י דלא ס"ל האי מיגו כלל ומהני רק מצד שעדות זו אתחלתא דעדות שני' היא. וא"כ כמו דעידי גניבה הם אתחלתא דעדות אכילה. כך י"ל בנ"ד בעידי שליחות שהם אתחלתא דעניני הגט ולא הוי ח"ד. נמצא העולה מזה שבנ"ד י"ל בפשיטות דאע"פ שהיו ב' כתות עדים. עדים שצוה הבעל לסופר לכתוב וע"ח לא הוי ח"ד. לא מיבעי' לשיטת התוס' דפי' דבר ולא ח"ד. וע' בש"מ שהמאירי סתר דעת הרי"ף מטעם אחר. אלא אפי' לשטת הרי"ף לפי' הרמב"ן והנמק"י. וכן לשטת רש"י שהסכימו לו הרמב"ן והר"ן. רק לשטת הרי"ף אליבא דהרמ"ה הי' מקום להחמיר וגם הי' מקום להקל ולומר דדמי לש"ק כנ"ל. א"כ ודאי דלא חיישי' לה כלל. וכ"ז רק לפלפולא בעלמא כי למעשה בלא"ה אין להחמיר בזה מאחר שכן מבואר בב"י ובב"ש סימן קל"א סק"ט:

אמנם עדיין צריך אני להבין בדברי הרב"י סימן קל"א שהבאתי קצת לשונו למעלה דלקושטא דמילתא אין ע"ח צריכים להיות כלל בשעת כתיבה עד שתמה על מה דמשמע לכאורה מלשון קצת פוסקי' שהע"ח צריכים להעיד שנכתב לשמה מנין להם זאת עד שהעלה שבאמת אין זה נצרך כלל רק לחוש קצת והוכיח כן מלשון הפוסקי' ע"ש. דלכאורה אין לזה הבנה דהא יש להבין על מה ע"ח מעידים הלא הם אינן מעידין על גמר הגירושין שאיש פ' גירש פלונית דמנין יודעי' שכבר גירשה הלא הם רק חותמי' על הגט ונותני' לבעל או לשלוחו כדתנן כותבין גט לאיש ואע"פ שאין אשתו עמו כו' וכ"כ בחי' הרמב"ן פ"ג דגיטין (דכ"ט) וז"ל ואם תשאלם על האשה הזאת אם היא מגורשת יאמרו לך שאינם יודעים עכ"ל (הג"ה אחר כותבי זה נ"ל דמזה אין ראי' דשא"ה דמיירי באומר אמרו ומש"ה אין העדים החתומי' יודעים אם מגורשת היא כיון שלא שמעו מהבעל) אלא עכצ"ל שהם מעידי' רק על שהבעל אמר להם לחתום בגט זה. ואם כן לכאורה צריכי' לידע ולראות בעצמם שגט זה כשר היינו שנכתב במצות הבעל ושנכתב לשמו

ולשמה למ"ד דבעי' עדים על כתיבה לשמה ולא שיסמכו על עדים אחרים שיאמרו להם שנכתב במצות הבעל. כמו בדיני ממונות העדים שכותבים שפלוני לוה מפלוני צריכים לראות בעצמם שפלוני לוה מפלוני ולא שיסמכו על עדים אחרים שראו ההלואה. וה"נ כי העדים חותמים על מה שכתב בגט שפלוני מגרש פלונית. ופי' דברים אלו היינו שהבעל צוה לכתוב כן בספר. דאילו באמירה בעלמא אינה מתגרשת וא"כ אע"פ שעדים אלו שמעו מפי הבעל שצוה להם לחתום על גט שיגרש פ'. הרי לא ראו בעיניהם שגט זה הוא הנכתב במצות הבעל. ואם כן האיך יעידו על ככה. אע"פ שיספרו להם כן הסופר והעדים ה"ז דומה לעדים שכותבים פ' לוה מפלוני מנה והם לא ראו ההלואה בעיניהם. שמא תאמר שאין העדים מעידים כלל על גופו של גט רק על חתימתם שהבעל צוה להם לחתום בגט אבל אם הגט כשר או פסול לית להו בי' ידיעה כלל ואין מעידי' ע"ז ולכן לא הוי עד מפי עד רק שהב"ד ישמעו בעצמם מפי העדים הראשונים שמעידי' על שבפניהם אמר הבעל לסופר לכתוב גט. (ומפי העדים השניי' המעידי' על שבפניהם נכתב לשמה למ"ד דבעי' עדות ע"ז). ולא הוי ח"ד מטעמי' שנת"ל. הא ליתא דהא מוכח בשמעתא קמייתא דגיטין דלרבא ה"ט דהשליח צ"ל בפנ"כ ובפנ"ח כדי לקיים הגט ומה שסמכו על עד א' בקיום זה היינו משום דרבנן הוא דאצריך קיום זה ומדאורייתא לא צריך משום שיש ע"ח ועה"ח עהש"ט כמי שנחקרה עדותם בב"ד דמי. ומוכח דעיקר דסמכי' על השליח הוא משום שיש ע"ח ולכן פסק הרמב"ם פ"י מה"ג דין ל"ב דכשאין ע"ח על הגט ה"ז ספק מגורשת אע"פ שיאמר השליח בפנ"כ. וכיון דאמרי' שע"ח אין מעידין כלל על גופו של גט אם נעשה בהכשר ואין צריכי' לידע מזה כלל איך סמכי' עליהם ומוכח בגמ' דמתני' ר' יהודה היא דבעי כתיבה וחתימה לשמה וא"כ מנין לנו ראי' מקיום העדים שהגט נכתב לשמה ואפי' את"ל דסתם ספרי דדייני מיגמר גמירי וכותבי' לשמה מ"מ הא בעי' עכ"פ לידע שנכתב במצות הבעל ושהסופר הי' שלוחו. והאיך עה"ח עהש"ט מעידין ע"ז מאחר שא"צ לראות זה כלל. ואיך שייך לומר ע"ז כמי שנחקרה עדותן בב"ד דמי. וגם במתניתין קמייתא תנן ואם יש עליו עוררין יתקיים בחותמיו ומאי מהני קיום חותמיו לשלא נאמין לבעל שהגט עצמו מזויף כי הסופר כתב שלא במצותו ואמת שצוה לעדים אלו לחתום אבל עדיין לא צוה לסופר לכתוב וא"כ צריכים אנו לעדים אחרים שבפניהם צוה לסופר לכתוב ומה ע"ח מועילי' לזה א"ו משמע שע"ח מעידי' על הגט זה שהוא כשר היינו שנעשה במצות הבעל ושצוה להם לחתום על הגט הזה. וכן משמע מלשון הר"ן פ' המגרש (דפ"ו) ומיהו מאי דמודה ר"א דע"ח מהני היינו משום דס"ל שהמסירה כורתת כל שיש בשעתה עדים בין שהם מעידי' על המסירה עצמה או על גוף

הדבר עכ"ל הרי דלע"ח קרי עדות המעידי' על גוף הדבר ואילו אין הע"ח מעידים רק על שהבעל צוה להם לחתום בגט ואין יודעים מאומה מעיקר הגט אם נעשה במצות הבעל הרי אין מעידין על גוף הדבר יותר מע"מ שהרי גם הע"מ צריכי' לידע שזהו גט שנותן פ' לאשתו פ' א"ו שהע"ח מעידי' על גופו של גט ממש כמו שמעידים בשטר מקח והלוא' היינו שבפניהם ממש נגמר ענין ההוא וה"נ כי גמר ענין זה הוא ציווי הבעל לכתוב הגט ושיחתמו ע"ז ומעידים שכ"ז נעשה בפניהם. גם בב"ש סימן קכ"ו ס"ק כ"ב מבואר שהגט הוא ל' הבעל והעדים מעידי' שכך אמר בפניהם והוא מתשו' הרא"ש וכ"כ ב סימן ק"ל ס"ק י"ט והרי מבואר דלא על החתימה לבד הם מעידים אלא על גוף ענין שנכתב בגט וכ"כ בפנ"י פ"ב דגיטין (די"ח ע"ב) ד"ה אמרי לה פסול שהע"ח מעידי' שנכתב הגט בציווי הבעל וכ"כ הת"ג בספרו נתיבות משפט סימן כ"ח סק"ז (ואין להקשות ולומר כיון דאנן ס"ל באמת כר' אלעזר דע"מ כרתי. ומה שאעפ"כ נוהגין בע"ח הוא שיהא הגט כשר גם לדברי ר' מאיר אע"פ דלית הלכתא כוותי' וכל פיסול שבע"ח הוא רק מדרבנן לדידן [חסר קצת].

אך באמת אע"פ שהם מעידי' על גוף הגט שנכתב במצות הבעל מ"מ ודאי אם הבעל אמר להם גט זה שנכתב כדת חתמו עליו יכולים לחתום וכ"מ בחי' הרמב"ן (דס"ו ע"ב) במ"ש שאלו העדי' החתומי' פעמים שאין מכירין מי כתבו כו' אלמא דחותמי' אע"פ שלא ראו מי כתב הגט וכ"כ בסה"ת וסמ"ק. וה"ט כיון שהבעל נאמן שהגט נכתב כדת הואיל ובידו לגרשה ולכן פ' הרמב"ם שבעל שהביא גט בלא ע"ח ונתנו בפני ע"מ כשר משא"כ בשליח. ולא שייך כאן עד מפי עד דפסול אע"פ שהעדים ג"כ נאמני' כי הבעל הוא בעל דבר ולא עד. ואין לומר דהא כ' התוס' בכתובות (ד"כ א') ד"ה ור"י דבפרק ד"א חיישינן דילמא אתו ומסהדי בסתם כאילו זוכרין העדות אבל ודאי אם היו מעידין שכך ראו בחתימתן הא לא חשיב מפי כתבם עכ"ל. וה"נ אם היו מעידים שהבעל אמר להם שגט זה נכתב לשמה ש"ד מאחר דהבעל נאמן דלא גרע מע"מ ע' ר"ן דע"ח כרתי לדידן משום ע"מ. אבל כיון שמעידי' שגט זה נכתב במצות הבעל היינו שראו כן וזה שקר. כי ז"א דהרי מי מגיד לנו שמעידי' שראו כן הרי הם חותמי' סתם. וי"ל הפי' באמת שמעידים שהבעל אמר להם שנכתב במצותו. (צ"ע בתוס' שם דסתם פסול וי"ל בין אמירה לחתימה) וקצת ראי' מהא דתנן כותבי' שטר ללוה כו' וכותבי' שלוה והם לא ראו ההלוואה ואעפ"כ שרי כיון שביד הלוה הוא. ואפי' למ"ד דהיינו בשטרי אקנייתא היינו משום לקוחות וזה ל"ש כאן:

והנה בנ"ד כיון שהסופר הוא במקום הבעל הוא נאמן ג"כ לומר כמו הבעל שנכתב במצות הבעל ולכן יכולים העדים לחתום ע"י אע"פ שלא ראו החתימה. אלא דה"ט סגי כשאמר להם הבעל שעשאו שליח ונ"ד יש להסתפק על כת"י שכ' להעדים שהסופר יכתוב בשמו אם זה ר"ל שהוא שלוחו או לא. אמנם אפי' אם אין ר"ל כן. הרי יש עדים מעידים לפני ע"ח ע"ז ואף דהוי עד מפי עד הרי כ' בנתיבות המשפט סימן כ"ח דכשר בע"ח ומצאתי שכ"כ הראב"ד בת"ד פ"ו דגיטין בסוגיא דאומר אמרו. ואף להתוס' (דף ס"ז) דאומר אמרו ל"ד לעד מפי עד דמשמע דאילו הוה עמפ"ע היו פסולי' להיות עידי חתימה. מ"מ צ"ל דפיסול זה הוא רק אם לא שמעו מפי הבעל על שיכתבו ויחתמו. אבל אם שמעו זה מפי עצמו. אלא שידיעת העדים שהסופר הוא שלוחו של בעל הוא מפ"ע כשר. דהא באומר אמרו הע"ח שומעי' מפ"ע שזהו הסופר. דמ"ש התוס' דלא הוי עמפ"ע משום דלא נמסרה העדות להראשוני' כו' זה יתכן שלא נמסר להם שהם יכתבו ויחתמו ולפיכך מה שכו"ח הסופר והעדים אינו עד מפי עד. אבל העדות שיעידו שזהו הסופר נמסרה להם. וא"כ הע"ח הם עד מפי עד ועכצ"ל דבזה לית לן בה משום עמפ"ע. או אפשר צ"ל שהע"ח אין מעידי' כלל על שנכתב במצות הבעל רק מעידי' שצוה להם לחתום בגט שיכתוב פ'. והם חותמים ע"ז. אבל על שהפלוני כותב במצות הבעל מעידי' עדים הראשונים ולא הוי ח"ד מטעם המבואר בסה"ת. ועוד דבנ"ד שכ' הבעל שיחתמו בגט שיכתוב פ' הם מעידי' ע"ז. ומ"ש בנתי"מ ובפנ"י (דף י"ח) שהע"ח מעידים שהגט נכתב במצות הבעל היינו כשאין בנמצא עדים אחרים שיעידו על ציווי הבעל. אבל אם יש עדים אחרים היינו מ"ש סה"ת דכשר בג' כתות עדים. והיינו כי ע"ח מעידים על שהבעל אמר להם כן לחתום בגט שכותב. אבל על שהגט נעשה כראוי אין מעידין הן. ויש לדקדק כן ממ"ש סה"ת הנ"ל וז"ל וצריך שני עדים שיכתבנו בפניהם לשמה כו'. ואחרי כן יאמר הבעל לעדים כשרים לחתום הגט. הרי דע"ח לא היו בעת שנכתב הגט לשמה וא"כ על מה יעידו ואף את"ל דא"צ עדות על לשמה כלל משום דסתם ספרא דדייני מיגמר גמירי מ"מ צריכין לידע עכ"פ שצוה הבעל לכתוב הגט דה"ט דסתם ספרא דדייני מגמר גמירי לא סגי אלא כשאנו יודעין שהבעל צוה לסופר לכתוב גט אז אמרי' שהסופר הוא גמיר ויודע שצ"ל לשמו ולשמה. אבל אם אין יודעין אם הבעל צוה ודאי דלא אמרי' מסתמא זהו הגט כו'. וע"ח אין יודעים מזה כלל. כדמוכח מל' סה"ת שאחר שנגמר כתיבת הגט יאמר הבעל לעדים לחתום הגט. וא"כ אם נאמר שהע"ח צריכין להעיד ע"ז היו צריכי' להיות בשעת כתיבת הגט. וא"ת שהם שומעים זה מב' עדים שהיו בעת כתיבת הגט ק' דא"כ ה"ל עד מפי עד ופסול ואף לפמ"ש התוס' דבאומר אמרו לא שייך עד מפי עד

ל"ד דהתם לא נמסרה העדות להראשונים רק שהיו שלוחי הבעל להאחרונים שמצוה להם לעשות לה גט. משא"כ בכאן הרי נמסרה העדות שזהו הגט שצוה הבעל לכתוב ושנכתב לשמה לשני עדות הראשונים וא"כ אם העידי חתימה מעידי' בחתימתם גם ע"ז ע"י ששמעו כן מהראשונים ה"ל עד מפי עד ופסול. א"ו הע"ח אין מעידין ע"ז כלל. ועיקר עדות של הע"ח שהבעל אמר להם לחתום בגט זה שנותן להם. וע' לבוש סימן ק"ל סעי' א' הובא בב"ש שם ס"ק י"ט מש"ה חותם עד כלומר שהוא מעיד דהבעל אמר כל זאת לפניו עכ"ל. גם ב סימן קכ"ו ס"ק כ"ב כ' הב"ש והעדי' מעידים שכך אמר לפניהם עכ"ל. הנה אם נפרש ל' אמר ר"ל שהבעל כתב כל זאת או ששלוחו כתב כל זאת לפניהם א"כ היו צריכים להיות בשעת כתי' דוקא וזה סותר למש"ל בשם סה"ת וכן פסק הב"ש עצמו סימן קל"א ס"ק ט'. אעכצ"ל אמירה זו כפשוטה שהבעל אמר להם לחתום בגט זה שמבואר בו כך וכך. ועל שהגט נעשה כראוי אם נאמר כשטת הרמב"ם א"צ ע"ז עדות כלל והבעל לבדו נאמן בזה הואיל ובידו לגרשה וא"כ כשאומר לע"ח שזהו הגט שצוה לכתוב או שכתב נאמן וא"צ עדות ע"ז כלל. וכיון שא"צ עדות א"כ הע"ח שחותמי' על הגט מעידי' שאמר להם הבעל לחתום הגט זה שכתבו. ולא הוי עד מפי עד כי אמירת הבעל שזהו הגט אינו בגדר עדות כלל. כי הוא הבעל דבר. ולשטת ר"ת וסיעתו דבעי' עדות על שנכתב לשמה צ"ל דאין ע"ח מעידי' ע"ז כלל. אלא אותן העדים באים לב"ד להעיד בפ"ע וכדמוכח ל' סה"ת יש כאן ג' כתות עדים כו' דאילו שהן יעידו לפני הע"ח והע"ח לפני ב"ד לא סגי דה"ל עד מפי עד. ואפשר שהע"ח א"צ לידע כלל ולשמוע מעדות אלו טרם חתימתם ודי ממה שישמעו מהבעל או מהשלוחו שזהו גט זה. והגם שאח"כ צריכים העדות להעיד בב"ד אבל הע"ח א"צ לשמוע מהם כי עדותן מתקיימת בלא"ה שהרי הן אין מעידין ע"ז כלל. רק מעידי' על שאמר להם הבעל או שלוחו שזהו הגט שכתבו לשם האשה ושיחתמו הם ע"ז. והרי גם לשטת ר"ת וסיעתו א"צ שיהיו עדים רק בשעת כתי' לשמה אבל אח"כ א"צ העדים לבא לב"ד וע"א נאמן בזה. וא"כ הבעל או שלוחו שמגיד להע"ח נאמן. והם מעידים ע"ז ובכה"ג י"ל דלא הוי עד מפי עד כיון דגם עד אחד נאמן. וא"כ י"ל דגם בנ"ד הע"ח יכולים להעיד ע"ז כי על שהבעל צוה להם לחתום בגט שיכתוב הסופר ודאי יכולים להעיד שהרי הוה ליה כאילו שמעו מפיו. ועל שגט זה הוא שכ' הסופר יכולים ג"כ להעיד ע"י שיכתוב הסופר אליהם דברים אלו כי מכיון שהגדת הסופר זה להם אינו בגדר עדות דאל"כ הוה ליה עד מפי עד. אעכצ"ל דאין זה בכלל דבר שבערוה דבעי' ב' עדות. רק הודעה בעלמא א"כ נאמן ואפי' מתוך הכתב. שהרי לפ"ד הרמב"ם יכולים למנות סופר ועדים ע"י הכתב כמ"ש סימן ק"כ ס"ה.

א"כ יכולים העדים להעיד על שצוה להם הבעל לכתוב הגט וציווי זה הוא רק כתבו ונהי דשם חולקי' ע"ז היינו משום דהתם בעי' שליחות וצריך שישמעו קולו. משא"כ כאן דהשלוחים כבר שמעו קולו. רק שצריכין לידע שזהו הגט וידיעה זו אפשר ע"י הכתב כי אין זה בגדר עדות. דאל"כ ה"ל עד מפי עד. (תדע שהרי כ' הרא"ש רפ"ק דגיטין סימן ב' [חסר קצת]. אלא ודאי הסופר הוא במקום הבעל כיון שידוע להע"ח ע"י מכתב הבעל אליהם שמינה את הסופר הנ"ל לכתוב גט כו'. וגם ע"י עדים שהעידו ע"ז וכנ"ל:

ד הענין הד' שיש לדון בזה הוא משום שהבעל לא עשה רק ש"ה אלא שבזה כבר מבואר בתשובת הב"ח סימן ק"ב דאם לא היה נזכר בהרשאה שקיבל עליו בחרם ובשבועה שלא לבטל את הגט והשליח אין ספק שיכולים לסמוך על שליח הולכה לבד. אבל כשנזכר בהרשאתו קבלת חרם דאז יש לחוש טפי לשמא יבטל הגט והשליחות נראה דאם אפשר לחקור אחר המומר לעבודת כוכבים ומזלות ולהשתדל בו שיתן גט אחר ראוי ונכון לחקור אחריו דהא כ' מהרי"ל דודאי מבטל כו' אלמא דס"ל דקרוב לודאי הוא כו' מיהו היכא דא"א להשתדל גט אחר אלא בטורח נראה לסמוך כו' ואין לחוש לביטול כלל מדינא ואין להחמיר שלא מן הדין במקום עיגון עכ"ד. וא"כ בנ"ד אף שנז' שקבל עליו בחרם יש להקל. אף שאפשר לחקור ע"י מכתבים איה איפה הוא. מ"מ טורח גדול הוא להשיגו לסינדרווע לסדר הגט ולהשיג ש"ה משם לכאן. גם בתשובת גאוני בתראי סימן מ"ד כ' תשובה לגדול א' ונ' שהיא על השאלה שבב"ח וז"ל במה שלא נעשה רק שליח להולכה כבר נעשה מעשה ורבו המתירין בדיעבד מפני חשש עיגון היכא דא"א להשתדל גט אחר וכן הסכים הרב מוה' שמשון עכ"ל וחתום על שאלה זו משולם ווייבש. אך בתשו' שבו"י ח"א סימן קי"ד כ' כיון דהב"ח מיירי בגט כתוב כבר ומסרו ליד שלוחו לא חיישינן שבטלוהו. משא"כ בנ"ד גרע טפי כיון שמצוה רק על פה שיכתבו ויתנו גרע טפי ואף על פי שהבעל במקום שאין רגל יהודי מצוי שם חיישינן שיבטלו על ידי כתב דיכול לבטל על ידי כתב כמ"ש בש"ע סימן קמ"א וסיים שם לכן נ"ל דאין לה תקנה אלא בכה"ג שאותו סך ממון שצריך ליתנו לו כדי שיצוה לתת גט ישלישו אצל שליש א' עד זמן מה שכבר נתנו הגט. זאת ועוד אחרת יפסל כל עדי' שיעידו על הביטול וישביעו אותו על כך בחלק לע"ה עכ"ל. ומלשונו שכ' דאין לה תקנה כו' נ' דמחמיר אף דיעבד בכה"ג שצוה ע"פ שיכתבו ויתנו דגרע טפי. אבל באמת לא הבנתי טעמו מהו החילוק בין גט כתוב כבר לצוה ע"פ. הרי בצוה ע"פ ג"כ א"א לו לבטל שליחות של כתי' וחתי' הגט שלא בפני הסופר והעדים לפ"ד סה"ת כמו בנתן לו גט וא"כ בשניהם א"א לו לבטל רק השליחות של הנתינה וכן להרמב"ם שניהם שוים שיכול לבטל הגט א"כ מדוע יחלק

ביניהם. (אך לפמ"ש בתוס' דף פ"ח ד"ה ודלמא שכשמבטל קודם שנגמר הגט מודה ר"נ שא"י לחזור ולגרש בו משא"כ כשנגמר הגט חוזר ומגרש בו יש לחלק קצת ביניהם) ומ"מ כיון דגם כשנגמר הגט יכול לבטל השליחות וגם הגט גופא להרמב"ם א"כ ע"כ צריך לסמוך על החזקה שכ' הרמב"ם פ"ו הכ"ז וא"כ מאי נפקותא. ופסול עדים שכתב הנה בתשובת רדב"ז ח"א סימן תמ"ב כתב שאינו מועיל אמנם בר"ן ר"פ השולח נראה קצת סמך לזה:

ה בענין הזמן שיכתבו בגט מבואר ג"כ בתשובת שבו"י סימן קט"ו שיש לכתוב זמן שכותבי' ולא זמן שצוה ופשוט הוא. דהא ודאי א"א לכתוב זמן שצוה שהרי אפילו נכתב ביום ונחתם בלילה פסול כ"ש כה"ג. אלא שצ"ע לכאורה כיון שהגט הוא ל' הבעל כמ"ש הרא"ש בתשובה דמה"ט אין כותבין איך וכמו שהובא בש"ע סימן קכ"ו סעי' ח'. א"כ איך יכתבו זמן דעתה דמשמע שהיום מגרשה והוא כבר צוה זמן רב מלפנים. ובאמת מוכח במתני' ובגמ' ספ"ז דכותבי' גט לאחר שנה ושבוע מצווי הבעל. וי"ל כיון דהסופר הוא כותב בשליחותו א"כ ידו כידו ולכן בשעה שהסופר כותב אז ממש הבעל מגרש. אך צ"ע איזה זמן יכתבו בגט אם יכתבו זמן דכתיבתו הרי כיון שיוכתב כאן והעדים יחתמו בזמן רב אח"כ בסינדרווע פסול לדעת הרבה פוסקי' משום נכתב ביום ונחתם בלילה. ונ"ל שיש לכתוב רק השנה כמו בשנת תקפ"א דכשר אפי' לכתחלה כמ"ש הב"ש סימן קכ"ז ס"ק י"ב. ואפשר ג"כ לכתוב הזמן של היום שיחתמו העדים כמ"ש המ"מ פ"א מה"ג הכ"ד הובא ב"ש ס"ק ט"ז שאם הגט נכתב בתשרי וכתב הזמן בחשוון ונחתם בחשוון כשר כיון שהחתימה היה באותו זמן. מיהו קשה הדבר לעשות כן בנ"ד אולי לא יהיו העדים באותו יום בביתם בסינדרווע. ולפמ"ש לקמן שבענין המקום יוכתב מקום כתיבת הסופר ובסופו יכתוב גיטא דנן איכתוב בלאזני ואיחתום בסינדרווע א"כ לפ"ז גם בענין הזמן יש לכתוב זמן כתיבת הסופר רק שיוכתב אח"כ גיטא דנן איכתוב בלאזני ביום פ' בירח פלוני כו' ואיחתום בסינדרווע ביום פ' בירח פ' כו'. וראיה לזה ממ"ש בש"ע סימן קכ"ז ס"ג וע"ש בג"פ ס"ק י"א:

ו אמנם עוד זאת יש לעיין איזה מקום יכתבו בגט דהיינו מ"ש למנין שאנו מונין כאן במתא פ' כו' שאם יכתבו מקום עמידת הסופר יהיה פסול לפ"ד רוב הפוסקים דס"ל דהיה במזרח וכתב במערב דתנן בהזורק (דף פ') דפסול קאי על מקום עמידת העדים וכמ"ש בש"ע סימן קכ"ח. ואם יכתבו מקום עמידת העדים יהיה פסול לדעת הי"א שב סימן קכ"ח סעי' א' והם התוס' בפ' הזורק (דף פ' ע"א) וסה"ת והמרדכי. אמנם יש לתקן זה והוא כשלא יכתבו המקום כלל כי הב"ש שם סק"א כ' שי"ל דכשר לכ"ע ואף כי כתב

בל' י"ל הנה מצאתי בס' תבואת שמש על הרמב"ם הכ"ח שפסק כן באריכות והביא שכן פסק מהר"מ שיף והגאון מהר"מ כ"ץ אביו של הש"ך בתשוב' שבס"ס גבורת אנשים והסכים עמו המג"ש וגם הוא הסכים על ידם וראייתו מהר"ן נכונה מאד שהרי מהר"ן פ"ט דגיטין אמתניתי' דגיטין פסולי' מוכח דכל פיסול דשייך בגיטין ושטרות אם בשאר שטרות גובים ממשעבדי גם בגיטין כשר לכתחלה והרי בח"מ סימן מ"ג סעי' כ"ב מוכח דשטר שאין נכתב בו מקום כשר ובודאי דגובה ממשעבדי וע' סימן מ"ט סעי' ז' בהגה"ה שני' דלכ"ע במקום הכתיבה אין קפידה רק על שם עירו של הלוה כו' יעו"ש בב"י ובסמ"ע וכן מצאתי בת' פנים מאירות סימן כ"ב בתשו' להגאון מהר"א ברודא דלא כמו שעלה ע"ד הגאון מהרא"ב ע"ש. ואין להאריך במה שכבר כתוב בספר רק זאת יש להוסיף בהיות כי בס' ת"ש הנז' נ' שמדאורייתא דבעי' דו"ח בממון וה"ה בגיטין וקדושין היה צ"ל עשאי"ל בגיטין וקדושין וא"כ היה צ"ל נכתב מקום כתיבתו וזמן כתיבתו מדאורייתא אלא כיון שחכמים אמרו דעדות ממון א"צ דו"ח וה"ה גיטין וקדושין לכן א"צ לכתוב מקום וזמן מדאורייתא. ובנמק"י בסנהדרין ר"פ אד"מ וכן גט דמכשרינן אפילו אין בו זמן מהאי תקנתא הוא דלא בעי דו"ח כו' דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש כו' ע"ש וזהו כמ"ש הת"ש הנ"ל. באמת כבר נת' בתומים סימן ל"ד סק"ט דלא בעי' עשאי"ל מדאורייתא בעדות שבשטר ובס' נתיבות המשפט סימן כ"ח סק"ז עם שנטה קצת מדרכו מ"מ עכ"פ בגיטין וקדושין הסכים עמו דלא בעי' עשאי"ל וא"כ א"צ למקום כתי' מדאורייתא ע"ש כי הוכיחו כן מהגמ' ועיין תולדות אדם להרשב"א סימן רע"ז. מיהו צ"ע שיש מחמירים ביותר אם לא כתב כלל שם עירו ושם עירה כמ"ש בג"פ סימן קכ"ח סק"י ועכשיו שאין כותבין י"א דמקום עמידה ממלא זה החסרון וא"כ אם לא יכתבו גם מקום עמידה צ"ע. ועיין מזה בג"פ שם שהעלה דבמלתא דלא שכיחא לא גזרו רבנן ואעפ"כ לרווחא דמלתא יש לכתוב שני גיטין דהיינו שבגט השני יוכתב מקום עמידת העדים שהוא סינדרווע ובזה נרויח עוד לצאת סברת הת"ג שכתב בחי' ספ"ח שכשאין כותבין מקום עמידת העדים הוי כגט שאין בו זמן והביא מ"ש הג"פ בשם רלב"ח דיש הפרש בין בני מזרח לבני מערב התל"ח ליצירה בני מזרח מונין התל"ז ליצירה כו' וכשאין כתוב המקום יכול הבעל לומר שנכתב במזרח עד"מ או במערב. ובגט הראשון שיכתבו בלא זמן צ"ע אם לכתוב תיבת למנין שאנו מונין או לא כיון שלא יכתבו במתא פ' ואפשר טוב יותר לכתוב בו מקום עמידת הסופר רק אצל חתימת העדים יכתבו גיטא דנן איכתוב בלאזני ואיחתום בסינדרווע כמ"ש בג"פ סימן קכ"ח סק"ח וסק"ט וכ"מ קצת בסדר הגט שבסוף ספר גט פשוט סימן ער"ה יעו"ש:

ז נידון מה שיושלח הגט ע"י הפאצט מכאן לסינדרווע ומשם לכאן נ' דאין חשש חילוף שהרי יהיה חתום חב"ח וגם יוכלו לעשות בו סימן כמו נקב בצד אות פ' וגם יוכלו לכתוב במכתב התיבות שבראשי וסופי השורות ל סימן כמבואר בתשובת א"ש סימן י' אך שם לא הקיל אלא לשלוח ע"י ישראל מומר לעבודת כוכבים ומזלות ושב בתשובה רק שחשש להתשובה שהיא רמאות אבל בא"י חשש לדעת רמ"א שב סימן קמ"א סל"ה בהגה"ה שכתב דאין נוהגין כך לשלוח ע"י א"י. ואפשר דהיינו דוקא כשממנה הבעל שליח שלא בפניו אבל בנ"ד שמינה הבעל הסופר שהוא ש"ה בפניו אין כאן חשש דאל"כ מ"ש מנאבד הגט ויש בו סי"מ דכשר כמ"ש ב סימן קל"ב ס"ד. מיהו בא"ש שם לא משמע כן כי במינוי שליח שלא בפניו כ' דאין חולק ובשולח ע"י ישראל במעשה קוף ש"ד רק משום ששולח ע"י א"י ומשום דשייך א"י בגוי' ובלח"מ פ"ו מה"ג ה"ו ראיתי שפי' ד' העיטור דאם נתגרשה תנשא לכתחלה אבל לא תתגרש לכתחלה בכה"ג ואפשר דבמקום עיגון יש להקל וצ"ע כי הוא מלתא חדתא לשלוח ע"י פאצט. ע"כ אם יסכים מעכ"ת בכ"ז הנני ג"כ וא"ל כל דברי בטילין:

סימן קמו

מה שהשיב ע"ז דודי הרב הג' ריי"ל ז"ל כבר כתבתי באגרת בקצרה שכל הדרכים בחזקת סכנה ועתה אמרתי להשיב מפני הכבוד קצת מן הטעמים ע"פ סדר האותיות:

א מ"ש בענין אם הבעל מודה שעשאו שליח כו' הכניס ראשו בין הרים גדולים וצלל במים אדירים ולבסוף העלה חרס בידו לסמוך על הודאתו בכתב בח"י להעדים ומנין לנו שזהו כ"י שהרי אין ח"י ניכרת לנו ואף קיום הב"ד ואם דעתו לסמוך על הרשב"ץ למ"ל הודאת הבעל וכמ"ש בעצמו דאף להמ"מ יש לסמוך על הרשב"ץ לא עיין היטב כי הודאת הבעל מהני גם לר' אביגדור וריא"ז ועדי' לא מהני לשיטתם דהוי מפ"כ אך עדיין לא יצא י"ח שלא תי' קושיי' הט"ז וכנראה שהיא קושיא חזקה מאד וקושיא זו תקשי גם להבא כשיובא ע"י הפאצט קיום על ח"י העדים בגט ואין כאן מי שמכיר הקיום (אך קושיי' הת"ג לא שייכא כן שנכתב מדעת הבעל המגרש ואף שלא א"ל כתובו שמצד הסברא דבכל כה"ג אצ"ל כתובו וכמ"ש מעל' בשם חי' הר"ן ואינו בידי רק קיימתי מסברא גם מ"ש הת"ג בענין ש"ק של האשה אין קושייתו כלום ויפה תירצת שאינה עושה שליח לקבל גיטה אלא אם ירצה הבעל ואני מוסיף שנכתב מדעת המתחייב דהגט חוב הוא לה

ומה"ט האשה עושה ש"ק ולא האיש) ובפרט שבנ"ד נראה שהב"ד הם הדיוטות וכנראה שאפי' חתימתן א"י לחתום היטב גם משה גם אהרן שקולי' ומשה נהפך לשמה ולשנינה: **ב בענין** כתב לעדים בכ"י נפל ברבוותא והרבה מן האחרונים מחמירי' ע' פר"ח ורבינו הגדול אחמו"ר זלה"ה התיר בזה במומר לעבודת כוכבים ומזלות אך שהתנה שהבעל ימנה ג"כ העדים בע"פ ע"י הסופר שיאמר להסופר לפני עדים אחרים. ובנ"ד הנה לא אמר הבעל שום דבר בפני ב"ד המקיימי' לומר דעו שאני ממנה פ' ופ' ונוסחת הרב אחמו"ר ז"ל בגט כנ"ל כך הוא הערט צו אתם עדי' פ' ופ' פאר אייך בעט איך דיך פב"פ זאלשט פארין למקום פ' שרייבין אגט כשר לגרש בו את אשתי פב"פ און שרייב לשמי ולשמה כו' און זאלסט בעטין פון מיינט וועגין ב' עדים פב"פ ופב"פ אז זייא זאלין חתמנן דעם גט לשמי ולשמה כו' וויא איך שרייב צו זייא אבריביל בח"י ממש. און בעט דיך און מאך דיך פאר אשליח צו געבין דעם גט כו' וחותם הבעל המומר לעבודת כוכבים ומזלות בח"י ומקיימים העדים שאמר בפניהם. והעדים היו מכאן ששלחו לשם. ואח"כ כותב להעדים בשם פב"פ ופב"פ בקשתי אז איר זאלט חחמנן כו' וחותם בח"י מקיימים העדים. זו היא נוסחת הרב ומינה לא תזוז. וביתר הדברים הרגשת בעצמך הדוחק וגם בענין נוסחאות ולשונות הגט בענין הזמן והמקום יצטרך נוסחאות חדשות אשר לא שערום אבותינו וסוף סוף לא יהיו עדים המכירים את האיש שהוא בעלה של זו המתגרשת אך זה י"ל שהשליח יודע שהבעל אמר לו שם האשה ושם עירה ועדים יעידו לו ע"ז אצל הבעל. אך אחר כותבי נתיישבתי בדעתי ועלה בידי עצה אחרת לתקן כל החששות והוא לשלוח לשם על הפאצט לאנשים ידועים שישתדלו אצל המומר לעבודת כוכבים ומזלות שיכתוב להסופר דלאזני שיכתוב הגט כאשר אמר לו בע"פ זה שנתים ויחתום ויקיימו עדים שניכר ח"י בכאן ובתוך האיגרת יכתוב שיבקש את פב"פ ופב"פ עדים שבלאזני וגם יכתוב להם אגרת ג"כ וכמו שהוא בנוסח רבינו הנ"ל ונמצא שיגרש ע"פ מינוי עדים שלא בפניהם וע"פ ח"י הנ"ל והסופר כבר היה לפניו והגיד לו בע"פ ואף שעכשיו כותב לו אינו אלא גילוי מילתא בעלמא שכבר אמר לו בע"פ וגם יהיה לפנינו עדים על ככה שהגיד לו בע"פ מאחר שכך יכתוב באיג' בלשון זה כאשר אמרתי לך כבר וע"ז יחתום בקיום עדים שיהיו ניכרים לנו ואם אפשר שיהיו עדים ע"ז שאמר לו בע"פ ואז א"צ להודאתו אלא לרווחא דמלתא. והרווחנו בזה הרבה גם יהיו הסופר והעדים במקום אחד ויוכלו לכתוב הזמן והמקום וא"צ לשלוח הגט על הפאצט הנה והנה. אמנם המוכ"ז אומר שלא ישתדלו אנשים אחרים אצל המומר לעבודת כוכבים ומזלות שלא בפניה ובאמת קשה הדבר מאד לעשות ע"י אחרים דבר הצריך זירוז וכולי האי ואולי

עני' זו לשוא תשמור (וכ"ש לפמ"ש מעל') גלל כן המחוור שבכולם שתסע בעצמה ושם תעשה אפי' להתגרש שם או אם לא יעלה בידה שתתגרש שם עכ"פ תפעל אצלו שיעשה כמש"ל כי מי יחוש חוץ ממנה. ואם יעלה בדעתם לשלוח על הפאצט לאנשים ידועים צריך לשלוח להם הנוסח מתוקן. עכ"ל דודי ז"ל:

אע"פ שדודי הרב הפליג עלי הנה אחר זמן רב מצאתי בסדר הגט שבסוף ספר גט פשוט סימן הע"ר תמצא מעשה קרוב להנ"ל נעשה ע"פ מהרי"ט כדברי ממש רק שם היה ע"י קיום והכרת חת"י. ובזו לבד באמת א"א בדליכא קיום. אבל לא כמו שהפליג דודי הרב הג' מוהרי"ל זצ"ל. וז"ל הג"פ שם טופס שטר שנעשה בב"ד של מהרי"ט כו'. עד ושריר ובריר וקיים:

סימן קמו [כן מצאנו וניכר שהיה התחלה ונאבד]

על כן כיון שהסופר נצטוה ממנו פא"פ בפני שני עדים לכתוב הגט רק ע"ח לא צוה מפני דקסבר שהשליח שמנה שיתן גט כשר לאשתו שלוחו של אדם כמותו ויכול לצוות לכתוב ולחתום. ומ"מ גם בהשטר הזכיר וצויתי לעדים לחתום והפי' כנ"ל דשלוחו של אדם כמותו. וא"כ בע"ח שהם לר' אלעזר רק מדרבנן יש לסמוך על אומר אמרו לעדים שיחתמו וגם בצירוף השטר דה"ל כמצוה לעדים בכתבו שיחתמו. ומה גם אותן העדים ששמעו מפיו כשאמר לסופר לכתוב אפ"ל הענין שעשה השליח בתוקף שנותן לו כח ורשות כו' ליתן גט וידו כידי ה"ל כמו באומר לשלשה תנו גט כו'. ועכ"ז ה"ל פלוגתא דר' מאיר ור' יוסי ואפ"ל הכא ה"ל כמ"ש (דס"ו ע"ב) כתב הגט נעשה כאומר אמרו והכא י"ל כן על חת"י העדים דהכא ע"כ ה"ל כאומר אמרו דבשלמא באומר לשלשה תנו י"ל הפי' שיכתבו ויחתמו הן עצמן ולא ה"ל כאומר אמרו. אבל באומר לאחד שיתן ודאי אין הפי' שיחתום הוא דעד אחד אינו כלום ע"כ הפירוש שיאמר לעדים שיחתמו ע"ז והוא שלוחו לומר להם וא"ת איך אחד נעשה שליח על דבר דבעינן שני עדים הרי מינהו בפני ב' עדים. ולכן לשמואל דאמרינן (דס"ז ע"ב) דסבר ליה כר' יוסי באומר לשלשה תנו דיכתבו הם בעצמן דוקא משום דמילי לא מימסרי לשליח. ובאומר אמרו פליג עליה וס"ל דבכה"ג מהני. א"כ לדבריו י"ל דנדון זה ג"כ חשוב כאומר אמרו. דהא חזינן דסמכינן היכא דמוכח שנתכוין לאומר אמרו ה"ל כמו אומר אמרו כמש"ש בגמרא אי סבירא לן כתובו כתב ידן הוא כתב הגט נעשה כאומר אמרו. והנה מהרש"ל ביש"ש שם סס"י י"ד ס"ל שמעיקר הדין יש להקל באומר אמרו. וקצת ראיה לזה מסוגיא פרק כל הגט (דכ"ט ע"א) דרב משמע דפליג לגמרי על ר' יוסי גם באומר לשלשה תנו מדאומר שליח מתנה אינו כשליח הגט. א"כ באומר אמרו דגם שמואל פליג על ר' יוסי אפ"ל לתפוש כן מעיקר הדין כדעת

הי"ש. ואף שלמעשה לא נסמוך ע"ז נגד השו"ע ורוב הפוסקים. מ"מ לענין עידי חתימה דהוא פיסולא דרבנן י"ל לסמוך על זה שאותן עידי חתימה שימנה שלוחו של הבעל ה"ה ר' ישראל איסר סגי ורשאין לחתום ע"י אומר אמרו. ומצורף לזה ע"י השטר שחתם בו הבעל שנזכר בו וגם צויתי לעדים שיחתמו דר"ל ע"י מינויו השליח הנ"ל שהוא יאמר לעדים שיחתמו. וכיון שהעדים יהיו רואים כתב ידו שכותב כן זהו מחזק ההיתר דאומר אמרו לעדים שיחתום. ועמ"ש מדין כתב בכ"י לעדים שיחתמו בתשו' דגט ממי שהחליף את דתו שאמר זכה בגט זה כו' ועיין בהרד"ך בית י"ט שדעתו נוטה להקל בכת"י דפקח מדאמר רב כהנא חרש שיכול לדבר מתוך הכתב כותבין ונותנין גט לאשתו (בגיטין דע"א) ופירש"י דיודע לכתוב על הקלף כתבו ותנו גט לאשתי ומסר להם כו' ונהי דלא קיי"ל כרב כהנא זהו משום דחרש לאו בר דעת הוא אבל בפקח מהני כת"י אף שהסופר והעדים לא היו בעת שכתב כ"א שמכירים שזהו כת"י. כן רצה להקל במקום עיגון גמור. וגבי חתימת העדים אפשר שיש לצדד לצרף דבריו במקום עיגון. ואף כי בנד"ז לא נזכר בכת"י מי הן העדים שיחתמו מ"מ משמע מכת"י דהיינו העדים שיבקש אותן שלוחו ר' ישראל איסר:

קיצור בנדון זה לפי מכתבם שהסופר נצטוה מהמקדש פנים אל פנים בפני עדים שיכתוב הגט להבתולה המתקדשת ואמר לו לכתוב גט עד מאה גיטין עד שיהי' אחד מהן כשר לפי דעת המסדר ואמר זה בפני העדים עכ"ל. ע"כ אפשר להכשיר במקום עיגון כזה. שהסופר ההוא שצוה לו המקדש יכתוב הגט לשמו ולשמה ולשם גירושין ואע"פ שעידי חתימה שיחתמו על הגט לא נצטוו מן המקדש עצמו. ע"ז אפשר לסמוך במקום עיגון גדול כזה על ב' דברים האחד מה שמינה את ר' ישראל איסר בר' אליעזר לגרש את אשתו בתיה בת ר' שמואל כו' ויהיו פיו כפי וידך כידי כו'. דהמכוון שהוא ימנה את עידי חתימה שיחתמו על הגט כמבואר במכתבם שזה הי' הסלקא דעתכם ששלוחו של אדם כמותו ולכן מינה אותו שהוא ימנה עידי חתימה והאמת שבמינוי הסופר ועדים לא יוכל לעשות שליח שימנה אותם משום דקיי"ל מילי לא מימסרי לשליח. ולכן אם לא הי' ממנה את הסופר פה אל פה לא היה אפשר בשום אופן להתיר לכתוב הגט כלל אף אם היה מקום עיגון יותר מזה. אך כיון שהסופר נצטוה ממנו פה אל פה אזי בעידי חתימה יש קצת דיעות מהפוסקים שיוכל למנותן ע"י שליח שממנה בפני שני עדים שהוא יבקש בשליחותו את עידי חתימה שיחתמו על הגט. ונדון זה ג"כ להאי דמיא. וזהו הדין הנז' בגמ' אומר אמרו לעדים שיחתמו. ועכ"ז טוב שהשליח יבקש את אותן העדים ששמעו מפי המקדש איך שמינה את שלוחו ר' ישראל איסר הנ"ל הן בעצמן ימנה ר' ישראל

איסר להיות עידי חתימה. ועוד יש לצרף לזה להתיר העידי חתימה שימנה ר' ישראל איסר ע"י שיראו השטר שחתם עליו המקדש שמבואר בו וצויתי לסופר לכתוב ולעדים לחתום עד מאה גיטין כו'. דכתב ידו שמצוה עדים לחתום נמי מילתא היא לפ"ד קצת גדולי הפוסקים. לכן בהצטרף הנך שני טעמים יחד יש להקל במקום עיגון כזה בענין העידי חתימה שיחתמו על הגט. אך נצרך שיעידו שני עדים על כל זה שמינה המקדש את ר' ישראל איסר הנ"ל. וזהו חתימת יד של המקדש שחתם על השטר שכתוב בו כנ"ל כ"ז יעידו העדים בפני ב"ד של שלשה אנשים ואח"כ יתחילו לסדר הגט. אך במינוי הסופר לכתיבת הגט לא מהני כל זה כ"א רק ע"י שנצטוה פה אל פה מהמקדש כנ"ל. וצריך ג"כ ששני העדים יעידו כן ששמעו איך שביקשו המקדש פה אל פה שיכתוב גט להבתולה שקידש כו'. והשליח ר' ישראל איסר הנ"ל יהי' שם ג"כ מעת התחלת סידור הגט והוא ימנה את שני העדים שיחתמו על הגט שיבקש אותם בשם המקדש אברהם בן יצחק הלוי שביקש אותו שימנה אותם שיחתמו על הגט לשמו ולשמה ולשם גרושין. וגם יראה להם השטר בחת"י. המבקש שמבואר בו וצויתי לעדים שיחתמו כו' כנ"ל:

סימן קמז

איש ואשה שבאו להרב להתגרש מרצונם הטוב ולקח הסופר דיו של אחר וכתב בו גט אם הגט כשר. ב סימן ק"ך ס"ב גזל נייר וכתב בו גט ונתנו לה כשר אפילו קודם יאוש. ופי' הב"ש סק"ג משום דהוה שינוי דאינו חוזר וכן הדין אם גזל הדיו אבל גזל הגט דליכא שינוי אינה מגורשת עכ"ל. וחמ"ח סק"ד פי' משום שיש כאן שינוי השם כו' וגם הוא שינוי מעשה כו'. ובגי"פ סק"ו דמיירי הכא בנייר שאינו יכול למוחקו ולהחזירו לברייתו כו' וע' פר"ח. וא"כ בדיו ודאי אינו יכול להחזירו לברייתו. ועיין בטח"מ סס"י שס"ג ס"ט אבל כו' חייב לשלם דמי הסממנים כו'. מבואר דרק דמים הוא חייב לו אבל הסממנים קנוים לו ע"י שינוי זה. וכ' הש"ך שם שהוא מהש"ס פ"ט (דב"ק דק"א ע"א) נימא ליה הב לי סמנאי דאפסדתינהו כו'. ומיהו טוב שישלם לו עבור הדיו וכשמשלם גם אחר הכתיבה שפיר דמי:

סימן קמח

ונידון אם צריך להקנות להארוס את הדיו והקלף נראה כיון שהארוס אינו נמצא בשעת כתיבת הגט א"צ להקנות לו כ"כ הג"פ סימן ק"ך ס"א סס"ק גימל וז"ל ומיהו במי שהולך למדנה"י או שהיה מושלך בבור מודה דכותבין ונותנין לכתחלה אף שלא

נתנו לו הקלף והדיו והכי דייקא דברי הרב"י בש"ע שכתב לכך נהגו כשהבעל מצוי כו' דמשמע דכשאינו מצוי אפילו לכתחלה א"צ עכ"ל והיינו דבכה"ג יש לסמוך ע"ד הרמב"ן שהוכיח מהמשנה פרק התקבל מי שהיה מושלך בבור ואמר כל השומע את קולי יכתוב גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו אף שלא נתן להם קלף ודיו כו'. והגם שהרמ"ה מחלק דשאני התם שהם שלוחים על כתיבה ועל הנתינה. אבל כשהסופר אינו שליח על הנתינה צ"ל הקלף והדיו משל בעל מ"מ כשהבעל אינו מצוי צריך לסמוך ע"ד הרמב"ן דלא ס"ל חילוק זה. ואולי משום דכשיזכו לו הקלף והדיו י"ל שמא אינו נוח לו עכשיו ליתן משלו הקלף והדיו לארוסתו. והרי זה לזכות ע"מ לחוב. והבית מאיר סימן ק"ך ססע"י א' כ' וז"ל מ"מ לכתחלה ודאי אף כי אין הבעל לפנינו בקל אפשר לצאת כל הדיעות שיקנה הסופר הגט לאדם אחר לזכות הבעל והוי שלו עכ"ל אין זה מוכרח שהוא מעלה מטעם הנ"ל דלאחר שזכה בו הבעל ממש שמא אינו רוצה ליתנו משלו להמתגרשת ואין לנו אלא על מה שעשה שליח. ועל זה שיותן לה משלו לא עשה. שליח ועיין בכנה"ג סימן ק"ך בהגהות הטור אות זיי"ן ג"כ ס"ל כמ"ש בשם הג"פ ועיין בחידושי הריטב"א פ"ב דגיטין (דף ך') ד"ה א"ל רבא שכתב ג"כ ש"מ דאין צריך לכך הבעל מתחלה קודם כתיבה הקלף משלו והקולמוס והדיו כמו שתקנו מקצת המפרשים במקצת הגיטין דזה אין צריך דכיון דמתחלה עביד ליה לשמה בצוואת הבעל ולבסוף איהו פרע ליה בזוזא דקנו ליה רבנן הרי יש כאן שטר מתנה ובהכי סגי. וא"צ למשוך אותו כלל אם הסופר קונה הקלף מאדם אחר משום דהוי שליח ושלוחו של בעל וזוכה לו. אבל אם הקלף הוא שלו צריך שיזכה בו הבעל או שלוחו שאין סופר זוכה לו במה שהוא שלו כו' עכ"ל. עיין בעירובין ס"פ חלון במשנה נותן אדם מעה לחנוני ולנחתום כו' וחכמים אומרים לא זכו לו מעותיו כו':

קיצור לענין הקנאת הנייר והדיו והקולמוס להארוס המגרש משמע בשו"ע רס"י ק"ך דכשאין המגרש נמצא בשעת כתיבת ונתינת הגט וכמו בנדון זה אין צריך להקנות לו הנייר והדיו וכ"ש הקולמס. אלא העצה לזה הוא שהסופר שיכתוב את הגט שנצטוה מפי המגרש לכתוב הוא יקנה במעות שלו מאיזו יהודי דוקא את הנייר והדיו וכן הקולמס. ולא שיהי' שלו מתחלה כי אם עתה יקנה אותם מאיזו יהודי במעות שלו ואז אין צריך כלל לזכות להמגרש את הנייר והדיו והקולמוס. ונצרך ג"כ שאחר כתיבת ונתינת הגט תסלק המתגרשת עצמה להסופר עבור כתיבת הגט איזו מטבע לא פחות מן ט"ו קט"כ בערך ואף אם הסופר היה רוצה לכתוב בחנם כאן צריך שהמתגרשת היא עצמה תסלק לו אח"כ שכרו כערך הנ"ל:

סימן קמט

קודם כתיו"נ הגט שעבד המגרש נייר הגט שיקנהו לו בשעת סידור הגט כנהוג ע"פ סדרי גיטין שעבדו בו ביום קודם כתיבת וסדור הגט לאחר שיהיה שלו בשעבוד ומתנה מעכשיו בכדי שלא תתגרש בו אשתו. כי יהיה אינו של הבעל:

פ"ק דב"מ (דט"ז סע"א) מה שתעלה מצודתי היום משום כדי חייו. וכ"פ בטוש"ע סימן רי"א ס"ב וכן צייד עני. זולתי בשט"מ כאן סד"ה סיפא כ' בשם הריטב"א אבל י"א דתקנתא הוא משום כבוד אביו ומשום כדי חייו אבל לא פלוג רבנן ונתנו רשות למכור אף לשאר דברים והכי דאיק לישנא עכ"ל וא"כ לדבריו אפילו עשיר יכול למכור מה שתעלה מצודתו היום. ולפ"ז בנדון שהקנה המגרש נייר הגט והמכשירין ביום כתיו"נ הגט לאחר כדי שלא יהי' הגט שלו ולא תתגרש בו אשתו ה"ל מה שתעלה מצודתי היום ולפ"ד הריטב"א קנה אותו האחר. מיהו הרי אין כן דעת כל הפוסקים כמ"ש בטוש"ע כנ"ל דדוקא משום כבוד אביו ומשום כדי חייו כנ"ל. ואין לומר דזה שלא תתגרש אשתו חשוב ג"כ כדי חייו. דאדרבה י"ל שלא יתקנו כן לעגן אשה. והרי מצינו אקנויי אקני ליה רבנן פשיטי דספרי שלה בכדי דלא לשהייה אגיטא. א"כ נ' לא שייך שיתקנו להפך. ועוד דבספר המקח לרב האי שער שני משמע דכיון דהדגים הם גם עכשיו הפקר לכן תקנו בזה מה שתעלה מצודתי היום. אבל נייר של הסופר אף שיבא ליד המגרש היום י"ל לא תקנו כלל בזה:

שדה זו לכשאקחנה קנויה לך מעכשיו. יש בזה ד' שטות. היינו תוספת. והרשב"א קדושין דס"ב. ובשם הרמב"ן שם. השט"מ כאן. דכולם עמדו על ענין מעכשיו לפ"ד התוס' המקח נקנה לו מעכשיו אף שהוא דשלב"ל מ"מ לר"מ ה"ל דשלב"ל כמו דשב"ל ואם אמר מעכשיו קנה. ולכן מהני ק"ס ושטר אף שנקרע השטר קודם שבא לעולם כמ"ש התוס' ביבמות (דצ"ג ע"א). ומ"מ יכול לחזור בו עד שבא לעולם ונ' שהוכיחו כן מהא דב"מ פא"נ (דס"ו ע"ב) לרב הונא וס"ל דמיירי אפילו מעכשיו. והרמב"ן הובא בחה"ר בקדושין שם ס"ל להפך ממש. דמעכשיו מהני שלא יוכל לחזור בו. אבל הקנין אינו חל עד שיבא לעולם. והרשב"א הקשה ע"ז דממנ"פ והעלה דבמעכשיו הקנין חל מעכשיו וגם א"י לחזור בו. ושט"מ כאן ס"ל להפך דיכול לחזור בו וגם הקנין אינו חל עד שיבא לעולם ומ"ש מעכשיו היינו אם הקנהו לו בכסף עכשיו א"צ שיתן כסף אחר. וע' בספר חוסן ישועות יבמות צ"ג מזה. ובשעה"מ פכ"ב מה' מכירה:

ורבא ס"ל דדברי רב הם רק בשדה סתם ועיין בגי"ת שס"ד ח"ב דין ב' דס"ל שיש לספק דבשדה סתם קונה אף לרבנן דחשוב כמו דשב"ל וכ"כ בכנה"ג רס"י רי"א. ובשט"מ פי'

הטעם דכיון דחשיב בידו לקנות ה"ל כמו פירות ערוגה זו מחוברים לכשיתלשו בקדושין פ' האומר (דס"ב סע"א) דפסק ר' יוחנן דכיון שבידו לתלוש לאו מחוסר מעשה דמי. והנה ברש"י שם ד"ה נתלשו משמע דכשיתלשו ה"ל תרומה למפרע גם כשהיו מחוברין. אבל בהרמב"ם ה' תרומות פ"ה לא משמע כן וכ"מ בטוש"ע יו"ד סימן שכ"ז בשם הרא"ם והכא גבי שדה סתם כיון דעדיין אין שלו י"ל לכ"ע לא חל המתנה אלא מעת שלקחה ממש. ולכן נייר הגט אף שודאי יגיע לידו ולכן י"ל דלא גרע משדה סתם עכ"ז אין המתנה חל עד שיגיע לידו ואז כבר הדר ק"ס למאריה. וגם הרי ביטל כל דבור שיגיע ממנו היזק להגט א"כ קודם חלות המתנה חזר בו. וכ"ז למ"ד דשדה סתם ה"ל כמו דשב"ל אבל באמת העלה בשט"מ במסקנא דלא קיי"ל כרבא אלא חשוב דשלב"ל. וכ"נ ודאי מדעת הרי"ף פרק המוכר את הבית אמתניתין המוכר את השדה. במ"ש ואיכא מאן דשמיע ליה מהאי מימרא דמאן דמזבן ליה לחבריה מידי דשכיח למזבן כו' ואנן לא ס"ל הכי דכל מידי דלא ברשותיה דשלב"ל הוא כו' ועיין בהה"מ פכ"ד מה' מכירה דין י"ג מדין זה. וא"כ כ"ש גבי שדה סתם. ולכן גם נייר הגט כיון דעדיין לאו ברשותיה לא חל עליו מתנה כלל דה"ל דשלב"ל. וכיון שאח"כ כשהגיע לידו נתנו לאשתו נתגרשה בו כדין:

בר"ן פ"ג דסוכה גבי לולב בי"ט ראשון מסתמא ה"ל מתנה עמ"ל וא"כ ה"נ מה שמקנים לו הגט זהו בשביל שיתנהו לאשתו לא ע"ד שיתננו לאחר. וע' פ"ב דגיטין (די"ט) גבי אשה ידעא לאקנויי ופרש"י בדבר שעתיד לחזור לה. א"כ אנן סהדי דההקנאה הוא ע"ד כן. ויש ללמוד ממתנות בית חורון ספ"ה דנדרים דסעודתו מוכחת עליו וה"נ סידור הגט מוכח יותר שהמתנה שנותנין לו הנייר זהו ע"ד שיתננו לאשתו. וא"ת א"כ לא תהי' חשוב נתינה כלל כמו במתנת בית חורון ויש לחלק דהתם הטעם משום שלא נתנה לו שיהנה המקבל שום הנאה שבעולם אלא שיהא מותר לאביו של נותן זה כו' כ"כ התוס' בב"ב פ"ח (דף קל"ד ע"א) ובסוכה (דמ"א ע"ב) והריטב"א בסוכה שם והתוס' והר"ן ספ"ה דנדרים וה"ל הערמה בעלמא דלא ניתנה לו לצרכו כלל. לא כן הכא ניתנה המתנה לו לצורכו שיוכל לגרש בו אשתו שלא יצטרך הוא ליתן שכר הסופר. וה"ל לצורכו ממש. ואע"ג דהוא אינו חפץ בהגט כלל מ"מ עכ"פ כיון שמגרש והי' מוכרח לשלם שכר הסופר ועכשיו ע"י המתנה יפטר מזה ה"ל לצורכו ממש ועוד שבשעת הגט אמר בפה מלא שרצונו לגרש ותבע מהדיינים שיסדרו הגט כדין שיקבל התי"ו רוכ"ס. א"כ אנן סהדי שאם היו מבקשים ממנו שכר הסופר הי' נותן ועכשיו שפטרוהו מזה ע"י המתנה חשוב מתנה גמורה ואינה הערמה כלל כמתנת בית חורין שלא ניתנה לצורכו כלל כ"א לצורך שיהנה אביו של הנותן כו'. אבל מ"מ לענין זה ה"ל כמתנת בית חורון דסעודתו מוכחת

עליו וה"נ ביתר שאת סדר הגט מוכיח היטב היטב שהמתנה היא להבעל שיהנה מזה שלא יצטרך לשלם פשיטי דספרא אבל שיתנהו דוקא להאשה. ולא שישעבדו ויתננו לאחר ח"ו כמחשבתו ע"ז ודאי לא נתנו לו בשום אופן ועדיף טובא לענין מהא דמתנת בית חורון ומהא דהר"ן גבי לולב. וא"כ מה ששיעבד ונתן לאחר מקודם אין בו ממש ובטל ומבוטל שעבד ומתנה זו לגמרי. שלא ע"ד כן נתנו לו. וע' בש"ע ח"מ סימן צ"ט ס"ו החילוק בין מתנה שהיא דרך ערמה ובין מה שאינו הערמה. ועיין בב"י בי"ד ה' צדקה סס"י רנ"ג גבי דאנן סהדי דזה לא נתן לו אדעתא שיפרע חובותיו שחייב לעשירים דאדעתא דאשתו ובניו שהם עניים נתן לו כו' יעו"ש וכ"פ בש"ע שם. הרי מפני שלא ע"ד כן נתנו לו אין בע"ח יכול ליפרע ממעות אלו. מכש"כ ק"ו לנד"ז שלא ע"ד כן נתנו לו נייר הגט שיקנהו לאחר כדי שלא תתגרש בו האשה. ואף לרבינו שמחה שבב"י שם הכא ודאי ברור שנתנו לו רק ע"ד שיתננו להאשה דסדר הגט מוכח ע"ז כנ"ל. גם מאומדנא דראב"ע פרק אע"פ שלא כתב לה אלא ע"מ לכונסה. וכן מהא דזבין נכסיה אדעתא למיסק לא"י. ועי' תוספות כתובת פי"א (דצ"ז ע"א) ד"ה זבין ופ"ב דקדושין (דמ"ט סע"ב) סד"ה דברים ויש דברים שאפילו גילוי דעת אין צריך כו':

סימן קנ

אודות מ"ש בתו"ג סימן ק"ך סק"ו שאם אבי הבעל או אבי האשה פרע שכר הסופר בלא הקנאה להבעל אינה מגורשת. צ"ע שעכשיו שנוהגין שהסופר מקנה להבעל הקלף והדיו א"כ למאי נחוש לה. דאף את"ל דלא אקנויי רבנן להבעל פשיטי דספרא אא"כ האשה נותנת השכר ולא כשאבי האשה נותן. מ"מ הרי כ' בחי' רמב"ן וז"ל ולא כדברי הנקדנין שמקנין לבעל ממש כו' דאי ס"ד צריך לאקנויי לי' ממש מעיקרא כיון דאמר בעל לסופר כתוב ושוי' שליח וקנה קלף ודיו במשיכה ממש מאי הוא דאקשינן הכא איהי כתבי' לי' אפילו פרע זוזא לספרא גיטא גופי' ודאי דבעל הוא ולא דסופר ולא דאשה. ושלוחא דבעל כתבי' בשלו עכ"ל (ר"ל בשל בעל). הרי מבואר מהרמב"ן דאם הוי מקנים ממש להבעל הקלף והדיו במשיכה אז לא צריכא כלל לתירוץ דאקנויי רבנן לבעל פשיטי דספרא שהאשה נותנת להסופר אלא דגם אפי' לא אקנויי רבנן זוזי דספרא מ"מ שפיר ה"ל וכתב ונתן משום דכתב הסופר בקלף ובדיו של בעל ממש וגם בשליחותו שאמר לסופר כתוב ואע"פ שמצפה לקבל שכר מהאשה אין בכך כלום ולפ"ז גם אם אבי הבעל או אבי האשה משלמין שכר הסופר כ"ש דכשר כיון דקנה הבעל הקלף והדיו במשיכה ממש ואמר לסופר כתוב ולא אכפת לנו ששכר הסופר יהיה משל בעל. ואין לומר דהתו"ג אמר

למילתי' לפ"ד שא"פ דס"ל כהנקדנין שמקנין לבעל ממש במשיכה הקלף והדיו ואפ"ה מקשינן איהי כ' ליה כו' והוצרכו לומר אקנויי אקני לי' רבנן לבעל פשיטי דספרא. ולפ"ז באבי הבעל או אבי האשה דס"ל לתו"ג דלא אקנויי רבנן מעות שלהן וא"כ אינהו כתבי לי' ואנן וכתב ונתן בעינן. וכ"מ לכאורה בסדר הגט דהרא"ש דכ' הסופר יתן הקלף והדיו במתנה להבעל כו' ושכר הסופר יתן הבעל ואם נתנה האשה הגט כשר דמשום עיגונא הפקירו חכמים ממון האשה ונתנוהו לבעל והו' כאילו הבעל נתן השכר עכ"ל. הרי אע"ג שזכה הבעל בקלף ודיו עכ"ז בעינן טעמא דהפקירו חכמים ממון כו'. והטעם י"ל דנהי דהקלף ודיו של הבעל הוא מ"מ וכתב היינו מעשה הכתב בעינן ג"כ שיהיו דבעל או דשלוחו וכיון דהסופר הכותב מצפה לקבל שכר עבור מעשה הכתב מהאשה ה"ל כמו איהי כתבה ליה דאע"ג דהבעל אמר לי' כתוב מ"מ אנן סהדי דאדעתא דשכר קא עביד ולולי זה לא היה כותב. וכעין זה אמרי' א"י אדעתי' דנפשי' קא עביד ונהי דבישראל לא אמרינן כן היינו בסתם שליח אבל שליח העושה עבור שכר דוקא א"כ אנן סהדי דאדעתא דשכר קא עביד ולא מחמת ציווי המשלח לבד. וכיון שהאשה נותנת השכר ה"ל איהי כתבי לי' ולא מהני מה שאמר לו הבעל כתוב ועי' בפנ"י דאסברה לה כן. ולזה הוצרכו לומר בגמ' דאקנויי אקני לי' רבנן לבעל פשיטי דספרא כו'. אך סברא זו שפיר י"ל למ"ד דוכתב קאי אבעל או שלוחו וכתב ע"כ יש פיסול הנ"ל. אבל לפמ"ש הרא"ש (והוא מהתוס') פרק המביא תניין סימן כ"ה דלא בעינן שליחות בכתי' משום דוכתב לאו אבעל קאי אלא אסופר והא דאמר למפסל משום איהי כ' לי' משום דוכתב ונתן והכא לא יהיב לה מידי דשלה הוא. וא"כ היכא דקנה הקלף ודיו במשיכה או הגבהה ממש דגיטא גופא ודאי שלו הוא ליכא למפסל משום דלא יהיב לה מידי ומשום וכתב ג"כ ליכא למפסל דנכתב לשמה כיון שאמר לו הבעל לסופר כתוב וכ' הסופר דעלי' קאי וכתב. וא"כ לפ"ז הדרא קושיא לדוכתא אסה"ג דהרא"ש למה הוצרך לומר דכשר משום דהפקירו כו' כנ"ל. וצריך לדחוק לומר דאע"ג דוכתב קאי אסופר ואיה"נ אם כ' בחנם כשר. אבל כשהאשה נותנת שכרו ה"ל כתבה איהי וזה פסול דוכתב בעינן הסופר וכתב ולא האשה. אך לפ"ז ג"כ נראה דוקא כ' איהי פסול אבל אם אבי האשה או הבעל נותני' השכר ודאי כשר דמה בכך דה"ל ככתבו הם הרי הן עצמן יכולים מדינא להיות סופרים לכתוב הגט ורק כתבה איהי פסול אע"ג דהיא יכולה ג"כ להיות סופר כמ"ש האשה עצמה כותבת גיטה ואפ"ה כשפרעה לסופר פסול מ"מ באבי' אין שייך כ"כ פסול זה לסברא זו. וא"כ ממ"נ לשיטה זו אין מקום לדינו של התו"ג אבל לדברי האומרים דוכתב קאי אבעל יש לכאורה מקום לדינו של התו"ג דמלבד הקפידא דונתן בעינן ג"כ וכתב שהבעל ממש יכתוב או

שיוכתב בשליחותו ממש והכא כשהסופר כותב אדעתא לקבל שכרו מאחרים י"ל דה"ל כנכתב בשליחותם ואדעתא דשכר קא עביד כנ"ל. ובאמת לכאורה צ"ע אמ"ש הרא"ש דקושי' דאיהי כתבה לי' לאו משום דוכתב קאמר אלא משום וכתב ונתן כו'. דהא בגמ' מבואר דהם שני קושיות א' משום וכתב א' משום ונתן וא"ש לדברי האומרים דוכתב קאי אבעל וכנ"ל. וא"כ לכאורה יש להחמיר בדינו של התו"ג. אך עם כל זה נראה דאין להחמיר משום די"ל דהא דרבנן אקנויי אקני לבעל פשיטי דספרא שהאשה נותנת ה"ה אם אחר נותן בשבילה ופורע חובה וכן משמע בחה"ר בגיטין שם (דנ"ז) הלשון דאקנויי פשיטי דספרא של הגט. גם י"ל ע"ד מש"כ הפוסקים דזכיות הבעל וגירושי האשה באין כאחד עיין ח"מ ס"ק. כמו"כ כשאבי האשה נותן השכר להסופר עבור בתו הנה זכיות הסופר וזכיות האשה באין כאחד ר"ל הסופר במעות אלו בשביל האשה ונעשי' שלה. וא"כ ה"ל ממש כאילו האשה נותנת השכר. ועוד דהא הרמב"ן כ' בפשיטות דאם הקלף ודיו של בעל א"צ כלל לאקנויי לי' רבנן פשיטי דספרא. דאין לומר משום דס"ל דא"צ שליחות בכתיבה דא"כ מהו שכתב מה היא דאקשינן כו' ולימא מהכא דבעינן שליחות בכתיבה או כמש"ל דאפי' למ"ד דלא בעינן שליחות בכתיבה מ"מ ליכא וכתב הסופר אלא איהי כתבה לה (או) [א"ו] ס"ל להרמב"ן בפשיטות דבכה"ג שהקלף ודיו של בעל ממש והסופר קיבל עליו לכתוב בשליחות הבעל אע"פ שהאשה הבטחתו שכר הסופר ה"ל וכתב הבעל ממש דהיינו שלוחו דהסופר לא עקר נפשו משליחותו דבעל כלל (כ"א מצפה שכר ג"כ מהאשה) וגם בכלל וכתב דהיינו בקלף ודיו שלו והרי הן של בעל לכן ס"ל להרמב"ן דגם למ"ד דבעינן שליחות בכתיבה דוכתב קאי אבעל או שלוחו ממש הא איכא בנד"ז. וראיה לזה מהא דאשה כותבת גיטה דאע"ג דאמר לה הבעל כתוב אמאי לא חיישינן דעקרה לשליחותיה וכתבה אדעתא דנפשה כיון שרצונה להתגרש. א"כ לא יהא ממונה חמור מגופה דכשכותבת היא ממש ש"ד וכשנותנת לסופר שכר ניחוש דעוקר לשליחות הבעל זה י"ל שאינו סברא:

סימן קנא

נוסח גט חרש אם הוא כנוסח גט פקח

על אודות הגט שהחרש מגרש את אשתו האיך לכתוב אם כמ"ש בתשובת צ"צ סימן ס"ח הביאו הב"ש סימן קכ"א סק"ט. או כמ"ש בתשו' שבו"י ח"א סס"י קכ"ג דדי בנוסח שברי"ו (נכ"ד סוף ח"ו) לבד. ושם משמע דאם כותב גט ע"ד של הצ"צ קרוב לומר דהוי כמשנה ממטבע שטבעו כו'. אף שי"ל שכוונתו רק על נוסחא גט חרש שכתב הנ"ש

שבמה"ב שלו לפי שנוסחא שלו אינה לא כשארי גיטין פקחי' ולא כנוסח גט חרש שברי"ו לכן הוי שינוי ממטבע שטבעו חכמים בגיטין. משא"כ לפי מ"ש הצ"צ שכותבים גט בנוסח של שארי גיטין פקחין אין כאן שינוי ממטבע שטבעו חכמים בגיטין שהרי אדרבה עיקר נוסח הגיטין כן הוא מ"מ מלשונו שכתב שלא לשנות מקבלת הגאונים וכל המשנה כו' הוי כמשנה ממטבע כו' משמע שנתכוין גם למי שיכתוב כדעת הצ"צ והיינו מפני שהוא שינוי ממטבע שטבעו חכמים בגט חרש לשטתו שתקנו חז"ל לשנות בנוסח גט חרש להראות שאין כאן קדושין ולא גיטא דאורייתא כו'. ולכן צריך לעיין האיך לכתוב. ולכאורה היה מהראוי לנהוג כדעת השבו"י דכן מוכח קצת בריו"ו כמ"ש בשבו"י שם מלשון גיטא דנא וכן ודן כו' והרי את כו' שברי"ו שלפ"ד הצ"צ הוא דחוק וגם צריך להגיה בריו"ו ע"ש. ועוד דקשיא למה היה להגאונים לתקן נוסח זה שבריו"ו להיות לה לראי' שנתגרשה שכן הוא לשטת הצ"צ הרי בגט הפשוט שבידה סגי (ע' ב"מ די"ח ע"א) ואע"פ שהתוי"ט שם נראה שנתכוין לתרץ זה במ"ש וז"ל נוסף על שאר טופס גט צריך טופס זה. לפי שצריך שיהיה רומז וזה א"א בלא ב"ד שיהיו חוקרין על זה שרומז אם הוא כהוגן וכן צריך בדיקה כדמסיק בב"י ובודאי שצריך ב"ד לכל זה והלכך על זה עושים זה הטופס. אבל כותבין הגט ככל שאר גיטין עכ"ל. אבל לפע"ד אין בזה די השב על קושיא הנ"ל דהא איתא בגיטין (דף ע' ב') שחט בו שנים או רוב שנים ורמז ואמר כתבו גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו והובא להלכה בכל הפוסקי' גם בריו"ו שם ולא הזכיר שם דצריך טופס ע"ד טופס גט החרש ואי איתא כמ"ש התוי"ט הלא ה"נ מוציא ע"י רמיזה וצריך בדיקה ג"כ לפ"ד הר"ן ואדרבה בב"י משמע דבחרש מעיקרו א"צ בדיקה מעיקר הדין ע"ש ובב"ש ובזה צריך וא"כ למה לא תיקנו ג"כ שיהיה לה טופס זה לראיה שהיו ב"ד. אלא שיש ליישב בענין אחר ולומר דהא דתיקנו טופס זה ולא די בגט הפשוט שנתנו לה. יש לומר שכיון שבגט הפשוט לא נזכר שבעלה היה חרש לכן אין נותני' אותו לה לראיה כי הרואה יסבור שבעלה זה הי' פקח ואם החרש הזה נשאה אחר שגירשה בעלה הראשון פקח והיא מותרת להנשא לבעלה הראשון הפקח מן הדין כמ"ש הש"ע ב סימן יו"ד סעי' ב'. ועתה שיראו בידה גט שנתגרשה מבעל ולא ידעו שהיה חרש יאסרוה על בעלה הראשון אשר שלחה שלא ישוב לקחתה כו'. לכן עדיף טפי שיתנו לה טופס זה לראי' שנתגרשה מהחרש. ואין לומר דממ"נ אם ידעו שהיתה אשת איש ידעו שהי' חרש ואם לא ידעו רק ממנה א"כ תהיה נאמנת שהפה שאסר הוא הפה שהתיר כמ"ש ב סימן קנ"ב:

י"ל דאע"פ שידעו שהיה חרש דילמא לא ידעו שהי' בלתי שומע כו'. וגם בדברי התוי"ט יש להעמיס שאין כונתו שעיקר הטופס נתקן מטעם שידעו שרמז ושבדקו כו' אלא שלפיכך צריך ב"ד כו'. ואדרבה לשטת השבו"י קשה קצת כיון שזהו נוסח הגט א"כ הוי כ' סופר ועד שיש פוסלין ולמה הנהיגו כן הגאונים לכתחלה אך זה יש ליישב לפמ"ש הרא"ש בתשו' כלל מ"ה סימן א' דכשמרבה בעדים כשר בחש"ו ואע"פ שלכתחלה כ' שאין לעשות כן ולפ"ד המרדכי יש להכתיב גט אחר אם הבעל לפנינו כמ"ש בב"י סימן ק"ל מ"מ בגט חרש שהוא רק מדבריהם לא החמירו כ"כ. אבל אין לומר שלפ"ד השבו"י יכתוב הגט הזה א' זולתי ג' החתומי מטה דאם כן לא א"ש לשון כתבנו לה גיטא דנא שברי"ו ע"ש:

ב ומ"מ הגם שנתיישבה קושיא זו עדיין יש לחוש לפי שנת"ל שפשט לשון רי"ו משמע קצת כהשבו"י. וא"כ למה נניח דבריו. אך הנה בדברי התוי"ט שבצ"צ שם שכתב שנ"ל פשוט שצריך לכתוב גט ככל שאר גיטין כו' וכ"ד הצ"צ שם צ"ל מדוע פשיטא להו כ"כ. ונ"ל משום שבאמת יש לגמגם ע"ד השבו"י שהרי הרא"ש כתב בתשו' כלל מ"ה סס"י כ"ט וכן בסוף מס' גיטין וז"ל וראיתי בטופס נוסח של הרי"ף ז"ל שכתב איך אנא פלוני כו' ואינו נופל על הלשון דודאי בשטרות שכותבים העדים דבר שנתקיים בפניהם שייך למכתב זכרון עדות איך נעשה זה הדבר בפנינו אבל לשון נוסח הגט הוא ספירת דברים שהבעל מספר שבזמן זה הוא מגרש את אשתו לא שייך למכתב איך אלא בזמן זה אני פלוני מגרש כו' עכ"ל אלמא דעיקר ל' הגט צ"ל לשון הבעל כאילו הוא המדבר ואומר שמגרש אשתו וכ"פ בטוש"ע סימן קכ"ו סעי' ח'. ואף לפ"ד הרי"ף ושאר גדולים שכותבים איך מ"מ אין חולקים ע"ז דהוא ל' הבעל אלא דס"ל דמ"מ שייך קצת ל' איך. (ואע"פ ששלוחו יוכל לכתוב הגט מ"מ יכול לכתוב אנא פ' שהרי שלוחו כמותו וידו כידו וכאילו הבעל עצמו כותב ומה"ט כשנותן לש"ק כותבים והרי את מגורשת כו' כי ידו כידה ע' פסקי מהרא"י סימן מ"ו). וכן מבואר באריכות בביאור ופי' הגט הנדפס בתשו' מהרמ"פ (דל"ו ע"ג) וז"ל והא שאין הגט כתוב בלשון שטרות אחרים שכתוב בהן בפנינו עדים ח"מ בא פלוני ואמר לנו כו' זה אינו כן שהמקנה מדבר ולא העדים. טעמא שאין הגט כתוב בלשון שטרות משום דכתי' וכתב ונתן שהמגרש כותב אני פ' מגרש כו' אבל בשאר שטרות השטר מדבר בלשון העדים עכ"ל. והנה לפ"ד השבו"י שהנוסח שברי"ו הוא הוא הגט שמתגרשת בו קשה דהא שם נכתב באופן שהוא לשון הב"ד במותב תלתא כחדא הוינא ואתא לקדמנא כו' ע"ש וה"ז כנוסח שאר שטרות ולא כנוסח הגט ואע"פ שהשבו"י כ' שבכוון שינו חז"ל בגט חרש כו' ומ"מ לא יתכן שישנו

בדבר שעיקר הגירושין תלוי' בו שהרי לפמ"ש בתשו' הנ"ל הוא דאורייתא משום דכתי' וכתב כו' ואם אינו ל' הבעל אינו גט כלל. והרי אנו רואים שדקדקו חז"ל הרבה גם בגט חרש שהרי לדעת הט"ז סס"י קכ"א והב"ש שם סק"ט כתי' ידו לא מהני להתוס' ולהרי"ו צריך בדיקה וגם בתשו' התוי"ט שבצ"צ שם מבואר דאם יש לחוש שידע מענין מודעא צריכים גם לבטל מודעא אע"פ שדין זה דביטול מודעא במגרש מרצונו כעובדא שבצ"צ שם הוא רק חומרא בעלמא גם בפקח כמ"ש בב"י סימן קל"ד. והאיך ישנו בדבר שפסול דאורייתא הא ודאי תמיה רבתא היא. אמנם באמת יש ליישב דלק"מ. כי הנה עיקר ההבדל בין גיטין לשטרות שבגיטין צ"ל ל' הבעל ובשטרות הוא ל' העדים. נ' מתשו' מהרמ"פ שם דה"ט כי בגט הגירושין נעשי' ע"י כתב זה שבכתב זה הבעל מגרש אשתו ולכן צ"ל לשון הבעל. משא"כ בשטרות העדים מעידים על דבר שכבר נעשה כגון מכירת השדה שנמכרה בכסף וכתבו שטרא לראי' וכן שטר הלואה שהשעבוד נעשה על ידי המעות שקבל (למ"ד שעבודא דאורייתא וגם למ"ד שעבודא דרבנן א"ש ע' תומים סימן ס"ו סעיף י"ד ונ"מ שם) והשטר הוא לראיה (ע' חה"ר גיטין ד"י ב') מ"ה סגי כשנכתב בלשון העדים שהמה המעידים. ולפ"ז חילוק זה שבין שטרות לגיטין אינו אלא בשטרי ראי' אבל בשטרי קנין שהקרקע נקנית בשטר עצמו במכר (כשהי' חייב לו מעות או שזקפן עליו במלוה לדעת קצת פוסקים עב"י ח"מ סימן ק"צ וקצ"א) או במתנה נ' דדמי לגיטין כדאי' בגיטין (ד"י ע"ב) חוץ מכגיטי נשים כו'. וצ"ל בהם ל' המקנה וכן הוא באמת בגמ' בקדושין (דף כ"ו ע"א) בשטר כיצד כ' לו על הנייר כו' שדי מכורה לך שדי נתונה לך כו' וכ"ה בטוש"ע ח"מ סימן קצ"א. ומ"מ כ' הרשב"א והר"ן בקדושין שם דהני שטרא דידן שטרא קנין הם וכ"פ בש"ע ח"מ שם ודלא כהרא"ש שבטור שם (והוא בתשו' כלל ס"ח סימן כ"א) והגם שעיקר מחלקותם הוא רק משום שבשטרי דידן רגילים לכתוב ומכרתי ונתתי ל' עבר דמש"ה ס"ל להרא"ש דשטרי ראי' הם שכ"כ הרא"ה שבנ"י פחז"ה גבי אין לאיש חזקה בנכסי אשתו כו' והוא העומד בשטת הרא"ש גם מהרשב"א והר"ן והמ"מ פ"א מה' מכירה מוכח שבזה נחלקו. אבל מ"מ הרי שטרי דידן עכ"פ נכתב בלשון זכרון עדות כו' ואעפ"כ מהני לדידן וא"כ י"ל דה"ה בגט מהני כיון דשטרי קנין דמי לגט וכדאי' בגמ' דגיטין (ד"י ע"ב) חוץ מכגיטי נשים כו' דהפוסל בזה פסול בזה וה"ה איפכא דכשר בזה כשר בזה. איברא דעדיין אין זה כדאי להוכיח כן משום שי"ל דמכשירים בשטרי קנין אע"פ שמתחילים בזכרון עדות והוא ל' העדים היינו משום שאח"כ כותבים העדים לשון שהמוכר עצמו הקנה ללוקח או הנותן למקבל וכמו שמבואר בתשו' הרא"ש כלל ל"ט סס"י ו' וז"ל וכך רגילים לכתוב בשטרות הוו עלי וכתבו וחתמו עלי בכל לשון

של זכות ותנו להיות בידו לזכות ולראיה מחמת שרציתי ברצון נפשי ונתתי לו כך וכך כו' עכ"ל וכיון שכן מהני להיות שטר קנין לדעת הרשב"א והר"ן וסיעתם שהרי נאמר בו שהנותן עצמו הקנה להמקבל באמרו שרציתי ברצון נפשי ונתתי והוי שטר שכתב המקנה דחשוב שטר ואי משום דכתוב ונתתי ל' עבר ס"ל דלית לן בה כדמוכח מגמ' גיטין (ד"מ) עטח"מ רס"י רמ"ה. וגם בגיטין י"ל דל' עבר מהני כדאי' בהמגרש (דפ"ח ב') איך פב"פ פטור ותריך כו'. מיהו הפר"ח ב סימן קכ"ו לא כ"כ בענין פטור ותריך (ודעת הרא"ש צ"ע שבתשו' זו נראה שמסכים להם דבכה"ג הוי קנין ותשו' זו הובאה בטור א"ע סימן קי"ח ובש"ע שם סי"א ובד"מ רס"י רמ"ה והוא נגד מ"ש בתשו' דכלל ס"ח הנ"ל הובאה בטח"מ סס"י קצ"א ונגד מ"ש בכלל י"ח סימן ב' הובאה בטור ח"מ סס"י רנ"ג גם בטור רס"י רמ"ה נ' דמסכים לשטת הרשב"א והר"ן דמכרתי ונתתי מהני לקנות בו ולא מדין הודאה לבד דאילו להרא"ה צ"ל דהא דגיטין (מ') מדין הודאה היא) משא"כ בנוסח הגט חרש שברי"ו לא נז' שם ל' כזה שהבעל עצמו מגרשה בגט זה שהרי נאמר כתבנו לה גיטא דנא למהך להתנסבא כו' שהם הפוטרים אותה בשליחותו. וזה לא שמענו דמהני. ואע"פ ששלוחו של אדם כמותו. מ"מ י"ל דהיינו כשהשליח כותב שהבעל מגרשה אז מהני כאילו הבעל עצמו כתב זה. משא"כ כשהשליח כותב שתהא מגורשת י"ל שהוא מגרשה והוא אינו יכול לגרשה מבעלה. ואף גם בשטר קנין יש להסתפק בזה אי כ' העדים ל' נסתר שהשדה תהיה קנוי' לו ולא פי' בהדיא שהמקנה אומר כן. ומדברי תשו' הרא"ש דכלל ל"ט ס"ו הנ"ל אין הכרע שכ' שם שהמתנה אינה כלום לפי שכתב בו כתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו ללאה אשתי כך וכך בתים כו' ואין נזכר בשטר שהוא נתן לה כלום כו' כי הוא צוה לעדים ליתן אבל הוא לא נתן כלום וכך רגילים לכתוב בשטרות כו' ונתתי כו' עכ"ל הנה לכאורה ל' זה מורה דבעי' שיכתוב ל' שהוא נותן ולא שהעדים נותנים אף שהם שלוחים אבל מ"מ אין זה מוכרח והתם ה"ט משום דלא נז' שהעדים נתנו רק שנז' הציווי שצוה להם כתבו ותנו כו' ושסיים אבל מה שצוה לעדים ליתן אין זה כלום. ולכאורה יש ראי' לנגד מדאי' בח"מ סימן קפ"ב במי שעשה שליח למכור והשליח לא הודיע שהוא שליח דמכרו קיים וכשלא הודיע ודאי שלא כ' השטר ע"ש המשלח ומהני. ויש לדחות דהתם מירי בקנין כסף. ומ"מ אף אם היה הדין דבשטרות מהני כה"ג עדיין לא ברירא בגט דבעי' וכתב ושלחה שהוא עצמו ישלח אותה ושלוחו כמותו כשכותב שהבעל מגרש ומשלח כו':

ג עוד יש לפקפק על נוסח זה שברי"ו במ"ש הכל ל' נסתר כתבנו לה. רשאה ושלטאה בנפשה (ולא בנפשייכי) בידה (ולא בידיכי). לה (ולא ליכי). והרשב"א בחי' פ"ק דקדושין

(דף ט') והר"ן שם כתבו שלא מצינו בגירושין שידבר עם אחרים כו' וכשאומר ל' נסתר הרי הוא כמו שמדבר עם אחרים ואומר על האשה לה בנפשה כו' ואע"פ שבתשו' מהרי"ט חא"ע סימן ו' כ' וז"ל ובעיקר גט אשה מאן לימא לן שאם כתב בגט שלא לנוכח שהוא פסול כגון שיכתוב ופטרית כו' די תהוי רשאה ושלטאה בנפשה ודין דיהוי לה מנאי כו' מ"מ כיון שהר"ן ז"ל נסתפק והרשב"א כ"כ בפשיטות ודאי שאין לעשות כן לכתחלה. ודוחק לומר שלפי שגט חרש דרבנן ישנו בו כ"כ שינויים רבים מה שקרוב דלא מהני בגט פקח (ועש"ך יו"ד סימן י"ג סק"ה וכ"ש הוא משם גם להט"ז שם היינו משום דהתם תיקנו חז"ל משום מראית העין לבד). עוד צ"ע שגבי ודן די יהוי לה לא נז' בנוסח זה מנאי ולא מיניה. ובגמ' נסתפקו בזה וזה יש ליישב דספיקא דרבנן הוא בגט חרש (וצ"ע כיון שיש לו חזקת איסור ע' תשו' שבס"ס תויק"ו גבי משאל"ס דהוי ספק דרבנן והחמירו מה"ט ויש לחלק) וגם ל' והרי את מותרת שברי"ו שהוא ל' נוכח הוא ב' הפכי' עם ל' נסתר שבשם הסמוך לו תכ"ד. מכל הלין טעמי נ' דשטת השבו"י דחוק ברי"ו. והנה גם הפר"ח סס"י קכ"א הביא דעת הצ"צ ומצאתי ג"כ בתשובת מקום שמואל סימן ס"ח פסק לנהוג כן ודלא כהנ"ש. אך שהמקום שמואל לא ראה דעת השבו"י שכ' דהוי כמשנה כו' אבל באמת לפע"ד אף גם אילו היה הפי' כדבריו ברי"ו מ"מ המשנה וכותב בנוסח גט פקח לא נקרא משנה ממטבע כו'. שהרי גט פקח נכתב בכל לשון שיכתבנו שיהיה ענינו שפוטרה כמ"ש הרמב"ם והובא בטוש"ע רס"י קכ"ו והאיך בגט חרש יהיה מיוחד ל' זה דוקא יציבא בארעא כו'. וגם הרי באמת לפ"ד רוב הפוסקי' לא קיי"ל כר"מ דאמר כל המשנה ע' תוס' (דף פ') וחה"ר רפ"ק דגיטין (דף ה') ובב"י סימן קמ"ב ו סימן קכ"ח והגם שהרא"ש כתב דגם לרבנן אם שינה פסול י"ל דהיינו בשינוי גמור שחסר דבר שתיקנו חז"ל (כגון לומר בפ"נ מחשש מזויף ולכתוב מקום הבעל והסופר שיהי' מוכח מתוכו ושלא יהיה מחזי כשקרא כו' ולמנות לאותו מלכות שלא יקפידו כו'). משא"כ שינוי זה שהשינוי הוא רק שמשנה המלות י"ל [דש"ד] וכיוצא בחילוק זה מצאתי בכ"מ רפ"ק מה' ברכות דין ה' לענין משנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות שיש ב' מיני שינויי' והשינוי שמשנה המלות יוצאי' י"ח דיעבד וה"נ בנ"ד וכ"ש הוא דהוה שינוי לעילוי' ולכאורה ראיה מהא דמבואר בב"ש סימן קכ"ח דאם לא כ' מקום כלל בגט כשר וכ"ד הרבה פוסקים כמ"ש בתשובה אחרת. והוא מטבע מפורשת במשנה וגמ' פ"ח. ועכצ"ל כיון דלא נפיק מיניה חורבא לא קפדינן לרבנן. מיהו באמת אינו ראיה לפמ"ש הר"ן פ"ט דגיטין גמ' ג' גיטין פסולין דלר"מ נמי מטבע שנהגו בגיטין ושטרות ובשטרות כשר גם בגיטין כו' וכה"ג כ' בתשו' הרדב"ז ח"ג סימן תצ"ד. וגם הרי

גם לשטתו מטבע זו לא נז' בש"ס ואין לזה זכר ורמז בש"ס ואע"פ שהת"ש סימן ל"ה ס"ק מ"ז כ' שיש דברים שלא נז' בש"ס כו' מ"מ בפ"ת שם סק"ז נ' שחולק ע"ז ועוד דהא גם הוא העלה דבספיקא שבהם אין להחמיר ובנ"ד אין לך ספק יותר מזה דאולי העיקר כמ"ש הצ"צ כ"ש שכ"ד רוב האחרונים. ואי משום דהחרש אינו רק רומז ע' צ"צ הרי גבי שחט בו רוב שנים ורמז כו' ודאי דכותבי' כשאר גיטין ע' סימן קכ"א ס"ח וה"נ ל"ש. כללא דמילתא נלפע"ד לנהוג כמ"ש הצ"צ. ואי קשיא האיך יכתבו כדת משה כו' מאחר שהוא רק תקנתא דרבנן. ובכתובות (דף ע"ב סע"א) פרוע ראש דאורייתא הוא פי' רש"י ואמאי לא קרי לה דת משה משמע לכאורה דדבר דרבנן לא נקרא דת משה וזה ראי' לכאורה לדעת השבו"י שבנוסח רי"ו כתוב כתקנתא דרבנן כו'. אך באמת ז"א דודאי דבר דאורייתא לא יתכן לקרותו דת יהודי' דפי' דת יהודי' הוא מנהג צניעות שנהגו בנות ישראל אבל בדת משה נכלל גם דבר דרבנן שאינו מנהג וכמ"ש המ"מ בפי' מאכילתו שאינו מעושר עב"ש רס"י קט"ו ומשמע אפי' בחלה בח"ל שאין לו עיקר מהתורה כלל דומי' דגט חרש וע"ש שנסתפקו גבי עירוב שאין לו עיקר מהתורה מכלל דבכה"ג במידי דבר אכילה יוצא' שלא בכתובה הרי שזה נכלל בדת משה וא"ש לכתוב כן גם בגט חרש ותו לא מידי. ועיין בתשובת מהר"י בי רב סימן מ"ז בענין גט הנכתב שלא לנוכח. וע' בגיטין (דף כ' ע"א) הא בעינן שינה שמו כו' משמע דמשום שנכתב שלא לנוכח אין קפידא. ואפשר לומר דהיינו בכלל חסרון שמו ב ושמה. תדע דהא י"א דחסרון שמו ושמה הגט כשר ע' מרדכי רפ"ג. א"ו משום דנכתב שלא לנוכח. מיהו בחי' הרמב"ן שם לא נז' פיסול זה וצ"ע. ועיין בג"פ סימן קכ"ו ס"ק ל"ו הביא מחלוקת הפוסקים בדין זה דשלא לנוכח:

סימן קנב

איש אחד שמעשיו במקצת כמו שוטה היינו שיכול לקרוע כסותו דהיינו כשיושב מה שמגיע לידו איזה מין בגד הוא מקרע חוטים חוטים. אבל יכולים לדבר עמו ענין ויכול להשיב ולהעמיק באיזו ענין כשאר בני אדם. אם יכול לגרש את אשתו. והקדושין שלו היה ג"כ כשהיה כנ"ל. עכ"ל השואל ההמ"ץ דק' רעציצע:

תשובה בשאלה זו יש ג' ספיקות. הא' אם צריכה גט דלכאורה כיון שהוא שוטה שמקרע בגדיו והיה שוטה בשעת הקדושין ולא תקינו ליה רבנן קדושין כלל א"כ לכאורה א"צ ממנו גט. הב' שמא אינו שוטה כיון שבשאר כל הדברים הוא פקח כשאר בנ"א וא"כ קדושיו קדושין וצריכה גט וגט מהני. הג' שמא צריכה גט והוא אינו יכול לגרש דהיינו

את"ל דהוי שוטה וא"י לגרש ואע"ג דא"כ קידושיו לא הוי קדושין וא"צ גט. אמנם יש לחוש שמא נשתפה בינתיים ובעל לשם קדושין וכמבואר בב"י סימן קכ"א ד"ה שוטה ובפר"ח שם. וכשחזר ונשתטה א"י לגרש. אלו הן הג' ספיקות:

גרסינן בפ"ק דחגיגה (דף ג' סע"ב) ת"ר איזהו שוטה היוצא יחידי בלילה והלן בבית הקברות והמקרע את כסותו. אתמר רב הונא אמר והוא דעביד לכולהו כו' וע"ש כל הסוגיא ובתוספות:

והנה דעת הרמב"ם פ"ט מה' עדות דמי שנטרפה דעתו בדבר אחד אף על פי שבשאר ענינים הוא כפקח חשוב שוטה אבל בתוספות לא משמע כן ד"ה דרך ע"ש במ"ש יש להחזיקו בחזקת שוטה לכל דבר והיינו מסתמא אבל כשאנו רואים שהוא פקח בשא"ד י"ל דאינו שוטה כלל הן אמת שזהו לדעת רב הונא אכן י"ל דר"י ל"פ בהא. נמצא נ"ד להרמב"ם הוי שוטה אבל להתוס' י"ל דהוי פקח. גם להירוש' הוי פקח דבפ"א דתרומות בירוש' מבואר דדוקא במאבד מה שנותנין לו מחזקינן ליה לשוטה ב סימן זה לבד אבל בשאר הסימנים בעינן כולהו וכ"ה בירוש' דגיטין פ' מש"א (וע"ש בקה"ע השיג על רבינו שמחה שבב"י סימן קי"ט במ"ש דהירוש' פליג. ולפע"ד כוונת ר"ש פשוט דר"פ אמר אילו שמיעא ליה לרב הונא ברייתא דאיזהו שוטה זה המאבד כו' הוה הדר ביה ולהירוש' מבואר דר"ה שמיעא ליה הך ברייתא ועל סימן זה ג"כ אמר עד דאיכא כולהו וגם כולהו דירוש' היינו ד' סימני' ולש"ס דילן היינו ג' וגם לדינא משמע בירוש' דבשאר סימן חוץ ממאבד בעינן כולהו כנ"ל) ובתשוב' כאאזמו"ר הגאון נ"ע כת"י מ"כ שאפ"ל דהרמב"ם נמי לא כ"כ רק לענין עדות ע' מהרי"ט חאה"ע סימן י"ו. ובענין שמא נשתפה בינתיים אם א"י שנשתפה ל"ח להא דכיון שתחלתו וסופו בשטות ל"ח שמא בינתיים נשתפה וכמו דאמרי' בפב"ת דנדה (ס"ח ע"א) זבה ודאי וכ"פ הרמב"ם פ"ו מהא"ב והגמי"י. אך יש לחלק דהתם דרך אשה לראות ועלולה לזה אבל רוב בנ"א פקחים ותדע דט"ז בא"ע סימן קי"ט כ' דבעי' ג' זמנים שוים אז מוחזק בשטות ע"ש ואילו לענין נדה גבי תנוקת שראתה ג"פ אפילו שלא בזמנים שוים הוחזקה ועכצ"ל החילוק כנ"ל (וכמ"ש בתשובה אחרת נידון שו"ב שנשתטה ונתרפא כו' ע"ש) ומ"מ אם ידוע שהיה שוטה זמן רב הרי הוחזק ג"כ וכמו ברואה מחמת תשמיש מהני חזקה אע"פ שרוב נשים אין רמ"ת. גם אם רוב הימים מהקדושין עד הגרושין ידוע שהיה שוטה מחזקינן שהיה שוטה בכל זמן ההוא כמו הא דרפ"ח דנדה אם רוב ימים בהרגשה כו'. ומ"ש הר"ן בתשו' סימן ס"ו דלא אזלי' בתר חזקה העשוי' להשתנות היינו כשי"ל העמד טמא על חזקתו. משא"כ בנ"ד ליכא חזקת א"א שהרי בשעת הקדו' היה שוטה ודאי. גם בלא"ה צ"ע אהר"ן מכמה מקומות

כמ"ש במ"א בתשוב' נידון עיגונא שנטבע בעלה תחת הקרח כו' ומגמ' הנ"ל דזבה ודאי נמי קשיא דמשמע דשורפין ע"ז תרומה אע"פ שהיה לתרומה חזקת כשרות כו':

אך אם ידוע שנשתפה לכאורה אמרי' דבעל לשם קדו' כמ"ש הב"י והפר"ח ב סימן קכ"א. אכן יש לצדד דדוקא בשוטה גמור י"ל כן משום דדמי לקטן דאמרי' אדם יודע שאין קידושיו כלום ובעל לשם קדו' אבל בשוטה כזה שבשאר ענינים פקח גמור הוא י"ל דטעו וסבר שיש לו קדושין תדע דאנן נמי מספקא לן דלמא הדין כמשמעות התוס'. וכה"ג כ' הר"ן רפ"ק דקדושין גבי שפחה חצי' בת חורין כו' והשיג על הה"מ ע' ב"י ואחרונים סס"י מ"ד וע' במהרי"ט שם שהקשה על הר"ן דידי' אדידי' ממ"ש בפ"ב דקדו' גבי קטן שקידש אע"פ ששלח סבלונות כו' שכ' דלא מחית נפשי' לספיקא ובעל לשם קדושין. הרי דגם כשמסתפק על הקדושין הראשונים בעיל עכשיו לשם קדושין אמנם ל' הרשב"א בחי' גבי סבלונות (שממנו מקור ד' הר"ן שם) אבל גבי ביאה מתוך שאין אדם עושה בב"ז דייק ויודע שאין קדושיו כלום וגמר ובעיל לשם קדושין עכ"ל משמע דידע בודאי שאין קדושיו כלום אז אמרי' דגמר ובעל לשם קדושין וא"כ היכא דל"ל הכי דידע בודאי כנ"ד דאנן נמי מספקא לן י"ל דאין חוששין שמא בעל לשם קדו' והכי משמע קצת בפ' המדיר דלא אמרי' סברא זו דבעל לשם קדו' אלא בענין שקידושיו הראשונים בטלים בודאי מדאורייתא ואפי' גם ע"ז חולק שמואל שם (ור' ישמעאל ע' בחי' הרמב"ן ור"ן פ' בא סימן דנ"ב) וגם יש אמוראי דס"ל דלאו בכל ענין שקדושין בעליו אמרי' דבעל לשם קדו'. אלא בדבר הגלוי לכל. משא"כ בדבר שאין פשוט כ"כ אע"פ שבאמת היו בטלי' וז"ד ר' אמי שם (דף ע"ג ע"א) גבי מקדש במלוה ופמש"פ. וא"כ בדבר שבאמת יש להסתפק אי הוה קדו' י"ל דלכ"ע לא אמרינן דבעל לשם קדושין. מיהו דעת המגיד ודאי דאפי' בקידושי ספק אמרי' דחוזר ובעל לשם קדו' כנ"ל מדין חצי' שפחה וחצי' ב"ח שנשתחררה ע"ש בהמגיד פ"ד מה' אישות הט"ז. אלא זאת נ' להכריע דמדין ספיקא לא נפקא אי חוזר ובועל לשם קדו' או לא כ"ש דעכשיו בדורותינו לא נשמע כלל קידושי ביאה וע' בתשובת ב"א סימן מ"ב מ"ג שכ' סעד זה דעכשיו אשתני דרא כו':

ולפ"ז נ' לצדד דהא יש עוד ספיקות וז"ל תשו' הגאון השאגת ארי' בב"א סס"י מ"ב הנה יש כאן לפנינו ס"ס להתירה ספק אם היו כאן עידי יחוד דהיינו שני עדים כשרים שראו ביחד כשנתייחדה והם ראו להעדים והעדים ראו אותם ושהו שם העדים כשיעור ביאה את"ל שהיו להם פעם א' ע"י כדין אכתי איכא ספק שמא לא נבעלה וכדברי הרמב"ם וש"פ דע"י לחוד אינו אלא ספק מקודשת ודלא כדברי מהר"ם עכ"ל. והני תרי ספיקי איכא נמי בנ"ד. מיהו דבריו צ"ע דנלע"ד דע"כ ל"ק הרמב"ם דע"י הוי רק ספק קדושי'

דשמא לא נבעלה אלא בשנתייחד עם גרושתו דכיון דלא מחזקינן שבעל רק משום שלבו גם בזה להכי מידי ספקא לא נפקא אבל כשנתייחד עם אשתו המיוחדת לו ליכא ספיקא דמחזקינן לי' בודאי בעיל כדרך כל הארץ וכשם שיש חילוק בין נתגרשה מן האירוסין לנתגרשה מן הנשואין כך יש חילוק בין נתגרשה ללא נתגרשה. ואע"פ שזה פשוט ומובן מעצמו עכ"ז נלע"ד ראי' ברורה מהא דקיי"ל קטנה שלא מיאנה והגדילה עמדה ונשאת שא"צ גט משני מיהו ז"א ראי' דבגמ' יבמות (דק"י ריש ע"א) מוקמי' לה כשבעל והיינו בידוע ממש שבעל ועוד דהרמב"ם השמיט לגמרי הא דא"צ גט משני ע"ש פי"א ה"ו. מיהו שוב ראיתי שי"ל שכ' דין זה בפ"ד מה"א ה"ז שאם ישבה עם בעלה עד שגדלה כו' וע' במגיד דמיירי בבעל. ועיין פ"ג מה' אישות דין ה' ובמגיד שכ' וז"ל שכל האומר שע"ד לקדשה מתייחד עמה והוא בפני עדים הן הן עדי ביאה עכ"ל וע' ב"ש רס"י ל"ב. א"כ היכא דמחוסר האמירה צ"ע ולדברי החמ"ח דעסוקי' בא"ע א"צ אמירה א"כ הכא א"צ אמירה. אבל להב"ש דהאמירה מעכב י"ל כמ"ש הש"א דהוי ספק. גם הספק אם היו ע"י הנה לדברי התשו' מיי' השייכות לס' נשים סימן י"ט ולהרא"ה הובאו ב"ש סס"י ל"א אם דר עמה כאיש ואשתו הוי כע"י. ולפ"ז י"ל ג"כ שאין שום ספק שמא לא בעיל דכיון דהוי כע"י לכל משך שדר עמה א"א דלא בעיל פעם א' ברבות הימים והוי מיעוטא דלא שכיח. אמנם לשא"פ דבעי' ע"י אפ"ל דהוי ס"ס. מיהו נניח זה עכ"פ ספק א' שקול מיהו הוי לדידהו שמא לא בעל כשהיו ע"י כשרים. ובהצטרף זה אל הספק דגם אי בעיל שמא לא בעיל לשם קדו' כנ"ל הוי ס"ס. ועיין ש"א שם דנטה להקל בס"ס בקדושין בכה"ג ממש משום דבחזקת פנויה עומדת מיהו נ"ל דאין לצרף החזקה די"ל דהוי כזרק לה גט דאיתרע חזקת א"א כמ"ש התוס' כתובות (כ"ג א') וה"נ מה שנתייחד עמה י"ל דלא גרע מזה. אלא דעכ"פ ליכא חזקה לאיסור לכן אפשר להקל בס"ס מעליא. מיהו רבים האומרים שאין להקל בס"ס כמ"ש הש"א שם. ועיין תשו' מהריב"ל ס"א כלל ג'. אך בנ"ד שיש לנו עוד צד להקל דלהתוס' י"ל שאינו חשוב שוטה כלל אפי' לש"ס שלנו ולהירוש' ודאי אינו שוטה א"כ י"ל דכדאי לסמוך ע"ז להקל בכה"ג שגם את"ל דהוי שוטה גמור יש ס"ס להקל. לכן נ' שע"י שיתן גט עכשיו יש מקום להקל אם הוא מקום עיגון גמור. וכ"ז להלכה. אבל למעשה איני אומר אא"כ יסכימו ע"ז הרבה רבנים מפורסמים:

הג"ה מ"ש לעיל שמא לא בעל כשהיו עדי יחוד כשרים. הנה לפ"ד הרא"ה ותשו' מיימוני הנ"ל לכאורה אין זה ספק. וא"כ ליכא רק חד ספק שמא לא בעל לשם קדושין. אך יש עוד ספק שמא לא נשתפה בינתיים. וא"כ יש שני ספיקות לכ"ע ובצירוף הצד שי"ל דאינו חשוב שוטה כיון דהוא פקח בשא"ד יש מקום להקל להלכה ולא למעשה כנ"ל. עכ"ה:

סימן קנג

השאלה מבואר לקמן סעיף ו' ותוכן השאלה הוא באחד שגירש והעידו אנשי העיר שדר אצלם ג' חדשים ואע"פ שהוא זולל וסובא ועושה מעשה נערות אך לא ראו ממנו שום מעשה ודיבור של שוטה כלל כ"א כשמדברים עמו ענין מדבר ככל בני אדם ואנשי העיר שהוא משם אומרים שבהיותו בעירו דיבר כמה פעמים דיבורים של שגעון וגם עשה פ"א מעשה שגעון ונחשב ומוחזק אצלם לאיש משוגע:

הנה פ"ק דחגיגה (ד"ג סע"ב) ת"ר איזהו שוטה כו'. הנה בתשו' מהרי"ו סימן נ"ב דלקמן נראה דמפרש דהש"ס מיירי אף שאינו מדבר שטותים ואין דבורו מוכיח עליו שהוא שוטה אעפ"כ ע"י מעשים אלו אנו מחזיקים אותו לשוטה וכן משמע ממ"ש גנדריפוס אחדיה משמע שאין לנו ראיה אחרת על שטותו זולתי מעשה זו א"כ משמע שמדיבורו אין ניכר כלל שהוא שוטה. ומשמע ג"כ בשאר מעשיו מתנהג כפקח. אעפ"כ ע"י מעשה אחד שעושה דרך שטות שיוצא יחידי בלילה וכה"ג עי"ז לבד נחשב שוטה. ולא מהני כלל מה שבדבורו ושאר מעשיו נחשב כפקח. וכ"כ הת"ש בי"ד סימן א' ס"ק נ"א בשם הסמ"ע סימן ל"ה ס"ק כ"א שהשוטה בשאר דברים הוא חכם כשאר בני אדם רק בדבר אחד מהדברים דעתו מטורפת ומשובשת לגמרי יעו"ש בסמ"ע שחילק בזה בין שוטה ובין הפתאים. וכ"כ בפרישה שם וז"ל דאילו שוטים הנ"ל הוא שנטרפה דעתו תמיד בדבר מן הדברים ומתנהג בו שלא כדרך העולם ואף שבשאר דברים הוא חכם נקרא שוטה ע"ש זה הענין. משא"כ פתאים הללו שאינו שוטה גמור בשום אחד מהדברים. אבל בכל ענייניהן אינן מבינים גמורים וגם אינן מכירים דברים הסותרים זא"ז עכ"ל. אך מלשון התוס' דחגיגה שם כ' הת"ש דלא משמע כן אלא דא"א שיהי' שוטה באחת וחכם בשאר דבריו. שז"ל התוס' שם דהכא כיון שהוא שוטה באחת ודאי יש להחזיקו בחזקת שוטה לכל דבר עכ"ל. א"כ צ"ע להתוספות אם בשאר מעשים הוא חכם כשאר בני אדם הפקחים הרי בטלה חזקה זו שכ' התוספות. א"כ אם נחשב שוטה מחמת דבר זה לבד. והת"ש כ' שדעת תשו' מהרי"ו סימן נ"ב כהתוספות. ואינו מובן דהא ז"ל מהרי"ו שם דודאי הא דפליגי ר' יוחנן ורב הונא פ"ק דחגיגה איזהו נקרא שוטה היינו אע"פ שלא ראינו בו שום שטות אלא מקרע כסותו כו' דאטו אי אינו מקרע כסותו ואינו לן בבית הקברות ואינו יוצא יחידי בלילה ובשאר כל דרכיו הוא עושה שטות דלא נקרא שוטה אתמהה אלא ודאי הא דפליגי היינו דוקא שלא ראינו בו שום שטות אלא זה ואפ"ה הוי שוטה אע"פ שמשיב כהוגן עכ"ל נשמע דס"ל להפך והיינו כמ"ש הסמ"ע שאף שבשא"ד הוא חכם כשאר בני אדם נקרא שוטה ע"י אחד מהדברים דחגיגה הנ"ל. וצ"ל כוונת

הת"ש דס"ל דאף שעושה כהוגן בשא"ד אמרינן שטמון בזה ג"כ שטות כו'. והנה מקור דברי הסמ"ע הן דברי השו"ע שם סימן ל"ה ס"ח שהן דברי הרמב"ם פ"ט מה' עדות ה"ט. והכריח בתשו' זכרון יוסף דלקמן שהרמב"ם פירש כאן דין שוטה ולא לענין עדות לבד אלא לכל דין שוטה שבהש"ס. ונ' שמה שכ' הרמב"ם שאע"פ שדעתו משובשת רק בדבר אחד אע"פ שבשאר דברים הוא מדבר ושואל כענין נקרא שוטה ס"ל דזהו דעת ר' יוחנן בחגיגה שם דס"ל דאפילו באחת מהן חשיב שוטה ר"ל אע"פ שדעתו משובשת רק באחת מהדברי' ובשאר דברים הוא כמו פקח עכ"ז נחשב שוטה כיון עכ"פ בדבר אחד מן הדברים דעתו משובשת. וכ"כ הב"י אה"ע סימן קכ"א ד"ה סימני שוטה דהיינו טעמו דהרמב"ם וכ"כ במראה הפנים בירושלמי ר"פ מי שאחזו. ורב הונא דס"ל דבעינן בכולהו לכאורה י"ל דס"ל ע"י שדעתו משובשת בדבר אחד אינו נחשב שוטה אם בשאר דברים הוא פקח אא"כ מוחזק שוטה בג' דברים. אך האמר ה"ד אי דעביד דרך שטות אפילו חדא נמי משמע רב הונא ג"כ מודה בזה. ולא צריך ג' רק שאל"כ תלינן שאין זה דרך שטות וע"י ג' הוי חזקה דעביד דרך שטות ע"ש ברש"י ד"ה כמו שנגח. אבל בידוע שהוא שוטה בדבר אחד מודה רב הונא דנחשב שוטה ופי' הרמב"ם אף שבשא"ד מדבר ושואל כענין וכמו פקח. ולק"מ מה שהקשו התוס' ד"ה דרך. וכי תימא כו'. דלהרמב"ם סגי במה שהוא שוטה לדבר אחד. והרי גבי חרש אע"ג דחזינא ליה דחריף נחשב אינו בן דיעה לגמרי כש"כ בשוטה בדבר אחד:

והנה לקמן הבאתי ראיה להתוספות ונגד הרמב"ם מהא דב"ק (דל"ז) דאף לרב זביד כשידוע שאינו מועד לשאינו מינו. ובגמ' בחגיגה כאן מדמה זה להא דב"ק (דל"ז). י"ל דבגמרא לא מדמינן זה רק כדי לידע שעשה זה הדבר אחד דרך שטות ולא נימא דחולי אחר אחזו ועושה זה המעשה לא ע"ד שטות וע"ז מדמה לנגח שור חמור וגמל. וכ"ת אם כן דבעינן רק שיהיה שוטה בדבר אחד א"כ למה צריך שיהי' דוגמת נגח שור חמור וגמל דהיינו כל הנך ג' סימני שוטה די שיהיה נוגח שור ג"פ דהיינו סימן א' מסימני השוטה ג"פ וחשוב עי"ז שוטה בדבר אחד. י"ל כאן לא מהני כיון החשש אימור גנדריפוס אחדיה א"כ אף שעושה מעשה זה כמה וכמה פעמים אינו מוציא מחשש זה. לכן י"ל שאינו שוטה כלל אף בדבר אחד. וכ"כ בטורי אבן בחגיגה שם סד"ה כי הוה הדר ביה וז"ל והא דלא אוקמי לקמייתא דאו או קאמר ובדעבד לכל חד שלשה פעמים משום דבלן בבה"ק ויוצא יחידי באחד מהן שלשה פעמים לא סגי דהא אפשר לומר הני אימור דשייך בהו ואפילו בשניהם ביחד וכל אחד ג' פעמים לא סגי לרשב"ג דדוקא בשלשה דברים חלוקים אמר כמו שנגח שור חמור וגמל עכ"ל. מיהו התוספות שם שכתבו בד"ה דרך

שטות אפילו בחד נמי וכי תימא דלא היה מועד לשטות רק לאותו דבר ובעינן תלתא כדי להחזיקו כשוטה לכל מילי כמו נגח שור וחמור וגמל נעשה מועד לכל. דהכא לא דמי דהכא כיון שהוא שוטה באחת ודאי יש להחזיקו בחזקת שוטה לכל דבר עכ"ל. מבואר מדבריהם דיש סברא שאינו שוטה רק לאותו דבר אלא משום דע"י שהוחזק שוטה לדבר אחד הוא בחזקת שוטה לכל דבר כמו נגח שור חמור וגמל דחשוב מועד לכל מילי. והכא ע"י דבר אחד ג"כ הוי חזקה. וא"כ אם נתברר שהוא פקח בשארי דברים זולת זה הדבר אזדא לה חזקה זו כמ"ש לקמן סעי' ג' וא"כ י"ל שאינו שוטה רק לאותו דבר כקושיית התוספות. וכ"כ הת"ש בי"ד סימן א' ס"ק נ"א על דברי הסמ"ע הנ"ל שזה שלא כדעת התוס' הנ"ל דמשמע התם דאי אפשר שיהי' שוטה באחת וחכם בשאר דבריו עכ"ל וא"כ אם בדקוהו ונמצא חכם בשאר דבריו אע"פ שהוא שוטה באחת י"ל אין דינו כשוטה כלל לכל התורה רק לאותו דבר. ואאזמו"ר ז"ל בתשו' סימן כ"ה כתב ע"ז ויעו"ש בתוספות שמוכרח כן בגמרא שם. ולכאורה אינו מובן ההכרח בגמרא שם לזה דממ"ש בגמרא כיון דעבדינהו לכולהו ה"ל כמו שנגח שור חמור וגמל ונעשה מועד לכל. אין הכרח דבעינן שיהיה שוטה לכל מילי. אלא משום דהכא מספקינן שמא אינו שוטה כלל אף לדבר אחד אם לא דעבדינהו לכולהו וכמש"ל בשם הטורי אבן. ואפ"ל דההכרח בגמ' הוא דהתוס' דייקי לה מהא דפריך בגמ' היכי דמי אי דעביד דרך שטות אפי' בחדא נמי. ומהו הקושיא נימא לעולם דעביד דרך שטות. אלא הכא מיירי שבשאר דברים הוא פקח. להכי ס"ל לרב הונא דלא נחשב שוטה ע"י דבר אחד. אלא בדעבד הנך כולהו. ולר' יוחנן אף ע"י דבר אחד חשוב שוטה אף שהוא פקח בשאר דברים כמ"ש בדעת הרמב"ם. ומדלא תירצו בגמרא כן ש"מ דס"ל דאם הוא פקח בשאר דבר לא נחשב שוטה ע"י דבר אחד אף לר' יוחנן שם. וא"כ לא אפשר להעמיד פלוגתא דרב הונא ור' יוחנן בכה"ג. דא"כ יהיו דברי ר' יוחנן נגד ההלכה. וע"כ תירצו דמסתמא הוא בחזקת שוטה לכל דבר. והיינו כמ"ש הת"ש וכנ"ל:

קיצור הסמ"ע ס"ל אף שבשא"ד הוא חכם נקרא שוטה ע"ש זה הענין שיוצא יחידי בלילה כו'. וכן משמע מהרמב"ם דלא כת"ש כ"כ אאזמו"ר הגאון ז"ל בתשובה. ומהתוספות משמע שע"י זה הענין מחזקינן ליה נשוטה בכל דבר. אבל אם מתברר שהוא חכם בשא"ד צ"ע איך הדין להתוספות. ובתשובת מהרי"ו סס"י נ"ב משמע דמ"מ חשוב שוטה. והנה מקור דברי הסמ"ע הן דברי הש"ע שם והרמב"ם וס"ל שזהו דעת ר' יוחנן. וגם רב הונא מודה בידוע שזהו דרך שטות והא דבעינן לרב הונא כולהו דוגמת נגח שור חמור וגמל היינו דאל"כ י"ל שאינו שוטה אפי' בדבר אחד מצד הנך אימור שבגמרא כמ"ש הטורי

אבן. אך התוס' ס"ל הפירוש דאם הוא שוטה בדבר אחד מסתמא הוא שוטה גם בשאר דברים. אבל אם נבדק ונתברר שהוא חכם בשא"ד י"ל שאינו שוטה גמור. ואפשר יש ראיה לשטתם מדפריך בגמרא היכי דמי אי דעביד דרך שטות אפילו חדא נמי. ומהו הפשיטות כ"כ אם מיירי שבשאר כל הדברים הוא פקח. אע"כ משמע דזה אי אפשר כו':

ב ובתשובת זכרון יוסף חאה"ע סימן יו"ד כתב שני סברות בזה. היינו סד"ה טעם א' כתב דס"ל להרמב"ם דאע"ג שהוא מדבר ושואל כענין בשארי דברים ויודע לישא וליתן בענין העדות כפקח גמור כו' מ"מ כיון שמצינו בו אחד מסימני שוטה ומטורף הנזכר בחגיגה ודוגמתם ה"ז פסול לעדות מטעם שאינו בן מצוה וז"ש ובכלל שוטים יחשב פי' לענין כל שארי הדברים והמצות עכ"ל. ובד"ה טעם ג' כ' להפך וז"ל דאפילו לדעת הרמב"ם דבסימן אחד מוחזק לשוטה לכל דבר היינו דוקא בלי בדיקה אי הוה חריף ובר שכל בשארי דברים משא"כ ע"י בדיקה וחקירה היטב שראינו שעושה שארי דברים בדעת שלימה כשארי בעלי דיעה ובינה ודאי לאו שוטה הוא ותלינן מעשים המשובשים בדברים ידועים כמו בחולי או שארי סיבות עכ"ל. אך אח"כ סד"ה טעם ד' כ' וז"ל אמנם מ"ש מר לעיל מזה דנ"ל להתיר בשוטה בענין אחד וחכם בשארי דברים ליתן גט לאשתו משום דהוי בכלל יש לו מעשה אפילו בדאורייתא. ואני אומר דלדעת הרמב"ם ז"ל וכן אפילו לדעת רבינו שמחה משפירא וסיעתו אם יש בו אחד מן ד' סימני שוטה דבמס' חגיגה לא עלה ולא יעלה ע"ד שום חכם להכשיר גט כנ"ל כיון דעכ"פ לאו בר כריתות הוא וכמ"ש אני לעיל בסמוך והוא ברור עכ"ל. וצ"ל דמ"ש בטעם הג' להפך זהו רק בשוטה בדבר אחד שלא מד' דברים הנ"ל. מיהו ק' הא כאן כ' ואני אומר דלדעת הרמב"ם כו' משמע אפי' בשוטה בדבר אחד שלא מד' דברים הנ"ל הדין כן להרמב"ם דלא מהני כלל מה שהוא חכם בשא"ד הפך מ"ש בטעם הג':

קיצור בתשו' ז"י סימן יו"ד בטעם החמישי כ' מי שהוא שוטה בענין אחד וחכם בשארי דברים אין גיטו כלום. לרבינו שמחה כשהדבר אחד הוא אחד מארבעה דברים דסימני שוטה שנזכר בחגיגה. ולהרמב"ם אף אם הוא שוטה בדבר אחד בשאר דברים. ואף שבטעם הג' לא כתב כן להרמב"ם י"ל שם כוונתו רק לענין האשה המתגרשת ולא לגבי האיש המגרש:

ג אך יש לצדד דהעיקר כמ"ש בטעם השלישי דהא לרב הונא פ"ק דחגיגה. דאומר עד שיהא כולן בבת אחת אבל באחד מהן אינו נחשב שוטה. א"כ י"ל אף לר' יוחנן דפליג עליה זהו כשלא נבדק שהוא חכם בשא"ד אבל כשנבדק והוא חכם בשא"ד י"ל מודה ר' יוחנן לרב הונא דאינו נחשב שוטה ע"י דבר אחד. דהא בגמרא כאן פי' הטעם לרב הונא

דבעי עד שיהא כולן דאז ה"ל כמו שנגח שור חמור וגמל דנעשה מועד לכל. כדאיתא פ"ד דב"ק (דף ל"ז סע"א) ולר' יוחנן פי' התוס' דלא דמי להתם ומתחזק לשוטה אף ע"י מעשה א'. ואעפ"כ פי' הב"י שיעשה מעשה זו ג' פעמים וכ"כ בטורי אבן להש"א בחגיגה שם שיעשה ג"פ. וא"כ נ' דלהתוס' לר' יוחנן דומה נדון זה כמו גבי מועד לרב זביד דלא בעי שיהיה נוגח שור חמור וגמל אלא אף אם נגח שור לבד ג"פ נעשה מועד לכל. גם לשאינו מינו. דהא דבעינן שור חמור וגמל זהו לרב פפא שם כמש"ש את"ל נמי איתא לדרב פפא (דסתמא לא הוה מועד לשאינו מינו) נגח שור חמור וגמל נעשה מועד לכל. אבל לרב זביד גם ע"י ג' שוורים נעשה מועד לכל וכמבואר בגמ' שם. וס"ל להתוס' דה"נ לרבי יוחנן ע"י שטות מעשה אחד מהנך דחגיגה ג"פ חשוב שוטה לגמרי דאע"ג דהתם קיי"ל כרב פפא ולא כרב זביד. וכאן רב הונא ס"ל כרב פפא ור' יוחנן כרב זביד מ"מ ס"ל להתוס' דהכא י"ל דגם רב פפא יהי' ס"ל כרב זביד שם. דהכא כיון שהוא שוטה באחת יש להחזיקו בחזקת שוטה לכל דבר עכ"ל. משא"כ התם גבי נגיחה מהסתם אין להחזיק ממין על שאינו מינו וא"כ עכ"פ גם כאן אין להחזיק יותר מרב זביד שם. דכיון דלרב הונא גם כאן קיי"ל כרב פפא שם. ע"כ גם לרבי יוחנן י"ל דאין להחזיק יותר עכ"פ מרב זביד שם דאפושי פלוגתא לא מפשינן. והנה גם לרב זביד שם אע"ג דמסתמא ע"י מועד במין אחד מחזקינן אותו למועד לכל. מ"מ אם ראינו שלא נגח לשאינו מינו. אזי דינו כתם לשאינו מינו. דהיינו דין המשנה שם שור שהוא מועד למינו ואינו מועד לשאינו מינו. ופי' רב זביד ואינו מועד תנן. ופרש"י כגון דעברינהו לקמיה ולא נגח. הלכך למי שאינו מועד לו אם נגחו אחר זמן משלם חצי נזק אבל מסתמא אם הועד לזה מועד לזה וכן אם הועד לקטנים מועד לגדולים עכ"ל. הרי אף דמהסתם אף מקטנים מועד לגדולים וממין לשאינו מינו עכ"ז ע"י דעברינהו לקמיה ולא נגח בטלה חזקה זו. כמ"כ הכא אף דהיכא שהוא שוטה באחת מחזקינן ליה בחזקת שוטה לכל דבר. עכ"ז הכא דבדקנו אותו והרי הוא פקח בשאר דברים כשאר הפקחים זולת בדבר זה לבד הוא שוטה הרי הוא נדון כפקח לשאר דברים ומודה ר' יוחנן בזה:

קיצור לכאורה רב הונא דכאן ס"ל כרב פפא פ"ד דב"ק (דל"ז סע"א) דאינו מועד לשאינו מינו מהסתם אא"כ נגח שור חמור וגמל. וא"כ אף ר' יוחנן כאן נראה דאינו מחזיק יותר מרב זביד שם דמהסתם הוה מועד לשאינו מינו ג"כ. אבל היכא שראינו שאינו נוגח לשאינו מינו אינו מועד לשאינו מינו וכש"כ הכא כשבדקנו ונמצא פקח בשא"ד אינו בחזקת שוטה כי אם למעשה זו לבד:

ד אף עדיין י"ל דאף שאינו שוטה רק לדבר א' כיון שעכ"פ לדבר אחד הוא שוטה אף שבשא"ד הוא פקח. עדיין הדין ספק שמא עכ"ז חשוב שוטה מחמת אותו הדבר. אך י"ל כיון ברוב מעשיו הוא פקח ע"י הדבר אחד שהוא בו שוטה אין דינו כשוטה. דכמו עתים חלים עתים שוטה אף שהוחזק כן להיות עתים שוטה כמ"ש התוס' ביבמות פרק ד"א (דל"א ע"ב) עכ"ז בעת שהוא חלים דיינינן ליה כפקח. אף שנשאר בו השורש שיהיה שוטה לעתים. וגם עכשיו אינו רק חלים לא שפוי לגמרי כמ"ש בתשו' הרשב"א סימן תשס"ה שהובא בב"י באה"ע סימן קכ"א. כמ"כ זה שהוא פקח בכל דבריו אף שבדבר אחד הוא שוטה אין זה הדבר מונע פקחותו משא"ד שהוא פקח בהן. אך לכאורה משמע ביבמות פרק חרש (דף קי"ג ע"ב) דגם כשיודעת לשמור את גיטה ולשמור את עצמה עכ"ז נקראת שוטה רק שמותר לגרשה משום דלא שייך החשש שינהגו בה מנהג הפקר כיון שיודעת לשמור א"ע הרי אף שהיא פקחת בזה שיודעת לשמור א"ע עכ"ז חשיבא שוטה ע"י א' מסימני שוטה שיש בה. ועיין בג"פ סימן קי"ט סס"ק ל"א בשם רי"ו נכ"ו ח"ד ועיינתי ברי"ו שם דמיירי בקטנה. והנה גבי נתחרש הוא או נשתטה דאינו מוציא עולמית פירשו הטעם במשנה פרק חרש שם משום דהאיש אינו מגרש אלא לרצונו. וא"כ אם בכל דבריו הוא פקח אף שבדבר א' הוא שוטה כיון אותו הדבר אינו שייך לענין הגט והוא נותן הגט מרצונו י"ל יכול לגרש. ועוי"ל דמאחר שבכל דבריו הוא פקח א"כ גם בדבר הזה שהוא בו שוטה מספקינן שמא אין זה שוטה כ"א איזו חולי דוגמת גנדריפוס אחדיה. ועוד דבירוש' במסכת גיטין פמש"א ובמסכת תרומות פ"ק לא קיי"ל כר' יוחנן נגד רב הונא רק במאבד מה שנותנין לו שבדבר זה לחוד סגי משום דאפילו שוטה שבשוטים אינו עושה כן אבל בשאר הג' דברים קיי"ל כרב הונא דבעינן עד שיהיה כולן. א"כ כ"ש בשאר דברים שלא בהנך דחגיגה לא מחזקינן ליה כלל כשוטה ע"י דבר אחד. ואף דלא קיי"ל כן רק כש"ס דילן. מ"מ היכא דהוא פקח בשא"ד שי"ל גם לש"ס דילן חשוב פקח בכה"ג יש לצרף הירושלמי להרוויח ההיתר. ועוד דגם בש"ס דילן איבעיא להו שמא לא חזר רב הונא רק ממקרע כסותו כו' אלא שי"ל דמ"מ לש"ס דילן קיי"ל כר' יוחנן:

קיצור אם נחליט שבדבר א' הוא שוטה ובשא"ד הוא פקח איך דינו. י"ל דמאחר הא דחרש ושוטה אינו יכול לגרש משום שהאיש אינו מוציא אלא לרצונו ובכה"ג נראה דיש לו רצון. ועוד טעם ע"פ הירושלמי:

ה עוד יש לצרף לזה מ"ש בשו"ת זכרון יוסף סימן יו"ד וז"ל טעם ב' לשריותא דראוי לפסוק כרבינו שמחה וסיעתו דלאחזוקי בשוטה בעינן דוקא אחד מהנך ד' דברים

דבפ"ק דחגיגה. והביא שם הרבה פוסקים דס"ל כן יעו"ש. ואפשר שכן משמע בירושלמי פמש"א דאומר סימני שוטה היוצא יחידי כו'. משמע דהן דוקא סימני שוטה. והב"ש סימן קכ"א סס"ק ט' הביא דברי הב"י שפסק כהרמב"ם והג"פ שם ס"ק י"ב נוטה יותר לדעת רבינו שמחה וסיעתו והת"ג סס"י קכ"א הביא רק דעת הב"ש ולא ראה תשו' זכרון יוסף הנ"ל. (ובמד' תלים סימן ל"ד ע"פ לדוד בשנותו את טעמו. אבל השטות שבראת כו' מהלך בשוק ומקרע את בגדיו והתינוקות רצין אחריו כו'. הנה מחשב ג"כ אחד מהסימנים דפ"ק דחגיגה ועיין מזה בילקוט בשמואל א' סימן קל"א. אך בפסוק נזכר ויורד רירו על זקנו בש"א סימן כ"א י"ד. וע' בפרש"י במשלי סימן י"ג י"ג ע"פ בז לדבר יחבל לו הזכיר ויורד רירו כו' אף שזה אינו מסימני שוטה נק' שוטה כמש"ש בשמואל א' (שם) ויתהולל ופרש"י וישתטה כו'). וכיון דהכא בנד"ז הדבר אחד שהוא בו כשוטה אינו מהנך ד' דברים הנ"ל א"כ לדבריהם בלאו הכי אינו שוטה רק לדברי הרמב"ם. לכן בכה"ג מהני הטעמים דלעיל שנבדק שבשא"ד הוא פקח גמור לומר דלאו שוטה הוא. ותלינן מעשה הדבר אחד בדברים ידועים כגון בחולי או שאר סבות וכמ"ש בזכרון יוסף שם בטעם הג'. ועמש"ל סעי' ב'. אבל מה שצידדו כת"ר ע"פ מ"ש בספר אור ישראל בשם הנו"ב דדוקא ע"י מעשה מיחשב שוטה ולא ע"י דבור שמדבר דברי שטות. כבר השיב ע"ז בתשו' בית אפרים חאה"ע סימן פ"ט וע"ש מהסוגיא דפרק מש"א נשתתק כו' בודקין אותו אם אמר על לאו לאו כו'. הגם שמשם אין ראיה גמורה מ"מ נראה ראיה ממ"ש התוס' שם (דף ע' ע"ב) סד"ה התם וז"ל ופעמים ששכיב מרע אינו בדעתו ומספקא אי חשבינן ליה כשוטה או שמא תונבא בעלמא הוא דנקטיה עכ"ל. ובערוך ערך תונבא פי' שהוא ענין טרדא. והרא"ש שם סס"י א' ביאר משום דלא מחוסר מעשה דרגיל שתתיישב דעתו ממילא עכ"ל. משמע הא לאו הכי היה נחשב שוטה אף דהענין שאינו בדעתו הוא ודאי לא ע"י מעשה רק ע"י דבור שמדבר שלא בדיעה. וכ"כ במרדכי ר"פ מי שאחזו. וכן פי' בהדיא בסימני סה"ת סימן ק"ל דין שכיב מרע כו' וצריך ליזהר שיהי' פקח בעת כתיבת הגט שלא יהא מטורף כעין חולה שפעמים אינו יודע מה מדבר כעין רישבייי"ר בלע"ז וה"ל כשוטה ואין הגט כלום עכ"ל וכ"כ בפנים שם סימן הנ"ל דפעמים שאינו בדעתו והוי כמו מטורף ואינו יודע מה מדבר ובין למר ובין למר לא דמי לישן וגם לא סמיה בידן עכ"ל. וכ"כ הב"י שם סימן קכ"א וכ"כ הג"פ ס"ק י"ז וכ"כ הפר"ח סימן קכ"א סק"י וז"ל אם החולה מדבר ואינו יודע מה מדבר שנקרא אישבאריא"ר בלע"ז דינו כשוטה ואם כתבו גט ע"פ דבורו הגט בטל מן התורה וכמ"ש הב"י ע"ש עכ"ל. ולכאורה יש ראיה מכאן לדעת הרמב"ם דלאו דוקא הנך דחגיגה לבד הן סימני שוטה. דהא הכא

ע"י שאינו יודע מה מדבר נחשב לשוטה. אלא הנך דחגיגה היינו כמש"ל סעיף א' בשם תשו' מהרי"ו סימן נ"ב היינו שלא ראינו בו שום שטות אלא זה כו' מיהו יש לדחות דהכא שאני כיון דמיירי שהוא חולי עד שמחמת תוקף החולי אינו יודע מה מדבר. וגם אין רואין ממנו מעשה פקח לכך נחשב שוטה דמחמת חולי נטרפה דעתו. אבל בעלמא אין ראיה שמחמת דבר אחד יהי' נחשב שוטה. (הג"ה. ובתשו' כתבתי עתה ע"ד גט חרשת שהיה בעלה שכ"מ ולא היה שפוי בשעת הגט דבירושלמי פרק מש"א ורפ"ק דתרומות מבואר בענין קורדייקס דאין בו אחד מהסימנים הנ"ל ופי' הקה"ע דא"כ אינו שוטה אלא שאין בדבריו כלום משום שאין בו דעתא צילותא. והיינו שי"ל שדינו כחרש שחשוב אין בן דעת אע"פ שיש בו דעת יותר מבשוטה כדפרש"י בשבת ר"פ מי שהחשיך. לכן אע"פ שאין בו א' מסימני שוטה גמור אין בדבריו כלום. וא"כ לפ"ז י"ל עד"ז בשכ"מ כשאינו שפוי בדעתו דודאי לא חמור מקורדייקוס המבואר בגמ' בהדיא אך ממ"ש בסה"ת וה"ל כשוטה לא משמע כן עכ"ה ועיין בבית מאיר סס"י קכ"א שהשיב עוד על דברי הנו"ב המובאים בספר אור הישר (דנ"ט) שיש סברא אצלו דאפי' שוטה שגירש על ידי עע"ג שמלמדו בענין הגט יש לומר דאין הגט בטל והוא השיב עליו דהגט בטל וכפשט המשנה בפרק חרש נתחרש הוא או נשתטה אינו מוציא עולמית כיון שאין לו דעת א"כ אין זה חשוב מגרש מרצונו ודעתו. גם הזכרון יוסף שם בטעם החמישי שבתשו' הנ"ל חלק ע"ז רק טעמו טעם אחר ודברי הבית מאיר נראים יותר כפשט ל' המשנה שם שהאיש אינו מוציא אלא לרצונו כו':

קיצור שיש לצרף עוד שרוב הפוסקים ס"ל דלאחזקי בשוטה בעינן דוקא אחד מהנך דברים דפ"ק דחגיגה. אבל מ"ש משום דהנו"ב כ' ע"י מעשה דוקא מחזקינן ליה בשוטה לא ע"י דבור. דבריו הם נגד דברי התוס' (ד"ע ע"ב) סד"ה התם וסה"ת סימן ק"ל וב"י סימן קכ"א. ומש"ע הנ"ב בענין גט שוטה ע"י עע"ג המלמדו דבריו בטלים כמ"ש הבית מאיר סס"י קכ"א:

ו ומעתה בנ"ד הנה הרב דק' סאראקא כתב שע"פ גב"ע בעירו שמשם הוא המגרש הועד איך שעשה פעם אחד ודיבר כמה פעמים אשר הוא ממש שגעון ושטות אך המה לא מהדברים שבפ"ק דחגיגה. והב"ד דק' טולטשין ששם הוא אשתו של המגרש. והמגרש היה בבית חותנו כתבו שהמגרש הוא איש מבוהל ועושה מעשה נערות וזולל וסובא אמנם לא ראו בו שום דבר שטות ושגעון ח"ו ובפרט מסימני שטות המבוארים בגמ' לא ראינו בו לא מהם ולא כיוצא בהם וזאת יעידון ויגידון כל אנשי עירנו המכירים אותו שכשמדברים עמו איזה עסק הוא מדבר בהשכל ודעת ככל הפקחים עכ"ד הב"ד דק'

טולטשין. והב"ד דק' ייאמפלא ששם פעלו ממנו ע"י פיתוי שיתן הגט לאשתו מעידין שכמה אנשים ישבו עמו מזמן הציווי שלו לכתוב הגט עד אחר גמר הכתיבה לא ראו בו שום סימני שוטה לא הן ולא כיוצא בהן לחשוש ע"פ הדין וגם אחר הכתיבה בעיר עד גמר הנתינה שהיה בכפר מעיד עד אחד שהיה עמו כל משך הנ"ל והי' שפוי בדעתו בכל ענייניו ככל אנשים הפקחים בלתי שום חשש שגעון כי רמיא היה על האיש הנ"ל לעסוק עמו מחשש חזרה וביטול עכ"ד הב"ד דק' ייאמפלא. ומאחר שהב"ד דק' טולטשין כותבין שכשמדברים עמו איזה עסק הוא מדבר בהשכל ודעת ככל הפקחים. ולא ראו בו שום שטות כלל. א"כ י"ל שהדברי שטות שדיבר בק' סאראקא עתה חלפו והלכו ממנו. מאחר שלא ראו בו שום שטות. וא"כ אף אם בהיותו בק' סאראקא דיבר דברי שטות נאמר שעתה נחלם ונתרפא. דאין לך בו אלא מקומו ושעתו. הגם שיש לחוש שמא אותו הדבר שדיבר בו דברי שטות לא אינה לידו בהיותו בק' טולטשין וע"כ לא ראו בו שום שטות אבל אילו היה בא לידו דבר זה היה מדבר דברי שטות כמקדם אך זה רחוק דאילו היה שוטה באותו הדבר גם בהיותו בטולטשין איך לא היה מזדמן שיצא מפיו דברי שטות במשך שהיה שם בשנה זו מקודם הפסח עד אמצע הקיץ. וגם מתחלה היה שם שלשה שנים אלא שנפרד משם על שנה ומחצה לסאראקא ובא בחזרה שנה זו קודם הפסח והי' שם עד אמצע הקיץ ואח"כ ניתן הגט כנ"ל. הרי במשך זמן כזה תחלה וסוף לא ראו בו סימני שטות כלל. א"כ י"ל שמה שהיה באמצע בהיותו בק' סאראקא. נתרפא אח"כ בבואו לטולטשין. וראיה לזה מהתשו' שבמרדכי ר"פ מי שאחזו סימן תכ"א ע"ד הגט הניתן בווירצבורג כי לא הודיעו בכתבם אך זה שנטרפה דעת הבעל ובדקוהו בדיקה משולשת ונתברר כי באותה שעה חלים היה וע"ז השיבותי כי אם לא הוחזק שוטה בדברים האמורים בפ"ק דחגיגה הרי הוא כפקח וא"צ בדיקה עכ"ל. משמע דע"י שבדקוהו מחזקינן ליה השתא בחלים. אף שבודאי היה תחלה מטורף. וה"נ משך זמן רבע שנה חשוב כבדיקה כיון שהיה אצלם כשאר בנ"א הפקחים. וכתוב בתשו' זכרון יוסף הנ"ל ד"ה טעם ג' דאע"פ שכ' הב"י סימן קכ"א דשוטה הוי כמי שאחזו קורדייקוס דלא מהני ביה בדיקה וכ"כ מהרש"א בחידושיו לתוס' ד"ה התם דעתא צילותא הוא בגיטין (דף ע' ע"ב). אלא ודאי דוקא בדיקה דנשתתק לא מהני ביה. אבל בדיקה משולשת גמורה האם הוא נבון וחכם במילי דעלמא כשאר פקחים ודאי מהני ביה מן הסברא כו' עכ"ל וע"ש בתשו' הנ"ל דכוונתו אפילו הוא שוטה בדבר אחד מהני ביה הבדיקה אם הוא חכם ונבון בשאר דברים ע"י בדיקה משולשת כהנ"ל וכ"ש וק"ו הכא דהבדיקה היא שלא נראו בו שום סימני שטות כלל ומתברר דאינו שוטה אפילו בדבר אחד ע"י

שרואים שמדבר בכל הענינים כבני אדם הפקחים דעי"ז נתברר ודאי שהוא נבון וחכם בשא"ד ועל ידי שבמשך זה לא ראו ממנו שום מעשים ולא דבור שטות מתברר שאינו שוטה בשום דבר. דאין לומר שזה שלא ראינו ממנו שום דבורי שטות ה"ל כהא דתנן במשנה פ"ב דעדיות מ"ב ופרק י"ב דזבחים וחכמים אומרים לא ראינו אינו ראיה. מ"מ הרי כ' הש"ך בי"ד רס"י א' בשם מהרי"ק ש' קע"ב דבמנהג וכה"ג הוי לא ראינו ראיה וכמ"ש בש"ע ח"מ סס"י ל"ז. וע"ש בש"ך בח"מ סס"י הנ"ל שהאריך בזה. וחילק בין ההיא דזבחים דלא שכיח שימצא טריפה אחר ההפשט כו' אבל בדבר דשכיח כו'. ובד"מ בח"מ סס"י למ"ד סק"ז הביא מ"ש בהגמ"ר דסנהדרין סימן תשכ"ה ומסתברא דלא תנן לא ראינו אינו ראיה אלא היכא דאיכא למימר זה ראה וזה לא ראה כו' ע"ש. והנה הש"ג בב"מ ר"פ הפועלים אע"ג דס"ל לא ראינו אינו ראיה אא"כ באופן היכא דאירע מעשה ונמנעו מלעשות. וכמ"ש הש"ך בשמו. עכ"ז סיים וז"ל ומה שמצינו לא ראינו ראיה גבי חזקת הישוב שפסק מהר"מ בתשו' מיימוני דשייכי לה' עדות סימן י"ג כו' ואחרי שהרוב אומרים לא שמענו שיש לפלוני חזקת ישוב לא יוכל להחזיק. התם ה"ט משום דלא שמעו דידהו הוי שמיעה כו' דמייתי ראיה מאיסי בן יהודה ס"פ האומנין דאמר הא איכא רואה יביא ראיה ויפטר עכ"ל. וע"ש בהרי"ף דאי לא מייתי ראיה משלם ובנ"י שם בשם הר"ן דלאו דוקא בשבועת השומרים אמרה איסי אלא אפילו בעלמא כי הכא אי איתרע דשכיחי בה סהדי הוא לא מיפטר בשבועה אלא בעדים עכ"ל. ודין דאיסי הובא בטוש"ע ח"מ סימן קפ"ז סעיף אב"ג וב סימן רצ"ד סעיף ב' ג' וב סימן ש"ה סעיף א'. ולכאורה יש להקשות על הא דאיסי גופא מ"ש מהא דקיי"ל דלא ראינו אינה ראיה. אע"כ צ"ל דכיון דשכיחי כאן רואים חשוב לא ראינו ראיה לחייבו לשלם. ומוציאים ממון עי"ז. ואע"ג דלכאורה בדין המשנה דזבחים הנ"ל ג"כ קרוב יותר שהי' ר"ח סגן הכהנים רואה. וא"כ יהיה לא ראינו שלו ראיה. אפ"ל דהתם שאני כיון דחכמים ס"ל דכל הקדשים שאירע בהם פסול קודם להפשיטן העור יוצא לבית השריפה. א"כ ה"ל כאילו יש עדים שהדין כן. ע"ז לא מהני הלא ראינו דר' חנינא. דהא גם שם בהא דאיסי אילו יש שנים אומרים שראו אע"פ שהיו שם אנשים רבים מאד שאומרים לא ראינו אמרינן לא ראינו אינה ראיה. וכך כיון שהם מקובלים בענין הדין דיוצא לבית השריפה ע"ז אמרינן לא ראינו אינה ראיה. משא"כ בהא דאיסי כיון שיש חיוב עליו בממון זה שנמסר לידו והוא לבדו טוען שאירעו האונס. ע"ז אמרינן לא ראינו הוה ראיה לחייבו ולא להאמינו ועיין. בב"ש רס"י מ"ז. וכמ"כ בנד"ז כיון שאין שום אדם אומר שהיה בו שטות בהיותו בטולטשין מקודם הפסח עד אמצע הקיץ. ואנשי העיר אומרים להפך שהיה כפקח ולא ראו בו שום שטות

ע"ז הוה לא ראינו ראיה דהא ודאי ג"כ רחוק הדבר שלא יגלה בהתתיה במשך זמן כזה לשום אדם בטולטשין. ואם משום שיש עדות ג"כ בסאראקא שהיה מדבר דברי שטות. הרי י"ל נתרפא. ומה גם דהא על כרחך השלשה שנים שהיה מקודם ג"כ בטולטשין ולא נראה ממנו שום שטות הוי ודאי חזקה גמורה שהיה פקח. וא"כ מה שבסאראקא הוגבה עדות שדיבר כשוטה. עכצ"ל שאח"כ בבואו לסאראקא נתקלקל. א"כ כמ"כ י"ל שבבואו אח"כ לטולטשין נתרפא:

קיצור כיון שיש עדות שהיה בטולטשין כפקח ולא נראה בו שום שטות א"כ מה שיש עדות שבסאראקא דיבר שטות. אין זה שובר העדות דטולטשין שהרי י"ל עכשיו נתרפא. וע' כה"ג במרדכי ר"פ מש"א. ואם משום דזהו לא ראינו בו שטות. ולא ראינו אינו ראיה. י"ל להש"ך בח"מ סס"י ל"ז וביו"ד ובי"ד רס"י א' כה"ג חשוב לא ראינו ראיה. ואף להש"ג רפ"ז דב"מ יש לדמותו להא דאיסי ס"פ האומנין דהיכא דשכיחי רואין הוי לא ראינו ראיה:

ז ובמשנה פ"ק דנדה (דף ז' ע"א) א"ר יהושע אני לא שמעתי אלא בתולה. ובגמ' שם אמר לו ר"א לר"י אתה לא שמעת אני שמעתי כו'. נ' שהכוונה דבכה"ג אין לא שמעתי של ר' יהושע ראיה. מאחר שר"א אומר ששמע איך נכחיש דבריו בשביל שחבירו לא שמע אף שטענת ר' יהושע נראה שרחוק שלא ישמע. מ"מ כיון שר"א אומר ששמע כו'. משא"כ בנד"ז אין מי שיכחיש העדים דטולטשין כנ"ל א"כ הוי לא ראינו שלהם ראיה. וא"כ כ"ש בצירוף הטעמים דלעיל אות ד' ואות ה' כאשר רק בדבר אחד שאינו מהנך דחגיגה הוא שוטה ובשא"ד הוא פקח גמור שי"ל שאינו נידון כשוטה. א"כ בהצטרף הטעם הזה דעכשיו לא ראו בו שום עניני שטות כלל שאין לחוש. ובלא"ה על המעשה שעשה פ"א דבר שטות הרי הרב"י בח"מ סימן ל"ה ס"ט כ' ונ"ל שאין הכוונה שבפעם אחד שיעשה אחד מאלו (דהנך דפ"ק דחגיגה) דרך שטות מקרי שוטה אלא כשדרכו בכך וזהו שכתב הרמב"ם ז"ל ונמצא דעתו משובשת תמיד עכ"ל והביאו הש"ך בי"ד סימן א' ס"ק כ"ג והפר"ח והכו"פ. והת"ש שם ס"ק מ"ו דקדק מהתוס' דחגיגה (ד"ג סע"ב) ד"ה כיון:

דבחד זימני נמי נחשב שוטה ונדחק בלשון הברייתא היוצא יחידי והלן דמשמע ודאי דאינו פעם א' לבד. והטורי אבן הכריח מהש"ס דחגיגה שם להפך דבעינן שיוחזק. ולא סגי בפעם אחד יעו"ש דהוכחה יפה הוא. ועכ"פ בנד"ז שהדבר שעשה פ"א דבר שטות אינו מהנך דחגיגה כ"א דבר אחר אשר מקור להחשיב גם זה לשוטה נובע מדברי הרמב"ם. ומדברי הרמב"ם ודאי מוכח כדברי הב"י דבעינן שיעשה כן תמיד והת"ש נדחק בדברי הרמב"ם. וכ"נ מדברי אאזמו"ר הגאון ז"ל בי"ד סימן א' סעיף ה' שמהרמב"ם

משמע כדעת הב"י ומהתוס' הוא שיש לדקדק כהת"ש. א"כ יש לסמוך על הרמב"ם בודאי כשהמעשה שטות אינו (מהנך דפ"ק דחגיגה) דאין להחשיבו כשוטה ע"י פעם אחד לבד. וא"כ בנד"ז כיון אף לדברי הרב מסארקא לא עשה מעשה שטות כ"א פעם אחד אינו נחשב שוטה כלל עי"ז. ונשאר מה שדיבר כמה פעמים מה שהוא שגעון ושטות רק לא מהדברים שבפ"ק דחגיגה. ע"ז י"ל דהא אפילו לדעת הרמב"ם דס"ל (דהנך ד' דחגיגה) לאו דוקא מ"מ כ' מהרי"ק סוף שרש י"ט דדוקא שהגיע לשטות גדול כמו הני (דפ"ק דחגיגה) עכ"ל. ממילא י"ל דאין לדמות דבור למעשה דהני (דפ"ק דחגיגה) מעשה נינהו וגם מוחזק במעשה זו ג"פ. משא"כ מה שדיבר דברי שטות לא הגיע זה להני (דפ"ק דחגיגה) [ע' מפתח]. וגם מהלשון ודיבר כמה פעמים אשר הוא ממש שגעון ושטות עכ"ל הנה כמה פעמים יתפרש ג"כ על ד' או ה' פעמים א"כ משמע רוב דיבוריו אינן דברי שגעון ושטות כ"א כשאר אדם ולכן אינו דומה למ"ש התוספות בגיטין פמש"א (ד' ע') וסה"ת סימן ק"ל כששכ"מ אינו שפוי ומדבר וא"י מה מדבר נחשב כשוטה דהתם שאני שכל דיבוריו באותו עת הוא כן. אבל בנד"ז אשר רוב דיבוריו רובם ככולם הם כפקח אף אם דיבר ד' או ה' פעמים במשך זמן דברים כשוטה. אינו נחשב שוטה עי"ז. דהא גם בשוטה בדבר אחד במעשה אם בשא"ד הוא כפקח נתבאר לעיל סעיף ג' טענות להקל וא"כ כשאינו שוטה במעשה רק שדיבר כמה פעמים ושאר דבריו הם כפקח י"ל לא חשוב שוטה. וגם כיון שבעינן חזקה ג"פ ובדבור י"ל ליכא חזקה אם שהה בינתיים זמן רב. וגם כמ"ש התוס' גיטין ד"ע) גבי דברי שטות של שכ"מ שי"ל תונבא הוא דנקיט ליה ופי' הערוך דהיינו טרדא שטרוד בחוליו. וה"נ אפשר לתלות שהיה שיכור אז ואף לפמ"ש הרב דסאראקא תחלה שהוא מוחזק ומפורסם פה בעירו לאיש שוטה ומשוגע גמור כיון שלא מצאו עדים רק שעשה פ"א ודיבר כמה פעמים כו' כנ"ל. א"כ ההכרח לפרש אומרו שמוחזק לאיש שוטה ומשוגע זהו כענין הנזכר בטוש"ע סימן קנ"ד ס"ה איש המשתטה מידי יום כו' והוא מתשו' הרא"ש כלל מ"ג סימן ג' מכה הורג וזורק ובועט ונושך כו' וראובן משיב אינו מטורף אך אינו בקי בטיב העולם. ס"ל בפשיטות דיכול ליתן גט. גם סוף כלל פ"ה סימן י"ב אע"פ שאין דעתו מיושבת עליו כל כך כו'. ומאחר שלא מצאו עדים רק שדיבר כמה פעמים כו' י"ל אין זה שוטה. ועכ"פ כיון אנשי ק' טולטשין מעידין שכמה חדשים קודם נתינת הגט לא ראו ממנו שום דיבור שטות כ"א דיבורו ככל בני אדם. נ' שיש להקל דגיטו גט גמור. גם בתנ"ך מצינו לשון שגעון שאינו על משוגע גמור כמו יככה ה' בשגעון פ' תבא (כ"ח כ"ח) ות"א בטפשותא. וטפשות אינו שוטה גמור כי תרגום אשר נואלנו בפ' בהעלותך תרגום דאטפשנא. ורש"י פי' שהוא

ענין אויל. ואין זה שוטה ממש אלא כמו גבי השמן לב העם הזה ישעיה ז' י' ת"י טפש לביה דעמא. וכן בתלים סימן (קי"ט ע') טפש כחלב לבם. והמנהג כמנהג יהוא בן נמשי כי בשגעון ינהג במ"ב סימן (ט' כ'). ופי' במצ"ד בלי סדר וישוב הדעת. וכן שם (ט' י"א) מדוע בא המשוגע הזה אליך שהיו קורין לנביא משוגע כמ"ש במצ"ד ואין ר"ל שוטה ממש. וכן והיית משוגע ממראה עיניך בפ' תבא (כ"ח ל"ד). וכן בהושע סימן ט' פסוק ז' משוגע האיש הרוח ובזכריה סימן י"ב ד' ורוכבו בשגעון כ' המצ"ד ר"ל לא ילחמו כסדר תכסיסי מלחמה. וכן בירמיה סימן (כ"ט כ"ו). ע"כ מ"ש הרב דסאראקא שהוא מוחזק כו' אין לבנות יסוד ע"ז זולתי על מה שהעידו עדים שעשה מעשה פ"א וע"כ נראה לסמוך להקל על עדות אנשי טולטשין והב"ד דק' ייאמפלא:

סימן קנד

הנה מ"ש מעלתם להקל בנד"ז עפמ"ש בתשובת אור ישראל בשם הגאון בעל נו"ב דאפילו אתחזק לדבר שטות לאו שוטה חשוב שיהיו קדושיו וגירושיו בטלין עד דעביד מעשה שטות והביאו ראי' מן הש"ס דקאמר והוא דעביד דרך שטות הרי דמעשה בעינן וגם הביאו ראי' מכמה פוסקים ע"ז הנה התשו' הנ"ל אינה אתי'. וכבר השיב על הנ"ב בתשובת בית אפרים חאה"ע סימן פ"ט וע"ש מהסוגיא דפרק מש"א נשתתק כו' בודקי' אותו אם אמר על לאו לאו כו'. הגם שמשם אין ראי' גמורה מ"מ נראה ראיה ממ"ש התוס' שם (דף ע' ע"ב) סד"ה התם וז"ל ופעמים ששכיב מרע אינו בדעתו ומספקא אי חשבינן ליה כשוטה או שמא תונבא בעלמא הוא דנקטיה עכ"ל והרא"ש שם סס"י א' ביאר הספק משום דלא מחוסר מעשה דרגיל שתתיישב דעתו ממילא עכ"ל. משמע הא לאו הכי היה נחשב שוטה אף דהענין שאינו בדעתו הוא ודאי לא ע"י מעשה רק ע"י דבור שמדבר שלא בדיעה. וכ"כ במרדכי ר"פ מי שאחזו. וכן פי' בהדיא בסימני סה"ת סימן ק"ל דין שכיב מרע כו' וצריך ליזהר שיהיה פקח בעת כתיבת הגט שלא יהא מטורף כעין חולה שפעמים אינו יודע מה מדבר כעין רישבייי"ר בלע"ז וה"ל כשוטה ואין הגט כלום עכ"ל וכ"כ בפנים שם סימן הנ"ל דפעמים שאינו בדעתו והוי כמו מטורף ואינו יודע מה מדבר ובין למר ובין למר לא דמי לישן וגם לא סמיה בידן עכ"ל. וכ"כ הב"י שם סימן קכ"א וכ"כ הג"פ ס"ק י"ז וכ"כ הפר"ח סימן קכ"א סק"י וז"ל אם החולה מדבר ואינו יודע מה מדבר שנקרא אישבאריא ר בלע"ז דינו כשוטה ואם כתבו גט ע"פ דבורו הגט בטל מן התורה וכמ"ש הב"י ע"ש עכ"ל. ועיין בבית מאיר סס"י קכ"א שהשיב עוד על דברי הנו"ב המובאים בספר אור הישר דנ"ט שיש סברא אצלו דאפילו שוטה שגירש ע"י עע"ג

שמלמדו בענין הגט יש לומר דאין הגט בטל והוא השיב עליו ודחה דבריו בשתי ידים דהגט בטל וכפשט המשנה דפרק חרש נתחרש הוא או נשתטה אינו מוציא עולמית כיון שאין לו דעת א"כ אין זה חשוב מגרש מרצונו ודעתו. גם הזכרון יוסף חאה"ע סימן יו"ד בטעם החמישי שבתשובה הנ"ל חלק ע"ז רק טעמו טעם אחר ודברי הבית מאיר נראים יותר כפשט לשון המשנה שם שהאיש אינו מוציא אלא לרצונו כו'. אך מה שנראה עיקר להקל בנד"ז כי הנה הרב דק' סאראקא כתב שע"פ גב"ע בעירו שמשם הוא המגרש הועד איך שעשה פעם אחד ודיבר כמה פעמים אשר הוא ממש שגעון ושטות אך המה לא מהדברים שבפ"ק דחגיגה והב"ד דק' טולטשין ששם הוא אשתו של המגרש. והמגרש היה בבית חותנו. כתבו שהמגרש הוא איש מבוהל ועושה מעשה נערות וזולל וסובא. אמנם לא ראו בו שום דבר שטות ושגעון ח"ו ובפרט מסימני שטות המבוארים בגמ' לא ראינו בו לא מהם ולא כיוצא בהם וזאת יעידון ויגידון כל אנשי עירנו המכירים אותו שכשמדברים עמו איזה עסק הוא מדבר בהשכל ודעת ככל הפקחים עכ"ד הב"ד דק' טולטשין. והב"ד דק' ייאמפלא ששם פעלו ממנו ע"י פיתוי שיתן הגט לאשתו מעידים שכמה אנשים ישבו עמו מזמן הציווי שלו לכתוב הגט עד אחר גמר הכתיבה לא ראו בו שום סימני שוטה לא הן ולא כיוצא בהן לחשוש ע"פ הדין וגם אחר הכתיבה בעיר עד גמר הנתינה שהיה בכפר מעיד עד אחד שהי' עמו כל משך הנ"ל והיה שפוי בדעתו בכל ענייו ככל אנשים הפקחים בלתי שום חשש שגעון כי רמיא היה על האיש הנ"ל לעסוק עמו מחשש חזרה וביטול עכ"ד הב"ד דק' ייאמפלא. ומאחר שהב"ד דק' טולטשין כותבי' שכשמדברי' עמו איזה עסק הוא מדבר בהשכל ודעת ככל הפקחים. ולא ראו בו שום שטות כלל. א"כ י"ל שהדברי שטות שדיבר בק' סאראקא עתה חלפו והלכו ממנו מאחר שלא ראו שום שטות וא"כ אף אם בהיותו בק' סאראקא דיבר דברי שטות נאמר שעתה נחלם ונתרפא דאין לך בו אלא מקומו ושעתו. הגם שיש לחוש שמא אותו הדבר שדיבר בו דברי שטות לא אינה לידו בהיותו בק' טולטשין. ועל כן לא ראו בו שום שטות אבל אילו היה בא לידו דבר זה היה מדבר דברי שטות כמקדם אך זה רחוק דאילו היה שוטה באותו הדבר גם בהיותו בטולטשין איך לא הי' מזדמן שיצא מפיו דברי שטות במשך שהיה שם בשנה זו מקודם הפסח עד אמצע הקיץ. וגם מתחלה היה שם שלשה שנים. אלא שנפרד משם על שנה ומחצה לסאראקא ובא בחזרה שנה אחד קודם הפסח והיה שם עד אמצע הקיץ ואח"כ ניתן הגט כנ"ל הרי במשך זמן כזה תחלה וסוף לא ראו בו סימני שטות כלל. א"כ י"ל שמה שהיה באמצע בהיותו בק' סאראקא. נתרפא אח"כ בבואו לטולטשין. וראי' לזה מהתשוב' שבמרדכי ר"פ מי שאחזו סימן

תכ"א ע"ד הגט הניתן בווירצבורג כי לא הודיעו בכתבם אך זה שנטרפה דעת הבעל ובדקוהו בדיקה משולשת ונתברר כי באותה שעה חלים היה וע"ז השיבותי כי אם לא הוחזק שוטה בדברים האמורים בפ"ק דחגיגה הרי הוא כפקח וא"צ בדיקה עכ"ל. והגם שבזה שכתב דדוקא בדברים האמורים בפ"ק דחגיגה ע"ז חולק הרמב"ם והרב"י פסק כוותי'. וכ"פ הב"ש סס"י קכ"א. מ"מ זה משמע מהמרדכי דע"י שבדקוהו מחזקינן ליה השתא בחלים אף שבודאי היה תחלה מטורף ה"נ משך זמן רבע שנה חשוב כבדיקה כיון שהיה אצלם כשאר בנ"א הפקחים. דאע"ג דתנן פ"ב דעדיות מ"ב ובפרק י"ב דזבחים (דף ק"ג) וחכמים אומרים לא ראינו אינו ראיה. מ"מ הרי כ' הש"ך בי"ד רס"י א' בשם מהרי"ק ש' קע"ב דבמנהג וכה"ג הוי לא ראינו ראיה וכמ"ש בש"ע ח"מ סס"י ל"ז. וע"ש בש"ך בח"מ סס"י הנ"ל שהאריך בזה. והנה הש"ג בב"מ ר"פ הפועלים אע"ג דס"ל לא ראינו אינו ראי' אא"כ באופן היכא דאירע מעשה ונמנעו מלעשות וכמ"ש הש"ך בשמו. עכ"ז סיים וז"ל ומה שמצינו לא ראינו ראיה גבי חזקת הישוב שפסק מהר"מ בתשובת מיימוני דשייכי לה' עדות סימן י"ג כו' ואחרי שהרוב אומרים לא שמענו שיש לפלוני חזקת ישוב לא יוכל להחזיק התם היינו טעמא משום דלא שמעו דידהו הוי שמיעה כו' דמייתי ראיה מאיסי בן יהודה ס"פ האומנין דאמר הא איכא רואה יביא ראיה ויפטר עכ"ל וע"ש בהרי"ף ס"פ האומנין דאי לא מייתי ראי' משלם ובנ"י שם בשם הר"ן דלאו דוקא בשבועת השומרים אמרה איסי אלא אפילו בעלמא כי הכא אי אתרי דשכיח בה סהדי הוא לא מיפטר בשבועה אלא בעדים עכ"ל. ודין דאיסי הובא בטוש"ע ח"מ סימן קפ"ז סעיף אב"ג וב סימן רצ"ד סעיף ב"ג וב סימן ש"ה סעיף א'. ולכאורה יש להקשות על הא דאיסי גופא מ"ש מהא דקיי"ל דלא ראינו אינו ראיה. אע"כ צ"ל כיון דשכיחי כאן רואים חשוב לא ראינו ראיה לחייבו לשלם. ומוציאים ממון עי"ז. ואע"ג דלכאורה בדין המשנה דזבחים הנ"ל ג"כ קרוב יותר שהיה ר"ח סגן הכהנים רואה וא"כ יהי' לא ראינו שלו ראיה. אפ"ל דהתם שאני כיון דחכמים ס"ל דכל הקדשים שאירע בהם פסול קודם להפשיטן העור יוצא לבית השריפה. א"כ ה"ל כאילו יש עדים שהדין כן. ע"ז לא מהני הלא ראינו דר' חנינא. דהא גם שם בהא דאיסי אילו יש שנים אומרים שראו אע"פ שהיו שם אנשים רבים מאד שאומרים לא ראינו אמרינן לא ראינו אינה ראיה. וכדאיתא פ"ב דכתובות (דכ"ג ע"א) פשיטא לא ראינו אינו ראיה לא צריכא דדיירי בחצר אחד כו' וע' מזה בש"ע אה"ע רס"י מ"ז ובב"ש שם סק"א. וכך כיון שהם מקובלים בענין הדין דיוצא לבית השריפה ע"ז אמרינן לא ראינו אינה ראיה. משא"כ בהא דאיסי כיון שיש חיוב עליו בממון זה שנמסר לידו והוא לבדו טוען שאירעו האונס. ע"ז אמרינן לא ראינו הוי ראיה

היכא דשכיחי רואים ולא נאמן הוא לבדו. וכמ"כ בנד"ז כיון שאין שום אדם אומר שהיה בו שטות בהיותו בטולטשין מקודם הפסח עד אמצע הקיץ. ואנשי העיר אומרים להפך שהיה כפקח ולא ראו בו שום שטות ע"ז הוה לא ראינו ראיה דהא ודאי ג"כ רחוק הדבר שלא יגלה בהתתיה במשך זמן כזה לשום אדם בטולטשין. ואי משום שיש עדות ג"כ בסאראקא שהיה מדבר דברי שטות. הרי י"ל נתרפא. ומה גם דהא על כרחך השלשה שנים שהיה מקודם ג"כ בטולטשין ולא נראה ממנו שום שטות הוי ודאי חזקה גמורה שהיה פקח. וא"כ מה שבסאראקא הוגבה עדות שדיבר כשוטה. עכצ"ל שאח"כ בבואו לסאראקא נתקלקל. א"כ כמ"כ י"ל שבבואו אח"כ לטולטשין נתרפא. ומ"מ לא מפני שאנו מדמין נעשה מעשה דאיסורא מממונא לא ילפינן כדאיתא בגמ' ספ"ק דב"מ דף כ' ע"ב). וע' בגיטין (דף פ"ה) סע"ב גבי מיומא דנן לאפוקי כו' וע"כ אין ללמוד מהא דאיסי בן יהודה לכאן. והגם שיש עוד טעם לצדד להקל בנדון זה. עכ"ז ההכרח תחלה לברר מהרב דק' סאראקא. שיבאר הדבר שדיבר בו המגרש כשוטה מהו וכן המעשה שעשה פ"א כשוטה מהו. וגה אם בשא"ד היה מדבר אז כפקח גם בסאראקא בכדי שנדון אותו הדבר שדיבר בו כשוטה אם יש בו כדי לתלות שאולי לא בא לידו כלל במשך שהיה בטולטשין ושנאמר עליו לא ראינו אינו ראיה. או שהוא דבר ששייך לומר בו דלא ראינו הוא ראיה. כ"ז צריך לידע. וגם מסתמא שלחו שאלה זו להגדולים שבסביבותיכם ע"כ ימחלו לשלוח לי העתק ממה שהשיבו ע"ז הגדולים המפורסמים:

סימן קנה

מכתבם מן י"ו חשון הגיעני. והגם כי אין לי פנאי כלל להשיב בענין חמור דעסק גיטין ובפרט למרחוק ושלא עשו גב"ע שנית בסאראקא אעפ"כ לא אשיב פניהם. והנה כבר כתבתי אשתקד שעיקר סמיכתי כיון שיש עדות שהיה בטולטשין כפקח ולא נראה בו שום שטות. א"כ מה שיש עדות שבסאראקא דיבר שטות. אין זה שובר העדות דטולטשין שהרי י"ל עכשיו נתרפא. וע' כה"ג במרדכי ר"פ מש"א. ואם משום דזהו לא ראינו בו שטות. ולא ראינו אינו ראיה. י"ל להש"ך בח"מ סס"י ל"ז ובי"ד רס"י א' כה"ג חשוב לא ראינו ראיה. ואף להש"ג רפ"ז דב"מ יש לדמותו להא דאיסי ס"פ האומנין דהיכא דשכיחי רואין הוי לא ראינו ראיה. אך יש להוסיף דאף גם לדברי הרב דסאראקא י"ל שלא אתחזק לשוטה והוא זה כי על המעשה שעשה פ"א דבר שטות הרי הרב"י בח"מ סימן ל"ה ס"ט כ' ונ"ל שאין הכוונה שבפעם אחד שיעשה אחד מאלו (דהנך דפ"ק דחגיגה) דרך שטות מקרי שוטה אלא כשדרכו בכך וזהו שכתב הרמב"ם ז"ל ונמצא דעתו משובשת

תמיד עכ"ל והביאו הש"ך בי"ד סימן א' ס"ק כ"ג והפר"ח והכו"פ. והת"ש שם ס"ק מ"ו דקדק מהתוס' דחגיגה (דף ג' סע"ב) ד"ה כיון דבחד זימנא נמי נחשב שוטה ונדחק בלשון הברייתא היוצא יחידי והלן דמשמע ודאי דאינו פעם א' לבד והטורי אבן הכריח מהש"ס דחגיגה שם להפך דבעינן שיוחזק ולא סגי בפעם אחד יעו"ש דהוכחה יפה הוא. ועכ"פ בנד"ז שהדבר שעשה פ"א דבר שטות אינו מהנך דחגיגה כ"א דבר אחר אשר מקור להחשיב גם זה לשוטה נובע מדברי הרמב"ם. ומדברי הרמב"ם ודאי מוכח כדברי הב"י דבעינן שיעשה כן תמיד והת"ש נדחק בדברי הרמב"ם. וכ"נ מדברי אאזמו"ר הגאון ז"ל בי"ד סימן י"א סעי' ה' שמהרמב"ם משמע כדעת הב"י ומהתוס' הוא שיש לדקדק כהת"ש. א"כ יש לסמוך על הרמב"ם בודאי כשהמעשה שטות אינו מהנך דפ"ק דחגיגה דאין להחשיבו כשוטה ע"י פעם אחד לבד. וא"כ בנד"ז כיון אף לדברי הרב מסאראקא לא עשה מעשה שטות כ"א פעם אחד אינו נחשב שוטה כלל עי"ז ונשאר מה שדיבר כמה פעמים מה שהוא שגעון ושטות רק לא מהדברים שבפ"ק דחגיגה ע"ז י"ל דהא אפילו לדעת הרמב"ם דס"ל דהנך ד' דחגיגה לאו דוקא מ"מ כ' מהרי"ק סוף שורש י"ט דדוקא שהגיע לשטות גדול כמו הני דפ"ק דחגיגה עכ"ל ממילא י"ל דאין לדמות דבור למעשה דהני דפ"ק דחגיגה מעשה נינהו וגם מוחזק במעשה זו ג"פ. משא"כ מה שדיבר דברי שטות לא הגיע זה להני דפ"ק דחגיגה וגם מהלשון ודיבר כמה פעמים אשר הוא ממש שגעון ושטות עכ"ל הנה כמה פעמים יתפרש ג"כ על ד' או ה' פעמים א"כ משמע כל דיבוריו אינן דברי שגעון ושטות כ"א כשאר אדם (וזה היה רצוני שיתברר ע"י גב"ע מסאראקא ומעלתם לא קיימו דברי). ולכן אינו דומה למ"ש התוס' בגיטין פמש"א (ד"ע) וסה"ת סימן ק"ל כששכ"מ אינו שפוי ומדבר ואינו יודע מה מדבר נחשב כשוטה דהתם שאני שכל דיבוריו באותו עת הוא כן. אבל בנד"ז אשר רוב דבוריו רובם ככולם הם כפקח אף אם דיבר ד' או ה' פעמים במשך זמן דברים כשוטה אינו נחשב שוטה עי"ז וגם יש דיעות דדוקא ע"י אחד מהנך דפ"ק דחגיגה חשוב שוטה כמ"ש בשו"ת זכרון יוסף סימן י' וז"ל טעם ב' לשריותא דראוי לפסוק כרבינו שמחה וסיעתו דלאחזוקי בשוטה בעינן דוקא אחד מהנך ד' דברים דבפ"ק דחגיגה והביא שם הרבה פוסקים דס"ל כן יעו"ש ואפשר שכן משמע בירושלמי פמש"א דאומר סימני שוטה היוצא יחידי כו' משמע דהן דוקא סימני שוטה. והב"ש סימן קכ"א סס"ק ט' הביא דברי הב"י שפסק כהרמב"ם והג"פ שם ס"ק י"ב נוטה יותר לדעת רבינו שמחה וסיעתו והת"ג סס"י קכ"א הביא רק דעת הב"ש ולא ראה תשו' זכרון יוסף הנ"ל. גם הנה בתשובת זכרון יוסף חאה"ע סימן יו"ד כ' וז"ל דאפילו לדעת הרמב"ם דבסימן אחד מוחזק לשוטה לכל דבר היינו דוקא בלי בדיקה

אי הוי חריף ובר שכל בשארי דברים משא"כ ע"י בדיקה וחקירה היטב שראינו שעושה שארי דברים בדעת שלימה כשארי בעלי דיעה ובינה ודאי לאו שוטה הוא ותלינן מעשים המשובשים בדברים ידועים כמו בחולי או שארי סיבות עכ"ל. וא"כ לפ"ז הי' מקום לומר דאף אם נחשוב מה שדיבר כמה פעמים מה שהוא שגעון ושטות ונחשוב זה לסימן שוטה. מ"מ כיון בשאר כל דבריו מדבר כשאר אנשים פקחים י"ל אינו שוטה כלל. אך אח"כ כ' הזכרון יוסף להפך שם סד"ה טעם ד' וז"ל אמנם מ"ש מר לעיל מזה דנ"ל להתיר בשוטה בענין אחד וחכם בשארי דברים ליתן גט לאשתו משום דהוי בכלל יש לו מעשה אפי' בדאורייתא ואני אומר דלדעת הרמב"ם ז"ל וכן אפילו לדעת רבינו שמחה משפירא וסיעתו אם יש אחד מן ד' סימני שוטה דבמס' חגיגה לא עלה ולא יעלה ע"ד שום חכם להכשיר גט כנ"ל כיון דעכ"פ לאו בר כריתות הוא וכמ"ש אני לעיל בסמוך והוא ברור עכ"ל. ואפשר דלא פסק כן רק בעושה מעשה שטות בדבר אחד אבל כשרק דיבר דברי שטות באיזו דבר אם בכל הדברים מדבר כפקח י"ל לא יחמיר. ומ"מ אין לסמוך ע"ז כלל להקל אכן כיון דעכ"פ יש סברות דאין נחשב שוטה ע"י הגב"ע דהרב דסאראקא לפי המשמעות שדקדקתי מלשונו. לכן עכ"פ י"ל שיש לסמוך על גב"ע שבשעת הגט וקודם. לכן שלשה חדשים לא ראו בו שום שטות כלל דאין לך אלא מקומו ושעתו והרי י"ל שנתרפא. אך ראיתי במכתבם דאשתקד ודהאידנא לא נתבאר שעשו גביות עדות ממש במחניכם ק' טולטשין על זה כ"א כתבו וז"ל אמנם לא ראינו בו שום דבר שטות ושגעון ח"ו ובפרט מסימני שטות המבוארים בגמ' ובש"ע אה"ע לא ראינו בו לא מהם ולא כיוצא בהם וזאת יעידון ויגידון כל אנשי עירנו המכירים אותו שכשמדברים עמו איזה עסק הוא מדבר בהשכל ודעת ככל הפקחים עכ"ל. ע"כ עכ"פ צריך שיוגבה ע"ז עדות גמור מאנשים המכירים אותו שבהיותו במחניכם מקודה"פ דשנת תר"י עד אמצע הקיץ לא ראו בו שום דברי שטות ושגעון ח"ו וכשמדברים עמו איזה עסק הוא מדבר בהשכל ודעת ככל הפקחים ויוגבה העדות הזה בפני ב"ד הצדק וגם בגב"ע דק' ייאמפלא מבואר וכעת הנה קבלנו עדותו של ה' ר' אליעזר הנ"ל ועוד יש אנשים אחרים שהיו אתו עמו אך אינם נמצאים כעת עכ"ל ע"כ יש לגבות העדות גם מהם ועכ"פ לא פחות עוד אחד ואם יעיד כמו הר"א הנ"ל שהיה עם המגרש בעת נתינת הגט ואחר נתינת הגט והיה המגרש שפוי בדעתו בכל ענייניו ככל אנשים הפקחים בלתי שום חשש שגעון כדרך שהעיד ר"א הנ"ל:

סימן קנו

גט ששלח מי שנכפה ר"ל יש לחוש לכאורה שמא יהיה נכפה בשעת הנתינה והרמב"ם פ"ט מה"ע פסק דאז הוי כשוטה ובש"ע אה"ע סימן קכ"א פסק דצריך שיהיה בדעתו בשעת נתינה ג"כ וע' בת' ב"ח סימן ק"א ונ' לצדד משום דבגמ' פ' מי שאחזו גבי קורדייקוס פריך ולר"י נמי נדמיי' לישן ישן לא מחוסר מעשה האי מחוסר מעשה פרש"י שצריך רפואה בשרא סומקי אגומרי וחמרא מרקא א"כ לפ"ז הנכפה שחוזר לאיתנו ממילא אחר שעה בלי רפואה יש לדמותו לישן. אפס לכאורה יש לחלק דדוקא בקורדייקוס אמרי' הכי שאין בו שום סימן מסימני שוטה כדאיתא בירושלמי שם. אבל בשוטה אפשר אף אם אינו מחוסר מעשה ל"ד לישן. ונכפה להרמב"ם בשעת כפייתו הוי שוטה. אך דבפי' המשניות להרמב"ם שם מבואר דקורדייקוס הוא ג"כ מין ממיני חולי הנופל א"כ אין להחמיר בנכפה יותר מבקורדייקוס וכיון דלא מחוסר מעשה ה"ל כישן (הנה שהרמב"ם מפרש עתים חלים וכו' שבפ"ג דר"ה דהיינו נכפה אפ"ל משום דיצא לו ממש"ש כפאו ואכל כו' ואינו מוכרח כ"כ וצ"ע). ותו דהב"ש והפר"ח סימן קכ"א כ' גבי שכור בשעת נתינה כיון דלא מחוסר מעשה ה"ל כישן. ושכור דמי לשוטה ע"כ נ' דאין להחמיר לחוש עכ"פ שמא יהיה נכפה בשעת הנתינה. וכ"כ בפשיטות בתשו' ב"א סימן קי"א. ותו דלכאורה יש כאן ס"ס שמא לא יהיה נכפה באותו יום ואת"ל שהיה שמא כבר חזר לאיתנו דומה למ"ש פ"ב דנדה אימור לא ראתה ואת"ל ראתה אימור טבלה דאפי' למ"ד וסתות דאורייתא סמכי' אהך ס"ס ע' בבד"ה ומ"ה וכמ"ש במ"א. מיהו יש לחלק דהכא יש חזקת א"א כנגד ונגד חזקה לא מהני ס"ס. ויש לדמותו לתשו' הר"ן סימן ס"ו גבי מקוה שהוחזק להיות מימיו מתמעטים וכו' וגבי חולי כו' יעו"ש. אך למ"ש האחרונים סימן קכ"א דאפי' בקורדייקוס בשעת נתינה אין כאן רק פסול דרבנן יש להקל בס"ס וכ"פ בתשו' שבו"י חאה"ע בדיני גיטין יעו"ש בשם הג"פ. ותו דבנד"ז י"ל דאיכא רובא דעדיף מס"ס שהרי עכ"פ רוב ימיו ושעותיו הוא חלים. ויש לדמותו להא דפ' הרואה כתם אם רוב ימי' בהרגשה וכו' ורובא עדיף אף מחזקה בדאוריי' וכ"ש כשהמיעוט לא שכיח כנד"ז. וכ"ש שכבר נת' שי"ל דדמי לישן הלכך אין כאן בית מיחוש. וע' בירוש' שם דר' יוחנן ס"ל דכותבין ונותנין לאלתר וגם זה יש לעשות סניף. ע' ב"א. ואפשר דלרווחא דמילתא היה טוב שהשליח לאחר שיתן גט זה להאשה אזי אח"כ למחר יקחנו מידה ויתננו לה שנית וכן שלישית ביום גימ"ל דממ"נ אם כשנתנו לה פ"א היה הבעל נכפה א"כ י"ל שלא עשה שליחותו דדמי להא דאמרי' (דס"ג) מי אמר להו כתובו חספא וכו'. וה"נ דין השליח כדין העדים כמ"ש בד"מ סס"י קכ"ב וב"ש ופר"ח. ובג"פ רחוק לומר

שיזדמן שלא יהיה בריא בפ"א מהן עכ"פ. מיהו זהו רק לרווחא דמילתא אבל מעיקר הדין אין לחוש לזה כלל מטעמים הנ"ל:

סימן קנז

שכ"מ שהיה לו אשה חרשת מתולדתה ובעת שהיה שכ"מ לא היה שפוי בדעתו לגמרי אם מהני הגט שנתן לה אז:

במשנה פ' כל היד (דף י"ג ע"ב) והשוטה ושנטרפה דעתה ובגמ' היינו כו' מחמת חולי. והרמב"ם פ"ח הט"ו השמיט זה דמחמת חולי והיינו משום דסוף סוף זהו רק שוטה וכן הרמב"ן בהלכותיו ספ"ב. וא"כ יקשה על המשנה דהל"ל רק שוטה לבד. ומאי נפ"מ אם זה בא מחמת חולי או סתם שוטה. ולכן נלע"ד דשוטה היינו שוטה גמור והסימנים בו פ"ק דחגיגה. אבל שנטרפה דעתה מחמת חולי אין בה א' מכל אלו הסימני שוטה שבחגיגה רק דעתה מבולבלת. וראי' ממ"ש פ"ב דחגיגה (דף ט"ו) בן זומא הציץ ונפגע. פרש"י שנטרפה דעתו ובודאי לא היה ח"ו שוטה ממש רק שדעתו לא היה בישוב. וכ"נ מדברי רב האי גאון שבעין יעקב שם. והעיר מענין שיר של פגעים שבועות (ט"ו ע"ב). וכ"מ ממש"ש ועדיין בן זומא מבחוץ. ובפי' רב האי גאון שיצא מכלל הדעת. וז"ל מהרש"א שם בח"א נתבלבלו אצלו הדברים ונטרפה דעתו כאדם נפגע שאינו משיב הדברים על בוריו. וברבות בראשית ספ"ב נהפך ר' יהושע ואמר לתלמידיו הלך לו בן זומא. פי' המ"כ שהעמיק מאד להסתכל במעשה מרכבה כו' עכ"ל והנה במשנה סוף מסכת קנים זקני ע"ה דעתן מטורפת עליהן. ודאי אין הענין שנעשו שוטים ממש רק שדעתם אינם מיושבת כו'. עד"ז השמיענו המשנה דנדה פכה"י בענין ושנטרפה דעתה ע"י חולי דאף שאינה שוטה גמור כלל. עכ"ז כיון שדעתה בבלבול לא סמכינן עלה באיסור נדה וכמו חרשת שאינה שומעת ואינה מדברת שאינה נאמנת על זה. ואמרו בגיטין פמש"א (דע"א ב') לענין נתחרש הוא אינו מוציא עולמית ואע"ג דחזינן ליה דחריף ובודאי ה"ה בנדה שם. א"כ ה"ה לענין שנטרפה דעתה מחמת חולי כל שהיא קצת בבלבול. וא"ש דין המשנה שהוצרך להשמיענו תרתי. השוטה ושנטרפה דעתה ובחנם השמיטו זה הרמב"ם והרמב"ן. אבל בטוש"ע י"ד סימן קצ"ו ס"ח כתב כלשון המשנה. ואפ"ל הרמב"ם אזיל לשיטתיה דהנך סימנים דפ"ק דחגיגה הן לאו דוקא. וא"כ לדידיה י"ל כל שנטרפה דעתה מחמת חולי חשוב שוטה גמור ועיין רש"י ר"פ מי שאחזו ד"ה לא אמר כלום שאין דעתו מיושבת. היינו ג"כ ע"ד ושנטרפה דעתה מחמת חולי וכמ"ש בירושלמי שם קורדייקוס אין בו אחד מכל אלו סימני שוטה דפ"ק דחגיגה. ומעכשיו

נוכל לומר ג"כ בענין זה השכ"מ אע"פ שלא היה שפוי בדעתו לגמרי אין זה שוטה כ"א שנטרפה דעתו קצת מחמת החולי ולכן לא גרע ודאי מחרש גמור. ולכן כיון שכאן היו קדושי חרשת דאשתו היא חרשת מתולדתה י"ל שפיר גיטו שנתן לה בהיותו שכ"מ אף שלא היה שפוי בדעת לגמרי הוי גיטא להפקיע קדושי חרשת:

סימן קנח

בדין מי שהוא קצת חרש היינו שאינו שומע וספק אם מדבר היינו שאינו יכול לדבר רק בלחש מאד קורא בפה איזו תיבות בספר תהלים או בחומש. ואמר בלחש מפה לאוזן הסופר והעדים שיכתבו ויחתמו גט לאשתו. וגם נתן הגט לידה והספק הוא מפני שבקטנותו היה שומע קצת יותר כשמדברים עמו בקול רם. אם יוכל לגרש. כי יש ספק אם בשעת קדושין היה כמו שהיה בקטנותו או כמו שהוא עכשיו:

הנה כיון גם עכשיו מבין מתוך כתב אשורית וכשפותחין לו סידור ומראין לו באצבע שפתותיו נעות ושומעין מפה לאוזן ממש שקורא איזו תיבות כהוגן ואיזה תיבות חצאין ואיזה תיבות כלל לא ואביו והרגילין עמו בבית אומרים שמדבר לפעמים בקול איזו תיבות מדברים שצריך לגופו ורגיל בהן עכ"ל. א"כ י"ל שאין לו דין חרש כלל לדעת הרא"ש בתשו' סוף כלל פ"ה מי שהוא חרש כו' ומבין כשמדברים עמו בקול רם אע"פ שדעתו אינו מיושבת כל כך כו' דע כי כל מקום שהזכירו חרש אצל שוטה וקטן היינו שאינו מדבר ולא שומע כלל כו' אבל אם שומע כשמדברים עמו בקול רם אינו חרש אלא שכבדו אזניו משמוע והרי הוא כמי שאינו מדבר עכ"ל נמצא משום ששומע בקול רם דן אותו כאילו שומע לגמרי. והביאו הטוש"ע ח"מ סימן רל"ה סעיף י"ט. והנה הטור שם סימן רל"ה סעיף כ' סיים והרי הוא כפקח לכל דבר עכ"ל וע"ז כ' בכנה"ג שם אות נ"ה וז"ל א"א לפרש דמיירי במדבר דא"כ אפילו שאינו שומע כלום דינו כפקח כמ"ש הטור שם בסעי' י"ט ופשטן של דברים דמיירי כשאינו מדבר כו' ובתשו' הרא"ש כ' והרי הוא כמי שאינו מדבר וזה נוסחא נכונה עכ"ל הרי אף שאינו מדבר כלל וגם אינו שומע אא"כ מדברים עמו בקול רם דינו כפקח. והפר"ח באה"ע סימן קכ"א סס"ק י"ו הוסיף וז"ל ומסתברא נמי דאף שאינו שומע כשמדברים עמו בקול רם זולת ע"י מין חצוצרות וכיוצא דלא מקרי חרש עכ"ל וכן ראיתי באחד מספרי הרפואה וז"ל גם יש חצוצרות מיוחדות להקל השמיעה אך לחרש גמור לא יועילו עכ"ל. א"כ כמ"כ נאמר לענין הדבור שאפילו אם מדבר בלחש מאד עד שאינו נשמע רק מפה לאוזן ה"ל כמו מדבר ואף אם אין שומע כלום. דכמו כשאינו מדבר כלום ושומע כשמדברים עמו בקול רם חשוב כפקח כמ"כ

כשאינו שומע כלל ומדבר ג"כ רק בלחש חשוב כפקח. ואף שבגמרא פ"ב דברכות (דט"ו ע"א) תניא לא.יברך אדם ברכת המזון בלבו. ופרש"י שלא השמיע לאזנו נמצא הדבור שבלחש אשר אין האוזן שומע נקרא מברך בלבו וא"כ לכאורה אין זה דבור כלל וה"נ כיון שמדבר בלחש מאד נק' רק בלבו ואין זה מדבר כלל. אך זה אינו דהא הטוש"ע א"ח סימן קפ"ה ס"ב פירשו דהיינו דוקא כשיוציא בשפתיו וכמ"ש בב"י שם בשם תר"י הא דאמרינן בלבו לא במחשבה בלבד קאמר דודאי בהרהור לא יצא דהא קיי"ל הרהור לאו כדבור דמי אלא ר"ל אע"פ שלא השמיע לאזניו כיון שחתך בשפתיו יצא. וכ"כ בחידושי הרשב"א בברכות שם סד"ה ור' יוסי וז"ל ואפשר דרבי יהודה דלית ליה הכין משום דס"ל דאע"ג דא"צ להשמיע לאזנו מ"מ צריך להוציא בשפתים ולא בהרהור לבד ומש"ה אצטריך רחמנא למשרי כל לשון שהוא שומע כן נראה לי עכ"ל. הרי זה שמוציא בשפתיו אע"פ שאין האוזן שומע נקרא דבור. ולא הרהור. ואף שהב"י הביא דהרמב"ם כ' וז"ל ואם לא השמיע לאזנו יצא בין שהוציא בשפתיו בין שבירך בלבו וכ"כ סמ"ג ומשמע מלשונם דבמחשבת הלב קאמר עכ"ל הב"י. אין מדבריהם הכרח דכה"ג שמוציא בשפתיו ולא השמיע לאזניו הוא אין חשוב דבור ולכן דומה להרהור. וע"כ גם בהרהור יצא. דזה אינו אלא י"ל טעמייהו דס"ל כרבינא פ"ג דברכות (דף כ') דס"ל הרהור כדבור דמי. וכ"מ מדברי ה"ר מנוח שהביא הכ"מ פ"ק מה' ברכות דין ח' והיינו כדעת בעל המאור וריא"ז פ"ב דברכות דפוסקי' הרהור כדבור דמי. והראב"ד בתמים דעים סימן ר"מ שהשיג על בעה"מ מהסוגי' (דדף ט"ו) דבעינן שיוציא בשפתיו רק שלא השמיע לאזניו. ואאזמו"ר הגאון ז"ל בש"ע שלו סימן קפ"ה סוף ס"ג פי' כמו שמצאתי שפירש בשאגת אריה סימן ו' דפלוגתא דהרמב"ם ושאר רבוותא הוא דהרמב"ם ס"ל דבכל המצות שלא נאמר בהם דבור בהדיא בקרא אחד הרהור ואחד דבור במשמע ושניהן שוין רק בק"ש הרהור לאו כדבור דמי משום שנאמר ודברת בם. וכל הרבוותא זולתו ס"ל דבכל המצות אינו יוצא ידי חובתו בהרהור אפילו היכא דלא כתיב דבור בהדיא כמו ברכת המזון ותפלה וכל הברכות עכת"ד בתשו' הנ"ל ובאו דבריו מפוזרים וע"ש סוף הסימן. נשמע לפ"ז ג"כ דדבור ממש אע"פ שלא השמיע לאזניו חשוב דבור לכל הדעות וכ"מ שם עוד בש"א סימן ז'. ועוד דכאן שומעים מפה לאוזן. וגם איזו תיבות מדבר בקול. י"ל ודאי ה"ל דבור ואף שכמה דברים לא יבין לדבר. עכ"ז כיון שכמה דברים מדבר י"ל אין זה אינו מדבר. ועוד דעיקר מה שהחרש שאינו שומע ואינו מדבר חשוב חרש ולא מצי מגרש זהו משום דאמרינן דלאו בן דיעה הוא. והאות ע"ז הוא מה שאינו שומע ואינו מדבר. ור' אליעזר פליג ומסתפק שמא אית ליה דעתא צילותא. ושמואל ס"ל כוותיה לחד לישנא ועיין

בתוספות בשבת ר"פ מי שהחשיך מזה. א"כ י"ל דדוקא כשאינו שומע כלל ואינו מדבר כלל זהו סימן דלאו בן דיעה הוא. משא"כ כששומע מעט מזעיר כמ"ש הרא"ש. וה"ה כשמדבר אף בלחש ומעט י"ל בכה"ג לא אמרינן דלאו בן דיעה הוא. וכש"כ בנד"ז שהוא שמע כשדברו עמו בקול רם כשהיה קטן. א"כ ה"ל פקח ונתחרש. וגבי פקח ונתחרש פליגי רבנן ורשב"ג כשיכול לדבר מתוך הכתב דלרשב"ג חשוב כפקח וכן ס"ל לרב כהנא אמר רב ואע"ג דקיי"ל כרבי יוחנן דפוסק כרבנן בגיטין פרק מש"א (דע"א). י"ל עד כאן לא פליגי עליה רק במדבר מתוך הכתב. אבל בנדון זה שמדבר בפיו ודאי לא פליגי עליה אף שאינו מדבר ככל אדם רק כנ"ל. ועיין בתשובת מהרי"ט חאה"ע סימן י"ו וע"ד היות היבם הזה נלעג לשון וערל שפתים ולא יבין לדבר מבטא האותיות כתקנם כו' ע"ש דחשוב דבור אף לענין חליצה שנאמר בו ככה. ואף שאינו דומה לנ"ד זכר לדבר מיהו הוי. ואף דהרמב"ם פכ"ט מה' מכירה משוה דין חרש שאינו שומע כלום לחרש גמור שאינו שומע ואינו מדבר ועיין מזה בג"פ סימן ק"כ סק"ט. אך יפה כ' מעל' דזהו נגד דברי הרמב"ם עצמו ספ"ב מה' אישות דין כ"ו והה"מ שם. והיש"ש פרק מש"א סס"י ג' פסק כן דמדבר ואינו שומע הוא כפקח ואף בדיקה א"צ. והג"פ נ' מסיק דגם להרמב"ם לענין גיטין ה"ל כפקח וכ"כ הנתי"מ סימן רל"ה אך בבכ"ש בגיטין משמע דלהרמב"ם גם לענין גיטין אינו כפקח כ"א כחרש גמור וזה דוחק. ולפע"ד ג"כ נגד הש"ס גיטין (דף ט' ע"א) מאי אינו יכול לומר אלימא חרש כו' והרי להרמב"ם חרש שאינו שומע אע"פ שיכול לומר לאו בר אתויי גיטא הוא כו' ועוד איך ס"ד דרשב"ג ורב שחרש גמור שיכול לדבר מתוך הכתב כותבין גט ע"פ כתבו כיון גם מדבר ואינו שומע חשוב חרש לענין גיטין ועוד מהו זה שאמרו שם (דע"ב א') קולו לאפוקי מדרב כהנא אמר רב והרי אפילו מדבר ואינו שומע אין כותבין ע"פ דבורו. א"ו לא ממעט רק ביכול לדבר מתוך הכתב אבל מדבר ממש חשוב פקח אף שאינו שומע כלום ואין שום חולק על זה:

קיצור להרא"ש בתשו' הובאה בשו"ע ח"מ סימן רל"ה סי"ט ולהפר"ח באה"ע סימן קכ"א סס"ק י"ו י"ל בנד"ז ג"כ לא חשוב חרש כ"א מדבר. ודבור אף שלא נשמע לאוזן חשוב דבור כמבואר בש"ע א"ח סימן קפ"ה ס"ב ו סימן ס"ב כ"ש שכאן שומעים מפה לאוזן. ועוד דמה שאינו מדבר זהו סימן דלאו בן דיעה נינהו וכשמדבר מעט י"ל מודו חכמים לר"א דאית ליה דיעה. וכ"ז אפילו באם שהוא מתחלתו כך. וכ"ש בפקח ונתחרש י"ל בכה"ג מודו חכמים לרשב"ג בגיטין דף ע"א). בשגם כי ראיתי בפנ"י פרק מש"א (דף ע"א א') ד"ה קולו לאפוקי מדרב כהנא אמר רב שהניח בצ"ע אמאי דחו הפוסקים בפשיטות כ"כ דברי רב כהנא מהלכה ומ"ש מדין אומר אמרו לפ"ד ר"י בעל התוספות כו' ע"ש.

ויש לתרץ דהכא שאני דמשמע בגמ' דר' יוחנן לא ס"ל הא דרשב"ג דאמר חלוקין עליו חביריו על רשב"ג וגם אביי ורב פפא משמע ס"ל כן וא"כ אע"ג רב כהנא אמר רב ס"ל כרשב"ג מ"מ רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן. והפנ"י כ' דרבי יוחנן גופא ואביי לא קאמרי אלא חלוקין עליו חביריו על רשב"ג אבל לענין פסק הלכה לא איירי ואע"ג דהלכה כסתם משנה היינו היכא דלא איירי אמוראי בהדיא. משא"כ הכא דרב פסק בהדיא כרשב"ג עכ"ל וזהו דוחק כי הפשט משמע דר' יוחנן ואביי ס"ל כהסתם משנה. ודוגמת מ"ש הרי"ף בכתובות ס"פ אלו נערות דהא רב יהודה אמר רב אמר זו דברי ר' מאיר אבל חכמים אומרים כו' דאלמא לא ס"ל כרבי מאיר. כמ"כ י"ל כאן מדאמר ר' יוחנן חלוקין עליו חביריו משמע דס"ל לא כוותיה. ויש לחלק דאומרו זו דברי ר' מאיר אבל כו' משמע יותר דלא ס"ל כוותיה כמ"ש הרא"ש שם. מיהו ביבמות פרק חרש (דף קי"ג ע"ב) מבואר דאביי ס"ל בפשיטות כסתם מתניתין ההיא שביאר כאן דפליגא עליה דר' יוחנן וע' חידושי הרשב"א כאן דדברי אביי דשם אינן סותרים לדברי אביי דכאן א"כ לפ"ז מוכח דאביי ס"ל כחכמים דפליגי על רשב"ג ומסתמא גם ר' יוחנן ס"ל כן. ובחידושי הריטב"א (דע"ב א') כ' בפירוש דבאומר אמרו אע"ג דאמר רב אשי לאפוקי ממ"ד מודה ר' יוסי באומר אמרו עכ"ז אינו ראיה לפסוק דאומר אמרו הגט בטל. ובענין לאפוקי מדרב כהנא כ' וכיון שכן לא קיי"ל כרב כהנא. ואפ"ל מדלא אמר לאפוקי מדרשב"ג כ"א לאפוקי מדרב כהנא משמע דלענין הלכה קאמר כן דאל"כ אין זה לאפוקי מדרב כהנא. דנהי דהמשנה ס"ל כן מ"מ הוא פוסק כרשב"ג. אך ראיתי בפי' המשניות להרמב"ם פ"ק דתרומות ה"ב כ' וז"ל ודע כי כשנולד באדם החרשות אחר ששמע או נשתתק אחר שהיה מדבר מותר לו לתרום עכ"ל. ונראה שזהו כדעת רשב"ג הובא בירושלמי שם וכ"כ המפרש שם דר' יוחנן ס"ל כרשב"ג לענין תרומה לחלק בין חרש מעיקרו ובין פקח שנתחרש. ולא ס"ל כוותיה לענין גיטין. אבל שאר מפרשים לא הזכירו כן וכן הרמב"ם בחיבורו לא הזכיר דין זה וע' בהרמב"ם פ"ב מה' אישות הכ"ו. רק מ"מ י"ל כיון רשב"ג ס"ל דבפקח ונתחרש מהני מה שיכול לכתוב להחשיבו בן דעת כפקח. א"כ נהי דחכמים ס"ל דכתב לא מהני להחשיבו פקח. אבל מה שיוכל לדבר אפילו בלחש מהני להחשיבו בן דעת לכן אף שלמעשה אין לזוז מדברי הפוסקים אבל בנד"ז י"ל דחכמים ס"ל ג"כ דכותבין גט ע"פ דיבורו שבלחש יש לסמוך ע"ז:

ב ואין להביא ראיה מהמשנה רפ"ק דערכין חרש שוטה וקטן נידרין ונערכין אבל לא נודרין ולא מעריכין מפני שאין בהם דעת. וע"כ צריך לומר דמיירי שיוכל לומר דמי עלי או ערכי עלי ואעפ"כ חשוב חרש. משמע אף שיוכל לדבר איזו תיבות מעט. כיון שאינו

יכול לדבר כל הדיבורי' נק' אינו מדבר. אך זה אינו דהא מדתנן חרש משום שאינו בן דעת מבואר הא אלם ששומע אף שאינו מדבר כלל דהרי הוא נחשב כפקח הוא נודר ומעריך אף שלא יוכל לדבר. אע"כ דכיון דחרש רומז ונרמז רמיזה שלו חשוב כדבור לענין ערכין ונדרי בדק הבית. ואף מה שחרש רומז ונרמז זהו רק קנין מדרבנן וכדאיתא בגיטין פרק הנזקין (דנ"ט ע"א) וטעמא מאי משום כדי חייו. ופרש"י שם ד"ה קמ"ל דמשום כדי חייו תקון רבנן. והכא משמע דה"ל מדאורייתא לולי משום דלאו בן דיעה נינהו י"ל משום דאמרינן בשבועות פ"ג (דכ"ו ע"ב) מוצא שפתיך תשמור ועשית אין לי אלא שהוציא בשפתיו גמר בלבו מניין ת"ל כל נדיב לב. והיינו גבי תרומה וקדשים ולפרש"י תרומה היינו תרומת מלאכת המשכן. וא"כ ודאי ה"ה בנדרי דדמי עלי ובערכין. ועיין בב"י ביו"ד סימן רנ"ח בד"ה כתב הרא"ש בתשו' כלל י"ג. ותמצא כן דבהקדש בדק הבית לכ"ע גמר בלבו הרי נדר. ועיין בסנהדרין פרק ב"ס (דע"א א') במשנה היה אחד מהן גדם או חגר או אלם או סומא או חרש וע"ש בפרש"י. ולעיל פרק ו' (דמ"ה ע"ב) בפרש"י משמע לפ"ז דחרש היינו שאינו שומע כלל אף שמצווחין לו בקול רם. דאל"כ איך ימעט חרש הלא אפשר להם לומר איננו שומע בקולנו שהשיב להם בקול רם איני מקבל. א"ו דחרש היינו שאינו שומע כלל. גם משם מוכח דאלם היינו שאינו מדבר כלל דאם מדבר אף בלחש כנד"ז איך ממעט זה מואמרו ולא אלמין הרי יוכלו לומר בלחש מפה לאוזן. וכן לגבי חליצה דממעט להו מואמר ואמרה. הרי אם יוכלו לומר בלחש מפה לאוזן לא חפצתי לקחתה אמאי ימעט להו ועכ"פ הוא ראוי לבילה ואין בילה דהיינו האמירה מעכבת כלל. וא"כ לפ"ז אף אם נאמין לאביו ואמו שאז בעת הנשואין היה רגיל לדבר יותר מכמו עכשיו גם שהיה שומע קצת כשמדברים עמו בקול רם ושהיה מבין יותר מעכשיו כי בהמשך הזמן זה שבעה שנים נשתנה לגריעותא. מ"מ מה איכפת לן כיון גם עכשיו אינו נדון כחרש כ"א כדין מדבר ואינו שומע. לא איכפת לן אף אם בשעת הנשואין היה מדבר ושומע. דדוקא פקח ונתחרש אינו מוציא עולמית. משא"כ הכא לפי דברינו שאינו נידן כחרש גם עכשיו לא איכפת לן במה שנתקלקל מעט. ואם משום שעכשיו אינו מבין כ"כ מ"מ אם מבחין הוא בעניני העולם כגון לעשות מלאכה השייך בכפרים ולעשות מה שירמוז לו אביו או אמו על הן הן ועל לאו לאו אין זה שוטה כלל וכמ"ש בתשו' מהרי"ט הנ"ל גבי ומ"ש הרמב"ם פ"ט מה' עדות הפתיים ביותר שאין מכירים דברים הסותרים זה את זה ולא יבינו עניני הדברים כדרך שמבינין שאר ע"ה כו' הרי אלו בכלל השוטים כו' דלא אמר כן אלא לענין עדות שצריך להעיד על מה שעבר כבר כו' אבל כשאנו באים לקיים דבר עמו במקח וממכר או בגיטין וקדושין ומסברי ליה וסבר ואנו

מכירין שהבין הדברים כגון זה לאו שוטה הוא והרי הוא כפקח לכל מה שהוא עושה בדעת שפויה לפנינו. והביא ראיה מהש"ס פ"ט דב"ב (דף קנ"ה ע"ב) כיון דמסברי ליה וסבר מידע ידע והאי דעביד הכי חוצפא יתירה הוא דהוה ביה וכו' יעו"ש. וכן בשו"ת זכרון יוסף חאה"ע סימן יו"ד ד"ה טעם הא' נטה לדברי מהרי"ט. וכ"כ אזמו"ר הגאון ז"ל בתשו' סימן כ"ה. ואף להת"ש בי"ד סימן א' ס"ק נו"ן דס"ל שאין לחלק בין עדות ובין שחיטה עכ"ז יש טעם להקל עפמ"ש עוד מהרי"ט וז"ל הנה זה אע"פ שאפשר שלא יבין ענייני הדברים כדרך שמבינין שאר העם מ"מ מכיר הוא הדברים שסותרים זה את זה על הן הן ועל לאו לאו אלא שיש בו טפשות בדברים שלבו חפץ כפתן חרש יאטם אזנו והוא מכלל הטפשים עקשי לב לא מפני זה יהיה בכלל הפתאים שהזכיר הרמב"ם ז"ל עכ"ל. וא"כ י"ל בנד"ז נמי הוא ע"ד זה. וא"כ גם להת"ש אינו כשוטה:

קיצור מהמשנה רפ"ק דערכין יש לכאורה קצת ראיה דאף שיוכל לדבר איזו תיבות נקרא חרש. ואין זה מוכרח. ומסנהדרין פרק ב"ס משמע דאם מדבר אף בלחש מפה לאוזן אינו חשוב אלם. וא"כ זה האיש י"ל חשוב מדבר. וגם בכלל פתאים אינו:

ג מיהו י"ל כל הנ"ל אם בלחש עכ"פ היה יכול לדבר רוב התיבות אבל בנד"ז שאף גם בלחש מדבר רק איזו תיבות כהוגן ואיזו חצאין ואיזו כלל לא י"ל זה אינו חשוב דבור. ולא דמי להא דתשובת הרא"ש סוף כלל פ"ה ההובא לעיל דהתם לענין השמיעה בקול רם ישמע עכ"פ כל מה שידברו לו. ע"כ הרי יכול לשמוע הכל ע"י קול רם ע"כ נחשב שומע. ואף שאינו מדבר חשוב שומע ואינו מדבר. כיון עכ"פ יכול לשמוע הכל ע"י קול רם. אבל בנד"ז הרי אינו יכול לדבר הכל אפילו בלחש כ"א רק איזו תיבות. א"כ י"ל אין זה נחשב מדבר. אך לפמ"ש הפר"ח דאף שאינו שומע כשמדברים עמו בקול רם זולת ע"י מין חצוצרות וכיוצא בו לא מקרי חרש. והיינו אף שאינו מדבר כלל כמש"ל בשם כנה"ג ופשוט הוא. והרי ע"י מין חצוצרות קשה להודיע לו כל הדברים וגם להשיג חצוצרות זהו מילתא דלא שכיחא. וא"כ הרי לפי סתם ניהוג בני אדם נחשב אינו שומע כלל ואינו מדבר כלל. ואעפ"כ כיון שאפשר לו לשמוע ע"י תחבולה לא חשוב חרש. ור"ל דלא אמרינן דאינו בן דעת כיון שאפשר לו שישמע ע"י תחבולה. א"כ לפ"ז י"ל גם במדבר בלחש קצת תיבות בסידור ותלים. לא אמרינן דאינו בן דעת. ועוד דהא אנו רואים דלאו בחריפותו ופקחותו של החרש תליא דאפילו אם הוא פקח גדול ומבין בטוב (ואפילו יודע ג"כ לכתוב בטוב לפ"ד החכמים החולקים על רשב"ג) כל שאינו מדבר כלום ואינו שומע כלום נחשב חרש גמור כמ"ש בשו"ת צ"צ סימן ע"ז. א"כ הדין תולה רק בהשמיעה והדבור. לכן כמ"כ נאמר להיפך שאם מדבר אפילו מעט דיבורים ואפילו

בלחש אינו חשוב חרש כלל. דחרש היינו שאינו מדבר כלל. משא"כ בזה שמדבר וגם דיבורו הוא ע"פ מחשבה בתחלה. כמו שמדבר בענינים הצריכים לו לצורך גופו. וכמ"כ בענין כתיבת ונתינת הגט הרי דבר ציווי לסופר לכתוב ולעדים לחתום ע"פ מחשבה בתחלה שהבינו לו הענין שיגרש את אשתו. א"כ הדבור הנמשך מקדימת המחשבה להדבור חשוב דבור. משא"כ צפור המדברת שדיבורה בלי מחשבה. אבל בזה הדברים שמדבר הוא כדבור שאר בני אדם כו'. ומה שאיזו דבורים לא יכול לדבר זהו כענין מי שהוא זאיקא [כבד פה] וכמ"ש בפרש"י בתחלת עמוס שהיה עמוס בלשונו כו'. ועוי"ל דנהי בחרש גמור מתולדתו לא סמכינן על דבור כה"ג להחשיבו פקח. כגון אם קידש אשה ובא אח"כ פקח גמור וקדשה לא היו סומכין לומר דא"צ גט מהשני. מ"מ הכא שאני דכל החשש שמא בשעת הקדושין הי' פקח ועכשיו נתחרש ר"ל שמא בשעת הקדושין היה שומע כשמדברים עמו בקול רם והי' דינו כפקח ע"פ תשובת הרא"ש דלעיל. וא"כ גבי חששא דשמא הוא פקח ונתחרש יש לסמוך על דבור זה להחשיבו כפקח. כיון דרב כהנא אמר רב ס"ל דאפילו מה שמדבר מתוך הכתב היינו מה שיודע לכתוב חשוב דבור לענין זה להחשיבו פקח ולהירושלמי גם ר' יוחנן ס"ל כן בענין תרומה ולא בענין גט. א"כ גם לחכמים דפליגי עליה דרשב"ג יש לסמוך על דבור ממש אף שהדבור גרוע כנ"ל:

קיצור מיהו י"ל כיון גם בלחש אינו מדבר רק מקצת דיבורים ע"כ לא דמי לתשו' הרא"ש דשם ע"י קול רם שומע כל הדבורים אך לפמ"ש הפר"ח דאף אם שומע ע"י חצוצרות לא חשוב חרש י"ל כמ"כ ע"י דבור מקצת דיבורים. ועוד דהא לאו בחכמתו תליא כ"א בהשמיעה ודבור. וכל שמדבר אינו חרש כיון דבורו הוא ע"י הבנה ומחשבה ולא כצפור המדברת וא"כ י"ל דוגמת בארבעים סאה הוא טובל. בארבעים סאה חסר קורטוב אינו יכול לטבול במשנה במנחות פרק י"ב. כמ"כ כשאינו מדבר חשוב חרש. וכשמדבר אף אם הדבור גרוע אינו חרש. ועוד כיון הכא החשש משום שמא היה פקח ונתחרש. ובפקח ונתחרש יש לסמוך על דבור זה כיון ר"כ אמר רב מיקל אפילו לסמוך ע"י דבורו שמתוך הכתב ר"ל אף שבפיו אינו יכול לדבר כלל:

ד ואם נאמר שאין לסמוך ע"ז להחזיקו עתה כפקח כיון שאינו שומע כלל וגם דבורו אינו דרך דבור כל אדם כלל. א"כ י"ל גם בשעת נשואין אף שהיה מדבר בטוב מעט יותר עכ"ז בשביל זה אין כדאי להפריש כיון גם אז לא היה מדבר ככל אדם א"כ הרי הדבור הכל ערך אחד ואם הדבור דעתה אינו נחשב דבור כמ"כ הדבור דאז. וא"כ אם אז לא שמע כלל כמו עכשיו הרי גם אז נחשב חרש לפי זה אם עתה דינו כחרש. וכש"כ לדעת הב"י בח"מ סימן רל"ה ססע"י י"ט במ"ש ועוי"ל דס"ל להרמב"ם כו' אבל אם אינו שומע

כלל הרי הוא כחרש עכ"ל. רק יש להסתפק שמא הוא כדברי אביו שאז היה שומע קצת כשמדברים עמו בקול רם. וא"כ י"ל שאז לא היה חרש כדעת תשו' הרא"ש הנ"ל. הגם שבתשו' הרא"ש כ' ומבין כשמדברים עמו בקול רם. וכאן כותב שומע קצת כשמדברים עמו בקול רם משמע אף כשהיו מדברים עמו בקול רם לא הי' שומע היטב כל הענין כ"א קצת מ"מ אפשר אין לחלק מה גם לפמש"ל בשם הפר"ח באה"ע סימן קכ"א. אך להב"י אינו כן דהא כשאינו שומע כלל אפילו הוא מדבר דינו כחרש א"כ הא דחרש היינו דוקא שאינו שומע ולא מדבר משמע אפילו שומע כשמדברים עמו בקול רם כיון ג"כ אינו מדבר חשוב חרש מיהו ד' הב"י בלא"ה דחוקים. ועוד כיון ג"כ מדבר קצת מעט מזעיר י"ל גם להב"י לא חשוב חרש. א"כ אם בשעת נשואין שמע קצת והרי גם דיבר קצת י"ל אז היה חשוב פקח לכ"ע. ועכשיו י"ל שמא חשוב חרש כיון דאינו שומע כלום. ויש לצדד עפמ"ש הב"י ב סימן קכ"א בד"ה אבל חרש שאינו שומע כו' לאפוקי מדרב כהנא כו' וטעמא משום דכל שאינו שומע ואינו מדבר דעתא שגישתא אית ליה וכשוטה חשיב עכ"ל וא"כ בזה האיש שההפרש מועט בין שעת הקדושין ובין עכשיו לא שייך כ"כ לומר דאז היה כפקח ועכשיו כשוטה חשיב דהא עינינו רואות שבענין הדעת לא נשתנה כ"כ ובפרט בענין הדבור. ומ"מ אין לסמוך ע"ז כלל:

קיצור שי"ל עוד דגם בשעת הנישואין היה מהדין כמו שהוא עתה וא"כ ממנ"פ כו'. אך יש לחלק:

ואם היינו אומרים שזה ספק עכ"פ שהרי י"ל שגם אז לא שמע כלל כמו עכשיו כיון גם מתולדתו ונערותו נשתנה משאר אנשים היינו שתחלת חרשותו כשהיה ילד קטן רק שאז היה שומע כשמדברים עמו בקול רם והיה מדבר בקול משונה ועכשיו אינו שומע כלום. א"כ הזמן דשעת נשואין מסופק הוא אם גם אז היה שומע כשמדברים עמו בקול רם כמו בילדותו. או שלא היה שומע כלום כמו עכשיו. ואביו ואמו אין נאמנים על עדות זו מה גם שיש להם פנייה שלא תוכל האשה להפרד ממנו ובע"כ תהי' עמו כל ימי חייו. ואין לומר ליזיל בתר חזקה דמעיקרא. דהא י"ל כיון דאשתני אשתני כדאיתא ספ"ו דבכורות (דמ"ב ע"ב). ואולי בכה"ג יש להעמידו אחזקה דהשתא כמו מדהשתא בוגרת בצפרא נמי בוגרת פב"ת דקדושין (דע"ט א') אף דהיינו משום דשם ליכא חזקה דמעיקרא ביומא דמשלים שית. ה"נ י"ל דליכא חזקה דמעיקרא כי חזקה דמעיקרא י"ל עשויה להשתנו' בכה"ג דכיון דאשתני אשתני ואפשר ראיה לדבר דהי' הולך ומשתנה לגריעותא ממה שלא נתנוהו לבית הספר כ"א עד אחר עשר שנה. ואם לא הי' משתנה לגריעותא מסתמא היו נותנים אותו לבית הספר גם אחר כך. וכן אומר אביו של החרש שבנו החרש הנ"ל

כשהיה בן י"א שנה ולמד אצל גיסו היה קובל לפניו על שגיסו מכה אותו בחנם כי אינו שומע ושלכן חדל מאז לתתו לבית הספר ונסע עמו לרופאים ולא הועילו ועוד אולי יש לדמותו למ"ש הב"י בח"מ סימן של"ה בד"ה השוכר מלמד ללמוד את בנו כו' ובד"מ שם סק"ו והיה עד א' מעיד שלא היה יודע ללמוד כו' דהדין עם המלמד דהואיל ויודע עכשיו ללמוד מוקמינן ליה אחזקתיה דידע ג"כ כבר ונשבע כנגד העד ונוטל שכרו. וכ"פ בש"ע שם סעי' א' בהג"ה. והוא מתשו' מהר"ם במרדכי פ"ט דב"ב סימן תרכ"א והביא ראיה מדרבי נתן דאומר שם בגמ' (דף קנ"ג ע"ב) אם בריא הוא עליו להביא ראיה ששכ"מ היה דכי היכי דהוה עכשיו בריא אמרינן מעיקרא ה"נ הוה כו' דהלכתא כר' נתן דהוה דיינא ונחית לעומקא דדינא כו'. אך קשה דבש"ע סס"י רנ"א בהג"ה על המקבל להביא ראיה כו' אף שהנותן בריא עכשיו וזה כרבי יעקב ולא כרבי נתן. וא"כ איך פסק ב סימן של"ה כתשו' מהר"ם דפוסק כר' נתן. וצ"ל דסומך אמ"ש שם מהר"מ בתשובה ואפילו למאי דדחי תלמודא דהתם כ"ע בחזקת בריאים קיימי כו' ה"נ כו' אך ז"א דהא סס"י רנ"א אע"ג דכ"ע בחזקת בריאים קיימי פסק לא כרבי נתן:

קיצור אם למעשה עדיין א"א לסמוך על הנ"ל להחשיבו פקח ע"י דבורו הגרוע י"ל הא גם שעת הנשואין הוא ספק שהרי בהיותו ערך י"א שנה פסק אביו ליתנו לבית הספר משום שאינו שומע א"כ בשעת הנשואין שהיה בן י"ז שנה י"ל שהיה כמו שהוא עתה ואין לילך בתר חזקה דמעיקרא כשהיה ילד קטן דהא היה משתנה והולך לגריעותא. אגב מבואר הערה על פסוקי הש"ע ח"מ מסימן של"ה לסימן רנ"א ונתבאר ג"כ במ"א על סוגיא דקדושין פב"ת (דע"ט):

ה והנה רב בקדושין (ע"ט ב') מסיק דס"ל אף כר' יעקב והתם שאני דאיכא חזקה דממונא כנגד בתר השתא אבל אי ליכא חזקה כנגד אזלינן בתר השתא ומסיק הריטב"א דלכן הוצרך הש"ס לפסוק כוותיה דרב אף דבלא"ה קיי"ל רב ושמואל הלכה כרב אלא משום דלכאורה דמשמע דרב ס"ל כר' נתן ושמואל כר' יעקב ומתניתין דפ"ט דב"ב משמע דר"מ ס"ל כר' נתן וחכמים כר' יעקב ולכן פסק הרי"ף כר' יעקב והוה אמינא דלית הלכתא כוותי' דרב קמ"ל דאעפ"כ הלכה כרב והחילוק משום דהתם איכא חזקה דממונא כנגד משא"כ הכא א"כ לפ"ז אם נאמר דהכא ג"כ ליכא חזקה כנגד דלא אמרינן אוקמיה אחזקתיה הראשונה ששמע כשמדברים עמו קול רם משום דכיון דאשתני י"ל דישתנה וילך. א"כ הי' מקום לומר דהכא יש להעמידו אחזקה דהשתא. גם כי מעת שפסק ללמוד בבית הספר עד הנשואין שהה ודאי זמן כמו מהשתא עד הנשואין. ולהפוסקים לגמרי כר' נתן משמע לכאורה אע"ג דאיכא חזקה לנגד אזיל בתר השתא וע' בט"ז בי"ד סימן

א' וכ"מ ממ"ש בגמ' (דב"ב פ"ט קנ"ג ע"ב) מבקעה ופרשב"ם דלר' יעקב אמרינן אוקי אדם על חזקת טהרה משמע לר"נ אעפ"כ אזיל בתר השתא. וצ"ע הטעם. ואפשר גבי טומאה אמרינן כל הטומאות כשעת מציאתן וגבי אם בריא היה משום דכ"ע בחזקת בריאים קיימי:

אך אף אם נאמר דבכאן אין לומר ליזיל בתר השתא נגד החזקה. דמעיקרא ולא אמרי' ע"ז כיון דאשתני אשתני וגם אם לא נחליט הדין דהוא נחשב עתה פקח עכ"ז י"ל אתי ספק ומוציא מידי ספק כמ"ש פ"ק דפסחים (ד"ט ע"ב) ופ"ב נדה (טו"ב) ופ"ג דעכומ"ז. וה"נ עכ"פ א"א לומר יותר מספק קדושין דאורייתא שמא שמע אז כשמדברים בקול רם וא"כ אתי ספק שמא גם עכשיו שאינו שומע כלום עכ"ז חשוב פקח דלפחות ספיקא מיהו הוי ומוציא מידי ספק. וראיתי בשו"ת ושב הכהן סימן למ"ד התיר מטעם שני ספיקות בקדושין וכן בתשו' שאגת ארי' שבתשובת בית אפרים חאה"ע סימן מ"ב. ואף דהכא השני ספיקות אינן באים כא' י"ל דעדיף כספק הרגיל דאמרינן בו אתי ספק ומוציא מידי ספק דמעיקר הדין י"ל יותר דחשוב פקח א"כ לפחות ה"ל כמו ספק הרגיל הגם ביבמות פרק חרש (דקי"ג ע"ב) משמע בהדיא דלא מהני אתי ספק ומוציא מידי ספק שהרי חרש לר' אליעזר לא מהני גרושין שלו אם הוא עתים חלים עתים שוטה דחיישינן שקידש כשהוא חלים וגירש כשהוא שוטה. ולכאורה יש להקשות ע"ז מ"ש מהא דפ"ב דכתובות (דף כ' ע"א) אבל לית ליה חזקה דאבהתיה כו' ע"ש. וצ"ל באיסור שאני ובעינן ספק הרגיל דוקא ושם הספיקות שקולים לא מהני אבל הכא ה"ל ספק רגיל ומהני. וגם בעניני קדושין י"א דלא סמכינן כלל על ס"ס וכמ"ש הש"א שם למאן דחייש למיעוט אפילו בסבלונות וכן עיקר וכ"ד רוב הפוסקים. אך הכא עיקר הסמיכה דכיון שעכשיו ג"כ יש לו דבור בלחש אינו נחשב חרש. אלא להיות סניף מצרפין דעכ"פ יש כאן שני ספיקות וכ"ז להלכה אבל למעשה אין להקל אא"כ יסכימו גדולי המורים ובמקום עיגון ממש כזה:

ולענין הבדיקה. הנה מפרש"י גיטין (ע"א) דפי' כדרך שבודקין אותו לגיטין אנשתתק קאי י"ל א"צ בדיקה רק בנשתתק ולא באלם מברייתו וכ"כ הב"י סימן קכ"א אלא שהב"י פי' הטעם משום כמו שכונס ברמיזה כך מוציא ברמיזה. ולפעד"נ טעם אחר והוא דנשתתק יש בו ריעותא וחיישינן לדעתא שגישתא שלכן י"א דוקא בנשתתק מתוך בוריו ולא בנשתתק בחוליו וכ"ש באלם מברייתו וכן ראיתי אח"כ סברא זו בחידושי הרשב"א כאן ד"ה הא דפריך ר' זירא. אלא שאח"כ נייד מזה. אכן בפרישה ח"מ סימן רל"ה סי"ט מצאתי שכתב סברא זו בביאור דמדבר ואינו שומע מתולדתו וכן שומע ואינו מדבר הם

כפקחים וא"צ בדיקה כלל ונשתתק שאני וכ"מ מפרש"י. אך בספר המקח לרב האי גאון שער ג' ס"ל כהרמב"ם דצריכים בדיקה. ולכן נ' להחמיר אף שהעיקר נלע"ד כפרש"י. אבל זאת נ' דבדיקה דירושלמי סגי לאשתך הן לאמך לאו לאשתך הן לאחותך לא כו' ולא חיישינן לשיחיא דסרוגין נקטיה רק בנשתתק ממש. אבל בכגון זה ודאי אין לחוש שהרי זהו כן מזמן רב כמה וכמה שנים וידוע דלא נקטי' לא שיחיא דלאו לאו כו' וכ"ש שיחיא דסרוגין כו' רק עיקר הבדיקה שידעו שכוונתו לגרש כו'. ואעפ"כ יש להחמיר לעשות ג"כ הבדיקה דהירושלמי. וביש"ש פרק מש"א סס"י ג' כ' ג"כ דהבדיקה רק שמא נתהוה אצלו חולי של שגעון. אלא דמ"מ מצריך זה גם באלם רק במדבר ואינו שומע אינו מצריך משום שדבורו מוכיח עליו. [קיצור] ומיהו יותר י"ל דלא אזלינן בתר חזקה דהשתא אך עכ"פ ספיקא מיהו הוי וא"כ יש כאן ב' ספיקות להתירה הא' שמא היה בשעת קדושין כמו עכשיו וא"כ מוציא כמו שכונס. הב' אע"ג דשמא היה אז טוב יותר מ"מ שמא גם עכשיו דינו כפקח ובספק הרגיל אמרינן אתי ספק ומוציא מידי ספק. והגם דבענין קדושין לפ"ד רוב הפוסקים רובא דמינכר לא סמכינן להקל בשני ספיקות מ"מ אפשר לומר שאינו מדאורייתא. ובדרבנן ודאי יש לסמוך לומר דדינו עכשיו כפקח:

ומיהו לפי מכתבו עתה נתחדש שגם המתגרשת אומרת שבעת החתונה היה שומע לקול רם והיא נאמנת על עצמה וא"כ בטל צירוף השני ספיקות הנ"ל. אפ"ל כיון דאינה נאמנת מדין עדות רק מדין שוי' אנפשי' חד"א ואין זה איסור חמור כעדות כלל ולכן מהני בי' אמתלא. ועי' בתוה"א בית הנשים סוף שער הפרישה (דקס"ח א') דענין שוי' אנפשה חד"א ע"פ דבור לא דמי (גם) לעשתה מעשה כמו לבשה בגדי נדות. ועי' בירושלמי פ"ג דקדושין (ה"ז) מחלק אפי' בין הוחזקה אשת איש בפני הכל ובין לא הוחזקה א"א אלא בפני שנים. ועוד מבואר בגמ' דידן קדושין (דס"ג ע"ב) דאף לרב אסי דאמר דהאב נאמן בבתו אף לסקילה משום דהתורה הימני' מ"מ היא עצמה אינה נאמנת ופירש"י ולענין איסורא טעמא אחרינא הוא דשויתה לנפשה חד"א. אלמא דאיסור דשויתה נפשה חד"א אינו דומה כלל לאיסור שע"פ נאמנות האב וכש"כ לרב שם דס"ל שאף האב אין לו נאמנות גמורה כשני עדים. לכן כיון דכתב מעל' וז"ל שעדות ברורה נידון שמיעתו בשעת הקידושין אין עכ"ל. וא"כ מצד האיסור שע"פ עדים יש להקל כנ"ל בצירוף השני ספיקות עם הטעם דדינו גם עכשיו כפקח ורק מצד חד"א בטל צירוף השני ספיקות ע"ז י"ל דלגבי איסור חד"א יש להקל ע"י טעם זה לבד לומר דגם אם באנו לחוש שמא נחשב פקח ונתחרש יש לסמוך על דבורו עכשיו להחשיבו פקח וכנ"ל סעי' אב"ג:

סימן קנט

שאלה אחת. בעירנו נמצא רכה בשנים ועגונה זה כמה ימים. ערך ארבעה שנים. חרשת שאינה שומעת ואינה מדברת מעודה. ועתה הנה זקוקה ליבם. והיבם יש לו אשה מכבר וקודם מותו של בעל החרשת שאלו מאתו ליתן ג"פ לאשתו. ולא הי' אפשר לבודקו כד"ת מחמת שלא היה שפוי בדעתו ושקיל מלולי' אך מדוחק גדול השיב הן פ"א. וכתבו הג"פ ומסרו לידו למסרו ליד אשתו ולא היה בידו כח המישוש וההחזקה להחזיק הג"פ וליתן לאשתו רק תחבו הג"פ לידו ואחר היה מנענע בידו עד שנפל הג"פ מידו ליד החרשת. עד שלפי דעתינו אין בנתינת הג"פ ממש. ואין אתנו יודע איך להתנהג עם החרשת כי מפורש בש"ס ופוסקים ראשונים ואחרונים שמתייבמת ולא חולצת. ומלבד שהיא הוראה התמי' לרבים. אין ברצון היבם ליבמה בשום אופן. ובפרט שהוא נשוי אשה. אי לזאת לשקוד על תקנות בנות ישראל העגונות אציגה נא הענין לפני גדולים חקרי לב ילמדנו רבינו אם יש איזה דרך ומבוא להתירה בחליצה בלא קריאה מחמת חר"ג ושארי סניפים או לפטרה בלא חליצה ויבום. דאדעתא דהכי לא קדשה נפשה:

תשובה

הנה בלא הגט אין שום צד להקל. דאשה חרשת פשוט במשנה ס"פ חרש דהדין כונס ואם רצה להוציא יוציא. וחליצה לא שייך בה. וזהו אפילו לעכובא. כמש"ש ואשת אחיו אסורה לעולם. הרי מחמת שזקוקה לחרש וא"א לו לייבמה אסורה לעולם כמ"כ מחמת שנשארה זקוקה מחמת החרש. ובפרק י"ג מ"ח קטנה וחרשת אין ביאת א' מהם פוטרת צרתה כו' מכש"כ שחלילה לפוטרה בלי חליצה ויבום. ועיין ב סימן קע"ב בב"ש סק"א ואם ייבם את הקטנה אין תקנה לחרשת וע' בש"ג פרק ב"ש עכ"ל. והנה בש"ג שם לשון ריא"ז ד"ה אע"פ שקדושי שתיהן. מת בעלה של חרשת קטנה יוצאה בגט וחרשת אסורה לעולם שאין לה תקנה לא ביבום ולא בחליצה ע"ש. והוא בגמ' שם דקי"א ע"א) וחרשת אסורה לעולם כו'. ומ"ש דאדעתא דהכי לא קדשה נפשה. זה אינו כדמוכח מהגמ' ומשניות הנ"ל. והא דאמרינן בב"ק ספ"ט (דק"י ע"ב) דאדעתא דהכי לא קדשה נפשה. כבר כ' התוס' שם דזהו דוקא מן הארוסין. ובנד"ז אף מן האירוסין לא שייך לומר כן דהתם שאני שאחיו היה מוכה שחין בשעת הארוסין ומסקא אדעתא משא"כ הכא איך תסיק אדעתא שתפול לפני אחיו ומה בכך הרי יוכל לייבם מדינא. וגם לפ"ד מהר"מ בתשו' מיימוני דשייכי לה' אישות סימן כ"ט כ' היכא דמומר לעבודת כוכבים ומזלות היה בשעה שנתקדשה לאחיו דאסקא אדעתא כו'. וע' תשובת מע"צ סימן א' ב' גם תנאי

י"א דלא מהני. מבואר בלי תנאי כלל ליכא למ"ד לומר אדעתא דהכי לא נשאת. ע"כ אין לצדד להקל רק מחמת הגט:

א הנה מתחלה נבוא לטעם הראשון שכ' רומע"ל דאין בהגט ממש. וז"ל וכתבו הגט ומסרו לידו למסרו לידי אשתו ולא היה בידו כח המישוש וההחזקה להחזיק הג"פ ליתן לאשתו רק תחבו הג"פ לידו ואחר היה מנענע בידו עד שנפל הג"פ מידו ליד החרשת. עד שלפי דעתינו אין בנתינת הג"פ ממש עכ"ל. ולפע"ד אין מוכרח כלל שאין בהנתינה ממש דנהי דנתינת השכ"מ מצד עצמה שיהי' נתינתו ממש נתינה י"ל שאין בה ממש די"ל דלא דמי לערק לה חרציה בפרק הזורק (דע"ח ע"א) דפרש"י עקם לה מתניו להקריב לה הגט. והכא אם היה הוא מסייע לאותו האיש בנתינתו י"ל ג"כ הוי גיטא דלא גרע האיש ההוא מהאשה המתגרשת שאף שהיא לקחה הגט אם הבעל היה מסייע לה בלקיחתה הוי גיטא. וכמו"כ י"ל אם הי' השכ"מ מסייע להאיש המנענע י"ל הוי גיטא אף אם עיקר הנתינה מידו. דאע"ג דאמרינן בשבת פרק המצניע (דצ"ב ע"א וע"ב) מסייע אין בו ממש. הרי הכא ע"כ אמרינן דמה שהבעל רק מסייע חשוב ונתן כמ"ש בחידושי הרשב"א שם וז"ל וכיון שהוא מקרבו לה ומסייע בלקיחתו ונתן בידה קרינן ביה עכ"ל והובא ב"י. וכ"ש לדעת הרמב"ם שם פ"א הי"ב שהביא הב"י או הטה ידו עד ששלפה הגט מעליו וכ"מ בריא"ז בש"ג שם ואם הושיט לה ידו ונטלתו היא מתוך ידו הרי זו מגורשת. ואפ"ל טעם לזה דהכא כיון שליחות מהני. א"כ כיון שמסייע לה הרי עושה מעשה שרצונו בהגט נוסף על מה שאומר ה"ז גיטך לכן עי"ז נעשית היא כשלוחו. והרי האשה יכולה להיות שליח בעלה להוליך הגט לה ס"פ המביא תניין (דף כ"ד סע"א). ואע"ג דהתם צריכה לעשות שליח הולכה אחר שיתנהו לה. שאני התם שאין הבעל מסייע כלל בנתינתה. אבל הכא שהוא עצמו מסייע בנתינה מצטרפת היא ג"כ מצד שליחות. ומ"מ זה דוחק. אך עוי"ל כמו דאמרינן פ"ב (ד"כ ע"א) דהאי ונתן אע"ג דלית בי' שוה פרוטה כשר וע"ש בתוספות דלא דמי לונתן דגבי תרומה דנתינה חשובה בעינן כמו"כ מקילינן אף דמסייע חשוב כמו נותן. אבל הכא י"ל שלא היה גם מסייע כלל כיון שלא היה בידו כח המישוש וההחזקה. אבל יש טעם אחר לומר דהוי נתינה אם זה האיש שהיה מנענע בידו של השכ"מ הוא היה מכלל אותן האנשים שאמרו להשכ"מ ליתן גט לאשתו והשיב להם השכ"מ הן. דא"כ הרי זה האיש נעשה ג"כ שליח ליתן הגט לאשתו כדין המבואר בטוש"ע סימן קמ"א סכ"א היו רבים עומדים ביחד ואמר הוליכו גט זה לאשתי איזה מהם שירצה יוליך אותו בשביל כולם. והרב"י כ' על זה שהוא מהברייתא ס"פ התקבל (דס"ז ע"ב) אמר לעשרה כו' הוליכו גט לאשתי כו'. והלשון שכ' הטור במעמד רבים הוא בפרש"י

שם בד"ה אתקין. בגט שאדם אומר במעמד רבים. וכ"כ הר"ן שם. וכ"כ הטור סס"י ק"כ. והנה גבי שכ"מ ומסוכן קיי"ל דאף אם אמר כתבו ולא אמר תנו ה"ל כאומר כתבו ותנו כמ"ש במשנה וגמרא פרק התקבל (דס"ה סע"ב). וכש"כ הכא שאמרו לו ליתן והשיב הן. וא"כ אותן שהשיב להן נעשו ודאי כולם שלוחים על הנתינה ר"ל שכל אחד מכם יוכל ליתן הגט לידה וכמ"ש התוספות פרק מי שאחזו (ד"ע ע"ב) ד"ה ורמז. כגון שאמרו לו נכתוב גט לאשתך והרכין בראשו דנעשו שלוחים וכ"ש הכא דהשיב להם הן. דעדיף מהרכנת הראש לכן אם זה האיש שהיה מנענע בידו היה מאותן האנשים אשר להם השיב השכ"מ הן ונעשה שלוחו על הנתינה. א"כ כיון שהיה יכול בעצמו ליתן הגט ליד האשה והיתה מתגרשת על ידו אף אם היתה פקחת. וכ"ש חרשת. כמו"כ כשלא נתן בעצמו כ"א נענע ביד השכ"מ עד שנפל הגט ליד החרשת אף דנתכוין שהשכ"מ יתן הגט וזה לא עלה בידו מאחר דאמרינן דנתינת השכ"מ אינה כלום. מ"מ עכ"פ ניתן הגט מידו והרי הוא היה שליח. ואף שהוא לא ידע מכחו שהוא חשוב שליח. וגם שלא נתכוין שנתינתו יהיה בה ממש כ"א שנתינת השכ"מ יהי' הנתינה. מ"מ מה בכך שלא ידע מכחו עכ"פ היה שליח מדינא והוא נתן קרינן ביה ונתן. ואין לומר דזה שנתן ע"י השכ"מ חשוב שינוי שליחות. דהרי במוסיף על דברי המשלח לא נתבטל השליחות בכתובות פרק אלמנה ניזונית (דצ"ח ע"ב) ובש"ע ח"מ סימן קפ"ב סעי' ח'. והכא ה"ל ודאי כמוסיף על דבריו וגם זה הוא דמשום דלא ידע כחו שנעשה שליח נתכוין שהשכ"מ עצמו יתן על ידו. וכיון דבאמת נעשה שליח א"כ לא נתבטל שליחותו והרי ניתן להאשה הגט משלוחו של בעלה. ואין לדמותו להא דפ"ק דב"מ (ד"י סע"א וע"ב) כיון דנפל עליה גלי דעתיה דבנפילה ניחא לי' דליקני' בד' אמות לא ניחא לי' דליקני'. וה"נ זה השליח גלי דעתיה דלא ניחא ליה שיתן לה הגט הוא בתורת שליחות אלא שהבעל בעצמו יתן לה כי בשט"מ שם יש בזה ג' סברות. הא' דדוקא בקנייה דרבנן אמרינן הכי דה"ל כאומר אי אפשי בתקנת חכמים אבל לא בקנייה דאורייתא. הב' דעת הרשב"א דאף בקניות דאורייתא הדין כן דה"ל כעודר בנכסי הגר וקסבר דשלו הן דלקמן סעי' ג'. הג' דעת הרא"ה דאפילו בקניות דרבנן מהני משום דלא קיי"ל כהך תירוצא כיון דנפל עליה גלי דעתיה כו'. והובא זה בב"י בח"מ סימן רס"ח בסעי' ד' וס"ל עיקר כדעת הרא"ה וכ"פ הרמ"א שם בש"ע בהג"ה. ואמנם על ראיות הרשב"א מעודר בנכסי הגר לא תירצו. ולפע"ד יש לתרץ בטוב דהתם שאני דלא כיון לשום קנייה כלל ע"כ לא קני. משא"כ הכי גבי מציאה נתכוין לקנות רק שכוונתו היה ע"י נפילה לכן ד"א זוכות לו וא"כ כמ"כ לא שייך לומר דגלי דעתיה דבשליחות לא ניחא ליה דהא עכ"פ נתכוין שיגיע הגט לידה מיד בעלה והרי הוא ג"כ

יד הבעל דשלוחו כמותו וגם הא דלא נתן בעצמו לבד זהו מפני שלא ידע מכחו שנעשה שליח א"כ לא שייך כלל לומר גלי דעתיה דלא ניחא לי' בשליחותו. אלא כך י"ל דעכ"פ לא נתכוין שיותן בשליחותו. ולא דמי לשאר שליח הגט וה"ל כעודר בנכסי הגר וקסבר דשלו הוא ביבמות פרק ר"ג (דנ"ב ע"ב) דלא קני אבל באמת יש לחלק דשאני התם דלא מכוין לשם קנין כלל דהא סבור דשלו הן אבל הכא הרי מתכוין האיש המנענע שיהי' נתינה. אלא דכוונתם היה שיהיה הנתינה מיד הבעל עצמו ובאמת גם הוא הוא שלוחו א"כ ה"ל מתכוין לקנין עד"מ להקנות לה הגט ודומה למש"ש בגמרא ביבמות הכא קא מכוין למיקני. דאע"פ שנתכוין לקדשה לשם יבמות וזה לא מהני ה"ל כמכוין לקדשה לשם אישות דמהני כיון שרוצה לקדשה יעו"ש. וה"נ כיון שכל ישעם וחפצם היה שיותן הגט לידה אף שנתכוונו שיהיה ע"י הבעל עצמו לא אבדו כח שליחותם בזה. אף שלא ידעו מכוחם. כיון שעכ"פ עסקו שיהיה נתינה וכמ"ש ג"כ בגיטין ר"פ התקבל (דס"ג ע"א) מימר אמר תיגרוש כל היכא דמגרשה ופרש"י אע"ג דלא יהביה אלא בתורת קבלה כו' ע"ש. וה"נ אע"ג דנתכוונו שיהיה הנתינה מיד הבעל כיון שבאמת היה כאן שליחות מהני ואף דשם אח"כ עשו דחייה לסברא זו זהו שלא נבדה מעצמינו שליחות הולכה שלא עשאו כן. משא"כ הכא דבאמת היה כאן כח שליחות י"ל דשפיר מהני. וכבר כתבתי לעיל די"ל שלוחו כידו אע"ג בב"מ (דף י"ב ע"א) אמרינן חצר משום ידה אתרבאי ולא גרע משליחות משמע דשליח אינו מדין יד היינו דיד עדיפא משליחות ומהני בגט אפי' בעל כרחה. אבל לעולם כיון דשלוחו של אדם כמותו ע"כ ידו כידו שהרי נלמד מדכתי' גבי ק"פ ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל. א"כ הרי כשאחד שוחט הפסח ה"ל ככולם שוחטים א"כ ידו כידם ממש ואף שבש"ע סימן קמ"א סעי' ל' כ'. ותהא ידך כידי כו'. י"ל ה"ה אם לא אמר הכי ג"כ ממילא הוא כן ידו כידו כדמשמע ממ"ש הטור שם בשם הר"ף שא"צ כלל שטר השליחות אלא לפי שכותב בה כו' לעשות כמה שלוחים ואפילו לא יחלה ולא יאנס עכ"ל מבואר הא בלעדי זה א"צ לכתוב השליחות וא"כ ממילא ידו כידו כו'. וא"כ הרי נתכוין שיגיע לה הגט מיד בעלה וכן הגיע ממי שידו כיד בעלה כו'. ועוד דהא בקדושי חרשת מלבד שהם רק מדרבנן הרי עוד זאת שהוא מוציא ברמיזה. ופרש"י ביבמות ר"פ חרש (קי"ב ב') שרמז באצבע וכ"כ פ"ה דגיטין (דנ"ט ע"א) במשנה חרש רומז ונרמז. רמיזה בידיו ובראשו והיינו או בידיו או בראשו כמ"ש החמ"ח סימן קכ"א סק"ט וכמ"ש בטוש"ע ח"מ סימן רל"ה סעי' י"ז ובסמ"ע שם ס"ק מ"ז וא"כ הכא מה שהאיש תחב הגט בידו של השכ"מ והיה מנענע בידו של השכ"מ עד שנפל הגט מידו ליד אשתו החרשת י"ל דזה ה"ל כמו רמיזה בידו שמתרצה ע"ז דאל"כ היה מראה

איזה רמיזה שאינו מרוצה בזה. דאף שלא היה בו כח להחזיק הג"פ בעצמו אפשר רמיזה על ההפך היה יכול. וזה תלוי לפי אומד דעת האנשים שהיו שם. ואם לפי דעתם הי' יכול ולא עשה כן ה"ז כמו רמיזה ממש שמסכים על נתינה זו. וא"כ עי"ז נעשה האיש המנענע כמו שליח על נתינת הגט. מאחר דבקדושי חרשת אמרו כשם שכונס ברמיזה כך מוציא ברמיזה. ואף שלא נסמוך ע"ז לבד מ"מ יצטרף אל טעם הראשון. העולה מזה שאם זה האיש שנענע בידו של השכ"מ עד שנפל מיד השכ"מ הגט ליד אשתו החרשת הוא היה מאותן האנשים שהשיב להם השכ"מ הן על שאלת נתינת הגט י"ל דהוי נתינה והוי מגורשת גמורה:

קיצור אף שנתינת השכ"מ אין בה ממש. מ"מ אם זה האיש המנענע בידו של השכ"מ הוא היה מאותן האנשים שהשיב להם ממש השכ"מ הן על שאלת נתינת הגט דהיינו שהוא היה מאותן האנשים ששאלו מהשכ"מ ליתן גט לאשתו והשיב להם הן י"ל דהוי נתינה והוי מגורשת גמורה. משום דזה האיש נעשה שלוחו ליתן הגט לכן מהני מה שנענע בידו השכ"מ כאלו נתן הוא בעצמו אף שהאיש נתכוון שהשכ"מ יתן וזה לא עלה בידו כ"א הוא נתן לא אבד כח שליחותו בזה:

ב אך אם זה האיש המנענע בידו לא הי' מאותן האנשים ששאלו ממנו ליתן גט לאשתו. אלא שהיה במעמד השואלים וכשהשיב להם הן. אם נדון זה כדין המבואר בש"ע סימן קמ"א סכ"א היו רבים עומדים כו'. יש בזה מקום עיון. שי"ל דלא דמי כיון שהוא לא התחיל לומר להם כתבו או תנו כ"א ע"פ שאלה ששאלו ממנו ליתן. והשיב מדוחק הן. י"ל שהשיב רק להשואלים והן לבד נעשו שלוחיו. ויש פנים ג"כ לומר דמ"מ נעשה שלוחו דגבי אמ"ל נכתוב גט לאשתך אם היה כן במעמד רבים אף שהאומרים היו שנים והרכין לכאורה משמע דכולם נעשו שלוחיו. דהנה בגמרא ס"פ התקבל (דס"ז ע"ב) מבואר דאם היו עשרה במעמד ומנה ארבעה מהן ואמר כתבו גט לאשתי. דוקא אלו המנויין יכתבו ולמעוטי השאר שלא מנה אותם שהם לא יכתבו כן פרש"י שם. והיינו דוקא מפני שמנאם והרי פירש שהן לבדם שלוחיו אבל אם לא מנאם כלל וארבעה מהם שאלו ממנו שיצוה לכתוב גט לאשתו והרכין בראשו. י"ל לא מיעט כלל שאר הששה. דאף שהששה לא שאלו ממנו י"ל כן הדרך בדבר שרבים שואלים מ"מ המדברים הם מועטים והשאר שותקים וכשהרכין בראשו או שהשיב הן אמרינן מהסתם לא קפיד וכל השומע קולו מאותן שהיו במעמד יחד יכולים לכתוב (הג"ה ועוד אם הארבעה הם עושים שלוחים להששה אין האיסור בכה"ג רק משום מילי לא מימסרי לשליח וכיון שהששה שמעו קולו ס"ל לאאזמו"ר הגאון ז"ל בתשו' סימן ל"ד דלא שייך מילי לא מימסרי כו'.

וכ"ש גבי נתינה ודאי נעשו שלוחים. [ע' מפתח] עכ"ה). ועוד ממ"ש גבי מנאם הא דמנה כולהו י"ל אכולהו קפיד. והשתא פי' אמר לעשרה כתבו משמע דלא מיירי שאמר זה הלשון עשרה היינו שיאמר אתם העשרה כתבו גט לאשתי. דא"כ אמאי א' כותב ע"י כולם הרי לכאורה י"ל דה"ל כמנה כולהו כיון שהזכיר בפיו עשרה או י"ל דה"ל ככולכם כתובו. כיון שהזכיר עשרה ולא אמר כל חד מנכון. ואיך פשיטא ליה דאחד כותב ע"י כולם. אלא עכצ"ל דמיירי שעשרה היו עומדים יחד והוא דיבר להם כמדבר עם כולם או כמדבר לרבים ואמר להם כתבו גט לאשתי ולא הזכיר כלל מנינם שהם עשרה אז מ"מ דנין שכולם כאו"א מהם נעשה שלוחו לכתוב גט לאשתו. וה"ה אם ארבעה מהעשרה שאלו ממנו נכתוב גט לאשתך ואמר הן או הרכין בראשו י"ל כוונתו להרשות ג"כ לכל העומדים במעמד. ומ"מ צ"ע אם ע"י גילוי דעת נעשה שליח שיש בזה דיעות. וכאן על הששה שהיו במעמד אין לכל היותר רק גילוי דעת שיכתבו ולא שליחות ממש. מיהו גילוי דעת דלא מהני היינו כשכל השליחות רק ע"י גילוי דעת אבל הכא צוה לכתוב בפי' ולא גילוי דעת לבד רק בביאור למי ולמי י"ל סגי גילוי דעת וע' מהרי"ק שרש קכ"ט חילק כה"ג לענין אומדנא. ועיין בתוס' גיטין פרק התקבל (דס"ו ע"א) באומר כל הרוצה לכתוב יכתוב ובב"ש סימן קמ"א סעי' י"ט ס"ק כ"ז שיש סברא דלא מהני. א"כ לפ"ז לכאו' כש"כ הששה שהיו במעמד כיון שלא דבר עמהם. ועיין בחולין פ"ק (די"ב ע"א) האומר לשלוחו צא ותרום ואינש אחרינא שמע זה הציווי והלך ותרם ה"ל תורם שלא מדעת ואינה תרומה כלל וכ' הרשב"א בחי' פ"ד דנדרים (דל"ה) דאע"ג דהתם ניחא לי' שיתקן את כריו. אפ"ה לא נעשה זה שלוחו דשליחות אינו אלא לדעת. וא"כ ה"נ אף שציוה במעמד רבים לכתוב גט אם ציוויו הי' רק לארבעה אלו לא נעשה השאר שלוחיו. ויש לחלק דגבי תרומה שאני דזה ודאי לא הוי שלוחו דלא אמר כ"א לשלוחו האחד צא ותרום ואפשר אפי' אם היה אומר במעמד רבים עכ"ז גבי תרומה יש תורם בעין יפה ויש בבינונית א"כ ודאי יש קפידא מי יהיה השליח. אבל הכא כיון שאמר כן במעמד רבים שיכתבו ויתנו גט. ולא התנה שדוקא אלו יתנו גט אמדינן דעתי' שנתכוין שכ"א מהן יוכל להיות שליח מאחר שאין שום טעם שיחול הקפידא שיהיה זה שליח ולא זה. ואף שלא פי' בהדיא שכל אחד מהם יוכל ליתן מ"מ מצינן דסמכינן אאומדנא גבי מסוכן דהלכה כר' שמעון שזורי דאע"פ שאמר רק כתבו ולא פירש שיתנו ודאי להכא נתכוין. וקשה הא לו יהי כן שנתכוין לזה מ"מ הא בנתינה בעינן שליחות ולא עשאן שלוחים בהדיא. אע"כ דכיון שיש אומדנא וגם אמר כתבו. עיין פ"ט דב"ב (דקמ"ו). ה"ל כאלו עשאן שלוחים בפירוש וה"נ כיון שאמר במעמד רבים כתבו ותנו ה"ל כאלו עשאן לכולן

שלוחים. ובמרדכי בכתובות ס"פ מי שהיה נשוי סימן רמ"ב וז"ל הוכיח ר"ב גם מכאן דגבי שליחות לא בעינן רק גילוי דעת ותנן מי שהיה מושלך בבור ואמר כל השומע כו'. ובהאיש מקדש לא חציף אינש לשוייה אבוה שליח ודילמא ארצוייה ארצי' קמיה ע"ש בגמ' (דף מ"ה) ובהרא"ש שם סימן ז' ובטוש"ע סימן ל"ה סעי' ד' ה'. וצ"ע בהריב"ש סימן קצ"ג בד"ה אבל עדות רבי זרח:

קיצור אם איש זה לא היה מהשואלים כ"א שהיה במעמד ההוא יש פנים לכאן ולכאן. ולא דמי להא דתרומה פ"ק דחולין (די"ב). ויש לצדד מדסמכינן אאומדנא גבי שכ"מ שאומר כתבו אף שלא אמר תנו. וה"נ הוי אומדנא שלכולם נתכוין דמה איכפת ליה:

ג ואולי יש להעיר ממ"ש הב"ש סימן קמ"א סמ"ה ס"ק ס"ב בדין הנזכר בגמרא פרק כל הגט (דכ"ט ע"א) אל תגרשנה אלא בבית וגרשה בעליה אל תגרשנה אלא בימין וגרשה בשמאל דאינו גט ופי' הב"ש דוקא שא' אל תגרשנה אלא כו' אבל אם אמר שיתן בבית או בימין וגרשה בעלי' או בשמאל ליכא קפידא. והיינו משום דאין טעם לומר שיהי' בזה קפידא אמרינן מסתמא לא קפיד אא"כ פירש דקפיד א"כ לדבריו כשהשיב לארבעה המדברים כתבו או שהרכין ודאי לא קפיד שהשאר שהיו במעמד לא יכתבו דזה עדיף טובא מדינו דהב"ש דשם יש שינוי מצוויו. משא"כ הכא הרי צוה שיכתבו. ומה שהשיב כן לארבעה מפני שהם המדברים אבל מסתמא י"ל כוונתו לכולם. ולכן אף ששם יש חולקין על הב"ש ואין דינו מוסכם כלל כאן עדיף טובא דנראה באומר לעשרה כתבו גט אפשר ג"כ אינו מדבר עם כל העשרה דזה רחוק. אלא העשרה הם במעמד והוא מדבר עם שנים ושלשה מהם הסמוכים לו ואומר להם כתבו גט ואעפ"כ אנו מפרשים דכוונתו לכל העשרה. וז"ל הטוש"ע סימן קמ"א סכ"א היו רבים עומדים ביחד ואמר הוליכו גט זה לאשתי איזה מהם שירצה יוליך כו' ולא חשוב זה גילוי דעת לבד דהא אומר בפירוש כתבו. אלא שאנו מפרשים לשונו דלכל העשרה נתכוין. ופירוש שמפרשים בלשונו אין זה גילוי דעת לבד כ"א כאילו פירש בהדיא עיין במשנה פ"ק דנזיר משנה ה' גבי הריני נזיר מלא הבית כו' ואם אמר סתם נזרתי ופי' הרע"ו כמו שידונו חכמים לשוני כו' מבואר דמה שהחכמים דנים בלשונו ה"ל כאילו פירש כן בהדיא. א"כ ה"נ כשאומר לעשרה כתבו אף שהסמוכים לו ממש הם רק שנים ושלשה מפרשים אנו דלכל העשרה נתכוין וזהו דוגמא בשכ"מ כשאומר כתבו מפרשים דכתבו ותנו קאמר וכנ"ל. וא"כ ה"ה אם היו עשרה במעמד ושנים שלשה מהם דברו עמו נכתוב גט לאשתך ואמר להם כתובו י"ל דלכל העשרה נתכוין מאחר שניכר הדבר שכולם לדבר זה מתכוונים. ולפ"ז ה"ה או כש"כ אם שנים או שלשה מהם אמרו לו שיצוה לכתוב וליתן גט לאשתו (ולא אמרו

נכתוב) והרכין בראשו או השיב הן י"ל יותר דלכל העשרה נתכוין שכל הרוצה מהם יכתוב. ובפרטות שבנדון זה היה המגרש שכ"מ ומסוכן דאף באומר כתבו מפרשים אנו כתבו ותנו קאמר. א"כ כמ"כ הכא כשאמר להשואלים שיתנו גט יש לפרש דבריו ג"כ דנתכוין שכל השומע קולו יתן. וא"כ בנד"ז ששאלו ממנו ליתן גט לאשתו והשיב הן י"ל אף אם השואלים היו רק שנים כיון שהיו במעמד עוד אנשים כולם נעשו שלוחים על הנתינה. לכן אף אם האיש המנענע בידו של השכ"מ לא היה מאותן ששאלו ממנו ליתן חשוב שלוחו אם היה במעמד השואלים. ואף אם לא נסמוך ע"ז למעשה. מ"מ יש לצרף עוד טעם דהא בנתינת גט השליח עושה שליח א"כ אם אותן האנשים ששאלו מהשכ"מ ליתן גט הן צוו להאיש המנענע בידו לעשות כן הרי נעשו שלוחים על הנתינה ואף שהם לא נתכוונו לעשותו שליח כ"א נתכוונו שהשכ"מ יתן מ"מ י"ל שא"צ בזה כ"כ כוונה כ"א ע"פ ציווים הרי ממילא נעשה שליח ע"ד שנת' למעלה סעיף א':

קיצור בתוס' כשאמרו לו נכתוב והרכין הרי אלו יכתבו. ואפ"ל אף שהאומרים נכתוב היו רק שנים במעמד עשרה אזי כל העשרה יכולים לכתוב. דדוקא במנאם אמרינן דלמעוטי השאר קאתי. ועוד ראיה במכש"כ ממ"ש הב"ש סימן קמ"א סמ"ה ס"ק ס"ב. ועוד דבאומר לעשרה כתבו ג"כ י"ל שאינו מדבר עם כל העשרה רק עם הסמוכים עמו אלא דאומדין דעתו שכיון שאמר במעמד כולם כתבו על כל העשרה נתכוין לעשותם שלוחים לדבר זה. וא"כ ה"ה אם שנים ושלשה במעמד רבים אמרו לו נכתוב והרכין. וא"כ ה"ה אם שנים או שלשה במעמד רבים אמרו לו שיצוה ליתן גט והרכין או השיב הן:

ד ועתה צריך לחקור נידון ענין מ"ש שאלו ממנו ליתן ג"פ לאשתו ולא היה אפשר לבודקו כד"ת מחמת שלא היה שפוי בדעתו ושקיל מלוליה אך מדוחק גדול השיב הן פ"א עכ"ל. אשר מלשון זה משמע שגם בשעה שהשיב הן לא היה שפוי בדעתו וא"כ לכאורה אין הציווי כלום. ודאי אם בשעה שצוה היה שפוי בדעתו רק בשעת כתיבה ונתינה לא היה שפוי בדעתו היה מקום להקל בגט חרשת. משום דהרב"י סימן קכ"א דקדק מהרמב"ם פ"ב מה"א דין ט"ו דאם בעת שצוה לכתוב היה בדעתו אע"ג שנשתטה בעת הכתיבה ונתינה מדאורייתא מגורשת אלא מדרבנן פסול ואפילו אין סמיה בידן. וכ"כ הב"ש שם סק"ג ואע"ג דהטור וריא"ז בש"ג חולקים וס"ל הגט בטל מדאורייתא. והפר"ח שם ס"ק ה' הכריע דהוי ספק מגורשת מ"מ יש לסמוך דעת הרמב"ם משום דבירושלמי מבואר דר' יוחנן ס"ל דהגט כשר ועכ"פ אף אם נימא כדעת הטור וריא"ז היינו בגט פקח ופקחת אבל בנד"ז דהגט הוא לחרשת אשר ברוב המקומות רובם ככולם חרש ושוטה הם במדריגה אחת יש לסמוך ע"ד הרמב"ם דס"ל אף בגט פקחת אין רק פיסול דרבנן א"כ לדבריו

בגט חרשת י"ל להכשיר לגמרי. דלגבי פיסול דרבנן שבנתינת הגט י"ל דחרשת שוה לשוטה. וכשם שהקדושין היה ללא בן דעת כך אף אם בשעת כתיבת ונתינת הגט אינו בן דיעה הגט כשר. כיון בשעה שציוה היה בן דיעה גמור. ואף אם החשש על שעת הציווי אם החשש רק מפני שלא היה אפשר לבודקו כד"ת אבל לא שראו בו והכירו שאינו שפוי בדעתו היה מקום להקל בפשיטות משום דבירושלמי פרק מש"א אומר דבשמיעת הקול ששמעו שאומר לסופר כתוב א"צ שום בדיקה ולא הוזכר בדיקה במשנה רק גבי הרכנת הראש וז"ל א"ל לשמיעת הקול פעם אחת להרכנת הראש ג' פעמים ופי' הקה"ע דהרכנת הראש ג' פעמים הוא דה"ל כשמיעת הקול פעם אחת דבקול א"צ בירור משא"כ בהרכנת הראש כדמסיק עכ"ל וכ"ה בירושלמי רפ"ק דתרומות. ואין לומר דהכא דשקיל מלוליה. אע"פ שהשיב מדוחק הן אין זה כשמיעת הקול דאין לחלק דהא בלא"ה י"א דנשתתק מתוך חוליו א"צ בדיקה אף שרק הרכין בראשו והירושלמי אומר דצריך בדיקה פעם אחת. כ"כ הר"ן. עשה הירושלמי מחמיר יותר מהיש אומרים הנ"ל וכ"כ בשמו מהריב"ל ח"ב סימן פ"א. ובב"י סימן קכ"א בד"ה ובעל העיטור כתב וכנשתתק מתוך חוליו די בהרכנת הראש פעם אחד כדאמרינן בירושלמי עכ"ל משמע דא"צ בדיקה אפילו פעם אחד. וכדעת הי"א שהביא הר"ן. וא"כ בנד"ז שהשיב הן דה"ל שמיעת הקול. י"ל להירושלמי סגי. ואע"ג דבענין נשתתק מתוך חוליו חלקו הפוסקים על הירושלמי וס"ל דצריך בדיקה ג"פ כמבואר בב"י בד"ה כתב הר"ן. היינו על הרכין בראשו בלי שמיעת הקול שבזה מצאו משמעות כן בתוספתא דמצריך בדיקה ג"פ כמבואר בהר"ן. אבל לענין שמיעת הקול דא"צ בדיקה לא מצינו בפירוש שנחלקו על הירושלמי כלל. והעיטור הביא הירושלמי. ואין ראיה שהפוסקים חולקים על הירושלמי ממ"ש התוס' והרא"ש דשכ"מ שמצוה לכתוב גט לאשתו צריך ליזהר שיהא שפוי בשעת כתיבה ובשעת נתינה כהובא בטוש"ע סימן קכ"א ס"ד. והיינו על ידי בדיקה קצת. הרי אף שצוה בפה מלא לכתוב עכ"ז צריך בדיקה. וזהו נגד הירושלמי דס"ל דכל ששמעו קולו א"צ בדיקה. די"ל דלעולם אינן חולקים על הירושלמי. דעל שעת ציווי א"צ בדיקה כל ששמעו קולו שאמר לסופר כתוב. והם לא באו רק להודיע הדין דאם נתקלקל ונטרפה דעתו בשעת כתיבה ונתינה הגט בטל ולכן צריך דוקא בדיקה בשעת כתיבה ונתינה. ואם לא בדקוהו ס"ל להב"י הביאו החמ"ח סק"ד דאין לחוש ולא חיישינן שנתקלקל ובנד"ז שהוא גט חרשת דמלבד שעיקר הגט דרבנן לבד. עוד יש טעמים שבזה ודאי יש לסמוך על הירושלמי. דכל ששמעו קולו שהשיב הן א"צ בדיקה. וגם לא לחוש שמא נתקלקל אח"כ כדעת הב"י הביא החמ"ח סק"ד והב"ש סק"ה. וכמשי"ת לקמן דבגט חרשת יש פנים להקל

אף אם בעלה הפקח לא היה שפוי בדעתו בשעת הכתיבה והנתינה. א"כ עכ"פ ודאי יש לסמוך ע"ד הרב"י שלא לחוש לשמא לא היה שפוי. ע"כ אם החשש שהיה בנד"ז הוא רק שלא היה אפשר לבודקו כד"ת. ודאי אין לחוש בגט חרשת:

קיצור אם בשעה שצוה לכתוב הגט היה שפוי אף שבשעת כתיבת ונתינת הגט לא היה שפוי יש להקל בגט חרשת. וכן אם החשש שלא היה אפשר לבודקו גם בשעת הציווי ג"כ אין לחוש משום דהירושלמי ס"ל דדוקא בהרכנת הראש הוא דתנן בודקים אותו ג' פעמים. אבל בשמיעת הקול שאמר כתוב א"צ בדיקה. וממ"ש בטוש"ע סעי' ד' ע"פ התוס' וסה"ת והרא"ש והר"ן אין ראיה שחולקים ע"ז. ועכ"פ בגט חרשת דיש פנים לומר שאפילו ודאי לא היה שפוי לגמרי אין חשש כדלקמן א"כ אין לחוש שמא לא היה שפוי ויש לסמוך בזה בודאי על הירושלמי:

ה אך מה שיש לחוש הוא משום דממ"ש רומע"ל מחמת שלא היה שפוי בדעתו משמע שראו שאין דעתו מיושבת. א"כ כיון שידוע שלא היה דעתו מיושבת בשעה שצוה לכתוב הגט דבכה"ג בגט פקח ופקחת אין בדבריו כלום כמבואר בב"י סימן קכ"א סד"ה ובעל העיטור. וז"ל והיכא שנתברר לנו שהיה מטורף בשעת הציווי כו' בטל הוא לכ"ע עכ"ל וכ"כ הב"ש שם רס"י קכ"א והפר"ח שם סק"ט והג"פ ס"ק י"ז ותחלת ס"ק ט"ו אף שבתוס' פרק מש"א (ד"ע ע"ב) סד"ה התם כתבו. ופעמים ששכ"מ אינו בדעתו ומספקא אי חשבינן ליה כשוטה או שמא תונבא בעלמא הוא דנקטיה וכישן דמי עכ"ל משמע בפירוש אף כשאינו בדעתו יש ספק אם חשוב שוטה או אינו חשוב שוטה כלל. וטעם הספק היינו כמ"ש הרא"ש או שמא אפי' לר' יוחנן כישן דמי משום דלא מחוסר מעשה דרגיל שתתיישב דעתו ממילא כו'. ועיין מענין תונבא הוא דנקיט ליה בגמ' פב"ת דיומא (דף פ"ג ע"א) ופרש"י תונבא שטות. אשטורדישין מחמת חוליו עכ"ל. והט"ז בא"ח ה' יוה"כ סימן תרי"ח סק"ב פי' שהוא מטורף. וצ"ע דא"כ מהו זה שכ' התוס' כאן או שמא תונבא בעלמא הוא דנקיט ליה. דכוונתם לומר דלכן אין דינו כשוטה. והרי אדרבה ענין תונבא הוא שטות וטירוף. אך ראיתי במתורגמן ערך תנב הביא מ"ש בת"י באיוב סימן (ל"ג כ') ע"פ וזהמתו חייתו לחם. ומתונבא דנקיט ליה מרחיקא נפשיה מזונא. והמ"צ פי' וזהמתו ענין מיאוס ותיעוב ובדרז"ל חולין דף ק"ה מעבירין הזוהמא ר"ל המיאוס והלכלוך. וכן פרש"י וזהמתו חייתו לחם ממאסתו נפשו וחייתו של חולה כל מאכל. א"כ לפ"ז גם עד"ז מ"ש הת"י ומתונבא דנקיט ליה מרחיקא נפשיה מזונא. אין תונבא פי' שנטרפה דעתו כ"א שכל אוכל תתעב נפשו ולכן אומר החולה שאין צריך לאכול. ובערוך ערך תנב כ' תונבא בעלמא הוא דנקיט ליה. פי' כעין טרידות דעת בעלמא. והביא הת"י

הנ"ל והש"ס דפרק יוהכ"פ הנ"ל וממס' נדה פרק בנות כותים (דף ל"ז ע"ב) והא תונבא בעלמא הוא דנקיט לה. ורש"י שם פי' תונבא אשטורדישון שאינה מרגשת בצערה מחמת שעמומית החולי עכ"ל. ושעמום בכתובות פ' אע"פ (דף נ"ט ע"ב) במשנה שהבטלה מביאה לידי שעמום פרש"י שעמום שגעון. והרמב"ם בפי' המשנה שם כ' ופי' שעמום בהלה. תרגום ובתמהון לבב ובשעמומית לבא עכ"ל. והוא בפ' כי תבא (כ"ח כ"ח) ושם פרש"י אוטם הלב אשטירדישון בלע"ז והיינו כמו שפרש"י פב"ת דיומא (דף פ"ג ע"א) תונבא אשטורדישון בלע"ז כנ"ל הרי לפרש"י ג"כ תונבא זהו ענין תמהון לבב. וכן פי' הרע"ו בפי' המשנה. ובערוך ערך שעמום כ' וז"ל בפרק אע"פ שהבטלה מביאה לידי שעמום. ואת המהומה תרגום ירושלמי ית שעמומיתא. ובתמהון לבב ובשעמומית לבא עכ"ל. נשמע דלפי' הערוך והרמב"ם תונבא אינו ענין מטורף ממש שיהיה דינו כשוטה אלא ענינו רק טרדת הדעת בעלמא. ולפ"ז אתי שפיר מ"ש התוס' ומספקא אי חשבינן לי' כשוטה או שמא תונבא בעלמא הוא דנקטיה. ור"ל דאינו שוטה כלל כ"א שיש לו טרדת הדעת. ומ"ש הרא"ש דרגיל שתתיישב דעתו ממילא היינו נמי מה"ט כיון דאינו בלבול המוח ממש כמו בשוטה רק טרדת הדעת רגיל הוא שיתיישב דעתו ממילא. וא"כ כיון שזהו ספק היה מקום להקל בגט חרשת בצירוף תרי טעמא. הא' דה"ל ספק דרבנן. דקדושי חרשת קיי"ל שהם רק דרבנן ואף שי"ל כיון בחזקת אשת איש עומדת א"כ גם בדרבנן אזלינן בספיקו להחמיר כמ"ש הש"ך בדיני ס"ס סעיף כ' ואף שהמנחת יעקב שם חולק על הש"ך באיסור דרבנן שאין לו עיקר בדאורייתא י"ל קדושי חרשת חשוב כמו יש לו עיקר בדאורייתא כיון שר' אליעזר מחמיר יותר ועיין תוספות בשבת ר"פ מי שהחשיך אך זהו אם היה הספק באיסור אשת איש שפיר יש להחמיר מטעם חזקה ומשום דחומרא דאשת איש שאני. אבל בנד"ז שמת בעלה אחר הגט והחשש משום איסור זקוקה ליבם דהוה הדרבנן באיסור לאו וגם אין שייך איסור אשת איש ממש וגם ע"י הגט אתרעי החזקה דאיסור יבום דהרי ממ"נ אסורה ליבום מצד הגט שפיר י"ל דמשום עיגון אזלינן בספק דרבנן זה להקל מה גם בצירוף טעם הב' משום דחרשת גמורה י"ל אינה בת דעת יותר מספק שוטה. כיון אדרבה בכל מקום חרשת חשיבא כמו שוטה. מיהו נ' מלשון הפוסקים שהביאו דברי ר"י היינו סה"ת וסמ"ג עשין נ' ושא"פ דהספק הוא רק אם צוה לכתוב בעודו שפוי ואח"כ בשעת כתיבה אינו בדעתו אז הספק שמא אע"ג דאינו בדעתו כלל שמא הגט כשר. אבל אם בשעה שצוה לכתוב הגט לא היה בדעתו משמע דאין ספק דהגט אינו כלום. שהרי כן מבואר בסה"ת סימן ק"ל וז"ל מכאן אומר רבינו יצחק בר"ש שהכותב גט לשכיב מרע יזהר שלא יתקלקל בחליו בשעת כתיבה דפעמים שאינו

בדעתו והוי כמו מטורף ואינו יודע מה מדבר. ובין למר ובין למר לא דמי לישן וגם לא סמיה בידן והוי פעמים שוטה ופעמים חלים עכ"ל הרי מבואר דדברי ר"י הם אמורים על שעת כתיבה. וכן הביא דבריו הסמ"ג והגמי"י פ"ב מה"ג בהלכה י"ו ס"ק צ'. וכ"כ באגודה פמש"א סימן קכ"ו אומר ר"י דצריך ליזהר שלא יתקלקל בין כתיבה לנתינה כו'. משמע מכ"ז היכא דבשעת הציווי לא היה בדעתו ע"ד הנ"ל א"צ חקירה דהגט אינו כלום ומזה לא היה ר"י צריך לדבר כלל. וכ"כ הב"י סימן קכ"א סד"ה ובעל העיטור. והיכא שנתברר לנו שהיה מטורף בשעת ציווי כו' בטל הוא לכ"ע עכ"ל וכ"כ הב"ש ס"ק א'. והפר"ח סק"ט. והג"פ ס"ק י"ז ותחלת ס"ק ט"ו וכמש"ל. וצריך להבין מאחר שמדברי ר"י מובן היטב דאף כשהשכ"מ אינו בדעתו אינו ודאי שוטה כ"א ספק משום דשמא תונבא בעלמא דנקטא לי' וכישן דמי. וכן מבואר בהדיא ג"כ בדברי הר"ן דרבינו יצחק מחשיב זה לספק משום דשמא תונבא כו'. וכמו שנת' לעיל דתונבא הוא ענין טרדת דעת בעלמא. וכענין מרה שחורה עמוקה. וא"כ הוא לענין גט חשוב כפקח. וע' תשוב' בית אפרים חאה"ע סס"י פ"ט. וא"כ ראוי לומר דה"ל ספק ולא ודאי אינו גט. ולכאורה י"ל הטעם משום דהתוספות סיימו תונבא בעלמא נקיט ליה וכישן דמי. ור"ל כמו דס"ל לריש לקיש גבי קורדייקוס ואע"ג דשם פליג ר' יוחנן עליה היינו משום דישן לא מחוסר מעשה. וקורדייקוס מחוסר מעשה ולכן גבי שכ"מ ס"ל לר"י די"ל ג"כ דחשוב אין מחוסר מעשה. כיון דזהו רק תונבא. ועוד דרגיל שיתיישב דעתו ממילא. וכיון דעכ"פ הטעם רק משום דה"ל כישן דאינו מחוסר מעשה. זה מספיק על שעת כתיבה ונתינה שאז כשר בישן. והיינו כשצוה בעודו ער. אזי אף אם בשעת כתיו"נ הוא ישן כשר. לכן גם שכ"מ כשאינו בדעתו בשעת כתיבה ונתינה אם נאמר שזהו רק תונבא ולכן כישן דמי הגט כשר. אבל אם בשעה שצוה לכתוב הגט לא היה בדעתו משמע דאין ספק דהגט בטל דלו יהא כישן הרי אם בשעת שינה דיבר מתוך השינה לכתוב גט אינו כלום. ולכן ה"נ כיון דמחמת התונבא הוא כישן דמי אין ציוויו כלום. והטעם שנחשב כישן אף שהוא ער ואינו ישן. צ"ל משום כיון ענין התונבא היינו טרדת הדעת ביותר בעניני המחלה וענין מהומה ושעמום. ע"כ י"ל דאינו מרגיש כלל במה שמדבר בענינים אחרים. וה"ל כמו שאומר מתוך השינה כתבו ותנו גט לאשתי דה"נ מאחר שדעתו טרוד לגמרי בענין אחר עמוק. אף שאינו שוטה כלל. עכ"ז מרוב טרדתו אמרינן דזה שמצוה לכתוב גט זהו כמדבר מתוך השינה ר"ל שאין דבור זה בדעת והשכל. כ"א בלי הרגשה ודעת:

קיצור אך מה שיש לחוש הוא כיון שגם בשעת הציווי לא היה שפוי דבכה"ג בגט פקחת ס"ל להב"י והב"ש והפר"ח דהגט בטל. הגם כי בתוס' משמע דשכ"מ אף כשאינו בדעתו

יש ספק אם הוא כשוטה או שמא תונבא בעלמא הוא דנקיט ליה ותונבא פי' בערוך כעין טרדות דעת בעלמא ואם היה זה ספק יש להקל בגט חרשת. אך מהסה"ת וסמ"ג ושא"פ משמע דהספק רק אם הוא כן בשעת כתיו"נ אבל אם הוא כן בשעת הציווי הגט בטל. והטעם י"ל דאף אם הוא תונבא עכ"ז י"ל דכישן דמי. ובשעת כתיו"נ לא איכפת לן מה שהוא ישן. אבל אם בעת הציווי הוא ישן ומדבר מתוך שינה לכתוב גט לאו כלום הוא: **ו אך** עפ"ז י"ל באופן אחר דמ"ש הפוסקים כן על שעת כתיו"נ ולא על שעת ציווי היינו משום דבשעת ציווי שמצוה לכתוב הגט מסתמא כיון שמדברים עמו רואין שהוא בדעתו שפוי. אבל על כתיו"נ שאז אין עוסקים עמו הוא דצריך להזהיר שיראו אם הוא שפוי אבל איה"נ אם גם בשעת ציווי לא היה שפוי י"ל דספיקא מיהו הוי. ומה שמדמו התוס' לישן היינו לרווחא דמילתא דרגיל שיתיישב דעתו עליו ואינו מחוסר מעשה. אבל לומר דה"ל כישן עד שכשמצוה לכתוב גט ה"ל כמדבר מתוך השינה קשה לומר כן. דאף שהוא טרוד ביותר י"ל לדבר גדול כנתינת גט שהוא דבר גדול אצל האדם דמה"ט אמרו שבקדושין וגרושין תכ"ד לאו כדיבור דמי אף שבכל התורה תכ"ד כד"ד ופי' הר"ן פב"ת דנדרים (דף פ"ז ע"א) וז"ל ונראה בעיני דבשאר מילי דלא חמירי כולי האי כשאדם עושה אותם לא בגמר דעתו הוא עושה אלא דעתו שיכול לחזור בו תכ"ד. אבל הני כיון דחמירי כולי האי אין אדם עושה אותם אלא בהסכמה גמורה ומש"ה חזרה אפילו תכ"ד לא מהני עכ"ל. וא"כ כמ"כ אף היכא דנקיט ליה תונבא טרדת הדעת. אם משיב על שא"ד אפשר לומר אולי משיב זה שלא בהרגשה. כיון דאינו דבר חמור כ"כ והוא טרוד הרבה. אבל בנתינת גט שהוא דבר גדול ודאי כשמשיב הן. משיב זה מתוך הדעת אם יש לו דעת. ולכן כל שאינו שוטה י"ל שפיר שזהו גט. ואפשר ר"י חושש למ"ש רש"י ביומא (דפ"ג) דגם תונבא הוא שטות. ולכן טעמו משום דכישן דמי דרגיל שתתיישב דעתו אבל לפי' הערוך דתונבא הוא ענין טרדת הדעת וכ"נ דעת הרמב"ם וכ"מ מפרש"י בחומש כנ"ל שפיר י"ל דשכ"מ אף כשאינו שפוי כל שי"ל דתונבא הוא דנקיט ליה אם מצוה לכתוב גט י"ל דספיקא הוי. ונפ"מ לגט חרשת. דבזה אפשר להקל בזה הספק כמ"ש למעלה. ועכ"ז מפני שאנו מדמין לא נעשה מעשה ח"ו להקל נגד משמעות הפוסקים דאם בשעת הציווי אינו שפוי בדעתו אין הגט כלום. אך עכ"ז נלע"ד לצדד בזה מכמה טעמים אחרים. האחד ע"פ המשנה ר"פ חרש. נתחרש הוא או נשתטה אינו מוציא עולמית. והיינו כשקדשה כשהוא פקח והיא פקחת ואח"כ נתחרש הוא כו' וכדפרש"י בגיטין פרק מש"א (דף ע"א א') לפי שאין כח בגירושי חרשת להפקיע קדושי חכמה כו'. משמע הא קידש כשהוא חרש ואח"כ נשתטה יוכל להוציא. דמאחר דקדושי חרש אינו

כלום מדאורייתא לכך הגם שעכשיו נשתטה לא שייך לומר שלא יוציא עולמית דהיינו מדאורייתא כדדייק ר' יצחק דהא מדאורייתא אין הקדושין כלום. ואע"ג דמדרבנן הוי קדושין ובשוטה לא תיקנו קדושין כלל וא"כ לא שייך בו ג"כ גירושין היינו משום שלא תיקנו בו נשואין אבל הכא שנשאה חרש ואח"כ נשתטה י"ל דיוציא. מדקתני במתניתן פקח ונשתטה לא יוציא עולמית. משמע בקדושי חרש שאח"כ נשתטה לא אמרינן כן. והיינו משום דבין בשעת הקדושין בין בשעת הגרושין אינו בן דיעה כלל. וא"כ לפ"ז בנד"ז אף אם כיון שלא היה שפוי בדעתו בשעת הציווי חשבינן ליה כמו שוטה י"ל דהגט גט כיון שכאן הם קדושי חרשת אף שהוא היה פקח בשעת הקדושין מ"מ אין הקדושין כלום מדאורייתא ושוה כאילו היו שניהם חרשים כדמוכח ומבואר מהמשנה פרק חרש. דאין חילוק בין א' מהם חרש או שניהם חרשין ע"ש בפרק הנ"ל משנה ג' שני אחים חרשים נשואים לשתי אחיות אחת חרשת ואחת פקחת פטורות מן החליצה ומן היבום. נמצא שהפקחת הנשואה לחרש נפטרה מחמת נשואי אחותה החרשת לחרש. הרי מוכח דשוה כח נשואי חרש לחרשת עם נשואי חרש לפקחת. דאל"כ נימא שאין כח בנשואי אחותה שהיא ובעלה חרשין להפקיע זיקתה מבעלה החרש כיון שהיא פקחת. א"ו דאין חילוק. ולכן אף שבנד"ז בשעת הנשואין היתה רק היא לאו בן דעת שהיתה חרשת אבל בעלה הי' פקח. ועכשיו בשעת הגט שניהם אינן בן דעת עכ"ז הגט פוטרה. וזה ודאי אמת אם אח"כ בשעת הגט בעלה ג"כ אינו בן דעת משום שנתחרש הגט פוטרה ומוכח כן ממתניתין הנ"ל. אך עכ"ז בנד"ז אם חשבינן ליה שנשתטה קשה בעיני לומר שהגט של שוטה יהיה מפקיע קדושי חרשת. אף ששניהם אינן בעלי דיעה וחשיבי שלא בדעת במשנה ס"פ המביא תניין גבי זה הכלל כל שתחלתו וסופו בדעת. ובמשנה רפ"ק דערכין חש"ו נידרין ונערכין אבל לא נודרין ולא מעריכין מפני שאין בהם דעת. עכ"ז מאחר דשוטה גרע טפי מחרש וחשוב ביותר אינו בן דעת כלל וכדפרש"י במסכת שבת ר"פ מי שהחשיך גבי לשוטה יהבינן ליה לחרש לא יהבינן ליה. ופרש"י לשוטה יהיב דלית ליה דעת כלל אבל חרש דעתא קלישתא אית ליה כדאמרינן ביבמות (דקי"ג) עכ"ל ואע"ג דזה אמרינן שם לר' אליעזר ואנן קיי"ל כרבנן היינו דלר' אליעזר מספקא לי' אי האי דעת קלישתא היא דעתא צילותא או לאו דעתא צילותא ואי הוה דעתא צילותא אע"פ שהיא דעתא קלישתא היה נדון כפקח וכמ"ש הב"י באה"ע רס"י מ"ד בשם רבינו ירוחם שכתב בשם הרמ"ה וז"ל מי שדעתו צלולה (היינו דעתא צילותא) ומבין ומשיג הדברים על בוריין אע"פ שדלה וחלושה (היינו דעתא קלישתא כדפרש"י ביבמות (דקי"ג סע"א) קלישתא דקה כלומר דעתו מועטת כו' וע' בגמרא רפ"ק דערובין קלוש כו' אי

קלשת לה כו' שנוטל העובי הסכך ונשאר דק ומעט כו') קדושיו קדושין גמורים עכ"ל ונ' דדייק לה מהא דר' אליעזר דאי הוה פשיטא ליה דחרש דעתא צילותא הוא משמע דהוה ס"ל דקדושיו קדושין גמורים אע"פ דפשיטא ליה שהיא דעתא קלישתא וכ"כ הב"י סימן קכ"א בד"ה גרסינן בר"פ חרש ומשמע מהכא שמי שדעתו צלולה כו' אע"פ שדלה כו' וכ"כ רי"ו כו' עכ"ל מבואר דמכאן הוציא רי"ו בשם הרמ"ה הדין הזה. ולרבנן צ"ל להפך דפשיטא להו דהאי דעתא קלישתא דחרש לאו דעתא צילותא הוא. דלהכי אין קדושין תופסין בו כלל מדאורייתא וכ"כ הב"י סימן קכ"א בד"ה ומ"ש רבינו מוציא ברמיזה כו' מחזקת דעתא שגישתא כו' אע"ג דדעתיה שגישתא כו'. וכן משמע במשנה וגמרא בנדה ר"פ כל היד (די"ג ע"ב) החרשת והשוטה כו' דחרשת גמורה שאינה שומעת ואינה מדברת אין סומכין עליה בעניני נדה עד שיוקבע להן ווסת ע"י הפקחות והיינו ע"כ מפני דלאו דעתא צילותא היא כלל וכן משמעות הרמב"ם והטוש"ע י"ד סימן קצ"ו ס"ח ושא"פ והרמב"ן בהלכותיו. וכן לכמה ענינים שהחרש חשוב אינו בן דעת כמו השוטה וקטן רפ"ק דתרומות וס"פ המביא תניין. אבל עכ"ז יש לו דעת יותר מהשוטה רק שהיא קלישתא ולאו צילותא. משא"כ שוטה אינו בן דעת כלל. דמשום הכי גבי חרש וחרשת תקינו לי' רבנן נשואין משא"כ בשוטה משום דאין אדם דר עם נחש בכפיפה בגמ' ר"פ חרש. ועיין עוד בגיטין (דכ"ב ע"ב) בתוס' בד"ה והא לאו שיש חילוק בין חרש לשוטה בכמה ענינים וע' בהרמב"ם פ"ב מה"ג דין י"ז נתחרש וא"צ לומר נשתטה. ועיין ביבמות דס"ז ב') והארוסין והחרש כו'. משא"כ בשוטה תנן שם (ס"ט סע"א)האונס והמפתה והשוטה כו' ושם (ע"ב) שוטה וקטן כו', ובש"ע ח"מ סימן רל"ה סעיף י"ז וסעיף כ' חילק בין חרש לשוטה וכן ב סימן רמ"ג סעי' י"ו י"ז והוא מהרמב"ם ושם ברס"י ע"ר גבי מציאת חש"ו משמע דהן שוין והוא מהמשנה פ"ה דגיטין והגמרא פ"ק דב"מ. והנה מצינו במשנה ביבמות פרק בית שמאי (דק"י ע"א) קטנה וחרשת אין ביאת אחת מהם פוטרת צרתה ובגמ' אפילו נפלה ליה מאחיו חרש. הרי אף ששניהם רק קדושין דרבנן מחלקין בינייהו. וכ"ש בחרש ושוטה דחרש יש לו קדושין מדרבנן ושוטה גרע מיניה י"ל אין כח בגט מי שנשתטה לפטור קדושי חרשת. וע"ש (דקי"א א') דלפעמים החרשת אסורה לעולם מחמת הקטנה וא"כ מ"ש במשנה נתחרש הוא או נשתטה אינו מוציאה עולמית דמשמע רק אקדושי פקחת י"ל ה"ה גם אקדושי חרשת ונשתטה הוא אינו מוציא כנ"ל: **קיצור** ומ"מ י"ל דגם בשעת ציווי אם אינו שפוי ה"ל רק ספק ואין לסמוך ע"ז אך עוד יש לצדד לכאורה מהמשנה נתחרש הוא או נשתטה אינו מוציא דקאי על אם קדשה כשהוא פקח משמע הא בקדושי חרשת אע"פ שנשתטה אח"כ מוציא. ובקדושי חרשת

אין חילוק בין א' מהם חרש ובין שניהם חרשין. אך באמת יש ראיה דזה אינו דכיון דשוטה אינו בן דעת כלל. משא"כ חרש יש ליה דעתא קלישתא כדפרש"י רפב"ת דשבת אף שהיא ג"כ לאו צילותא ולגבי פקח נקרא אינו בן דעת כלל מ"מ עדיף משוטה ומצינו דקטנה וחרשת אין ביאת אחת מהם פוטרת צרתה כמ"כ אין קדושי החרשת נפקעים ע"י גט שנתן כשנשתטה:

ז ומ"מ לכאורה אינו מוכרח שי"ל כמו בשוטה אין מחלקים בין שוטה ומטורף ביותר שהולך ערום בשוק ובין סתם שוטה דסוף סוף כיון דגם סתם שוטה שוטה הוא למאי נפ"מ אם נשתגע יותר. וכך י"ל בחרש עם שוטה דמאחר דגם קדושי חרשת חשיבי שלא לדעת כמ"כ הגט של בעלה בפקח אף שנשתטה שהוא שלא בדעת פוטרה כיון שניכר שנותן הגט ברצונו ויש לו דעת על נתינת הגט. והנה בפ"ב דגיטין (דכ"ב ע"ב) תנן הכל כשרין לכתוב את הגט אפי' חש"ו ולרב הונא היינו אפי' התורף אפילו לר' אלעזר דבעי כתיבה לשמה מדאורייתא והיינו ע"י גדול עע"ג וא"כ ע"כ צ"ל שעי"ז חשוב כוונה לשמה מדאורייתא שיהיה גט של פקח לפקחת כשר ע"י כתיבתו וכוונתו. א"כ ה"נ כיון ששאלו ממנו ליתן גט ועי"ז השיב הן אולי הוה כאחרים עע"ג שיהי' מהני עכ"פ לפטור קדושי חרשת דרבנן אף שמהתוס' שם נראה דלא דמי לאחרים עע"ג דגבי גט שמחשבתו ניכרת היטב מתוך מעשיו ודמי רק לחליצה דלא מהני בשם מעשה שוטה כלל אפשר אין לדקדק כ"כ כי בחליצה ס"ל לכמה פוסקי' דהפסול בחש"ו משום דלאו בני דיעה נינהו ולא כהתוס' דחרש אינו פסול רק משום שאינן בואמר ואמרה לבד וא"כ שוב לכאורה אין ראיה לחלק בין חרש ובין שוטה לענין עע"ג דמהני גבי גט לרב הונא. ועוד דמה שהתוס' חילקו בין גט ובין חליצה זהו אם המשנה אתיא כר' אלעזר דבעי כתיבה לשמה מדאורייתא. וכיון דבחליצה שוטה אינו כלום הוכרחו לסברא דגט עדיף משום דמוכחא מילתא דקא עביד לשמה כו'. משא"כ אח"כ שרצו להעמיד המשנה כר' מאיר ובעי כתיבה לשמה מדרבנן אזי חילקו בין גט לחליצה משום דחליצה מדאורייתא וכתיבה לשמה מדרבנן ולא הוצרכו לחילוק הראשון דבגט מוכחא מילתא כו'. וא"כ לפ"ז בכתיבת גט לחרש דהוי מדרבנן כשמצוה לכתוב הגט ע"י שבקשו אחרים שפיר י"ל לכאורה דמהני כמו דמהני בכתיבת גט דפקח לר' מאיר אף דבעי כתיבה לשמה מדרבנן מהני כשכותב החרש בגדול עע"ג. אך מ"מ י"ל דלא דמי. דאין לדמות ענין לשמה לענין דעת ורצון הבעל לגרש. אף בדאורייתא. דאטו לפי תירוץ ראשון של תוספות וכ"ה דעת כמה פוסקים שלר' אלעזר נמי מהני כתיבת חש"ו בתורף כשגדול עע"ג שעי"ז חשוב לשמה הנאמר כמ"כ דפקח שנשתטה יכול לגרש אשתו בכתב ידו ע"י אחרים עע"ג

ומלמדין אותו. זה ודאי לא כמו שהכריח הבית מאיר סס"י קכ"א ממתניתין או נשתטה לא יוציא עולמית. דאם יכול לגרש בכהנ"ל אין זה עולמית וטעמו בענין החילוק ביניהם דלגבי דבר שצריכים רצונו ודעתו כמו לקדש ולגרש ולמכור. לא מהני כלל אחרים עע"ג ומלמדים אותו כיון שאין בו דעת למכור מה יתן ומה יוסיף גדול עע"ג ולכן גט שלו ממש אף שאחרים עומדים עליו וכותב בכתב ידו ממש אין כלום שהאיש אינו מוציא אלא לרצונו וזה אין לו רצון. רק לענין כתיבתו גט לאחר שאין חסרונו אלא שאין יכול לכוין לשמה ע"ז כ' התוס' דמהני אחרים עע"ג ומלמדין אותו עכת"ד. ולכאורה ראי' לדבריו ממה דקיי"ל לענין זנות דא"א דפתוי קטנה אונס הוא. הרי לא חשוב זה רצון אף שהיא עושה מעשה. אף שהרמב"ם לא ס"ל כן מ"מ כ"ד רוב הפוסקים והירושלמי. וחרשת ושוטה כ' המל"מ פי"א מה' אישות דין ח' בד"ה אך אכתי קשיא. דדמי לקטנה ולפע"ד בחרשת צ"ע משום דתיקנו לה נשואין. אבל בשוטה ודאי י"ל דמי לקטנה וגריעא מינה. ומ"מ גוף ראיות הבית מאיר ממתניתין נתחרש או נשתטה לא יוציא עולמית אינה ראיה לפי הירושלמי דפריך מינה על רשב"ג דס"ל פקח ונתחרש שיכול לדבר מתוך הכתב יכול לגרש ומתרץ דהמשנה מיירי בשאינו יכול לכתוב. א"כ כמ"כ בנשתטה אין ראיה לרשב"ג בשיכול לכתוב. (זה צ"ע דמדוע יהיה כתיבתו יפה מדבורו ואם משום שזהו מעשה הוא דוחק). אבל לפי הש"ס דילן דדחו ד' רשב"ג מחמת המשנה הנ"ל הוא ודאי ראיה גמורה וגם רשב"ג י"ל דלא אמר רק בחרש ולא בשוטה ומטעם הנז"ל. הנה העלינו דאפילו השוטה כותב הגט לאשתו בכתב ידו ואחרים עע"ג ומלמדו אינו כלום אף למ"ד בגט של אחרים מהני כתב ידו כשעומדים על גביו ומלמדו. וזה אע"ג דהשוטה עושה מעשה וגם בחליצה יש מעשה לכן הוי מהני לתירוץ שני של תוספות אם היה מדרבנן. וגם זה קשה דא"כ יהיה מהני חליצת השוטה כשנפלה לו מאחיו החרש דהחליצה דרבנן ולא משמע כן בטוש"ע סימן קע"ב סעי' י"ב והחרש כו' אם נפלה לו מאחיו חרש יכול להוציא כו' משמע בשוטה אף שנפלה לו מאחיו חרש ליכא תקנתא כ"א לכנוס ולא להוציא. בין ע"י חליצה לא מהני בין ע"י גט כו' יעו"ש. ומצינו דיש לו מעשה במשנה פ"ח דטהרות מ"ו שיש להן מעשה ואין להם מחשבה כדמוכח פ"ק דחולין (די"ג) מ"מ מעשה שלו לא מהני בגט שלו לגרש אשתו משום דבעינן רצונו ודעתו לגרש ואין לו רצון ודעת. וכ"ש הכא מה שהשיב הן זהו רק מחשבה דהיינו דבור וע"כ נ' דלא מהני אף בגט חרשת כשנשתטה בעלה הפקח:

קיצור אם לומר כמו גבי כתיבת גט מהני חש"ו בגדול עע"ג אף בתורף לר' מאיר אף אם בעי כתיבה לשמה מדרבנן כמ"כ יהיה מהני גם גיטו לאשתו ע"י אחרים עע"ג ומלמדים

אותו לגרש עכ"פ גם כן בגט דרבנן היינו בגט החרשת אך יש לחלק בין כתיבתו לאחרים ובין לגרש אשתו דבעינן שיוציא לרצונו ואין לו רצון ודעת. ועוד דגם גבי כתיבה לאחרים לא מהני אף לר' מאיר רק כשאחרים עע"ג והוא עושה מעשה על ידיהם שמוכח ששומע לדבריהם ולא ע"י דבור לבד. לכך י"ל דגט השוטה לא מהני אף בגט חרשת:

ח אך כ"ז אמת אם ודאי נשתטה בענין שהוא שוטה לגמרי. אבל בנדון שכ"מ אף שלא היה שפוי בדעתו מאחר שעל השאלה ששאלו ממנו ליתן גט לאשתו השיב אף מדוחק דאשתקיל מלולי' עכ"ז דחק א"ע והשיב הן י"ל דזה ראיה שלא נטרפה דעתו לגמרי. והנה בירושלמי ר"פ מש"א ורפ"ק דתרומות שהביאו סימני שוטה הנאמרים פ"ק דחגיגה אמרו קורדייקוס אין בו אחת מכל אלו. וכ' הקה"ע פרק מש"א וז"ל ולאו משום שוטה, פסול אלא משום שאין דעתו צילותא עכ"ל. וא"כ י"ל דהוא חשוב אין בן דעת רק כמו חרש גמור. ועכצ"ל כן לדעת הסוברים דדוקא בחד מהנך (דפ"ק דחגיגה) חשוב שוטה כמ"ש בתשו' מהרי"ק שרש י"ט שהביא הב"י סימן קכ"א וכ"כ מהרי"ט בתשו' חאה"ע רס"י י"ו והני דחגיגה משמע דדוקא נינהו כו' והרי בהדיא אומר הירושלמי דקורדייקוס אין בו אחת מכל אלו וא"כ איך נחשב שוטה אעכצ"ל דבאמת אינו שוטה גמור רק דמיפסיל משום שאין בו דעתא צילותא וא"כ נהי דאינו שוטה הרי החרש ג"כ יש בו דעת קלישתא ואעפ"כ חשוב אינו בן דעת משום שאינו דעתא צילתא לכן כמ"כ הוא ענין מי שאחזו קורדייקוס. ומ"ש בגמ' ר' יוחנן מדמי ליה לשוטה היינו לומר דאינו כישן יעו"ש. ועוד דגם חרש נק' לפעמים שוטה לומר שאינו פקח כמ"ש בפרק חרש (דקי"ג ע"ב) דר' אלעזר מספקא לי' בחרש אם הוא עתים חלים עתים שוטה וכוונתו שיש עתים שאינו נידון כפקח כ"א כמו שוטה וזהו ענין חרש ועד"ז י"ל בענין שכ"מ כשאינו שפוי בדעתו הרי ג"כ אין בו שום סימן מהנך (דפ"ק דחגיגה) וא"כ אינו שוטה גמור. רק שאינו בדעתא צילותא וא"כ לא חמור מחרש. לכן אפ"ל שגט כזה מפקיע קדושי חרשת. והפוסקים לא אמרו דציוויו בטל אלא להפקיע קדושי פקחת. אבל להפקיע קדושי חרשת שהיה ג"כ שלא בדעת שפיר י"ל שאע"פ שהשכ"מ אינו שפוי בדעתו הנה פקח כשאינו שפוי מחמת החולי י"ל דלא גרע מחרש כנ"ל. אך בסה"ת כ' וה"ל פשוטה. ואפ"ל ע"פ מ"ש בתשו' מהרי"ו סימן נ"ב דהנהו (דפ"ק דחגיגה) היינו דוקא שלא ראינו בו שום שטות אלא זה ואפ"ה הוי שוטה אע"פ שמשיב כהוגן עכ"ל וכ"כ בש"ע ח"מ סימן ל"ה ס"ח ובסמ"ע שם ס"ק כ'. וע"כ בעינן דוקא אחד מהנך (דפ"ק דחגיגה). אבל גבי שכ"מ שנטרפה דעתו כיון שבשום דבר אינו מדבר רק כשוטה י"ל נחשב שוטה עי"ז לבד אף שאין בו חד מהנך דחגיגה אך ד' הש"ע והסמ"ע הנ"ל מופרכים ממ"ש התוס' בחגיגה שם ד"ה דרך.

דהכא כיון שהוא שוטה באחת ודאי יש להחזיקו בחזקת שוטה לכל דבר עכ"ל. ואם מיירי שבשאר דברים הוא פקח ומשיב כהוגן איך יש להחזיקו בחזקת שוטה נגד הנראה בחוש א"ו להתוספות לא מיירי כלל שבשאר דברים משיב כהוגן דלא כמהרי"ו והש"ע הנ"ל וכבר עמד ע"ז הת"ש בי"ד סימן א' סס"ק נ"א. ולפע"ד הם ג"כ נגד הש"ס שם דהא טעמא דרב הונא דאומר עד שיהא כולן זהו משום דאז דוקא הוחזק שוטה לכל מילי דה"ל כנגח שור חמור וגמל דה"ל מועד לכל וא"כ גם ר' יוחנן דאומר דכאן א"צ כולן זהו מטעם שכ' התוס' דבאחד מהן ג"כ מחזקינן ליה לשוטה בכל מילי. אבל אילו רואים שהוא חכם בשא"ד ה"ל כידוע שאינו מועד לשאינו מינו דלא חשוב מועד לשאינו מינו לכ"ע. וא"כ מהכ"ת יהי' חשוב שוטה לשא"ד שידוע שהוא חכם בהן. א"ו גם שם לא מיירי שהוא חכם ממש בשא"ד רק מה שהוחזק שוטה זהו באחד מהנך הנזכרים שם ועי"ז מחזיקינן לי' שוטה לכל מילי. כיון שלא הוחזק בפי' להפך כו' מסתמא ה"ל כמועד לכל כו'. וא"כ לפ"ז ד' סה"ת סימן ק"ל דחושב שכ"מ המדבר וא"י מה מדבר כשוטה י"ל ע"ד הנז' גבי חרש דה"ל עתים שוטה. דר"ל שאינו פקח כ"א דיעה קלישתא ולאו צילותא אע"פ שאינו כלל כשוטה ממש דלית ליה דעת כלל וכן כוונת הסה"ת גבי שכ"מ כו'. וקצת ראיה מהמשנה בנדה ר"פ כל היד (די"ג ע"ב) החרשת והשוטה ושנטרפה דעתה. ובגמ' היינו שוטה היינו שנטרפה דעתה. שנטרפה דעתה מחמת חולי. וקשיא סוף סוף היינו הך. אלא י"ל דשוטה היינו כמו השוטה שסימניו מפורשים רפ"ק דחגיגה ושנטרפה דעתה מחמת חולי אע"פ שאין בה שום סימן מהנך סימנים מ"מ המכוון שאין בה דעתא צילתא ולכן לא סמכינן עלה כמו החרשת יעו"ש. ותדע דנטרפה דעתו אינו דוקא משוגע גמור שהרי אמרו במשנה סוף קנים זקני ע"ה כו' שמזקינין דעתן מטרפת עליהן והנאמר דהיינו משוגעים ממש. והרמב"ם פ"ח מה' נדה השמיט הא דשנטרפה דעתו מחמת חולי ואפשר י"ל דאזיל לשיטתי' דס"ל דהנך סימנים דחגיגה לאו דוקא. וא"כ לדידי' י"ל כל שנתבלבלה דעתו חשוב שוטה גמור וכן קורדייקוס י"ל חשוב שוטה גמור לשטתו. אך אף לדעת הרמב"ם זהו עכ"פ כשנטרפה דעתו לגמרי אף שאין בו אחד מהסימנים (דפ"ק דחגיגה). אבל בנד"ז אף שכתבו שלא היה שפוי בדעתו י"ל ודאי לא נטרפה דעתו לגמרי מאחר שהשיב יפה כהוגן אינו בגדר זה. וכמ"ש בתשו' מהרי"ק סוף שרש י"ט ואם יראה בעיני כ"ת דלאו דוקא הני דפ"ק דחגיגה כו'. ויראה בעיני כ"ת שהגיע זה לשטות גדול כמו הני דפ"ק דחגיגה כו' שלא היה בו שום דעת כו' עכ"ל. הרי עכ"פ אין נחשב שוטה ע"י שא"ד אא"כ הגיע לשטות גדול כו' וכן לשון חידושי הרמב"ן בגיטין ר"פ מש"א גבי שכ"מ שמא נטרפה דעתו לגמרי. הוסיף תיבת לגמרי לומר שהוא

כאחד מהמטורפים ממש. אבל מה שאינו שפוי בדעתו קצת י"ל אינו שוטה כלל. וקצת ראי' ממ"ש בש"ע סימן קנ"ד ס"ה איש המשתטה כו' כי הוא מטורף כו' אעפ"כ פשוט שם שיכול ליתן הגט והוא מתשו' הרא"ש כלל מ"ג סימן ג' ושם כ' כי מטורף הוא לגמרי כו'. והרי עכ"פ אינו בדעתו כשאר בני אדם אלא שאעפ"כ אינו משוגע ממש. וע' בשו"ת זכרון יוסף חאה"ע סימן יו"ד. ועד"ז י"ל מה שהשכ"מ אינו שפוי בדעתו קצת לא נחשב שוטה גמור אם משיב בענין הגט כהוגן. ועוד ראיה קצת ממ"ש הרמב"ם פ"ט מה' עדות והובא בש"ע ח"מ סימן ל"ה ס"י הפתאים ביותר שאין מכירין דברים שסותרים זה את זה כו' הרי אלו בכלל השוטים. ופי' מהרי"ט בתשו' חאה"ע סימן י"ו הביאו אאזמו"ר הגאון ז"ל בתשובותיו סימן כ"ה דלא אמר הרמב"ם כן אלא לענין עדות שצריך להעיד על מה שעבר כבר ויש לחוש שמא נדמה לו כו' אבל כשאנו באין לקיים דבר עמו במקח וממכר או בגיטין וקדושין ומסברי ליה וסבר ואנו מכירין שהבין הדברים כגון זה לאו שוטה הוא והרי הוא כפקח לכל מה שהוא עושה עכ"ל. וא"כ לדבריו שכ"מ המצוה ליתן גט ומבין היטב ענין הדבר שרוצה לפטור אשתו בגט אף אם אינו שפוי בדעתו קצת ואפילו אם מדבר שא"ד שלא כהוגן לכאורה י"ל דלא גרע מהפתיים הנ"ל שאין מכירין דברים הסותרים זא"ז כו' דהתם אין בו דעת בודאי בטבע ותולדתו ושכ"מ מדבר כן מתוך החום כו' וה"ל כשכור שלא הגיע לשכרותו של לוט שבהפיג יינו כו' והרי הפוסקים כ' דגבי שכ"מ שמדבר ואינו יודע מה מדבר ה"ל כשוטה ממש. כמ"ש בסה"ת סימן ק"ל ושא"פ. וקשיא על מהרי"ט. וצ"ל דשכ"מ כשאינו יודע מה מדבר גרע מהפתיים הנ"ל. אך לפמ"ש לעיל סעי' ה' דבאמת הרי ר"י נסתפק שמא שכ"מ כהנ"ל אינו נידון כשוטה אלא תונבא בעלמא הוא דנקיט ליה. דהיינו טרדת הדעת. י"ל דלא קשה כ"כ על מהרי"ט. ועכ"פ כ"ז יספיק שלא לשוייה כשוטה כ"א שאין בו דעתא צילותא כחרש גמור. דהנה הת"ש בי"ד סימן א' ס"ק נ' הזכיר מעצמו סברת מהרי"ט לחלק בין עדות לשא"ד ואח"כ העלה שאינו כן ולא הוו כפקח דלא כסברת מהרי"ט אלא ס"ל דלא עדיפי מחרש וקטן דאית בהו נמי קצת דעת נכונה כדאמרינן בכמה דוכתי עכ"ל. ור"ל דמ"מ אינו בן דיעה מדינא וכך הוא ענין הפתאים הנ"ל דנהי שלא הגיעו למדרגת שוטה ממש עכ"פ דינן כחרש. ואתי שפיר לדידי' שלא יקשה ממשמעות הפוסקים גבי שכ"מ שאינו שפוי בדעתו דאין בדבריו כלום דאף אם נאמר דלא גרע מהפתאים הנ"ל עכ"פ דינו כחרש ואין בדבריו כלום כדתנן נתחרש הוא כו' אינו מוציא עולמית:

קיצור כ"ז אם נטרפה דעתו לגמרי אבל בנד"ז אינו כן שהרי מדהשיב על השאלה הן הרי מסברי ליה וסבר. ועוד דקורדייקוס ג"כ כיון דלית ביה מהסימנים (דפ"ק דחגיגה) י"ל

אינו שוטה רק שאין בו דעתא צילתא וה"ל כחרש וכן י"ל בשכ"מ כשאינו שפוי וא"י מה מדבר. וראיה מהמשנה ר"פ כה"י והשוטה ושנטרפה דעתה דפלגינהו בשנים. ולהרמב"ם דס"ל דהני דחגיגה לאו דוקא מ"מ היינו כשנטרפה דעתו לגמרי משא"כ בנד"ז. וראיה מהפתיים ביותר שבהרמב"ם לפי' מהרי"ט חאה"ע סימן י"ו חשיבי פקח. ולהת"ש דומים לחרש ולא לשוטה. לכן י"ל גם בספיקו דר"י עכ"פ אין להחמיר בו יותר מבחרש:

ט וכ"ז אפילו בשכ"מ שאינו שפוי בדעתו ומדבר וא"י מה מדבר. י"ל דדינו רק כחרש ולא כשוטה ויכול לגרש אשתו החרשת. אך עכ"ז זהו להלכה ולא למעשה. אבל בנד"ז שנזכר רק שלא היה אפשר לבודקו כד"ת מפני שלא היה שפוי בדעתו ולא נזכר שדיבר ואינו יודע מה מדבר. בכה"ג ודאי די לתפוש שהוא כחרש כי למהרי"ט ודאי י"ל שדינו כדין הפתיים הנ"ל וגיטו כגט פקח כיון דשאלו ממנו והשיב הן. וגם להת"ש י"ל דהוי עכ"פ רק כחרש. וכיון שכן הרי זה כפקח שנשא חרשת ואח"כ נתחרש הוא דמוציאה בגט דע"ז ודאי יש ראיה ברורה מהמשנה נתחרש הוא כו' וגם מוכרח כן מהמשנה ג' דפרק חרש. וגם שזה פשוט בלא ראיות דפקח שנשא חרשת ואח"כ נתחרש הוא דמוציאה בגט. אלא שבנד"ז ג"כ י"ל שכן הוא מטעמים הנ"ל:

אחכ"ז עלה בדעתי קושיא דהנה בניתי היסוד דקורדייקוס מפני שאין בו אחת מכל הסימנים (דפ"ק דחגיגה) אינו נחשב שוטה כ"א רק שאין בו דעתא צילותא וה"ל כחרש. ויש להקשות ע"ז קושיא גדולה דהא רב כהנא אמר רב ס"ל חרש המדבר מתוך הכתב יכול ליתן גט לאשתו ואוקימנא דס"ל כרשב"ג וחלוקין עליו חביריו על רשב"ג בגיטין פמש"א (דע"א א'). ואם איתא דמי שאחזו קורדייקוס דינו רק כחרש ולא כשוטה. א"כ אם יכול לדבר מתוך הכתב נותנין גט לאשתו לרשב"ג ולרב כהנא אמר רב. וזה נגד סתם מי שאחזו קורדייקוס ואמר כתבו גט לאשתי לא אמר כלום. וא"א לומר דסתם מתניתין דמי שאחזו אתיא דלא כרשב"ג וכש"כ שא"א לומר דרב לא ס"ל סתם מתניתין. ועוד כשרצו להוכיח דחלוקין עליו חביריו על רשב"ג אמאי לא הוכיחו ממתניתן דמי שאחזו קורדייקוס. אעכצ"ל דמי שאחזו קורדייקוס חמור מחרש ואף שיכול לדבר מתוך הכתב לא מהני אף לרשב"ג משום דלא דמי לחרש כ"א נחשב כשוטה. וא"כ ה"ה שכ"מ שאינו שפוי בדעתו דהתוספת (והתוס') מדמו ליה למי שאחזו קורדייקוס עכצ"ל דחמור מחרש ודינו כשוטה. וזהו א"כ סתירה לדברינו הנ"ל. ועוד יש לחזק הקושיא. דהנה לרשב"ג דאמר חרש שיכול לדבר מתוך הכתב דינו כפקח גמור א"כ ודאי כש"כ אם אינו יכול לדבר מתוך הכתב אבל יכול לדבר בפיו ממש תיבות אלו כתבו ותנו גט לאשתי אף שאינו יכול לדבר דברים אחרים. י"ל לרשב"ג חשוב פקח. ואף לרבנן דפליגי ארשב"ג נ'

דלא פליגי אלא בחרש שאינו יכול לדבר בפיו כלל שאינו לא שומע ולא מדבר ודיבורו ע"י הכתב לא חשיב להו כלל. אבל כשיכול לדבר תיבות הנ"ל בפיו י"ל אין זה חרש. ומ"מ לרבנן צ"ע די"ל כיון שלא יכול לדבר מאומה זולתי תיבות הנ"ל וגם אינו שומע כלל אפ"ל דחשוב חרש. וזה צ"ע וחקירה בש"ס ופוסקים. אבל לרשב"ג דס"ל דאף חרש שיכול לדבר מתוך הכתב חשוב פקח גמור. לכאורה י"ל כש"כ אם יכול לדבר בפיו כתבו ותנו גט לאשתי. וכיון שכן הרי במי שאחזו קורדייקוס הרי אומר בפיו כתבו ותנו גט לאשתי ואמאי לא מהני אם דינו רק כחרש. וכש"כ שהרי הוא מדבר כל הדברים ולא תיבות אלו לבד. אעכצ"ל דדינו כשוטה ולכן אין דבריו מעלין ומורידין כלל:

ועכ"ז נלע"ד לומר שאין קושיא זו שובר לדברינו כלל מתרי טעמי. הא' י"ל דאע"ג דרב כהנא אמר רב ורשב"ג ס"ל דחרש שיכול לדבר מתוך הכתב חשוב פקח גמור כדפרש"י בגיטין (דף ע"א א') בד"ה חרש שהיה פקח. היינו בסתם חרש שאין אנו רואין בו שאין בו דעתא צילותא. ואדרבה אפילו סתם חרש שאינו יכול לדבר מתוך הכתב יש בו קצת דעת. רק דלרבנן דר"א היא לאו צילתא. ולר' אליעזר מספקא לי' אם היא דעת צלולה או לא. או שפעמים דעתו צלולה לגמרי וחשוב פקח ופעמים אין דעתו צלולה וחשוב כשוטה כמבואר ביבמות פרק חרש (דקי"ג סע"א וע"ב). וע"ז אמר רשב"ג דאם החרש הזה יכול לדבר מתוך הכתב הוא דעתא צילתא אף לרבנן דפליגי עליה דר' אליעזר בפ' חרש דעד כאן לא מספקא לי' לר' אליעזר בחרש אם היא דעת צלולה כו' אלא רק כשאינו יכול לדבר מתוך הכתב אבל ביכול לדבר מתוך הכתב ודאי יהי' פשיטא לר' אליעזר דחשוב דעת צלולה. וס"ל לרשב"ג דגם רבנן לא יחלקו עליו בזה כ"א בסתם חרש נחלקו. כן מוכרח לומר לרב ורשב"ג. א"כ לפ"ז בחרש שאנו רואין בחוש שאין בו דעת צילותא ודאי אע"פ שיכול לדבר מתוך הכתב לא מהני ולא מידי. דהא כל עיקר ספיקו דחרש לר' אליעזר זהו משום אם יש בו דעתא צילותא. א"כ כשאנו רואין שאין בו דעת צילותא. אף לר' אליעזר חשוב אינו בן דעת וכש"כ לרבנן. ואין נפ"מ ממה שיכול לדבר מתוך הכתב. ולכן במי שאחזו קורדייקוס שאנו רואין שאין בו דעתא צילותא מה מהני מה שמדבר מתוך הכתב או בע"פ הרי שלא בדעת ידבר. ועיקר הענין דחרש שאני שהוא כך תמיד ואין זה חולי שגעון אבל קורדייקוס זהו שאחזתו חולי בלבול הדעת לכן כיון שאנו רואים שאחזתו בלבול הדעת לא שייך שמה שמדבר יהי' ראיה על שיש בו דעת שהרי זה הדבור יש בו מקודם שאחזתו בלבול הדעת וגם כל בלבולי הדעת אדרבה מדברים יותר וסימן לשטות מילין וכש"כ דלא מהני מה שיכול לדבר מתוך הכתב. ונהי דאמרינן דאין זה שוטה גמור. מ"מ הוא קצת שוטה לענין שאין בו דעתא צילותא כמו מדרגת

החרש שהוא אינו כמו השוטה וכך הוא מדרגת הקורדייקוס אבל עכ"ז בזה אינו שוה לחרש שחרש טבעו כך מתולדתו או אח"כ אבל הוא כך בענין א' תמיד ולכן כשהוא יכול לדבר מתוך הכתב זהו ראיה שיש בו דעת ולא כשאר חרש שאינו בן דעת. אבל מי שאחזו קורדייקוס שהוא ענין חולי שמסיר הדעת אין מה שיכול לדבר מתוך הכתב שום ראיה על הדעת ושוה בזה לשוטה גמור שאין הדבור והכתב אות על שאינו שוטה כי לא בדעת ידבר ויכתוב. נמצא לפ"ז קורדייקוס יש בו דרך שהוא שוה לחרש ודרך שהוא שוה לשוטה היינו שהוא שוה לחרש לענין ערך הדעת שאין בו דעתא צילותא כמו חרש ולא כ"כ כמו שוטה שאין בו דעת כלל. ושוה לשוטה לענין זה שהוא דמיון חולי השגעון והעדר הדעת. ולא כמו חרש שטבעו כך ולכן אין הכתב והדבור נ"מ כלל בקורדייקוס כמו בשוטה ולא מהני מה שמדבר מתוך הכתב. וראיה דהא בסתם חרש אע"פ דחזינא ליה דחריף לא פליג רשב"ג דאין דינו כפקח כדמשמע בפרק מש"א (דע"א ב'). ועיין שו"ת צ"צ סימן ע"ז. ולא פליג רק ביכול לדבר מתוך הכתב דעי"ז מתברר שהוא פקח כדפרש"י. א"כ כשאנו רואים שאינו פקח ולאו דעתא צילתא מה מהני מה שיכול לדבר מתוך הכתב. ולכן שפיר י"ל דמי שאחזו קורדייקוס אין דינו כשוטה כיון שאין בו אחד מהסימנים דפ"ק דחגיגה ולהפוסקים האומרים דדוקא הנך סימנים הם המחזיקים אותו בשוטה י"ל שאין דינו כשוטה רק כחרש אלא שאעפ"כ מה שמדבר לא מהני ולא מידי. ואף שבירושלמי רפ"ק דתרומות ופרק מש"א משמע דטעמיה דרשב"ג זהו שכשיכול לדבר מתוך הכתב ה"ל מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו דמכוין בזה בדעת נראה דזה מהני ג"כ רק בחרש ומשום דאינו שוה לשוטה כלל. אבל במי שאחזו קורדייקוס דהוא חולי חסרון דעת לא שייך שיהי' מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו כמו דלא מהני זה בשוטה. ואף את"ל דלענין מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו לא שייך זה החילוק דלעיל. מ"מ י"ל כמו שהקשו שם על רשב"ג ממתניתין נתחרש הוא או נשתטה אינו מוציא עולמית ותירצו דמיירי בשאינו יכול לדבר מתוך הכתב כמ"כ יתרצו על מתניתין דקורדייקוס. ולש"ס דילן דמתניתין נתחרש הוא אתיא דלא כרשב"ג ולא מהני בזה מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו. א"כ במי שאחזו קורדייקוס הטעם כמש"ל דכיון שאנו רואים דלאו דעתא צילתא לא מהני מה שיכול לדבר מתוך הכתב אף דמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו. היוצא מזה דמהא דרשב"ג אין שובר לדברינו דמי שאחזו קורדייקוס אין דינו כשוטה רק כחרש. רק דיכול לדבר מתוך הכתב לא מהני בזה אף לרשב"ג כנ"ל. הב' דאף אם נאמר דמי שאחזו קורדייקוס דינו כשוטה ממש וא"כ ה"ה שכ"מ כשאינו שפוי ומדבר ואינו יודע מה מדבר. עכ"ז בנדון זה שלא נזכר שהיה מדבר ואינו יודע מה מדבר רק שלא היה

שפוי בדעתו י"ל דלא חמור מחרש. וכיון שהשיב הן מספיק זה ליתן גט בקדושי חרשת כמו שנתבאר:

סימן קס

בענין מ"ש במהרי"ק שורש י"ט בשם הר"א דהנך ד' דפ"ק דחגיגה הן דוקא. לכאורה צ"ע מפ"ט דב"ב (דקנ"ה ע"ב) הן אמת דמש"ש שטותא יתירתא חזא ביה י"ל דזהו בכלל המאבד מה שנותנים לו. וכ"מ בהריב"ש סימן תס"ח שסמכן זה לזה משמע שהוא ענין אחד. אך מש"ש ושדי ביה קשייתא כו' זביני לאו זביניה. משמע עי"ז נחשב שוטה כמש"ש התוס' (דקנ"א ע"א) ד"ה אתמר דמירי שהגיע זמנו לימכר בנכסי אביו (דהיינו בן שמונה עשרה שנה לרבא) ומתחלה היה סבור רבא שהיה שוטה ולכך לא הוה מקחו מקח וממכרו ממכר כו' הרי ע"י דשדי קשייתיה נחשב שוטה. וכ"כ בהג"א שם ב סימן ל"ד סד"ה והפעוטות. וז"ל ואפי' בן עשרים שנה ועביד מילי דשטות כגון ההוא דאכל תמרא ושדי קשייתא בביתא ומסברי ליה ולא סבר אין ממכרן ממכר עכ"ל. מיהו אפ"ל דבאמת אינו שוטה לכל דבר ואין זה שוטה האמור בתורה. אלא דלענין למכור בנכסי אביו שאמרו עד שיהא בן עשרים שנה נידון כקטן. הרי בעינן לזה שיהי' לו דעת מיושב יותר מסתם דעת שהוא מבן י"ג שנה ויום אחד. ולכן אף שהוא בן עשרים שנה אם אנו רואים שאין בו דעת דאכל תמרי ושדא קשייתא כו' אין ממכרו ממכר בנכסי אביו דלא עדיף מפחות מבן עשרים ויודע בטיב כו'. ויש ראיה לזה שהרי גדולה מזו מבואר בנמוק"י שם וז"ל ודעת הרא"ם ז"ל דכל שיש לו עשרים שנה וסימנים אע"פ שאינו יודע בטיב משא ומתן ממכרו ממכר. אבל הריטב"א ז"ל כתב בשם רבו הרא"ה ז"ל דכש"כ שאם לא היה יודע וכו' שהוא שוטה ואין מקחו וממכרו כלום ויותר נכון בעיני דעת הרא"ם ז"ל שלא תקנו על דבר שאינו מצוי כמו שכתבו הכי לעיל גבי ירושה והניחוה על הדין שהרי לענין קדושין וגיטין וחליצה לא חשבינן ליה כשוטה מפני שהוא אינו יודע בטיב משא ומתן עכ"ל. הרי להרא"ה והריטב"א אע"פ שהוא בן עשרים שנה ואינו שוטה ע"ד דאכיל תמרי ושדי קשייתא כ"א שאינו יודע בטיב משא ומתן נחשב שוטה ואין מקחו וממכרו כלום. ועכצ"ל שזהו רק לענין נכסי אביו. ונהי דהנ"י דחה דבריו זהו רק כשאינו יודע בטיב משא ומתן אבל אם אכיל תמרי ושדי קשייתא ומסברי ליה ולא סבר י"ל שלגבי נכסי אביו אין ממכרו ממכר ועיין בש"ע ח"מ סימן רל"ה ססע"י ט'. ועיין בב"י סימן רל"ה סעי' י"ג בד"ה ומ"ש בשם רב אלפס. הביא דברי הנ"י מ"ש בשם הרא"ם דכל שיש לו עשרים שנה וסימנים אע"פ שאינו יודע בטיב משא ומתן ממכרו ממכר.

ושהרא"ה והריטב"א חולקים עכ"ל הב"י. וע"ז כ' בכנה"ג שם בהגהת הב"י אות כ"א וז"ל והוא (ר"ל הנ"י) הסכים לדברי הרא"ם ז"ל ובהג"א הסכימו לסברת הרא"ה ז"ל מורה צדק עכ"ל והוא הג"א דלעיל. נמצא מ"ש הג"א ועביד מילי דשטות כגון כו' מפרש הכנה"ג לא להחשיבו שוטה ממש עי"ז אלא שאינו יודע בטיב משא ומתן ולכן אין ממכרו ממכר כדברי הרא"ה. וא"כ להכנה"ג הנה להרא"ם והנ"י אפי' אכיל קשייתא ושדי תמרא כל שהוא בן עשרים שנה ממכרו ממכר דאל"כ מנ"ל דהג"א ס"ל כהרא"ה. וכ"מ בהגמי"י ר"פ כ"ט מה' מכירה ובסמ"ג מ"ע סימן פ"ב גבי חש"ו לענין מכירה הביאו דסימני שוטה הן אחד מהארבעה דברים האמורים רפ"ק דחגיגה מוכח דענין ההוא דאכיל תמרי ושדי קשייתא אינו להחשיבו שוטה עי"ז כלל רק שנחשב לבלתי יודע בטיב משא ומתן לכן היכא שצריך לענין המכירה שיהיה יודע בטיב משא ומתן בכה"ג אין מכירתו מכירה. וכ"ז לשטת התוס' דההוא דשדי קשייתא מיירי לענין למכור בנכסי אביו אחר עשרים שנה אעפ"כ י"ל להג"א אין זה שוטה גמור רק דמכירתו לא הוי מכירה ואפשר שכ"ד התוס' ג"כ. וא"כ מוכרח דבש"ע סימן רל"ה ססע"י ט' פסק לא כהתוספות ולא כהג"א. וזה קשה שיפסקו הב"י ורמ"א לא כהתוס' והג"א. אך לפמ"ש י"ל דלא פסק הש"ע רק שא"צ שיהיה יודע בטיב משא ומתן אבל באכיל תמרי ושדי קשייתא ומסברי לי' ולא סבר י"ל אין מכירתו מכירה אע"פ שאינו שוטה גמור ועמ"ש לקמן בשם רב האי גאון בספר מקח וממכר שער ג' ס"ל ג"כ כמ"ש הכנה"ג בשם הג"א:

ולשטת רשב"ם מיירי ההוא עובדא לענין למכור בנכסי אביו כשהוא פחות מבן עשרים שנה כמ"ש רשב"ם שם (דקנ"ה ע"ב) מהכא שמעינן כו' ואינו שוטה ממש אבל בפחות מבן עשרים בעינן חכמה יתירה כו' אתא לקמיה דרבא כדי לחזור בו ולומר שאינו יודע בטיב משא ומתן עכ"ל. א"כ ענין אכיל קשייתא ושדי תמרי היינו להחשיבו עי"ז אינו יודע בטיב משא ומתן ולמעשה כיון דמסברי ליה וסבר החשיבו כיודע בטיב משא ומתן. ותלה ההוא דאכל קשייתא ושדי תמרי בחוצפה יתירה ור"ל שלא נגרע עי"ז מדין יודע בטיב משא ומתן. אבל להחשיבו שוטה גמור זה ודאי לא אפילו לא מסברי ליה וסבר. וכ"פ באגודה שם כדעת הרשב"ם פ"ט דב"ב סעיף ר"י ולמכור בנכסי אביו עד שיהיה בן עשרים שנה והכי הלכתא והני מילי דלא ידע בטיב משא ומתן אבל יודע בטיב משא ומתן אפילו בן י"ג ויום אחד מקחו מקח עכ"ל. וכ"ד הרא"ש שם סס"י ל"ג. וכמ"כ לשטת רב אלפס דההוא עובדא דרבא מיירי לענין שאר קרקעות שלא מנכסי אביו שיכול למוכרם בפחות מבן עשרים רק בתנאי שיודע בטיב משא ומתן כמבואר בש"ע סימן רל"ה ס"ח. א"כ עובדא זו דרבא היינו שלא יהא ממכרו בקרקע כלום אע"פ שאין

לו דין שוטה ממש. וכ"מ בספר המקח לרב האי גאון שער ג' סעי' י"ב דההוא דאכיל קשייתא ושדי תמרי היינו חסרון דעת ולכן אין ממכרו בקרקע כלום אבל לא דהוי שוטה. שהרי כתב ולענין חסרון דעתו הכי גרסינן פרק מי שמת ההוא פחות מבן עשרים כו' אכיל תמרי ושדי קשייתא כו' מכל הני אנפי אתחזי לן בן שלש עשרה ויום אחד עד כ' שנה למכור בקרקע צריך שיהא בן דעת ושיביא שתי שערות עכ"ל הרי ענין אכיל תמרי ושדי קשייתא זהו שאינו בן דעת ולא מהני מכירתו בקרקע עד בן כ' ובמטלטלי ודאי מהני א"כ מוכרח דאין לו דין שוטה עכ"ל. עוד כ' דאפי' בן עשרים צריך בדיקה אם דעתו מיושבת עליו ויודע בטיב משא ומתן כו' אבל אם אינו יודע כשאר בני אדם במשא ומתן או שדעתו מטורפת עליו כו' אין ממכרו מתקיים אלא בב"ד עכ"ל הרי אף שאין דעתו מטורפת רק שאין יודע בטיב משא ומתן אין ממכרו מתקיים נמצא מבואר כמש"ל דגם להתוס' אין הענין שנחשב שוטה גמור רק כיון שאין בו דעת מיושב אין מכירתו כלום אפילו לאחר עשרים שנה ונתברר מזה שאין מכאן שום משמעות דההוא דאכיל קשייתא ושדי תמרי נחשב שוטה וע' בגמ' ר"פ מי שהחשיך דשוטה גרע מחרש מוכח קצת דשוטה לית לי' דעת כלל:

סימן קסא

איש שהיה יושב עם המגרש משעת מסירתו הגט לשליח הולכה עד שיוגמר נתינתו להאשה שהיתה ערך מהלך פרסה ממקום האיש והיה משגיח עליו כדי שלא יבטל את הגט והיה מושכר ע"ז מהמתגרשת. ואח"כ יצא ערעור על הגט לומר שהמגרש לא היה שפוי בדעתו בשעת כתיו"נ הגט וזה העד מעיד שלא כן הוא אלא שהיה שפוי בדעתו כשאר כל האנשים פקחים אם מצטרף הוא לעוד עד שני שמעיד כן ולא לחוש משום שקבל שכר מהאשה אם אין זה כדין הנוטל שכר להעיד דעדותו בטלה:

קודם כל יש להבין המשנה בבכורות פרק עד כמה (דף כ"ט ע"א) הנוטל שכרו לדון דיניו בטילים להעיד עדותו בטלה ובגמ' מנה"מ (ופירש"י דאין נוטלין שכר על הוראה ות"ת שילמוד) אמר רב יהודא אמר רב דא"ק ראה למדתי אתכם מה אני בחנם אף אתם בחנם וכ' בתשו' מהריב"ל ח"א כלל ג' סימן י"ח אחר החידושים ד"ה נדרשתי לאשר שאלוני דנראה מדברי רש"י דמנה"מ לא קאי כ"א לדון אבל להעיד פסול ד"ת מחשש דילמא יעיד שקר בשביל נגיעה ושמדברי הר"ן ס"פ האיש מקדש בשם הרמב"ן שכתב הטעם משום דעבר על מה אני בחנם אף אתם בחנם משמע דמנה"מ קאי גם על הנוטל שכרו להעיד ומ"מ בסוף דבריו נראה ממנו דבשאין השכר רב מסכים לפי' הר"ן וראיתי

מפורש בחי' הרשב"א שם ס"פ האיש מקדש כשיטת הר"ן וז"ל שאין אנו פוסלים אותו אלא עדיותיו מטעם מה אני בחנם כו'. ואע"פ שנטל משניהם כו'. ובחי' הריטב"א שם כתב ואפשר שאין עדות כשרים נפסלת מפני צרופיו כו' והנה מ"ש הרשב"א ואע"פ שנטל משניהם הריטב"א והר"ן לא התנו כן אלא י"ל אפי' נוטל רק מאחד אשכחן דאינו נוגע בעדות כגון שנתן לו אחד מבעלי דינים שכר שיעיד כפי שיודע האמת בין שיועיל לו העדות בין שלא יועיל לו כלל דלפי"ז אינו נוגע בעדות כלל וכ"כ בשו"ת מ"ב סימן צ"ח ולא מיבעי' לפי מעמד הראשון כו' שאם יועיל עדותו כו' שזה ודאי נוגע בעדות הוא כו', אלא אפי' מעמד האחרון שנוטל העד שכר דבר קצוב בין יועיל עדותו בין לא יועיל עדותו והשתא אינו נוגע בעדות כלל כו' משנה שלימה היא הנוטל שכר להעיד עדותו בטלה והך מתניתין לא מיתוקמא אלא בנוטל דבר קצוב הן יועיל עדותו הן לא יועיל עדותו כו'. וע"ש דמפרש דמנה"מ קאי על לדון כדפירש"י ואעפ"כ גם להעיד מיירי בכה"ג שנוטל רק בתורת אגרא בין יועיל כו'. וכ"כ הבית מאיר באה"ע סימן י"ז ס"ג בד"ה פסולי דרבנן וז"ל ולפע"ד פשוט דע"כ לא אמר הרמב"ן דבריו אלא בשוכרו להעיד סתם שיאמר מה שיודע ונוטל משני הבע"ד בשוה כו' עכ"ל ומ"ש שנוטל מב' הבע"ד זה אינו מוכרח וקצת ראיה מדין המורשה דלקמן כשנוטל שכר ידוע אפי' לא יוציא ממון מהנתבע כשר להעיד מדאורייתא עכ"פ אף להרשב"א וה"נ כיון שנוטל שכר ידוע אינו נוגע בעדות יותר ממורשה וע"ש במה שנחלק על הנ"ב סימן ז"ך ובזה מבואר כדבריו בחידושי הרשב"א ג"כ דאחר שהחזיר את השכר צריך לחזור ולהעיד:

קיצור מ"ש מהריב"ל שיש הפרש בפי' מנה"מ בין רש"י ובין הר"נ ונפ"מ דלרש"י הנוטל שכר להעיד מיפסל מדאורייתא משום נוגע בעדות והרשב"א והריטב"א כתבו כהר"ן ופי' המ"ב דמיירי בנוטל שכר בין יועיל עדותו ובין לא יועיל עדותו דאז אינו נוגע בעדות והבית מאיר החמיר דדווקא ג"כ שנוטל משני הבעלי דינים וזה אינו מוכרח:

ב והנה בבעה"ת שער חמישים ח"ד סימן ה' וז"ל ובתשובה לגאון מורשה שהוא מורשה בשכר ידוע אפי' לא יוציא ממון מהנתבע כשרין הן קרוביו בין לעדות בין לדין כו'. אבל מורשה שיש לו חלק במה שיוציא כו' פסולין הן קרוביו בין לעדות בין לדין. וכ' הגי"ת שם דמורשה שהוא מורשה בשכר ידוע אפי' הוא עצמו כשר להיות עד אבל לא להיות דיין. ודין דבעה"ת הביאו הטור סימן קכ"ג סי"ב וכן כ' המרדכי פ' מרובה סימן ע"ז. אך במה שמשמע מהטור (ססע"י הנ"ל גבי לפיכך כו' לא ירשה אחד מהעדים אא"כ קצב לו שכר ידוע) שאפי' המורשה עצמו יכול להיות עד כ' הב"י שם שהרשב"א כתב בתשובה נראה שהדבר מכוער ודמדומי פיסול כו' אין זה נכון כו'. וכתב בכנה"ג שם בהגהת הטור

סקכ"ד שהוא תימא למה הרב"י בש"ע שם סעי' י"א דחה סברת הרשב"א וכפי הנראה דהרשב"א ז"ל מילתא בטעמא קאמר עכ"ל. ובמרדכי פרק מרובה שם הוגה. לא ירשה אחד מקרובי העדים ולא כמ"ש בטור אחד מהעדים. והאו"ת והקצה"ח והנתי"מ לא נרגשו מדברי הכנה"ג ובתשובת מ"ב סימן צ"ח כתב בדין הנוטל שכר להעיד דעדותו בטלה אע"ג שאינו נוגע בעדות דלא דמי למורשה לדעת הטוש"ע דשאני גבי מורשה דאינו נוטל שכר בשביל שיעיד רק בשביל שהוא מורשה אבל הנוטל שכר בשביל שיעיד כו'. ומזה יש לפשוט נ"ד כיון שזה האיש לא נטל שכרו כלל בשביל העדות שמעיד עכשיו שהיה שפוי כ"א נטל שכרו בשביל שיתעסק עמו ויראה שלא יבטל הגט והשליחות. א"כ לבד שאין הדבר אם היה שפוי או לא נוגע לו שהוא מקבל שכר רק עבור התעסקות הנ"ל גם אינו נוטל שכר להעיד כלל לכן לפ"ד הטוש"ע דמורשה כשר להעיד וכמו שביאר טעמם המ"ב ודאי שזה האיש כשר להעיד שהיה שפוי אלא אפי' להכנה"ג שנוטה לדעת הרשב"א דמורשה אינו כשר להעיד הרי יהיב טעמא דמכוער הדבר שאיך זה יתבע בעדותו כו'. אבל הכא זה האיש כבר גמר שליחותו ושכירותו וכבר קבל שכרו. ועכשיו בא להעיד על דבר אחר י"ל שאין זה מכוער כלל שהרי לא היו מוטל עליו כלל לעיין אם הוא שפוי או לא שמזה לא ערער אדם בייאמפלא כלל וזה היה מוטל על הב"ד לא על זה האיש שעליו היה מוטל רק להתעסק עמו שלא יבטל הגט והשליחות. א"כ אינו חשוב נוגע בעדות כלל במה שאומר שהיה שפוי שאפילו לא היה שפוי לא עליו התלונה שהרי לא ציוו לו שישגיח ע"ז והרי סבר שהב"ד עיינו בדבר שאפי' אינו שפוי כ"כ יכול לגרש וכיון שלא היה מוטל עליו וגם לא הגיד אז כלל שהיה שפוי עד שנאמר דגם עכשיו עביד לאחזוקי שקריה עיין באה"ע רס"י י"ז בב"ש שם סק"ג א"כ י"ל דהוא נאמן:

קיצור מ"ש בעה"ת בענין עדות מורשה כשנוטל שכר ידוע יוכלו קרוביו להעיד. ואם הוא עצמו כשר להעיד שבטוש"ע פסקו דיכול להעיד. והמ"ב סימן צ"ח ביאר טעמם ואין כן דעת תשו' הרשב"א ולזה נוטה הכנה"ג. ובנד"ז זה האיש יכול להעיד יותר ממורשה ואין מכוער עדותו אף לדעת הרשב"א:

ג ועוי"ל ע"פ מ"ש הב"י בח"מ סימן כ"ח מחודש כ' כ"א בשם תשו' הרשב"א נ"ל שלא אמרו אלא בעדים שנעשו עדים כבר שהם מצווים להעיד כו' אבל, מי שאינו מחוייב להעיד כו' עכ"ל וע' מזה ג"כ בתוי"ט פ"ד דבכורות משנה ו' א"כ זה האיש שנשכר לישב ולהתעסק עם המגרש משך זמן שוודאי אינו מחוייב בדבר כלל אינו כלל בדין הנוטל שכר להעיד וע' עוד מדין הנוטל שכר להעיד בב"י שם מחודש י"ט ובכנה"ג שם ס"ק קל"ד עד ס"ק קמ"א ובש"ע סימן ל"ד סי"ח בהג"ה ובטור סס"י ט' בדין הנוטל שכר

לדון ובשער משפט סימן ל"ד סי"ח סס"ק י' מה שר"ל דהנוטל שכר להעיד כשאינו נוגע בעדות כשר לעדות אשה כשאר פסולי דרבנן ונחלק על המ"ב סימן צ"ח דסובר להפך. וכבר קדמו בספר בית מאיר סימן י"ז ססע"י ג' ונשא ונתן בדין זה וע' בספר ג"פ סימן ק"כ סק"ט שהאריך הרבה בדין הנוטל שכר להעיד וע' תשו' מהריב"ל ח"ד סימן כ' ו סימן ב' וע' בטח"מ סימן ק"מ ססע"י ח' ומיהו אפי' נתנוהו כבר למחזיק כו'. כדי שלא יהיה העדים נוגעים עכ"ל. א"כ מזה ג"כ יש להסתייע לנ"ד דכבר קיבל זה האיש שכרו אשתקד על עסקיו אינו נוגע בעדות כלל:

קיצור עוד צד להקל עפמ"ש הב"י סס"י ק"ח מחודש כ"א בשם הרשב"א ועוד צד עפמ"ש הטוש"ע סימן ק"מ ססע"י ח':

אך בנדון הב"ד שקבלו עדות זה האיש י"ל דקבלתן העדות אינו מהני דנוגעין בעדותן הן דגנאי הוא להם שגירשו אשה אם בעלה היה שוטה ורש"י פי' פ"ב דכתובות (דף כ"א סע"ב) דהיכא דגנאי הוא להם פסולים לעדות והסכים לזה הש"ך בח"מ סימן מ"ו סכ"ו ס"ק ס"ו וכן האו"ת שם ועיין בגמ' ביבמות פרק הערל (דף ע"ז א') בתוס' ד"ה אם קודם מעשה ובקדושין רפ"ד (דף ע' ע"ב) ובגמ' פ"ו דבכורות (דף ל"ח ע"ב) ובתוס' שם סד"ה אם קודם שהקניטו וה"ה ודאי משום גנאי. ואין לומר דקבלת העדות ה"ל כגילויי מילתא בעלמא שהרי הן אינן מעידין כ"א מקבלים העדות וגבי גילוייא מילתא מבואר בגמ' דכתובות שם (דף כ"ב א') דנאמנין וכ"מ ביבמות שם גבי הרי שמואל וב"ד קיים. דיש לחלק טובא דשם הוא שעשוי להגלות. אבל מה שאומרים בשם העד אינו מלתא דעבידא לגלוייא כ"כ ולא גילויי מילתא הוא. וע' בש"ע ח"מ סימן מ"ו ססע"י י"ט ובש"ך סק"ג דקיום שטרות דרבנן כו'. והכא קבלת עדות דאורייתא הוא. אבל אין להחמיר להצריך קבלת העדות בפני המגרש כדי שיהיה קבלת העדות בפני בע"ד משום דגדולי האחרונים ס"ל דגם בעניני אישות בעינן קבלת העדות בפני בע"ד כהובא בכנה"ג באה"ע סימן מ"ב בהגהב"י אות ע"ח וע' בתשו' מ"ב סימן ק"ו ובתשו' מהר"ר בצלאל סימן ה' ובתשו' מהר"ם אלשיך סימן ק"ד מ"מ כ' בתשו' דברי ריבות סס"י רכ"ו בשם תשו' הרשב"א דאשה שיש עדים שהיתה א"א ומביאה עדים שנתגרשה אין צורך להעיד בפני הבעל וכן לקבל עדים שהאיש גירש את אשתו שיהיה מותר לישא אחרת מחמת חר"ג א"צ להעיד בפני האשה עכ"ל והביאו הכנה"ג שם סק"צ. ואף שבתשו' מהר"ם אלשקר סימן ט"ז ד"ה ומה שכתב החכם נ"ר ערער ע"ז לומר ששם היו כמה סניפין י"ל הכא ג"כ כיון שהוחזקה גרושה ע"פ ב"ד ואם בעדים אמרו חזקה אין העדים חותמים על השטר אא"כ נעשה בגדול פ"ב דכתובות (דף י"ט ע"א) ופ"ט דב"ב (דף קנ"ה ע"א) וש"ע ח"מ סס"י

מ"ו. כמו"כ מה"ט י"ל חזקה ב"ד לא סידרו הגט אם היה שוטה. וע' תשב"ץ ח"א סס"י א' ס"ל ב"ד עדיף טובא משני עדים עד שעדים אין יכולים להכחיש ב"ד יעו"ש. וכיון שהוחזקה גרושה אף שאח"כ יצא ערעור לומר שהיה בו חשש שוטה אין להחמיר עוד שיהיה קבלת העדות בפני המגרש וסגי אף שלא בפניו. והנה ז"ל השו"ע ח"מ סימן כ"ח סי"ח לא אמרו אין מקבלין עדים שלא בפני בע"ד אלא בתובע שמביא עדים על תביעתו אבל המביא עדים לפטור א"ע מקבלים עכ"ל והוא מדברי הר"ן פרק אלמנה ניזונית (דף צ"ח ע"א) גבי מוכרת שלא בב"ד אם צריכה שבועה וז"ל ולא עוד אלא אפי' באחר נמי לא שייך אין מקבלין עדים אלא בפני בעל דין אלא בתובע שמביא עדים על תביעתו אבל זו שבאה לפטור א"ע ודאי מקבלין עכ"ל. ומקור דבריו נראה שהוא מדברי הרמב"ן שכ"כ בשמו בשט"מ שם וז"ל ויש להשיב לפי שאין מקבלין עדות אלא בפני בע"ד וזה שבוש שכיון שמכרה ויתומים תובעים אותה אם יש לה עדים ודאי מקבלין אותה לפטרה עכ"ל. והנה הרמ"א בד"מ סקי"א כ' וז"ל וכ"כ הרשב"א בתשו' סימן אלף כ"א דמקבלין עדות ממחזיק קרקע ומביא ראיה לפני ב"ד על חזקתו אע"פ שאין המערער לפנינו וע' במשרים נתיב י"א ח"ב עכ"ל. והנה תשו' הרשב"א זו מדברי המשרים הזכיר הב"י שם מחודש י' סמוך לדברי הר"ן הנ"ל שהזכיר מחודש ט' ולא נראה מדבריו שעולים בקנה א' כי ז"ל תשו' הרשב"א הנ"ל שהביא הרי"ו במשרים נתיב י"א ח"ב תשובה לרשב"א ראובן שהוא מחזיק בקרקע שהיא מוחזק וידוע מתחלה לשמעון ושמעון זה אינו עמו במדינה ובא ראובן לב"ד ועדי חזקתו עמו אם מקבלין בלא שמעון שאומר שנאבד שטרו והשיב כי מקבלין כי לא אמרו אין מקבלין אלא כשמערער שמעון דלא מחזקינן אינשי בגזלני וכ"ש שאינו בעיר כאותה דהגוזל דלא בעי שלחו לי' ולא בא וכ"ד הראב"ד בהגוזל וזו אפילו קרא ערער עכ"ל. נשמע דעת הרשב"א דווקא משום שלא ערער שמעון הא אם ערער שמעון אין מקבלין אע"פ שהוא מוחזק בקרקע ובא לפטור א"ע. וא"כ זה לכאורה לא כדעת הר"ן דפרק אלמנה דלא שייך אין מקבלין עדים אלא בפני בע"ד רק בתובע כו' והרי זה המוחזק בקרקע אינו תובע כ"א בא לפטור א"ע. ויש לומר דקרקע שאני וכ"כ בתשובת מהרי"ט חח"מ רס"י ל"ב זו ודאי שגגה היא דמדמו תביעת ממון לתביעת קרקע. רק בטעם דתשובת הרשב"א פירש משום שהמערער אינו בעיר ובמח"כ לא ראה ברי"ו דהטעם משום שלא קרא ערער כלל וגם בדברי הר"ן חילק מהרי"ט דלא בכל פטור אמרו דמקבלין כו' ע"ש וע' בקצה"ח סימן כ"ח סק"ט חיזק ג"כ דעת מהרי"ט דגם לפטור אין מקבלין רק לפטור א"ע מתביעת ב"ד מה שתובעים שלא בפני הבע"ד וכו' וכ"כ ב סימן ק"י סעי' ב' סק"ב. וע' או"ת סימן כ"ח סי"ח מ"ש ומהרי"ט תירץ דווקא כשכבר

המלוה תובעו כו'. ולפע"ד אין כן כוונת מהרי"ט כלל רק כוונתו כשהיתומים תובעים אז ההכרח לקבל עדות וכ"נ מדברי הרמב"ן דלעיל שממנו מקור דברי הר"ן:

קיצור ענין מ"ש בש"ע סימן כ"ח סי"ח. אבל המביא עדים לפטור א"ע מקבלים שלא בפני התובע ומקורו מדברי הר"ן והרמב"ן. ומ"ש הרשב"א בתשו' הובאה ברי"ו זהו ענין אחר דמקבלין לפטור מערעור באופן כשאין עדיין מערער דלא כרמ"א וע' תומים בסעיף י"ח ג"כ הקשה על הרמ"א. ובדברי הר"ן פי' מהרי"ט דלפטור ג"כ אין מקבלין רק כשיש תובע שלא בפני בע"ד האמיתי אז ההכרח לקבל עדות מהנתבע שלא בפני בע"ד האמיתי להפטר מתביעתו של תובע זה:

ובהיות כן י"ל מ"ש בתשו' דברי ריבות בשם הרשב"א שאלו אשה שיש עדים שהיתה א"א ואמרה גרושה אני ועדים מעידים אותה הרי זו תנשא אפי' שהעידו שלא בפני הבעל. וצ"ל הטעם כמש"ש לעיל מיניה שאין זה בכלל שאמרו אין מקבלין עדות שלא בפני בע"ד שזו לא באה עכשיו לדון בינו לבינה אלא להעיד על עצמה שהיא מותרת להנשא לאיש זת"ד אף ששם נאמר באופן אחר. וזה לכאורה דומה למ"ש בש"ע ח"מ סימן כ"ח סי"ח הנ"ל דלפטור א"ע מקבלים וה"נ האשה באה לפטור א"ע לכן מקבלים אבל לפ"ד מהרי"ט (שדחה) (נדחה] זה בפשיטות. ובהרמב"ם רפ"ב מה"ג משמע כד' הרשב"א שכ' שם דין ב' היו לה שני עדים שהיא גרושה כו' משמע ודאי אף שלא בפני הבעל. ועוד דאילו בפני הבעל הא גם בלא עדים היא עצמה לבדה נאמנת מרב המנונא ואפשר הטעם כיון בפני הבעל היא לבדה נאמנת לכן אף שלא בפני הבעל לא הצריכו לקבל עדות בפני בע"ד. או י"ל הטעם דלא דמי לשאר תביעות שאף להפטר אין מקבלין עדות שלא בפני המלוה דלמה לנו לקבל מאחר שאין תובעו עתה ולכשיבא המלוה ויתבענו יביא עדים. אבל זו האשה שמביאה עדים להפטר בשביל שלא תהיה עגונה ותוכל להנשא ההכרח לקבל. או י"ל דומי' דתשובת הרשב"א שברי"ו הנ"ל כשזה מוחזק בקרקע ואין מערער מקבלי' עדות ה"נ כיון שאין הבעל מערער לומר לא גרשתיה והיא מוחזקת בעצמה אף שידוע שהיתה א"א מ"מ גם המחזיק בקרקע ידוע שפעם אחד היה הקרקע של אחר וכיון שאין מערער מקבלין העדות וכמו המביא גט בא"י א"צ לומר בפ"נ ובפ"נ ואם יש ערעור יתקיים בחותמיו כו'. ובתשו' מהר"ם אלשקר סימן ט"ז בד"ה ומ"ש החכם נ"ר ערער על תשובת הרשב"א הנ"ל:

ובנ"ד שיש ערעור לומר שהמגרש היה לא שפוי א"כ היה אפ"ל דאין מקבלין העדות בייאמפלא מקום כתיו"נ הגט שמעידים שהי' שפוי כשאר האנשים אלא בפני המגרש אך י"ל לדמות זה להדין המבואר בש"ע ח"מ סימן מ"ו ס"ה דמקיימין את השטר אף

שלא בפני בע"ד והוא תלמוד ערוך פרק הגוזל בתרא (דף קי"ב ע"ב) וע' ב"י שם ס"ח שהתוס' פירשו הטעם משום דקיום שטרות דרבנן כו'. והרשב"א בח"א פי' הטעם משום שהמקיימים לא על מנה שבשטר הם מעידים כו' ע"ש. ולפי טעם זה אם המקיימים הם עידי השטר עצמן דא"כ על מנה שבשטר הם מעידים אין מקיימים שלא בפני בע"ד וכ"כ בשט"מ בב"ק שם בשם הרמ"ה וזה דוחק דסתם אמרו מקיימים את השטר שלא בפני בע"ד והיינו בכל דרכי הקיום שיש. והרי קיום זה שהעדים מעידין על כת"י הוזכר במשנה בכתובות פ"ב ע"כ נ' לכאורה טעם של התוס' עיקר. והנה בנד"ז אפ"ל ג"כ כיון שזו הוחזקה גרושה ע"פ בד"צ דק' ייאמפלא ה"ז כאלו נחקרה העדות שהיא גרושה וקיי"ל בי דינא בתר בי דינא לא דייקא פי"נ (דף קל"ח ע"ב) וע' יבמות (דף ק"ו סע"ב). וע' בטח"מ סימן מ"ו סעיף כ"ה כ"ו כ"ז ועוד אפי' בעדים אמרו חזקה אין העדים חותמין על השטר אא"כ נעשה בגדול כדאיתא בגמ' פ"ב דכתובות (דף י"ט ע"א) ופ"ט דב"ב (דקנ"ה ע"א) וע' בסנהדרין פז"ב (דף כ"ט סע"ב) דהטעם משום זה ידוע לכל שמעשה קטן אינו כלום לכן חזקה כו'. ודוגמא בכתובות פ' המדיר בענין קדושי קטן כו' וה"נ לענין גט ודאי כ"ע ידעי דמעשה שוטה אינו כלום וכ"ש ב"ד הצדק דק' ייאמפלא ואף אם הי' בו חשש שוטה ודאי לא היו מסדרים הגט א"כ ה"ז כאילו יש חזקה שהיה פקח וע' תשב"ץ ח"א סס"י א' ס"ל ב"ד עדיפי טובא מעדים עד שאין שני עדים יכולים להכחיש דבר שנעשה בב"ד וזה צ"ע. אבל עכ"פ ודאי עדיפי מעדים כדמוכח מהש"ס הנ"ל דב"ד בתר ב"ד לא דייקא. וקיי"ל לב"ד טועין לא חיישינן. ולכן אף שעכשיו קרא ערעור ע"ז לומר שהיה בלתי שפוי אין זה חמור מענין קיום השטר דאע"ג שצריך קיום מקיימים אותו שלא בפני בעל דין:

סימן קסב

בענין מ"ש הנ"ב במה"ת חאה"ע סימן קי"ד דגט הוא דין וצריך שלשה דיינים:
הנה דברי רומע"ל שכתב שאף לפ"ד תשו' נ"ב העומדים שם מצטרפים לשלשה להמסדר. מבואר כן בהדיא בג"פ סס"י קכ"ג ד"ה שוב ראיתי בתשו' הרא"ם וז"ל וכ"ת ליבעי נתינת גט תלתא כו' לא היא כו' הלכך נתינת הגט בפני חד סגי אלא דבעינן תרי שימסור הגט בפניהם והן הן עדים הן הן דיינים כו' עכ"ל. והרי כל סמיכת הנ"ב להחמיר דנתינת הגט חשוב דין זהו רק מתשובת הרא"ם. והרי הרא"ם עצמו פוסק דסגי בחד בצירוף שני עדי המסירה כו'. ואף שהג"פ השיב על הרא"ם קצת בזה משום די"א דלא קיי"ל כרב אחא פ"ק דסנהדרין כו' הנה זה אין שייך רק על מה שהקיל הרא"ם דהעדים

נעשו דיינים. אבל בנדון זה שאין אנו צריכין לומר עד נעשה דיין כיון שהיו כמה וכמה אנשים ולומדים לבד העדים והמסדר ע"ז אין שייך קושיית הג"פ. ועוד הרי אדרבה הרי הג"פ חולק לגמרי על הרא"ם דנתינת הגט אינו דין כלל וכמ"ש רומע"ל דדברי הנ"ב הם נגד שטחיות הסוגיא פ"ק דגיטין (דף ה' ע"ב). א"כ לכאורה יש לומר הבו דלא להוסיף עלה במקום שהרא"ם עצמו מקיל. אך עכ"פ בנדון זה דעדיף יותר טובא דהא א"צ לומר כלל עד נעשה דיין כ"א העומדים שם כו' אין מקום לחוש כלל. ואם משום דרומע"ל היה במעמד זה וה"ל נמצא א' קרוב הרי כיון רומע"ל הוציא א"ע מכלל הסידור והעמיד אחר במקומו הרי הדבר נראה לכל שאינו מכלל הב"ד כ"א רק מורה כו' ועע"ג כו' והרי גבי נגעים דמפורש בתורה כמה פעמים וראה הכהן כו' עכ"ז כשכהן אינו יודע לראות החכם רואהו ואומר לו אמור טהור והכהן אומר טהור כו' כמ"ש הרמב"ם פ"ט מה' טומאת צרעת דין ב'. ועוד דהא אף להנ"ב העומד בשטת הרא"ם בשם הא"ז דימו נתינת הגט לחליצה שהיא דין ולכאורה מוכח בהדיא במשנה פרק מצות חליצה (דף ק"ד ע"ב) גבי חלצה בשנים או בשלשה ונמצא אחד מהן קרוב ופרש"י דהדר הוה להו שנים מוכח דזה הקרוב אינו מבטל השנים הכשרים ונשאר עכ"פ שנים. וא"כ בנד"ז ג"כ לענין נתינת גט אינו מבטל מעל' את המסדר והעומדים שם שנשאר תלתא. ומה שיש להקשות ע"ז מהא דקיי"ל פ"ק דמכות (ד"ו ע"א) גבי עדים נמצא א' מהן קרוב כו' עדותן בטלה לגמרי. ע"כ צ"ל דדיני חליצה לא דמו לעדים אף דדיני ממונות. ואף אם לא נאמר כן ונאמר דבדייני חליצה ג"כ אם נמצא א' מהן קרוב או פסול מבטל כל הב"ד אף אם היו חמשה וששה כו'. מ"מ בנדון זה שרומע"ל סילק א"א במכוין מלהיות מסדר אין שייך כל זה:

ובעיקר דינו דהנ"ב הנה הוא ז"ל הקשה לנפשיה קושיא עצומה מהמשנה פב"ת דגיטין (דף פ"ו ע"א) אלא שנתנו לה בפני עדים כו' דמוכח דא"צ ב"ד ע"ש באריכות. ואח"כ תירץ דהתם מיירי בגט ארוסה. ומשום דרוב הפוסקים ס"ל דארוסה אין לה כתובה כו' ואפילו לפ"ד קצת פוסקים דארוסה יש לה כתובה כתב לחלק ע"ש. והנה חילוקו זה השני דוחק גדול דממ"נ כיון שיש לה כתובה מאי שנא מחליצה לשטתו בשם ריב"ן דמשום שיכולה לגבות הכתובה חשוב דין דהא היבם ג"כ אין לו פירות בנכסיה כמבואר בש"ע סימן ק"ס ס"ו וגם אין חייב לפדותה כמבואר בש"ע סס"י ע"ח ואפ"ה חשוב דין ולפי' ריב"ן שהביא זהו מצד הכתובה כו'. וא"כ כמ"כ בארוסה ג"כ נימא הכי. אעכצ"ל דעיקר סמיכתו משום דרוב הפוסקי' ס"ל דארוסה אין לה כתובה. וא"כ זהו פליאה נשגבה אחר המחילה מכבוד תורתו שהרי במשנה זו עצמה דפב"ת דגיטין הנ"ל מסיים כשר וגובה מנכסים משועבדים. ופרש"י בגמרא שם (דפ"ו סע"ב) שהיא גובה הכתובה

ע"י הגט מנכסים משועבדים דתנן ספ"ט דכתובות הוציאה גט ואין עמה כתובה גובה כתובתה. הרי מוכרח דיש לה כתובה וא"כ לכל הפוסקים האומרים דארוסה אין לה כתובה ע"כ מיירי בנשואה. וליכא למימר דאיירי בארוסה וכשכתב לה. דהא הכא מיירי שאין לה שטר כתובה כדפרש"י שהוציאה הגט ואין עמה כתובה. ועוד בארוסה אף שכתב לה ס"ל להרמב"ם וש"ע סימן נ"ה דאינה גובה רק מבני חרי. א"כ להפוסקים הנ"ל מוכרח ממשנתינו לפי פרש"י וכן משמע בירושלמי דגובה מנכסים משועבדים קאי על כתובה יעו"ש. מוכרח דגט נשואה נמי א"צ ב"ד רק שינתן לה בפני עדים. דהא במשנתינו זו מבואר שרק נותנו לה בפני עדים כמ"ש הגאון הנ"ב ז"ל בעצמו. וכיון שכן שלפ"ד רוב הפוסקים מוכרח דגט נשואה ג"כ א"צ ב"ד. ולהחולקים ואומרים דארוסה יש לה כתובה לדבריהם ג"כ אין שום משמעות דגט צריך ב"ד. מהכי תיתי נחמיר בזה נגד כמה משניות דמוכח דגט א"צ רק שני עדים כמו בגיטין ס"פ התקבל אמר לשנים תנו גט כו' ובשאר דוכתי. ונדחק דהכל רק בגט ארוסה כו'. וכ"פ הג"פ להקל בדיעבד וכ"ד הפר"ח ועיין בכנה"ג סס"י קל"ו וכן בתו"ג סס"י קכ"ג פסק כהג"פ. עכ"פ בנד"ז אין שום חשש. ואף להרא"ם ואף להנ"ב אין כאן חשש כדלעיל:

סימן קסג

בענין שקרה בגט שאחר הנתינה כמה חדשים הוציא המגרש לעז שנייר הגט שהביא הוא לכתוב עליו הגט השתחוה לו ישראל מומר לעבודת כוכבים ומזלות. ולכן לא רצה בשעת נתינת הגט שיוכתב הגט רק על נייר שלו. ובעיר [ההוא] וגם סביבותיה לא נמצא כלל מומר לעבודת כוכבים ומזלות:

*)גרסינן בגמרא פ"ג דר"ה (דכ"ח ע"א) אמר רב יהודה כו' עד מ"ט עיר הנדחת כתותי מיכתת שעוריה ופרש"י דהא לשריפה קאי וכשרוף דמי. ושופר בעי שיעור כו'. ויש להעיר דהא לכאורה סברא זו דכל העומד לישרף כשרוף דמי זהו סברת רבי שמעון ורבנן פליגי עליה כן משמע מדברי הר"ן בגיטין פרק המביא תניין (ד"כ ע"א). ועיין במנחות פי"ב (דק"א סע"ב) ודף (ק"ב ע"ב) דר"ש ס"ל כל העומד ליזרק כזרוק דמי ורבנן פליגי עליה. אך התוס' בסוטה פרק ארוסה (דכ"ה ע"ב) בד"ה לאו כגבוי כתבו והא דאמר גבי שופר של עבודת כוכבים ומזלות כו' כתותי מיכתת שעוריה אפילו רבנן מודו משום דאיסור הנאה הוא ולא הוי אלא כעפרא דארעא בעלמא וליכא שיעורא עכ"ל. (גם להעיר דמדקאמר ריה"ו בשל ע' אלילים יצא משמע בין ע"א דנכרי משום אף דלשריפה קאי הרי יכול לבטלו בין ע"א דישראל אע"ג דא"י לבטלו עומד לגניזה ולא לשריפה) ועיין

מזה ג"כ בב"ק פרק מרובה (דע"ו ב'). ועיין בהרמב"ם פ"א מה' שופר ה"ג כ' שופר של ע"א אם תקע יצא ולא חילק בין *) כל הפלפול הזה קאי רק על הדתות שהיו בימי קדם אבל לא בזמן הזה. ע' כוכבים דא"י ובין ע' כוכבים דישראל. ובהגמי"י שם ציין וכן איתא בירושלמי פרק לולב הגזול ובמצות חליצה דאמר ר"א וכן רבי מנא וכן תני רבי חייא ודלא כרבי יהודה דהכא דאמר כתותי מכתת שעוריה וכן תני ר' אושעיא התם עכ"ל. וז"ל הירושלמי שם שופר של ע' כוכבים ושל עיר הנדחת רבי לעזר אומר כשר תני רבי חייא כשר תני ר' הושעיא פסול הכל מודין בלולב שהוא פסול מה בין שופר ומה בין לולב א"ר יסה בלולב כתיב ולקחתם לכם משלכם לא משל איסור הנייה ברם הכא יום תרועה יהיה לכם מ"מ א"ר אלעזר תמן בגופו הוא יוצא הכא בקולו הוא יוצא יש קול אסור בהנאה עכ"ל וכ"ה בירושלמי ביבמות פרק מצות חליצה. ומשמע דפליג אתלמודא דידן וכמ"ש הגמי"י דפליג על רב יהודה דהכא דאמר כתותי מכתת שיעורא וכן תני ר' הושעיא התם ר"ל בירושלמי דאומר תני ר' הושעיא פסול ס"ל כרב יהודה דהכא דאומר כתותי מיכתת שיעוריה וזה דלא כהקרבן העדה בתוספותיו פרק מצות חליצה שכתב הירושלמי לא פליג וזה לשונו ונראה דר' חייא ור' הושעיא לא פליגי דר"ח בע' כוכבים של א"י שיש לה ביטול ולא כתית שעוריה ור' הושעיא איירי בע"ג של ישראל ועיר הנדחת נמי לר' חייא דמכשיר איירי בשופר כו' עכ"ל. ודבריו דחוקים מאד והם ג"כ נגד הגמי"י כנ"ל. גם בפ"ח מה' לולב ה"א כ' המגיד ולא חילק רבינו בין א"י לישראל וע"ש בהגמי"י בשם רא"ם משמע דוקא של ישראל באשרה דמשה העומדת לשריפה. מיהו בספר יראים (סימן קכ"ד) פירש דהיינו ע"ג של ישראל שאין לה ביטול. והר"ן בר"ה כאן כ' וכי אמרינן דבע"ג יצא דוקא בע"ג דא"י כו' אבל בע"ג דישראל כו' מיכתת שעוריה כדאיתא ס"פ כסוי הדם. ובעל המאור כ' ומוקמינן לה להיא דס"פ כסוי הדם באשרה דמשה דכתותי מיכתת שעוריה. והמרדכי כאן סימן תשע"ז כ' דבשל ע"ג דישראל לא יצא דאין לה ביטול אלא שריפה וכתותי מיכתת שעוריה. ודברי הר"ן והמרדכי נובעים מדברי התוס' פרק כסוי הדם (דפ"ט ע"א) מדאמרינן בגמ' שם דבשל ע"ג לא יצא ומפרשים דמיירי בע"ג דישראל. אך קשה דרש"י פי' דכתותי מכתת שעוריה משום דעומד לשריפה והרי ע"ג דישראל אין טעון רק גניזה כמבואר בפרק ר' ישמעאל אומר שלש אבנים (דנ"ב ע"א) והתוס' דיבמות (דף ק"ד ע"א) עמדו על קושיא זו ותירצו ב' תירוצים הא' כיון דטעונה גניזה אין כתותי שיעור גדול מזה. הב' דמיירי בע"ג של א"י שעבדה לדעת ישראל דטעונה שריפה. ולפי תירוץ השני ע"ג של ישראל לא כתותי מכתת שעוריה. והנה פ"ג דסוכה (דל"א סע"ב) גבי באשרה דמשה עסקינן פרש"י אותם שהיו

בשעת כיבוש א"י שהצריכם הכתוב שריפה כו' והתוספות פירשו דהיינו ע"ג של ישראל. אבל לפרש"י י"ל דוקא אותם שהיו כו' משא"כ ע"ג דישראל דטעונה גניזה ולא שריפה כנ"ל. ולפר"ת וכן פי' הכ"מ פ"ח מה' לולב דבע"ג דא"י קודם ביטול כיון דלשריפה עומד חשוב כתותי מכתת שעוריה אף דאם בטלה יש לה ביטול מ"מ כל כמה דלא ביטל חשוב מכתת שיעוריה. א"כ י"ל דוקא של א"י אבל דישראל כיון דאינה טעונה שריפה לא חשוב מכתת שעוריה. אך א"כ קשה ל"ל לומר באשרה דמשה הל"ל באשרה דא"י קודם שביטלה וההוא דיצא זהו לאחר ביטול. גם בלא"ה דוחק שיהא ע"ג דא"י שיש לה ביטול חמירא מע"ג דישראל שאין לה ביטול. ובחידושי הריטב"א רפ"ג דסוכה אמתניתן של אשרה ושל עיר הנדחת פסול אוקים בגמרא באשרה דמשה פירש אשרה שזכה בה ישראל שאין לה ביטול עולמית שעומדת לשריפה וכל העומד לישרף כשרוף דמי וכאלו אפרו מונח וצבור כאן והיינו דאמרינן כתותי מכתת שעוריה עכ"ל. לכאורה אפ"ל דדוקא ע"ג של א"י שזכה בה ישראל היא נק' אשרה דמשה והיא טעונה שריפה כיון דבעצם היא ע"ג של א"י שטעונה שריפה וכיון שזכה בה ישראל אין לה ביטול עולמית וכל העומד לישרף כשרוף דמי. אבל ע"ג של ישראל מתחלתה כיון דאינה טעונה שריפה רק גניזה לא חשוב כתותי מכתת שעוריה. ועיין בש"ג פ"ג דסוכה היה אחד מהן של אשרה שהיתה בימי משה כו' ע"ש דבריו י"ל כמו שכתבתי. ובמרדכי שם רפ"ג וכן בהר"ן משמע דע"ג של ישראל נקרא אשרה דמשה משום דלית לה ביטול. וכן משמע לכאו' בפרש"י פ"ג דעכומ"ז (דמ"ב ע"א) בד"ה אין לה בטילה עולמית וטעונה גניזה כדילפינן בפרק רי"ש (דנ"ב) מושם בסתר עכ"ל הרי ס"ל דע"ג של א"י שזכה בה ישראל ה"ל כע"ג שמתחלתה של ישראל וטעונה גניזה. אך בב"י רס"י קמ"ו בד"ה אפילו ע"ג. וכ' הסמ"ג דטעמו משום גזירה אטו ע"ג של ישראל עכ"ל. א"כ לפ"ז כיון שמדאורייתא היא כע"ג של א"י א"כ יש בה חומרי ע"ג של א"י דטעונה שריפה וחומרי ע"ג דישראל מדרבנן דלא מהני לה ביטול. ואמנם שא"פ ס"ל דמדאורייתא ה"ל כע"ג של ישראל כמ"ש בשער המלך פ"ח מה' לולב הלכה א' וכן משמע מדברי רש"י הנ"ל ואם כן לפי זה הדר דינא מדאורייתא דטעונה גניזה:

והנה בגוף הדין הא דע"ג של ישראל טעונה גניזה ובשל א"י טעונה שריפה רק דמהני לה ביטול. אף שכ"כ בפשיטות הפר"ח בה' גיטין סי קכ"ד סס"ק ב' וז"ל וי"ל דנפ"מ לע"ג של ישראל שאינה טעונה שריפה אלא גניזה מדכתיב ושם בסתר כו' והביא מהתוס' דיבמות פרק מ"ח (דף ק"ד ע"א) שכתבו וא"ת אי בע"ג של ישראל מאי קאמר והא כתותי מכתת שיעוריה והא טעונה גניזה כו' וכמש"ל ומשמע מדבריהם הא ע"ג דא"י טעונה

שריפה. וכ"מ לכאורה בהרמב"ם פ"ח מהע"ג דהלכה ו' כתב ע"ג של א"י שוחק וזורה לרוח או שורף ומטיל לים כו' וגבי ע"ג של ישראל שם הלכה ט' כתב וטעונה גניזה. והכ"מ שם הלכה ו' כתב ושריפה זו למה. והלח"מ שם כ' וז"ל עיין מ"ש התוס' פרק כסוי הדם ד"ה ושחיקה דכל ע"ג תחלתה בשריפה דומיא דעגל וכ"כ הרשב"א בחידושיו עכ"ל. ועל מ"ש הרמב"ם דין ט' וטעונה גניזה כ' הכ"מ ומ"מ איני יודע גניזה זו למה ה"ל לשורפה או לאבדה וצ"ע. ובכנה"ג חלק א"ח בסופו הביא ד' הכ"מ הנ"ל וכתב כבר הרגישו התוספות בזה וכתבו אף אשרה טעונה גניזה פירש ביעור בלי הנאה כמו עגל ששחקוהו וזרוהו עכ"ל. והוא בתוס' בע"ג פרי"ש (דף נ"ב ע"א) ד"ה מה מזבח וקאי על ע"ג של ישראל. אכן רש"י שם ד"ה וטעונה גניזה פי' דכשהיא שלימה וגונזה בקרקע עכ"ל. וכן ראיתי בספר תורת חיים במסכת ע"ג (דף נ"ב ע"א) שפי' דע"ג של א"י דינם בשריפה ושל ישראל דינם בגניזה וע"ג של א"י אף שזכה בה ישראל דינה בשריפה יעו"ש שהאריך. ותמה על הטור והב"י סס"י קמ"ו שלא חילקו לענין ביעור בין ע"ג דא"י ובין ע"ג דישראל. ועיין מזה בשער המלך פ"ד מה' גרושין הלכה ב' סד"ה ומעתה אבא נבא הביא ד' הפר"ח הנ"ל ואיך התוספות (דף נ"ב ע"א) ד"ה מה מזבח ס"ל דע"ג של ישראל טעונה שריפה. ובאמת צ"ל ברש"י ס"פ כסוי הדם (דף פ"ט ע"ב) דע"ג כתותי מכתת שיעוריה משום דעומד לשריפה וכל העומד לישרף כשרוף דמי. א"א לומר דמיירי בע"ג של א"י דהא כיון דמהני ליה ביטול קיי"ל אם תקע בו יצא. אלא ע"כ מיירי בע"ג של ישראל. והרי להפר"ח אין טעונה שריפה רק גניזה ודוחק לומר דמיירי בע"ג של א"י שזכה בה ישראל וכשטת התורת חיים דטעונה שריפה דהא רש"י פי' בע"ג (דמ"ב ע"א) וטעונה גניזה כנ"ל. גם קשה מנ"ל דע"ג דא"י טעונה שריפה הא אמרינן דדינה שוחק וזורה לרוח או מטיל לים ולא נזכר במשנה וגמרא שריפה. ומה שהביא הלח"מ מהתוס' פרק כיסוי הדם (דפ"ח) א"כ אף בשל ישראל דינה בשריפה שהרי כתב דומיא דעגל:

והנה יש להוכיח דא"צ שריפה שהרי שנינו פכ"ש ריה"ו אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה וחכ"א אף מפרר וזורה לרוח כו' ואמרו בגמ' שם פכ"ש (דף כ"ח ע"א) ותנן נמי גבי ע"ג כה"ג מוכח דגם בע"ג הדין כמו גבי חמץ לרבנן דסגי במפרר כו' וזה לא כריה"ו דמצריך שריפה. א"כ גבי ע"ג ג"כ א"צ שריפה. וסוף תמורה (דל"ד ע"א) נז' ואפר אשרה מבואר דהוא מהנשרפין ולא מהנקברין. והובא ג"כ בפסחים פכ"ש שם (דכ"ז ע"ב). והי' אפשר לומר דוקא באשרה ולא שאר ע"ג דסגי בשוחק וזורה לרוח. והרמב"ם פ"ז מה' ע"ג דין יו"ד שכתב ע"ג או אשרה שנשרפה אפרה אסור. היינו דלענין אפרה אם נשרפה גם בע"ג אסור כמו באשרה דנפקא לן מולא ידבק בידך מאומה כו' כמ"ש התוס'

דתמורה דל"ג סע"ב) יעו"ש. אבל לענין לכתחלה י"ל ע"ג א"צ שריפה רק שוחק וזורה כו' וכן בטוי"ד רס"י קמ"ב כ' הלשון אפילו אם שרפה. ועיין תוספות פכ"ש שם (דכ"ז ע"ב) ד"ה חוץ דאפרה אסור אף בע"ג של א"י וכ"מ מהא דתניא סוף ביצה (דל"ט ע"א) גחלת של ע"ג אסורה וכשנעשית גחלת היינו כמו אפר. מיהו התוס' בפסחים פכ"ש (דכ"ו ע"ב) ד"ה בישלה כתבו יש לחלק בין אפרן לגחלים וע' בש"ך בי"ד סימן קמ"ב ס"ק יו"ד. ובפסקי תוספות סוף תמורה כ' אשרות א"י אפילו שרפה ישראל מותרת אם לא אשרה דמשה עכ"ל ודבריו צע"ג אם לא שנאמר דס"ל כקושיית הרשב"א בתוספות דפסחים (דכ"ו ע"ב) דתהוי כע"ג שנשתברה מאיליה כו'. וע' בפנ"י שם ובפרישה רס"י קמ"ב ובכנה"ג שם בהגהת הטור רס"י הנ"ל דלא קיי"ל כקושיית הרשב"א אלא דאפרה אסור אם שרפה ישראל וכדפרש"י ג"כ בפסחים שם ד"ה ואפר הקדש:

לכן נלע"ד דאע"ג דאין טעונה שריפה כיון עכ"פ צריך להיות שוחק וזורה לרוח כו' ואפרה אסור חשוב ג"כ כתותי מכתת שעוריה. דהא התוס' דיבמות (דק"ד ע"א) לחד תירוצא ס"ל דאף היכא דטעון גניזה חשוב כתותי מכתת שיעוריה והגם שלתירוץ שני משמע דאינו כן י"ל היינו בע"ג דישראל דטעונה גניזה כשהיא שלימה כדפרש"י בע"ג (דנ"ב ע"א). וכ"מ בהדיא ממ"ש בתורה ויטמון אותם יעקב תחת האלה בפ' וישלח (ל"ה). והתורת חיים בע"ג (דנ"ב ב') הקשה דאף שקנוהו בית יעקב מ"מ מתחלה היה ע"ג של א"י. וא"כ איך סגי בגניזה לבד ה"ל לשורפה. ותירץ שי"ל שביטלוה תחלה וגנזום רק לרווחא דמילתא והוא דוחק. וכבר כתבתי דמרש"י (דמ"ב ע"א) משמע ע"ג של א"י שזכה בה ישראל דינה בגניזה. עכ"פ מכ"ז נאמר דגם לתירץ השני דתוספות דיבמות הנ"ל היכא דצ"ל שוחק וזורה כו' חשוב כתותי מכתת שיעוריה. אלא דבע"ג של א"י כיון דסגי לה בביטול לא חשיב כתותי מכתת שיעורי' כדפרש"י בהדיא ביבמות (דק"ג סע"ב) גבי סנדל של כו' דאע"ג דסנדל אית ליה שיעורא שיהא חופה רוב רגלו. עכ"ז בשל א"י יצא כיון דמהני ליה ביטול אע"ג שעדיין לא ביטלוה אבל היכא דלא מהני ליה ביטול כגון שזכה בה ישראל אם נאמר דאזי לא סגי לה בגניזה שלימה כו' אלא שוחק כו' וגונזה או מטיל לים. א"כ ודאי חשוב כתותי מכתת שיעוריה:

והנה צ"ל מ"ש בגמ' ס"פ כסוי הדם (דפ"ט ע"ב) הכא כל מה דמכתת מעלי לכסוי. למה הוצרך לכך. תיפוק ליה דלא בעינן שיעורא דהא אמר התם שיעורא בעינן כו' ומזה נ' לכאורה דגבי גט דלא שייך לומר כל מה דמכתת מעלי לכסוי. אע"ג דלא בעינן שיעורא אין הגט גט וגבי לחי דאמרינן בעירובין פרק חלון (ד"פ ע"ב) עושין לחי אשרה ופרש"י משום דלחי אין לו שיעור לרוחבו ועוביו. אלמא מידי דא"צ שיעור אע"ג דלא שייך לומר

כל מה דמכתת מעלי אין נפסל מהא דכתותי מכתת שיעורא. והתוס' שם ד"ה אבל ס"ל דגם לחי צריך שיעורא זוטא דהא רוחב משהו מיהו בעי. מ"מ כיון דלא בעי אלא שיעורא זוטא לא החמירו בו. א"כ לכאורה גם גבי גט י"ל דסגי בשיעורא זוטא ברוחבו אלא שי"ל דדוקא בלחי דרבנן הקילו מיהו לפעמים יש לחי דמהני מדאורייתא כמ"ש בגמ' פ"ק דערובין (די"ב ע"ב) מבוי שאינו ראוי לשיתוף הכשירו בלחי הזורק לתוכו חייב כו' וכן גם לקולא סמכינן ע"ז בדופן סוכה כדאיתא בגמרא פ"ק דסוכה (ד"ז) ואילו גבי כו' וסגי בלחי מיגו דהוי דופן לשבת הוי נמי דופן לסוכה יעו"ש בפרש"י. והרי עושין לחי אשרה. משמע בכל מיני לחי. והבית מאיר סימן קכ"ד כ' דמלחי אין שום ראיה ולא כהפר"ח. ודקדק כן ממ"ש התוס' בערובין שלא החמירו בלחי. א"כ זהו רק בדרבנן וכ"מ בחידושי הריטב"א שם. אבל לפמ"ש דגם בלחי דאורייתא אמרינן כן הוי ראיה. והנה לענין תירוץ הגמרא דס"פ כסוי הנ"ל י"ל עפמ"ש הפר"ח בה' גיטין רס"י קכ"ד דבמידי דבעינן שיעורא כשופר ולולב גם לרבנן דלא ס"ל כל העומד לישרף כשרוף דמי מ"מ חשוב כתותי מכתת שיעורייהו כיון דעומדין לישרף. ובמידי דלא בעינן שיעורא תלוי בפלוגתא דרבנן ור"ש. דלר"ש דאומר כל העומד לישרף כשרוף דמי אין כאן אלא עפרא בעלמא ואינו כלום. ולרבנן כיון דלא בעינן שיעורא מהני. וא"כ להכי ס"פ כסוי הדם לענין כסוי אמר הכא כל מה דמכתת מעלי לכסוי ור"ל דבכה"ג מהני גם לר' שמעון דגם לדידי' מכסין בעפר אפרה כו'. משא"כ היכא דלא שייך ה"ט כמו גבי גט תלוי בפלוגתא דר"ש ורבנן:

קיצור מ"ש בגמרא ס"פ כסוי הדם אבל הכא כל מה דמכתת י"ל זהו מהני אף לר' שמעון. אבל לרבנן אפילו היכא דלא שייך לומר כן מהני היכא דלא בעי שיעורא:

אך לשון רש"י משמע דכתותי מכתת שיעוריה זהו משום כיון כשרוף דמי ממש וס"ל דבהנהו דמצוה לבערן אפילו רבנן מודו לר"ש דכשרוף דמי. ואפשר לפ"ז באמת דוקא בכסוי הדם שרי ולא בגט וצ"ל לחי לא דמי לגט. מיהו מלשון התוס' דסוטה (דכ"ה ע"ב) הנזכר לעיל אות א'. י"ל כמ"ש הפר"ח דרבנן מודו רק דליכא שיעורא. אבל במידי דלא בעי שיעורא כמו בלחי כשר לרבנן. וגם לפרש"י י"ל דמ"ש בגמרא אבל הכא כל מה דמכתת כתותי מעלי לכסוייא היינו שאמתת הדבר כן. אבל גם בלא"ה נמי היכא דא"צ שיעורא כשר דהעיקר הפיסול הוא משום דשופר שיעורא בעינן וכן בלולב וכן בסנדל. גם בלא"ה כיון להירושלמי גבי שופר יוצאין אפילו בשל ע"ג ושל עיר הנדחת וכן בסנדל ואע"ג דבעינן שיעורא א"כ נהי דתלמודא דידן פליג בזה. היינו משום דבעינן שיעורא. משא"כ גבי גט י"ל דחשוב א"צ שיעורא וכמ"ש הר"ן לכן גם של ע"ג דישראל כשר. ולשטת הר"ן ג"כ לרבנן כשר ועוד נוסף לזה דבשל ע"ג דישראל לפ"ד תירוץ א'

בתו' דיבמות (ק"ד א') לא אמרינן בי' מכתת שיעורא וכן להר"ן לא שייך אף לר"ש כל העומד לישרף כשרוף דמי כיון דטעון גניזה. גם אפ"ל הא דקיי"ל שופר של ע"ג דישראל לא יתקע בו משום דכתותי מכתת שיעורי' זה כשהוא ודאי של ע"ג אבל אם הוא ספק ע"ג אף דספק ע"ג אסורה כמ"ש הרמב"ם פ"ז הלכה יו"ד. ודאי שהיא אסורה אבל לא שייך בה כתותי מכתת כיון דספק הוא אינו עומדת ודאי לשרוף עד שנאמר דכשרוף דמי דזה שייך לומר רק בודאי ע"ג. וקצת י"ל כמו בודאי ע"ג דא"י אף קודם שביטלה יוצא בה משום דאפשר לבטלה ואף שעדיין לא ביטלה מ"מ כיון דאפשר לבטלה והיינו ע"י א"י כו'. לכן כמ"כ בספק ע"ג דישראל ג"כ כיון דאפשר אינה ע"ג כלל לא חשיב כתותי כו' וכמו דכלאי הכרם מטמאין טומאת אוכלים ולא אמר כתותי מכתת שיעורא שהתוספות דסוטה פרק ארוסה (דכ"ה ע"ב) הוכיחו מזה דליכא לדמויי הענינים להדדי. והפר"ח הביא מזה ראיה דלא קיי"ל כר' שמעון והבית מאיר כתב דלא אמר כשרוף דמי אלא היכא דמצוה לבערם כמו בע"ג משא"כ בכלאי הכרם כו' ע"ש. ובזה מתורץ קושיית התוס' פרק לולב הגזול (דל"ה ע"א) ד"ה לפי. וא"ת של ערלה ת"ל דמכתת שיעוריה דמצוותו בשריפה כו' עכ"ל ואחריהם נמשכו הר"ן ובחידושי הריטב"א שם. ובאמת זהו נגד פשט הגמרא שם ונגד הפוסקים הסוברים דשל ערלה אינו פסול רק ליום ראשון לבד. אבל לפמ"ש התוס' פרק ארוסה דכלאי הכרם מטמאין טומאת אוכלין ולא אמרינן כתותי מכתת שיעורי' וכ"ש בשל ערלה. לכן לק"מ קושיית התוספות דפרק לולב הגזול וא"ש סוגיית הגמרא דשם כפשוטה. וא"כ לכאורה כשיש ספק שמא אינו ע"ג כלל י"ל דלא חמור מודאי כלאי הכרם. גם בתוי"ט בסוטה פרק ארוסה מ"ב אף דב"ש ס"ל שטר העומד לגבות כגבוי דמי עכ"ז כשיש ספק אם עומד לגבות לא הוה כגבוי כלל וה"נ לר"ש אף דס"ל כל העומד לישרף כשרוף דמי אבל כשהוא ספק שמא אינו עומד לישרף י"ל לאו כשרוף דמי. וכ"ש לרבנן דפליגי עליה רק גבי ע"ג ס"ל כן י"ל היינו בודאי ולא בספק: **ואף** אם גם בספק יחמירו ג"כ. הכא י"ל שאינו ספק שקול כלל אלא קרוב הדבר לודאי דאינו נאמן כלל. ראשית גם מצד עצם הנייר אינו נאמן לאסור דבר שהוא בחזקת היתר כיון שאינו עתה בידו. וגם לא ערער כלל מיד אחר נתינת הגט כ"א בזמן חצי שנה אח"כ וכמבואר בדיני נאמנות ע"א באיסורין שבהרא"ש פרק הניזקין סימן ח' סעיף ב' וסעי' י"ב. ואע"ג דשם סעיף י"ג כשיש רגלים לדבר נאמן י"ל הכא לא חשוב רג"ל וכדלקמן. ועוד היכא דאיכא אמתלא אינו נאמן לאסור אף דבר שבידו ממש כדמוכח מהברייתא דסוף יבמות (דקכ"ב ע"א) א"י שהיה מוכר פירות כו'. ובתשו' הרשב"א ח"א סימן קי"ח דמקחו בידו וכו' וכ"ש הכא דזה מתחלה דבר שאין בידו כלל דלא נמצא כלל ישראל עובד ע"ג

בעירו ובעירה ולא בסביבותיהן ויש כאן אמתלא עצומה דלצעורי קא מיכוין וגם להוציא עוד מעות כמו שמבקש שלשים רוכ"ס. והשני והוא העיקר דהוא דבר שבערוה לבטל גט שהוא בחזקת גט כשר והוחזקה גרושה בב"ד לפנינו והוא גירשה מידו לידה. ועכשיו אחר שמונה חדשים ערער ודאי אינו נאמן כדמוכח מהמשנה פרק הזורק כתב סופר גט לאשה וכו' ואף דשם פי' אם לאחר זמן זהו כשנשאת. זהו כשגם היא טוענת כן ושובר יוצא מתחת ידה. משא"כ הכא י"ל דלאחר זמן אף שלא נשאת אינו נאמן כ"ש זמן רב. ועוד ראיה מהדין שנזכר בשו"ת הר"ן סימן מ"ג הביאה הב"י סס"י קל"ד. כשאומר אח"ז שבטל שליחות הגט ואין לו עדים ע"ז אינו נאמן. וכ' ועוד ראיה מדאמרינן בירושלמי במסכת גיטין וחש לומר שמא החתימו בעדים פסולים. א"ר אבין אינו עשוי לקלקלה בידי שמים בב"ד הוא חשוד לקלקלה שמתוך שהוא יודע שאם בא וערער ערעורו בטל אף הוא מחתימו בעדים כשרים. ואם איתא שלאחר נתינת הגט הבעל יכול לערער כלום כו' אלא ש"מ שלאחר נתינת הגט אין חוששין לערעור הבעל כלל עכ"ל. א"כ ה"נ אין לחוש לערעורו שנייר הגט הוא של ע"ג דישראל כו'. כ"ש שהוא דבר שאינו מצוי כלל יותר הרבה מעדים פסולים:

עוד כ' הר"ן שם ועוד ראיה מדתנן בפרק השולח ואם משהגיע גט לידה כו' לא צריכא דקא מהדר עליה מעיקרא כו' וכ' הרשב"א בפרק המביא תניין (די"ח) גבי וליחוש שמא פייס. ודאי משמע דבעל קא מערער ואמר דבטליה לשליחותו של שליח שלא בפניו כו' ואפ"ה לא חיישינן ומנסבינן לה כו' ואע"פ שהוא ז"ל הקשה כיון דקמהדר עליה מעיקרא כו' דאיכא רגלים לדבר דכל היכא דאיכא רג"ל חיישינן כדחיישינן בכמה דוכתי בגיטין וליחוש שמא פייס כל היכא דאיכא רג"ל כבר תירץ הוא ז"ל דהכא אין כאן ידים מוכיחות כו' וכיון שכן ליכא רג"ל עכ"ל. והנה גם בנ"ד י"ל דליכא ידים מוכיחות כמו גבי התם דר"פ השולח דאע"ג שלא רצה שיכתבו הגט רק על הנייר שיביא הוא דוקא. גם שאל מהמסדר הדין דרס"י קכ"ד בענין גט הנכתב על איסורי הנאה שהרי זה רגלים לדבר שהנייר שלו הוא באמת משל ע"ג. י"ל דכיון שזה אינו מצוי כלל כדלעיל א"כ י"ל שזהו רג"ל שירצה אח"כ לערער על הגט בב"ד ולומר שקר שעשה כן. אבל אין ידים מוכיחות שנעשה המעשה כן דהא אינו מצוי וגם אין אדם משים עצמו רשע כמ"ש בתשו' הר"ן. וא"כ יש לדמותו למ"ש החמ"ח סימן קט"ו ס"ק כ"א עמ"ש רמ"א אבל אם יש רגלים לדבר נאמנת. דאי איכא ג"כ טעמא להתירא אין אוסרין אותה אף שיש רג"ל יעו"ש ואף שהב"ש שם ס"ק כ"ג כתב שיש חולקים ע"ז הכא עדיף. דטמאה אני לך שאני שלמשנה הראשונה נאמנת משום דכסיפא לה כו' משא"כ הכא כו'. ועוד דשם הענין שנאמנת רק

לשויא נפשה חד"א משא"כ הכא. וגם בגוף ראיות הרשב"א דהיכא דאיכא רג"ל נאמנת מהא דאמרינן ליחוש שמא פייס יש להקשות ע"ז טובא מהך מתניתן דכתב סופר גט לאיש כו' דשם מרבה רגלים ואעפ"כ לאחר זמן לא כל הימנו כו'. ולפרש"י שמא פייס ובא עליה י"ל חששא זו שאני. ואף לפירוש הרשב"א דשמא פייס וביטל את הגט הרי עשה כן מדעת שניהם ואין זה שייך לדברי הירושלמי שאינו חשוד לקלקלה בידי שמים כו' משא"כ בנד"ז שיקלקלה רק בידי שמים י"ל אינו חשוד אף שיש קצת רג"ל. ועוד שם גבי פייס מוכח כן מדבריו בשעת נתינת הגט שיש סברא שיתפייס. מיהו ע"ז יש להשיב דגם בנד"ז מוכח מדבריו בשעת סידור הגט שלא רצה נייר אחר כו'. עכ"ז יש טענות להקל חדא דאין כאן רג"ל. הב' דאף בשיש רג"ל י"ל לא חש הרשב"א רק שמא ביטל את הגט בפני שנים שי"ל שאין זה קלקול בידי שמים כי יוכל להביא העדים. משא"כ הכא שאומר שהיה המעשה בינו לבינו. וגם לפרש"י בענין שמא פייס אין הכרח לדינו דהרשב"א וראי' מכתב סופר גט לאשה ושובר לאיש וטעה כו' כנ"ל ועיין בתוי"ט פרק מי שאחזו משנה ז' ומשנה ח' דחששא שמא פייס אינו אלא מדרבנן ומשום לעז ולכן בדין משנה ח' פסק הרמב"ם כמ"ד דלא חיישינן שמא פייס:

אבל אין לומר זה הקמט שקמט בהנייר אין בו ממש ואיתא סוף מסכת ביצה (דל"ט א') גחלת של ע"ג אסורה ושלהבת מותרת דהכא שאני שהקמט על הנייר והשתחוה לו והנייר יש בו ממש. ול"ד למ"ש במשנה פ"ג דע"ג הואיל ולצורה הן עובדין נתיר להן את האילן וה"נ שמא גוף הנייר לא נאסר. דשם הצורה היא בפ"ע אבל כשהיא חקוקה על גוף הכלי נאסר גוף הכלי כדתנן המוציא כלים ועליהם צורת חמה כו' שהכלים עצמן אסורים. ומ"ש ב"י בי"ד סימן קמ"א בשם רי"ו היתר שוקעת לא מיירי כלל בידוע שעבדום:

תשובה בקצרה המגרש שאומר שנכתב הגט על נייר מאיסורי הנאה.

א י"ל שאינו נאמן כלל כיון שאין לו עדים ע"ז. ויש לדמותו למ"ש הרא"ש רפ"ק דגיטין דכיון דודאי שלחם לא חיישינן שמא זייפו הבעל והחתימו בעדים פסולים כו' ערעורו בטל כו' ע"ש וכמ"כ הוא לענין מודעא אם אומר שמסר מודעא ואינו מביא עדים אינו נאמן וז"ש הרא"ש פרק השולח סימן ו' בסופו דכיון דמדעתו מגרשה אינו חשוד לקלקלה בפני שמים (והמכמ"א ש"ז סי"ו הקשה עליו שמא יביא עדים) הביאו הטור סימן קל"ד. ועיין בהה"מ פ"ו מה"ג דין כ"ז וע' מכמ"א דקכ"ג ע"ב ודקכ"ח א' ודקל"ה ע"ב. ואף שמביא ראיה שלא רצה להניח אחר שיקנה נייר היינו שזהו הוכחה שרצה לקלקלה בערעור אח"כ ולבדות דבר זה. אבל לא שעשה כן ממש. דבלא"ה אין אדם משים עצמו

רשע שהרי זהו מעשה רשע לבקש לישראל שישתחוה לע"ג. וע' תשובת מ"ב סימן כ"ב ותשו' ד"ר רס"י קצ"א:

אין להעיר ממ"ש במשנה פ"ג דע"ג הואיל לצורה הן עובדין נתיר להן את האילן וה"נ שמא גוף הנייר לא נאסר דשם הצורה היא בפ"ע אבל כשהיא חקוקה על הכלי נאסר גוף הכלי כדתנן המוציא כלים ועליהם צורת חמה כו' שהכלים עצמן אסורי'. רק יש לחקור כיון כאן אין ממש רק קיפול הנייר. וצ"ע מ"מש ב סימן קמ"א בשם רי"ו היתר שוקעת אך התם לא מיירי כלל בידוע שעבדום:

סימן קסד

בגט שצוה הבעל מתחלה לסופר ועדים לכתוב וליתן בעיר א' ואח"כ כשהלך לעיר אחרת שלחה האשה לשם שליח ושם צוה לכתוב וחתמו הגט ונתנו הבעל ליד שליח להוליכו ומחמת שהדיו לא הי' טוב כ"כ נתפשטו קצת האותיות. והנה הבעל שמו צדוק ונעשה בתחתית הדלי"ת

ד נקודות קטנות ד' מופסקי' זמ"ז והנקודה הרביעית מגעת כנגד סוף הקו העליון של הדלי"ת ומ"מ ל"ד לבי"ת עד שתינוק דלא חכים ולא טפש קוראו ד' ולא בי"ת ולא ה'. עוד נעשה בשם אבי האשה יהודה המכונה ליב נעשה מן הכף דהמכונה כמו מ"ס עד שיש לקרות הממונה ליב. והנה הוא מקום עיגון גדול ועצום שהבעל א"י מקומו כלל עד שהוא עיגון לגמרי והשאלה אם יש להקל ע"י ב' גיטין היינו שיכתוב הסופר והעדים שצוה להם תחלה לכתוב. ומתחלה יותן הגט הב' ואח"כ הגט הא'. והשאלה היא אי אמרי' שנתבטל מינוי שליחות הגט הא' ע"י שכתב וחתם הגט הב' או לא נתבטל. גם יש לעיין אם יש להקל בגט הב' עד שעכ"פ בהצטרף שניהם יהי' יכולים להתירה:

א נדון הדלי"ת דצדוק יש לדמותו למ"ש הפוסקים בענין גיפלאסין דיא אותיות שהכשיר רמ"א ב סימן קכ"ה ססע"י ט"ז וכ' הג"פ שם ס"ק ע"ז וז"ל יראה דהיינו דוקא כשתינוק קורא אותה כתקנה אבל אם מכח לחות הדיו שנתפשט נראים לתינוק כדבוקים ואינו קורא האות יפה יש לחוש ולפסול ובפרט אם הוא בתורף הגט עכ"ל הרי דכל שקורא יפה כשר אפי' הוא מתורף הגט. וא"כ בנ"ד נמי הנקודות קטנות שבתחתית הדלית לא גרע מן גיפלאסין דהתם נמי מסתמא בולטי' עוקצים לכל צד מן האות מחמת התפשטות הדיו ואפ"ה כשר כשתינוק קורא את האות יפה. א"כ כמ"כ בנ"ד שתינוק קוראו יפה יש להקל. ול"ד למ"ש הרב"י בא"ח סימן ל"ו בשם מהרי"ק והריב"ש דהיכא דפשיטא לן שאין האות כצורתה אינו מועיל קריאת התינוק כו'. דהתם שאני דברור לן שהאות

פסול ע"ש. משא"כ הכא אלו הנקודות קטנות לא שינו כלל הדלי"ת לצורת אות אחרת וכיון שכן מהכ"ת יכולים אנו לומר דפשיטא לן שאין האות כצורתה. אדרבה נראה לכל שהאות כצורתה אלא שאלו הם תוספות נקודות ע"י התפשטות דיו שהרי ל"ד כלל לבי"ת כנראה היטב. וגם מוכח דמשום תוספות איזו תג וכה"ג באות אינו נפסל בכך כל שנק' יפה כמבואר בא"ח שם בב"י גבי חטוטרא דחי"ת שאנו עושין מספק כפרש"י ופר"ת והשתא את"ל דלפרש"י פסול החטוטרות דר"ת א"כ מוטב לנו לא לעשות חטוטרות כלל דהא בלא חטוטרת נמי כשר דדוקא סופרי דוקני חטרי' לגגי' דחי"ת. א"ו משמע דאין האות נפסל ע"י תוספות קצת כשלא נשתנה לצורת אות אחר. וא"כ בנ"ד נמי אין תוספות הנקודות פוסלות האות ובפרט שהן נקודות מופסקין ולא קו אחד (ויש לתלות שהן נקודות ואין לומר א"כ נשתנה קריאת האות דצדוק הוא בחולם ועכשיו יקראו בצירי עיין ג"פ סימן קכ"ה ס"ק ל"ז דז"א דאין כאן צירי כיון שהן ד' נקודות וגם הוי"ו שאחרהד' יוכיח וע"כ יתלו בט"ס). ועוד דכל מ"ש בב"י בא"ח סימן ל"ו בשם מהרי"ק והריב"ש הוא רק לגבי ס"ת דבעי' כתיבה תמה משא"כ בגט וכדמחלק מהרי"ק שם בהדיא בשרש ע"א וז"ל ואפי' את"ל דרבינו ברוך ס"ל דבחסרון התלייה נפסדה האות עד שלא תקרא ה"א אלא חי"ת מ"מ עכצ"ל דאין קפידא כ"א בהא דלמיהך אבל לא בשאר ההי"ן כיון שרגילות הוא להשתמש בהן במקום ה"א אפילו במחובר הרגל אל הגג דהא בתפילין (נ"ל שהוא ט"ס וצ"ל דהא בגט) לא כתיב וכתבתם דלישתמע כתיבה תמה וגדולה מזו כתב רשב"א בתשובה כו' עכ"ל. וכך פסק בש"ע סימן קכ"ו סעי' מ"ז מ"ח וכ' הב"ש שם סק"מ שכ"ד רמ"א ג"כ להכשיר במקום עיגון. וא"כ כ"ש בנ"ד שיש לדמותו למ"ש במהרי"ק שם בשם רש"י גבי הא שנגע רגלו שאין שם ה"א משתנה משום חסרון תליית רגלה אלא דאיכא משום מראית העין כו' וה"נ אין כאן שינוי ממש שלא נשתנה לאות אחר וא"כ ודאי יש להקל ע"י קריאת התינוק לכ"ע ור"ל אפי' לדעת מהרא"י החולק על מהרי"ק עב"י סימן קכ"ו ד"ה ולמהך חסר יו"ד ובחמ"ח ס"ק כ"ב ובב"ש שם:

קיצור מצד הנקודות שנעשו תחת הדל"ת דצדוק אין לפסול כיון שהתינוק קורא יפה ד' ולא ב' ולא ה':

ב ומ"מ נ' דצריך למחוק הנקודות בסכין וכמ"ש בש"ע סימן קכ"ו סמ"ח גבי נדבקו רגלי ההי"ן. ועיין בג"פ שם סקק"ג שכ' וז"ל וצ"ע אמאי לא כתב מרן בש"ע סעי' מ"ז גבי שי"ן ועי"ן שלא היו היודי"ן נוגעין בהן דיתקנם. (ר"ל אמאי הכשיר במקום עיגון שלא ע"י תיקון). ואפשר משום דהך מילתא דיכול לתקן אחר שלא נצטוה מפי הבעל הרא"ש ז"ל קאמר לה בההיא תשובה דלא האריך הוי"ן כמ"ש הטור בסס"י זה וחזינן

להריב"ש סימן שט"ו ו סימן נ"ו דס"ל דטפי עדיף ליתנו בלא תקון כיון שהתינוק קורא אותה וי"ו דאם צריך תיקון איך יתקן אחר להאריך הווי"ן. וסבור מרן דלענין כתיבה להאריך הווי"ן או לדבק היודי"ן של שי"ן ועי"ן טפי עדיף ליתנו בלא תיקון ע"י אחר כיון שתינוק קורא אותה כתקנה. אבל לענין גרירת דבק רגלי ההי"ן והקופי"ן טפי עדיף ליתנו בתיקון ויגררם אחר אע"ג דלא נצטוה מפי הבעל עכ"ל. ועיין בג"פ ס"ק ק"ו משמע שם דהריב"ש עצמו פליג אפילו במחיקה. מיהו נ' לחלק דדוקא למחוק רגלי ההי"ן וקופי"ן שנגעו דמשמע שהסופר הגיע אותם למעלה וא"כ כיון שהסופר הי' שליח הבעל ה"ל כאילו בשליחותו הגיע אותם וא"כ כשיבוא אחר וימחוק י"ל דגרע טפי מאילו לא מחק אבל בנגיעה שנעשי' ממילא שלא ע"י הסופר רק ע"י נדנוד וכה"ג או מחמת התפשטו' דיו א"כ פשיטא דלא שייך לומר שכשיפריד הנגיעה יהיה גרע טפי נהי שאפ"ל שאין כאן תיקון מאחר שמפרידם בלא מצות הבעל מ"מ אם לא יועיל לא יזיק גם להריב"ש. ועיין בתשו' רבינו ז"ל בנדון גט שהובא ממסטיסלאוו לדובראווני שציוה ג"כ למחוק הדביקות. ומש"ש דתמיהת הריב"ש לק"מ לשטת הרא"ש וסיעתו דלא בעי' שליחות בכתיבה. ולכאורה לפמ"ש אף להאומרים דבעינן שליחות אין זה מקלקל עכ"פ מאחר שנעשה הדביקות שלא ע"י הסופר שליח הבעל אך כוונתו דלמ"ד דבעי' שליחות אין כאן תיקון עכ"פ. אבל למ"ד דלא בעי' שליחות יש כאן תיקון. ונ' דאפ"ל דגם למ"ד דבעי' שליחות יש כאן תיקון בגרירת הדבקי' שנעשו שלא ע"י הסופר לפ"ד הסמ"ק בענין אם נפל טפת דיו לתוך האות דרשאי למוחק' ואין כאן משום ח"ת כיון שכבר נעשה האות כתיקונו ועכשיו הוא מסיר מה שנתקלקל אח"כ א"כ כמ"כ י"ל דלא בעי' בזה שליחות הבעל ג"כ מאחר שכבר נכתב גוף האות בשליחות הבעל. דהא בסה"ת ריש ה' תפילין סימן ר"ה משמע להדיא דח"ת חמיר טפי משלא לשמה דגט דכ' בהדיא דאף למ"ד גט שכתבו שלא לשמו מהני אם מעביר עליו קולמוס לשמו מודה דאם כתבו ע"י ח"ת לא מהני העברת הקולמוס. וא"כ מאי דמהני להסמ"ק בח"ת דהיינו אם כבר נכתב האות כתיקונו דמותר למחוק טפת דיו שנפל לתוכו אע"ג דהוי ח"ת כש"כ דלא איכפת לן במה שהמחיקה היא שלא לשמה. הן אמת דלכאורה משמע בב"י סימן קכ"ה בהפך שכ' בד"ה ואם יש בו אותיות דבוקות כו' ושמא סובר הרא"ש דנהי דבגרירת הדביקות לא מיפסלי משום ח"ת מ"מ צריך שיגררם הסופר שכתב הגט במצות הבעל כו' כיון שע"י גרירה זו חשוב גט כשר להנתן לכתחלה עכ"ל. אלמא דחמירא לי' טפי מצות הבעל מח"ת. וצ"ע שזה לכאורה נגד ד' סה"ת הנ"ל. מיהו הב"י מסיק דהיכא דלא אפשר יגררם אחר אלמא היכא דלא אפשר עכ"פ לא חמירא מצות הבעל מדין ח"ת. כש"כ דלהרמ"א שם שתי'

בענין אחר י"ל דח"ת חמירא כפשט סה"ת. וא"כ יצא לנו דגרירת הנקודות מהדלי"ת אינו מקלקל לד"ה. וגם מתקן לדברי האומרים דלא בעינן שליחות בכתיבה כמ"ש רבינו ז"ל להדיא. גם אפשר שאפילו לדברי האומרים דבעינן שליחות מתקן הוא עכ"פ לדעת הסמ"ק. ואע"פ דלא קיי"ל כהסמ"ק מ"מ מצרפי' דעתו לסניף כמבואר בהג"פ (ועוד דבגרירת הדבוקי' לכ"ע מהני גרירה גם בת"מ א"כ לא נק' כתב לכ"ע ולא להסמ"ק לבד):

קיצור ומ"מ י"ל שיש למחוק הנקודות כיון שנעשו מאיליהן י"ל מהני להו מחיקה ובפרט לדעת הסמ"ק:

ג שוב מצאתי בפר"ח סימן קכ"ה סקט"ו ד"ה כתב מהרד"ך כו' וכן כשקוץ קטן כל דהו יוצא לחוץ לאות באופן שאינו משנה מצורת האות כלל וגם האות ניכרת ללא חכים ולא טפש גם בזה נ"ל להכשיר עכ"ל ועמש"ל דמוכח כן מדין חטרי' לגגי' דחי"ת כנ"ל. ועיין מג"א סימן ל"ב סעיף י"ז ס"ק כ"ג פסק כהרד"ך וזה הפך ד' הפר"ח ועיין א"ר סקכ"ט כ' שהחמ"ח סימן קכ"ה סקי"ב פליג על הרד"ך. וא"כ גם הב"ש שם ס"ק י"ב פליג וכ' דהלבוש ס"ל כהמג"א וז"ל הלבוש באה"ע סימן קכ"ה ס"ט וי"א דאפילו אם האות ניכר בעוד הטפה עליו ואין גוררין אותו אלא כדי שיהא ניכר יפה אפ"ה חשוב ח"ת ופסול עכ"ל ובג"פ שם סעי' ח' ס"ק ל"ז הביא תשו' מהרד"ך הנ"ל וז"ל עיין תשו' מהרד"ך דמ"ש הפוסקים בטפת דיו שנפלה באות ואינה ניכרת היינו שנפלה בחלל האות ואינה נוגעת בצידי האות שתראה כאילו היא מגופה אז מפלגינן בין ניכרת האות לאינה ניכרת האות. אבל היכא שנוגעת הטפה בצידי האות אז ודאי אין האות ניכרת ואם מחקה הוי ח"ת יע"ש ויראה לי דהיא חומרא יתירה אלא אפילו תהיה הטפה נוגעת בצידי האות אם תינוק קורא אותה כתקנה יכול לגרור הטפה ולא הוי ח"ת כנ"ל. וכ"כ עוד בס"ק ל"ב. ועיין בא"ח סימן ל"ב בש"ע רבינו ז"ל סעי' כ"ב פסק כהרד"ך לפי שידוע שאז נמשך הכל אחר הגאון המג"א ועפמ"ג שם וע' במחצית השקל הביא ד' פר"ח הנ"ל. ולדינא במקום עיגון ודאי יש לסמוך על המקילים שהם הרבים ובתראי החמ"ח וב"ש והג"פ והפר"ח ועוד בגט גם המחמירים יודו במקום עיגון דלא גרע מרגלי ההי"ן וקופי"ן שנגעו דבסת"ם פסול ובגט כשר במקום עיגון כנ"ל. אך ל' פר"ח נ' דתרתי בעי שאינו משנה מצורת האות וגם האות ניכרת ללא חכים כו'. ולא הבינותי דכל שניכרת ללא חכים עכצ"ל שאינו שינוי גמור וכ"מ מל' הג"פ דבהא לחוד תליא. וכיון דלית בי' משום ח"ת נ"ל דה"ה דלא איכפת לן אם יהיה המחיקה בלא מצות הבעל וזה מב' טעמים. הא' דכל היכא דלית בי' משום ח"ת לדידן א"כ דיעבד אף שלא מחקו כלל כשר בגט משום דעכצ"ל דניכר לתינוק דלא חכים דאל"כ היה אסור לדידן משום ח"ת וכיון דניכר ללא חכים סגי בדיעבד במקום

עיגון ורגלי ההי"ן יוכיחו כנ"ל. ב' הא דבעי' שהבעל יכתבנו או במצותו היינו מדכתי' וכתב והרי מוכתב דרשו ולא וחקק א"כ היכא דסגי בח"ת עכצ"ל שע"ז לא נאמר וכתב דכבר נתקיים וכתב באות זה בלא החקיקה א"כ כבר נתקיים כן לענין מצות הבעל ג"כ. כלל העולה שי"ל דאפילו בסת"ם הוה כשר כה"ג למחוק ובגט י"ל דאפילו בלא מחיקה כשר כיון דניכר ללא חכים כו' ואעפ"כ טוב למחוק הנקודות:

קיצור הרד"ך והמ"א מחולקים עם הפר"ח והג"פ והחמ"ח והב"ש. ובגט י"ל גם הרד"ך יודה. ומ"מ י"ל נכון שיתנו תחלה להאשה קודם שימחוק הנקודות וימחוק ושוב יתן פעם ב':

ד ובנדון הכ"ף דהמכונה. הנה אם הוא שנתחבר הכ"ף עם הוי"ו ונעשה הממנה (או אפשר נעשה וי"ו שני וה"ל הממונה) והנה ודאי מחמת חסרון מלה זו אין לפסול דאף אם היה כותב לכתחלה רק יהודא ליב היה נ' דכשר אע"ג שיש לחוש שיפרשו שנק' כן יחד בשני השמות ובאמת נק' לס"ת יהודה ובפ"כ ליב מ"מ בדיעבד לא מיפסיל אם כ' יחד בלא המכונה כמבואר ממ"ש הב"י סימן קכ"ט ד"ה מי שיש לו ב' שמות כו' דמהר"ר ישראל מיירי כו' וכדפי' רבינו ז"ל בתשו' המתחלת אודות האשה שנק' שרה לאה כו' וכ"ש שנהגו לחתום כך באגרות ושטרות יהודה ליב מה גם והוא העיקר שהוא שם אביה וקרוב לדמותו בדיעבד עכ"פ לחתימת העדים שבתה"ד סימן רל"ד ע"ש דה"נ אם לא הזכיר שם אביה כלל כשר אלא דבשינה פסלי' לי' וזה אינו שינוי וע' ג"פ סימן קכ"ט ס"ק נ"א ועוד דאפילו את"ל דאיכא לפרושי הכי והכי א"כ לא חמיר מלא כתבו כלל ע' ג"פ סימן קכ"ח סק"ג ועי' תשו' ריב"ש סימן נ"ז ועמ"ש בתשו' א' שי"ל דעדיף מלא כתבו ודו"ק. אבל מה שיש לחוש שלא יסברו שיש לו ג' שמות יהודה הממנה ליב. וה"ל שינוי השם. מיהו כיון דהוא בשם אביה יש לצדד להקל כיון שאינו שינוי גמור דעכ"פ נז' שמו יהודה וכן ליב מה תאמרו שיאמרו שיש לו שם ג' אפשר אין זה שינוי גמור לפ"ד הירושלמי פ' השולח גמרא דהלכה ג' והגם דלא קיי"ל כן וכמ"ש בש"ע סימן קכ"ט ס"ג אינו גט. אך בנד"ז דהכל יבינו שטעות סופר הוא יש לצדד עפמ"ש בש"ע סימן קכ"ו ס"ך. ומ"ל דלוג אות א' ומ"ל חבור ב' אותיות דעכ"פ הכל יכירו סגנון הדבר ועוד דשם הממנה ליכא כלל אצלינו. ול"ד לתשובת הרשב"א במיוחסות סימן קמ"ח דהתם עכצ"ל שזה שמה אבל הכא יאמרו דצ"ל המכונה ול"ד לטעות בשם הבעלים שהרי הוא נטפל לשם ולא השם ממש. בשגם שי"ל דשם אביה ממש לא עדיף מזמן שהוא תורף דרבנן ולדעת הג"פ השינוי בשם אביה הוי דרבנן ע"ש בסקנ"א א"כ כשם שבזמן תלינן בט"ס ה"נ הכא. מיהו בתשו' תודת שלמים סימן א' מבואר דשינוי שם אביה הגט בטל וכ"נ

יותר [ע' מפתח] ואעפ"כ בכה"ג יש לצדד כיון השמות יהודא ליב נכתבו בטוב והממנה יובן שט"ס הוא וצ"ל המכונה:

ה עוד נ' לצדד להסמ"ק דס"ל אם כבר נעשה האות כתקנה ואח"כ נפל לתוכו טפת דיו מותר למוחקו. א"כ כ"ש בנ"ד עב"י בא"ח סימן ל"ב. ולפ"ז י"ל דה"ה דלא איכפת לן מצות הבעל. אפס צ"ע אי כללא הוא. דהא הרשב"א פ' הבונה כ' וז"ל מהא דאמרינן הב"ע כגון שנטלו לגגו של חי"ת עשאו שני זיינין שמעינן דכה"ג לא מקרי חק תוכות שאינו אלא כמפריד בין שני אותיות דבוקות וכן שנטלו לגגו של דלי"ת ועשאו רי"ש אינו אלא כדיו שנפל ע"ג האות ומעבירו עכ"ל ועי"ן שם שחלק ע"ז וע' תשו' פנים מאירות ח"א סימן ס"ו א"כ מי נימא דלרשב"א אם כ' הסופר שם האשה (רחל) דחל דה"ל חספא ממש יוכל אחר לתקנו לגרור הד' שלא במצות הבעל אעכ"צ לחלק להרשב"א בין ח"ת למצות הבעל א"כ דילמא י"ל כן להסמ"ק ויש לחלק דזיל בתר טעמא עב"י בא"ח סימן ל"ב כיון שכבר נעשי' האות בהכשר וה"נ כבר נכתב האות במצות הבעל. ועוד ראי' דכמ"כ לענין כתבן שלא כסדרן יגנוזו קיי"ל דהיכא דא"צ רק גרירה אין לחוש דדוקא כתבן תנן. א"כ כמ"כ י"ל לענין מצות הבעל וכש"כ דדין זה קיל טפי דהוי ממש שני אותיות דבוקות ומל' רשב"א נ' דפשיטא לי' דבהא מהני הפרדה אע"פ שנשתנו לצורת אות אחר כמ"ש כמפריד כו' אלא שרד"ך מחמיר בי"ד סימן ער"ד והיינו לשטת סה"ת משא"כ לסמ"ק. ולסה"ת נמי אפ"ל דכבר נת' אם לא כ' המכונה כלל כשר א"כ לא חמיר מדין טופס דיש בו אותיות דבוקות שאין ניכר לתינוק נמי כשר כמ"ש הג"פ סקכ"ה ס"ק ס"ה מה תאמר דנ"ד גרע לפי שיוכל להיות טעות ששמו כך וה"ל שינה שמו מ"מ כיון שעכ"פ יפריד בין הדביקים לא יהי' הטעות שהרי יהיה כ' המכונה נהי דההפרדה לא מהני לאחשובי כאילו נכתב המכונה אבל עכ"פ מהני שלא יהי' הטעות וה"ל כלא נכתב כלל דכשר לכ"ע. וכ"ת א"כ היכי משכחת לה שינה שם עירו או שינה שם אביו דפסול או בטל הגט הרי יוכל למחוק לגמרי שם אביו ושם עירו ויהיה הגט כשר דבלא נכתב כלל מקילי' דיעבד אעכצ"ל דלא מהני מחיקה אא"כ יהיה נמחק ע"פ צווי הבעל וקודם חתימת העדים. איברא ודאי הכי הוא אם השינוי השם נכתב במצות הבעל או שכ' הסופר דה"ל שליח הבעל לכך גם המחיקה צ"ל ע"י הסופר שהוא שליח הבעל. אבל בנ"ד שהדיבוק נעשה ממילא אחר כתיבת הגט וחתימתו בכשרות גמור. א"כ כמו שהפיסול נעשה ממילא כך הפירוד אין צריך להיות דוקא ע"י הסופר שהוא שליח הבעל. אלא דמ"מ לאכשורי תיבה זו ממש א"א רק מצד חק תוכות וגם לאכשורי תיבה זו בעינן ג"כ מצות הבעל. אבל לגבי הכשר שאר הגט מהני הפירוד שלא יהיה שינוי שמו. והגע עצמך אם בגט כשר היה בא איש

א' והיה כותב עוד שם א' להמגרש ואח"כ מחקו למה לא יוכשר ע"י מחיקה זו. וכמ"כ ממש בזה. וזכר לחילוק זה ממ"ש הטור ב סימן קכ"ו בשם בעל העיטור דכל הני דקדוקי דוקא כשהבעל כ' הגט ואומר כוונתי לקלקלה כו' ולפי ערך זה נמי יש לחלק בין אם שינוי השם נכתב ע"י הסופר שליח הבעל או שנעשה ממילא (עוד יש לחלק בע"א דהתם מסר הבעל גט זה המקולקל לשלוחו א"כ מי הוא שיתקנו משא"כ הכא מסר הבעל גט כשר והקלקול בא ממילא. ועוד ראיה ממ"ש בטוש"ע סימן קמ"ז החילוקי' בין תנאי חוץ לשאר תנאי' דבחוץ אם כ' בתוכו אע"פ שחזר ומחקו פסול ובשאר תנאי' מהני מחיקה וכן החילוקים בין לפני התורף לאחר התורף דלפני התורף אמרי' שנכתב הגט ע"ד כן כו'. ומכל הלין נשמע לנ"ד שנעשה הדיבוק אחר כתיבת וחתימת הגט ונעשה שלא ע"י הסופר שליח הבעל א"כ נהי דתיבה זו א"א לתקנה כנ"ל מ"מ מהני המחיקה לשלא יופסל כל הגט הנכתב בהכשר. ואע"פ שעד שלא נמחק הי' פסול הגט מחשש שינוי השם מ"מ עכשיו כשמפריד ביניהם אין כאן שינוי השם ודמי לספר המנוקד שבהסיר הניקוד כשר לדעת הל"ח דפ"ב ולהפוסלי' היינו משום שכבר נכתב לשם הנקוד כו' (ע' בע"ג (דמ"ז ע"ב) נוטל מה שחידש. מיהו התם לא נאסר הבית כלל אבל הכא היה הגט פסול ואפשר הפסול הוי רק משום לעז ולא מדין גמור וצ"ע). עוד יש לצרף לסניף לפמ"ש הג"פ סימן קכ"ה סקכ"ז בשם תשו' הרדב"ז שעשה מעשה כסברת הרא"ש גבי הארכת הוי"ן מיהו דוקא במידי דאינו פסול אלא מדרבנן כו' עכ"פ לדידי' במידי דפסול מדרבנן יוכלו לתקן ושינוי שם אביה כ' הג"פ סימן קכ"ט סקנ"א דפסול דרבנן לבד. מיהו בתשו' פ"י סימן י"ח מבואר דפליג אהרדב"ז דלא קאמר הרא"ש דיכול לתקן רק במידי דבדיעבד כשר כו' ע"ש ועוד דבתשו' תו"ש מבואר דשינוי שם אביה הגט בטל וכמש"ל. ואעפ"כ יש לצדד להקל משאר טעמים הנ"ל:

קיצור עוד סברא כיון קלקול תיבת המכונה להממונה נעשה אח"כ ממילא יוכלו ב"ד לתקן המ"ם ע"י גרירת הדיבוק שיהיה נכתב המכונה ונהי דלא יועיל לא יזיק עכ"פ ויהיה כאילו נכתב יהודה ליב:

ו ועתה נבא נידון גט השני הנה בטור סימן קמ"א הביא ב' דיעו' בעשה שני שלוחי' על דבר א' זה אחר זה דהרמ"ה סובר דשליחות הא' נתבטל ע"י מינוי שליח הב' ואין כן דעת הרא"ש והרשב"א והעיטור וכ"כ רש"י במר' ר"פ השולח ואיפסיקא הלכתא בש"ע שם סעי' מ"ד כדעת המרדכי בשם רש"י ועיין ב"ש סימן ל"ז סעיף יו"ד ס"ק י"ג והסכים עמו בספר המקנה שם סעיף יו"ד. ומה שיש לחוש בנ"ד כיון ששליחות הב' היה מעשה ממש שמסר להם גט י"ל דמבטל שליחות הא' דהוי דיבור לבד (אח"כ מצאתי להמכמ"א שער

ו' סימן כ"ג העיר ספק זה בשם מ"ז הרב ז"ל יעו"ש) ודמות ראי' מדעת הר"ן שברמ"א בש"ע סימן קמ"ג סעיף יו"ד אבל מסר כו' מיהו הר"ן לא כ"כ רק דרך אפשר וגם ל"ד כלל לנ"ד דהתם בשעת תנאי הראשון לא עשה שום דבר רק דיבר לבד. משא"כ בנ"ד נתמנו שלוחים ממש לכתי' וחתי' ונתינת הגט ע"י דיבורו הנ"ל. ויש ראיה להיפך מן דיעה ראשונה שבהגה' ש"ע סימן מ"ם סעי' ב' והיא דעת הירושלמי והרמב"ן והרמב"ם ע' חמ"ח שם סק"ז הרי התם מעשה גמור אינה חזרה מן דיבור שהרי קדושי הראשון נק' דיבור כדאיתא בקדושין (דף נ"ט ע"ב) וקדושי שני הם מעשה גמור ואע"פ שהוא סתירה ממש זל"ז וא"א קיומם רק בדרך רחוקה ונפלאה כו' כש"כ הכא דשניהם על דבר א' ואין קיום השליחות הא' רחוק כ"כ אם ישרף או יאבד או יפסל גט זה. לכן גם מהחולקי' שם יש לומר שיודו בנ"ד דשא"ה שמעשה השני הוא סתירה והפך לגמרי למעשה הראשון ובהכרח דהוי חזרה ממעשה הראשון. משא"כ הכא אדרבה תרווייהו חד פעולה ממש עושים ר"ל לגרש אשה א' א"כ מהכ"ת נימא שע"י שליחות הב' מבטל שליחות הא' אדרבה הא ממהר לגרשה כמ"ש הרא"ש בתשובה כלל מ"ה סימן ה'. והנה הרא"ש הוא מהסוברים ב סימן מ' דנתבטלו קדושי ראשון דלא כהירושלמי וכאן סובר דלא נתבטלו והטעם לחלק כנ"ל ופשוט הוא. והנה בספר המקנה סימן ל"ז ססע"י י' הקשה אמאי התם ב סימן ל"ז ס"י הוה ספק ולקמן סימן מ' פשיטא לי' להרא"ש והטור דנתבטל קמאי ולק"מ דהתם ב סימן מ' הוי גמר מעשה בסתירה ודאית להשליחות אבל ב סימן ל"ז ס"י אינו גמר מעשה כי אם שליחות. וגם יוכל להיות שהשליח ב' יקדש ג"כ אותה אשה כו' ע"כ הוי ספק וגם טעם זה יש להוסיף כאן דשא"ה שמעשה הב' הוא גמר ממש וא"א לה לחזור ממנה. משא"כ בנ"ד מעשה הב' אינו גמר שהרי עדיין לא ניתן הגט וביכולתו לבטלו וגם ביכולתה לקבל גט הא' וגם כמה סיבות יוכלו להיות בהגט א"כ לא חשוב מעשה ממש לבטל הגט הא'. ועוד דהתם גבי קדושין אילו היתה רוצה להתקדש לאחר אחר שנתקדשה להשני לא היתה יכולה אפי' היתה אומרת לאחר שימות בעלה דה"ל דשלב"ל וכיון שכן אנו רואין שקדושי שני חשובי' סתירה לקדושי הא' אפי' קדמו קידושי הא'. משא"כ הכא גם אחר שנתן הגט זה לשלוחו עדיין ביכולתו היה למנות שלוחי' על כתי' גט אחר א"כ אין זה סתירה וביטול לשליחות הקדום. כ"נ לומר שלא להרבות במחלוקת. ועוד ראיה מקדושין (ע"ט א') אבל איתתא כו' ופרש"י אע"ג דקידשה א"ע לא ביטלה את השליח כו' ע"ש. הרי דאפילו בכה"ג שעשתה מעשה לסתור סד"א דלא ביטלה מכ"ש בנ"ד שאינו לסתור וגם אינו גמר מעשה. ולכן גם להמסקנא שם בנ"ד לא הוי ביטול. וענ"ל דגם שם לא הוי ביטול כלל. רק כיון דקדושיה קדושין ממילא אין

ממש בקדושין שיקדשה שלוחה אח"כ. אמנם אם מת ארוסה ואח"כ קידשה שלוחה י"ל דקדושיו קדושין. ועכצ"ל כן לדעת הרמב"ן והרמב"ם שבש"ע סימן מ' ס"ב גבי מת השני דחלו קדושי ראשון יעו"ש ודקדק רמב"ן שם מדלא תנן ואינה מקודשת לראשון כמ"ש בהר"ן ר"פ האומר ובחה"ר וה"נ יש לדקדק כן מדלא תנן ושל שלוחה אינן קדושין כו' ודו"ק. ולהרא"ש ורשב"א שם י"ל דקדושי השליח אין כלום שביטלה שליחותו עי"ז. (מיהו י"ל להיפך דרמב"ן ור"ן נמי מודו שם דהתם י"ל דדמי למיאון שכשקידשה א"ע הוי כמיאון ע' הטעם בר"ן כיון שאמה קידשה לאלתר לכן מה שקידשה א"ע הוי חזרה ע"ז כמ"כ שם השליח נעשה לקדשה לאלתר ולכן מה שקידשה א"ע הוי חזרה ע"ז. משא"כ ב סימן מ' שהראשון קידשה אחר ל' יום כו' לא מוכח כ"כ דמה שקידשה א"ע לשני הוי חזרה). והנה אם בנ"ד היה הבעל מוסר גט שני לאשתו והלך לו ונמצא הגט פסול. אז י"ל דתלי' בפלוגתא זו. גם אפ"ל דלכ"ע הוי ביטול כנ"ל דדמי לנתנה רשות לשלוחה לקדשה ואח"כ קידשה א"ע כו'. ויש לדחות די"ל דגם הרא"ש ורשב"א מודו דבזה לא הוי ביטול לשליח קמא כיון שהשליחות הוא לדבר א' לגרש אשתו ואינו מעשה לסתור. משא"כ התם דקבלת קדושין מאיש אחר הוא ביטול לגבי שתתקדש לראשון. וכה"ג חילק הב"ש סימן ל"ז ס"ק י"ג וצ"ע (ונ' דדמי לשלהן נשחט ראשון ונמצא טריפה ולא נמצא בגמ' שם איך הדין וע' סוף תשוב' רש"י שבמרדכי ר"פ השולח). ומ"מ בנ"ד שלא מסר גט לידה רק עשה שליח הולכה א"צ לכ"ז בלא"ה שהרי עדיין אינו גמר מעשה וגם הכל אדבר א' ואיכא תרתי למעליותא ודמי למ"ש רש"י במר' שם אע"פ שקדמה לקיחתן כו' אע"פ שמחזירין כו' ע"ש הגם דיש לחלק דהכא כיון שמעל' שלח לו שיסדר הגט שם היה אצלו קרוב לודאי שמעתה לא יעשו עוד שלוחי' הראשונים שליחותן מ"מ אנ"ל בהכי דהתם נמי מסתמא היה דעתם שלא ימצא השליח פסחם כגון שנתאחר דמסתמא מש"ה לקחו ושחטו ועיקר הטעם דבגלוי' דעתא לא בטיל שליח וכ"ש הכי דליכא גילוי דעתא רק לאהדורי בתר גירושין כמ"ש רש"י ול"ד כלל לקידשה א"ע ולקידשה שני שהוא גמר מעשה לסתור כו' רק הרמ"ה לחוד פליג וכבר נדחו דבריו ב סימן קמ"א סמ"ד. והא דב סימן ל"ז סעי' י' הביאו יישב הב"ש ס"ק י"ג. ובמ"ש מתיישב מ"ש בס' המקנה סימן ל"ז ס"י וז"ל וכן מוכרח לומר בדעת הרא"ש כו'. ולפמ"ש יש חילוק אחר דב סימן מ' ס"ב הוי גמר מעשה משא"כ ב סימן קמ"א סמ"ד. וגם מ"ש עכצ"ל דמעשה עצמו שאני א"צ לזה כלל דב סימן מ' הוי גמר מעשה מש"ה הוי ביטול להרא"ש. משא"כ ב סימן ל"ז ס"י הוי רק מינוי שליח שני ולא קדושין ממש עדיין מש"ה י"ל דמספקא לי' אבל בנ"ד קיי"ל דלא הוי ביטול מכמה טעמים הנ"ל. ומכ"ז נשמע ג"כ שאין לחוש למ"ש מעל' שכאן היה אצלו

כודאי שלא יכתבו עוד סופר ועדים הראשונים. דמ"מ משום היסח הדעת לא נתבטל שליחותם. דאפילו גילוי' דעתא שרוצה לבטלו לא מהני כ"ז שאינו מבטל בפי' כ"ש היסח הדעת. ותו דאין לך היסח הדעת גדול מן הדין ד סימן מ' ס"ב שנתקדשה לשני ובודאי הסיחה דעתה מקדושי קמא ואפ"ה ס"ל להירושל' דאם מת שני חלו קדושי ראשון כנ"ל. והחולקים שם היינו משום דעשתה מעשה גמור לסתור לגמרי כנ"ל ולא משום היסח הדעת לחוד כו' כנ"ל. משא"כ בנ"ד שמעשה השני אינו גמר מעשה דעדיין לא נמסר לידה גם אינו לסתור מעשה הא' שהרי שניהם הוא כוונת דבר א' י"ל דלכ"ע לא חשוב ביטול כנ"ל. ודין ברירה ודאי לא שייך כאן כמ"ש הרשב"א בתשו' בב"י סימן קמ"א. ובנדון הקלף שזכו להבעל ונאבד אינו מעכב דיעבד כמ"ש בש"ע סימן ק"כ כשהבעל מצוי כו' מכלל דכשאינו מצוי אינו מעכב רק נ"ל שתתן האשה המעות להסופר קודם כתיו"נ הגט מאחר דבמעות שלה אקנויי ליה רבנן טוב שיהיה קודם כתיו"נ. ואפשר יש כאן עיכוב דיעבד שיהיה קודם נתינה. וכ"ז להלכה. אבל למעשה אין להקל אא"כ יסכימו עוד רבנים ומעל' מכללם:

ואין להחמיר מדין אמלוכי אמליך פב"ת דגיטין (דף פ"ח) דמשמע שע"י ההמלכה מתבטל הגט. וה"נ נימא שע"י היסח הדעת נתבטל שליחות הראשון. דהתם שאני שנמלך מלגרשה. אבל הכא אדרבה רוצה לגרשה. וגם שם יש פירושים אחרים כמ"ש בתשו' דניטא קאיין גט:

סימן קסה

אודות הגט ששאלתני אשתקד שבשם הבעל שנקר' צדוק היה בתחתית הדלי"ת ד' נקודות קטנות וזה נתהווה ממילא אחר כתיבת וחתימת הגט מחמת שלא נזהרו בכריכתו שכרכו אותו קודם שנתייבש הדיו. ועכ"ז תינוק קורא אותו דלי"ת והכשרנו הגט. ועכ"ז לרווחא דמילתא מחקת הנקודות ונסתפקת שמא אחר שמחקת נקודה א' אולי אז היה תינוק קורא אותו ה"א ולא דלי"ת כן עלה ספק אצלך עפ"י עיונך אז בהדלי"ת בשעת מחיקה. אלא שלדעתך הוא ספק רחוק. ועכ"ז נסתפקת שמא אם נתקלקל האות עי"ז ואח"כ מה שחזרת ותיקנת ע"י מה שמחקת כולו פסול משום שנמחק שלא במצות הבעל ומשום חק תוכות:

א הנה מתחלה נדון אם יש בזה משום ח"ת. והנה מבואר בהגמי"י פ"ד מה"ג ד"ה לא קשיא הא דחק תוכות הא דחק יריכות מתוך שמועה זו פסק ר"י שאם נפלה דיו לתוך ד' ונעשה ה' כו' שצריך לחזור ולכתוב גט אחר ולא יועיל המחיקה דמאחר דזה האות

אין שמה עליה אלא ע"י מחיקת הטפה זה קרוי ח"ת ופסול סה"ת והמצות עכ"ל. והוא מבואר בסה"ת סימן קט"ו לענין גט וב סימן ר"ה לענין תפילין. אמנם בסמ"ק במצות גירושין כ' וז"ל וכתב ולא וחקק מכאן שאם לא נעשה האות כתקנה כגון מדל"ת ה"א אין למחוק לקוצו של ה"א לתקנה לאות דלי"ת אבל אם נפל דיו אחר שנעשה האות כתקנה אין לחוש בזה עכ"ל. ובמצות תפילין הוסיף הסמ"ק וסיים כדאמרינן בירושלמי עכ"ל הובא בטור א"ח סימן ל"ב ובב"י שם ד"ה כתב בסמ"ק ואפשר שכ"ד הרשב"א במיוחסות להרמב"ן סימן רל"ו ובגי"פ סימן קכ"ה ס"ק ל"ט כ' שהרד"ך פי' כן בהרשב"א והוא ז"ל נחלק עליו דא"כ קם ליה הרשב"א דלא כהלכתא אבל בחי' הרשב"א פ' הבונה ראיתי שכ' וז"ל מהא דאמרינן כגון שנטלו לגגו של חי"ת ועשאו שני זיינין שמעינין דכה"ג לא מיקרי ח"ת שאינו אלא כמפריד בין שני אותיות דבוקות וכן שנטלו לגגו של דלי"ת ועשאו רי"ש אינו אלא כדיו שנפל ע"ג האות ומעבירו עכ"ל. שמעינן מינה דס"ל כהסמ"ק. אלא דצ"ע דשם בחי' משמע דאפי' בשלא נעשית האות כתקנה מתחלה ס"ל להקל בכה"ג וזה נגד מ"ש בתשו' ח"א סימן תרי"א ובמיוחסות שם. ובר"ן שם דחה ראיית הרשב"א. ובתשו' פמ"א ח"א סימן ס"ו הקשה אהר"ן להעמיד ד' הרשב"א. אכן בסה"ת סימן קט"ו כ' ג"כ כדדחה הר"ן וקושיי' הפמ"א נ"ל שיתיישב לפמ"ש בסה"ת סימן קי"ד דמיירי בכתבו בשאר ספר ולא בס"ת בענין דלא שייך פיסול ח"ת ול"ד כלל לשמאל שאין דרך כתיבה בכך. והנה בג"פ שם ס"ק ל"ב הביא שגם דעת הכלבו כהסמ"ק ולפ"ז אע"ג דאנן לא קיי"ל כוותייהו אפשר שכשיש עוד כמה ספיקות שיש לצרף גם דעת הסמ"ק וסיעתו. אפס נ' שרוב הפוסקי' חולקים עליהם ואין לעשות מזה ספק שקול. הגם דהג"פ שם כ' על מחלוקת זו שאם קבלה קדושין מאחר שיש לדונה כספק מגורשת היינו להחמיר. אבל בלהקל לא כ' רק שיש לעשות סניף מסברת הסמ"ק אע"ג דמשמע שם בסוף דמצרפו לס"ס ממש היינו בנדון שאין שם חומרא כ"כ ע"ש. אכן בס"ק ל"ח דמ"ו ריש ע"ב נסתפק שם שמא גם לסה"ת וסיעתו לא הוי כה"ג ח"ת ממש מדאורייתא אלא רק מדרבנן ועיין בספר בית מאיר סימן קכ"ה סעיף ח' שהקשה טובא על שטת האומרים דהוי ח"ת מדאורייתא מהא דרבא ס"פ הבונה (דף ק"ד סע"ב) כגון שנטלו לתגו של דל"ת ועשאו ר'. דעל זה לא שייך תירץ דהמרדכי וסה"ת דמלאכת מחשבת אסרה תורה. דא"כ איך חשב תקון ספר דאילו חשוב ח"ת לענין כתיבה מה התקון. והאריך וסיים דלכן העיקר נלע"ד כהרשב"א ומשמעות רוב הפוסקים דלא נקטו אלא דהוי כחק תוכות דהיינו אך מדרבנן עכ"ל. ועיין במרדכי בהל"ק פ' הקומץ סס"י תתק"ן. ולא הבינותי הקושיא שלו כ"כ כי י"ל כמו שכתבתי לעיל דדברי רבא מיירי בכתבו בשאר ספר ולא בס"ת כשר. ולכן

אין פוסל בו חק תוכות וכמו בספרים שלנו או בספרא דאגדתא שהיה אצלם ג"כ. ועיין בד"מ סוף הלכות ס"ת דאפילו בספרי נביאים א"צ דיו עיין מזה במרדכי בה' ס"ת סס"י תתקנ"ט. ועיין בהרמב"ם ר"פ עשירי מה' ס"ת נמצאת למד שעשרים דברים הן שבכל אחד מהן פוסל ס"ת ואם נעשה בו אחד מהן הרי הוא כחומש מן החומשים שמלמדין בהן התינוקת ואין בו קדושת ס"ת כו' ואלו הן אם נכתב על עור בהמה טמאה כו' שנכתב בשאר לשונות כו' עכ"ל ובודאי דפסול דחק תוכות לא חמור מכתבו בשאר לשונות (ע' בהגמי"י פרק א' אות ע' המתחיל כרשב"ג כו') או בלה"ק על עור בהמה טמאה. ואעפ"כ הרי הוא חומש שמלמדין בהם התינוקות. ובודאי דגם בחומש שייך תיקון דרבא דפרש"י משום דאסור לאדם לשהות ספר שאינו מוגה משום אל תשכן כו' ומבואר בפרש"י פ"ב דכתובות (דף י"ט ע"ב) דקאי על ס"ת נביאים וכתובים ובודאי כמ"כ בחומשים הנ"ל ובשט"מ פ"ב דכתובות שם בשם הריטב"א דה"ה לספרי תלמוד בזמן הזה שניתנו ליכתב ורש"י ז"ל שפי' תנ"ך לפי שבזמנו של רבי אמי עדיין לא ניתן התלמוד ליכתב ודלא נימא דדוקא ס"ת ממש נקט תורה נביאים וכתובים ע"כ וכ"כ תלמידי ה"ר יונה ז"ל והרא"ש ז"ל עכ"ל השט"מ. וא"כ לפ"ז אין שום ראיה מהא דרבא לסתור דברי האומרים דכה"ג הוי ח"ת מדאורייתא דאע"ג דהוי ח"ת עכ"ז הוי תיקון שלם בחומשים וכ"ש בספרי דאגדתא וכה"ג. אלא שלדעת הר"ר יוסף אבן מיגש בשט"מ שם הא דספר שאינו מוגה היינו דוקא בס"ת ולא בחומשים וכ"מ בהרמב"ם פ"ז מהס"ת דין י"ב והיינו דס"ל כרבו הר"י מיגאש אבל בהגמי"י שם דאף בנביאים וכתובים מיירי והזהיר אף בתלמוד תע"ב וכן דעת רוב הפוסקים וכמ"ש בי"ד רס"י רע"ט. אך הפמ"א סימן ס"ו שהביא ג"כ ראי' זו דהבית מאיר מהא דרבא סיים וז"ל נשמע דזה לא הוי כחק תוכות דא"כ לא תיקן בזה כלום וע"כ דלא מחייב אלא באות שכשר בס"ת דבלא זייני פטרינן לשני אותיות אפילו נתכוין לכתוב שתי אותיות ולא אמרינן כיון דעכ"פ דהיא כתיבה בשאר ספרים אלא ע"כ דאיירי בכתב הראוי לס"ת ושטת ההלכה מוכחת שמיירי בכתב הראוי לס"ת וא"כ ראיה ברורה דלא הוה חק תוכות בתגא דדל"ת או דחי"ת אא"כ חקק כל האות עכ"ל והמובן מדבריו שרצה לדחות תירוץ זה שכתבתי דהא דרבא מיירי בשאר ספר שאין ח"ת פוסל בו דע"כ לא מחייב אלא באות שכשר בס"ת דבלא זייני פטרינן כו'. אך באמת אין משם ראיה כלל. דהנה הפמ"א מפרש מש"ש בגמ' לא קשיא הא דבעי זיוני הא דלא בעי זיוני ע"ד שפי' בלשון ריא"ז שבש"ג וז"ל אם עלו בידו הזייני"ן מזויינין בזויות שלהן כהלכתן ה"ז חייב שהרי כתב שתי אותיות הצריכות כו' (וזהו פי' הא דלא בעי זיוני) ואם לא היו הזיינין מזויינים בזויות שלהן פטור (וזהו פי' הא דבעי זיוני) שהרי הוא צריך

לזיינין כו' עכ"ל וז"ש הפמ"א דבלא זייני פטרינן כו'. ועפ"ז יפה הוכיח דאיירי בכתב הראוי לס"ת כו'. אבל בסה"ת סימן קי"ד פי' הא דבעי זיוני שנתכוין לעשות כמשפט ס"ת כו' והכי משמע הפשט הא דבעי הכותב לזיינו. וממילא מובן הא דלא בעי זיוני דהיינו אותיות הצריכין זיון בס"ת אלא שזה הכותב אין בדעתו לעשות בהם זיונין כי אינו כותב כמשפט ס"ת ופי' שם דבכה"ג מיירי ההיא דרב ששת דנטלו לגגו של חי"ת ועשאו ב' זיינין. והיינו ודאי כשאינו כותב בס"ת. וגם בלא"ה מוכרחים אנו להעמיד דין המשנה דשם נתכוין לכתוב חי"ת וכתב ב' זיינין דפטור משום דבעי זיוני דאינו כותב בס"ת ממש שהרי התו' שם ד"ה נתכוין. הכריחו דמיירי כגון שהיה צריך לכתוב שתי אותיות איזה שתי אותיות שיהיו כו' וכ"כ בחה"ר שם ובס"ת לא שייך לומר הכי. וא"כ כ"ש ענין הא דלא בעי זיוני מיירי שאינו כותב כלל בס"ת. וא"כ גם ההיא דרבא מיירי בכה"ג שכותב בשאר ספר שאין פוסל בו ח"ת וכנ"ל. שוב מצאתי שכן כתב הפמ"ג בא"ח סימן ל"ב בט"ז ס"ק י"ו. ומ"מ מאחר דהאחרונים הפמ"א והבית מאיר נטו אחר סברת הרשב"א שם. א"כ בפלוגתא דהסמ"ק וסה"ת י"ל דאין להחמיר בזה לפסוק ודאי כסה"ת אלא כדין ספיקא דאורייתא. (ענין מחלוקת הסמ"ק וסה"ת והנה בחה"ר ס"פ הבונה ס"ל כהסמ"ק. והפמ"א ח"א סימן ס"ו והבית מאיר סימן קכ"ה ס"ח הכריחו מסוגיא הנ"ל דלא כסה"ת. ואין דבריהם מוכרחים כלל ומ"מ יש לדונו כספק של תורה):

ב ונניח זה ונדון לדעת סה"ת וסיעתו. הנה מבואר מלשון הגמי"י דלעיל דמאחר שזה האות אין שמה עליה כו' וכ"ה בסה"ת סימן קט"ו (שממנו מקור דין זה) שאין עתה שמה עליה כו'. והשתא בנ"ד הנה קודם שהתחלת למחוק קרא התינוק דלי"ת וא"כ על אז אין כאן שום ספק. רק הספק שנולד לך אחר שמחקת נקודה הרביעית שהיתה מכוונת כנגד סוף גג הדל"ת ונשתיירו הג' נקודות אז נדמה לך שמא יהיה נקרא ה'. וא"כ י"ל שאף אם אמת הי' הדבר שהתינוק היה קוראו ה' אין כאן בית מיחוש. מאחר שאנו רואים שאין שמה עליה. שהרי בב"י בא"ח סימן ל"ב ובש"ע סעי' ט"ו כתב הרוב הפוסקים ס"ל לענין אם ניקב רגל פנימי של ה"א ר"ל רגל השמאלי אם נשתייר בו כשיעור אות קטנה דהיינו כשיעור יו"ד כשר ואם לאו פסול. וגם לפ"ד הרא"ש שם דאפילו נשתייר כל שהוא כשר זהו נשתייר דוקא אבל לכתחלה ודאי אינו כל שהוא וכדמחלקינן לענין ציצית בין תחלתו לשיריים בפרק התכלת (דל"ט ע"א) וכן לענין אזוב במשנה ס"פ י"א דמסכת פרה הובא בגמ' פ"ק דסוכה (די"ג ע"א) ובמנחות (דל"ח סע"ב). ובנ"ד לא היה רק נקודה משהו שאינה בערך יו"ד כלל ועוד שאינה נקודה אחת כ"א שלשה נקודות זה אצל זה. ועוד שאחר מחיקת הנקודה הרביעית א"כ שאר הנקודות אינן תחת סוף

הגג אלא באמצע הגג ואין זה כתמונת ה' ע"ש בא"ח סימן ל"ו בב"י והנקודה תהי' כנגד סוף הגג כו' כדאמרינן לא יעשה ההי"ן חתי"ן כו' ע"ש. וא"כ מאחר שעינינו הרואות שאין תמונת

ה עליה רק תמונת ד' לא איכפת לן במה שתינוק קורא אותה

ה כמ"ש בתשו' מהרמ"ל סימן כ"ד וז"ל ע"ד הגט שראש הוי"ו של וכדו היא רחבה קצת ביותר מן הראוי ונראה קצת לך' פשוטה כו' מאחר שלפי הקבלה של תיקון האותיות שנמצא בדברי האחרונים שהוי"ו צריך שתהי' ארכה כשני קולמוסים וא"כ לפי ערך זה שהוי"ו זו של וכדו ארוכה ביותר משאר ווי"ן הנה גם ראשו צ"ל רחב יותר קצת משאר ווי"ן. וא"כ לפי תקון צורת האותיות נכתבה כתיקונו ולכך אע"ג שמקצת תינוקת קורין אותה בך' אין אנו משגיחין בהן שהסבה הוא שהן קורין אותה כך מחמת שהן אינן יודעין שהוי"ו זו צ"ל ארוכה יותר משאר ווי"ן כו' עכ"ל. והביא ראיות לדבריו. ואין לחלק דשאני התם שנכתב כתיקונו כו'. משא"כ בנ"ד עכ"פ לא נכתב כתקונו שהרי הנקודות הם למותר מ"מ כיון שכל האנשים הגדולים יבינו בטוב בלי ספק שהוא דלי"ת קרינן בי' נכתב כתיקונו מאחר דמשום אותן הנקודות אין מקום לגדולים לטעות וגם לפי צורת תמונת האותיות אין ע"ז צורת ה' בשום פנים כנ"ל ועוד מדנשתיירו ג' נקודות ובה' אין לעשות עכ"פ רק נקודה א' א"כ אף להרא"ש מאי חזית לומר שהוא ה' וטפי י"ל שהוא מדלי"ת כו' [ע' מפתח] וכיון שנכתב כתיקונו אפשר לומר דלא משגחינן בתינוקות אף אם היו אומרים שהוא ה' כש"כ שלא אמרו רק שאתה מסתפק שמא היו אומרים א"כ סברא טובה היא לומר דלא היו אומרים מאחר שאין ע"ז צורת ה' מדינא כנ"ל. ועוד שגם באותו הנדון של מהרמ"ל עכצ"ל שראש הוי"ו היתה רחבה קצת ביותר כו'. ועיין במ"ש הגאון אאזמו"ר ז"ל סס"י ל"ו סעי' ד' אבל כו' ובתשו' שכתבתי אשתקד בס"ד אנד"ז הבאתי ראיות שאין פיסול בהאות מדינא ע"י שנעשה בו איזו נקודה יתירה וכה"ג כל שאין נדמה עי"ז לצורת אות אחר דאל"כ אמאי החמירו לעשות ביו"ד עוקץ שמאלי למטה כפר"ת ולא חשו שמא הוא יתרת לפרש"י א"ו משום דמ"מ לו יהי כך אינו פסול לפרש"י כיון שלא נשתנה עי"ז לצורת אות אחרת. וא"כ שפיר י"ל בנ"ד דכיון דברור ופשוט לן שצורת ד' עליו לא משגחינן בתינוקת כו'. אך מ"מ יש לפקפק אסברא זו דאת"ל שתינוקת היו קורין אותו ה' י"ל שהי' נפסל אף שאין עליו צורת ה' מדינא והגדולים קורין אותו רק דלי"ת. מ"מ י"ל דלא סמכינן ע"ז אא"כ נכתב כתיקונו משא"כ בנ"ד שגם היותו דלי"ת מדינא לא נכתב בטוב עכ"פ. (וגם לסה"ת יש לצדד דאע"פ שהיו הנקודות עכ"ז אין ספק שבודאי לא נשתנית כלל לצורת אות אחרת וא"כ י"ל שאין משגיחין ע"ז בקריאת

התינוקות כמ"ש בתשו' מהרמ"ל סימן כ"ד ומה גם שהוא רק ספק שמא היו קורין ה'. ומ"מ יש לחלק בין נדון זה לנדון דמהרמ"ל כיון שעכ"פ אין האות כמו ד' טובה):

ג הנה מתחלה יש להבין ל' הרמב"ם פ"ד מה"ג דין ט"י י"א כל לשון שיכתב בה הגט צריך שיזהר הסופר בדברי הגט שלא יהא משמען ב' ענינים כו' וכן צריך שיהיה אותו הכתב מבואר היטב באותו הכתב שיכתב בו עד שידעו הקטנים לקרותו שמכירין אותו כתב כו' ולא יהיה כתב מעוקם או מבולבל שמא תדמה אות לאות ונמצא הענין משתנה. היה בו משמעות שני ענינים או שהיה בכתבו עקום או בלבול עד שאפשר שיקרא ממנו ענין אחר הואיל ונקרא לענין הגרושין ויש בו משמעות גרושין ה"ז פסול עכ"ל. ויש שם גירסא אחרת ולדינא הכל א' דהגט פסול מדרבנן ולא בטל מדאורייי'. ויש להסתפק אם כך הדין ג"כ כשהקטנים אין יכולים לקרותו היטב רק הגדולים יכולין לקרותו. גם כן הוא רק פסול ולא בטל. או דלמא דבכהאי גוונא בטל נמי הוי. דהא ברישא בדין ט"י אמר שלשה דברים שצריך להיות בגט. הא' שלא יהא משמען ב' ענינים. הב' שידעו הקטנים לקרותו. הג' שלא יהיה כתב מעוקם כו'. ובדין י"א לענין דיעבד כ' הדין על ב' דברים היינו היו בו משמעות ב' ענינים או שהיה בו עיקום. ועל הג' שהקטנים א"י לקרותו לא פסק הדין. וא"כ יש להסתפק אי דמי להנך או לא. ולכאורה ממ"ש בהלכה י' וכן צריך משמע דדין זה שידעו הקטנים לקרותו הוא כמו הדין הנז' בהלכה ט' שלא יהי' משמען ב' ענינים. וז"ש שיהי' מבואר היטב עד שידעו כו'. וא"כ כמו דהתם אם יש בו משמעות שני ענינים הוא פסול ולא בטל כמו כן אם אינו מבואר היטב עד שידעו הקטנים לקרותן אבל הגדולים קוראים אותו היטב הוי ג"כ רק פסול ולא בטל. ועוד דלכאורה י"ל דהך שידעו הקטנים לקרותו ושלא יהיה כתב מעוקם כו' הכל א' דמסתמא אם הכתב מעוקם או מבולבל אין הקטנים יכולים לקרותו היטב. ואפשר לחלק דמעוקם ומבולבל אע"פ שמסתמא ג"כ אין הקטנים יכולים לקרותו מ"מ התם הוא מצד העיקום וה"ל כאין מכירין אותו כתב ולפיכך כיון שעכ"פ יש ב' משמעות באות זה ויש בו ג"כ כפי המסכים לאמת ה"ז גט פסול ולא בטל. אבל כשהכתב מיושר רק שנדמה לאות אחר וכל הקטנים קורין אותו כפי אות ההוא שנדמה לו א"כ הרי אין צורת האות הראשון עליו כלל וה"ל הגט בטל על ידו אם ע"י שינוי זה נשתנה משמעות הגירושין כגון בשינה השם וכה"ג. והנה הה"מ כ' שם וז"ל ומ"ש שיקרא האותיות מי שאינו חכם ולא טפש הוא ממשנ"ת בכיוצא בזה פ"א מה' תפילין עכ"ל. ובפ"א מה"ת הי"ט כ' וכל אות שאין התינוק שאינו לא חכם ולא סכל יכול לקרותה פסול עכ"ל. ובפ"י מהלכות הנז' כ' שנפסדה צורת אות אחת עד שלא תקרא כל עיקר או תדמה לאות אחרת כו'. וי"ל אמאי לא הזכיר שם שהתינוק

א"י לקרותה וכ' שלא תקרא כל עיקר כו'. ולכאורה היה מקום לומר דהתם פ"י שמנה דברים המעכבים בס"ת עד שאם נעשה בו אחד מהן הרי הוא כחומש כו' מש"ה כ' עד שלא תקרא כל עיקר דאילו רק הקטנים א"י לקרותה אפשר דלא מפסיל מדאורייי'. אמנם מסוגי' הגמ' דמנחות (דכ"ט ע"ב) אין נ' כן דאמרי' התם ראמי בר תמרי דהוא ראמי בר דיקולי איפסיקא לי' כרעא דוי"ו (בתפילין) דויהרג (כל בכור אירע במקום נקב ונ' כמו יו"ד) בניקבא אתא לקמי' דר' זירא. א"ל זיל אייתי ינוקא דלא חכים (דאי חכים מבין שמחרף הוא לומר יהרג כלפי מעלה ואומר ויהרג) ולא טפש (שאם טפש אינו יודע לקרות אלא אות שלימה) אי קרי לי' ויהרג כשר אי לא יהרג הוא ופסול עכ"ל הגמ' ורש"י. ולכאורה האי אי לא יהרג הוא ה"ל שפת יתר והל"ל אי לא פסול. ונ' דמוכח מכאן דאי לא פסול לגמרי מדאורייתא ולא מחומרא דרבנן לבד וז"ש ואי לא יהרג הוא. דה"ל כאילו נכתב יהרג דפסול מדאוריי'. כנ"ל מוכרח כפשט ל' הגמרא. וכ"מ בהרמב"ם פ"א מה' תפילין דין י"ט. וראיתי בשו"ת דרכי נועם חאה"ע סימן ג' שעמד ג"כ על דקדוק ל' זה. ופי' דהגמ' השמיענו שכיון שלא קראה וי"ו בפירוש אע"ג דלא קראה יו"ד בהחלט לא תימא דלא מיפסל לגמרי ולהוי ספק פסול אלא פסול לגמרי הוא כיון שלא קראה כתקנה ואם הוא ס"ת פסול עד שיתוקן ובתפילין ומזוזות יגנזו ואם הוא גט אפשר דלא הוי גיטא כלל כו' דהוי כחסר אות אחת כו' ובגט יש לחלק בין טופס לתורף עכ"ל ואף שדינו אמת דהיכא שעכ"פ אינה נקראת וי"ו אף שגם יו"ד אינה נקראת ה"ל כחסרה האות וכדמוכח מל' הרמב"ם פ"י מה"ת המובא לעיל בסמוך שנפסדה צורת אות אחת עד שלא תקרא כל עיקר כו'. מ"מ נ"ל דדוחק להעמיס זה בכוונת הגמ' דהל"ל אי לא פסול וללי"ל יהרג הוא כו'. ושוב ראיתי שדבריו נכוחים ושפתים יושק דאי כמו שכתבתי דאי לא היינו שהתינוק קורא יו"ד ואשמועינן דפסול מדאוריי' א"כ מאי האי דקאמר יהרג בחד יו"ד הל"ל ייהרג בתרי יודי"ן מאחר דגם הוי"ו קרא ג"כ יו"ד. א"ו פי' אי לא ר"ל אי לא קרא וי"ו ולכן ה"ל הוי"ו כמאן דליתא וכאילו חסרה אותו אות ופסול משום דנשאר יהרג כו'. ועכ"פ מדבריו נשמע ג"כ דכל אות שאין התינוק קורא אותה ה"ל כחסרה לגמרי ובגט אפשר דלאו גיטא הוא כלל. ומ"ש גבי גט ל' אפשר ולא כ"כ בסת"מ נ' משום דבגט לא ברירא כלל לומר דאינו גט כלל אפי' בחסר אות א' וכדסיים דאיכא לחלק בין טופס לתורף. וגם בתורף יש סברא לומר דאינו נפסל בדילוג אות אחת היכא שאנו מכירין סגנון הדבר אם לא בגוף שמות הבעלים. כדאיתא בש"ע אה"ע סימן קכ"ו:

קיצור (**מלשון** הרמב"ם פ"ד מה"ג דין יו"ד משמע דזה שבעינן שידעו הקטנים ג"כ לקרותו ואם לאו פסול אינו דאורייתא. אמנם בגמ' ובהרמב"ם פ"א מה' תפילין דין י"ט משמע דכה"ג פסול מדאורייתא):

ד אף לכאורה אפ"ל דל"ד גט לסת"מ. וכמ"ש התוס' פ"ב דגיטין (ד"כ) סד"ה לא צריכא לענין היקף גויל דדוקא בסת"מ בעינן שיהיו האותיות מוקפות גויל כדאמר פרק הקומץ דף ל"ד) משום דכתיב בהו וכתבתם כתיבה תמה אבל בגט ליכא קפידא דאפילו ספר ודיו לא בעינן בגט כו' עכ"ל. וכיון דהיקף גויל פוסל מדאורייתא וכ"ש חסרון קוצו של יו"ד מה דזה כשר לגמרי בגט. א"כ כמ"כ י"ל דכשאין התינוק קורא יפה אין זה נקרא כתיבה תמה מה שאין כן בגט דאין צריך כתיבה תמה רק שיהיה האות נקרא יפה. אם כן י"ל דזה שצריך דוקא שיהיו הקטנים יודעים לקרותו הוא מדרבנן אבל מדאורייי' כל שהגדולים קוראים אותו יפה הוי ג"כ גט גמור. ואף שבחידושי הרמב"ן שם כ' וז"ל ומסתברא כיון שהותר לכתוב בכל לשון כו' לא בעינן מוקף גויל אלא כל אות שקורא אותו לא חכים ולא טפש כשרה בגט עכ"ל משמע דאם אינו קורא אותה לא חכים ולא טפש פסולה דומיא דפסול דהיקף גויל בסת"מ דהוי מדאורייתא. אך יש לדחות די"ל כשקורא אותה לא חכים ולא טפש כשרה היא ובאם לאו פסולה היא מדרבנן. ומ"מ יש לומר כיון דכתיב וכתב לה בכתיבה מתגרשת ולכן כשאין התינוק דלא חכים ולא טפש קוראו אין זה כתב דמה שהתינוק דחכים מבין זהו כמו שמבין מבחוץ מצד הכרעת שכלו ולא מחמת שעצם הכתב מבאר שזהו אות זה. וע' בתוספות פרק המגרש (דפ"ה סע"ב) ובב"י סימן קכ"ו בשם מ"כ. והנה בתשובת ד"נ הנ"ל כתב שזה שהצריכו בגמ' דוקא להראות לתינוק דלא חכים ולא אמרו להראות לחכים ולכסות לו שאר האותיות הטעם הוא יען שאנו צריכים שאותה אות תקרא כהלכתה בערך השאר אותיות כו' כפי ערך אותו כתב כו' ולכן צריך להראות כל הכתב ההוא שבערך אותה כתב יעריך אותה אות. ואם יהיה חכים יבין המשמעות ויכריחנו הענין. וכשלא יהיה חכים לא יבין המשמעות ומה שיאמר הוא האמת. לפי שצריך שלא לכסות שאר האותיות עכ"ל. ובהריב"ש סימן ק"כ כ' וז"ל ואין אומרין בכיוצא בזה להראותה לתינוק כו' שהרי אין פסלותה מפני שדומה לאות אחרת אלא שאינה כתובה כהלכתה ולא אמרו להראותה לתינוק אלא בויו"ן הדומה ליו"ד כו' עכ"ל. וע' במהרי"ק שרש ס"ט. נשמע מהריב"ש דקריאת התינוק הוא לענין חששא דשלא תדמה לאות אחרת. ובנ"ד נמי החששא שמא תדמה לה'. אלא דמתשובת ד"נ הנ"ל נ' דאם גדול קורא אותו ד' אחר שיכסו לו שאר כל האותיות נמי סגי. וע' בתשובות להרמב"ן סימן קמ"ח ועוד שאמרת' שלא נמצא מן הארץ ההיא שקרא'

בריש אלא אחד כו' ולא נז' שהיה תינוק ומסתמא לא שייך שיהי' תינוק מארץ אחרת בארץ אחרת. משמע ג"כ דסמכי' אגדול כנ"ל. וא"כ אם בנ"ד פשיטא לך שהגדול הי' קורא ד' אף אם היו מכ סימן לו שאר כל האותיות י"ל שאף אם התינוק היה מסתפק לא היה הגט בטל עכ"פ ובפרט דבגט לא בעינן כתיבה תמה שהרי נכתב בכל לשון ובכל כתב א"כ י"ל דכתב שמובן לגדול נמי מהני. הן אמת שאם אין הגדול מכיר האות רק מצד משמעות הענין י"ל דלא מהני דאע"ג דלא בעי' כתיבה תמה מ"מ בעינן שיגרשה בכתב כמ"ש וכתב לה כו' וכשאין האות ניכר מצד עצמו י"ל שאין זה כתב. ול"ד למ"ש בהגמ"ר (ריש גיטין) דאם כתבו ראשי תיבות בגט כשר ונסתייע מספל וקפל דשלהי ב"ב שהוא ר"ת ס' סאה פל פלגא כו' ע"ש. הרי דאף שלא בא מבואר ממש בהכתב סני י"ל דהכא גרע טפי דהתם נמי התיבה מובנת מצד עצמה משא"כ הכא ותו דהתם נמי י"ל דלא כ"כ רק אזמן ולא אגוף שמות הבעלים. וע' בעיטור שבב"י סימן קכ"ו ובש"ע שם ס"ך שיש לחלק בין זמן לגוף שמות הבעלים בקרוב לכה"ג. אבל אם הגדול מכיר האות מצד עצמו אחר שיכסו לו שאר האותיות י"ל דמהני בגט. דהא לדעת הד"נ גם בסת"מ מהני כה"ג א"כ אף את"ל דבסת"מ אין להקל נגד פשט הגמ' דבתינוק תליא מילתא. וע' ברמב"ם פ"א מה' תפילין שירוץ כל הקורא בהן (ועיין בתשו' מהרי"ט חי"ד סימן ל"ב דס"ל דקריאת התינוק הוא רק להחמיר כו' וע' ביאור מר' ריש הקומץ הביא דיעות בזה וע' ד"נ הנ"ל) מ"מ בגט דלא בעינן כ"ת כמו בסת"מ י"ל דמדאורייתא עכ"פ סגי בהבנת הגדול האות מצד עצמו. ובהא א"ש ל' הרמב"ם פ"ד מה"ג ה"י וכן צריך שיהיה אותו הכתב מבואר כו' שידעו הקטנים כו' וכ"כ בש"ע סימן קכ"ה סעיף י"ח. והט"ז כתב בי"ד סימן רע"ד דצריך אינו שייך רק בענין לכתחלה ע"ש. אמנם בתשובת פמ"א ח"א סימן ס"ו השיג עליו טובא ע"ש. ומ"מ בלאה"נ משמע מל' הרמב"ם שם דאינו רק פיסול דרבנן וא"ש לפמ"ש. משא"כ בה' תפילין פ"א משמע מהרמב"ם דשם הוי זה פסול דאורייתא ע"ש דין י"ט. אמנם מל' תשובת הרא"ש המובא בטור סס"י קכ"ה וז"ל צריך שיהיה נקרא הגט במקום כתיבתו לינוקא דלא חכים ולא טפש ואם לאו אין כאן גט כלל עכ"ל של' זה מורה דהגט בטל מדאורייתא אם אינו נק' לתינוק כו'. מיהו אפ"ל דלאו דוקא אין כאן גט לגמרי קאמר רק מדרבנן תדע דנסתייע מההיא דהשולח מי שיש לו ב' שמות א' ביהודה כו' ושם מבואר בראשונים דהוי רק פיסולא דרבנן והגם שבגמ' אמרו ל' אינה מגורשת ע"ש וכך י"ל בהרא"ש. עוי"ל לפמ"ש דלגדול לא סגי אלא שיבין האות מצד עצמו ולא יראו לו כל הענין ולא נחית הרא"ש לחלק בהכי כו' מש"ה כ' לינוקא דוקא כו'. וגם לכאורה יש להסתייע ממה שנמסר הגט בעידי מסירה דמהני אע"פ שהגט קרוע

אע"ג דלגבי נמחק או נטשטש עד שאינו יכולים לקרותו לא מהני משום דאין זה כתב מ"מ כאשר כל הגדולים יוכלו לקרותו בטוב אף שהתינוק מסתפק בו י"ל דמהני עידי מסירה. מיהו זה אינו דממ"נ אם חשוב כתב כשר ואם לאו לא מהני גם עידי מסירה. נמצא עלה בידינו שאם אין הספק אצלך רק על קריאת תינוק אבל על גדול אין להסתפק שהיה מבין האות מצד עצמו שהוא ד' בלי שיראו לו הענין או התיבה. רק שהיו מראין לו אות ד' אחר וה' אחרת שבגט ואח"כ היו מראין לו אות ד' זה והיה אומר בפשיטות שהוא ד'. אז י"ל דגם אם ינוקא היה מסתפק באות זה הגט כשר מדאורייתא עכ"פ. ומ"מ למעשה לא נסמוך ע"ז רק שנעשה מזה ספק וסניף לצדד להקל בנ"ד שיש בלא"ה כמה צדדים טובים:

קיצור ואפשר לחלק דהתם מיירי בסת"מ ופסול דאין זה כתיבה תמה אבל בגט דלא בעינן כתיבה תמה אינו פסול מדאורייתא כה"ג כשהאות מצד עצמו מובן לכל הגדולים שזהו אות זה. ולפ"ז בנ"ד אף אם יש להסתפק שהתינוק דלא חכים יקראנו ה' כיון דאין ספק דלגדולים יובן שזהו בודאי ד' י"ל שאין כאן פיסולא דאורייתא ומ"מ אין לסמוך כלל ע"ז כ"א להצטרף לאיזו סניף):

ה ועפ"ז י"ל כמה טעמים להקל בנ"ד. הא' עפמש"ל אות ב' שי"ל כיון דברור לנו שלא נשתנית האות מצורתו לצורת ה' אין להשגיח עכ"פ על הספק שמא היה התינוק קורא אותו ה'. הב' עפמשנ"ת אות ג"ד דכיון שהגדולים היו קורין אותו ד' בודאי א"כ גם אם התינוק דלא חכים הי' מסתפק בו י"ל שאין כאן פיסולא דאורייתא וכיון דגם זה הוא רק ספק שמא הי' מסתפק בו א"כ ה"ל ספיקא דרבנן. הג' עפמש"ל אות א' שמדעת הסמ"ק יש לעשות ספק. והנה להסמ"ק כיון אף היכא דבעינן וכתב ולא חקק ליכא כה"ג משום וחקק משום דכבר נכתב האות כדין ונעשה כתקנה. ואף שכשנפל הדיו נפסל האות לגמרי עכ"ז כשחוקקין הדיו באה הכתיבה הראשונה על מקומה. ואיכא וכתב ולא וחקק. ולא אמרינן פנים חדשות באו לכאן. א"כ כמ"כ י"ל לענין הא דבעינן וכתב שיכתבנו הבעל או שלוחו והיינו אף למ"ד דבעינן שליחות בכתיבה. עכ"ז כיון שכבר נעשה האות כתקנה ע"י הסופר שלוחו של בעל. רק שאח"כ נתקלקל האות אזי גם כשמתקנים וחוקקים זה הב"ד אף שאינן שלוחי הבעל עכ"ז כיון שהם אינן רק מסירים הקלקול לבד עד שממילא נשארה כתיבה הראשונה על מקומה. א"כ יש כאן וכתב של הסופר שלוחו דהבעל דעכצ"ל לסברא זו דהסמ"ק שע"י נפילת הדיו לא נתבטל מעשה הראשון לגמרי כ"א דאריה רביעא עליה וכשמבריח הארי נשאר מעשה הראשון על מקומה ולכן שפיר נקרא וכתב ולא נקרא כלל וחקק. יען חקיקה זו באה רק להסיר

הקלקול שיתגלה כתיבה ראשונה. א"כ כמ"כ לענין וכתב דהבעל או שלוחו י"ל כן שע"י נפילת הדיו לא אסתלק ליה כתיבתו כ"א דאריה רביעא עליה כנ"ל ולכן גם כשהב"ד מבריחים הארי נשאר מעשה וכתב הסופר כמקודם. אך יש להקשות על הסמ"ק מגמרא ערוכה פרק המניח (דף כ"ט ע"ב) גבי מוצא בור וטממה וחזר וחפרה דאסתלק להו מעשה ראשון וקיימא לה ברשותיה וכ"פ הרמב"ם פי"ב מה' נזקי ממון ה"ו המוצא בור כו' סתמו בעפר וחזר והוציא את כל העפר זה האחרון חייב שכיון שסתמו בעפר נסתלק מעשה ראשון. והרי נפילת הדיו לתוך חלל האות דומה ממש למה שסותם את הבור בעפר דאמרינן בפשיטות שנסתלק מעשה ראשון וכשחוזר ומוציא את העפר הרי זה כורה בור מחדש. וה"נ בנפילת הדיו אסתלק להו מעשה ראשון וכשחזר והוציא הדיו ע"י חקיקה ה"ז חוקק אות מחדש ואיכא כאן וחקק ופסול. ולכן נראה ודאי דהסמ"ק לא מיירי כלל רק בענין שגם אחר נפילת הדיו לא אסתלק כלל מעשה ראשון כי הוא קאי על שנפל דיו בתוך חלל הדלי"ת ונעשה עי"ז כמו ה"א. וכן הגמי"י בשם סה"ת דפוסל מיירי ג"כ אפילו בכה"ג כמבואר לעיל בתחלת תשובה זו. וכן מבואר בסה"ת סימן קט"ו שנפלה טפת דיו כו' בתוך חלל בי"ת ועשאה פ' או בתוך חלל אחרת שאין עתה שמה עליה ואח"כ מחק הטפה מתוך האות זהו חק תוכות כו'. וע"ז פליג הסמ"ק דהא בכה"ג עדיין ניכר כל מעשה הראשון. רק שע"י נפילת הטפה נשתנה הבית לצורת פ' או הדלי"ת לצורת ה'. הרי ב' קוין של הדלי"ת שעשה הראשון ישנן גם עתה אלא שמחמת הטפה נעשה עוד כמו רגל קטן בענין שנדמה כמו ה' א"כ זה לא דמי כלל וכלל לסתם את החלל הבור בעפר שנסתלק מעשה הראשון לגמרי. אבל הכא ניכר מעשה הראשון רק שעוד נוסף עליו קצת לכן ס"ל כשנוטלי' מה שנוסף חשוב נשאר מעשה הראשון במקומו ואולי מדמה זה למש"ש בגמ' בהמניח במוצא בור וכסהו וחזר וגילהו דהראשון חייב דע"י מה שכסהו לא אסתלק מעשה ראשון כו' אף שבשעה שכסהו לא היה יכולים ליפול בו כו'. ועד"ז מצאתי בב"ח בא"ח סימן ל"ב סעי' י"ג שביאר דעת הסמ"ק דלא ה"ל כחק תוכות כיון שהיו האותיות כתובים כתקונם מתחלתם דחשבינן לדיו זה כאלו היה האות מכוסה בדבר אחר כמו בשעוה כשנטף על האות וכיוצא בזה דנוטל הכסוי וכשר עכ"ל הרי מדמה זה לכסוי דאינו מסלק מעשה ראשון. והנה בשעוה ודאי נכון הוא זה אפילו נטף על כל האות הוי ככסוי בור הנ"ל אבל בדיו איך שייך לומר כן. א"ו בדיו מיירי בענין שנשאר מעשה ראשון רק שנוסף עליו קצת עד שעי"ז נשתנה שאין שמה עליה. והנה בנשתנה עי"ז ממש לאות אחרת כמו בית שנעשה פ"א יש להביא ראי' לכאורה לסה"ת נגד הסמ"ק מהא דחופר בור תשעה ובא אחר והשלימו לעשרה

דהאחרון לבדו חייב אף לנזקין לרבנן פ"ה דב"ק (דנ"א ע"א) שסילק מעשה ראשון ועיין בהמגיד פי"ג הי"ב לפי שהאחרון העתיקו ממדת נזקין למדת מיתה ומתוך כך חייב בכל כו' והיינו שעי"ז חשוב שנסתלק מעשה הראשון לגמרי. וא"כ כמ"כ אות ב' כשנפל בו דיו ונעשית עי"ז פ' הרי נעתקה לאות אחרת וה"ל סילוק מעשה ראשון וא"כ איך יועיל בו המחיקה לומר שעי"ז ישאר ב' כמקדם. אך עכ"ז גם בכה"ג כשחזר וסתם טפח שהוסיף זהו איבעיא דרבא, בגמרא (שם ע"ב) בעי רבא טם טפח וסילק אבניו מהו מי אמרינן מאי דעביד שקליה או דלמא נסתלקו מעשי ראשון וקמו ליה כוליה ברשותי' תיקו. הרי אפילו בכה"ג יש ספק לומר דמאי דעביד שקליה ונשאר מעשה ראשון וכמ"ש הרמב"ם שם ה"ז ספק אם כבר נסתלק מעשה ראשון או עדיין לא נסתלק. אבל כשלא נשתנית ממש לצורת אות אחרת אף שאין שמה עליה י"ל ודאי שכשחוזר ומוחק הדיו שנפל נשאר הכתיבה הראשונה וכהסמ"ק הגם שהסה"ת פליג אפילו בכה"ג וכמו שמבואר היטב בב"ח סימן קכ"ה ס"ו מ"מ שפיר יש מקום לטעמיה דהסמ"ק דבכה"ג י"ל ודאי מאי דעביד שקליה ולא נסתלק מעשה הראשון כלל. ומה גם דהסמ"ק מיירי הכל שנפלה שלא בכוונה. ובהיות כן בנ"ד שלא נשתנית הדלי"ת לצורת ה"א ממש אף את"ל שאין שמה עליה י"ל דמהני מה שחקק שנשאר הכתיבה הראשונה. ואע"ג שהב"י סימן קכ"ה ד"ה ואם יש בו כתב ושמא כו' לא מיפסיל משום חק תוכות מ"מ צריך שיגרר הסופר כו' היינו היכא דאפשר ועיין ט"ז שם סק"ה. ומה גם בסה"ת סימן ר"ה מבואר דפסול דחק תוכות חמור טפי מפסול דשלא לשמה בגט א"כ היכא דליכא משום פסול דח"ת ה"ה דאינו פוסל משום שלא לשמה וכגון בנדון דידן לפ"ד הסמ"ק. וציווי הבעל י"ל לענין זה כפסול דשלא לשמה דמיא דהא דאמרינן פ"ב דגיטין גט שכתבו שלא לשמה והעביר עליו קולמוס לשמה דלר' יהודה הוי גט היינו ודאי אפילו נכתב מתחלה שלא בציווי הבעל כלל כדתנן רפ"ג כל גט שנכתב שלא לשום אשה פסול כיצד כו'. הרי מיירי שנכתב שלא בציווי הבעל כלל ובחק תוכות ס"ל לסה"ת דאפילו ר' יהודה מודה דלא מהני העברת קולמוס לשמה אלמא ח"ת חמור טפי.ואף שמצאתי בבית מאיר סימן קכ"ה שכ' אילו הייתי כדאי לחלוק על סה"ת מסתבר לי איפכא כו' אינו משום דשלא לשמה חמור רק מטעם אחר ע"ש. וכ"ש לפ"ד הפוסקים דלא בעינן שליחות ממש בכתיבה אלא משום דלא חשיב לשמה. ומבואר בתשו' אזמו"ר נ"ע המתחלת ענוותם תרבני וז"ל ובגרירת הדביקות שבין האותיות לא שייך ה"ט שאחר שכל האות נכתבה כבר לשמו ולשמה ואילו היתה מתתקנת מאיליה כשר עכ"ל. וכך י"ל בנד"ז אגרירת נקודות הדיו לפ"ד הסמ"ק שדומה ממש לגרירת הדביקות כו'.

(**יש** ג' סברות להקל בנד"ז וביאר ד' הסמ"ק דמיירי בענין שע"י נפילת הטפת דיו לא אסתלק מעשה הראשון רק שאין צורתה עליה לכן ס"ל דע"י המחיקה דשקליה למאי דנפל נשאר הכתיבה ראשונה על מקומה):

ו ועתה יש לעמוד עוד על ענין אחד שאפשר ליקח מזה קולא לנ"ד והוא דאפילו נאמר דהתינוק היה קוראו ה' וגם נאמר בפשיטות דתו לא מהני המחיקה מדאורייתא משום ח"ת מ"מ י"ל דנהי דלא מהני להכשיר האות לומר דה"ל אות דלי"ת כשר. אבל מ"מ לא יתכן לומר שגם אח"כ דינו כמקודם המחיקה שיהיה נחשב אות ה' לומר דה"ל שינה שמו ממש מצדוק לצהוק. דמדוע נאמר כן דה"ל שינה שמו הרי עכשיו נק' צדוק. רק שי"ל דמחיקה זו כיון דלא מהני להכשירו ה"ל כדין לא נכתב שמו כלל. ותדע דהמחיקה ענין גדול הוא דלפעמים אפילו בשינוי שמו ממש מהני המחיקה שמוחק את השינוי להכשירו לגמרי להיות גט כשר כמ"ש בטור סס"י קכ"ה בשם רבינו נסים. ובב"י שם בשם בעל העיטור דאפילו מחק בשמו ושמה כשר כל שנתקיים אח"כ. אלא דהתם לא שייך הפיסול דחק תוכות כלל דמוחקים השם לגמרי וגם הסופר מוחק. אך עכ"ז הרי אנו רואים דהמחיקה מהני שלא יהיה זה שינוי השם. א"כ י"ל כמ"כ כאן דהמחיקה מהני לענין שאין זה שינוי שמו ואע"ג דמחיקה זו יש בזה משום ח"ת וגם לא הסופר שליח הבעל ממש מחקו על זה י"ל דודאי טעמים אלו מהני לשלא יכשירו את הדלי"ת שיהיה כשר וכאילו נכתב דמי. אבל עכ"ז מהני המחיקה שאין כאן אות ה' דמאי דנעשה הקלקול שקליה. אע"ג דשקליה ע"י ח"ת מה בכך רק שי"ל דה"ל כאילו אסתלק מעשה ראשון לענין שיהיה השם כתוב כהוגן. אבל לענין שיהיה שינוי שמו כאילו עדיין כתוב ממש ה' זה אינו נראה כלל. וא"כ ה"ל כאילו לא נכתב שמו לגמרי. והנה בלא כ' שמו הביא הב"י סימן קכ"ט פלוגתא דהפוסקים דהמרדכי כ' בשם ר"י הלוי שהגט כשר והג"א בשם א"ז והתוס' ס"ל דהגט בטל מן התורה. והג"פ סימן קכ"ח סק"י האריך בזה והעלה דדייניין לי' כספק מגורשת כיון דפלוגתא דרבוותא היא והדבר הוא שקול עכ"ל. ועיין בב"ש סימן קכ"ט ס"ק כ"א. והבית מאיר רס"י קכ"ט הסכים לדעת הג"פ דהוי ספק מגורשת מן התורה. ודאי אינה מגורשת מדרבנן. והנה איתא בתשו' מהר"מ פאדווה סימן ל"ה דאפילו לא כתב שם המגרש כלל רק בן פ' כשר מאחר שהיה ידוע שאין לאביו בנים אחרים אלא זה לבד מכשירו כמו בן פלוני עד דמתניתן דהמגרש עכ"ל. ובב"י סימן קכ"ט הביא בשם תשו' הרשב"א דאינו כשר דשמו ושמה בעינן הובא כ"ז בג"פ רס"י קכ"ט'. ואפשר דלהרשב"א אינו כשר דוקא אבל היינו מדרבנן. ולפ"ז בנ"ד את"ל דשמו צדוק ה"ל כלא נכתב כלל אבל עכ"פ נכתב בן פלוני א"כ י"ל דלפ"ז אין כאן רק פיסולא דרבנן.

ואם כן הוא ודאי שיש לסמוך על הנך ג' ספיקות דלעיל להכשירו לגמרי דה"ל כנכתב שמו בטוב. אך יש להבין מאחר דקודם המחיקה את"ל דהיה חשוב שינה שמו ממש צחוק והיה הגט בטל מדאורייתא איך ע"י המחיקה יצא ממדרגה זו למדרגת שלא נכתב שמו כלל לא צדוק ולא צחוק עד שעי"ז יש לומר שהוא כשר מדאורייתא לפי שנכתב בן פלוני כו'. והרי לכאורה המחיקה לאו כלום היא מאחר שנמחק שלא בציווי הבעל. וא"כ איך ביכולת איש אחר שאינו שלוחו של הבעל להעתיקו מפיסול זה דאורייתא מאחר שכבר היה חספא ממש. אך באמת ע"ז יש להשיב דאם זה השינוי היה נעשה דרך כתיבת הסופר שהוא שליח הבעל אזי לא מהני מחיקה דהאחר שאינו שליח הבעל למישקל מה שעשה שליח הבעל דכיון שע"י שליח הבעל נעשה חספא איך יכשירנו אחר. אבל בנ"ד שהגט נכתב ונחתם בהכשר גמור רק שאח"כ ממילא נפלה בו נקודת דיו א"כ אף שהוא כעת כחספא ממש מאחר שזה הפיסול נעשה לא ממי שהוא שליח הבעל כך ביטול פיסול זה יוכל להיות נעשה ע"י אחר רק שבביטול פיסול זה יש ב' דברים הא' להכשירו לגמרי שיהיה חשוב נכתב שמו צדוק וזה אי אפשר ע"י מחיקה משום ח"ת ומשום דאינו שליח הבעל. אבל הענין הב' לשלא יהיה עכ"פ שם ה' עליו דהיינו שלא יהיה שינה שמו לצחוק למה לא יהיה מהני מחיקת הב"ד מאחר שהקלקול נעשה ממילא. דהנה כמו שאם נעשה זה השינוי ע"י הסופר מהני המחיקה אף אח"כ כשמוחקו הסופר הגם דלא מהני משום ח"ת לסה"ת עכ"פ ודאי מהני שאין זה שינוי השם דלענין זה ודאי אמרינן מאי דעביד שקליה. הגם דלא אמרינן כן להכשיר האות לגמרי אבל ודאי עכ"פ שקליה שאין כאן ה'. וכיון דשקלי' הסופר שלוחו של בעל ודאי פשיטא דאמרינן דליכא עכשיו שינוי שמו (וע' לקמן) והגם דשקליה ע"י מחיקה דהוי ח"ת לסה"ת. וא"כ אין החסרון כאן רק משום דשקליה הב"ד שאינן שלוחי הבעל ממש. אבל כיון שגם הפיסול נעשה ממילא שלא ע"י סופר שלוחו דהבעל א"כ סגי כששקליה הב"ד אע"פ שאינן שלוחיו ממש דמ"מ י"ל מה דעביד שקליה כמו שי"ל כששקליה הסופר היכא דהוא עביד הפיסול. דהמדרגות שוות תיקון דהסופר להיכא שנעשה הפיסול על ידו ותיקון של הב"ד להיכא שנעשה הפיסול ממילא אחר גמר כתיבת וחתימת הגט לענין שלא יהיה נחשב עכ"פ שינוי שמו:

(**עויל** דאף לסה"ת דלא מהני המחיקה משום ח"ת עכ"ז לענין זה מהני המחיקה להעתיקו ממדרגת שינה שמו. וא"כ איך יעתיקו ממדרגה זו מי שאינו שליח הבעל. י"ל דכמו שאם נעשה זה הפיסול והשינוי ע"י הסופר מהני מחיקת הסופר להעתיקו מפיסול זה החמור אף דלא מהני להכשיר האות משום ח"ת. כמ"כ כשנעשה הפיסול ממילא לאחר

גמר כתיבת וחתימת הגט מהני מחיקת הב"ד להעתיקו מפיסול זה שלא יהי' שינה שמו. רק דלא מהני להכשירו וה"ל כמי שלא נכתב שמו כלל. אבל כיון שנכתב בן פלוני יש סברות לומר דאינו פסול מדאורייתא כ"א מדרבנן):

ז והנה ר"פ המגרש תנן ואם כתבו בתוכו אע"פ שחזר ומחקו פסול. וכתבו התוס' (דף פ"ד ע"ב) פי' לפי שלא נכתב הגט אלא על תנאי זה ואין כאן כריתות משמע דוקא חוץ דלא הוה כריתות חזר ומחקו פסול אבל שאר מחקים כשרים בגט רק שיעשה קיום לפני שריר וקיים ומ"מ נהגו העולם להחמיר עכ"ל. ובד"ה אבל אחר התורף כתבו דבחוץ נמי ליכא פיסולא דאורייתא אלא כשנכתב קודם התורף אבל נכתב אחר התורף אפילו אמר בעל קודם לכן לא חשיב נכתב שלא לשום כריתות דאין דעת הסופר לשם תנאי דחוץ לפלוני בשעת כתיבת התורף כיון שלא כתבו בגט עדיין עכ"ל ורבא פליג בתנאי חוץ כשאמר לפני התורף אף שלא כתבו התנאי בגט כלל ס"ל דלא נכתב לשם כריתות אבל באמר לאחר שנכתב התורף אע"פ שכתבו ג"כ אז מודה רבא דאינו פסול מדאורייתא. וכ"כ בחה"ר שם. ועוד כ' שם בחה"ר בד"ה ואם כתבו בתוכו אע"פ שחזר ומחקו פסול. פי' דמשעת כתיבתו נפסל הגט והוה ליה כמי שנכתב שלא לשמה כו' ובתשו' להרב רבינו נסים ז"ל כו' ורבינו סעדיה ז"ל והגאונים אמרי מחק שמו ושמה פסול אע"פ שמקויים ושאר מחקים אם נתקיים כשר דיעבד ולכתחלה לא. והרב בעל העיטור ז"ל אפילו בשמו ושמה כשר לכתחלה. ומסתבר לי כדברי הגאונים ז"ל דכל שנמחק שמו ושמה נודע בבירור שלא נכתב תורפו של גט לשמו ולשמה וה"ז כגט שמצאו באשפה דפסול לר' אלעזר דבעי כתיבה לשמה עכ"ל. ור"ל דדומה לגט שנכתב בו תנאי דחוץ קודם התורף דחשוב ג"כ כגט שמצאו באשפה כמש"ש בד"ה ומיהו כתבו בתוכו. והיינו משום דתנאי דחוץ גורם שהתורף שנכתב אח"כ אינו כלום ולכן לא מהני מחיקת תנאי דחוץ. משא"כ כשנכתב תנאי דחוץ אחר התורף מהני מחיקת התנאי דחוץ וכשר הגט מדאורייתא רק מדרבנן פסול משום גזירה אטו לפני התורף. וס"ל להרשב"א דכמ"כ שינוי שמו ושמה ה"ל כתנאי דחוץ והרי הוא לפני התורף וא"כ זהו גורם שהתורף שנכתב אח"כ אינו כלום וכגט שמצאו באשפה ולכן לא מהני מה שימחוק שמו אח"כ כיון שכבר נפסל התורף וכמו דלא מהני מחיקה מדאורייתא בתנאי דחוץ כשנכתב לפני התורף. והר"ן שם הביא דברי הרשב"א והשמיט מ"ש ומסתבר לי כו' נראה שמסכים לסברת העיטור וצריך לומר דמחלק בין תנאי דחוץ לשינוי שמו דבתנאי דחוץ שייך לומר שגורם שהתורף נכתב שלא לשם כריתות כיון שנכתב על תנאי זה. אבל בשינוי שמו לא אמרינן דה"ל שנכתב הגט שלא לשמו כלל. ושוב ראיתי במכמ"א ש"ב סימן ג' דכ"א ע"א שהביא בשם הרמ"ה

הובא בתשובת הרא"ם סימן ס"ו ותוכן דבריו נראה דכוונתו דאם שינוי השם נכתב מדעת ה"ל כתנאי דחוץ ונפסל הגט שנכתב אח"כ על דעת זה ולא מהני מחיקת השם אבל אם בטעות שינה שמו שנתכוין לכתוב ראובן וכתב שמעון כל כה"ג אי איתקן במחק או בתלייה ואיקיים כשר ואע"פ שלא נתבאר שם בבירור כן עכ"ז ממ"ש המכמ"א שם דקרוב לדבריו אלה כתב המרדכי בשם רבינו קלונימוס והנה הוא במרדכי פרק המגרש סימן תמ"ה ושם מבואר בהדיא כמו שכתבתי יעו"ש. עכ"פ אנו למידין מסוגיא זו דיש לחלק דלפעמים הדבר שפסול גורם שכל הגט נפסל ואין לו תקנה על ידי מחיקת הפיסול ואין זה אלא בתנאי דחוץ וכשנכתב לפני התורף ולפי שכתיבת תורף הגט נגרר אחר תנאי זה שמקודם ואדעתא דהכי נכתב. אבל כשנכתב התנאי דחוץ אחר התורף אזי אף על פי שאם לא מחקו הגט בטל וכחספא חשוב עכ"ז כשמוחקו חזר הגט לכשרותו מדאורייתא ואינו פסול אלא מדרבנן משום גזירה כמו שהכריחו התוס' שם תחלת (דף פ"ה) בד"ה דברי הכל כשר והר"ן שם והיינו משום דהתורף נכתב בהכשר אם כן אף שאח"כ נכתב דבר הפוסל מהני בו מחיקה. וא"כ מכ"ז נשמע ג"כ לנ"ד דכיון שהשינוי שם נעשה אח"כ אחר שנכתב הגט ונחתם כהוגן אח"כ בזמן רב ע"י הנפילת טפת דיו נעשה כשינוי השם כנ"ל א"כ ודאי דאפילו לדעת הרשב"א דשינוי שמו חשוב כתנאי דחוץ ה"ל עכ"פ כתנאי דחוץ שנכתב לאחר התורף דלא נפסל התורף עי"ז ומהני מחיקה להכשירו. ואף שאם לא מחקו השינוי ה"ל הגט חספא ה"ל כמו תנאי דחוץ לאחר התורף דכשלא מחקו הגט חספא דהא יש שיור בגט ואעפ"כ כשמחקו מתכשר לולי משום גזירה כנ"ל והכא לא שייך גזירה ע"כ ודאי מהני מחיקה לענין שעי"ז ניטל השינוי שם. אף שלא מהני להכשירו לגמרי משום ח"ת וכנ"ל. וכיון דיצא לנו מזה דע"י זה השינוי הנעשה אח"כ לא נעשה פיסול בהגט שנכתב מקודם. אף שהוא חספא מחמת השינוי היינו בעוד שהשינוי יש בגט אבל במחיקת השינוי מהני. א"כ כמו כשהפיסול נעשה ע"י הסופר סגי כשהוא מוחק וכמו בדין חזר ומחקו הנ"ל כמו כן כשהפסול הזה נעשה ממילא ע"י נפילת דיו מהני כשאחר מוחק אע"פ שאינו שלוחו דהבעל ממש. כיון שזה השינוי אינו פוסל רק מחמתו לבד ולא גורם כלום בעצם הגט א"כ ראוי כשמוחקו גם אחר מהני כיון שנעשה ממילא. ועכ"פ כשהב"ד מוחקים אותו. הן אמת להפנ"י בסוגיא דאם כתבו בתוכו בד"ה מהו דתימא. דס"ל דאפילו חוץ לאחר הגט גורם שנתבטל הגט לגמרי ולכן אפילו חזר ומחקו פסול מדאורייתא א"כ י"ל כמ"כ בנ"ד. אכן כבר השיגו הבית מאיר סס"י קמ"ז דאשתמיטתי' התוס' שם (דפ"ה) ד"ה דברי הכל כשר. וגם הפנ"י עצמו תבריה לגזיזיה בד"ה אבל אחר התורף שפי' בעצמו שם דלרבינו יהודה בתוס'

שם מהני כשחזר ומחקו יעו"ש. וגם להפנ"י אין הנדון דומה דהכא לא שייך כלל לומר שביטל הגט כיון שנעשה ממילא ע"י נפילת דיו כו'. אלא דא"צ לזה דדברי הפנ"י שם לא שרירן כו' כנ"ל:

קיצור (מסוגיא דר"פ המגרש (דפ"ד סע"ב) דתנאי דחוץ לאחר התורף מהני בו מחיקה ומתכשר הגט מדאורייתא אף שקודם המחיקה הי' חספא. משא"כ בחוץ לפני התורף לא מהני מחיקה משום דכשנכתב התורף אחריו נפסל כן מתברר מהתוס' והר"ן ושא"פ דלא כהפנ"י. וה"נ פשיטא דלא גרע מחוץ לאחר התורף שלא נפסל עי"ז מה שנכתב ונחתם מקודם בכשרות. כ"א זה הפיסול פוסל מחמת עצמותו ולכן ודאי מהני בו מחיקה. וכיון שנעשה הפיסול ממילא נ' דמהני ג"כ תיקון דממילא וא"צ ע"ז שליחות הבעל ממש. ונהי דלא מהני משום ח"ת לסה"ת עכ"פ ה"ל כאילו לא נכתב שמו ונת' באות שלפני זה).

ח והנה בכל הנ"ל א"ש הדין המבואר בש"ע סס"י קכ"ו סמ"ח ויפרידם בסכין כו' והוא מתשו' מהרי"ק שרש ע"א עיין ב"י רס"י קכ"ו בד"ה ולמהך חסר יו"ד. ועיין בג"פ סימן קכ"ה ס"ק ס"ה ס"ו מזה ואף דשם נעשה הנגיעה ע"י סופר שליח הבעל. עכ"ז כיון שבדיעבד כשר כה"ג במקום עיגון וגם (א"כ) לא נתכוין לפסול ח"ו לכן מהני מחיקת הב"ד להיות ההכשר ביתר שאת. ובג"פ סס"י קכ"ו ס"ק ק"ג כ' דהב"י ס"ל דאפי' להריב"ש דס"ל דאין להאריך הוי"ן אבל לענין גרירות הדבק שאני ומ"מ ב סימן קכ"ה ס"ק ס"ו כ' דנעביד תרווייהו שימסור אותו בלי תיקון ואח"כ יטלנו ממנה ויתקננו ויחזור ויתננו לה בתיקון. ואזמו"ר נ"ע כ' בתשו' אך אעפ"כ כל מה שאפשר לתקן ע"י גרירה בין הדביקות נכון לתקן ולא משום מראית העין לבד כו' עד ובגרירות הדביקות שבין האותיות לא שייך ה"ט שאחר שכל האות נכתבה כבר לשמו ולשמה כו' ע"ש. וצ"ל למה הוצרך לומר דלמ"ד דלא בעינן שליחות בכתיבה. כי אפילו למ"ד דבעינן שליחות בכתיבה י"ל דמהני מחיקה לדביקות שנעשו ממילא וכמש"ל. והגם שמה שנתבאר לעיל אות ו' וז' זהו לומר דמהני לענין להעתיקו מהפיסול ולא להכשירו לגמרי. ואזמו"ר נ"ע מיירי להכשירו לגמרי. אך לעיל מיירי בנפילת טפת דיו שנשתנית עי"ז האות לצורת אות אחרת אזי בכה"ג הוא דלא מהני להכשירו לגמרי לפ"ד סה"ת. אבל בגרירת הדביקות שבין האותיות מאחר דגם לסה"ת ליכא כה"ג משום חק תוכות כמבואר בטור כאן סימן קכ"ה ובא"ח רס"י ל"ב ובב"י שם. א"כ י"ל דכמ"כ דאין צריך שליחות הבעל על זה שאחר שכל האות נכתבה כבר בשליחותו. רק שאח"כ נדבקו א"צ שליחות ע"ז. וכ"ש שיש לומר כמ"ש הרא"ש דניחא ליה לבעל שיתקנוהו כו'. וצ"ל דאזמו"ר חש לסברת הב"י ומהריב"ל ח"ג סימן ס"ט דאף היכא דלא מיפסיל משום חק תוכות אין להכשיר

כשנעשה שלא בשליחות הבעל. מיהו אפילו לפ"ז י"ל דהיינו דלא מהני להכשירו לגמרי עי"ז להיות ע"ז האות דין אות כשר אבל עכ"ז מהני להסיר הפיסול הנמשך עי"ז כדלעיל בנדון שאילתינו. והנה בתשו' פני יהושע סוף חאה"ע סימן י"ח שנשאל בגט שבמקום בשנת נכתב בשגת דהשואל הג"מ זנוויל ז"ל ס"ל כיון דהוי מלה זרה בגט כמו תשרק צפעס כו' פסול אף שאם לא נכתב כלל תיבת בשנת כשר. אלא שכתב להכשיר משום שאפשר עדיין לתקן. והגאון מוה' יושע ז"ל השיג עליו בתרתי. דמשום דהוי מלה זרה לא נפסל כיון שאנו מכירין סגנון הדבר דהוי ט"ס וכמו תיבת ברביעי כשטעה וכתב בביעי שהכשיר העיטור שבב"י סימן קכ"ו מהאי טעמא. והשנית תמה עליו דלדבריו שהוא פסול איך מהני תיקון כי הרא"ש לא כתב לתקן אלא כיון שבדיעבד אם ניתן הגט כך בלא תיקון אינו מעכב ולכן לכתחלה במקום הדחק שרי בתיקון. אבל בדבר שהוא פסול בדיעבד ממש איך אפשר בתיקון כי לפ"ז לעולם בשעת הדחק אם שינה שמו ושמה כההיא עובדא דתלמודא פרק התקבל שהיה שמה נפאתה וכתבו תפאתה או איפכא הרי אפשר בתיקון וכן עובדא דהרשב"א שהביא מר שהיה גט קצר הרי אפשר בתיקון (נראה שיש כאן חסרון וצ"ל שהיה הרי"ש שבשם האשה הגג קצר מאד כו' ותינוקות קראוה וי"ו כהובא בב"י סס"י קכ"ו) כו' עד אבל מה שבדיעבד פסול אין לתקנו אם לא הסופר שהוא שליח הבעל כו' ולכן שרי לו לגרר דלא אמר לכתוב חספא ולמיהב לה כו' עכ"ד. ולפמש"ל יש לצדד דכוונת הג"מ זנוויל ז"ל הוא דנהי שע"י התיקון לא נכשיר את המלה להיות דומה כאילו נכתב תיבת בשנת כדי שגם את"ל דאם חסר תיבת בשנת היה פסול עכ"ז ע"י התיקון יהיה כשר. הא לא אמרינן דתיקון זה אי אפשר כ"א ע"י הסופר. וכמו שהביא הפנ"י ראיה ע"ז מנפאתה תפאתה. ומתשו' הרשב"א. אבל את"ל דאם חסר תיבת בשנת כשר משום דמוכח דמ"ש בחמשה אלפים וארבעה מאות לבריאת עולם דודאי סכום שנים קאמר ולא ימים כו' אלא דבאנו לחוש דתיבה זרה בשגת פוסלת יותר מאילו לא נכתבה כלל ע"ז י"ל דשפיר קאמר הג"מ זנוויל ז"ל דמהני מה שיתקנו הב"ד הגימ"ל לעשות נו"ן ולא יהיה כאן מלה זרה עכ"פ. וע"ז ליכא ראיה מנפאתה דהתם אם יתקנו והתיקון לא מהני להכשיר התיבה רק כאילו לא נכתבה כלל א"כ הוי חסר שמה. דג"כ י"א דהגט בטל. ועוי"ל דהתם שאני דכיון שכתבו תפאתה א"כ ה"ל כמו תנאי דחוץ שלפני התורף וכמש"ל בשם הרשב"א פרק המגרש דכל שינוי שמו ושמה ה"ל כתנאי דחוץ כו' כנ"ל. וזהו דמשמע בגמ' ורש"י שהוצרכו לכתוב גט אחר ולא מהני התיקון בגט זה אף ע"י עדים שלוחי הבעל. ואף לפמש"ל בשם רבינו קלונימוס שבמרדכי פ' המגרש סימן תמ"ה י"ל שם במתכוין ובדעת כתבו תפאתה וה"ל כתנאי דחוץ כו'. ובזה א"ש

ההיא דתשובת הרשב"א דמשמע דס"ל דלא שייך כלל שום תיקון אף להעתיקו ממדרגת שינוי שמו ושמה. די"ל כיון שע"י הסופר שליח הבעל נעשה כן ה"ל כתנאי דחוץ כו' והרשב"א לשיטתיה כנ"ל. וגם לרבינו קלונימוס שבמרדכי פ' המגרש סימן תמ"ה משמע כן דאם ע"י הסופר נעשה השינוי ה"ל כדין דר"פ השולח ביטלו אינו חוזר ומגרש בו. והנה גם לדברי הפנ"י י"ל דהתם משום שהפיסול נעשה ע"י הסופר שליח הבעל אינו יכול לתקנו אחר שאינו שליח הבעל לשום דבר. ולהג"מ זנוויל ז"ל י"ל כיון דהבעל צוה לכתוב גט כשר וגם הסופר כ' הטעות בשגגה שנתכוין לכתוב בשנת וטעה וכתב בשגת ע"כ מהני התיקון ע"י הב"ד ע"ד שנת'. וחילוק זה בין כ' במתכוין לכ' בטעות יש לו סמך מדברי רבינו קלונימוס הנ"ל. אך בנ"ד שהפיסול נעשה ממילא לאחר שהגט נכתב ונחתם כהלכתו י"ל דיודה הפ"י ג"כ דמהני תיקון הב"ד לענין שעי"ז יעתיקוהו ממדרגת שינוי שמו להיות כאילו לא נכתב שמו כלל דיש צד לומר דאינו פסול מדאורייתא ע"י שנכתב בן פלוני כ"א מדרבנן הוא פסול כמשנ"ת אות ו'. ולכן מהני להכשירו לגמרי ע"י הנך שלשה טעמים דהתירא שנתבארו לעיל אות ה'. ומ"מ לא מפני שאנו מדמין נעשה מעשה להקל לסמוך להתירה ע"י גט זה לבד. אבל נאמר דמהני עכ"פ בצירוף גט האחר שהוא ג"כ כשר מעיקר הדין כמשנ"ת בתשובה הראשונה. ופשוט דבצירוף שני הגיטין אין שום פקפוק כלל:

קיצור (ענין הנז' בש"ע סימן קכ"ו סמ"ח ויפרידם בסכין. וענין תשו' אזמו"ר נ"ע. ופלפול בתשובת פ"י חאה"ע סימן י"ח. ושגם להפ"י יש להקל בנ"ד. ומ"מ למעשה צריך לצרף ההיתר דגט האחר שהוא ג"כ כשר מעיקר הדין):

אחר שנים רבות נשאלתי על גט שנכתב על שם אבי המתגרשת הכהן והוא באמת אינו כהן. והוא מקום עיגון גמור. אמרתי כיון בתשובת הגאון מ' עקיבא איגר ב סימן קי"ז מכשיר הגאון הבית מאיר בכה"ג במקון עיגון יעו"ש. ע"כ אף שקשה לסמוך ע"ז. עכ"ז אפשר יש להקל באופן זה שאחר שיתנו לה זה הגט. אזי ימחקו ויגררו תיבת הכהן ויתננו לה השליח פעם שנית משום שי"ל כיון שבודאי בשגגה נכתב הכהן א"כ עצם הגט נכתב בכשרות. רק אח"כ קלקל ע"י כתיבת הכהן וכשיגררו זה ישאר הגט בשמו ושמה כמו שצריך להיות. ומ"מ צ"ע די"ל דלרבינו קלונימוס שבמרדכי וכ"ש להרשב"א חשוב זה הגט חספא כיון שכתב כן מדעת אע"פ שהדעת הי' מחמת שסברו שכן הוא ולא נתכוונו ח"ו לפסול הגט כ"א אדרבה שיהיה כשר עצהיו"ט. מ"מ כיון שנכתב הכהן מדעת ועי"ז נפסל הגט ה"ל כביטלו דאין חוזר ומגרש בו. לכן לפ"ז לא מהני כלל מה שימחקו הכהן ולא דמי לנד"ז שהשינוי נעשה מעצמו ולא שווייה הבעל חספא רק

מ"מ י"ל דלהמכשירים שינוי הכהן באבי המתגרשת לדידהו אפשר נכון שלאחר נתינה הראשונה ימחקו ב"ד תיבת הכהן ויתננו לה שנית דכיון דלדידהו אין שינוי זה פוסל דוגמת שינה מקום לידה דהכשיר ר"י בעל התוספות. וכיון שכן לרווחא דמילתא יוכלו למוחקו וליתן לה שנית דוגמת מ"ש הרא"ש בהארכת הווי"ן כו':

סימן קסו

ע"ד הגט מן המומר לע"ג שזיכה לה תחלת ע"י השליח ואח"כ מינהו שליח להולכה והביאו לה והוא ממרחק מאד ק"נ פרסאות ואין ש"מ כלל. ויש בו כמה גמגומי' הא' שהביתי"ן אין להם זוית למעלה. וגם בית א' דרבקה קראו תינוק א' נ' ואח"כ חזר וקראו ב' ושאר תינוקות כולם קראו ב' בלי פקפוק. הנה בענין בי"ת עגולה למעלה כ' הבש"א לאפוקי מסופרים בורים שעושים הב' עגולה למעלה כמו כ"ף ונ"ל שסברתם אחרי שיש לה עקב למטה להיכרא שאין כ"ף לתינוק כו' א"צ יותר ובאמת טעו עכ"ל ולא הזכיר שאם עשה עגול דפסול דיעבד ועמ"ש רבינו ז"ל סימן ל"ו בתמונת אות בי"ת עפ"י הסוד כו'. ולזאת נ' דעכ"פ לענין גט לא גרע מדין רגלי ההי"ן וקופי"ן שנגעו דמכשירין במקום עיגון אם תינוק קורא אותם יפה כמ"ש הב"י בש"ע סימן קכ"ו סמ"ח וכ"נ ברמ"א סימן קכ"ה סי"ו. ואף שהפר"ח שם חלק ע"ז וכ"מ דעת מהרי"ל בתשובה סימן צ"ח מדכ' דפסול הוא כשהכ"ף פשוטה מרובע אע"ג דתינוק קרי ליה כ"ף כו' ויש לדחות דר"ל פסול לסת"ם ובגט פסלו כיון דנכתב בשבוש כולי האי שהי' גגה ארוך מרגלה ע"ש. מ"מ הג"פ ב סימן קכ"ה ס"ק ס"ה ו סימן קכ"ו ס"ק ק"ד פסק כהש"ע וכ"נ דעת החמ"ח והב"ש ושאר אחרונים. ועוד דבש"ע שם מכשיר גדולה מזו במקום עיגון דהיינו שי"ן ועייני"ן שלא היו היודי"ן נוגעין בהן כו' אף שהוא פיסול גמור לכ"ע בסת"ם (ואף שהב"ש סימן קכ"ו ס"ק מ' כ' דר"ל בדיעבד שכבר ניתן מ"מ הת"ג הביא דעת הג"פ דכשהבעל במקום רחוק והוא במקום עיגון נותן כך וכ"ש נ"ד שהוא גט מומר לע"ג. וראיתי בג"פ שם ס"ק ק"ג שהביא כן דעת רשד"ם ורדב"ז ומ"צ. וגם נ"ד י"ל דהוי קצת כמו כבר ניתן שהרי זיכה לה ע"י אחר תחלה הגט ויש סברא דנתגרשה בקבלתו כיון שידוע שהיתה מחזרת להתגרש ואנו כתבנו בשבילה לבקש גט ממנו כו'. וכ"ה בתשו' שבו"י ח"א סימן קי"ח אף דבח"ק סימן צ"ו מבואר דלא סמכי' על הזכייה לחוד אף לענין המתנת צ"א יום. מ"מ שא"ה דאפשר להמתין. אבל לענין מה שמקילי' בכשרות הגט בכבר נתגרשה י"ל דיש להקל בזה ג"כ משום עיגונא מה גם דכשהיתה מחזרת אחר שלוחי' עדיף טפי מן סתם אשת מומר לע"ג כמ"ש בתה"ד סס"י רל"ז ע' בש"ע סימן ק"מ ס"ה בהג"ה). וכ"ש דגם

עכשיו שמחה וחפיצה בקבלת הגט ע' ב"ש שם סק"ה בשם הפרישה. וראיית הפר"ח לחלוק ע"ז מתשובת ריב"ש פליאה בעיני דהריב"ש מיירי בסת"ם ושם ודאי פסול משום דבעי' כתיבה תמה כמו שפסק הרב"י עצמו בא"ח סימן ל"ב. וגם תשובת הרא"ש דכלל מ"ה סימן י"ט בענין למ"ד אל"ף של ישראל שכתבו ביחד דכשר במקו' עיגון מה"ט דלא בעי' כ"ת בגט כמו בסת"ם הוא מנגד להפר"ח. וצ"ל דהפר"ח יפרש כמ"ש ב"י לחד תי' כיון שהוא בטופס ולו יהי כן מ"מ חזינן דהרא"ש מחלק בין גט לסת"ם משום דלא בעי' בגט כ"ת כו' ועיין בזה בג"פ סימן ע"ה וע' תשובת מהריב"ל ח"ג סימן ס"ט. (וע' תה"ד סס"י ר"ל שאם לא הדביק כו' נשתנו כו'. ונ"ד בהביתי"ן אין לומר כן מאחר שכל הביתי"ן שבהדפוס בסידורים וחומשים אין להן זוית למעלה. ועמש"ש מהרא"י ובפסקי' סימן מ"ג כמו שניתנה לנו מסיני כו'. והרמ"ע בתשובה סימן ל"ו כ' דהיינו נמי משות כ"ת וע' תשובת בית אפרים סימן צ"ט). ונדון אם יתקנו ב"ד הביתי"ן לעשות להן זויות למעלה נ"ל דמוטב שלא לתקנן ע' ג"פ סימן קכ"ו ס"ק ק"ג שפי' דעת הב"י דלענין שצריך כתיבה עדיף ליתנו בלא תיקון ע"י אחר כיון שהתינוק קורא אותה כתקנה ועי' תשובת פ"י חאה"ע סס"י י"ח שכ' ואע"ג דבדיעבד כשר בלא תיקון אפשר דבתיקון גרע טפי הביאו הב"א שם. ואין זה סותר לתשובת רבינו ז"ל בגט דמסטיסלאוו שפסק לגרר הדביקות. דשאני גרירה מכתיבה כמ"ש הג"פ שם. ויש להסתפק אם ליתנו שנית ע"י שליח זה דהיינו שיתנו פעם א' כמו שהוא ואח"כ יתקנו הביתי"ן ויתננו שנית ע' ג"פ ואפשר טוב לשולחו אח"כ ע"י הפאצט לקאזלאוו שיתקנו הסופר שכתבו או שהבעל הנ"ל יצוה לו לתקנו:

עוד יש גמגום בהגט שכ' קאזלאו בחד וי"ו והיה ראוי לכתוב ב' ווי"ן כמ"ש הב"ש סוף הכללי' שבסוף שמות נשים. מיהו דיעבד אפ"ל דאין פוסל. דהנה בחמ"ח סס"י קכ"ט כ' דוי"ו אחת נוטה לפ"א. ובטיב גיטין על הכללי' שבב"ש ס"ק טו"ב כ' דלפי הברת קריאת מדינתינו אין הברת הוי"ו אחת כמו פ"א רפוי'. מה גם דרמ"א מכשיר בשינוי מקום עמידת העדים אלא דהאחרונים מחמירים בזה עכשיו שאין כותבין מקום דירה וע' ת"ג שם שהקיל כשידוע שאין במקום ההוא איש ששמו כשם הבעל ואע"פ שדבריו צ"ע. מ"מ בנ"ד אין כאן שינוי כ"כ ועדיין צ"ע:

עוד יש גמגום בהגט בתיבת ליכי הראשון שהכ"ף אינו עגול בטוב ומקצת תינוקת קראוהו בי"ת ומקצת כ"ף. וע' במהרמ"ל סימן כ"ד משמע היכא דאיכא דקרו לי' הכי ואיכא הכי פסול וע' ג"פ סימן קכ"ה ס"ק ס"ו לא משמע כן וע' תשו' להרמב"ן סימן קמ"ח אלא אחד כו' הובאה ב"י. מיהו בלא"ה יש לצדד להקל דלא גרע מחסר תיבה

א' מן הטופס. ומבואר ברמב"ם פ"ג מה"ג ה"ז דתורף נק' מקום האיש ומקום האשה והזמן והרי את מותרת לכל אדם. והשאר נק' טופס. וכ"ה בש"ע סימן קכ"ג ס"ג. ומצאתי בתשו' ב"י בדיני גרושין סס"י ה' וז"ל ואין לפוסלו מחמת השי"ן של שבוקין שנחלקה כיון דלאו במקום תורף הוא אפי' חסר אין בכך כלום עכ"ל ול"ד למ"ש בתשו' סימן ט' שגם בטופס יש דברים שהן מן התורה דהיינו דוקא בחסר רוב הטופס עד שאין תיבות שקושרות ועפר"ח סימן קכ"ה סקל"ט. וע' בפי' הגט שבמהרמ"פ בענין פש"ת הראשון שר"ל שרוצה לגרשה. וע' בפי' ליכי בלבוש וע' בג"פ סימן קכ"ו ס"ק פ"ו דאם כ' תיבת ליכי לשני תיבות לי כי פסל רלב"ח והמבי"ט הכשיר ונ"ד ל"ד לשם שנשתנה הענין כיון שכ' לי ע' בגמ' לי מהך. משא"כ בנ"ד דאף את"ל דנק' ליבי ע"ש חביבות כמו לבבתיני מ"מ פטרית לבי שגירשה עם שחביבה עליו ובפרט שבנ"ד כמה תינוקת קראוהו בכ"ף: **עוד** יש גמגום בהגט בתיבות וכדו שבקית ופטרית כו' שניכר שקצת הקו"ף וכל היו"ד תי"ו דשבקית נכתבו על המחק. ומבואר בש"ע סימן קכ"ה סט"ו ולא יכתבו על המחק. והט"ז שם כ' להתיר בגט מומר לע"ג כשיש עדי מסירה. מיהו בנ"ד הע"מ לא היו בשעת כתיבת הגט רק יש אגרת משני אנשים שהיו בשעת כתיבת הגט וכ' שנמחק מחמת שהי' טעות שכ' שבקי בלא תי"ו לכן מחקו היו"ד וקצת הקו"ף לכתוב במקומו שבקית. ואף את"ל דעדים אלו לא מהני. מ"מ הרי מבואר בש"ע שם סעי' י"ט גט שמחק בו אות או תיבה כו' אם מטופס הגט ה"ז כשר. ונ"ד הוא מטופס כנ"ל בשם תשו' ב"י. ופי' הג"פ ס"ק פ"ו גט שמחק כו' כלומר שהאות או התיבה כתובה על המחק (וע' ג"פ ס"ק צ"א וס"ק צ"ז ב' וג' תיבות כו'. ובנ"ד אינו רק ג' אותיות). והנה אף להפר"ח שכ' סס"י קכ"ו בחסר תיבה א' מהטופס שלכתחלה לא תתגרש בו. מ"מ נ"ד י"ל דהוי כבר נתגרשה כנ"ל ועוד דבנ"ד לא חסר רק שכתובה על המחק ועוד דשא"פ לא ס"ל כן אלא דבמקום עיגון יש להקל אפי' לכתחלה ע' ג"פ ס"ק ק"ה וס"ק ס"ב. שוב ראיתי שהפר"ח עצמו סימן קכ"ה ס"ק ל"ט כך הוא דעתו בחסר תיבה אחד מן הטופס דבמקום עיגון תתגרש לכתחלה:

עוד יש גמגום בהגט שבקאזלאוו יש ב' נהרות והיה צריך לכתוב על נהר פ' ועל נהר פ' או ועל נהר פ' ופ' ולא כתבו כן אלא כ' על נהר פ' פ' וא"כ ה"ל שינוי שם הנהר שהעולם יסברו שהנהר נק' בשני שמות כא' או בשני שמות נפרדי' ובאמת הן ב' נהרות. והנה ברמ"א וב"ש סימן קכ"ח מבואר להקל בשינה שם הנהר. אפס במכמ"א שער ג' סימן י"ג חולק ע"ז. וכן הג"פ סימן קכ"ח ס"ק ט"ל הקשה על הרמ"א. ולכאורה היה מקום לצדד להקל יותר דפלוגתייהו היינו בשינוי נהר דמקום דירה. משא"כ במקום עמידה דרמ"א פסק להקל במקום עיגון אפי' שינה שם העיר. א"כ מכ"ש דאין להחמיר

בשינה שם הנהר. ובזה הי' מסולק ראיי' המכמ"א מהמרדכי בענין נהר קייר די"ל שם היה נהר דמקום דירה. מיהו ז"א דהנהר אין כותבין רק על עיר דעמידה. ושמא י"ל דאין פוסל אא"כ הדירה ועמידה א' וכתוב בו ג"כ מקום דירה. ובג"פ ס"ק ט"ל כ' דשינוי נהר דעמידה דינו כשינוי מקום עמידה ושם בסופו משמע דמיקל בזה יותר. והנה בשינוי מקום עמידה כשאין כותבין מקום דירה דעת המכמ"א ש"ג סימן ז' דדינו כשינה שם עירו דמתני' דלא כרמ"א והג"פ כ' שאפשר אם נל"ת. וא"כ להמכמ"א דמקום עמידה דינו כמקום דירה. א"כ יש להחמיר ג"כ בשינוי הנהר דעכ"פ לא תנשא אף במקום עיגון. ולהג"פ דשם נמי אם נשאת אפשר לא תצא י"ל דהכא תנשא לכתחלה במקום עיגון:

ב אך מה שנלע"ד לצדד להקל בזה הוא לפ"ד ר"י בעל התוס' דהכשיר בשינה מקום לידה ופסק כוותי' הרב"י והרמ"א בש"ע רס"י קכ"ח. דלדידי' יש להקל בשינוי מקום הנהר אף אם נתפוס סברת המכמ"א שכתב שקרוב לומר דדין מקום עמידה עכשיו כדין מקום דירה. שהרי אף בשינה הנהר דמקום דירה יש פנים להקל לסברת ר"י. כיון דהנהר א"צ לכותבו כלל אפילו לכתחלה רק לשופרא דשטרא בעלמא. א"כ אפילו שינה בו כשר כמ"ש ר"י גבי מקום לידה. ואע"ג דבשינה במקום דירה הגט פסול לגמרי. ואפ"ל דבטל מדאורייתא כמ"ש בתשו' תודת שלמים סימן א'. מ"מ היינו דוקא בשינוי שם העיר ממש. דהעיר צריך לכתוב לכן פוסל בו השינוי ואז השינוי פוסל מדאורייתא. ואע"ג דאם לא כ' כלל מכשירי' דיעבד כמה פוסקי'. מ"מ כיון דעכ"פ צריך לכותבו. לכן השינוי פוסל בו. וכיון שהשינוי פוסל בו ממילא ה"ל כנכתב לשם איש אחר. שהרי נכתב ע"ש יוסף מטבריה. והמגרש אינו יוסף מטבריה רק יוסף דצפורי. א"כ ה"ל כגט דראובן שכ' בו שמעון דמתקרי ראובן והוא אינו נק' שמעון שכ' הרמב"ם שהגט בטל כמ"ש בפי' המשניות פ' השולח וז"ל אם היה שמו עד"מ יצחק וכ' אני אברהם וכל שם שיש לי הרי הגט בטל עכ"ל. וכ"פ בש"ע סימן קכ"ט ס"ג. והגם שיש לחלק קצת בין אברהם וכל שם לאברהם דמתקרי יצחק כדחילק הריב"ש סימן מ"ג לענין הקדים שם הטפל לעיקר. מ"מ י"ל דלענין שם זר לגמרי אין חילוק. וכדין זה דשם זר לגמרי כן י"ל דהוא דין שינוי שם דירה. ואאזמו"ר נ"ע כתב דשינה שם עירם הרי זה שלא לשמן של אלו מאחר שאינם מאותה העיר והאדם נקרא על שם עירו כמ"ש הרא"ש עכ"ל. ונלע"ד דסברא זו היא ממ"ש בסה"ת סס"י קכ"ו וז"ל וכה"ג הוה פי' שינה שמו ושמה שם עירו כו' ולא בשינוי השם ממש דהא פשיטא שהגט פסול שלא נכתב לשם בעלה כלל כי אם לשם איש אחר עכ"ל. הובא ב"י סימן קכ"ט בד"ה ואם לא כתב כן פסול. ומדברי התוי"ט פרק הזורק משנה ה' ד"ה שינה שמו ושמה. מבואר שיש להשיב על טעם זה.

דהא דצריך שיהיה נכתב לשמו לאו לשם העצם. אלא הכוונה לאותו האיש שהוא יגרש בו עכ"ל. ור"ל כיון שהגט נכתב לשם איש זה ולשם אשתו ה"ז לשמו ולשמה אף שהי' טעות בכתיבת הגט בשמו וכ"ש אם הטעות רק בשם עירו ועירה לבד דאין זה מבטל מה שכתב לשמו ולשמה ממש. וכ"כ בעל קה"ע בירושלמי בד"ה בראשונה היה משנה שמו ושמה לכן יש לומר עפמ"ש הר"ן פרק המביא תניין ד"ך גבי הא בעינן שמו ושמה כו' וז"ל פי' משום דכתב ספר כריתות ואי אפשר לספירת דברים של כריתות אא"כ כתב שמו ושמה כו' כדי שיהא נראה שהוא כורת בינו לבינה דבלאו הכי לא מיקרי כריתות כלל עכ"ל. ולכן כששינה שמו ושמה הרי אין כאן ספירת דברים של כריתות וגרע יותר דהספירת דברים של כריתות מבארים שלא זהו המגרש. ועד"ז י"ל בשינה שם עירו ועירה. ואע"פ שהר"ן שם כתב דשם עירו ושם עירה ודאי דרבנן הוא. ור"ל דאף שלא כתב שם עירו ושם עירה יש כאן ספירת דברים של כריתות. מ"מ כששינה שם עירו ושם עירה גרע יותר שעי"ז השינוי נתהפכו הספירת דברים שלא זהו המגרש כו' כנ"ל. ועיין בחידושי הרשב"א פרק הזורק גבי שינה שמו ושמה שלא כתב כלשון סה"ת הנ"ל שלא נכתב לשם בעלה כלל. אלא זה לשונו דאטו מי אצטריך מתניתן לפסול גט שנכתב בשם אחר עכ"ל. ונראה דיש לפרש לזה כמו שכתבתי משום שהספירת דברים הן שלא זהו המגרש. ואע"פ שנכתב לשמו ולשמה הגט בטל. והנה אף לדברי האומרים שאם לא כתב שמו ושמה כלל אין הגט בטל. ועכצ"ל דהוי ספירת דברים בלאו הכי. מ"מ כששינה שמו ושמה ואפילו רק שם עירו ושם עירה י"ל הטעם דהוי ספירת דברים שלא זהו המגרש או שלא זו היא המתגרשת. אלא מיהו היינו דוקא בשמו או שם דירתו שצריך לכותבו לכן כששינה בו דיינינן לי' עפ"י אותו השינוי לכן אמרי' דה"ל שלא נכתב ע"ש המגרש משא"כ בשינוי מקום לידה כיון שהוא דבר שא"צ לכותבו אין השינוי פוסל בו ודיינינן לי' כטעות בעלמא ולא אמרי' דאיש אחר הוא שהרי נכתב ע"ש יוסף הנולד בטברי' והמגרש נולד בצפורי וה"ל כגט דראובן שכ' בו שמעון דמתקרי ראובן כו' שזה אינו דענין שנולד בצפורי נכתב שלא בדקדוק כיון דא"צ לכותבו. וא"כ כמ"כ בשינוי נהר דמקום דירה לא דיינינן לי' כשינוי מקום דירה שהרי הנהר לא היה צריך לכותבו כלל א"כ אין השינוי פוסל בו וה"ל כנכתב מקום דירה כהוגן ועיין במכמ"א שע"ד סס"י למ"ד שכתב כעין מ"ש רק שכתב כן על ענין לעז וז"ל דעיקר הלעז תלוי כשהיה צריך לכתוב אותו דבר מן הדין או אפילו מנהג שכבר הורגלו לכותבו וכשאינו כתוב כתקנו מוציאין לעז. אבל בדבר שאין ראוי לכותבו כי יקרה שאחד מעיר יכתבנו אין הרואים נותנים לב עליו להוציא לעז אם נכתב שלא כתקנו עכ"ל. ולפע"ד י"ל כן אף לענין ספירת דברים

שזהו המגרש דכשנכתב שלא כתקנו בדבר שא"צ לכותבו כמו במקום לידה לא דיינינן לי' כאילו עי"ז מורה שלא זהו המגרש מאחר שזהו שפת יתר. וכמו זכר ודוגמא לדבר ממ"ש בעל המאור פרק שני דר"ה אבל בדיקת הישנה אין לה ענין בראיית החדשה כו' לפיכך לא חשש רבן גמליאל לטעות שטעו בה העדים כו' ע"ש ובהרמב"ם פ"ב מהלכות קידוש החדש ה"ו ובתשו' חכם צבי סימן מ"ד:

וראיתי בג"פ סימן קכ"ח ס"ק ט"ל כ' וז"ל וראיתי בס' מקור ברוך סימן ט"ו דכ' דאע"ג דבשינה מקום לידה יש מכשירין. בשינה שם הנהר יש לפסול אליבא דכ"ע דשאני לידה דאין אדם נק' ע"ש לידתו וליכא לעז אבל שינה שם הנהר יאמרו שעיר אחרת היא דהדבר ידוע דעיר פ' יש לה נהר פ' ודמי לשינה מקום הדירה דכ"ע מודו דהוי פסול. והג"פ כ' דבשינה בנהר דמקום הדירה יש מקום לחילוק זה משא"כ עכשיו שאין כותבין מקום דירה רק מקום עמידה כו'. ולפע"ד אפילו בנהר דמקום דירה נמי אין מקום לחילוק זה. שהרי טעם של ר"י להקל בשינוי מקום לידה העיקר משום דהוא דבר שא"צ לכותבו ולא משום לעז שהרי לא נז' בדבריו לעז. ועיין מזה בתה"ד סס"י רכ"ח. וא"כ ה"ט שייך נמי בנהר דמקום דירה ול"ד לשינוי מקום דירה עצמו שהוא שינוי בדבר שצריך לכותבו. וגם הלעז דשינוי שם הנהר לא דמי כלל וכלל ללעז דשינה שם העיר וצ"ל דהמקור ברוך בשיטת הרח"ש אמרה שכתב הג"פ סימן קכ"ח סק"א משמו דאפילו בדבר שאינו מעכב אם לא נכתב פסול אם שינה כשיש לעז כו'. אכן המכמ"א ש"ג סימן ז' (וכן האריך בשע"ד סימן ז"ך) החזיק דעת הרא"ם ומהריב"ל דהתוס' לא חיישו ללעז כדחייש הרא"ש ז"ל אלא יסוד הבנין הוא אם א"צ לכותבו לכתחלה מדינא כו' והשיג על הרח"ש שלא ירד לחילוק זה דלכתחלה כו' (וע' תשובת פמ"א ח"א סימן כ"ב כ' נמי דבעי' שא"צ לכותבו כלל אלא שנהגו הקדמונים לכתוב משום סימן וכ"כ הפנ"י בגיטין פרק הזורק ד"פ ועוד נ"ל דהשתא כו' ע"ש) ולפ"ז אין מקום לחילוקי של המק"ב הנ"ל. ועוד דבאמת גם הלעז אינו כלל מהערך של שינה שם העיר עצמה כנ"ל. (הג"ה. והנה מה שהשיג המכמ"א שער ג' סימן י"ג על מ"ש בשם תשו' מיימוני דשייכי לה' גירושין סימן כ"ב להקל בשינה שם הנהר אף כי דבריו נכונים מ"מ הרי התה"ד ומהרי"ל כ' תשובות ה"ר אביגדור כ"ץ דמכשיר בשינה שם הנהר ועיין תשובת מהרמ"פ סימן ה' הובאה תשובה זו בשם חידושי המרדכי שאינו במרדכי שלפנינו. ובג"פ ס"ק ט"ל ג"כ כ' דמ"ש מהרי"ל בשם ה"ר אביגדור הוא אמת ומתשובת מיימוני הנ"ל אין ראיה כ"כ להפך דאפ"ל שהוא מן המחמירים גם בשינוי מקום הלידה. וכן כתב בפירוש בג"פ סימן קכ"ח ס"ק י"א בשם הרא"ם בתשובות ח"א סימן ס"ו שהוכיח כן מאחר דס"ל לפסול בשינה בשם הנהר

שינוי גמור כמ"כ מפסיל בשינה במקום לידה יעו"ש. ועמ"ש לקמן בהג"ה בסעיף שאחר זה. עכ"ה):

ג והנה באמת על חילוקו של הרא"ש דכתב הטעם דפסול בשינוי מקום דירה משום דכל אדם נק' ע"ש דירתו פ' ממקום פ' וכשרואים שינוי במקום אומרים לא גירש זה אלא אחר הוא שגירש עכ"ל י"ל דא"כ משום לעז קשה לומר שיהיה הגט בטל מדאורייתא והיה די שיהיה פסול מד"ס. וא"כ קשה על מ"ש האחרונים דבטל מדאוריי' כמש"ל בשם תו"ש וכ"כ הג"פ סימן קכ"ט ס"ק ט"ו ושכ"כ הלח"מ ועכצ"ל דטעם ביטולו מדאוריי' הוא דהרי בהגט מצד עצמו מבואר שאינו המגרש שהוא מצפורי ובהגט מבואר מטבריה וכנ"ל. וא"כ אפי' במקום לידה נימא הכי דבגט מבואר שאינו המגרש כו' כיון שמבואר שהמגרש נולד מטברי' והוא באמת מצפורי. ומה בכך שאין ידוע לידתו. מ"מ עכ"פ בעצם הגט מבואר שאינו המגרש. והרי אפילו לא נכתב שם המגרש כלל בגט בטל מדאורייתא לכמה פוסקים כ"ש הכא דאינתיק במשמעותו לאיש אחר. אעכצ"ל דכיון שא"צ לכותבו לא פסלינן השינוי. ואין אנו מדקדקים לומר שזהו מגרש מטברי' אלא טברי' הוא טעות ואין זה עוקר משמעות השם של המגרש כו' ומכ"ש שאינו עוקר הלשמו ולשמה. ודוגמא לדבר כענין פלגינן דבוריה. אלא דהכא לא אמרינן כן רק בדבר שא"צ לכותבו כלל מדינא אפילו לכתחלה וכנ"ל. ומעכשיו מוכרחים אנו לומר דלהרא"ש נמי תלוי במה שא"צ לכותבו וא"כ קשה על הרא"ש מי הביאו לחלק בין לעז לליכא לעז כיון דעכ"פ תלוי בצריך לכותבו או לא. ושמא י"ל דס"ל דתרתי בעי' לומר שהגט בטל שיהיה צריך לכותבו ושיהיה לעז אם שינה אז הגט בטל. ובחסר א' מהתנאים הגט פסול מדרבנן. ולהתוס' י"ל דהכל תלוי בא"צ לכותבו כנ"ל. ומעתה כיון דעכ"פ חשש לעז לחוד א"א לומר דהוא פיסולא דאורייתא וא"כ כששינה בדבר שא"צ לכותבו אפי' יש לעז אין כאן רק פיסולא דרבנן לפ"ד תוס' והרא"ש. וא"כ נ' דבשינוי מקום נהר דדירה יש לצדד להקל אפי' לסברת הרא"ש. דהרי הרא"ש לא כ' דהוי לעז רק במקום דירה. שכשידוע שהמגרש נק' ראובן מצפורי ונכתב מטברי' יאמרו שאחר גירש. משא"כ כשנכתב ראובן מצפורי אלא ששינה בהנהר דצפורי, א"כ הלעז רחוק יותר שהרבה יש שא"י שם הנהר וא"כ אף את"ל דערך הנהר לעיר הוי סימן כמקום דירה לאדם כמ"ש המק"ב. מ"מ המקום דירה גופא ה"ל סימן דהאדם והנהר סימן דסימן וא"כ מנלן להחמיר בשינוי סימן דסימן כמו בשינוי סימן עצמו. [הג"ה זו היתה בכי"ק מהצד] הג"ה אחר זמן רב. י"ל כשיש לעז כמו במקום דירה זהו הגורם לומר דה"ל מבואר בהגט שלא זה הוא המגרש כיון שהכל יפרשו שאינו זה. משא"כ כשהשינוי במקום לידה דליכא לעז כלל לא אמרינן

דה"ל כמבואר בהגט דאינו הוא. וכן אם הוא דבר שצריך לכותבו י"ל ג"כ כן לכן תרתי בעינן למעליותא להכשיר הגט שיהי' דבר שא"צ לכותבו וגם ליכא לעז וכ"כ הג"פ סימן קכ"ח סק"א בשם הרח"ש וכ"כ המכמ"א ש"ג סימן ז' בשם מהרא"ם לדעת הרא"ש. ומ"מ בשם הנהר אף דמקום דירה י"ל איכא תרתי לטיבותא אם לא כמו במאהילוב דיתבא על נהר דניעפור ומאהילוב דיתבא על נהר דניסטור שזה מפורסם ביותר. עכ"ה). וזה נ"ל סברת הרא"ם שכ' הג"פ סימן קכ"ח ס"ק ט"ל דאם שינה בסימני העיר דכתב דיתבא על מי בורות במקום בארות הוא יותר קל משינה שם העיר עכ"ל והיינו מה"ט דהוי סימן דסימן. ונ"ל ראיה לזה משינוי מקום עמידת האיש דיש פוסלים אע"ג דא"צ לכותבו משום לעז כמ"ש הב"י ואפ"ה התיר רמ"א במקום עיגון משום דל"ד ללעז דמקום דירה דכל אדם נק' ע"ש דירתו כו' וא"כ אף שהוא שינוי בסימני המגרש אלא לפי שאינו סימן גלוי כ"כ אין כאן לעז גמור דמעכב דיעבד להרמ"א. וא"כ כ"ש בשינוי נהר דדירה שאינו רק סימן דסימן ואע"פ שהן כל א' סימן גלוי יותר מ"מ כיון שהוא סימן דסימן אינו גלוי כ"כ יותר מסימן אחד שבהמגרש כו'. ואף דהמכמ"א פוסל האידנא בשינוי מקום עמידה משום דאין כותבי' דירה ומקום עמידה עולה תחת מקום דירה היינו משום דעכשיו צריך לכותבו א"נ דעכשיו עולה במקום דירה וטעמים אלו לא שייכו כלל אנהר דדירה דמ"מ א"צ לכותבו כו'. הגה"ה. ואין לדמות שינוי נהר דמקום דירה לדין הנזכר במכמ"א שע"ד סימן ל' בשינוי בהכינוי דשם האב כשנכתב ג"כ שם העצם של האב בטוב. כגון בת שלמה טרנטה והכינוי של אביה טרנטו בחולם וי"ו בסופו כו' ע"ש שמהרי"ט ומהרח"ש חששו לפוסלו והוא ז"ל דעתו להקל להלכה מפני ששינה בדבר שא"צ לכותבו אפי' לכתחלה כו' והרי כינוי דהאב הוא ג"כ רק כמו סימן דסימן של המגרש. זה אינו כי יש לומר שגם למהרי"ט ומהרח"ש הכא קיל טפי דהתם אף שהוא רק כינוי אין זה דומה ל סימן דסימן. דכך לי הכינוי דשם האב כמו עצם השם של האב דשניהם הם שמותיו. וא"כ שניהם הם סימן לגבי המגרש וכה"ג בשם עירו שם העצם. ושם הכינוי של העיר אם הכינוי ג"כ מפורסם ה"ז דומה לנדון דמהרי"ט והרח"ש אבל שם הנהר לא דמי כלל לשם כינוי של העיר ממש כ"א הוי רק סימן העיר ולגבי המגרש הוי סימן דסימן וכיון שא"צ לכותבו כלל י"ל שגם הם יודו שאין השינוי פוסל בו. וחילוק כזה מבואר בתה"ד סס"י רכ"ח גבי שם אביו של העד דלא דמי לשינה שם הנהר יעו"ש. וגם הלעז לא דמי כלל ללעז דשינה שם העיר ממש וכנ"ל:

ד והנה אף להפוסלים בשינוי מקום עמידה יש לצדד להקל. דהנה כל מ"ש היינו בשינוי נהר דמקום דירה. אבל בנ"ד שהוא שינוי בנהר דעמידה יש להקל טפי אף שעכשיו אין

כותבי' מקום דירה. (וכן מוכרח בהג"פ ס"ק ט"ל דמסיק להקל במקום עיגון ולכאורה זה הפך מש"ש דשינוי נהר דעמידה הוי כשינוי מקום עמידה ובשינוי מקום עמידה כשאין כותבין מקום דירה כ' ס"ק י"ז שלא תנשא אפי' במקום עיגון ונסתפק בנשאת שאפשר ל"ת וי"ל דשם מיירי כשמקום העמידה הוא דירתו כו') משני טעמים הא' דמ"מ אין מקום עמידה אפי' עכשיו חמור כמו מקום דירה ממש הב' שבשינוי הנהר אין כאן לעז כמו בשינוי נהר דדירה. דהנה אפי' המכמ"א כתב ש"ג סס"י ז' וקרוב אני לומר כו' מכלל דלא פשיטא לי' דהוה כדינא דמתני' ממש דשינה שם עירו גם שם סס"י ח' ולכן איכא מ"ד שאם שינה בו פסול כמו בשינה שם עירו מכלל דלא ברירא ליה. ועוד דמתני' דשינה שם עירו מיירי בפיסולא דרבנן כמ"ש התוס' (ד"כ). והג"פ מקיל בזה יותר להדיא כנ"ל שכ' שאם נשא' אפשר לא תצא. והטעם צריך להבין דלכאורה לפמש"ל בדעת ר"י דהעיקר תלוי באם אין צריך לכותבו אז אין השינוי פוסל בו ומינה דבצריך לכותבו השינוי פוסל בו וא"כ עכשיו שאין כותבין מקום דירה צריך לכתוב מקום עמידה וא"כ השינוי פוסל בו וא"כ ה"ל שינה שם עירו. ולהרא"ש דתלי נמי בלעז א"ש דמ"מ אין הלעז כ"כ משינוי מקום עמידה כו' דשאני דירה שאדם נקרא ע"ש מקום דירתו משא"כ במקום עמידה כו'. אבל לפמ"ש הרא"ם וריב"ל דתוס' אין מחלקין כן קשה. ואפ"ל לדעת ר"י דנהי שבמה שצריך לכותבו פוסל בו השינוי היינו דלא דיינינן ליה כטעות בעלמא אלא כשינוי מ"מ עדיין לא יוכרח שיהיה בזה פיסולא דאורייתא שהרי בשינוי מקום עמידת הסופר והעדים אע"פ שצריך לכותבו אין כאן רק פיסולא דרבנן אלא צ"ל דהתם ה"ט שאין כאן משמעות שינוי בהמגרש ול"ד לשינוי מקום דירה דהמגרש דמשמע שינוי שהמגרש הוא אחר משא"כ שינוי מקום עמידת המגרש אפ"ל נמי שאינו ענין סימן מובהק כ"כ בהמגרש עד שיאמרו מחמתו שאין זה המגרש. כיון שאינו נקרא ע"ש מקום עמידתו. רק דהוי כמו הוכחה שאינו המגרש משום דהמגרש לא עמד במקום זה שנכתב עליו בהגט ואין כח כ"כ בהוכח' לבטל פשט לשון הגט רק דהוי פיסולא דרבנן דאל"כ בשינה בעמיד' סופר ועדים נמי יש קצת הוכחה דאינו המגרש דבהכרח אחר היה כי הסופר ועדים של המגרש היה עמידתן במזרח ובגט כ' במערב ואעפ"כ הגט כשר מדאורייתא דאין כח בהוכח' לסתור דברים המפורשים שזהו המגרש ולומר שאחר הוא. ודיינינן לזה רק בשינוי מקום עמידת הסופר ועדים. וה"נ בשינוי מקום עמידת המגרש כיון שאינו נקר' כלל ע"ש עמידתו שעומד ביום פ' כאן ומחר כאן כו' רק ע"ש דירתו. א"כ אין זה רק כמו הוכחה שאין זה המגרש ואין כח בהוכחה לסתור דברים המפורשי' להדיא ותלינן יותר ששינו מקום עמידתו ולעולם הוא המגרש לכן הגט גט מדאורייתא רק מדרבנן

פסול משום לעז. משא"כ בשינוי מקום דירה שהמגרש נק' ע"ש דירתו ה"ל כמבואר שהמגרש הוא אחר ואינו הוכחה בעלמא (וחילוק זה בין הוכחה לדבר המבואר תמצא לו שרש בתשובת הרשב"א שבב"י סימן קכ"ח ושיתוף שם לידה אינו ענין לגיטין כי אין אנו משתמשין בשמוש שמות בגיטין כו' ע"ש בחי' הגהות פירושו ודו"ק וע' תה"ד סס"י רס"א) וחילוק זה מוכרחים אנו לאומרו לדעת הג"פ דמשמע סס"ק י"א בענין שינוי מקום לידה דאף להחולקי' על ר"י ה"ל רק פיסולא דרבנן וקשה אמאי מאחר דס"ל דשינוי פוסל אף בדבר שא"צ נכותבו וא"כ ה"ל שינוי שם עירו א"ו צ"ל כיון דאין נקר' ע"ש מקום לידתו ה"ל רק הוכחה בעלמא שאינו הוא לכן אין כאן רק פיסולא דרבנן כו' גם בס"ק י"ז משמע דאינו פוסל בשינוי מקום עמידה אף עכשיו שאין כותבין מקום דירה אא"כ לא היה לו מקום דירה אחרת שאז נקרא ע"ש מקום עמידתו ואף גם בזה כ' שאם נשאת אפשר דיש להקל שלא תצא וא"כ הטעם דאינו בטל מדאורייתא עכצ"ל כנ"ל. ולפ"ד המכמ"א נראה ג"כ דמספקא ליה בזה עכ"פ. גם יש דעות בג"פ שמקום עמידה אינו ממלא כלל מקום דירה. וכיון שי"ל שאפילו בשינוי מקום עמידה עכשיו שצריך לכותבו אין כאן רק פיסולא דרבנן א"כ כשלא שינו המקום רק הנהר שלו ודאי יש להקל לפ"ד התוס' והרא"ש שהרי הנהר א"צ לכותבו וא"כ שינה בדבר שא"צ לכותבו וגם הוא הוכחה רחוקה יותר לענין שאין זה המגרש כו' (ועדיף משינוי מקום לידה שהוא סימן דהמגרש שהשינוי בשמו דהמגרש בטל הגט מדאורייתא והנהר הוא סימן דמקום עמידה שהשינוי בשם המקום ממש אין פוסל רק דרבנן) הטענה הב' שגם משום חששא דלעז הנה בשינוי נהר דעמידה אין כאן לעז כ"כ שהרי אפילו בעמידה גופא אין כאן לעז כל כך שיוכלו לומר שמא באמת עמד הבעל בעיר אחרת שאינו מקום דירתו וכ"ש כשאין כאן רק שינוי בסימני העיר דהיינו בהנהר שהרבה א"י כ"כ סימן הנהר וע' בפנ"י גיטין (ד"פ) שהתיר למעשה בשינוי עמידת האשה כו' נמצא קצרו ש"ד הטענה להקל הוא כך דבשינוי הדירה יש ב' טעמים לפסול משום שינה דבר שצריך לכותבו ומשום לעז. משא"כ בשינוי נהר דעמידה אף שהעמידה דעכשיו צריך לכותבו עכשיו מ"מ הנהר א"צ לכותבו וא"כ אזדא לי' טעם הא' וגם טעם הב' ליכא דאין כאן לעז כ"כ כלל:

ה ועדיין יש לפקפק בזה לכאורה. במ"ש דאזדא ליה הטעם הא' משום דהוי שינה בדבר שאין צריך לכותבו. דמ"מ כיון שהנהר גורם שינוי בהעיר כמ"ש המק"ב דהדבר ידוע דעיר פ' יש לה נהר פ' כו' ור"ל שהוא כמו ערך הדירה לאדם. וא"כ כמו שבשינוי דירת האדם י"ל דבלאו ה"ט דשינה בדבר שצריך לכותבו יש לפסול משום דמ"מ אדם נקרא ע"ש דירתו והוי שינוי וכמ"ש הב"י גבי שינוי אבי המגרש שהרי שם אביו ידוע לכל

וכשיראו שינוי יאמרו לא זה הוא שגירש ור"ל דאפילו את"ל דהוי שינה בדבר שא"צ לכותבו הגט פסול ע' שו"ת תו"ש וכיון שכן נוציא מזה דדבר שידוע לכל ה"ז שינוי אף אם א"צ לכותבו וא"כ שינוי הנהר בהעיר אף שא"צ לכותבו מ"מ כיון שידוע לכל דעיר פ' יש לה נהר פ' כו' ה"ז שינה שם העיר. וכיון דעיר דעמידה צריך לכתוב עכשיו והשינוי פוסל בו א"כ כששינה בהנהר שלו ה"ז שינוי בהעיר ומה בכך שא"צ לכתוב הנהר מ"מ העיר צריך לכתוב. ושינוי הנהר היינו שינוי בהעיר כו' ול"ד לשינה מקום הלידה דאינו שינוי בהאדם כיון שאינו נקרא ע"ש מקום לידתו משא"כ הנהר להעיר כו'. ומכ"ש שי"ל טעם זה לפסול בשינוי נהר דמקום דירה כו'. ומה שיש לדחות דבשלמא בנהר דמקום דירה אפ"ל כן כיון דהאדם נקר' ע"ש מקום דירתו ושינוי מקום דירה פוסל בו גם מה"ט הלכך כששינה הנהר ה"ז גורם שינוי בהעיר שהוא נקרא על שמה וגלוי הלעז. משא"כ בשינוי נהר דעמידה שאין נקרא ע"ש עמידתו ואין השינוי במקום עמידה אפי' עכשיו פוסל רק משום ששינה בדבר שצריך לכותבו אף את"ל דהוא דאורייתא דדיינינן לזה כאילו משמע שאין זה המגרש שהרי לא עמד במקום שנכתב עמידתו בהגט. מ"מ כשלא שינה במקום עמידתו ממש שהיה צריך לכותבו א"א לומר כן. ואע"פ ששינוי הנהר גורם שינוי בהעיר כו' מ"מ בהעיר גופא אין השינוי פוסל מצד לעז שנקרא ע"ש העיר שהרי אין נקרא כלל עליה רק משום דדיינינן לי' כו' ומשום שינוי הנהר אין לדון כן אע"פ שהנהר גורם שינוי בהעיר כיון דמ"מ הנהר הוא דבר שא"צ לכותבו כו' ולעז ליכא. עוי"ל דהנה בשינוי שם אבי המגרש י"ל בפשיטות דבטל מה"ט שהוא דבר שצריכים לכותבו לכתחלה עכ"פ מדינא רק היכי דא"א כמו באסופי ובכה"ג מודו התוס' דהשינוי פוסל בו. ואם כן אין אנו מוכרחים לחילוק של ב"י שהרי שם אביו ידוע כו' דהא בלאה"נ ל"ד למקום לידה דהא צריך לכותבו לכתחלה. ואפשר דאיה"נ אילו לא היה צריכים לכותבו אפי' לכתחלה לא היה השינוי פוסל בו וכמ"ש המכמ"א ש"ד סימן כ"ז להתוס' ע"ש ד"ה באופן שכתב אם נאמר דהתוס' תופסים דשם האב אינו מעכב בגט דבר ברור הוא דלדעתם אין השינוי פוסל בו וכמו שהוא דעת הרב בעל העיטור ז"ל ואע"ג דשם סוף הסימן מסיק דלהתוס' נמי השינוי פוסל בשם האב היינו משום דשם מסיק דלא אמרו התוס' כלל זה אלא בשינה דבר שא"צ לכותבו אפי' לכתחלה משא"כ שם האב מאן לימא לן דאינהו ס"ל דלא צריך למיכתבי' כו' ע"ש. וא"כ בשם הנהר דודאי א"צ לכותבו לכתחלה רק לסימן לבד. א"כ אפילו שינה בו כשר להתוס' אפילו אם שינויו גורם לעז גמור כשם אבי המגרש כו'. ואף גם ששא"פ שם אינן מסכימים לזה אלא דבדאיכא לעז גמור פוסל השינוי אפילו בדבר שאין צריך לכותבו כלל וכדמשמע מפשט ל' הב"י

דלעיל. מ"מ י"ל שאינם מחמירים אלא בדבר דאיכא לעז גמור על המגרש שיאמרו לא זה גירש או לא זוהי המתגרשת כמו בשינה שם אביו או שם אביה דבכה"ג הוא דפסלי את"ל שא"צ לכתוב שם האב כלל מ"מ פוסל השינוי וכמ"ש הב"י יאמרו לא זה הוא שגירש כו' וע' ב"ח ותו"ש ס"ל דבכה"ג בטל מדאורייתא. משא"כ בנ"ד שאפי' בשינוי מקום העמידה דהיינו שם העיר ממש אין שייך לעז זה וכ"ש כששינה רק בהנהר. אלא דאיכא רק לעז שיאמרו לא זהו העיר כו' א"כ מנלן דיחמירו בכה"ג ליתן לעיר דעמידה כל כח של האיש והאשה עצמן לפסול בלעז דלא זהו העיר כמו בלעז דלא זה הוא המגרש כו' אדרבה מכל ד' העומדים בשטת הב"י בזה מוכח דעיקר הפיסול הוא רק משום הלעז שיאמרו לא זהו המגרש או לא זוהי המתגרשת ע' מכמ"א ש"ד סימן למ"ד ובשאר סימנים שם כמו סימן ז"ך. וא"כ בנ"ד שהוא שינוי הנהר דעמידה דליכא לעז זה אין להחמיר מה"ט ומשום לעז שיאמרו לא זו העיר מה איכפת לן כמ"ש לקמן דאף אם היינו תופסים בפשיטות דשינוי שם העיר דעמידה עכשיו הוא דאוריי' כשינוי שם עירו שבגמ'. מ"מ לענין השינוי בסימני העיר אין ללמוד זה מהמגרש ליתן לדין שינוי סימני העיר כח דשינוי סימני המגרש שהרי העיר גופא משום לתא דהמגרש פוסל בה השינוי שיאמרו לא זה הוא שגירש וסימן העיר הוי סימן דסימן ומנ"ל להשוותם. כ"ש דלא ברירא מילתא כלל לומר דבשינוי העיר דעמידה עכשיו יהיה בטל מדאוריי' שהרי רמ"א מקיל לגמרי בזה במקום עיגון ואם באנו לומר שהוא בטל מדאוריי' תצטרך לתפוס כל החומרות שהרי אפי' בשינוי עיר דירתו יש סברא בג"פ סק"ב שאינו בטל מדאורייתא רק דהוי ממזר מדרבנן ונהי שחולקים ע"ז רוב האחרונים מ"מ לתפוס דמקום עמידה עכשיו הוא כשינוי שם הדירה ממש לא ראינו מי שתפס כן שהרי י"א שאין מקום עמידה ממלא מקום דירה וגם המכמ"א לא כ' רק וקרוב בעיני כו' וכ' איכא מ"ד כו' וגם אפ"ל דר"ל דתצא והולד ממזר רק מדרבנן. והג"פ נוטה להקל דאם נשאת לא תצא. וכיון שכן ודאי אין ללמוד ליתן כח הפיסול שבסימני האיש והאשה לסימני מקום העמידה דעכשיו (אף אם הוא ג"כ מקום דירתו באמת כיון שאין כותבין שדר שם רק העומד כו' דפירושו שעומד שם בעת הכתיבה כמו שכותבין כל הגיטין ועמש"ל בשם הרשב"א ושתוף שם כו' וע' בתשו' הר"ן שבב"י סס"י קכ"ח עיקר שם עירו באותו מקום כו' דזו ראיה לסברת הרא"ם שבג"פ סימן קכ"ח ס"ק י"ז. וי"ל דעכ"פ לא שייך בזה מ"ש הפוסקים בטעם פיסול דשינוי מקום דירה שיאמרו אחר גירש משא"כ בעמידה יאמרו שעמד לא במקום דירתו). וא"כ אין ראיה כלל שיהיו שא"פ חולקים על התוס' בזה ואדרבה כו' מאחר דלא שייך כאן טעם הפיסול שכתבו הם (וגם י"ל דהרא"ש ושא"פ העומדים בשטת ר"י להכשיר בשינוי מקום הלידה

מודו לר"י בזה שכששינה בדבר שא"צ לכותבו ליכא פיסולא דאוריי' משום דדיינינן לי' כטעות. ושינוי עיר דירתו דפוסל מדאורייתא להאחרונים היינו משום דלכתחלה צריך לכתוב עיר דירתו כנ"ל) ואע"ג דאיכא לעז ופוסלים משום לעז היינו רק מדרבנן כמ"ש הג"פ בשם מוהרח"ש דלעז אינו רק פיסולא דרבנן כו' וכיון דהיינו מדרבנן א"כ פשיטא דלא שייך לפסול רק כשיש לעז שיאמרו לא זהו המגרש ולא זוהי המתגרשת. משא"כ בנ"ד דליכא לעז זה. (מיהו אפ"ל דס"ל דבדבר שיש בו לעז עד שיוכלו לומר לא זהו המגרש כו' אע"פ שלכתחלה לא היו צריכים לכותבו כלל מ"מ כשכתבו ושינו בו פוסל מדאורייתא דהלעז גורם דה"ל כאילו דברי הגט משמעם שאין זה בעלה של זו והרי ענין הגט צ"ל מבואר שבעלה מגרש אותה. ולא מהני מה שלא היה צריך לכותבו לתלות מחמת זה דטעו ולא כתבו בדקדוק דמ"מ כיון שהוא ענין שמגוף העדות של המעשה מאחר שע"י השינוי יוכלו לומר לא זהו המגרש כו' א"כ ודאי מדקדקים בו וכיון דלא דיינינן לי' כטעות ה"ז שינוי שם עירו או שם אביו כו'. וגם אף אם נכתב שלא בדקדוק מ"מ משמע מהגט שלא זה הוא בעלה. אך גם לפ"ז ג"כ בנ"ד ששינו הנהר דעמידה אין ממנו לעז זה א"כ אינו כ"כ מגוף המעשה ושפיר י"ל שלא שייך מזה שום הוכחה שאינו בעלה רק שלא דקדקו בו כיון שלא היה צריך לכותבו) וכיון דלהתוס' ודאי יש להקל כנ"ל בשם המכמ"א ש"ד סימן כ"ז וכ"מ להדיא במהרא"י סימן קצ"ז קל"ח ע"ש היטב תחלה סימן קצ"ז ואח"כ במ"ש ב סימן קל"ח אשיב לך שני חילוקים כו' ושני החילוקים הם לומר דצריך לכתוב אבי המגרש בגט משמע הא לאו הכי היה מקום להקל בשינוי שלו ע"ש היטב וצ"ל דזהו להתוס' דלעיל וא"כ אף אם נתפוס דבשינוי כה"ג דשם אבי המגרש דשייך לומר לא זהו שגירש פוסל השינוי אף אם א"צ לכותבו כלל כמ"ש הב"י מ"מ בנ"ד שהשינוי רחוק מאד מאופן זה כנ"ל שאינו רק בנהר דמקום עמידה שא"צ לכותבו כלל יש מקום לסמוך על התוס' במקום עיגון:

ו והנה לכאורה נלע"ד לדמות נ"ד להדין הנז' בפסקי מהרא"י סימן קצ"ז והובא להלכה בש"ע סימן ק"ל סי"א בדין העד ששינה שם אביו דיש להקל במקום עיגון. והיינו מה"ט שלא היה צריך לכותבו וע"ש במהרא"י עיקר ספיקו משום דלא ברירא מילתא כ"כ שא"צ לכותבו כיון דהכל מטבע חכמים הוא ע"ש וע' תה"ד סס"י רכ"ח דמשמע דאם כ' עד בין שמו לשם אביו אז י"ל בפשיטות דאין הטעות פוסל בשם אביו כו'. והגם שי"ל דשא"ה דחתימת העדים הוא רק מדרבנן לר"א דס"ל ע"מ כרתי. מ"מ לענין לכתחלה אין לחלק בין דרבנן לדאוריי' דאפי' איסור דרבנן אין מתירין משום עיגונא כמ"ש מהרי"ק ש' ל"ב ועוד די"א דמזויף מתוכו בע"ח פסולים הגט בטל מדאוריי' כמ"ש הרמב"ם ואע"ג שדחה

הרמב"ם דבריהם מ"מ אפשר בכה"ג ששינה העד מצות הבעל שאמר לו לחתים מסתמא היה כוונתו שיחתום בטוב והוא שינה שם אביו יש לחוש דהוי פיסול דאורייתא ע' ת"ג סימן ק"כ סק"כ. ואף גם אם אין זאת מ"מ בתה"ד סס"י רכ"ח משמע להדיא דגם אילו היה בשינוי ע"ח איסור דאוריי' היה סומך ע"ז להקל אם כ' עד קודם שם אביו ע"ש במ"ש דודאי אי הוי חתימת העדים דאורייתא כו' ע"ש. ועוד דגם בנ"ד שהוא חשש שינוי במקום עמידה קרוב לומר שהוא רק חששא דרבנן בפרט רק בהנהר דמקום עמידה והלכך יש לדמותו לדין הנ"ל שג"כ משמע שם למהרא"י דאפי' בחששא דאוריי' עכ"פ סמכינן על זה שכששינה בדבר שא"צ לכותבו הגט כשר. ואין לחלק דשם לא שייך כלל חששא דלא זהו המגרש משא"כ הכא דזה פשיטא דשינוי הנהר דמקום עמידה אין כאן לעז שיאמרו לא זהו המגרש שהרי יוכלו לומר שגירש במקום אחר וע"ד שכ' בפסקי מהרא"י סימן קל"ח אם יטעו בעד שאחר הוא ששמו כשמו מה בכך ה"נ י"ל כן אם יטעו לומר שעיר אחרת היא ששמה כשמה מה בכך ואולי המגרש נזדמן לשם כו' מה גם שבריחוק מקום א"י הנהרות שבאותה העיר עד שיטעו ע"י שינוי הנהר כו'. והנה יחס שם האב להאדם ודאי הוה כמו הנהר להעיר שהרי ב"י כ' שהאדם נקרא ע"ש אביו והוי כמו שינה מקום דירתו וא"כ אפילו נתפוס במושלם סברת המקור ברוך שבג"פ דיחס הנהר לעיר דמי למקום דירה מ"מ יש להוכיח ממהרא"י דס"ל דאינו פוסל בדבר שא"צ לכותבו (ועיין מכמ"א ש"ד סימן למ"ד ובנ"ד אפילו מהרי"ט ומהרח"ש דשם יודו כיון שבנ"ד ליכא לעז שיאמרו לא זהו המגרש כו'). ואף שהב"ש שם סימן ק"ל כ' שהרשב"ץ שבב"י רס"י הנ"ל חלוק על מהרא"י מ"מ הרי רמ"א פסק לסמוך על מהרא"י במקום עיגון. וגם אפ"ל שהרשב"ץ לא יחלוק היכא שכ' עד קודם שם אביו שאז א"צ לכותבו כלל וכמו בנ"ד שא"צ לכתוב הנהר כלל (הג"ה. ועמ"ש בתשו' בענין שינה באבי המתגרשת שכתב עליו בת פלוני הלוי והוא לא היה לוי לצדד להקל שאם נשאת לא תצא. והנ"ב במה"ת סימן ק"ט החמיר בזה. אבל הבית מאיר בתשוב' רע"ק איגר סימן קי"ז הקיל בזה. וא"כ ה"ה ודאי בשם הנהר דמקום דירה. וכ"ש בשם הנהר דמקום עמידה י"ל שתנשא לכתחלה בשעת הדחק עכ"פ כמו בשינה במקום לידה. עכ"ה):

ז **ועוד** דבנ"ד יש להקל טפי מכמה טעמים הא' שסברא זו של המק"ב אינה מוכרחת. הב' בנ"ד הנתינה רחוק מאד ממ"כ באופן שאין שום אדם בעולם פה מכיר הנהרות. הג' שבנ"ד אין כאן שינוי גמור שהרי כ' שם שני הנהרות רק שחיסר אות א' או תיבה א' שהיה לו לכתוב ונהר וארניז ודילג תיבת ונהר או דילג רק וי"ו אחד שהיה לו לכתוב ווארניז שאז ודאי לא היה שום מקום לפסול הגט שהיינו מפרשים נהר פ' ונהר וארניז.

והנה מה שכ' המק"ב דהדבר ידוע דעיר פ' יש לה נהר פ' ודמי לשינה מקום הדירה כו' יש להשיב דל"ד כלל דשם העיר ידוע לכל וכשיודעים ומכירים איזו אדם ויודעים מקום דירתו ידוע שם עירו וכמ"ש הב"י דמקום דירתו ידוע לכל שכל אדם נקרא ע"ש מקום דירתו כו'. משא"כ שם הנהר אין ידוע אפי' לכמה תושבי העיר שרואים הנהר ואין שואלים על שמו כלל אם לא בנהרות הגדולים וחשובים שמפורסם שמם מכ"ש תושבי עיר אחרת שאין מכירים שם הנהר של עיר אחרת ואין העיר נקרא על שם הנהר כמו שאדם נקרא על שם דירתו כו'. ואפשר המק"ב היה בארץ הנגב ששם מעט מים לכן יש פרסום להנהרות ואין כן במדינתנו אלה בארץ רוסיא ובמחוזות אשר על נהר וויסלא שיש נהרות רבות קטנות מה שלא יתכן לומר עליהם שהדבר ידוע דעיר פ' יש לה נהר פ' בשם מפורש אם לא בנהרות הגדולות כמו הדווינא והדנייעפור ודומיהן. ואם שינה לכתוב על עיר הרחוקה מן הדנייעפור דיתבא על נהר דנייעפור י"ל דהוי ודאי שינוי ידוע. משא"כ כשלא שינה לשם הנהר הגדול רק שינה שם הנהר הקטן שבאיזו עיר אין זה שינוי ידוע כו'. הב' בנ"ד שמ"נ רחוק ממ"כ ואצלינו א"י כלל מן הנהרות. והנה בתשו' שבסוף ס' סדר אלי' סימן י"ד כ' בענין שם אביו דאם כ' בו רק שם דמ"נ אין לחוש אע"ג דבשם המגרש והמגרשת משנה שלימה שנינו דזהו שינה שמו כו' אין מחמירין כן בשם האב. לפ"ז י"ל כמ"כ בשינוי מקום עמידה שאין נז' להדיא במשנה דכיון דבמ"נ אין חשש משינוי הנהר אין לחוש. הג' שבנ"ד ממ"נ אין לחוש דמי שא"י מהנהרות שבמ"כ לא מרגיש ששינו שם הנהר ומי שיודע שיש שם שני נהרות לעסנאי א' וראניז ב' לא יסבור ששינו שם הנהר במ"ש בגט לעסנאי וראניז ויתלה יותר שזהו שני נהרות הנ"ל רק שחיסר תיבה א' דזה מצוי יותר משיאמר שיש עיר ששמה כשמה של זו ושם הנהר דשם כשם שני נהרות דכאן ושם המגרש כשם זה כו'. ואף גם אם רק יסתפק בזה הרי ידוע דכל שיש לפרש ב' פירושים ה"ל כלא נכתב כלל וכשלא נכתב שם הנהר אין לחוש ועיין בזה בתשו' ריב"ש סימן נ"ז בענין הדרה כו' ובג"פ סימן קכ"ח סק"ג ועיין בתשו' סד"א הנ"ל מ"ש בענין שם אביו הנשתקע שכתבו בגט עם שם שני להקל מה"ט דאין זה שינוי גמור וה"ל כלא נכתב כלל שם אביו כו' וככה יש לומר על שינוי דנ"ד שאינו שינוי גמור רק חסרון תיבה א' וה"ל כלא נכתב שם הנהר כלל. (וע' ג"פ סימן קכ"ט ס"ק ס"א בפי' דעת מהרא"י א"כ בלא ה"ט יוכל לפרש שהנהר הנקרא לעסנאי יש לו גם כן שם ב' וראניז וא"כ אפי' אי הוי שינוי לא הוי שינוי גמור רק שהוסיפו להנהר שם ב' וא"כ אין שייך כ"כ ע"ז לעז משום שידוע שאין להנהר שם זה דאין זה ידוע לכל דדילמא יש לו שם זה ג"כ ונשתקע קצת כדאשכחן כה"ג בשמות עיירות שכותבין בגיטין

שם שני של העיר אע"פ שכמעט נשתקע כו'. ואם כן אין לדמותו כלל לשינוי מקום דירה ועיין מכמ"א ש"ד סימן למ"ד לכך י"ל דאפילו המחמירים בשינוי מקום לידה או בשם הנהרות יודו בנ"ד דאין כאן שינוי כלל ובכה"ג כ' בעל העיטור הובא להלכה בש"ע סימן קכ"ו ס"כ כיון שאנו מכירין סגנון הדבר אין לפוסלו בשביל דילוג אות א' וכ' שם הג"פ ס"ק ס"ב והוא מן הב"י דאין לחוש לפסול בזה אלא בגוף שמות הבעלים ובגוף הממון כו' עכ"ל:

סימן קסז

בענין הה"א של והרי את מותרת. שמחמת שמיהרו לכרוך הגט ולא השגיח שלא נתייבש הדיו היטב עדיין. (וטעם המהירות שרצו שיותן קודם שחשיכה). נמשך בדיו שני רגלי הה"א מתחתיו. ונראה כמו גימ"ל ולא למעלה על הגג רק למטה והראו הגט לשלשה תינוקת ואמרו שהוא ה"א ולא גימ"ל:

הנה בפר"ח סימן קכ"ה ס"ק סס"ק ל"ט כ' דאע"ג דכ' למהך להתנסבא אם לא כ' והרי את מותרת יש לחוש לדעת הרמב"ן ולדונה כספק מגורשת. אבל אם כתב ג"כ ספר תרוכין או אגרת שבוקין וגט פטורין הו"ל כוהרי את מותרת לכל אדם דמהני לכ"ע. וכ"כ עוד ב סימן קכ"ו ס"ק ב' וס"ק ס"א ושם מסיק דאם כבר נתגרשה תנשא בו לכתחלה אף שאינו מקום עיגון. ואף שאין נראה כדבריו מדברי הה"מ פ"ד דין י"א וכן בג"פ סימן קכ"ו סמ"א סס"ק צ"ו איני מכשיר רק במקום עיגון דא"א להשיג גט אחר. ועיין מזה בתשו' רמ"א מ סימן קכ"ז עד סימן ק"ל. [עי' מפתח] מ"מ הכא קיל טפי טובא שהרי נכתב והרי את מותרת לכל אדם. רק בתיבת והרי יש גמגום ואף אם נחסר תיבה זו נשאר את מותרת לכל אדם ועוד שי"ל דה"א זו דוהרי כשרה היא כיון שהתינוקת קראוהו ה"א ולא גימ"ל. ויש לדמותו למ"ש רמ"א סימן קכ"ה ססע"י ט"ז בהג"ה היה קוצו של יו"ד שעל האל"ף נוגע גם מלפניו ה"ז כשר. ואף שהחמ"ח ס"ק ל"א השיג עליו מאחר דבס"ת ותפילין פסול והב"ש שם ס"ק כ"ח תירץ ע"פ דברי המג"א סימן ל"ב ס"ק כ"ט. מ"מ דעת רמ"א י"ל שאין לדמות גט לסת"מ כמו שחילק ביניהם הרב"י בש"ע סימן קכ"ו סעיף מ"ם. ובגט תליא אם תינוק קוראו ה"א ולא גימ"ל. וכן באל"ף. משא"כ בסת"מ בעינן כתיבה תמה. ומיהו המעיין בש"ע א"ח סימן ל"ב סכ"ה משמע דפיסול זה שהאות כתובה שלא כתקנה כגון כו' חמור מדין שאם לא היו מקצת יודי"ן שעל האלפי"ן כו' ע"ש. מ"מ בנד"ז אין לחוש. כי יש כמה טעמים להקל בלאו הכי כמובן ממש"ל. א"כ בכה"ג ודאי יש לצרף

דברי רמ"א ד סימן קכ"ה סט"ז הנ"ל. כשהתינוק קורא האות יפה כמו בנד"ז. ע"כ משום הה"א דוהרי את מותרת אין לחוש:

אמנם זה לא הבינותי מ"ש מעל' וז"ל וכתב והרי את מותרת כו' עם ודן דיהוי כו' בשטה אחת ואח"כ והרי את מותרת בשטה י"ב כדינא עכ"ל כנראה מלשונו שנכתב בגט שני פעמים והרי את מותרת. ולשון מעל' מגומגם בזה וניכר שכתבו במהירות ובחפזון ולא כן כותבים שאלות ובפרט בעניני גיטין. ולמעשה אם נכתבו כתיקונן כדרך שכותבין בכל הגיטין רק שנכתבו בשטה אחת. ודאי אין לחוש:

ונידון הנהרות שכ' בגט על נהר חאראל ועל נהר פעטרא פאוולא ועל נהר לאהאדינא. ואח"כ דרשתי וחקרתי היטב ואמרו כי אותו הנהר לאהאדינא הוא אותו הנהר חאראל וראיה שרחוק מהעיר ארבעה ווייארסט נקרא אותו הנהר חאראל. רק דהולך סמוך לגבול ומיצר מהאדון לאהאדינא נקרא בפי כולם על שמו מקדמת דנא ואינו שנתייבש לגמרי והוא מצד מזרח העיר ורוב שמושו הוא אל הנכרים הדרים שם בפערשטאט. ולא יהודים. ואח"כ הולך אותו הנהר ממזרח לצד דרום העיר ונתייבש אח"כ סמוך לגשר ההולך עליו דרך המלך מחאראל לפאלטאווע ומשם נקרא בפי כולם לצד דרום העיר נהר חאראל ורוב תשמישי העיר לצד דרום:

הנה מע"ל אינו מבאר השאלה והענין היטב דמ"ש שרחוק מהעיר ארבעה ווייארסט נקרא אותו הנהר חאראל. אם היינו ארבעה ווייארסט מקודם שנכנס הנהר בעיר. גם שם נק' חאראל. רק אח"כ כשהולך מהאדון לאהאדינא נקרא על שמו לאהאדינא והוא מצד מזרח העיר. ואח"כ כשהולך ממזרח לצד דרום העיר שם חוזר ונקרא הנהר חאראל. וא"כ תחלתו וסופו נקרא חאראל. רק באמצע היינו לצד מזרח העיר נק' לאהאדינא. וא"כ י"ל ודאי שם חאראל עיקר ואין צריך להזכיר שם לאהאדינא כיון דהכל נהר אחד רק במקום חלק קטן ממנו נקרא לאהאדינא. ה"ל שם זה טפל. ויש לדמותו למ"ש מהרי"ק שרש ק"ו הביאו הב"י והג"פ סימן קכ"ח ס"ק נ"ו נלע"ד שאין להזכיר כ"א שם איימוני כו' ע"ש. ועוד דהכא א"א לכתוב שניהם דיהי' משמע שהם שני נהרות ממש ובאמת אינו רק נהר אחד. אמנם אולי כוונתו אשר ארבעה ווייארסט לאחר שיצא הנהר מן העיר אזי אח"כ נקרא חאראל. אבל בהיותו בעיר נקרא לאהאדינא. א"כ לפ"ז נהפוך הוא דשם לאהאדינא עיקר. דהא הנהר שחוץ לתחום אין לכותבו כלל. א"כ אזלינן בתר שם הנהר שהוא בעיר. אלא דלכאורה א"א לפרש כן בדברי רומע"ל ולומר דהני ארבעה ווייארסט הם להלאה לאחר שיצא הנהר מן העיר. דהרי מבואר ממכתבו שגם בתוך העיר בדרום העיר נקרא הנהר חאראל. א"כ איך רק ארבעה ווייארסט מהעיר נקרא חאראל.

אעכצ"ל כוונתו ארבעה ווייארסט מקודם שנכנס הנהר לעיר נק' ג"כ חאראל. רק במזרח העיר נקרא לאהאדינא ואח"כ חוזר ונקרא חאראל. וא"כ הוא די אלהבא לכתוב על נהר חאראל ועל נהר פעטרא פאוולא ולא להזכיר ועל נהר לאהאדינא. ומ"מ לענין גט זה שנכתב בו כל הג' נהרות ג"כ לכאורה י"ל דכשר משום דאין זה שינוי גמור אף דמשמע שהוא נהר שלישי ויש כאן שלשה נהרות ובאמת אין כאן רק שני נהרות. רק שנהר אחד יש לו שני שמות. וא"כ לכאורה זהו שקר ושינוי. שהרי מתוך הגט מבואר שהעיר יש לה שלשה נהרות ובאמת זו העיר אין לה רק שני נהרות רק שנהר אחד יש לו שני שמות. מ"מ כיון שנהר זה אין השני שמות שלו על מקום אחד היינו על כללות הנהר כי אם השמות הם למקומות שונים שמקום זה וחלק זה ממנו נקרא בשם זה ומקום אחר וחלק אחר ממנו נקרא בשם אחר א"כ יש לפרש בדוחק דכוונתו באומרו על נהר חאראל ועל נהר לאהאדינא כוונתו על נהר זה לפי המקומות שבו. וא"כ לא יאמרו שזהו עיר אחרת שיש לה שלשה נהרות כיון שיוכל לפרשו ג"כ על עיר זו שיש בה שמות אלו בשתי נהרות שלה. דכה"ג איתא בתשו' הריב"ש סימן נ"ז שכתב שנאמר שמ"ש בגט הדרה בתלמסאן ביאורו שהיתה דרה מקודם כו' אף כי רובא דעלמא יבינו מ"ש בגט לשון הדרה שר"ל עכשיו עכ"ל ועיין מזה בג"פ סימן קכ"ח סס"ק גימ"ל. וכיון שיש לומר בדוחק שאין זה שינוי ממש אף שי"ל ג"כ שהוא שינוי. מ"מ כיון דרמ"א מכשיר אף בשינה שם הנהר לגמרי כהובא בש"ע סימן קכ"ח ס"ד בהג"ה והוא מתשו' מהרי"ל סימן ק"ה שהביא הב"י. ומבואר שם בתשו' שכ"כ רבי אביגדור כ"ץ בתשו' וכ"כ רבינו שמחה בתשו' שבמיימון ע"ש עכ"ל. וכ"כ בתשו' מהרמ"פ סס"י ה' בשם חידושי מרדכי בשם תשו' ר' אביגדור. אלא שבתשו' מהרמ"פ הנ"ל משמע שלא הכשירו כן רק בדיעבד שכבר נשאת או בגט מומר לע"ג שיש טורח כו'. אך בנד"ז שי"ל שאינו שינוי גמור היה אפשר להתיר אף בשאר גט בדיעבד שכבר נתגרשה בו. אלא כיון רומע"ל כ' הפסק בין נהר חאראל לנהר לאהאדינא בנהר פעטרא פאוולא. א"כ משמע יותר דהם שלשה נהרות ממש. ועוד והוא העיקר. כי דברי רמ"א הנ"ל אינן מוסכמים. שבג"פ סימן קכ"ח ס"ד ס"ק ט"ל הביא בשם מקור ברוך סימן ט"ו שהשיג על תשובת מהרי"ל הנ"ל שהביא בשם תשובת מיימוני דאדרבה בתשובת מיימוני דשייכי לספר נשים סימן כ"ב משמע להפך דהיכא דשינה שם הנהר פסול וכ"כ בכנה"ג סימן קכ"ח בהגהת הב"י אות פ"ה וז"ל גם הר"ם מפאדוה סימן ה' וי"א כתב דאם שינה בהם כשר בדיעבד וגט מומר לע"ג כדיעבד דמי אף קודם שנשאת אבל בספר מקור ברוך סימן ט"ו כתב שמדברי תשובת מיימון ופסקי מהרא"י סס"י קמ"ב נראה שאם שינה פסל וכ"נ הסכמתו עכ"ד הכנה"ג.

ומ"מ מ"ש כן בשם פסקי מהרא"י הנה בתה"ד סס"י רכ"ח משמע להפך גבי אבל מקום הלידה וכן שם הנהר כו' ע"ש. ומ"מ בספר מכתב מאליהו סוף שער ג' סימן י"ג החמיר ג"כ בשינוי שס הנהר והוכיח ג"כ שכ"ד הריצב"א וכתב שכן נראה דעת מהרי"ק סוף שרש ק"ו (שהביא הג"פ סס"י קכ"ח ס"ק נ"ו) במ"ש ובשינוי יש פוסלין כו' ע"ש. ובתשו' א' (סימן קס"ו) הארכתי בדין זה לצדד כיון שיש מקילין אף בשינוי מקום עמידה כו' כ"ש בשינוי נהר דמקום עמידה כו' והבאתי ג"כ דעת המכמ"א דעכשיו שאין כותבין מקום דירה חזר מקום עמידה להיות כמקום דירה כו'. ומ"מ אינן שוים ממש. ועוד כתבתי מזה בתשו' שנשאלתי בשינוי באבי המתגרשת שכתב עליו בת פלוני הלוי והוא לא היה לוי. שהבית מאיר בשו"ת הגאון רע"ק איגר ז"ל סימן קי"ז הקיל בזה משום דה"ל כמו שינה מקום לידה כו'. והנ"ב במה"ת סימן ק"ט מחמיר ופוסל בזה בפשיטות. ולדברי הבית מאיר כ"ש וק"ו שיש להקל בנדון שינה שם הנהר. אף שהבית מאיר לא הקיל רק במקום עיגון גדול ע"ש. מ"מ שינה שם הנהר קיל טפי טובא. וכ"ש בנד"ז שאינו שינוי גמור ממש. ומ"מ בנד"ז שהבעל בעיר ואפשר להשיג גט אחר אין להקל:

סימן קסח

גם מנדון היו"ד שבתיבת ליכי גבי ודן די יהוי ליכי. שהוא נראה ממש כמו רי"ש עד אשר נתבטל תיבת ליכי לגמרי וכאילו נחסר מן הגט. יש מקום לפסול הגט. דהא קיי"ל דבעי' ודן. כדאיתא פרק המגרש (דפ"ה). ובעינן ג"כ מנאי כדאיתא פ"ק דנדרים (דף ה') וא"כ י"ל דגם ליכי בעינן מה"ט היינו דכמו דבעינן מנאי שלא יאמרו שאחר מגרשה. כמ"כ וכש"כ דבעינן מה"ט ליכי שלא יאמרו שמגרש אשה אחרת. ומה שכתבתם להקל בשם השארית יהודה שם מיירי בליכי דגבי פטרית ושבקית ותרוכית יתיכי ליכי. דשם הוא דאין קפידא כיון דכתיב יתיכי. משא"כ בענין ליכי דגבי ודן. ועוד דודן די יהוי ליכי הוא מן התורף עיין ב"ש ס"ק כ"ז. אלא דבמקום עיגון אפשר יש לצדד בחסרון מנאי ע"פ דברי הר"ן רפ"ק דקדושין על הגמרא (דף ה'). גם ע"פ דברי הג"פ סימן קכ"ו ס"ק ט"ל. אף שהפר"ח סימן קכ"ו ס"ק ס"ג לא ס"ל כן. א"כ י"ל ה"ה בתיבת ליכי. ואפשר ג"כ לצדד דבחסרון ליכי יש להקל יותר מבחסרון מנאי. כיון דכתוב לעיל מיניה סמוך והרי את מותרת מבואר דמ"ש אח"כ מיד ודן די יהוי כו' היינו ליכי. כש"כ כאן שאף שהיו"ד גדולה יותר מדאי עכ"ז מוכרח סגנון הדבר דהוא תיבת ליכי. וא"כ יש לדמות קצת למ"ש בש"ע סימן קכ"ו ס"ך כיון כו':

סימן קסט

נידון הספק הג'. מתחלה נאמר איך היה הדין אם נכתב בידיכי לשתי תיבות בודאי (ר"ל שלא היה כנ"ד שנראה לגדולים תיבה א') וכ' מעל' שיש ב' פירושים לפסול וא' להכשיר. ולכאורה הפי' הא' שכתב מעל' לפסול י"ל דהוא כשר דהיינו ואנש לא ימחי בידי אלא מיומא דנן ולעלם ור"ל עכשיו לא ימחא רק אח"כ מיומא דנן ולעלם יוכל למחות וא"כ דומה להיום אי את אשתי ולמחר את אשתי כדאמרינן בגיטין (דפ"ד ע"א) כיון דפסקה פסקה. ואע"ג דאמרינן (דפ"ו) לאפוקי כו' דאמר היום אי את אשתי כו' כבר פרש"י שלא להוציא לעז כו' ועבב"י סס"י קל"ז דיעות בזה. מ"מ רש"י והתוס' דפ"ג והרשב"א והרא"ש ס"ל להקל וכ"פ בישו"ש סימן ה'. ועיין בתשו' הר"ן סס"י מ"ג דס"ל להחמיר. נקוט מיהא דהפי' הראשון אינו מוכרח כ"כ שהוא לפסול. ואין לחלק בין היום אי את אשתי ולמחר כו' ובין עכשיו אי את אשתי ולאחר שעה כו' דהא הטעם כיון דפסקה פסקה שייך אפי' על שעה א'. כ"נ לכאורה. גם הפי' הב' שכ' מעל' ואנש לא ימחא בידי אם ימחה מיומא דנן ולעלם. אבל אם ימחה עכשיו לא יגרשנה ג"כ לכאורה דחוק לפרש כן דכיון שכן והרי ידע שמשפחתו מיחו א"כ למה כתב הגט ונתן הגט ואמר הרי את מגורשת כו' מיהו זה אינו ראי' דא"כ גבי לי מהך שבגמ' נמי נימא הכי א"כ איך אמר והרי את מותרת כו'. והפי' הג' שכ' מעל' דהיינו ואנש לא ימחא בידי מפני שכן ראוי להיות מגורשת מיומא דנן ולעלם. אני מוסיף שי"ל ואנש לא ימחא בידי מפני שמיומא דנן ולעלם הרי את מותרת כו' רק הוי"ו שבתיבת והרי מיותר לפי זה. אבל בב' פירושים הנ"ל יש דחוקים יותר כמובן. והרי בגיטין (ד"כ ע"א) אמרינן אי משום כריתות דאית בה אלמא דלשון וכתב לה ספר כריתות שבתורה יוכל להתפרש כאילו אומר הרי את מגורשת לולי דהא בעינן שמו ושמה כו'. ואעפ"י שאין הלשון מכוון דוכתב משמע ענ אחר וגם לה והל"ל לך אלא צ"ל דאינו משנה מהלשון שבתורה. אבל כוונתו שהוא מגרש אותה. וכך י"ל בענין והרי את מה שנכתב הוי"ו בוהרי לפי שכך הנוסחא בכל הגיטין. אבל כוונתו כי מיומא דנן כו' הרי את מותרת כו'. לכן פי' זה יותר נכון מהשני פירושים הקודמים. אך י"ל דהקורא יבין שכל הפירושים דחוקים ויתלה בט"ס. וכעין מ"ש בש"ע סימן קכ"ו סעיף כ'. אבל מ"ש מעל' דרוב כי שבתורה מתפרש בלשון דהא לכאורה הוא נגד פרש"י בגיטין (ד"צ ע"א) דרובן בלשון אם. והנה אם נאמר דיש פי' להכשיר ופי' לפסול. ודאי לא חמור הנידון מהני דקדוקי דפ' המגרש לא לכתוב ודין דמשמע אם אינו דין כו' וכן לי מהך. ולא יתנסבא דפרש"י שמא ירחיק כו'. ואעפ"כ קיי"ל דכשהבעל אמר לסופר לכתוב גט כשר ונזדמן טעות זה והבעל אינו מערער כשר במקום עיגון כמ"ש האחרונים

ב סימן קכ"ה סעי' י"ז. וכן הג"פ שם ס"ק ע"ט הביא מחלוקת מהרלב"ח והמבי"ט בגט שנכתב ליכי ב' תיבות שפסל מהרלב"ח משום מ"ש האורכלי הובא ב"י סימן קכ"ו דלא לשתמע לי כי את אנתתי כו' והמבי"ט ומורו מהר"י בי רב הכשירו ומשמע שם דבמקום עיגון כ' מהרלב"ח עצמו שהיה מקיל וכ"פ הפר"ח ב סימן קכ"ו ס"ק נ"ו. א"כ נ' בענין זה ג"כ אין להחמיר יותר מן לי כי הנ"ל. וכ"ז אם נכתב ממש בשני תיבות בידי כי. משא"כ בנד"ז שכ' מעל' שכל האנשים אומרים שבראיית העין הוא נתפס לתיבה א' כי כל הגט האותיות שבתיבה אחת מרוחקים קצת כמעט שוה לריחוק הנ"ל. והתיבות מרוחקים יותר זה מזה רק שהתינוק קרא לשתי תיבות. א"כ בכה"ג ודאי יש להקל יותר דיש לומר מה שהתינוק קורא ב' תיבות מפני שיש בו הפסק כשיעור שמפסיקין בין תיבה לתיבה בדפוס שבזה מורגל התינוק. אבל באמת צריך לשער לפי הכתב שנכתב הגט. וכ"כ בג"פ סימן קכ"ה ס"ק פ"א באריכות. והרי אנו רואים שאין בריחוק זה כדי הפסק לשתי תיבות לפי כתב הגט ובכה"ג שאנו רואים שנכתב כתיקונו אין אנו משגיחים בתינוקות כמ"ש בתשובת מהר"ם מלובלין סימן כ"ד ע"ש. ול"ד למ"ש הג"פ שם דקריאת התינוק תועיל להחמיר דשאני התם שאין ניכר מתוך הגט שהוא כהוגן ע"ש. ואפי' אם נאמר דמספקא לן בשיעור הריחוק וא"כ יש לסמוך על התינוק. מ"מ הנה בשכבר הארכתי בדין זה בתשובה אחת בשם צדוק [ב סימן קס"ה ס"ב] דכשהאנשים גדולים קורים בטוב והתינוק אינו קורא בטוב י"ל דלא מפסיל בגט רק מדרבנן. אע"ג דבסת"מ פסול מדאורייתא שאני התם דבעינן כתיבה תמה. וכמו דמחלקינן בין גט לסת"מ בענין מוקפות גויל ושיהיה האות מגולם א'. וכן כתב הגוים כשר בגט. וא"כ י"ל דה"ה כשהגדולים קורין יפה רק התינוק אינו קורא יפה לא גרע מדאורייתא מכתב הגוים רק הפסול מדרבנן. ואע"ג די"ל בהיפוך דכיון דעכצ"ל דיש חילוק מדרבנן עכ"פ בין כתב הגוים להא דהתינוק אינו קורא יפה. א"כ שמא החילוק הוא מדאורייתא. והיינו משום דדוקא בכתיבה מתגרשת וכשאין התינוק קורא יפה ה"ל כאלו אין כאן כתיבה רק שהגדול מבין דבר מתוך דבר שכן הוא. אבל כתיבה בכל כתב אינו אלא כשניכר לתינוק כו'. מ"מ לשון הרמב"ם פ"ד מה"ג הלכה ח' ט"י מורה לכאורה דמדרבנן הוא מדכ' תחלה צריך שיזהר הסופר בדברי הגט שלא יהא משמען ב' ענינים כו'. וכן צריך שידעו הקטנים לקרותו כו'. ולא יהיה כתב מעוקם. ואח"כ ביאר דהיה משמעו ב' ענינים או מעוקם הוא פסול מדרבנן כן פי' החמ"ח סימן קכ"ה ס"ק ל"ב. והב"ש שם סק"ל. א"כ משמע דה"ה ענין שידעו הקטנים ג"כ רק עיכובא דרבנן. וע' בט"ז בי"ד סימן ער"ד סק"ה בפי' צריך. אמנם הפמ"א ח"א סימן ס"ו השיגו. אך מ"מ כיון שלא מצאתי לא' מן הפוסקים כן לא אעמיד יסוד ע"ז כלל.

בשגם בתשובת הרא"ש שבטור סס"י קכ"ה כ' אינו גט כלל הגם שיש ליישב רק כתבתי שם לצרף זה לאיזו סניף:

אך מ"מ עכ"פ כיון דאפילו נכתב בב' תיבות ממש יש להקל במקום עיגון כמש"ל בשם הג"פ והפר"ח בענין ליכי שנכתב לי כי אנת אנתתי כו' וכן יתיכי נכתב ב' תיבות ותרכית יתי כי כו' וכן ואבהתיכי נכתב ולא בהתיכי. ובכולם יש לחוש לשינוי משמעות הגירושין. דבענין ולא בהתיכי (גם היה חסר תיבת ולאתריכי) י"ל דבהתיכי לשון בושה והפי' שאם אינה בושה מהגרושין יהיה גט ואם בושה לא יהי' גט. וכן ותרכית יתי הוא פוטר א"ע ממנה ואנן בעינן ושלחה ולא שישלח את עצמו כו'. וכן לי כי אנת אנתתי יש לחוש כמ"ש בב"י. ואפ"ה הקילו המבי"ט ומורו מוהר"י בי רב. והרלב"ח שהחמיר מ"מ כ' הג"פ משמו להקל במקום עיגון כמבואר בג"פ סימן קכ"ה ס"ק ע"ט. א"כ נ' דנ"ד לא חמיר בודאי מנדון הנ"ל אף אם היה כתוב ב' תיבות ממש. וכש"כ שבנד"ז כל הגדולים קוראים ואומרים שלפי ראיית העין הוא תיבה אחת וגם הפסול אם נאמר אלא מיומא דנן כו' אינו ברור כנ"ל. ומה שיש לחוש עוד כיון דאין הלשון ברור מ"מ נהי דאין כאן שינוי עכ"פ שמא ה"ל כלא נכתב כלל ענין זה דואנש לא ימחי מיומא דנן ולעלם. אך גם לו יהיה כן פסק המכמ"א ש"ב סס"י ב' דבגיטין (שאינן של שכיב מרע) שלא נכתב מיומא דנן כו' אם הבעל אינו מערער תנשא. וכש"כ שבאמת י"ל דל"ד כלל לשלא נכתב כלל מיומא דנן כו' ואין להאריך. ועוד דהנה בתשובת דרכי נועם חאה"ע סימן ג' כ' דהא דבעינן קריאת התינוק היינו כדי שלא יכסו לו האותיות האחרים. אבל אם מכסין שאר האותיות יכולים לסמוך אפי' על גדול ולכאורה משמע כן מפרש"י במנחות (דכ"ט ע"ב) דלא חכים דאי חכים מבין שמחרף הוא לומר יהרג כו'. משמע דאי משום שכשחריף הוא מבין יותר להכריע הספק מצד עצם תמונת האות ע"ז אין לחוש כלל. וצ"ל דלו יהי כן הוא כשר. וא"כ בנ"ד שהגדולים אמרו שלפי ראיית העין הוא תיבה אחת ולא מצד הבנת הפירוש דצ"ל בידיכי תיבה אחת י"ל דמהני לפ"ד הדרכי נועם. ואף שצ"ע לסמוך ע"ז במקום שיש פיסול מדינא בשינוי האות גם אין תשובת ד"נ כעת אצלי לעיין אם פסק כן למעשה. כיון דכל הפוסקים הזכירו תינוק דוקא אולי ס"ל דהכרעת הספק מצד עצמו צ"ל ג"כ דייקא ע"י תינוק. וכדביאר הרמב"ם הטעם שיהי' מבואר יפה עד שידעו הקטנים כו'. מ"מ בנד"ז שאין בהשינוי לשני תיבות פיסול כ"כ מדינא יש לצרף גם דבר זה לסניף. ובנידון הספק שבחתימת עד אחד זאב בן ישראל לא עשה עוקץ השמאלי של (האלף) [היו"ד] דישראל. ואח"כ התחיל לתקן קצת והאריך אותו שוה כמעט לרגל היו"ד. והנה הראיתי לתינוק וקורא ישראל. אך אח"כ כסיתי האותיות שמלפניו או מלאחריו ואמר

שהוא חי"ת. יפה כ' מעל' שהרי הרמ"א כ' ב סימן קכ"ה סעי' י"ח בהג"ה שא"צ לכסות. ומ"ש לחוש להתוספות שצריך לכסות אין שום משמעות בתוס' דצריך לכסות. ובג"פ סימן קכ"ה ס"ק פ"ג פסק דבגט א"צ לכסות לא לפניו ולא לאחריו אף לדעת מהרי"ט שבמג"א סימן ל"ב ס"ק י"ט. גם מסתברא הכי דא"צ דהא נת"ל בשם הג"פ ס"ק פ"א דיש לשער לפי אותו הכתב כו'. א"כ ראוי שיסתכל התינוק בשארי אותיות שבגט יודי"ן חיתי"ן כדי שעי"ז יבין מהו אות זה יו"ד או חי"ת לערך היודי"ן וחיתי"ן שבהגט:

ועוד כתבתי בתשובה א' לצדד דבכה"ג אין ראי' כ"כ מקריאת התינוק לפי שהתינוק לימודו באותיות שבדפוס שאין בהיו"ד עוקץ שמאל למטה. הלכך כשרואה עוקץ שמאל ארוך קצת מסתבר ליה שהוא חי"ת. משא"כ אם היה מורגל כו'. וראי' לזה מתשובת מהרי"ל סימן קל"ז ואי משום דתינוק לא קרי ה"ט משום שאינו מורגל בחתי"ן דחוטרא הובא בש"ע א"ח סימן ל"ב סוף סכ"ה ובש"ע של רבינו הגדול אאזמו"ר נ"ע שם סעיף למ"ד. וגם י"ל דמוכרח לפי כתב הגט שאינו חי"ת שהרי אין עושין שום חטוטרות בחתי"ן בגיטין לא באמצע ולא בסוף. וא"כ כשנאמר שהוא חי"ת הרי יש לו חטוטרות בסוף. ואף אם נאמר דמספקא לן אם הוא חי"ת או יו"ד ה"ל כלא נכתב אבי העד לכ"ע כשר. גם מה שצידד מעל' משום דיש מקילין בשינוי אבי העד יפה צידד דהלא כ"ד רמ"א סימן ק"ל סי"א. וגם הב"ש שכתב שאין כן דעת הרשב"ץ י"ל דלא קאי אלא על שינה כלומר שהעלה לאביו שם אחר. משא"כ בנד"ז דה"ל רק טעות דכשיהיה נק' (ישחאל) [חשראל] הרי אין שום שם (ישחאל) [חשראל] נהוג כלל בינינו ויובן שהוא ט"ס וכן פי' בבית מאיר כוונת התה"ד ורמ"א ול"פ אהרשב"ץ. ואע"ג דבשם אבי האיש י"ל שאין לסמוך ע"ז. אבל בשם אבי העד אין להקפיד. ותו דבהרשב"ץ עצמו שבב"י רס"י ק"ל מבואר דבשמות העדים א"צ תינוק דלא חכים כו'. אלא אע"פ שאין נקראין אלא לתינוק חריף כשר. הרי מבואר ממנו בעצמו להקל בנד"ז דקריאת התינוק כשלא כיסה לו האותיות לא גרע מתינוק חריף כו':

ובנדון חשש הא' ודאי מפורש להדיא בב"ש סימן ק"כ ססק"ב דהקנאה מהני אפילו אחר הכתיבה כו' וכדאיתא בגמ' גיטין (דכ"א ע"א) ובפרש"י ד"ה כותבת. אך לכאורה יש לחוש שמא מה שהקנה הסופר תחלה להבעל את הנייר שאינו שלו עם הדיו א"כ אם בהנייר לא מהני ההקנאה ההיא כיון שאינו של הסופר י"ל דכמ"כ לא מהני ג"כ על הדיו כדין הנזכר בש"ע ח"מ סס"י ר"ג בהג"ה. אך באמת אין לחוש. חדא דשם ג"כ העיקר דקנה הדבר שמועיל בו הקנייה כמו בקנה את וחמור דקנה מחצה. וא"כ קנה עכ"פ הדיו. ותו די"ל דהקנאת שהקנה הסופר להבעל את הנייר הוי הקנאה דלא דמי כלל למקנה דבר

שאינו שלו שהרי אחי האשה נתן את הנייר אדעתא דהכי שיכתוב עליו הגט לאחותו וגברא ודאי ידע לאקנויי כדאיתא בגיטין (דכ"א ע"א) ואפי' אשה קיי"ל דידעה לאקנויי ואע"ג דבטור ובש"ע סימן קכ"ד סעי' ז' הצריך ואומרת שנתנתו לו כו'. מ"מ לכאורה בגמ' ופרש"י לא משמע הכי דא"כ מהו הבעי' אי ידעה כו' הא אומרת שנתנתו וא"ת דהיא אינה נאמנת מצד דבורה א"כ סוף סוף מוכח דסמכינן דידעה [רק] כיון דדיבורה לא מהני וצ"ע. ואולי מ"ש בש"ע ואומרת שנתנתו אין ר"ל שאומרת שהקנתו רק סתמא ולאפוקי שלא זייפה הגט. וע' ג"פ שם ס"ק מ"ב. ותו דבתוס' (ד"כ סע"ב) ד"ה אשה מבואר דהבעי' אי ידעה לאקנויי הוא רק בדבר שעתיד לחזור לידה כו'. וא"כ נייר זה שנתן אחי האשה שיוכתב עליו הגט ואינו עתיד לחזור לידו ודאי הקנהו וכשאר המתנות והקנהו להסופר או להבעל וסופר שליחותי' עביד. ותו דהדיו נקנה ג"כ לבעל בתקנת חכמים ע"י שנתנה שכר טרחא לסופר ולא שייך כאן לומר או כולו בהקנאה ממש ר"ל הנייר והדיו או כולו בתקנת חכמים כהא דגיטין (דט"ו ע"ב) או כולו בקיום הגט כו'. דשאני התם דעד א' לאו כלום הוא. וע"ז לא תקנו חכמים שיהי' נאמן לומר בפני חתם עד אחד. משא"כ הכא הקלף ודיו הם שני דברים וכה"ג חילק רב אלפס בפ' חזקת אמתניתן היו שנים בראשונה ושנים בשנייה כו' דלא הוה חצי דבר ע"ש. וכ"ז לרווחא דבלא"ה יש טעמים כנ"ל:

סימן קע

משנה פרק המגרש (דף פ"ה ע"ב) גופו של גט הרי את מותרת לכל אדם רבי יהודה אומר ודן דיהוי לך מנאי ספר תרוכין ואגרת שבוקין כו'. והפי' דרבנן ס"ל דא"צ לכתוב ודן. אך לריה"ו דצריך ודן. צ"ל אם לפ"ז א"צ כלל הרי את מותרת משום כי בענין ודן כו' למהך להתנסבא כולל גם ענין והרי את מותרת. וגם דעדיף מיניה דידים מוכיחות שבגט זה מגרשה. או דריה"ו בא להוסיף על והרי את מותרת דצריך ג"כ ודן כו'. והנה בטופס רש"י וטופסי הראשונים שלא היה כתוב והרי את מותרת. עכצ"ל דס"ל כפירוש דלריה"ו א"צ כלל והרי את מותרת. ואפשר גם ת"ק מודה לו בזה אלא דס"ל דא"צ ודן וכו' וסגי נמי בהרי את מותרת. וכן משמע בפירוש הגט למה"ר שמשון זצ"ל הנדפס בתחלת ספר שו"ת מהר"ם פאדווה ב סימן קט"ו כ' ובטופסים הקדמונים אין כתוב והרי את מותרת לכ"א ונראה טעמא לדידהו משום דס"ל הלכה כר' יהודה עכ"ל הרי עכ"פ ס"ל דלרבי יהודה סגי בודן דיהוי וכו' וא"צ כלל לכתוב והרי את מותרת כו' וכ"כ עוד ב סימן קי"ב והרי את מותרת לכ"א זהו גופו של גט ריה"ו אומר ודן דיהוי ליכי מנאי. ולכך אנו כותבין כל שתי הלשונות לשופרא דגיטא אע"ג דהלכה כרבי יהודה וכ"מ מדשקליא

וטריא אמוראי אליביה עכ"ל הרי עכ"פ לריה"ו א"צ לכתוב והרי את מותרת לכ"א אלא שכותבין כן רק לשופרא דגיטא. וס"ל דהלכה כריה"ו. אלא דלא ידענא מנ"ל לפ"ז דלת"ק לא סגי בודן. דהא ת"ק לא פליג אלא דא"צ ידים מוכיחות גבי גט. ומקיל דא"צ ודן. אבל בהא דס"ל לריה"ו דסגי בודן דיהוי כו' למהך להתנסבא כו' י"ל דלא פליג ת"ק כלל. עוד כ' שם א"נ אפילו לת"ק ס"ל דכותבים והרי וכו' ודן וכו' אלא דלא הוי גופו של גט שהרי כמה לשונות וייפוים בגט דלא פליג בהו ת"ק אלא ס"ל גופו של גט הוי הרי את מל"א עכ"ל אבל הרא"ש בפירושו פ"ק דנדרים (דף ה' ע"ב) כ' ריה"ו אומר עוד צריך לכתוב ודן כו' נמצא לפ"ז מודה ריה"ו ג"כ אשר והרי את מותרת לכ"א זהו דוקא גופו של גט אלא דעוד צריך לכתוב ג"כ ודן וכו'. וכ"מ לכאורה בפי' המשניות להרמב"ם במשנה זו דגופו של גט כו'. ובאמת פשט לשון ריה"ו אומר ודן דיהוי מורה דאין צריך כלל וה"א מותרת. דאל"כ הל"ל וצריך עוד ודן דיהוי. ועוד דאל"כ לל"ל למהך להתנסבא. דהא לא בא לומר רק דצריך ידים מוכיחות שבגט זה מגרשה ולא בדבורא א"כ די כשכותב ודן דיהוי ליכי מנאי ספר תרוכין. אבל מה צורך עוד למהך להתנסבא אם כבר כתב וה"א מותרת לכ"א. אעכצ"ל דריה"ו בא לומר דגופו של גט כך הוא ודן דיהוי כו' למהך להתנסבא כו' ואזי א"צ כלל לכתוב וה"א מותרת לכ"א. וכ"כ התוס' פ"ק דקדושין (דף ה' סע"ב) ריה"ו אומר ודן דיהוי ליכי מנאי הוא גופו של גט וכ"מ ממש"ש דשמואל פוסק כרבנן והיינו מדאומר פרק כל הגט צריך שיניח אף מקום הרי את מותרת. ואם ריה"ו מצריך ג"כ הרי את מותרת א"כ יוכל להיות דס"ל כריה"ו והא דאין מצריך להניח ג"כ מקום ודן דיהוי היינו משום דא"צ לכותבו לשמה כיון דאינו רק משום דבעינן ידים מוכיחות. אבל גופו של גט הוא רק ה"א מותרת לכ"א א"כ זה סגי להניח. ותדע דבהג"א מא"ז פרק שני סימן י"ז כתב בשם הירושלמי דאם כתב כל הגט שלא לשמה ושם האיש והאשה לשמה כשר. א"כ נהי דשמואל לא ס"ל כן בגופו של גט. אבל מה שצריך רק משום ידים מוכיחות י"ל שאפילו לשמואל א"צ לשמה. וא"כ מנ"ל להתוס' דשמואל פוסק כרבנן ולא כריה"ו. אעכצ"ל דריה"ו אין מצריך כלל ה"א מותרת לכ"א אלא רק ודן דיהוי כו' למהך להתנסבא כו'. וכיון דשמואל אומר צריך להניח מקום ה"א מותרת לכ"א. מוכח דפוסק כרבנן:

והרמב"ן בחידושיו כאן כתב וצריך למכתב והרי את מותרת ואע"פ שכתב למהך להתנסבא כו' לא התירה אלא להנשא ולא בזנות וחוץ מזנותיך פסול כו' והאריך. והרשב"א בחידושיו בד"ה והיכא דכתב למהך סתר סברא זו דלא אמרו חוץ מזנותיך פסול אלא במשייר בפירוש אבל מסתמא כי שרי לה בין לנשואין בין לזנות שרי לה. גם הפנ"י פרק המגרש תמה על הרמב"ן בזה יעו"ש. עוד כתב הרשב"א וז"ל ועוד ראיה דא"צ

והרי את מותרת דהא כתיב ודן דיהוי ליכי מנאי גט פטורין וספר תרוכין ואגרת שבוקין והו"ל כמאן דאמר הרי את מגורשת וגרסינן בקדושין (ד"ה ב') הרי את מגורשת הרי את מותרת לכל אדם הרי זו מגורשת עכ"ל ואע"ג דבגט ודאי צריך שיכתוב הרי את מגורשת ממני עיין חה"ר פ"ק דקדושין דבדבור א"צ אבל בגט ודאי צריך מ"מ הכא שנכתב ודן דיהוי ליכי מנאי ספר תרוכין כו' ה"ל הרי את מגורשת ממני. ולפע"ד עוד ראיה לזה מהתוספתא סוף גיטין דאיתא אבא שאול אומר אפילו כתוב בו אני היום גרשתיך כשר וכ"ה במסכת ב"ב פרק ג"פ (דף קע"ב ע"ב) ובטוש"ע סימן קכ"ז ס"ז. ולכאורה היה נראה עוד סברא מאחר דאמרינן בגמ' דאם כתב לה הרי את לעצמך מהני ונתגרשה עי"ז א"כ מ"ש בתוך הגט וכדו פטרית כו' דיתיהויין רשאה ושלטאה בנפשיכי ה"ז כמו הרי את לעצמך דהא מלשון זה מבואר שהשליטה על עצמה דהיינו ענין הרי את לעצמך. ומה שסיים למהך להתנסבא כו' ודאי אינו גורע זה הלשון. ובתוס' פרק כל הגט (דף כ"ו ע"א) ד"ה וצריך שיניח. שהרי מאריכין כו' דחשוב כמו כו' ובחה"ר סיים ועוד שהרי כתוב בו למהך להתנסבא כו'. מבואר מדבריו דגם בלא למהך להתנסבא כו' יש בגט כמה לשונות דחשוב כמו הרי מותרת. והיינו ענין ודן דיהוי לך מנאי ספר תרוכין וא"ש וגט פטורין כו' דהוי כמו ה"א מגורשת וכנ"ל. והר"ן פ' המגרש וריא"ז בש"ג שם החמירו דצריך שניהם ה"א מותרת כו' ודן דיהוי כו' וכן בחידושי הריטב"א שם. וכן בחידושי הריטב"א ביבמות פ' האשה רבה (דף צ"ב ע"א) ובנ"י שם. והנה לפי סוגיא רפ"ק דנדרים דת"ק וריה"ו פליגי רק בענין אם צריך לכתוב מנאי. כמש"ש הר"ן (דף ו' ע"א) ומדאמרינן הכא טעמא דאין אדם מגרש אשת חבירו משמע דפלוגתא דריה"ו ורבנן במנאי הוא דריה"ו בעי מנאי ורבנן לא בעו. א"כ לפ"ז לרבנן אע"ג דס"ל גופו של גט ה"א מל"א עכ"ז בעינן ג"כ ודן דיהוי. רק שא"צ תיבת מנאי. מבואר בהדיא דאע"ג שכותבין ודן צריך לכתוב ג"כ ה"א מותרת ל"א. דהא רבנן דאמרי גופו של גט ה"א מותרת לכל אדם הם ס"ל דצריך לכתוב ודן דיהוי כו' ואעפ"כ ס"ל דגופו של גט הוא הרי את מל"א. אך הר"ן מסיק שם דפליגי בתרתי. פליגי בודן דיהוי. ופליגי במנאי. והיינו דלרבנן א"צ רק הרי את מותרת לכל אדם וא"צ כלל ודן דיהוי כו' וכ"ש שא"צ מנאי. וכ"כ הרשב"א שם. וכ"כ התוס' כאן גיטין (פ"ה ב') ד"ה אע"ג דבתרווייהו פליגי:

והנה הב"י סס"י קכ"ו בד"ה והרי את מותרת הביא ב' דעות אלו. ומ"ש שהעיטור האריך בראיות דא"צ ודן. עיין מזה בג"פ סעיף מ"א ס"ק צ"ו. ואחת מהן מאחר דלשון לכל גבר דיתיצביין כולל אפילו אלמנה לכה"ג וגרושה לכהן הדיוט א"כ כ"ש דיש בכלל זה היתר זנות כו'. ומה שדחה הג"פ דמ"מ י"ל דלמא זנות שייר. אינו נכון דהא עיקר

זונה היינו שנבעלה לפסול לה כדאיתא במשנה פרק הבע"י (דף ס"א ע"א) וחכ"א אין זונה אלא גיורת ומשוחררת ושנבעלה בעילת זנות ופרש"י כגון ישראלית הנבעלת לפסול לה. ואע"ג דהתוס' שם כ' דדוקא כשנבעלה לחייבי כריתות נעשית זונה מ"מ בהרמב"ם פי"ח מהא"ב ס"ל דגם לחייבי לאוין השוין בכל נעשית זונה. וא"כ כיון לכל גבר כולל בת ישראל לנתין ולממזר והרי עי"ז נעשית זונה. וא"כ כ"ש שהתירה לזנות דפנוי ופנויה מאחר שהתירה אף זנות גמור שבתורה. ובתמורה פ"ו (דף כ"ט ע"א) שנינו איזהו אתנן האומר לזונה הילך טלה זה בשכרך ובגמרא מה זונה ישראלית בלאו ופי' הרמב"ם בפי' המשנה שתהא מחייבי לאוין או ערוה וכ"כ הרע"ו והוא שתהא מחייבי לאוין ואצ"ל מכריתות ומיתת ב"ד כו'. אמנם התוספות שם פי' דזונה היינו כשנבעלה כבר לחייבי כריתות. ועיין מזה בהרמב"ם פ"ד מה' איסורי מזבח דין ח' ובכ"מ ובלח"מ שם שהאריך בזה ובפרש"י בחומש פ' אמור ע"פ אשה זונה וחללה לא יקחו מבואר דהנבעלת לנתין וממזר דהיינו חייבי לאוין נקראת זונה. והרא"ם שם הביא שהרמב"ן ס"ל דזונה היינו דוקא כשנבעלה לחייבי כריתות והוא ז"ל חיזק דעת רש"י והרמב"ם ורבינו ישעיה וגם מסברא נראה כן כיון דר"א ס"ל דאפילו פנוי הבא על הפנויה שלא לשם אישות נקראת זונה. וכן ריה"ו במשנה פרק הבע"י ס"ל דביאת איילונית זהו זונה האמורה בתורה. א"כ נהי דחכמים פליגי עלייהו וס"ל דזונה היינו דוקא שנבעלה בעילת זנות מ"מ אין להפליג מחלקותן כ"כ ולומר דדוקא כשנבעלה לחייבי כריתות. אלא דגם לחייבי לאוין השוין בכל זהו בעילת זנות. וא"כ לפ"ז כיון שהתירה בגט להתנסבא לכל גבר דיתיצביין דכולל אף לנתין ולממזר א"כ הרי לא שייר בעילת זנות. וא"כ כ"ש וק"ו שלא שייר בעילת פנוי הבא על הפנוייה דנקרא זנות בלשון בני אדם דמהכ"ת נימא הכי. מאחר שלא שייר אפילו בעילת זנות שבתורה. והכנה"ג סימן קכ"ו בהגהב"י סעיף פ"ג עמ"ש הב"י משמע דס"ל שעכ"פ צריך לכתוב כו' כתב וז"ל וכן הוא הסכמת מהר"ר שמואל יודא פאדווה בתשובת הרמ"א סימן קכ"ז קכ"ט ונטה לסברת הרמב"ן ז"ל דאם נשאת תצא. אבל הרמ"א שם ב סימן קכ"ח וק"ל כתב דדוקא לכתחלה צריך לכותבו אבל בדיעבד כשר וחתר לסבב פני הפוסקים כולם מלבד הרמב"ן ז"ל לדעת זה עכ"ל. והט"ז ס"ק ל"א הביא ג"כ דברי רמ"א הנ"ל וכתב ולעד"נ דלא נרמז בלשון לכל גבר כו' אבל אם תזנה כו'. ותמוהים דבריו שהרי זהו ד' הרמב"ן. והעיטור והרשב"א סתרו זה. גם מ"ש היינו לשונות אחרות שאינן בנוסח שלנו ע"ש ג"כ לא נכון כלל שהרי נוסח הגט המבואר בסה"ת שהוא מבעלי התוס' הוא כנוסח שלנו וכן נוסח הגט בסמ"ג וסמ"ק. ועיין ב"ש סימן קכ"ג סק"ו נטה להקל ו סימן קכ"ו וס"ק ל"ו נוטה להחמיר. והג"פ סימן קכ"ו ס"ק צ"ו העלה

דכשכבר נתגרשה בגט שאין כתב בו והרי את מותרת והוא מקום עיגון דא"א להשיג גט אחר יש להקל. כיון דאיכא שאר לישני דחשובין כמו והרי את מותרת. והפר"ח סימן קכ"ה סס"ק ל"ט בד"ה ואכתי פש גבן. היכא דכ' למהך להתנסבא ולא כתב ה"א מותרת לכ"א ראוי לחוש לדברי הרמב"ן להחמיר דהוי ספק מגורשת. ומיהו אי כתב בתר הכי ספר תרוכין ואגרת שבוקין וגט פטורין ה"ל כוהרי את מותרת לכל אדם דמהני לכ"ע ואפילו תימא דהרמב"ן פליג בהא וכמו שנראה מלשון הרשב"א בחידושיו והמ"מ פ"ד אין טעם כלל לסברא זו כי היא סברא זרה עכ"ל וכ"כ עוד ב סימן קכ"ו ס"ק ב' וס"ק ס"א ושם משמע דס"ל דאם כבר נתגרשה בו תנשא לכתחלה. מיהו ס"ק ב' משמע שי"ל דפסול מדרבנן מיהו י"ל זה לדעת הרמב"ן קאמר. וביש"ש פ' המגרש סימן ט' גם כן מצריך שניהם וכן המכמ"א שער שני סימן ז' סעיף ד':

סימן קעא

נדון השאלה שסידר גט הנשלח ממחנו לצארניהאוו ביד שליח להולכה והוצרך לשלוח סך ארבעים רו"כ להאשה ולא שלח כ"א סך ך"ה רוכ"ס ולא רצתה האשה לקבל הגט מידי השליח במעט מעות כאילו וחזר השליח ושאלתי את פיהו מה טיבו של גט ואמר שלא רצתה לקבל מחמת מניעת המעות אבל להבא בודאי לא ילך כ"א שישלמו לו ארבעה רוכ"ס בעד שליחותו ומעיקרא היה המקח משכירות השליח ב' רו"כ ולסדר גט אחר הוא דוחק גדול מחמת מניעת סופר הגון. ע"כ יורנו כ"ת האיך לעשות בהגט הנ"ל כי הוא עדיין ביד השליח ואם יש בכאן ממשות חזרות השליח:

עיין ט"ז סימן קמ"א ס"ק מ"ד. ובנדון זה צ"ע וע"כ לצאת מכל ספק אזי יטלנו ממנו הבעל וימסרנו שנית לשליח הולכה הנ"ל. ואין לחוש דא"כ שזהו מינוי שני א"כ יש לחוש למ"ש הרמ"א סימן קכ"ז סעיף ה' בהג"ה מיהו נהגו כו' וכ"כ הב"ש שם סק"ז וססק"ח בשם הר"ן. דכיון שי"ל ג"כ שלא נתבטל שליחות הראשון כלל א"כ אין לחוש כלל ויש לסמוך ע"ד הרב"י בש"ע שם סימן קכ"ז ס"ה וע' ג"פ שם ס"ק ט"ו. ועל כן יש ליזהר כשיטלנו ממנו הבעל לא יטלנו על דעת שמבטל שליחות הראשון אלא רק שלרווחא דמילתא ממנהו פעם שנית נוסף על מה שהוא שלוחו מכבר. וגם השליח לא יבטל שליחות הראשון כ"א שנוסף ע"ז כו':

יש להעיר דא"צ ליטול הגט מהשליח כמ"ש הת"ג בסוף סדר הגט דמדינא דש"ס יכול השליח ליקח הגט מעל גבי קרקע והארכתי בזה בתשובה א' וכ"ש הכא שמתחלה בא לידו בתורת שליחות:

סימן קעב

שינה שמו ושמה כו' ובגמרא דרבנן נמי ס"ל בזה כר"מ. ופי' התוס' לא שינה ממש כדאמר פרק שני (ד"ך) עכ"ל ור"ל כמו שכתבו הם ז"ל שם בד"ה הא בעינן. אלא אומר ר"י דלא מיירי בשינה שמו ממש כו' אלא שינה שמו הוי דכתב שם דגליל ביהודה כו' וביאור דיבור התוס' הנ"ל עיין בפנ"י שם. וכבר קדמו בזה הג"פ סימן קכ"ח סק"י משמיה דמהריב"ל והמכוון שם הוא דהא אע"ג דאמרינן דמודים חכמים לר"מ בהך בבא מ"מ עכ"פ מתניתן כר"מ נמי אתיא. ולר"מ עכצ"ל דאיירי בפיסולא דרבנן מכמה טעמים. הא' מדנקיט להו בהדי אינך בבי דהיה במזרח כו'. הב' דאי איתא דאיירי בשינוי גמור הפוסל מדאורייתא הל"ל רבותא טפי היינו לא כתב שמו ושמה כלל דג"כ מוכרח לומר דפסול מן התורה לר"מ דבעי שיהיה מוכח מתוכו מי המגרש עיין תוס' ר"פ כל הגט (דף כ"ד ב') ד"ה בעידי מסירה. אלא עכצ"ל דאיירי בשינוי שמדרבנן היינו שכתב שם דגליל ביהודה דשינוי כי האי ודאי עדיף מלא כתבו כלל. הג' כ' הג"פ שם ד"ה גם אני. מדאמרינן בגמ' אבבא דהיה במזרח וכתב במערב כו' הולד ממזר. מאן אלימא בעל היינו שינה שמו ושמה שם עירו ושם עירה ומוקי לה בסופר א"כ מוכח מהכא דכי היכי דבהיה במזרח וכתב במערב הוי פיסולא דרבנן ואפ"ה הולד ממזר לר"מ ה"נ סיפא דשינה שמו כו' הוי פיסולא דרבנן ואפ"ה הולד ממזר לר"מ ומדר"מ נשמע לרבנן דמודים חכמים לר"מ בשינה שמו כו' עכ"ל. והכרח זה הג' אינו מובן כ"כ ואדרבה י"ל שמוכח מכאן איפכא דהא ענין היה במזרח וכ' במערב הוי שינוי גמור מהקצה אל הקצה והיינו שהיה בירושלים וכ' בעכו עד"מ. וא"כ מדאמרינן היינו שינה שמו ושמה שם עירו ושם עירה מכלל דהתם מיירי ג"כ בכה"ג ממש ששינו שם עירו היינו [לא] שיש להעיר שני שמות דאין זה כלל כמו היה במזרח וכתב במערב. א"ו מזה משמע כשטת האומרים בשינה שמו ושמה מיירי בשינוי גמור שמדאורייתא דדומיא דשינה שם עירו ועירה דמיירי לפ"ז בשינוי גמור כמו"כ הוא ענין שינה שמו ושמה. ותדע עוד דאל"כ מאי פריך אילימא בעל היינו שינה שמו כו' ומכח זה משני אלא סופר. דהא יוכל לדחות לעולם בעל. ורישא דהיה במזרח וכתב במערב מיירי בשינוי גמור. וסיפא בשינה שמו כו' מיירי אפילו בפיסולא דרבנן. א"ו סיפא מיירי ג"כ בפיסולא דאורייתא ועוד דאילו בפיסולא דרבנן לא מודו כלל חכמים לר"מ וכמ"ש בחידושי הריטב"א. ומאחר שבסיפא מוכרח דמודים חכמים לר"מ מדלא ערבינהו ותנינהו כמ"ש בגמ'. א"כ מוכרח דאיירי בפיסולא דאורייתא. וא"כ שפיר מקשה דאת"ל דהיה במזרח וכתב במערב קאי על הבעל. א"כ היינו ממש שינה שמו ושמה שם עירו כו' וצריך לומר דלהתוס' ס"ל דא"א לתרץ כן דהא

אדרבה מדתנן שינה שמו לבבא בפ"ע עכצ"ל דמודים חכמים בזה לר"מ. וא"כ איך נוכל לומר דהיה במזרח וכתב במערב קאי על הבעל דהא התם בבבא הנ"ל משמע דפליגי רבנן מיהו תירוץ זה דוחק דהא י"ל דאכתי לא מעייל הש"ס נפשיה מענין מודים חכמים כו' דאל"כ לל"ל היינו שינה שמו ושמה כו' לימא ליה א"כ אמאי פליגי רבנן בהא. ואפשר לתרץ עוד להתוס' דלא יוכל הש"ס לתרץ כנ"ל דא"כ דהיה במזרח קאי אבעל ובפיסולא דאורייתא א"כ א"א להעמיד סיפא בפיסולא דרבנן דא"כ לערבינהו ולתנינהו כמו דמערב שלום מלכות דהוי פיסולא דרבנן בהדי היה במזרח דהוי פיסולא דאורייתא. אעכצ"ל להפך דהיה במזרח קאי רק אסופר ומש"ה לא ערבינהו בהדי שינה שמו ושמה דחמור טפי טובא. אך א"כ עיקר התירוץ חסר מהספר ושוב ראיתי מזה בפנ"י כאן על התוס' ד"ה שינה שמו ושמה. ולכן לכאורה זהו ראיה וסיוע לשטת הרמב"ם פ"ג מה"ג שביאר התוי"ט כאן דס"ל דמתניתן מיירי בשינוי גמור כמ"ש בחידושי הרשב"א בשם י"מ ששינה שמו לגמרי שהוא שמו יוסי ואסיק שמו יוחנן. וכן פי' הריטב"א בחידושיו בבבא דשינה שמו ושמה כו' וז"ל בזה ודאי הגט פסול דבר תורה כיון ששינה שמו ושמה דשמו ושמה דאורייתא. אבל שם עירו ושם עירה אינו אלא מדרבנן וכדכתיבנא לעיל אלא דאגב גררא נסבא כו' ובהא אפילו רבנן מודו דהולד ממזר מזה ומזה דכל היכא שהלכה היא ונשאת בגט פסול דבר תורה וקלקלה בב' החמירו עליה להצריכה גט משני כדי לעשות הולד ממזר מהא' אבל היכא שנשאת בגט כשר דבר תורה אלא שהוא פסול מדבריהם בהא לא עשו הולד ממזר אלא ר"מ לחוד דקסבר כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים הולד ממזר עכ"ל. ובמ"ש דשינוי שם עירו ושם עירה אינו אלא מדרבנן פליגי עליה וכ"מ מהתוס' דכתבו וכן שם עירו לא ששינה ממש כו' משמע דבשינה ממש ה"ז כמו שינה שמו ממש. ועיין מזה בפנ"י בד"ה הנ"ל. והנה הפנ"י (בדף ע"ט ב') ד"ה וצריכה גט כתב דלרש"י הוי שינה שמו ושמה שינוי גמור דפסול מדאורייי' דההכרח שהביאו להתוס' לפרש דלא מיירי בשינוי גמור נמשך לסברתם דלר' מאיר בעינן שיהי' מוכח מתוכו וא"כ הל"ל לא כתב שמו כלל כמש"ל בטעם הב'. ולשטת רש"י לא בעי ר"מ מוכח מתוכו כמ"ש התוס' בשמו לעיל (דכ"ב) בד"ה מאן חכמים וכ"ד הרמב"ן בר"ן ר"פ כל הגט דלר' מאיר ג"כ לא בעינן מוכח מתוכו ע"ש. ועיין בחה"ר שם שזהו ג"כ מחלוקת ר"ת ור"י דלר"ת לא בעי ר' מאיר מוכח מתוכו. וכ' התוס' והפנ"י שזה ג"כ שטת הרא"ש:

ב והסה"ת סס"י קכ"ו פי' ג"כ כשטת התוס' מטעם אחר וז"ל וכה"ג הוי פירוש דשינה שמו ושמה ושם עירו ושם עירה דתנן פרק הזורק תצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה. ולא בשינוי השם ממש דהא פשיטא שהגט פסול שלא נכתב לשם בעלה כלל

כ"א לשם איש אחר אלא בפיסולא דרבנן מיירי שלא כתב שם דיהודה ושם דגליל עמו עכ"ל. וכלשונו ממש כתב הסמ"ג בהלכות גרושין עשין סימן נ'. וגם בחי' הרשב"א פרק הזורק כתוב כן וז"ל ואינו מחוור דאטו מי אצטריך מתניתן לפסול גט שנכתב בשם אחר אבל הכא בפיסולא דרבנן מיירי כו' עכ"ל. אך י"ל דכוונת הרשב"א אינו כמ"ש בסה"ת דשינוי גמור הוה שלא נכתב לשם בעלה כלל. כי על טעם זה יש להשיב כמ"ש בתוי"ט דהא דצריך שיהיה נכתב לשמו לאו לשם העצם אלא הכוונה לאותו האיש שהוא יגרש בו עכ"ל. וא"כ אף ששינו שמה מ"מ אין זה מבטל ענין הלשמו ולשמה. וכ"כ בקה"ע בירושלמי פרק השולח גבי בראשונה היה משנה שמו כו'. רק כוונת הרשב"א דמאחר שהגט הוא ספירת דברים של כריתות. וכמבואר בהר"ן פרק המביא תניין (ד"ך) וכשנכתב בו שם אחר הרי מתבאר שאין הספירת דברים של כריתות מהבעל כ"א מאיש אחר ונפקותא מכל זה בשינוי השם שהוא פיסולא דרבנן שלפ"ד התוס' וסה"ת וסמ"ג וסיעתם חמור משאר פיסול דרבנן דבשאר פיסולים קיי"ל כרבנן דפלי'גי אר' מאיר וס"ל שהולד כשר ולהרמב"ם ורב האי גאון לא תצא. אבל בפיסול דרבנן שבשמו ושמה הולד ממזר מדרבנן. וכ"ש דתצא מזה ומזה כו'. ועבב"י סימן קכ"ט בד"ה ואם לא כתב כן. אבל לפ"ד התוי"ט בהרמב"ם והפנ"י ברש"י ולפ"ד הריטב"א והיש מפרשים שבחה"ר י"ל דפיסול דרבנן שבשמו ושמה ה"ל כשאר פיסולי דרבנן. ולא מודים חכמים לר"מ רק בשינוי גמור הפוסל מן התורה. מיהו יש קצת פוסקים דס"ל דהלכה כר"מ בגיטין וזהו דעת ר"ח שהביא הרא"ש פ"ח סס"י ט' והרשב"א רפ"ק (בדף ה') ועבב"י סימן קכ"ח ד"ה שינה מקום עמידת העדים וע' בספר מכמ"א ש"ג סס"י ב':

ג והנה שינוי זה מבואר בגמרא פרק התקבל (דס"ג ע"ב) ההיא דהוו קרו לה נפאתה אזול סהדי וכתוב תפאתה. מבואר שם דה"ל חספא בעלמא. ומשמע כפשוטו דהגט אינו כלום מן התורה [ע' מפתח]. והרמב"ם פ"ב ה"ח שכתב בטל או פסול עיין לח"מ שם פי' דפסול נפקא ליה מנאבד ועיין מזה בג"פ רס"י קס"ב שכתב סברות בזה. ולכאורה משמע בשינוי אות א' בטל הגט. ואף שהנו"ן והתי"ו הם ממוצא א' דטלנ"ת. ובתשו' להרמב"ן סימן קמ"ח הובא ב"י סימן קכ"ה על גט שהיה בשם האשה הנקראת אשטרלה רי"ש קטנה כמו י' דאם נשאת תצא והולד ממזר כו'. וכ"מ בתשו' ריצב"א במרדכי פרק המגרש סימן תמ"ו גבי ומה שקורין בורייש ואנו קוראין באורייש כו' ובתשו' מהריב"ל ח"א סימן כ"ט על שם האשה גוייא והיה כתוב בגט גיוייא משמע לולי שהאטילאנוש דרכם לכתוב גיוייא ה"ל שינה שמו ושמה והגט בטל ותצא מזה ומזה כו' ע"ש. ובמכמ"א שע"ד סימן כ"ה הביא בשם חכם א' בתשו' מהרלב"ח סימן קל"ב לא יפסול בשינוי השם כ"א

כשמשנה משם אחד לשם אחר אבל מכיון שזה השם של גזול אינו שם אחר אלא קיצור א"כ לא יקרא שינוי (משמה גזאלה) שם ליפסל כו'. ומהראנ"ח חלק ע"ז מתשו' הריצב"א הנ"ל וכ"ד הרא"ם ח"א סימן ס"ו דאע"ג דאין שם תפאתה לאשה אחרת כו' וע"כ לא סמך להקל על טעם הזה בשם אירינ שנכתב ביו"ד יתירה אירינייי אע"ג שאין בעולם שם אירינייי שיהיה נקרא בהרגש היו"ד כו' שוב בא לידי תשו' מהרלב"ח וראיתי שגם המתיר הוא המבי"ט לא התיר רק משום שבפי כל היתה נקראת גזול. עוד כ' דמהר"א בן ששון בתשו' סימן למ"ד כ' דשאני ההיא דתפאתה שהוא חילוק גדול בין מבטא הנו"ן למבטא התי"ו. לכן אע"ג דלא הוי שם לאשה אחרת לא הוי גיטא. ואפ"ל עוד משום דהשינוי הוא בתחלת התיבה ניכר יותר וע' מכ"ז בג"פ סימן קכ"ח סק"ג בד"ה איברא דאיכא למידק. ויש להעיר עפמ"ש בש"ע סימן קכ"ו ס"ק ובב"י שם בשם העיטור ומסתברא כל שניכר שהוא ט"ס כו' אין לחוש אלא בגוף שמות הבעלים עכ"ל. אם כן לכאורה היה אפ"ל דאף בגוף שמות הבעלים אינו בטל מדאוריי' כ"א מדרבנן מאחר שניכר היטב שהוא ט"ס. אך ז"א דהא גבי נפאתה שכ' תפאתה נקרא חספא בעלמא אף שניכר שהוא ט"ס ויש לומר ע"ז שני טעמים הא' כי אין שייך לומר ע"ז שניכר שהוא ט"ס ובודאי צ"ל נפאתה דמנלן לומר כן דדוקא גבי זמן שייך לומר שניכר שהוא ט"ס שכשכותב ברביעי בשבת בכך וכך לירח פלוני א"כ כשדילג הרי"ש של ברביעי אין לו פירוש אחר רק ברביעי דמ"ש אח"כ בשבת בכך ובכך לירח כו' מוכיח עליו דהיינו ברביעי בשבת. אבל גבי שם כשכותב תפאתה אין ראיה דודאי שמה נפאתה וכן גבי שמשון עד"מ כשדילג השי"ן שאחר המ"ם הרי י"ל שמא שמו שמון הגם דאינו מצוי כלל עכ"ז אינו דומה לניכר הנ"ל ועוד שעכ"פ לא עדיף מלא כתב שמו כלל מאחר שנכתב בבלבול ובלא כתב שמו הגט פסול מדרבנן או מדאורייתא כמ"ש בש"ע סימן קכ"ט סעי' י"א ובב"ש וג"פ שם. אך בנדון שנשאלתי שנכתב בילא דמתקרי ביילייא ביו"ד יתיר דבכה"ג מוכח היטב שהוא ט"ס כי רצה לכתוב על הרגש היו"ד שאחר הלמ"ד וטעה וכ' שני יודי"ן. א"כ שם בילא מוכח עליו וגם אין שם ביילייא נמצא כלל וה"ל כהא דוידה דמתקרי זוהי שבמהרא"ש שם שכ' דוידה מוכיח עליו הביאו המכמ"א שם סוף הסימן כ"ה. ודומה להא דברביעי בשבת כו' דבשבת בכך לירח מוכיח עליו שהוא ט"ס ה"נ בילא מוכיח על ביילייא כו'. וגם לא שייך לומר דעכ"פ ה"ל כלא נכתב שמו כלל דהא נכתב שם בילא ודי היה בזה לבד א"כ עכ"פ נכתב שמה. גם דומה למ"ש בב"י בה' מגלה סימן תר"ץ בשם הירושלמי חד קרי יהודים וחד קרי יהודיים כו' ע"ש דאע"ג דאין ללמוד כלל משם לגיטין מ"מ משמע משם דהוא

טעות ושינוי קל יעו"ש. וכיון ששם בילא נכתב בטוב והוא מוכיח אשר דמתקרי בילייא כוונתו לשם זה ממש אפשר לומר שאין זה שינה שמו ושמה כו':

ד וכ"נ ראיה מפסקי מהרא"י סימן י"א וז"ל ולכך הואיל ומוכיח ט"ס מיניה וביה מוקמינן הטעות שטעה בעיבור החדש כו' אבל כל היכא שאין מוכיח הטעות מכח הגט עצמו לא תלינן בט"ס ואי משום דידיע לנו מבחוץ לפי רוב השנים דע"כ דילוג טעות יש כאן נראה דלא דמי למוכח מיניה וביה עכ"ל והביאו הב"ש סימן קכ"ז סעיף י"ג ס"ק כ'. ובג"פ שם ס"ק ל"ז. ולכן גבי נפאתה שכתב תפאתה ודאי לא מוכח יותר מההוכחה דשם דמוכח לפי רוב השנים שע"כ דילוג יש כאן ואפ"ה פסלו אף בטעות דזמן כ"ש בטעות דשם האשה ועכצ"ל דהא ד סימן קכ"ו סעי' כ' גבי חסרון ריש דברביעי דכשר היינו משום דמוכח מיניה וביה כנ"ל. ובנד"ז גבי בילא דמתקרי בילייא י"ל ג"כ דחשוב מוכח מיניה וביה. אף דל"ד ממש להכרח דרביעי בשבת כו' דשם מוכרח בלי ספק שהוא ט"ס ואין שם פירש אחר משא"כ הכא. מ"מ כיון שבלא"ה י"ל שבילייא אינו שינוי כ"כ דאף שנכתב בשני יודי"ן יש לקרותו כמו שנקראת אשה זו וכמו סאייה שכותבין בשני יודין בב"ש בש"נ אות סמ"ך. וכן שאסייה לפ"ד הגנת וורדים. ע"כ יש לסמוך על ההוכחה דבילא להחשיבו דניכר שהוא ט"ס ושפת יתר והכוונה על שם בילא כמו שנקראת בפי העולם בהרגש יו"ד. ואעפ"כ לא הקלתי רק משום ששם נקרא בילייא בחירק תחת הבית וסגול תחת הי' שאחר הל'. א"כ בכה"ג מ"ש בשני יודין אין שום שינוי במבטא וע' במ"ש בשם הרשב"ץ גבי תונס שכתב תנס דהגט פסול וגבי טרנטו שכתב טרנטה. ועמ"ש לקמן בהגט ששינו ממינקא למאינקא בד"ה כתב סופר גט לאיש:

סימן קעג

לענין דמתקריא

משנה בפרק השולח גט (דף ל"ד ב') התקין ר"ג הזקן שיהא כותב איש פלוני וכל שום שיש לו. ידוע פי' בה"ג דר"ל שיהא כותב וכל שום כלשון המשנה. ור"ת פירש שיהא כותב דמתקריא פלוני. והקשה עליו הרמב"ן מהגמרא דא"כ אפילו שרה וכל שום שיש לה ר"ל שרה דמתקריא מרים. והנה לר"ת צ"ל דענין דמתקריא שייך אף כאשר רק קצת אנשים קורין אותו כן. דומיא דמרים ושרה דכותבין דמתקריא על שם שרה אשר רק פורתא קורין לה כן. וק"ק ע"ז דהא דמתקריא יש לפרש שנקרא בו לכל העולם. להבדיל כמו שאמרו ספ"ג דפסחים בפי' ושמו אחד בעוה"ז לא כמו שאני נכתב אני נקרא כו'. הרי פי' נקרא היינו שנקרא רק כן. מזה להבדיל באלפי אלפים הבדלות יש ללמוד לפי מ"ש

בגמ' בגיטין שם (דל"ה סע"א) דקבילת גיטא מן ידא דאחא בר הדיא דמתקרי איה מרי. י"ל אף ששמו העצם היה אחא. אבל קריאתו בפי כל היה איה מרי. וכן י"ל בפרש"י שם שפירש איה מרי כך היתה חניכתו ור"ל חניכא שהכל קורין לו בה. דומיא שכתב הרא"ש בהשולח סס"י ז' גבי והא דאמר לקמן כתב חניכתו כשר כו' י"ל דמיירי התם בחניכה שמכירין אותה בכל מקום כו'. אבל גבי מרים ושרה לפ"ז לא יתכן לכתוב מרים דמתקריא שרה כיון דרובא קרו לה מרים ורק פורתא קורין לה שרה. אין לכתוב דמתקריא שרה. כיון דלשון דמתקריא משמע שזהו השם שנקראת בו. רק שיש לה שם עצם אחר אבל אינה נקראת בו דומיא דלא כמו שאני נכתב אני נקרא. ולכאורה כן צ"ל לדעת בה"ג דס"ל דכותבין בגט רק וכל שום כלשון המשנה ולא דמתקריא פלוני. א"כ אמאי נזכר בגמר' בפרק השולח (דף ל"ה סע"א) דמתקרי איה מרי. הן אמת שי"ל שרק בהפסק דין כתבו כן אבל בהגט לא היה נכתב דמתקרי איה מרי רק אחא בר הדיא וכל שום שיש לו. אמנם עכ"ז קשה דהנה בהה"מ פ"ג מה"ג סוף הלכה י"ג גבי ואנו שיש לנו ב' שמות מבואר בשם הרמב"ן דכותבין אנא פלוני דמתקרי פלוני וכמ"ש ג"כ הרמ"א סימן קכ"ט סעיף י"ד בהג"ה. וכבר עמד ע"ז בספר מכתב מאליהו שער ד' סימן ב' (דל"ח ע"ד) דכיון דהרמב"ן ס"ל כשטת בה"ג ולא כשטת ר"ת אלא דפי' וכל שום היינו שיכתוב ממש הלשון וכל שום ולא דמתקריא. א"כ למה גבי ואנו שיש לנו ב' שמות הצריך לכתוב דמתקריא שזהו כשטת ר"ת ותירץ ע"ש. והנלע"ד לתרץ משום דבגמ' אמרינן מרים וכל שום שיש לה ולא שרה וכל שום שיש לה. וה"נ כיון דרובא דעלמא קרי ליה בשם החניכא. אין לכוללו בוכל שום אלא בדמתקריא כמו שכ' רמ"א בהג"ה. ואפשר שיצא לו כן להרמב"ן מענין אחא בר הדיא דמתקרי איה מרי שמפרש שאפשר אף בגט היה כתוב כן והיינו מפני שהרוב היו קוראין אותו איה מרי ע"כ אין לכוללו בוכל שום דוגמת ולא שרה וכל שום שיש לה ולכתוב איה מרי וכל שום גם כן אפשר אין לכתוב כן מפני ששמו העצם היה אחא. וזה כעין תירוץ המכמ"א. ועכ"פ למדנו מזה דפי' דמתקריא היינו השם שנקרא בו בפי הרוב עכ"פ כן צ"ל לשטת בה"ג והרמב"ן וסיעתם. י"ל גם לדידן שנמשכים אחר שטת ר"ת דלדידי' עכצ"ל דכותבין דמתקריא על שם דפורתא קורין לו בה דהיינו מרים וכל שום שיש לה שלשטתו היינו מרים דמתקריא שרה. והרי רק פורתא קורין לה שרה. א"כ עכצ"ל דפי' דמתקריא היינו ג"כ רק פורתא קורין לה כן. וזה דעת הראנ"ח ח"א סימן ג"ל שהביא הג"פ סימן קכ"ט ס"ב ס"ק י"ג והביא לו סעד מהרשב"א דכיון שכותב שרה דמתקריא מרים משמע שם שרה הוא העיקר ובאמת מרים הוא עיקר כיון דרובא קרו לה מרים. עכצ"ל דפי' דמתקריא אינו שנקרא כן בפי כל. וע' בש"ע סי"ד ובב"ש ס"ק

כ"ד ובאחרונים שם דאפילו נקרא בשני שמות יחד ראובן שמעון רק לס"ת עולה רק בשם ראובן כותבין ראובן דמתקרי שמעון. אם כן ע"כ דחקינן עצמינו בפי' דמתקרי. כ"ש שי"ל על שם דפורתא קורין דמתקריא. ועכ"ז שם שאין קוראין בו כלל רק שנכתב כן לבד י"ל אין שייך לכתוב עליו דמתקריא אף לשטת ר"ת כיון דהוא נכתב ולא נקרא כן כלל איך יכתוב דמתקריא וזהו שקר. ע"כ בענין עיר שכותבין בכל השטרות של יהודים ושל אינם יהודים פיאטרא וכן נכתב בספרי הערכאות שלהם ובפ"כ הן אצל היהודים והן אצל הא"י נקראת העיר טיאטרא יש לכתוב פיאטרא דמתקריא טיאטרא. דא"א לכתוב דמתקריא פיאטרא כיון שאין קורין כן כלל א"א לכתוב שקר. ולדלג לגמרי פיאטרא א"א כיון שנכתב כן בכל השטרות. ע"כ ההכרח לכתוב פיאטרא דמתקריא טיאטרא. ולדעת בה"ג ודאי כשר כן לכתחלה די"ל פי' דמתקריא הוא השם שנקרא בו בפי כל. ולדעת ר"ת דמפרשים דמתקריא על שם המיעוט. מ"מ יש לפרש ג"כ על כה"ג. כמו בסעיף י"ד הנ"ל דדחקינן בפי' דמתקריא לפרש דמתקריא שמעון עם ראובן. כן הכא כיון דא"א כלל בענין אחר. שוב ראיתי כן בסוף ספר שמות בהתשובה (דף ק"ט סע"ב) בענין שרה דמתקריא מרים. דאם לא נקרא שרה כלל רק מרים קלקלתו זהו תקנתו וההכרח גם לר"ת לכתוב שרה דמתקריא מרים כיון מ"מ שמה הראשון שרה והכרח לכותבו וא"א לכתוב עליו דמתקריא כיון שאין קורין בו כלל. וע' ג"פ סעיף י"ח ס"ק צ"ז אינו מסכים לכתוב שם הראשון זהו מפני שנשתקע לגמרי. משא"כ הכא שגם עכשיו נכתב העיר פיאטרא יש לכתוב כנ"ל. וע"ש מענין נהר דונאלי טונא כתב שם עמוד ד' ומיהו נכון הדבר אם היו כותבין שם הראשון כפי מנהגם (דונאלי או דונאי) ודמתקרי טונא עכ"ל:

סימן קעד

בענין אם לא כתב שמו ושמה אם הגט בטל מדאורייתא:

גרסינן פ"ב דגיטין (ד"ך ע"א) וכי תימא ליחוש דילמא אקדים ויהיב ליה זוזי מעיקרא (לכתוב אותה פרשה ולשם גירושיה) הא בעינן שינה שמו ושמה שם עירו ושם עירה (דתנן לקמן דפסול אלמא בעינן שמו ושמה וליכא). וכ' התוס' אע"ג דמתניתין דפ' הזורק כו' כר"מ משמע דלרבנן כו' ע"ש כל הדיבור. ועיין פנ"י מה שפירש בו שני פירושים דלהפירוש הראשון נהי דלר' מאיר בלא כתב שמו ושמה הוי פיסולא דאורייי' משום דבעינן שיהיה מוכח מתוכו מ"מ לרבנן דלא בעינן שיהא מוכח מתוכו אין בזה פיסולא דאורייתא רק פיסולא דרבנן והא דאמר רב יוסף למאי ניחוש לה היינו כיון דהסופר יודע דהגט פסול דרבנן ע"כ לא יכתבנו לו לשם כריתות. הפירוש ב' דלרבנן ג"כ פסול

מדאורייתא. וגם הג"פ סימן קכ"ח סק"י כ' בזה שני פירושים הנ"ל באריכות הפי' הראשון שכ' הוא כפי' השני של הפנ"י. ואח"כ הסכים יותר לפי' שני שכ' והוא פי' הראשון של הפנ"י והביא מזה ג"כ בשם חידושי מהריב"ל. גם במכמ"א שע"ד סימן א' כ' ב' פירושי' הנ"ל. והנה כ"ז בנוי לשטת התוס' ר"פ כל הגט דלר' מאיר בעינן שיהא מוכח מתוכו מי המגרש כו' אבל אין כן דעת הרמב"ן והר"ן והרשב"א שם. לפ"ז בטל הראיה שהביאו התוס' כאן דע"כ מתניתן דשינה שמו לא מיירי בשינוי גמור דא"כ ליתני לא כתב שמו כלל דשפיר י"ל דמיירי בשינוי גמור וכמ"ש התוי"ט שם בשם הרמב"ם וכ"כ בחידושי הריטב"א שם. והא דלא תנא לא כ' שמו כלל משום שבכה"ג גם לר"מ אינו פסול מדאורייתא כלל דלא בעינן שיהא מוכיח מתוכו. ולפ"ז להרמב"ם וריטב"א מוכח משם דבלא כ' שמו כלל לא הוי פיסולא דאורייתא. וכן מצאתי בהדיא בחידושי הריטב"א בפ"ק דקדושין (ד"ט ע"א) אהא דגרסינן שם כתב לה על הנייר או על החרס הרי את מקודשת לי כו' וז"ל ולענין שמו ושמה איכא מ"ד דכיון דהויה ליציאה מקשינן בעינן בשטר קדושין שמו ושמה. דשמו ושמה בגט לאו מתקנת ר"ג הוא אלא מדאורייתא דבעינן ספר כריתות שיהא מוכיח מתוכו שיהא עושה כריתות. ומדלא מדכרינן ליה בשום דוכתא כדשקלינן וטרינן דבעינן לשמה ומדעתה משמע טפי כסברא דמקצת רבוותא ז"ל דלא בעינן בשטר קדושין שמו ושמה מוכיח מתוכו. דבגט גופא מדרבנן היא מתקנת ר"ג דומיא דשם עירו ושם עירה. ואפילו יהא בגט מדאורייתא התם דכתיב ספר כריתות אבל בשטר קדושין כיון שמוכיח לנו למי מקדש ומי הוא המקדש בהא סגי ולא בעי מוכח מתוכו. והיינו דלא אדכר בהא דהכא ולא בשום דוכתא בתך פלונית מקודשת לפלוני וכן נראה נכון עכ"ל. ואע"פ שהרשב"א והר"ן שם כ' דצריך שיפרש שם האיש והאשה בשטר קדושין ג"כ מ"מ מסתימות לשון הרמב"ם פ"ג מה' קדושין משמע דס"ל ג"כ כהריטב"א. ובש"ע סימן ל"ב ס"ד הביא דעת הרשב"א והר"ן בשם יש מי שאומר משמע שתופס עיקר יותר דבשטר קדושין א"צ שמו ושמה. א"כ לפ"ז נוטה יותר לסברת הריטב"א דבגט גופא מדרבנן הוא. וכ"כ הלח"מ פ"א מה' גרושין בדעת הרמב"ם וכדעת ר' יואל שבמרדכי ר"פ כל הגט:

ב אך מה שהקשו ע"ז ממ"ש בגיטין (ד"כ) למאי ניחוש לה כו' הא בעינן שמו ושמה כו' אין די בישוב הפנ"י והג"פ משום דהסופר לא יכתוב דפשטא דגמ' משמע דהגט אינו כלום. ולפעד"נ דאף לדברי ר' יואל וסיעתו ע"כ לא קאמר אלא כשכתב לשון נוכח בגט הרי את מגורשת ממני. דנמצא מבואר שהוא המגרש והיא המתגרשת לכך אע"פ שלא הזכיר שמו ושמה הגט כשר מדאורייתא. אבל בפרשה כריתות שבתורה שנאמר הכל

כמדבר בעד אנשים ונשים דעלמא כי יקח איש אשה כו' וכתב לה כו' ושלחה מביתו כו' אזי כשכתב גט בלשון הזה ודאי שמו ושמה מעכבים דאם כתב שמו ושמה אזי י"ל דאפילו בכה"ג הגט כשר מדאורייתא מיהו מדרבנן ודאי פסול דהא בהדיא אמרינן בפרק המגרש (דפ"ה ע"ב) דיתיהויין דיתיצביין תלתא יודין ופרש"י דאי לא שדיא ביה אלא תרי יודין משמע די תהויין נשים דעלמא. והרמב"ם פי' דאי לא כתב אלא שני יודין משמע שהוא מדבר עם שתי נשים ונמצא שאינו מגרש לזו אלא לאשתו אחרת והובא בש"ע סימן קכ"ו ס"י. וע' בג"פ שם ס"ק מ"א שמכאן פסל הרלב"ח גט שהיה כתוב בו אנת אנתתי גזול בת שלמה באיזה מקום שתמצא מפני שהוא לשון נסתר כו' ע"ש והרי התם בגמ' מיירי אף שכתב בו כמה לשונות לשון נוכח כמו הרי את מותרת לכל אדם ודן דיהוי ליכי מנאי ספר תרוכין כו' ועוד כאלו וגם כתב שמו ושמה אפ"ה אם נזכר בו רק תיבה אחת דיתהוויין דמשמע כמדבר על נשים דעלמא הגט פסול מדרבנן כ"ש פרשה שבתורה דמדבר הכל רק על אנשים ונשים דעלמא שאע"פ שהזכיר שמו ושמה ודאי הגט פסול מדרבנן עכ"פ. וכ"ז כשהזכיר שמו ושמה. אבל כשלא הזכיר כלל שמו ושמה ורק נכתב פרשה שבתורה המדבר על איש ואשה דעלמא אזי ודאי אין בו ריח הגט כלל לכ"ע. ואינו דומה כלל למ"ש ר' יואל וסיעתו דשמו ושמה אין מעכבים דזהו כשכתב הגט בלשון נוכח שהוא המגרש והיא המתגרשת. ואפילו בשטר קדושין צ"ל את מקודשת ולא בתך. ועוד דהא תנן פרק המגרש (דפ"ה) גופו של גט הרי את מותרת לכל אדם. ועיין בפי' הרא"ש פ"ק דנדרים (ד"ה סע"א) דבזה הוא כורתה כו' ומשמע קצת דא"צ שמו ושמה. והשתא א"ש הא דפליג ר' יהודה דבעינן ג"כ ודן כו' ומנאי כו' דאל"כ אין זה ידים מוכיחות שהוא מגרש אותה. אבל אם ההכרח לפרש שמו ושמה בגט אזי גם בלא ודן ומנאי הוה ידים מוכיחות טובא דהוא המגרש והיא המתגרשת מאחר שכ' אנא פב"פ פטרית כו' ית פב"פ אנתתי כו' מה צורך למנאי. ובהא א"ש ג"כ הסוגיא (ד"ך) אפילו למ"ד שאין שמו ושמה מעכבים. דלא מיבעיא לר' יהודה דבעי ידים מוכיחות ואפילו כשכתב בלשון נוכח הרי את מותרת לא מהני בלא ודן ומנאי כ"ש וק"ו בכתב לשון נסתר. אלא אפילו לרבנן ואפילו לאביי דס"ל דלרבנן לא בעינן ידים מוכיחות מ"מ היינו דלא בעינן ודן ומנאי אבל כשכתב לה בלשון נוכח. משא"כ פרשה שבתורה אפילו יד שאינו מוכיח כלל לא הוי. דהנה גם בהרי את מקודשת בלא לי י"א דגרע מידים שאין מוכיחות ולכ"ע לא הוי קדושין. אכן באמת אף להמחמירים שהביא הר"ן רפ"ק דקדושין היינו משום שאמר לשון נוכח. אבל פ' כריתות שבתורה לכ"ע לא הוה אפילו ידים שאין מוכיחות שהוא מגרשה. כיון דמדבר בעד מגרש ומתגרשת דעלמא וגם ליכא

שמו ושמה משא"כ כשכתב הרי את מגורשת ממני ומותרת לכל אדם ודן דיהוי כו' אף שלא כ' שמו ושמה אין מסוגיא זו שום ראיה שיהיה הגט פסול מדאורייתא. ובחנם נדחקו הג"פ והפ"י. ועיין בגמרא פ' ג"פ (דקע"ב ב') ממך מההוא גברא דנפיק תותי ידיה משמע. וכמ"ש בש"ע ח"מ סימן נ' ו סימן ס"א ס"י. משא"כ כשכתב בלשון נסתר. וכ"ש פ' שבתורה שהיא דרך פסק והוראה ולא מורה על מעשה גרושין כלל בפ"מ. וז"ש רש"י פשיטא לן דפ' שבתורה אינו גט:

ג אח"כ מצאתי בחידושי הרשב"א פ"ק דנדרים (ד"ה) וז"ל ולדידי קשיא לי האיך אפשר לומר דבמנאי פליגי דהא ודאי צריך הוא לכתוב בגט שמו ושמה ואפילו בדיעבד כדאיתא בפרק המביא תניין גבי ההוא גברא דעאל לבי כנישתא ושקל ס"ת ויהיב לדביתהו. וכיון שכן אפילו לא כתב מנאי מוכח מלתא ודאי דאיהו מגרש לה והיכי בעי ר' יהודה מנאי דהא איהו איכתוב בהדיא בגיטא ואיהו הוא דמגרש לה עכ"ל. ונדחק שם לתרץ. זה אכן לפ"ד ר' יואל והריטב"א א"ש דעיקר פלוגתא דמנאי זהו משום שאין שמו ושמה מעכבים דיעבד מדאורייתא. אלא שעדיין י"ל א"כ מהו דקאמר הש"ס הא בעינן שמו ושמה. הלא עיקר הטעם משום שלא נכתב הרי את מותרת כו'. וי"ל דודאי אילו כ' שמו ושמה י"ל דאע"פ שלא כ' לשון נוכח הוי גט כשר וכ"מ ממ"ש בגמ' פ' המגרש (דפ"ה סע"ב) איך פב"פ פטיר ותריך כו' אנתתיה כו' אע"ג דאינו לשון נוכח. ועמ"ש מזה בתשו' אחרת בענין נוסח גט חרש הנזכר ברי"ו נכ"ד ועיין בתשו' צ"צ סימן ס"ח ובתשו' שבו"י ח"א סימן קכ"ג. נמצא עיקר הפסול משום שלא נזכר שמו ושמה. ושפיר אמר הא בעינן כו'. ומ"מ קשה מהמשנה הכותב טופסי גיטין צריך שיניח שמו ושמה דאם איתא דאם לא כתב שמו ושמה הגט כשר א"כ מדוע יפסול אם לא הניח שמו ושמה כו'. והנה לפמ"ש התוס' דשינה שמו ושמה הוי פיסולא דרבנן כו' אלא דהוקשה להם דע"כ לר"מ בעינן שיהא מוכח מתוכו כנ"ל. ולפמשנ"ת סברא זו פליגי רבים עליהם א"כ משמע לכאורה דשינה שמו ושמה ה"ל פיסולא דרבנן. וזה קשה דהא גבי נפאתה תפאתה אמרינן הגט חספא. ע"כ צ"ל כמ"ש התוס' שהוא ע"ד בראשונה היה משנה שמו ושמה שהיה כותב שם יהודה בגליל כו'. מיהו להירושלמי דגם פי' בראשונה היה משנה היינו שינוי גמור. קשה א"כ איך יפרשו המשנה שינה כו':

שמות גיטין

סימן קעה

בגט שנכתב בו שם אבי המתגרשת כהן והוא אינו כהן והוא מקום עיגון לגמרי באפס תקוה על גט אחר:

הנה ראיתי לחכם אחד שצידד להתיר ב' היתרים האחד עפמ"ש בתוספות גיטין (ד"פ ע"א) שאין שטר נפסל כו' אלמא אפילו אינו כהן השטר כשר כו'. וכ' בתשו' נו"ב סימן פ"ט דכוונת התוספות רק דהעדים לא נפסלו ע"י שכתבו כהן על מי שאינו כהן. ונפ"מ דבשאר שטרות השטר כשר אבל בגט פסול מטעם שיאמרו שאין זה המגרש. ולפמש"ש בשם רש"ל וכאילו עדים שלא גירש פלוני זה. א"כ גם בשטרות י"ל שאין לזה דין שטר. וצ"ע בטוש"ע ח"מ סימן מ"ט ס"ו. ועיין בתשו' רע"ק איגר בתשו' הבית מאיר שם סימן קי"ט). מ"מ י"ל אף דאיכא לעז כמו בשם אביו י"ל כיון שא"צ לכותבו אף לכתחלה ע"כ גם בשינה בו כשר. (הג"ה. ועיין בזה במכמ"א שע"ד סימן ז"ך הביא שזהו פלוגתא דהתוספות והרא"ש ע"ש דס"ב ע"ג וע"ד ד"ה באופן דהתוספות. ודס"ג ע"ב ד"ה סוף דבר העלה דמ"מ שינה שם האבות פסול אף להתוס' משום די"ל דס"ל דשם האב צריך לכתוב. וא"כ לפ"ז בענין כהן דלכ"ע א"צ לכתוב י"ל דלהתוס' אף אם שינה בו כשר כמו בשטר דגובין ממנו ע"ש במכמ"א דס"ב תחלת עמוד ד'. מיהו לפמש"ל בשם רש"ל צ"ע. עכ"ה). גם סה"ת והמרדכי והסמ"ג והר"ן שהכשירו בשינוי מקום לידה נקטו רק הטעם משום דא"צ לכותבו.

ב אלא דלכאורה יש לדחות. די"ל דהתוספות נמי מודו דהיכא שיש חשש לעז אף שהוא דבר שא"צ לכותבו אף לכתחלה מ"מ אם שינה בו פסול ומה שנקטו התוספות בשינה מקום לידה משום דשינו בדבר שא"צ לכותבו היינו דאם היה השינוי בדבר שצריך לכותבו אף רק לכתחלה אם שינה בו פסול אע"ג דליכא לעז משום דזהו כמו משנה ממטבע שטבעו חכמים בגיטין. ואח"כ כ' שאינו כן אלא שבדבר שא"צ לכותבו אף לכתחלה אף אם שינה בו כשר. ורצה להסכים גם דעת הרא"ש כן (הג"ה. דברי המכמ"א הנ"ל הם כנגדו דביאר דלדעת הרא"ש אם יש לעז פסול ולע"ד יש עוד טעם ע"פ מ"ש בתשו' תודת שלמים סימן א' דבשינה שם האב הגט בטל מדאורייתא כמו בשינה שם עירו ע"כ צ"ל דה"ל כמבואר בהגט שאין זה המגרש וכ"מ ממ"ש בהג"א פ' השולח רס"י ז' דהוי מזוייף מתוכו וכמש"ל בשם רש"ל. אך א"כ גם בשטרות יהיה פסול. ואפ"ל שבאמת כן הוא ומ"ש הטור ח"מ סימן מ"ט סעי' יו"ד בשם הרא"ש יתבאר לקמן. עכ"ה):

ג ואחכ"ז יש להקל במקום עיגון גמור בכתבו על המגרש עצמו שהוא כהן אף שאינו כהן (הג"ה. בג"פ סימן קכ"ט סעי' ז' ס"ק מ"ם כ' וז"ל משא"כ הגט שכתוב בו הכהן דאם

אינו כהן הוא גט בטל אליבא דכ"ע עכ"ל ועיין חמ"ח סימן י"ג סק"ז בגט שהיה בטל מן הדין כו' והיינו שהיה כתוב על המגרש הלוי והוא לא היה לוי כמבואר בתשו' מהרמ"ל סימן קי"ז הנה ס"ל להחמ"ח דהגט בטל ממש ובטל היינו מדאורייתא. עכ"ה) ומ"מ חלילה להקל. אבל בנ"ד שהשינוי דכהן הוא בשם אבי המתגרשת כיון אפילו בשינוי גמור מכשיר בעל העיטור ואף שהרא"ש פוסל מ"מ כ' הג"פ ס"ק מ"ט דפסול רק מדרבנן ומהרא"ם בתשו' סימן ס"ו כ' דחכמי עירו הכשירו. (הג"ה. בשו"ת תודת שלמים סימן א' פסק דבשינוי שם אביה הגט בטל מדאורייתא. ודלא כהב"ח. גם במכמ"א שע"ד סס"י ז"ך העלה דאפילו נשאת תצא. רק לדבריו י"ל שהוא ע"ד פיסולא דרבנן שבשמו ושמה שמ"מ מודים חכמים לר"מ בהם שתצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו הם בה. ועמ"ש לקמן בשם תשובות הבית מאיר והגאון רע"ק איגר ז"ל ס"ל דהוי גט בטל מדאורייתא. וההיא דמהרא"ם שחלקו עליו חכמי עירו י"ל שאין זה שינוי גמור מ"ש בת תאנים במקום בת טנם שאין זה רק הוספת אות א' ויו"ד כמ"ש במכמ"א שע"ד סימן למ"ד. ועיין שו"ת צ"צ סימן פ"ג שפסל לגמרי וצוה לשורפו כדי שלא יצא מכשול אף שהשינוי היה בשם אבי המתגרשת עכ"ה) ויש לחלק בין כשהשינוי בשם אבי המגרש לכשהשינוי בשם אבי המתגרשת לפי שהאשה אינה נקראת ע"ש אביה כ"א ע"ש בעלה (הג"ה. וזהו נגד הפסוק ואת דינה בתו ספ"ג דנדה דף ל"א סע"א). והגם שסברא הנ"ל נזכר בג"פ סס"ק מ"ט אין לזה יסוד כלל. וצ"ע איך הדין בשטרי ממון כיון ששנינו פרק ג"פ שנים שהיו בעיר שם אחד יב"ש ושם אחר יב"ש אין יכולים להוציא שט"ח זע"ז אע"פ שהאחד מוחזק בהשטר. וע' יבמות פט"ו (דקט"ו סע"ב) דחבי בר ננאי מוציא שט"ח על אחרים. וע' בש"ע ח"מ סימן מ"ט רסע"י ז' וססע"י ז' אבל הם מוציאין כו'. וזהו הענין דיבמות פט"ו כמ"ש בבאה"ג שם. וכיון דעכ"פ הם א"י להוציא שט"ח זע"ז כמ"כ כאשר בשט"ח מבואר יוסף בן שמעון והוא באמת יוסף בן שמואל איך יכולין לחייבו ע"י הוכחה דט"ס הוא. ומ"ש פ"ב דכתובות (דף כ"ד ע"ב) למ"ד אין מעלין משטרות ליוחסין דרק אמנה שבשטר קא מסהדי ולא על היותו כהן. כוונתו רק דאין מעלין מזה ליוחסין. אבל לא לגבות ממנו ממון כשכתוב בשטר הכהן והוא באמת אינו כהן. דאפ"ל אם יתברר שזה האיש הלוה אינו כהן וטוען שלא הוא לוה שהרי אינו כהן ובשטר כתוב הכהן י"ל באמת אין גובין ממנו אלא א"כ יש ראיה ברורה שזהו הוא. אך התוספות דגיטין (ד"פ ע"א) כתבו בהדיא שהשטר כשר. וצ"ל דמיירי שנתברר הדבר בבירור ע"י העדים שהשטר נכתב על איש זה. או מיירי כשהלוה מודה וקמ"ל דאז דין שטר יש לו ולא דין מלוה על פה וכה"ג איתא בהה"מ פכ"ד מה' מלוה דין ח' גבי אא"כ באו עידי השטר כו' הובא ב"י סימן מ"ט אחר

מחודש ו'. ועבב"י סימן קכ"ט ד"ה וכ' שם עוד. פי' רק דכוונת התוספות דלא מיפסלי עדים עי"ז. ואפ"ל מ"מ אם הלוה טוען שאינו הוא אין מוציאין ממנו ממון ע"י השטר. וכ"כ התו"ג סימן קכ"ט סעיף ז' בביאורים סס"ק י"ב ב וז"ל ואם כתבו כהן על מי שאינו כהן אפילו היש מכשירים מודים דפסול כו' יש הוכחה דאחר הוא וראיה לזה מח"מ סימן מ"ט בתומים ס"ק י"ב עכ"ל. ור"ל דשם כ' התומים דאם בא לגבות מיב"ש הדר בירושלים ובשטר כ' הדר בחברון א"י לגבות ממנו אף אם דומה ענין המקום לכהן יעו"ש. א"כ נמצינו למידים שאם בשטר כ' יב"ש הכהן והוא אינו כהן אינו יכול לגבות ממנו. והן אמת ראיתי בתשובת הגאון רע"ק איגר ז"ל סימן קי"ט תשובת הגאון בית מאיר שכתב דאף להרא"ש שטר שנכתב בשם כהן ואינו כהן דכשר הרי ע"כ אף אם יטעון הלוה איני איש הזה שהרי איני כהן לא שמעינן ליה וגובין ממנו מפני שלא הוחזק אחר בשמו ושם אביו עכ"ל ולא ידענא מנ"ל זה בפשיטות וע"ש שמזה מביא ראיה להכשיר בגט ג"כ מה"ט. אבל גם בשטרי ממון אין דבריו מוכרחים. וע' ג"פ סימן קכ"ט ס"ק ל"ה דצ"ח סע"ד ודצ"ט ע"א דהחולקי' על התוספות ופוסלים בשינוי מקום הלידה ע"כ יפרשו הגמ' דכתובות (דכ"ד ע"ב) הנ"ל בענין אחר והיינו שיפרשו דכשבאמת אין הלוה כהן ונכתב עליו הכהן השטר פסול. ואע"ג דעדים לאו אכולא מילתא קמסהדי מ"מ נפסל השטר כיון דמשמע שזהו איש אחר וכמו שאמרו בירושלמי לענין שט"ח המוקדמין דהע"ח עצמן מודיעים שהוא מוקדם ואומרים ע"ז חתמנו וע"ז לא חתמנו ועי"ז נפסל השטר והעדים כשרים כמ"כ הוא בענין הכהן כו' וע"ש בתשובה הנ"ל ס"ל בשינה מקום דירה וכן בשינה שם אביו הגט בטל מדאורייתא והוא בכלל ענין הג' שכתב הרמב"ם פ"א מה"ג וז"ל ושיהיה הענין הכתב שגירשה והסירה מקנינו עכ"ל. ור"ל ואם בכתב הגט מבואר שם אביו או שם אביה בשינוי ממש. א"כ אין מבואר שהוא גירשה והסירה מקנינו. ודבריהם עולים בסגנון אחד עם מ"ש הנ"ב סימן פ"ט בשם רש"ל וכדלעיל סעיף א:

ד והנה מ"ש הטח"מ סימן מ"ט סעיף יו"ד בשם תשובת הרא"ש ואפי' אם לא כתבו העדים שטר אחר אם יתברר הדבר שיש בו טעות סופר השטר כשר עכ"ל והוא מתשובת הרא"ש סוף כלל ס"ח סימן ל"ב ושם מבואר שלמד כן מדין אחריות ט"ס הוא. דאמרינן כן מכח סברא דלא שדי אינש זוזי בכדי וכ"ש כאן שהעדים החתומים עהש"ט יודעים ואומרים שטעו ונכתב רחל במקום לאה כו' ע"ש. ולכאורה אין כן דעת הרשב"א בתשובה ח"ג סס"י ד' בענין שטר שהיה צריך לכתוב שנת נ"ח וטעה וכתב נ"ז ומתוך השטר נראה שהוא ט"ס אעפ"כ העלה שאם כת"י העדים יוצא ממק"א אין נאמנים לומר טעינו כו'. ותשובה זו הובאה ב"י בח"מ סימן מ"ג קודם סעיף וא"ו בקצרה. ואם בטעות דזמן כ' כן

כ"ש בשהטעות בשמות הבעלים. ועיין בש"ע סימן מ"ג סעיף ח' בהג"ה ועיין בסמ"ע שם ס"ק י"ג ובש"ך שם ס"ק י"ז. והטעות בשם הבעלים מלאה לרחל י"ל ודאי נק' טעות שאין מצויים לטעות יותר מהטעות בזמן מן נ"ז לנ"ח. או מן קל"ד לק"ד. ועכצ"ל דס"ל דאין זה דומה כלל לענין אחריות ט"ס הוא. והנה הרב"י בש"ע סימן מ"ט ססע"י וא"ו כתב ג"כ דינו של תשובת הרא"ש הנ"ל רק בשם ויש מי שאומר. ובתומים שם סק"ה כ' ג"כ דדינו של תשובת הרא"ש הנ"ל במחלוקת שנויה מטעם אחר ור"ל דאפילו יהיה העדים נאמנים לומר טעינו מ"מ אין לזה דין שטר כיון שנכתב בו שם אחר וז"ל דהא העדים כתבו ראובן ואמת כי טעו וה"ל לכתוב לוי. עכ"פ בשטר לא נזכר רק ראובן א"כ ליכא שטרא דהא בעינן מוכח מתוכו והא לא מוכח מתוכו כלל כו'. והרא"ש אפשר דס"ל כדעת הרמב"ן הביאו הר"ן ר"פ כל הגט דאפילו לרבי מאיר לא בעינן מוכח מתוכו כו' עכ"ל והאריך. ולפע"ד אף למ"ד דלא בעינן מוכח מתוכו מ"מ זהו עכ"פ כשבהשטר מבואר ג"כ שזהו הלוה רק שאינו מוכח כ"כ דשמא יש עוד יב"ש בכה"ג מכשרי. אבל בשטר שיש בו שינוי השם ומבואר שאין זה הלוה. אף אם העדים נאמנים שהוא ט"ס שהרי יכולים לעשות שטר אחר. עכ"ז שטר זה אין לו דין שטר כלל רק במעשה דתשובת הרא"ש הנ"ל שכ' ראובן ואשתו רחל וידוע שראובן זה אשתו לאה בכה"ג הסכים התומים דהשטר כשר. וצ"ע. ואף אם בשטרות כה"ג כשר משום דהשטר עיקרו רק לראיה. אבל בגט י"ל אף כה"ג פסול דהא בעינן ספירת דברים בהגט שמגרש פלונית. ולפי הגט מבואר דלא היא היא המתגרשת. ולכאורה זהו כ"ש מדין הפלוגתא פ"ק דנדרים (דף ה' סע"ב) אם בעינן ידים מוכיחות בגט שיכתוב ודן דיהוי ליכי מנאי ספר תרוכין. כדי שלא יהיה המשמעות שלא הוא מגרשה אלא אחר מגרשה הגם שזה חשש רחוק מאד. שהדברים ק"ו אם בגט מבואר שינוי בשם אבי המתגרשת מבואר שאינו מגרשה כלל כ"א מגרש אשה אחרת. והנה בטוש"ע ח"מ סימן מ"ט ס"ז הביא ב' דיעות אם צריך לכתוב שם עירו של לוה או מלוה בשטר. והרמב"ן ס"ל דא"צ לכתוב שם עירו וא"כ להרמב"ן אם כתב בהשטר יוסף בן שמעון הכהן לוה מפב"פ מנה ובאמת טעו שזה הלוה יב"ש אינו כהן א"כ ודאי אין לזה דין שטר דיוכל הלוה לומר ודאי איני הלוה שהרי איני כהן. ומ"ש הבית מאיר שאין שומעין לו מפני שלא הוחזק יב"ש אחר. אינה טענה כיון דאין כותבין שם עירו של הלוה יוכל הלה לומר כמה יב"ש איכא בעיירות אחרים שהם ג"כ כהנים. ואף אם העדים מעידים שזה היב"ש הוא הלוה וטעו בענין כהן יש ב' חקירות הא' אם נאמנים ע"ז כשכת"י יוצא ממק"א. הב' אף אם נאמנים אין לזה דין שטר אף לדעת הרמב"ם פכ"ד מה' מלוה ה"ח שבש"ע סימן מ"ט ס"ז מטעם הנ"ל דזה גרע משני

יב"ש כו'. כיון משמעות השטר שאינו זה. וכ"ש בגט כשכתבו שהמגרש הוא כהן ובאמת אינו כהן והרי ג"כ אין כותבין שם עירו הרי מבואר בהגט שאיש אחר הוא המגרש. וה"ל גט בטל כדעת החמ"ח והגט פשוט ס"ק מ"ם והתו"ג הנ"ל ולא נמצא חולק ע"ז כלל. אך לדברי הר"ר ישעיה שבטור ח"מ שם סעיף י"ב שצריך לכתוב שם העיר פלוני שמעיר פלונית לוה מפלוני א"כ כיון שנכתב שמו וש"א וש"ע ולא הוחזק עוד איש בשמו וש"א כן בעיר זה אז אפשר יש מקום לסברת הבית מאיר הנ"ל דאף שכתב כהן והוא אינו כהן תלינן דט"ס הוא וגובין ממנו הממון. וג"ז צע"ג. ובאגודה פ"ב דכתובות סימן כ"ה כתב וז"ל אין מעלין משטרות ליוחסין אמנה שבשטר הן מעידין ולאו אכולי מילתא כגון אם כתב בו פלוני הלוי או כהן ואינו נפסל בו אם שינה מכאן הוכיח ר"י אם שינה מקום לידה בגט כשר כיון דאינו חובה לכותבו עכ"ל משמע דס"ל שהשטר כשר וגובין בו. ואפ"ל דמיירי שכתוב בו פב"ב ממקום פלוני וכיון דליכא אחר במקום זה בשם זה מוכח שטעה בענין הכהן. והנה בגמרא פב"ת דב"ב (דקע"א) שטר שכתב בו בשבת או בעשרה בתשרי השטר כשר חיישינן שמא איחרוהו וכתבוהו. וע"ש בפרשב"ם. כגון במקום שכותבין לחדשי החמה כו'. וע' מזה בטור סימן מ"ג סט"ז ובב"י שם וב סימן מ"ב סעיף י"ד הרי מספק מכשרינן השטר. א"כ זה לכאורה ראיה לדברי האגודה בשם ר"י. דכיון דלאו אכולי מילתא קא מסהדי אין מבטלין השטר לגמרי מחמת שכתוב בו הכהן והיינו כדמוכח טובא שעל איש זה הוא החוב ולא על אחר ששמו כשמו. וזה כעין מ"ש בתשובת הר"ן סימן ל"ג וז"ל וכל שהעדות מספיק מצד עצמו אלא שיצא לו ריעותא מסימן אחר שנראה שאיננו הוא ואותו סימן הוא עשוי להשתנות אין מטילין מחמתו שום ספק בדבר כו' עכ"ל. וה"נ כאשר מהשטר מבואר שאיש פלוני זה הוא הלוה ע"י שמו וש"א וש"ע אלא שיצא לו ריעותא ממ"ש בשטר הכהן והוא אינו כהן ע"ז י"ל כיון דעדים לאו אכולא מילתא קא מסהדי ה"ל ענין הכהן כמו סימן העשוי להשתנות ואין מטילין מחמתו ספק בהעדות המספיק שפב"פ שממתא פלונית לוה מפב"פ המנה. וכש"כ שיש כאן טענת ברי של המלוה. ואף שבתשובה אחת כתבתי שדברי הר"ן אינן מוכרחים לפי שטת המפרשים פ"ט דב"ב (דף קנ"ד) וגם הקשיתי ע"ז מדין טבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ אף שנתעסק באותו המין כל היום כולו כו'. מ"מ לפי שטת ר"י דהשטר כשר אף שיש בו ריעותא צ"ל כמ"ש הר"ן. ואולי י"ל דנדון דר"י עדיף משום דמלבד עדות המספיק שבשטר ידענו מבחוץ בע"פ ע"י העדים שזה הוא הלוה ממש לכן בכה"ג מהני להכשירו שיהיה לו דין שטר. ומ"מ קשה דהא פ"ג דגיטין (דכ"ז) ס"ל לר"ז דאע"ג דלא הוחזקו שני יב"ש בעיר אחת חיישינן לשני יב"ש או לשני שוירי אא"כ גם

אין השיירות מצויות. הרי לא סמכינן כלל על עדות המספיק וחיישינן. וצריך לחלק דכדי שלא לבטל השטר לגמרי לא חיישינן ע' כה"ג בב"י בח"מ סימן מ"ב סי"ד. ועכ"פ לדברי ר"י ה"נ גבי גט כיון שמבואר בו שם המגרש ושם אביו ושם האשה ושם אביה. א"כ יש עדות המספיק מתוך הגט שזהו המגרש וזוהי המתגרשת. אלא שיצא ריעותא מצד ענין הכהן שבאבי המתגרשת והוא דבר שא"צ לכותבו כלל י"ל דה"ל כמקום לידה דאין שינוי זה פוסל. וגם ידענו מבחוץ שבודאי בעלה של זו שלח גט זה לאשה זו שהיא אשתו. ומיהו אפ"ל שגם ר"י לא הכשיר בשינה במקום לידה אלא כשנכתב ג"כ שם עירו ועירה כהוגן דהיינו שמקום דירתם נכתב כהוגן כי בימי ר"י בעל התוספות היו כותבין מקום דירה ואפילו מקום לידה ונמצא כיון שנכתב בגט שמו וש"א ושם עירו כהוגן וכן שמה וש"א וש"ע יש כאן עדות המספיק טובא שזהו המגרש וזוהי המתגרשת לכן בכה"ג אין מטילין ספק מחמת שינוי מקום לידה. משא"כ בנד"ז שלא נכתב ש"ע וש"ע רק שמו וש"א ושמה וש"א צ"ע אם יתכשר אף לפ"ד ר"י כששינה בענין הכהן בשם אביה. אך משמעות הש"ע ומפרשי הש"ע לכאורה אינו כן אלא שיש להכשיר בשינה מקום לידה אף אם לא כתב שם עיר דירתו ובלבד שעכ"פ יכתוב שמו ושם אביו ושמה ושם אביה שהרי לא התנו תנאי זה דנכתב מקום דירה ולכן במקום עיגון גמור כזה שבאפס תקוה להשיג גט אחר אם יסכימו הרבנים המפורסמים דק"ק וויטעפסק להקל בזה הן מטעמא דידי או מטעמא אחרינא הנני נמנה עמהם ג"כ ואם לאו דברי בטילין:

ה אך מ"ש להקל משום שכאן השינוי באבי המתגרשת אינו כלל בשמותיו ששמו נכתב כמו שהוא נקרא משה יצחק רק השינוי במה שכתבו עליו הכהן. זה נכון ולא מהטעם דכיון דגם השינוי בשם אביה פוסל רק מדרבנן. דזה אינו לפ"ד שו"ת תודת שלמים. דשינוי שם אביה הגט בטל מדאורייתא כמו בשינה שם עירה שהוא מקום דירתה דהגט בטל מן התורה. מדנשנו בבבא אחד עם שינה שמו ושמה. כמבואר בפוסקים מ"מ הנה ענין מה שכותבים הכהן אינו שם של האיש רק יחוסו והוה כמו סימן וכמ"ש במשנה פרק ג"פ יכתבו סימן היו מסומנים יכתבו כהן. הרי ענין כהן הוא במדרגה אחד עם סימן. והנה בענין כשכותבין שם עירו ושם עירה היו כותבין ג"כ הנהר לסימן כמו בשוירי מתא דעל רכיס נהרא וכמ"ש בתשובת מהרמ"פ סימן ה' שמה שכותבין הנהרות הוא לסימנא בעלמא. וכמ"ש בב"י סימן קכ"ח בד"ה נוהגים לכתוב שם נהר שבעיר וז"ל ואין כותבין שם הנהר אלא משום סימן שלא לטעות בעיר אחרת ששמה כשמה. נמצא ערך הכהן באיש הוא כמו הנהר לעיר דתרווייהו ה"ל סימן להבדיל האיש מאיש אחר ששמו כשמו וכן להבדיל העיר מעיר אחרת ששמה כשמה. וא"כ לפמ"ש הב"י בשם תשובת

מהרי"ל דשינה שם הנהר של העיר כשר וכ"כ בתה"ד סס"י רכ"ח בשם תשובת הר"ר אביגדור כ"ץ שבמרדכי אף שאינו במרדכי שלפנינו מ"מ בתשובת מהרמ"פ סס"י ה' העתיק תשובה זו שהיא בחדושי מרדכי שאינו במרדכי שלפנינו. וכן פסק הרמ"א ב סימן קכ"ח ס"ד בהגה"ה ובב"ש שם ס"ק י"ג בשם הלבוש. הרי דאע"ג דשינה שם עירו ועירה הגט בטל לגמרי או פסול כשהשינוי במקום עמידה עכ"ז כשהעיר נכתב בטוב והשינוי בשם הנהר כשר. א"כ כמ"כ בשם אביה אף למ"ד דדומה לשם עירו ועירה מ"מ כיון שאין השינוי בשם אביה שהוא נכתב כמו שהוא נקרא רק השינוי בהסימן שלו דהיינו ענין הכהן כשר. ואע"ג דאם כתבו על המגרש כהן והוא אינו כהן י"ל הגט בטל מדאורייתא כמש"ל בשם החמ"ח סימן י"ג סק"ז והג"פ סימן קכ"ח ס"ק מ"ם. אף שענין הכהן הוא רק סימן היינו שעכ"פ הוא סימן של המגרש עצמו. בזה ס"ל דדומה לשינה שם אביו או שם עירו דהוא ג"כ סימן של המגרש וה"ל הוכחה דאין זה המגרש. משא"כ שינוי הנהר הוא סימן דסימן של המגרש שהוא רק הסימן של העיר ולא הסימן של האיש המגרש דהסימן שלו הוא שם העיר שהוא מעיר פלוני ובשם זה פוסל השינוי לגמרי. אבל הנהר אינו סימן של האיש כלל שמעולם לא נקרא ע"ש הנהר לומר אברהם דמן רכיס נהרא. כ"א נקרא ע"ש העיר לבד. אברהם מעיר פלונית. רק הנהר הוא סימן של העיר כנ"ל לכן ס"ל דאין השינוי פוסל בו. דלא דמי כלל לא לשינה שם עירו ועירה ולא לשינה שם אביו ושם אביה וכיון שכן ה"ה בשינה בענין הכהן באבי האשה שאין זה סימן של האשה שנקראת פלונית בת פלוני אבל מעולם אינה נקראת בת פלוני הכהן. לכן אף למ"ד דשינה שם אביה הגט בטל עכ"ז כשנכתב שם אביה בטוב אע"פ ששינו שינוי גמור בענין הכהן יש לצדד להקל כמו בשינוי שם הנהר דעירו ועירה כנ"ל. דשם עירו ועירה חמור משם אביו ואביה כנ"ל:

אך עדיין יש לחוש עפמ"ש בג"פ סימן קכ"ח ס"ק ט"ל ד"ה וראיתי בספר מקור ברוך סימן ט"ו. דאם היו כותבים בגט עיר הדירה ושינו בנהר של עיר הדירה יש מקום לחילוק זה שכתב מהרד"ך ומקור ברוך דאפילו מאן דמכשיר בשינה מקום לידה יפסול בשינה שם הנהר כו' עכ"ל ולדבריו מה שהכשיר מהרי"ל ותה"ד בשינה שם הנהר זהו עכשיו שאין כותבים מקום דירה רק מקום עמידה. אבל אם היו כותבים מקום עיר הדירה ושינה בהנהר יש לפסול. וא"כ שינה באבי המתגרשת בענין הכהן י"ל דה"ל כשינה נהר דעיר הדירה וחמור טפי מנהר דמקום עמידה. י"ל מקום עמידה עכשיו עולה במקום דירה ואעפ"כ מכשיר בשינה הנהר. הלעז דנהר מקום דירה לא גדול מהשינוי דמקום עמידה ממש:

ו ונחזי אנן הנה תשו' הר"א כ"ץ שהכשיר בשינה הנהר י"ל מיירי אף בשינה נהר דעיר דירה כי בימיו שהיה קודם המרדכי י"ל היו כותבין שם עירו ושם עירה דהיינו מקום דירה. שהרי גם בטור שהיה אחר זמן הנ"ל כתב ב סימן קכ"ח לכתוב מקום דירה. רק בפסקי מהרא"י סימן קמ"ב שהיה אחר זמן רב קרוב למאתים שנה אחר הר"א כ"ץ והמרדכי כ' שבדורותינו אין כותבין מקום דירה. אף שהשאלה דהר"א כ"ץ היה בגט שנכתב במתא האלא. א"כ שינוי הנהר זהו בעיר דמקום עמידת הסופר והעדים י"ל דהמגרש היה גם כן מעיר הנ"ל או המתגרשת. וכיון שכתבו ג"כ מקום דירה פב"פ דממתא האלא א"כ מה שנכתב הנהר שבהאלא בשינוי ממה שהוא ה"ל ג"כ שינוי בנהר דממקום דירה ואעפ"כ הכשיר הר"א הכהן משום דשם נהר לא אשכחן בתלמוד שהצריכו לכותבו אפילו לכתחלה הלכך אפילו שינה בו כשר כ"ה משמו בתשו' מהרמ"פ סס"י ה'. וטעם זה כתב ג"כ בתה"ד סס"י רכ"ח. וטעם זה הוא מדברי התוס' (דף פ') דאם שינה מקום לידה כשר ועיין באגודה שם ובכתובות פרק האשה שנתראמלה סימן כ"ו. אך מדבריו הרא"ש שם פרק הזורק הכריחו המפרשים דלא די בזה שאין צריך לכותבו אלא ג"כ משום דמקום לידת האדם אינו ידוע וגם אינו נקרא ע"ש מקום לידתו וליכא חששא. והמכמ"א שע"ד סימן כ"ז הבין דהתוספת והרא"ש פליגי. אבל הג"פ סימן קכ"ח סק"א הביא בשם הרח"ש פי' דלא פליגי ושני הדברים בעינן להכשיר הגט. וכ"כ המכמ"א שער ג' סימן ז' בשם הרא"ם דעכ"פ להרא"ש תרתי בעינן. ובודאי דיש להחמיר כן כיון שיש גדולי הפוסקים פליגי אפילו בדאיכא שני הדברים והן הפוסלים בשינה מקום הלידה כמו שהביאם הג"פ סימן קכ"ח ס"ב ס"ק י"א. והמכמ"א ש"ג סימן וא"ו החמיר בזה. א"כ אף לדעת הרב"י בש"ע שפסק להכשיר בשינה מקום הלידה זהו דווקא משום שיש בזה ב' הענינים שא"צ כלל לכותבו וגם מקום הלידה אין ידוע כו'. והנה הג"פ סימן קכ"ט סעיף יו"ד ס"ק מ"ט הבין דגם בדבר שאינו כמו מקום לידה כ"א שידוע לבני אדם כמו בשינה שם אביו הוי ג"כ רק פיסולא דרבנן והוא ממ"ש הרא"ש בתשובה והרואים הגט שכתוב בו יוסף בן שמואל יאמרו אינה מגורשת כי שם בעלה יוסף בן שמעון עכ"ל הובא בג"פ ס"ק מ"ג. ועפ"ז כ' בס"ק מ"ט דכיון דפיסול שינה שם אביו אינו אלא משום לעז דהרואה אומר אחר מגרשה א"כ הוי פיסולא דרבנן עכ"ל. ויש לתמוה עליו דהא גם בשינה מקום הדירה כתב הרא"ש פרק הזורק סימן ט' כלשון הזה ממש וז"ל וכשרואין שינוי מקום אומרים לא גירש זה אלא אחר הוא שגירש עכ"ל הרי החשש גם כן רק דהרואה אומר אחר מגרשה. וא"כ יאמר ג"כ דכיון שאינו אלא משום לעז הוי פיסולא דרבנן וזה מבואר סותרו בש"ע סימן קכ"ט ס"ג דבשינה שם עירו הגט בטל מדאורייי'

כמו בשינה שמו ושמה. וכמ"ש ג"כ הג"פ עצמו שם ס"ק ט"ו ושכתב הלח"מ דלכ"ע הגט בטל. והטעם כמ"ש הרשב"א בחידושיו פ' הזורק גבי שינה שמו דאטו מי אצטריך מתניתן לפסול גט שנכתב בשם אחר. ור"ל כי הגט הוא ספירת דברים שבעלה מגרשה. וכשנכתב השם אחר מבואר שלא הוא מגרשה. וכך הוא כששינה שם עירו מבואר בהגט דאחר מגרשה. וכך י"ל בשינוי שם אביו. וכ"כ הבית מאיר בתשו' הג"מ עקיבא איגר סימן קי"ט שזהו בטל מדאורייתא ושהוא בכלל הענין הג' שכתב הרמב"ם פ"א מה"ג ושיהא הענין הכתב שגירשה והסירה מקנינו. וה"ה להרא"ש בשינה שם אביו נמי בטל מן התורה כו' ולעז זה דכל הרואים הגט יאמרו שאינה מגורשת הוא בכלל ענין הג' ובטל מה"ת עכ"ד. וכ"ד הג"מ עקיבא איגר ז"ל שם. ומה שנצרך הרא"ש לסברא זו והרואים הגט יאמרו אינה מגורשת. הרי בלא"ה י"ל דבטל מצד שאין הספירת דברים שבעלה מגרשה. כי בעלה נקרא יוסף בן שמעון ובגט נכתב יוסף בן שמואל. ע"ז יש להשיב דהא בשינה מקום לידה של הבעל מכשיר הרא"ש ג"כ ולא אמרינן שהספירת דברים של הגט משמע שאחר מגרשה שהרי בגט מבואר שהמגרש נולד בטבריה ובאמת נולד בירושלים עד"מ ומה בכך שאין ידוע מקום לידתו. מ"מ מצד עצם הגט מבואר שאינו בעלה. אלא צ"ל כיון דהוא דבר שא"צ לכותבו כלל וגם ליכא שום לעז. אזי לא פסלינן השינוי ואין אנו מדקדקים לומר מחמת זה שאינו המגרש אלא חשבינן ליה ללא כלום דהעדים אינן מעידים ע"ז כלל ואין זה עיקר משמעות השם של המגרש ששמו ושם אביו הם שם של בעלה ומקום לידה שנכתב בשינוי אינו תופס מקום לדייק שזהו אחר. משא"כ בשינוי שם הדירה או שם אביו שהרואים הגט יאמרו לא גירש זה אלא אחר. דיינינן ליה כאילו הספירת דברים שבגט הוא שאחר מגרשה. ולכן להכשיר בשינה מקום לידה שאין זה מבטל הספירת דברים של הגט הוא מצד ב' הענינים האחד שהוא דבר שא"צ לכותבו כלל. הב' דליכא לעז כי מקום הלידה אינו ידוע כו' ויש חולקים אפילו בכה"ג כנ"ל:

ומעתה נבא לדין שינה שם הנהר של מקום דירה ג"כ י"ל דליכא לעז מחמת זה לומר שאחר מגרשה דאע"ג שעיר הדירה ידוע והאדם נקרא ע"ש עירו וכשרואין שינוי מקום אומרים לא גירש זה אלא אחר. מ"מ שם הנהר של מקום דירה י"ל אינו ידוע במקומות אחרים ממש כמו שם מקום הלידה. וא"כ אין כאן שום לעז במקומות אחרים מחמת שינוי זה. ולא דמי כלל לשינה שם עירו. וגם אם הכתיבה ונתינה היא באותו העיר עצמה י"ל דגם באותו העיר עצמה אין ידוע כ"כ שם הנהר. ועוד דאם הכתיו"נ באותה העיר הרי כותבין שם הנהר אצל עמידת העדים ולא אצל מקום דירה ודיינינן ליה כמו שינה נהר דמקום עמידה. שהרי בזה עיקר השינוי. וכיון דבשינה הנהר אף של מקום

דירה אין שייך כ"כ לעז ולא מיניה ולא מקצתיה משינוי מקום דירה עצמו וגם הוא דבר שא"צ לכותבו כלל לכן י"ל ה"ל כמו דין שינה מקום לידה להכשיר הגט. ומה שהשיגו המכמ"א והג"פ דמתשו' רבינו שמשון שבתשו' מיימוני דשייכי לה' אישות סימן כ"ב משמע דאינו מכשיר בשינוי גמור בשם הנהר י"ל דס"ל ג"כ לפסול בשינוי מקום לידה כמ"ש כן הרא"ם בתשו' סימן ס"ו הובאה בג"פ סימן קכ"ח ס"ק י"א שהכריח כן מדברי תשו' רבינו שמשון. אבל לפ"ד ר"י בעל התוס' וסיעתו שמכשירים בשינה מקום הלידה יש להקל ג"כ בשינה שם הנהר כתשו' הר"ר אביגדור כ"ץ שבחידושי מרדכי. ולכן אף לפמש"ל בסעי' ד' שבשטר ממון ג"כ אם נכתב על הלוה הכהן והוא אינו כהן יש לפקפק אם גובין בו כשהלוה מכחיש והעדים אינם לפנינו אפילו כתבו שם עירו מ"מ יוכל לטעון איני זה שאיני כהן היינו משום דענין כהן זהו סימן שלו ממש. משא"כ בשינה שם הנהר של מקום עירו י"ל לא יוכל לטעון כיון שהוא רק סימן דסימן:

ז וענ"ל כוונת ר"י דודאי אם הלוה טוען איני זה ואין העדים לפנינו אין גובין בשטר זה. ומ"ש שהשטר כשר זהו כשהעדים לפנינו ואומרים שזהו הלוה וטעינו בענין הכהן אז ס"ל דהשטר כשר לגמרי כדין שטר וכיון שכן לכן גבי גט כה"ג הגט כשר דהא כאן בגט אנו יודעים שבעלה של זו מגרשה ואין כאן ספק שמא לא זו היא המתגרשת. רק הריעותא שנפסל הגט משום שינה מקום הלידה ע"ז אומר כמו שם השטר כשר כע"כ גם הגט כשר. דהא בגט מקילין יותר להכשיר בכתבו ע"ד המזדייף ובלא חתמו בו עדים כלל משא"כ בשטרות א"כ היכא דהשטר כשר גם הגט כשר. וקצת ראיה דהשטר כשר כה"ג לגבות ממשעבדי מהא דאיתא בב"מ פרק א"נ (דע"ב סע"א וע"ב) דשט"ח המוקדמין מדינא גובה בו ממשעבדי מזמן שני משום שדין שטר יש לו ואע"פ שלא ניתן לכתוב מזמן ראשון מ"מ כיון דניתן להכתב מזמן שני נקרא שטר וגובה בו ממשעבדי. אלא דמשום גזירה שמא יגבה מזמן ראשון אינו וגבה ממשעבדי. הרי משום שיש בו שקר גמור מה שהוא מקודם אינו נפסל. והתוספות שם סד"ה שטר שיש בו רבית. הקשו איך גובה מזמן שני הא העדים פסולים ותירצו. ובירושלמי ס"ל שלא נפסלו העדים שיכולים לומר שלא דקדקו בענין הזמן. א"כ כמ"כ בענין נדון דכתובות (כ"ד ב') דודאי אין העדים פסולים דלאו אכולא מילתא קא מסהדי. אם כן כשמעידים שזהו הלוה נאמנים. ולכן י"ל דין שטר יש לו. אע"ג שיש בו שקר בענין הכהן אינו נפסל בזה כמו שאין שטר מוקדם נפסל מלגבות מזמן שני אע"ג שיש בו שקר. וה"נ השטר ניתן ליכתב ואע"ג שתיבת הכהן לא ניתן ליכתב לא גרע מהא דניתן ליכתב מזמן שני אע"ג דלא ניתן להכתב כלל מזמן ראשון. דשם יש מקום קפידא יותר שיוכל לגבות בו שלא כדין מזמן ראשון. אבל הכא

רק המלוה מפסיד לעצמו שלא יוכל לגבות מהלוה אם לא יעידו העדים שזהו הלוה. והחשש שמא יגבה שלא כדין מיב"ש אחר שהוא ג"כ כהן זהו ודאי לא שכיחא כלל. וכ"ש כשכותבין גם מקום עיר דירתו של הלוה. ועוד דלו יהא שיש חששא. הלא התם ג"כ יש חששא שיגבה מזמן ראשון ואעפ"כ מדינא גובה מזמן שני. א"כ ה"נ השטר כשר כשיש עדים שמעידים שזהו הלוה וגובה ממשעבדי:

סימן קעו

כבר נדפס בח"א סימן ה'

סימן קעז

בנידון המעשה אשר אירע פה בראסלאב באשה אשר נתגרשה מבעלה זה שני שנים ונשאת לבעל אחר זה שנה וחצי וכעת נתוודע הדבר שכתבו בהגט ששם אבי המגורשת היה לוי ע"פ אמירת המגורשת בטעות וכעת נתברר הדבר שאביה היה ישראל ודבר זה נוכל להוציא לאור שתקבל גט אחר מבעלה הראשון רק שנפל ספיקות בעינינו אם תהיה מותרת לישב עם בעלה השני או לאו זה אומר בכה וזה בכה. וכעת נתודע לנו שהבעל הראשון אינו מרוצה ליתן לה גט עד שיתנו לו מעות הרבה ומחמת זה אפשר שתתעגן ימים רבים. ע"כ באנו לידע דעת רומעקכ"ת אם אפשר למצוא לה היתר אפי' אם לא תוכל להשיג גט מידו:

הנה בחמ"ח סימן י"ג סק"ז בגט שהיה בטל מן הדין כו' ובתשובת מהר"מ לובלין סימן קי"ז מבואר שנמצא שהיה כתוב בגט הלוי והוא לא היה. הרי ס"ל להחמ"ח שבכה"ג הוא גט בטל מן הדין. וגט בטל משמע פירושו מדאורייתא לפי לשון הרמב"ם פ"ב ה"ז. וכ"מ לשון הש"ע רס"י ק"נ. אמנם קשה עליו דלכאורה משמע בתוס' פרק הזורק גט (דף פ' ע"א) בשם ר"ת דאם כתבו העדים כהן על מי שאינו כהן השטר כשר וכן הבין הג"פ סימן קכ"ט ס"ק ל"ו. ועיין במרדכי פרק השולח סס"י שס"ח ובסמ"ג עשין סימן נ' מענין דברי ר"י וראיית ר"ת הנ"ל והנראה פשוט דמהרמ"ל והחמ"ח מפרשים כמ"ש הג"פ שם דלא הכשירו כשכתב כהן למי שאינו כהן אלא בשאר שטרות ולא בגיטין וכ"כ הפנ"י בגיטין שם דראיית ר"ת הוא רק שלא נפסלו העדים כו' כמ"ש הרא"ש. וכ"כ בנ"ב סימן פ"ט ועיין בס"ש אות כ' דמ"ח סע"א. אך כל זה בשינוי בשם המגרש. אכן בנ"ד שהשינוי באבי המתגרשת הנה בנו"ב שם הצריך גט אחר וכ"מ בתשובת מוהראנ"ח ח"א סימן י"א שהביא הג"פ שם ס"ק ל"ה בד"ה ולענין הלכה. ובתשובת הגאון מו' עקיבא

איגר ז"ל סימן קי"ו נשאל על זה. ובסוף תשובתו כ' צדדים להקל משום דשם כהן ולוי א"צ לכותבו אף לכתחלה כו' כמ"ש בפסקי מהרא"י סימן ו'. ומ"מ סיים שקשה להתיר ובתשו' הבית מאיר אליו שם סימן קי"ז הקיל בזה למעשה בתוס' שם כהן ולוי באבי המתגרשת משום דתוספת כהן הוא כמו שינה במקום לידה כו'. ודבריו צ"ע קצת דמ"ש צד להקל אפי' בתוספת כהן או לוי בהמגרש זהו נגד החמ"ח ומהרמ"ל הנ"ל ועיין בספר שמות סוף אות כ' כמה נתלבטו גדולי אחרונים אם הוא כהן ולא כתב כהן אם הוא כשר אפילו דיעבד דמהרי"ט ומהר"א ששון פוסלים א"כ אם שינה בו ודאי יש לפסול לכולי עלמא. ועוד כי אף שהרב"י פי' פסקי מהרא"י סימן ו' הנ"ל כמ"ש הגאון רע"ק ז"ל דא"צ לכתוב הכהן. הנה כבר השיגו על הרב"י בפי' ד' מהרא"י הנ"ל כהובא בס"ש שם בשם מהרי"ט. וכ"כ בספר מכתב מאליהו שע"ד סימן כ"ב דכיון דלא הצריך לכתוב שום הפרש ש"מ דכהן צריך עכ"פ לכתוב כו' ע"ש. וכ"כ הג"פ ס"ק ל"ו ד"ה ומ"ש עוד שדברי מרן הללו מתמיהין לעיני כל רואיהם כו'. וכן בתומים סימן מ"ט סק"י מבואר הפירוש בדברי מהרא"י ג"כ כמו שהבינו הגדולים הנז' וכיון דלכתחלה ודאי לכ"ע צריך לכתוב כהן בהמגרש אלא שיש פוסלים אף דיעבד כשלא כתב א"כ לא דמי כלל למקום לידה שהכשיר ר"י. דהתם היינו משום שאף לכתחלה א"צ לכותבו כלל כמו שהאריך בזה במכמ"א ש"ג סימן ו'. וכ"כ בפנ"י בגיטין פרק הזורק (דף פ' ע"א) סד"ה אלא ודאי. וענ"ל כו' דכל היכא שאין צורך לכתוב אף לכתחלה אלא למנהג בעלמא ולא מתקנת חכמים כו' אבל במה שתיקנו חכמים לכתוב לכתחלה יש להחמיר בשינה כו' וכן מבואר ג"כ בהדיא בתה"ד סס"י רכ"ח במ"ש ולא דמי לעדים שחתמו שלא לשמה כו' אבל מקום הלידה ושם הנהר לא אשכחן דאצרכוה רבנן כלל עכ"ל. לפ"ז ששם כהן בהמגרש שהוכיחו מהש"ס דכתובות (כ"ד ב') שגם בימי האמוראים כתבוהו לא דמי כלל למקום הלידה ושם הנהר ובתשו' פנים מאירות ח"א סימן כ"ב וז"ל שהתוס' לא כתבו כו' היכא שא"צ לכתבו כלל אלא שנהגו הקדמונים לכתוב משום סימן כו'. אבל עירו עירה דתיקנו חכמי המשנה לכתוב ואף אם נימא לא כתבו כשר כו' היכא ששינה י"ל שפיר דפסול מדאורייתא עכ"ל לדבריו כיון שלא מצינו תיקון מפורש במשנה ולא בגמ' לכתוב הכהן אפשר יש לדון בזה דדמי למקום לידה כסברת הבית מאיר אך כבר כתבתי שאין כן דעת כל האחרונים וכ"כ בפשיטות בג"פ סימן קכ"ט ס"ק ל"א דחשוב שינה שמו והגט פסול כו'. וגם הבית מאיר לא הקיל כלל בזה כ"א באבי המתגרשת. ובזה יש לכאורה להביא ראיות לדבריו. כי הנה שם כהן באבי המתגרשת י"ל אפי' לכתחלה אין בזה שום חיוב לכתבו רק כמו שם הנהר. כי הנה ודאי יש לנו לומר מסברא דענין כהן או לוי לא חמור

מכינוי. וכן מבואר בהדיא בטור ח"מ רס"י מ"ט ובבעה"ת שער ל"ג ח"א וכן אם היה כהן או לוי או שיש לו חניכה כו'. וא"כ לדעת הפוסקים האומרים שא"צ לכתוב כינוי האבות בגט היינו מהרי"ק שרש ק"ו הובא ב"י ושלטי הגבורים אשר סביב המרדכי פרק השולח בשם ספר הנייר. א"כ לדבריהם כמ"כ א"צ לכתוב כהן באבי המתגרשת וכ"מ בהלבוש סימן קכ"ט סי"ט ואם אבי האשה הוא כהן כו' דאין להקפיד כ"כ בכינוי האבות עכ"ל. הרי מדמה כהן לכינוי. אלא שיש פוסקים שהצריכו לכתוב כינוי האבות ג"כ לכתחלה. וכן כתב רמ"א סימן קכ"ט ס"ט ועיין מזה בג"פ שם ס"ק מ"ד. ובמכמ"א שע"ד סימן כ"ט כ' שהוא ג"כ מחלוקת הראשונים דלדעת הרמב"ם והרא"ש והטור ורבינו ירוחם צריך לכתוב השמות והכינויין בשמא דאבוה כמו שצריך לכתוב בשם המגרש עצמו וראייתו ממה שבנוסח גט דהרמב"ם מבואר שיש לכתוב וכל שום גם בשם האב. אבל להסמ"ג ורבי יחיאל והרי"ף לפי עדותו של הרמב"ן שא"צ לכתוב וכל שום על שם האב א"כ ס"ל שא"צ לכתוב הכינויין בשם האב כ"א די בעיקר שמו. ואפשר לענ"ד לומר שאף להרמב"ם וסיעתו דוקא בכינויין צריך לכותבן אף בשם האב. אבל לא כהן באבי המתגרשת. דהא זה יצא להם מתקנת רבן גמליאל שהצריך לכתוב וכל שום ותקנה זו היה מפני שהולך מיהודה לגליל ומשנה שמו ע"כ הצריך לכתוב וכל שום וזה אינו שייך כלל בענין כהן או לוי שאי אפשר לו לשנותו בשום פנים וכיון שכן שגם לכתחלה אין חובה לכותבו באבי המתגרשת לכן שפיר יש לדמותו לשינה מקום לידה שהכשיר ר"י למעשה. וגם לעז אין שייך כאן כ"כ כמו שכתב הבית מאיר בתשובתו הנ"ל שלדעתו יש יותר חשש לעז בחסר כהן מעצמות המגרש ממה דלעז בהוספת אבי המתגרשת כהן או לוי עכ"ל. ויש ראיה לזה עפמ"ש בספר מכמ"א שע"ד סימן ל' סברא להכשיר בשינה בכינוי של שם האב כגון שכתב בת שלמה טראנטה בה' לסוף והכינוי היה בוי"ו לסוף שמהרי"ט ומהרח"ש כתבו לפסול הגט כהובא בג"פ סימן קכ"ח סס"ק ג'. והוא צידד להקל מפני שזה הכינוי של שם האב לא היה צריך לכתוב אפילו לכתחלה. ולכן אם שינה בו אינו נפסל כמו בשינה מקום הלידה. ולמעשה ביטל דעתו כנגד דעת מהרי"ט ומהרח"ש. וא"כ לסברת המכמ"א להכשיר בשינוי דכינוי שם האב אם עיקר שמו נכתב היטב כמו כן יש להקל בענין כהן באבי המתגרשת ואף שלא הקיל שם אלא בכינוי טראנטה שהוא כינוי המשפחה י"ל הכינוי ידוע ומפורסם לכל יותר מענין כהן וכש"כ מענין לוי ע"כ לסברתו אפשר לצדד ולהקל. אך אפילו למהרי"ט ומהרח"ש שפסלו שם י"ל דאין ראיה מדבריהם להחמיר בנ"ד די"ל שינוי בכינוי שם האבות חמור טפי והיינו משום דכיון דאם כתב הכינוי לבד של האב ולא עיקר שמו י"ל ג"כ יוצאים בו דיעבד

במקום שם האב כמ"ש הרא"ש בתשו' כלל מ"ה סימן כ"ה דהיינו מ"ש בגמ' גיטין (דף פ"ח) חניכת אבות בגיטין עד עשרה דורות כו' ע"ש. והובא בטור סימן קכ"ט. וכן פי' רבינו ירוחם נתיב כ"ד ח"ב. וכ"כ ריא"ז בש"ג פ' השולח על המשנה בראשונה היה משנה שמו ושמה יעו"ש. וכיון דכינוי זה עולה ממש במקום שם אביו לכן הלא דבר הוא ופוסל בו השינוי כמו בשינה שם אביו ממש. משא"כ בענין תוספת כהן או לוי כיון דאין יוצאין כלל בזה במקום שם האב על כן יש לומר שכמו כן אם שינה בו באבי המתגרשת אין להחמיר בו כמו באם שינה בהכינוי ועוד דהתם ה"ט דמהרח"ש משום שכל אדם נקרא בתוך בני אדם בכינויו כגון זה כשמזכירין אותו אין מזכירין אותו בשם שלמה לבד אלא שלמה טרנטו וכשרואין שינוי בכינויו יבואו לומר אין זה שגירש אלא אחר עכ"ל. הובא במכמ"א שע"ד סימן ל'. משא"כ גבי כהן שאינו נקרא בפי כל רק בשמו בלבד ולא כהן אין שייך טענה הנ"ל. ועוד דגם שם י"ל שלא החמירו רק לשלא תנשא לכתחלה אבל אם נשאת הורה מהרח"ש שלא תצא כמ"ש הג"פ סימן קכ"ח סס"ק ג'. הגם ששם אינו שינוי לגמרי כמו כאן מ"מ י"ל גם כאן דלא תצא לפי הטעמים הנ"ל. ולכאורה היה נראה לדמות שם כהן באבי המתגרשת לשם הנהר דמקום דירה. דהא ודאי שם עירו ושם עירה דהיינו מקום דירה חמור כמו שם אביו ואביה ואפשר יותר וכיון שכן כיון שעיקר שם אביה דומה לשם עירו ושם עירה א"כ היותו לוי שהוא רק הסימן שלו ולא עצם שמו ה"ל כמו שם הנהר לגבי העיר דהוא ג"כ מסימני העיר. וכן משמע מהמשנה בב"ב פרק גט פשוט (דף קע"ב ע"א) דענין כהן הוי כמו סימן כמו דתנן שם שני יוסף בן שמעון בעיר אחת כו' יכתבו סימן. ואם היו מסומנין יכתבו כהן. ואדרבה בפסקי מהרא"י סימן ו' כתב דמשמעות התנא דסימנים עדיף להפריש מכהן או לוי מדנקט תחלה סימן. ואף שאח"כ כתב דסימנים לא עדיפי מ"מ עכ"פ ה"ל כמו סימן והנהר ודאי הוי ג"כ סימן להעיר וכיון דבשינה שם הנהר הכשיר רמ"א בש"ע סימן קכ"ח ס"ד בהג"ה א"כ י"ל כמ"כ גם בכאן. ובהא אתי שפיר דלא דמי לענין כהן או לוי בהמגרש עצמו. דהוא סימן שלו ממש ע"כ אין לדמותו כלל לשם הנהר דהוי סימן דהעיר. (ולמקום לידה לא דמי אף דהוא ג"כ סימן דהמגרש עצמו כי מקום לידה אינו ידוע כלל ואין לו שייכות אליו עתה). אבל לוי באבי המתגרשת שפיר י"ל דדומה לשינוי שם הנהר כנ"ל שמכשיר רמ"א. [עי' מפתח]. אך מ"מ יש להשיב ע"ז דבשינה הנהר דמקום דירה יש דיעות לפסול יותר מבשינה מקום לידה משום דהדבר ידוע דעיר פלונית יש לה נהר פלונות כהובא בג"פ סימן קכ"ח ס"ק ט"ל בשם שו"ת מקור ברוך סימן ט"ו ומדברי הרד"ך בית ד' חדר ג'. וכ"כ בספר מכתב מאליהו שער שלישי סימן י"ג

והביא ראי' לדבריו מתשו' ריצב"א שהביא המרדכי פרק המגרש לענין שם הנהר שינא כו'. ואף שאין לזוז מפסק רמ"א. י"ל היינו בשינה נהר דמקום עמידה שיש מכשירים אף בשינה מקום עמידה עצמו. משא"כ בשינה נהר דמקום דירה וכמו שחילק הג"פ שם. ושינוי באבי המתגרשת בענין כהן או לוי יש לדמותו לשינוי נהר דמקום דירה עכ"פ וגם גבי שינה מקום לידה יש פוסלים כמ"ש המרדכי פרק השולח בשם ראבי"ה. והג"פ סימן קכ"ח ס"ק י"א והמכמ"א ש"ג ס"ו הביאו עוד פוסקים דס"ל כן ושהרא"ם בתשו' ח"א סימן ס"ו פסק שאין להכשיר הגט ההוא. מ"מ הנה גבי שינה מקום הלידה הקיל הג"פ שם בשעת הדחק. וגבי שינה שם נהר דמקום דירה אף שכתב שם ס"ק ל"ט שיש מקום לסברת האומר דחמור יותר משינה מקום לידה אפ"ל ג"כ שמ"מ אם נשאת לא תצא. ועיין תשו' מהריב"ל חלק שני סימן תשעים מ"ש בשם תשו' הר"ן. וא"כ בנ"ד ששם אביה נכתב כהוגן רק השינוי בו בענין לוי וגם זה נתוודע אחר שכבר נשאת יש לצדד שלא תצא. וגם שלא להצריך גט אחר כיון דהמגרש מבקש ממון רב י"ל התורה חסה על ממונן של ישראל בכה"ג. ועוד דאם באנו לחוש להחמיר א"כ י"ל גם בגט שני יש מקום לפקפק כי אף שהלכה פסוקה היא בהרמב"ם רפ"י מה"ג והש"ע סימן ק"ן ס"א וסס"י קכ"ז שכותבין לה גט אחר והיא יושבת תחת בעלה. וא"כ גם כאן יש לסמוך ע"ז שתקבל גט שני ותשב תחת בעלה. אך הרי במל"מ רפ"י מה"ג המגיה שם דקדק ממ"ש בב"י סימן קכ"ט בשם הא"ח בשם רש"י דרש"י לא ס"ל כהרמב"ם בזה. אלא ס"ל דאם תקבל גט שני תצא כו' ואף שמהרא"י בפסקיו סימן י"ט ך' כ"א ס"ל בפשיטות כהרמב"ם גם בש"ע ומפרשיו לא הובא שום חולק על זה. מ"מ כיון שאפשר להכשיר הגט הראשון לפ"ד הפוסקים ראשונים ואחרונים אין להחמיר בכה"ג שלדעת רש"י היא חומרא דאתי לידי קולא. וראיתי בת"ג סימן קכ"ט ס"ק י"ב וז"ל ואם כתבו כהן על מי שאינו כהן אפילו היש מכשירין מודה דפסול כו' יש הוכחה שאחר הוא ובפרט האידנא שאין כותבין שם מקום דירה והוי כסימן שאין זה היב"ש שדר במקום העמידה וראיה לזה מח"מ סימן מ"ט בתומים ס"ק י"ב ע"ש עכ"ל. וצ"ל כוונתו אף שבאמת אנו יודעים שהוא המגרש והיא המתגרשת הוא ולא אחר מ"מ כיון שמתוך הגט עצמו יש הוכחה שאינו הוא א"כ ליכא ספירת דברים שהוא המגרש והיא המתגרשת ולכן פסול וכמו בלא כתב שמו ושמה כלל דפסול מה"ט אף שיש עידי מסירה. וכמ"ש ג"כ בפסקי מהרא"י סס"י י"ט וז"ל אבל בנ"ד שהזיוף והשקר מזומן לפנינו לא מכשרינן כלל ע"י עידי מסירה דאל"כ שינה שמו ושמה נמי נכשיר ע"י עידי מסירה משום דאינהו ידעי דזאת האשה נתגרשה מזה האיש ולא שמענו שום פה להתיר זה עכ"ל. ונלע"ד דבריו נכונים על תוספת כהן

בהמגרש עצמו. דאז שפיר הוי הוכחה שאינו הוא. ולהבית מאיר שכתב סברא להקל. צ"ל כיון שמו ושם אביו ושם אשתו ושם אביה שוין. אפשר לתלות ענין כהן בטעות. מיהו זהו דוחק כיון דבו עצמו יש סימן שאינו הוא. והרי שנינו פב"ת דב"ב (דקע"ב) יכתבו כהן הרי דזה מפריש שאינו הוא. אבל עכ"ז בתוספת כהן באבי האשה. כיון דשמו ושם אביו ושמה ושם אביה נכתבו בטוב וגם מקום העמידה כשהיא ג"כ מקום דירה כנ"ד מורה שהוא המגרש והיא המתגרשת. א"כ תוספת כהן באבי המתגרשת אין בו כח לומר שאינו הוא כיון דאפשר לתלותו בטעות. דבכה"ג י"ל עדים לאו אכולה מילתא קא מסהדי. כמ"ש בגמ' פ"ב דכתובות (דכ"ד ע"ב). דגבי המגרש עצמו ודאי דייקי ביותר כיון שהוא לפניהם ויכולין לשואלו אם הוא כהן. ובגטין מדקדקין בשמות יותר טובא משאר שטרות. ע"כ יש לנו לתפוס דדייקי בזה. וכמ"ש בתשו' מהרי"ט חי"ד סס"י כ"א דמדייקי בענין כהן וז"ל וי"ל דבשמות האנשים מדקדקים העדים יפה כו' ואם אין מכירים שזה האיש כהן חוקרין בדבר כו' עכ"ל אף שדבריו צ"ע שפסק בפשיטות כמ"ד מעלין משטרות ליוחסין הפך משמעות התוספות דגיטין (דף פ' ע"א). והפך פסק הרמב"ם פ"ך מהא"ב ה"ט וצ"ל כוונתו על מ"ש הרמב"ם שם דמעלין משטרות לכהונה בזמן הזה וכ"פ בש"ע אה"ע סימן ג' ס"ב. ועיין ב"ש שם ובש"ך בח"מ סימן מ"ט ס"ק ט"ו. ובתומים שם ס"ק י"ד הביא דהרמב"ן והרשב"א לא ס"ל מ"ש התוספות והרא"ש פרק הזורק גט (דף פ') בענין זה. אלא שהעלה דרמ"א תופס עיקר כסברת התוס' והרא"ש. ובקצה"ח שם סק"ז דהא בעיא זו אם מעלין משטרות ליוחסין הוי ספיקא דדינא. ע"כ בהמגרש עצמו יש לנו לתפוס דודאי דייקא. ולכן אם כתב כהן על מי שאינו כהן דייניו ליה כמבואר בהגט שאינו הוא כמ"ש הת"ג. אבל לגבי אבי המתגרשת דמסתמא אינו לפניהם לא שייך כ"כ לומר דדייקי. ובכה"ג יש לנו לתפוס כמ"ד אין מעלין משטרות ליוחסין. וגם כפי' התוס' והרא"ש נגד פי' הרמב"ן והרשב"א. לכן אין לבטל מחמת זה הדברים המבוארים בגט שהוא המגרש והיא המתגרשת וכעין מ"ש הר"ן בתשובה סימן ל"ג בענין סימן העשוי להשתנות שאין מטילין מחמתו ספק בדבר אלא תולין אותו בשינוי כו' ע"ש. ופי' שלכן אין אומרים שמוכח מהגט שלא זה המגרש ולא זו המתגרשת כו' מאחר דשינוי כזה אינו כדאי לעקור גוף העדות לגמרי. וגם יש לדמות קצת למ"ש בגמרא רפ"ד דסנהדרין (דל"ב ע"א) שטר כשר ועדיו כשרין חיישינן שמא איחרוהו כו' ע"ש. ואף שאין זה דומה ממש לסימן העשוי להשתנות. מ"מ הכא בלאו הכי ידענו ע"י עידי מסירה והב"ד שהוא המגרש והיא המתגרשת. כ"א כל זה הוא לומר שהגט מצד עצמו אינו כהוכחה שאינו המגרש או המתגרשת. דעל כולי האי יש ראיה וסמך מהנ"ל. ועוד דעל כרחך צ"ל כן לפי

פסק תשו' מהרי"ל סימן ק"ה. (ותשו' מהר"ם פאדווה סס"י ה' בשם רבי אביגדור הכהן בחידושי מרדכי. וכ"כ עוד בתשו' סימן י"א. רק שאינו מקיל כ"א דיעבד) ורמ"א בש"ע סימן קכ"ח ס"ד דבשינה שם הנהר כשר. א"כ גם כאן נאמר כמ"ש הת"ג שמוכח מהגט שאינו הוא. אלא ע"כ שאין סותרין מזה את הגט כיון שאפשר לתלותו בטעות ושינוי. ומ"ש הריב"ש בתשו' סימן שפ"ב שאין תולין בטעות היינו במידי דאורחייהו למידק. דהיינו בדבר שתקנת חכמים לכותבו כמו זמן. ועוד גם גבי טעות בזמן כשמוכח מתוך הגט מיניה וביה שהוא טעות כ' ג"כ בפסקי מהרא"י סימן י"א ע"פ תשו' הרא"ש להקל אלא דלא דמי דמשם מוכרח מתוך הגט כן דעל כרחך טעה. אבל הכא אין זה מוכרח כ"כ מתוך הגט די"ל גט זה ניתן לאשה אחרת ששמה כן ואביה כהן. וה"ל כמו הנדון דשם שהצריכה גט שני ותשב תחת בעלה. מיהו בש"ע סס"י קכ"ז ע"פ מ"ש בב"ש שם ס"ק ך"ב משמע שלהב"י וש"ע שם יש סברא שא"צ גט כלל משום דדומה קצת למוכח מתוכו. וא"כ לפ"ז גם נדון דידן דומה קצת למוכח מתוכו כיון שם האיש ואביו והאשה ואביה ומקום העמידה מורה שזהו המגרש כו' כנ"ל. ולכן אף דשם משמע דקיי"ל דצריכה גט. היינו משום דהשינוי בזמן דדייקי ביה ולכן לא דמי לשינה מקום לידה כמ"ש הב"ש שם סק"ך. אבל בנ"ד שהשינוי י"ל ה"ל כמו בהנהר ומקום לידה ע"כ י"ל שא"צ גט כלל. ועיין בג"פ סס"י קכ"ז ס"ק ל"ו בשם הש"ך בח"מ סימן מ"ג סק"ה. ועיין תשו' סד"א סימן י"ד כתב שם הנשתקע שכתבו עם שם שנקרא בו אף למ"ד דהגט פסול זהו בהמגרש עצמו ולא בשם האב ועיין תשו' כני"ח סימן ע':

אחר כותבי זה ראיתי בתשו' נו"ב מהד"ת סימן ק"ט על גט שנכתב ע"ש אבי האשה הכהן והיא אינה בת כהן פסק שהגט פסול. והנה שם כ' ג' טעמים. ושני הטעמים האחרונים ודאי אינם שייכים בנד"ז היינו מש"ש ועוד שם מיירי באיש קבוע במקומו כו' אבל זה ההדיוט שנתחבר עם פוחזים ועזב אשתו ימים רבים שמא באמת לקח באיזה מקום אשה אחרת ששמה כשם הראשונה ושם אביה כשם אבי הראשונה והיא באמת בת כהן עכ"ל. ובנ"ד מובן מתוך השאלה שאינו שייך חשש זה. כי ודאי ידוע לכל שהמגרש לא היה לו אשה אחרת זולתי אשתו זאת שגירש. ולא דמי כלל לנדון דהנו"ב שהמגרש נתחבר עם פוחזים וכו' כנזכר שם. אבל בנ"ד ודאי אין מקום לספק בזה. גם הטעם השלישי שכתב שיש לחוש שמא הבעל במכוון עשה זה כדי שיהיה נכתב שלא לשם אשתו כדי לפסול הגט עכ"ל ובנ"ד ג"כ הרי מבואר בהשאלה שמה שכתבו בגט ע"ש אבי האשה הלוי היה ע"פ אמירת המגורשת בטעות. א"כ עכ"פ המגרש ודאי לא נתכוין לפסול הגט ח"ו. כיון שלא על ידו נכתב הלוי והוא צוה לכתוב ולחתום גט כשר לאשתו. א"כ אין מקום

לחשש זה ג"כ. ונשאר רק טעם הראשון שלו ששם בת כהן הכל יודעים ששקר הוא כו' עכ"ל וגם טעם זה לא שייך כ"כ בנ"ד שאדרבה לא היה ידוע כלל שאינו לוי כ"א במקום כתיבת ונתינת הגט סברו שהוא לוי. לכן אף אם נאמר שלפ"ד הנו"ב גט זה פסול הוא מטעם הראשון לבד. עכ"ז אפשר שגם הוא יודה דה"ל כאותן שלשה גיטין פסולין שאם נשאת לא תצא. ומשמע שא"צ גט שני מבעלה כמבואר בש"ע רס"י קכ"ז ס"א ואם נשאת לא תצא. ומדכתב סס"י הנ"ל וי"א שמצריכין לה גט כשר מבעלה ראשון ותשב תחת השני. וכאן לא כתב כן אלמא ס"ל דדוקא שם צריכה גט שני מפני שהוא חשש מוקדם אבל כאן שאין בו זמן א"צ גט שני. וכ"מ מהב"ש סימן קכ"ז ס"ק כ"ב שכת' וכאן משמע לדיעה קמייתא א"צ גט אחר. והיינו מדכתב סתם ואם נשאת לא תצא. ואח"כ כ' ויש מי שאומר כו' ע"ש וא"כ ה"ה בסעיף א' שכ' סתם ואם נשאת לא תצא י"ל שא"צ גט אחר. וכ"מ קצת בש"ס פ"ב דגיטין (די"ז) אהנו דלכתחלה לא תנשא ולא אמרו אהנו דצריכה גט שני הגם שיש לדחות לפרש"י שם. ועיין במרדכי ר"פ מי שאחזו הן אמת בג"פ סימן קכ"ז ס"א סק"ה הצריך גט שני בהנך ג' גיטין פסולין הנ"ל. ולענ"ד אין נראה כן מהש"ע. ועוד דאל"כ כשאמרו בש"ס (דפ"ו ע"א) והאיכא גט ישן כו' התם תנשא לכתחילה הכא דיעבד. מנלן דהתם תנשא לכתחלה אימא התם ג"כ לא תנשא לכתחלה אלא דאם נשאת א"צ גט שני. אבל הכא צריכה גט שני. א"ו גם שם א"צ גט שני. [ע' מפתח]. ועוד ראיה הנה בחידושי הרמב"ן פרק המגרש (דפ"ו) דימה גיטין הפסולין להא דרבה לאחר שלמדו בפ"ק (דף ה' סע"א) דאמרינן כשניסת לא תצא. וכ"ה בחידושי הרשב"א שם. ובהרא"ש שם סימן ו'. ובהך דרבה ודאי א"צ גט אחר דאם צריך גט אחר א"כ בקל יותר שיאמר הבעל שנכתב לשמה הגט הראשון ותו אין לחוש אפילו לרבה כנז' בגמ' שם גבי הוא עצמו שהביא גיטו ובתוספות (דף ב' ע"ב) ד"ה לפי שאין. א"ו א"צ כלל גט אחר. וא"כ מסתמא גם בשאר גיטין פסולין שלא תצא הדין כן שא"צ גט אחר. וכ"ש בהנך שלשה גיטין וכ"מ בתוספת שם (דף ה') ד"ה כשניסת שהקשו לר' יוחנן ליחשביה בהדי הנך ג' גיטין פסולין ומאי קושיא הכא א"צ גט שני והתם צריכה גט שני. מיהו רבינו ירוחם נכ"ד ח"ב הביא ג"כ כדברי הרמב"ם וכן בהריב"ש סימן ר"ו וכן בפסקי מהרא"י סכ"א דנראה דשלשה גיטין ודאי אפילו נשאו כו' מזקיקנא לגט אחר. (ומ"מ לפע"ד קשה עוד ע"ז ממ"ש בגמרא (פ"ו ב') מתיב מר זוטרא כו' כתב בכתב ידו כו' ואי אמרת לא תצא צרתה אתיא ליבומי. ופרש"י אתיא למימר גט זה מעליא כו' ואי איתא דמצריכין לה גט שני א"כ איך יעלה על הדעת שגט הראשון מעליא הוא. הא יש כאן סימן טוב שעי"ז לא אתיא צרתה ליבומי). ועכ"ז גבי חתם סופר ועד פסק הריב"ש שם סימן ר"ו דאע"ג דקיי"ל

דפסול מ"מ אם נשאת לא תצא וא"צ גט מהראשון כיון שהגאונים מכשירין לכתחלה. ועד"ז נאמר כאן כיון שהבית מאיר בתשו' מתיר שתנשא לכתחלה. והנה ראיתי בביאורי הגאון מווילנא ז"ל סימן ק"ן ס"א סק"ז הביא ראיה לדברי הרמב"ם וש"ע דכותבין לה גט אחר והיא יושבת תחת בעלה ממ"ש בגמ' פ"ק (דף ה' סע"ב) ת"כ דר"י כו' יוציא כו' כיצד יעשה כו' ומדקאמר יוציא כו' אלמא דמיירי בניסת ואפ"ה קאמרי רבנן כיצד יעשה כו'. ובתשו' אחת הקשיתי עליו דשאני התם כיון דגט זה ממש ניתן לידה מקודם שנשאת אע"פ שאז לא אמר בפנ"כ ובפנ"ח מ"מ אמירתו דעכשיו הוי גילוייא מילתא דבנתינה קמייתא היה הגט גט כשר. דהא החשש היה שמא הוא מזוייף והרי נתקיים הגט ע"י אמירתו עכשיו בפנ"כ ובפנ"ח. א"כ מדוע יוציא שהרי אין שייך שום לעז שהרי עכשיו נודע שנשאת בגט כשר גמור. ואין כאן כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל דהא בעל בהיתר גמור. וגדולה מזו אמרו דבת שבע מותרת לדוד מטעם שהיה לה גט כריתות על תנאי שאם ימות תהא מגורשת מעכשיו. כדפרש"י ספ"ה דשבת (דנ"ו ע"א). משא"כ כשגט הראשון הוא פסול וכותב לה גט אחר ונותן לה הרי י"ל כשם שאסורה לבעל כו' ועיין בש"ע סימן ל"א ס"ד בהג"ה. ועכשיו מצאתי ראיה ברורה מדברי הר"ן והריטב"א נגד דברי ביאורי הגאון. דז"ל חידושי הריטב"א פ"ק (דף ה') אהא דאמרינן כיצד יעשה יטלנה הימנה כו' מהא שמעינן שכל קלקול או פסול שבא בגט בנתינה כיון שאין הפסול בגופו של גט שהגט כשר. שאע"פ שהנתינה אינה נעשית כראוי הגט אינו נפסל בהכי ומשום הכי סגי כשיטלנו הימנה כו'. וז"ל הר"ן שם מהא שמעינן דכל גט שאינו פסול בגופו אלא שנפסל בנתינתו לא מפסיל בהכי ומש"ה סגי בשיטלנו ממנה ויחזור ויתננו לה עכ"ל. ולכאורה אין דבריהם מובנים כלל. למה הוצרכו להוכיח דין זה מברייתא הנ"ל וששם לא נפסל הגט בנתינה כ"א מדרבנן. הלא משניות מפורשות הן שאף אם הגט נפסל נתינתו מדאורייתא סגי בשיטלנו הימנה ויחזור ויתננה לה. והוא ר"פ המגרש. (דפ"ב ע"א). ובהרמב"ם פ"ח מה"ג דין י"ז. ובש"ע רס"י קל"ז. ולפעמים א"צ אפילו ליטלו ממנה כמבואר בש"ע סימן קל"ח ס"ג. ובגמ' (דע"ט ע"א ודף פ"ד ע"ב). לכן צ"ל כוונת הריטב"א והר"ן דהיינו אפילו שנשאת ע"י נתינה פסולה כהנ"ל ואחר שנשאת תקן הנתינה אפ"ה הגט כשר. וזה לא שמעינן מדין המשנה הנ"ל דשם אם נשאת תחלה ודאי תצא דהא הנתינה לא היה כלום מדאורייתא. א"כ י"ל כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל. רק בגט דלא אמר בפנ"כ ובפנ"ח כיון ע"י אמירתו השנייה איגלאי שהגט היה כשר משעה ראשונה ע"כ לא תצא. והגט עצמך אילו נתקיים הגט ע"י שני עדים ודאי לא תצא אף שלא אמר כלל בפנ"כ ובפנ"ח. א"כ ה"נ כשזה אומר אח"כ בפנ"כ

ובפנ"ח ה"ל כאלו נתקיים בעדים כיון דהוא נאמן ועיין בש"ע סימן קמ"ב ס"ז. משא"כ בגט שפסולו מגופו משמע מהריטב"א והר"ן דלא מהני כשנשאת ע"י גט פסול הנ"ל אף אם אח"כ נותן לה גט כשר. וכן ראיתי בכנה"ג סס"י קכ"ז בשם תשו' מהר"ם מינץ סימן ט' שכתב להתירה לשני בלא גט ואם באנו להצריכה גט תצא מזה ומזה עכ"ל וכן נלע"ד ראיה ממחלוקת הראשונים ההובא במרדכי דקדושין פרק האומר סימן תקל"א גבי ופסק הר"א מביהם דכיון שקבלה גט כו' ואף החולקים שם עליו היינו משום דהגט לא היה צריך לה כלל. משא"כ הכא שמצריכין לה גט מפני שחוששין שהגט הראשון פסול. א"כ גט הצריך הוא ותצא מזה ומזה. והנה עכ"ז הלב נוקף להתיר בשינוי שם הלוי אף באבי האשה ועיין תשובת הב"ח סימן צ"ב נ' מדבריו אגב גררא דהוא פסול לגמרי. ומ"מ מצאתי נגד זה צד להקל ע"פ מ"ש הר"ן פרק השולח במשנה בראשונה היה משנה שמו ושמה דלהירושלמי מי ששינה שמו במקומו אם כתב וכל שום מגורשת. וכ"כ בקה"ע בירושלמי שם. וכ"ש כשכתב אני פלוני כו' ע"ש בפירושו בקונטריס. א"כ כ"ש אם כ' שמו בפירוש וגם אני. אף שכ' עוד שם שאינו נק' בו כלל כשר להירושלמי. ואף דאנן לא קיי"ל כהירושלמי בזה ולדידן ודאי הגט אינו גט כלל מ"מ בנ"ד שאין השינוי בשמו ושמה רק באביה. גם לא בשמו ולא בכינויו כ"א בתוספת שם הלוי. שלדעת גדולי הראשונים והאחרונים יש להתיר כה"ג. אין לנו להחמיר כ"כ לחוש לדעת הפוסלים. ולהשען קצת על הירושלמי ע"ד אינהו מיכל אכלי לדידן מיסתם נמי לא סתים בתמיה כו'. ומ"מ כ"ז רק לענין שלא תצא ולא להצריכה גט שני אבל לא שתנשא לכתחלה. ומ"מ אם הגט קיים והשליח ג"כ כאן נלע"ד תקנה שאחר שיותן לה הגט. אזי יצוו הב"ד למחוק תיבת הלוי שבאבי המתגרשת. דאף דמחיקה של מי שאינו שליח הבעל אינו מועיל. היינו להכשיר את האות הזה ממש שנשאר כמו כשמפריד ע"י מחיקה האות שנוגע רגלו אינו מועיל להכשיר זה האות אבל כאן יועיל לענין דה"ל נוטל מה שפוסל שכיון שנכתב הלוי בטעות והמגרש צוה לכתוב גט כשר. א"כ כשמוחקים מה שטעה הסופר נשאר מה שנכתב בשליחות הבעל בכשרות. ועיין בשו"ת פנ"י בחאה"ע סימן י"ח שדעת הגאון ר' זנוויל ז"ל קרוב לומר דמהני תיקון בנד"ז לא להכשיר מה שנתקן כ"א שיהיה כאילו ליכא זה בגט כלל שהרי אינו בגט. אע"ג בטרפות אם נטרף בצומת הגידין ואח"כ חתך למעלה מצומת הגידין לא מהני התם הטעם שהטרפות הכאיבה עד שלא תחיה לא מהני מה שחתך אח"כ למעלה יותר. וזהו הפירוש שכיון שנטרפה אין לה תקנה כמבואר בהרא"ש פרק בהמה המקשה סימן ז'. והרמב"ן הכשיר בכה"ג וחלק עליו הרא"ש ושא"פ מטעם הנ"ל מיד כשחתכה בצומת הגידין מתה היא. אבל הכא לא

שייך לומר כן דדוקא בתנאי חוץ הדין כן דאם כתבו בתוכו אע"פ שחזר ומחקו פסול דכל הגט נכתב שלא לשם כריתות. אבל הכא אין שייך לומר כן שהרי אילו סופר שליח הבעל מחק זה היה כשר. הרי לא אמרינן שנפסל ואין לו תקנה. וכיון דלא אמרינן שאין לו תקנה א"כ גם ב"ד שנטלו הפיסול י"ל דמהני דהא הפיסול אין שייך לומר שרצון הבעל בו עד שא"א שיטלנו אחר דמסתמא רצון הבעל היה לכתוב כן מפני דקסבר שאביה לוי. שהרי בפיו צוה לכתוב גט כשר ואפילו עד מאה גיטין. וא"כ נכתב שלא במתכוין לפסול. רק מ"מ עכשיו הוא חספא אבל כשנוטלים אותו י"ל דכשר. ולא שנסמוך ע"ז בשאר שינוי כגון בשינוי שם אבי המתגרשת ממש למחוק לגמרי שם אביה זה נ' דלא מהני. רק הכא גבי הלוי כיון הבית מאיר מכשיר לגמרי הגט אף כשלא מחקו הלוי. לכן י"ל לסמוך ע"ז כשמחקו תיבת הלוי:

סימן קעח

אם שינה שם אבי האשה לשם אבי אביה ונכתב הלוי כי כן הם לויים:

בגמ' סוף גיטין (דפ"ח ע"א) ת"ר חניכת אבות בגיטין עד עשרה דורות (הויא חניכה. שאם כתבה בגט לא מיפסלא למהוי כשינה שמו ושמה). רבן שמעון בן אלעזר אומר עד שלשה דורות כשר מכאן ואילך פסול. כמאן אזלא הא דא"ר חנינא כתב חניכת אבות בגיטין עד שלשה דורות כמאן כרבי שמעון בן אלעזר. א"ר הונא מאי קראה כי תוליד בנים (היינו דור שני) ובני בנים (היינו דור שלישי ומכאן ואילך קרי ליה ונושנתם). והתוס' שם ד"ה וכך' פי' אהא דתנן כתב חניכתו כו' וכך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין פי' שלא היו כותבין אלא חניכתו וחניכות אבות דבגמרא לא איירי בחניכת האיש כדהכא אלא חניכה שהמשפחה נקראת על שמה עכ"ל. ועיין בהרא"ש שם סימן ט'. ובקיצור פסקי הרא"ש פרק המגרש שם כ' וז"ל כ' חניכתו וחניכתה כשר עד שלשה דורות לרש"י כנוי המשפחה ולר"ח כנוי שם האיש עכ"ל ולא ידעתי מנ"ל דר"ח לא ס"ל פי' רש"י דר"ח פי' חניכתו וחניכתה שבמשנה קאי על האיש והאשה. אבל חניכת אבות שבגמרא מפרש ג"כ על כנוי המשפחה כמ"ש התוס' בהדיא רק רש"י פי' דגם חניכתו וחניכתה שבמשנה הפי' כן וע"ז פליג ר"ח. וכ"כ מהרש"א. והנה ריא"ז בש"ג פ' השולח אמתניתין בראשונה היה משנה שמו ושמה כתב וז"ל. כתב חניכת אבותיהם כשבא לכתוב פלוני בן פלוני לא כתב שם אביו אלא חניכת זקנו שהיה גדול המשפחה ובני המשפחה נקראים על שמו כשר ובלבד שיכתוב שם המגרש ושם המתגרשת ואין כותבין חניכות אלא עד שלשה דורות ואם כתב משלשה דורות ולמעלה הרי הוא כשנוי השם ופסול עכ"ל. ויש להבין

איך מיירי אם כתב שהוא בן פלוני כמו ששם המגרש דוד וחניכת זקנו וואלף וכ' דוד בן וואלף. וכמו לבן בן נחור בפ' ויצא ומפיבושת בן שאול בשמואל (ב' סימן י"ט). או שכתב נכד היינו דוד נכד וואלף. ולכאורה מוכרח דמיירי דכתב בן דאם כתב נכד פשיטא דכשר וגם אין טעם לפסול אפילו למעלה משלשה דורות. דאיזה שינוי שם יש כאן הרי לא כתב שהוא בנו של זאב כ"א שהוא נין ונכד לו. וכן הוא האמת. ושיפסל משום שדילג ולא כתב שם אביו. א"כ אין זה ענין לשנוי השם ועוד דבלא כ' שם אביו כלל הקילו רוב הפוסקים. אע"כ צ"ל דמיירי שכתב בן ומש"ה פסול למעלה משלשה דורות דה"ל שינוי השם. אבל עד דור שלישי כשר היינו כשכתב בן על שם זקנו. וכן מבואר לקמן בשם לקוטי גיטין שהביא הישׁ"ש פרק המגרש סכ"ו. וכן מצאתי במכתב מאליהו שער ד' סס"י כ"ח שכתב להוכיח מדברי ריא"ז אלו שאם כ' שם אבי אביו בגט כשר היינו שכ' בן דן ושם זקנו היה דן. אלא שאח"כ כ' דאין ראיה מדברי ריא"ז דשאני התם שכל בני המשפחה נקראים על שמו. אבל היכא דאין נקראים על שמו לא מהני עכ"ל. ואי משום זה יש לצדד כאן דכיון דזקנה היה לוי וכן אביה. והרי נכתב בגט בת זאב הלוי י"ל דענין הלוי ה"ל כאלו נקראו על שמו דהא מה שאביה לוי הוא מפני שכמ"כ אביו הי' לוי. והרי היא נקראת ג"כ על שם שבט הלוי לענין פדיון הבן כמ"ש בש"ע יו"ד סימן ש"ה סעיף י"ח א"כ ה"ל כמו שמבני המשפחה נקראים על שמו דלא גרע מה שנקרא לתורה הלוי משאר כינוי:

ב אך בפסקי מהרא"י סס"י קפ"ד הובא ב"י מבואר בהדיא בענין יוסף בן שמואל שבתשובת הרא"ש דפי' שאבי אביו היה נקרא כן עם היות דבני בנים הרי הן כבנים ביבמות (דס"ב) אפ"ה פסול מפני הטעות ופי' הב"ח סעיף ו' והביאו ג"כ בתשובת תודת שלמים סימן א' שהגט כשר מן התורה ופסול מדרבנן משום דהרואה יאמר אחר מגרשה עכ"ל. ובסס"י קל"ח כ' מהרא"י ואי הוה כה"ג שפיר דמי כמו שהבאתי ראיה כבר מן המקראות לבן בן נחור ומפיבושת בן שאול עכ"ל. ויש להבין אמאי לא הביא ראיה מן התלמוד מהא דחניכת אבות הנ"ל ע"כ צ"ל דמפרש דשם לא היה כותב בן פלוני כפי החניכה כי אם שהיה מכנה עצמו ע"ש חניכה הנ"ל כמו זלמן הזרחי. נמצא מ"ש הזרחי אין כאן שינוי שם. אבל כשכותב שהוא בן של פלוני והוא אינו בנו כ"א נכדו. י"ל דה"ל שינוי שם אביו. לכן לא מצא ראיה כ"א מן המקראות הנ"ל. וז"ל הישׁ"ש פרק המגרש סימן כ"ו מצאתי בהג"ה של לקוטי גיטין וז"ל היכא שראובן אבי המגרש של שמעון נעשה עובד כוכבים. לכתוב שמעון נין יעקב. וגם אם כתב בן יעקב אע"ג שלא הזכיר נין כשר מדאיתא פ' המגרש חניכת אבות עד ג' דורות ואי איירי בדכתב נין פשיטא דכשר.

וגם צ"ל דדעת המשנה שם כן חניכת אבות כגון דשם משפחה זבילוני וזה נינו וכתב ראובן הזבלוני וכן משמע שמפרשים שם שהוא יחוס המשפחה דזבלוני לבד לא הוה ניכר עכ"ל. ויש לומר דמהרא"י מפרש ההיא דחניכת אבות כמו שכתב באופן השני היינו ראובן הזבלוני. דזה ודאי כשר אבל אם כתב בן אין משם ראיה לפ"ז דכשר. אלא שהלקוטי גיטין ס"ל דכשר בכה"ג מדאיתא פ' המגרש כו'. ולפמ"ש בעצמו אח"כ אין זה ראיה כנ"ל. וע' בק"נ פ' המגרש ס"ק נ"א פי' בפשיטות שכתב מגזע רוטנבורג מגזע ווייל. ולא שכתב בן. אלא דהוא פי' דמיירי שלא כ' שמו כלל וכדעת רי"ו דלקמן ועכ"פ לפי פי' זה דלא מיירי שכ' בן אין מכאן שום ראיה למי שכתב על עצמו שהוא בן לאבי אביו כמו לבן בן נחור שיהיה הגט כשר. ורש"ל פ' השולח סימן כ"א מתיר בדיעבד. והביא כן בשם מהר"ר ישראל ברונא. אך ראייתו מרבה בר בר חנה אינו ראיה דהרי כתוב בר בר. היינו בן של בנו של חנה. משא"כ כשכתב רבה בן חנה אין הנדון דומה לראיה. ומש"ה לא מצא מהרא"י ראיה לזה להכשיר רק מלבן בן נחור ומפיבושת בן שאול. ואעפ"כ ב סימן קפ"ד נראה שחזר בו ופוסל דאין להביא ראיה מהתורה דאיה"נ דכיון דנמצא כן בקרא אין זה שינוי גמור הפוסל מן התורה אבל אין מזה שום ראיה שלא יהיה פסול מדרבנן כי לשון תורה לחוד ולשון בני אדם לחוד ולפי לשון בני אדם כפשוטו הרי אין כן שם אביו והגט צריך שיהיה מבואר יפה ע' בתשו' הרשב"א בב"י סימן קכ"ח שאין אנו משתמשין בשמות גיטין אלא בשם הנחתם הראשונה. והרי האותיות צריך שיהיו מבוארים לתינוק דלא חכים ולא טפש ולא די מה שיובן לאנשים גדולים. אך לכאורה כיון גם לפמ"ש מהרא"י סימן קפ"ד לפסול עכ"ז הפיסול רק מדרבנן. ע"כ במקום עיגון ממש אפשר לכאורה שיש לסמוך ע"ד המקילים היינו ריא"ז בש"ג (בנד"ז שי"ל דה"ל נקראת ע"ש אבי אביה) ומהרר"י ברונא והלקוטי' גיטין ומהרש"ל שהובאו ג"כ בט"ז סימן קכ"ט ובב"ש שם. (ועוד יש להעיר על זה מענין איסור בתו דאמרינן רפ"ק דיבמות (ד"ב סע"ב) בתו כיון דאתיא מדרשא חביבא ליה כו' אתיא הנה הנה לאיסורא אתיא זמה זמה לשריפה. ובחגיגה ספ"ק (די"א ע"ב) פרש"י וא"ת ק"ו הוא אין מזהירין מן הדין וע"כ צריך ללמוד בגז"ש הנה הנה. ואי איתא דבת בנו או בת בתו נקראים ג"כ בתו ממש י"ל אין זה מן הדין לבד דהא מלבד הקל וחומר הרי היינו הך ממש דבת בנו היא ג"כ בתו ממש. וא"כ כמו שחייב על בת בנו אף שהיא נקראת בתו כמ"כ יש לחייב על בתו ממש. ועיין כמ"כ ברש"י פ"ז דסנהדרין (דנ"א ע"א) ובגמ' כריתות פ"ק (ד"ה ע"א) אל תהי גז"ש קלה בעיניך שהרי בתו מאנוסתו הן הן גופי תורה ולא למדה תורה אלא בגז"ש. משמע זולת הגז"ש אין לה שום לימוד מפני דמק"ו לא אתיא דאין מזהירין מן הדין וכנ"ל. ואי

איתא היינו הך ממש. אלא דיתר עליה ג"כ. וכמ"ש בס' החינוך פ' שמיני מצוה קנ"ד גבי בהמה טמאה שאין לה שום סימן מסימני טהרה דאתי בק"ו מגמל וארנבת וחזיר שיש לה סימן טהרה א'. וכ' החינוך ולא שייך כאן לומר אין עונשין מן הדין שק"ו הזה הוא כאילו מבואר בכתוב והיינו משום דהיינו הך ג"כ. שהרי אותה שאין לה שום סימן עכ"פ אין לה ג"כ הסימן האחד ג"כ רק שאין לה גם סימן השני ג"כ. מוכרח מכאן היכא דשייך לומר היינו הך. אף שמ"מ הוא יתר עליה ג"כ אין שייך לומר ע"ז אין עונשין מן הדין. דאין זה ק"ו לבד כ"א כמו היינו הך ממש. ועיין בדברי הה"מ רפ"ב מה' מאכלות אסורות דפי' בע"א שלא כדברי החינוך. וע"ש במל"מ בשם הרמב"ם בסה"מ דומיא דבתו מאנוסתו וזה צ"ע דהרי בתו למדו מגז"ש דוקא ולא מן הק"ו. וע"ש שהתוס' חולקים על סברת הה"מ. וע' בהר"ן רפ"י דנדרים (דס"ז א') ד"ה קיים אחד מהן ומכ"ז י"ל דאם איתא דבת בנו היא נקראת בתו ממש א"כ בתו הגמורה אתיא מבת בנו ומבת בתו. א"ו משמע דבת בנו ובתו הם שני דברים ממש. ולענין ירושה בת בנו עדיפא מבתו. דכשנשאר בת הבן ובתו אין לבתו כלום. ועיין בגמרא פי"נ (דקט"ו ע"ב) מכ"ז נשמע דהן שני שמות. ולכן י"ל הכותב בת פלוני היינו אבי אביה ה"ל שינוי השם ממש):

ג אך י"ל דברי ריא"ז מתפרשין ג"כ ע"ד השני שכ' הלקוטי גטין הנ"ל היינו כשהיה צריך לכתוב ראובן בן משה עד"מ כ' ראובן הזרחי שהוא חניכה של המשפחה. וא"ת א"כ ישאר קושיית הב"י סימן קכ"ט וז"ל ובעיקר דין חניכה הנזכרת בברייתא לא ידענא למה אחר ג' דורות או עשרה דורות אין כותבין דאדרבה משמע שכל שהחזיקו דורות הרבה להיות נקראים באותה חניכה חשיבה טפי וצ"ע ולכן נראה דבשלא הוזכרו שמותיהן עסקינן וכמ"ש המרדכי ר"פ כל הגט. וכ"כ רבינו ירוחם נכ"ד ח"ב וז"ל ואמרינן בגמרא חניכת אבות בגטין כשר עד ג' דורות מכאן ואילך פסול ר"ל שלא כ' שמו או שמה אלא חניכת אבות ר"ל שם לווי מן המשפחה ואם אין עדיין כ"א ג' דורות אב ובנו ובן בנו שלקחו זאת החניכה כשר. ואם יש יותר מג' דורות פסול עד שיכתוב שמו ושמה. פרש"י חניכת המשנה וחניכת הגמרא פי' אחד כלומר שם לווי מן המשפחה. ור"ת פי' חניכת המשנה שם לווי של האיש עצמו או של האשה עצמה וחניכת הגמרא מאבותיו. ולפי דברי ר"ת אם כתב שם לווי של עצמו כשר ואפילו שלא כתב שמו כגון שקורין לכמה אנשים בכנוי שמכנים לו שם והוא שם לווי שלו ואינו חניכת אבותיו הנקראת אלקוניא עכ"ל ועיין מזה בחידושי הרשב"א גיטין (דף פ"ח). והשתא להמרדכי ורי"ו והב"י מיירי בשלא כתב כלל שמו ושמה כ"א חניכת המשפחה ומש"ה פסול אם יש יותר מג' דורות ודעת הרשב"א בתשו' שהביא הב"י סימן קכ"ט דגט שנכתב בו בן פלוני ובת פ' בלבד ולא

פי' שם המגרש דאינו כשר משום דשמו ושמה בעינן וחניכה דקא אמרינן היינו דקרי ליה אינשי באותה חניכה כו' הביאו הג"פ רס"י קכ"ט מובן ודאי דס"ל כריא"ז ויש"ש דחניכת אבות היינו כשכתב שמו. והמרדכי שהביא מהרמ"פ סימן ל"ה ההובא ג"פ שם אזיל בשטת המרדכי דכאן דמפרש ג"כ הך דחניכת אבות בשלא כתב שמו כו'. ומש"ש דדוקא כשאין לאביו בנים אחרים והכא מכשיר המרדכי בחניכת אבות לבד ע"י ע"מ צ"ע ולומר דהתם מיירי בלי עידי מסירה הוא דוחק. אבל להריא"ז בש"ג דס"ל דמיירי שכ' שמו רק שבמקום שם אביו כ' חניכת המשפחה וא"כ אם איתא דקאי ע"ד הנ"ל שכ' ראובן הזרחי עד"מ מאיזה טעם יפסל אם הכינוי נמשך מיותר משלשה דורות. אך באמת לק"מ וכמו שמצאתי במכמ"א שע"ד סימן כ"ו דהוכיח מזה דריא"ז ס"ל שאם לא כ' רק שמו לבד בלי שם אביו הגט פסול. והוכיח כן גם כן מדברי מהרא"י. אלא דחניכת אבות עולה במקום שם אביו. ע"כ דוקא עד ג' דורות. אבל כשהחניכה מדורות שלמעלה יותר ה"ל כלא כתב שם אביו כלל ומש"ה הגט פסול. ולפי זה י"ל דריא"ז לא מיירי כלל שכתב בן פ' כ"א שכ' החניכה בלא בן כמו הזרחי. הזבילני וכה"ג. או ע"ד שפי' בק"נ פ' המגרש ס"ק נ"א שכ' פלוני מגזע רוטנבורג או מגזע ווייל. מיהו מלשונו שכ' כשבא לכתוב פלוני בן פלוני לא כתב שם אביו אלא חניכת זקנו כו'. משמע שלא שינה רק משם אביו לחניכת זקנו אבל כתב בן. מיהו אפי' לפ"ז אינו ראיה לנדון שכ' בן שמואל. דשאני בהחניכה שניכר שענינה שם המשפחה כולה. ע"כ כשכותב בן אצל חניכה זו מובן שאינו ממש בנו של פלוני כ"א שהוא בן משפחה זו. כמו ר' יוסף בן מיגש וכיוצא. אבל כשכותב שם העצם של אבי אביו וכותב אצלו בן כמו לבן בן נחור י"ל דהוה שינוי השם. וא"כ אין מדברי ריא"ז ראיה כלל להקל בנדון זה. גם לפי' המרדכי ורי"ו והב"י אין שום ראיה לנד"ז מהברייתא דחניכת אבות. וכן מוכרח מדברי מהרא"י שלא הביא ראיה מברייתא זו. א"כ אין לסמוך כ"כ על הלקוטי גיטין שהביא מהרש"ל שנשען על ברייתא זו נגד גדולי הראשונים שלא פי' כן הברייתא. ואף שכתב הב"ח בשם מהרא"י דהוה פיסולא דרבנן אין לסמוך בזה על מהרש"ל ודעימיה המקילין נגד מהרא"י סימן קפ"ד ודעימי' המחמירים כי החומר דשינה שמו ושמה חמור טובא משאר פסולי דרבנן שבגיטין. שהרי המשנה פ' הזורק (דף פ') שינה שמו ושמה שם עירו ושם עירה תצא מזה ומזה מיירי בפיסולא דרבנן כמ"ש התוס' וסה"ת וסמ"ג והרשב"א. ואפ"ה הולד ממזר. משא"כ בשאר פיסולי דרבנן וע"כ קשה לענ"ד לסמוך בזה להקל. מה גם גבי לבן בן נחור וגבי מפיבושת בן שאול ביארו המפרשים טעם למה נק' ע"ש זקנו מפני שהיה גדול המשפחה כמו שאול שהיה מלך ישראל וכן בנחור ע"ש במקראות גדולות בהפירושים.

וכן י"ל גבי אחותי בת אבי בפ' וירא ע"ש בפרש"י דקאי על תרח שהיה אבי אביה. ועוד דשם פרש"י וכדי לאמת דבריו השיבם כן ופי' הרא"ם לאמת דבריו הראשונים שאמר אחותי היא כו' ואת"ל הלא בת אחיו היתה פי' ואיך הותר לו לשקר כדי לאמת דבריו כו' ומשני מאחר שבני בנים הרי הן כבנים הרי היא כבתו של תרח והוי אחותו עכ"ל ועיין מזה בגמ' פ"ז דסנהדרין (דף נ"ח ע"ב) ובפרש"י שם דלתקוני דבוריה קמא קאמר ליה הכי. ותדע עוד הא מצינו במקרא אחי על אנשים נכרים אל נא אחי תרעו בפ' וירא (י"ט ז') אחי מאין אתם בפ' ויצא (כ"ט ד') וכהנה רבות במקרא. א"כ אין מכ"ז הכרח לענין גיטין שיהיה כשר. בפרט כשאביו בערך אחד לאבי אביו שיהיה כשר כשנכתב שהוא בן פלוני היינו אבי אביו. ועוד קצת ראיה להחמיר ממ"ש ריא"ז בש"ג פ' הזורק דאם שם אביו רב טוביה וכ' בן טוביה חוששין לשינוי השם ועיין מזה בג"פ ס"ק ל"ג דהיינו במקום שנהגו לכתוב בגיטין חכם ורב. ובודאי דהשינוי משם אביו לאבי אביו לא עדיף משינוי הנ"ל שבין רב טוביה לטוביה עכ"פ. וע"כ הנלע"ד בזה כך שזה הגט ינתן לה מהשליח כעת. אמנם לא יתירוה לינשא עד שיותן לה גט שני היינו שיכתוב להמסדר המופלג מוה' הלל במ' חיים שור שו"ב טאטרסקין שישתדל להשיג שם גט אחר מהבעל שיוכתב שם כדת כפי הנוסח שישלחו לו השמות ממחניכם גם שיכתבו אצלו וכל שום. ותמנה האשה במחניכם בפני ב"ד את המסדר הנ"ל אף שהוא שלא בפניה שיהיה ג"כ שליח מאתה לקבל גט ההוא מבעלה הנזכר ומסתמא הוא יהיה ענותן לקבל עליו שליחות זו כדי להתיר עגונה. ואח"כ ימנה הבעל שנית שליח הולכה בפני ג' אנשים שם אותו האיש ממחניכם שהוליך לה גט הזה אף שהוא שלא בפניו. וישלח את גט השני ע"י הפאצט משם למחניכם ליד שליח הולכה הנזכר ויתננו להאשה ואזי ע"י שני גיטין אלו אף ששליחות גט ע"י הפאצט דבר חדש הוא. עכ"ז ע"י גט ההוא בצירוף גט הזה יוכלו להתירה להנשא לשוק:

אך עידי קיום על גט ההוא שיושלח על הפאצט יהיה המסדר ר' הלל הנ"ל ועוד א' מעידי ההרשאה שעל גט זה כדי שיוכלו לקיים חתימתן מחתימת ידם זו. שיש כאן בהרשאה דגט הזה. והטעם שהצרכתי בגט השני שיותן פעמיים היינו מתחלה ע"י שליח קבלה והב' ע"י שליח הולכה. מלבד הטעם שבגט מומר לע"ג צריך שיותן ע"י ב' דרכים אלו עוד יש בזה טעם כעיקר משום שיושלח ע"י הפאצט לכן ההכרח להיות כן ואין כאן מקום להאריך וע' בש"ע סימן קמ"א סעיף י"ד וסעיף ל"ה:

סימן קעט

בדין שכ"מ ששינו את שמו שהיה שמו נפתלי וקראוהו שמאי וגירש ביום השינוי. וכ' בגט שם השינוי ועל שמו הראשון כתבו דמתקרי היינו שמאי דמתקרי נפתלי. ואחר עשרה ימים מת וחיים לכל ישראל שבק אם הגט כשר. כי מת בלא בנים ויש לו אח קטן בן ששה שנים:

א בב"י סימן קכ"ט גבי מי שנשתנה שמו מ"ח בד"ה וכתוב עוד בקונדריסים כגון שבא לגרש מתוך החולי כו' וכיון שעדיין לא הוחזק בשם זה כו' לא נראה לו לכתוב שם זה תחלה שנראה שהוא עיקר שמו וגם לא רצה לכתוב שם הראשון תחלה דשמא לעולם שם שני עיקר אע"פ שעדיין לא הוחזק ולפיכך הצריך שני גיטין עכ"ל מבואר דאע"ג שלא הוחזק עדיין מ"מ חשוב מיהו לאחד משמותיו רק שהוא ספק שם טפל ספק שם עיקר. ומ"ש אח"כ ומ"מ משמע דמעשה שבא לפני הר"פ פליג כו' ושמא י"ל דשאני הכא כו'. וכוונתו דהתם נשתקע לגמרי שם חנה שמחמת חולי כמ"ש בג"פ ס"ק צ"ג ד"ה כתוב בקונד' וז"ל מאחר שלא נתקיים שם חנה שנשתקע וחזר לה שמה הראשון. משא"כ הכא במעשה דהר"פ אע"פ שהכל קורין לו בשם הראשון כיון שעתה נתנו לו שם חדש הרי י"ל שיקראו אותו בו אם מעט אם רב לכן ה"ל שם גמור רק שהוא ספק טפל ספק עיקר וכש"כ לפי תירוץ הראשון דהב"י לעיל מיניה סד"ה וכתוב עוד שם. דמיירי בנשתקע שם דמחמת חולי והיינו שיש זמן רב שכבר ידוע שנשתקע שם זה. א"כ לפ"ז במגרש בתוך חוליו י"ל להקדים שם זה ולכתוב על השני דמתקרי וכ"כ השואל בשו"ת שב יעקב חאה"ע סימן ל"ג שכן מעשים בכל יום. וז"ל ומעשה בכל יום בגט שכ"מ שנשתנה שמו ע"י חולי שכותבים בגט שם ההוא לעיקר אף שבן יומו הוא עכ"ל. גם בספר שארית יהודא ומהרח"ש סימן כ"ו ול"ב פי' דמיירי שנשתקע השם אלא דפי' שנשתקע שם ראשון וע"ז העיד הג"פ ס"ק צ"ז שראה לשון הקונדריסין והגירסא בהדיא והיו קורין אותו בשם ראשון א"כ ע"כ לפירושם מיירי שנשתקע שם השני וכתירוץ ראשון דהב"י ואפ"ה הצריך גט שני. א"כ מובן דהיכא דלא נשתקע כלל אף שאין קורא לו בו כגון במגרש מתוך חוליו י"ל להקדים שם זה ולכתוב על שמו הראשון דמתקרי דהא בו הוא נקרא בפי כל ע"כ יאות עליו לשון דמתקרי. ועל שם שניתן לו מ"ח שפיר יאות לכתוב ולהקדימו דהא זהו שמו:

קיצור (**מוכח** מהב"י בשינוי שם מחמת החולי אף שהשם בן יומו חשוב שם רק דמספקא לן אם הוא עיקר או טפל):

ואף שבג"פ סס"ק צ"ג בד"ה העולה מכל הנזכר דג חלוקים בדבר אם הש"מ שינו שמו ובא לגרש מיד אחר שינוי השם ועדיין לא נתפרסם שם השני אין כותבין אלא גט אחד עם שם הראשון וכל שום דאית ליה ואם כתבו בגט שם שני וכל שום הגט פסול. י"ל דוקא גבי וכל שום שלא הזכיר שם הראשון בפירוש ע"כ פסל כדעת הרמב"ם וש"ע סימן קכ"ט ס"ב ולדעת הרמ"ה בכולל שם העיקר בוכל שום הוי ספק מגורשת כמ"ש בטור. אבל אם כתב שמו הראשון בפירוש היינו שכתב שם שמחמת חולי עם דמתקרי פלוני שמו הראשון י"ל דכשר אף שאין קוראין לו רק בשמו הראשון כמבואר בהדיא בב"י לתירוצו השני. דטפל מיהו הוי עכ"פ. וכשכותב שני השמות בפירוש לא איכפת לן בדיעבד מה שהקדים שם הטפל כמ"ש בש"ע ס"ב. וכ"ש לתירוצו הראשון י"ל כן בפשיטות:

קיצור (**מ"ש** הג"פ סס"ק צ"ג לפסול אם מיד אחר שינוי השם גירש וכ' שם השינוי עם וכל שום י"ל אם כתב דמתקרי על שם הראשון כשר כיון שהזכירו בפירוש):

ונלע"ד ראיה דשינוי שם שמשנים שמו במכוון מילתא היא אפילו תיומ"י לקריאת השם מתורה שלימה בפ' שלח (י"ג י"ו) ויקרא משה להושע בן נון יהושע. וארז"ל פ"ז דסוטה (דף ל"ד ע"ב) דהיינו שביקש עליו רחמים י"ה יושיעך מעצת מרגלים. והקשה האוה"ח למה א"כ שינה שמו ה"ל לבקש עליו רחמים לבד. ועכצ"ל דכוונתו שיהיה בשמו ממש שם י"ה. שעי"ז י"ה יושיעך כו' וכ"מ בסנהדרין (דף ק"ז סע"א) ובמדרש בראשית רבה פ' לך לך ר"פ מ"ז ור"פ וארא. דזהו היו"ד שניטל משם שרי. שהיה צווח עד שניתן בשמו של יהושע. ודוקא ע"י שנקבע בשמו של יהושע ממש עי"ז ביקש משה רחמים י"ה יושיעך כו'. דשמא מילתא היא. וכדאמרינן ר' מאיר הוה דייק בשמא בפב"ת דיומא (דף פ"ג ע"ב). וכמובן ממ"ש בתורה וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו. וארז"ל ע"ז ברבות בראשית פי"ז חכמתו מרובה משלכם כו' ע"ש. וכיון שכן משמע ודאי שנתכוין משה רבינו ע"ה שיהי' שמו יהושע ממש. ועי"ז י"ה יושיעך כו'. וע"ד מ"ש שרי אשתך כו' כי שרה שמה. ועי"ז וברכתי אותה כו' וכדלקמן. וא"כ מוכח דתומ"י שנקרא שמו כן חשוב זה שמו ממש. דאלת"ה אלא עד שיוחזק שלשים יום. א"כ ה"ל לחוש שבתוך זמן זה יתפתה לעצת מרגלים ח"ו ומאי מהני לי' השם. ה"ל לבקש רחמים בלבד. דהא אמרינן בסוטה (דף ל"ה ע"א) ע"פ וילכו ויבואו א"ר יוחנן משום רשב"י מקיש הליכה לביאה מה ביאה בעצה רעה אף הליכה בעצה רעה. ופרש"י שמתחלה להוציא דבה נתכוונו. וכן פרש"י בחומש. וכ"מ עוד ברש"י בחומש בפסוק ויבא עד חברון ובפסוק ויכרתו משם זמורה כו'. איברא ברבות ר"פ שלח אומר שלאחר ארבעים יום נתהפכו כו'. א"ו דתומ"י שקראו לו הוקבע לו שם זה ממש עד דמהני להיות י"ה יושיעך כו'. וא"כ ה"נ

לענין שינוי שם מחמת חולי דג"כ מתפללין עליו ומברכים אותו ושע"י שינוי זה השם יושיעו הש"י ויקימו מחוליו. ה"ז ממש מעין ומדוגמא דויקרא משה להושע כו' שג"כ ביקש רחמים שע"י שינוי השם כו'. א"כ מזה נלמוד דע"י תפלה זו ושינוי השם נקבע לו מיד כן זה השם. ואפשר שמזה קצת ראיה לעדות השואל שבתשו' שב"י דלעיל:

קיצור (**ראיה** מהש"ס פרק אלו נאמרין (דף ל"ד ע"ב) דתיומ"י לקריאת השם חשוב שמו יעו"ש):

ב והנה הג"פ סעיף י"ח ס"ק צ"ג כ' וענ"ל דדין זה דשם שינוי מחמת חולי הוא עיקר הוו מילי דסברא ושרשו פתוח אלי מים התלמוד דאמרי' בפ"ק דר"ה דף ט"ז ע"ב) אמר ר' יצחק ד' דברים מקרעים גז"ד של אדם כו' שינוי השם ויליף התם שינוי השם דכתיב שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה. וכתיב וברכתי אותה כו' וכיון דחזינן דשינוי השם אלים לקרוע גזר דין ולהחשיבו כאיש אחר אלמא דשם השני עיקר כו' וכיון דשם השני עיקר אע"ג דרובא קרו ליה בשם ראשון ופורתא בשם שני עושים עיקר מהשם השני כו' והביא שם ד' המבי"ט שלא כתב כן והוא נחלק עליו. ולענ"ד יש ראיה ע"ז ג"כ מתלמוד ערוך ספ"ק דברכות (דף י"ג ע"א) דאפילו רק יחיד או יחידים קורים אותה בשם השני ורובא דעלמא קורין אותה בשם הראשון אפ"ה שם השני עיקר, כיון שנשתנה מסיבה חזקה היינו מחמת חולי. והוא מדאמרינן התם אלא מעתה הקורא לשרה שרי הכא נמי (ר"ל שיהיה עובר בלאו כמו הקורא לאברהם אברם ע"ש) ומשני התם קודב"ה לאברהם אמר שרי אשתך לא תקרא את שמה כו' ופי' מהרש"א שם בחידושי אגדות דלא נעקר שם הראשון רק לגבי אברהם כדאמרינן אמר לאברהם כו' ע"ש. הרי אף שלא נעקר שם שרי רק לגבי אברהם וכל עירה ומדינתה היו קורין אותה כשמה הראשון שרי. אפילו הכי חשוב שם שרה עיקר והיינו כיון דנשתנה לסיבה חזקה וכמ"כ הוא ענין שינוי שם מחמת חולי דג"כ משנים אותו ע"פ תורה להצילו ולקרוע גזר דינו. א"כ אף אם מיעוטא דמיעוטא קורין לו בשם זה היינו בני ביתו. או אפילו רק אשתו וכה"ג חשוב שם זה לעיקר כהנ"ל דשרי שרה. אך ק"ל ע"ד מהרש"א דא"כ איך יפרש משארז"ל בסנהדרין (דף ק"ז סע"א) ומה יו"ד שנטלתי משרי עומד וצווח כמה שנים עד שבא יהושע והוספתי לו כו' וכ"ה ברבות לך לך ר"פ מ"ז. ולדברי מהרש"א כיון שלא נעקר שם שרי כלל רק אצל אברהם וכל העולם קורין אותה שרי. א"כ הרי לא ניטל היו"ד כלל משרי כ"א שהיו לה שני שמות שרי ושרה. אע"כ צ"ל דאברהם נצטוה בלאו שלא יקרא אותה שרי. ולשאר כל העולם ליכא לאו. אבל עכ"ז נשתנה שמה לשרה. או י"ל ע"ד מ"ש ר"ת בתוספות פ"ד דגיטין (דף ל"ד ע"ב) ד"ה והוא דאתחזק. חלילה להזכיר כו' וא"כ עד"ז שם שרי שהיו

קורין לה הא"י לבד לאו כלום הוא. מיהו לא דמי כלל לשם דא"י כמובן. מיהו יש לדחות דשם שאני שע"פ הדבור נצטוה לקרות שמה שרה. לכן חשוב זה עיקר שמה. והנה ע"כ צריכין אנו לחלק בין שינה שמו מחמת חולי כנד"ז ובין שינה שמו בלא זה לפמ"ש בתשו' מהריב"ל שבסוף חלק שני סימן צ' גבי איש שבא בעיר אחת והחזיק את שמו ראובן כו' ואח"כ נודע מארץ מולדתו ששם לא נקרא בשם זה כלל. וז"ל ולכולהו פירושי היה נראה לכאורה דאם נודע בודאי שהחליף את שמו כנדון דידן הגט הוא פסול. אבל הרא"ש ז"ל כתב בפרק השולח דאפילו נודע בודאי שהחליף את שמו שאין לנו אלא השם שהחזיק בו שלשים יום לפנינו כו' עכ"ל. וכ"כ בג"פ סימן ק"כ סעיף ג' ס"ק י"ז ואם נודע בודאי שהחליף את שמו היה נראה מלשון רש"י דהגט פסול. אך הרא"ש כתב כו' דאין לנו אלא שם שמחזיק לעצמו עכ"ל. וא"כ לדברי רש"י דהוחזק שלשים יום לא מהני כלל אם באמת החליף את שמו. ע"כ צריך לומר הא דאמרינן בהדיא בגמרא דשינוי השם מילתא היא היינו כשמשנה את שמו מחמת חולי וכה"ג דיש לשינוי שם בכה"ג מקור מן התורה כמ"ש גבי שרי שרה וגבי הושע יהושע. משא"כ כשמחליף שמו בלי סיבה כזו לאו כלום הוא. (הג"ה. מיהו המכתב מאליהו שער ד' סס"י ל"ג סתר דברי מהריב"ל דגם רשב"ם והנ"י אין חולקין כלל על דינו דהרא"ש ודבריהם אינו אלא לענין החשש דילמא ממטי גיטא לאתתא דהאיך כו' יעו"ש. ודבריו נכונים עכ"ה). וכיון שכן מוכרח דלפרש"י דחזקה דשלשים יום לאו מילתא היא כלל להחזיק שם חדש לפ"ד מהריב"ל כ"א אנן סמכינן אחזקה דשלשים יום שבאמת שמו כן. וא"כ היכא שיוכל לשנות שמו כמו מחמת חולי וכה"ג שמסכימים אבותיו וקרוביו לשנות שמו ומשנים שמו ע"י תפלה וברכה אזי מיד חל השם וכמו בקריאת השם בלידה או בשעת המילה כו' וא"צ לזה למ"ד יום. וא"כ יש לנו לומר שהרא"ש כיון דמקיל טפי מרש"י וס"ל שיוכל לשנות שמו גם בלי סיבה חזקה ומהני כשהוחזק כן שלשים יום. א"כ כש"כ שיודה לרש"י דכשמשנה שמו מחמת סיבה חנקה כמו מחמת חולי דמוקבע לו השם אפילו תוך שלשים יום ותיומ"י כשברכוהו וקראו לו השם כן בבהכ"נ כו' ולא דמי למ"ש בב"י סד"ה ואם נשתקע שם ישראל ממנו שאין כותבין שם דיהדות עד שיחזיק עצמו שלשים יום עכ"ל דהתם מיירי כשגם אחר שמחזיק שם דיהדות אינו שב לדת יהודית ע"כ שינוי שם זה אין לו סיבה חזקה כיון שהוא אינה משנה עצמו ע"י שמו זה. משא"כ הכא. ואה"נ גם שם אם שב לדת יהודית ומחזיק שמו דיהדות י"ל שיודה הב"י שא"צ כלל למ"ד יום. ובלאו הכי יש חולקים על הב"י אפילו בנשתקע שם דיהדות כמ"ש הב"ש סק"י והג"פ ס"ק ך"ד. א"כ לפ"ז תיומ"י יוכל לכתוב ולהקדים שם זה בגט ועל שם השני דמתקרי. אך הג"פ סס"ק

צ"ג מחלק בזה לשני חלקים שאחר ג' או ד' ימים ששינו שמו דנתפרסם השני י"ל דהוה עיקר שמו וי"ל דהוי טפל. אבל מיד אחר השינוי קודם שנתפרסם זה השם ודאי שאין זה עיקר השם כו' ע"ש. ומ"מ נראה מדבריו ג"כ דטפל מיהו הוי. וכבר נתבאר דאם כ' השם הטפל. דמתקרי ע"ש העיקר כשר דיעבד. ומכ"ש הכא שלדעת עדות השואל בתשו' שב"י אינו טפל כלל. ועוד דעכ"פ אין זה שינה שמו שהרי זה השם ניתן לו א"כ אין זה שינוי עכ"פ והשם שנקרא בו בפי כל נכתב דמתקרי פלוני:

ג וכן נראה דעת התורת גיטין להקל בנדון כזה שלפנינו דהנה הת"ג סימן קכ"ט בביאורים ס"ק כ"ד הביא תשובת החמ"ח דמכשיר בגירש בחוליו בשם דמחמת חולי לבד ואיך שמדברי הב"ש סס"ק ל"ה משמע דחולק ע"ז מדכתב מיהו בדיעבד אם גירש בשם הראשון כשר. משמע דבשם שני לבד פסול. והוא ז"ל כ' ע"ז ואף שמסתברין ד' הב"ש דנראה דכל שם שלא החזיק שלשים יום לא הוי שם כדמוכח בפ' גט פשוט מ"מ בזה אפשר כהחמ"ח דאפשר דשם חולי עדיף כו' וכן הג"פ מכשיר בזה כו' אבל בשניהם ביחד בלא דמתקרי צ"ע עכ"ל. ואף שלפע"ד במחכ"ת יש להשיב על דבריו. מה שהביא ראיה מפרק גט פשוט כבר נתבאר דשם קאי לענין דלא חיישינן שהחליף שמו ע"ז לא מהני פחות מל' יום ותדע דלאביי מהני היכא דקרו ליה ועני. אבל לענין מי שקובע לו שם אין ראיה כ"כ משם. ובדרך דמיון יש להביא קצת סמך לדבר דאפילו בפחות משלשים יום חשוב שם. מהא דאיתא ספ"ג דשבועות (דף כ"ט ע"א) ואסיק ליה שמא גמלא וכי קא משתבע אדעתא דידיה משתבע וכי תימא בתר פומיה אזלינן כו' ע"ש. משמע אי לאו בתר פומיה אזלינן כ"א בתר דעתא דידי' אזי מיד דאסיק ליה שמיה גמלא חשוב שם ואינו נשבע לשקר באמר שראיתי גמל פורח באויר אף שהוא צפור דהא איהו קבע ליה שם גמל. א"כ אף דקיי"ל בתר פומיה אזלינן מ"מ היכא שקבעו לו שם בדבור פה ע"י המתפללים עליו ומברכים אותו שיקרא שמו כך וכך ושעי"ז יפדה מחוליו. שפיר י"ל משם דתיומ"י חשוב שם. גם מ"ש דהג"פ מכשיר בזה כהחמ"ח. זה אינו דהג"פ אינו מכשיר אפילו אחר ג' וד' ימים אלא כשכתב השם השני עם וכל שום דאית ליה. אבל בלא וכל שום כ"א בשם השני לבד לא נתבאר בדבריו להקל. וע' בג"פ סס"ק ח' דאין להקל בכה"ג כ"א כשהוא שעת הדחק ואיכא עיגון גדול יעו"ש. ומ"מ כ"ז לענין אם כתב שם דמחמת חולי לבד שאף בכה"ג מכשיר החמ"ח ולדעת הת"ג גם הג"פ מכשיר בזה. א"כ נקוט מיהו לנידון שלפנינו שכתב שם השינוי. דמתקרי שם הראשון דודאי כשר וישר. דגם הב"ש שכ' הת"ג שחולק על החמ"ח היינו כשכתב שם השינוי לבד דמ"ש הב"ש מיהו בדיעבד אם גירש בשם הראשון כשר. דמשמע הא אם גירש בשם השני פסול כמו

שדייק מזה התו"ג זהו ודאי כשכתב שם השני לבד בלי דמתקרי על שם הראשון ואף שכללו בכל שום י"ל דפסול ולשיטתי' אזיל דפוסל בכותב שם הטפל לבד בין בלי וכל שום בין עם וכל שום. אלא כשכתב דמתקרי על שם הראשון מכשיר דיעבד כמ"ש רס"י קכ"ט סק"ג וסק"ד. וס"ל דכאן שם השני הוי טפל. ולכן פוסל בכותבו לבד. אבל כשכתב דמתקרי שם הראשון ודאי אין הב"ש חולק דכשר דהא אז אין שייך לפסול רק מדין שינה שמו כו'. ואיזה שינוי יש כאן מאחר שקבעו לו שם זה בפרסום ולסיבה חזקה. ומנהג העולם כך לשנות שם בכה"ג ע"פ התורה שלמדנו חז"ל. א"כ ודאי אין כאן שום דררא וחששא דשינוי השם. וכן מבואר בהדיא בב"ש סעיף ב' סס"ק ד' להכשיר דיעבד בכה"ג כמו שיובא בסמוך. ולפע"ד יש ללמוד במכש"כ מהדין הנזכר בש"ע סימן קכ"ט ס"ך. וע' בג"פ סעי' זיי"ן ס"ק ל"א וי"ל דהכל הולך אחר המנהג כו' ע"ש. וע' בספר שו"ת תודת שלמים סס"י א'. ומדין שעשה את שם הטפל עיקר אין לפוסלו כיון ששניהם כתובים בפירוש כמבואר בש"ע רס"י קכ"ט ס"ב ומוסכם הוא מכל האחרונים וכ"פ הג"פ שם ס"ק י"ג. והב"ש שם לא החמיר רק כשלא ניתן הגט עדיין ע"ש ססק"ד וע"ז הביא ראיה מדברי הר"פ הנזכר לעיל. ומראייתו זו מבואר בהדיא דס"ל דבנ"ד חשוב שם טפל עכ"פ וכשכבר ניתן הגט כשר אף שלא במקום עיגון. מכש"כ במקום יבם קטן כנ"ד. ואע"פ שהתוי"ט החמיר בכה"ג ג"כ. אין לחוש לזה במקום שהחמ"ח והג"פ והב"ש מכשירים בהדיא. וכ"נ מדברי הב"י בתשו' כמו שיתבאר לקמן. ועוד שגם התוי"ט י"ל שלא החמיר רק כשאפשר ליתן חליצה מיד כמבואר שם בהשאלה שהמניעה רק שהאי גברא יכול לומר לא אתסר עלי אחות החלוצה כו'. אבל במקום יבם קטן כנ"ד י"ל שהי' מקיל ג"כ. וגם בנדון התוי"ט לא כ' דמתקרי ביניהם וכ' הת"ג דזה גרע יותר כו' כנז' לעיל:

וענ"ל ראי' מדברי פסקי מהרא"י, סימן רי"א דמוכח שם מדבריו דשם דמחמת חולי אף שנשתקע אם כתבו עם השם הקבוע בגט אינו מזיק ואדרבה טפי מעלי יעו"ש בפסקי מהרא"י גבי דע לך דנראה דהגט הזה כשר כו'. וכן בתשוב' שבספר שמות בש"נ אות שי"ן דף ק"ה נשאל על דין זה היינו שם שניתן מחמת חולי ונשתקע לגמרי וכ' בגט שם זה עם שמה הראשון בלשון דמתקרי והאריך הרבה וסיים וז"ל לכן נלע"ד דאם אפשר לתקן העיוות בנקל דיש יבם מוכן וראוי לחלוץ נלע"ד דמהיות טוב יש לחוש לסברות הנזכר ולהצריכה חליצה דבלאו הכי אסורה לכהונה. אך אם יש איזה עיגון בדבר נלע"ד דיש מקום להכשיר כו' וכפי מה שהארכתי לעיל עכ"ל. והביאו הג"פ ס"ק צ"ו וחלק עליו מעט והעלה שאין להכשיר אא"כ מקצת בני העיר זוכרים שמה הנשתקע אע"ג דלא קרו לה בו. אך לא הביא ד' מהרא"י דס"ל כהספר שמות. והמכמ"א שע"ד סימן

י"ג הביא ג"כ ד' מהרא"י וד' הס"ש הנ"ל וחלק עליו לפסול בכ' שם הנשתקע. ומ"מ אף לדבריהם אינו רק פסול דרבנן. ולא אכניס עצמי במחלקותם זו. רק כיון דעכ"פ מוכרח מהב"י והש"ע סעי' י"ח והב"ש שם ס"ק ל"ה דשם שניתן לו מחמת חולי אף אם גירש תיומ"י בחוליו עדיף טובא משם הנשתקע. דבשם הנשתקע א"צ לכותבו כלל לפי דיעה הראשונה שבש"ע שם וכן הסכים הב"ש ס"ק ל"ה. ובגירש בחוליו צריך שני גיטין לכתחלה. וגם לתירוץ הב' שבב"י א"צ שני גיטין רק משום דלא ידעינן אם הוא עיקר או טפל כו'. וכיון שכן דעדיף טובא משם הנשתקע וכ"כ ג"כ בפשיטות בתשובת ב"י סימן (ט"ו) [י"א] השואל והב"י לא נחלק ע"ז ואדרבה כן דעתו ג"כ וכמש"ל אות א'. א"כ לא מיבעיא לפ"ד מהרא"י והס"ש דמכשרי אפילו בשם הנשתקע כשכתבו עם השם שקורין בו דכ"ש וק"ו דבנד"ז הגט כשר אלא אפילו לפ"ד הג"פ והמכמ"א דפסלי שם מדרבנן הכא יודו בודאי דהוא כשר וישר. ובפרט לפ"ד הג"פ דהכשיר גם בשם הנשתקע אם מקצת בני העיר זוכרים כו':

ד וכן יש להביא ראיה להקל בזה מתשו' הרב"י עצמו סימן) (ט"ו) [י"א] (שהוא הנדון של המבי"ט שמשם מקור החומרא של התוי"ט) שז"ל השאלה שכ"מ ששינו את שמו בחוליו מיצחק לחיים בקהל גדול של גירוש פה ברוסה בהסכמת הצבור וקרוביו כמנהג ואחר שעה שהחליפו את שמו נתן גט לאשתו כדי שלא תזקק ליבם. וכתבו בגט יצחק וכל שום אחרן כי לא ידעו מסדרי הגט משינוי השם כי היו בבית החולה בשעת המצלאין כו' ויש מן החכמים שהם פוסלים גט זה כו' דשם השינוי עיקר כו' והאריך בזה. וע"ז השיב הרב"י וז"ל הטיבו אשר דברו להכשיר הגט ההוא וקרוב הדבר שאם היו כותבים שם שני ולא שם א' שהיה פסול כיון שכללוהו בוכל שום דמחזי שהשם הוא טפל (אשר מדבריו אלה מבואר דלא פסל רק משום חסרון שם הראשון שעשאוהו טפל ולא כתבוהו בגט כלל וכדעת הרמב"ם בש"ע סימן קכ"ט ס"ב אבל לא עלה על דעתו לומר שהפיסול מחמת שכתבו שם השינוי דעדיין אינו שמו עד שיוחזק א"ו מוכרח שבזה ס"ל בפשיטות דחשוב שמו וכמ"ש בהשאלה שם שיש חילוק גדול בין מי שנשתנה שמו מחמת חולי לנשתנה שמו מחמת מרדין או מחמת דבר אחר כו' מפני שהוא ע"י הסכמת הצבור והוא בא לכוונת הצלתו מן המות דשינוי השם הוא מארבעה דברים שמקרעים גזר דינו של אדם וחשוב מוחזק לשעתו כו' ועיין במהרי"ק שרש צ"ח. וע"ז נראה דמסכים הב"י ג"כ אלא דמ"מ ס"ל דשם שנקרא בו בפי כל הוא עיקר יותר וע"כ פסול מפני שעשו את העיקר טפל וכללוהו בוכל שום. ומ"ש הב"י שם בתשובה הנ"ל אח"כ חילוק זה אין לו רמז בתלמוד כבר תמה ע"ז הג"פ ס"ק צ"ג ופי' דבריו דאין לו רמז שאע"פ שלא נתפרסם

עדיין יהיה חשוב עיקר אלא חשוב טפל וכן בתשו' שבספר שמות דף ק"ו ע"ב ודף ק"ז שיש סברא דשם שמחמת חולי חמור משמו הראשון שבשעת מילה. א"כ כמו שם מיד כשקוראים לו שם בשעת מילה חשוב זה שמו וא"צ חזקה שלשים יום. כמ"כ י"ל כאן כשמשנים שמו מחמת חולי. אלא דהכא אין חשוב לשם עיקר עדיין כיון שכבר יש לו שם ראשון שנקרא בו עתה בפי כל אבל עכ"ז שם טפל מיהו הוי אף בו ביום שקראוהו ובירכוהו בו. א"כ בנ"ד שהזכירו שני השמות בפירוש שמאי דמתקרי נפתלי הוא כשר גם להרב"י) ודמי להההוא דקרו לה רובא מרים ופורתא שרה (מזה מוכח ג"כ דס"ל דה"ל שם טפל עכ"פ כהא דפורתא שרה) שהרי מ"ש החולקים על המכשירים בהכחשת הקדמתם שאחר ששינו את שמו בבהכ"נ אין לך פרסום גדול מזה כו' עד ומיד נודע הדבר לכולם דברים בטלים הם שהרי ראינו שמסדר הגט וכל העומדים שם בבית החולה לא נודע להם מהשם השני כלל. וה"ל בית החולה כמקום כתיבה ונתינה שלא היו מכירים בו אלא משם יצחק וכתבו בו שם חיים שבקיאים בו במקום אחר שהוא פסול או בטל עכ"ל. הרי מובן דשם גמור הוא רק משום שבבית החולה לא ידעו כלל משם זה ס"ל דזהו כמו שם שיש לו במקום אחר שאינו מקום כתיבה ונתינה שאם כתבוהו בגט לעיקר ועם וכל שום הוא פסול או בטל. וכן כפל הדבר אח"כ וז"ל אבל בנ"ד שבבית כתיבת ונתינת הגט לא נודע לו משם הב' לא היה לו לכתוב אלא שם יצחק עכ"ל מבואר מזה הא אם כתבו הגט אחר שנודע להם ששינו את שמו אפשר לא היה פוסל כל כך בפשיטות אף אם כללו שם הראשון רק בוכל שום ועכצ"ל משום כיון שנתפרסם שנתנו לו שם י"ל שאינו חשוב לשם טפל כו'. וכמו שנסתפק בזה בב"י ג"כ לפי תירוצו השני. וצ"ע על המכמ"א שע"ד סס"י י"ז שדילג לגמרי חילוק זה של הב"י ולכן החמיר יותר מהג"פ סס"ק צ"ג והעיקר כהג"פ. ואף את"ל דלמעשה היה פוסל בזה ג"כ ולא הוצרך לטעם זה שבבית כתיבת ונתינת הגט לא נודע להם מהשם השני רק כדי לסיים שאם כתבו שם השני לבד עם כל שום פסול או בטל הוי דמה שר"ל שי"ל שהוא בטל זהו מפני שבבית כתיבת ונתינת הגט לא נודע כו' עכ"ז בנדון שלפנינו שכתבו שני השמות בפירוש שמאי דמתקרי נפתלי. ונודע ונתפרסם להם מקודם כתיבת ונתינת הגט ששינו את שמו מובן ודאי מתשו' הרב"י ג"כ שאין שום פסול בזה. וכש"כ במקום עיגון ושעת הדחק כזה להמתין ח"ו שמונה שנים על היבם קטן. אין נראה כלל להחמיר בזה:

קיצור אות א'. במגרש מתוך חוליו וכ' השם שניתן לו מחמת חולי. דמתקרי שם הראשון אף שעדיין לא הוחזק בשם החדש י"ל דכשר. דשינוי שם שמשנים שמו במכוון מילתא היא אפילו תיומ"י לקריאת שם וראיה ממ"ש פ"ז דסוטה (דל"ד ב') ע"פ ויקרא משה

להושע בן נון יהושע. י"ה יושיעך כו' והרי עצת מרגלים התחילה תומ"י מהליכתם נמצא תומ"י לקריאת השם מהני השם ג"כ:

ב והג"פ ס"ק צ"ג הביא ראיה לזה מהגמ' פ"ק דר"ה (דף ט"ז ע"ב) ולדברי מהרש"א ספ"ק דברכות (די"ג ע"א) בחידושי אגדות אף דלא נעקר שם שרי רק לגבי אברהם אפ"ה חשוב שם שרה עיקר מיהו י"ל הפי' שם לא כמ"ש מהרש"א גם עפמ"ש מהריב"ל ח"ב סימן צ' והג"פ סימן ק"ך ס"ק י"ז דאם נודע ודאי שהחליף את שמו אפילו הוחזק שלשים יום הגט פסול לפ"ד רשב"ם א"כ ע"כ צ"ל דשם שמחמת חולי שאני. לכן י"ל שא"צ כלל חזקה. וכש"כ שי"ל כן להרא"ש וחשוב עכ"פ שם טפל. ועכ"פ אין זה שינה שמו. ובדינו דמהריב"ל נחלק עליו המכמ"א שער ד' סס"י ל"ג:

ג דעת החמ"ח בתשובה שבסס"י קכ"ט ג"כ דמיד שניתן לו השם מחמת חולי בו ביום חשוב שמו. ודברי הב"ש סס"ק ל"ה וסס"ק ד' משמע דמחשיב ליה לשם טפל עכ"פ. ודיעבד כשניתן הגט וכתוב שם זה. דמתקרי שם הראשון כשר. דאין כאן שום שינוי השם כדלעיל סס"ק ב'. וגם התוי"ט י"ל לא החמיר רק כשאפשר ליתן חליצה מיד. ועוד דגבי שם דמחמת חולי שנשתקע ס"ל למהרא"י דכתבו עם שם שנקרא בו כשר. וכ"ד הס"ש בשיש איזה עיגון. ואף שיש חולקים. אך כיון דשם שמחמת חולי בו ביום עדיף משם הנשתקע א"כ בזה גם החולקים יודו למהרא"י:

ד וכ"נ מתשובת הב"י דלא פסל רק אם כתב בו ביום שם החולי לבד עם וכל שום וגם היה שם עוד טעם לפסול. אבל אם כתבו עם דמתקרי שם הראשון ודאי נראה דכשר:

סימן קפ

בענין כתיבת דמתקריא לאשה שיש לה ב' שמות וכן לאיש יש חלוקים פעמים צריך לכתוב דמתקריא דוקא ופעמים שאפילו דיעבד מעכב אם לא כ' דמתקריא ופעמים הוא בהיפוך שאין לכתוב דמתקריא ושמעכב אפילו דיעבד שאם כתב דמתקריא פסול ויש בזה הרבה פרטי דינים וכן בשאר דקדוקי השמות וידוע החומר שיש בשינוי שמו ושמה ולכן ארז"ל מי שאינו יודע בטיב גיטין אל יהא לו עסק עמהן לסדר גיטין כי בנקל יכול אדם לטעות בהן וכו' וצור ישראל יצילנו משגיאות:

והנה הדין בקצרה במי שניתן לה ב' שמות מעריסה כגון שרה רבקה וכן נקראת בפי כל בשניהם יחד אין לכתוב דמתקריא ביניהם. ואם כתב שרה דמתקריא רבקה פסול. כ"פ בתשו' רבינו ז"ל בשם הרבה פוסקים וכן פסק בס' תורת גיטין סימן קכ"ט סי"ד וכ"פ בס' טיב גיטין בליקוטי שמות דין א'. ומה שלא נז' זה בדברי הראשונים לפי שבדורות

שלפנים לא נמצא מי שיהיה נק' בשמות כפולים כ"א א' מני אלף כמ"ש בהקדמות ס' ע"ג ואם יש לה שני שמות מעריסה אבל רוב העיר קורין אותה בשם א' כגון שרה לבד רק המיעוט קורין אותה בשני השמות יחד שרה רבקה אזי י"א דכותבין לכתחלה שרה דמתקריא רבקה וזה לדעת התורת גיטין. וי"א לכתוב שרה רבקה דמתקריא שרה. ופוסלים אם כתב שרה דמתקריא רבקה דהא לא נקראת רבקה לבד מעולם שהרי המיעוט שקורין אותה רבקה קורין אותה שרה רבקה. ולא רבקה לבד. וזה לדעת הטיב גיטין בליקוטי שמות דין ב' ע"ש. ונ"ל לנהוג לכתחלה כדעת הטיב גיטין אבל בדיעבד אין לפסול הגט ויש לסמוך על התורת גיטין שכן נראה בתשוב' רבינו ז"ל שכ' שם ע"פ דעת סדר גיטין שלנו סס"י י"ט. זהו הדין במי שניתן לה ב' שמות מעריסה. ועפי"ז יוכל לידע שבאותן נשים שנקראו מעריסה וגם עכשיו בפי כל בב' שמות יחד יש לו להצריכם גט שני דוקא בלא דמתקריא וחלילה להקל בזה ואפילו נישאו הנשים לאיש אחר נ"ל להצריכה גט שני מבעלה הראשון. ובנשים שנקראו ג"כ ברוב העיר (ואפשר דה"ה בחצי העיר) בשם אחד אין להחמיר אם כ' שרה דמתקריא רבקה כנ"ל ועד"ז הדין ג"כ באנשים אלא ששם יש פרטים יותר אם עלייתו לס"ת וחתימתו וקריאתו בפי כל אינם שוים. (ובמי שנשתנה שמה מחמת חולי הדין בענין אחר דבזה צריך לכתוב דמתקריא ולאו כללא היא דיש פעמים שא"צ לכתוב דמתקריא כמ"ש בטיב גיטין ע"ש):

והנה לפי מכתב מעל' שיש הרבה גיטין שנכתבו בטעות כנ"ל אזי נראה שלצאת ידי שמים באיסור חמור כזה טוב שישלחו אלופי הקהל אחר מורה א' בקי בטיב גיטין דשם שיבא למחניכם שיראה כל הגיטין ויחקור אחר כל השמות ואז יורה וידין איך לעשות. ובזה יהיה נסלח למעל' על שגגתו. או עכ"פ יצרף לו מעל' עוד ב' אנשים ירא שמים אליו ויחקרו נידון קריאת השמות של האיש והאשה איך ומה נקראו אם בפי כל בשוה או מקצתן קורין אותן בשני השמות ומקצתן בשם אחד ואם שמם כפול מעריסה או שנשתנה שמם מחמת חולי ובאנשים צריך לידע ג"כ קריאת שמו לס"ת וישלחו כל זה עם הגיטין לאיזה מורה לשאול על כל גט בפ"ע כי מאי דאפשר לתקן צריכים ודאי לתקן. ואפשר טוב יותר לשלוח אחר מורה א' למחניכם כי בזה לא יהיה הפרסום והוצאת לע"ז כ"כ מאם יושיבו ב"ד ואולי יש גיטין שיכולים להכשיר בפשיטות כו'. ואתם המדע:

סימן קפא

להודיע את הדרך אשר נלך בה ואת המעשה אשר נעשה. במעשה אשר קרה בעירנו דיסנא באיש א' שבא לכאן מק' וויטעפסק ונשא אשה בכאן והיה בכאן ערך חצי שנה

והוחזק בשמו בשם שלמה זלמן ועלה לתורה כמה פעמים בשם שלמה זלמן וכן יש כמה אנשים שראו חתימתו במכתבים בשם שלמה זלמן. וכן בקשה"ת שנכתב בכאן נכתב ג"כ שלמה זלמן וכן ההרשאה שנלקח אצלינו על כתיבת הכתובה יש עד א' שראה ההרשאה ונכתב בה שלמה זלמן והכתובה ארכסה. וכן כשהיו במשך הלז סמוך לעירנו בק' דריסא באקציז יש עד אחד שראה חתימתו הן בלשון רוסיא והן בלשון עברי הכל שלמה זלמן וכן היה נקרא שם בפי כל. וכן יש כמה מכתבים מאביו שכתב אל בנו הנ"ל כשהיה בנו בכאן בשם שלמה זלמן ואביו חתם את עצמו במכתבו לבנו בשם יצחק. ואחר כך נתגרש בכאן ונכתב בגט שלמה המכונה זלמן וכן אביו נכתב יצחק כפי המבואר במכתבו וכן נחקר ע"פ המגרש וכן ע"פ שארי תושבי וויטעפסק שנקרא בפי כל יצחק לבד וכן אמר לי בנו המגרש הנ"ל שכן אביו עולה לתורה בשם יצחק לבד. אלא שלפעמים הוא חותם את עצמו בשם יצחק ליב רק שלא נודע לי ברור אם אריה ליב או יהודה ליב. ומפני חשש שלא יהיה שינוי בשם אביו כתבתי בגט יצחק לבד שם שהכל קוראין בו דלא גרע מחניכה שהכל קורין לו ועכשיו נשלח מהב"ד דק' וויטעפסק שאבי המגרש אמר בפניהם ששמו של בנו הוא שניאור זלמן. ושמו הגם שנקרא בפי כל יצחק וכן עולה לתורה בשם יצחק לבד אבל לפעמים הוא חותם את עצמו יצחק יהודה ליב כאשר עיניכם יחזו מישרים בהעתק המכתב מב"ד דק"ק וויטעפסק המוסגר פה. וכפי הנראה שדברי אביו הוא בערמה ובעלילה בא שהרי נכחש מהמכתבים שכתב בעצמו לבנו הנ"ל שקרא אותו שלמה זלמן. ועתה יורנו רבינו מה משפט גט הלזה אם הוא כשר כי הוא חשש גדול של עיגון כי המגרש הנ"ל אמר בפנינו קודם הגט שהוא רוצה לעגן אותה ונתנו לו מעות שיגרש את אשתו. ואפשר גם עתה הוא רוצה או להוציא עוד מעות או לעגן אותה והמגורשת היא עניה בעירום ובחוסר כל. אף כי מי אני שאבא לפני אדמו"ר בדעתי הקלושה אך תורה היא וללמוד אני צריך לידע איך לעשות מעשה. כי לפי דעתי לו יהיה שהיה שמו במחנם שניאור אין נפסל הגט בזה בדיעבד:

א עיין מהריב"ל סוף ח"ב סימן צ' והחזיק שמו בעיר ראובן בן שמעון אבל הרא"ש כו' ואי משום הא היה אפשר להקל אבל משום ששינה את שם אביו כו' והתה"ד בפסקיו רס"י קל"ח וכתבת דזה נמי החזיק שמו בפרישבורג יותר משלשים יום קודם נתינת הגט כו' ה"מ בשם של עצמו אבל בשם של אביו לא כו' ועב"י סימן קכ"ט בד"ה וכתב עוד ב סימן קל"ח מאחר שהחזיק שמו ושם אביו כן במדינה וע' חי' הרמב"ן בהשולח אמתניתן בראשונה היה משנה. מבואר כשאדם הולך למדינה אחרת וקורין אותו שם בשם חשוב שם. וכ"כ בחי' הרשב"א וז"ל וכשהוא בגליל משנה שמו שם וקורין אותו בשם אחר

שלא כשמו שביהודה כגון שקורין אותו יוסי ביהודה ויוחנן בגליל כו' ובראשונה כו' לא היה חושש לכתוב אלא שמו שיש לו בגליל כו' ועמד ר"ג ותקן כו' כדי שלא יוציאו לעז כו'. ובחידושי הר"ן היו משנים שמותיהן שכן דרך השמות שהם מתחלפים בחילוף המקומות כו' שמן הדין מותרת היא ששמם האחרון עיקר ושמם הראשון כבר נתבטל כו' ולכן פסק שם דשם הכתיבה עיקר כו'. ע' כנה"ג סימן קכ"ט בהגה"ט אות כ"ט מ"ש בשם רלנ"ח סימן נ"ב ובהגהב"י אות ע' ע"ג ע"ד. ועיין בג"פ סימן ק"ך ס"ק י"ז גבי וכל מי שהוחזק שמו למ"ד יום. ואם נודע אחר כך שאין זה שמו היה נראה מלשון רש"י דהגט פסול אבל הרא"ש מכשיר זת"ד. וראיתי במכמ"א שע"ד סימן למ"ד שחקר בזה ובסוף הסימן כ' ליישב שמלשון רשב"ם והנמ"י אין שובר כלל לפסק הרא"ש יעו"ש. ומ"ש בג"פ ס"ק צ"ב ד"ה הכלל העולה. אבל אם שינה שמו לסיבה קלה כו' לא אמרו דשם שני עיקר כו' אלא דנין אותו כמי שיש לו ב' שמות עכ"ל זהו כשידוע שמו הראשון כאן. אבל בנד"ז שבמקום כתיו"נ לא נודע לו רק שם שלמה זלמן. זהו שמו לבד כאן וסגי בשם זה לבד אע"פ שמה ששינה משניאור לשלמה היה מסיבה קלה:

ב ומה שיש לספק. דבשם שנק' בפי כל שייך חזקה שלשים יום. אבל בשם שלמה שאינו נקרא בו כלל כ"א כשעולה לתורה והוא יעלה בתורה בשלשים יום אפשר רק פ"א או שני פעמים איך יוחזק עי"ז בשלשים יום. ובערכין פרק שום היתומים שלשים יום ומכריזין בבקר ובערב ומבואר שם בגמ' (דכ"ב ע"א) בא להכריז רצופין סגי בשלשים יום ואם מכריזין רק בשני ובחמישי צריך ששים יום ואע"ג דיהיו ימי הכרזה רק י"ח יום סגי בהכי כיון דמשכא מילתא שמעי אינשי. והובא בטוש"ע ח"מ סימן ק"ט. א"כ מחמת המשך פוחתין י"ב יום. אבל זה שבמשך ששים יום יעלה בתורה ד' או ה"פ איך ידמה זה להוחזק שמו שלשים יום שנקרא כן כמה פעמים ביום. וי"ל שם צריך ל' יום כדי להסיר חשש קנוניא אבל לענין דליכא למיחש לקנוניא י"ל מיד נקבע לו השם כשהשינוי מסיבה חזקה ועכ"פ ע"י ל' יום אף שאין נקרא כ"כ בתמידיות. וע' בתשו' שכתבתי מזה בגט שכ"מ שנשמ"ח. ועוי"ל ממ"נ אם אין השם נקרא בו כ"כ תמיד א"צ החזקה שיהיה ל' יום תמיד רק כערך קריאתו וצ"ע. ועוד אדרבה הרי לפי גם דברי אביו המערער יש שני שנים שהתחיל א"ע לחתום לפעמים שלמה זלמן וע"פ טעם חזק שכמ"כ שם א"ז שעל שמו נקרא. א"כ בשני שנים הוי ודאי חזקה. לכן בעיר שבא שם מהני החזקה גם בחצי שנה:

ג ועוד דהנה בנשתנה שמ"ח משמע בב"י סימן קכ"ט קרוב לסס"י בד"ה וכתב עוד בקונדריסים. דגם שלא הוחזק עדיין בשם זה כו' כגון שגירש מתוך החולי חשוב שם.

וגם לפי תירוץ הראשון לעיל מיניה סד"ה וכתב עוד שם. שהצריך שני גיטין משום די"ל אפילו טפל אינו שאני התם שנשתקע זה השם שניתן לו מ"ח. אבל בגירש מתוך החולי י"ל ג"כ חשוב שם. וכ"כ השואל בשו"ת שב"י חאה"ע סימן ל"ג. וכ"מ מהש"ס פ"ק דר"ה (דט"ז ב') ארבעה דברים מקרעים גז"ד של אדם. שינוי השם. משמע לכאורה מיד ששינו שמו חשוב שם. וע' מזה בג"פ סימן קכ"ט סעי"ח ס"ק צ"ג וע' תשו' חמ"ח ב סימן קכ"ט ובב"ש ס"ק ל"ה וע' תשו' הב"י סימן (ט"ו) [י"א] גבי נשמ"ח י"א דחשוב מוחזק לשעתו כו'. וע' בפרק חז"ה דאע"ג דבחזקה הבאה מחמת טענה בעינן חזקה ג' שנים. יש חזקה הבאה מחמת שהחזקה שמחל דלאלתר הוי חזקה ע' בש"ע ח"מ סימן קנ"ד סי"ב וע' סימן קמ"ב ס"א וס"ג קנ"ה ג' ל"ה. ועד"ז כאן חזקת ל' יום היא לטענה שודאי כן שמו מעבר. אבל לגבי שמחזיק עתה שם מחמת סיבה חזקה כמו מחמת חולי יש לומר דחשוב מוחזק לשעתו כו'. וא"כ בשינה שמו שלא מחמת חולי עכ"פ בשלשים יום נחשב חזקה. וא"צ כ"כ רבוי הקריאה. ועוד דעכ"פ אין זה שינוי שמו. וכיון שעיקר שמו זלמן נכתב א"כ לפסול משום שינוי דשלמה ודאי אין זה שינוי. די"א אף שם הנשתקע אם כ' עם שמו ל"ח שינוי כמ"ש בס"ש בש"נ אות שי"ן דף ק"ה. והביאו הג"פ ס"ק צ"ו ודעת פסקי מהרא"י סימן רי"א נ' כס"ש. א"כ אף שי"ח מ"מ זה השם שלמה שנקרא בו לתורה במקום הכתיו"נ רק שבפ"כ נק' רק זלמן עדיף טובא משם הנשתקע ואינו פוסל כשכ' עם עיקר השם. רק י"ל כיון זלמן כינוי של שניאור או של שלמה. א"כ כשכותבים זלמן ידוע שיש לו עוד שם או שניאור או שלמה או יקותיאל. וזה הזלמן הוחזק בעירו שניאור וה"ל ידוע לשניאור זלמן אף שאין נק' רק זלמן ידוע שזהו שניאור זלמן. וכמו ידות נדרים כך זלמן ה"ל יד לשניאור. לכן כשכתב עליו שלמה זלמן חשוב שינוי לגבי עיר מולדתו ודירתו. ולא הוי השינוי בשם הקדש לבד כ"א י"ל חשוב שינוי בכללות האיש. ונצרך לסמוך דנהי דהוי שינוי לגבי עיר מולדתו מ"מ לגבי כתיו"נ אין זה שינוי והיינו דשם בפ"כ נק' זלמן וא"י לשניאור זלמן אדרבה ידוע קצת לשלמה זלמן. ועוד א"כ גם בשם הנשתקע שכתב עם שמו נימא נמי כן שזה גורם שינוי בכללות האיש ואעפ"כ מכשיר הס"ש כנ"ל. ועוי"ל שגם בעיר מולדתו אין רוב העיר יודעים רק ששמו זלמן ולא שניאור זלמן כ"א הקרובים אליו לבד והם י"ל שיודעים ג"כ שלפעמים חותם שלמה זלמן וא"כ ממנ"פ. ע' כה"ג במג"א סס"י רמ"ג:

ד ועיין מענין חזקה דשלשים יום בש"ע אה"ע סימן י"ט ס"ב ובחמ"ח שם סק"ג שהש"ג דימה זה לחזקת השם שלשים יום וע"ש דלבישת בגדי נדות הוי חזקה ליומא וכיוצא בזה י"ל למי שמשנים שמו מחמת חולי י"ל דה"ל חזקה ליומא ואינו מוכרח דשם זהו

אות וראיה שראתה נדה אבל הכא שעי"ז קורים לו שם חדש י"ל לא סגי ביום א'. ומהאי טעמא ג"כ אין הדמיון מהא דפרק חז"ה דלפעמים לאלתר הוי חזקה אינו דומה לחזקת השם. והמבי"ט הובא בכנה"ג סימן קכ"ט בהגהב"י ס"ק ע"ג ע"ד דע"י ג' פעמים שעלה לתורה כן ה"ל חזקה. ומצינו חזקה ג' פעמים גבי שור המועד כמ"ש ר"פ חז"ה (דכ"ח ע"א) כיון שנגח ג' נגיחות כו' וכן גבי ווסתות בג' ראיות בימי החדש או בד' בווסת ההפלגות ותנן פ"ט דנדה (דס"ג סע"א) וכל שקבעה לה שלשה פעמים ה"ז וסת. מיהו גם זה אינו דמיון גמור מיהו בנ"ד שנמשך כן זמן רב י"ל חשוב חזקה. ע' מהרי"ק ש' פ"ז חזקה ע"י משך כמ"כ הכא שנתיים שהתחיל לחתום כו':

ובנדון שם אביו ודאי אין חשש כיון שנק' בפי כל יצחק לבד וכן עולה לתורה רק לפעמים חותם יצחק ליב ודאי כשר כשכתב בגט בן יצחק. וע' בש"ע סימן קכ"ט ס"ט ובש"ע סימן קכ"ו סעי' ל"א נהגו כו' ובג"פ שם ס"ק פ"ב. וכ"ש שבמחניכם אין ידוע לו כלל רק שם יצחק לבד:

סימן קפב

מה שכתבת וכל שום וחניכא דאית ליה ט"ס היה. ובודאי צריך לכתוב דאית לי. וכ"כ בכל טופסי גיטין. אך דיעבד נ' להכשיר כי אף לפמ"ש הרא"ש שהגט הוא לשון הבעל. מ"מ שפיר יוכל להתפרש דכל שום וחניכא שלו קאמר אלא דמזכיר על עצמו לשון ליה. ע"ד שנז' בגמרא פ"ד דשבועות (דל"ו ע"א) אמר ליה כנה ופרש"י הפוך דבריך כנגד אחרים אמור יכהו כו' ע"ש. וכיוצא בזה נז' כמה פעמים בגמרא ומדרש שהאומר אומר על עצמו כאילו מדבר על אחר. והפי' פשוט דקאי על עצמו. אלא שלפי שאין רצונו להזכיר על עצמו דבר שאינו טוב ע"כ אומר לשון נסתר. וכך י"ל כאן שאין רצונו להזכיר על עצמו חניכא דאית לי. כי אולי החניכא לא נאה היא. ע"כ אומר דאית ליה. וכ"ש הכא דתחלה כתוב אנא פלוני וכל שום וחניכא דאית ליה. בן פלוני כו'. דתיבת אנא מבואר שמדבר על עצמו. א"כ גם וכל שום וחניכא דאית ליה אי אפשר לפרשו בענין אחר. ומוכח מתוכו דעל עצמו מכוין אלא דהפי' כנ"ל. ויש להביא ראיה לסמוך על פי' כזה ממ"ש בתשו' הריב"ש סימן נ"ז גבי הדרה בתלמסאן כו' הובא ב"י סימן קכ"ח ד"ה וכתב הריב"ש ופשיטא דכאן אין לחוש שיערער הבעל. ועיין בג"פ סימן קכ"ח סס"ק ג'. והכא עדיף טובא דמוכח לכל שהפי' כן. משא"כ התם. וגם הרי במשנה פ' השולח (דף ל"ד ב') נזכר וכל שם שיש לו. וכל שם שיש לה. ומשמע שלשון זה ממש שבמשנה היו כותבים בגיטין כמ"ש הפוסקים זולת ר"ת וסיעתו והרי במשנה כתב לו ולה. ולכאורה

זה כלשון פטיר ותריך שנז' בפרק המגרש (דפ"ה) ועיין מזה בג"פ סימן קכ"ו ס"ק ל"ו וסס"ק הנ"ל וכשקצתו לנוכח וקצתו שלא לנוכח כו' ע"ש. לכן לגבי דיעבד נ' לכאורה שאין חשש. וע' בש"ע סימן קכ"ו סעיף ל"ב ובג"פ שם ס"ק פ"ג. וע' עוד בג"פ שם סעיף מ"ד סס"ק ק'. ובש"ע שם סעיף ך' ובג"פ ס"ק מ"ב. ומ"מ לענין מעשה הרי כאן בלא"ה יש לכתוב עוד הגט שע"י חתם סופר ועד שיוכתב במחניכם הט' ובו יכתבו וכל שום וחניכא דאית לי. (ועיין בתשו' בית אפרים חאה"ע סימן ק"ו הביא הרבה גדולי הראשונים וגדולי האחרונים המכשירים בחתם סופר ועד). וכן בגט השלישי שע"י אומר אמרו. ואזי אין לחוש:

סימן קפג

בנדון גט מומר לע"ג שכתב בו וכל שום דאית לי אחר שם אבי המגרש שיש שרוצים לפוסלו איני יודע מקום חששא בזה. אמת שבסה"ג משמע שלכתחלה יש קפידא בזה כמ"ש הג"פ ס"ק כ"ח וז"ל עיין בסדר הגט דר"י מינץ דסדר גט מומר לע"ג אני פלוני המכונה פלוני וכל שום דאית לי בן פלוני והיינו לדידהו דאין כותבין וכל שום בכל הגיטין לפיכך הקדימו לכתוב וכל שום קודם שם אביו עכ"ל. ופי' דלמנהג אשכנזים והוא מנהגינו שאין כותבין וכל שום בכל הגיטין לפיכך כו'. משא"כ למנהגם בא"י ושאר ארצות אין קפידא. אבל מ"מ אפי' למנהגינו אין זה רק קפידא לכתחלה לבד אבל לא חששא בדיעבד. דאם רצונם לדמות למ"ש רמ"א בס"ט בהג"ה אבל אם הכינוי לבן לחוד כו'. והוא מתשו' אשכנזית שבב"י סס"י קכ"ט הלא התם יש חשש גדול שאם יפרשו דהמכונה פייבוש קאי על שם האב וה"ל שינה שם אביו מש"ה יש לחוש טובא. ובאמת שצ"ע אם לסמוך בזה להקל ע"ד הש"ך בח"מ סימן מ"ט ס"ק י"ד רק מ"מ יש ראיה להקל אפי' בזה מתשו' הריב"ש סימן נ"ז גבי הדרה בתלמסאן וראיתי בג"פ ס"ק מ"ז שהביא ראיות להקל ואחת היא ראיה הנ"ל ועוד ראיה טובה מהש"ס דפ' השולח אחא בר הדיא דמתקרי איה מארי. ומשמע דחוזר לשם המגרש. (ואני מצאתי עוד סוף יבמות יוחנן בן יונתן אריה ומבואר שם דליוחנן היו קורין אריה הרי נכתב הכינוי אחר שם האב). אבל בנ"ד למאי ניחוש לה דאפילו דאת"ל דאפשר לפרש דוכל שום קאי על שם האב לא יהיה הגט נפסל עי"ז דאף שאין נוהגין לכתוב כלל וכל שום מ"מ אם כתבו אינו פוסל ולא יהיה רק לעז. ע' ש"ע סס"י ט"ז בהג"ה י"א כו' ול"נ כו'. והט"ז ס"ק כ"ט שהפריז על מדותיו להחמיר בזה לא חש ליה הב"ש מדלא הביאו וכן משמע בתשו' צמח צדק סס"י ק"ח וכ"מ בפשיטות דעת התה"ד ורמ"א ואף להט"ז אין זה דומה כלל לשינה שם

האב. ולכן בכה"ג פשיטא דיש לסמוך ע"ד הש"ך. ותדע עוד דבסעי' ז' בהג"ה גבי הכהן שכתב רמ"א ואם יש להם כינוי כותבים אח"כ והיינו ג"כ כדי שלא יפרשו פי' שאינו אמת ע' ב"ש ס"ק י"ד ועכ"ז לא כתב רמ"א שם דאם הקדים המכונה יהיה פסול. והיינו משום דאפילו יאמרו כן אינו עדיין שינה שמו כי י"ל שמ"מ הוא ג"כ כהן באמת וכש"כ וק"ו בנד"ז ועוד דבאמת בנד"ז א"א לפרש כלל דכל שום קאי על אבי המגרש מאחר שכתב וכל שום דאית לי א"כ פשיטא שחוזר על המגרש. שהרי הגט הוא לשון המגרש א"כ דאית לי קאי על המגרש. והכי היו כותבין סדרי גיטין הראשונים בכל הגיטין וכל שום אחר שם האב בזה"ל וכל שום דאית לי ולאהבתי כו' כמ"ש הרמב"ם פ"ד מה"ג. ועיין בב"י סימן קכ"ו קרוב לסס"י בד"ה אם צריך לכתוב וכל שום בשמא דאבוה שכ' וז"ל שבנוסחות הרי"ף כתב אנא פב"פ וכל שום דאית לי עכ"ל ור"ל דהרי"ף ס"ל דא"צ לכתוב וכל שום בשם אבות רק בשם המגרש והמתגרשת לבד ועכ"ז כ' וכל שום דאית לי אחר שם האב אע"פ דחוזר רק על המגרש לבד שמע מיניה דלהרי"ף אין בזה קפידא אפי' לכתחלה והיינו מטעם הנ"ל דלי קאי על המגרש:

סימן קפד

לעיין מר במילתא בעובדא דאתא קמן בחרש שגירש אשתו ראשונה ושנייה ונמצא כתוב בספרי כריתותיו אנא יהודא המכונה ליב כו' ופטרית וכו' וכן בשטרי הכתובות מנשיו הראשונות. הן עתה בא לגרש אשתו השלישית וחקרנו ודרשנו על שמו ונתוודע שקראו אותו עד שהיה בן ארבעה שנים אברהם ליב. יודיענו האיך להתנהג בגט זה שצריך ליתן עתה ובדין שתי נשים שגרשם מכבר ואחת מהם כבר נשאת לאיש אחר והולידה בנים וידע חביבי שהחרש הזה אינו נקרא בשם כלל מפני שאינו שומע ואינו מדבר כחרש שדברו בו חכמים. וכמעט כל אנשי העיר קורין אותו בשם חרש [שטומער] סתם וקצתם יודעים שהיו שמו ליב ומועט מן המועט זוכרים שבעת שהיה ילד קטן היו קורים אותו אברהם ליב:

יראה דשם ליב יש לדונו שהוא אחד משמותיו עכ"פ כיון שקצת אנשי העיר יודעים אותו רק בשם זה לבד. והמועט מן המועט הוא שזוכרים שבעת היותו ילד קטן היה נקרא אברהם ליב. הלכך ידיעה זו של היודעים אותו רק בשם ליב מחלקת השם ליב להיות חשוב עכ"פ שם בפ"ע. ולא לומר עליו דהוי רק חצי השם לבד. ונפ"מ דבכתב שם ליב הוי ככתב א' משני שמות דיש הרבה מכשירים בזה. משא"כ בכתב חצי השם פסול לכ"ע אע"פ שהוא שם בפ"ע כמו שמעון ממי שנקרא שמעון יהודה עיין שו"ת ב"א חאה"ע

סימן פ"ג ובטיב גיטין בלקוטי שמות דין א'. ואין לומר דמ"מ שם ליב הוי ג"כ רק חצי השם כיון שנקרא במילתו בשני שמות כמ"ש בתשו' הנ"ל. ועכשיו ג"כ אין קורא לו בשם ליב בפ"ע לפמ"ש כת"ר שאינו נקרא בשם כלל רק קורין לו חרש סתם כו'. וא"כ ממ"נ אם בתר קרייה אזלינן הרי אינו נקרא כלל בשמותיו רק חרש. ואי בתר שם שקראו לו אזלינן הרי קראו לו אברהם ליב בלידתו וא"כ אין על ליב חשיבות שם בפ"ע רק כמו חצי השם ובחצי השם הגט פסול בודאי. מ"מ נראה לומר דהידיעה שיודעים אותו שכיניו וקרוביו בשם ליב מחלקת ונותנת לו חשיבות שם גמור. ואע"ג שלא מצינו בפוסקים חשיבות וקביעות שם ע"י הידיעה לבד בלא הקריאה רק מצינו שנחלקו בשם הנשתקע מקריאה ולא מידיעה די"א דהוי שם הנשתקע וי"ח בזה כמ"ש בג"פ סימן קכ"ט סס"ק צ"ו ובמכתב מאליהו שער ד' סימן י"ג ובתשו' שבסוף ספר סדר אליהו סימן י"ד כ' וז"ל באופן דמהרי"ק מהרד"ך ומהר"ם מינץ ומרן בש"ע עולים בהסכמה אחת דלא חשיב שם דנשתקע אלא בשנשתקע מידיעה אבל כל שלא נשתקע מידיעה הגם שנשתקע מקריאה לא חשיב נשתקע עכ"ל (ועוד נזכר ענין ידיעת השם בלא קריאה בר"ן פ' השולח וכי שלחו ליה בני מדה"י לר"ג כו' ע"ש). מ"מ נ' דאפילו להמקילים התם אין ראיה לנ"ד דשאני התם שמתחלה נקרא בשם זה וכבר הוקבע לו שם זה. אלא שאנו באין לעוקרו ממנו מחמת שאין קורא לו בו. לכן ס"ל דידיעה שיודעים אותו בשם זה מהני להחזיקו. משא"כ בנ"ד שאנו רוצים להחשיבו מתחלה לשם ע"י ידיעה זו זהו ודאי אין להוכיח משם ואדרבה י"ל אפושי פלוגתא לא מפשינן וכ"ע מודו דהידיעה לא מהני לזה. ומ"מ נ' לומר דודאי במקום שקורין אותו בשמו כגון בשאר אדם שאינו חרש הוא דאזלינן בתר הקרייה לבד והידיעה אינו כלום נגד הקרייה משום דעיקר ענין השם הוא רק לצורך הקריאה כמ"ש קראו בשמו כו'. אבל גבי חרש שאין קורא לו בשמו כיון שאינו שומע עכצ"ל דבתר ידיעה אזלינן. ואין לומר דשמו הוא רק מה שקורין שטומער. דמ"מ כיון שכל חרש יש לו ג"כ שם מלידתו ודאי יש לשמו חשיבות שם ואשכחן שגם שם בהמה וחיה חשוב שם בפסוק אע"פ שאין קורא לו בו כמ"ש וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו ויקרא האדם שמות כו' ועכצ"ל דהיינו השם של החיה שבנ"א מדברים זה עם זה עליה. (והגם שיש לדחות דשאני הכא שבנ"א בדברם זע"ז קורין לו רק סטומער א"כ י"ל דזהו שמו מ"מ באמת זה אינו וראיה ממ"ש הב"ש סימן קכ"ט ססק"י בשם הט"ז אין לו שם אחר כו' אף דמסתמא נקרא מימיר דת כמו שנקרא כאן סטומער) והלכך כיון שיש לשמו חשיבות שם אע"פ שאין קורין לו בו וצ"ל דבכה"ג שאין קורין הידיעה לחוד מהני א"כ שפיר י"ל ג"כ דהידיעה מחלקת ג"כ להחשיב שם ליב לשם בפ"ע ולא

לומר דהוי רק חצי השם. ואע"פ שאין ראיה גמורה לחילוק זה מ"מ בגט חרש שאינו רק מדרבנן נ' לסמוך ע"ז ותו דהרי בשטרי הכתובות נכתב שם ליב לבד א"כ הוחזק עי"ז ג"כ קצת לשם בפ"ע עב"ש בש"נ אות פ'. ותו נ' דמסתמא אנשי ביתו קורין אותו לפעמים בדברם זע"ז רק בשם ליב כמובן ממכתב כת"ר שכתב וכמעט כל אנשי העיר קורין אותו בשם חרש סתם כו'. משמע דיש מי שקורא אותו בשמו והיינו מסתמא אנשי ביתו או שכיניו. וא"כ עי"ז ג"כ יש ליתן עליו חשיבות שם. ואע"ג דבשאר אנשים בכה"ג שאיש א' או שנים לבד קורין לו בשם זה וכל העיר קורין לו בשם אחר הרי אותו שם שהא' או שנים קורין לו הוה טפל שבטפלים וכמעט שאינו עולה בשם כלל. מ"מ שאני התם דשאר בנ"א קורין לו בשם גמור אחר. משא"כ בנ"ד דכל העיר שקורין לו סטומער היינו שאין קורין לו בשם כלל. א"כ בכה"ג סברא הוא דע"י מיעוטא דמיעוטא שקורין לו בשמו יש לשם זה חשיבות שם. ועיין בג"פ סימן קכ"ט סס"ק ד':

ומעתה כיון שיצא לנו דשם ליב חשוב שם גמור ולא חצי השם. א"כ לענין הגיטין שכבר גירש ב' נשים הראשונות יש לדון ולהקל בדיעבד. דבכתב א' מהשמות שיש לו רבו המכשירים אע"פ שיש גדולי הראשונים שחולקים אפי' בכתב שם העיקר לבד כמ"ש בג"פ סימן קכ"ח סק"ח ובמכמ"א ש"ד סימן א' ו סימן ו'. (גם לפענ"ד פשט ל' רש"י בהשולח (דל"ד ב') דמפרש הסוגיא שהכתיו"נ במקום א' וכ"נ מדברי ריא"ז בש"ג שם). מ"מ בגט חרש שעיקרו אינו אלא דרבנן דמדאורייתא אין נשואין לחרש כלל. ודאי יש להקל ולסמוך ע"ד רוב הפוסקים המקילים בכ' אחד משמותיו ורמ"א הקיל אפי' בשם הטפל ובזו חולקים עליו הט"ז וב"ש והג"פ ומכמ"א. מ"מ בנ"ד י"ל דליב אינו שם הטפל כנ"ל. ואע"פ שנכתב בגט יהודה המכונה ליב ויהודה אינו נקרא כלל מהסתם רק כשנקרא במילתו ואז נקרא עם אברהם. וא"כ י"ל דיהודה עכ"פ הוי חצי השם וגרע מלא כ' כלל יהודה רק ליב. מ"מ בדיעבד יש להקל ולומר כיון דשם ליב חשוב שם בפ"ע אז גם שם יהודה יצא לחלק בפ"ע מאברהם. והגם שבב"ש סימן קכ"ט ס"ק כ"ד כ' שאם כ' דמתקרי בין משה ליהודה פסול. הרי דמחשיב יהודה רק לחצי השם היינו משום דהתם גם ליב אינו שם בפ"ע ע"ש. משא"כ בנ"ד. ועיין בתשו' כאזמו"ר הגאון ז"ל המתחלת אודות האשה דמתקריא שרה לאה כו' כ' דגם שם אפשר לצדד להכשיר בדיעבד. וא"כ נקוט מיהו להקל בדיעבד בנ"ד בגט חרש שעיקרו מדרבנן. ושוב מצאתי סתירה לזה ממ"ש הגאון ר"ז נ"י בט"ג בלקוטי שמות סעיף ט' ע"ש. אלא דמצאתי ג"כ בס' תורת גיטין סימן קכ"ט ס"כ שכ' בהפך אפי' אלכתחלה יעו"ש במ"ש כיון דשם ליב יוצא משם יהודה הוי כאילו נקרא בשם יהודה והוי כאילו השני שמות מתחלקין כו'

עכ"ל. ואי לזאת בדיעבד כנ"ד שכבר נשאת ויש לה בנים ובגט חרש שעיקרו מדרבנן ודאי אין להחמיר כלל שלא להוציא לעז וכו' ח"ו. לכן גם בהשני' שלא נשאת אין להחמיר להצריך גט אחר מה"ט. ועוד שהרי גם בכתובה נכתב יהודה:

וכ"ז לענין דיעבד. אבל לכתחלה צ"ע האיך לכתוב. דאין לומר דשם אברהם ליב הוי שם הנשתקע. משום שקראו לו כן רק עד היותו ד' שנים. ועכשיו אין קורא בו. דהא גם שם ליב אין קורא לו בו. וכיון דשם ליב לא חשבינן ליה לשם הנשתקע מטעם שלא הוקבע לו שם אחר ומה שאין קורא לו בו היינו להיותו חרש גמור שומע ולא מדבר כו'. א"כ כמ"כ י"ל דגם שם אברהם ליב לא חשוב שם הנשתקע מה"ט. וראיה לזה מתשו' מהרי"ק שרש פ"ו שכתב ואפילו לא היו מכירין אותו בשם אליהו כלל במקום שנכתב הגט א"כ הוא דשם בלי אינו אלא שם כינוי ואין רגילות בני אדם שם להיות נקראין כן כלל לעיקר השם כו' לפיכך לא יוציאו לעז כשיראו שכתוב בגט אליהו שהרי גם מקודם לכן היו יודעים שיש לו שם משמות היהודים אשר הם בכתובים וכך יאמינו לשם אליהו כמו לשם אחר עכ"ל והדברים ק"ו לנד"ז דסטומער גרע מכינוי בלי דהוא רק שם המין ואם כן כל אדם יבין שמסתמא יש לו ג"כ שם אחר משמות בני אדם וכך יאמינו לשם אברהם ליב כמו לשם אחר כ"ש שגם קצת יודעים ששמו כן דא"כ אין זה שם הנשתקע כלל ולכן יש לכתוב אברהם ליב כיון שקראו אותו כן בפי כל עד ארבעה שנים. אבל אין לכתוב ליב דמתקרי אברהם ליב. דמאחר שאין קורין לו כלל באמת אברהם ליב קשה בעיני לכתוב ע"ז דמתקרי שהרי הוא שקר. וכן ראיתי כה"ג בספר א' מהפוסקים. ומה"ט ג"כ אין לכתוב אברהם ליב דמתקרי ליב. ומ"מ אי משום הא היינו יכולים לתקן שיוכתב ליב דאתקרי אברהם ליב שהרי דעת הג"פ דבנשתקע א' מהשמות כותבין עליו דאתקרי באל"ף דמשמע שנקרא כן בשכבר. ואף שבספר ט"ג חלק ע"ז והביא ראיה דפי' אתקרי הוא שנקרא כן בשכבר ומ"מ גם עכשיו לא נעקר שם זה ממנו. מ"מ הרי בנ"ד באמת לא חשוב כלל אברהם ליב שם הנשתקע וא"כ שפיר יש לכתוב עליו דאתקרי לכ"ע. ומיהו א"כ יהיה משמע דעכשיו נקרא עכ"פ ליב וגם היה נקרא אברהם ליב וכיון שבאמת אינו נקרא כלל בשמות אלו ע"כ טוב להניח מלכתוב דאתקרי רק לכתוב אברהם ליב או אברהם יהודה ליב. אע"ג דבשאר אדם אין נוהגין לכתוב כן אלא להפסיק בין יהודה לליב ע"י המכונה היינו לפי שאינו נקרא יהודה ליב ביחד כ"א בפי כל נקרא ליב ולס"ת עולה בשם יהודה. אבל זה שאינו נקרא כלל בשמות אלו ואעפ"כ הן הן שמותיו שפיר דמי לכתוב כולן כאחד בלי שום הפסק בנתיים ע"י המכונה דאיך נכתוב המכונה או דמתקרי והוא שקר שאינו נקרא כן כלל. ומ"מ טוב יותר לכתוב אברהם ליב לבד כיון

שהיה נקרא כן עד ארבעה שנים. אבל מה שאני חושש עוד הוא משום דמאחר שבאמת כמעט כל אנשי העיר אין קורין לו בשום שם משמות הנ"ל. זולת סטומער אם כן האיך נניח מלהזכיר בגט הכינוי שקורין לו כל העולם. ולכתוב רק השמות שקראו לו במילתו מה שעכשיו אין קורא בהם כלל וכבר נת' דידיעה לחוד י"א דלא מהני כלל כשקורין לו בשם אחר. והגם דסטומער אינו שם העצם ממש רק שם המין מ"מ כיון דכ"ע קרו ליה הכי ואין קורא בשמותיו הראשונים אם לא א' בעיר ושנים במשפחה. בודאי לכתחלה עכ"פ קשה מאד בעיני שלא להזכירו בגט. אך לכאורה יש לדמותו לכינוי משפחה דכתב רמ"א סט"ז בהג"ה שאין לכותבו כלל. ואפשר הטעם משום שאין השם מיוחד להמגרש בלבד שהרי כל משפחתו קרויין כן וקרוב לזה כ' הלבוש שם הטעם הובא בג"פ וה"ה הכא שכל החרשים נקראים כן א"כ אין השם מיוחד להמגרש. אך הרי גם שם כתב הג"פ ס"ק פ' שדעת הרב"י דיש לכתוב כינוי משפחה. וגם לדידן דאין כותבים כינוי משפחה כ' הג"פ דאפשר דטעמא משום דברוב בני אדם מזכירין שם המובהק עם הכינוי. וגם לפ"ד הלבוש הטעם שאין כינוי משפחה מפרסם להמגרש שהרי כל משפחתו קרויין כן. וא"כ בנ"ד נהפוך הוא שכל אדם אין קורא לו רק בכינוי זה לבד ושעי"ז יתפרסם יותר מי המגרש כיון שאין רק סטומער אחד בעיר זו י"ל דראוי להזכירו וכ"כ הג"פ ס"ק צ"א וז"ל ויראה לי דאע"ג דאין רגילין לכתוב בגט שם משפחה היינו מפני שאין רגילות להקרא בשם משפחה לבד כי אם בשיתוף שם העצם וכמ"ש תה"ד סימן רל"ה אבל בנדון כזה דקרו לה בשם משפחה לבד וכמה זמן זה השם היה לה במקום שם העצם יראה לי דצריך לכותבו עכ"ל. ועם היות דטעמא בתרא ליכא בנ"ד. מ"מ העיקר הוא טעמא קמא דכ"ע קרו לה בשם משפחה לבד. וא"כ ה"נ דכוותה. אע"ג שי"ל דשם המין והמהות גרע משם המשפחה מ"מ הרי גם גבי שם בכור העלה הג"פ ס"ק פ"ד וז"ל ויש בני אדם מצויים בין הספרדים דבן הבכור הנולד לאב או לאם אע"ג שיש לו שם העצם בשעת המילה ראובן או שמעון וכן עולה לתורה. קרו ליה כ"ע בכור ע"ש שהוא בכור לאביו או לאמו ויראה לו דכינוי זה כותבין אותו בגט ראובן המכונה בכור או דמתקרי בכור עכ"ל. והרי בכור הוא שם המין והסוג ויש אלפים בכורות כוותיה יותר מחרשים ואפ"ה כיון דכ"ע קרו ליה הכי העלה לכותבו ואף שעולה לס"ת בשם העצם וכ"ש גבי חרש דאין קוראין לו לתורה כלל ואינו שומע מה שיקראו לו וכ"ע קרו ליה רק בשם סטומער לבד דיש לכותבו בגט. ועיין בתה"ד סימן רל"ה הובא בהג"ה ש"ע ססע"י ט"ז דגם על כינוי שהא"י קורין לו בו אף שהוא ע"ש גופו יש לכתוב וכל שום ועם היות שהרמ"א שם כ' שאין נוהגין כן היינו משום דישראל אין קורין לו בכינוי זה בפ"ע לבד. אבל בנ"ד דכ"ע קרו לי' בכינוי

זה לבד הגם שהוא ע"ש מהותו אפשר דרמ"א נמי יודה דצריך לכותבו או לכוללו בכל שום עכ"פ גם לדידן דלא נהיגין לכתוב כל שום וזה פשוט. ומבואר מל' רמ"א דלא הקיל רק משום שא"י לחוד קורין אותו בהכינוי לבדו אבל היהודים מזכירים שם המובהק עם הכינוי כמו שמעון בויך וכה"ג. משא"כ בנ"ד דכל היהודים קורין אותו גם כן בהכינוי לבד יש לומר דודאי צריך לכותבו או לכוללו בכל שום עכ"פ. אלא שהט"ז שם ס"ק כ"ט כתב טעם אחר שאין לכתוב כל שום משום לעז שיאמרו אין זה בעלה של גרושה זו כיון שנזכר בו וכל שום שאין כותבין זה רק בגט מי שהחליף דתו וסיים שהגט פסול ואם ניסת בגט זה הבנים ממזרים ולכאורה סותר דעת עצמו בס"ק י"ג שפסק לכתוב וכל שום כשידוע שיש לו שם במקום אחר וא"י איזהו והובא להלכה בב"ש רס"י קכ"ט גם בלא"ה חששא דהט"ז ס"ק כ"ט נ' דלא ס"ל למהרא"י ולרמ"א שבסעי' ט"ז בהג"ה כתב שאין לכותבו משום גנאי ולא שיהיה פסול דיעבד מיהו משם אין ראי' דאע"ג שעשה תשובה מ"מ לא יאמרו אחר הוא שגירש כו'. אבל מסוף סעי' הנ"ל דכתב רק ול"נ דאין לכתוב כו' משמע דעכ"פ אין איסור בדבר וכ"מ דעת הב"ש סק"ב. וכ"מ לכאורה בתשו' צ"צ סס"י ק"ח ע"ש וכ"נ דעת הישי"ש דלקמן גם אין לצדד להקל למנוע מלהזכיר שם סטומער כיון שהוא גנאי וע' ב"ש בש"א אות ו' דכינוי שאין קורין לו כן בפניו אין להזכירו. דזה אין שייך בנ"ד דבחרש לא שייך בפניו כיון שאינו שומע ותו דכ"ז מיירי אם בפניו קורין לו בשמו המובהק משא"כ הכא דאין קורא לו בשם אחר אם לא א' בעיר כו'. ותו דמשמע בישי"ש פ' השולח סימן ט"ו דאפי' כינוי שהוא גנאי אם קורין לו בו לבדו יש לכוללו בכל שום הובא בט"ג בש"א אות ו' סק"ה. ותו דאין כאן גנאי כ"כ שהרי נק' כן ע"ש מהות טבע תולדותו. לכן לכאורה היה נראה לכתוב בגט אברהם יהודה ליב וכל שום וחניכא דאית לי או אברהם ליב וכל שום כו'. ואם הלב נוקף לחוש לדעת הט"ז ס"ק כ"ט אזי לכתוב אברהם ליב דער סטומער. אך הנה בנוסח גט חרש שברבינו ירוחם סוף נתיב כ"ד הזכירו הב"י סימן קכ"א נזכר רק פלוני בר פלוני ולא נזכר כלל וכל שום. והנה האחרונים נחלקו בענין נוסח ההוא שברבינו ירוחם. דעת תשו' צ"צ סימן ס"ח דאין זה רק נוסף על שאר טופס גט. ודעת תשו' שבו"י ח"א סימן קכ"ג דהוא נוסח גט חרש ממש יעו"ש. ולא אכניס עצמי בזה דכדומה שנהגו כמו הצ"צ וכתבתי מזה במ"א. אבל מ"מ י"ל דעכ"פ יש לשמוע מזה שאין להקפיד כ"כ בגט חרש לענין הזכרת וכל שום וסגי שיכתוב שמו העצם לבד אברהם ליב:

סימן קפה

הנה בכאן מחנינו ק' ייאנוויטש גרש איש אחד את אשתו אשר שמו היה נודע אצלינו יואל בן חיים. כי זה משתי שנים מקודם היה דר במחנינו לערך חצי שנה. גם בכתיבת התנאים ראשונים ותנ"א ובהכתובה לאשתו לא נכתב שום שם אחר רק יואל בן חיים. גם במכתבים ששלח בחורף העבר מגרעניץ לחותנו שיבוא אחר אשתו בעה"ח רק בשם יואל בן חיים. והנה גם בעת כתיבת הגט הטילו המסדרים על המגרש בח"ח כד"ת שיאמר האמת האם יש לו או לאביו איזה שם המכונה אפילו איזה שינוי השם מחמת חולי ר"ל והשיב להם שאין לו שום שם אחר כלל. וכתבו הג"פ ומסר לאשתו כד"ת. והנה אח"ז כשנסע המגרש לביתו לגרעניץ ארזאציק דרך פארעץ שלח אלינו מכתב מפארעץ עם ג"ע שלא כד"ת שהעדים בעצמם מעידים שלא ע"פ ב"ד ששמו יואל אברהם בן חיים. וגוף הכתב מהכתב ששלח אינו של המגרש. ובהחתימה שחתם המגרש ניכר ג"כ שבעת חתימתו על המכתב נשכח ממנו שם אברהם ואח"כ תיקן ומחק תיבת בן אשר היה נכתב בסוף השיטה וכתב במקומו אברהם ותיבת בן כתב חוץ לשיטה השניה שהיה מתחלת תיבת אדוני כאשר עיניכם יחזו משרים שכן הוא. והאמת יורה דרכו שהמגרש הנ"ל לא הוחזק לדור בין יהודים. כי מיום הולדו עד היום היה דירתו רק בגרעניץ במקומות שונים בבית הטוחנים ולא היה לו שם אחר רק יואל בן חיים. רק שבשבוע העברה בא מ' אביגדור נחמן במו' חיים כ"ץ מפארעץ וסיפר לי איך ששמע בפארעץ שבשנת תקפ"ג היה המגרש אצל ש"ב שלא בדירת קבע וגם אשתו לא היתה עמו בשם. ונחלה בעת ההיא. ושינו את שמו להוסיף על שם יואל עוד שם אברהם ואיך היה השינוי השם לא נודע וכאשר נסע משם לא הוחזק שם אברהם שלו בשום מקום כי אח"ז דר במחנינו כמו חצי שנה ולא זכר כלל שם אברהם וכן בהמכתבים שלו לא חתם א"ע רק בשם יואל ואפשר שגם הוא בעצמו לא ידע מזה השם או שנשכח ממנו. רק שכעת בבואו לפארעץ אפשר שהזכירו אותו ש"ב מזה השם. בכדי לפסול הגט. והנה בארבעה אנשים שחתמו א"ע על הגביות עדות אינו ידוע לנו רק עד אחד שהוא חתימה שלישית אליה יוסף בן שמואל והוא פסול לעדות ושארי העדות אינם ידועים לנו רק שניכר ששלשה החתימות המה כתב א' כאשר עיניכם לנוכח יביטו ומאין יודעים אנשים אלו שם אברהם כי אפי' לפי דברי ש"ב דפארעץ ששינו את שמו בחולי בשנת הנ"ל ידוע לנו בבירור שאח"ז לא דר בפארעץ כלל ולא הוחזק שמו. בכן יורנו מה לעשות בגט זה כי המגרש נסע לגרעניץ למקום רחוק וקשה להשיגו. ולחקור ולדרוש עוד א"א כי גם העדות שחתמו

אינו ידוע לנו מאין הם מאיזהו מקומן ובקשתי מאת מעכ"ת לחוות דעתו ולהודיעני במכתבו ומבטחוני אקצר:

הנה כיון שהכתיבה והנתינה היה במקום א' דהיינו בעירכם שנודע אצליכם בשם יואל לבד ולא היה ידוע כלל שיש לו עוד שם א' כמבואר במכתבם. וגם הוחזק במחניכם בשם יואל כמבואר שהיה דר במחניכם חצי שנה. וגם חתם כן בחורף העבר במכתבים ששלח לחותנו. וא"כ אף אם נאמין לאגרת שלו ושל העדים שהוא נקרא שם בשני שמות יואל אברהם הגט כשר כיון שבעירם ששם היה הכתיבה והנתינה לא הוחזק רק בשם יואל לבד והיינו הא דגרסינן בגיטין (דף ל"ד ע"ב) יצא למקום אחר וגירש באחד מהם מגורשת ואסיקנא הא דלא אתחזק ופרש"י משום דבאותו מקום לא היו מוחזקין שיהי' לו שני שמות כו' ופי' יצא למקום אחר היינו שהוא ואשתו יצאו למקום אחר וכתבו ונתנו לה הגט שם בשם שנק' באותו מקום ולא כ' השמות שיש לו בשאר המקומות כשר הגט כיון שלא היו מוחזקין באותו מקום שגירש שיש לו שם אחר בשארי מקומות. כ"ה בסה"ת סימן קכ"ו. ודין זה מוסכם לכל הדיעות. דהיינו אף לדברי האומרים שמי שיש לו שני שמות במקום א' וכתב הגט ונתנו שם בא' מן השמות הגט פסול אע"ג שהכתיו"נ היה במקום א'. אעפ"כ מודו בזה דכשר וכמ"ש להדיא ריא"ז בש"ג בגיטין שם וז"ל הלך זה שיש לו שני שמות במקום שאין לו אלא שם א' ה"ז מגרש את אשתו באותו שם הידוע לו בלבד עכ"ל ור"ל הידוע לו באותו מקום וכ"כ בחי' הרמב"ן וכ"כ הה"מ פ"ג דה' גיטין והוא ג"כ הלכה פסוקה בש"ע סימן קכ"ט סי"ב. ותמיהני על מ"ש הג"פ ס"ק סמ"ך וז"ל מיהו י"ח ע"ז וס"ל דהיכא דלא כ' וכל שום הגט פסול ויש לחוש לדבריהם היכא דאפשר דלא תנשא בגט זה עיין לעיל סס"ק ח' עכ"ל. שלפענ"ד אין שום חולק ע"ז דהגט כשר דיעבד עכ"פ. ומה שרמז לסק"ח היינו ששם הביא דעת ריא"ז המחמיר שצריך לכתוב כל השמות כו' והרי תברא בצידי' דריא"ז גופא מקיל בנד"ז כיון שלא הוחזק במקום כתיו"נ שיש לו עוד שם שני במקום אחר כנ"ל וכ"פ המכמ"א ש"ד סימן ה' דבכה"ג כשר לכ"ע בדיעבד. וגם נד"ד עדיף טפי דשם יואל הוחזק בו ג"כ בשאר מקומות ג"כ שהרי חתם א"ע יואל וס"ל לסה"ת דבכה"ג אף לכתחלה א"צ רק לכתוב שם יואל לחוד כשמגרש במקום שהוחזק רק בשם יואל כמ"ש בב"י:

אך מה שהיה מקום לכאורה לעורר ספק. הוא אם נשתנה שמו מחמת חולי לאברהם אחר שעקר דירתו ממחניכם. וידוע דשם שמ"ח הוא עיקר. וא"כ י"ל אולי לא מהני חזקה קמייתא שהוחזק אצליכם בשם יואל לבד כיון שזה היה מקודם ששינה שמו לשם אברהם. הן אמת שאם עכשיו הוחזק במחניכם ל' יום בשם יואל אין לחוש. אבל אם רק

בא על איזו ימים וגירש אולי י"ל דלא מהני חזקה זו. אך באמת ג"ז אינו וראי' ממ"ש מהרי"ק ש' צ"ח דלעולם כותבים שם הנתינה עיקר אף אם במקום הכתיבה נשתנה שמו מחמת חולי כו' יעו"ש שהאריך. הרי דלא נעקר שמו הראשון במקום הנתינה ע"י ששינה שמו מ"ח במקום אחר. וא"כ כש"כ בנ"ד שגם עכשיו בבואו למחניכם החזיק שמו יואל לחוד וכתב כן במכתביו מהתם לעירכם בחורף העבר. דלכ"ע ה"ז שמו מובהק בעירכם עכ"פ. וכיון שכן מאחר שהכתיו"נ היא בעירכם ולא היה ידוע בשעת כתיו"נ הגט שיש לו עוד שם במקום אחר הגט כשר כנ"ל. מכש"כ שניכר מחתימתו שחותם א"ע יואל לחוד בכל המקומות ג"כ א"כ י"ל שזהו שם עיקר אפי' בשארי מקומות כמבואר מלשון הש"ע סימן קכ"ט סי"ח וחותם כו' וע' בב"י בשם הקונדריסין בזה. ומכש"כ שרבי אביגדור נחמן אומר ששמע שם שנשתנה שמו מ"ח לאברהם בשנת תקפ"ג ואח"כ דר במחניכם חצי שנה והוחזק רק בשם יואל לחוד דא"כ פשיטא ופשיטא שאין מקום לחקירה זו. מסקנא דמילתא שהגט כשר:

מיהו כ"ז אם לא הי' ידוע במחניכם כלל שיש לו עוד שם אברהם דהיינו שגם בעלייתו לס"ת עכשיו וגם באותו החצי שנה שדר במחניכם לא עלה לס"ת רק בשם יואל לחוד אבל אם עלה ג"כ אז בשם אברהם (וזה יוכל להתברר ע"י חזן הכנסת). א"כ הרי היה ידוע במחניכם ג"כ שיש לו עוד שם שני. אזי נלע"ד להחמיר שצריכים להשיג גט שני כיון שאין כאן מקום עיגון. אא"כ יתברר שעכשיו נשתקע ממנו שם אברהם דהיינו שגם בשאר מקומות נקרא בפי כל רק בשם יואל לחוד וגם חותם א"ע בו לחוד אזי יש להקל:

סימן קפו

ע"ד הגיטין שסידר מעלתו. הא' אברהם בן צבי המכונה הירש ארוך לפי שיש עוד שם כשמו. אשתו גוטא דמתקריא אסתר בת חיים המכונה זעליג. ושם העריסה שלה היא גוטא אסתר אך נק' בפי כל אסתר לחודה ואין שום אחד היה קוראה גוטא ולכן כתבתי גוטא דמתקריא אסתר עכ"ל. תרי תיוהא קא חזינא הכא. הא' במ"ש המכונה הירש ארוך והנה מלבד דמבואר בסדר גיטין אות כ"ה שאם שמותיהן שוות יכתוב שם אבי אביו אא"כ גם שם אבי אביו שוין והוא משנה שלימה בב"ב דקע"ב א') ואם היו משולשין יכתבו סימן כו' אמת דשם במתניתין משמע ג"כ דסימן עדיף לכתוב יותר מכהן ואנן לא נהיגין כן אך הטעם בזה הוא כמ"ש בפסקי מהרא"י סימן י' דבימי התנאים לא כ' כהן (ובימי האמוראים התחילו לכתוב ע"ש סימן ז') ולדידן דכתבינן כהן בלא"ה א"צ לכתוב סימן. אבל בזה דלשלש עדיף מסימן ודאי דאין לזוז מהמשנה וכמ"ש בס"ג כנ"ל.

אך זה אינו רק קפידא בעלמא ולכתחלה. אבל התיוהא הוא מ"ש המכונה הירש ארוך. דכל מי שיקרא יבין הפשט שהוא נקרא כן ר"ל הירש ארוך. ובאמת מסתמא ודאי אינו נק' ארוך בלה"ק רק לאיינגער בלע"ז כנהוג אצלינו. וא"כ ה"ל שינה שמו. דאע"ג שארוך הוא לה"ק של לאיינגער מ"מ זה אינו מציל שלא נחשוב שינוי השם. כמבואר בב"י סימן קכ"ט בענין חיים ביבנאט. ושמחה ווריידא דאע"ג דביבנט הוא הלעז של חיים וכן ווריידא הוא לעז אשכנזי דשמחה. ואפ"ה כ' הרב"י וז"ל מי שנק' בעת לידתו חיים ואח"כ קורין אותו ביבנט כו' ואם אין קורין אותו כלל בשם חיים אין כותבין אלא ביבנט לחוד ואם כ' ג"כ שם חיים משמע מתוך הקונדריסים גבי אשה ששמה רבקה ונשתנה לחנה דאינה מגורשת. אשה ששמה שמחה כו' עד דכך לי שם שהוא פי' שם העברי כמו שם אחר כנ"ל. הרי שפתיו ברור מללו דאע"פ שהשם הלעז הוא פירוש של שם העברי עכ"ז כיון שאותיותיו שונות ה"ז כשם אחר ממש. עד שלכך אם נק' בשם הלעז וכתבו בגט הלשון קדש של לעז זה אינה מגורשת דה"ל שינוי השם ממש. ובמכמ"א ש"ד סימן ט"ז הביא כמה פוסקים העומדים בשטת הב"י. ואף לדברי הג"פ סימן קכ"ט ס"ק פ"ז שצידד להקל באם כ' שם חיים אע"פ שנשתקע כו'. יעו"ש היינו דוקא משום שנקרא כן בילדותו עכ"פ בכה"ג הוא שצידד להקל כיון דביבנאט הוא לעז של חיים ורגילות הוא דרוב בנ"א אין קורין לו אלא בשם הקדש א"כ ממילא יאמרו דזה שקורין אותו ביבנאט היה נקרא מתחלה חיים וליכא לעז אם יראו בגט כתוב גם שם חיים עכ"ל. וכ"ז לא שייך בנ"ד שלא נק' מעולם בלה"ק ארוך. רק נק' לאיינגער וכשיראו בגט הירש ארוך יובן הפשט דלא זהו המגרש וכ"ש בנ"ד שנכתב המכונה הירש ארוך דגרע טפי מאילו היה נכתב סתם צבי ארוך או הירש ארוך. דאילו היה נכתב סתם ארוך היה אפשר לשמוע שיובן הפשט דפי' ארוך היינו שהוא ארוך אבל אינו מוכרח כ"כ שנק' כן ממש אבל עכשיו שכ' המכונה הירש ארוך משמע להדיא שהוא מכונה ג"כ ארוך. וראיה לזה ממ"ש בב"ש סימן קכ"ט ס"ק י"ד אם יש לאביו כינוי כותבין אח"כ כגון בן שלמה הכהן המכונה זלמן דאם יכתוב אחר הכינוי הכהן יאמרו דכינוי כך הוא והוא אינו כהן א"כ איש אחר המגרש עכ"ל הרי דכשנכתב המכונה זלמן הכהן אנו מפרשים דהמכונה קאי ג"כ אמ"ש הכהן אף שתיבת זלמן מפסקת בין המכונה להכהן. וא"כ ה"נ בנ"ד שכתב המכונה הירש ארוך יש לפרש דהמכונה קאי ג"כ על ארוך ופי' שנקרא ומכונה ממש ארוך והא ליתא שאינו נק' כלל ארוך אלא לאיינגער. ואין לומר דאדרבה ממקום שבאת דלכאורה דין זה שבב"ש אינו מעכב דיעבד. דמקור הדין מסדר הגט דר"י מינץ סימן מ"ב ובב"י בשם הקונדריסים ושם לא נז' דמעכב בדיעבד. מיהו ז"א ראי'. אך גם את"ל דאינו מעכב אין ראיה משם לומר

דבדיעבד יש לפרש ג"כ דהמכונה לא קאי על תיבת הכהן כיון שתיבה א' מפסקת. וה"נ נאמר כן דהמכונה קאי רק על הירש וארוך ה"ע בפ"ע לומר שהוא ארוך. דמשם אין הכרח אף את"ל דאינו מעכב דיעבד רק לומר דמה שמפרשים שהוא רק מכונה כהן ושבאמת אינו כהן דיוק זה אינו מוכרח אלא י"ל שהוא באמת ג"כ כהן כמו שמכונה כהן אבל אין ראיה לומר שיתפרש שם שאינו מכונה כלל כהן. ותו דהכא גרע טפי דשם כתב הכהן הלכך י"ל שה"ע בפ"ע אבל כאן שכתב ארוך ולא הארוך ודאי עיקר הפי' דאסמיך לי' קאי שמכונה הירש ארוך. אלא כך היה צריך לכתוב המכונה הירש שהוא ארוך כדפרשב"ם בב"ב (דקע"ב סע"א) ע"ש. זהו תיוהא א':

הב' הוא מ"ש גיטא (או גוטא כי אינו מובן מל' השואל אם גיטא או גוטא) דמתקרי אסתר מאחר שכ' מעל' שאין שום אחד קוראה גיטא רק נק' בפי כל אסתר לחודה א"כ אף שמעריסה נק' גיטא אסתר מ"מ הרי נשתקע שם גיטא והס מלהזכירו בגט. וכמש"ל בשם הב"י שכתב בשם הקונדריסים דאם כתב שם הנשתקע ג"כ דאינה מגורשת. ועיין בג"פ ס"ק צ"ו דהבין דלהב"י הגט בטל והוא ז"ל ס"ל דהוא רק גט פסול ואם נשאת לא תצא. אמנם במכמ"א ש"ד סימן י"ג דנ"ב ע"ב נ' דנוטה לסברת הב"י ע"ש שכתב דדמי למי שהי' שמו אברהם וכ' אנא אברהם דמתקרי יצחק כו'. אלא שצ"ע דסיים דכיון דמעולם לא נק' יצחק ה"ל גט פסול וצ"ע בכה"ג יש להסתפק שמא בטל הוא ומ"ש מאם כתב כהן על מי שאינו כהן שי"א דגט בטל הוא כמ"ש בחמ"ח סימן י"ג ס"ק ז' ובג"פ סימן קכ"ט סק"מ. וע' במ"ש הר"ן ר"פ השולח בסוגי' בראשונה היה משנה שמו כו' בשם ירוש' וע' בפי' המשניות להרמב"ם שם. ובשם שנשתקע מקריא' אבל יודעין שהיה נק' כן הביא במכמ"א שם מחלוקת הפוסקים בזה אי חשוב נשתקע או לא ומסיק להחמיר דאם כתבו ג"כ הגט פסול והג"פ סס"ק צ"ו מקיל בזה במקום עיגון ושעת הדחק בשכבר נתגרשה. ועיין בתשו' רבינו ז"ל המתחלת הנה בהשקפה כו' שכתב וז"ל כמו בגר בשם העכו"ם דכשר בדיעבד משום שזהו שמו הראשון כמ"ש בלבוש עכ"ל לכאורה יש ללמוד דבנשתקע שם הראשון וכ' בגט יש להקל בדיעבד ונז' סברא זו בג"פ ס"ק פ"ז אבל מסקנתו דאין לחלק וכ"פ המכמ"א. ומ"ש רבינו בשם הלבוש הוא סעי' ו' והנה ססע"י י"ח כ' הלבוש ואם כ' גם שמחה פסול שכיון שנשתקע כו' ואע"פ שהוא שמו הראשון וא"כ צ"ל דהלבוש לא כ' בסעי' ו' רק בגר בשם א"י דוקא ע' החילוק בג"פ ס"ק פ"ז ובמכמ"א ש"ד סס"י י"ג ודו"ק:

ונשוב לחשש הראשון הנה לכאורה יש למצוא חילוק דל"ד לכ' חיים על ביבנט. דבשלמא התם האיש הנק' ביבנט אין שמו זה אמיתי לו. כמו עד"מ מי שנק' בער או

וואלף אין שייך לומר שזהו אמיתי שהרי הוא איש ולא חיה. וכיון ששם זה הוא רק הסכמי ולא אמיתי מצד מהותו שכך היה יכול לכנותו גם שם אחר כמו זה. א"כ כשנק' עד"מ בער לבד לא שייך לקרותו דוב משום שדוב הוא לה"ק של בער. שהרי באמת אינו בער רק שהסכימו לקרותו כן ואין שייך משום זה לקרותו דוב. משא"כ ענין ארוך וקצר שהוא שם עצמי כך יכולים לקרותו בכל לשון. מאחר ששם זה הוא באמת שהוא ארוך א"כ שייך לקרותו בכל לשון. א"כ מ"ש המכונה הירש ארוך אינו שינוי שהרי באמת הוא ארוך. והגם שמ"מ יש שינוי שמובן שמכונה ממש ארוך. והוא אינו מכונה בלשון הזה ממש. מ"מ כיון שמכונה באמת למכוון דארוך ה"ז כמכונה ארוך. ול"ד לחיים הנ"ל דהתם אין בו באמת המכוון כו'. ול"ד למ"ש בתשו' הרשב"א הובאה ב"י סס"י קכ"ח כי אין אנו משתמשי' בגיטין אלא בשם הנחתם הראשונה. וע"ש בחי' הגהות. יש לחלק דשיובן פי' רבוי מלידה רחוק משמוע. משא"כ שיובן שמכונה לאיינגער בלעז ממ"ש ארוך קרוב לשמוע כיון שזהו כינוי אמיתי שהוא באמת ארוך א"כ מסתמא נק' כן בלשון המדברת וידוע שלשון מדברת שלנו הוא לשון אשכנז. והנה באמת חילוק זה הוא דק ביותר וא"א להעמיד יסוד עליו בדבר שבערוה. אלא דעכ"פ יצא לנו מזה שהוא שינוי קל ועיין בש"נ אות ב' אם כ' שרה אפי' בידוע שם העריסה היה שארקה כשר כיון דהכל נקודה א'. הרי שלא הקפיד על שינוי קל אפי' בשם האשה ממש. א"כ ה"נ על שינוי דארוך ללאיינגער ול"ד כלל לחיים ביבנאט כנ"ל. אף שדין הנ"ל שבש"נ צ"ע לפע"ד. וגם אולי ל"ד השינויים להדדי. מ"מ בנ"ד השינוי רק בכינוי האבות והנה במכמ"א ש"ד סימן ל' האריך בדין שינוי בכינוי האבות והביא שם תשו' מהר"א בן יעוש דהיכא דכתב הכינוי עם השם של אבי האשה ושינה בכנוי אפשר שיהא כשר כי ההיא דכתב הרמ"ה בכתב פ' החכם או הרב כו' ומהרי"ט ומהרח"ש מחמירים אלא דאם נשאת כתב מהרח"ש דלא תצא. והוא ז"ל חולק על המחמירים אלא שלמעשה לא רצה להקל נגדם יעו"ש. וא"כ לנ"ד אם לא נשאת ודאי יש לכתוב גט אחר. אבל אם נשאת היה נ' דלא תצא. אפס יש לחלק דטעם הקולא שם בדיעבד היינו משום שינה בדבר שא"צ לכותבו דומי' דמקום הלידה. משא"כ בנ"ד צריך היה לכותבו כיון שיש שנים ששמותיהן שוין כנ"ל וצריך לכתוב סימן א"כ ה"ל שינה בדבר שצריך לכותבו. וצריך לעיין אם צריך לכותבו מדינא לכתחלה או גם דיעבד. כיון שאין שמות נשותיהן שוין יש כאן סימן לכאורה. ובתשו' שארית יוסף היינו משום דהגט היה ע"י שליח. אבל בנ"ד שנותנו מידו לידה א"כ כתב בגט העומדת היום איך שייך לחוש שמא יש להשני עוד אשה אחרת ששמה כשמה. דשיהי' ב' נשים לאיש אחד בעיר אחת הוא דבר שלא נשמע בעולם במדינתינו אא"כ

יוצא מן הכלל וגם ליוצאי' מן הכלל לא נשמע שהרי אסור ג"כ ע"פ חוקי הקיר"ה. והנה בש"ע סימן קל"ו ס"ו משמע להדיא דאם שמות הנשים אינן שוים א"צ לגרש זבפ"ז וא"צ סימן כלל וכ"מ שם ב סימן קל"ב אלא שהרמ"א הביא י"א דיכתבו סימן ובשא"י הנ"ל הביא ראיה מהש"ג שכתב כן בדין שב סימן קל"ב סעיף ד' ולפמ"ש הב"ש שם סק"ה אין ראיה כלל דהתם יש לחוש יותר כו' ע"ש. וכ"נ עיקר דהא התוס' ר"פ כל הגט ובב"ב (דקס"ז) כ' להדיא דבלא הוחזקו לא חיישינן וא"כ מה בכך שהוחזקו שני יב"ש כיון דידעינן שאין שמות נשותיהן שוין א"כ לחוש שמא יב"ש השני יש לו אשה אחרת דלא ידעינן מינה הרי זהו ממש לא הוחזק ומספיקא לא חיישי' דלמא יש לו אשה אחרת וכ"ש עתה שיש חר"ג שהוא דבר שאינו נמצא כלל וכלל כנ"ל. וכ"ש כשמגרש בעירו דא"א לחוש אא"כ שמא באה אותה אשת יב"ש השניה מעיר אחרת לכאן ומכירים אותה שזהו שמה וזה ודאי לא אפשר דא"כ היה נשמט חידוש גדול כזה בעיר שאותו יב"ש נמצא לו שתי נשים ע"כ נ' ודאי דעיקר כדעת הב"י דמדינא אין לחוש כלל אפי' לכתחלה והס"ג שברמ"א סימן קל"ו אפשר רק לחומרא בעלמא כתבו כן. ועוד ראיה מהאומרים דשם האב א"צ לכתוב בגט. וק' דא"כ ודאי יש כמה אנשים ששמותיהן כן וה"ל כשני יב"ש א"ו משום שנשותיהן אין שוין לכן אין מעכב. והנה במכמ"א שע"ד סימן כ"ז מסיק דדבר שא"צ לכותבו אף לכתחלה מדינא אינו פוסל אם שינה להתוס'. אמנם להרא"ש צ"ל ג"כ שלא יהיה לעז כו' וכתבתי מזה במ"א [ב סימן קס"ה] בנדון שינוי נהר יעו"ש. ובנ"ד י"ל דתרווייהו איתנהו שא"צ לכותבו אף לכתחלה משורת הדין גם ליכא לעז אע"פ שאדם נק' ע"ש אביו לא יאמרו דאיש אחר הוא כיון שאין כאן שינוי גמור כנ"ל ויוכלו להבין דהמכונה הירש ארוך היינו אותו הירש לאיינגער כו' גם בלא"ה כתבתי בשם מוהרח"ש דאפי' בשאר שינוי בכינוי האב אם נשאת לא תצא לכן נ' להורות כן:

סימן קפז

מי שנק' לתורה מנחם וכינויו מענדל וכן נק' בפ"כ כנהוג וחותם מנחם מענדל וכן שמו ממילתו וכתב בגט מנחם מענדל דמתקריא מענדל. וכן ביצחק אייזיק כ' יצחק אייזיק דמתקרי אייזיק אם כשר הגט דיעבד או לא. והמסדר נתחכם לכתוב כן לצאת י"ח החתימה שחותם א"ע כן:

קורא אני על המסדר אל תתחכם הרבה כי בס"ג שלנו נכתב מנחם המכונה מענדל ויצחק המכונה אייזיק. אף כי לכתחלה צריך לכתוב כל השמות וא"כ לא נכתב שמו שמעריסה שהוא מנחם מענדל וכן חותם א"ע והרמב"ן בחי' פ' השולח הביאו המגיד פ"ג כ' דשם

שהוא חותם בו נמי שם גמור הוא אלא דהמכמ"א ש"ד סימן י"ד כ' דהיינו דוקא כשנק' עכ"פ בפי המיעוט בשם זה. ובנ"ד אין קורא לו מנחם מענדל בשני השמות יחד רק או מנחם או מענדל. ולומר דמה שזהו שמו ממילתו יהיה מהני כמיעוט קורים מנ"ל לומר כן. אך אף את"ל כן. נ' דשאני הני שני שמות שאחד שם הקדש והשני הוא כינוי שלו ולכתחלה כשנותנים הני תרתי שמיה נותנים ע"ד שלא יקראו לו בשניהם יחד רק שיהיה נק' בפ"כ בשם הכינוי מענדל או אייזיק ולתורה יקראו לו בשמו הקדש מנחם או יצחק. והגם שהאב אומר להחזן ויקרא שמו בישראל מנחם מענדל אין ר"ל שניהם יחד אלא ע"ד הנ"ל מנחם לתורה ובפ"כ מענדל. וגם מה שחיתם א"ע מנחם מענדל ולא מנחם המכונה מענדל היינו דלא חש להאריך וע' בתה"ד סימן רל"ד. וא"כ אין צריך כלל לכתוב שם מנחם מענדל יחד ג"כ אף למ"ד דצריך לפרט כל שמותיו היינו מנחם המכונה מענדל. אבל שני השמות יחד דוקא אין צריך לכותבם כיון שאין קורא לו בשניהם יחד. לכן אם כ' י"ל דהגט פסול משום שיוכלו להבין מן הגט שזה המגרש יש קורין לו בשניהם יחד ממש ויש קורין אותו מענדל לחוד וא"כ אין זה המגרש שאין קורא לו בשניהם יחד כנ"ל. והנה הרמב"ם כ' בפ"ד מה"ג היה בגט משמעות שני ענינים כו' עד שאפשר שיקרא ממנו ענין אחר ה"ז פסול ע"ש. ובמכמ"א דט"ו ע"ב כ' שי"ל דמיירי במידי שיש לגט צורך בו וכשיקרא ממנו ענין אחר יפסל מטעם העדר הדבר עכ"ל. וא"כ עכ"פ לנ"ד כשיש משמעות בשמו ממש לומר שנקרא בשני השמות ג"כ ה"ל כלא נכתב שמו דפסול או בטל. אך א"כ צ"ע בכמה שמות שכותבין יו"ד במקום חירי"ק ובמקום ציר"י וכן אל"ף כותבין במקום פת"ח ובמקום קמ"ץ וא"כ הרי יש ב' משמעות בהשם שיוכלו לקרות בחירי"ק או בציר"י וכן בפת"ח או בקמ"ץ ולא שמענו לפסול הגט משום זה ואדרבה גם לכתחלה כותבין גט. וי"ל דהתם שמו מוכיח עליו שכשנקרא בציר"י יש שם כזה אבל בחירי"ק אין נמצא שם כזה כלל עד"מ שינא כותבין ביו"ד אחר השי"ן וקורין בציר"י ואין לחוש שיקראו בחירי"ק ולומר ששמה שינא דאין נמצא שם אשה שינא כלל ושינא מצוי לרוב. מיהו בג"פ סקכ"ה ס"ק ע"ח כ' שי"ח על הרמב"ם וס"ל דאם לא ערער הבעל הגט כשר וכ"נ בהריב"ש סימן נ"ז ע' בג"פ ד"פ ע"א ושם מסיק דיש לחלק בין שמו ושמה לשם אביהם או לשם טירו ועירה דבשמו ושמה אי מקריא הכי ומקריא הכי הגט פסול משום דה"ל כאילו לא נכתב אבל בשם עירו ועירה וה"ה בשם אבי המגרש והמתגרשת אם נכתב בבלבול ויש ב' משמעות דמקריא הכי ומסכים לפי האמת ומקריא הכי לשינוי ה"ל כמאן דליתי' וכשר ואין לחוש לפוסלו משום שינה דתלינן דיקראו שם העיר או שם אבי המגרש והמתגרשת באופן יסכים לשמם והגט כשר עכ"ל. ולדבריו בנ"ד שכ"כ בשם

המגרש הגט פסול אמנם בהריב"ש לא משמע כן דהא כ' דגם למ"ד דלא כ' שם עירו הגט פסול אפ"ה כשכתבו ויש ב' משמעות כשר ע"ש. ומ"מ בנ"ד נ"ל דפסול אף אם כ' כן באבי המגרש דבנ"ד כיון שהורגלו לכתוב בגיטין מנחם המכונה מענדל א"כ כשיקראו כתוב מנחם מענדל דמתקרי מענדל יובן הפשט דבודאי נקרא בשני השמות יחד ג"כ. וראיה מתשו' הר"ן סימן מ"ב הובאה ב"י סימן קכ"ח רואה אני פיסול גמור בגט זה מפני שכתוב בו פלוני דממתא מיורקא כו' עד ואע"פ שנוכל לומר שהמכוון אחד בין שיכתוב דממתא בין שיכתוב פלוני דמיורקא ושגם בשכתב דממתא הוא על דרך היחס לא על דרך שם עירו כיון שהורגלו ההדיוטות לכתוב בלא ממתא על דרך היחוס ובממתא על דרך שם עירו בכגון זה צריך לדרוש שם הדיוט וכיון שכן נמצא שזה שינה שם עירו עכ"ל הרי הכריח למשמעות א' משני המשמעות דהיינו למשמעות השינוי מחמת לשון הדיוט שלא הורגלו לכתוב דממתא על דרך היחוס לכן א"א לפרש דממתא על דרך היחס שא"כ יהיה זה נגד לשון הדיוט. וכש"כ שי"ל כן בנ"ד שאע"פ שנוכל לומר דמה שכ' מנחם מענדל דמתקרי מענדל היינו שניתן לו מעריסה השני שמות ושחותם עצמו כן ונק' בפ"כ מענדל לבד מ"מ כיון שהורגלו כל כותבי גיטין ע"פ הפוסקים ראשונים ואחרונים (ואפשר הוא מזמן הש"ס) לכתוב אכה"ג מנחם המכונה מענדל ואין כותבין כמו שכתב בגט אא"כ נק' עכ"פ בשני השמות יחד וגם נק' בא' מהן כגון כשנקרא ממילתו ראובן שמעון וכן קורים לו קצת בנ"א וקצתן קורין ראובן לבד שאז י"א דכותבין כה"ג וי"ח (ע' בס' טיב גיטין בלקוטי שמות דין ב' וע' בתשו' רבינו המתחלת בענין האשה הנק' שרה לאה). א"כ בכגון זה יובן הפשט מהגט שנק' ג"כ בשני השמות יחד וא"כ ה"ל שינה שמו. וגדולה מזו נמצא בתשו' גאוני בתראי סימן ג' שפסלו גט שנכתב יצחק המכונה אייזיק דמתקרי לובא משום דהיה לו לכתוב המכונה לובא למנהגינו ומחמת זה יוכלו לטעות ולהבין פשט אחר בהשם ע"ש וע' בתשו' ב"א דכ' דאין זה נגד פסק רמ"א בתשו' סימן פ"ד דאם כ' דמתקרי במקום המכונה כשר דהיינו היכא דליכא למיטעי יעו"ש. וע"ש בתגא"ב דהפנ"י ר"ל דכה"ג ה"ל בכלל משנה ממטבע שטבעו חכמים בגיטין ונהי דלא קיי"ל כר' מאיר דכל המשנה כו' הולד ממזר. מ"מ לרבנן נמי הגט פסול ותצא אפי' נשאת ע"ש. וכה"ג נמצא בתשו' שבו"י ח"א סס"י קכ"ג אע"פ שאין דבריהם נראים. ובתשו' הרדב"ז ח"ג סימן תצ"ד השיב על גט שלא היה כ' בו מן שמי שאין זה שינוי מטבע שלא נאמר זה אלא בלשונות שדקדקו בו חכמים שיש בו שני משמעות אבל הכא בין שיכתוב מן שמי או לא יכתוב אינו משנה המשמעות עכ"ל. נשמע לנ"ד שי"ל דהוי שינוי המשמעות בהשם ה"ל משנה כו' ואפי' את"ל דאין זה משנה כו' כיון שראוי לפרש משמעות השם

הנכתב בגט בסגנון אחר ממה שהוא נקרא (כנ"ל עפ"י תשו' הר"ן) ה"ל שינה שמו והגט פסול. לכן יכתוב גט אחר כנלע"ד. ועיין בספר בית מאיר סימן קכ"ט סעיף י"ד בענין יעקב ישראל דמתקרי ישראל שפסל הגט אף שנק' לתורה יעקב ישראל ואף דהתם י"ל אין הלכה כדבריו. מ"מ הכא דגם לתורה אין נקרא רק מנחם ועוד דגם במילתו לא קראוהו ע"ד שיהיה נקרא בשני השמות יחד כ"א שלתורה יהיה נקרא מנחם ובפי כל מענדל כנהוג ולא כמו ביעקב ישראל שניתנו לו במילתו ע"ד שיהיה נקרא בשניהם יחד ע"כ אף ששם י"ל אין הלכה כד' הב"מ הכא בנד"ז נ' להורות כהוראת הב"מ:

סימן קפח

'מי שנקרא בפי כל יודא והחליף ופעלו בקושי שיתן גט וכ בגט יהודא וכל שום דאית לי. ועתה נתעורר חשש שמא נק' במילתו יודא בכוונה כי אחיו נק' יהודא ליב א"כ שמא נתנו לו שם יודא בדוקא להבדילו משם אחיו:

הנה לכתחלה היה ראוי לכתוב יודא. אע"ג דבתשו' בית אפרים סימן פ"ח כ' בשם ס"ג וז"ל יודא הוא כינוי ליהודא ואין לכתוב הכינוי עכ"ל. עוד כ' בשם מהר"ם חריף אם קורין לאחד יודא אעפ"כ כותבין יהודא עכ"ל. וכ"כ בט"ג בש"א באות יו"ד ס"ק י"ג. י"ל דאינהו מיירי בידוע שעולה לתורה בשם יהודא רק שנקרא בפי כל יודא אז א"צ לכתוב יודא דהוא קיצור השם. וזה כפסק הש"ע סימן קכ"ט סט"ו שא"צ לכתוב שם דנערות כלל. ופי' הג"פ שם ס"ק ע' דקיצור השם ושם דנערות חד הוא וא"צ לכותבו. והינו דוקא כשיש לו ג"כ עיקר השם ונקרא בו לפעמים כמש"ש הש"ע מי שיש לו שני שמות והשם השני שם דנערות אז הוא דא"צ לכתוב השם דנערות כלל רק עיקר השם לבדו. אבל בנ"ד שלא עלה לתורה וגם אינו יודע אם נקרא במילתו יהודה ושמא נק' יודא ע"כ יש לכתוב יודא. אע"ג דרוב יודא נק' במילתו יהודא רובו ככולו ממש מ"מ הרי בספר שמות דפ"ד ע"ב עד דפ"ז ע"א האריך בשמות נשים שנקראו בקיצור השם ואינו ידוע אם מעריסה ניתן להם השם העצם כמו שערלין וא"י אם נק' מעריסה שרה ומסיק לבני אשכנז יכתבו רק שערליין. ועמש"ש לבני ספרד לכתוב שרה דמתקרי שערליין דכל אלו אינם ב' שמות. וי"ל דכמ"כ בנד"ז יודא ויהודא ודאי יודא רק שם קטנות. מ"מ בג"פ סס"ק ס"ז חלק ע"ז דבני ספרד גם כן יכתבו רק השם דקטנות שנק' בו כיון שא"י שם העריסה. וכ"כ הב"ש בש"נ אות ב' גבי שארקה אם א"י שם העריסה כותבים לכתחלה שארקה. ומסתברא כמו"כ במי שנק' יודא וא"י אם יש לו ג"כ שם יהודא דיש לכתוב רק יודא לבד. אכן כל זה לכתחלה. אבל לענין דיעבד במי ששמו בפי כל יודא וא"י איך עלה לתורה ואיך

נק' במילתו וכתבו יהודא ודאי הגט כשר משום דאזלינן בתר הרוב. והמנהג והחזקה שכל יודא הוא בחזקת ששמו יהודה. אע"ג דבב"ש בש"נ שם לא כ' בפי' גבי מי ששמה שערליין וא"י שם העריסה וכתב בגט שרה איך הדין בדיעבד. גם בג"פ ס"ק ס"ז לא נת' הדין בזה בפירוש. מ"מ נראה מהב"ש דס"ל להקל מדהקיל שם בשארקה שכתב בגט שרה. אפי' אם שמה מעריסה היה רק שארקה. י"ל דבשערליין נחות דרגא היה כשר כשא"י שם העריסה. כמו מי ששמו אליהו וכתב אליה פסול ואם א"י איך היה שמו וכ' אליה הכשירו הב"י וב"ש בש"א אות א' ואפילו נאמר דבשערליין לא יכשירו מספק. מ"מ נדון זה דיודא עדיף דהתם כ' ביש"ש פ' השולח סימן כ"ה ובס"ש בשם מהרי"ב שיש כמה נשים נק' רק שערליין ולא שרה. אבל יודא רובו ככולו יהודא. ועוד דיודא ליהודא הוי כערך שארקה לשרה דהוי הברה א' ושם הקיל הב"ש ביותר כנ"ל. וא"כ לפחות יש להקל בספק וגם אלז גוטלין לגוטא ואברם אברהם דימה הב"ש לשרה שארקה א"כ כש"כ ביודא ויהודה דיש לדמותו ולכן פשוט דדיעבד כשר. וע' בתשו' מהרי"ו סימן ק"פ גבי יהונתן ואף שאין כן דעת התה"ד מ"מ בנ"ד ודאי יש להקל דיעבד מטעם הנ"ל דרוב וחזקה שנקרא יהודא. משא"כ התם:

(**נת**' מי ששמו בפ"כ יודא וא"י איך עולה לתורה ואיך נק' במילתו יש לכתוב בגט רק יודא ובדיעבד אם כתב רק יהודא כשר משום דהמנהג והחזקה והרוב שמי שנק' יודא שמו העיקרי הוא יהודא):

ב אך מה שיש להסתפק בנד"ז הוא רק משום דאחיו הגדול ממנו נק' ליב ועולה לתורה יהודא וידוע דאין קורין לשני אחים בשני שמות שוים. א"כ אף בכאן שאחיו נק' גם ליב מ"מ כיון שנק' ג"כ יהודה יש לחוש שמא נק' זה יודא בדוקא ולא יהודה. ועכ"פ לא שייך להקל לסמוך על הרוב והחזקה משום דיש כאן ריעותא. וה"ל כהא דאמרינן רפ"ב דכתובות (דט"ז) דאע"ג דרוב נשים בתולות נישאות כיון דרוב הנישאות בתולות יש להם קול וזו הואיל ואין לה קול איתרע לה רובא. וה"נ אע"ג דרוב יודא שמייהו יהודא מ"מ אין מצוי שגם אחיו יקרא ג"כ שם יהודה אפי' בצירוף ע"כ איתרע לה רובא ומ"מ משמע בגמרא דכתובות ספ"ב (דכ"ח ע"א) דאע"ג דאיתרע לה רובא עדיף הוא מספק שקול דלהכי נאמן הגדול להעיד מה שראה בקטנו ע"ז לומר זכור הייתי בפלונית שיצתה בהינומא כו'. ואמרינן משום דרוב נשים בתולות נישאות גילויא מילתא בעלמא הוא. וע' תשב"ץ ח"א סימן פ"ג כ' וז"ל וגילוי' מילתא הוא שהדבר קרוב לנו להיות נודע כמו שהוא מעיד זה אלא שהוא מכוסה ונעלם קצת כו' עכ"ל הרי דקרוב שכן הוא ולא שהוא ספק שקול וכ"כ בשט"מ שם רפ"ב הנ"ל דההיא דזכור הייתי בפלונית מיירי אפי' היכא

דאיתרע לה רובא. ומשום דרוב נשים בתולות נישאות עדיף מרוב הנישאות בתולות יש להן קול. וה"נ פשיטא דזה הרוב שמי שנק' יודא שמו העקרי יהודה עדיף טפי מהך ריעותא הנ"ל. א"כ לא איבטיל רובא לגמרי ועדיף מספק שקול כנ"ל. רק שמ"מ היכא דבספק שקול לא מקילינן אז גם בכה"ג דאיתרע לה רובא לא מהני אא"כ יש עוד סיוע לזה דומיא דהתם דנאמן הגדול כו':

אך בנד"ז אפי' אם היה ספק שקול אפשר יש להקל. ונציע תחלה מ"ש הפוסקים בכה"ג דספק זה. הנה בפסקי מהרא"י סימן י"ד כ' וז"ל ובשם גרשום שכ' גרשון נ' דאם היה ידוע ששמו גרשום וכ' גרשון לא הוה גט כלל כי גרשום וגרשון שני שמות הן כו'. אמנם נכתב לי מנורנבר"ג שאותה אשה עדיין לא נשאת. א"כ ודאי לכתחלה לא תנשא אפי' לא אפשר אא"כ ע"י עדות ששמו גרשון. אבל אם תתברר ששמו גרשום היה נ' אפי' אם נשאת תצא כו' דאינו גט כלל עכ"ל. משמע מזה דאם לא נתברר אם שמו גרשון או גרשום אלא שהוא ספק אז אם נשאת לא תצא. ותמה ע"ז הג"פ ס"ק קי"ג דכיון דמדאורייתא אינו גט א"כ אפי' בספק תצא ע' טוש"ע סימן ק"נ. ותירץ ע"ז הת"ג סס"י קכ"ט ס"ק כ"ז דמיירי מהרא"י שפעמים היו קורין לו גרשון ואפ"ה אם נתברר דעיקר שמו בשעת לידה ושחותם א"ע הוא גרשום במ"ם תצא והגט בטל ולא דמי לגירש בשם טפל דהכא גרשון אפי' שם טפל לא הוי משום דהאנשים שקורין אותו בשם גרשון לא נתכוונו ליתן לו שם אחר רק מחוסר ידיעה כו' (וע' צ"צ סס"י פ"ד קרוב לזה) ומ"מ לא היה ברירא ליה סברא זו לומר דגרשון אפי' שם טפל לא הוי הלכך בהצטרף עוד ספק אם שמו באמת גרשון פסק דלא תצא וכן פי' בטיב גיטין בש"א אות ג' סק"ל וז"ל כיון ששמו העיקרי הוא גרשום במ"ם ולא נשתקע רק שבטעות הוסב בפי העולם לקרותו גרשון בנו"ן כו' ע"ש ויומשך מפירושם דאם הספק בעיקר הענין שמא לא היה נקרא כלל גרשון בנו"ן אז אפי' נשאת תצא (או שי"ל דתלינן שמהסתם נק' לפעמים כן בנו"ן דהא כ' בט"ג שם ס"ק ל"ו דעכשיו לא שכיח שיהי' נק' בפי הבריות גרשום במ"ם). אך הג"פ אינו מפרש כן אלא כפשוטו שלא היה נודע איך נכתב ונקרא אם הכל גרשום או הכל גרשון ובגט נכתב גרשון אפ"ה משמע דאם נשאת לא תצא. משום דשינוי גרשום לגרשון ס"ל למהרא"י דאינו שינוי גמור ודמי קצת ליצחק חקין. ונהי דאין לדמותו לגמרי ליצחק חקין להכשיר הגט בדיעבד. מ"מ מידי ספיקא לא נפקא אם נאמר דגרשון הוה כינוי לגרשום כו'. ולכן כשיש עוד ספק שמא היה שמו גרשון הוי ס"ס מעליא ע"ש. ולכן אין להוציאה מתחת בעלה עכ"ל. ולכאורה י"ל דמפרש ד' מהרא"י כפשוטן שהיו מסופקים ג"כ בקריאת שם הבעל בפי כל אם גרשום או גרשון ואפ"ה יש להקל שלא תצא. כי אפילו נק' ג"כ בפ"כ

רק גרשום וכ' גרשון י"ל דאינו שינוי גמור. וכן הבין הט"ג באות ג' סק"ל בהג"פ ממ"ש הג"פ סס"ק קי"ד שנסתפק לנו כו' ע"ש. ויומשך מזה דביצחק חקין אפי' נק' בפי כל רק יצחק וכ' חקין הגט כשר כיון שזה כינוי לעצם השם אע"פ שאדם זה לא נקרא בכינוי ההוא. והת"ג סס"י קכ"ט שם כתב בפשיטות על זה גם כן דודאי אינו גט כלל. ועיין לקמן אות ד' גבי חזקיה:

(נת' שי"ל דאתרעי רובא משום שאחיו נקרא יהודא ליב ושמ"מ עדיף מספק שקול וכשיש עוד סיוע טוב מעמידין הרוב על חזקתו. ויש לחקור איך היה הדין בספק שקול. ויש להציע תחלה מ"ש הפוסקים בזה. הנה בגט שנכתב גרשון ויש ספק ששמו היה גרשום משמע במהרא"י דלא תצא ויש שני פירושים בדבריו. א' דמיירי בידוע שנקרא גרשון לפרקים רק הספק בעיקר הנחת שמו. ב' דאפי' הספק בכל הענין לא תצא משום דהוי ס"ס כיון דאפי' אי ודאי שמו גרשום י"ל מ"מ גרשון ספק אם חשוב שינוי):

ג והנה בב"ש בש"א אות ג' משמע ג"כ דמפרש דברי מהרא"י כפשוטן דהביא תשו' מהר"א בן ששון סימן ל' שכתב בשם מהריב"ל דמדייק מפסקי מהרא"י הנ"ל טעמא דגרשון וגרשום מצינו בקרא דהם תרי שמות מש"ה הוי שינוי אבל אם לא היה בקרא תרי שמות הוה אמרינן דשם השני הוי כמו כינוי כגון גרשון בנו"ן הוי כינוי לגרשום במ"ם אע"ג דניכר במבטא השינוי מ"מ היה כשר ואמרינן דזהו כינוי ומזה תלמוד לכל השמות עכ"ל. ואי איתא דבמהרא"י הפי' כמ"ש הת"ג שנק' גרשון בנ' לפעמים א"כ לא מוכח מידי להיכא שיש שינוי במבטא ולא נק' כלל בשם הנכתב בגט אפי' לפעמים. אך הנה במכמ"א שע"ד סימן כ"ה הביא שמהרא"ם ומהראנ"ח תופסים במושלם הפך ממ"ש מהריב"ל דמשום שאין שם בעולם כמו אותו השינוי שבגט לא תלינן להכשיר ולומר דהוי כינוי כו'. ולסוף העלה דכשהכינוי באות האחרון של השם אין פועל שינוי כ"כ. משא"כ כשהשינוי באמצע התיבה וכש"כ בראשה. לכן י"ל דלא פליגי אמהרא"י דבגרשון השינוי בסוף התיבה. ועפמ"ש בט"ג בש"א א"ג רס"ק כ"ט י"ל הטעם בענין אחר דלא פליגי אמהרא"י משום בגרשון וגרשום אשכחן ג"כ שני השמות לחד גברא מש"ה בשם דכה"ג הוא שיש לצדד להקל בשינוי. ובתשובת מהר"א בן ששון סימן ל' שאצלי הוגה מכתיב' אאזמו"ר הגאון נ"ע עמש"ש מהריב"ל אם לא היה בקרא שתי שמות כו' כנ"ל וז"ל זה אינו להכשיר לגמרי אלא שלא היה בטל לגמרי וכל הדרכים האלו בה כו' ע"ש עכ"ל הזהב. כוונתו דמהרא"י ס"ל דשינוי כמו מגרשום לגרשון אילו לא היה גרשון שם אחר לא היה שינוי הפוסל מדאורייתא רק מדרבנן. אבל כיון דתרי שמות הם הגט בטל מדאורייתא:

(נת' מהריב"ל ומהר"א בן ששון הובאו ב"ש מפרשים ג"כ כפי' שני הנ"ל וס"ל דבשאר שמות כה"ג ר"ל שאין נמצא שם שיקרא בו אדם בשם השינוי אז הגט כשר לגמרי. והמכתב מאליהו התנה דדייקא שהשינוי בסוף התיבה כמו גרשון וגרשום שהשינוי באות האחרון אבל באמצע לא וכש"כ בתחלה. אולם מי כהחכם יודע פשר דבר רבינו ז"ל פסק דאפילו בכה"ג הגט פסול מדרבנן מיהת אבל שיהיה בטל הוא כשיש שם כהשינוי):

ד עוד מצינו בפוסקים בתה"ד סימן רל"ג בענין שם חזקיה והובא בש"ע סימן קכ"ט סכ"ז וע' ב"ש בש"א ריש אות ח' הביא שם דעת מהרי"ט דבידוע ששמו חזקיהו וכתב חזקיה פסול והרמ"א מכשיר בזה בש"ע והב"ש מחמיר בזה אבל הגט פשוט ס"ק קכ"ג התיר בשעת הדחק משום דכן מבואר בתשובת מהר"ם פדווא סוף סימן ל"ה בשם המרדכי. ובמכמ"א שע"ד סימן כ"ד כתב שכן מוכרח ג"כ בד' תה"ד דאלת"ה איך קאמר דבלא נודע כותבי' חזקיה ניחוש שמא זה האיש שמו חזקיהו ולא נקרא בכינוי חזקיה א"ו דאפ"ה כשר דכיון דחזקיה הוא קיצור השם של חזקיהו אע"פ שלא נקרא זה האיש בקיצור זה כיון שהוחזק זה הקיצור לעיצומו של שם ה"ל כאילו הוחזק בעיצומו של איש ואם גירש בו כשר. אבל בהוחזק חזקיה וכתב חזקיהו פסול דאע"ג שעיקר השם של חזקיה הוא חזקיהו מ"מ הנה זה האיש הוחזק בקיצור ולא בעיקר השם וה"ל שינוי לגביה משא"כ חזקיהו וכתב חזקיה עכ"ל בקיצור. ולא נהלם לי החילוק יפה דממ"נ אם ניזל בתר שמא ולא בתר איש זה דוקא דלהכי אע"פ שנקרא זה האיש חזקיהו ולא נקרא בשום פעם חזקיה מ"מ אם כתב בגט חזקיה כשר כיון דהוחזק זה הקיצור לעיצומו של שם חזקיהו וצ"ל דכשיראו בגט חזקיה יובן שיכול להיות שמו חזקיהו כיון דהכל אחד. א"כ כמ"כ להיפך כשנק' בפי כל רק חזקיה וכתב בגט חזקיהו ג"כ ראוי להיות כשר ואדרבה כש"כ הוא דאדרבה קיצור השם אינו מהחיוב שיהיה לכל אחד א"כ מה בכך שהקיצור הוחזק לעיצומו של שם מ"מ כיון שזה לא הוחזק כלל בקיצור א"כ אין לנו ידים מוכיחות שזהו המגרש אבל עיקר השם מהחיוב וראוי שיהיה לכל אחד ואע"פ שהוחזקו רק בהקיצור ולא בהעיקר מ"מ כוונתם לעיקר השם רק שמקצרים וכמו כינויי שבועות שבועה שבותה כו' ע' בתשובת דבר שמואל סימן ק' הובא בתשו' בית אפרים סימן פ"ח וכולם כוונתן לרמוז על השם העיקרי המונח בראשונה כו' ע"ש. ולולי דמסתפינא הייתי אומר דלפי דעת מהרמ"פ דמכשיר בחזקיהו שכתב חזקיה כמ"כ בחזקיה שכ' חזקיהו ומטעם הנ"ל דהמכמ"א כיון ששם אחד הוא וכמ"ש ג"כ הב"ש משום דמובלע בשם חזקיהו וגם מאי שנא מהא דפסק בשארקה שכ' שרה דכשר וע' במרדכי פרק המגרש שכ' בורייש והיה צ"ל באורייש דהקיל כיון שדרך מקום הכתיבה לדבר לישנא קלילא.

וכיון שכן נודע מעצמינו במקום הנתינה שמצד קלילות לשונם לא יכינו לומר באוריי"ש כן ביאר המכמ"א שע"ד סימן ד'. וא"כ כש"כ בחזקיהו וחזקיה שנדע מעצמינו דאיש אחד הוא אע"פ שלא נכתב ממש כמו שנק' כי אם נקרא חזקיה וכ' בגט בוי"ו יובן משום דדרך לכתוב עיקר הנחת השם כמ"ש מהרי"ט בשם זהבית הביאוהו הפוסקים. אמנם לפ"ד מהרא"י יוכל להיות כמו שהבין הב"ש ומהרי"ט וסיעתם דבידוע ששמו חזקיהו וכתב חזקיה פסול. וצ"ל משום דלא ברירא ליה כ"כ דודאי שם אחד הוא. וקושיי' המכמ"א דא"כ אמאי מכשיר בספק לק"מ דכבר ביאר זה הב"ש כשיש ספק תלינן דמהסתם נק' חזקיה כמ"ש בתלמוד. ועוד דמצינו חילוק בין ספק לודאי כנ"ל גבי גרשון וגרשום. וגם בענין שם אליה דפסק הב"י דאם כ' אליה בלא וי"ו כשר. ופי' הב"ש בש"א אות א' דמיירי כשאינו ידוע איך היה שמו. אבל אם ידוע ששמו אליהו וכ' אליה הוי שינוי השם אלמא דיש לחלק בין ספק לודאי. הן אמת המכמ"א לשיטתי' אזיל דשם ג"כ ס"ל אפילו ודאי שמו אליהו וכ' אליה כשר וצ"ל ג"כ מחמת קושיא הנ"ל דאם בודאי פסול איך יכשירו בספק. וע' ג"פ סס"ק קי"ו. אמנם הב"ש לא ס"ל כן ומחלק בין ספק לודאי ועמ"ש לקמן בזה סוף אות וי"ו. גם הג"פ מחלק בין ספק לודאי גבי חזקיה שכתב חזקיהו דפסול וכשיש ספק שמא נק' חזקיהו הקיל:

(**נת**' ענין שם חזקיה לדעת רמ"א אפילו ודאי שמו חזקיהו בוי"ו ולא נק' כלל חזקיה בשום פעם אפ"ה כשר כשכתב חזקיה. והמכמ"א פי' טעם הקולא דרמ"א דאזלינן בתר השם. משום דזה הקיצור הוחזק לעיצומו של שם אע"פ שלא נק' כן איש זה ומ"מ בחזקיה שכ' חזקיהו פסול ובספק הקיל הג"פ. ומכמ"א ס"ל דכל היכא דודאי פוסל ה"ה ספיקו והב"ש מחלק בין ספק לודאי ופוסל בחזקיהו ודאי שכ' חזקיה ומ"מ בחזקיה שכ' חזקיהו פסול אפי' בספק):

ה והנה עוד צריך לעמוד על הא דפסק הב"ש בש"נ אות ב' גבי מי שנק' מעריסה שארקה דאם כ' שרה הגט כשר. דמ"ש מחזקיה שכתבו בגט חזקיהו ומאליהו שכ' אליה דהגט פסול. ומהרא"י כתב בתשובה הביאה מהרש"ל ביש"ש פ' השולח סימן כ"ה ובס"ש דפ"ה ובג"פ ס"ק ס"ז וז"ל אם נקראת האשה מעריסתה שערלין למה יכתבו שמה שרה פשיטא דהוי כמו שינה שמה עכ"ל. הן אמת שהב"ש חילק ביניהם משום דשרה ושאראקה הנקודות שוים. משא"כ שרה שערליין מ"מ צ"ל מי הכריחו לחילוק זה להקל מסברא בעלמא בענין שינה שמו ושמה כו'. והנלע"ד משום דעל כרחינו צריך לחלק בין שם דנערות לשאר השמות כמ"ש בש"ע סימן קכ"ט סט"ו מי שיש לו שני שמות והשם השני יוצא מהשם הראשון בשם דנערות א"צ לכותבו ופי' הג"פ ס"ק ע"א דפי' שם דנערות הוא

בין קיצור השם בין אריכות השם כגון בילא בולטא כו' דהוי אריכות וצפורה פורה דהוי קיצור. ואפי' רובא קרו ליה בשם דנערות ופורתא בשם המובהק א"צ לכתוב שם דנערות כלל. ואפי' אם כ"ע קרו ליה רק בשם דנערות ולא יזכר ולא יפקד שם המובהק. כגון באשה שאינה יכולה לכתוב ואינה עולה לתורה. עכ"ז דעת מהרא"י בפסקיו סימן י"ב לכתוב רק שם המובהק לבד. וכן פסק הב"ש אבדיעבד עכ"פ ולכאורה צ"ל הא בשאר שני שמות כשכתבו השם הנשתקע לבד הגט בטל. וא"כ ה"נ הרי נשתקע שם המובהק כמו באשה שנק' שערלין ונשתקע שם שרה ממנה למה יהיה הגט כשר כשכ' בגט רק שרה והרי נשתקע שם זה ממנה. אך בס"ש דפ"ז ע"א תירץ וז"ל ובנ"ד נראה דלא שייך המחלוקת היכא דנשתקע שם העריסה דהבאתי לקמן בשם שמחה משום דשאני שמות אלו דבתוכן הוא שם העריסה ולכן לא נקרא דנשתכח שם המובהק אחר דכינויו מורה עליו עכ"ל ולכאורה יש לגמגם על תירוץ זה דנהי שלא נשתכח שם המובהק מידיעה משום דכינויו מורה עליו מ"מ נשתכח מקריאה והמכמ"א ש"ד סימן י"ג העלה דכל שם שנשתקע מקריאה אע"פ שלא נשתקע מידיעה אין לכותבו בגט אחד אפילו עם שם הקבוע לו. לכן י"ל התירוץ בענין אחר דאזלינן בתר שמא ר"ל בתר הנחת שם זה בישראל שידוע דשערלין נמשך משם שרה והכל ענין א' רק שהוא געגוע השם שרה. א"כ לא שייך כלל לומר נשתקע שם שרה דמה שקורין שערלין היינו ממש שרה בגעגוע וימשך נפ"מ לדינא משני התירוצים. דלתירוץ ראשון לא מהני רק לשלא נחשוב שם שרה לנשתקע אבל אם מעריסה לא ניתן לה רק השם דנערות של שרה אם כ' בגט שרה ה"ל שינה שמה. משא"כ לתירוץ שני' כיון דאזלינן בתר הנחת השם בישראל א"כ אפילו לא ניתן לה רק השם דנערות ובגט כתב שרה הגט כשר כיון דהכל שם אחד. אך מכל מקום היינו דוקא בשם דנערות שמיוחד רק לשם מובהק זה ולא כשהוא שייך גם כן לשם מובהק אחר. ואף גם זאת לא הקיל הב"ש רק כשהשם דנערות דומה ממש ביותר לעיקר השם כמו שרה ושארקה. אבל בשרה שערליין אין להקל כמ"ש מהרא"י דהוי כמו שינה שמה משום דאין מובן כ"כ בפשיטות שהכל שם א' כמו בשרה שארקה כמ"ש הט"ז שבב"ש שבזה ידעו הכל ששם א' הוא. (משא"כ בשערליין שרה וה"ה או כש"כ בציפא צפורה ועמ"ש מזה בתשובה אחרת) וזהו כסברת מהרא"י בתה"ד גבי חזקיה כיון שהתלמוד מכנה כו' וכמש"ל אות ד' בשם המכמ"א גבי חזקיה זה הקיצור הוחזק לעיצומו של שם דדבריו מטין כסברת הב"ש ומה שפסל בחזקיה שכתב חזקיהו אינו עולה יפה לסברא זו דהב"ש. וסברת המרדכי פ' המגרש הנז' שם ג"כ מורה לכאורה כן ועיין לעיל סוף אות ד' מ"ש דלהמכמ"א וג"פ אפשר אפילו מי שנק' בפ"כ אליהו וכתב בגט אליה כשר ובס"ש

נסתפק בזה ולא החמיר רק משום שי"ל דשני שמות הם א"כ בשרה שארקה י"ל דכנים דברי הב"ש והמחמירים בחזקיה חזקיהו ג"כ משום דלא ברירא דשם אחד הוא. ואין קושיא להב"ש ממ"ש הב"י סימן קכ"ח בשם הרשב"א כי אין אנו משתמשים בשמוש שמות בגיטין אלא בשם הנחתם הראשונה ע"ש הפי' בחידושי הגהות דהכא שאני דמובן לכל ששם א' הוא. וע' בתשובת ד"ש סימן ק' שבב"א סימן פ"ח לכאורה סיוע להב"ש. והנה אף שנחלקו האחרונים על הב"ש כמ"ש בש"א או"א אם על אברם כתב אברהם כשר והשיגו הט"ג סק"ו גם בג"פ סימן קכ"ט ס"ק י"ד כ' דהגט בטל. מ"מ י"ל דבשארקה שכ' שרה לא פליגי דשאני גבי אברם שכ' בס"ש דף א' דאברם ואברהם ב' שמות הן שנא' ולא יקרא עוד שמך אברם כו'. אבל הכא שהוחזקו לקרות לשרה שארקה י"ל דלא פליגי עליה:

(**נת**' לעמוד על פסק הב"ש בשארקה שכ' שרה דהגט כשר. משום דע"כ צריך לחלק בין שם דנערות דאפי' נשתקע שם המובהק וכ' בגט כשר. משא"כ בשאר שני שמות דכ' שם הנשתקע הגט בטל. ויש ע"ז שני תירוצים או משום דכיון שקורין בשם דנערות דמוכח על שם המובהק ה"ל לא נשתקע שם המובהק. לפ"ז דווקא בקראו לו מתחלה בשם המובהק ולא כהב"ש. או משום דאזלינן בתר שמא כיון דשם זה ושם דנערות חד שמא אינון. א"כ לפ"ז יש לקיים דינו דהב"ש כשהן קרובין זל"ז מאד כמו שרה שארקה ולא מצינו שהן ב' שמות):

ו ומעכשיו נבוא לבאר שאילתינו בס"ד. אם בנ"ד הוי ספק שקול אם נקרא במילתו יהודה או יודא ועכשיו נקרא יודא כנהוג שכל יהודא נקרא יודא ובגט נכתב יהודא. הנה אם באנו ללמוד להקל מדינו דמהרא"י הנז' לעיל אות ב' בספיקא דגרשון וגרשום. אין זאת רק לפי' הג"פ במהרא"י המבואר שם דאף אם הספק שמא נקרא בפ"כ ג"כ רק גרשום אפ"ה אם כתב גרשון כשר מצד ס"ס דא"כ ודאי ה"ה בנ"ד. ואף דשם פסק דלא תנשא לכתחלה שא"ה דגרשון וגרשום ב' שמות הן אבל ביהודא ויודא דשם א' הן ודאי דיש להקל לפ"ז אפי' לכתחלה מצד הס"ס ובלא"ה נתחבט הג"פ שם למה לא יקילו לכתחלה מצד הס"ס. ואף כי באמת רוב האחרונים מחמירים בס"ס במקום חזקת איסור א"א כמ"ש הפנ"י בק"א דכתובות וסדר אלי' רבא סוף ח"א. מ"מ הכא קיל טובא מנדון דמהרא"י וכיון דבנדון דידיה הקיל דיעבד הכא אפילו לכתחלה. אמנם לפי' הת"ג אינו ענין כלל לנ"ד דשאני התם בעובדא דמהרא"י שהיה נקרא ג"כ גרשון בנו"ן משא"כ בנ"ד שנקרא יודא לבד והספק שמא אפילו במילתו לא נקרא יהודה. וכדבריו משמע לי להדיא ביש"ש פ' השולח סימן ל"א בשמות אות ג' שהביא שם עובדא הנ"ל דגרשון

וגרשום ונראה שזהו השאילה שבמהרא"י ושם כתב שהמגרש עצמו (הנקרא גרשון או גרשום) ואחיו היו מסופקים בדבר איך נק' שמו גרשון או גרשום. וא"א שיהיה מסופקים איך נק' בפי כל דנחזי אנן ואינהו א"ו צ"ל כדפי' הת"ג שהספק רק על הנחת שמו המובהק במילתו כו' וא"כ אין זה ענין לנ"ד. ודברי מהרא"י הואיל ואתי לידן נימא בהו מילתא דמ"מ קשה כיון דאם ודאי שמו גרשום ס"ל דהגט בטל אפי' היה נקרא גרשון בפי העולם משום דבטעות קורים לו כן בלי כוונה א"כ אמאי בספק כשר. ותירוץ הט"ג דחוק ונ"ל דסברא זו דכיון דאין מכוני' לקבוע לו שם לא מבטל מיני' שמי' המובהק היינו בידוע ששמו כך אבל כשהדבר ספק אמרינן דזה שקורין לו גרשון חשוב שם וע' בפסקי מהרא"י סימן קל"ח דמתוך הספק כו' ודו"ק. אמנם הנה עדיין יש לצדד להקל לסברת הפוסקים שנז' לעיל אות ג' דאם שינה לשם שאינו שם אחר אין הגט בטל כשהשינוי מועט כמו מגרשון לגרשום. א"כ בנ"ד דיודא ויהודה שם אחד הוא לא גרע משינה לשם שאינו שם אחר כיון דאדרבה שם אחד הוא ולא שם אחר. וגם השינוי מועט ביותר כמו מגרשון לגרשום. לכך י"ל שאינו בטל מדאורייתא. ולכן כשיש ספק שמא באמת שמו יהודה יש לצדד להקל אפי' לכתחלה. ואף אם בספק שקול אין להקל מ"מ נ"ד עדיף מספק שקול כמש"ל (תחלת אות ב'). אפס אין להעמיד יסוד על קולא זו דמקור חילוק זה נמשך מדיוק מהריב"ל בפסקי מהרא"י סימן י"ד. ולפי' הת"ג במהרא"י אין מוכרח לומר כן דדייקא התם הוצרך מהרא"י לזה דשני שמות הן. לכן אע"פ שנקרא ג"כ גרשון לא מהני כיון שהוא בטעות כו'. אבל כשאין נק' כלל בשם שכתב בגט אפילו אין שם כזה בעולם י"ל הגט בטל אמנם ממשנ"ת אות ד' בענין שם חזקיהו חזקיה ואליהו אליה יש למצוא היתר בנד"ז לסברת מהרמ"פ דאפי' שמו ודאי חזקיהו ואפי' אם בפ"כ נקרא כן רק חזקיהו וכתב בגט חזקיה כשר וכ"פ בט"ג בש"א אות ח' ססק"א. ונת"ל אות ד' הטעם בשם המכמ"א כיון שהוחזק זה הקיצור לעיצומו של שם כו'. א"כ כמו"כ ביודא שכתב יהודה. ואף שלכאורה זה דומה לחזקיה שכ' חזקיהו הרי כתבתי אות ד' דבאמת אין טעם לפסול אפי' בזה לסברת המכמ"א הנ"ל. ותו דאף אם נדמיי' לחזקיה שכ' בגט חזקיהו הרי פסק הג"פ סס"ק קכ"ג דאם לא נודע אם שמו חזקיה או חזקיהו ונתגרשה בשם חזקיהו יש להקל בשעת הדחק. גם יש לדמותו למה שהקיל הב"ש בספק דאליהו שכ' אליה כנ"ל אות ד'. וגם לספק שקול דאליה שכ' אליהו דהיינו כשנקרא בפ"כ אליה בלא וי"ו כתב בס"ש דף ז' ע"ב דמחשיב זה מהרי"ט לספק שקול שמא שמו כך ר"ל גם לתורה וממילתו. ולכן מצריך בכה"ג שני גיטין מספק ואפ"ה דיעבד אם כתב רק גט א' בוי"ו י"ל דכשר דהכי משמע מלשון מהרי"ט שם שכתב יש לכתוב ב' גיטין כשיש ספק

בדבר. משמע קצת דאינו רק לכתחלה. ולא אביא ראיה ממ"ש הב"ש בשם הס"מ דאפילו לכתחלה א"צ רק גט א' בשם אליהו די"ל טעמו דס"ל דאפי' בכה"ג אינו ספק שקול רק כמו רוב דס"ל דלא אתרע רובא בכך כדמשמע בט"ג בש"א אות א' ס"ק ל"ג דה"ט דהס"מ. מיהו י"ל דמ"מ יש ראיה דשם יש מיעוט שנקרא אליה רק כיון דרוב נקראים אליהו אזלינן בתר רובא ולא מרעינן הרוב מחמת שנקרא בפ"כ אליה בלא וי"ו כמו"כ י"ל דלא מרעינן הרובא דנ"ד דהוא רובא דעדיף טובא עד שממש אין גם אחד שיהיה נק' יודא רק שבאנו לחוש בנד"ז מצד שאחיו נק' יהודה ליב י"ל דל"ח כ"כ ריעותא גדולה לרוב וחזקה גדולה כזו. כש"כ שבנ"ד ידוע שמי שנק' אחריו המגרש היה שמו יהודה לתורה ובפ"כ יודא א"כ מסתמא גם המגרש נק' כן. וגם אם נאמר להקל בספק אליה שכ' אליהו ממה שהקיל הב"י בספק אליהו שכ' אליה. א"כ כמו"כ יש להקל בנ"ד דדומה לספק אליה שכתב אליהו. אלא שאין להכריח דין זה מפסק הב"י כדחילק המכמ"א דחזקיהו שכ' חזקיה כשר. משא"כ חזקיה שכ' חזקיהו. דאם קיצר במקום שאמרו להאריך ס"ל להקל טפי מאילו האריך במקום שאמרו לקצר:

ואמנם עפמש"ל אות ה' יומשך ג"כ להקל בנד"ז. לפי פסק הב"ש גבי שארקה שכ' שרה דכשר. ועכצ"ל משום דאזלינן בתר הנחת השם בישראל. א"כ כמ"כ יודא שכ' יהודה דג"כ ידוע ומובן לכל דהכל שם א' ממש כמו שארקה לגבי שרה. שהרי הב"ש כ' שם גבי שארקה וז"ל ואלז גוטלין שהוא כינוי לגוטא י"ל דדמי לשרה שארקה כו' אע"ג דמוסיפין תיבת אלז כו' עכ"ל מכש"כ גבי יודא ויהודה דהכל פי' אחד לשון הודאה ע' שו"ת חב"י סימן קל"ט. ואף שנת' למעלה אות ה' שאפשר לגמגם בפסקו דהב"ש. מ"מ בנ"ד שהוא רק ספק וי"ל יותר שנקרא באמת יהודא ודאי יש לסמוך על כל הנ"ל להקל. וכמו שהקיל הב"י בספק דאליהו אליה שכ' בגט אליה עיין לעיל סוף אות ד' וקושיית המכמ"א שם מה בין ספק לודאי י"ל דבאמת אפי' בודאי יש לצדד להקל בשינוי זה כסברת הב"ש גבי שארקה שרה ומ"מ לא רצו להקל ממש בודאי אבל בספק הקילו כמו"כ י"ל בנד"ז עכ"פ:

(**נת**' מה שיש להוציא מכל הנ"ל להקל בנ"ד. מספיקא דגרשון גרשום א"א להוציא קולא לפי' הת"ג במהרא"י שהוא הפי' הנכון. רק ממ"ש מהריב"ל בדין שינה לשם שאינו שם אחר יש להמציא קולא לנ"ד. מפסק הג"פ גבי ספק חזקיה שכ' חזקיהו יש לפשוט להקל בנ"ד. וכמו"כ מספק אליה שהקיל הרב"י. וגם ממשמעות מהרי"ט גבי ספק שכתב אליהו. ומפסק הב"ש גבי שארקה שכ' שרה):

ז אמנם מה שנשאר עוד לבאר בנד"ז מה שיש לחוש כי אם קראוהו במילתו יודא הוא בכוונה שיהיה שמו יודא ולא יהודא שלא יהיה שמו שוה לשם הקדש של אחיו יהודא

ליב. ואם כן יש לדמותו לאברם אברהם דהוי ב' שמות משום שנאמר בתורה ולא יקרא כו'. ול"ד לשרה שארקה. וע' ט"ג ש"א אות א' סק"ה. וה"נ אם ניתן בכוונה ה"ל כנקרא אברם שאינו אברהם. וא"כ בספק זה יש להחמיר דה"ל ספק דאורייתא. ול"ד לספק דאליה שהקיל הב"י דהתם צ"ל דליכא חששא דאורייתא כיון שהנביא נקרא ג"כ אליה כו'. אך יש לצדד דאפי' בכה"ג ליכא שינוי מדאורייתא כיון דבאמת בכל אומתינו יודא ויהודא שם א' הוא. א"כ מה בכך שאביו נחכוין ליודא דוקא ולא יהודא הרי עכשיו אין מי שיודע מחשבת אביו שאביו כבר מת והוא יתום ומחזיק שמו יודא בלי כוונה זו שלא יהודא וכוונתו וכל הקורא לו יודא יתכוין כשאר יודא שהוא שם א' עם יהודא ואין לנו אלא שם שמחזיק לעצמו כדפרש"י. ול"ד כ"כ לאברם ואברהם שהתורה עשאם ב' שמות מחולקים לכן גם עכשיו הוא כן. אבל כוונת אביו אינו ענין נגד הנחת השם בישראל דיודא ויהודא שם א' הוא ועכ"פ נראה דלא חמיר שינוי זה מאליה אליהו דג"כ כ' הב"ש דהוי שינוי. ועכ"ז הקיל הב"י בספיקו. ועוד והוא העיקר דבנ"ד חששא רחוקה שקראוהו יודא שהרי מי שנקרא על שמו נקרא יהודא ומשום שאחיו נקרא יהודא ליב י"ל שדי ההבדל שהוא נקרא ליב בפ"כ לכן מנלן לחוש ולאחזוקי ריעותא. דהא אדרבה רוב העולם נקרא אליהו מלא אך שמ"מ י"ל שאין זה רוב ממש משום דגם הנקראים מלא יש שהעולם קורין אותו חסר וא"כ י"ל דהנקראים בפ"כ מלא אינם רוב אך מ"מ ספק שקול מיהו הוי ואפ"ה מכשירין. וכמ"ש הטעם בב"י סס"י קכ"ט כיון שאחרים נקרא כן (היינו שיש אנשים בדה"י ששמם אליה בלא ו'). וגם אליהו הנביא עצמו נקרא כן בה' מקומות עכ"ל. ולכאורה מה שאחרים נקרא כן אינו טעם רק לשלא נאמר דהוי מיעוטא שיהיה נקרא אליה. לזה אמר כיון שאחרים כו'. אבל מ"מ לו יהי דשכיח שיהיה נקרא אליה חסר כמו שיהיה נקרא מלא א"כ ה"ל ספק שינה שמו דה"ל ספק דאורייתא. כיון שהספק שמא לא נקרא אליה כלל היינו שי"ל שנקרא לתורה ולחתימה ובפ"כ אליהו בו'. א"כ ה"ל ספק שינוי. אעכצ"ל דעיקר הטעם כיון שהנביא עצמו נקרא ג"כ אליה בה' מקומות. א"כ חזינן דשם זה המלא לפעמים מחסרין הוי"ו. א"כ אף אם שם איש הזה המגרש הוחזק לעולם מלא יש סברא לומר כשכ' חסר אינו שינוי. ומש"ה כיון דיש ג"כ ספק שמא נקרא חסר ולא אתחזק שיהיה ודאי נקרא מלא יש להקל בדיעבד. א"כ כמ"כ בנ"ד שיש ספק ששמו יהודה יש להקל אף שאין זה רוב בנ"ד מצד אחיו הנקרא ליב כנ"ל. מ"מ ספק מיהו הוי כיון דלא ברירא כ"כ שאחיו נקרא ממילתו יהודא ליב כי נשאר יתום בלא אב והחזיק מעצמו כשנתגדל לעלות לס"ת יהודה ליב וגם אם נק' יהודא ליב לא ברירא דלא נקרא אחיו יהודה כיון דמ"מ אין זה שמות שוים ממש. א"כ בספק יש להקל

כמו באליהו אליה כנ"ל. ואף דהכא הספק רק שמא נק' במילתו יהודה. אבל בפ"כ נקרא ודאי יודא. משא"כ התם שהספק שמא נקרא אליה בין לתורה בין לחתימה בין בפ"כ. אבל אי הוה ידעינן עד"מ דנק' בא' מהן אליהו מלא אפשר לא היינו מקילין כשכתב בגט אליה משום ספיקא דשמא נק' בהשאר אליה. י"ל שאני התם שהם ב' שמות. ועוד דהג"פ כתב דלרמ"א יש להקל אף בידוע ששמו אליהו וכ' אליה. וא"כ אפשר להב"י ג"כ יש להקל כשיש ספק שמא נקרא בפ"כ אליה. ועוד דיש סמך להקל בנ"ד משום שהוא גט מומר לע"ג וכתבו בו וכל שום. והנה הג"פ סימן קכ"ט ס"ג סס"ק י"ד כ' בשם מהרשד"מ דזה מועיל לשינוי קל כגון איסקופיא שכ' חסר יו"ד אע"ג דהרשב"ץ פוסל בכה"ג. מ"מ מהני וכל שום. והרח"ש השיג עליו דבמקום שינוי לא מהני וכל שום כמ"ש בש"ע שם סעי' הנ"ל. והג"פ הליץ בעד הרשד"ם דבנידון שלו אינו שינוי ממש כו':

והנה לצדד בזכותו דמהרשד"ם יש לעורר דבר חדש לא ראיתיו בס' הפוסקים והוא דעת הר"ן במשנה דבראשונה היה משנה שמו כו' דלהירוש' אם כתב וכל שום אפילו שינה שמו ממש כשר שכך כתב הר"ן ז"ל דהירושלמי מיירי למי ששינה שמו במקומו דבלא וכל שום אינה מגורשת ועם וכל שום משמע דס"ל דמגורשת כו'. וגמ' דילן לא איירי כלל באפיך שמי' ממש. ואפשר דס"ל שאם שינה ממש אפי' כ' וכל שום לא הועיל וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ג (והוא בש"ע סימן קכ"ט ס"ג) עכ"ל. אמנם הרא"ש בתשו' כלל ט"ו סימן ד' פי' זו הירוש' להפך והוכיח ממנה כדעת הרמב"ם והש"ע אך בקה"ע בירוש' הוכיח בראי' נכונה מהירוש' כדעת הר"ן בהירוש' (אלא דמהתימה שנעלם ממנו שקדמו הר"ן בפי' זה אע"פ שמביא ד' הר"ן ע"ש). גם לפירושו בקונטרס אם כתב אנא פלוני אע"ג דאפיך שמיה יש לצדד יותר להקל כשכ' וכל שום. אלא דלכאורה לא הבינותי איך נסתפק הר"ן אם פליגא ש"ס דילן אירוש' דהא במעשה דנפאתה ותפאתה ר"פ התקבל אמרו דהגט חספא אע"פ שהיה בימי רב נחמן דמסתמא כ' וכל שום כתקנת ר"ג א"כ ברור דלא ס"ל כהירוש'. ויש לדחות דלאו לעולם היה כ' וכל שום וכדפרש"י גבי והוא דאתחזק בתרי שמיה. אבל לא אתחזק א"צ לכתוב וכל שום והיינו שלא התקין ר"ג לכתוב וכל שום רק כשיש לו שום וחניכה ידועים. וכ"מ בתשו' הרשב"א סימן אל"ף רי"ג הובאה ב"י רס"י קכ"ט וכש"כ לפר"ת גבי התקין לכתוב כו' דלק"מ. ובחי' הרמב"ן פ' השולח פי' דהירוש' נתכוין לאפוקי מפר"ת שיכתוב בפי' אנא פ' דמתקרי פ' דא"כ מה הועילו חכמים בתקנתן שיכתוב שמות אחרים אלא כותב אני פ' וכל שם אחרן וחניכה דאית לי עכ"ל ואכתי קשה שמא יהפוך עיקר שמו מראובן לשמעון אעכצ"ל כמ"ש הר"ן דאפ"ה אם כ' וכל שום כשר להירוש' ויש לדחות דשמו א' ידוע וא"א להפכו

רק החששא שיכתוב עוד שמות אחרים. וע"ז אמרו שיכתוב רק וכל שום עם שם א' הידוע. ומוכרח לפרש כן בהרמב"ן דהא ס"ל אפי' כותב שם דמ"כ וכל שום על שם דמ"נ אינה מגורשת כדלקמן וכש"כ בכתב שם אחר לגמרי דהגט בטל וראיתי בג"פ סימן קכ"ט ס"ק י"ד דהרמב"ם מפרש המשנה דפ' הזורק שינה שמו ושמה כו' דמיירי בשינוי גמור דכ' על יוסף יוחנן וקמ"ל אע"פ שכ' וכל שום הגט בטל. וא"כ יהיה מזה סתירה לפי' הר"ן בהירושלמי אבל באמת א"כ עיקר הרבותא חסר מהמשנה דהל"ל בהדיא אע"פ שכ' וכל שום הגם שי"ל דאמשנה דהשילח סמיך דהתקין ר"ג שיכתוב איש פ' וכל שם שיש לו דוחק הוא גם. דהרשב"א הובא בש"ג ובתוי"ט פ' הזורק שם דהעמיד המשנה דלאו בשינוי גמור מיירי מחמת קושיא זו דאל"כ מאי קמ"ל אמאי לא פי' דהרבותא היא אע"פ שכ' וכל שום א"ו משום דא"כ העיקר חסר מן הספר גם בתוי"ט שם שרצה לתרץ קושית הרשב"א לא עלה ע"ד לפרש דמיירי עם כל שום וכן דין כ' חניכתו וחניכתה דפ' בתרא לא העמידו הפוסקים דמיירי עם כל שום דווקא. ועיין בג"פ סימן קכ"ט סק"ז מזה. גם בלאה"נ דוחק לפרש כנ"ל דהא במשנה פרק השולח שנינו היה משנה כו' התקין כו' אלמא דלשינוי ההוא מהני כל שום ואיך יסתום שינה כו' דלא מהני. אע"ג דהאמת שיש לחלק דהתם אינו שינוי רק שכ' שם דבמקום הכתיבה לבד. מ"מ ה"ל לפרש שינה שמו לשם שאינו שמו כלל אע"פ שכ' כו'. א"ו המשנה לא מיירי נידון כל שום ואין ממנה סתירה להירוש'. אמנם לענין הלכה ודאי דכל הפוסקים ס"ל דש"ס דילן לא ס"ל כהירושלמי גם הר"ן מסיק אח"כ כן או שי"ל דס"ל להפוסקים דהפי' בירוש' כדפי' הרא"ש בתשו' שהרי רבו הפוסקים דפוסלים בכ' שם הטפל עם כל שום כמ"ש בחה"ר ועב"י רס"י קכ"ט ובמכמ"א שע"ד סימן ז' ביש לו ב' שמות א' במקום הכתיבה וא' במקום הנתינה פוסל הרמב"ן כשכ' שם שיש לו במקום הכתיבה וכלל שם דמקום הנתינה בכל שום ודקדק כן מלשון הברייתא אינה מגורשת עד שיכתוב שם דיהודה כו'. הן אמת שבתוספתא משמע דאין קפידא וכן פ' הר"ן והוא ז"ל הצריך לשבש התוספתא. אך עכ"פ כ"ש וק"ו לשינה שמו ממש דלא מהני וכל שום והגט בטל כדפסק בש"ע סעיף ג'. ומ"מ י"ל דיש לצדד כשאין שינוי ממש כהנדון דמהרשד"ם שיש להקל כיון שיש סברא בירוש' להקל אפי' בשינה ממש. וצ"ע כיון דהש"ע ס"ב פוסל בשם טפל עם כל שום וכ"ד הב"ש ססק"ג ובש"ע ס"ד פסלו במקום כתיבה עם כ"ש. א"כ איך נקיל בנדון דהרשד"ם. ואגב שבא לידן ברייתא הנ"ל והתוספתא דסתרי אהדדי ועג"פ ס"ק ט"ז בזה. ונ"ל ישוב ע"ז והבאת שלום ביניהם דהברייתא מיירי שמגרש אשתו שביהודה ביהודה והיינו שהכתיבה ונתינה במקום א' להכי אינה מגורשת אם כתב שם דגליל

אע"פ שכ' וכל שום כיון שאינו לא מקום כתיבה ולא מקום נתינה. משא"כ התוספתא מיירי שהכתיבה ביהודה והנתינה בגליל ע"כ מכשיר בכתב שם דיהודה עם וכל שום אשם דגליל שהרי עכ"פ נכתב בהגט מקום כתיבה וכ"ת דדוחק להעמיד הברייתא בכה"ג שהכתיבה ונתינה במקום אחד דא"כ אפי' כ' השם דיהודה בלא כל שום תהיה מגורשת לדעת הפוסקים דס"ל כן. אך ז"א דוחק לכמה גדולי הפוסקים דס"ל דאפי' כה"ג הגט פסול בלא כל שום כמ"ש במכמ"א. אלא דאף אם הפי' כן בהברייתא מוכח עכ"פ במכ"ש דשינה שמו ממש וכ' וכל שום דודאי אינה מגורשת לגמרי כיון דאפי' כ' שם דגליל עם כ"ש אינה מגורשת. וא"כ זה ודאי נגד הירוש'. [הג"ה לאח"ז. ז"א כי בתוספות סד"ה וכל שום משמע שמפרשים הברייתא שלא כתב וכל שום רק שם אחד לבד וכן משמע בהדיא בירושלמי וכ"כ בסה"ת סימן קכ"ו]. ולכן נ' דהירושלמי ג"כ לא מכשיר באפיך שמיה לפי' הר"ן אלא ע"י שהחזיק שמו כן. וכיון שהחזיק שמו כן לכן כשכ' ג"כ וכל שום דבזה נכלל שמו הראשון מגורשת. ומזה ראי' למ"ש בס' א"ח בשם תשו' רש"י הובא ב"י סימן קכ"ט. משא"כ בברייתא לא מהני כשיגרש ביהודה בשם דגליל עם כל שום כיון שבמקום כתיבה ונתינה לא הוחזק בשם דגליל:

ועתה נבאר בקצרה הטענות להקל בנ"ד. הא' י"ל כיון דיודא הוא שם דנערות ליהודא (ע' לעיל אות ו' דמוכרח מכל הפוסקים החילוק) ה"ל כמו שארקה לגבי שרה (ע' לעיל אות ד') רק שמא יש לחלק משום שאם נק' יודא הוא בכוונה ולא יהודה ע"ז אפשר להשיב דכוונתו אינו מעלה ומוריד כיון דעכשיו מוחזק יודא ויהודא לשם אחד (ע' לעיל אות ה') ול"ד לאברם אברהם דלעיל אות ד' שאין מוחזק כלל לשם א' מאחר דהתורה החזיק זה לשני שמות משא"כ הכא אפי' נדמהו לחזקיהו שכ' חזקיה ג"כ מכשירין במקום עיגון גדול מה"ט דהתלמוד מקצר כו'. (ע"ל אות ז'). וי"ל דאף אם אביו קראו יודא בכוונה מ"מ הרי עכשיו שכבר הוא יתום ומחזיק שמו יודא בלי כוונה זו שלא יהודה. וכיון דנודע לכל שכל יודא הוא יהודא. א"כ מוחזק בידיעה לכל מכיריו ביהודה (וידיעה נמי י"ל דמלתא היא. וע' במכמ"א שפלפל בענין שם הנשתקע מקריאה ולא מידיעה דמחמיר בזה) ואין לנו אלא שם שמחזיק לעצמו כדפרש"י. הב' דיש לספק שמא נק' באמת יהודה. והרי הב"י הקיל בספק דאליה אליהו. (ע"ל אות ז'). וגם ענין זה הספק עדיף מלבד היות ספק להגיע אל האיסור עוד זאת י"ל דכיון שלא ברור כלל שאינו נק' יהודה א"כ ממילא הוא בחזקת יהודה כשאר כל יודא ובתר חזקה אזלינן כדפרש"י גבי והוא דאתחזק כו'. הג' הטענה דוכל שום מהני לשינוי קל לפ"ד הרשב"ם. ואף שי"ל דהפוסלים בשם טפל או בשם דמ"כ עם כל שום במכש"כ שלא יסברו דינו דרשד"ם. מ"מ המקילים בזה י"ל

דיסברו כוותי'. ולא לסמוך ע"ז לבד ח"ו רק לצרפו לסניף כיון די"ל דנ"ד ה"ל כשארקה שכ' שרה. ועם כי יש לחלק קצת ע"ז יש לצרף הסניף דוכל שום. וגם העיקר שיש לומר יותר שנק' באמת יהודה:

עוד על ענין הנ"ל דהירושלמי:

הנה בתשובת רש"י שבב"י סימן קכ"ט גבי יוסף בן שמואל ומפני הרמאים שהיו משנים שמם תיקן רבן גמליאל לכתוב כן הרי אינו מפרש כמ"ש בפירושו בגיטין (ל"ד ב') שהיה כותב השם שיש לו במ"כ וכו' דא"כ אין זה ענין רמאות כלל. א"ו מפרש שהיה משנה שמו בכוונה ומזיד ואעפ"כ כשר כשכתב וכל שום אלא דלרש"י י"ל דהיינו שהחזיק שמו כן שלשים יום. אבל הירושלמי א"א לומר כן דא"כ מאי פריך ע"ז מהמשנה דבב"ב פרק ג"פ כותבין גט לאיש כו' ובלבד שיהא מכירין. ומקשה אם במכירין איך שייך שהיה משנה שמו ושמה. והוצרך לתרץ שמכירו בפניו ואינו יודע שמו. ור"ל דלכן יכול לרמאותו ולכתוב שם אחר. ואם מיירי שהחזיק שמו כן שלשים יום וזהו השינוי א"כ לק"מ דמכירו שזהו בעל אשה זו ע"י חזקה דשלשים יום. והחזיק כן שמו. ועיין בש"ע סימן י"ט ס"ב. אלא משמעות הירושלמי שלא החזיק שמו למ"ד יום. ואעפ"כ מהני ע"י שכותב אני פלוני וכל שם שיש לי דכיון שכותב אני וגם וכל שם מהני כמש"ש הקה"ע. וא"ת מה שהוציא לעצמו שם אחר מזיק ע"ז י"ל דהירושלמי ס"ל דכיון שהוציא כן שמו חשוב קצת שם כהא דאיתא ספ"ג דשבועות (דכ"ט ע"א) ואסיק ליה שמא גמלא וכי קא משתבע אדעתיה דידיה משתבע כו' משמע מיד דאסיק ליה שמיה גמלא חשוב שם ואינו נשבע לשוא באומר ראיתי גמל פורח באויר אף שהוא צפור דהא איהו קבע לי' שם גמל וכהא דאמרי' פ"ב דשבועות אפונין הגמלונים כו' ונהי דהתם אמרינן דבתר פומיה אזלינן ולא מהני דעתיה היינו משום דצפור אינו גמל. והוא אומר גמל. אבל שמות ראובן שמעון הרי שפיר יכול להחזיק שמו שמעון או שאר שם שרוצה א"כ מיד דאפיק שמיה שמעון אף שבאמת אין שמו כן אין זה השם מזיק. ובלבד שיאמר אני עם וכל שם שיש לי [ע' מפתח]. ובזה א"ש דהתוספות פ"ב (ד"ך ע"א) הכריחו דהמשנה שינה שמו ושמה הוא פסולא דרבנן כו' אלא שהקשו דהא לר"מ בעי' מוכח מתוכו כו' ובאמת רוב הפוסקים ס"ל דלר"מ א"צ מוכח מתוכו כו' וא"כ לפ"ז יש לפרש דשינה שמו ה"ל רק פסולא דרבנן ואעפ"כ תצא כו' אלא דהוכרחו לפרש דלא שינה ממש אלא שכתב שם יהודה בגליל כו' וזהו דוחק. אבל לפי הירושלמי י"ל דאע"ג ששינה שמו ממש אם כ' אני פלוני אין כאן פסול דאורייתא רק פיסול דרבנן אלא דרבנן עשו אותו כפסול דאורייתא ועם וכל שום הגט כשר. מיהו הש"ס דילן ודאי לא ס"ל כהירושלמי. וכמ"ש בש"ע סימן

קכ"ט ס"ב דאינו גט. ועיין בכנה"ג סימן קכ"ט בהגהב"י אות מ"ה וז"ל מי שאין לו שני שמות ושינה שמו וכתב וכל שום אחרן וחניכא דאית ליה יש לדקדק מדברי רשד"ם חאה"ע סימן רמ"ד דמהני כו' אבל מהרח"ש חלק על מהרשד"ם ובפי' כ' מהריב"ל בספר א' דס"א וכל שום לא מהני לשינוי השם עכ"ל. והוא מה שהביא הג"פ סימן קכ"ט סס"ק י"ד. מיהו שם ביאר דאף למהרשד"ם היינו דוקא בשינוי קל כו' וגם ע"ז חלק מהרח"ש וכנ"ל. אבל עכ"ז לכאורה ע"פ הירושלמי הנ"ל היה נראה לצדד כשאינו שינוי ממש רק ע"ד הנ"ל בשם מהרשד"ם דכיון שכ' אני וגם השם שנקרא בו ממש כו' אף שיש איזו שינוי קל ביותר בשם הטפל אפשר לצדד ע"ד אינהו מיכל אכלי לדידן מיסתם נמי לא סתים. ומ"מ לא מפני שאנו מדמין נעשה מעשה ח"ו אף בכה"ג דהרבה החמירו אף בשינוי בכינוי האבות. ושם העצם נכתב כהוגן. גבי בת שלמה המכונה טרנטו. כש"כ וק"ו בשם המגרש והמתגרשת אלא מיהת בנ"ד דבלאה"נ יש טעמים גדולים להקל. יש לצרף גם זה לסניף:

סימן קפט

נידון הג"פ של אחיו של הרב מוה' יהושע מק' הארקי שנכתב וניתן בק' חאסלאוויטש אשר סידר הרב דק' חאסלאוויטש והנה עתה הוציא הרב מ' יהושע הנ"ל לעז על גט הנ"ל משני טעמים חדא שנכתב שם הבעל שמואל מנחם המכונה מענדל ולא נכתב שמואל דמתקריא מנחם המכונה מענדל ועוד שכתבו שם האשה שאשא ולא שסיא. והנה כבר הורה זקן הרב דק' חאסלאוויטש הנ"ל להתיר גם אחר הלעז וכ' שאין לפקפק כלל. והנה עוד בה שלישיה שהאשה הנ"ל רוב אנשי העיר קורין אותה בשם שאניא רק בבית אביה קורין אותה שאשיא וגם כן קראו לה שם אחר לידתה שא סימן. עכ"ל השואל:

הנה נידון שם הבעל לא ביאר מעל' אם הוא נק' ממילתו בשני השמות שמואל מנחם או שאח"כ נשתנה שמו מחמת חולי לקרותו שמואל. גם לא ביאר האיך נקרא בפ"כ אם מענדל לבד שהוא הכינוי דמנחם. או שנק' שמואל מענדל. גם איך עולה לס"ת. ונידון שם שאשיא יש לעורר כמה ספיקות א' אם לכתוב שאשיא בשני שינין או בשני סמכין סאסיא או בחד שין וחד סמך כי ימצא באחרוני' כך וכך ע' בט"ג סוף ש"נ באות שי"ן וע' בסוף הרמב"ם ח"ג ד' בארדיצוב משנת תקס"ח שם נדפס סאסיי' בשני סמכין. הב' אם יש לכתוב בלי יוד אחר השין או הסמך כזה שאשה או סאסה. או יש לכתוב ביוד א' שאשי' או סא סימן או בשני יודין. הג' מה לכתוב סוף התיבה ה' או אל"ף. ולכאורה אינו יפה לכתוב באל"ף יען האל"ף הראשון משמש קמ"ץ והשני סגול. ומאן פלג לך בין

אל"ף ראשון לשני כו'. ונידון הספק הג' יש לדון אי הוה שאשי' שם טפל כיון דרובא קרו לה שאניא ואם משום דבבית אביה קורין לה שא סימן מהני קצת יותר. גם משום ששמה מעריסה כך אם מהני:

א והנה נידון שם הבעל. ז"ל הרב"י ב סימן קכ"ט מי שיש לו ב' שמות כותבין פ' דמתקרי פ' דרך משל ראובן דמתקרי שמעון ואם לא כ' דמתקרי אלא כתב ראובן שמעון כ' מהרא"י בכתבי' סימן ר"ס ובתה"ד סימן רל"ד דלא פסלינן לי' אבל מהרי"ק בשרש צ"ח כ' שהוא פסול לפי שנראה מתוך הגט שקורין אותו ראובן שמעון ואינו כן כי במקום הנתינה אינו נק' אלא שמעון ובמקום הכתיבה אינו נק' אלא ראובן עכ"ל ואפשר דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי דמהרא"י מיירי כשנק' בשני השמות במקום א'. ומהרי"ק מיירי כשנק' במקום הנתינה בשם א' ובמקום הכתיבה בשם אחר. ומ"ה פסול עכ"ל הרב"י. והמובן שהרב"י פי' דמהרא"י נמי מיירי שלא נק' בשני השמות יחד כלל אלא שנק' פעם ראובן ופעם שמעון ואפ"ה כשר כשכתב ראובן שמעון בלא דמתקרי הגם שיש לומר שיפרשו שנק' כך ראובן שמעון יחד וזה אינו מ"מ כיון שאפשר לפרש ג"כ שנק' פעם ראובן וגם נק' פעם שמעון מש"ה כשר כשנק' כן במקום א' שאז יפרשו כן כו'. אכן הרמ"א בד"מ השיג עליו וז"ל ואין דבריו נראין דמהרא"י לא מיירי בענין זה כלל אלא באדם שנשתנה שמו ע"י חולי שעולה בשתי השמות לס"ת ולכן יש להכשיר ג"כ בגט כדמשמע התם אבל בלא"ה אף מהרא"י מודה לד' מהרי"ק ואין לחלק עכ"ל. ופי' דפליג אהא דמשמע מדברי הרב"י דאפילו אין נק' כלל לעולם בשני השמות כאחד אפ"ה מכשיר מהרא"י בדיעבד כשנק' במקום אחד פעם ראובן ופעם שמעון וע"ז פליג רמ"א וס"ל דפסול משום דמלשון הכותב בגט משמע שנק' בשני השמות כא' וזה אינו וה"ל כשינה שמו. שהרי אין נק' כלל כמ"ש בגט. ולכן פי' דמהרא"י מיירי כשנק' לס"ת בשני השמות כא' דלכך הכשיר וכן רצה לפרש המכמ"א שע"ד סימן ט'. מיהו לפע"ד אין הכרח לדחות פי' הרב"י דהא בתה"ד סימן רל"ד כ' שנהגו באושטרי"ך כו' דמנהג במדינה ההוא שעולים כך לקרות בתורה יעקב משה עמוד כו'. ע"ש מדכ' דמנהג במדינה ההוא מכלל דבמקומו לא נהגו כן והרי בכתביו סימן רס"ו משמע דמקיל במקומו ג"כ כשכ' שני השמות יחד שהרי כתב מ"מ הכותב ראובן שמעון לא פסלינן ליה כלל. הרי משמע שמכשיר כן בכל מקום דאל"כ ה"ל לפרש דאין להקל רק באוסטרי"ך. ועוד דממ"ש והעדים ודאי חותמין ראובן שמעון ובתה"ד משמע דזהו אפי' במקום שלא נהגו לקרות בתורה יעקב משה כו' ע"ש. א"כ משמע דבכה"ג מיירי בכתביו וגם במכמ"א אח"כ נרתע לאחוריו מדברי מהרא"י הנ"ל דהכותב ראובן שמעון לא פסלינן ליה כלל

וכ"ד הג"פ סעיף י"ד ס"ק ס"א וע"ש דעכ"פ במה שהקיל הב"י למהרא"י במקום אחד ס"ל ודאי שכ"ד מהרא"י וכ"מ בב"ש רס"ק כ"ד. אמנם במהרי"ק ש' צ"ח משמע דס"ל כד' רמ"א דכל שלא נקרא בשני השמות יחד אין להקל אם לא כ' דמתקרי וא"א לומר דמהרי"ק מודה בזה למהרא"י כמ"ש הרב"י אבל במהרא"י משמע לכאורה כמ"ש הב"י. עוד כ' הרב"י מי שנשתנה שמו מחמת חולי כ' מהרי"ק בשרש צ"ח שצריך לכתוב פ' דמתקרי פ' וקרא תגר על גט שכ' בו ב' השמות בלא דמתקרי. וגם בתה"ד סימן רל"ד כ' שצריך לכתוב דמתקרי וכ' עוד כמדומה לי שנהגו באוסטרייך שהיו כותבין יעקב משה בלא דמתקרי ואפשר משום דמנהג במדינה ההוא שעולים כך לקרות בתורה כו' עכ"ל עוד הביא הב"י שני תשובות שמחולקות אם לא כ' דמתקרי שבתשובה א' כ' שהחזירוהו הגדולי' הגט וכ' גט אחר ובתשובה א' כ' דלא פסלינן לי' (ואותו התשובה דלא פסלינן לי' היא הכתבי מהרא"י סימן רס"ו) גם בד"מ ס"ק י"ט הביא בשם ס"ג שהיו כותבין בלא דמתקרי אם עולה כך לס"ת ושמהרי"ו סימן קפ"ב כ' לכתוב דמתקרי. והביא עוד י"א דבנשתנה שמ"ח יש לכתוב דמתקרי אבל אם נתנו לו ב' שמות במילתו יש לכתוב בלא דמתקרי:

ומעכשיו נבאר שאילתינו בנדון הראשון אודות שם הבעל. והנה אם במילתו נתנו לו הב' שמות שמואל מנחם הרי מבואר להדיא שצריך לכתוב בלא דמתקרי. והיינו ודאי אפי' אינו נק' בפ"כ בשני השמות כא' מ"מ כיון שעולה לס"ת בשני השמות יש לכתוב בלא דמתקרי. דהא גם בנשתנה שמ"ח ואינו נק' בשני השמות יחד רק שעלייתו לס"ת בשני השמות יחד נהגו באוסטרייך שלא לכתוב דמתקרי וכ"כ הד"מ בשם ס"ג אלא שמהרי"ו לא פסק כן ואם כן דעת המחלקים בין נשתנה שמ"ח לאם נתנו לו ב' שמות במילתו נ' לומר דאף אם בנשתנה שמ"ח ס"ל כמהרי"ו היינו משום שמעולם לא ניתן לו שני השמות יחד אבל בנתנו לו שני השמות יחד במילתו יש לכתוב כן כיון שנקרא כן לס"ת דהקריאה לס"ת בצירוף מה שנקרא כן במילתו מהני לכתוב כן בגט. ובאמת שיש פנים לסברא זו והוא חילוק נכון דהא גבי גר שכ' שם א"י דכשר פי' הלבוש משום שזהו שמו הראשון והביאו כאאזמו"ר נ"ע בתשו' דמאסטיסלאוו. אלמא דזה שהוא שמו הראשון ענין גדול הוא לכך מהני עכ"פ לחשוב לעיקר מה שקורין לס"ת ג"כ כן ומסתמא חותם ג"כ כן (ובפרט שמה שנק' בפ"כ בכל שם בפ"ע אינו סתירה גמורה דהרי מ"מ נכתבים שמות אלו) משא"כ בנשתנה שמ"ח ל"ל הכי ודו"ק. ומכ"ש דאין לפקפק לענין דיעבד שהרי גם בנשתנה שמ"ח ס"ל למנהג אוסטרייך ולס"ג לכתוב בלא דמתקרי כשעולה לס"ת בשני השמות יחד והמנהג כן במדינתינו לעלות בשני השמות לס"ת וכ"פ רמ"א

לענין דיעבד עכ"פ כמ"ש בסעי' י"ד בהג"ה או שעולה כך לס"ת וכו' וכ"פ כל האחרונים זולת המכמ"א מגמגם בזה. אבל כשנק' בשני שמות יחד במילתו י"ל דגם להמכמ"א אין לפקפק:

קיצור (**פי'** הב"י במהרא"י עיקר. וכ"ש בנד"ז שנק' לו שני השמות במילתו ועולה כן לס"ת דאין שום חשש כשלא כ' דמתקרי):

ב אף בנ"ד א"צ לכ"ז כיון ששני השמות שמואל מנחם אין נפרדין כלל זמ"ז שאף אם נק' בפ"כ מענדל מן הסתם והוא כינוי של מנחם. מ"מ לא נק' מנחם וא"כ בעלייתו לס"ת מסתמא נק' שמואל מנחם כנהוג. ולזאת ודאי א"צ לכתוב שמואל דמתקרי מנחם שהרי אדרבה נק' בשני שמות יחד. וא"כ י"ל דפסול אם יכתוב דמתקרי' וכמ"ש הב"ש ס"ק כ"ד מ"מ עולה לס"ת בשם משה ויהודה א"כ אם כותב דמתקרי י"ל דפסול עכ"ל. והתם מיירי שאינו נק' בפ"כ משה יהודה רק משה ליב הרי שאף ששם משה נפרד לפעמים מיהודה להתחבר עם שם ליב אפ"ה י"ל דפסול כשכ' משה דמתקרי יהודה. ולכאורה צ"ע ע"ז דמאי שנא מהא דתה"ד סימן רל"ד גבי יעקב משה שפסק לכתוב יעקב דמתקרי משה אף למנהג אוסטרייך שעולה בשני השמות לס"ת ועכצ"ל כיון דפעמים נפרדים זמ"ז שנק' בפ"כ יעקב לבד ומשה לבד לכן יפול ע"ז דמתקרי א"כ ה"נ הרי השם משה נפרד מיהודה. ודוחק לומר כיון דגם כשנפרד מיהודה מתחבר עם ליב שהוא כינוי דיהודה ה"ל כדבוק עם יהודה הואיל ויהודה הוא מקור דליב. וצ"ל דזהו החילוק דבתה"ד מיירי שהשמות נפרדים בפ"כ דהיינו שמקצת ב"א קורין אותו יעקב ומקצת בנ"א קורין אותו משה וכמ"ש רבינו ז"ל בתשו' והלכך שפיר יש לכתוב יעקב דמתקרי משה שהרי נק' כן יעקב לבד וכן נקרא משה לבד אבל בהב"ש גבי משה יהודה הרי שם משה גם שנפרד מיהודה מ"מ אז מתחבר עם ליב א"כ איך יכתוב משה לבד מצד התחברותו עם ליב דא"כ אין לכתוב משה לבד. וכן איך יכתוב דמתקרי יהודה הרי אין נק' יהודה לבד לעולם אלא נק' משה יהודה לכן י"ל דפסול. ובאמת כ' רבינו ז"ל דמ"ש הב"ש ל' די"ל היינו משום דאינו נק' בפ"כ יהודה רק שעולה לס"ת על כן אפשר לצדד כו' ע"ש. מיהו נ' רק אפשר לצדד להלכה אבל לא למעשה כמובן מלשון הב"ש. ומעתה בנ"ד בשמואל מנחם. לא מיבעיא אם נק' בפ"כ מענדל לבד שאז נמצא שאין שמואל מנחם נפרדין זמ"ז כלל בודאי י"ל טפי אם כ' שמואל דמתקרי מנחם די"ל דפסול מבנדון של הב"ש גבי משה יהודה דלפעמים נפרדין זה מזה כו'. אלא אפי' אם נק' שמואל מענדל מ"מ א"צ לכתוב דמתקרי בין שמואל למנחם דהיינו ממש נדון דהב"ש שנק' לס"ת משה יהודה ובפ"כ נק' משה ליב שפסק לכתוב משה יהודה בלא דמתקרי ואם כ' דמתקרי י"ל דפסול כנ"ל:

קיצור (**בנ"ד** אפילו לכתחלה יש לכתוב דוקא שמואל מנחם בלא דמתקרי דהא נקרא בשניהם יחד וכמ"ש הב"ש ס"ק כ"ד כי ב' שמות משה ויהודה אינו יכול לכתוב דמתקרי):

וראיתי להת"ג ב סימן קכ"ט סעי' י"ד דברים לא נתכנו לפע"ד בחידושיו וביאוריו דפסק אם עולה לתורה בשם משה ויהודה ונק' ליב לחוד כיון דשם ליב יוצא משם יהודה הוי כאילו נק' בשם יהודה והוי כאילו השני שמות מתחלקין וכותבין משה דמתקרי יהודה המכונה ליב. וכן אם עולה לתורה בשם משה ויהודה ונק' משה פילט הוי כאילו מחלקין השמות וכותבין משה דמתקרי יהודה המכונה פילט. ושרש טעמו דמצא בב"ש ישן הטעם שפסק לכתוב במשה יהודה בלא דמתקרי אף דפעמים משה נפרד מיהודה היינו משום דמתחבר גם אז עם ליב שהוא כינוי דיהודה ה"ל כמתקרי יהודה כו' ע"ש. ולזאת חילק דאם אינו מתחבר אז עם יהודה כגון שנק' ליב לבד ה"ל כאילו יהודה נפרד ממשה לכן כותב דמתקרי יהודה וכן כשנק' משה פילט כו' ע"ש. ובמח"כ לא העלה יפה לדינא. שאפי' אם שם יהודה ממש היה נפרד ממשה שנקרא בפ"כ רק יהודה בלבד כיון שמשה אינו נפרד מיהודה שכשנקרא משה דהיינו בעלייתו לס"ת נקרא גם יהודה נ"ל שרש הדין לכתוב משה יהודה דמתקרי יהודה. אבל איך יכתוב משה לבד כיון שאינו נקרא כן והתה"ד שפסק לכתוב יעקב דמתקרי משה י"ל דמיירי שגם משה נפרד מיעקב כמו שיעקב נפרד ממשה כנ"ל בשם רבינו ז"ל. אמנם אף להס"ג סימן י"ט שכתב לכתוב בכה"ג משה דמתקרי יהודה. היינו דוקא משום ששם יהודה ממש נפרד לפעמים ממשה. אבל כשמשה ויהודה אינן נפרדים כלל רק שכינוי דיהודה נפרד ממשה. זה לא שמענו שעי"ז יתחייב לכתוב דמתקרי בין משה ליהודה. וכל המשנה ידו על התחתונה ועליו להביא ראיה. וכבר כתב הרשב"א בתשו' הובאה ב"י סימן קכ"ח כי אין אנו משתמשים בשמוש שמות בגיטין אלא בשם הנחתם הראשונה. גם הר"ן כתב בתשו' הובאה ב"י סס"י הנ"ל וז"ל כיון שהורגלו ההדיוטות לכתוב בלא ממתא ע"ד היחס כו' בכזה צריך לדרוש לשון הדיוט. הרי מבואר דס"ל שצריך לכתוב השם שיהא מבואר לפי הנחתם הראשונה מבלי שיצטרכו להתחכם ולדרוש איך נקרא. גם צ"ל נכתב לפי לשון הדיוטות שהורגלו לכתוב ולא לדרשא קאתי לדרוש בהגט. ומעתה איך יעלה עה"ד ששני שמות משה יהודה שנקרא בשניהם יחד לעולם ואין מתפרדים זמ"ז יכתבו ביניהן דמתקרי בשביל שהכינוי נפרד כו'. הא ודאי ליתא ואין זה הנחתם הראשונה ולא הורגלו ההדיוטות לכתוב ולדרוש כה"ג. וע"כ נ"ל פשוט שצריך לכתוב משה יהודה המכונה ליב וראיה ממ"ש הב"ש בש"א אות סמך ומי שהוא נקרא ישעיה ועולה בס"ת בשם אהרן

סעדיה כותבין אהרן דמתקרי סעדיה דמתקרי ישעיה תשובות רמ"א סימן פ"ד ואיני יודע למה כותבין באלו שני שמות שעולה לס"ת דמתקרי דהא דומה למי שנקרא בשני שמות שכותבין שני שמות בלא דמתקרי כן ה"נ אם נקרא בשם אחד ועולה לס"ת בשני שמות אחרים מן הראוי לכתוב שניהם בלא מתקרי עכ"ל. והרי שם ישעיה שנקרא בו בפי כל נמשך ובא לו משם סעדיה שקראו לו במילתו. והוה ליה כמו שם ליב שנמשך מיהודה. ואע"ג דשאני ישעיה דהוא ג"כ שם בפ"ע מ"מ לאיש זה נמשך הוא משם סעדיה ואפ"ה ס"ל להב"ש שאין לכתוב אהרן דמתקרי סעדיה. כיון שסעדיה אינו נפרד מאהרן אע"פ שהשם ישעיה הנמשך לאיש זה משם סעדיה נקרא הוא בו בפני עצמו. כמ"כ גבי משה יהודה. ואף הרמ"א דס"ל לכתוב אהרן דמתקרי סעדיה היינו משום דשם אהרן ניתן לו מחמת חולי וס"ל דשם שנשתנה מחמת חולי כותבין אותו בפני עצמו לעולם כמבואר מתוך תשו' סימן פ"ד הנ"ל. אבל בשני שמות שממילתו ג"כ יודה להב"ש דיש לכתוב משה יהודה המכונה ליב וכמו שחילק בד"מ ס"ק י"ט בין נשתנה שמ"ח לשני שמות שממילתו כמש"ל. וכן במשה יהודה ונקרא בפ"כ משה פילט יש לכתוב משה יהודה דמתקרי משה פילט ומה שהביא בשם הב"ש ישן כתב בט"ג דבמה"ב חזר בו הב"ש וכן בט"ג פסק כפי שכתבתי כמ"ש בלקוטי שמות סעיף ו' (אלא שכתב שכ"כ הת"ג והוא תמוה) ובתשו' סימן פ"ג. ומבואר שם דאם כתב דמתקרי פסול וזה הפך ממש מד' הת"ג. והנה הרב מ' יהושע מהארקי אפשר הוציא הלעז ע"ז משום מה שראה בתורת גיטין ומ"מ גם להת"ג אין כאן רק קפידא לכתחלה אבל דיעבד ודאי אם לא כתב דמתקרי כשר כיון שעולה כך לס"ת מנחם שמואל וכמו שפסק רמ"א סי"ד והוא מתה"ד סס"י רל"ד. אבל לפמ"ש נהפוך הוא בנ"ד דאם היה כותב דמתקרי כמ"ש הת"ג היה נלע"ד לפסול הגט וכמ"ש הט"ג וא"כ יפה כיון בזה הרב דק' חאסלאוויטש שלא כתב דמתקרי:

ואפשר בנ"ד ששם שמואל ניתן לו מחמת חילי וס"ל דבכה"ג ששם שני עיקר צריך לכתוב אותו ביחוד שמואל דמתקרי מנחם ולא שמואל מנחם יחד וכפסק רמ"א ולא ידעתי איך ימלא לבו לחלוק על הב"ש שחלק על רמ"א. ולכאורה נ' עיקר כהב"ש שהרי למנהג אושטרייך כל שעולה לס"ת בשני השמות יחד אע"פ שנק' בפ"כ בשם א' בפ"ע אין כותבין דמתקרי והכי קיי"ל לענין דיעבד עכ"פ א"כ היכא שאין נקרא כלל בשם א' בפ"ע יש לכתוב כן לכתחלה לד"ה דאף את"ל שבחוליו נקבע לו שם שמואל בפ"ע דוקא מ"מ עכשיו שאין קורין אותו כלל שמואל בפ"ע לא גרע מנשתקע שם החולי כו' ועכ"פ אין קפידא בזה בדיעבד ועוד דלפי המנהג שהמצלאין דרכן לחבר שם השני לשם הראשון ס"ל להט"ג בלקוטי שמות שנשתנה שמ"ח סעיף י"ג שאין לכתוב דמתקרי בין

שני השמות ועל שם שנק' בו בפי כל יש לכתוב דמתקרי ועיין בתשו' בית אפרים סימן ק"ט. ואף שבלקוטי שמות שם סס"ק יו"ד מבואר שאינו סומך על דבריו מ"מ פשיטא דיש להורות בכה"ג בפשיטות כהב"ש במחלקותו על רמ"א ולכן יפה עשה המסדר שכתב שמואל מנחם המכונה מענדל:

קיצור (**מ"ש** בספר ת"ג סימן קכ"ט סי"ד גבי משה ליב דאם נקרא בפ"כ ליב לבד יש לכתוב משה דמתקרי יהודה המכונה ליב אע"פ שעולה לס"ת בשם משה יהודה יחד. אין דבריו נכונים בזה. וראיה ממחלוקת הב"ש ורמ"א גבי אהרן סעדיה וגם שם מסתברא כהב"ש):

ד ומעתה נבואה לענין החשש השני במ"ש שם שאשא שהרב מהארקי מערער שהי' לו לכתוב שאסיא. לפ"ז הערעור בשני דברים א' שהי' צריך לכתוב סמך באמצע ולא שין. ב' שהיה צריך יו"ד אחר הסמ"ך. והנה באמת שם שא סימן לא נזכר בב"ש בש"נ כלל. אלא שגדולי דורנו דיברו בזה והם הביאו ג"כ שו"ת פנים מאירות ושו"ת גינת וורדים שדיברו בשם זה. והנה בעל המגיה הרמב"ם שנדפסו בבארדיצוב בשנת תקס"ח הביא שם סוף ח"ג קצת שמות מחודשי' בשם אביו הרב מוה' יהודא שפירא זצ"ל. ונז' שם שם סאסייה כזה בשני סמכין ובשני יודין אחר הסמך השני ובה"א בסוף כמו בשם סאייה לפי מסקנת האחרונים וטעם א' לשניהם עיין עליהם עכ"ל וכ"פ בשו"ת גינת וורדים חאה"ע כלל ב' סימן ו' כפי שהובא בס' טיב גיטין בשמות נשים אות ש' סק"ז. והט"ג כ' עליו שא"צ רק יו"ד אחד וז"ל ואע"ג דבשם סאייה כתבו לכתוב בשני יודין משום דכך הוא הברת השם הזה סאייה שהיו"ד נרגשת גם בהברת הסמך וגם יש לה תנועה עצמית בסוף המבטא לכן כפלו היודין. משא"כ בהברת שם סאסיא שאין כאן רק הרגש הברת תנועת יו"ד שבסוף וביו"ד א' סגי כמו חסיא גנעסיא ודומיהם וכ"ז בהרגש יו"ד אבל בלא הרגש יו"ד כגון סאסא או שאסא או שאשה או סאשה הכל לפי המבטא יש לכתוב בלא יו"ד ואותו אות שהוא שי"ן שמאלית יש לכתוב לכתחלה בסמך לברר הקריאה ואם כתבו בשין ג"כ כשר מאחר שאפשר לקרוא בשמאל כמ"ש לקמן בשם שול ומכ"ש בזה שי"ל שהוא נגזר משרה שהקריאה בשין שמאלית עכ"ל. ובשו"ת פנים מאירות ח"ב סימן מ"ז כ' שיש לכתוב שרה דמתקריא שאשא שידוע ומפורסם ששם שאשה יוצא מן שרה וכ"כ בשם הגאון ר' נפתלי כהן ז"ל הובא כ"ז בטיב גיטין שם. והמחבר כתב שעכשיו אין לכתוב שרה מן הסתם והאריך בזה אא"כ איזה אדם קורא אותה ג"כ שרה כו'. ובתשו' ב"א סס"י פ"ה כ' ג"כ מזה וז"ל ובענין שם שאשה לענ"ד הדין עם מכ"ת שאין לתלות בזמנינו לומר שנגזר משם שרה דמנין אנו יודעים לדורשו. אך דמ"מ אין קפידא

לכתוב בשין וקורין אותה נקודת שמאל כו' כיון דאין מנהג ידוע לכתוב בסמ"ך. והפמ"א שהביא מכ"ת ס"ל לכתוב בשין ש"ד לכתוב בשין כמ"ש מכ"ת כו' ומ"מ היה נלע"ד לכאורה דאם הברת שם זה הוא בפי כל בסמך שאסה אז אע"פ שבתחלת השם יש צד לומר לכתוב בשין דדלמא הוא יוצא משם שרה כאשר כ' בפמ"א מ"מ באמצע יש לכתוב בסמך ויש לכתוב שאסה כו' אלא שצ"ע דאפשר אם יכתוב כן אתי למיטעי ולקרות השין שבראש התיבה בימין כו'. ומכ"ש אם יש קצת שמדברים כן גם השין שבאמצע התיבה סמוך להברת שין ימנית שיש לכתוב בשני שינין. אלא שעדיין יש לדקדק בהברת שם זה אם הברתו הוא בדרך שניכר כמו יו"ד בסוף התיבה היה צריך לכתוב יו"ד ג"כ שאשיה כמו שם עטיא חסיא וכן בשמות אנשים חזקיה מתתיה אליה והעיקר תלוי בזה בשפת המבטא ובעובדא דהפמ"א אפשר שהי' הברתם באופן שלא נרגש היו"ד כלל אבל אם נרגש בסוף הקריאה בהברת אות יו"ד נראה לכאורה שכך יש לכותבו עכ"ל. וב סימן צ"ג לענין פע סימן חא סימן החליט שאם היו"ד נרגש במבטא וחיסרו הוי שינוי השם ופסול כו' ובט"ג ש"נ אות סמך כ' סק"ד וז"ל והנה במדינות אלו שכיח נשים הרבה שנקראים בשם סאסיא ויש שנקרא שאסיא דהיינו אות הראשון במבטא שין ימנית ויש שמחליפין הסמך שבאמצע בשין ימנית וקורין סאשה ויש שמחליפין שניהם וקורין שאשא וצריך לכתוב הכל כפי המבטא עכ"ל:

ה ומעכשיו נבוא לברר שאילתינו בנדון שנכתב בהגט שאשא. הנה מצד שנכתב בשני שינין אין קפידא כמבואר מהתשו' ב"א סימן פ"ה הנ"ל שאפילו אם הברת שם זה בפ"כ הוא בסמך מסיק שיש לכתוב ב' שינין. ואף שבט"ג מסיק לכתוב כפי המבטא מ"מ היינו לכתחלה אבל דיעבד נ' שאין מעכב בשאשי' אם נכתב בשין אע"ג דכ' בג"פ שאות שהי' ראוי להיות בסמך ונכתב בשין אין להכשיר בזה אלא במקום עיגון מ"מ בשאשי' יש להקל טפי כמ"ש הט"ג שם דכתבו שין לזכר שהוא משם שרה כו'. ובפרט שלפי הברתינו לא ברירא מילתא אם צ"ל בסמך דוקא הגם שלדעתי שין הראשון דשאשא לפי המבטא שלנו הוא בשמאל מ"מ יש אומרים לי שאינו כן. ואיך שיהיה מצד השין הראשון אין קפידא דאף אם מדברי' בשמאל ה"נ יוכלו לדבר כן ובפרט שי"ל שהוא זכר לשם שרה וכמ"ש הפמ"א בתשו' שכתב שאשה כו' כנ"ל. ונידון השין השני שע"ז מערער הר"י מהארקי שהיה ראוי להכתב בסמך הנה לפי תשובת הפמ"א נכתב בשני שינין כנ"ל גם לפי תשו' הב"א אין מעכב דיעבד עכ"פ כשנכתב בשני שינין ובפרט בנ"ד שמסתמא הוא שעת הדחק. האמנם מצד חסרון היו"ד צ"ע. והנה מבואר מהט"ג ושא"פ דבמבטא תלי מילתא ואני מסתפק במבטא שלנו אם הוא הרגשת היו"ד ממש

אחר השין או הסמך השני או לא. וספק זה אצלי אינו על שם זה לבד אלא על הרבה שמות כיוצא בהן כמו חסיא גנעסיא העניא ודומיהן. ובספק זה הוא דבר הקשה לתקן לכאורה לפמ"ש הט"ג ושא"פ שאם חיסר היו"ד במקום שצ"ל יו"ד לפי המבטא פסול וכן אם כתב היו"ד ולפי המבטא א"צ יו"ד נמי פסול וא"כ כשמסתפקים אם נרגש יו"ד איך נעביד. ול"ד לשם מתתיה חזקיה דשם נרגש יו"ד בודאי. ואין זה ענין למ"ש מהרי"ק ש' ק"ו שיותר טוב לכנוס בספק חסרון מלכנוס בספק שינוי. דהתם מיירי שיחסור ענין שלם דהיינו ענין כתיבת איזו נהר שיש ספק אם לכותבו הלכך טוב יותר לכנוס בספק חסור שבחסר כשר לכ"ע בדיעבד. משא"כ בנ"ד שאם חסר היו"ד לא נכתב יפה שמה א"כ מה לי חסר מה לי יתר. ואין להביא ראיה להפך ממ"ש הג"פ ס"ק קכ"ה בענין שם הילל שנסתפקו הפוסקים אם יש לכתוב יו"ד אחר ה' וכן בשם שלום אם לכתוב ו' והעלה דכל היכא דאיכא לספוקי אם השם מלא או חסר עדיף לכותבו מלא להורות על הנקודה כו' עכ"ל וע"ש שהאריך. אך ל"ד דהתם ליכא עי"ז שינוי במבטא כיון שגם כשנכתב מלא אינו מורה רק על הנקודה ואינו נרגש במבטא כיו"ד דהילל ויו"ד דמילכה ווי"ו דשלום וכה"ג. אבל אם כשכותבים היו"ד יהיה נרגש במבטא כנ"ד בשם שאשי' העניא חסיא ודומיהן. א"כ אם כ' החסר מלא פסול וכ"מ להדיא החילוק במכמ"א ש"ד סימן כ"ד דס"א ריש ע"א. ולכן צע"ג האיך לעשות. ולכתוב שני גיטין אחד חסר ואחד מלא הרי אין כותבין ב' גיטין אלא מדוחק. ונלע"ד דאפשר לתקן כשכותבים בגט כפי שהעולם מורגלים לכתוב באגרות ושטרות. שאם מורגלים לכתוב עד"מ העניא ביו"ד וכן חסיא שפיר דמי לכתוב כן בגט אע"פ שאנו מסתפקי' אם יש כאן הברה שלימה של יו"ד. מ"מ כיון שהעולם נוהגים לכתוב על הברה זו של הנו"ן (הנראה קצת שהוא הברת י' אע"פ שאינו ברור לנו) העניא בי'. א"כ הרי כתב כדרך הכותבים וא"כ יוכלו הכל לידע שזה שמה וכן מצאתי בתשו' מהריב"ל חלק ג' סימן ט' שיש לסמוך על מה שנוהגין באגרות ושטרות וכתובות עכ"ל. ויש לומר ג"כ קצת טעם לזה משום דכפי שנוהגין לכתוב באגרות ושטרות וכתובות היינו שכן תופסים העולם השם וה"ל כמו שחותם את עצמו כך וגם דומה קצת למ"ש בתה"ד סימן רל"ג וכיון דתפסו האחרונים רק שם חזקיה אנו נמי נתפוס אותה בסתמא דמילתא עכ"ל. והנה גם בד"מ סוף הטור אה"ע סד"ה ענין כתיבות השמות בגיטין כתב שיש לילך בכינויין אחר לשון בנ"א ואין לחוש לחסרות ויתירות כ"כ כמו בשא"ד ולזה תמצא ברוב כינויין בסדר הגט שינויין בכתיבתן כי כל א' היה כותב כפי לשון מדינתו כו' עכ"ל. מיהו י"ל התם מיירי כששם העצם נכתב ג"כ שאז הוא מעיד על כינויו ע"כ בכה"ג הוא שאין לחוש כו'. גם בתשובת

מהראנ"ח הובא במכמ"א ש"ד סימן ד' גבי אירינייי שכתבו בשני יודי"ן דמסיק להקל כיון שבמקום ההוא רגילין שכותבין בכה"ג א"כ הקורא לא יקרא כ"א אירינ כו' עכ"ל וה"נ כיון שנהגו לכתוב באגרות ושטרות שמות אלו העניא חא סימן פע סימן ביו"ד והקורא קורא כדרכו יש לכתוב כן בגט. וה"נ בשם שא סימן אפשר היה ראוי לכתחלה לכתוב כן אמנם בדיעבד נ"ל דבשאשה יש להקל אם כתבו בלא יו"ד משום שאם יקראו השין בהברת שין ימנית יהיה עולה לנו הברה זו המדומ' כעין יו"ד. ובודאי אם כותבים בסמך כזה סא סימן או שאסיה יש לכתוב היו"ד דאם כתבו בסמך לא יהיה כלל הברה זו כעין יו"ד וא"כ לא נכתב השם יפה כי אז ההברה ע"ד מי נתן למשסה יעקב ואין כן הברת שם שאשי'. אבל כשכותבין בשין ואפשר לקרותה שין ימנית נלע"ד שזה ממלא מקום הברה זו שאינה הברת יו"ד בשלימות. ואפשר שהברה זו היא רק הברת שין ימנית ולא סמך ויו"ד וכ"ש לא שין ויו"ד כ"א רק הברת שין ימנית. ונ"ל ראיה לדבר ממה שהוגד לי משני אנשים לומדים מורי הוראות. שנשאל מלפני רבינו הגדול כאאזמו"ר הגאון נ"ע איך לכתוב אשה הנקראת בתיה. והשיב לכתוב אנת אנתתי דמתקריא בשא. והרי בשם בתיה נרגש קצת הברת יו"ד כמו ממש בשם שאסיה ואפ"ה לא ציוה לכתוב יו"ד אחר השין וצ"ל דה"ט דשין ימנית ממלא מקום הברה זו או שהיא הברה זו ממש. מיהו בב"ש גבי בתי' לא משמע כן שהרי הזכיר שני השמות בשא בתיה ע"ש מכלל דבשא כותבים בדליכא הברת יו"ד ובתי' כותבים כשיש הברת יו"ד. וד' הט"ג ססקי"א סותרי' זא"ז עם מ"ש גבי טאנא דגבי טאנא מסיק דכשאין הנקודות כמו תאנה שבפסוק כותבים טאנא והכא פסק גם כשא"י חתימתה כותבים בתיה ומשמע אפי' קורין הבית בפתח כו' שהוא לא כמ"ש בתורה בחירק וצ"ע:

סוף דבר מצד חסרון היו"ד אין לפסול כיון שאם יקראוהו בשין ימנית קרוב שימלא מקום הברה זו בשגם שמצינו בתשובת פמ"א שכתב כן בלא יו"ד כנ"ל אע"ג דהב"א כתב שאפשר בעובדא דהפמ"א לא היה נרגש הברת היו"ד. לפע"ד י"ל דגם אם הברתם היה כעין שלנו כשכתב שין י"ל שהיא הברה זו או עכ"פ קרוב מאד להברה זו. מיהו לכתחלה אם ידוע שבאגרות ושטרות נוהגין העולם לכתוב סאסיא יש לכתוב ג"כ גם בגט. אבל בדיעבד אם כתבו שאשא או שאשה כמ"ש הפמ"א אין לערער בזה כלל:

סימן קצ

בנדון אם כתב שם הטפל לבד

ונדון החשש הג' שהאשה הנ"ל רוב אנשי העיר קורין אותה בשם שאניא רק בבית אביה קורין אותה שאשי' וכן ניתן לה השם מעריסה. הנה ספק זה הוא אצלי היותר גדול דהא כ' הרמב"ם מה"ג מי שהיו לו שני שמות כו' כתב השם שאינן ידועים בו ביותר וכ' וכל שם שיש לו הרי זה גט פסול עכ"ל. והובא בש"ע רס"י קכ"ט סעי' ב'. והוא מהא דרובא מרים ופורתא שרה שבגיטין (דל"ד ע"ב) דאמרי נהרדעי מרים וכל שם שיש לה ולא שרה וכל שם שיש לה. ופי' הרמב"ם דאם כ' שרה וכל שם שיש לה אפי' דיעבד הגט פסול ולא כמ"ש התוס' שם ע"ש. ומבואר בתשו' הריב"ש סימן מ"ג שכן הסכימו רבים מן הגדולים ומכללם הרמ"ה ז"ל ע"ש. וההיא מיירי לדברי הכל שהכתיבה ונתינה היא בעירו ממש כמבואר בפרש"י ובתוספות שם דהיינו במקום א' ששם הוחזק בשני השמות ואפ"ה ס"ל להרמב"ם וסיעתו אם כתב השם שאינו ידוע בו ביותר אף שכ' וכל שום הגט פסול. והנה לפ"ד הטור בהרמב"ם כש"כ אם כתב השם שא"י בו ביותר בלא וכל שום דהגט פסול כמ"ש הב"י רס"י קכ"ט בד"ה והרמב"ם פסל. וכ' עוד הב"י דממ"ש הטור והא דכשר בדיעבד כשכתב שם הטפל וכל שום כו' משמע דכשאינו כותב וכל שום גם להרא"ש פסול ושאפי' גם בשם העיקר הדין כן להטור והד"מ סק"ב כ' ע"ז ואין דבריו נראין בהטור כו' ולפמשי"ת לקמן דרבים וכן שלימים מגדולי הפוסקים ס"ל כן א"כ י"ל דגם דעת הטור הוא כן וכמו שהבין הב"י בהטור. אמנם הב"י עצמו כתב ול"נ דבכותב שם העיקר בלא וכל שום לכ"ע כשר ואפילו בכותב שם טפל בלא וכל שום מכשיר הרמב"ם בדיעבד כו' ולא פסל בכתב שם הטפל אלא כשכתב עמו וכל שום כו' ויכתוב שם. הטפל בעיקר כו'. והב"ח חלק עליו וכ' דודאי להרמב"ם כש"כ כשכתב שם הטפל בלא וכל שום פסול ופי' הטעם דכיון שאין מכירין אשה זו בשם שרה אלא פורתא אין נראה שזה מגרש אשתו אלא אשה אחרת ואיכא לעז על בניה שתלד מן השני עכ"ל וכ"מ לפענ"ד מתשו' הריב"ש סימן מ"ג שפי' בטעם הפיסול כשכתב שרה וכל שם שיש לה וז"ל דהתם הוא שאין כותב השם העיקרי בפירוש אלא כותב השם הטפל בפי' והעיקרי כולל בלשון וכל שום דאית לי ולזה הוא פסול שאין ניכר מתוך הגט שיהיה זה. אבל בנידון זה ששני השמות כתובים בגט בפירוש אין הפרש בין שכותב זה ראשון או זה וכ"כ הרמ"ה ז"ל והרמב"ן ז"ל כו' עכ"ל. וא"כ כ"ש כשכתב שם הטפל לבד בלא וכל שום שאין ניכר מתוך הגט שיהיה זה. ולכן לא הכשיר רק כששני השמות כתובים בגט בפירוש כו'. וז"ל אאזמו"ר הגאון נ"ע בתשו' דאמטשיסלאוו ולפ"ד הב"ש סימן קכ"ט סק"ג אפילו בדיעבד פסול אם כתב שם הטפל לבד דלא כרמ"א וכ"פ הט"ז שם ומסיים

דהג"ה זו לאו דסמכא היא להלכה כלל עכ"ל. וכן הסכים הבית מאיר ססע"י א' וכן פסק במכמ"א ש"ד סס"י ז':

קיצור (הט"ז וב"ש ושאר אחרונים חולקים על הרמ"א לפסול בכותב שם הטפל לבד וכ"מ בתשו' הריב"ש סימן מ"ג):

ב והנה באמת מ"ש הב"י אהא דכ' הטור בדיעבד אפי' לא נכתב רק א' מהן כשר (ר"ל אפי' שם הטפל לבד). וע"ז כ' הב"י כך כ' התוס' והרא"ש גבי מומר לע"ג שגירש דההיא דרובא קרו לה מרים כו' דמשמע דאפי' בחד מקום צריך ב' שמות היינו לכתחלה וההי"מ כ' בפ"ג הי"ג שזה דעת הרמב"ן ועיקר עכ"ל. וכ"כ הב"ח סעיף ב'. באמת לא נמצא מפורש בתוס' ובהרא"ש דבשם טפל לבד נמי כשר ובהרמב"ן משמע להיפוך. שז"ל הרמב"ן אבל אם הי' הוא ואשתו במקום א' אע"פ שהוחזק שם בב' שמות כגון ששמעו שיש לו שם במקום אחר אם גירש אותה באותו השם שיש לו באותו מקום הואיל ואין קורין אותו כאן אלא באותו השם בדיעבד מגורשת ולא אמרו אלא במגרש במקומות אחרים כדמפרשי' בירוש' וה"נ דרב אשי כדפרישית ומיהו אם קורין אותו באותו מקום בשם אחר אעפ"י שהוא מיעוט כמעשה דמרים אם לא כ' וכל שום מעכב אפי' דיעבד. וי"מ אף זו לכתחלה אבל בדיעבד מגורשת ע"כ לשון הרמב"ן. הרי לדעה הראשונה אעפ"י שכתב שם העיקר רק שלא כתב שם הטפל או וכל שום מעכב אפי' דיעבד. וזה כמו שהבין הב"י בהטור כדלעיל ויתבאר מזה לקמן בס"ד. וא"כ גם הי"מ המקילים שהביא הרמב"ן י"ל שאינן מקילין אלא בכותב שם העיקר לבד אבל לא בכתב שם הטפל לבד. וכן כתב בחידושי הריטב"א וז"ל אבל היכי דאתחזק בתרי שמא לא סגי בחד מינייהו אא"כ שניהם בעיר אחד ומגרש באותו שם שהוא עיקר וכדפרישית לעיל וצ"ע על מ"ש המגיד בשם הרמב"ן שמי שיש לו ב' שמות במקום א' וגירש בא' מהן ה"ז מגורשת שהרי הרמב"ן לא הכריע כלל. ואדרבה משמע דסתם שאינה מגורשת אלא רק י"מ מקילין בזה. ומדברי הריב"ש סימן מ"ג נ' שתפס דהרמב"ן מחמיר ולא כהי"מ שהרי כ' הריב"ש דהרמב"ן ס"ל אם כתב שרה וכל שום הגט פסול. ולהי"מ נ' דס"ל דמ"ש בגמ' ולא שרה וכל שום היינו רק לכתחלה. וכמו שפי' הט"ז לפ"ד התוס' דבדיעבד סגי בחדא לטיבותא כו'. עיין לקמן. אבל דוחק לומר דהי"מ ס"ל ג"כ דמ"ש בגמ' ולא שרה וכל שום היינו אפילו דיעבד לא דא"כ מנא להו דבמרים סגי בלא כל שום דיעבד. א"ו עכצ"ל דמפרשין שכל זה הוא רק לכתחלה. והיינו מ"ש הרמב"ן וכן היה אומר ר"ת ז"ל שכן פי' ר"ת שכל זה מיירי לכתחלה כמ"ש בתוס' וא"כ לפי"ז הרמב"ן דאינו מכשיר בשרה וכל שום ע"כ ס"ל לא כהי"מ:

והנה בהתוס' והרא"ש ג"כ לא נתבאר להדיא דבכתב שם הטפל לבדו כשר דממ"ש אבל בהוחזק בשני שמות במקום א' כשר בדיעבד אפילו באחד מהן אפ"ל דמיירי שידוע בשני השמות ולא שא' מהן רק פורתא קרי לי' הכי. ואע"ג דכ' ואפילו בחניכה ומשמע דחניכה גרע משם מובהק וא"כ ה"ל כטפל. הא ליתא לא מיבעי למסקנת התוס' שהכינוי דומה לשם כו'. אלא אפי' לפי הס"ד י"ל דגריעא בזה שאינו שם מובהק ושם הקדש אלא שם החול. אבל מ"מ ידוע הוא בחניכתו ולא רק פורתא קרו לה הכי. אבל להקל בשם הטפל דרק פורתא קרו לה הכי לא נתבאר כלל בתוספות והנמשכים אחריהם. וכן מצאתי בט"ז רס"י קכ"ט וז"ל. והיינו דאמרינן בגמ' מרים וכל שום פי' לכתחלה ולא שרה וכל שום היינו לכתחילה אבל דיעבד מהני שרה וכל שום. אבל שרה לחוד פשיטא דלא מהני אפי' דיעבד דלא אשכחן היתר אלא בחניכה והתם היינו חניכה מפורסמת דהוה כמו שם העיקר כו' נמצא דלכתחלה בעינן תרתי לטיבותא שיזכיר שם העיקר ואפ"ה צריך לכתוב וכל שום. אבל דיעבד סגי בחדא לטיבותא דהיינו או שם העיקר לחוד או שם הטפל עם וכל שום. אבל שם טפל בלא וכל שום אפילו דיעבד פסול. ואין לטעות בדברי התוס' שזכרנו שבדיעבד מותר באחד מהם שהם אינם מדברים באחד טפל אלא בשניהם עיקרים עכ"ל. הרי פי' דברי התוס' כמו שכתבתי. וזהו ג"כ דעת הי"מ שמקילין שהביא הרמב"ן שהרי סיים וכן היה אומר ר"ת ז"ל. והיינו דעת תוספות הנ"ל לפי' הט"ז אבל הרמב"ן עצמו ס"ל מ"ש בגמ' מרים וכל שום אינו לכתחלה לבד כ"א אפילו דיעבד פסול כן משמע בהריב"ש וכדעת הרמב"ם והרמ"ה דמימרא זו נאמרה לעכב. והנה לפי"ז הא דהקילו התוס' במומר לע"ג לכתוב רק שם דיהדות והב"י כתב שי"א שמקילין אף בלי כל שום התם איכא טעמא רבא מפני שהוא שמו הראשון וכמבואר בלבוש גבי גר שכתב שם א"י דה"ט וכ"כ הריב"ש סימן מ"ג דה"ט דגר מפני שהשם ההוא היה מוחזק בו ראשון. אלא שעכ"ז הוא ז"ל לא הקיל רק כשכלל שם דיהדות בוכל שום. ועיין בג"פ סימן קכ"ט ס"ק צ"ז דאפילו בנשתקע שמו הראשון יש מחמירים לכתוב גט שני בשם הנשתקע כיון שהיה שמו הראשון. ועיין עוד בג"פ סימן קכ"ח ס"ק כ"ו דפ"ה ע"א. הלכך כשמקצת קורין לו בשמו הא' לכן י"ל דסגי בשמו זה שאינו חשוב טפל כיון שהוא שמו הא' ועוד יש טעם במומר לע"ג וגר דהכל יודעים במומר לע"ג שמתחלה היה לו שם דיהדות ובגר שהיה לו שם דא"י. א"כ אף שאין הכל קורים אותו בשם זה ליכא לעז כ"כ ועיין בתשו' מהרי"ק שרש פ"ו. משא"כ בשאר מי שיש לו ב' שמות שיוכל להיות שיהיו אנשים שאין יודעים כלל משמו הטפל. הלכך אין ניכר שיהא זה המגרש והנה בדברי הרמב"ן בחידושיו אפילו לפי היש מפרשים יש לומר לפסול בשם הטפל לבד

בלא וכל שום וכמש"ל. אבל לדיעה הראשונה שלו אפילו בשם העיקר פסול כה"ג. וא"כ גם מ"ש הה"מ בשמו שמי שיש לו ב' שמות במקום אחד וגירש באחד מהן מגורשת צ"ל דמיירי בשאין אחד מהן טפל אלא ניכר וידוע הוא בכל שם משני השמות דומיא דחניכה שבתוספות ושמו העצם. דאל"כ מנ"ל להה"מ לפרש כן בהרמב"ן להקל כ"כ נגד הדיעה ראשונה שבהרמב"ן. וכן הביא בג"פ סימן קכ"ט סק"ח בשם הרב בעל פ"מ שפי' כן בההמגי"ד וכן הביא המכמ"א שע"ד ס"ז בשם מורו הר"מ. ונראה זהו הרב בעל פני משה שבג"פ. וכן פי' במהריב"ל ח"א סימן ך"ט גם דעת הרשב"א דלא כנראה לכאורה מדבריו דמכשיר בשם הטפל לבד. וכן פי' בספר שמות הובא במכמ"א שם. אע"פ שהמכמ"א השיג על פי' זה בהרשב"א אשתמיטתי' תשו' מהריב"ל הנ"ל. וגם בישו"ש פ' השולח סימן ט"ז לא הכשיר רק בכותב שרה דמתקריא מרים משמע בשרה לבד פסול. ולפ"ז מ"ש ב סימן י"ד דאפילו לא נכתב אלא שם אחד כשר בדיעבד עכצ"ל דהיינו כשאינו שם טפל ולא כההיא דפורתא שרה. מיהו ברי"ו נכ"ד ח"ב משמע דלהתוס' אפילו גירש בשם הטפל כשר. ומ"מ להלכה כיון שהט"ז כתב שמדעת התוס' והרא"ש וסיעתם אין הכרח כלל להקל בכתב שם הטפל לבד ובהטור יש ב' סברות אם להקל בשם הטפל עב"י וב"ח ואף שהאחרונים תופסים עיקר כסברת הב"ח בהטור דמקיל בשם הטפל וכ"נ סברת הרשב"א להרבה אחרונים מ"מ כיון שדעת הרמב"ם (לפ"ד הטור והב"ח והט"ז וב"ש והג"פ והמכמ"א דלא כהב"י בהרמב"ם) ודעת הרמב"ן בחידושיו הנ"ל ודעת הרמ"ה בטור סימן קכ"ט ובהריב"ש סימן מ"ג ודעת הריטב"א בחידושיו לפסול בזה ואפשר שהרמב"ם והרמב"ן והרמ"ה מחמירים גם אפילו בשם העיקר לבד וכ"ד ריא"ז בש"ג וכ"ד הסמ"ק כמ"ש המכמ"א ש"ד סימן ח' וכנלע"ד דעת הרי"ף ורש"י כדלקמן אי"ה. א"כ פשיטא דהרי"ף והרמב"ם ורש"י והרמב"ן והרמ"ה וסמ"ק וריא"ז והריטב"א הם הרבים נגד הרשב"א והטור בשגם שמהריב"ל והס"ש והפ"מ מפרשים גם בהרשב"א שאינו מקיל כלל בשם הטפל לבד:

קיצור (**הט**"ז ס"ל דגם להתוס' והרא"ש אין להכשיר בשם הטפל לבד וכ"מ בישו"ש מיהו ברי"ו משמע דמכשירי' בזה וכ"מ בהרשב"א. ומהריב"ל פי' ד' הרשב"א ג"כ כמ"ש הט"ז בשם התוס' אמנם הרמב"ם והרמב"ן והרמ"ה והריטב"א ועוד רבים מהפוסקים ודאי פוסלים בכתב שם הטפל לבד):

ג והנה גם בהר"ן משמע כן דכתב שם הטפל פסול לפי שני הדיעות שהביא. שלפי הדיעה הראשונה כ' אבל אם היה ביהודה וכ' לגרש ביהודה ה"ז מגורשת דכיון דהוא ואשתו במקום אחד היינו ביהודה וכתב שמו של יהודה אע"פ שיש לו שם אחר בגליל

ואתחזק ג"כ באותו שם בכאן. (פי' שקורין אותו לפעמים ביהודה ג"כ באותו שם דגליל) מגורשת כיון שכתב עיקר שמו שבכאן שהוא מקום כתיבה וגירושין ומיהא משמע דדוקא בשאותו שם של יהודה עיקר בכאן ומיהו דיעבד דוקא מגורשת כו' עכ"ל. הרי מבואר מלשונו דאפילו דיעבד אינה מגורשת בשכתב אחד מן השמות אא"כ כתב שם העיקר דוקא. שהרי מבואר דדוקא שכתב עיקר שמו שביהודה הוי מגורשת דיעבד. ודוקא כשהוא עיקר בכאן אבל אם אינו עיקר אינה מגורשת. ועוד דמבואר מלשונו דאם כ' שם של גליל לבד אינה מגורשת אע"פ שזה השם י"ל דעדיף משאר שם טפל שהרי בגליל הוא עיקר שמו וגם ביהודה בזולת גליל חשוב טפל כיון שקורין אותו לפעמים ג"כ ביהודה בשם זה ואפ"ה אינה מגורשת כדמוכח מלשונו שהתנה וכתב שמו של יהודה כו' כיון שכתב עיקר שמו שבכאן כו'. וא"כ ק"ו לשאר שם טפל שאינו עיקר בשום מקום דאינה מגורשת אפי' דיעבד לדיעה זו. ומבואר שם דלדיעה זו בכה"ג לא הוי גיטא. ופי' דאינו נפסל משום לעז לבד ומתקנת רבן גמליאל כ"א מדינא בלא תקנתא מיפסל נמי גיטא. הן אמת שראיתי להגאון המכמ"א ש"ד סס"י ז' שרוצה להשיא ד' הדיעה הראשונה שבהר"ן הנ"ל דאפילו כתב שם הטפל לבד מגורשת. ומ"ש דדוקא בשאותו של יהודה עיקר כו' היינו דאל"כ הוי תר"ל חדא שבגליל אינו ניכר כלל בשם זה וגם ביהודה אינו עיקר. ומאד נפלאתי על רב עצום כמוהו שנכנס בדחוקים מאד בלשון הר"ן לעייל פילא בקופא דמחטא. דאם כדבריו אכתי יקשה לנו מדוע לא מהני בכתב שם דגליל שהרי הוא טפל ביהודה ג"כ ומעלה יתירה נודעת לו שהוא ג"כ עיקר בגליל. והרי לדברי הר"ן מחשיב זה לענין גדול להחזיק גם ממקום אחר לכאן שלדבריו שם הטפל כשר וכשבמקום אחר אין ניכר בשם זה פסול כנ"ל. א"כ דוק נמי איפכא שם טפל דכאן והוא ג"כ עיקר במקום אחר ראוי שיהיה מהני במכ"ש דשם טפל שאינו עיקר בשום מקום. ומשום דשם הטפל בא מגליל. ליהודא אין לחלק כמ"ש המכמ"א בעצמו. א"ו העיקר כמש"ש לעיל מיני' בשם תשובת מהראנ"ח ח"א סימן ל"ג דלסברא הנ"ל שבהר"ן אם כ' שם הטפל פסול וגם כ' דבעי' שיהא שם עיקר ואז כשר בדיעבד לאפוקי שוה כו'. ואפי' בשם העיקר נסתפק מוהראנ"ח אם הוא כשר לסברא זו דהר"ן אם שם הטפל אינו בא ממקו' אחר לכאן כו' ע"ש. אבל עכ"פ בשם הטפל (ואפשר אפי' בשקולי') ס"ל לדיעה זו שבהר"ן דהגט פסול וכמ"ש מהראנ"ח וכ"כ המכמ"א מתחלה בפשיטות וכן עיקר בסברת הר"ן ולא כדמסיק המכמ"א אח"כ. והדקדוק שדקדק המכמ"א ממ"ש הר"ן ומיהו אפי' כתב שם דבמקום הכתיבה אם כ' וכל שום מהני דלא גרע מחניכתו כו' דכשר כדתנן פ' המגרש ע"כ ומדקאמר דלא גרע מחניכתו משמע בהדיא דמפרשי להה"א דכתב

חניכתו בחניכא הטפילה לשם ואפ"ה כשר כו' ולא תימא דההיא דכ' חניכתו דכשר דהוי בוכל שום ותדוק לה מדמייתי לה על ההוא דכתב שם דמקום הכתיבה עם וכל שום דמשמע דהא דכתב חניכתו הוי ג"כ עם וכל שום הוא. דהא ודאי לאו מילתא היא דמתניתין סתמא קתני ואין זכרון לוכל שום כלל. ומה גם דלא אשכחן לשום חד מרבוותא שיפרש לה בוכל שום עכ"ל. הנה זה אינו ראי' כלל משני טעמים. הא' דחניכתו י"ל דעדיפא משם הטפל. דשם הטפל היינו כענין ופורתא שרה. משא"כ בחניכתו י"ל אדרבה שרובם קורים לו כן רק שאינו עצם שמו הקדש. וזהו כענין מ"ש בחידושי הרמב"ן כאן והני ישראל שבחו"ל ששמותיהן כשמות ישראל ויש להם שמות אחרים כשמות הכותים אע"פ שאינן אלא שם לווי מפני הא"י שאינם יודעים לקרות בשם ישראל כיון שהוחזק בשם ורובא דעלמא קרו לי' הכי צריך לכתוב אותו השם. ושם ישראל שלהן שהוא חותם בו נמי שם גמור וצריך לכתוב אני פ' דמתקרי פ' עכ"ל. והובא בהה"מ פ"ג סוף דין י"ג ובהרשב"א והר"ן שם הרי ביאר הרמב"ן שהוא שם לווי דהיינו חניכא כדפרש"י גבי חניכתו שם לווי ואעפ"כ רובא דעלמא קרו ליה הכי. א"כ י"ל דכתב חניכתו וחניכתה את"ל דכשר אפי' בלא כל שום קאמר מיירי דוקא בכה"ג וכבר כתב המכמ"א עצמו סימן י"ד ו סימן ב' ג' דחניכא כזו ועצם השם יש לספק איזה מהן עיקר. ולכן הצריך הרמב"ן לכתוב שני השמות בפי' כו'. וכמש"ל ג"כ בשם הט"ז דהתם היינו חניכא מפורסמת דהוה כשם העיקר כו'. ומ"ש הר"ן דשם מקום הכתיבה לא גרע מחניכתו היינו משום דכאן דמקום הכתיבה זהו שמו לגמרי. א"כ לא גרע משם לווי. שוב ראיתי בחידושי הר"ן על גיטין ס"ל דכותבים שם מקום כתיבה וכולל שם מקום נתינה בכל שום שיש לי א"כ ס"ל שם דמ"כ הוא עיקרי ממש ע"כ שפיר כ' דלא גרע מחניכתו אף אם היא חניכא כהנ"ל. הב' נראה דמ"ש הר"ן דלא גרע מחניכתו דכשר היינו עם כל שום. ודומיא דשם במקום כתיבה דמיירי עם וכל שום כמ"ש המכמ"א עצמו שכן משמע מדברי הר"ן אלא שמיאן בזה דלא אשכחן לשום חד מרבוותא שיפרש המשנה עם וכל שום. וזה פליאה שהרי הג"פ סימן קכ"ט סק"ז הביא בשם מהרש"ך ב' פירושים בענין כ' חניכתו שבהרמב"ם ולב' הפירושים היינו חניכה עם כל שום אלא דלפי' א' הוי החניכה כשם העיקר דבדיעבד כשר בלא וכל שום. ולפי' ב' אפילו דיעבד אינו כשר אלא עם כל שום וכ"כ בס"ק ח' בשם מהריק"ש דמ"ש ואם כתב חניכתו כו' אדלעיל קאי כשכתב וכל שום כו'. וכן איתא בתשובת הרד"ך בית ד' חדר א'. וז"ל ואפילו אי נפקא דמאי דתנן כתב חניכתו וחניכתה כשר היינו לעיקרו קמיירי שהיו כותבים ג"כ וכל שום כו' וכדמשמע מדברי הרמב"ם ז"ל יעו"ש עכ"ל. וכ"כ עוד הג"פ סק"ז בשם הפני משה ח"א סימן מ"ם

דבחניכא בלא וכל שום פסול אפי' דיעבד. א"כ י"ל שגם הר"ן מפרש כהרמב"ם לפ"ד הפוסקים האלו דכתב חניכתו וחניכתה שבמשנה מיירי עם כל שום כמ"ש הרד"ך. וע' לקמן קצת ראי' לזה מלשון הר"ן בסוף הסוגיא דמפרש כן. גם ממ"נ לא הבינותי לפ"ד המכמ"א בהר"ן אם שם דיהודה בגליל חשוב כחניכתו א"כ ליתכשר בלא כל שום כמו דס"ל ז"ל בסברת הר"ן ואם אינו חשוב כחניכתו מנ"ל דמהני אפי' עם כל שום ואיה סופר איה שוקל לשקול ששם דיהודה בגליל עם כל שום שקול כחניכא בלא כל שום עד שהר"ן יכתוב ע"ז בפשיטות דלא גרע מחניכתו. דממ"נ אם לא גרע מחניכתו ליתכשר בלא כל שום. ועכצ"ל דגרע. וא"כ אפשר עם כל שום נמי לא מהני כנ"ל. וע' במכמ"א סס"י הנ"ל שכ' לתרץ. ומ"מ אינו מוכרח וגם זהו נגד ד' הר"ן המפורשים משמעותם דשם הטפל לא מהני כנ"ל. א"ו צ"ל דס"ל להר"ן דלא גרע ובחניכתו נמי צריך כל שום. ועיין בהר"ן סוף הסוגיא מ"ש בפי' דברי הרמב"ם ובחניכתו כ' דכשר ואפשר ג"כ שאפי' לא כ' וכל שום אלא שכתב שם הרוב בפי' מגורשת גמורה היא. הנה נסתפק אפי' בשם רוב בלא כל שום. א"כ בחניכא נ' בודאי דנפרש עם כל שום כו' ע"ש היטב. ומאחר שמפרש כן בהרמב"ם אין שום דוחק כלל שנאמר שכ' כן להסברא הראשונה דעכ"פ עם כל שום הוא כשר דלא גרע מחניכתו ר"ל דכשר עם כל שום. ואפשר לדיעה הנ"ל אם כ' הטפל עם כל שום נמי כשר וכמו שמצינו סברא זו לקצת פוסקים דההיא דנהרדעי ולא שרה וכל שום שיש לה היינו רק לכתחלה וכמבואר בחי' הרמב"ן. אבל מ"מ דוקא אם כ' ג"כ וכל שום. אבל בשם הטפל בלא כל שום נ' ודאי דפוסל הר"ן לדיעה הא' שבו. וכ"ה ג"כ להסברא אחרונה שבו שהוא ג"כ דעתו ז"ל מדסיים ואפשר ג"כ שאפי' לא כ' וכל שום אם כ' שם הרוב בפירוש מגורשת היא עכ"ל. א"כ מדנסתפק בכתב שם העיקר לבד מכלל דבשם הטפל לחוד ודאי פסול בלי שום ספק. שוב מצאתי ראיה נכונה לדברי לדקדק כן מלשון הר"ן דבשם טפל בלא כל שום פסול ג"כ לסברא קמייתא. דהנה לפי הסברא אחרונה נ' ודאי דשם דמקום כתיבה עדיף משם טפל דאילו בשם טפל כתב בשם הרמב"ם דפסול אפי' עם כל שום ול"פ עלי' ושם דמקום כתיבה מכשיר עם כל שום. והנה לסברא קמייתא נמי מסתמא כן הוא דבהא ל"פ לומר דלסברא קמייתא שם טפל עדיף ממקום כתיבה זה ודאי אינו וא"כ כיון דלאותו סברא ג"כ שם דמ"כ בלי כל שום פסול. א"כ כ"ש שם טפל בלי כל שום וכמש"ל. ועיין בג"פ דצ"ה ע"ב ס"ק ט"ו ע"כ מבואר שתפס בדברי הר"ן כמ"ש ועיקר. גם ברי"ו הביא סברא דאם כ' שם אחד הגט פסול משמע אפי' כ' שם העיקר ואף שכתב שהסברא ראשונה עיקר מ"מ שא"פ לא כ"כ. גם דעת הראב"ד בהשגות פ"ג מה"ג הי"ג עמ"ש הרמב"ם ואם כ' חניכתו וחניכתה

כשר פי' והוא שיהא רגיל באות' חניכה יותר עכ"ל משמע דהא לאו הכי אינו כשר. א"כ לפחות מוכח מכאן דשם הטפל בלא כל שום פסול. וכ"כ המכמ"א שע"ד ס"ז בשמו:

קיצור (**מדברי** הר"ן מוכח דבכתב שם הטפל בלא וכל שום ודאי פסול. ועם וכל שום הביא ג"כ דעת הרמב"ם דפסול ודלא כהמכמ"א בפי' דברי הר"ן גם מהראב"ד מבואר לפסול בכתב שם הטפל):

ד הכלל העולה שדעת הרי"ף והרמב"ם ע"פ משנ"ת בג"פ סימן קכ"ט סס"ק י"ו ורש"י והסמ"ק וריא"ז בש"ג והרמ"ה והראב"ד והרמב"ן והר"ן לפי שני הסברות שהביא והריטב"א דאם כ' שם הטפל לבד פסול ומהן רובן חלוקים אפי' בשם העיקר לבד כדלקמן אי"ה. ולפי סברת הרמ"ה הוי ספק מגורשת מדאורייתא. ונ' שדקדק כן מלשון אינה מגורשת שבברייתא (דל"ד ע"ב). והוא מפרש שהכתיו"נ הם במקום א' (כנ' מפרש"י וריא"ז וכ"ד הרי"ף והרמב"ם) ואינה מגורשת משמע דהוא מדאורייתא וע' בהרמב"ם רפ"י מה"ג וגם לסברת היש מפרשים שבהר"ן י"ל כן דלדידהו בכה"ג א"צ כלל לתקנתא דר"ג. אלא מדינא פסול הגט ע"ש. א"כ י"ל שהוא מדאורייתא ולא מצינו מקילין בזה להדיא רק הרשב"א והטור ורי"ו. וגם בדעת הרשב"א יש דיעות חלוקות כמשנת' למעלה ומלשון התוס' והרא"ש אין הכרח לזה ולו יהא דס"ל כן כבר כ' התה"ד סס"י רס"א דאפילו בספק דידים שספיקן טהור בכל ספק שיהי' עכ"ז כ' וז"ל מאי דאשכחנא בהדיא בפסקי הגאונים לאיסור ולא אשכחנא בפסקי גאון אחר בהדיא להתיר אלא דייקינן מיני' בהוכחה דהכי סבר קשה לסתור בזה דברים המפורשים להדיא עכ"ל. א"כ אפי' אילו היה מחלוקת כה"ג בדבר שמקילין בו בספק שקול היה קשה להקל בכה"ג שדברי רבוותא הנ"ל דבריהם מפורשים להחמיר ומד' התוס' וסיעתם ליכא רק דיוקא דס"ל להקל. מכש"כ שהוא בדבר ערוה החמורה שחוששין בזה אפי' למיעוט הפוסקים נגד הרוב כמ"ש האחרונים בכמה מקומות ועיין בכללים שבסוף ג"פ שאין להקל. אפי' את"ל שמהתוספות וסיעתם מוכרח דמקילין בשם הטפל אין להקל נגד רוב הפוסקים הנ"ל. לכן נלע"ד שאפי' במקום עיגון אין להקל. ודלא כהג"פ ס"ק י"א. וכ"פ הט"ז והב"ש וגם המכמ"א עם היות שפי' גם דברי הר"ן להקל כנ"ל וגם ד' התוס' והרא"ש פי' להקל עכ"ז החמי' למעשה שלא תנשא בגט זה משום דעת הפוסקי' הפוסלים הגט:

(נת' שאין להקל בכתב שם הטפל אפי' במקום עיגון גדול ודלא כהג"פ):

ה אך מה שיש לכאורה לצדד להקל בנ"ד. הוא ג' ענינים הא' אולי יש להקל בנ"ד אע"ג דרק מיעוטא קרו לה שא סימן כיון שהן בית אביה וכיון שזהו שמה הראשון שמעריסה ניתן לה שם זה. הב' אולי שם שאניא הוא קיצור השם משא סימן כמו שארקה או עכ"פ

שערלין מן שרה דבכה"ג מבואר בפסקי מהרא"י סימן י"ב דאפילו בנשתכח שם שרה כותבים שרה א"כ בדיעבד י"ל דכשר אף שלא כתב המכונה שערלין א"כ אולי גם זה כן. הג' אף את"ל דל"ד ממש לקיצור השם דבשערלין יש הברה גמורה מן שרה. משא"כ בסא סימן שאניא שאין בשאניא רק שא מן שאסיא אבל ניא דשאניא אינו מענין סיא דשאסיא א"כ משום הברה א' אין לקרותו לקיצור השם מ"מ י"ל אולי עכ"פ הוה כינוי לשאסיא דהיינו שאין שאניא שם העצם רק שהוא כינוי לשאסיא לבד ואם כן גם בכינוי אולי יש להקל טפי כשלא כתבו. ואף אם אפשר הוא כינוי ג"כ לשרה מ"מ אם עכ"פ אינו קובע שם לעצמו אולי יש לצדד להקל טפי. זהו מה שצריך לעיין בזה בעזה"ש אי"ה:

והנה אי משום שהן בית אביה דרגילא בהו טפי מרנילותה עם שארי בני עירה מצאתי בג"פ סימן קכ"ט ססק"ד שפסק דמסתברא דאזלינן בתר רוב העיר ולא מהני מה דרגילה טפי עם המיעוט יעו"ש (ונ"ל ג"כ לחזק דבריו דלא גרע מהא דאם הכתיבה והנתינה אינן במקום א' אע"פ שכ' שם א' לא מהני בדאתחזק בתרי שמי. ה"נ הרי הנתינה היא בכל העיר ולא בבית אביה לבד. א"כ בעינן השם הידוע לה בעיר ולא מהני שם בית אביה לבד. דה"ל כלא כ' שם דמקום נתינה). ונידון שהוא שמה מעריסה. לכאורה יש למצוא לזה פתח תקוה להתיר ממ"ש כאאזמו"ר הגאון נ"ע בתשובה דמסטיסלאוו וז"ל ולפ"ד הב"ש אפי' בדיעבד פסול אם כ' שם הטפל לבד דלא כרמ"א וכ"פ הט"ז שם וכו' אלא דהתם מיירי בשם האיש והאשה. אבל בשם העיר יש לצדד ולהקל בדיעבד משום דמסתמא נתייסדה העיר שנים רבות קודם שנתיישבו ישראל בתוכה ואז היה שמה מסתמא מסטיסלאוו לחוד ומאחר שזהו שמה הראשון יש להכשיר בדיעבד כמו בגר *) בשם העכו"ם דכשר בדיעבד משום שזהו שמו הראשון כמ"ש הלבוש וכמבואר בתוס' ורא"ש שמזה הביאו ר"ת ראיה למומר בשם ישראל עכ"ל הזהב. וא"כ ה"ז בא ללמד ונמצא למד דכמו בגר מכשירין מה"ט לפ"ד הלבוש ה"נ בשאר איש ואשה אם כ' שם הטפל והוא ג"כ שמו הראשון יש לצדד להקל בדיעבד. ויש לדקדק לפי"ז הא דאמרי נהרדעי ולא שרה וכל שום שיש לה היכי מיירי אם שמה הראשון הי' שרה. א"כ אמאי לא ואף את"ל דלכתחלה אפי' בכה"ג שם השני עיקר יותר מ"מ דיעבד אמאי פסול. ואי מיירי בשמתחלה היה שמה מרים ואח"כ נשתנה שמה מחמת חולי לשרה א"כ הרי בכה"ג כ' הפוסקים דכותבים שם השני קודם אפילו הוא מיעוטא א"כ אמאי ולא שרה כו' ויש לומר דמיירי כשמעריסה קרו לה שני השמות מרים ושרה ותפסו רוב העולם שם מרים עיקר כו'. ואע"ג דשם שרה הוא ג"כ שמה הראשון. מ"מ אין מקילין אלא כששם הטפל דעכשיו היה בתחלה הוא לבדו שמו הראשון. משא"כ הכא דהיה שמה ג"כ מרים.

אך יש לדקדק ע"ז דהיינו בג"פ סק"ד הביא כמה דינים מתשו' האחרונים ומכללן הב"י (כמ"ש בב"י גבי חיים ביבנאטי ושמחה אלגאריא' דאזלינן בתר רובא) ומהריב"ל באשה שמעריסה קרו לה שם א' ואח"כ קרו לה רובא שם אחר כותבי' שם השני לעיקר. ועל הראשון כותבי' דמתקריא כו' הרי ס"ל דלא מהני מה שהיה שמה הראשון בצירוף מה שגם עכשיו קורין לה מיעוטא הכי להחשיבו עיקר נגד השם השני דרובא קרו לה הכי ופי' ג"כ לפי"ז עובדא דרובא מרים ופורתא שרה שבגמ' היינו אפילו אם מעריסה היה שמה שרה ואח"כ שינו המון העם את שם הראשון אפי' שלא מחמת חולי וקרו לה בשם מרים אזלינן בתר רובא וע"ש מה שחלק ג"כ על מהרי"ק שרש פ"ו וכן פסק במכמ"א שע"ד סימן ט"ו והביא כן בשם הרד"ך ומורו הר"ם והלבוש. וא"כ אמאי פסקו להקל בגר שכ' שם א"י משום שזהו שמו הראשון הא זה לא מהני להחשיבו לעיקר ועדיין בטפילותו עומד. מיהו כבר כתבתי לעיל דהריב"ש סימן מ"ג פי' דלא הקילו רק כשכלל שם דישראל בכל שום שיש לי רק שהי' מקום להחמיר משום שעשה מהטפל עיקר וע"ז לא החמירו מפני שהשם ההוא היה מוחזק בו ראשון. ולפ"ז צ"ל דגבי ופורתא שרה שבגמ' לא היה שרה לבדה שמה הראשון. ואפשר א"צ לזה כי בגר שאני דמלבד שהשם ההוא היה מוחזק בו ראשון עוד זאת שהרי ידוע לכל שהיה לו שם אחר כשהיה א"י. משא"כ גבי מרים ושרה. וחילוק זה מתבאר מדברי מהרי"ק שרש פ"ו'. ואיך שיהיה עכ"פ בשם הטפל בלי כל שום אף אם היה שמו הראשון כנ"ד נ' דלא מהני דעד כאן לא פליגי גבי ולא שרה אלא כשכ' וכל שום. אבל בלא כל שום ודאי י"ל דפסול לכ"ע אף אם היה שרה שמו הראשון כמ"ש המכמ"א בשם הרד"ך ושא"פ וכ"כ הג"פ בשם הב"י כנ"ל. ועוד דהנה הראנ"ח ח"א סימן ל"ג דקדק מלשון הר"ן דאין להקל בכותב שם אחד אא"כ כ' שמו העיקרי לאפוקי אם שני השמות שקולים וכ' אחד מהן דפסול כמ"ש המכמ"א ש"ד סימן ז' בשמו וכן הג"פ ס"ק י"ב לא הקיל בכה"ג אלא אם כ' ג"כ וכל שום אבל בלא כל שום לא ע"ש. ובנד"ז דמיעוטא קרו לה הכי אלא דזהו *) מובן מעצמו כי כל מקום שנזכר בספר הזה גר או גרים קאי על זמן הקודם כשהיו גרים מותרים לישראל:

שמו הראשון הנה לפי פוסקים הנ"ל חשוב טפל ועכ"פ לא עדיף משקולים:

קיצור (**שאין** להקל בכותב שמה הטפל בלא וכל שום אפילו אם הוא שמה הראשון שמעריסה רק עכשיו נעשה טפל דרק פורתא קרו לה בשם זה):

ו ועוד יש קושיא עצומה. דהנה רבים מהראשונים ס"ל דאפילו כ' שם העיקר לבדו ולא כתב וכל שום הגט פסול כמ"ש להדיא הריא"ז בש"ג ר"פ השולח וז"ל צריך לכתוב כל השמות שיש לו לאיש המגרש ולאשה המתגרשת שאם קוראין אותו בשני שמות בין

שקוראין אותו בעירו בשני שמותיו כו'. ואם כ' א' מן השמות בלבד ה"ז גט פסול עכ"ל ופי' המכמ"א שע"ד סימן ב' דמפרש מתניתין וגמ' דבראשונה היה משנה כו' התקין ר"ג כו' בין כשכתיבה ונתינה במקום אחד בין כשהכתיבה במקום אחד והנתינה במקום אחר צריך לכתוב שני השמות ואם כ' אחד מהן אע"פ שכתב שם העיקר ה"ז גט פסול וכ"כ הג"פ סס"ק ח' בשם הריא"ז ושהובאו דבריו כן בתשו' מהראנ"ח ח"א סימן ל"ג ובסס"ק י"ו כ' שכ"ד הרי"ף והרמב"ם וכמש"ל. וכן נלע"ד מלשון רש"י (דל"ד ע"ב) שלא נתבאר בדבריו שום משמעות שהכתיבה ונתינה אינן במקום א' ואילו הוה ס"ל כפי' התוס' ה"ל לפרש ובפרט בברייתא דתניא וגירש אשתו שביהודה בשמו שביהודה כו' את"ל דמיירי שהכתיבה היה בגליל דוקא ה"ל לרש"י לפרש כן א"ו סתמו כפירושו מיירי שהכתיבה ג"כ ביהודה. ובהא א"ש מ"ש רש"י ואפי' נודע לאחר זמן כו'. דלכאורה מאחר שנודע קודם הנתינה שהרי כשבא ליתן הגט בגליל רואי' הכל שאין זה ששמו שבגליל א"כ אמאי כשר הלא עדיין לא נתגרשה עד שעת נתינה ועכשיו אתחזק בתרי שמי ועיין בג"פ ס"ק י"ו גבי הפירוש השלישי דכ' שהרשב"א וסה"ת והסמ"ג פוסלים בכה"ג ושכ"מ מלשון התוספות וכן פסק הוא ז"ל למעשה. וא"כ קשה על רש"י מדוע יקיל בכה"ג. אבל לפמ"ש אתי שפיר דרש"י יפרש שהכתיבה ונתינה היא במקום אחד ולא נודע שיש לו שם אחר עד לאחר הנתינה. ועוד ראיה לפי' זה מהא דתניא כוותי' דרב אשי כו' יצא למקום אחר וגירש בא' מהן מגורשת והאמרת שם דגליל עמו כו'. והתם מיירי שהכתיבה היה באותו מקום דאת"ל שהכתיבה הי' במקום אחר, א"כ תלוי בלא הוחזק בשני שמות בשעת הכתיבה כנ"ל לפי' התוס' וסייעתם אעכצ"ל דבאותו מקום היה הכתיבה והנה פשט לשון וגירש משמע ששם היה ג"כ הנתינה שאז שייך לומר וגירש וכיון שכן שהכתיבה ונתינה היה במקום א' א"כ מה סייעתא לרב אשי מכאן ומנלן דמיירי בלא אתחזק דלמא באתחזק ואפ"ה ש"ד כיון דכתיו"נ במקום א' א"ו צ"ל דרב אשי אמר למילתי' אפי' כשהכתיבה ונתינה היא במקום א'. וכ"נ מלשון הרי"ף שהביא רק הא דרב אשי והשמיט הברייתא דיהודה וגליל והביא דנהרדעי דמיירי שכתיו"נ היא במקום א'. א"כ מסתמא רב אשי נמי מיירי בכה"ג שהרי לא נז' בד' רב אשי דמיירי שכתיבה ונתינה אינן במקום א'. אעכצ"ל דס"ל להרי"ף דבאמת הכי מיירי מתני' ובריי'. ואע"ג דבירושלמי מבואר דמתניתין כשהי' ביהודה וכ' לגרש בגליל ס"ל להרי"ף ורש"י וסייעתם דש"ס דילן פליג אירוש' דהא בבריי' דילן נז' וכתב לגרש אשתו שביהודה כו' ולא נז' כ' בגליל לגרש ביהודה כו'. וכ"מ מסוגי' הגמרא כנ"ל. ומש"ה השמיט הירוש'. וכה"ג הוא בסוף כתובות במתניתן דשלש ארצות לנשואין הביא שם הרי"ף תוספתא בד"א שהיה ביהודה ואירס

אשה ביהודה כו'. והשמיט הירושלמי דמוקי המשנה בהיפוך דמיירי בשהי' מיהודה ונשא אשה מגליל כו'. וכן הרמב"ם פי"ד מה"א הי"ז. ועכצ"ל דמפרש כמ"ש המרדכי שם סימן ר"פ בשם ראבי"ה דסתרן אהדדי התוספתא והירושלמי ופסק כהתוספתא דא"א לומר דס"ל כפי' הר"מ שבמרדכי שתירץ להשוות התוספתא והירושלמי. דא"כ ה"ל להביא הירושלמי. ועוד דא"כ צ"ל דכשנשאה בגליל דהיינו שגם הנשואין היה בגליל אין כופין אותה לצאת אחריו ליהודה כמ"ש המרדכי שם. והרי הרמב"ם שם כ' בהדיא להיפוך. וכן מבואר בש"ע רס"י ע"ה ובחמ"ח שם סק"ב דהר"מ חולק על הרי"ף והרמב"ם וכ"כ הב"ש שם סק"ב. והנה לשיטתם שם התוספתא והירושלמי שם מחולקים בפירוש המשנה דשם בענין כזה ממש שמחולקים הברייתא דכאן שבגמ' דגיטין (דל"ד ב') עם הירושלמי בפי' המתניתין דלהירושלמי מיירי משנתינו דגיטין ג"כ ע"ד שהעמידו המשנה הנ"ל דכתובות שהיה ביהודה וגירש בגליל כו' ולהברייתא דכאן מיירי משנתינו דכאן שהיה ביהודה וגירש ביהודה וכמו המשנה דכתובות לפי' התוספתא. ופשיטא דיש לדחות הירושלמי מקמי ברייתא שבגמ' במכש"כ ממה שדחו הירושלמי שם מפני התוספתא אף שלא הובאה בגמ' וכ"נ מלשון הרמב"ם שלא חילק כלל בין כתיבה ונתינה במקום אחד או לא וכן מצאתי בביאור בג"פ סימן קכ"ט ס"ק ט"ז שהוכיח מזה שכ"ה דעת הרי"ף והרמב"ם וכמש"ל ודלא כהמכמ"א שע"ד סימן ב' שפי' בהרי"ף והרמב"ם פי' דחוק וזר מאד לומר דהברייתא פליגי על מתניתן ושיש לדחות הברייתא מהלכה מה"ט יעו"ש שכ"ז זר ודחוק בתכלית. והנה הרמב"ן אף שפסק כהירושלמי דמקילין כשהיה ביהודה וכ' לגרש ביהודה עכ"ז כ' דדוקא כשביהודה אין קורין אותו בשם דגליל. אבל אם מיעוט קורין אותו כאן בשם אחר אינה מגורשת כנ"ל. והרמ"ה שבטור סימן קכ"ט מבואר דס"ל ג"כ כן שהרי פסק בכ' שם הטפל עם כל שום הוי ספק מגורשת לכל הפוסקים כש"כ אם כ' הטפל לבדו. ועוד הא דספק מגורשת אי אפשר להוציא מהא דנהרדעי לחוד אלא מברייתא דתניא אינה מגורשת כו'. וא"כ צ"ל דמפרש שכתיו"נ במקום א'. וא"כ אפילו כתב שם העיקר ולא כ' הטפל אינה מגורשת דהא בברייתא מיירי אפי' כתב שם דיהודה ביהודה שהוא ודאי עיקר גמור (ועדיף אפילו מהשם שהרוב קורין לו לדעת הרמב"ן הנ"ל ודו"ק). אפ"ה הוי ספק מגורשת. ומ"ש הטור סס"י קכ"ט בשמו ואם כ' שם הטפל בפרט וכולל שם העיקר הוי ספק מגורשת עכ"ל אין להוכיח מזה דבכותב שם העיקר לבדו אינה ספק מגורשת דזה אינו דגבי שם טפל אע"פ שכ' וכל שום על שם העיקר הויא ספק מגורשת. אע"ג דבשם עיקר כה"ג כשכתב וכל שום כשר גמור הוא וא"צ לבאר השמות בפירוש אבל כשכ' רק שם העיקר ולא כלל דטפל בוכל שום י"ל

דג"כ הוי ספק מגורשת. ואדרבה י"ל שזה חמור יותר מדין כתב שם הטפל וכלל העיקר בוכל שום דאזי י"ל שעכ"פ קיים תקנת ר"ג שיהא כותב איש פ' וכל שם שיש לי רק שלא קיים מ"ש נהרדעי מרים וכל שם ולא שרה וכל שם. ואפ"ה הוי ספק מגורשת כש"כ וק"ו כשכתב העיקר בלא וכל שום שלא קיים תקנת ר"ג וע"ז אמרו בהדיא בברייתא אינה מגורשת ולפירושם מיירי אף שהכתיבה ונתינה במקום אחד כנ"ל וכן נראה מדברי רבינו ירוחם נכ"ד ח"ב דלאחר שהביא בשם התוס' אבל אם הוא ואשתו הם במקום אחד והוחזקו לו באותו מקום שני שמות מגרש באיזה מהם שירצה כתב ויש אומרים דאינה מגורשת אם גירש באחד מהן כל זמן שיש לו ב' שמות עד שיכתוב אני פ' וכל שם שיש לי וראשון עיקר עכ"ל. ופירש אם גירש באחד מהן היינו ודאי אפילו בשם העיקר דרובא קרו ליה הכי יעו"ש דבכה"ג מיירי התם. וע"ז כ' וכ' התוספות כו' מגרש באיזה מהם שירצה והיינו אפילו בשם הטפל וממילא דלהי"א דאינה מגורשת אם גירש באחד מהן היינו אפילו בשם העיקר וזה פשוט ומבואר להמעיין שם ברי"ו. והיינו דעת הרמ"ה. והטעם מובן עפמשנ"ת דהתוס' מפרשים הברייתא שהכתיבה ביהודה והנתינה בגליל כמ"ש בירושלמי. אבל הי"א מפרשים כפשוטו דהכתיבה והנתינה שניהם ביהודה או בגליל. ואפשר פי' אינה מגורשת דעשאהו כאילו הגט אינו כלום וכמו שפי' הרמ"ה כה"ג בענין היה במזרח וכ' במערב שהוא ג"כ פסולא דרבנן ששינה מקום עמידת העדים. ואפ"ה כ' הטור סימן קכ"ח בשם הרמ"ה שאפילו נשאת תצא כו' ועיין בב"י שם. ואדרבה בשינה שמו שמדרבנן דהיינו דין הברייתא דכאן החמירו שם התוס' יותר לומר שע"ז אמרו שם במתניתן שינה שמו ושמה כו' תצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה. וזהו ג"כ ענין אינה מגורשת שאמרו בברייתא (דל"ד ב'). אלא דלהתוס' מיירי כ"ז בשיש לו שני שמות בשני מקומות ולהרמ"ה דאפילו בשיש לו שני שמות במקום א' דינא הכי. ובכה"ג אמרה הברייתא אינה מגורשת. א"כ לפי"ז י"ל דהיינו ע"ד הנזכר במשנה שם שינה שמו ושמה כו' לפמ"ש הפוסקים דבפסולא דרבנן מיירי. מיהו בלא"ה יש מפרשים דהתם מיירי רק בפסולא דאורייתא. לכן אין להחמיר כ"כ בשיש לו שני שמות במקום אחד לתפוס ע"ז דין המשנה דשם דשינה שמו ושמה כו'. כיון גם להתוס' והרשב"א דמיירי בפסולא דרבנן לא מיירי בכה"ג. והנה הסמ"ק סימן קפ"ד כ' ובעל שיש לו שני שמות חלוקין כו' ודוקא היכא דאתחזק כו' עכ"ל. ולא חילק כלל אם הכתיבה במקום אחד והנתינה במקום אחר או שהכל במקום אחד משמע ג"כ דמפרש סוגיית הגמ' דאף כשהכתיבה ונתינה במקום אחד מיירי וכמ"ש הריא"ז וכמ"ש במכמ"א לפ"ז אם כתב שם העיקר לבדו ג"כ פסול כדמוכח מברייתא הנ"ל. והנה גם הר"ן ז"ל נסתפק בכ' שם

העיקר לבדו אם הוי מגורשת או לא כמ"ש ואפשר כו' מכלל דמספקא ליה כנ"ל. נמצינו למדים שדעת הרי"ף והרמב"ם ורש"י והרמב"ן לסברא קמייתא והריא"ז בש"ג והסמ"ק וכנלע"ד דעת הרמ"ה דאפילו כתב שם העיקר כל שלא כ' ג"כ שם הטפל או וכל שום הגט פסול (או אינה מגורשת להרמ"ה כנ"ל) והר"ן ג"כ ספוקי מספקא לי' בזה. וכיון שכן קשה אלייהו מהא דגר שכתב שם א"י דהגט כשר משום דזהו שמו הראשון דעכ"פ לא עדיף משם שהוא העיקר והרי לדידהו כל שלא כתב כל שמותיו הגט פסול. והן אמת שבג"פ ס"ק כ"ט כתב בשם הרד"ך דמדהשמיטוהו הרי"ף והרמב"ם לתוספתא זו דגר ש"מ דס"ל דלית הלכתא כוותי' אכן כתב מדפסקה הרב"י בש"ע ש"מ דס"ל דהלכתא כוותי'. וא"כ צ"ע ליישב מ"ש משם עיקר דפסול. וא"כ כש"כ לכאורה שם א"י דגר:

ז והנה הג"פ כ' שם דמהרד"ך פי' התוספתא גר ששינה שמו לשם א"י וגירש בו כשר דה"ק דהגר היה שינה שמו קודם שנכתב הגט והי' נקרא בשם א"י אחר שנתגייר והואיל ורצה גר זה לקרוא שמו בשם א"י אחרי שנתגייר אם כבר גירש בו כשר. ושוב כ' דלפי הנוסחא אשר מצא ברא"ש שאין כתוב בה וגירש בה אלא גר ששינה שמו לשם א"י כשר משמע דלא איירי בשינה שמו קודם שכתב הגט אלא שבגט כ' שמו כן איירי ע"ש. וכן הסכים הג"פ שכ"מ מכל הפוסקים פי' תוספתא זו. ובתוספתא שלפנינו הגירסא גר ששינה שמו כשם הא"י כשר וכן אתה אומר בגיורת. וראיתי בחי' הרמב"ן פרק השולח שהביא התוספתא כמ"ש. וכתב שמזה הביא ר"ת ראיה דבכ' שם א' לבד סגי ודחה שי"ל דההיא בגר שחתם עד שרו וסיפא שנויה היא בפ"א. ושרו ט"ס הוא וצ"ל וחתם עד שנו וא"כ יפלא סיפא וכן אתה אומר בגיורת וצ"ע. ולכן ודאי לשטתם צ"ל דההיא דגר מיירי שכתב וכל שום וכמ"ש הריב"ש וכמש"ל. אך עוד אפשר לומר לדברי האומרים דהא דתנן פרק המגרש כתב חניכתו וחניכתה כשר היינו אפילו בלא וכל שום. וצ"ל מ"ש משם עיקר להאומרים דפסול אם לא כ' וכל שום ליכלל שם הטפל. ובג"פ סק"ז כ' בשם הדרישה דהוכיח דחניכא עדיפא משם עיקר ואפשר הטעם כי מלבד זה דמיירי בחניכא מפורסמת דהוי כמו שם העיקר כו'. אך טעם זה אינו מספיק מדוע תהיה עדיפא משם העיקר כו'. ולכן אפשר לומר עוד זאת משום דאין דרך לקרוא כן לאיש במילתו ולאשה בעריסה בחניכא כמ"ש מהרי"ק ש' פ"ו איש לא נעזב שלא יהיה שם בלה"ק כו' באופן שכל מי שיש לו חניכא ודאי יש לו עוד שם המובהק. וא"כ כשכותבים החניכא בגט והוא ניכר בה הרי ידוע מי המגרש אע"פ שלא נכתב השם המובהק דה"ל כאילו כ' וכל שום כי בלא כל שום נמי ידוע שיש לו עוד שם. ולפ"ז ההיא דגר שכתב שם א"י נמי יש לדמותו לחניכה כי כשיראו בגט שם א"י ידעו הכל שמסתמא יש לו עוד שם דישראל

שאין א"י עשוי לגרש כו'. משא"כ אם כתב עיקר השם ולא כ' שם הטפל י"ל שמא אין לו עוד שם כלל כ"א העיקר לבד א"כ ל"ד כנכתב וכל שום. ולפ"ז י"ל אם כתב העיקר ולא כ' החניכא פסול אם לא שכל מי שיש לו עיקר שם זה יש לו חניכא זו כגון אצלינו דוב בער. זאב וואלף. אבל ביהודה אם לא כתב ליב פסול שיש יהודה שאינו נקרא ליב כלל. אך לדברי האומרים דחניכא לא מהני בלא וכל שום י"ל ג"כ הטעם בטוב והוא דאף אם נאמר דמחמת שנכתב רק חניכא ה"ל כידוע שיש לו ג"כ עוד שם העצם ג"כ עכ"ז לא דמי ממש לכל שום דהתם ע"י שנכתב כל שום ה"ז ממש כאילו כתוב השם ההוא בגט. משא"כ הא דמהחניכה ידעינן שיש לו עוד שם. עכ"ז הרי אין כתוב בגט שם ההוא כלל. ואנן בעינן שיהיו שמותיו מפורשים בגט וע"י כל שום ה"ל כאילו כתוב כל שמותיו בגט. והנה גם לסברא הראשונה צ"ע מה שהולידו הפוסקים למומר לע"ג שכתב שם דיהדות לבד כשר מגר. הא יש חילוק דבמומר לע"ג כשכתב שם דיהדות אין מוכרח שיש לו עוד שם דא"י דמנלן שהוא מומר לע"ג א"כ אין ניכר בגט מי המגרש. עיין ריב"ש סימן מ"ג שאין ניכר מתוך הגט כו'. מיהו באמת הרבה אין מקילין בלא כל שום והמקילין אפ"ל משום דאין להזכיר שם דעכומ"ז כו' ובכה"ג לא התקין ר"ג כו'. וסמך לדבר עיין במשנה שלהי ידים קובל אני עליכם פרושים שאתם כותבים המושל עם משה בגט כו'. ושם דעו"כ י"ל לפירושם ג"כ אין לכתוב ודו"ק. והנה בג"פ סס"ק ט"ז כ' בחניכה לא תיקן ר"ג ועי' מהרי"ק ש' פ"ו דדוקא יוסף ויוחנן שהם ב' שמות. ולפמ"ש אין מוכרח והמשנה כפשטה כנ"ל. אבל אם כ' העיקר ולא כ' החניכא פסול כנ"ל. לפי"ז בטלו הג' צדדים הנ"ל להקל בנ"ד דמשום שהוא שם מעריסה מ"מ גרע מעיקר השם. וכן לא הוי שם דנערות דבפסקי מהרא"י סימן ו' גבי יחזקאל קהיס"ל חיים קחהריים מרדכי מערהל אלו הכינויים קרובים ג"כ ללשון עברי. אבל מ"מ אינם קיצור לשון כגון יעקב יעקיל יצחק חקין. דחד מוצא אינון כו'. ועיין בג"פ סימן קכ"ט ס"ק ס"ט ובב"ש בש"א אות א' הביאו שנחלקו החיבורים בעברמן אם חשוב קיצור השם מאברהם אם לא שהמקילים כתבו משום דדומה בשני הברות לעיקר השם א"צ לכותבו. והמחמירים משום שאין הנקודות שוות ומסקו להחמיר. ובנ"ד שאניא אין בה רק הברה א' משאסיא היינו שא ואח"כ הסמך מפסיק ודומה קצת לאשר אנשיל דמסקו שצריך לכותבו מה"ט שהנו"ן מפסקת. והסמך עם הנו"ן אינם ממוצא א'. ואפי' להט"ז דס"ל דדי במה שיש הברה א' בעיקר התיבה כמו חקין ויצחק היינו כי חק הוא הברת שני אותיות מורגשים. משא"כ שא אין רק הברת שין ואפשר דומה לנפאתה תפאתה שבגמרא ועוד כיון דשאניא הוא כינוי ג"כ לשרה עפ"י רוב ושא סימן עכשיו קובע שם לעצמו כמ"ש הט"ג וכן הוא

באשה זו דמעריסה נק' שאסיא. א"כ ודאי יש לכותבו אפי' אם היה ממש קיצור השם כמ"ש הלבוש גבי שלמה המכונה זלמן הובא בג"פ וב"ש ומשום שהוא כינוי אין להקל כנ"ל. ועוד שאין כינוי לשאסיא אלא לשרה וגם שאסיא י"ל שהוא כינוי לשרה אלא שזו נקראת מעריסה כן. א"כ שני השמות בערך א' זל"ז כיוסף יוחנן. ומ"מ במקום עיגון גמור אפשר להקל משום דהתוספות וסיעתם יש להם סיוע מפורש מהירושלמי דמוקי מתניתין בשהכתיבה ביהודה והנתינה בגליל. אבל כשכתיו"נ במקום א' לא נתבאר מזה דאינה מגורשת דיעבד ע"כ במקום עיגון גמור יש לסמוך ע"ז. וכיון שנהגו כן ע"פ התוספות והטוש"ע יש לאמר עוד צד עפמ"ש בש"ג בפרק הספינה גבי אגרדמים אף שהכנה"ג כ' דהרשב"א בתשו' סימן אל"ף ק"צ פליג ע"ז מ"מ לסניף בעלמא יש לצרף ג"ז כיון מדאורייתא ודאי מגורשת וא"כ החשש מתקנת ר"ג ע"ז יש לצדד מטעמו דהש"ג ועוד ועיקר כיון מהירושלמי יש סיוע לזה כנ"ל:

עיין ט"ז סימן קכ"ט ס"ק כ"א אם יש לעיקר השם כינוי אחר כו' אינו זלמן הכתוב בגט כו' וס"ק כ"ב דא"כ יצחק חקין כו', אא"כ יש לכינוי ב' שמות של קדש כו' וס"ק ל"ה שאם יש שני כינוים לשם א' כו' ועב"ש גבי אייזיק. והנה ר"ג התקין לכתוב כל שום ולא די בשם א' אפי' העיקר אם לא נרמז שיש לו עוד שם אחר וכשנרמז סגי אפי' א"י מה השם. דלעז ליכא וגם ניכר מי המגרש ע"י שמבואר שמו הא' בפי' וידוע הוא בשם זה ועל שיש לו עוד שם נרמז כל שום. וחידשו הפוסקים דעל קיצור השם א"צ לרמוז. והטעם י"ל דל"ד לשאר שם טפל שכשאין רמז עליו בגט לא נתבאר בטוב מי המגרש אע"פ שכ' עיקר שמו כיון שיש לו עוד שם ולא נרמז י"ל שאינו זה אלא אחר שיש לו רק שם זה ועי' מכמ"א דהוה כחצי השם כו'. משא"כ שם דנערות הוה לי' כאילו נכלל בהעיקר שבכלל ר' ק'. אע"פ שיש מי שיש לו העיקר ואין לו שם דנערות שהרי יש יצחק שאינו נק' חקין וא"כ יאמרו שהוא המגרש ולא זה אין לחוש דא"כ כשנכתב וכל שום יאמרו שהוא יוסף ששמו ג"כ שמעון לא יוסף ששמו יוחנן אפ"ה אין פסול כל שי"ל שזהו רק כשלא נכתב כ"ש ה"ל כודאי שאינו נק' יוחנן וא"כ לא זה הוא. וה"נ גבי קיצור השם דה"ל כנכלל בתוך השם ודומה לנכתב וכל שום. ולכן כשלא כ' הקיצור לא ה"ל כאילו ודאי אין לו קיצור השם כיון שבכלל ר' ק'. ואע"פ שי"ל שזה אין לו קיצור. דומה לנכתב כל שום שי"ל ג"כ ששמו שמעון ולא יוחנן כנ"ל ואפ"ה אין לחוש. וצ"ע דמ"מ ל"ד לכל שום כיון שי"ל שזה אין לו שם נערות כלל וא"כ לא נתבאר כ"כ שזה המגרש. וצ"ל דס"ל דר"ג לא התקין אכה"ג כיון אפילו מי שמכיר המגרש בשם דנערות לבד עכ"ז כשיראה בגט העיקר שמו יבין שי"ל שזהו כיון שעל כרחין הכינוי נמשך משם מובהק. משא"כ

יוחנן לא נמשך מיוסף. וז"ל המכמ"א שע"ד סימן ח"י דליכא צד לעז בדבר הזה דהמכירו בשם מואל כשיראה בגט כתוב שמואל לא יבא לומר שהוא אחר אלא ידוע וניכר הוא לכל דהוא אותו האיש הנקרא מואל עכ"ל. ועוד דכל מי שיש לו שם דנערות זה ידוע ומוכרח שיש לו שם העיקר שמי שנקרא מואל ע"כ עיקר שמו שמואל. א"כ כשרואה בגט שמואל והוא מכירו בשם מואל ודאי יאמר דהוא זה. לפ"ז א"ש סברת ט"ז דאם יש לכינוי שהוא קיצור השם מקור שני כמו יעקב יעקל במקום שגם אליקום מכונה יעקיל. א"כ מי שמכיר המגרש בשם יעקל לבד ובגט כתוב יעקב לבד אפשר לא יכריח מן הגט שזהו המגרש ולומר דעל כרחך יש לו שם שבגט שהרי יש יעקל שאינו נקרא יעקב כלל כ"א אליקום (ומ"מ לפמ"ש המכמ"א גם ע"ז אין לחוש. וכ"מ בט"ז ס"ק כ"ב דאינו חששא גמורה. שהרי כ' דעכ"פ אין לחוש כו' משמע דאפי' בכה"ג אין חששא באמת. ועוד דרוב יעקל הוא יעקב). אבל במה שיש לעיקר השם כינוי אחר אין לחוש כלל. כיון דעכ"פ מי שמכירו בכינוי זה יבין דעיקר שמו הוא מה שכ' בגט דאל"כ גם כשאין לו כינוי אחר הרי עכ"פ המכירו בהכינוי לבד לא יכריח שודאי זהו שמו של זה דדלמא הוא שמואל שאין לו כינוי מואל. אלא דלהא לא חיישינן כיון עכ"פ מוכרח ששמו שבגט זהו שם של המגרש ג"כ. ואין להקשות א"כ חיים קחריים למה צריך לכתוב הכינוי בפסקי מהרא"י סימן ו'. הא על כרחך מי שמכירו בשם הכינוי לבד יבין דיש לו עיקר השם דזה לבד לא סגי כיון שאין בו ממש הברת חיים. א"כ אין מוכרח מקחריים דשמו חיים. משא"כ ממואל מוכרח דשמו שמואל וזהו עיקר הטעם וכמש"ל בשם המכמ"א:

מ"ש מהרי"ק ש' פ"ו הכל יודעים שיש לו שם אחר כו' צ"ע דלא עדיף מן שרה וכל שום שנז' בפי' כל שום ואפ"ה פסול דתרתי בעי' שיכתוב עיקר שמו ושיורמז שיש לו שם אחר. א"כ נהי דהא דהכל יודעים הוי כוכל שום אכתי לא נכתב העיקר. וצ"ל דגבי ולא שרה וכל שום היינו רק לכתחלה. מיהו י"ל מה שהכל יודעים כו' לא דמי לוכל שום כדלעיל:

סימן קצא

בענין שהבעל החזיק א"ע במחניכם בשם יחזקאל בן מרדכי יעקב וכן נכתב בכתובה וכעת שהוא בא לגרש אשתו והוא עכשיו במק"א אומר ששמו הי' מעולם משה ושם אביו יעקב ואח"כ ע"י איזו הכרח שינה את שמו יחזקאל ואת שם אביו מרדכי יעקב וכן נקרא עכשיו בפי כל:

לכאורה צריך לכתוב יחזקאל בן מרדכי [יעקב] וכל שום דאית לי ולאבהתי. כי לכתוב השם שאומר שכן היה נקרא י"ל אין לכתוב ע"פ עצמו (וע' ב"ש סימן קכ"ט סק"ב) כמ"ש בש"ע סימן קכ"ט ס"ג. מיהו בג"פ שם ס"ק י"ב משמע שי"ל דנאמן בכה"ג וכתב כן בשם מהרי"ק שרש פ"ו וראיה לזה ממ"ש התוספות רפ"ק דגיטין (בדף הראשון ע"ב) סד"ה דאתיוה בי תרי. ולהך לא חיישינן שמא החתים במזיד עדים פסולין כיון דשלח לה גט כדין עשאו דאינו חשוד להכשילה עכ"ל. וכ"כ הרא"ש שם סימן ב' בשם הירושלמי אמר ר' אבין אינו חשוד לקלקלה בידי שמים כו' וכ"כ הר"ן שם ד"ה ורבא אמר. והרשב"א שם ד"ה הא דאמרינן דאתיוה בי תרי. וא"כ כמו כן אין חשוד לקלקלה בשמו לומר שקר שיש לו עוד שם משה שבאמת אינו דא"כ מקלקלה בידי שמים וע"ז אינו חשוד. והא דחיישינן בגמרא פרק ג"פ (דף קס"ז ע"ב) וליחוש דילמא כתב גיטא ואזיל ממטיא לה לאתתא דהאיך. שם הוא עסק שירוויח ממון. משא"כ הכא שידוע ודאי שאיש זה מגרש את אשתו. א"כ אין כאן החשש רק שיקלקל אשתו בידי שמים וע"ז אינו חשוד. אך קשה דהא בש"ע סימן ק"כ סעיף ג' משמע אע"ג שמכירים שזה איש של אשה זאת וזאת אשתו צריך לידע ג"כ שכן שמו ושמה. ולמה לא יהיה הבעל נאמן בעצמו לומר שכן שמו. מאחר דאינו חשוד לקלקלה בידי שמים. וי"ל דהנה מקור הדין מהנמוק"י הובא בב"י סימן ק"כ ד"ה וכותבין לו גט. ופי' הב"י הטעם וז"ל כלומר דאם אינו מכיר שמם אע"פ שהוא מכיר אותם לא יכתוב דחיישינן שמא החליפו שמותם ויכתוב גט לאשת חבירו כו' עכ"ל וזה לא שייך בנד"ז דידוע שאין המכוון רק לגרש אשתו זאת ואח"כ ישאר הגט ביד הב"ד ויקרעו אותו כנהוג וליכא חשש שיגרשו אשת חבירו. והנה אף אם נאמן יש תקנה בשמו לכתוב משה דמתקרי יחזקאל אבל שם אביו לכתוב יעקב דמתקרי מרדכי יעקב אינו נכון שהרי אינו נקרא כלל מרדכי יעקב כי אם בנו זה חותם א"ע כן ונקרא כן לתורה ולאו כל כמיניה להחזיק שם לאביו כיון אביו אינו נקרא רק יעקב לבד כמ"ש בתשו' מהריב"ל סוף ח"ב סימן צ' ועיין מזה בג"פ סימן קכ"ט סעיף י' סס"ק מ"ט שכתב סוף דבר הנה ראשונים גם אחרונים נחלקו בדין זה דשינה שם אביו והוחזק בשם השינוי ועמדה ונשאת אם תצא או לא תצא עכ"ל. ובס"ק נ"ג כתב ויראה לי דאף למ"ד דמהני חזקה לשם אביו היינו היכא דמת אביו אבל אם אביו בחיים ואינו רוצה שיקראו אותו אלא בשמו האמיתי יראה לי דלכ"ע לא מהני חזקה עכ"ל. ועיין מזה ג"כ בב"ש ס"ק כ' וע' מזה ג"כ במכמ"א שע"ד סימן כ"ז כ' ג"כ וז"ל ואיך שיהיה לדעת הרא"ש אפילו כשהחזיק שם אחר לאביו וגירש בו הגט פסול וכ"ד מהרא"י בכתבי' סימן קל"ח עכ"ל. נמצא לפ"ז כיון שאביו שמו יעקב והוא החזיק שם אביו מרדכי יעקב א"כ

אף אם יכתבו בהגט בן יעקב דמתקרי מרדכי יעקב י"ל ג"כ נקרא שינוי שם אביו לדעת הרא"ש ומהרא"י וסיעתם. אף שהם מיירי שכתב רק שם השינוי לבד מ"מ נראה דאין לחלק וכש"כ אם אביו בחיים. ע"כ לכאורה צריך לכתוב שם אביו רק בן יעקב לבד. ולא דמתקרי מרדכי יעקב והיינו לכתוב משה דמתקרי יחזקאל בן יעקב. וכ"ז אם נחליט שהוא נאמן לגמרי לומר שכן הי' שמו ושם אביו וגם עכ"ז ישאר דוחק קצת מה שלא יזכר בהגט השם שהחזיק לאביו ולא נצא י"ח הפוסקים דס"ל שהשם שהחזיק לאביו ג"כ ענין הוא. ובפרט שבמחניכם ידוע רק השם שהחזיק לאביו. ע"כ עלה על דעתי תקנה לזה. שיכתבו וכל שום. שאף שאנו אין נוהגין כלל לכתוב וכל שום. והט"ז ס"ק כ"ט החמיר מאד אם כתב וכל שום לומר דהגט פסול לגמרי יעו"ש. מ"מ הרי הב"ש רס"י קכ"ט ס"ק ב' פסק וז"ל ואם ידוע במ"כ דיש לו שם אחר במ"נ ואינו ידוע השם פסק בט"ז דכותבים שם מ"כ וכל שום אף לדידן דאין כותבין וכל שום מ"מ בכה"ג כותבים עכ"ל. וצ"ע בט"ז שם ס"ק ד' מ"מ כדברי הב"ש מבואר בתה"ד סס"י רל"ה דגם במקום שאין כותבין וכל שום עכ"ז לפעמים הכרח לכתוב וכל שום יעו"ש. ומדבריו קשה על הט"ז ס"ק כ"ט הנ"ל שהחמיר ביותר בכתב וכל שום. ועי' בספר תורת גיטין סימן קכ"ט סעיף א' סק"ה פסק ג"כ כדעת הב"ש. וא"כ בנד"ז שאין עצה איך לצאת בכתיבת שם אביו י"ל לכתוב וכל שום. וא"כ יכתבו ג"כ עליו יחזקאל וכל שום. ולא נצטרך לנאמנות שלו. ואין לומר דיחזקאל הוה שם טפל לגבי משה וה"ל כתב שם הטפל עם וכל שום. דאדרבה י"ל דשם שני עיקר כדין נשתנה שמו מחמת חולי עיין בג"פ סעיף י"ח ס"ק צ"ב. והנה בנדון חששא דהט"ז ס"ק כ"ט בלא"ה אין שייך בנד"ז ע"פ המבואר בד"מ סימן קכ"ט ס"ק כ"א וז"ל אמנם בסדר גיטין אחר מצאתי כו' ע"ש. ואף שבש"ע סט"ז בהג"ה פסק רמ"א לא כן ע"ש בדיעבד עכ"פ אין שום פסול אף להט"ז. ד' הט"ז עולים בסגנון השאלה אם כ' דמתקרי במקום המכונה דפוסל הב"ח בתשו' ג"ב ולדידן דקיי"ל דכשר י"ל כמ"כ בנד"ז דהחשש אין שייך רק לגבי לומדים שיודעים שאין כותבין וכל שום רק כו' וחשש כזה יש לומר שאינו חשש דהא ממנ"פ הם ידעו שיש אופנים שכ' וכ"ש. ומ"מ לרווחא דמלתא נכון שהרב המסדר הגט יאמר להבעל המגרש שההכרח לכתוב בגט זה וכל שום אף שבשאר גיטין אין כותבין וכל שום וזהו מצד השמות החדשים שאומר המגרש לו ולאביו. ואין דרך לצאת בכתיבתן אם לא ע"י כתיבת וכל שום. והנה חששא דהט"ז משום לעז שיאמרו אין זה המגרש. הנה גבי שינה שם מקום הלידה של המגרש רבו המכשירים. כ"ש הכא דליכא שום שינוי וגם הלעז אינו אלא לגבי יודעים בטיב גיטין שעכשיו המנהג שלא לכתוב וכל שום כו'. וסתם לעז שחשו לו נראה שאינו

אלא כאשר כל הקורא הגט יבין שאינו נכתב כמו שהוא כמו בשינה שם אביו ולכן לעז דשינוי מקום הלידה אינו לעז כיון שאינו ידוע כ"כ מקום הלידה וה"נ לעז זה אינו ידוע רק ליודעים בטיב גיטין ולא לגבי ההמון והיודעים בטיב גיטין יש מהם ידעו שלפעמים הכרח לכתוב וכל שום דוגמת מ"ש הב"ש ס"ק ב'. ולעז אינו אלא במקום שבאמת לא נכתב הגט כהוגן אבל הכא כשיחקרו ידעו שנכתב כהוגן. ועי' בש"ע סימן קכ"ט סעיף ז' אם כתב פלוני החכם כו' כיון שהזכיר שמו כשר. ועי' ג"פ ס"ק ל"א וע' תה"ד סס"י רל"ה כתב שלפעמים יש לכתוב וכל שום כשנצרך יעו"ש:

קיצור נידון כתיבת השמות יש כאן צע"ג. ועיין ב"ש סימן קכ"ט סעיף יו"ד ס"ק ך' ובג"פ סימן הנ"ל סס"ק מ"ט ד"ה סוף דבר. ועי' עוד ב סימן ק"ך ס"ג. ולכן למעשה נ' שאע"פ שבכל הגיטין עכשיו אין כותבין וכל שום מ"מ כיון דהב"ש רס"י קכ"ט סק"ב פסק דלפעמים כשאינו ידוע השם דמקום נתינה כותבין וכל שום. ע"כ י"ל דכאן יש ג"כ הכרח לכתוב וכל שום והיינו לכתוב בהגט יחזקאל בן יעקב וכל שום אחרן וחניכא דאית לי ולאבהתי רק צריך לחוש שלא יקפיד המגרש ע"ז לכן בתחלה יאמר הרב המסדר להמגרש איך שמחמת חילוף השמות שבכאן בשמו ובמה ששינה שם אביו לכן צריך לכתוב וכל שום. וכשיסכים ע"ז המגרש נ' דאין חשש. וזהו כעין פסק הב"ש ס"ק ב' הנ"ל ולא נעלם ממני דברי הט"ז ס"ק כ"ט אך הכא שאני כנ"ל. וגם עיין דרכי משה סימן קכ"ט ס"ק כ"א. ואם לא יסכים הרב המסדר לכתוב וכל שום. לכאורה די שיכתוב אנא דמתקרי יחזקאל בן יעקב. עיין בג"פ תחלת סעיף י"ח ס"ק צ"ב משם יתבאר דשם יחזקאל הוא עיקר בכאן. וע"ש סס"ק צ"ז שבתיבת אנא דמתקרי יש רמז לשם אחר. וא"כ יש כאן רמז קצת על שם משה. מיהו י"ל יש חסרון בכתיבת דמתקרי שי"ל דקאי ג"כ על בן יעקב והרי במקום כתיבה ובמ"נ אינו נק' רק בן מרדכי יעקב. וע"כ צריך לכתוב יחזקאל בן יעקב:

סימן קצב

ע"ד גט שנכתב שם האיש ישעיה.

ז"ל מעל' במכתבו להר"א. בשבוע העבר סדרתי גט וסדרתי שמו ישעיה בלא וי"ו על פיו שאמר שכן הוא חותם א"ע והוא עולה לתורה ג"כ בשם ישעיה. והמגרש הוא מוויטעפסק ונשא אשה במחניכם. והן עתה יצא לעז מהמגרש. איך שנק' ישעיהו כי נקרא ע"ש זקנו הה"ג מוויטעפסק והוא היה חותם א"ע ישעיהו עכ"ל מעל'. והר"א ד"ץ השיב למעל' דרשתי וחקרתי היטב והנה נקרא ע"ש זקנו הגאון מוה' ישעיהו אב"ד דוויטעפסק וכל

נכדיו הנקראים על שמו כולם נקראים ישעיהו והגם שדרכם לחתום ישעי' בשריטה על היו"ד. אך לס"ת נקראים בשם ישעיהו. והמגרש הזה ג"כ נקרא לס"ת ישעיהו. אך לפעמים אם הקורא לתורה לא היה יודע הי' קורא אותו לספר תורה ישעיה עכ"ל ר"א ד"ץ:

והנה נידון שם ישעיה לא מצאתי בפי' בש"ע ורמ"א זולת בב"ש בש"א אות יו"ד דמהרש"ל ס"ל לכתוב ישעיה בלא וי"ו ובס"מ הצריך לכתוב שני גיטין והג"פ סס"ק קכ"ב ס"ל כמהרש"ל וע"ש גבי יאשיהו בס"ק קכ"ג וע"ש בת"ג סוף הסימן ומקור הדין בתה"ד סימן רל"ג גבי חזקיהו פסק דכל היכא דמספקא לן לא נכתב אלא חזקיה אם לא שידוע לנו כגון מהרי"ח המוזכר בחיבורים הי' שמו חזקיהו וכן כל זרע לבני משפחתו כו'. א"כ בנ"ד נמי מאחר שידוע שהג' ר' ישעיה הי' שמו ישעיהו א"כ נכדיו נמי שמם כן וצ"ל ישעיהו. ואע"ג שעולה לתורה במחניכם ישעיה י"ל שאין זה הוכחה כלל דהקורא לא דקדק דכיון דידעינן בבירור שנקרא ע"ש זקנו שהיה שמו ישעיהו משמע מהתה"ד דזה חשיב בירור טפי כנ"ל מלשונו. ואע"ג דלקמן כתב וכל מה שדקדקנו לעיל א"צ אלא היכא דלא ידעינן האיך חתם הוא או עלה לקרות בתורה כו'. משמע דזה נמי הוה בירור י"ל דהיינו אם ידוע לנו שהקורא קראו בדקדוק על פיו ששאלו אם לקרותו כן או כן (עיין בב"ש בש"א אות א' גבי אבישלום ובציוויו לש"צ כו' ובאות פ' גבי פנחס חסרון הידיעה). אבל מהסתם אין כאן ראיה כ"כ. מיהו זהו חומרא דמאחר שמ"מ נקרא ישעיה ה"ז שמו וכש"כ שבלא"ה הכל שם אחד. ואף שהר"א כ' דבוויטעפסק שהוא עיקר דירתו ועיר מולדתו ושנתגדל שם מנעוריו נקרא ישעיהו לס"ת. כיון שהכתיו"נ היה במחניכם ואצליכם נק' לס"ת ישעיה מה איכפת לן וויטעפסק. ועוד יש לצרף להקל מה שנק' שעיה בפי כל לכן כשנכתב ישעיה בכללו שעיה הגם שיש לומר דהתינח אם הי' נכתב כן בגט. אבל שם ישעיה הנכתב בגט אינו לא כמו שקורין העולם שהוא שעיה ולא כמו שנק' במילתו ישעיהו. ודומה קצת להא דקדושין (דף ע') בענין אתרונגא שאינו לא כדקריוהו רבנן אתרוג ולא כמו דאמרי אינשי אתרוגא כו'. והרי גם מי ששמו ישעיהו נקרא בפי כל שעיה. מ"מ זהו צד להקל ונאמר כיון בין מי ששמו ישעיהו בין מי ששמו ישעיה נקרא בפי כל שעיה א"כ מוכח ומובן שישעיהו וישעיה נחשב שם אחד בעיני העולם אף שגם מי ששמו סעדיה נק' שעיה. מ"מ זהו סניף להקל. ואמנם להקל ע"פ מ"ש הרמ"א סעיף כ"ז ואפ"ה אם כתב חזקיה כשר. שבזו אין מקילין אלא במקום עיגון ממש כמ"ש התורת גיטין ס"ק כ"ח אבל שעת הדחק או הפ"מ ל"ח מקום עיגון כמ"ש רבינו ז"ל בתשובה גבי גט דמסטיסלאוו וכ"ש שהב"ש בש"א גבי חזקיה פסק שלמעשה אין להקל (והנה מלשון

הב"ש שם משמע דבחתימה תליא מילתא או בעלייתו לס"ת שאם חותם א"ע חזקיהו אין להקל אפי' דיעבד. ומדכפל ושינה ושילש שם אחתימה משמע דאעפ"י שקורין אותו חזקיה אין להקל. ול"ד לחניכא כמ"ש בשם מהרי"ט ומשנה ממה שחתום כו'. וכ"מ קצת בתה"ד דמהקריאה אין ראיה רק מחתימתו או עלייתו לס"ת ע"ש במ"ש היכא דלא ידעינן האיך חתם כו'. ועיין בספר שמות גבי אליהו בפי' מ"ש בש"ע סכ"ב אם לא נודע אם שמו אליה או אליהו דמפרש אפי' נקרא בפי כל אליה הדין כן. וזה אין נראה כיון שאין ידוע שעולה לתורה וחותם אליהו וגם נקרא בפ"כ אליה אמאי לא יכתבו אליה. וכ"פ בנ"ב סימן צ' אבל בנדון שידוע שחותם חזקיהו י"ל אף שנק' בפי כל חזקיה יש לכתוב חזקיהו דוקא. אלא בטיב גיטין סס"ק א' כ' ואם עולה לתורה וחותם יחזקיהו ונקרא בפ"כ חזקיה וכ' בגט חזקיה יש להתיר כו'. אך גם להטיב גיטין יש לחלק דשאני התם שנק' בפי כל חזקיה כמו שנכתב בגט משא"כ בנ"ד שנכתב בגט רק ישעיה ואין קורין אותו כן כ"א שעיה ושמו העצם הוא ישעיהו. אך נגד זה בנ"ד נקרא אצליכם לספר תורה ישעיה והנה מעל' תופס במכתבו שהוא המגרש חותם א"ע ישעיה שכן אמר למעל' שהגם שברוב הפעמים חותם ברשימה על היוד כזה ישעי' ע"ד המיעוט הוא גומר כל חתימתו בפי' וחותם א"ע ישעיה ובלא ו' והנה א"כ י"ל דאעפ"י שאביו זקנו (שעל שמו הוא נקרא) הי' חותם א"ע ישעיהו מ"מ אין לנו אלא שם שהוא מחזיק לעצמו כדמשמע לכאורה בתה"ד בזה אלא שאינו מוכרח כמבואר בתשובת צ"צ סס"י פ"ד עיין עליו גבי זעליג זעליק ע"ש דבכה"ג לא מהני החתימה אם ידוע ע"פ קבלת אבותיו ששמו ישעיהו כו' וכ"ש הוא מהנדון דשם. ואף אם היינו מקילים בזה אם עדיין המגרש הי' מודה שהיה חותם א"ע ישעיה. אבל בזה לא באו דבריו מבוארים שמחזיק כן גם עתה. ובמי שאינו ידוע מחתימתו ועולה לתורה ישעיה בפ"כ נק' שעיה היה נ' דיש לכתוב ישעיה:

סימן קצג

נידון הגט. הובא לפני הגט של האשה פריידא ושם כ' בת אריה המכונה ליב. וא"כ נראה דהוא גט פסול בודאי. כיון ששינו שם אביה שהוא נק' יהודה ואף שהכינוי ליב שוה אינו מציל על שינוי שם הקדש ויש ללמוד זה מתשו' מהרי"ט ומהרח"ש הובאו בג"פ סימן קכ"ט סעי' יו"ד ס"ק מ"ט וז"ל על גט ששינו כינוי אבי האשה שכתבו גוייה בת שלמה טראנטה בה"א לבסוף והכינוי הי' טראנטו בוי"ו לבסוף פסק מהרי"ט דתנשא לכתחלה משום שהיה שעת הדחק ואין ראי' משם לשינה שם אביו רק לשינה שם הכינוי ואף בשינה שם הכינוי אין משם ראי' דשאני התם משום דדרך הערבי לשום ה"א בסוף

התיבה במקום חולם כמו אוסרי לגפן עירה. ועוד כ' שם טעמים בצדדים אחרים להכשיר באותו נידון ואף באותו נידון חלקו עליו הר"ש ן' ויליסיד והרב מוהרח"ש עכ"ל הג"פ וא"כ בנ"ד הדברים ק"ו שהשינוי הוא בשם הקדש של האב דודאי יש לפסול אפי' לפ"ד מהרי"ט דשם הקדש חמיר מכינוי דאילו בכינוי אבות דעת מהרי"ק שרש ק"ו שאין לכתוב כינוי האבות בגט. ולפיכך י"ל שאין השינוי פוסל בהם לפ"ד ר"ת ור"י המכשירים בשינה מקום הלידה משום שאין פיסול אם שינה בדבר שא"צ לכתוב כו'. משא"כ בשם הקדש דאבות שצריך לכותבו לכתחלה לכ"ע כ"כ השינוי פוסל בו אפי' דיעבד. ועוד דאפילו בכינוי החמיר מהרי"ט רק בטראנטה הקיל דס"ל שאינו שינוי משום דדרך הערבי כו'. משא"כ בנ"ד דהוי שינוי גמור וכ"ש לפ"ד הר"ש ומוהרח"ש דפסלי שם ג"כ דא"כ כש"כ וק"ו בנ"ד:

ומה שיש לצדד לכאורה עפ"י דעת המכמ"א ש"ד סימן למ"ד דפליג שם להלכה אבל לא למעשה על מהרי"ט ומוהרח"ש. וס"ל להכשיר בשינוי כינוי משפחה בשם אבי האשה שהוא ענין טראנטה אם כ' עיקר השם ג"כ משום טעם הנ"ל דשינה בדבר שא"צ לכותבו אפילו לכתחלה אינו פוסל ולפ"ז י"ל בנ"ד ג"כ כיון דכתב בהגט שם אבי האשה ליב שהוא חניכא שהכל קורין אותו בה. וא"כ לפ"ד הרא"ש והטור אפי' לכתחלה כותבים החניכא לבד אפילו בשם הבעל והאשה (ועב"ש סימן קכ"ט סק"א שאפ"ל שהרמב"ם אינו חולק. ועוי"ל דבשם האבות הרמב"ם נמי מודה עכ"פ דסגי לכתחלה ג"כ בחניכה שהכל קורין אותו בה משום דחניכה כזו דומה לשם העיקר עג"פ. ובשם האבות סגי לכתחלה בשם העיקר לחוד לכמה פוסקים) וא"כ לא היה צריך לכתוב שם אריה או יהודה אפילו לכתחלה ולזאת י"ל שאין השינוי פוסל בו כנ"ל. אך בפסקי מהרא"י סימן קצ"ז כ' וז"ל דטובא יש לחלק בין נ"ד דשינה העד שם אביו ובין שינה שם הנהר או מקום הלידה דשם הנהר ומקום הלידה אינו לא מעלין ולא מהנין כלום לפי מטבע חכמי התלמוד שטבעו מטבעות הגיטין. אבל שם האב של העד הצריכו חכמי המשנה היכא דלא כ' עד כו' יעו"ש באריכות. וא"כ בנ"ד נמי שם הקדש של אבי האשה הצריכו חכמי המשנה והש"ס לכתוב אם לא כ' החניכה שהכל קורין אותו בה. ולזאת פוסל בו השינוי. ול"ד כלל לשינוי שם הנהר ומקום הלידה דאינן לא מעלין וכו'. אע"ג דבתה"ד סימן רכ"ח מקיל מהרא"י בשינוי אבי העד והובא בש"ע סימן ק"ל סי"א בהג"ה ועב"ש שם סק"כ וא"ל שמו הוא קודם כו' ע"ש. ולפי"ז י"ל בנ"ד נמי כן אע"ג דשם הקדש הוא קודם ונכתב בטעות אפ"ה הכינוי שאח"כ הנכתב בטוב מציל. מ"מ הרי בתה"ד סס"י הנ"ל כ' דודאי אילו היה חתימת העדים דאורייתא כו'. אבל אנו דק"ל כר"א כו' ע"ש. וא"כ

בשינוי שם האב בגט דפסול מדאורייתא לפ"ד הב"ח (ואעפ"י שהג"פ הניח דבריו בצ"ע כבר ביטל דבריו בשו"ת תודת שלמים סימן א' וגם קושייתו נ"ל דלק"מ לפמ"ש רבינו ז"ל וז"ל דשינה שם עירם ה"ז שלא לשמן של אלו מאחר שאינם מאותה העיר והאדם נק' ע"ש עירו כמ"ש הרא"ש עכ"ל. ובמ"א ביארתי דהספירת דברים של הגט מורים שאין זה המגרש. וכך י"ל ממש ע"ש אביו) שפיר יש לחלק כמ"ש בתה"ד שם לכן פסול בשינוי שם א' משמות האב אעפ"י שלא היה צריך לכותבו כיון שכ' שם א' משמותיו וכ"ש בנ"ד דהשינוי בשם הקדש ועב"ש סימן ק"ל סק"כ בשם רש"ך. וכ"ש שי"ח אמ"ש מהרי"ק ש' ק"ו וס"ל דצריך לפרש כל שמות האב ג"כ. וכ"כ רמ"א ס"ט בהג"ה. ולסברתם ודאי בשינה א' משמותיו ה"ז פסול לגמרי. הלכך נלע"ד פשוט דהוא גט פסול לגמרי. ואפשר וקרוב לומר שיש בזה פיסול דאורייתא לפ"ד הב"ח הנ"ל דפסק כוותי' בשו"ת תודת שלמים סימן א'. ועיין בתשו' [שאחר זה] בנדון שם אביו שנכתב שרגא המכונה פייווש והחזיק כן המגרש בחתימתו ועלייתו לס"ת ואח"כ ערער ששם אביו משולם המכונה פייווש. שם נתבאר באריכות דין זה ושם צדדתי להקל בנדון ההוא משום שהחזיק כן שם אביו בעלייתו לס"ת וחתימתו ושאר טעמים דלא שייכי בנדון זה. ועוד כיון אם היה כותב שם הקדש של אביה לבד היה ג"כ כשר א"כ כששינה בו לא דמי כלל לשינה בדבר שא"צ לכותבו וכמש"ש באריכות. ובמ"א צידדתי להקל במקום עיגון גמור שאין שום תקוה להשיג גט אחר צדדתי להקל כשנכתב ע"ש אבי האשה הכהן והוא אינו כהן. גם לפ"ז יש לחלק בין ענין הכהן שהוא רק סימן ולא צריך לכותבו כלל גם לכתחלה. וה"ל כמו שינוי נהר דמקום דירה. אבל השם של אביהם לא דמי לסימן:

סימן קצד

גט הנכתב שם אבי המגרש שרגא המכונה פייווש והלך לדרכו וכתב מדרכו ששם אביו היה משולם המכונה פייווש ובכאן החזיק שם אביו בעלייתו לס"ת וחתימתו שרגא. והוחזק כן כמה שנים. ואביו היה דר ברחוק מפה ונפטר כבר כמו עשרים שנה וקשה לברר האמת עכ"ל השאלה:

הנה לכאורה הא שאילה הנז' בפסקי מהרא"י סימן קל"ח שהחמיר שם טובא. אף שהמגרש החזיק שם אביו הרבה קודם נתינת הגט אליה בן דן. ואף שהיה שם עוד צדדים להקל ע"ש. וב סימן קפ"ד שכ' דלבי אומר לי דלעולם דן היה שמו אעפ"כ מסיק דמאתי לא תצא הוראה להתיר כלל. ומה שב סימן קצ"ז מצדד להקל זה בשינוי אבי העד וכמו שכתב בזה בתה"ד סס"י רכ"ח. משא"כ בשינוי באבי המגרש והמתגרשת כ' בפי' ב סימן

קל"ח שני חילוקים לחלק בין זה לשינוי דאבי העד. ובתשו' צ"צ סימן פ"ג הבין דמהרא"י סימן קצ"ז מיירי בשינוי אבי המגרש והמתגרשת וכ"מ שהבין בב"י סימן קכ"ט. וכ"כ הג"פ ס"ק נ"א. ובאמת זה אינו כנ"ל. אך יש לחלק לפמ"ש במכתב מאלי' שע"ד סס"י כ"ט דמהרא"י ב סימן קל"ח מיירי שנכתב בגט רק שם העצם של אבי המגרש היינו דן שכן החזיק המגרש שם אביו. (ושינה בו שיש עדות ששמו היה נתנאל) אבל כנוי של אביו דענזיי"ל שכינוי זה הי' לו באמת לדברי הכל לא נכתב בגט כלל. משא"כ בנ"ד דנכתב בגט החניכא של אביו פייווש שהיא חניכא שהכל קורין לו בה א"כ אע"ג דשינה בשם העצם י"ל דלא היה מחמיר כ"כ מהרא"י וכדלקמן. אך ממש"ש מהרא"י דהרואה שכתב דן יוכל להבין ג"כ מדעתו שע"י הספק נזקק מתוך החניכא ולא יאמר אחר הוא. מזה משמע קצת דהחניכא היה כתוב ג"כ בגט. דאין לומר דר"ל דהרואה שכתב דן ויודע מעצמו מבחוץ שחניכתו היה דענזיי"ל הוא יוכל להבין מדעתו כו' דהא מהרא"י עצמו כ' בפסקיו סימן י"א דכל היכא שאין הוכחה מתוך הגט עצמו לא תלינן בטעות סופר ולא מהני מה דידוע לנו מבחוץ דע"כ דילוג טעות יש כאן דלא דמי למוכח מיני' ובי'. והתם מיירי בטעות בזמן וטעות בשמות אבי המגרש והמתגרשת ודאי חמור יותר מטעות דזמן וכמ"ש לקמן בשם כמה פוסקי' דבשינוי האבות הוי פסולא דאורייתא ועבב"י סס"י קכ"ה בשם תשו' הרשב"א משא"כ בזמן וכן ממ"ש בעל העיטור הובא בש"ע סימן קכ"ו ס"ק מובן דמקילין יותר בטעות סופר דמוכח בזמן מבשמות הבעלים ובכלל שמות הבעלים היינו ג"כ שמות האבות. (ז"א דהעיטור מכשיר בשינוי האב מ"מ לדידן זהו בכלל שמות הבעלים ועבב"י סס"י קכ"ה בשם תשו' הרשב"א). וא"כ אם חניכא דענזיי"ן לא כ' בגט כלל. א"כ אף היודע מחניכא זו ורואה שכ' דן לא יוכל להבין מדעתו רק ע"י הוכחה שמבחוץ ואנן הוכחה מיני' ובי' בעינן אלא משמע דבאמת החניכא דענזיי"ל היה כתוב ג"כ בהגט. וכ"מ קצת ממש"ש מהרא"י וכל שכך דינו לכתוב דענזיי"ל כמו זונדיל ומונדיל שאנו רגילין לכתוב נו"ן באמצע דמזה משמע שדקדק לומר דשפיר נכתב בגט דענזיי"ל. ועוד דהא רמ"א סימן קכ"ט ס"ט כ' דנוהגין לכתוב כינוי האבות בגט והוא ממהרי"ו ומהרא"י (ע' מכמ"א שם) א"כ מסתמא יש לנו לומר שנכתב בגט ההוא ג"כ הכינוי כיון דכינוי דענזיי"ל היה לו לד"ה. ואמנם המכמ"א הביא ראיה דלא נכתב הכינוי בגט ממ"ש מהרא"י דאותו רווק הואיל ומסופק היה לצורך הגט רמא אנפשיה ולא רצה לכתוב שם אביו מספק והחזיק א"ע בשם אבי אביו ושמא היה לפי האמת שמו דן ולא הוה ליה שום כינוי ולכך זכר שמו עכ"ל אשר מבואר מזה שלא היה כתוב בגט ההוא שום כינוי בשם אביו מדכ' ולא הי' לו שום כינוי ולכך זכר שמו פירוש שמו לבדו עכ"ל המכמ"א והנה

לדבריו הלשון דחוק דהל"ל ולכך זכר שמו. לבדו ע"כ אפשר לומר דלעולם נכתב בן דן המכונה דענזייל. אלא דבן דן קאי לפי שהחזיק א"ע בשם אבי אביו. והמכונה דענזייל הוא כינוי אביו ממש. וז"ש מהרא"י ולא הי' לו שום כינוי ולכך זכר שמו. ר"ל דאילו הי' לאבי אביו שום כינוי א"כ הי' צריך לכתוב ג"כ כינוי שלו. ולא יכול לכתוב כינוי דענזייל. אלא דלפי שהיה לו שום כינוי ולכך זכר שמו דן. והמכונה דענזייל יתפרש על אביו ממש. כך הי' דעת הרווק המגרש. אך זה דוחק דא"כ איך כ' מהרא"י ואי הוה כי האי גונא שפיר דמי כמו שהבאתי ראי' כבר מן המקראות לבן בן נחור ומפיבושת בן שאול. דהא עכ"פ שינה ג"כ שם אבי אביו דכ' בן דן (דהיינו אבי אביו) המכונה דענזייל והוא לא הי' לו כינוי זה. דממ"נ הפי' הפשוט בהמכונה דענזייל אינו יוצא מאחד משתי אלה או דקאי על דן או על אליה המגרש עצמו. והרי שניהם לא הי' להם כינוי זה. ולומר דקאי על אביו ממש והיינו דחוזר לתיבת בן שהוא ג"כ בן המכונה דענזייל הוא פי' זר ורחוק ואין להכשיר כה"ג בגט ואיך כ' מהרא"י ואי הוה כה"ג שפיר דמי (ומיהו בתה"ד סימן רכ"ח כ' בשם התוס' גבי ראובן בן יעקב עד דמחלקינן להאי עד אשני ניטין להכשירם כאילו כ' ראובן עד בן יעקב עד ע"ש. וא"כ י"ל ג"כ כאן דתיבת בן משמש לשניהם כאילו כ' בן דן בן המכונה דענזייל כו' ומ"מ לא דמי דאפי' כ' תיבת בן פעם ב' הי' הפי' שדן הוא בנו של דענזייל). אלא מזה משמע כפי' המכמ"א דלא נכתב הכינוי דענזייל בגט כלל. ומ"ש לצדד דהרואה כו' יוכל להבין מדעתו כו' מתוך החניכא כו' אף שהיא הוכחה מבחוץ לא כ' זה רק לסניף בלבד וא"כ לפ"ז אין מדבריו ראיה להחמיר בנ"ד דנכתב בגט החניכא של אביו פייווש כנ"ל:

והנה מה שיש לצדד בזה הוא עפמ"ש התוס' בגיטין (ד"פ ע"א גבי שינה שם עירו אומר ר"י דהיינו דוקא עיר שדרין בה אבל עיר שנולד בה אפילו שינה כשר כיון שא"צ לכותבו כלל. ובב"י סימן קכ"ח הביא דהרשב"א בתשוב' והמרדכי פרק השולח בשם ראבי"ה והרמ"ה ס"ל דגם במקום לידה פוסל השינוי. וכ' בפסקי מהרא"י סימן קצ"ז דע"כ אינו פוסלו משום דאפי' לא נכתב נמי פסול דלא אשכחן בכולי תלמודא שהוא מטבע חכמים כו' אלא דס"ל דשינה גרע משאם לא כתב כלל וכן בתחלת הסוגיא בשינה שמו ושמה פי' במרדכי דאם דילג שם כשר ואם שינה פסול עכ"ל ומבואר שם דעת מהרא"י דס"ל לחוש לדעת ראבי"ה המחמיר אמנם בתה"ד סס"י רכ"ח נראה דפוסק כדעת החיבורים בשם ר"י ולא הביא דעת המחמירים כלל. וגם ממש"ש מבואר תירוץ על הראי' שכ' נגד דעת ר"י מהא דאם דלג שמו כשר (להמרדכי ודעימי') ואם שינה פסול. דז"ל בתה"ד סס"י רכ"ח ולא דמי לעדים שחתמו שלא לשמה דפסילנא אפילו לרבי אלעזר אע"ג דלדידיה

לא צריכנא לחתימת העדים כלל דשאני התם דנהי נמי דלא צריכא להו מדאורייתא מ"מ חכמי התלמוד הזקיקו להם מפני תיקון העולם אבל מקום הלידה וכן שם הנהר דלא אשכחן דאצרכוהו רבנן כלל אלא שהאחרונים הרגילו משום חשש שני יוסף בן שמעון לשנות שמייהו אין חסרון וטעות פוסל בו והכי מחלק בהדיא במרדכי פרק המגרש בתשובת הר"א כ"ץ עכ"ל (ובמרדכי שם לא מצאתי מזה). וא"כ מזה מבואר דלא מכשיר ר"י אלא בשינה בדבר שא"צ לכותבו אפילו לכתחלה מדינא דגמ' כמו מקום הלידה ושם הנהר משא"כ בדבר שהצריכו חכמי התלמוד לכותבו לכתחלה אף שהוא רק מפני תיקון העולם ולא מדינא כמו חתימת העדים בגט לר"א מודה ר"י דפוסל השינוי ומוכרח הוא דלא יחלוק ר"י על תלמוד ערוך ריש גיטין דמודה ר"א במזוייף מתוכו כו'. וא"כ לפ"ז פשיטא דאין להביא ראי' נגד ר"י משינה שמו ושמה דאף לפ"ד המ"ד דלא כ' שם כשר מ"מ הא גם הוא מודה דלכתחלה ודאי צריך לכותבו מדינא דגמרא כדאיתא בהדיא במרדכי ר"פ כל הגט. ובכה"ג מודה ר"י ג"כ דכששינה פסול גמור הוא. והנה עפ"ז מבואר סתירה גמורה לדעת תשובת עה"ג סימן נ"ה שכ' לצדד להקל בשינוי שם אביה לדעת ר"י כיון שא"צ לכתוב שם אביהם דאם נכתב שמו ושמה רק שלא נכתב שם אביהם כשר. ובמחכ"ת טעה טעות גדול כמו שהכריח התה"ד מהגמ' דדבר שהצריכו בגמ' לכותבו אפילו רק לכתחלה לבד משום תיקון העולם מודה ר"י דהשינוי והטעות בזה פוסל הגט ונק' מזוייף מתוכו כנ"ל וא"כ כ"ש בשינה שם אביהם דמוכח בגמ' בכמה מקומות שהיו נוהגין לכתוב שם אביהם בגט כדאיתא בב"ב (דקס"ז ע"ב) ובגיטין (דל"ה סע"א) וביבמות (דקט"ז ע"א) (והא דביבמות (קט"ו א') משמע בגט א' היה כתוב רק שמו ושם עירו י"ל שאני התם שהוא שם שאינו מצוי כלל אנדרולינאי כו') וכן משמע עוד בגיטין (דכ"ז ע"א וע"ב) ובב"מ (די"ח ע"א וע"ב)/ ואע"פ שהג"פ ס"ק מ"ג כ' שדעת העיטור שאפילו לכתחלה א"צ לכתוב שם האבות הא לעומת זה כ' דיש פוסלים אפילו דיעבד וכמ"ש ג"כ המכמ"א שע"ד סימן כ"ו בשם ריא"ז בש"ג פרק השולח ומהרא"י סימן קל"ח ושכ"מ מתשובת הרא"ש דכלל מ"ה סימן כ"ה. א"כ נקוט מיהו מילתא מציעתא דלכתחלה צריך לכותבו מדינא דגמרא וא"כ השינוי בו פוסל בודאי. ועוד דאפילו להאומרים דאפילו לכתחלה א"צ לכותבם מ"מ כיון דמוכח במקומות רבים בגמ' דהיו נהיגי לכותבו כנ"ל א"כ לא גרע ניהוג זה דחכמי הגמ' מהא דהתקינו שיהא העדים חותמים על הגט דכ' הב"י ב סימן קל"ג דלא תיקון ממש קאמר אלא כעין עצה טובה היא כו' אבל אם רצה לסמוך על עידי מסירה לחודייהו בלא עידי חתימה סומך והוא מדברי רש"י ותוס' והרשב"א והרא"ש ע"ש ואפ"ה השינוי והטעות פוסל בהם א"כ ה"ה או כ"ש וק"ו בשינוי

שמות האב דהמגרש או המתגרשת דלפחות עצה טובה דחכמי הגמרא הוא לכותבם בגט כדמוכח ממקומות הנ"ל. וביותר עכשיו שאין כותבין מקום דירה י"ל דצריך לכ"ע מדינא לכתחלה עכ"פ לכתוב שם האבות דאל"כ כמה יוסף איכא בשוקא. וא"כ פשיטא ופשיטא שהשינוי פוסל בו לגמרי. ואין לומר דשאני עידי חתימה אפילו לר"א דהטעם משום דפעמים שאין כאן עידי מסירה וגט זה מתקיים בחותמיו וכשר אף לר' אלעזר דמימר אמרינן כיון שנתקיים בחותמיו לאו מזוייף הוא ובודאי כדין נמסר לה בפני שנים כו'. וכיון דע"ח משוו לה גט כשר בודאי מכלל כתיבת הגט הן והלכך כיון דחתימי עליה אי לא חתימי לשמה מזוייף מתוכו קרי ליה עכ"ל הרשב"א בחי' פ"ק דגיטין (דף ד'). דהא כמו כן בשם אבי המגרש והמתגרשת שייך לומר כן שיסמכו על שמות אלו להתירה להנשא שהיא והמגרש ידועים ע"י שם אביה ואביו. ועוד דהרשב"א לא הוצרך לזה רק לגבי פסול דשלא לשמה משא"כ לגבי פסולי עדות. וכבר חלק על העה"ג בתשובת צ"צ סימן פ"ג ובתשובת תודת שלמים סימן א' פסק דהגט פסול מדאורייתא וכ"נ דהא אפילו במזוייף מתוכו דחתימת עדים שלא לשמה י"א דהגט פסול מדאורייתא כמ"ש בש"ע סימן קל"א. ואע"ג דשם י"ח מ"מ כאן בשינה שם אביה י"ל לכ"ע הדין כן. והנה לכאורה יהיה קשה מכאן ג"כ על שטת ר"י כיון דע"ח א"צ מדינא אפי' לכתחלה ואפ"ה בשינוי הגט פסול א"כ למה יהיה כשר במקום הלידה משום שא"צ לכותבו לכתחלה. ובתה"ד סס"י רכ"ח כ' לתרץ איך דל"ד דנהי נמי דל"צ להו מדאורייתא כו' ואינו מספיק כ"כ לפמ"ש דאפי' מדרבנן לא צריכין לע"ח מדינא רק שהוא עצה טובה ובעצה טובה לבד אין שייך לחלק כ"כ בין עצה דחכמי הגמ' לעצה דהגאונים כו' דסוף סוף לא שינה בדבר שצריך לכותבו והנה צ"ל עוד לפר"י דהא מקום דירה ג"כ אם לא כ' כלל כשר הגט לפ"ד רוב הפוסקים ונמצא א"צ לכותבו רק לכתחלה ואעפ"כ כששינה שם עירו הגט פסול מדאורייתא כמ"ש הר"ן בחידושיו. ונמצא יש חילוק עצום מלא כתבו כלל לשינה. וא"כ מנ"ל דבמקום לידה כיון שא"צ לכותבו אפילו לכתחלה יהיה כשר בשינה בו דהא השינוי י"ל דפוסל אפילו בכה"ג דהא עושה פסול דאורייתא אפי' בדבר שאם לא כתבו כשר אלמא דשינוי חסרון גדול הוא שלא בערך מלא כתבו כלל א"כ י"ל יותר דפוסל לגמרי אפילו בדבר שא"צ לכותבו רק לכתחלה. דהא בין לכתחלה ובין כשר דיעבד אין רחוק כלל כמו מכשר גמור לפסול לגמרי מדאורייתא. והנה בטעם פיסול דשינה מקום דירה כ' הרא"ש פ"ח סימן ט' משום שהוא ידוע שכל אדם נק' ע"ש מקום דירתו פלוני ממקום פלוני וכשרואים שינוי מקום אומרים לא גירש זה אלא אחר הוא שגירש עכ"ל. והר"ן בחידושיו פ"ח דגיטין כתב וז"ל דאפילו תימא דלא בעיא שם עירו ושם עירה אלא

מדרבנן מ"מ כששינה פסול דלא זה הוא המגרש ולא זו היא המתגרשת עכ"ל. וכוונת הר"ן היינו ודאי דבשינה הגט פסול מדאורייתא והיינו משום דמבואר בהגט דלא זהו המגרש. דאע"ג דכתב בגט דיוסף בן שמעון מגרש את אשתו והוא שם הבעל מ"מ מאחר שהמגרש הוא מירושלים ובגט נכתב יוסף בן שמעון מלוד א"כ הרי מבואר בכתב הגט דלא זה יוסף בן שמעון הוא המגרש. כי הגט הוא ספירת דברים של כריתות ולהכי כ' הר"ן פרק המביא תניין (ד"כ) דאם לא כ' שמו ושמה הגט פסול מדאורייתא משום דא"א לספירת דברים של כריתות בלא שמו ושמה אבל בלא שם עירו ועירה נק' ספירת דברים של כריתות אבל כששינה שם עירו ועירה ה"ז ספירת דברים להפך שלא זה הוא המגרש. ואף לפ"ד האומרים דבלא כ' שמו ושמה ג"כ אינו פסול מדאורייתא היינו משום דמ"מ יש כאן ספירת דברים דכריתות אבל כשבתוך הספירת דברים דכריתות מבואר דלא זה הוא שגירש ודאי הגט פסול מדאורייתא. וכ"כ הב"ש סימן קכ"ח סק"ז דרש"י והרמב"ם ס"ל דבשינה מקום דירה הגט בטל מדאורייתא. ומ"ש בשם התוס' דס"ל דאינו רק מדרבנן אינו נראה דא"כ בשמו ושמה נמי יהיה השינוי רק מדרבנן וזה ודאי אינו ואפילו בשינוי מועט מנפאתה לתפאתה נק' חספא בגמ' פ' התקבל (דס"ב ע"ב). וא"כ צ"ל כשהשינוי במקום לידה אמאי מכשיר ר"י לפי ששינה בדבר שא"צ לכותבו והר"ן ג"כ מסכים לזה כמ"ש בפ' הזורק הלא בספירת דברים של הגט מבואר דלא יוסף בן שמעון זה גירש שהמגרש נולד בירושלים ובגט מבואר שגירש יוסף בן שמעון הנולד בלוד וצ"ל דהטעם כך דהא כיון דבגט נכתב שמו ושמה של המגרש והמתגרשת אף שיש שינוי בסימניו דהיינו שם עירו או שם עירה לא שייך לומר דדייניו ליה כמבואר בספירת דברים דלא זהו המגרש מחמת שינוי הסימן. אלא עכ"פ כשסימן זה הוא דבר שצריך לכותבו לכתחלה עכ"פ דהיינו מקום דירה שהוא ענין סימן מובהק על המגרש מש"ה כששינה שם עירו אף שנכתב שמו ושם אביו כמו שצ"ל אמרינן דה"ל כאילו סיפר שלא זה יב"ש גירש. אבל כשהשינוי הוא בדבר שא"צ לכותבו אפילו לכתחלה אזי כיון דשמו ושמה נכתב כהוגן אין אנו ממשיכים משינוי זה לומר דה"ל כאילו יש ספירת דברים שלא זה הוא שגירש מאחר שהשינוי בדבר שבלתי חשוב כלל. לכן כאין יחשב ואין הדבר ההוא כדאי לדחות הדברים המבוארים שזהו המגרש. וכעין זה כ' הרמב"ם פ"ב מה' קידוש החדש ה"ו אין נזקקין לה כו' ע"ש ובתשובת ח"צ סימן מ"ד פי' דהמאמר ההוא לאין יחשב. או כמו גבי עדות קיי"ל בסנהדרין (דל"א) אחד אומר מנה שחור ואחד אומר מנה לבן מצטרפין. אע"ג דמכחשי זא"ז אם היה המנה שחור או לבן ואילו גבי הכחשה בחקירת כה"ג עדותן בטילה וכ' בבעה"ת שכ"ט ח"ד דה"ל כל עד מהן עד אחד

בהכחשה דלא מהימן ע"ש הרי דממה שמכחישו בזמן הלואת המנה אנו ממשיכין דה"ל כאילו מכחישו ג"כ על גוף הלואת המנה אע"פ שבאמת מודה לו ומעיד ג"כ על הלואת המנה מ"מ אנו דנין כאילו מכחישו ג"כ על גוף המנה כן פי' בעה"ת בשם חכמי לוניל וא"כ כשמכחישים זא"ז על אם המנה שחור או לבן נמי נימא הכי. א"ו החילוק הוא דהכחש בזמן הלא דבר הוא לפיכך אנו ממשיכין מהכחש זה כאילו מכחישין א"ע בגוף העדות ממש. משא"כ הכחש דמנה שחור או לבן שהוא הכחש בדבר קל מאד ההכחש כאין יחשב ולא שייך להמשיך ממנו לומר דה"ל כהכחש בגוף הדבר אע"פ דהיינו יכולים לומר כן. וכך ס"ל לר"י ג"כ לחלק בין שינוי מקום דירה דזה גורם כאילו יש ספירת דברים דלא זהו שגירש ובין שינוי מקום לידה הואיל והוא דבר שא"צ לכותבו כלל מש"ה שינוי זה כאין יחשב ואין ממשיכין ממנו לומר שיש שינוי בהספירת דברים שבאמת נכתבו בטוב. ועפ"ז י"ל דגם הרא"ש דכ' הטעם גבי שינוי מקום דירה משום שהוא ידוע לכל כו' וכשרואים כו' מודה הוא ג"כ דבשינוי מקום דירה הגט פסול מדאורייתא כדעת רש"י והרמב"ם והר"ן ולא כמ"ש הג"פ סימן קכ"ח סק"י דמדכ' הרא"ש הך טעמא משמע דפיסול שם עירו דאמרינן דתצא אינו מן התורה אלא מדרבנן משום לעז. דזה דוחק הוא דא"כ אמאי הוצרכו התוס' (ד"פ) והרא"ש לומר דשינה שמו ושמה וכן שם עירו ושם עירה לא מיירי בשינה ממש (ור"ל דא"כ מאי קמ"ל פשיטא) אלא מיירי שאותה העיר יש לה שני שמות בשני מקומות. ואת"ל דאפילו בשינה שם עירו שינוי ממש אין פסול מדאורייתא. א"כ אין שייך לומר ע"ז מאי קמ"ל פשיטא דהא אדרבה באמת השינוי הזה לאו כלום הוא מדאורייתא ולכן צריך להשמיענו דמ"מ מדרבנן תצא והולד ממזר. א"ו משמע דהתוס' והרא"ש ס"ל בפשיטות דשינה שם עירו ועירה הוא כדין שינה שמו ושמה דהגט פסול מדאורייתא ולא כפי' הג"פ בהרא"ש ולא כפי' הב"ש סימן קכ"ח סק"ז בהתוס'. ומ"ש הרא"ש הטעם וכשרואים שינוי מקום אומרים לא גירש זה אלא אחר הוא שגירש. אין הפי' דלא מיפסיל גיטא רק משום לעז. אלא זהו טעם אמאי דייינינן שע"י שינוי זה דשם עירו ה"ל כאילו מבואר בהגט דלא זה הוא המגרש כמ"ש הר"ן. דקשה הלא שמו ושמה נכתב כהוגן ולשמו ולשמה. ושם עירו אם לא כתבו כלל כשר וא"כ גם עכשיו ששינה בו מדוע נדון כאילו שינה שמו ושמה. ולכן יהיב טעמא משום שכל אדם נקרא על שם מקום דירתו פלוני ממקום פלוני. וכשרואים שינוי מקום אומרים לא גירש זה אלא אחר הוא שגירש. ומאחר שהגט ענינו ספירת דברים שזה מגרש אשתו. וכאן מחמת שינוי זה יאמרו הרואים לא גירש זה כו' מש"ה חשוב שינוי זה כשינוי שמו ושמה ממש אע"פ שבאמת שמו ושמה נכתבו כהוגן. משא"כ במקום לידה כיון דמקום

לידת האדם אינו ידוע וגם אינו נקרא ע"ש מקום לידתו וליכא חששא דהרואים יאמרו לא זהו שגירש. ע"כ אין שינוי זה דוחה הספירת דברים המבוארים שזהו שגירש. ור"י דתלי טעמו משום שמקום לידה א"צ לכותבו אפשר היינו דאילו היה צריך לכותבו אע"ג דליכא חששא דהרואים יאמרו היינו דנין כמבואר דלא זה הוא שגירש כו'. נמצא דברי ר"י והרא"ש והר"ן גבי שינה שם עירו ועירה כולם מתאימות ועולים בקנה אחד דהגט פסול מדאורייתא כמ"ש הר"ן ומ"מ בשינה במקום לידה י"ל דכשר לגמרי כמ"ש ר"י והרא"ש והר"ן וטעם החילוק דבשינה מקום לידה לא אמרי' דמבואר שלא זה שגירש הוא משום דהשינוי בדבר שא"צ לכותבו והרא"ש הוסיף משום דליכא חששא דהרואים כו' וא"כ הספירת דברים הן שזהו שגירש כנ"ל:

ומעתה אפשר ליישב ג"כ הקושיא שהוקשה לנו על פר"י מהא דעידי חתימה. כי עידי חתימה אע"ג דא"צ ג"כ להחתימם אפילו לכתחלה מדינא כמ"ש ר"י עצמו בתוס' רפ"ק דגיטין (דף ג' ע"ב) ד"ה רבי אלעזר. מ"מ אם חתמו עידי חתימה הלא דבר גדול הם יותר משם הלידה כמ"ש בתוס' (דף ד' ע"א) ד"ה מודה. דאתי למיסמך עלייהו להשיאה או להוציא ממון על פיהם ואע"פ שהדבר אמת אין לעשות אלא בעדות כשר כו' מש"ה השינוי פוסל בהם דא"כ אין כאן עדות כשר. משא"כ מקום לידה דאינו ענין בפ"ע כעידי חתימה אלא הוא ענין סימן דהמגרש ואינו דבר גדול כי א"צ לסימן זה כלל וגם נכתב סימן היותר עיקרי דהוא מקום דירה דמסתמא מיירי ר"י בכה"ג שנכתב מקום דירה ג"כ רק שנכתב גם כן מקום לידה. וא"כ סימן דמקום לידה הוא שפת יתר לגמרי וגם יגיד עליו ריעו הסימן דמקום דירה דבודאי זהו המגרש והסימן דמקום לידה כאין הוא. משא"כ בעידי חתימה שאין ענינם ענין סימן כ"א דבר בפ"ע הוא שמעידים על הגט מש"ה אף דא"צ להחתימם מודה ר"י כשחתמו בשינוי דהגט נקרא מזוייף מתוכו. ואפילו שלא לשמה פוסל בהם דגזרי' חתימה אטו כתיבה כו'. באופן דלא כ' ר"י דבדבר שא"צ לכותבו אף אם שינה בו כשר אלא כשהוא אינו רק כמו סימן לבד וכמו בדיקות לגבי גוף העדות. (ואף גם זאת נלע"ד דר"י מיירי כשנכתב הסימן מובהק יותר דהיינו מקום דירה כנ"ל ואפשר אם לא נכתב כלל מקום דירה רק מקום לידה ושינה בו יודה ר"י דפסול דה"ל שינוי בדבר שצריך לכותבו כיון שלא נכתב מקום דירה א"כ י"ל דמקום לידה עולה תחת מקום דירה ואפשר תשו' הרשב"א דפוסל בשינוי מקום לידה מיירי בכה"ג. מיהו בב"י סימן קכ"ח מבואר דהרשב"א פוסל אפילו שינו מקום לידה למקום שנתגדלה שם א"כ י"ל דפוסל גם כן בכ' מקום דירה וכ"מ במרדכי משם ראבי"ה וצ"ע):

ועתה נבואה לנ"ד דאף דבשינה שם אביו, או אביה כ' הב"ח ותשובת תודת שלמים סימן א' דהגט פסול מדאורייתא כמו בשינה שם עירו ועירה (וחלק הת"ש על הג"פ ס"ק נ"א דתמה על הב"ח) מ"מ כשיש לאביו שני שמות אחד עיקרי והשני טפל שלא היה צריך לכותבו כלל אפילו לכתחלה וכ' שניהם ושינה בשם הטפל. י"ל דדומה לשינה שם עירו דאם כתב מקום הדירה בטוב ושינה במקום הלידה דכשר. ואדרבה שם עירו הוא צורך טפי וע' ג"כ בש"ע סימן י"ז סעיף י"ח ותשו' צ"צ סימן) וא"כ נימא דשם שהיה אביו ידוע וניכר בו הוא כמו שם עירו דמקום דירה והשם הטפל שלא היה צריך לכותבו הוא כמו שם עירו דמקום לידה. ואף לפמ"ש דלא אמר ר"י דדבר שא"צ כלל לכותבו אף אם שינה בו כשר אלא כשאינו נכתב רק לסימן לבד. ושם אביו י"ל דזהו עצמיות העדות כמו שמו והוי לענין זה גופו של עדות יותר משם עירו אפילו דמקום דירה שהרי אדם אחד יוכל לדור בכמה עיירות א"כ אין מקום דירה רק כמו סימן משא"כ שם אביו שאין לו אלא אב אחד (ואע"ג דלכתחלה בעינן שם עירו יותר משם אביו היינו שעי"ז נודע יותר מי הוא המגרש מע"י שם אביו בלא מקום דירה. דכמה יוסף בן שמעון איכא בכל העולם אבל מ"מ שם עירו אינו רק כענין סימן לבד. אבל שם אביו י"ל דזהו כמו שמו) מ"מ שם הטפל של אביו כשנכתב שם העיקר י"ל דאינו רק כמו סימן לבד לגבי המגרש עכ"פ ולא עדיף ממקום לידה דהוא סימן בהמגרש ממש ואעפ"כ סימנא כזה לאו מילתא היא ואין פוסל בו השינוי. והנה אע"ג דבנ"ד החניכא של אביו פייווש היא שנכתבה כהוגן והטעות והשינוי היה בשם הקדש של אביו שעלה בו לתורה היינו שהיה נקרא משולם ובגט נכתב שרגא מ"מ כיון שחניכא זו היא חניכא שהכל קורין לו בה לבד רק כשעולה לתורה עולה בשם העצם הרי כתב הרא"ש דבכה"ג אפילו בשם המגרש אפילו לכתחלה די בחניכא זו לבד בלא וכל שום והב"ש סימן קכ"ט סק"א כתב דגם להרמב"ם הדין כן ואף לפמ"ש הב"י דלהרמב"ם לעולם לכתחלה אין כותבין החניכא י"ל דהני מילי כשנודע וניכר בשתי השמות אבל מי שרגילין בו כל העולם בחניכא זו לבד ודאי מודה הרמב"ם. וכמ"ש בתשו' הרדב"ז ח"א סימן תקל"א וז"ל וקרעתי את הגט שהיה כתב בו שמרי' וכל שום. וכתבתי אחר בשם מחרז וכל שום אוחרא כו' לפי שכל היהודים והא"י קורין אותו מחרז ולא מצאתי מי שיודע ששמו שמריה אלא החזן והוא לא יעלה לתורה אלא פעם ביובל ומי יכירנו בשם זה. ואע"פ שכתב הרא"ש ז"ל שכותבין בגט השם שמעלין בו לס"ת ה"מ כשהוא נודע וניכר בשתי השמות אבל מי שרגילין בו כל העולם בשם זה ודאי לא דבר הרא"ש בזה. ולא מיבעיא שאין ראוי לכתחלה לגרש אלא בשם הרגיל בו אלא אפילו בדיעבד פסל הרמב"ם ז"ל פ"ג מה' גירושין כו' עכ"ל. וכ"ז

אפילו בשם המגרש עצמו וכ"ש בשם אביו דהיה די לכתוב חניכא זו שהכל קורין לו בה לבד דבשם אביו א"צ כ"כ לפרש כל השמות שהיה לאביו כמו בשם עצמו לפ"ד כמה פוסקים ראשונים ואחרונים כמ"ש במכמ"א שע"ד סימן כ"ט שא"צ לכתוב וכל שום באביו ואע"פ שיש חולקין מ"מ בכה"ג י"ל דלכ"ע היה די לכתחלה בשם אביו בחניכא הנ"ל שכל היהודים והא"י קורין אותו בה לבד וכיון שכן אף אם הוסיף לכתוב ג"כ השם שעלה בו אביו לתורה ה"ל שינה בדבר שא"צ לכותבו כלל. כיון שלא היה נקרא בשם זה כלל רק כשיעלה לתורה פעם ביובל ואף גם אז י"ל שהיה נקרא בשם פייבוש ג"כ דא"א לקרותו משולם לבד דהא משולם יש לו עוד כינוי זלמן וא"כ אולי יעלה זלמן לקרוא בתורה לכן מסתמא גם לתורה היה נקרא משולם פייווש כו'. לכן י"ל דדומה לשינה במקום לידה דכשר לפר"י. ואף לפמ"ש הרא"ש דטעמא דמקום לידה כיון דמקום לידת האדם אינו ידוע וגם אינו נקרא ע"ש מקום לידתו ולכן ליכא חששא. ועפ"ז כ' הב"י סימן קכ"ט (ד"ה וכתב שם עוד שחכם א') ושינה שם אביו לשינה מקום דירה דמי שהרי שם אביו ידוע לכל וכשיראו שינוי יאמרו לא זה הוא שגירש עכ"ל היינו דוקא כששינה בשם אביו שהיה נקרא בו בפי כל אבל בנד"ז דשם שהיה אביו ידוע ונקרא בו בפי כל נכתב כהוגן רק השינוי הוא בשם שלא נקרא בו אביו כ"א פעם בשמטה ובודאי אינו ידוע לשום אדם אם שמו משולם או שרגא. וכ"ש בנד"ז שהכתיבה ונתינה היה רחוק ממקום דירת אביו לא יש לעז יותר משינה מקום לידה שהרי כשהמגרש הי' נקרא פלוני בן פלוני היינו ודאי פלוני בן פייבוש ולא בן שרגא או משולם דאין רגילים לקרות כן בפי הבריות רק בחניכא הנ"ל. וכשנקרא הבן לתורה אדרבה כותב כת"ר שהחזיק א"ע לקרות בן שרגא ונהי דס"ל להרא"ש ומהרא"י דחזקה לא מהני לשנות שם אביו מ"מ עכ"פ ליכא לעז כשנכתב בגט בן שרגא. ולכן אינו פוסל שינוי גם לפי' הרא"ש ודמי לשינוי מקום לידה. ול"ד להא דהחמיר מהרא"י בפסקיו סימן קל"ח בשהשינוי באביו הי' בשם דן והוא שם הקדש של אביו ואפשר לא היה אביו נק' בפי כל ג"כ רק בשם הכינוי דענזייל וא"כ ג"כ לא שייך כ"כ דהרואים יאמרו לא זהו שגירש. י"ל דאף לו יהי כן מ"מ כיון שהכינוי דענזייל לא נכתב בגט כלל א"כ שינה בדבר שצריך לכותבו ופסול אפילו ליכא לעז כ"כ מטעם דהוי ספירת דברים דלא זהו שגירש. ועוד דבנד"ז גם הלעז פחות טפי מהתם כיון דנכתב בגט פייבוש א"כ הרואים לא ישיתו לב לאם היה שמו שרגא או משולם ואף אם ישיתו לב יובן דהשינוי היה מחמת שפייבוש לפעמים נקרא שרגא ולפעמים משולם וכמ"ש מהרא"י שם דמתוך החניכא כו' משא"כ בנדון דמהרא"י דלא נכתב הכינוי כלל י"ל דאיכא לעז ג"כ להרואים ול"ד למקום לידה. וגם בודאי היה

נק' בפי כל בשם נתנאל ג"כ שהיה שם העצם. דנתנאל רגילין לקרות בפי כל ג"כ ולא כמו שרגא או משולם שנקרא רק פייבוש כנ"ל:

אך מה שיש לחוש בזה ולומר דלא דמי לשינוי מקום לידה הוא עפמ"ש בתה"ד סס"י רכ"ח ובפסקיו סימן קצ"ז דטובא יש לחלק בין נ"ד דשינה העד שם אביו ובין שינה שם הנהר או מקום הלידה (ואע"ג דחכמי התלמוד לא הזקיקו בכלום שיחתמו העדים יותר מפלוני עד או בן פלוני עד ולפי התוס' נקיי הדעת דירושלים כלומר שהיו מקצרים בלשונם היו חותמים כך ולא פלוני בן פלוני א"כ בעובדא דידן הואיל ושם העד עצמו וכן עד נכתב כהלכתא אם אירע פסול בתיבת בן או בתיבת שם אביו אין קפידא הואיל וכשר גמור הוא בפלוני עד לחודיה נמצא בן פלוני שלא לצורך נכתב ואין חסרון ושינוי פוסל בו כמו במקום הלידה ושם הנהר. כ"ה בתה"ד שם. ור"ל דאפי' לכתחלה לא הי' צריך לכתוב כלל בן פלוני וא"כ ה"ל כמקום לידה ממש. ואפ"ה כ' לחלק דלא דמי) דשם הנהר ומקום הלידה אינן לא מעלין ולא מהנין כלום לפי מטבע חכמי התלמוד שטבעו מטבעות הגיטין. (תה"ד סס"י רכ"ח). אבל בן פלוני החתימה מטבע חכמים הוא היכא דלא חתם כבר פלוני ונהי נמי דהיכא דחתם כבר פלוני תו לא צריכין לבן פלוני מ"מ נימא איפכא דבן פלוני תהא עיקר ופלוני תהא התוספת דהא כל כמה דלא חתם עדיין עד פלוני לחוד לאו כלום היא ומאי חזית דמשוית לפלוני עיקר טפי מבן פלוני וכיון דלית לן ברירא לתפוס אחת מהן הפסול והטעות פוסלים בתרווייהו דרמינן כח החתימה אהא כמו אהא וא"כ אין ראיה ממקום הלידה ושם הנהר כדפרישית. אפס נראה דודאי אי הוי חתימת העדים דאורייתא כמו לר' מאיר היה ראוי לחלק כה"ג אבל אנו דקיי"ל כר"א דאין העדים חותמים כו' אין לדקדק ולחלק כולי האי עכ"ל מפסקיו ותה"ד. והב"ש סימן ק"ל ס"ק כ"א כ' דמהרשב"ץ משמע שבשינה שם אביו אין להקל ואע"ג דהוי דרבנן ומשמע דאין להקל אלא רק בפסול שנכתב חק תוכות והטעם י"ל דאע"ג דשינה בדבר שא"צ לכותבו מ"מ כיון שהעד נק' ע"ש אביו והכל רואים השינוי א"כ ל"ד כ"כ למקום לידה לפי חילוקו של הרא"ש והתה"ד דלא חש לזה ע' בפסקי' סימן קל"ח השנית אם יטעו בעד כו'. ולפי שאין שייך לענינינו אין להאריך בזה. והנה בנ"ד באבי המגרש נהי דאם כ' פייבוש שהוא החניכא שהכל קורין לו בה לא היה צריך לכתוב שם שעולה בו לתורה כנ"ל. מ"מ אם היו כותב רק שם הקדש שלו שעולה בו לתורה היו ג"כ כשר לפ"ד מהרי"ק שרש ק"ו שכ' דאין לכתוב כינוי האבות בגט כלל לא מן הבעל ולא מן האשה. וכ' בג"פ ס"ק מ"ד שכן דעת הש"ג בשם רבותיו. ובד"מ סימן קכ"ט סק"ט הביא שהרבה חולקים ע"ז ומסיק כמ"ש בתשו' מהרי"ו סימן כ"ג דלכתחלה יש לכתוב הכינוי

אף בשם אביו אבל אם כבר ניתן הגט א"צ ליתן אחר ותנשא לכתחלה. ואע"ג דמהרי"ו בתשו' הנ"ל מיירי כשכתב ג"כ וכל שום. מ"מ משמע דגם כשלא כ' וכל שום הדין כן וכ"מ מדברי רמ"א בש"ע ס"ט בהג"ה. וכן למהרי"ק שכ' דא"צ לכתוב כינוי האבות בגט כלל נראה דהיינו אף גם במקום שאין כותבין וכל שום שהרי מהרי"ק כ' ראיה לדבריו מגיטין שהם בימי רבינו יחיאל מפריש. וכ' במכמ"א שע"ד סימן כ"ט שבסמ"ג עשין נ' כתב נוסח הגט מרבינו יחיאל מפריש כמו שהוא בסמ"ק סימן קפ"ב שלא כתבו כינוי האבות אף שתופסים כר"ת שאין לכתוב וכל שום. נמצא שלדעת הסמ"ק ורבינו יחיאל מפריש ומהרי"ק היו צריכין לכתוב בנד"ז שם העצם של אבי המגרש לבד ולא היו צריך לכתוב הכינוי כלל אף שלא כתבינן וכל שום וכ"ד הרי"ף לפי עדות הרמב"ן הובא בר"ן פ' המגרש גבי נוסח הגט. וא"כ היינו ממש דינו דתה"ד סימן רכ"ח הנ"ל שכ' דבכה"ג לית לן ברירא לתפוס א' מהן הפסול והטעות פוסלים בתרווייהו. ואע"ג דמסיק דבדרבנן אין לדקדק ולחלק כולי האי. מ"מ היינו בחתימת עדים שאפילו שינה בהם לגמרי ס"ל דאין הפסול רק מדרבנן וע"ש בתה"ד מנדון זה שהביא סברות רבות כו' מש"ה כ' דאין לדקדק ולחלק כולי האי. ובפסקיו סימן קצ"ז לא הקיל בזה אא"כ היו עוד צדדים ע"ש. משא"כ בנד"ז דשינה שם אביו לגמרי הוי דאורייתא. לכן יש לדקדק ולחלק דהטעות בשם העצם פוסל ול"ד למקום לידה מטעם הנ"ל. ואין לומר דמהרי"ק לא כ' כן רק כשקורין לאביו בשם העצם אבל בנד"ז שהכל קורין לו בחניכא פייבוש לבד י"ל דמודה דהיו צריך לכתוב החניכה ג"כ או החניכה לבד. דז"א דא"כ ה"ל לפרש אלא משמע כיון דעולה לתורה וחותם בשם הקדש ג"כ סגי לכותבו לבד וכ"מ בסמ"ק. ובתשו' מהרי"ו סימן כ"ג כ' וז"ל והיכא שיש לו שם כינוי בלשון אשכנז כגון יקותיאל וקורין אותו זוסקי"נט אז הוי יקותיאל עיקר השם מדנהגינן לכתוב יקותיאל המכונה זוסקי"נט אם כן ס"ל דיקותיאל הוא העיקר עכ"ל. ורמ"א סימן קכ"ט סט"ז בהג"ה כ' עושין שם העברי עיקר כו'. ואע"ג דהג"פ סס"ק פ"א כ' דרמ"א מודה אם רובא קרו ליה בשם לועז ופורתא בשם עברי עושים שם לועז עיקר. מ"מ הב"ש סס"ק ל"א כ' דאפילו אם הרוב קורין אותו בשם הלועז ופורתא בשם העברי עושין שם העברי עיקר והיינו אפילו באשה שאינה עולה לס"ת וכ"ש באיש דעולה בו לס"ת י"ל דהקריאה לס"ת ה"ל כפורתא קורין בשם העברי ועושין אותו עיקר. וכן המנהג להקדים שם העברי לעולם. וא"כ נ' דהי' די לכתוב לכתחלה ג"כ רק שם העצם של אביו לפ"ד גדולי הפוסקים הנ"ל. ולכן י"ל דהשינוי פוסל בו. ואף לפ"ד האומרים דצריך לכתוב כינוי האבות בגט וא"כ לא הי' די בכתיבת שם העצם של אביו לבד משא"כ בהחניכא ודאי היה סגי בה לבד כיון

שהיא חניכא שהכל קורין לו בה א"כ לפ"ז יש לומר שיש להקל בשינוי זה כמו במקום לידה. דהא יש ברירה דחניכא זו היא העיקר דסגי בה לבד משא"כ בשם העצם. מ"מ יש לפקפק שמא הא דהצריכו ג"כ הכינויין היינו רק ממנהגא ולא מדינא דגמרא דמדינא דגמ' י"ל דודאי סגי בשם האבות בא' משמותיו כו' ואם מדינא דגמרא היה סגי בשם העצם לבד י"ל דהשינוי פוסל בו אפילו לדבריהם. אכן י"ל דלדבריהם מדינא דגמרא הדין כן שהרי כ' בנוסח הגט וכל שום דאית לי ולאהבתי כו' א"כ מסתמא ס"ל דתקנת ר"ג היה שיכתוב וכל שום ג"כ בשמות האבות:

(**לפ"ד** תה"ד סס"י רכ"ח ובפסקיו סימן קצ"ז יש להחמיר בנ"ד להסמ"ק ורבינו יחיאל ומהרי"ק דס"ל דאין לכתוב כינוי האבות בגט והיו די בשם העצם בלי כל שום א"כ אין ברירה והטעות פוסל בו. אכן לשא"פ דמצריכים כינוי האבות ג"כ יש להקל כי יש ברירה דבחניכא לבד סגי כיון שנקרא בה בפי כל ובשם העצם לא סגי):

אמנם נ' לצדד עפמ"ש במכמ"א שע"ד סימן י"ד דמי שיש לו שני שמות באחד עולה לתורה וחותם ובאחד קוראין לו. דהיכא כשהמיעוט קורין לו עכ"פ ג"כ בשם שעולה בו לתורה אז כיון דאיכא מיעוט קריאה עם החתימה אז אפשר שיהא חשוב עיקר אבל היכא דאינו נקרא כלל כי אם בתורה ובחתימה לבד בהא פשיטא דהשם האחר דקורין לו הכל הוא העיקר הגם שאינו אלא חניכא. ולכן פסק דיש להקדים השם דקרו ליה כ"ע ועל שם שעולה בו לתורה וחותם יכתוב דמתקרי. והביא ראיות ע"ז מדברי גדולי הפוסקים וממהרי"ק עצמו שרש פ"ו עיין עליו. והנה הב"ש בכללים דסס"י קכ"ט סעיף י"ב כ' מי שיש לו שם אחד של קדש ושם א' של חול כו' עד ואימתי מקדימין שם של חול מבואר ב סימן קכ"ט עכ"ל לכאורה י"ל דס"ל ג"כ כהמכמ"א דבכה"ג יש להקדים שם של חול. אך הרי לא ביאר זה כלל ב סימן קכ"ט ומ"ש בס"ק ל"א וא"ל דאיירי דכולם ממש כו' התם מיירי באשה שאינה עולה לס"ת וע"כ כתב שלא הי' להם להזכיר שם אסתר כלל וא"כ לדברי המכמ"א נ' דאפילו להסמ"ק ורבינו יחיאל מפריש ומהרי"ק לא היה די לכתוב כאן שם הקדש של אביו דהא כ' שא"צ לכתוב המכונה. ובנ"ד אם היו כותבים שניהם היו צריך לכתוב (המכונה או) דמתקרי על שם הקדש דאביו וא"כ אותו א"צ לכתוב. אבל שם שנקרא בו בפ"כ הרי כתבוהו לכתוב בן פלוני. והיינו בנד"ז פייבוש. שאותו ראוי לכתוב בשם העצם לדברי המכמ"א. ואפילו לדידן י"ל דבכה"ג החניכא עיקר והא דמקדימין שם הקדש היינו משום דהא הרמב"ן ס"ל כשכותבין שני השמות אין קפידא איזה מהם יקדים. וההכרח לסמוך ע"ז אף שיש חולקים משום דאין ראוי לכתוב דמתקרי על שם העצם דהאיך יכתוב דמתקרי והוא אינו נקרא כן בפי שום אדם וסברא זו כ' בספר

שמות בתשו' שבסוף ספרו דק"ט ע"ב בישוב דעת מהרי"ק. וא"כ לפ"ז בשם אביו לא הי' די לכתוב שם העצם כזה לכ"ע ואפילו את"ל דאפילו בכה"ג היה די עכצ"ל הטעם משום שאין להקפיד כ"כ בשם האב אבל לא דשם זה חשוב וא"כ סוף סוף החניכא עיקר. ועוי"ל דאע"ג דהכא שהשינוי באבי המגרש לא דמי לנדון דתה"ד שהשינוי באבי העד דהוי דרבנן מ"מ הכא דאינו אלא בא' משני השמות שבאבי המגרש וכיון דאחד המיוחד שבהן נכתב בטוב ויפה מינכר מילתא טפי דהוי טעות מבנדון דתה"ד דהפסול או השינוי הוא בכל שם אבי העד וגם כיון דחתימת עדים ענין בפ"ע הוא מש"ה אילו היה דאורייתא היה ראוי לחלק כדחילק התה"ד ואף גם זאת סיים כי כמה רבוותא הסכימו לדבריו ולא חילקו כמו שחילק כו'. משא"כ בנד"ז אפי' בדאורייתא א"צ לחלק כן כיון דעכ"פ א' המיוחד שבשני השמות נכתב בטוב א"כ יש לתפוס דה"ל שינה בדבר שא"צ לכותבו. ועוד שי"א דשינה שם האב הוי דרבנן ואף דקיי"ל כהאומרים דהוי דאורייתא מ"מ בהשינוי באב רק בשם הטפל ושם העיקר נכתב בטוב י"ל דלכ"ע הוי רק דרבנן. שהרי הר"ן פ' השולח כ' דהירושלמי ס"ל דאפילו באפיך שמיה כשר כשכ' וכל שום וכ"ש כשכתב שמו האחד. ונהי דאנן לא קיי"ל הכי כמ"ש בש"ע סימן קכ"ט ס"ג דאינו גט ומשמע מדאורייתא היינו בשמו ממש אבל בשם אביו שפיר י"ל דעכ"פ אינו רק דרבנן. וכיון דהוי דרבנן הא כתב התה"ד דא"צ לדקדק בחילוקו הנ"ל וה"ל שינה בדבר שא"צ לכותבו:

(**לפמ"ש** המכמ"א שע"ד סימן י"ד היכא דאינו נקרא כלל בשם הקדש רק לתורה ולחתימה לבד בהא פשיטא דהחניכא הוא העיקר א"כ יש לצדד הכא. וגם להב"ש י"ל דבכה"ג החניכא עיקר. ועוד כשהשינוי רק בא' משני השמות של אבי המגרש י"ל דלכ"ע הוי רק כמידי דרבנן ויש להקל כששינה בדבר שא"צ לכותבו וא"צ לחלק):

אמנם מצאתי בג"פ סימן קכ"ח סס"ק ג'מ"ל וב סימן קכ"ט ס"ק מ"ט שמהרי"ט ומהרח"ש פסלו גט שהיה שינוי קטן בשם הכינוי של אבי המגרש אף ששם המובהק שלו נכתב בגט בטוב דהיינו שכ' גוייה בת שלמה טראנטה בה"א לסוף והכינוי הי' טראנטו בוי"ו לסוף. ומהרי"ט לא הקיל רק משום שאין זה שינוי כלל כי בלשון של ערב כל מלה שהיא בחולם כותבין ה' בסופה כמו עירה שבפסוק אוסרי לגפן. ומהרח"ש חלק גם ע"ז וכתב דאין זה מספיק להשיאה לכתחלה ואמת כי במכמ"א שע"ד סימן ל' תמה עליהם אמאי פשיטא להו לפסול הא כיון דא"צ לכתוב כנוי האב בגט ה"ל שינה בדבר שא"צ לכותבו אלא שהם ס"ל דצריך לכתוב כינוי האב בגט מ"מ כינוי טראנטו דכינוי משפחה הוא לכ"ע אין לכתוב באבי המגרש והמתגרשת כו' ולא די שא"צ לכותבו אלא שהכותבו אין

רוח חכמים נוחה הימנו כו' ולכן העלה שהשינוי אין פוסל בו. ומ"מ סיים שמאחר שהם אמרו להחמיר מי יאמר להקל ולהם שומעין שאמרו כהלכה. וא"כ לכאורה דכ"ש וק"ו שיש להחמיר בנד"ז דנהגו לכתוב שם העצם של האבות בגט ועדיף טובא מכינוי הנ"ל דהוא כינוי משפחה. והנה נלע"ד ליתן טעם לדעת מהרי"ט ומהרח"ש והוא דהנה מ"ש ר"י דכששינה בדבר שאין צריך לכותבו כשר היינו ודאי כשאפילו אחר שנכתב בגט כל רואיו יכירו וידעו שהוא דבר שאין צריך לכותבו כלל. והיינו מקום לידה דלפיכך כיון שגם כשנכתב ניכר שהוא דבר שא"צ לכותבו כלל מש"ה אין להקפיד בו כ"כ דאלת"ה אלא דכל ששינה בדבר שא"צ לכותבו כלל אפילו אם לאחר שנכתב אין מובן שלא היה צריך לכותבו אפ"ה כשר כיון דלפי האמת אנו יודעין שלא היה צריך לכותבו א"כ יומשך מזה דאם שינה בשם המגרש שהי' שמו אברהם וכ' יצחק דמתקרי אברהם או אברהם דמתקרי יצחק שיהיה הגט כשר. דכיון דכ' שמו האמיתי אברהם בטוב תו לא איכפת לן במה שכ' עליו עוד שם אחר אע"פ שלא היה לו עוד שם כלל דה"ל שינה בדבר שא"צ לכותבו. וזה ודאי לא יעלה על הדעת דה"ל שינה שמו ושמה. ואפילו בשם הנשתקע יש פוסלים כשכ' בגט עם שמו דעכשיו. והמכשירים משום דזה היה שמו. משא"כ במשנה שמו. ואע"ג דבירוש' משמע דאפילו באפיך שמיה כשר כשכ' וכל שום וכ"ש ודאי כשכ' שמו האמיתי כמ"ש הר"ן פ' השולח הרי כ' דאין זה סוגיית הש"ס שלנו וכן פסק בהדיא ברמב"ם וש"ע סימן קכ"ט ס"ג דאינו גט ומשמע דפסול לגמרי מדאורייתא. א"ו צ"ל הטעם לפר"י דאין זה ענין כלל לשינה בדבר שא"צ לכותבו דקאמר ר"י והם רחוקים זה מזה כמטחוי קשת דהכא הרי נכתב כדרך דבר שצריך לכותבו שהרי נכתב שכך שם המגרש. א"כ פשיטא דדייניני לי' כשינה בדבר שצריך לכותבו. ואדרבה כל שעצם שם זה הי' אסור לכותבו גרע טפי דכ' שם זר תחת ובמקום דבר שצריך לכותבו. ולא הכשיר ר"י רק בשינה במקום לידה דאפילו לאחר שנכתב מקום לידה לא נחשב לכלום כי ידוע לכל שמקום לידה א"צ לכותבו כו' ולכן אינו תופס מקום כ"כ שיהיה השינוי פוסל בו. ועפ"ז יבוא אל נכון פסק מהרי"ט ומהרח"ש שלא ס"ל להקל כלל בשינה בכינוי האב ולק"מ מ"ש המכמ"א עליהם דכיון דכינוי כזה הכותבו אין רוח חכמים נוחה הימנו. א"כ אם שינה בו לא יפסול כמו במקום הלידה. דלא קרב זה אל זה כלל. דהא כשנכתב הכינוי בגט הרי נכתב במקום ובמדרגת דבר שצריך לכותבו. דמי יודע אם כינויו הוא או כינוי משפחה. הרי נכתב סתם שלמה טראנטה או שלמה המכונה טראנטה. ה"ז נכתב כדרך שכותבין שאר כינוי האבות בגט. ואנן קיי"ל כמ"ד דצריך לכתוב כינוי האבות בגט. א"כ נכתב טראנטה במקום ומדרגת דבר שצריך לכותבו ופשיטא שהשינוי פוסל בו. ומה

מהני שאנו יודעים שכינוי זה לא היה צריך לכותבו דהא שם זר לגמרי ודאי לא צריך יותר לכתוב ופוסל יותר כשכתבו אע"פ שכ' ג"כ שמו האמיתי. וה"ז בכלל משנה שמו ושמה כו' והיינו משום דנכתב במקום ובמדרגת דבר שצריך לכותבו. משא"כ בשינה במקום הלידה כנ"ל. ולא דמי ג"כ למ"ש התה"ד להקל בשינה שם אבי העד דהתם ג"כ אפילו לאחר שנכתב הוא נכתב במקום ומדרגת דבר שא"צ לכותבו כו' כיון דקיי"ל שא"צ לכתוב שם אביו כלל א"כ ניכר שהוא דבר שא"צ לכותבו:

(**בג"פ** סימן קכ"ט ס"ק מ"ט הביא דמהרי"ט ומהרח"ש פסלו בשינוי בכינוי האב אף שכתב ג"כ שמו העצמי. והמכמ"א שע"ד סימן ל' תמה עליהם. ולפע"ד דבריהם נכונים דל"ד כלל לשינה מקום הלידה דגם כשנכתב בגט נכתב במקום ומדרגת דבר שא"צ לכותבו. ע"כ אינו תופס מקום שיהיה השינוי פוסל בו. משא"כ כינוי האב כשנכתב הוא נכתב במקום ומדרגת דבר שצריך לכותבו מש"ה אף אם באמת כינוי זה לא היה צריך לכותבו לכ"ע כיון דהוא רק כינוי משפחה לא מהני):

אך למ"ד דא"צ לכתוב כינוי האבות בגט לכאורה ד' המכמ"א נכונים דהא לפ"ז גם לאחר שנכתב בגט הוא ניכר שהוא דבר שא"צ לכותבו ולכן י"ל שאינו תופס מקום שיהיה השינוי פוסל בו. אמנם י"ל דהיינו ספיקו דתה"ד סס"י רכ"ח גבי שם האב של העד שי"ל דרמינן כח החתימה אהא כמו אהא כו' וה"נ כיון דאם כתב כינוי האב לחוד היה כשר (אם הוא חניכא שהיה נקרא בו בפי כל או אפי' בפי מחצה המכירים אותו. ולא עוד אלא דאפילו אם באמת לא היה נקרא בחניכא זו רק בפי מועט. מ"מ כיון שחניכא שנקרא בה בפי כל סגי ודאי בה לחוד א"כ כשנכתב המכונה פ' הרי נכתב כענין דבר שצריך לכותבו דהא יש חניכא דסגי בה לבד). וא"כ מאן לימא לן בנדון החניכא כדבר שא"צ לכותבו נימא להפך כו' וכיון דלא ידעינן איזה מהם הוא שנכתב למותר לכן השינוי פוסל בשניהם. והנה ספיקו זה דהתה"ד לכאורה יש לפשוט מהא דאיתא בש"ע י"ד סימן מ"ד ס"ז אם היה ג' כוליות או יותר והקטינו היתרות ונשארו שתים כהלכתן שלא הקטינו כשרה עכ"ל אלמא דאע"ג דההקטנה הוא דבר המכאיב לה יותר מניטלו לגמרי אפ"ה כיון שטריפות זו היא בכוליא יתירה ונשאר שתים כהלכתן אין טריפות זה פוסלה. וה"נ אע"ג ששינוי השם של האב הוא דבר הפוסל הגט יותר מלא כ' שם האב כלל. אפ"ה כיון ששינוי זה הוא בשם שנכתב למותר ונשאר שמו כהלכתו אין שינוי זה פוסלו כו'. אך הנה יש שם ג' שיטות הא' דעת מהרש"ל הובא בש"ך שם ס"ק י"ו דאפילו כולן עומדות בדרא חדא ויש לקותא או שאר חסרון באחד מהן כשירה וכ"ד הט"ז שם ס"ק י"ד והב' דעת הב"ח שם הובא בש"ך דבכה"ג טריפה דמאן לימא לן דהיתירה לקויה דילמא

הכוליא שאינה יתירה לקויה. ולא מכשר אלא כשניכר שזו יתירה כגון שאינה עומדת בשורה א' עם השתים וכשהיא לקויה הוא דמכשר וכ"ד תשו' צ"צ סימן צ"ח גבי בהמה שנמצאו לה שני טחולין ואחת מהן נקובה בסומכיה דאם ניכר איזה טחול הוא העיקר ואיזו היא היתירה אז אמרינן שאם ניקבה היתירה לית לן בה כו' משא"כ בששתיהם שוות כו' ע"ש שהביא ראיה לזה מב' וורדות כו' והפר"ח והתב"ש חולקים עכ"ז דאפילו יש כמה כוליות כולהו כולייתא דידה נינהו והרי הם כשתים שבכל הבהמות ואי לקתה איזו מהן כאיב לה טובא ולכן בכל גווני שעומדים ואיזו מהן שלקה יש להטריף וכ"ד הכו"פ. והשתא נקח מזה דוגמא לדין שינה אבי העד שנסתפק התה"ד דלדברי מהרש"ל והט"ז הוא שיש להקל אע"ג דלא ידעינן איזה מהשמות הוא היתר שלא יפסל בו השינוי רמינן שהשינוי הוא בהיתר כיון דנשתייר לנו שם א' כשר. וה"ל כמ"ש הט"ז שם דודאי על כל א' יש שם יתירת וכל שנשארו שנים כהלכתן אמרינן שהם הכליות שלה. וכמ"כ כשאנו רואים מתוך הגט שיש כאן שם א' שנכתב לשפת יתר דהיינו שנכתב במקום ומדרגת דבר שא"צ לכותבו כמו אבי העד או כינוי אבי המגרש אז אע"ג דלא ברירא כ"כ שזהו השפת יתר. מ"מ כיון שנשאר שם א' כהלכתו אמרינן שזהו הוא שם שהיה צריך לכותבו והשינוי והפסול הוא בדבר שלא היה צריך לכותבו. משא"כ להב"ח והצ"צ ליכא למימר הכי דהא לא ידעינן איזו נכתב למותר כמ"ש התה"ד עצמו. וא"כ השינוי פוסל בשניהם אע"ג דממ"נ א' מהשמות נכתב לשפת יתר לגמרי מ"מ עכשיו שנכתב הרי הוא שוה להשם שצריך לכותבו כיון דאינו ניכר איזו הוא היתר. וכמו ביש לה ג' כליות אע"ג דיש כאן א' מהן יתירה לגמרי מ"מ מאחר שכולן שוות במדרגה דיינינן להו לכל הנך שלשה כשתים הצריכים להיות עד דהטריפות פוסלת בכל א' מהן כנ"ל. ולפ"ז גם בשינה בכינוי האבות בגט יש לפסול. אע"ג שכתב שמם המובהק. ואפילו למ"ד שא"צ לכתוב כינוי האבות אין זה כניכר שהוא היתר ככוליא שאינה עומדת בדרא. דכבר הקדמנו דבעינן שבתוך הגט יהיה ניכר שנכתב במקום דבר שא"צ לכותבו. והכא אין זה ניכר כ"כ דהרי לפעמים יש חניכא שצריך לכותבה אפילו בשם האב לכ"ע כמש"ל. וא"כ ענין המכונה בשם האב לא דמי לכוליא שניכר שהיא דוקא היתירה כו' רק שניכר שא' מהשמות נכתב לשפת יתר ולא ידעינן איזו הוא ולכן השינוי פוסל בשניהם ולא הקיל ר"י רק במקום לידה שהוא ניכר לכל שהוא שפת יתר כו'. ועיין פמ"ג שם כתב דהעיקר כהב"ח והצ"צ ולא כרש"ל וט"ז. וכ"ש שהפר"ח והתב"ש וכו"פ מחמירים יותר שלדבריהם פשיטא שיש לפסול בכל שינוי דשמות אבות בגט. אף אם ניכר שאין השם הזה עיקרי כ"כ דהא פסלי אפי' בכוליא שניכר שהיא היתירה כו' דמ"מ כיון שישנה

בבהמה זו הכאב והלקותא מכאיבה כו'. וה"נ אף שלא היה צריך לכתוב אותו השם וניכר שהוא השם הטפל. כגון שיש לאבי המגרש שני כינויים וכ' שניהם ויש טעות בכינוי השני י"ל דהשינוי פוסל ואע"ג שנכתב שם העצם וכינוי א' בטוב. ובודאי הכינוי השני הוא היתר אפ"ה כל שנכתב בגט ויש בו שינוי ה"ז גורם קלקול ופיסול כיון דהוא עכ"פ מכלל שמות אביו. הרי שינה בשם אביו. וכלקותא בכוליא היתירה יחשב דג"כ טריפה. ושינוי במקום לידה דהכשיר ר"י היינו כיון דכל עצמו הוא שפת יתר ודבר שא"צ לכותבו ה"ז נידון כלקותא באבר שאין הכאב והלקותא פוסל בו כו' ול"ד כלל לכוליא וטחול היתירים דעכ"פ הוא מין ודבר שהטריפות פוסל בו כו':

(**וגם** למ"ד דא"צ לכתוב כינוי האבות בגט י"ל כיון דיש כינוי שצריך לכותבו כגון שאינו נקרא כלל בשם העצם רק לתורה א"כ נכתב במדרגת דבר שצריך לכותבו וגם בדין דתה"ד סס"י רכ"ח יש ראיה להחמיר מדעת הב"ח בי"ד סימן מ"ד ס"ז ותשובת צ"צ סימן צ"ח וכ"ש להפר"ח ותב"ש וכו"פ שם דלדבריהם יש להחמיר אפילו יש לאבי המגרש ב' כינויים ונכתב שם העצם ג"כ וא' מהכינויים היטב רק שנפל טעות בכינוי השני יש לפסול ול"ד לשינה מקום לידה דהכשיר ר"י):

וכ"ש בנד"ז דהשינוי הוא בשם העצם שאותו מקדימים לכתוב וא"כ לכ"ע נכתב השינוי בשם הנכתב במקום דבר שצריך לכותבו. דלמ"ד שצריך לכתוב כינוי האב בגט ודאי דכ"ש דצריך לכתוב שם העצם ג"כ. ולמ"ד דא"צ לכתוב כינוי האבות א"כ אדרבה י"ל נכתב שם העצם לבד לצורך. אך נשאר לצדד משום דשם העצם ושם הכינוי אלו ניכרים לכל שבמדינות אלו כל מי שנקרא בשם עצם וכינוי כזה נקרא בפי כל רק בשם הכינוי דהיינו פייבוש לבד הן בפי יהודים הן בפי א"י ובשם העצם אין קורין לתורה. וממש אין איש נעזב שלא יקראו לו כן בפי כל רק בהכינוי לבד. וא"כ בשם העצם כה"ג אף כשנכתב בשם האב ג"כ עם הכינוי שפיר י"ל דנכתב במקום ומדרגת דבר שא"צ לכותבו. לפמש"ל בשם המכמ"א שע"ד סימן י"ד דבכה"ג הכינוי הוא העיקר לכ"ע ושם העצם הוא הטפל. וכיון דאפי' לאחר שנכתב כל הרואה יבין דהוא שם הטפל. א"כ בשמות האבות הוא נכתב לשפת יתר כנ"ל וכיון דניכר שהוא היתר י"ל דאין השינוי פוסל בו לפ"ד תה"ד סימן רכ"ח. ואע"ג דאנו לא נהיגין כהמכמ"א כמש"ל מ"מ י"ל דגם אנו ודאי תופסים עיקר שמו את החניכא שהכל קורין אותו בה לבד רק מצד המנהג מקדימים שם העצם. וכיון שמצד המנהג לבד כותבין אותו בשם האב י"ל דאין השינוי פוסל בו. ומ"מ אין נראה לסמוך ע"ז לבד כיון דאפילו כשנסכים מנהגינו לדעת המכמ"א שע"ד סימן י"ד דבכה"ג שם העצם הוא הטפל כו' עדיין י"ל דל"ד כלל לשינה מקום לידה כמש"ל

ע"פ דעת הפר"ח ותב"ש שבי"ד סימן מ"ד ס"ז וגם שבלא"ה הרשב"א והרמ"ה וראבי"ה פוסלים אפילו בשינוי מקום לידה ומהרא"י בפסקיו סימן קצ"ז חשש לדבריהם אם כן כשיש עוד סברות דלא דמי כלל למקום לידה ודאי קשה מאד להקל:

(**בנד**"ז דהשינוי בשם העצם יש להחמיר טפי אך מ"מ באמת יש לצדד כיון דמתוך השמות ניכר לכל שהכינוי הוא חניכא שהכל קירין אותו בה לבד ושם העצם אין נקרא בו כלל רק לתורה א"כ ניכר שהשם העצם הוא שנכתב לחנם ולמותר וה"ל כמקום לידה לפ"ד תה"ד. ומ"מ למעשה אין להקל כיון שמ"מ הוא שם העצם ועוד שהפר"ח ות"ש וכו"פ חולקים התה"ד ועוד שי"ח גם בשינוי מקום לידה לכן בכה"ג אין להקל):

ולכן מה שנראה להקל בנ"ד הוא משום שכ' מעלתו שהמגרש החזיק שם אביו כן זה כמה שנים שעולה לתורה בשם בן שרגא. משום דהא לפי תשובה שבארחות חיים בשם רש"י הביאה הב"י סימן קכ"ט ומהרש"ל ביש"ש פ' השולח סימן כ"א נראה דהגט כשר אף אם החזיק שם אביו בשינוי גמור לשם אחר ממש מיעקב לשמואל מ"מ כל שהחזיק שמו כן במדינה מקודם כתיבת הגט וכ' כן בגט הגט כשר. וכ' מהרש"ל ביש"ש שם דלשון רש"י משמע שהגט כשר אפילו עדיין לא נשאת תנשא רק שמ"מ אם לא נשאת הי' מסכים עמהם לכוף אותו שיתן לה גט אחר. לרווחא דמילתא לבד. אבל מדינא א"צ גט אחר כדכ' בסוף אבל עתה כו' נסמוך על הדין כו' אלמא דהכי דינא. עכ"ד מהרש"ל. וכ"כ במכמ"א שע"ד סימן. ואע"ג שהרא"ש בתשובה ומהרא"י בפסקיו סימן קל"ח כ' דאף אם יוכל אדם לשנות שמו שם אביו איך יוכל לשנות. מ"מ נ' לבאר טעם של תשובה הנ"ל. כשנדקדק עוד בלשון התשו' דכתב ומפני הרמאים שהיו משנים שמם תיקן רבן גמליאל לכתוב כן כו'. דמשמע מלשון זה שהוא מפרש הא דתנן בראשונה היה משנה שמו ושמה. היינו שהיה עושה כן ברמאות ובמזיד לשנות שמו לשם אחר. וזה נגד פרש"י עצמו במשנה (דל"ד ע"ב) דכ' דמיירי כשהיה לו שני שמות אחד כאן וא' במדנה"י היה מגרשה בשם הנוהג במקום כתיבת הגט ולא היה מקפיד לכתוב שניהם עכ"ל והר"ן כ' בפי' לא שהי' עושה כן בכוונה אלא שהדבר היה מזדמן שהיה משנה שמו ושמה כו' וכ"כ הרא"ש שם לא שהיה כותב שם אחר שאינו שלו אלא כדמפרש בגמרא שהיו לו שני שמות א' ביהודה ואחד בגליל כו' וכ"כ בחי' הרשב"א לא היה חושש לכתוב אלא שם שיש לו במקום הכתיבה כו'. ונלע"ד דבעל תשובה זו נמשך לו פירושו ע"פ הירושלמי דמשמע שם בהדיא דהיה עושה כן ברמאות לשנות שמו. וז"ל הירוש' הגע עצמך דהוה שמיה ראובן ואפיך (כ"ה הגי' בר"ן אמנם בירושלמי שלפנינו הגירסא ואפיק וכ"ה בתשובת הרא"ש כלל ט"ו סימן ס"ד) שמיה שמעון אלא אני פלוני

וכל שום שיש לי. ופי' הר"ן דהירושלמי הכי קאמר דתקנת רבן גמליאל היתה צריכה למי ששינה שמו במקומו דבלאו וכל שום אינה מגורשת ועם וכל שום משמע דס"ל דמגורשת וכן פי' בספר קרבן העדה בפי' שם וז"ל הגע עצמך אמור לנפשך שכותב בגט שמעון וכל שם שיש לו ובאמת אין זה שמו נמצא שהוא אינו כתוב בגט כלל דבעינן דוקא איש ששמו ראובן ומה מהני תקנתו של ר"ג. אלא תקנת ר"ג היתה שיהא כותב אני פלוני וכו' וכיון שכותב אני כבר נכתב זה האיש בגט המוסרו לפני עידי מסירה ותו ליכא למיחש למידי עכ"ל. אבל הרא"ש בתשובה כלל ט"ו ס"ד פי' הירושלמי בענין אחר ודקדק ממנה להיפך מדעת הר"ן דהיינו דבשינה שמו ממש אפי' אם כ' וכל שום אינו גט כלל. וז"ל הרא"ש ופריך עלה בירושלמי הרי שהיה שמו ראובן ואסיק שמיה שמעון מה הועילה התקנה של ר"ג משום דמשמע איש פלוני וכל שם אחר שיש לו וכיון שאינו נקרא איש פלוני נמצא שלא גרשה בגט זה ומשני אני פ' עם כל שם שיש לי דמשמע אני פלוני שהחזקתי את שמי כך במקום הזה עם כל שם שיש לי כלומר אם יש לי שם אחר תהא מגורשת באותו שם אלמא היכא דשינה את שמו ואפילו כ' עם כל שם שיש לי אינו גט עכ"ל. אמנם בעל קרבן העדה בתוספותיו ד"ה בראשונה היו משנה שמו ושמה. הקשה על פי' הראשונים במשנתינו הנז"ל דפי' דענין השינוי היינו שכותב רק שם שיש לו במקום הכתיבה כו' דבירושלמי לא משמע כן דגרסינן שם בירוש' אמר ר' אבא צריך שיהיה מכיר את שניהן (האיש והאשה וקס"ד דצריך שיכירו שמותיהן) ופריך מתניתן פליגא על רבי אבא (משנתינו קשיא לר' אבא) בראשונה היה משנה שמו ושמה שם עירו ושם עירה אם במכירה (איך שינה הסופר שמו או שמה הרי נודע לו שמותם) בזה צריך לשנות את שמותם. ומשני אית בר נש (יש אדם שמכיר לחבירו כשרואה פניו ושמו לא נודע לו ה"נ הא דתנן ובלבד שיהא מכירן היינו שיכיר שזו היא אשתו של הנותן גט ושמו לא נודע לו) דחכמין לחבריהון באפין ולא ידעין שמהתהון. ואם כפי' הראשונים ז"ל במשנתינו מאי קשיא מהמשנה לר' אבא הא ודאי מכירו ויודע שמו שבמקום הכתיבה ואינו יודע שיש לו שם אחר במקום הנתינה גם לשון התרצן קשה לכך נראה דירוש' מפרש שינה שמו היינו שהיה שמו עד"מ יצחק וכ' בגט אברהם וכדמסיק הר"ן פי' הירושלמי זהו תוכן ד' הקה"ע. והקשה לנפשי' ממשנה דפרק הזורק שינה שמו כו' ולא ידענא אמאי לא תירץ דהתם מיירי כשלא כתב וכל שם דאז ודאי הגט בטל אף לפי' הירושלמי. ואפשר לתרץ דעת הראשונים דקושיית הירוש' לר' אבא הוא דאת"ל דצריך להכיר שמותן א"כ במי שבא ממדה"י אף שמחזיק כאן שמו ראובן אין להסופר לכתוב גט עד שמכיר שמו שבעיר מולדתו במדה"י וא"כ אם מכיר שמו

שבמדנה"י איך יצוייר היה משנה שמו ושמה כו'. א"ו דא"צ להכירם כלל ומש"ה יכול לשנות שמו ושמה כו'. והן אמת דבגמ' שלנו בב"ב (דקס"ז) נז' תירוץ על חשש זה משום דכל שהוחזק שמו בעיר שלשים יום אין חוששין לו. והירוש' י"ל דלא ס"ל לסמוך על חזקה זו. או י"ל דהראשונים דוחים הירוש' מהלכה וכמ"ש הר"ן ג"כ דש"ס דילן לא ס"ל דמהני כל שום לאפיך שמיה אך בתשובת הרא"ש דמביא הירוש' להלכה צריך לתרץ קושיי' הקה"ע. והנה רשב"ם פי' דהיינו טעמא דאין חוששין לו משום שלא הי' מחזיק שמו כל כך ימים פן יודע הדבר ונמוקי יוסף כ' טעמא אחריתי שאם היה לו שם אחר בשלשים יום היה נודע הדבר וכ' מהריב"ל ח"ב סימן צ' דלשני הפי' נראה דאם נודע בודאי שהחליף את שמו הגט פסול. והיינו כשלא כ' וכל שום אבל כשכ' וכל שום מהני. וא"כ י"ל דס"ל להירוש' דעיקר הטעם דמהני משום שכ' וכל שום שיש לי. ולכן לדעת הר"ן בהירוש' מהני זה אף קודם שהחזיק שמו כן ל' יום. דמאי נפ"מ מלמ"ד יום הא אפילו החזיק שמו ל' יום אם נודע בודאי שהחליף את שמו לא מהני רק דמהני ע"י כל שום לכן מהני מיד שהחזיק שמו כן ולא דמי לנפאתה ותפאתה שבגמ' דילן דנק' הגט חספא בעלמא אע"פ שבודאי כ' וכל שום דהתם שאני שלא החזיקה כלל שמה תפאתה רק שהעדים שינו שמה. אבל היכא שהוא מחזיק שמו כן י"ל דמהני להירוש' עם כל שום אף קודם ל' יום וקצת סמך לזה מהא דאיתא בגמ' ספ"ג דשבועות חזא צפורא רבא ואסיק ליה שמא גמלא וכן איסקונדרי ואסיק ליה שמא זוזי. ואילו [היה] הולכים בשבועה לפי דעתו אין זה שבועות שוא ע"ש. א"כ משמע דהא דאסיק שמא מילתא היא. אף שלא נק' הדבר כן מקודם כלל. דאל"כ אלא דלאו מילתא היא כלל. א"כ אפילו אדעתיה משתבע ה"ז שבועות שוא שאומר אם לא ראיתי גמל פורח כו' והוא ראה צפור כו' ומאי דאסיק לי' שמא גמל לאו מילתא היא כלל ומה מהני דעתו. דאין לומר דמהני רק משום דאין פיו ולבו שוים דזה אינו אא"כ לא נתכוין בלבו להוציא כן בפיו אבל כשנתכוין בלבו להוציא בפיו מה שהוציא אזי מה שבלבו בהפך ה"ל דברים שבלב דאינן דברים כמ"ש הרשב"א והריטב"א בקדושין (ד"נ). וא"כ כיון שנתכוין בלבו להוציא מפיו אם לא ראיתי גמל כו' מה שבלבו צפור ה"ל דברים שבלב דאינן דברים אעכצ"ל משום דאסיק לי' שמא גמל מילתא היא. אלא דהתם לא מהני משום דנשבע על דעתנו ואנחנו לא נדע דאסיק לי' שמא גמלא. אבל בנד"ז אע"ג דשמו באמת ראובן כשמפיק שמי' שמעון. הרי מפיק שמי' לפנינו א"כ אסוקי שמא מילתא היא. ואינו פוסל כשכתב בגט. רק דפוסל משום שלא כ' שמו האמיתי. וס"ל להירושלמי דמהני כשכתב וכל שום. כ"ז נראה לדעת הר"ן בהירושלמי. אמנם א"כ הוא ודאי נגד הפסק בש"ע סימן קכ"ט ס"ב דבכה"ג אינו גט.

אך רש"י שבא"ח ס"ל דהירוש' שהכשיר היינו כשהחזיק שמו כן במדינה ל' יום עכ"פ ובכה"ג הוא דמהני עם כל שום. וזה קרוב לדעת תשובת הרא"ש אלא דלתשובת הרא"ש עיקר הטעם הוא משום שע"י החזקה הוקבע לו השם והיינו דוקא בשמו אבל שם אביו לא מהני. ולרש"י אין חילוק דעיקר הטעם משום שכ' וכל שום עם השם שהחזיק א"ע בו. ולכן גם לשם אביו מהני. ומ"ש הרא"ש איך יוכל לשנות שם אביו לק"מ דהא אמרינן אפילו על צפור דילמא אסיק שמא גמלא כו' ומהני מה שהחזיק שם אביו כן עם כל שום דוקא. אבל בלא כל שום י"ל אפי' לרש"י לא מהני בשם אביו וכ"ש לפמ"ש מהריב"ל דאפילו בשם עצמו לא מהני חזקה דל' יום לפרשב"ם ונ"י כשנודע בודאי שהחליף שמו. ומ"מ עם כל שום מהני. דלא כמהריב"ל שם שפסל הגט אף שכ' וכל שום. וראייתו מרשב"ם ונ"י אינו ראי' די"ל דמיירי בשטרות דאין כותבין וכל שום כמ"ש בעה"ת של"ג הובא בח"מ סימן מ"ט. והשתא א"ש מ"ש רש"י ומפני הרמאים וכו' דהכי משמע פי' הירוש' דאפיק שמיה שמעון ואעפ"כ הגט כשר כיון שהחזיק שמו כן במדינה ל' יום גם כ' וכל שום. ומעתה בנ"ד דכ' המכונה פייבוש שהוא חניכה שהכל קורין לו בה לבד עדיף מכל שום. כמ"ש הפוסקים דבכותב שם הטפל וכלל העיקר בכל שום פסול. אבל כשכותב שניהם בפי' אע"פ שעושה את העיקר טפל כשר. א"כ מבואר דמ"ש המכונה פייבוש ודאי עדיף מכל שום. לכן לפ"ד רש"י ודאי הגט כשר דאף ששינה בשם העצם דהיינו שרגא מאחר שהוחזק כן כמה שנים ודאי מהני. לכן נ' לסמוך ע"ז. ואע"ג דהרא"ש פליג מ"מ בנד"ז שיש לצדד גם לדעת הרא"ש מטעם אחר שיש קצת סברא לומר דאין השינוי פוסל בשם זה כיון שניכר מתוך הגט שהוא הנכתב לשפת יתר כנ"ל. ולכן בכה"ג נ' לסמוך להקל:

(נ' לצדד ע"פ תשובת רש"י שהביא הא"ח דס"ל דאם החזיק שם אביו מהני ואע"ג דהרא"ש כ' דלא יוכל לשנות שם אביו מ"מ רש"י ס"ל דמהני חזקה זו עם כל שום. וראיה מירוש'. והנה הר"ן פי' הירוש' דמהני כל שום אפי' מקודם שהחזיק שמו ל' יום אלא דא"כ הוא נגד ההלכה. אבל לרש"י מהני כל שום אחר שהוחזק ל' יום. אבל מהני אפילו לשם אביו ויש קצת סמך לזה מסוגיא דספ"ג דשבועות. ובלא כל שום י"ל לרש"י לא מהני אפילו בשמו ממש. והנה הואיל בנד"ז יש לצדד גם לדעת הרא"ש מטעם אחר. לכן יש להקל):

סימן קצה

גט הנכתב שם אבי המגרש שרגא [ע' מפתח]:

הנה לכאורה שאילתינו הוא השאילה הנז' בפסקי מהרא"י סימן קל"ח דנכתב בגט אליה בן דן ויש עדות מה"ר טעביל שהיה שמו בן נתנאל. והחמיר שם טובא אף שהמגרש החזיק שמו יותר משלשים יום קודם נתינת הגט אלי' בן דן. ואף שהיה שם עוד צדדים להקל ע"ש וב סימן קפ"ד שכ' דלבי אומר לי שלעולם דן היה שמו ואעפ"כ מסיק דמאתי לא תצא הוראה להתיר כלל. ומאד תמיה לי על תשו' צ"צ סימן פ"ג שהוצרך לדחק בחנם בפסקי מהרא"י סימן קצ"ז שמצדד שם להקל בשינוי שם אביו כו' ע"ש ד"ה טעם ה'. ובאמת הנדון ד סימן קצ"ז מיירי בשינוי באבי העד וכמו שצידד בזה ג"כ בתה"ד סס"י רכ"ח אבל בשינוי באבי האיש והאשה הרי כ' בהדיא ב סימן קל"ח שני חילוקים איך דלא דמי לשינוי דאבי העד כלל וכלל. אך י"ל דהתם מיירי שנכתב בגט רק שם העצם של אבי המגרש היינו דן אבל כינויו דענזיילן (שהי' לו באמת בין אם שמו העצם דן או נתנאל ע"ש) לא נכתב בגט כלל וכן פי' דבריו בספר מכתב מאלי' שער ד' סס"י כ"ט והביא ראי' מדכ' מהרא"י שם ולא הי' לו שום כינוי ולכך זכר שמו. אשר מבואר מזה שלא היה כתוב בגט ההוא שום כינוי בשם אביו עכ"ד. וא"כ לפ"ז יש לחלק בטוב דלא דמי לנד"ז דהחניכה פייבוש נכתב בגט. אך ממש"ש מהרא"י דהרואה שכ' דן יוכל להבין ג"כ מדעתו שע"י הספק נזקק מתוך החניכה ולא יאמר אחר הוא. משמע לכאורה דהתם ג"כ דהחניכא הי' כתוב בגט. והיינו שכ' אליהו בן דן דענזיי"ל. ומש"ה הרואה שכ' דן דענזייל לא יאמר דאחר הוא אע"פ שידוע לו שהי' שמו נתנאל דענזיי"ל. כי יוכל להבין כו'. אבל את"ל דהחניכה דענזיי"ל לא נכתב בגט כלל א"כ איך הרואה יוכל להבין מדעתו כו' ואין לומר דהיינו הרואה ויודע מעצמו שחניכתו הי' דענזיי"ל הוא יוכל להבין מדעתו כו' יש לומר דאם החניכה לא נז' בגט כלל אין לתלות כ"כ שהרואה יוכל להבין כו' חדא דאולי יש מי שיודע ששמו נתנאל ואינו יודע החניכא ואפילו את"ל דהוא חניכא הידוע לכל מ"מ הרואה יוכל לומר שזהו אחר שאין לו חניכא זו ועוד דמהרא"י עצמו כ' בפסקיו סימן י"א דכל היכא שאין הוכחה מתוך הגט עצמו לא תלינן בטעות סופר ולא מהני מה דידוע לנו מבחוץ דע"כ דילוג טעות יש כאן דלא דמי למוכח מיניה וביה ע"ש באריכות והוא גבי טעות בזמן וכ"ש וק"ו בטעות דשמות אבי האיש והאשה. עב"י סס"י קכ"ה בשם תשו' הרשב"א סימן תקצ"ח ובדברי בעל העיטור שבש"ע סימן קכ"ו ס"ך ובג"פ שם ס"ק ס"ב דמזה מובן דטעות בשמות אבי האיש והאשה חמור טובא מטעות שבזמן) וא"כ איך כ' ב סימן קל"ח דהרואה כו' ולא יאמר כו' אלא משמע דמיירי ג"כ דיש הוכחה מיני' ובי' מהגט דהיינו שכ' בו דן דענזייל. וכן משמע ממש"ש מהרא"י וכל שכך דינו לכתוב דענזייל כמו זונדיל ומונדיל שאנו רגילין לכתוב נו"ן באמצע עכ"ל. דמזה משמע

שדקדק לומר דשפיר נכתב בגט דענזיל. ומ"מ אפשר לדחות ראי' זו ע"ש. אך לכאורה מה שהביא המכמ"א ראי' ממ"ש ולא הוה ליה שום כינוי ולכך זכר שמו. אינה ראי' דז"ל מהרא"י דאותו רווק הואיל ומסופק הי' לצורך הגט רמא אנפשי' ולא רצה לכתוב שם אביו מספק והחזיק את עצמו בשם אבי אביו ושמא הי' לפי האמת שמו דן ולא הוה ליה שום כינוי. ולכך זכר שמו עכ"ל ור"ל דכיון דלא הי' לאבי אביו שום כינוי. ע"כ לא הי' צריך לכתוב כינוי לאבי אביו רק שמו העצם דן וא"כ כשכ' אח"כ דענזיל ג"כ אינו שקר דכינוי זה לא קאי על דן אבי אביו כ"א חוזר לשם המגרש אליהו דענזיל ור"ל שהוא ג"כ בן דענזיל כו' דהיינו שאביו נק' דענזיל. משא"כ אם לאבי אביו הי' ג"כ כינוי הי' צריך לכתוב ג"כ כינוי שלו ומדלא כתבו ש"מ שלא נתכוין באומרו בן דן על אבי אביו כו'. נמצא אין מדברי מהרא"י ראי' שלא נכתוב ג"כ כינוי דאביו דענזיל. ולפ"ז יש לנו לומר דמסתמא נכתב כינוי האב בהגט. שהרי כ' רמ"א ב סימן קכ"ט ס"ט דכותבין אפילו כינויין דשם אביו והוא בשם הס"ג שלנו ומהרי"ו אשר הי' בזמן א' עם מהרא"י סמוכין זל"ז באשכנז וגם שאילה שבמהרא"י הנ"ל הוא ממקומות הנ"ל. א"כ י"ל דמסתמא נכתב בגט כינוי של אביו כמו שנהגו שם. וא"כ לפ"ז יש ראי' ממנו להחמיר בנד"ז ג"כ דאע"פ שהכינוי נכתב בטוב פייבוש מ"מ אם הי' טעות בשם העצם שנכתב שרגא ובאמת שמו משולם היינו הא דמהרא"י שהחמיר בזה טובא:

ומ"מ י"ל דפי' זה דוחק דאם כ' בן דן המכונה דענזיל א"כ ממ"נ כינוי דענזיל קאי או על דן אבי אביו או על המגרש עצמו והרי שניהם אין להם כינוי זה וא"כ ממ"נ הגט פסול. ולכן נ' יותר כפי' המכמ"א דבנדון דמהרא"י לא נז' רק בן דן ולא נזכר כינוי דענזיל כלל. וא"כ לפ"ז אין מדברי מהרא"י ראיה להחמיר בנדון זה כי החילוק פשוט דהתם יש שינוי לגמרי בשם אביו שנק' נתנאל ונכתב דן משא"כ הכא דשם פייבוש שנק' אביו בפי כל נכתבה בטוב בגט כמו שהוא רק השינוי הי' בשם שאינו נקרא בו כלל בפי שום א' מן הקוראי בשמו. ועם היותו שם הקדש מ"מ מאחר שאינו נק' בו כלל וכלל רק כשעולה לתורה. א"כ בזה אפשר לצדד כדבעינן למימר קמן אי"ה:

והנה מה שיש לצדד בזה הוא עפמ"ש התוס' גיטין פרק הזורק (דף פ' ע"א) בשם ר"י שאם שינה מקום הלידה כשר דיעבד כיון שא"צ לכותבו. וה"נ שם שעלה בו האב לתורה נ' דלא היה צריך לכותבו כלל. דהא יש הרבה אחרונים ס"ל דא"צ לכתוב כינוי האבות רק בשם המגרש ממש צריך לכתוב כל שמותיו אבל בשם אביו א"צ לפרש כל שמותיו ודי שיכתוב שם העצם ואף דרמ"א כ' סימן קכ"ט ס"י שנוהגין לכתוב ג"כ כינויי האבות היינו הכינוי שנק' בו בפי כל או בפי כמה אנשים. אבל בנד"ז שנק' בפי כל רק בשם

הכינוי פייבוש ולא הי' נק' בהיותו בחיים בשם הקדש היינו משולם או אור שרגא רק כשעולה לתורה. א"כ י"ל דהי' די לכתוב רק פייבוש לבד ולא הי' צריך לכתוב כלל שם הקדש דהא כ' התוס' פ' השולח (דף ל"ד ע"ב) בפי' נקיי הדעת שבירושלים שהיו כותבין רק החניכא דמיירי בחניכא שהיה ידוע כו' א"נ שהכנוי דומה לשם כו' והרא"ש שם כ' כשהכל קורין אותו בשם זה כו'. א"כ מבואר מדבריהם דבחניכה כזו סגי בחניכה זו לבד אפילו בשם המגרש עצמו. וק"ו בשם אבי המגרש. א"כ לפ"ז אפילו לכתחלה לא הי' צריך לכתוב רק חניכא זו וכיון שכן ה"ל שם הקדש דאביו כמו שם הלידה שא"צ לכותבו אפילו לכתחלה ולכן אם שינה בו י"ל דכשר כמו בשינה שם הלידה. והנה הפנ"י בחי' בגיטין שם והתשו' פמ"א ח"א סימן כ"ב והמכמ"א שע"ד סימן ז"ך כולם פי' דר"י לא הכשיר רק בשינה שם הלידה משום דא"צ לכותבו אפילו לכתחלה רק ממנהגא ולא מדינא. משא"כ בדבר שצריך לכותבו לכתחלה מדינא מודה ר"י דאם שינה פסל. וכבר נת' שבנד"ז ג"כ אפילו לכתחלה לא היה צריך לכותבו כלל. לכן י"ל דכשר אם שינה כנ"ל. ואע"פ שמהרא"י פסל בשהשינוי הי' בשם דן והוא שם הקדש של אביו ואפשר לא הי' אביו ניכר כ"כ בשם הקדש רק בשם הכינוי דענזייל י"ל שאני התם דהכינוי לא הי' נכתב בגט כלל רק שם הקדש א"כ שינה בדבר שצריך לכותבו. משא"כ בנד"ז נק' שינה בדבר שא"צ לכותבו כיון שהכינוי הידוע לאביו נכתב בגט טוב ויפה:

אמנם מה שיש לחוש בזה הוא ע"פ מ"ש בתה"ד סס"י רכ"ח דל"ד מקום לידה לשם אבי העד כו' ע"ש ובפסקיו סימן קצ"ז. וא"כ ה"נ י"ל בשם אור שרגא דאבי המגרש נהי דאם כ' פייבוש לא הי' צריך כלל לכתוב אור שרגא. נימא איפכא דאם הי' כ' אור שרגא לא הי' צריך לכתוב פייבוש. וא"כ ה"ל שינה בדבר שצריך לכותבו. ול"ד כלל למקום הלידה דלעולם א"צ לכותבו כלל. וכמ"ש בתה"ד שם. ובפרט בנד"ז דאור שרגא או משולם הוא שם הקדש דנהגו לכותבו קודם הכינוי ובו הי' השינוי א"כ י"ל דה"ל דין שינה בדבר שצריך לכותבו:

אך י"ל דכ"ז אמת באופן אם שם זה של אביו הי' שם השוה בערך לשם השני דא"כ שפיר י"ל מאי חזית ע"ד שכ' התה"ד סס"י רכ"ח. ואפילו הי' שם הטפל היה מקום לומר כן. אבל בנד"ז שאין קורא לאביו כלל רק בשם פייבוש לבד זולתי כשעולה לתורה היה נק' ג"כ בשם הקדש. והוא לא הי' עולה לתורה רק פעם בחדש או בשנה עד"מ. מ"מ נראה דמדינא לכ"ע השם שנק' בפי כל בו לבד הוא העיקר ומה שאעפ"כ עושין שם העברי שעולה בו לתורה עיקר הוא רק ממנהגא כיון דגם מדינא אין פיסול מאחר ששניהם כתובים בפירוש. גם י"ל דכותבין כן משום דאדרבה על שם העברי שעולה בו רק לתורה

א"א לכתוב דמתקרי. כי אינו נקרא בו כל כך כמ"ש סברא זו בתשו' בס"ס שמות. ע"כ ההכרח לכתוב עליו ל' אנא פלוני כו' דמתקרי או המכונה שם הלעז שהוא נק' בו. ועיין בתשו' הרדב"ז ח"א סימן תקל"א שכ' ואע"פ שכ' הרא"ש ז"ל שכותבין בגט השם שמעלין אותו בו לס"ת ה"מ כשהוא ניכר ונודע בשתי השמות אבל מי שרגילין בו כל העולם בשם זה ודאי לא דבר הרא"ש בזה עכ"ל. ועוד דבנד"ז שכבר מת אבי המגרש זה שנים רבות ואין ידוע עכשיו רק בשם פייבוש לבד ששם זה מזכירי' לפעמים עליו כמו שבנו נק' בן פייבוש משא"כ שם שעלה בו רק לתורה מאן דכר שמיה עכשיו וקרוב לומר ע"ז שם הנשתקע. א"כ בכה"ג ודאי שם פייבוש עיקר. ולא הי' צריך לכתוב שם שרגא מדינא כלל רק ממנהגא בעלמא שנהגו לכותבו. א"כ הרי שינה בדבר שא"צ לכותבו אפילו לכתחלה מדינא רק ממנהגא בעלמא דכשר לפר"י ולא שייכי בזה הסברות דגבי שינוי מקום דירה ושם אביו כנ"ל בשם ר"ן ורא"ש כו' דבדבר שא"צ לכותבו אפילו לכתחלה וגם ליכא לעז לא שייכי טעם דהר"ן ג"כ כנ"ל. וגם לא שייך מ"ש בתה"ד סס"י רכ"ח. כי כאן הרי שם פייבוש הוא העיקר הגמור בודאי אשר בו הוא ניכר וידוע. וא"כ אנו רואים שהשינוי הוא בודאי בשם שלא הי' ניכר וידוע בו כלל. א"כ ראוי לומר דשם זה הוא שכתבו למותר ולא הי' צריך לכותבו. לכן בו אין ראוי שיפסל השינוי. ובשם פייבוש ודאי היינו פוסלים השינוי. ויש כמו דמות ראי' מדין הנז' בשו"ת צ"צ סימן צ"ח. גבי בהמה שנמצאו לה שני טחולין ואחת נקובה בסומכיה. דאם ניכר איזה טחול הוא העיקר ואיזו היא היתירה אז אמרינן שאם ניקבה היתירה לית לן בה כו' משא"כ בששתיהם שוות כו' יעו"ש. ואע"ג שאין להביא ראי' כלל מענין טריפות לענין גיטין דמה ענין שמטה אצל הר סיני. מ"מ כוונתי רק שיש ראי' דלא אמרינן מאי חזית שזהו המותר דלמא להפך כשניכר ונודע שזה הוא הטפילה והגרוע כו'. ועיין בש"ע י"ד סימן מ"ד סעיף ז' אמנם לדעת הפר"ח ותב"ש שם דאוסרי' בכל גווני דאף שנדע שזהו היתרה מ"מ כאיב לה כאב הלקותא וע"ש בפמ"ג בש"ך ס"ק ט"ז א"כ מדבריהם יש ללמוד להחמיר בנד"ז ג"כ דאף דשם שרגא הוא המותר מ"מ כשכ' ושינו בשם זה י"ל דפוסל השינוי וכטעם דהר"ן הנ"ל שמהספירת דברים נמשך כי לא זהו המגרש שהרי אין שם אביו כן. ול"ד למקום לידה מטעם הנ"ל כדחילק התה"ד סס"י רכ"ח. ועוד דאפילו בשינה במקום לידה הביא הב"י גדולי ראשונים הפוסלי' ה"ה הרשב"א בתשו' וראבי"ה והרמ"ה. אלא דמלשון רמ"א סימן קכ"ח ס"ב משמע להקל כשטת ר"י. מ"מ בנד"ז די"ל דלא דמי למקום לידה אין להקל. וכן מצאתי במכמ"א שע"ד סימן ל' שמהרי"ט ומהרח"ש פסלו גט שהי' שינוי קטן בשם הכינוי של אבי המגרש אף ששם העצם שלו נכתב בטוב. דהיינו שכ' גוויי"ה בת שלמה

טראנטה בה"א לבסוף. והכינוי הי' טראנטו בוי"ו לסוף כו'. והובאו דבריהם ג"כ בג"פ סימן קכ"ט ס"ק מ"ט ו סימן קכ"ח סס"ק גימ"ל. ואף שהמכמ"א עצמו חלק ע"ז מ"מ למעשה כ' שמבטל דבריו נגדם. והתם ג"כ הי' הכינוי למותר גמור שלא הי' צריך לכותבו כלל כמ"ש המכמ"א וא"כ הדברים ק"ו לנד"ז שהוא שינוי גמור בשם הקדש עכ"פ:

לכן אין להקל אלא אם הוחזק ג"כ המגרש לעלות לתורה בשם בן שרגא כמ"ש במכתב כת"ר שהוחזק במחניכם כן כמה שנים. וא"כ כיון דהחזיק שם אביו כן כמה שנים. הא לפ"ד התשו' רש"י שבא"ח המובא בב"י וש"ע סימן קכ"ט ס"י מהני חזקה זו מדינא אפילו כשהשינוי הוא שינוי גמור בשם העיקרי של אביו ששינה מיעקב לשמואל. א"כ אע"ג דהרא"ש פוסל. היינו בשינוי גמור אבל בנד"ז שבלא"ה יש טענות להקל מצד השינוי עצמו כנ"ל ע"כ בכה"ג נ' לסמוך על תשו' הנ"ל. ולע"ד משמע מתשו' רש"י הנ"ל דלא הקיל מצד הטענה זו לבד דחזקה מהני גם לשם אביו. אלא עיקר טעמו משום שכ' ג"כ וכל שום אחרן וחניכא דאית לי ולאבהתי. וא"כ נמצא שבוכל שום כולל השם האמיתי שהי' לאביו ג"כ. ואע"ג דוכל שום לא מהני לאם שינה שמו לגמרי מ"מ כאן אינו שינוי גמור כיון שהוחזק כן לכן בכה"ג מהני וכל שום ע"ש דכ' ומפני הרמאים שהיו משנים שם תיקן ר"ג לכתוב כן כו'. ור"ל אפילו לרמאות גמור מהני וכל שום והיינו כשהוחזק כן בשם שהחזיק לו ולאביו כו'. וכעין זה כ' הר"ן פ' השולח בשם הירושלמי אלא דכ' דש"ס דילן פליג על הירושלמי וס"ל שאם שינה שמו אע"פ שכ' וכל שום לא הועיל. וכמ"ש בש"ע סימן קכ"ט סעי' ג'. ולרש"י י"ל דהירושלמי מיירי שהחזיק שמו כן ובכה"ג מהני וכל שום אפילו לשם אביו. אבל בלא הוחזק שמו כן י"ל דלא פליג הירושלמי על ש"ס דילן דהגט בטל אף שכ' וכל שום רק היכא שהוחזק מהני אף את"ל דלא יוכל להחזיק לאביו שם אחר מ"מ מהני עם כל שום מטעם הנ"ל אבל בלא כל שום נ' דלא מהני לרש"י גם כן. כנלע"ד ברור בדעת רש"י ותמוה לי שלא נרגשו האחרונים בזה. ובנ"ד שכ' שם פייבוש בפי' עדיף מוכל שום. ואף שהרא"ש חולק ופוסל מ"מ בנ"ד יש להקל:

ועתה אבא ע"ד מעל'. הנה מ"ש כת"ר דהתוס' בגיטין (דף פ') לא כתבו דבדבר שא"צ לכתוב גם אם שינה כשר. אלא כשא"צ לכותבו אף לכתחלה כמו מקום לידה שאינו מתיקון חכמים רק שנהגו כן. אבל שם אביו ושם אביה דצריך לכותבו לכתחלה עכ"פ מדינא. הגם דדיעבד כשר אם לא כתבו לכמה פוסקי'. עכ"ז בשינה פסול לכ"ע. יפה כיון וכבר כתב כן הפנ"י בגיטין שם וגם כבר קדמו בזה בשו"ת פנים מאירות ח"א סימן כ"ב. ודלא כתשו' עה"ג סימן נ"ה וכבר חלק עליו חמיו ורבו הצ"צ בתשו' סימן פ"ג. והב"ח ס"ל דהגט פסול מדאורייתא ואע"פ שהג"פ ס"ק נ"א תמה עליו דמנ"ל לפסול מדאורייתא מ"מ

בשו"ת תודת שלמים סימן א' האריך להכריע כדברי הב"ח ולפע"ד יש ראי' לזה מדברי הר"ן בחידושיו בגיטין (ד"פ) גבי שינה מקום עירו דכ' דפסול מדאורייתא וטעמו שייך ג"כ על שינה שם אביו או שם אביה יעו"ש. ומ"ש מעלתו עוד שבנ"ד כיון שכ' חניכתו הידוע של אבי המגרש דהיינו פייבוש שהכל קוראין אותו בשם זה א"כ לא הי' צריך אף לכתחלה לכתוב שם המובהק רק דנוהגין להחמיר לכתוב הכל והוי כמו מקום הלידה דכשר אם שינה. הנה סברא כזו מבואר בספר מכתב מאליהו שער ד' סימן ל' להכשיר מה"ט בששינה בכינוי האב כגון שכ' גוייה בת שלמה טראנטה בה"א לבסוף והכינוי הי' בוי"ו לסוף. וצידד להקל מה"ט כיון דכ' עיקר שמו המובהק של אבי האשה שלמה א"כ לא הי' צריך לכתוב הכינוי טראנטה כלל אפילו לכתחלה לדעת מהרי"ק סימן ק"ו ולכן אם כתבו אין השינוי פוסל בו כמו בשינה מקום הלידה. אמנם למעשה ביטל דעתו נגד מהרי"ט ומהרח"ש שכתב שמדבריהם מבואר שאין להקל בכה"ג. זהו תוכן דבריו. וע' בג"פ סימן קכ"ח סס"ק ג' שם הובאו ג"כ ד' מהרי"ט ומהרח"ש הנ"ל. ולפע"ד יפה עשה שביטל דעתו כנגדם כי יש לחלק דלא דמי כלל לשינה מקום הלידה כאשר כבר עשה חילוק זה בתה"ד סס"י רכ"ח דהתם אינהו לא אתי כלל לידי צריכות לשום תיקון חכמי התלמוד ואינו כלל מטבע חכמים שהזקיקו בגיטין אבל בן פלוני כו' ונהי נמי כו' מ"מ נימא איפכא כו' יעו"ש דמסיק דבדאורייתא ראוי לחלק כה"ג. וחילוקו ההוא ממש שכ' דבאבי העד לא דמי למקום לידה שייך ממש לומר על כינוי אבי המגרש או המתגרשת. דנהי נמי דאם כ' שם העצם א"צ לכתוב כינויו מדינא מ"מ נימא איפכא דהכינוי יהי' עיקר. וא"כ אין ראי' ממקום הלידה. ואע"פ שיש קצת לחלק ולומר דנתפוס עיקר את שם העיקר של האב ובשם הטפל שלו לא יפסול השינוי. מ"מ מהרי"ט ומהרח"ש לא ס"ל לירד לחילוקים קלושים כאלו דעכ"פ לא דמי למקום הלידה וכיון שמהרי"ט ומהרח"ש לא הקילו אף בשהשינוי בכינוי האב שכבר קדם שמו העצם שנכתב כתיקונו שלמה. (ע"ש בג"פ דמהרי"ט לא הקיל רק משום שאין זה שינוי כלל מחמת הלשון של ערב שהם כל מלה שהיא בחולם כותבין ה' בסופה במקום ו' ומהרח"ש חלק גם ע"ז וכ' דאין זה מספיק להשיאה לכתחלה) וגם בשינוי קטן מאד. מכ"ש שאין להקל בנד"ז דהוא שינוי גמור בשם העצם של אבי המגרש שנכתב בגט בשינוי קודם שנכתב אח"כ כינויו בטוב. ואפשר אפילו המכמ"א יודה להחמיר כאן משום דשם העצם ששינה בו נכתב קודם החניכה פייבוש וע' תה"ד סס"י רכ"ח דהא כל כמה כו'. משא"כ הכא הי' די בשם העצם לחוד של אביו אילו לא טעה בו. א"כ דייניני לי' כעיקר מה גם דהוא שם העברי שעושין אותו עיקר כמ"ש רמ"א סט"ז בהג"ה. לכן אין לצדד להקל אלא א"כ הוחזק המגרש לעלות

לתורה בשם בן שרגא כמ"ש בתשו' כת"ר שהוחזק כן כמה שנים בשם שרגא. (אבל על מ"ש רומע"ל בפתח תשובתו שהמגרש אמר למעל' כן בשעת סידור הגט. שהוחזק כן בעלייתו לס"ת וחתימתו. אין לסמוך. דל"ד למה שכותבין שם אביו על פיו שזהו בדליכא עדות כנגד זה. משא"כ בנ"ד. וע' פסקי מהרא"י סימן קל"ח דעד א' שכנגד נאמן ע"ז) ואם נודע לכת"ר שהוחזק כן. נ' שיש מקום להקל בחשש עיגון משום דהא לפי תשו' שבא"ח בשם רש"י יש להקל דהגט כשר אף אם שינה שם אביו שינוי גמור מהקצה אל הקצה מיעקב לשמואל. אם החזיק שם אביו כן מקודם. והנה לכאורה תמוה איך לא עלה ע"ד רש"י טענת הרא"ש והטור ומהרא"י סימן קל"ח דאף אם יוכל אדם לשנות שמו שם אביו איך יוכל לשנות. ונלע"ד דבאמת לא הקיל מצד טענה זו לבד דחזקה מהני גם לשם אביו. אלא עיקר טעמו משום שכתב שם אביו זה שהחזיק בו עם וכל שום אחרן וחניכא דאית לי ולאבהתי. וס"ל דמהני וכל שום גם לכה"ג שכ' שם אביו בשינוי דכיון שאינו שינוי גמור שהרי החזיק א"ע בשם אביו כן לכן ע"ז מהני וכל שום שכך הי' תקנת רבן גמליאל כמ"ש ומפני הרמאים כו'. ור"ל שר"ג תיקן כשיחזיק שמו ושם אביו בשינוי יהי' עצה לזה ע"י כל שום אלמא דכל שום מהני כשהוחזק בשם השינוי ששינה שמו או שם אביו דאל"כ אכתי לא תיקן ר"ג עצה לאם ישנה ג"כ שם אביו א"ו דאף ששינה שם אביו אם הוחזק בשם השינוי מהני וכל שום והיינו משום דבכל שום כולל עכ"פ שם האמיתי שהיה לאביו. ולא דמי למ"ש בש"ע סימן קכ"ט ס"ג דכל שום לא מהני לאם שינה שמו לגמרי מ"מ היכא שהוחזק בשם השינוי מהני וכל שום. ובלא כל שום י"ל אפילו בשם עצמו פסול ע' ב"ש ס"ק כ' בשם סמ"ג. והרא"ש והטור ומהרא"י שחולקים ע"ז צ"ל דס"ל דכיון דשם אביו אינו יכול לשנות אף ע"י חזקה לכן אף שכ' וכל שום לא מהני דה"ל כדין דש"ע סימן קכ"ט ס"ג. אבל לפ"ד רש"י י"ל דלא דמי זה לזה מטעם הנ"ל. אכן בלא כל שום נלע"ד ברור דגם לרש"י הגט פסול אף שהחזיק שם אביו כן מקודם. ותמיהני על האחרונים שלא נרגשו בזה. והנה בנ"ד שכתב בגט שם פייבוש בפי' דדי בשם זה לבד כיון שהוא החניכא שהכל קורים לו בו י"ל דעדיף מכל שום. ואף דאנן קיי"ל כהרא"ש ומהרא"י להחמיר אפילו עם כל שום דודאי הרא"ש ומהרא"י מיירי ג"כ שכ' וכל שום כנ"ל. מ"מ בנדון זה דבלאו הכי יש טענה לומר דשינוי זה דומה לשינה מקום לידה. ואע"ג דטענה זו מצד עצמה לבד לא מהני כנ"ל. מ"מ בהוחזק בעלייתו לס"ת וחתימתו כן. נ' לצדד להקל. ומ"מ מפני החומר שיש בשינה שמו ושמה וש"א איני רוצה שיסמכו עלי אא"כ יסכימו להתיר עוד גדולי הוראה. וג"ז דוקא כשלא ירצה ליתן גט אחר:

סימן קצו

בנידון מי שחותם יהודא ידל ונק' בפי כל אידל וכן כל מי שחותם ידל נק' אעפ"כ אידל שכך הוא לשון המדינה איך לכתוב בגט. לכאורה י"ל לכתוב יהודה ידל המכונה אידל. **עיין** ב"י סימן קכ"ט ד"ה מי שיש לו ב' שמות שהביא דברי מהרא"י ומהרי"ק שרש צ"ח ופי' שי"ל דמהרי"ק מודה כשהב' שמות הם במקום אחד והיינו אע"פ שלא נקרא בשניהם יחד. ורמ"א בד"מ ס"ק ט"ו פליג עליו. וכ"ד המכמ"א שע"ד סימן ט'. ובגי"פ סעי' י"ד ס"ק ס"ב פי' דגם הרב"י בש"ע שם לא סמך על פירושו והחמיר והיינו כפי' רמ"א. ועיין בתה"ד סס"י רל"ד ובפסקים סימן רס"ו דנראה דעכשיו שחותמים כן בכל האגרות ושטרות וכתובות אין לפסול דיעבד. והנה בנד"ז שיכתוב יהודה ידל (כפי שחותמים כן) דמתקרי אידל (כפי שנקרא בפי כל) אין חשש גם למהרי"ק כיון שכתבו דמתקרי אידל. ומ"ש יהודה ידל היינו כפי שחותם. ועם היות שאינו נק' יהודה ידל יחד מ"מ גם החתימה מילתא היא. ועוד דלתורה עם היות שנק' יהודה מ"מ לפעמים ודאי קורים ג"כ יהודה אידל כנהוג עכשיו שהחזן אינו מדקדק לקרוא דוקא בשם המובהק לבד וכיון דהכא אי אפשר לכתוב יהודה דמתקרי ידל דהא אינו נק' ידל רק אידל וגם לכתוב יהודה דמתקרי אידל לבד ולא להזכיר שם ידל אינו נכון כיון דחותם ידל. הגם על חתימתו לבד י"ל דטועה הוא עיין ג"פ ס"ק קי"ט וסס"ק קל"ה גבי יהודה שחותם יאודה וכה"ג. גם ס"ק צ"ט ע"פ תשובת מהרי"ו סימן קפ"ב. מ"מ לכאורה כל הנקראים אידל רגילים לחתום א"ע ידל. והיינו מפני שנובע מיהודה א"כ לא שייך לומר ע"ז טועה הוא. ואעפ"כ אין שייך לכתוב דמתקרי ידל כיון שבאמת אין נקרא כן כלל רק אידל. ע"כ בכה"ג י"ל דשפיר דמי לכתוב יהודא ידל המכונה או דמתקרי אידל. וכ"ז במי שחותם א"ע יהודא ידל אבל מי שחותם ג"כ אידל א"צ לכ"ז רק לכתוב יהודא המכונה אידל. ועיין בית מאיר סעי' י"ד מ"ש ואיכא למשמע מיניה דאיירי אפילו נקרא בפי כל רק בשם אחד דאין לכתוב לא דמתקרי כו'. ומ"מ צ"ע לכתוב יהודא ידל דמשמע שנקרא כן לפעמים ידל ביו"ד והלא לעולם אינו נק' רק אידל לכן אין לדמותו למי שחותם יהודא באלף די"א דאזלינן בתר חתימתו מאחר דהמבטא אין סתירה לחתימתו הא למה זה דומה למי שחותם א"ע יאודה או יאושע. דאע"ג דהריק"ש שבג"פ ס"ק קי"ט ס"ל לכתוב יאודה דמתקרי יהודה אבל מהרח"ש שם נחלק ע"ז וכ"פ בס"ש הובא בב"ש בשם יהושע. מיהו מ"ש הב"ש משום דליכא שינוי במבטא כו' צ"ע דהא איכא שינוי במבטא כמ"ש הב"ש עצמו גבי יאודה יהודה ועוד דמה שהמבטא מורגש הפך חתימתו זהו אדרבה טוב טעם שלא לילך בתר חתימתו כלל כיון שנקרא שלא כפי שחותם כמ"ש מהרח"ש והגע עצמך דחותם רהובן

בה"א כו'. לכן היה נראה דסגי לכתוב יהודא דמתקרי אידל ולא להשגיח על החתימה. רק ממ"ש הב"ש גבי מי שחותם א"ע יאודה דאם כתב יהודה יש לחוש דהוי שינוי וכ"כ בשם מתתיה והיינו דוקא כשאין שינוי במבטא כו' אבל אם יש שינוי במבטא כו' מובן דס"ל דאע"פ שנקרא לא כפי החתימה עכ"ז צריך לכתוב כפי החתימה שעיקר שמו הוא כפי שחותם ע"כ לדבריו צריך לכתוב יהודא ידל דמתקרי אידל. וכ"נ דעת הט"ג שם גבי יאודה בס"ק י"א. ואף שאין נקרא כלל ידל ביו"ד מבואר בט"ג שם גבי יאודה דהוא ג"כ כה"ג ס"ל דאין הקפידא אלא שלא לכתוב ע"ז דמתקרי כיון שאינו נק' כן. אבל עכ"ז יוכל לכתוב יאודה דמתקרי יהודה כיון שחותם יאודה אע"פ שאינו נק' כן. וה"נ י"ל כן שיש לכתוב יהודא ידל דמתקרי אידל. ומ"מ מתשובת מהרי"ו סימן קפ"ב הנ"ל מוכח כמהרח"ש דאין לחוש להחתימה כשלא נקרא כלל כן עכ"פ כפי שחותם. וא"כ לפ"ז סגי לכתוב יהודה דמתקרי אידל או המכונה אידל. גם לכאורה לכל היותר אף אם נעשה עיקר מחתימתו עכ"ז אין בזה חשש שינוי כלל רק חשש חסרון שם א'. דאין שייך שניחוש שמה שיוכתב המכונה או דמתקרי אידל יהי' חשוב שינוי משום שחותם א"ע ידל הרי עכ"פ נקרא בפי כל רק אידל א"כ לא גרע זה מחניכתו. אף דגבי גרשום גרשון ס"ל להת"ג סימן קכ"ט ס"ק כ"ז ולהט"ג בש"א אות גימ"ל סק"ל דאף שנק' גרשון לפעמים לא חשוב אפילו כשם הטפל כו' ע"ש טעמם התם שאני דהם ב' שמות וגם שמחוסר ידיעה איך שמו קראוהו גרשון והוא בטעות. משא"כ הכא שכל מי שחותם ידל נקרא בפי כל אידל לא גרע זה מחניכתו ואדרבה היא חניכא הניכר לכל דדומה ממש לידל. גם פי' הת"ג והט"ג במהרא"י אינו מוכרח. והג"פ ס"ק קי"ג גבי ויראה לענ"ד דשינוי כו' מוכרח דלא ס"ל כפירושם דאם היה נק' בפי כל גרשון כמ"ש הט"ג אין מקום לקושייתו על מהרא"י ועכ"פ בנ"ד גם להט"ג אין כאן חשש שינוי. וכמ"ש בט"ג גבי חזקיהו בס"ק א' בסופו ואם עולה לתורה חזקיהו וחותם כן ובפי העולם חזקיה וכתב חזקיה יש להתיר ג"כ ליתנו לכתחלה דה"ל חניכא שהכל קורין בו עכ"ל. אע"ג בב"ש שם כתב דשם חניכא שאני כו'. הנה פי' בט"ג שם סק"ב דמיירי כשגם הקריאה בפי כל הוא חזקיהו מלא כו' ע"ש. ומיהו פירושו בב"ש אינו מוכרח אלא להב"ש י"ל דאפילו אם נקרא חזקיה בפי כל גרע זה מחניכא למהרי"ט. אך הרי הב"ש עצמו כ' דרמ"א והלבוש והט"ז לא ס"ל כן ולהט"ג גם דעת הב"ש כן בנק' בפי כל חזקיה. וא"כ כמ"כ בנ"ד אין בזה חשש שינוי דאידל לא גרע מחניכא וי"ל דעדיף מחזקיה לגבי חזקיהו כיון שכל מי שחותם ידל נקרא אידל. אבל גבי חזקיהו אינו מוכרח שיהיו כולם נקראים חזקיה. וא"כ אין בזה רק חשש חיסור שחסר שם העצם ידל. וכיון שכן הרי ידל עצמו אינו רק כינוי ליהודה. ושם יהודה

נכתב בטוב רק בשם הכינוי שיש קרי וכתיב אין להחמיר כל כך לכתוב הקרי והכתיב ודי לכתוב דמתקרי אידל. וכיוצא בזה הוא דעת הגאון בעל פנים מאירות בתשובה ח"א סימן י"ח כ' כ"ב. ואף שהגאון מהרר"ג סימן י"ט לא הסכים כן רק אדיעבד וכ"ד הגאון מהררא"ב שם סימן כ"א שאני התם דהמיעוט נק' כן. משא"כ הכא שלא נקרא כלל ידל כדיעבד דהתם דמי משום דאם יוכתב ג"כ ידל יש לחוש שיפרשו שנק' ג"כ כן. וזה אינו. ולכאורה יש להשיב ע"ז ממ"ש בתה"ד סימן רל"ג אם לא ידוע שחתם את שמו יהונתן כו' דבהא תליא מילתא בכל ספיקות שמות ובמכמ"א שע"ד סימן י"ד פי' דלא אמרה אלא בספק שמות דכעין נ"ד כגון חזקיה חזקיהו אליה אליהו כו'. דבכל אלו וכיוצא באלו השם הוא אחד. אלא שאנו מסופקין בו עיקר השם האיך הוא. וקריאת ההמון אינה ענין ליקח מהם ראיה דאפשר שנשתבשו או קיצרו בו. אבל חתימה וקריאתו לתורה זהו המבחין שהוא עיקר שמו עכ"ל. א"כ הרי דקריאת ההמון אינה ראיה בכה"ג נגד החתימה. כי י"ל הא דקריאת ההמון אינה ראיה היינו כשהקריאה היא על שם פרטי של איש זה לבד. אבל אנשים אחרים שמשם זה נקראים ג"כ בפי ההמון ג"כ חזקיהו ואליהו ויהונתן. ע"כ שפיר י"ל דכיון שזה חותם ג"כ יהונתן או חזקיהו הרי היה ראוי ג"כ לקרות בפי ההמון כן כאנשים הנ"ל אלא שנשתבשו בו או קיצרו ואזי שייך להביא ראיה מהחתימה שיהיה גם זה במדרגת האנשים הנקראים כן בפי ההמון. אבל כשזה השם של כל האנשים החותמים ידל נקראים בפי ההמון אידל אין זה שבוש ולא קיצור כי אם שכך הוא לשון מדינתינו ודומה לוריידא פריידא שבאשכנז נקרא ורייד ואצלינו פריידא. ולכן אין החתימה ראיה נגד הקריאה כי חתימתו הוא נגד לשון המדינה. ועוד דחזקיהו ויהונתן שאני שהם שמות בתורה כן כמו שחותם משא"כ ידל דהוא רק כינוי אף שנובע מיהודה המתחיל ביו"ד כמש"ל מ"מ כיון שאינו שם מפורש אין דומה ליהונתן ועוד דגם אידל קרוב לזה שכל היהודים נקראי' כן בלשון אשכנז אידען (ובגמרא רב אידי):

סימן קצז

מי שנקרא בפי כל זלמן ועולה לתורה שניאור. וחותם שניאור זלמן רק בני משפחתו אומרים שיש לו עוד שם דוב בער ונקרא במשפחתם וגם במקום שדרו שם זלמן בער. וכתבו בגט שניאור המכונה זלמן דוב המכונה בער דמתקרי זלמן. כי כן קורין אותו זלמן בפי כל במקום כתיבת ונתינת הגט. רק במקום שדרו שם תחלה קורין אותו זלמן בער: **הנה** בשו"ת בית אפרים סימן פ"א במי שנקרא בשני שמות כהנ"ל מלידה וגם נקרא בשני הכינויים בפי כל כמו אליעזר זאב ונקרא ליבר וואלף. אם כתב אליעזר המכונה

ליבר דמתקרי זאב המכונה וואלף החליט בפשיטות דהגט פסול. ואם לא כתב דמתקרי זאב אלא כתב אליעזר המכונה ליבר זאב המכונה וואלף כתב שם בסוף התשובה בד"ה ואמנם אף דלכאורה נראה דאי כתבינן הכי אין חשש כ"כ כיון שידוע לכל שבשמות הקדש הללו הכתובים בגט הוא עולה לתורה ובשמות הכינויים הוא נקרא כו' עכ"ד. ואח"כ כ' שמ"מ יש חששא. הא' דנוכל למטעי ששניהם ר"ל ליבר וגם וואלף הם כינויים של אליעזר כו'. וזה דוחק דוואלף הוא פי' ולעז של זאב ואיך יטעו שהוא כינוי של אליעזר. ועוד כ' לחוש שיסברו שמא לקח לעצמו שם זאב וכינויו וואלף ולכך כתב הראשון אליעזר המכונה ליבר שהוא שם הלידה ואח"כ נכתב השם שלקח לעצמו עכ"ד. וגם זה אין לחוש בנד"ז דהא באמת עיקר שמו הוא שניאור זלמן שבמקום כתיו"נ הגט ידוע רק בשם שניאור זלמן וכן חותם ושם דוב בער הוא רק טפל שבני משפחתו אומרים כו' כנ"ל. וא"כ אף יסברו ששם שניאור המכונה זלמן הוא עיקרי אין לחוש שהרי באמת כן הוא. אך בספרו טיב גיטין בלקוטי שמות סעיף מ"ב החמיר ביותר ממ"ש בתשובה הנ"ל דאף אם לא כתב דמתקרי הגט פסול ובטל. ובביאוריו שם ס"ק מ"ד כתוב עוד טעם בזה והוא דבגט העיקר הוא שיהיה השם נכתב כמו שהוא נקרא אבל ע"י אומדנא והוכחה אין זה מן השם שאפילו כותב סימנים מובהקים לא מהני וכיון שכותב השם בדרך שאין ההדיוטות רגילין בו כו' ואין לך שינוי השם יותר מזה עכ"ל. ובשו"ת בגדי ישע שנדפסו מקרוב חאה"ע סימן ח' במי שיש לו שני שמות הקדש היינו אריה שלמה ונקרא לס"ת תמיד בשניהם ביחד. והכינוי הוא ליב זלמן ג"כ תמיד שניהם יחד והמסדר כתב אריה המכונה ליב שלמה המכונה זלמן. כתב המחבר לפסול הגט ע"פ פסק הטיב גיטין הנ"ל ושאל שאלה זו מהמחבר גט מקושר וכ' לחלוק על הטיב גיטין וכ' ושארי ליה מאריה שהפריז על מדותיו והעלה להכשיר הגט וז"ל עכ"פ בזה הגט שכבר נכתב שלמה המכונה זלמן אריה המכונה ליב אין לפוסלו ולכתחלה ראוי לכתוב אריה שלמה דמתקרי ליב זלמן עכ"ל. וכן השיב שם הגאון מ' זלמן האב"ד דק"ק ווארשא שבספר ישועות יעקב פסק ג"כ להכשיר עכ"פ דיעבד ושדבריו נכונים מאד עכ"ד. ועכ"ז המחבר בגדי ישע נוטה לדעת הטיב גיטין. אך בנד"ז אף לדעת הטיב גיטין יש לצדד משום שהוסיפו דמתקרי זלמן א"כ הרי גם ההדיוטות ידעו שזהו המגרש שהרי נכתב שם שנקרא בו בפי כל בתכלית הביאור והוא דמתקרי זלמן. דהא פשט לשון דמתקרי היינו שנקרא בשם זה תמיד כנזכר סברא זו בספר שמות בהשו"ת שבסוף הספר דף ק"ח ע"א אלא דעכשיו נהגו לכתוב דמתקריא על שם שאין רגילין בו כ"כ וזהו מוכרח לפי' ר"ת בהשולח (דף ל"ד ע"ב) דפירש וכל שום היינו שיכתוב דמתקרי וא"כ גם ההיא

דקרו לה רובא מרים ופורתא שרה דאמרינן מרים וכל שום שיש לה היינו שיכתבו מרים דמתקריא שרה וכמ"ש בהג"א שם וא"כ כותבין על שרה דמתקריא אע"ג שרובא קרו לה מרים. אך לפ"ד בה"ג שם דכתבו וכל שום ממש אינו ראיה שעל שם המיעוט יכתבו דמתקריא. [ע' מפתח] ומ"מ בנ"ד כיון שנכתב תחלה המכונה זלמן ואח"כ כתב שנית דמתקרי זלמן ודאי הפירוש שהשם שנקרא בו בפי כל הוא זלמן. מלבד הטעם דכאן אין שני השמות שניאור זלמן דובער שוים כמו בשאילות הנ"ל דהטיב גיטין והבגדי ישע שהיו שניהם עיקרים ושוים משא"כ כאן שעיקר שמו שנקרא בו הן לתורה והן בפי כל ושחותם בו הוא רק שניאור זלמן לבד. ושם דובער הוא טפל ע"כ שייך יותר לחלק ביניהם מבעובדא שלהם:

קיצור לפמ"ש בתשו' בית אפרים סס"י פ"א דאם לא כתב דמתקרי דוב אין חשש כ"כ היה מקום לצדד להקל בנד"ז'. אך בט"ג בלקוטי שמות סעיף מ"ב החמיר טובא גם בלא כתב דמתקרי דוב יעו"ש. וטעמו משום דבגט בעינן שיהיה שמו מפורש כמו שנקרא ולא ע"י אומדנא והוכחה. ואמנם בספר ישועות יעקב ובעה"מ מספר גט מקושר חלקו עליו להכשיר בדיעבד הובאו בתשו' בגדי ישע חאה"ע מ סימן ח' עד סימן ט"ז. ובנ"ד אף להטיב גיטין יש לצדד משום דנכתב אח"כ דמתקרי זלמן שהוא השם שידוע ומפורסם בו לכל:

ב והנה מ"ש הט"ג דבגט העיקר הוא שיהיה השם נכתב כמו שהוא נקרא כו' הנה בתשובתו סימן פ"א נסתייע מתשו' הר"ן סימן מ"ב שהביא הב"י סס"י קכ"ח כיון שהורגלו ההדיוטות לכתוב בלא ממתא ע"ד היחס ובממתא ע"ד שם עירו בכגון זה צריך לדרוש לשון הדיוט וכיון שכן נמצא זה שינה שם עירו כו'. וע' בב"י שם סד"ה ולכך טוב. בשם תשובת הרשב"א כי אין אנו משתמשים בשמוש שמות בגיטין אלא בשם הנחתם הראשונה כו'. ומ"ש אבל ע"י אומדנא והוכחה אין זה מן השם כו' לכאורה ראיה לדבריו מפסקי מהרא"י סימן י"א הובא ב"י סס"י קכ"ז בד"ה אם כ'. ואי משום דידוע לנו מבחוץ כו' נראה דלא דמי למוכח מיניה וביה כו'. אך כ"ז לא דמי דהתם בנדון דהר"ן שאני דלפי לשון שהורגלו יש כאן שינוי ממש וכ"ש בנדון דהרשב"א. אבל הכא נהפוך הוא שהעולם נוהגים אשר מי שיש לו שני שמות ושני כינויים כאלו כינוי לכל שם אזי כשחותם באגרת חותם כל שם עם כינוי שלו. היינו שניאור זלמן דוב בער. ואינו חותם כלל שניאור דוב זלמן בער. וכן בכל השמות כה"ג כמו דובער יהודא ליב חותם כן ולא דוב יהודא בער ליב. אם לא כשחותם רק שני השמות דלעז חותם בער ליב כמו שנקרא אבל כשחותם שמות הקדש ושמות הכינוי אזי אף שנקרא בעריל ליב אינו חותם

דוב יהודא בער ליב אלא חותם דובער יהודא ליב. כן ראיתי איש חשוב שכתב לי כן וכדומה שכן נוהגים כולם. וא"כ הרי אנו רואים שנהגו בעצמן לכתוב שמות אלו לא כמו שנקראים שהרי נקרא לתורה דוב יהודא ובפי כל בעריל ליב. והוא כותב וחותם דובער יהודא ליב. הרי נהגו בעלי שמות אלו לכתוב השמות לא ממש כמו שנקראים וכן כשאיש אחר כותב להם אגרות כותבים שמם כן בלי ספק. וא"כ אם כתבו כמ"כ שמו בגט היה נראה ודאי להכשיר הגט. שאף שאין נכתב שמו כמו שנקרא עכ"ז כיון שהורגלו לכתוב כן באגרות ובשטרות הרי נכתב שמו בטוב ואנו נבין מעצמנו קריאת השמות כמו שהן כמו שאנו מבינין מתוך האגרות ושטרות ואדרבה ע"ז יש ראיה מתשובת הר"ן הנ"ל להקל באומרו כגון זה דורשין לשון הדיוט. וזכר לדבר השם הנכבד והנורא שם הוי' אין נקרא כמו שנכתב. ואעפ"כ מתוך השם הכתוב אנו יודעין איך לקרות. ואף שאין הנמשל דומה עכ"ז זכר לדבר הוי. וכן מצינו בפוסקים שהחתימה ענין גדול הוא וע' בתה"ד סימן רל"ד ובפסקיו סימן רס"ו. ובפרט בענין שדרך כל העולם לכתוב כן שמות כאלו באגרות ושטרות. ובתשובת מהריב"ל חלק ג' סימן ט' משמע דבגיטין ג"כ אזלינן בתר מה שנוהגין לכתוב באגרות ובשטרות ובכתובות. ובודאי דגם בכתובות כותבין שמות וכינויים כאלו כמו שכותבין באגרות ושטרות הכינוי אצל השם שלו. ועיין בג"פ סימן קכ"ט סעיף ז' ס"ק ל"א גבי וי"ל דהכל הולך אחר המנהג כו'. ואפשר להביא דמדומי ראיה לזה מענין שם דנערות דהיינו קיצור השם שאין צריך לכותבו כלל כמו שמואל מואל או מואה כמ"ש בב"ש בש"א אות שין. וכן צפורה פורה יצחק חקין וכה"ג וכן שרה שרולה או שערליין רחל רעכלין. וכ' הב"ש בש"נ אות ב' בשם פסקי מהרא"י סימן י"ב דאם ידוע ששמה מעריסה שרה כותבין רק שרה אע"פ שעכשיו נקראת שערליין לבד וכמ"ש מהרא"י שם וז"ל ומה בכך אם ישתכח שם שרה רגילות הוא שכינויין כאלו ישתכחו שם המובהק בנשים שאין קורין אותן לקרותן בתורה עכ"ל. ולשא"פ דס"ל בכה"ג צריך לכתוב שרה דמתקרי שערליין כיון שאין קורא אותה כלל שרה רק שערליין. מ"מ דיעבד ג"כ מודים אם כתב שרה לבד כשר וכמ"ש הב"ש שם ואם כ' רק שם העריסה שרה כשר כו'. וא"כ נחזי אנן מאי טעמא הלא לכאורה זהו שינוי השם ומאי שנא מנפאתה תפאתה דנקרא חספא בגמ' ר"פ התקבל אף שהשינוי רק באות א'. ולא עדיף שינוי זה משינוי יצחק חקין דדינו כמו שרה שערליין כדמשמע בהדיא במהרא"י שם דמדמה שרה שערליין ליצחק חקין. ומה בכך שמעריסה קראוה שרה הלא עכשיו נשתכח שם זה לגמרי אע"כ צ"ל כיון שידוע לכל אשר כל שערליין היינו שרה וכן חקין ידוע שזהו יצחק. א"כ ה"ל כמו קרי וכתיב הידוע לכל לכן אף כשנכתב שרה ידוע שיש ג"כ להבין שם זה דהיינו ג"כ

על שערליין. ועד"ז הוא מ"ש התוס' פרק השולח (דף ל"ד ע"ב) סד"ה והוא דאתחזק וז"ל והא דאמרינן כתב חניכתו וחניכתה כשר כו' משמע אפילו לכתחלה א"צ לכתוב שניהם כו' כשהשמות דומין זה לזה שהכינוי דומה לשם לכתחלה כשר אף בכנוי עכ"ל. וביאר דבריהם בספר מכתב מאליהו שע"ד סימן ו' דף מ"ג ע"ג שר"ל אפילו נאמר דחניכא דנקיי הדעת לא היתה ידועה לכל וכמו שאר חניכות דעלמא. ודלא כפי' הרא"ש שם דמיירי בחניכא שהכל קוראין אותו בה כו'. אפ"ה ליכא לעז כיון דהחניכא קרובה לשם א"כ אפילו מאן דלא ידע בחניכא כיון דיודע את השם ישפוט בצדק שחניכא זו הכתובה בגט מזה האיש היא שכך הוא דרך השם להוליד חניכא זו עכ"ד בביאור דברי התוספות הנ"ל ושיש הפרש גדול בין תירוצם לתירוץ הרא"ש שם וכנ"ל. והאריך בזה. א"כ הרי אנו רואים שמפני שיבינו מהחניכא את עצם השם הרי זה כאילו נכתב עצם השם ג"כ ולכן א"צ לכותבו כלל דה"ז כאילו נכתב. וכן מה"ט כשנכתב עצם השם א"צ לכתוב כלל שם דנערות אף שנקרא רק בו. והוא משום דה"ז כאילו נכתב. ושפיר מתוך הכתיב יובן היטב הקרי. לכן אף אנו נאמר כשנכתב בגט שניאור זלמן דוב בער. שפיר יובן הקרי. שנקרא בפי כל זלמן בער. וכן באריה ליב שלמה זלמן יובן כן שנקרא בפי כל ליב זלמן. ולתורה אריה שלמה. דמפני שלא נכתב כן בהגט אין לחוש כיון דנהגו לכתוב כן אף שהקרי אינו כן. הרי מובן לכל שבשמות וכינויין אלו יש קרי וכתיב:

קיצור ראיות הבית אפרים מתשובת הר"ן שבב"י סס"י קכ"ח אינה ראיה דשאני התם דלפי הלשון המורגל בפי כל יש כאן שינוי שם עירו ממש. אבל הכא נהפוך הוא אשר העולם נוהגין אשר מי שיש לו שני שמות הקדש ולכל א' כינוי כותבין כל כינוי אצל שם הקדש שלו אף שנקרא בשני הכינויין יחד בפי כל עכ"ז מפסיקין בין שני הכינויין ואחר כינוי של שם הראשון כותבין שם הקדש השני ואח"כ כינוי שלו. כן נהגו לכתוב להן באגרות ושטרות וכן נוהגין הן לחתום. וכ"מ בתשובת מהריב"ל ח"ג סימן ט' דאזלינן בתר מה שנהגו לכתוב באגרות ושטרות וכתובות וכ"כ בג"פ ס"ק ל"א. וגם ראיה לזה מהא דאין כותבין שם דנערות ולמהרא"י אף אם נשתקע ונשתכח שם העצם עכ"ז כותבין שם העצם לבד. וע"כ הטעם דמתוך הכתיב יובן היטב הקרי. אף שאין נקרא כמו שנכתב. וכה"ג כ' התוס' פרק השולח(ב') כשהחניכא דומה לשם די בחניכא לבד אף לכתחלה. והיינו מפני שמתוך הכתיב של החניכא יובן ג"כ הקרי של עצם השם וה"ז כאילו נכתב כדפירש המכמ"א שא"ד ס"ו. לכן גם אנו נאמר כשנכתבו שני שמות הקדש ואצל כל אחד כינוי השייך לו. כמו שנהגו לכתוב ולחתום כן. שפיר יובן הקרי כמו שהוא באמת אף שאין נקרא כמו שנכתב:

ג הנה כל הנ"ל הוא טעם מסברא וקצת ראיה נכונה מד' התוספות ופוסקים ראשונים גבי שם דנערות. אכן מדברי האחרונים יש להביא ראיה יותר. והוא ממ"ש רמ"א סעיף י"ד בהג"ה אבל אם נקרא בשני השמות ביחד או שעולה כך לס"ת כשר. וכתב הב"ש ס"ק כ"ד ולשון רמ"א אינו מדוקדק מ"ש כשר משמע לכתחלה אין כותבין כן וליתא אלא אם נקרא בשניהם צריך לכתוב שניהן דוקא. ותירץ אאזמו"ר הגאון ז"ל בתשובה המתחלת אודות האשה הנקראת בפי כל שרה לאה. וז"ל אך באמת לק"מ כלל וכלל לפמ"ש בסדר גיטין שלנו סס"י י"ט דאף שנקרא בפי כל בשני השמות יחד אם עולה לס"ת באחד מהן צריך לכתוב דמתקרי ורמ"א בהג"ה כתב או שעולה כן לס"ת מכלל דברישא מירי שאינו עולה כן לס"ת כו' עכ"ל. הרי אף שנקרא בפי כל מעולם אברהם משה בשני השמות יחד רק לס"ת נקרא אברהם כותבין אברהם דמתקרי משה. דהפירוש הפשוט משמע שקצת בני אדם קורין אותו אברהם וקצת בני אדם משה. כמו ההוא דרובא קרו לה מרים ופורתא שרה. וכיון שבאמת נקרא בפי כל בשניהם יחד אברהם משה א"כ הרי אין הקרי והכתיב שוין כלל. ועכצ"ל כיון דמ"מ כל שמותיו כתובין בגט א"כ הרואה שמותיו בגט יפרש הכתיב כמו שהוא נקרא ויאמר דבכלל דמתקרי משה היינו שנקרא משה עם אברהם יחד ור"ל שנקרא אברהם משה יחד ג"כ. והנה כדברי אאזמו"ר הגאון ז"ל בפי' דברי הסדר גיטין סי"ט הנ"ל כן פי' בספר בית מאיר סימן קכ"ט סי"ד וכ"ד הת"ג והביא דבריהם הטיב גיטין בפירושו לסדר גיטין סעיף י"ט אלא שהוא פי' דברי הס"ג בענין אחר. אבל במח"כ הפירוש האמיתי בדברי הס"ג הוא כדפי' הם ודבריו דחויין בפי' הס"ג. ע"ש בס"ג סס"י י"ט גבי אבל אם נקרא בפי כל בשניהם יחד ועולה לתורה או חותם באחד מהן כו' כותבין דמתקרי או דמתקריא או המכונה עכ"ל. וכן עד"ז הוא מ"ש הב"ש ס"ק כ"ד במי שנקרא משה ליב ולתורה משה יהודה שיכתבו משה יהודה המכונה ליב. הרי אינו נקרא כמו שנכתב ממש שהרי נקרא בפי כל משה ליב אלא דסמכינן שיפרשו שנקרא משה ליב אף שאין הכתיב כן ממש. ואף שהט"ג חלק בזה על הב"ש וס"ל לכתוב משה יהודה דמתקרי משה ליב. ובאמת טוב יותר כן. מ"מ דיעבד יש לסמוך על הס"ג ורמ"א והב"ש. וא"כ נדון שלפנינו לא גרע מזה ועדיף מיניה כיון דנהגו באגרות ושטרות וכתובות לכתוב כן וכנ"ל. וע' שו"ת דבר שמואל סימן צ"ד שנשאל בכתיבת שם שלמה שנקרא בפתח תחת השין ובשוא תחת הלמד ובקמץ תחת המם אם לעשות נקודות כדי להבחין בינו ובין שם שלמה והעלה דאין צריך דכל שם שנכתבו האותיותיו כתיקונם כו' ה"ז גט כשר כיון שלא נשתנה מצורתו באותיותיו אע"פ שלא נתברר הבדל המבטא ברשימת הנקודות וגם חלק על תשובת מ"ב סימן קי"א

בענין מילכה. וכ"ד הח"מ סימן קכ"ט סק"ג. והד"ש הנ"ל כ' גבי מלכה כשיכתבו מילכה אזי ע"פ כללי הדקדוק ישתנה בהכרח מבטא השם ממה שהוא. א"כ כשכותבין שלמה על מי שנק' בפתח כו' אינו מובן כ"כ להדיוטות ואעפ"כ כותבין כן לכתחלה כמ"כ י"ל בנד"ז בדיעבד:

קיצור עוד ראיה לזה מדברי רמ"א סי"ד בהגה"ה ומסדרי גיטין סעיף י"ט כמו שפירשם בספר בית מאיר ואאזמו"ר הגאון ז"ל וכ"פ הת"ג ומדברי הב"ש ס"ק כ"ד גבי משה ליב וגם קצת ראיה מתשו' דברי שמואל סימן צ"ד:

ד אף מה שי"ל דזהו אמת אם היו כותבין השמות והכינויין רצופין בלי הפסק המכונה דהיינו כמו שכותבין באגרות ושטרות וכתובות בלי המכונה אלא שניאור זלמן דוב בער או אריה ליב שלמה זלמן וכמוהן. אבל כאן שהפסיק בהמכונה וכתב שניאור המכונה זלמן דוב המכונה בער. גרע טפי. דמשמע שנקרא בשם זלמן לבד וכן בשם בער לבד. הן אמת בנדון שלנו אין זה פוסל דהא באמת נקרא רק זלמן בפי כל. ולתורה שניאור. רק במקום שהיה דירתו היה נקרא זלמן בער. א"כ כיון דשם שניאור מתחלק מן דוב וכן זלמן מן בער שפיר דמי כשהפסיק ביניהן כדעת הסדר גיטין סי"ט ורמ"א סי"ד דלעיל דמפרשים אברהם דמתקרי משה שנק' בשני השמות יחד וגם נקרא באחד מהן לבד. וה"ה והוא הטעם בהמכונה יפרשו ג"כ כמו על דמתקרי כמ"ש בהדיא בס"ג כותבין דמתקרי או דמתקריא או המכונה וכמש"ל. דהא כאן שניאור המכונה זלמן נכתב טוב ויפה לכל הדיעות כיון שנק' כן בשמות אלו בפ"ע שנק' בפי כל זלמן ולתורה שניאור. רק הפקפוק הוא ע"ש דוב המכונה בער דמשמע שנקרא כן בפ"ע דוב לתורה ובער בפי ההמון והרי אינו נק' בו כ"א עם שם שניאור זלמן היינו ששם היה נקרא זלמן בער. ולתורה שניאור דוב. וג"ז אינו מעכב דהא כיון דשניאור זלמן מתחלק מן דובער ונקרא בו בפ"ע שפיר דינו לכתוב אפילו דמתקרי דוב המכונה בער לפ"ד הסדרי גיטין ורמ"א דפי' באזמו"ר בתשו' הנ"ל שהזכרתי סעיף ג' דכששם א' מתחלק שיהיה נקרא בו בפ"ע כותבין על השני דמתקרי פלוני אף שלא נקרא בו לבד כ"א עם שם הראשון א"כ ה"נ לדבריהם אלו שני השמות היינו שניאור זלמן ודובער כיון זלמן מתחלק מן בער ונקרא בו בפ"ע שפיר צריך לכתוב דמתקרי או המכונה בער אף שאינו נקרא בו לבד כ"א זלמן בער. וכמו דשם ע"כ יפרשו מ"ש דמתקרי פלוני היינו גם בצירוף שם הראשון ה"נ יפרשו מ"ש אח"כ דוב המכונה בער דנקרא דוב עם שניאור ונקרא בער עם זלמן היינו שנקרא שניאור דוב וכינויו זלמן בער. וגם נקרא שניאור בפ"ע וזלמן בפ"ע. ומ"ש אח"כ עוד דמתקרי זלמן היינו לבאר שעיקר שמו הנקרא בפי כל הוא זלמן. ואף אם נאמר דזה לא

דמי לנדון דהס"ג סי"ט ורמ"א. מ"מ תחלה יש לבאר בשמות כאלו אילו היה נקרא לתורה שניאור דוב ובפי כל זלמן בער. הנה כיון שכבר הוכחנו דאם כתב השמות רצופין כמו שכותבין באגרות ושטרות היה הגט כשר ועדיף מהא דהס"ג ורמ"א והב"ש גבי משה ליב. א"כ ממה שהוסיף על כל כינוי המכונה אין לפסול כיון שכתב השמות כסדרן באגרות ושטרות א"כ מה שהוסיף בגט על הכינוי המכונה הא מידע ידעי כולי עלמא דבגיטין כותבין המכונה או דמתקרי. משא"כ באגרות ושטרות. לכן אף שבחתימתו באגרות אין חותם המכונה ובגט כתב המכונה אין קפידא רק כיון שכתב סדר השמות כסדר שחותם י"ל סגי בכך. ונראה דזהו ג"כ דעת מהר"ם מינץ שהביאו הבאה"ט סימן קכ"ט סעיף י"ו ס"ק כ"ו היכא שיש לאדם שני שמות ושני כנויין כותבין כינוי של חול גבי שם הקדש שלו כגון משה המכונה ליווא דמתקרי יצחק המכונה לעבליג עכ"ל והוא מבואר ג"כ בכנה"ג סימן קכ"ט בהגהת הב"י ס"ק קי"ג ומדלא פי' דמיירי דוקא בשלא נקרא כלל בשני השמות יחד היינו שלא נקרא כלל משה יצחק וכן לא נקרא כלל ליווא לעבליג כ"א נקרא משה לבד וכן יצחק לבד. וליווא לבד ולעבליג לבד. דכ"ז דוחק דאיך יזדמן מי שיש לו שני שמות שלא יצטרפו לפעמים לקרותן שניהם יחד. וכמו שעכשיו נוהגין לקרות משה יצחק שניהם יחד דוקא. וכל כה"ג ה"ל לפרש ולומר בד"א שאין נקרא בשניהם יחד כלל כו'. א"ו דאף אם לפעמים נקרא בשניהם יחד משה יצחק כיון לפעמים נקרא משה לבד או יצחק לבד שפיר ס"ל לכתוב דמתקרי יצחק וכדעת הס"ג סי"ט הנ"ל דמסתמא לא נחלק הס"ג עליו. וגם ס"ל לכתוב כל כינוי אצל שם שלו. וס"ל דיבינו מתוך הגט הקרי כמו שהוא וכמ"ש לעיל. ואם נקרא משה יצחק יחד לעולם לא היה צריך לכתוב דמתקרי יצחק אבל אפשר לעולם היה כותב הכינוי אצל השם שלו משה המכונה ליווא יצחק המכונה לעבליג. והנה כמ"כ מבואר בהדיא בהגהת רמ"א ססע"י י"ח דכותבין השם הראשון עם כינויו ואח"כ השם השני עם כינויו וכמ"כ אם יש לו שלשה שמות. וזהו ממש כמו שני הדינין דמהר"מ מינץ שבכנה"ג. אלא דרמ"א נקט דין זה גבי נשתנה שמו מחמת חולי. וס"ל דכותבין על השם השני דמתקרי אף כשנקרא בשני השמות יחד. כמ"ש בתשובת רמ"א סימן פ"ד שהביאו הב"ש בש"א אות סמך לכתוב אהרן דמתקרי סעדיה וכתב הב"ש שם ואיני יודע למה כותבין בשני שמות אלו דמתקרי מאחר שנקרא בשניהם לתורה ובפ"כ נקרא בשם ישעיה. והתירוץ משום דרמ"א מיירי בנשתנה שמו מחמת חולי לכן כותבין דמתקרי אף שנקרא בשניהם יחד. כן תירץ הבית אפרים סימן פ"א בד"ה וכ"ז לדעת הב"ש וז"ל לו יהא שנקרא בשניהם כיון דשם מחמת חולי הוא שפיר כותבין דמתקרי. וכתב שהב"ש חולק ע"ז שאם נקרא בשניהם יחד אין לכתוב

דמתקרי אף שאחד מהם הוא שם מחמת חולי. ולפ"ז אפשר ג"כ לתרץ ד' רמ"א גבי אהרן דמתקרי סעדיה דכיון שנקרא בפי כל ישעיה לבד שהוא דומה לשם סעדיה ע"כ נחשב כאילו גם שם סעדיה מתחלק מן אהרן ולכן שפיר דמי לכתוב אהרן דמתקרי סעדיה. עכ"פ לפ"ד רמ"א כפי' הב"א כשיש לו שני שמות ונקרא בשניהם יחד רק ששם א' נמשך מחמת חולי. ולכל שם יש כינוי. כמו שניאור דוב. זלמן בער. כותבין שניאור המכונה זלמן דמתקרי דוב המכונה בער כפסק רמ"א ססע"י י"ח כנ"ל והרי כיון שנקרא בשניהם יחד ונקרא בפי כל זלמן בער ולתורה שניאור דוב. א"כ יהיה הגט פסול ובטל. דמה בכך שנשתנה שמו מחמת חולי. מ"מ כיון שנקרא בשניהם יחד וכתב בגט לא כן אשר שינוי זה פוסל הגט לגמרי מדאורייתא לדעת הבית אפרים בט"ג ס"ק מ"ד כמש"ל סעיף א'. איך יכשירוהו לכתחלה בשינוי דמחמת חולי. זה לא מתקבל כלל וכלל. אלא מזה מוכח דרמ"א לא ס"ל לפסול כלל בכה"ג אף בלא נשתנה שמו מחמת חולי. אלא אז לא היה כותב דמתקרי רק היה כותב שניאור המכונה זלמן דוב המכונה בער ולא היה כותב דמתקרי דוב. ובנשתנה שמו מחמת חולי צריך לכתוב דמתקרי לפ"ד רמ"א כנ"ל. גם בתשו' מהרי"ו סימן קפ"ב ביוסף שנשמ"ח לקרוא ישראל. ונקרא בפי כל ישראל לבד. ולתורה קורין אותו יוסף ישראל. וכן חותם.ופסק לכתוב ישראל דמתקרי יוסף משום דישראל שם דמחמת חולי יש להקדימו וקשה איך יכתוב דמתקרי יוסף דמשמע שנקרא ג"כ יוסף לבד והרי לעולם אינו נקרא יוסף לבד כלל כי לתורה נקרא יוסף ישראל וכן חותם. ובפ"כ נקרא רק ישראל. אעכצ"ל כיון דאפשר להבין פי' דמתקרי יוסף היינו עם ישראל שנקרא גם יוסף ישראל שפיר דמי לכתוב כן וזה כדעת הסדרי גיטין ססע"י י"ט הנ"ל סעיף ג'. אלא דהקיל עוד להספיק בדמתקרי יוסף לפרש שנקרא יוסף תחלה היינו יוסף ישראל. הרי מכ"ז יש סעד לסמוך ג"כ בנד"ז כשכתב השני שמות כל שם עם כינוי שלו היינו שניאור המכונה זלמן דוב המכונה בער שעכ"ז יבינו ויפרשו קריאת השמות שנקרא זלמן בער ולתורה שניאור דוב כיון שכתב סדר השמות כמו שנוהגין באגרות ושטרות רק שהוסיף תיבה המכונה בקל להבין את השמות יותר מבנדון דשו"ת מהרי"ו: **קיצור** שי"ל שמשום שכתב המכונה. לא דמי למ"ש באגרות ושטרות וכתובות ששם אין כותבין רק השמות רצופין בלי המכונה. מ"מ י"ל דזה אינו גורע דהא מידע ידעי דבגיטין כותבין המכונה. ונ' שכ"ד מהר"מ מינץ הובא בכנה"ג ובבאה"ט ס"ק כ"ו. דדוחק לפרש דמיירי שנקרא בכל שם בפ"ע דוקא בארבעה שמות. וכמ"כ דעת רמ"א ססע"י י"ח בנשתנה שמו מחמת חולי עכ"פ אף שנקרא בשניהם יחד. ואם בכתיבה כזו היה הגט פסול ובטל כמ"ש הט"ג איך יכשירו לכתחלה בנשמ"ח. גם מתשובת מהרי"ו סימן

קפ"ב גבי דמתקרי יוסף אף שלא נקרא כלל יוסף בפ"ע יש ראיה להקל דיעבד בנד"ז. ולכאורה כ"ש בנ"ד שנקרא באמת שניאור לתורה ובפ"כ זלמן דאין פוסל העדר חיבור השמות שניאור דוב. וזלמן בער:

ה והנה הגט מקושר הובא בתשו' בגדי ישע הנ"ל סימן י"ג עיקר טעמו להקל משום דמפרש המכונה קאי על השם וז"ל וא"כ המכונה אינו שב על המגרש דמה ענין שיכונה המגרש הירש שאין שייכות לו. רק על שם החיה שנקרא על שמה כו'. ודמתקרי שפיר מובן שאדם המגרש נק' שמו כן משא"כ המכונה שהוא לעז של שם שבל"ק. מעתה תראה שאם כותב צבי המכונה הירש דוב המכונה בער אין כאן בית מיחוש כו' כלומר אני נקרא ע"ש שני חיות הללו אחד צבי שלעז שלו הירש ואחד דוב שלעז שלו בער ומאחר שיש לו השני שמות וכינוייהן אין זו סתירה נגד הנקרא בפי העולם הירש בער שהוא שני הכינויין שיש לכל שם קדש דהמכונה סובב על שם קדש כו'. והמחבר בגדי ישע סימן י"ד השיב עליו מדברי הנו"ב מה"ת סימן קי"ט שהשיג על הב"ש ס"ק כ"ד שנראה מדבריו ג"כ דהמכונה קאי על השם ולא כן הוא אלא קאי על האדם שהאדם מכונה כן וא"כ ה"ל כאילו כתב שלמה דמתקרי זלמן אריה דמתקרי ליב ובאמת לא מתקרי בשום פעם שלמה לבד ולא זלמן לבד ולא אריה לבד ולא ליב לבד ואם קול קורא שלמה לבד או אריה לבד או אחד מכינויו לבד לא יאמר הנני משום שנקרא בשניהם דוקא תמיד הוא ממש כו' ויאמר שאין זה המגרש כי המגרש נקרא תמיד בשני שמות יחד כו' עכ"ל. וגם לפי דבריו נדון שלפנינו אינו דומה לזה שהרי באמת נקרא שניאור לבד וזלמן לבד ואף שדובער אינו נקרא לבד כלל כ"א במקום ההוא נקרא זלמן בער. עכ"ז כיון עכ"פ שם זלמן מתחלק לגמרי משם בער יש צד גדול להקל כמש"ל רסע"י ד'. והגאון ר' זלמן אב"ד דק' ווארשא בתשובתו שם תירץ השגת הנו"ב על הב"ש דכוונת הב"ש הוא שהכינוי קאי על המגרש רק כוונתו שהשם הוא הגורם לאותו כינוי שמחמת ששמו יהודה הכינוי של המגרש הוא ליב אבל אין הכינוי קאי על השם רק על המגרש וכוונת הב"ש שהשם של המגרש הוא גרם לאותו כינוי. ושפיר כתב הב"ש דאדסמיך ליה קאי כו' וקאי הכינוי על שניהם (ר"ל על השם ועל המגרש) וע"כ בנ"ד שנקרא בשם שלמה אריה אשר ידוע לרוב העולם שזלמן הוא כינוי לשלמה וליב הוא כינוי לאריה מהיכי תיתי יעלה על הדעת לפרש פירוש אחר שלא נקרא ביחד בשני השמות עכ"ל. וכ"כ שם סימן י"א בשם רב אחד והביא שכ"ד הנ"ש ושכ"מ בש"ך בח"מ סימן מ"ט ס"ק י"ד וראיתי בש"ך שם ושם משמע להפך דהמכונה קאי על האדם. והמחבר שם סימן ט"ז השיג עליו דהכינוי קאי על המגרש ויאמרו שמשמעות הגט הוא שנקרא לפעמים זלמן לחוד וליב

לחוד כו' וא"כ אין זה המגרש עכ"ד בקצרה. והנה בנ"ד מלבד שבאמת שם זלמן מתחלק משם בער ונק' בו בפי כל עוד מוכרח קצת כאן הפירוש דהמכונה קאי על השם והמגרש ולא על המגרש לבד. דמדכתב אח"כ דמתקרי זלמן דהיינו שהמגרש נקרא זלמן א"כ מהו שכתב תחלה שניאור המכונה זלמן. א"כ אין דרך לפרש רק דתחלה כתב המכונה זלמן היינו שמחמת שם שניאור יש לו כינוי זלמן ומחמת שם דוב יש לו כינוי בער. ולא בא כלל לבאר איך נקרא בפי כל המגרש רק שיש לו כינויין אלו. ואח"כ ביאר שנקרא בפי כל זלמן. א"כ כאן ודאי י"ל דממ"ש המכונה המכונה אין סתירה כלל שלא נקרא לפרקים בשני השמות יחד זלמן בער. מאחר שמוכרח הפירוש שבתחלה באמרו המכונה לא נחית עדיין לבאר איך ומה נקרא בפי כל. ואף דהשם צ"ל מפורש ולא בהוכחות מ"מ הכא שאני ששמותיו מפורשין רק ההוכחה על שלא נטעה בסדר קריאתן והב"ש ס"ק כ"ד סמך בזה על הוכחה כנ"ל. אך באמת צד היתר זה לומר דהמכונה קאי על השם. דחוק הוא. דאף אם נאמר דקאי על השם לומר שמחמת זה השם יש לו להמגרש כינוי זה עכ"פ משמע יותר דנקרא בשם זה ממש. וא"כ משמע יותר דנקרא בו בפני עצמו. ועוד דעכ"פ ה"ל כלא נתבאר שמו כלל. שהרי יכול אני לפרש שנקרא בכל שם בפ"ע. אף שיכול אני לפרש ג"כ שנקרא גם בשני השמות יחד א"כ הרי לא נתבאר שמו. והרי חז"ל תיקנו שיפרשו כל שמותיו בגט. ולא די בשם אחד אף שנקרא בו לבד ע"פ רוב. א"כ כש"כ הכא שאינו ידוע שמו בביאור. ועיין בתשו' מ"ב סימן קי"א בנדון אשה ששמה מלכה בחירוק תחת המ"ם פסק לכתוב מילכה ביו"ד אחר המם כדי להפריש בינה ובין הנשים שנקראו מלכה בפתח תחת המם כדי שיהא ניכר מתוך הגט שם המתגרשת ואף שהחמ"ח סס"י קכ"ט סק"ג פסק לכתוב מלכה בלא יוד זהו מפני שבתורה שם מלכה בחירק הוא ג"כ בלא יו"ד גבי בנות צלפחד וגבי מלכה אשת נחור. אף שאין זה ראיה כמבואר מהש"ס פ"ו דכתובות) דס"ט ע"ב) ע"ש בפרש"י כאלו כתוב ינאחם. ע"כ מה שכתבתי לעיל טעם להקל משום שכן כותבין השמות באגרות ובשטרות ובכתובות. הוא טעם מרווח יותר:

קיצור הגט מקושר טעמו להקל משום דהמכונה קאי על השם ולא על המגרש וכ"מ בב"ש סס"ק כ"ד ובנ"ש. והשיג עליו הבגדי ישע דהנו"ב הוכיח דהמכונה קאי על האדם ולא על השם. ותירצו שני רבנים דהמכונה קאי על שניהם ר"ל על המגרש מחמת זה השם. ולפ"ז הקילו. ואינו מספיק דאם קאי על המגרש אף שהוא מחמת השם עכ"ז משמע ג"כ שנקרא כן כפי הכינוי. רק בנ"ד שכתבו אח"כ דמתקרי זלמן. מוכח דמ"ש

תחלה המכונה זלמן לא בא לבאר איך נקרא האדם ממש רק שיש לו כינויין אלו זלמן וכן בער:

ו אף הנה כדי להעמיד סברת הרבנים הגאונים הנ"ל. נלע"ד בהקדים עוד ענין אחד. דמצד סברתם הנ"ל אף שלא יספיק לומר דה"ל כאילו נכתב שמו זלמן ליב עד"מ ושלמה אריה. שהרי נכתבו בבלבול היינו כולם יחד ואין מבואר איך נקרא. עכ"פ י"ל דאין בזה שינוי שמו כלל כיון שאפשר לפרש דהענין שבא לבאר כל שמותיו ולא כתב איך הם נקראים כנ"ל. והנה הב"י סימן קכ"ח כתב בשם הר"ש בן הרשב"ץ אם כתב שם עירו ושם עירה בבלבול כגון תנס במקום תונס הגט פסול ואם אינו נקרא יפה הרי הוא כמו שאינו עכ"ל ועיין מ"ש ע"ז הג"פ סימן קכ"ח תחלת סק"ג בשם מהרח"ש משמע מפירושו דתנס במקום תונס גרע ממי שאינו. אלא אם כתב תונס ואינו נקרא יפה כגון שהאותיות מטושטות ה"ל כמי שאינו. א"כ כמ"כ בנ"ד שכ' השמות בלי ביאור י"ל ה"ל כמו תנס במקום תונס וגרע ממי שאינו וה"ל כמו שינה שמו. אך בכנה"ג סימן קכ"ח בהגהת הב"י אות נ"ב השיג על פי' מהרח"ש ולפירושו י"ל כוונת הר"ש דה"ק כיון שכתב תנס במקום תונס אף שאפשר לקרות התיו בקבוץ שיהיה ג"כ הענין כמו תונס בוא"ו עכ"ז כיון שאינו נקרא תונס בפירוש ואפשר לקרותו תנס בלא וא"ו הרי הוא כמי שאינו ולא נכתב שם עירו ופסול. וגם הג"פ מסיק סס"ק גימל הנ"ל וז"ל הכלל העולה דאם כתב שם העיר בבלבול קצת כו' ויש ב' משמעות באותו שם כו' תלינן דיקראו אותו באופן שיסכים לפי האמת. (ע"ש במ"ש בד"ה וראיתי בתשו' הריב"ל דלא טעו כו' אלא יקראו הנקודה באופן מסכים לשמה. ור"ל מה ששמו באמת כן מסייע אל הפי' מה שאפשר לפרש השם כפי האמת) ואפילו תימא כיון דמשמע הכי ומשמע הכי ה"ל כאילו לא נכתב אפ"ה אין לפסול הגט כיון דקיי"ל דאין שם עירו ושם עירה מעכבים בגט עכ"ל. וא"כ אף אנו נאמר מה שאפשר לפרש השמות הכתובים בגט שיקראו כפי שהוא באמת שמו מספיק לומר שאין זה שינה שמו עכ"פ ואף לו יהא דה"ל כאילו לא נכתב שמו כלל עכ"ז י"ל דכשר ע"י מ"ש בן פלוני כמ"ש בתשו' מהרמ"פ סימן ל"ה בשם המרדכי הארוך הביאו הג"פ סס"י קכ"ט והיינו באם שידוע שאין לאביו בנים אחרים אלא זה לבד. ואף דהב"י בשם תשו' הרשב"א פוסל בזה דשמו ושמה בעינן וחניכא דקא אמרינן היינו שקורין לו באותו חניכא ולא אחרת עמה כו' ובן פ' ובת פ' אינו ניכר באותו שם עכ"ל. והנה מ"ש היינו דקרו ליה אינשי באותה חניכא אין זה מוסכם לפמ"ש הב"י סימן קכ"ט בד"ה ובעיקר דין חניכא הנזכרת בברייתא כו' דבשלא הוזכרו שמותיהן עסקינן וכמו שנכתוב בסמוך בשם המרדכי ע"ש בד"ה כתב המרדכי וכ"כ רבינו ירוחם נכ"ד ח"ב וז"ל

ואמרינן בגמרא חניכת אבות בגיטין כשר עד ג' דורות ר"ל שלא כתב שמו ושמה כו' יעו"ש. ואף דהמרדכי העלה דהיינו דוקא בעידי מסירה הא כאן ודאי היו עידי מסירה. א"כ לפ"ז ה"ה ודאי בן פלוני או בת פלוני כשידוע שאין לו בנים אחרים. אלא דאין ד' רי"ו והמרדכי מוסכמים דריא"ז בש"ג פ' השולח פי' ההיא דחניכת אבות דדוקא כשכתב שמו רק במקום שם אביו כתב חניכת זקנו שהי' גדול המשפחה כו' וכ"כ ביש"ש פרק המגרש סימן כ"ו. ומשמע שכן דעת הרשב"א בתשו' הנ"ל דלכן פוסל בבן פלוני בלי שמו וכ"ש בחניכת אבות לבד. מ"מ הכא שאני דכיון דמבואר כל שמותיו בהגט רק שלא באו בביאור ולכן אנו דנין אותם כאילו לא נכתבו' מ"מ כיון שכתב ג"כ בן פלוני מהנו אלו השמות להכשירו ע"י בן פלוני די"ל בכה"ג יודה הרשב"א להמרדכי להכשירו ע"י עידי מסירה. ולכן אף אם יש להאב בנים אחרים לא איכפת לן. דכיון דנכתבו כל השמות של בנו זה אין לספקו בבנים אחרים של אותו האב שאין להם שום שם משמות אלו כלל כנהוג שאין האב קורא לב' בניו בשם אחד. וגם יש לצרף בכה"ג סברת הב"ש סימן קכ"ט סעי' י"א ס"ק כ"א דאם לא כתב שמו ג"כ י"ל שאינו אלא פסול מדרבנן והולד ממזר מדרבנן. אלא שהניח בצ"ע והג"פ העלה דה"ל ספק מגורשת. מ"מ הכא דכ' כל שמותיו רק שאינו מפורש היטב וכ' בן פלוני נ' לצדד דהגט כשר. וכ"ש בנ"ד דכ' דמתקרי זלמן. אף שנאמר ששאר שמותיו ה"ל כאילו לא נכתבו כלל הגט כשר ע"י דמתקרי זלמן. ואין לפסול רק משום שנאמר דהשמות הנ"ל ה"ל כמו שינה שמו וע"ז יש לסמוך על סברת הרבנים הנ"ל המכשירים ועל הטעם דנהגו לכתוב כן באגרות ושטרות:

קיצור עוד יש להקל עפמ"ש הג"פ סימן קכ"ח סס"ק ג' היכא שיש ב' משמעות באותו השם של העיר תלינן דיקראו אותו באופן שמסכים לפי האמת ואפילו תימא היכא דמשמע הכי ומשמע הכי ה"ל כלא נכתב כלל כו' עכ"ל וא"כ גם כאן י"ל דלכל הפחות ה"ל כאילו יש ב' משמעות בקריאת שמותיו היינו שיש ג"כ אופן לקרותם שמסכים כפי האמת אף שיש ג"כ אופן לקרותם שאינו כפי שנקרא וא"כ אף אם מצד שמות אלו ה"ל כאילו לא נכתב שמו כלל עכ"ז י"ל דכשר ע"י שכתב בו בן פלוני לפ"ד תשו' מהרמ"פ סימן ל"ה בשם המרדכי הארוך ואפשר שכ"ד רי"ו. ואף שיש חולקים ע"ז מ"מ הכא דיש אופן לקרות שמותיו כפי האמת בכה"ג ודאי מהני בן פלוני ובעידי מסירה:

סימן קצח

מכתבו ע"ד הגט שנכתב בו שניאור המכונה זלמן דוב המכונה בער דמתקרי זלמן. והוא נקרא בפ"כ במקום כתיו"נ הגט זלמן. הגיעני ע"י בנו המופ' שי' אחר יו"ט של סוכות.

והנה בטיב גיטין בליקוטי שמות סעיף מ"ב החמיר טובא והראו לי שבספר נדפס מחדש לאחד מרבני זמנינו נקרא שו"ת בגדי ישע בחאה"ע מ סימן ח' עד סימן ט"ז האריך בדין זה ושם הובא שהמחבר גט מקושר ובעל ישועת יעקב חלקו על הטיב גיטין והסכימו להכשיר בדיעבד. רק שהרב המחבר בגדי ישע דעתו כדעת הט"ג הנ"ל. ובנד"ז אף להט"ג יש צדדים להקל דלא דמו לנדון שלו שהיו שני השמות עיקרים ושוים שנקרא בפ"כ בשניהם. משא"כ הכא עיקר שמו שניאור זלמן ונקרא בו לתורה שניאור ובפי כל זלמן. א"כ לפי"ז יש טעם גדול לחלק בין זה להנדון של הטיב גיטין שהיה נקרא בשניהם יחד שזהו עיקר טעמו להחמיר כאשר יובן להרואה בשו"ת בית אפרים סימן פ"א. משא"כ הכא דמאחר שנקרא שניאור זלמן בפני עצמו בלי דוב בער א"כ עכ"פ שם שניאור המכונה זלמן נכתב ודאי בטוב ויפה לכל הדיעות רק הפקפוק על מ"ש דוב המכונה בער והוא אינו נקרא בער בפ"ע כ"א במשפחתם נקרא זלמן בער. (וכן מסתמא אינו נקרא דוב בפ"ע כ"א שניאור דוב). וע"ז יש להשיב עפמ"ש בתשובת אאזמו"ר הגאון ז"ל סימן מ"א בדפוס זיטאמיר בשם הסדרי גיטין סס"י י"ט יעו"ש וכוונתו דאף אם נקרא בשני השמות יחד מ"מ אם נקרא באחד מהן בפ"ע לתורה כותבין על השני דמתקרי עליו לבד. וכן פי' הבית מאיר דעת הסדרי גיטין כמו שהביא ג"כ הטיב גיטין בפירושו לס"ג סעיף י"ט. אלא שהוא הט"ג חולק ע"ז לכתוב דמתקרי שני השמות יחד דוקא יעו"ש. ואף שדבריו נכונים לכתחלה אבל הפי' בסדרי גיטין ודאי אינו כדבריו. אלא כמ"ש אאזמו"ר הגאון ז"ל וכ"ד התורת גיטין אף למעשה א"כ לפי"ז גם בנד"ז כיון דשם שניאור המכונה זלמן נקרא בו בפ"ע במחניכם הן לתורה והן בפי כל אף שמשפחתו קורין אותו זלמן בער לדעת הס"ג היה צריך לכתוב כן שניאור המכונה זלמן והמכונה בער א"כ גם כמו שכ' רומע"ל שניאור המכונה זלמן דוב המכונה בער שפיר דמי לדעת הסדרי גיטין סס"י י"ט הנ"ל. ובדיעבד ודאי יש לסמוך עליהם שהרי התורת גיטין ס"ל לכתוב כן לכתחלה. וכ"ד רמ"א לפי' אאזמו"ר הגאון ז"ל ובנדון דהט"ג בלקוטי שמות סעיף מ"ב שהחמיר טובא זהו מפני שהיה נקרא בשני השמות יחד שנק' בפי כל הירש בער ולתורה צבי דוב. משא"כ הכא שנקרא בפי כל זלמן ולתורה שניאור רק משפחתו לבד קורין אותו זלמן בער אינו דומה כלל לנדון שלו. הא חד טעמא להקל. ועוד טעם משום שכאן נכתב אח"כ דמתקרי זלמן וכן קורין אותו בפי כל במקום כתיו"נ הגט א"כ הרי בא הכינוי שהכל קורין אותו בו בביאור לכל. משא"כ כלל בנדון דהט"ג. לכן י"ל שבנד"ז גם הוא יודה להקל מהנך תרי טעמא וא"כ יש לסמוך על הגט מקושר וישועות יעקב שהקילו בדיעבד גם בלי הנך טעמי שבנד"ז. לכן עכ"פ יש להקל בצירוף הנך טעמים ובפרט שהוא מקום

עיגון כמ"ש מעל'. אך צריך לידע אם אמת שנקרא במשפחתם בשם דובער כי אולי לא נקרא כלל מעולם בשם זה א"כ נכתב עליו שם שאינו אבל לפה"נ ממכתבו זה ודאי לא שיקרו ח"ו. ומפני שנכתב זלמן ב"פ המכונה זלמן דמתקרי זלמן אין לפסול כי י"ל הפירוש שאחר שפירש כל השמות שיש לו הודיע ששם שנקרא בו בפי כל הוא זלמן וזהו דמתקרי זלמן שבו נקרא בפי כל. והנה נידון כפילת השמות כשיש צורך מבואר בהדיא בגמרא פרק המגרש (דף פ"ז ע"א) דכשר. כמש"ש אנו פלוני ופלוני גרשנו כו' דהדר כתב פלוני גירש פלונית כו' ופרש"י ומיהו אהנו לישנא קמאי לאשמועינן שהעדים ידעו בכל הגיטין הללו. והובא בש"ע סימן ק"ל סעיף יו"ד. וגבי אברהם אברהם ס"פ וירא פרש"י לשון חבה הוא. ובמדרש רבה ס"פ נשא ס"פ י"ד אברהם אברהם. יעקב יעקב. שמואל שמואל (בש"א סימן ג' יו"ד) לשון חבה ולשון זרוז. א"כ גם מפני לשון זרוז כופלין השם. וזהו כעין מ"ש בפרשה מקץ ועל השנות החלום אל פרעה פעמים כי נכון הוא וממהר כו'. כמ"כ ה"ע כפילת אברהם אברהם שמואל שמואל כו' משום זרוז וא"כ הרי גם כאן מה שנכפל שם זלמן יש בו צורך ע"כ אין זה שינוי. ובתשובת בית אפרים סימן קי"ט כ' בשם הנ"ש ועוד גדולים שאין חשש בכפילת השמות כשיש צורך לכפול כמו גבי משה יהודה דמתקרי משה ליב ודלא כהבית מאיר שחשש בזה. אך שם הצורך גדול והכרחי יותר אך גם בנד"ז י"ל שיש צורך כנ"ל וגם אין שום מקום לטעות בשמו מחמת כפילת השם וא"כ אין לחוש בזה דיעבד. וכש"כ לדעת הגט מקושר דס"ל דכשכותבין המכונה קאי על השם ששם אריה הכינוי שלו ליב. וכשכותבין דמתקרי קאי על האדם. וכ"מ דעת הב"ש סס"ק כ"ד גבי משה יהודא המכונה ליב. א"כ הכא כ' תחלה המכונה זלמן ששם שניאור יש לו כינוי זה. ואח"כ ביאר דמתקרי זלמן שזה האיש נקרא תמיד כן. אך הנו"ב במה"ת סימן קי"ט הקשה על הב"ש והכריח דהמכונה קאי ג"כ על האדם. כהובא בט"ג בלקוטי שמות סק"ז. אלא שיש שתירצו ד' הב"ש דהמכונה קאי על שניהם היינו על האיש עם השם שמחמת זה השם הוא מכונה כן כמבואר בתשובת בגדי ישע הנ"ל. אבל דמתקרי קאי על האיש לבד. וכש"כ כאן י"ל דממ"ש אח"כ דמתקרי זלמן על האיש מוכח דמ"ש תחלה המכונה קאי על השם ששם שניאור מכונה זלמן. ומחמתו מכנים להאיש כן. וא"כ הוה אמינא שאין זה אלא כינוי לפרקים. לכן כפל דמתקרי זלמן. לומר שזהו כינויו שנקרא בו בפי כל. ומ"מ מפני שלבד הכפילות נכתב בזלמן שני לשונות המכונה ודמתקרי הגם שכתבנו דיש לפרש המכונה הוא כמו שנהגו לכתוב על שם לעז ודמתקרי בא לייחדו דלא דמי להמכונה בער אלא הוא עיקר שמו. מ"מ יש לחוש שמא יותר יתפרשו בענין אחר דיש שינוי בין שני התיבות זלמן בקריאתם בהנקודות.

שזהו חששו של הבית מאיר בכפילות השם הגם שהאחרונים דחו דבריו. שמא הכא שכ' עליו לבד ב' לשונות המכונה ודמתקרי יש לחוש קצת יותר. ובלא"ה נחלקו הב"ח והגאון מ' יושע ז"ל בתשובת גאוני בתראי סימן ג' בכתב על שם לעז דמתקרי שהגאון מוהר"י ז"ל פסל. והב"ח מכשיר. ואף שלא היה למראה עיני הגאון מהר"י תשו' רמ"א סימן פ"ד שהביא הג"פ סימן קכ"ט סס"ק ס"ד דמכשיר בהדיא. מ"מ הכא שכ' תחלה המכונה ואח"כ דמתקריא שמא יש לחוש. וע"ש בג"פ ס"ק ע"ו גבי אמנם יראה דהדבר זר כו' תרתי דסתרי כו'. אך בנד"ז לפי הפירוש אינן תרתי דסתרי כלל רק לחוש לפי' אחר בשינוי הנקודות. ואפשר להביא ראי' להקל מתשובת הריב"ש סימן נ"ז גבי הדרה. במ"ש וידעתי כי רובא דעלמא יבינו לשון הדרה הכתוב בגט שר"ל עכשיו כו' ועכ"ז הי' דעתו לסמוך להקל במקום עיגון על הפירוש שאפשר לפרש הדרה שהיתה דרה מקודם כו' ע"ש והובא בקצרה בב"י סימן קכ"ח בד"ה וכתב בתשובת הריב"ש. והכא הפי' דענין דמתקרי זלמן היינו לייחדו שנקרא בו בפי כל נראה קרוב יותר מהפירוש דהך דמתקרי זלמן היינו בשינוי נקודות. א"כ לפי"ז אין לחוש. אף שכתוב שם דאם יבוא הבעל ויערער לומר שלשנוי שם עירה נתכוין תצא. והכא ג"כ הבעל אין רוצה ליתן גט אחר. מ"מ אינו מערער שלשינוי השם נתכוין. אלא שאם האשה צריכה גט אחר אינו רוצה ליתן. זהו אינו ענין ערעור דלשנוי נתכוין. ועוד י"ל כיון התוספות פרק הזורק (ד"פ ע"א) מכשירים בשינוי שם עיר הלידה מטעם דלא הי' צריך לכותבו. כש"כ הכא דאין כאן שינוי בכתיבת ב"פ זלמן. כ"א הוספה לביאור הענין. ורק שנבדה אנו שמא יש שינוי הנקודות אין לחוש כ"כ. אף דלא דמי כלל וכלל שינוי שם עיר הלידה שלא היה צריך לכותבו לשינוי שמו. מ"מ כאן אין שום שינוי. רק לחוש ולבדות שינוי י"ל אין לבדות חומרא. גם בלא"ה יש בנוסח הגט כמה לשונות כפולים לשופרא דשטרא כמ"ש בתשובת רמ"א שהביא הג"פ סימן קכ"ו ס"ק צ"ו. א"כ כמ"כ כפל זה המסדר שם זלמן לרווחא דמילתא כדי שיתבאר ויוודע לכל הכינוי שנקרא בו בפי כל שהוא עיקרי מכל השמות לדעת הרא"ש פרק השולח סס"י ז' ותירוץ ראשון דהתוס' שם (דל"ד ע"ב) סד"ה והוא דאתחזק. וגם כאן הי' הכרח לבאר זה השם שנקרא בו בפי כל מאחר שע"י מ"ש שניאור המכונה זלמן דוב המכונה בער אינו מבואר היטב עדיין איך נקרא שי"ל שנקרא זלמן בער וי"ל שנקרא זלמן לבד. ע"כ לפי כתיבה זו היה קצת הכרח לכתוב דמתקרי זלמן. לכן כיון שנראה לכל שהיה צורך בזה ע"כ מדוע יפרשו דהך דמתקרי זלמן הוא בניקוד אחר מן המכונה זלמן נ' דאין לחוש לזה כלל. ומ"מ איני רוצה להורות לבדי אא"כ יסכימו לדברי עוד שנים. ואחד מהם ידידי הרב המפורסם מוה' הלל נ"י מפאריטש:

סימן קצט

בנדון שכתב שמואל אורי והוא חותם באגרות בשריטה כזה שמואל אורי' והשריטה מורה לכאורה על שצ"ל עוד אות א' היינו אוריה כמ"ש הב"ש גבי אלי'. הנה כיון שידוע שנק' בעירו רק שמואל אורי ולא אוריה וכן עולה לתורה וכן נכתב בכתובה שכתב לאשתו. וגם ידוע שאבי אמו שעל שמו נקרא אורי הי' שמו אורי דוקא ולא אוריה. וגם מבני משפחתו שנקראו ע"ש זקנו הנ"ל ג"כ שמם אורי דוקא. וגם שם אוריה לא נשמע כלל וכלל במדינתינו. וגם בעיר שגירש הגם ששם אינו נק' בפי כל רק בשם שמואל או מוניא מ"מ כשעולה לתורה שנקרא בשם שמואל אורי אזי נקרא שמואל אורי ולא שמואל אוריה. א"כ הרי ברור שחתימתו אוריה בשריטה אחר היוד הוא שפת יתר וטעות ולא משגחינן בחתימתו כמו שפסק הט"ז בשם אלעזר לאזר וחותם א"ע אליעזר יעו"ש באריכות והובא לקמן. וגם דומה ממש למ"ש בס"ש באות ב' בשם באלי בשם מהרי"ט שכ' בשם תשו' מהראנ"ח ח"א סימן ל"ה וז"ל ששם זה נמצא בתלמוד ובכל מקום שנמצא כתוב מלא באל"ף בין הבי"ת ללמ"ד כו' ואם כתב בלי חסר בחתימתו אין משגיחין עליו דטועה הוא בה ולא דמי ליונתן ויהונתן שכתב בתה"ד שאם רגיל לכתוב יהונתן יש לכתוב כמו שהוא רגיל דהתם השם נמצא הכי והכי לכך הולכין אחר רגילות כתיבתו. אבל הכא שם באלי לא נמצא כ"א באל"ף נאמר דטועה הוא באותיות שמו. וגם לא דמי לירחמיאל שהוא שינוי במבטא וכו' וק"ל עכ"ל ופי' מ"ש וגם לא דמי לירחמיאל היינו דהתם כתב מהרא"י בפסקיו סימן י"ח דאף שלא נמצא בכתוב רק ירחמאל חסר יו"ד בין המם לאלף עכ"ז מאחר שחותם מלא יו"ד אזלינן בתר חתימתו והובא ב"י וש"ע סס"י קכ"ט סעיף ל"א. התם הוא משום שיש שינוי במבטא והוא נקרא במבטא כמו שחותם ירחמיאל בחירק דוקא. א"כ המבטא מה שנקרא בחירק מסייע להחתימה ע"כ אזלינן בתר חתימתו. אבל גבי באלי שאין מהמבטא ראיה לחתימתו ע"כ אזלינן בתר השם כמו שנמצא בתלמוד. והובא כ"ז ג"כ בב"ש בש"א אות ב' והסכים כן להלכה דלא כט"ז ע"ש. והדברים ק"ו לנ"ד דשם אורי נמצא רק באותיות אלו בתורה ע"כ לא דמי ליונתן ויהונתן כ"א לשם באלי דאין להשגיח אם חותם בענין אחר דודאי טועה הוא. ונוסף ע"ז עוד דגם מהמבטא יש עדות גמור שחתימתו טעות שהרי נק' בפי כל אורי א"כ עדיף טובא מבלי דאין להשגיח בחתימתו. וכ"פ בתשובת מהרח"ש סימן יו"ד גבי יהושע דאע"ג שחותם א"ע באל"ף יאושע לא משגחינן בחתימתו דטועה הוא הובא בג"פ סס"ק קי"ט ורס"ק קל"ה וכ"פ בספר שמות בשם יהושע וכן מוכרח מתשו' מהרי"ו סימן קפ"ב שהביא הג"פ ס"ק צ"ט אף שדברי מהרי"ו צ"ע כיון דהי' נק' לתורה ג"כ כן יעו"ש. מ"מ עכ"פ נוציא

מדבריו דהיכא דחתימתו הוא נגד מה שנקרא וניכר שהוא טועה לא משגחינן ביה. וכ"כ הצ"צ בתשו' סס"י פ"ד בשם הב"ח. וז"ל ומו' הה"ג בעל ב"ח צוה לכתוב זעליק בקוף ודנתי לפניו כתלמיד לפני רבו כיון שחתם שמו זעליג בגימל כך שמא יש לכתוב כמו שהוא חתם ואמר שהוא לא חתם שפיר כי באולי חתם עצמו כך ואין לו קבלה מאבותיו והראה כך מתוך הסדרי גיטין שיש לכתוב זעליק בקוף והיה שוחק עליו שחתם כך זעליג בגימל כו' והייתי כמתמיה על דבריו שכתבתי דמי ששומע מחבירו קורא לחבירו זעליג אינו מרגיש בטוב אם מדבר בגימל או בקוף כיון שהם ממוצא אחד דוק ותשכח עכ"ל. הרי ס"ל להב"ח דכיון שאנו יודעין שזעליק צ"ל בקוף אף שחותם א"ע בגימל אמרינן דטועה הוא כיון שמהמבטא אין ראי' לחתימתו. ואף דהתם לא ידענו שזעליק צ"ל בקוף רק מתוך סדרי גיטין לבד ק"ו אלף פעמים לשם אורי דמבואר כן בתורה כמה פעמים. דאין להשגיח על השריטה שעושה בחתימתו דטועה הוא וכ"ש שגם מהמבטא יש ראיה נגד חתימתו. ואע"ג דבב"ש גבי זעליג לא מסיק כן וס"ל דאין משנין חתימתו י"ל היינו משום דנמצא הכי והכי ומדמה זה ליונתן ויהונתן כנ"ל. ומה גם למבטא שלנו צ"ל זעליג בגימל. משא"כ בנ"ד דאורי לא נמצא כלל בענין אחר דמי לבאלי דמודה הב"ש ג"כ ועדיף מיניה כנ"ל:

ב ויש לדקדק על הב"ש מדוע גבי באלי הסכים דלא משגחינן בחתימתו וגבי גדליא וגבי מתתיא פסק דלכתחלה אין משנין חתימתו הא התם מוכח ביותר דצ"ל גדליה בה"א דמה שנמצא כן בתנ"ך עדיף ממה שנמצא בתלמוד דאותיות התנ"ך ספורות ומנויות. אך נ' הטעם משום גבי גדליה במתכוין חותם א"ע באל"ף דוקא לכבוד השם שלא לכתוב י"ה סמוכים וכן במתתיה ע"כ כיון דיש כוונה גמורה שמחזיק שמו כן ס"ל לחוש לכתחלה לחתימתו משא"כ גבי באלי דאין לתלות בשום כוונה א"כ ודאי טועה הוא לכן לא משגחינן בחתימתו אף לכתחלה וחילוק זה מבואר בתשו' כנסת יחזקאל סס"י ס"ט. וגם מתבאר כן בב"ש עצמו בש"א אות פ' במ"ש גם כאן י"ל שהוא חסרון ידיעה כו'. וגם ממ"ש באות א' בשם הט"ז גבי אליעזר והוא לא ידע למה היה חותם את עצמו ביו"ד. וכמ"כ בנ"ד גבי אורי דאין לתלות השריטה בשום כוונה מאחר דברור ששמו אורי וגם הוא אמר בפה מלא שלא עלתה על דעתו בשריטה זו לשם אוריה כ"א לשם אורי. א"כ פשיטא שהשריטה היא רק טעות ומילתא יתירתא ולא משגחינן בה כלל. ואף את"ל דהב"ש אינו מודה גם גבי באלי וסמך עמ"ש לקמן באות גימל ובאות פ' דלכתחלה אין משנין חתימתו. זהו ודאי משום שמהמבטא עכ"פ אין סתירה לחתימתו. אבל היכא שמהמבטא יש ראיה וסתירה לחתימתו באופן שהמבטא מה שנקרא בשם זה הוא כמו שנמצא השם

כתוב בתנ"ך יודה הב"ש בודאי דלא משגחינן בחתימתו כלל נגד מה שנק' בפי כל ונגד מ"ש בתנ"ך. שהרי כל חומרת הב"ש ליזל בתר חתימתו נובע ממ"ש בשם הט"ז ליזל בתר חתימתו גבי גדליה אם חותם עצמו באל"ף גדליא וכן גבי יהודא וגבי מתתיא וזהו הכל לפי שאין שינוי במבטא כיון האל"ף הוא נחה שהוא בסוף התיבה על כן אין ראיה מהמבטא שהוא טועה בחתימתו רק הראיה היא מצד עצם השם שנכתב בתנ"ך בה"א ולא באל"ף ע"ז הוא דכתב הב"ש בשם הט"ז לילך אחר חתימתו אבל כשגם מהמבטא נרגש שטועה בחתימתו יודה גם הט"ז דאין הולכין אחר חתימתו כמ"ש הט"ז עצמו גבי מי שנקרא לאזר ונק' לס"ת אלעזר וחותם א"ע אליעזר כנ"ל דאין ליזל בתר חתימתו כיון דשמו מבורר אלעזר רק שהוא משתבש לחתום אליעזר לא אזלינן בתר טעותו בחתימה אלא בתר הבירור דקריאת ס"ת ובין הבריות הוא עיקר וחתימתו אינה בכלל קריאה למכתב בשביל זה דמתקרי עכ"ל. הרי כשמהמבטא ניכר שהחתימה משובשת מודה דלא משגחינן בחתימתו כ"ש וק"ו בדאיכא עוד עד שני ממ"ש בתורה שמו כן לא כמו שחותם. וכן משמע מתשו' שב יעקב שבתשו' כנסת יחזקאל סימן ס"ט וז"ל דעכ"פ בדיעבד אם נכתב באל"ף כמו שחותם כשר אף דשם זה כתוב בקרא בה"א הואיל דאין שינוי במבטא עכ"ל מבואר הא אם יש שינוי במבטא גרע טפי ואז אין משגיחין בחתימתו וכן כתוב בתשו' עה"ג סימן מ"ב דאין להשגיח בחתימתו כשאנו רואין שהמבטא אינו כן כמו שחותם ע"ש. אף שאין הנדון כמו שאילתנו ממש מ"מ ה"ה והוא הטעם בנד"ז. ומ"ש הב"ש גבי יהושע דהטעם דלא אזלינן בתר חתימתו כשחותם יאושע משום שאין שינוי במבטא. אין ר"ל שכשיש שינוי במבטא אזלינן בתר חתימתו אף אם המבטא הוא נגד חתימתו. דזה אי אפשר כנ"ל. אלא שם מיירי לאפוקי כשהמבטא מסכים לחתימתו דהרי מ"ש כשיש שינוי במבטא היינו גבי אליה דפסק שכשחותם עצמו אליה חסר ו' יש לכתוב כן ועכצ"ל דמיירי שכמ"כ נק' ג"כ בפי העולם אליה חסר ו' דאלת"ה אלא דמיירי התם שבפי העולם נק' אליהו בוי"ו ודאי אין לסמוך על חתימתו וצריך לפחות שני גיטין ועיין בג"פ ס"ק קי"ז. וכן המציאה שמצא מעלתו ממ"ש הב"ש גבי שבתי שאם חותם באל"ף אין משנין ואם שינה פסול אפי' דיעבד ול"ד לשם יהודה כו' עד גם כאן יש שינוי במבטא. עכצ"ל ג"כ דמיירי שהמבטא הוא כחתימתו או לפחות שאין ראי' מהמבטא להפך. ואף את"ל דמיירי שנק' שבתי בפי הבריות י"ל דס"ל להב"ש שזה אינו ראי' נגד חתימתו שבתאי כי דרך העולם מאהבת הקיצור לקצר השם כמו יהונתן קורין יונתן. ע"כ ס"ל לכתוב כחתימתו כיון שיש נקראים שבתאי. וגם באמת שם חולק ע"ז הג"פ ס"ק קכ"ו וכן משמע בספר מכמ"א שע"ד סימן כ"ד:

וכן הט"ג שם השיג על הב"ש. אך גם להב"ש כשהקריאה בפי העולם היא ודאי נגד חתימתו כמו בנ"ד ודאי משתבש הוא בהחתימה. אך לכאורה עומד לנגד מ"ש הב"ש גבי יהודה ואם חתם עצמו באל"ף אחר היו"ד וכ' בלא אל"ף י"ל דהוי שינוי השם דהא יש שינוי במבטא עכ"ל. ולכאורה התם המבטא מסתמא יהודה והוא נגד חתימתו יאודה. אך כבר יישב זה הט"ג שם דכוונת הב"ש היינו שדילג האל"ף וכ' יודא ע"ש שהכריח כן. ולענ"ד אפשר הב"ש מיירי שנק' בפי כל יודא ולא יהודה א"כ אין מהמבטא עכ"פ סתירה להחתימה. עכ"פ בנ"ד נראה ברור דגם להב"ש אין משגיחין בחתימתו כיון שיש שני עדים עצומים שחתימתו הוא שיבוש גמור האחד מה שהשם לא נמצא בתורה רק אורי. הב' מהמבטא שלא נק' כ"א אורי. ומ"ש מעל' דכיון שבלעפלי' אין נק' אורי כ"א בעלייתו לס"ת אין זה כדאי לסתור החתימה ואין הטעות גלוי. הלא דבריו הם הפך דברי הט"ז דלעיל שכתב בהדיא להפך לא אזלינן בתר טעותו בחתימה אלא בתר הקריאה לס"ת כמש"ל. וכ"ש שבמחניכם ק' קאמין הסמוכה ללעפלי' נק' ג"כ בפי העולם שמואל אורי וזה ידוע בלעפלי' ג"כ א"כ הקריאה לס"ת עם הידיעה הודאית ששמו אורי מתולדתו עד עתה ודאי די לברר שחתימתו ברשימה היא שפת יתר. ועיין בשו"ת שב יעקב חאה"ע סימן ל"ג צידד להקל עבור מה שהודה ברבים בפני עשרה בעת כתיבת הגט ששמו נטע כו' ע"ש ואין כאן מקומו. עכ"פ בנד"ז ודאי דחשוב נודע ומפורסם בלעפלי' גם כן ששמו אורי להיות ראי' גמורה שלא להשגיח על הרשימה של חתימתו:

ג וכל זה אפילו לפ"ד הב"ש אשר מעלתו תופש כאילו זהו הלכה פסוקה. אבל באמת הרי רוב גדולי האחרונים חולקים על הב"ש בכל זה הן במה שפסק כשאין שינוי במבטא אין משנין חתימתו לכתחלה היינו גבי גדליא יהודא מתתיא. דודאי אין כן דעת מהראנ"ח ומהרי"ט והב"ח והס"ש והג"פ וכן פסק התורת גיטין סס"י קכ"ט וז"ל אותן השמות שהן בתנ"ך בה"א לבסוף והוא חותם עצמו באל"ף העיקר כהג"פ דאין הולכין אחר חתימתו כיון שהטעות ניכר עכ"ל. ועיין בכנסי"ח סימן ס"ט בזה. והן כ"ש כשיש ג"כ קצת שינוי במבטא והוא נגד החתימה דהיינו בנדון שחותם א"ע יאודה או יאושע דפסק מהרח"ש בתשו' סימן י"ד הובא בס"ש ובג"פ סס"ק קי"ט דכותבין בגט יהושע בה"א אע"ג שחותם באל"ף לא משגחינן בחתימתו דטועה הוא והגע עצמך דחותם רהובן בה"א ודאי דטעות שלו הוא עכ"ל ולא כמ"ש הב"ש גבי יהושע דהטעם דלא אזלינן בתר חתימתו כשחותם יאושע משום שאין שינוי במבטא שדבריו צע"ג דהא איכא שינוי במבטא כמ"ש בב"ש עצמו אות יו"ד גבי יהודה יאודה דניכר קצת במבטא. וכ"כ בס"ש שם וז"ל דיש שינוי קצת במבטא אחר דהאל"ף נעה עכ"ל אלא עיקר הטעם כמ"ש מהרח"ש והראנ"ח הובאו

בס"ש בשם יהושע ובשם מתתיה דלא משגחינן בחתימתו אלא דוקא בעיקר שמו הן חסר הן יתר אבל לא לענין האותיות דאין בני אדם בקיאין באותיות התיבות ולכן הגם דחותם באל"ף אין אנו משגיחין בחתימתו אלא אנו כותבין בגט כמשפטו עכ"ל. ומה שהמבטא מורגש הפך חתימתו זהו טוב טעם שלא לחוש לחתימתו ביתר שאת מכשאין שינוי במבטא היינו גבי יהודא באל"ף בסוף תיבה. וז"ש מהרח"ש והגע עצמך דחותם רהובן בה"א. כלומר דבכה"ג אין עולה על הדעת ליזיל בתר חתימתו. ולענ"ד גם הב"ש מודה בזה וכנ"ל. וראיתי בט"ג גבי יהושע ס"ק כ"ב השיג ג"כ על הב"ש וסיים ונראה דהב"ש נדחק בזה כדי ליישב גם להט"ז ולכן הוצרך לומר שאין שינוי במבטא עכ"ל. ולפע"ד דבריו צ"ע דאדרבה כשיש שינוי במבטא והמבטא הוא נגד החתימה יודה גם הט"ז שבב"ש כדמוכח מהא דאליעזר שבט"ז שהביאו הב"ש ג"כ בש"א אות א' דלא משגיחין בחתימתו כהובא לעיל. גם בלא"ה המגיה בט"ז גבי גדליה השיג על הב"ש וז"ל כתב הב"ש ולא כט"ז שהפריז על מדותיו וכתב אם גדליה חתם עצמו באל"ף וכתב בגט בה"א פסול דהוי שינוי השם ותצא. וכ"כ הב"ש באות ב' ובאות יו"ד ובאות פ' בשמו. ולא נמצא זה כלל בספר ט"ז רק בסעיף י"ד מזכיר שהניח לכתחלה לחתום עד שהי' שמו גדליה ואמר שמנהג משפחתו לחתום באל"ף והניחו לחתום באל"ף דאין אנו מקפידין אלא בשם הבעל שהוא לשונינו משא"כ בעדים עכ"ל והוא בט"ז סס"ק י"ז אבל לא זכר כלל מבעל דאפילו בדיעבד אם ניסת תצא עכ"ל המגיה. וא"כ אדרבה מדברי הט"ז הנ"ל משמע איפכא דבשם הבעל אפילו חותם א"ע באל"ף היינו כותבין בה"א. ושוב ראיתי שגם הט"ג גבי באלי בס"ק ט' הביא כן דברי הרב המגיה הנ"ל. אלא שכתב שבמה"ת כ"כ הט"ז עיין עליו. עכ"פ דברי הט"ז שלפנינו מורים להפך. ועכ"פ בנד"ז לכ"ע לא הי' מקום לחוש אפילו לכתחלה להרשימה שחתם א"ע אורי' כ"א לכתוב אורי כמ"ש בתורה וכמו שכן כותבים בכל האגרות ושטרות. גם בלא"ה נפלאתי מה הרעיש מעל' בנידון זה דכל החששא שהיה מקום לחוש בזה אף אם יהיבנא ליה למעל' כשיטתו דהחתימה בנדון זה ג"כ מילתא היא. מ"מ אין כאן חששא דשינוי השם כלל ממ"ש בגט אורי שהרי עכ"פ נק' כן אורי בקאמין גם בלעפלי' א"כ אין כאן שום חשש שינוי השם ח"ו. רק שלסברת מעל' היה כאן חשש חסרון שלא כ' כל שמותיו היינו גם שם אורי' בשריטה. לכן אף את"ל כן אין בזה שום חשש מה שלא נכתב שם טפל דטפל שאין קורא לו בו כלל. ועיין כה"ג בשו"ת פנים מאירות ח"א סימן י"ח ך' ך"ב. א"כ לא הי' מקום לצאת לריב בזה כלל. אך באמת לפע"ד אם היו כותבים בגט אוריה היה הגט חספא בעלמא מהטעמי' שנתבארו. ובאמת שהאריכות בזה למותר. ומ"ש מעל' שלבו מהסס שמא אביו כו' הם

דברים בטלים ומבוטלים. דהלא נק' במחניכם אורי וגם בכתובה שלו נכתב אורי וכן גם מבני משפחתו שנקראו ג"כ על שם זקנו נקראי' ג"כ אורי ולא אוריה וכן אומר הוא שמעולם לא עלה על דעתו שם אוריה. וגם לא נשמע שם זה כלל במדינתינו מהכ"ת נחוש לזה. וכלל גדול אמרו בגמ' (דל"ד ע"א) והוא דאתחזק בתרי שמי. כ"ש הכא שנבדה מלבינו שם חדש. גם בלא"ה השריטה שחותם אורי' אינו ענין כל כך כמ"ש ההמ"ץ דלעפלי' שגם על עיר לעפלי' עושים שריטה אחר היו"ד ובגיטין כותבין לעפלי. במח"כ לבו אנסיה לכתוב דברים של תימה על גט כשר וישר. ומה שרצה מעל' לפסול גט שנכתב דוב המכונה בער מחמת שהחזן קוראו לס"ת דוב בער [ע' מפתח]. תמוה ביותר שבודאי אם היו כותבי' כדעת מעל' דוב בער המכונה בער הי' גרע טובא טפי. והי' בו מקום לפוסלו. לא כן עכשיו שכ' המסדר דוב המכונה בער זה הגט כשר כד"ת ואני דנו לכף זכות שאגב חריפתא דמעל' משבשתא כו' או שזהו מאהבת הנצחון. ודי בזה:

סימן ר

איש א' מתושבי פה ק' ראמאנאווקא נשא גרושה מק' הר שפר ולערך שני חדשים אחר החופה ע"י איזה סיבה בא לידי המעב"ד שלה שהיו בהר שפר. ומצאתי בו שני דברים שאין בידי להכשיר אפי' בדיעבד שאביו דר פה ק' ראמאנאווקא שמונה שנים מאז הוסדה ונק' בפ"כ בפניו בשם בערא או בערל. רק מי שמכנהו בפניו בשם ר' קורא אותו ר' בער ועולה לתורה בשם דוב לבד. גם השיא פה בניו ובנותיו גם נכתב בכמה חבורות ובהכתובות ובהפנקסים לא נז' רק שם דוב. ואפילו אנשי גילו דמקום תחנותו וילדותו דמקודם במחוז ווילנא שנתגדלו אתו עמו לא יודעים לו שם זאב זולת דוב. ובהגט נכתב בת בער דמתקרי דוב זאב. ושאלתי את אביו בלא הודע לו את הענין רק במסל"ת אם לא הי' לו עוד איזה שם ואמר לי שמעריסה קראו אותו וואלף בער וכן היו קוראים אותו לפעמים בעודו דר במחוז ווילנא שכניו וב"ב היודעים מזה השם רק עיקר שמו מעולם שם דוב לבד. והנה יש בהגט בשם אביו נשתקע והיפך בשם הקדש. ועוד בה שלישיה והיתה לבאר או בערא או בערל. יש מקום עיון קצת. והנה בשנה העברה בירח מנחם אב תיכף כשנתוודע לי הענין כתבתי באריכות שאלה ואתם הסליחה שהארכתי בשם ללא צורך. יען שנתבהלתי מחומר א"א והפרשתי את הזוג. וצעיר אנכי לימים ודעת חלושה ודבר חדש הוא אצלי אך מאז עד עתה לא זכיתי לתשובה והנה בחורף הלז דברתי עם המסדר ואמר שמסתמא אמרה לו האשה כן קודם כתיבת הגט. והאשה אומרת שאמרה

לו קודם כתיבת הגט ששמעה מאביו כמה פעמים שיש לו עוד שם וואלף. ואי אפשר לברר הענין על בוריו עכ"ל רו"מ:

מתחלה יש לחקור ג' דברים הא' אם שם בער חשוב עיקר כיון שאין נקרא בפי כל רק בו לבד או שם דוב הוא עיקר כיון שהוא שם הקדש וגם נקרא בו לתורה וגם בער הוא רק פירוש של דוב. הב' שינוי זה שהפך הסדר וכ' דמתקרי דוב זאב והוא הנקרא זאב דוב במילתו אם זה חשוב שינוי גמור אילו היה בהמגרש עצמו או רק דרבנן. הג' אף אם נאמר שהוא שינוי גמור שמא היינו כשלא כתב רק שני שמות אלו וכיון שהפך בהן י"ל הוה שינוי גמור אבל כשכתב תחלה שם בער שנקרא בו לבד בפי כל ואח"כ כתב דמתקרי דוב זאב י"ל מה שהפך בהן הסדר אין זה שינוי גמור דהא די בכינוי בער שהוא חניכא שהכל קורין אותו בו לבד:

נידון חקירה הא' אם די בשם בער לבד. שנינו פב"ת דגיטין (דפ"ז סע"ב) כתב חניכתו וחניכתה כשר. ופרש"י שם לווי של משפחה. ור"ח ור"ת גרסי וכן היו נקיי הדעת שבירושלים עושין ומיירי בחניכת האיש וכמ"ש התוספות שם (דפ"ח סע"א). וכן פי' הרמב"ם שם בפי' המשנה. והרא"ש שם סימן ט' הביא שני הפירושים וכן הרשב"א. ומדבריו פ' השולח נ' שתופס גירסת ר"ח ור"ת. והנה התוס' פרק השולח (דף ל"ד ע"ב) סד"ה והוא. כתבו והא דאמר כתב חניכתו וחניכתה כשר וכך היו נקיי הדעת כו'. משמע אפילו לכתחלה א"צ לכתוב שניהם. ויש להקשות על קושייתם תרתי חדא דהא לפרש"י שם לק"מ. הב' כי י"ל שם מיירי דכתב חניכתו עם וכל שום. דשם רק קמ"ל דחניכתו הוה כשמו. וצ"ל דתופסים גירסתם עיקר. וגם אזלי לשטת ר"ת בתוספות ד"ה וכל שום דהיינו שיפרש השם בפירוש. וא"כ לפ"ז בהא דכתב חניכתו א"א לומר דכתב וכל שום דא"כ כ' ג"כ השם העיקרי בפירוש ומאי קמ"ל אבל לפי' ה"ג בענין וכל שום לק"מ משם. ומה שנסתייעו התוס' והרא"ש בקושייתם מם"ש בערוך ערך חנך. כתב חניכתו וחניכתה כשר פי' שם לווי ולא הזכיר שמו עכ"ל. אינה ראיה דודאי מיירי שלא הזכיר שמו בפירוש רק החניכא לבד. אבל אין זה נוגע לתקנת ר"ג דודאי כ' ג"כ וכל שום כמו שאם כ' עיקר שמו המובהק צריך לכתוב ג"כ וכל שום. והנה התוספות תירצו וי"ל דנקיי הדעת שבירושלים היו שמותיהן ידועים וליכא לעז. א"נ כשהשמות דומין זה לזה שהכנוי דומה לשם. והרא"ש ביאר הדברים דמיירי התם בחניכא שמכירין אותה בכל מקום אלא כשהוא חותם בשטר או קורא בתורה קוראין אותו בשם המובהק להכי סגי בשם חניכא לחוד עכ"ל. ור"ל דא"צ כלל וכל שום וכ"פ בטור רס"י קכ"ט ובב"ש שם סק"א. ולפמ"ש דין זה אינו מוכרח רק לפר"ת דפליג על בה"ג בענין וכל שום ולגירסת

ר"ח ור"ת פ' המגרש. אבל לדעת בה"ג אין לדין זה הכרח כלל. וכן לגירסת רש"י שם דגורס וכן נקיי הדעת קודם כ' חניכתו ג"כ אין לדין זה הכרח כלל מתוך המשנה והלכה. כ"א מסברא כמ"ש הב"ש להרמב"ם. ועיין במכמ"א שע"ד סימן יו"ד שהאריך בדין כתב חניכתו ועכ"ז לא נתעורר במ"ש. וע' בג"פ סימן קכ"ט סק"ז שהביא דיעות דגם בחניכא שהכל קורין אותו בה צריך לכתוב וכל שום ולפמ"ש נ' כן עיקר. דהא הש"ע פוסק בפי' וכל שום כפי' בה"ג ולא כפי' ר"ת. ולפ"ז גם בשם בער אע"פ שהכל קורין אותו שם זה לבד אלא כשעולה לתורה וחותם נקרא דוב מ"מ לא סגי לכתחלה בשם בער לבד. והוה צריך לכתוב וכל שום ולדידן דאין כותבין וכל שום צריך לכתוב דוב המכונה בער. מיהו י"ל דשם בער עדיף כיון דהוא הפירוש של דוב ועכ"ז אינו מוכרח דהא יש ג"כ בער שעיקר שמו ישכר ולא דוב. ומ"מ זה רק לפלפולא אבל למעשה אין לזוז ממ"ש הטור והב"ש:

קיצור בענין חניכה שהכל קוראין אותו בה שהכריחו התוס' והרא"ש פ' השולח דדי בה לבד אין לזה הכרח לפי' ה"ג בענין וכל שום. וגם לגירסת רש"י פ' המגרש (דפ"ז סע"ב) והאחרונים לא העירו מזה:

ב וכל זה בשם המרגש עצמו אבל לענין שם אביו לכ"ע נראה די בשם בער דהוה חניכא שהכל קורין לו בה דהא גם לפרש"י פ' המגרש כ' חניכתו היינו חניכת אבות ועי' במכמ"א שע"ד סימן יו"ד שתמה בזה איך חניכת אבות כשר בלי הזכרת שם המגרש עצמו. וסבור אני לומר דהא דחניכת אבות בגיטין הוי שכותב החניכא במקום שם אביו ולעולם שמזכיר שמו ושכ"כ ריא"ז בש"ג פ' השולח וז"ל כתב חניכת אבותיהם כו' ע"ש. וצ"ע דהא נחלקו הפוסקים אם די בכתיבת שם האב או צריך לכתוב גם הכינוי. והמכמ"א שע"ד סס"י כ"ט כ' דלדעת הרמב"ם והרא"ש והטור והרי"ו צריך לכתוב השמות והכינויין בשמא דאבוה כמו שצריך לכתוב בשמו ולדעת הסמ"ק ור' יחיאל והרי"ף לפי עדות הרמב"ן א"צ בשמא דאבוה לכתוב הכינויין כמו שצריך לשמו. וכ"ד מהרי"ק שרש ק"ו ושה"ג אשר סביב המרדכי פרק השולח בשם ספר הנייר. וכ"ד מהרח"ש סימן ג'. ורמ"א סעיף ט' פסק דצריך לכתוב כינוי האבות. והג"פ שם ס"ק מ"ד האריך בזה. וקשה לי דהא יקשה ע"ז מהא דכתב חניכתו וחניכתה כשר דלכל הפירושי' כשר בחניכת אבות דעולה עכ"פ במקום שם האב וא"צ וכל שום. וא"כ איך יגרע עיקר שם האב מכינויו. וצריך לומר דהמחמירים יפרשו דשם מיירי ג"כ שכ' וכל שום דאית לי ולאבהתי. כמו שכתב בנוסח הגט שבהרמב"ם. ולכן די בחניכת אבות לבד. אבל כשאינו כותב וכל שום ס"ל דצריך לפרש שם האב וכינויו ג"כ. ומ"מ בחניכא שהכל קורין להאב בה אלא

כשעולה לתורה כו' נראה שבזה סגי לכ"ע בה לבד במקום שם אביו. דהא בלא"ה רוב הפוסקים ס"ל דבשם האב א"צ לכתוב הכינויין. ואפילו להמחמירים וכן נהגו מ"מ הרי התוס' והרא"ש והטוש"ע והב"ש ס"ל דחניכא שהכל קורין לו בה עדיף משמו ודי בה לבד אף בשם המגרש. א"כ עכ"פ בשם האב ודאי די בה לבד אף לכתחלה מדינא אלא שנהגו לכתוב עיקר השם אף עם חניכא שהכל קורין לו בה:

קיצור דבשם האב י"ל לכ"ע סגי בחניכא שהכל קורין לו בה מדינא עכ"פ:

ג והעולה מזה לנדון שאילתינו דכאן כשכתב פלונית בת בער דהיינו שמה וחניכא של אביה שהכל קורין לו בה. היה די מדינא לכ"ע ולא היה צריך לכתוב מדינא דמתקרי דוב רק ממנהגא. ועפ"ז ימצא הרבה דיעות דאף אם יש איזה שינוי בשמות דוב זאב אין השינוי פוסל כיון שהוא דבר שלא היה צריך לכותבו כלל מדינא אף לכתחלה. וכמו בשם הלידה. וגם לעז ליכא בנד"ז דהא ידוע רק בחניכא בער לבד. ומ"מ אין זה מוסכם מטעם שיש לחלק בין זה לשם עיר הלידה כמשי"ת אי"ה. אך מ"מ כשהשינוי קל ומעט מזעיר ובענין שי"ל שאינו שינוי וי"ל שהוא שינוי מועט אז אפשר לסמוך על דיעות הנ"ל: ולכן מתחלה צריך לבאר החקירה הב'. הנה זה שנקרא לדבריו במילתו זאב דוב ועכשיו נשתקע שם זאב וקורין אותו לתורה רק דוב ובפי כל בער. וכתבו בגט בער דמתקרי דוב זאב. נמצא הפך סדר השמות בענין דוב זאב דהיה לו לכתוב זאב דוב. ובודאי מי שנקרא ראובן שמעון. והפך וכתב שמעון ראובן הוא פסול. וכמ"ש בג"פ סעי' י"ד סס"ק ס"ג. אך משמע מדבריו דהוא פסול מדרבנן ובסעיף י"ח ס"ק צ"ט גבי מי ששמו שם טוב וכתב טוב שם כתב דהגט פסול או בטל. משמע דמספקא ליה אם פסול מדרבנן או בטל מדאורייתא והא דבס"ק ס"ג כתב פסול י"ל דראובן שמעון קיל מטוב שם כיון דכל אחד שם מובהק בפני עצמו ע"כ אף אם הפך סדרן נוטה יותר דה"ל רק פסולא דרבנן. וכמ"ש לקמן בשם שו"ת בית אפרים סימן פ"ה בתשובה דשא סימן טובא ובתשובתו סימן צ"ג בענין מיכל פנחס שקצתן קורין אותו פנחס מיכל משמע דס"ל שהפוך סדר השמות חשוב שינוי גמור. וכן י"ל בדברי הג"פ שבס"ק צ"ט מספקא ליה אף בראובן שמעון אם הפך וכתב שמעון ראובן שמא הגט בטל. אך נ"ד שאני כיון דנשתקע שם זאב א"כ בכה"ג י"ל דקיל יותר דהא צריך להקדים שם דוב לפי שבו נקרא לתורה משא"כ שם זאב הרי נשתקע ואיך יקדימו. ואף שרצה לכותבו כיון שנקרא בו בשכבר מ"מ אין נפסל כשכתבו אחר דוב ואף שמעולם לא נקרא דוב זאב כ"א זאב דוב אין זה שינוי שמו דהא עכשיו אין נקרא כלל זאב רק דוב כ"א כתב גם זאב לפי שנקרא בו במילתו. ע"כ הוא טפל ובטל עכשיו לשם דוב. וראוי להקדים שם דוב ולכן אין זה שינוי כשכתב דוב זאב דהפירוש

דמתקרי לתורה דוב וגם יש לו שם זאב והוא טפל לדוב. וראיה לזה מהד"מ וס"ש כמו שאגיד. הנה בד"מ סימן קכ"ט ס"ק י"ט כתב ומצאתי עוד שם דאם נתנו לו במילתו שם אחד וע"י חולי נשתנה שמו יש לכתוב דמתקרי אבל אם נתנו לו ב' שמות במילתו יש לכתוב בלא דמתקרי ויש לכתוב אותו שם שקורין אותו בו תחלה עכ"ל והפי' ששם שקורין אותו בו יקדימוהו לכותבו תחלה כמו אם נקרא במילתו יעקב מאיר ומ"מ קורין אותו יעקב לבד אזי יכתוב יעקב מאיר. וממילא מובן דאם קורין אותו בפי כל מאיר לבד יש להקדים ג"כ שם מאיר ולכתוב מאיר יעקב ובלא דמתקרי. דאין לומר דהד"מ מיירי דוקא שנקרא בפי כל בשם הראשון שנתנו לו במילתו אזי יקדימוהו אבל אם נקרא בפי כל בשם השני לא יקדימוהו. דא"כ למה צריך לטעם מפני שקורין אותו בו. הא בלאו הכי שם זה ניתן לו ראשון במילתו. אעכצ"ל דכללא כייל לכתוב תחלה השם שקורין אותו בו אף שבמילתו היה שם זה שני עכ"ז עכשיו שקורין אותו בו. יש להקדימו. וכן מצאתי בבית מאיר סעיף י"ד פי' כן דברי הד"מ אלא שכתב אבל נראה דאיירי בשאי אפשר לעמוד על העיקר איך היה סדר השמות בשעת לידה וגם סדר קריאתו לתורה וחתימתו אין ידוע עכ"ל ור"ל דאם ידוע ששם זה הוא אחרון במילתו אין להפך הסדר ולהקדימו. ודבריו דחוקים בלשון הד"מ דכל כה"ג ה"ל לפרש. (ולנדון שאילתנו אף לדבריו שפיר דמי דכאן נמי נקרא שא"א לעמוד על העיקר איך היה סדר השמות. כיון שבתו אמרה שנקרא דוב זאב. אף שהוא אמר אחר שהוחזקה גרושה שנקרא זאב דוב. אין זה חשוב בירור כלל. דהוא אינו נאמן אחר שכבר הוחזקה גרושה. וגם שלא אמר כן בתורת עדות כ"א בסיפור דברים במסל"ת י"ל דלא דק. ועכ"פ אין זה בירור. וא"כ לפ"ז גם לדעת הבית מאיר בהרמ"א בד"מ יש להקדים שם דוב כמו שכתבו דוב זאב. אך מתחלה נעמוד על דעת הד"מ). וגם לא הבנתי איך תיקן בזה במה שאי אפשר לעמוד כו' דאם בשידוע ה"ל פסול ושינוי השם ה"נ בשאינו יודע ה"ל ספק ומנלן להקל בספק שינוי השם בהמגרש עצמו. הגם שיש לתרץ ע"פ פסקי מהרא"י סימן י"ד שבש"ע סימן כ"א וע"ש בג"פ ס"ק קי"ג מ"מ דוחק הוא. ובס"ש בש"א בשם כרמי דף מ"ו סע"ב כתב אבל היכא שיש לו ב' שמות מובהקים כגון שמלקיחים לו שני שמות במילתו כו' לא קורין דמתקרי. אלא שם הרגיל קודם. כמו יעקב מאיר. שכל העולם קורין לו יעקב רק לס"ת קורין בשני שמות יעקב מאיר ולענין גט נמי יעקב מאיר עכ"ד בעל זכרון משה ז"ל עכ"ל הס"ש. והנה מדכתב אלא שם הרגיל קודם. משמע הוא הדין אם שם הרגיל הוא מאיר אזי כותבים מאיר יעקב. והטעם י"ל דאף שבמילתו הקדימו שם יעקב. מ"מ אנו הולכים בתר קריאה דעכשיו שהוחזק בשם מאיר. ע"כ יש להקדימו ומפני שמ"מ לא נעקר שם יעקב לגמרי.

ע"כ מציגין אותו אח"כ לומר שיש לו שם יעקב ג"כ. ואין מוכרח שנקרא מאיר יעקב. אלא שמפרשין וכותבין השמות שיש לו היינו מאיר וגם יעקב. ואין הפירוש שנקרא כן דוקא בשני שמות רצופין מאיר יעקב. כ"א שיש לו שני שמות אלו:

קיצור כשכתב בגט פלונית בת בער לא היה צריך מדינא אף לכתחלה לכתוב שמו העצם של אביה רק ממנהגא לבד לכן י"ל שאין שינוי קל פוסל בו בפרט כשאפ"ל ג"כ שאין זה שינוי כלל וכמו בנד"ז. והנה כשנקרא ראובן שמעון והפך הסדר בגט שמעון ראובן משמע בג"פ ס"ק ס"ג דהוי פסולא דרבנן וצ"ע וגם פסולא דרבנן דשינה שמו חמור טובא. אך מה שהפך בנד"ז סדר השמות דוב זאב קיל יותר כיון ששם זאב נשתקע לגמרי אין השינוי ניכר כלל. והד"מ סימן קכ"ט ס"ק י"ט והס"ש בשם כרמי ס"ל בשני שמות שניתנו לו במילתו אפילו לא נשתקע השם הראשון רק שנקרא בפי כל ומורגל בשם השני מקדימין שם השני בגט וכותבין שניהם בלא דמתקרי'. ומפרשים מ"ש בגט ב' השמות לא שנקרא בשניהם יחד דוקא כ"א שיש לו שני שמות אלו (ומה שחשש רו"מ משום דשם זאב הוא שם הנשתקע עיין לקמן סוף תשובה זו ססע"י י"א דאין לפסול הגט כלל מחמת זה בשם אביו כשכתב שם הקבוע ג"כ):

ד ובזה יש ליישב תשובת מהרי"ו סימן קפ"ב וז"ל מי שהי' שמו יוסף ונשתנה שמו ישראל ע"י חולי והכל קורין אותו ישראל רק כשחותם חותם יוסף ישראל וכן כשקורין אותו לתורה קורין אותו יוסף ישראל כותבין ישראל דמתקרי יוסף שם החולי עיקר עכ"ל והביא תשוב' זו הרמ"א בד"מ ס"ק י"ט. והג"פ סעיף י"ח ס"ק צ"ט הקשה ע"ז דכיון שהוא רגיל בחתימתו להקדים שם ראשון לשם שני וכן בעליית ס"ת כו' האיך יהפוך סדרן של שמות מן הרגילות לעשות עיקר טפל כו'. וצ"ל דמהרי"ו ס"ל כמ"ש אאזמו"ר הגאון נ"ע בתשו' דשרה לאה בשם הסדרי גיטין שלנו סס"י י"ט דאף שנקרא בפי כל בשני השמות ביחד אם עולה לס"ת באחד מהן לבד צריך לכתוב דמתקרי עכ"ל וכ"ש כשנקרא בפי כל באחד מהן אף שעולה לתורה בשניהם צריך לכתוב דמתקרי. וא"כ לא היה אפשר לו לכתוב השמות כסדרן יוסף ישראל דהא צריך לכתוב דמתקרי ביניהן כיון שנקרא בפי כל רק ישראל לבד. רק שיש שני דרכים אם לכתוב יוסף דמתקרי ישראל או ישראל דמתקרי יוסף וכיון שבשני האופנים לא יכתבו השני שמות כמו שחותם ונקרא לתורה בלא דמתקרי כ"א שיכתבו דמתקרי. לכן בחר לכתוב ישראל דמתקרי יוסף כדי להקדים שם ישראל שהוא שם החולי וגם נקרא בפי כל בו לבד. ועכ"פ נשמע ממנו דס"ל דמה שמהפך סדר השמות אינו פוסל כאשר השמות מחולקין זה מזה. ומ"מ הג"פ שם נחלק עליו וס"ל לכתוב יוסף דמתקרי ישראל. וא"כ לדעת מהרי"ו גם בנדון שאילתינו

אף שנקרא במילתו בשניהם יחד זאב דוב מ"מ עכשיו נחלקו השמות ונקרא דוב לבד ולא נקרא כלל זאב וכיון ששם דוב נחלק לשם בפ"ע אזי גם זאב ה"ל שם בפ"ע לדעת הסדרי גיטין סימן י"ט הנ"ל לפי' אאזמ"ור נ"ע דקאי אף על שמות הלידה וכ"ד התורת גיטין סעי' י"ד ס"ק כ' וא"כ היה ראוי לכתוב דמתקרי דוב דמתקרי זאב ולהקדים שם דוב מטעם שהוא עיקרי. וא"כ מה שהקדימו שם דוב לשם זאב בגט נכון לפ"ד מהרי"ו. רק זהו אם כתבו דמתקרי זאב. אבל כשכתבו שניהן רצופין בלא דמתקרי יש לומר שיפרשו שנקרא כן כפי שנכתב בשניהן יחד דוב זאב וזה אינו שכשנקרא בשניהן יחד במילתו נקרא זאב דוב וה"ל שינוי. אך ע"ז יש להשיב דהא מוכרח מדברי הד"מ ס"ק י"ט והב"ש בשם כרמי. שכאשר כותבין שני השמות רצופין אין מוכרח הפירוש שנקרא בשניהם יחד. אלא יש לפרש ג"כ שמקצתן קורים לו שם זה ומקצתן שם השני כמשנ"ת למעלה סעיף ג'. וא"כ ה"נ נפרש מ"ש דוב זאב אין הפירוש שנקרא כן בשניהם רצופים אלא שנקרא דוב וגם יש לו שם זאב כנ"ל:

קיצור מ"ש מהרי"ו לכתוב ישראל דמתקריא יוסף אף שבחתימה מקדים יוסף. וה"ל הפוך סדר השמות אלא לפי שמאחר שצריך לכתוב דמתקרי ביניהם דה"ל שני שמות מחולקים אין קפידא מה שמהפך הסדר והיינו כיון שישראל עיקרי יותר. מיהו הג"פ נחלק עליו. עכ"פ לפ"ד מהרי"ו גם בנ"ד י"ל דוב וזאב עכשיו הם שני שמות מחולקים ואילו כתב דמתקרי ביניהם היה ראוי להקדים דוב לזאב ואם משום שלא כתב דמתקרי. הרי י"א דגם כשכותב שני שמות רצופין בלא דמתקרי יסבול ג"כ הפירוש של דמתקרי:

ה והנה זה הסברא דכשכותבין שני שמות רצופין בלא דמתקרי יסבול גם הפירוש כאילו כתב דמתקרי נ' זהו מחלוקת התה"ד סימן רל"ד ומהרי"ק שרש צ"ח הובאו ב"י סימן קכ"ט בד"ה מי שיש לו ב' שמות. דממהרי"ק נראה דס"ל שהפירוש שנקרא בשני השמות רצופין. והתה"ד ס"ל דיש לפרש ג"כ שמקצת קורין לו בשם זה בלבד ומקצת קורין לו בשם השני וכאילו כתב פלוני דמתקרי פלוני ה"נ אף שלא כתב דמתקרי יסבול פי' זה ג"כ. ונ' מהב"י שם דמהרי"ק ג"כ אינו שולל פי' זה לגמרי דהא כשבעיר אחת מקצתן קורין לו בשם אחד ומקצתן בשם השני מכשיר מהרי"ק ג"כ לדעת הב"י כשכתב בלא דמתקרי אלמא דמהרי"ק ג"כ ס"ל שיכול לסבול הפי' כאילו כ' דמתקרי. רק הרמ"א בד"מ ס"ק ט"ו נחלק ע"ז דהתה"ד ג"כ אינו מכשיר אלא משום שנקרא לס"ת בשניהם. ואין מוכרח דהא עינינו רואים שכל אדם חותם א"ע באגרות ושטרות שני שמותיו רצופין בלא דמתקרי אף שאינו נקרא כלל בשניהם יחד כי כל מי שיש לו שם עצם וכינוי כמו דוב בער זאב וואלף חותם כך אף שנקרא בפי כל רק בער ולתורה רק דוב. הרי מוכרח

דאף שחותם שני שמות רצופין הפירוש הוא כאילו כתב דמתקרי. ועיין בג"פ סס"ק ס"א דהתה"ד מכשיר אפילו אם נקרא במקום הנתינה יעקב ובמקום הכתיבה משה וכ' יעקב משה מכשיר ובשו"ת בית אפרים חאה"ע סימן פ"א דקנ"ד ע"ב פי' שלהתה"ד יש להכשיר אף כשאינו עולה לס"ת בשני השמות כ"א בשם אחד. וא"כ יש ליישב ד' הד"מ ס"ק י"ט והס"ש בשם הז"מ בשם כרמי דס"ל כהתה"ד. והיוצא לדינא בענין הפוך סדר השמות דאם נקרא לעולם בשני השמות יחד. כגון אברהם יצחק. ושינה וכ' יצחק אברהם הוי שינוי גמור. ומ"מ בג"פ ס"ק ס"ג משמע דאינו שינוי גמור מדאורייתא ובס"ק צ"ט משמע דמסתפק שהגט בטל. אבל אם נקרא ג"כ בשם אחד בפ"ע כגון שנקרא בפי כל יצחק לבד ובס"ת עולה בשניהם אזי אם כ' בגט יצחק אברהם י"ל שאינו שינוי כלל. דכיון שנקרא בפ"כ בשם אחד ה"ל כאילו הם לו שני שמות מחולקין ואם כ' יצחק דמתקרי אברהם הגט כשר לפ"ד מהרי"ו וא"כ גם כשכתב שניהם רצופין בלא דמתקרי הרי זה סובל הפירוש ג"כ שהם ב' שמות כנ"ל כ"נ מדברי הד"מ ס"ק י"ט והס"ש וכמש"ל סעיף ג'. ועי' מ"ש לקמן בשם שו"ת בית אפרים סימן פ"ה שלדבריו אם כ' יצחק דמתקרי אברהם הגט פסול אבל אם כ' יצחק אברהם כשר. וא"כ לפ"ז בנ"ד שכ' דוב זאב והפך סדר השמות שניתנו לו במילתו זאב דוב אין זה שינוי כיון שעכשיו נקרא לתורה רק דוב לבד. וזאב אינו נקרא רק שכותבו מפני שנקרא בו בשכבר א"כ ה"ל כאילו יש לו שני שמות מחולקים ולכן כשר כשכתב דוב זאב וכמש"ל סעיף ד':

קיצור מהתה"ד סימן רל"ד משמע דגם כשכותב יעקב משה בלא דמתקרי ביניהם עכ"ז יסבול ג"כ הפירוש שמקצת קורין לו יעקב ומקצת משה. ולא שנקרא בשניהם יחד דוקא. ולכן כשר אף כשעולה לתורה ג"כ רק בשם אחד. ולהב"י גם מהרי"ק אינו חולק. ולכן אם הפך סדר השמות כגון מי שנקרא ממילתו יעקב מאיר וכ' מאיר יעקב משום שעכשיו נק' בפי כל רק מאיר לבד רק לס"ת עולה בשניהם י"ל אין הפוך זה פוסל אף שלא נקרא כלל כך מאיר יעקב כ"א מאיר לבד או יעקב מאיר מ"מ הרי מ"ש בגט מאיר יעקב סובל הפירוש שנקרא מאיר לבד וגם נק' יעקב וכאילו כתב מאיר דמתקרי יעקב שזה י"ל דכשר כמ"ש מהרי"ו. וכ"מ דעת הת"ג סימן קכ"ט סעיף י"ד בחידושים ס"ק ך' ואם נתחלקים לפעמים כגון שעולה לתורה וחותם בשניהם ונק' בפי כל בשם אחד או להפך כותבין פלוני דמתקרי פלוני והשם שעולה בו ראשון לתורה הוא עיקר ועל השני כותב דמתקרי עכ"ל. ולכן בנ"ד שכתב דוב זאב י"ל שאין זה שינוי כלל כיון שעכשיו נקרא רק דוב:

ו ומ"מ יש חולקים ע"ז. והם שני סברות להחמיר הא' שהג"פ ס"ק צ"ט חולק על תשו' מהרי"ו וא"כ אפילו כתב דמתקרי פסול לדבריו כשהפך הסדר. הב' דכ"ש כשכתב בלא

דמתקרי ביניהם דלמהרי"ק משמע הפירוש שנק' כך בשניהם וחולק על תה"ד לפ"ד הג"פ ס"ק ס"א שחלק על פשרת הב"י וכ"ד המכמ"א שע"ד סימן ט' שאף כשהכתיבה ונתינה במקום אחד אומר מהרי"ק. ולפ"ד הד"מ ס"ק ט"ו גם התה"ד אינו מכשיר רק כשנק' לתורה בשניהם יחד וכ"ד המכמ"א שם ובמחכ"ת לא ראה שקדמו הד"מ בסברא זו. הג' דהט"ג ס"ל בכה"ג שנקרא בפ"כ באחד משני שמות ועולה לס"ת בשניהם יכתוב אברהם יצחק דמתקרי יצחק. או יצחק דמתקרי אברהם יצחק. אבל אם יכתוב השם שנקרא בו אף אם הוא ראשון ועל השני לבד דמתקרי ס"ל הגט פסול כיון שאין קורא לו בשם השני לבד כ"כ בלקוטי שמות סעיף ב'. א"כ אפילו דוב דמתקרי זאב פסול לדבריו כיון שלא נקרא זאב לבד מכש"כ כשכתב בלא דמתקרי. מיהו זה אינו דלדבריו בתשו' סימן פ"ה כשכתב בלא דמתקרי עדיף בכה"ג וכדלקמן. אך עכ"פ יש צד להקל עפמ"ש בג"פ סימן קכ"ח סס"ק גימל אם נכתב בבלבול ויש לו שני משמעות דמיקריא הכי מסכים לפי האמת ומיקריא הכי לשינוי ה"ל כמאן דליתי' ואין לחוש לפוסלו משום שינה כו' ע"ש ואף שכתב כן רק בשם עירו ועירה דאם לא כתבו כשר. משא"כ בשמו ושמה פסול דה"ל כאילו לא נכתב שמו ושמה. מ"מ הכא שאני דהבלבול אינו אלא בשמות דוב זאב אבל מתחלה נכתב בו כהוגן החניכא שהכל קורין לו בה היינו בער. וסגי בה לבד לפ"ד התוספות והרא"ש והטוש"ע והב"ש. א"כ אם נאמר דשמות דוב זאב ה"ל כמאן דליתיה ודאי הגט כשר. וא"כ להג"פ שכ"כ בשם מהריב"ל ח"ג סימן ט' דהיכא דמיקריא הכי ומיקריא הכי ה"ל כאילו לא נכתב יש להקל בנד"ז דהא עכ"פ יש ספק אם חשוב שינוי כנ"ל ע"פ דעת התה"ד ומהרי"ו והמצאתי כ' שבד"מ ס"ק י"ט והזי"מ בשם כרמי. וא"כ אף שי"א דחשוב שינוי י"ל דה"ל כאילו מיקריא הכי ומיקריא הכי. ועוד שי"ל שהחניכא שהכל קורין לו בה שנכתבה תחלה בטוב היינו בער היא מסייע לצדד שגם מ"ש דוב זאב אינו שינוי ולפרש כדרך שפירשנו שלא יהיה שינוי דכה"ג כ' בתשו' מהר"א ששון סימן למ"ד בענין וידה דמתקריא זויי וכתב בגט דמתקריא זוהי. וז"ל דף נ"א ע"ב וע"ל טעם נכון להתיר את האשה הזאת והוא שאף שנניח ונאמר ששם זוהי לא נכתב כראוי והיה אפשר לומר דמיפסיל היינו כשלא היה נכתב אלא שם זוהי לבדו ואע"פ שהיו כתוב בגט וכל שום כו' מ"מ היה אפשר לומר דלא מהני. אמנם בנ"ד שבגט כתב וידה דמתקרי זוהי. הנה אע"פ שיהיה עולה בדעת שהשם הזה יהיה נאמר לדבר אחר הנה כאן כיון דכתביה על שם וידה דמתקרי זוהי א"כ מורה ששם זוהי זה הוא שם וידה עצמו ואם נכתב בשינוי הה"א לא יבואו לטעות כו' וזה נ"ל דבר נכון וחילוק אמיתי עכ"ל והביאו המכמ"א שע"ד סס"י כ"ה והנראה כי זויי הוא הלעז של וידה. וכמו בער לגבי דוב. וחיים

ביבנאטי. ולכן שם וידה מורה דמ"ש זוהי הפי' זויי כו' ואינו נפסל מחמת שינוי היו"ד על ה"א. וכך י"ל בנד"ז כיון שכתב החניכא שהכל קורין לו בה היינו בער זה יעיד שגם מ"ש דוב זאב הוא איש זה. אף שנקרא רק דוב נפרש שנקרא בשכבר זאב כמו שהוא האמת: **קיצור** שיש חולקים וס"ל דהוה שינוי כי הם לא יכנסו בדחוקים ומפרשים דנקרא דוב זאב ביחד וזהו הפוך סדר השמות. אלא כיון שעכ"פ לקצת פוסקים יש לפרש שאין זה שינוי א"כ הוא דומה למ"ש הג"פ סימן קכ"ח סס"ק גימל אם נכתב בבלבול ויש לו שני משמעות כו' הכל כמאן דליתי' וא"כ ה"נ ה"ל שמות דוב זאב כמו שלא נכתבו ונשאר שם בער. ועוד די"ל ששם בער יגיד על הנך שמות דוב זאב לפרשן כמו שהן:

ז וראיתי בשו"ת בית אפרים סימן פ"ה גבי שאלה דשא סימן טובא ונקרא בפי כל טובא. שהאריך בדברי הד"מ ס"ק י"ט שהבאתי לעיל ופי' דבריו ג"כ דהיינו אף שנקרא בפי כל בשם השני מקדימין אותו כגון שנקרא בשעת מילתו ראובן שמעון ועכשיו נקרא בפי העולם שמעון לכן נעשה שם זה עיקר וכותבין שמעון ראובן ע"ש דקנ"ט סוף עמוד שני. שהקשה שם ע"ז כיון שמעולם לא נקרא בסדר הזה הו"ל שינוי השם ופסול כמ"ש הג"פ ס"ק צ"ט ותירץ ע"ז שם דקנ"ט ע"א סד"ה וראיתי בג"פ. וכיון דאלו השמות נכתבו בגט סגי בהכי דהא לא כתיב בהו חוקה שיהיו סדרן מעכב כו' ולפ"ז א"ש נמי מ"ש בס"ג שהביא הד"מ שיש לכתוב שם שקורין בו תחלה דע"כ פירושו שנקרא בשם השני לבד ומקדימין אותו וכבר כתבתי שזה צ"ע דאיך נהפוך סדר השמות דהא בשמות הלידה מלתא דפשיטא שאין להפך וכמ"ש הג"פ ולפמ"ש י"ל דגם בשמות הלידה שאין מקום לכתוב דמתקרי לפי שהם שמות העצם ולא נקרא בכל אחד בפ"ע לבד מ"מ אם רגיל בשם הב' לבד שפיר יש להקדימו כו' ודרך הוא במי שנקרא בשני שמות דקרו ליה ועני בין שקורין אותו כסדר הזה או בהפך רק שאין להפוך מחמת קריאת העולם דאיכא לעז כשיראו בגט שלא כמו שהוא נכתב הוא נקרא ולפיכך כשהוא רגיל להיות נקרא בשם אחד אין כאן לעז דדוקא כשאין יתרון לשם אחד על חבירו ושניהם מלידה אז כיון שאין טעם להפך זה יש חשש לעז כו'. משא"כ כשיש טעם להפך זה אין חשש לעז שיכירו כי זו היא שעמדה לו לפתוח בו ראשון עכ"ל התשו' בית אפרים והאריך. וגם הביא ראיה לזה מתשו' רמ"א סימן פ"ד גבי אסתר פעסלין ובפניה קורין אותה פעסלין לבד דפסקו לכתוב פעסלין אסתר. (ועיין מזה בב"ש ס"ק ל"א). וע"ש עוד דקנ"ט עמוד שני ד"ה וחוזרני וד"ה וגדולה מזו. והנה כ"ז אף לשטתו שאם כתב טובא דמתקריא שא סימן פסול אעפ"כ אם כ' טובא שא סימן כשר. והת"ג חולק ע"ז דאם כתב טובא דמתקריא שא סימן כשר כיון שנקרא' בשם טובא בפני עצמו ע"פ רוב כדמוכח מדבריו סעיף י"ד ס"ק ך'. ולכתחלה

ודאי יש לנהוג כמ"ש הטיב גיטין בלקוטי שמות שלו. מ"מ עכ"פ לפ"ז בנד"ז שכתב דוב זאב אין כאן שינוי מה שהקדימו שם דוב כיון שרגיל בו לגבי זאב שהרי נק' לתורה דוב ומסתמא חותם כן. ושם זאב דוב אין קורא בו כעת כ"א בשכבר נקרא כן. א"כ לא גרע מדין פעסלין אסתר ומדין טובא שא סימן הנ"ל ואע"פ שלמעשה פסק הב"א בענין טובא שא סימן באופן אחר כמו שהביא בלקוטי שמות סעיף ט"ו. היינו לענין לכתחלה אבל לענין דיעבד ובפרט כנ"ד ששם בער נכתב תחלה בטוב נראה מדבריו בתשו' הנ"ל שיש להקל. אך מדברי הבית מאיר סעיף י"ד שהבאתי לעיל סעיף ג' נראה דלא ס"ל כן בפי' ד' הד"מ ס"ק י"ט הנ"ל:

קיצור שגם בתשובת בית אפרים סימן פ"ה פסק כמו שכתבתי לעיל סעיף ג' בפי' דברי הד"מ ס"ק י"ט שמי שנק' בשעת מילתו ראובן שמעון ונק' אח"כ בשם שמעון. יכתבו שמעון ראובן ושכ"ד גדול אחד בתשו' רמ"א סימן פ"ד. ואף שלמעשה פסק לכתוב באופן אחר מ"מ לענין נ"ד דוב זאב שנכתב תחלה השם שנקרא בו בפי כל בער היה נראה דאין לחוש ובפרט כשכבר נשאת:

ח אמנם לענין מעשה עדיין יש לחוש כיון שנכתב עליהם דמתקרי דוב זאב משמע קצת שנקרא בשני השמות יחד ממש. אף שגם ע"ז יש להשיב דהא אדרבה מנהגינו לכתוב דמתקרי על שם הטפל שאינו נקרא בו כ"כ והשם שנקרא בו תמיד מקדימין לכותבו בלא דמתקרי. א"כ ע"כ אין אנו מפרשים דמתקרי לומר שנקרא כן תמיד אלא דמתקרי כן לפעמים. וא"כ כשנכתב דמתקרי דוב זאב יש לפרש כאילו היה כתוב דוב זאב בלתי דמתקרי. עכ"ז בלא"ה וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה. ומה גם שהג"פ והבית מאיר לא ס"ל כתשו' בית אפרים סימן פ"ה הנ"ל וגם הוא עצמו כתב כן רק להלכה ולא למעשה. לכן אילו היה שאילה זו בשם המגרש עצמו היה קשה הדבר וצע"ג. אך בנ"ד יש עוד שני טעמים עצומים להקל מלבד כל הנ"ל הטעם הא' דהאב אינו נאמן כמו לא כל הימנו מן הראשון כו' כיון שהוחזקה גרושה כד"ת שהרי כ' בב"י סימן קכ"ט בד"ה לענין שם אביו. אבל ראיתי נוהגים לכתוב שם אביו על פיו עכ"ל. וכן שם אבי האשה על פיה כמ"ש בתשו' מהרי"ו וכ"כ רמ"א בהג"ה בש"ע סימן ק"כ ס"ג וע"ש בחמ"ח סס"ק יו"ד ובב"ש סק"ו דשם אביו כותבים ע"פ עצמו אפילו לא הוחזק שלשים יום. ועיין בג"פ סימן ק' ס"ק י"ח דבתשו' מהרי"ו סימן ק"צ דקדק מדברי התוס' פרק הזורק(ד"פ ע"א) ד"ה ושם עירו ותדע כי כמה פעמים כותבים מקום הלידה ע"פ הבעל או האשה ואם שינה פסול לא היה נכון לכותבו אלא ע"פ עדים כו' עכ"ל התוס' משמע מהכא דאין לכתוב שם אביו ע"פ עצמו וכן אבי האשה על פיה. והנה מה דסיים מהרי"ו שם ורפיא בידיה

דכי דייקת לשון התוספות משמע דאי עביד לגלויי לק"מ הא דכותבין ע"פ עצמן. אין דבריו מוכרחים כי כלפי מ"ש התוספות תחלה להצריך עדים ממש על שם אביו ע"ז כתב ולא דמי לאשתמודעינהו כו' אבל ע"פ עצמו ממש אפילו דמי לאשתמודעינהו אינו נאמן ועי' במכמ"א שע"ד סימן ל"ד ו סימן ל"א. ועיין מזה בשו"ת עה"ג סס"י נ"ה שהביא ד' מהרי"ו הנ"ל וחלק עליו מטעם הנ"ל דגבי ואשתמודעינהו דוקא ע"פ קרוב ולא ע"פ עצמו. אלא שהוכיח מזה דבאמת אם שינה שם אביו כשר וכבר השיגו חמיו בתשו' צ"צ סימן פ"ג ועל ראייתו הנ"ל יש להשיב משם עירו דכותבין ע"פ עצמו להרשב"א אף דאם שינה פסול ותצא מזה ומזה אבל עכ"פ מ"מ נהגו לכתוב ע"פ עצמן וכ"כ הפר"ח סימן ק"כ ועיין בב"י סס"י קכ"ח בד"ה כתב הר"ן בפ' גט פשוט שנחלקו הראב"ד והרשב"א אם מאמינין אותו על שם עירו או צריך להביא ראיה. וכיון שנכתב שם אביה על פיה ומסתמא אמרה כמו שאומרת עכשיו שאמרה להמסדר הגט קודם כתיבת הגט ששמעה מאביו כמה פעמים שיש לו עוד שם וואלף. וא"א לברר הענין על בוריו עכ"ל מע"ל במכתבו. ור"ל שאינו ידוע איזה שם קודם. וא"כ מדינא היה צריך להקדים שם דוב כנ"ל ססע"י ג' בשם הבית מאיר. שכשאי אפשר לעמוד על העיקר איך היו סדר השמות יש להקדים השם שקורין לו בו דהיינו שם דוב יקדים לשם זאב. ואולי מ"ש רו"מ וא"א לברר הענין על בוריו. אינו מדברי האשה כ"א דברי רו"מ. עכ"פ ודאי אמת כמ"ש המסדר שמסתמא אמרה לו האשה כן קודם כתיבת הגט עכ"ל רו"מ והיינו שאמ"ל האשה לכתוב דוב זאב. ולכל הפחות היה הענין שא"א לעמוד על סדר השמות וא"כ מאחר שהוחזקה גרושה כד"ת. וכ"ש שכבר נשאת. איך ע"פ דברי מסל"ת של אביה שאמר שמעריסה קראו אותו וואלף בער וכן היו קוראים אותו לפעמים בעודו דר במחוז ווילנא שכניו וב"ב היודעים מזה השם רק עיקר שמו מעולם שם דוב לבד עכ"ל. איך עפ"ז יעשו פקפוק וחששא לאשה היושבת תחת בעלה בהיתר. הלא אפילו עד א' כשר אינו כלום כ"ש אביה שפסול לעדות לה. ומשנה שלימה שנינו פ"ג דקדושין דף ס"ד ע"א) קדשתיה וגרשתיה כשהיא קטנה והרי היא גדולה אינו נאמן. והובא בש"ע סס"י ל"ז סכ"ו וכ' בחמ"ח ס"ק מ"ד נראה דמכ"ש אם אמר קדשתיה בלבד כשהיתה קטנה דאינו נאמן לאוסרה וכ"כ בכנה"ג בהגהת הטור שם סס"י ל"ז בשם שו"ת משפטי שמואל סימן קכ"ד. וכ"ש הכא שכבר נשאת בהיתר ויושבת תחת בעלה. והרי אפילו קלא דבתר נישואין לא חיישינן ליה. פב"ת דגיטין (דפ"ח סע"ב). ובש"ע סס"י מ"ו ס"ח. וקלא עדיף מעד אחד וע"ש בחמ"ח ס"ק י"ז וב"ש ס"ק כ"ב דאפילו היא מודה להקול אינה נאמנת משורש הדין לאסור עצמה על בעלה. כ"ש הכא דגם עכשיו היא אינה אומרת שנק' האב זאב דוב. ואם

משום שאמרה כן בשם אביה ואיתא בש"ע אה"ע סימן י"ז ס"ח אבל אם בא העד שאמרה בשמו כו' ובחמ"ח שם ס"ק י"ז פי' אפילו בא אחר שהתירוה לינשא כו'. הנה באמת שרש דין זה במחלוקת שנויה דבירושלמי לא משמע כן כמבואר בהר"ן פרק המדיר וכן הריא"ז בש"ג חולק ע"ז. אך אין לחלוק על פסק הש"ע. מ"מ י"ל היינו רק אחר שהתירוה לינשא אבל בנשאת ממש שוב אין הראשון נאמן. דאינו בדין שאשה היושבת תחת בעלה בהיתר גמור תצא ע"פ עד אחד. וכן מצאתי בכנה"ג סימן י"ז בהגהת הטור סימן תנ"ז שהביא הרבה פוסקים דחולקים על הרמב"ן שממנו מקור ד' הש"ע סימן י"ז סעיף ח' הנ"ל והחולקים הם ריא"ז בש"ג פרק האשה שלום ומהרי"ל בתשו' סימן ע"ד ושכ"כ מהר"י מינץ בתשו' סימן י"ד בשם האגודה וראבי"ה ושכ"ד הב"י בתשו'. ואע"פ שהעלה שמ"מ ראוי להחמיר בערוה החמורה מ"מ סיים וז"ל ומ"מ הדבר פשוט אצלי דלכ"ע אם נשאת ואח"כ בא העד והכחישה דלא תצא עכ"ל. גם עיין בק"ע סעיף ש"ה והנה היא נק' עד כשר שהרי נהגו לכתוב שם אביה על פיה ואביה נק' עד פסול להעיד לה. גם י"ל דוקא בעד מפי עד שייך לומר שמא העד הראשון שיקר בשביל איזו הנאה אבל הכא אין לה שום נפקותא אם נק' אביה זאב דוב או דוב זאב. ומה לה לשקר. א"ו קושטא קאמרה. ועוד מכיון שאמרה כן בשעה שנוגע למעשה רב שעושים מעשה רב ע"פ דבורה ונוגע לה מסתמא דקדקה היטב. ועדיף טובא מדבור האב שאמר במסל"ת וכדאיתא בגמ' בגיטין ס"פ התקבל (דס"ז סע"א) מעשה לא עבדי דבורא אמרי. וכ' התוספות שם סד"ה דבורא דהיכא שע"י הדבור נגמר הדבר חשיב מעשה וכ"כ רש"י יעידו שקר חשוב מעשה. א"כ מה שהעידה שכן שם אביה חשוב מעשה ועדיף ממסל"ת של האב:

קיצור כיון שנכתב על פיה שם אביה והוחזקה גרושה וכ"ש שכבר נשאת שוב אין אביה נאמן לומר ששינו שמו שממילתו. דאפילו בעמפ"ע והראשון מכחישו כשכבר נשאת לכ"ע לא תצא כמ"ש בכנה"ג:

ט ועוד נראה לדמותו להא דתנן פרק הזורק (דף פ') כתב סופר גט לאיש ושובר לאשה כו' אם לאלתר יצא אין זה גט ואם לאחר זמן יצא ה"ז גט לא כל הימנו מן הראשון לאבד זכותו של שני. וכמו שפסק בטוש"ע סימן קנ"א שאם לא ערער הבעל עד אחר שנשאת אינו נאמן. והרי התם יש ראיה גדולה שדבריו אמת ממה שהגט יוצא מתחת ידו והשובר מיד האשה ואעפ"כ אינן נאמנים. ותמיהני מה שבטוש"ע לא נזכר מה שהשובר יוצא מתח"י האשה. והרי הרי"ף והרא"ש כ' כן. וגם רבינו ירוחם נכ"ד ח"ב העתיק כן כמ"ש במשנה. וראיתי שבהרמב"ם פ"י מה"ג דין י"א מבואר כמ"ש הטוש"ע. וגם עליו יש לתמוה כן. דמנ"ל לשנות מלשון המשנה. וביש"ש פרק הזורק סימן י"ד העתיק ג"כ

ושובר מיד האשה. הרי עכ"פ שהוחזקה גרושה כדת ונשאת אף שלאחר זמן יצא איזו ערער אף שיש לו רגלים לדבר אינו כלום כל שאין בו עדות ממש. ואף שהתם היה קצת ריעותא דהא איבעי לה לאקרויי לגיטא כדאיתא ביבמות (דף צ"א ע"ב) ועיין מזה בתוספות פרק שני דגיטין (דף י"ט ע"ב). אפ"ה כיון בדיעבד כשר לא מחזקינן ריעותא משום זה. והארכתי מדין משנה זו במקום אחר במעשה שאירע שהמסדר עצמו קרא ערער אחר שנשאת שהיה שינוי שם בהגט. וא"כ כמ"כ בנד"ז שנתגרשה כדת ולפי מה שאביה מוחזק שמו במדינתכם מקום הכתיבה והנתינה אין שום שינוי שם בגט. אלא שאומר שלפי סדר השמות שניתנו לו במילתו יש כאן הפך סדר השמות ע"ז י"ל לא כל הימנו לאבד זכותו של שני. וכ"ש שרו"מ שאל ממנו רק במסל"ת ואילו היה חוקרו היטב אפשר שגם אצלו לא היה ברור שקראוהו במילתו וואלף בער דאפשר קראוהו בער וואלף שהרי כ"ע קרו ליה רק בער. א"כ יש לתלות יותר שזהו שמו העיקרי שניתן לו במילתו. עכ"פ כיון שנתגרשה כד"ת וכתבו שמות אביה על פיה ואנו רואים שבשם שנקרא בפי כל אמרה האמת כמ"כ י"ל שהכל אמת כדין. וכיון שנשאת כדין שוב אין ממש בדברי אביה שנאמרו במסל"ת ואינן ברורים. ועיין ב"ש סימן קנ"א סס"ק ב' דא"צ גט מהראשון וז"ל ואף לפמ"ש בפסקי מהרא"י דאין חשש לעז מה שהראשון נותן גט אחר כמ"ש בסימן הקודם (בש"ע סימן ק"נ ססע"י א' בהג"ה) היינו בספק גט או בפסול מחמת הדין אבל בכה"ג דהוא אינו נאמן לומר שלא גירש ואינו יכול לאבד זכותו של שני תו אינו נאמן ולא פלגינן דבורא עכ"ל:

קיצור דעוד יש לדמותו לדין המשנה פרק הזורק כתב סופר גט לאיש כו' עד לא כל הימנו מן הראשון לאבד זכותו של שני. כ"ש הכא שי"ל דאין אביה נאמן. וכ"ש שלא נחקר כלל שאפשר גם לדבריו אין זה ברור כלל:

י הא חדא להקל. הטעם הב' עפמ"ש התוס' גיטין פרק הזורק (דף פ' ע"א) בשם ר"י שאם שינה מקום הלידה כשר דיעבד כיון שא"צ לכותבו. וה"נ שם שעלה בו האב לתורה נ' דלא היה צריך לכותבו כלל. דהא יש הרבה אחרונים ס"ל דא"צ לכתוב כינוי האבות רק בשם המגרש ממש צריך לכתוב כל שמותיו אבל בשם אביו א"צ לפרש כל שמותיו ודי שיכתוב שם העצם ואף דרמ"א כתב סימן קכ"ט ס"י שנוהגין לכתוב ג"כ כינוי האבות. מ"מ בנד"ז שנקרא בפי כל רק בשם הכינוי בער לבד ולא נקרא בשם הקדש דוב רק כשעולה לתורה. א"כ י"ל דהיה די מדינא לכתוב רק בער לבד וכמ"ש מזה לעיל סעיף ב'. א"כ לפ"ז אפי' לכתחלה לא היה צריך לכתוב מדינא רק חניכא זו וכיון שכן ה"ל שם הקדש דאביו כמו שם הלידה שא"צ לכותבו אפילו לכתחלה ולכן אם שינה בו י"ל

דכשר כמו בשינה שם הלידה. והנה הפנ"י בחי' בגיטין שם והתשו' פמ"א ח"א סימן כ"ב והמכמ"א שע"ד סימן ז"ך כולם פי' דר"י לא הכשיר רק בשינה שם הלידה משום דא"צ לכותבו אפי' לכתחלה רק ממנהגא ולא מדינא משא"כ בדבר שצריך לכותבו לכתחלה מדינא מודה ר"י דאם שינה פסל. וכבר נת' שבנד"ז ג"כ אפילו לכתחלה לא היה צריך לכותבו כלל מדינא. לכן י"ל דכשר אם שינה כנ"ל ולכן אפילו נאמין לדברי האב ונחשוב זה שהפך סדר השמות מזאב דוב לדוב זאב לשינוי גמור עכ"ז אינו פוסל כלל כיון שהשינוי בדבר שא"צ לכותבו. ואף לפמ"ש הרא"ש דטעמא דמקום לידה כיון דמקום לידת האדם אינו ידוע וגם אינו נקרא ע"ש מקום לידתו ולכן ליכא חששא ועיין במכמ"א שע"ד סימן כ"ז שהאריך בהפרש שבין שיטת התוס' בהא דשינה מקום לידה ובין שיטת הרא"ש וז"ל דף ס"ב ע"ד באופן דהתוספות והרא"ש חולקים בעיקר דין זה דלדעת התוספות ז"ל כלל גדול הוא דכל דבר שאין צורך בכתיבתו אין השינוי פוסל בו אבל לדעת הרא"ש אין זה אלא בשינוי מקום הלידה וכיוצא שאין בו חשש לעז אבל היכא דאיכא למיחש משום לעז ה"ל כשינה מקום הדירה שהוא פסול עכ"ל ועיין בב"י סימן קכ"ט (ד"ה וכ' שם עוד שחכם א') ושינה שם אביו לשינה מקום דירה דמי שהרי שם אביו ידוע לכל וכשיראו שינוי יאמרו לא זה הוא שגירש עכ"ל נראה שתופס ג"כ טעמו של הרא"ש עכ"ז היינו דוקא כששינה בשם אביו שהיה נקרא בו בפי כל אבל בנד"ז דשם שהיה אביו ידוע ונק' בו בפי כל נכתב כהוגן רק השינוי הוא בשם שלא נקרא בו אביו כ"א כשעולה לתורה שנכתב דוב זאב וג"ז אינו שינוי שהרי נקרא דוב א"כ ליכא שום לעז ג"כ. ודמי ממש למקום לידה דאפילו שינה כשר. אמנם מה שיש לחוש בזה הוא ע"פ מ"ש בתה"ד סס"י רכ"ח דל"ד מקום לידה לשם אבי העד כו' ע"ש. ובפסקיו סימן קצ"ז וא"כ ה"נ י"ל בשם דוב זאב דאבי המתגרשת נהי דאם כתב בער לבד לא היה צריך כלל לכתוב דוב זאב. נימא איפכא דאם היה כותב דוב לא היה צריך לכתוב בער. וא"כ ה"ל שינה בדבר שצריך לכותבו ול"ד כלל למקום הלידה דלעולם א"צ לכותבו כלל וכמ"ש בתה"ד שם. ובאמת שחילוק זה הוא חילוק גדול ועצום. אך עכ"ז מ"מ הרי מסיק התה"ד שם סס"י רכ"ח וז"ל אפס נראה דודאי אי הוה חתימת העדים דאורייתא כמו לרבי מאיר היה ראוי לחלק כה"ג אבל אנו דקיי"ל כר"א דאין העדים חותמים כו' אין לחלק ולדקדק כולי האי עכ"ל. וא"כ בנד"ז נמי הנה בשינה שם אביה לגמרי יש ב' דיעות אם פיסולו דאורייתא או רק דרבנן דהג"פ סימן קכ"ט ס"ק מ"ט ס"ל דהוי דרבנן ובשו"ת תודת שלמים סימן א' נחלק עליו וס"ל דבטל מדאורייתא. אמנם מ"ש הת"ש דגם העיטור אין מוכרח דס"ל דשינה שם אביו אינו פוסל וגריס בהעיטור הלכך לא מיפסל. ור"ל אם

לא כתבו. יש גורסין הלכך לא מיפסל בשינוי. והנה בנד"ז שעיקר שם אביה נכתב בטוב היינו שם בער רק בשם דוב זאב יש שינוי לדבריו. וגם השינוי בדוב זאב אינו רק הפך סדרן של שמות ולא שינוי ממש. וא"כ שם בער יעיד ע"ז שאין בהשינוי ממש. לכן שינוי כזה ודאי אינו אלא מדרבנן לכולי עלמא. וא"כ בדרבנן הא מסיק התה"ד שיש לסמוך על סברתו דה"ל כשינה שם הלידה:

קיצור שיש להקל ע"פ דעת ר"י גבי שם הלידה וכמש"ל סעיף ג' דכיון ששינה בדבר שא"צ לכותבו אף לכתחלה מדינא אין הגט נפסל בכך היכא דליכא לעז. והגם שי"ל דשם דוב לא דמי לשם לידה מטעם המבואר בתה"ד סס"י רכ"ח. מ"מ בנד"ז ששם בער נכתב בטוב אזי נ' דלכ"ע הפוך סדר השמות שעולה לתורה אינו חשוב שינוי מדאורייתא כ"א מדרבנן ובדרבנן הרי סמך התה"ד דחשוב כמו שם לידה:

יא הגם שלכאורה נראה שעדיין סברא הוא במחלוקת שנויה. בדין הגט שהיה כתוב בו בת שלמה טרנטה והכינוי של אביה טרנטו בחולם כהובא ענין זה בג"פ סימן קכ"ח סס"ק גימל. שמהרי"ט ומהרח"ש שניהם לא הסכימו להכשירו משום שהכינוי טרנטו לא היה צריך לכותבו אף לכתחלה אף שעלה על דעתם סברא זו עכ"ז דחו אותה והמכתב מאליהו שער ד' סימן למ"ד חלק עליהם דיש להכשירו מה"ט ולבסוף ביטל דעתו מפני דעתם למעשה. ואפ"ל טעם לדבריהם ע"פ החילוק שכתבתי בסעיף יו"ד בשם התה"ד מ"ש שיש לחלק בין שם הלידה ובין השינוי בשם האב של העד ומ"מ יש לצדד כמש"ש בסוף דכיון דנכתב שם שלמה כו' כנ"ל. אך איך שיהיה הדין שם באמת אדרבה משם ראיה לנ"ד להקל גם לדעת מהרי"ט ומהרח"ש שהחמירו שם דהנה ז"ל מהרח"ש המובא במכמ"א שם סימן למ"ד דס"ה ע"ב ואני בעניי אינו מספיק אצלי שום צד מאלו להתיר דאי משום דאינו צריך לכתוב בגט כינוי אבי האשה הא אשכחן מקום הלידה דהסכמת הפוסקים דא"צ לכתוב ואפ"ה בשינה יש פוסלין ואף לדעת המכשירין טעמא דדוקא בעיקר מקום הדירה הוא דאיכא חששא משום שהוא ידוע לכל וכל אדם נקרא על שם מקום דירתו וכשרואים שינוי אומרים לא הוא גירש אלא אחר הוא שגירש אבל מקום לידת האיש אינו ידוע וגם אינו נקרא על שם מקום לידתו וליכא חששא וא"כ הכא בכינוי זה דהוא ידוע שכינויו כך שלמה טרנטו וכל אדם נקרא בתוך בני אדם בכינויו כגון זה שמזכירין אותו אין מזכירין בשם שלמה לבד אלא שלמה טרנטו וכשרואים שינוי בכינויו יבואו לומר אין זה שגירש אלא אחר שכינויו כך ואע"פ שלא היה צורך לכתוב כלל בגט מ"מ כששינה איכא למיחש כמו גבי מקום הלידה וגדולה מזאת היה נראה לי דיש לפקפק אף לענין אם נשאת אע"ג דכינוי אביה אין צריך לכתוב מ"מ כל ששינה יש

להחמיר אף אם נשאת שהרי גבי מקום שם דירתו יש הרבה מרבוותא דס"ל דאין צריך לכתוב ומהרי"א בכתביו כתב אנו בכל גבולינו אין אנו נוהגין לכותבו כו' ואעפ"כ כל ששינה תצא מזה ומזה וא"כ גבי כינוי האב ג"כ איכא למימר הכי. אמנם מ"מ למעשה יראה דכיון דלא אשכחן מפורש הא דאם נשאת תצא אלא גבי שינה שמו ושמה שם עירו ושם עירה א"כ איכא למימר דבהנהו דוקא אם נשאת תצא אבל בשאר דברים שא"צ לכותבם אם שינה נשאר הדין כמו שכתב הריב"ש ז"ל שכל פסולי דרבנן אם נשאת לא תצא עכ"ל וא"כ לפ"ז בנדון דידן איכא תרי טעמי להקל לדבריו ג"כ דבנ"ד ליכא לעז כיון שאין נקרא בפי כל רק בער ושם זה נכתב בטוב. ולא דמי לכנוי טרנטו דכשקורין אותו בפי כל לא היה נקרא שלמה לבד כ"א שלמה טרנטו ע"כ כינוי טרנטו מפורסם. משא"כ השם שעולה בו לתורה שאין קורא בו רק החזן אינו ידוע כלל אם דוב לבד או דוב זאב וליכא לעז כלל. הב' דהא הסכים דעכ"פ אם נשאת לא תצא אף בנדון שלו ששייך לעז כ"ש הכא דליכא לעז הרי מבואר דגם לפ"ד מהרח"ש בנד"ז לא תצא עכ"פ אף אם נתפוס דהוה שינוי. והב' הטעם דמהרי"ט שהכשיר בגט ההוא וטעמו מבואר בג"פ סימן קכ"ח סס"ק גימ"ל משום דזה השינוי בא מחמת הלשון של ערב שהם כל מלה שהיא בחולם כותבין ה"א בסופה במקום וי"ו כמו שיראה מתרגום רבי סעדיה ומצינו במקרא אוסרי לגפן עירה וכו' וא"כ יקראו טרנטה כאילו כתוב טרנטו והביא ראיה להכשיר ממ"ש הריב"ש דיקראו הדרה מלעיל ואם הדבר מסופק דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי לא חשיב שינוי וה"ל כאילו לא הזכירו כלל זהו תורף דברי מהרי"ט בקיצור. וטעם זה שייך ג"כ כאן כאשר מבואר למעלה שיש סברא לומר דמה שנכתב דוב זאב אינו שינוי כלל. והו"ל כאילו לא הזכירו כלל וא"כ כשר לדבריו להשיאה גם לכתחלה מה"ט כנ"ל. וגדולה מזו משמע בתשובת הר"ן שהביא הב"י סס"י קכ"ח דדקדק מדבריו מהריב"ל סוף ח"ב סימן ב' דבספק אם שינה שם האב בגט אם נשאת לא תצא. הביא דבריו הג"פ סעיף יו"ד ס"ק נו"ן וס"ק מ"ט. הן אמת שזה א"א לומר אלא לדברי האומרים דשינה שם אביו אינו רק פסולא דרבנן כמו שזהו דעת הג"פ ס"ק מ"ט. אבל לדברי האומרים דהוי פסולא דאורייתא כמו שכ' בעל שו"ת תודת שלמים סימן א'. א"א להקל בספק שינה שם האב. אבל בנדון שלפנינו דנכתב שם בער בטוב יש ויש מקום להקל כתשובת הר"ן בספק שינוי שם דוב זאב. כ"ש דהכא עדיף מספק שינה כיון שאפשר לקרותו בלי שינוי. דא"כ הו"ל רק כאילו לא הזכירו כלל. ומה שחשש רו"מ משום כתיבת שם הנשתקע בשם אביו היינו שם זאב זה אין לחוש כאשר האריך בזה בשו"ת שבסוף ספר סדר אליהו על עיגונא דאתתא ב סימן י"ד דכשכתב בשם אביו שם הנשתקע עם שם

הקבוע הגט כשר והאריך בזה דאין לפסול בכתיבת שם הנשתקע אלא בשם עצמו של המגרש והמתגרשת אבל בשם אביהם לא כו' וכיון דהכא נזכר שם הקבוע בתחלה היינו שם בער ואח"כ נזכר ג"כ שם דוב אין לנו לחוש משום שם זאב אף אם הוא שם הנשתקע. ועיין עוד בתשובת הגאון מו"ה עקיבא איגר ז"ל שם סימן קי"ז נדפס מה שהשיב לו הגאון המפורסם בעה"מ ספר בית מאיר על שו"ע אה"ע שנטה דעתו להקל כשנכתב על אבי המתגרשת בת פלוני הלוי והוא לא היה לוי כלל. והדברים ק"ו בן בנו של ק"ו לנדון שלפנינו דהתם זהו שינוי גמור. משא"כ הכא שנכתבו כל שמותיו של אבי המתגרשת רק ששם השלישי משמותיו לא נכתב על הסדר זהו קיל טובא. משום שיש כמה דיעות דאין זה חשוב שינוי. (ונוסף ע"ז שגם ע"ז שאין השם השלישי כסדרן אין עדות גמור כ"א רק מדיבור הקל של אבי המתגרשת). ולכן נלע"ד פשוט שאע"פ שבתשובת נו"ב מהד"ת סימן ק"ט פסל בנכתב על אבי המתגרשת בת פ' הכהן והוא לא היה כהן. וע"ש מה שחילק בין הנדון שלו ובין הנדון של הפני יהושע שהביאו לו בשלשה חילוקים. וכל החילוקים ליכא לצד החומרא בנדון שלפנינו ג"כ. וכמו בנדון של הפני יהושע. אך בנדון שלפנינו מלבד הנך ג' חילוקים יש טעמים מספיקים להקל אף לדברי הנו"ב. כמובן מכל המבואר למעלה ואין לכפול הדברים. העולה מכל זה שלפע"ד האשה הזאת רשאי לישב עם בעלה בלי שום חשש וא"צ גט אחר כלל מבעלה הראשון.. ואין לומר שיחמירו שיתן לה בעלה הראשון גט ועכ"ז תשב אח"כ עם בעלה זה השני וכמו שפסק בשו"ע סס"י ק"נ ססע"י א' בהג"ה. כי זה מוכרח לעשות כן בגט הפסול עכ"פ מדרבנן. אבל בגט זה נ' דבדיעבד עכ"פ שכבר נשאת כשר הוא. ולא כדין גט פסול אף מדרבנן. והריב"ש בתשובה סימן ר"ו פסק בענין חתם סופר ועד דאע"ג דקיי"ל דפסול מ"מ אם נשאת לא תצא וא"צ גט מהראשון כיון שהגאונים מכשירים לכתחלה. וכמ"כ י"ל בנדון זה. ולכן נ"ל שאין להצריכה גט שני. ועדיף כן כי הנה במל"מ ר"פ יו"ד מה' גרושין משמע דלדעת תשוב' רש"י שבב"י סימן קכ"ט כל שאתה מצריכה גט שני מבעלה הראשון אתה אוסרה על בעלה השני יעו"ש. וזהו נגד דעת השו"ע סימן ק"נ הנ"ל שדבריו הם מדברי הרמב"ם ואחריו נמשך מהרא"י בפסקיו וכפי הנראה דרש"י חולק ע"ז. ונהי דאין לנו להחמיר נגד השו"ע ומהרא"י בפסקיו זהו כשצריך עכ"פ ליתן לה גט שני. וכמו בנדון דפסקי מהרא"י ע"ש. אבל בנד"ז שאין צורך לזה אין להחמיר עליה חנם כיון שהיא חומרא דאתאי לידי קולא לפי פרש"י ע"כ בכה"ג מוטב יותר לסמוך כפי הנראה משורת הדין שאין צריכה גט שני כלל. כללא דמילתא אם יסכימו עמי הרבנים דסביבותיכם והרב הג' דק' זלאטפאליע

אשר היה שאילה זו אצלו כנראה ממכתב רו"מ. הנני נמנה עמהם להתירה לישב עם בעלה בטח:

סימן רא

שם אבי המגרש דן ונקרא בפי כל דאנקיא. אם לכתוב הכינוי ואם כתבו דאינקיא ביו"ד גם אחר האל"ף:

הנה ממ"ש הב"ש בש"א אות ד' דן וא"צ לכתוב המכונה דעניל והוא מדברי הס"ש בשם מהרש"ל ביש"ש פרק השולח סימן ל"א. וא"כ כ"ש שא"צ לכתוב המכונה דאנקיא. ומה שהעירו מדברי הג"פ סס"ק ס"ז אמנם אם כ"ע קרו ליה חקין כו' כותבין בכה"ג יצחק דמתקרי חקין עכ"ל הנה הלא גם הב"ש בש"נ אות ב' הביא סברא זו ואח"כ הכריע ונ"ל בשמות אשר אין הנקודות שוין כו' אבל שמות אשר הנקודות שוין כו' הדסה הדסכן הגר הגרכן כו' א"צ לכתוב שם שניהם אלא כותב שם העריסה לבד עכ"ל ובודאי דדאנקא לגבי דן לא גרע מהדסכן לגבי הדסה וא"צ לכתוב רק דן. ובמכמ"א שע"ד סס"י כ"א מצאתי דס"ל לא כמ"ש הג"פ וז"ל בענין אבגלי אם נודע ששם הלידה שלה היתה אביגיל אף על פי שלא נקראת כן כלל אין כותבין אלא אביגיל עכ"ל. ועוד אף להג"פ לכאורה יש לצדד באיש דאע"ג דכ"ע קרו ליה דאנקא הרי עולה לתורה ודאי בשם דן וכן חותם ודאי באגרות ושטרות אם כן אמאי לא יחשב זה כמו דפורתא קרו ליה דן דבכהאי גונא ס"ל לו ז"ל ג"כ דא"צ לכתוב רק שם העצם ולא שם דנערות כו' ואין הפנאי מסכים לעיין בזה כי בלאו הכי בנד"ז שהוא בשם האב ודאי די לכתחלה לכ"ע בעצם השם וא"צ לכתוב שם דנערות. ואם משום דיש לדנקיא שם קדש אחר כמ"ש בב"ש שם דוד המכונה דנקיא. וכתב הב"ש ב סימן קך"ט ס"ק ך"ז דבכה"ג יש לכתוב הכינוי. וכ"כ בש"א אות א' גבי אייזיק. הנה הט"ג שם ס"ק כ"ח גמגם ע"ז וגם לפמ"ש הב"ש בהכללים סעיף ח' ודווקא אם יש באותו מקום כו' ע"ש ואצלינו לפה"נ אין דוד נקרא דנקיא רק הוא כינוי לדן א"כ לא היה צריך לכתוב הכינוי גם בט"ז ס"ק ך"ב גבי מעשה באחד ששמו אבלי כו' משמע כן. וממש"ש הט"ז ונראה דעכ"פ כו' מבואר שאפילו בכה"ג שיש להכינוי שני שמות הקדש אין זה חששא גמורה כשלא כ' הכינוי. דאל"כ לא א"ש לשון דעכ"פ. כ"ש בנד"ז שדאנקיא מפורסם שהוא כינוי רק לדן ולא לדוד. וביותר שהוא בכינוי האבות דבלא"ה דעת מהרי"ק ש' ק"ו שאין לכתוב כינוי האבות. והמכמ"א שע"ד סימן ך"ט העלה שיש בזה שני דיעות בראשונים. א"כ בכה"ג פשיטא דלא היה צריך לכותבו כלל. ועכשיו שכתבו ביו"ד בין אל"ף לנו"ן באמרם שנרגש הברת יו"ד. ולפע"ד אין נרגש בזה יו"ד.

וכמו באנקא. וכן בבילא אחר הלמד אין כותבין יו"ד וכשכתבו יו"ד יש חשש לשינוי ההברה שיקראו האל"ף בחיריק כאשר כתב לי ההמ"ץ מוהר"ש נ"י והביא ראיה מהט"ג גבי דניאל שכתב דניאיל ע"ש בש"א אות ד' סק"ו. גם היו"ד שאחר הקוף נ' שהוא שפת יתר ודי היה לכתוב דאנקא. כמו בילקא. מיהו דיעבד כשנכתב ביודין דאינקיא היה מקום לומר דהגט כשר דאף אם יש איזו חשש ושמץ שינוי מ"מ כיון שי"ל ג"כ שאין זה שינוי א"כ בשם האב אפשר דאינו נפסל בהכי אף שבשם המגרש עצמו יש להחמיר אף דיעבד ועיין בג"פ סימן קך"ח סס"ק גימ"ל. אמנם למעשה שהמגרש בעיר ואפשר להשיג ממנו גט אחר יש להצריך גט אחר שיכתוב בו דן לבד. וא"צ כלל לכתוב הכינוי דאנקיא:

סימן רב

מכתבו בנידון הגט שסידרו רומע"ל. וששם המגרש ממילתו דוב בער ליפמן וכן הוא חתימתו ג"כ רק שהרוב קוראין אותו בשם בער לבד והמיעוט בער ליפמן ועלייתו לתורה ג"כ רוב פעמים דוב לבד והמיעוט דוב ליפמן ולכינוי ליפמן אין לו שם קדש כי אמר שנק' כן אחר אבי זקנו ולא היה לו שם אחר וכתבתם בגט דוב המכונה בער והמכונה ליפמן וניתן הגט במחניכם ויש מי שרוצה לפסול אותו מטעם שמא מקור שם ליפמן בלא שם קדש נקרא כן אחר אשה והוא שם העצם. וצריך לכתוב דמתקרי אף על שם הלעז עכ"ד. ולפע"ד דבריכם טובים ונכוחים וגם לכתחלה היה צריך לכתוב המכונה ולא דמתקרי למנהגינו אף אם יהיה האמת שנק' כן אחר אשה והיה שם העצם אצלה מ"מ כיון שלאיש זה ניתן לכינוי שהרי שמו הקדש הוא דוב. ובער ליפמן שניהם הוא כינוי. הגם שליפמן אינו מן הכינוים של שם דוב אין בכך כלום. דעכ"פ כינוי הוא אצל אדם זה. ולא קפדינן שיהיה הכינוי שייך להשם רק שלא יהי' הכינוי ניתן לשם העצם ממש לאדם זה. שאז הי' צריך לכתוב עליו דמתקרי אף אם נשתנה שמ"ח אח"כ לשם הקדש. ובנ"ד לא ניתן לשם העצם לאדם זה מאחר שניתן לו שם קדש שבו יהי' עולה לתורה. וכן באמת עולה לתורה בו לבדו ברוב הפעמים. וכן מבואר להדיא בס' גט פשוט ס"ק פ"ב וז"ל העולה מד' הרח"ש דהיכא דנק' משעת לידה בשני שמות שם עברי ושם לעז וכו' ורובא קרו לי' בשם עברי ופורתא בשם לעז כותבין שם העברי המכונה פלוני שם לעז. אף דשם הזה של לעז בשאר בני אדם הוא שם העצם. לגבי זה דיש לו שם עברי מיום הלידה חשוב שם הלעז שם כינוי ואמנם מי שנקרא בשעת לידה בשם לעז לחוד ואח"כ נשתנה שמו לשם העברי מחמת חולי כותבין שם העברי דמתקרי פלוני לעז כיון דשם זה של לעז הי' שם העצם שלו משעת לידתו עכ"ל. ועם היות כי נראה דעת הג"פ עצמו ס"ק ע"ו דאינו מסכים לזה

היינו דוקא בשם לעז שהוא שם העצם בשארי אנשים. אבל ליפמן שהוא כינוי מודה הוא ג"כ לזה כש"כ שבתשובת ב"א סימן פ"ג כתב שהמנהג אצלינו כמ"ש מהרח"ש גם מד' הב"ח ומחלקותו בתשו' גאוני בתראי סימן ג' במי שנק' יצחק אייזיק לויבא ולובא היינו כמו ליפמן מבואר להדיא כמ"ש דכשניתן לו שני שמות אלו במילתו צריך לכתוב לכ"ע המכונה אייזיק לויבא והמג"ש כתב לפסול הגט שנכתב המכונה אייזיק דמתקרי לויבא יעו"ש באריכות. ומד' הט"ג בליקוטיו סימן כ"ג אין סתירה לדברינו דשא"ה שניתן הלעז לשם עצם ממש לאשה זו המתגרשת יעו"ש. (ומ"מ ראייתו מהנו"ב אינה ראי' כלל דשם הי' לה מעריסה רק שם הלעז לחוד כמ"ש בליקוטיו בעניני שמ"ח סי"ח. וא"כ ד' הנו"ב הם ממש כמ"ש בשם מוהרי"ט. משא"כ דינו של הטי"ג ל"ד לזה דהרי בהי' לה שם הקדש ג"כ משמע מהרח"ש להיפוך כנ"ל. אך יש לחלק דבעובדא דהטי"ג ניתן שם הלעז אדעתא שיהיה מחובר תמיד לשם הקדש. וצ"ע בג"פ ס"ק ע"ו גבי אסתר דמתקריא שאליא) ומשום דלפרקים עולה לתורה דוב ליפמן לא מתחשב עי"ז לשם העצם שהרי ברוב הפעמים עולה דוב לבד כש"כ דאנן קפדינן שינתן ג"כ אדעתא דהכי שיהי' שם העצם ולא סגי במה שקורין בו לתורה דלפעמים יקרא הקורא בשם לעז ג"כ. גם מ"ש מעל' שאף אם היה צריך לכתוב דמתקרי וכתב המכונה לא ידענו טעם לפסול. יפה כתבתם שכ"ד הג"פ ס"ק כ"ד רק שהביא סברת הב"ח שמחמיר בזה. ומ"מ בנ"ד אין צריך לזה דגם לכתחלה היה צריך לכתוב המכונה כנ"ל. אך מה שאני חושש בזה הוא דלדעת הגאון ר"ז מרגליות בספרו טי"ג הי' צריך לכתוב דוב המכונה בער ליפמן והמכונה בער. ולא לכתוב והמכונה ליפמן כיון שאין קורין לו ליפמן לבד רק בער ליפמן ואפי' דיעבד פסול לדעתו. אך לא משמע כדבריו בסדר גיטין שלנו סימן י"ט. והוא נדחק לפרשם. אבל הפשט הפשוט נראה שלא כדעתו. וכן נראה שפי' כאזמו"ר הגאון ז"ל בתשו' שלו בש"ע המתחלת אודות האשה הנק' בפי כל שרה לאה כו' בדברי הסדרי גיטין וכן הגאון בעל המחבר ספר תורת גיטין פסק לא כהגאון ר' זלמן הנ"ל. אלא דכשאחד מן השני שמות מתחלק וקובע שם לעצמו מחלקין השני ג"כ לעצמו אעפ"י שהוא אינו קובע שם לעצמו בלא השני וכנ"ד דשם בער מתחלק להיות קוראין אותו בו לבד לכן כותבין ג"כ דמתקרי ליפמן לבד. אף דאין קורא בו לבדו רק בצירוף שם בער אעפ"כ לכ"ע אם היו כותבים כמ"ש הגאון ר"ז הנ"ל היה עדיף טפי. ולכן [אף] אם הפשט בס"ג הוא דלא כוותי' ראוי לנהוג כמ"ש הוא. וכן ראיתי באיזה ענינים דוגמא לזה מדודי הרה"ג מוהרי"ל זצ"ל שצוה לכתוב כן לבאר השמות כפי שנקראים. ואי לזאת לפע"ד אם אפשר למיהדר לכתוב דוב המכונה בער ליפמן והמכונה בער יכתבו כן לחוש לדעת הטי"ג שפוסל בלא

נכתב כן (אבל א"צ לכתוב עוד ג"כ דמתקרי דוב ליפמן על שעולה לתורה לפרקים כן דזהו מיעוטא דמיעוטא וע' תשו' פמ"א ח"א סימן) ואם הוא שעת הדחק מאד אין בידי להחמיר נגד הסדר גיטין שלנו וכאאזמו"ר הגאון ז"ל הביאו בתשו' ולא כתב שחולק ע"ז. ד' או"נ דו"ש מנחם מענדל:

סימן רג

ע"ד המגרש שנק' משה בער. ועיקר שמו משה דוב. וחותם כן רק שעכשיו גם לס"ת נק' לפעמים משה בער. ונכתב בגט משה דוב המכונה בער. הנה לדעת הב"ש סימן קכ"ט סי"ד ס"ק כ"ד מבואר לכתחלה לכתוב כן משה יהודה המכונה ליב ויפרש המכונה ליב קאי על השם יהודה. והאיש נק' משה ליב. ואף שאין הפי' ברור דהרי י"ל שמא המכונה קאי על האדם שהוא מכונה רק ליב. עכ"ז לא חששו לזה ואפ"ל טעמם משום דשם ליב הוא כינוי ליהודה או לאריה ע"כ כשכתב המכונה ליב מסתברא דקאי על שם יהודה. ובתשו' נו"ב מהד"ת חאה"ע סימן קי"ט חלק ע"ז דהמכונה קאי על האדם וא"כ יפרשו שנקרא רק ליב לבד ובאמת נקרא משה ליב ע"כ ס"ל לכתוב משה יהודה דמתקרי משה ליב. וכ"ד הט"ג בלק"ש ס"ו. ומ"מ דיעבד ס"ל דכשר כמ"ש הב"ש והת"ג סימן קכ"ט סי"ד ס"ק כ' כתב כיון שנהגו העולם כמ"ש הב"ש אין לשנות. ולענ"ד אף אם הפירוש דהמכונה קאי על האדם עדיין אין הפירוש מוכרח שנקרא ליב לבד אלא יש לפרש ג"כ שנקרא ליב עם משה היינו משה ליב דהא עכצ"ל כן גבי דמתקרי לפמ"ש אאזמ"ו הגאון ז"ל בתשו' המתחלת אודות האשה הנקראת בפי כל שרה לאה שלדעת הסדר גיטין שלנו סס"י י"ט דאף אם נקרא בפי כל בשני השמות יחד אם עולה לס"ת באחד מהם צריך לכתוב דמתקרי עכ"ל. א"כ לפ"ז פי' דמתקרי עכצ"ל היינו שנקרא ג"כ בשם זה עם השם הראשון. א"כ גם בנד"ז יש לפרש המכונה בער היינו שנקרא כן עם משה. גם בספר בית מאיר סימן קכ"ט סי"ד על מי שנקרא מיום מילתו יעקב ישראל וכן עולה לתורה וחותם ובפי כל נקרא רק ישראל לבד. פסק דדיעבד אם כתב בגט יעקב דמתקרי ישראל כשר. הרי מכשיר בכתיבת יעקב אף שלא נקרא כעת כלל בשם יעקב לבד בלא ישראל. והיינו ג"כ מפני שמפרש דעת הס"ג סס"י י"ט כנ"ל. כמ"כ לדבריו ג"כ יש להכשיר בענין המכונה בער אף שלא נקרא בער לבד כ"א עם משה. והט"ג בפירושו לס"ג סס"י י"ט הביא דברי פירוש הבית מאיר ודחה פירושו וכל מעיין יראה אשר פירוש הבית מאיר בהס"ג אמת ויציב. וע' בט"ג בלק"ש סעיף א' סק"א מ"ש בשם פרח שושן. א"נ אע"ג דאפשר לפרש הכי ואפשר לפרש הכי ס"ל דכשר דוגמת מ"ש החמ"ח סס"י קכ"ט גבי שם

מילכה שבחירק המם שעלה במוסכם לכתוב מלכה בלא יו"ד. אף שהרי אפשר לקרותו מלכה בפתח. שכן נקראים רוב הנשים ששמם כן. ועכצ"ל דכיון שהאותיות סובלים ג"כ שם מלכה בחירק אין לחוש כיון דע"ח ועידי מסירה יודעין שהמתגרשת שמה מלכה בחירק. וקצת ראיה לדבריו ממתניתן רפ"ג דגיטין היה לו שתי נשים ושמותיהם שוות כתב לגרש בו את הגדולה לא יגרש בו את הקטנה הא גדולה מצי מגרש ועיין בהר"ן דאף לר' מאיר מצי מגרש. והרי אין מבורר מהגט שמגרש את הגדולה. אע"כ צ"ל כיון הגט סובל שמגרש את הגדולה וע"ח וע"מ יודעים כן כשר. וה"נ כיון בהגט מתפרש שמה מלכה בחירק אף שיש לפרש מלכה בפתח. הרי האמת עד לעצמו שהמתגרשת מלכה בחירק וע"ח וע"מ יודעים כן. וה"ה גבי משה דוב המכונה בער או משה יהודה המכונה ליב כיון דאפשר לפרש דהמגרש נק' משה בער כמו שהוא באמת הרי נכתב שמו כדין אף שיש לפרש ג"כ שנק' בער לבד אין חוששין לזה. וכמו בשם ראסיא בפתח אם כתב אלף אחר הריש כשר כמ"ש בט"ג בש"נ אות ריש סק"ג וגם דעת מהריב"ל בתשו' דגם בשביל פתח צ"ל אל"ף והוכיח כן מהש"ס בכתובות פרק מציאת האשה (דס"ט ע"ב גבי ינחם כתיב ע"ש בפרש"י. רק שהאחרונים המציאו לכתוב על קמץ לבד א' ולא על פתח ואינו מוסכם. ועכ"פ אם כתבו ראסיא באל"ף ודאי כשר הגט והרי יוכלו לטעות דשמה ראסיא בקמץ שהוא שם אחר לגמרי והוא כינוי לרחל. ועכצ"ל דמ"מ כיון שזו שמה ג"כ כמו שנכתב בהגט כשר א"כ כמ"כ י"ל גבי משה דוב המכונה בער דכיון שיש לפרש שנקרא משה בער הגט כשר. אך לכאורה יש להקשות ע"ז ממ"ש בשו"ע סימן קכ"ה סי"ז היה בו משמעות שני ענינים כו' ה"ז פסול וע' ב"ש שם סק"ל ומקור הדין מהרמב"ם פ"ד ה"ט י"א. ולכאורה כ"ש כאשר בשמו ושמה יש ב' משמעות ומהמשנה דרפ"ג דגיטין דהיו לו שתי נשים ושמותיהם שוות י"ל דאין ראיה דהתם השמות מפורשים היטב בלי שום פקפוק. רק שיש עוד לו אשה אחרת ששמה כשמה ע"ז מהני עידי מסירה. משא"כ הכא שבעצם הספירת דברים של הגט אין השם מבורר כ"כ. אך עכ"פ מהחמ"ח ומהא דראסיא משמע דכשר כה"ג ע"כ י"ל טעם לדברי הס"ג והב"ש:

קיצור מ"ש הב"ש לכתוב משה יהודה המכונה ליב וס"ל המכונה קאי על שם יהודה. והנ"ב נחלק עליו דהמכונה קאי על האדם ע"כ הורה לכתוב משה יהודה דמתקרי משה ליב. ואפ"ל כי אף אם המכונה קאי על האדם עדיין י"ל דנקרא משה ליב. כמ"ש בס"ג סס"י י"ט לענין דמתקרי וכיון שאפשר לפרש כן וע"ח וע"מ יודעים שזהו המגרש י"ל דכשר. וראיה מרפ"ג דגיטין אף שיש לדחות הראיה מ"מ כן דעת החמ"ח גבי מילכה בחירק דכותבין מלכה אף שיש לטעות ששמה מלכה בפתח. הג"ה. וכ"ד הכנה"ג ב סימן

קכ"ט בהגהב"י ס"ק קצ"ו דלא כשו"ת מ"ב סימן קי"א וסיים ואין חשש אם הקורא יקרא בפתח תחת המם עכ"ל ולכאורה אין דבריו מובנים כלל מדוע אין חשש הלא מלכה בפתח שם אחר הוא כמו שרי שרה ע"כ צ"ל דכוונתו כיון שאפשר לקרות ג"כ מלכה בחירק תחת המם אף שאפשר ג"כ לקרות מלכה בפתח אין חשש:

ב והנה בג"פ סס"ק ג' כתב ואפילו תימא כיון דמשמע הכי ומשמע הכי ה"ל כאילו לא נכתב כו' ולפ"ד הריב"ש סימן נ"ז משמע דעדיף מלא נכתב דהרי ס"ל שבכתב הדרה בתלמסאן כשר אע"פ שיש בו ב' משמעות עכ"ז הכשיר אף למ"ד דבלא כתב שם עירו הגט פסול. והקושיא מהרמב"ם פ"ד ה"ט י"א הנ"ל תירץ הריב"ש דזהו כשהבעל מערער כו'. וא"כ אף להנ"ב והט"ג אם נתפוס דהמכונה בער יש בו ב' משמעות. אם המכונה בער לבד או המכונה בער אבל נק' משה בער. ואף אם נתפוס לא כהריב"ש אלא כהג"פ כיון דמשמע הכי ומשמע הכי ה"ל כאילו לא נכתב. אבל אין כאן שינוי השם אלא כאילו לא נכתב המכונה בער וא"כ אכתי כשר הגט ע"י משה דוב. דזהו עיקר שמו ממילתו וגם לס"ת נוהגין כן לקרותו בשמות הקדש. ודעת רוב הפוסקים והטוש"ע מכללן כשבמקום הכתיו"נ יש לו ב' שמות ונכתב אחד מהן והוא שמו המובהק הגט כשר. וכ"ש לדעת הב"ש דה"ל כאילו נכתב שמו משה בער ג"כ וגם בחתימתו מסתמא חותם כך משה דוב בער. ורק משום בגט כתב המכונה ע"ז יש לומר הכל יודעים שבגט כותבים המכונה:

קיצור להג"פ כיון דיש לו ב' משמעות ה"ל כאילו לא נכתב ולהריב"ש עדיף מלא נכתב כשאין הבעל מערער. ולכן אם נאמר להנ"ב והט"ג המכונה בער יש לו ב' משמעות ג"כ כשר הגט על ידי שם משה דוב לפ"ד הטוש"ע. וכ"ש להב"ש דה"ל כאלו נתפרש שמו משה בער ג"כ:

ג אך ע"ד שם המתגרשת שבעת לידתה ניתן לה שם דראזנא וע"י חולי הוסיפו לה שם שאסיא. ובבואה לעיר בעלה ק' הלוכאוו תיכף אחר החתונה היפך לה הבעל שם דראזנא על שם ריזא. וכן נקראת שם בפי כל שאסיא ריזא. ומשם דרזנא לא נודע להם כלל. וזה שנה שיצא מעיר הלוכאוו לגור בחארקעוור גובערני גם שם נקראת בפי כל רק בשם שאסיא ריזא. ובהגט נכתב אנת אנתתי שאסיא דרזנא ודמתקריא ריזא. וע"ז ערער מעל' הרבה דהשם שאסיא דרזנא זהו שם שיש לה במקום אחר שאינו מ"כ ומ"נ כלל ואיך כ' שם זה לעיקר והביא מתשו' מהרמ"ל סימן ל"ט הובא ב"ש בש"נ אות מ"ם וזו היא דבר הקשה שבשאילה זו:

הנה מתחלה יש לדון בדין המבואר בש"ע סימן קכ"ט סי"ג אם כתב שם שיש לו במקום אחר וכתב וכל שום בשביל שם מקום כתיבה ונתינה בטל ופי' הב"ש בטל

ממש מדאורייתא דה"ל כשינה ממש ע"ש ס"ק כ"ג. והדבר צע"ג דבב"י הביא כן בשם הה"מ והר"ן. ובהה"מ כתב פסול דמשמע מדרבנן. וגם משמע דהפיסול רק שלא תנשא ואם נשאת לא תצא שהרי לעיל מיניה בפירוש אינה מגורשת שבברייתא כתב ואפשר שאפילו נשאת תצא. א"כ הכא שדקדק לומר ה"ז פסול ולא כתב הלשון אינה מגורשת. משמע ודאי דקיל מיניה. וא"כ כיון שגם שם נסתפק בענין נשאת אם תצא ודאי דהכא אם נשאת לא תצא. ואע"ג דבהר"ן כ' אינה מגורשת היינו כמ"ש בדינו דרבן גמליאל אינה מגורשת היינו אם כתב שם של מקום כתיבה בלבד או שם מ"נ לבד. דאמרו בברייתא אינה מגורשת. והדבר מבואר שהוא רק מתקנת רבן גמליאל ומדאורייתא הגט כשר. וא"כ גם בכתב שם שיש לו במק"א עם וכל שום דכ' הר"ן אינה מגורשת היינו ג"כ לא מדאוריי' כ"א מדרבנן כנ"ל. אלא דמ"מ לפ"ד הר"ן דכתב אינה מגורשת אפשר לומר שהולד ממזר מדרבנן כמ"ש הב"ש סק"ח. אך זהו לפירוש התוספות פרק הזורק דשינה שמו ושמה מיירי כה"ג אבל להרמב"ם שם דמפרש שינה שמו ושמה שבמשנה פרק הזורק בשינוי דאורייתא א"כ אין ראיה שבדין דתקנת ר"ג היינו אם לא כ' וכל שום יהיה הולד ממזר מדרבנן וי"ג דרכים בה. והנ"פ סימן קכ"ד ס"ד ס"ק י"ו העלה לדעת הרי"ף והרמב"ם דהוא גט פסול דלא תנשא ואם נשאת לא תצא. ע"ש בד"ה וראיתי בדברי הרמב"ם. ואפשר קצת ראיה לזה דהא אם לא כתב שמו ושמה כלל משמע בש"ע סעיף י"א דהגט פסול והולד ממזר מדרבנן. ע"ש בב"ש. א"כ לפ"ז בכתב שם מקום כתיבה או מקום נתינה. אין ראוי שיהא בו החומר כאילו לא כתב שמו ושמה כלל. ומיהו להי"א שם דהגט בטל מדאורייתא אזי י"ל בכתב שם מ"כ או מ"נ לבד הולד ממזר מדרבנן ולכן עכ"פ בדינו דהש"ע סעיף י"א דלא עבר על תקנת ר"ג ד' לומר דהגט פסול מדרבנן לענין שלא תנשא ואם נשאת לא תצא. דלפע"ד זהו קיל מכתב שם דמ"כ ולא כתב וכל שום. דע"ז אמרו אינה מגורשת משא"כ בנד"ז. רק מתורת הר"ן וההה"מ למדנו וההה"מ כתב הגט פסול וילמד דעת הר"ן סתום מן המפורש. ועוד ראיה ממ"ש הרמב"ם והש"ע ס"ג שינה שמו אע"פ שכתב וכל שום אינו גט. היינו מדאורייתא. וזהו דוקא בשינה שמו ממש. משא"כ הכא שכתב שם שיש לו במקום אחר לא דמי כלל לשינה ממש מהכ"ת נאמר שאינו גט מדאורייתא. א"ו י"ל פסול מדרבנן ועוד כי ר' שמעון בתוספתא דגיטין פרק הזורק משמע דמכשיר אפילו כתב שם דיהודה בגליל או שם דגליל ביהודה והיינו אפילו בלא וכל שום. וא"כ איך נאמר דלרבנן אפילו עם וכל שום הגט בטל. ולולי דברי המפרשים היה אפשר לומר מ"ש בתוספתא ואם אמר אני פלוני מיהודה עם השם שיש לי בגליל ונשוי אני אשה מגליל יש לפרש דמיירי דכשהכתיו"נ בגליל וכ' השם שיש לו ביהודה עם השם

שיש לו בגליל ור"ל וכל שום הוי מגורשת. דאל"כ אלא דמיירי כשמקום הכתיבה ביהודה והנתינה בגליל ומכשיר בכותב שם דמ"כ עם וכ"ש על מ"נ כמו שהבינו המפרשים א"כ קשה מאי קאמר ר' שמעון אפי' כתב שם דיהודה בגליל. מיירי ג"כ שם מ"כ לבד. וא"כ מאי אפילו אם לומר וכ"ש אם כתב מ"נ לבד הא התוספתא ס"ל מקום כתיבה עדיף. וצ"ל אפילו ר"ל אפילו לא כתב וכל שום. מיהו מאחר שהמפרשים לא פירשו כן בטל פירוש זה לגמרי. אבל עכ"פ אין לומר בו רק גט פסול מדרבנן וזהו אם כתב רק וכל שום אבל אם כתב בפירוש השם שיש לו במקום כתיו"נ אע"פ שהקדים השם שיש לו במק"א כגון שכתב אני שלמה דמתקרי חיים י"ל הגט כשר. ובפרט לדברי האומרים דאם כתב שם הנשתקע אינו פוסל כשהוא שמו הראשון אם כתב ג"כ שם דעכשיו כמ"ש בספר שמות דק"ט ע"ב לפ"ד מהרי"ק שרש פ"ו. א"כ כ"ש בכתב שם שיש לו במק"א והוא שמו הראשון עם שם דעכשיו. וכן מצאתי בישו"ש פרק השולח סימן ט"ז מי שהיה לו שם בילדותו ונשתקע ממנו לגמרי אם כותב אח"כ שם המובהק בלשון דמתקריא כשר עכ"ל בקיצור הדין. ובהביאור כ' ומ"ש הטור בשם הרמ"ה ואם גירש בשם שלא הוחזק כלל אע"ג דכתב וכל שום וחניכא אינו גט. נראה דוקא שלא הוחזק בה כלל והוא בא להחזיק לו שם לעצמו. כהאי גוונא הוא דלא הוי גט כלל. אבל אם היה שם זה בילדותו אלא שנעתק ממנו לגמרי בין בחתימת שטר ובין בקריאתו לס"ת. לא הוי כשינה שמו ונהי דאין ראוי לכותבו ואפשר דפסול. אבל להיות הגט בטל ולומר שאינה מגורשת כלל לא נהירא דלא הוי שינה שמו ממש דאמרינן בהזורק שאינו גט. ודוקא בכה"ג שכולל שם המובהק. אבל אם כתבו בפירוש אפילו אם כתבו אח"כ בלשון דמתקריא כשר בדיעבד. אבל היכא דלא הוה ליה האי שם בילדותו אלא שהוא בא להחזיק עצמו בשם אחד שאינו מובהק אפילו כותב שם המובהק אח"כ בלשון דמתקריא הוי שינה שמו ממש ואינו גט עכ"ל. ולפע"ד פשוט דזה השם שיש לו במק"א לא גרע משם של מקומו שנשתקע לגמרי דכיון שנשתקע ונעתק ממנו השם לגמרי מאי נפ"מ שהיה שם של מקומו. הרי עכשיו נשתקע. ואעפ"כ אין זה שינה שמו. כמ"כ אם זה השם היה לה במק"א מאחר שזה השם ניתן לה מלידתה והיה קבוע בה עד זמן שנשאת ג"כ כשכתבו לא חשוב שינה שמה. ומבואר בישו"ש דאפי' אם כתבו רק עם וכל שום רק אפשר דפסול. ולא ברירא ליה דפסול. ואם כתב עם דמתקריא על שם שנקראו בו עתה מכשיר דיעבד. ולפע"ד גם הש"ע סעיף י"ג לא מיירי כשהוא שמו הראשון:

ד או שי"ל דהש"ע לטעמיה עפמ"ש בב"י דאם כתב שם הנשתקע נראה מדברי הקונדריסין דאינה מגורשת כמו שהאריך במכמ"א שע"ד סימן י"ג ומסיק שם סד"ה

הן אמת דנ"ב ע"א דאף שכתב דמתקריא שם השני הגט פסול ואינה מגורשת. ודומה לדין הכתוב בש"ע סימן קכ"ט ס"ג. ולכן כמ"כ בדין דסעיף י"ג דה"ל כשם הנשתקע. אבל בס"ש בתשובה שבסוף ספרו סימן י"ד העלה להקל בדיעבד בכתב שם הנשתקע דמתקריא שם השני. ובכתבי מהרא"י סימן רי"א ג"כ ס"ל אף לכתחלה לכתוב כן עדיף. ואף שהמכמ"א שם חלק על הס"ש הנה בתשובתו בסוף ספר סדר אליהו רבא סימן י"ד דף ס"ד סד"ה ולי לע"ד היה. הסכים לדעת הס"ש דבמקום עיגון כל דהו יש להקל. ואף שלמעשה שם צידד עוד טענות זהו מפני שהיה אפשר למצוא טענות אלו. ועוד כי הצד השני שכתב שם היכא דהשם הקבוע עכשיו הוי עדות לעצמו שיש לו שם אחר שייך בנ"ד ג"כ דהשם דעכשיו שאסיא ריזא קרוב מאד לשם שאסיא דרזנא כמ"ש לקמן:

ולמעשה עכ"פ לדעת הס"ש שפסק כן למעשה להכשיר בשם הנשתקע דמתקריא שם דעכשיו. וכ"ד התה"ד ומהרי"ק. וכ"ש שכן גם דעת מהרש"ל בישי"ש נראה דה"ה והוא הטעם גם בדין הנזכר בש"ע סעיף י"ג. ואף שבג"פ סימן קכ"ט סי"ח סס"ק צ"ו העלה להחמיר באם כ' שם הנשתקע לגמרי מקריאה ומידיעה אף שכתב דמתקריא שם השני. רק ס"ל דאם נשאת לא תצא. הנה כיון שלא ראה ד' היש"ש י"ל שאין הכרח להחמיר כוותיה כיון הס"ש מקיל בזה. והנה בכתבי מהרי"א סס"י רי"א מבואר שבמקום הכתיו"נ היה שמו רק יקותיאל המכונה קופמאן וכן נכתב בגט רק הוא טוען שהיה לו שמו מחמת חולי היינו יוסף יקותיאל. וזה השם יוסף ניתן לו בארץ אחרת ומיום בואו לארץ הזאת אין מוחזק רק בשם יקותיאל וכינויו קופמאן והכשיר הגט מבואר מדבריו דלכתחלה היה צריך לכתוב גם יוסף אע"פ שהוא שם שיש לו במק"א וכאן אינו ידוע כלל וכלל. ואפשר כי במק"א ג"כ נשתקע זה השם אפ"ה חשוב שם שלו וזה ודאי כדברי הישי"ש ועדיף מיניה. לכן מכ"ז נראה בדינו דהש"ע סי"ג כמש"ל דאם כתב השם שיש לו במק"א כשהוא שמו הראשון. דמתקריא השם שיש לו כאן הגט כשר. ואם כתב רק וכל שום הגט פסול כדברי ההמגי"ד ואם נשאת לא תצא. (ע' מענין שם הנשתקע בב"י דקי"ב ע"א בד"ה וכ' עוד שם. בסוף ד"ה ובד"ה וכתב עוד בקונדריסים. ובד"ה כתב בתשובת מהר"י ווילא. גבי מי שנקרא בעת לידתו חיים. וגבי מי שנשתנה שמו. ובמהרי"ק ש' פ"ו ובגמ' ספ"ב דשבת ובכנה"ג ס"ק קמ"ו) וכן מצאתי בספר שמות דף קי"א סע"א בשם מהראנ"ח באשה נקראת בשם הינדל בעריסה מקום לידתה ונשבית ונפדית בעיר אחרת בקושטא' וקראוה בשם קאלומירה ונשתקע שם הינדל ובאה להתגרש לפני מורינו הרב ראנ"ח וכתב בגט קאלומירא דמתקריא הינדל עכ"ל וכ' ע"ז הס"ש ויש לדחות דשאני

התם דבמקום לידתה לא נשתקע שם הינדל ממנה כו' עכ"ל הרי השם שיש לו במקום אחר עדיף משם הנשתקע:

אחר זה ראיתי בתשו' אאזמו"ר הגאון ז"ל סימן מ"ם משמע דס"ל דכתב שם הנשתקע לבד בגט הגט פסול מדאורייתא. אף שהוא שמה שניתן לה מעריסה רחל. כיון דנשתקע לגמרי וקורין לה ראסיא. והנה מקור הדין בגמרא ספ"ב דשבת (דל"ו סע"א) גבי בבל בורסיף למאי נפ"מ לגיטי נשים ושם פרש"י דהגט פסול. אין מוכרח שיהי' בטל מדאורייתא. הגם שזה אינו ראיה דבמשנה רפ"ג דגיטין נזכר פסול על גט הבטל מדאורייתא ע"ש. ולכן כ' אאזמו"ר ז"ל כאן ג"כ פסול מדאורייתא. ומ"מ ממשמעות הפוסקים אין נראה כן שיהיה זה שינה שמה ממש. כדמשמע מהיש"ש דלעיל שכ' בפירוש גבי שם הנשתקע דלא הוי שינה שמו ממש דאמרינן בהזורק שאינו גט. גם ממ"ש בכתבי מהרא"י בפשיטות לכתוב שם הנשתקע דמתקרי השם דעכשיו משמע דשם הנשתקע אינו שינה שמו ממש. מיהו שם מיירי שכתב וכל שום וכן מיירי כל הגדולים שהבאתי. אבל בעובדא דאאזמו"ר שלא כ' וכל שום רק רחל לבד י"ל הגט בטל. ואפ"ל כיון דמ"מ זה היה שמו הניתן לו במילתו וקראוהו בו כמה שנים. ע"כ עכשיו שבשעת הגט מפרסם ששמו כן ממילתו הוא חוזר וניעור וא"צ חזקה שלשים יום דזהו בשם חדש שמחזיק לעצמו. אבל הכא שזהו שמו מכבר. י"ל בקל חוזר וניעור לענין דלא יהא כשינה שמו ממש. וכמו בשם שניתן לו מחמת חולי. דמיד במשך ב' וג' ימים שנתפרסם שניתן לו שם זה כותבין שם זה בגט. כמ"כ הכא שזה היה שמו הראשון כמה וכמה שנים ועכשיו חוזר ומעוררו. י"ל לא גרע משם הנ"ל שניתן לו מחמת חולי בב' וג' ימים. ועכ"פ י"ל שאין זה שינוי השם לגמרי שיהיה גט בטל. וכ"מ קצת בכנה"ג סימן קכ"ט בהגהב"י ס"ק קמ"ו. ועוד אף אם נאמר דכתב שם הנשתקע לבד הוי פסול דאורייתא עכ"ז הרי הר"ן כתב דלהירושלמי אפילו אפיך שמיה אם כ' וכל שום הגט כשר. ואף דש"ס דילן לא ס"ל כן וכמ"ש הרמב"ם וש"ע ס"ג דהגט בטל היינו בשינה שמו ממש אבל בכתב שם הנשתקע עם וכ"ש היה אפ"ל אף לש"ס דילן הגט כשר. ואף אם נאמר דפסול. אבל בטל מיהא לא הויא. העולה מכ"ז בכתב שם הראשון שנשתקע דמתקרי שם דעכשיו יש להקל בדיעבד. וכ"ש בכתב שמו הראשון ונקרא בו גם עכשיו במקום לידתו דמתקרי שם דעכשיו במקום כתיו"נ הגט כשר דיעבד עכ"פ:

ה ומעתה בנ"ד אם היה כותב שאסיא דרזנא דמתקריא שאסיא ריזא היה כשר. אך צ"ע שכתב שאסיא דרזנא ודמתקריא ריזא. א"כ לא פירש היטב השם שנקראת בו עכשיו. הגם שיש לפרש דמתקריא ריזא עם שאסיא. מ"מ אינו מבואר היטב שכן הוא. אף

שהב"ש מכשיר כה"ג גבי משה יהודה המכונה ליב דה"ל כאילו כתב המכונה משה ליב מ"מ יש לחלק כמש"ל סעיף א'. ועוי"ל המכונה ליב כיון דיש לפרש הכי ויש לפרש הכי לא גרע מכל שום ואם כ' משה יהודה וכל שום היה כשר לכן כשכתב המכונה ליב כיון שיש לפרש שנקרא משה ליב ה"ל כמו וכל שום. אבל הכא י"ל אם כ' שאסיא דרזנא שהוא רק שם שיש לה במק"א עם כל שום ג"כ נהי דבטל לא הוי כמש"ל דלא כהש"ע והב"ש. פסול י"ל דהוי כמ"ש המגיד והיש"ש כנ"ל. ועכ"ז אפשר לצדד דמ"ש ודמתקריא ריזא בתוספות וא"ו זה מורה שלא נקראת ריזא לבד כ"א שם זה נטפל לאחד משני השמות הראשונים. וכן מצאתי ביש"ש פרק השולח סימן כ"ד בשם מהרר"י ברונא וז"ל יכתוב כך משה המכונה ליווא דמתקרי יצחק והמכונה לעבליג וע"כ דכתב וי"ו בראש התיבה ע"כ קאי ג"כ אמשה דאי איצחק לשתוק מוא"ו וע"כ אמשה נמי קאי כו' עכ"ל והכא ג"כ אי ס"ד דמתקריא ריזא בפ"ע הל"ל דמתקרי' ריזא. א"ו קאי ג"כ דטפל לשמות הראשונים. ע"ד ואלה בוא"ו הוא מוסיף על הראשונים. משא"כ אלה בלא וא"ו פסל את הראשונים. וגם כיון כל שמותיה מבוארין בהגט ושם שאסיא ריזא מפורש ג"כ רק שם דרזנא מפסיק אין כאן לחוש כ"כ. ועיין במכמ"א שע"ד סימן ט' בד"ה אמנם. וז"ל אשר נראה בהדיא שאם היה הדבר בנדון שלו שהיה נקרא בשני השמות יחד היה כשר אם נכתב אנא לוי יהודה עכ"ל מבואר דגם אם כתב ביניהם דמתקרי היה ג"כ כשר ועי' בתשו' רמ"א סימן פ"ד הביאה הב"ש בש"א אות סמך כותבי אהרן דמתקרי סעדיה. ובתשו' אאזמו"ר הגאון ז"ל מבואר ג"כ דדוקא כאשר מעריסה נקראת שרה לאה אזי פסול אם כתב שרה דמתקריא לאה אבל אם שם לאה הוא שנתחדש לה אח"כ ומקודם נקראת שרה אף שעכשיו נקראת בשני השמות יחד שרה לאה כשר כשכתב ביניהם דמתקרי'. כ"כ בג"פ ס"ק ס"ג. וא"כ ה"נ כיון שם ריזא נתחדש לה אחר חתונתה אינו פוסל דיעבד כשכתב עליו דמתקרי. מיהו י"ל ענין זה אף שאינו פוסל לא הוי כפירש שמו בהדיא רק כמו ערך וכל שום. וגבי כשפירש רק שם שיש לו במקום אחר י"ל לא מהני וכל שום אך עכ"ז יש לצדד כאן כיון השם שאסיא שנקראת בו במקום אחר הוא השם ראשון מהשמות שנקראת בו עכשיו. וגם דרזנא אינו רחוק כ"כ מן ריזא. כי בש"נ אות ד' מבואר דרזנא המכונה ריזא. ואפשר מה"ט שינה הבעל שמה מדרזנא על ריזא לפי שהן קרובין זה לזה. אם כן כיון השם שיש לו במקום אחר הוא קרוב מאד לשם דעכשיו אינו פוסל כלל עם וכל שום. שהרי גם בשם הנשתקע ממש מבואר בב"ש בש"נ אות ב' גבי שם דנערות וז"ל ובשמות אלו אין חילוק בין אם נשתקע שם הראשון או לא נשתקע ולא דמי לשאר שמות דקיי"ל אם נשתקע שם הראשון אין כותבין שם הנשתקע שאני

הכא כיון בתוך שם השני נכלל שם הראשון לא נקרא שהוא נשתקע דכינויו מורה על שם הראשון עכ"ל. וה"נ י"ל כיון שאסיא ריזא קרוב מאד לשאסיא דרזנא. דהא שאסיא הכל שוה. וריזא הוא כינוי דרזנא. א"כ עי"ז לא חשוב שם שאסיא דרזנא שם הנשתקע. וכש"כ שאינו שם הנשתקע שגם עכשיו במקום לידתה ודירתה עד החתונה י"ל נקראת שאסיא דרזנא וגם הוא שמה הראשון ע"כ י"ל שגם אם כתב שאסיא דרזנא וכל שום היה הגט כשר לגמרי. כיון דגם בכתב שם שיש לו במק"א שאינו שייך לשם דעכשיו. כשהוא שמו הראשון כשכתב וכל שום אינו רק פסול דרבנן. לכן כה"ג שהשם שיש לו במק"א קרוב מאד לשם דעכשיו י"ל הגט כשר לגמרי. וביותר לדעת הר"ן דמכשיר בין כותב שם דמ"כ עם וכל שום בין שם דמ"נ עם וכל שום. אף שעל כרחך א' מהם גרוע אעפ"כ מכשיר עם וכל שום. כמ"כ י"ל שם שאסיא דרזנא לא גרע משם דמ"כ או דמ"נ מהאי טעמא דאמרן דקרוב הוא מאד לשם שאסיא ריזא. וכה"ג כ' התוספות והרא"ש כשהחניכה קרוב לעצם השם א"צ כלל וכל שום. וכ"ש בנד"ז אשר מ"ש ודמתקריא ריזא עדיף הרבה מוכל שום. וגם לרווחא דמילתא יש לצרף מ"ש הג"פ סימן קכ"ט סס"ק א' בשם תשו' מהרמ"פ סימן ל"ה בשם המרדכי הארוך [חסר קצת] ממש השם שנקראת בו במ"כ ונתינה דהיינו ריזא. ואף שע"פ רוב נקראת שאסיא ריזא הרי גם זה יש לפרש כן. לכן הקולא מרווחת עי"ז יותר:

קיצור מסעי' ג"ד. במ"ש בש"ע סימן קכ"ט סי"ג אם כתב שם שיש לו במקום אחר וכתב וכל שום בשביל שם מקום כתיו"נ הגט בטל ופי' הב"ש דבטל מדאורייתא. מקור הדין בב"י בשם הה"מ והר"ן. ובאמת בהה"מ כתב רק פסול משמע דאינו בטל. ומשמע דאם נשאת לא תצא. וגם בהר"ן משמע דאינה מגורשת רק מתקנת רבן גמליאל והה"מ כ' היכא שאמרו אינה מגורשת אף שהוא מתקנת ר"ג מ"מ אפשר שאפילו נשאת תצא. א"כ גם בהדין דסעיף י"ג הנ"ל י"ל ג"כ דהוא מדרבנן וי"ל שהולד אינו ממזר אפילו מדרבנן ועיין ב"ש סק"ח. ועוד ראיה ממ"ש בש"ע סעיף ג' משם מוכרח דמ"ש סעיף י"ג אין בו רק פיסול דרבנן. וא"כ היכא שלא כ' וכל שום אלא כתבו בפירוש דמתקרי פלוני י"ל הגט כשר. כי גם בכתב שם הנשתקע כשהוא שמו הראשון אם כתב דמתקרי על השם שנקרא בו עתה כ' בס"ש דק"ט ע"ב דאינו פוסל לפ"ד מהרי"ק שורש פ"ו. וכ"כ ביש"ש פרק השולח סימן ט"ז. ולפע"ד פשוט דזה השם שיש לו במק"א לא גרע משם של מקומו דנשתקע לגמרי ועדיף מיניה. והנה בס"ש בתשו' שבסוף ספרו העלה להקל בדיעבד כשכתב שם הנשתקע דמתקריא שם השני. ובפסקי מהרא"י סימן רי"א משמע דאף לכתחלה יש לכתוב כן. א"כ אף שבג"פ סעיף י"ח ס"ק צ"ו ס"ל באם כ'

שם הנשתקע דמתקריא שם דעכשיו פסול ואם נשאת לא תצא. הנה כיון שדעת תה"ד ומהרי"ק ומהרש"ל ביש"ש והס"ש להקל בזה שתנשא י"ל שיש לסמוך עליהם. ובס"ש דף קי"א סע"א מבואר השם שיש לו במקום אחר עדיף משם הנשתקע. ובתשו' אאזמו"ר סימן מ"ם במי שנקראת מעריסה רחל ונקראת בפ"כ ראשיא ונשתקע שם רחל וכתב רק רחל ס"ל הגט בטל דאורייתא. ואפ"ל זהו משום שאין כותבין וכל שום והגדולים הנ"ל מיירי שכתב וכל שום כפי המנהג הפשוט שהיה אצלם:

קיצור סעיף ה'. בנ"ד היה צריך לכתוב שאסיא דרזנא דמתקריא שאסיא ריזא. אך המסדר חשש שלא לכפול שם שאסיא. וע"כ כתב שאסיא דרזנא ודמתקרי ריזא. אך עכ"ז אפ"ל דכשכתב ודמתקרי' ריזא בתוספת ו'. מורה שלא נקראת ריזא לבד כ"א נטפל לאחד משני שמות הראשונים וכ"כ ביש"ש פרק השולח סימן כ"ד בשם מהרי"ב. הגם שיש ספק אם נטפל לשם שאסיא או לשם דרזנא יש מקום להקל כמ"ש החמ"ח סס"י קכ"ט ובכנ"הג בהגב"י סימן קכ"ט בהגהב"י אות קצ"ו וכמש"ל בסע"י א':

סימן רד

מי שחותם וגם נקרא לס"ת יצחק. והעולם קורין אותו בכינוי השני לבד תאנע (ולא נתאנע). והמסדר צוה לכתוב בהגט יצחק נתנאל דמתקרי נתנאל:

אינו נכון כי אם ס"ל דשם תאנא זהו קיצור השם מן נתנאל ואף שקיצור השם א"צ לכותבו זהו אם היה נקרא לתורה וחותם רק נתנאל אז לא היה צריך לכתוב הקיצור דהיינו תאנא כלל. אבל כיון שנקרא בשני שמות יצחק נתנאל. וא"כ אם בפי כל נקרא נתנאל היה צריך לכתוב יצחק נתנאל דמתקרי נתנאל. (כ"כ הטיב גיטין אף שהבית מאיר ס"ל דדי ביצחק נתנאל). א"כ גם עכשיו שנקרא תאנא סגי בדמתקרי נתנאל כיון תאנא זהו קיצור השם מן נתנאל ה"ל כאילו נקרא בפי כל רק נתנאל. זהו טעמו. ולפ"ד אינו נכון דנהי דקיצור השם אין לכותבו. כי עצם השם מורה על הקיצור ע"ד בכלל מאתים מנה מ"מ כשכתב הקיצור ושינה בו אף לשם העצם זה גרע מחיסר שם הקיצור כמבואר בכל הפוסקים דאף במה שלא כתב כשר אם שינה בו פוסל כמו לא כתב שם אבי' כשר ואם כתבו ושינה בו פסול. וזה פשוט. וכאן מ"ש דמתקרי נתנאל היינו שבא לכתוב הקיצור דהיינו מה שנקרא בפי כל תאנא. דהיינו מכיון שכבר כתב עצם השם נתנאל דהיינו מ"ש יצחק נתנאל. א"כ מ"ש דמתקרי נתנאל זהו ענין מה שנקרא בפי כל בהקיצור השם תאנא. א"כ איך יכתוב ע"ז נתנאל דהא לא כן הוא הקיצור. וא"כ חשוב שינה בהקיצור השם שנקרא בו בפי כל. מן תאנא לנתנאל ובזה לא נמצא שהקילו. דלא נמצא רק כשלא כתב הקיצור

כלל לא פסל החסרון משום דהוא בכלל שם העצם כנ"ל. אבל כשבא לכתוב מה שנקרא בהקיצור דהיינו מה שנקרא בפי כל תאנא אין לכתוב נתנאל ולומר ע"ז בכלל נתנאל הוא תאנא דהא כבר כתב נתנאל. וא"כ כשבא לכתוב השם דמתקרי בפי כל וכותב נתנאל זהו שקר. והיה צריך לכתוב כמו שהוא נקרא היינו תאנא או לא היה לכתוב כלל. רק יצחק נתנאל ותו לא. אבל דמתקרי נתנאל זהו שקר. ולא דמי למה שכותב שם העצם נתנאל ולא שם הקיצור תאנא כלל דאז אינו כותב שקר. רק חסרון קיצור השם. ועל חסרון זה לא הקפידו בהקיצור השם. היינו שמ"ש בגמרא ופוסקים שצריך לכתוב שני השמות שיש לו ע"ז לא הקפידו בהקיצור השם דאין זה שם שני ע"כ די בשם העצם. ורק החסרון של הקיצור אין מעכב וגם א"צ כלל אבל כשבא לכתוב הקיצור שיהיה מותר לכתוב עליו שם העצם שזהו שקר זה לא נמצא בפוסקים שיקילו כלל. וכמו מי שנקרא יצחק ובפ"כ חקין הקילו שא"צ לכתוב דמתקרי חקין רק יצחק לבד. אבל אם היה כותב יצחק דמתקרי יצחק י"ל דפסול. וכיון הבית מאיר סימן קכ"ט סעיף י"ד פסל אפי' בכפילות השמות אף שלא שינה היינו יעקב ישראל דמתקרי ישראל. אף שאין בזה שום שינוי כי עולה לתורה וחותם יעקב ישראל ונקרא בפי כל ישראל. אעפ"כ כתב לפסול משום דמחמת כפילות שם ישראל יסברו דיש שינוי בשם ישראל בהקריאה בפי כל ממה שעולה לתורה. ובאמת זה אינו וה"ל שינה השם. והט"ג חולק עליו דאין לחוש לכפילות השמות. והיינו כשכותב דמתקרי כפי שנקרא כן בפי כל. אבל בנד"ד שהוא כפילות השם נתנאל. וגם אינו נקרא כלל כפי שכתב י"ל אף להט"ג הוי שינוי. ולא דמי למ"ש הב"ש בש"נ אות ב' מיהו אם כתב שרה אפי' בידוע שם העריסה היה שארקע כשר. דשאני הכא דכבר נכתב נתנאל. ובאמת גבי שארקע ג"כ אף אם שמה מעריסה שרה וגם חותמת א"ע כן אם נקראת בפי כל רק שארקע לבד וכתב שרה דמתקרי שרה י"ל ג"כ הגט פסול אף לפ"ד הב"ש שלא הקיל רק בחסרון שם דנערות שארקע. אבל אם בא לכתוב דמתקרי דהיינו שם שנקראת בפי כל אם כתב עלי' תחת שארקע שרה ה"ז שינוי שהרי מובן שנקרא בפי כל ג"כ שרה. מדכתי' שרה פעמים א"כ יאמרו דלא זו היא. קצרו ש"ד שם תאנא אף שהוא קיצור מנתנאל. מ"מ הפוסקים לא כתבו רק שאין צריך לכתוב קיצור השם. ור"ל דלא דמי לשאר שם שני שצריך לכותבו ג"כ אף אם הוא שם הטפל. אבל שם שהוא קיצור השם א"צ לכותבו. וכמו ע"ד שיש בכלל מאתים מנה. וז"ל המכתב מאליהו שער ד' סימן י"ח הטעם דליכא צד לעז בדבר הזה דהמכירו בשם מואל כשיראה כתוב בגט שמואל לא יבוא לומר שהוא אחר אלא ידוע הוא וניכר הוא לכל דהוא אותו האיש הנקרא מואל עכ"ל. אבל אם בא לכתוב הקיצור השם ושינה בו

פשיטא דפוסל. וא"כ הכא מ"ש דמתקרי נתנאל כוונתו על מה שנקרא בפ"כ תאנע ובא לכתוב קיצור השם ולא סגי ליה בשם העצם נתנאל כיון דשם העצם הוא יצחק נתנאל. ע"כ בכה"ג אין לומר כ"כ בכלל מאתים מנה. שהרי אפי' היה נקרא נתנאל בפ"כ היה צריך לכתוב יצחק נתנאל דמתקרי נתנאל לדעת הט"ג והתו"ג שחלקו על הבית מאיר סימן קכ"ט סי"ד. וכיון שבא לכתוב השם דמתקרי בפ"כ דהיינו תאנא. איך יכתוב עליו נתנאל הא זה שינוי. ובכה"ג לא נמצא כלל שהתירו הפוסקים לכתוב על הקיצור שם העצם דלא הקילו רק לחסרון דאז אין כאן שום שקר. שהרי נקרא כן בשם העצם ג"כ ורק חסרו שם הקיצור. וזה לא איכפת לן. אבל הכא כבר נכתב שם העצם היינו יצחק נתנאל. וא"כ מ"ש דמתקרי נתנאל זהו שקר שנקרא תאנא ואין לומר דהיינו הך ונתנאל היינו תאנא זה אינו דלא הקילו רק בחסרון שם הקיצור ולא כשכותבין עליו שם העצם:

סימן רה

אין כ"ז מספיק. והנה מ"ש ששם אהרן לא דמי לקיצור זה י"ל נכון. אף שאינו מוכרח כי גם הרואה בגט יעקב אהרן והוא מכירו רק בשם אהרן לא יוציא לעז כי יבין שנהוג כן שנותנים שני שמות. ואעפ"כ קורין בשם אחד. ומ"מ לא דמי ממש לקיצור השם. גם מ"ש במי שנקרא ארעלא לכתוב בגט אהרן ג"כ נכון. אבל דברינו בנ"ד שנקרא לתורה וחותם בשני שמות יצחק נתנאל ובפי כל אינו נקרא רק בהקיצור של אחד משני השמות דהיינו תנא (או תאנא כי האל"ף על פתח אין בו פיסול ולא כמ"ש רומע"ל) א"כ אם יכתוב דמתקרי נתנאל יכפול השם נתנאל לשקר. כי מ"ש יצחק נתנאל זהו נכון ואמת. ומ"ש דמתקרי נתנאל זהו שקר. אם לא שקצת בני אדם קורין אותו נתנאל אז ודאי כשר הגט. אבל דברי הם ע"פ דברי המגרש שאמר שאין שום אדם קורין אותו נתנאל רק איש אחד לבד בעירו. לא יותר. א"כ איך יכתוב דמתקרי נתנאל. ולא דמי לאהרן ארעלע. דשם אין כותבין רק פ"א אהרן. ולא אהרן דמתקרי אהרן. ומ"מ בנדון גט של בנו של הג' ר' יעקב אהרן שם י"ל הנכון כדברי החולקי' על מהרש"ק. כי הג' רי"א ודאי נקרא ג"כ לפעמים ר' אהרן. ולא שנקרא רק ר' ארעלא לבד. ואם באמת לא נקרא לעולם רק ר' ארעלא לבד אזי הנכון כדברי הרב הגאון מהרש"ק לכתוב יעקב אהרן דמתקרי ארעלא. רק שם יש להקל כשכבר ניתן הגט כיון זה החשש שינוי קצת הוא בשם אביה. אבל בנד"ז שהוא בשם המגרש אף שכבר ניתן הגט אם לא נקרא רק בשם תנא לבד אזי כשכתב יצחק נתנאל דמתקרי נתנאל יש לחוש שכתב שקרץ ואין זה חסרון שם הקיצור לבד. כמו בשם ארעלא שכתב אהרן כשאין נקרא יעקב אהרן כ"א אהרן לבד. דאז כשכתב אהרן עכ"פ

לא שיקר. שהרי זהו עצם שמו ואף שאינו נקרא בפי כל כמו שנכתב עכ"ז לא אבד ממנו שם העצם. דוגמא להבדיל באלף אלפי הבדלות לאין קץ מהשם המיוחד שאינו נקרא כמו שנכתב ואעפ"כ זהו שם העצם כך להבדיל כו' אהרן הוא שם העצם אע"פ שנקרא ארעלא שהרי חותם כן ונקרא כן לתורה. לכן כשכתב אהרן כתב אמת רק שדילג שם הקיצור. לא כן הכא שכבר כתב יצחק נתנאל הרי כתוב כבר שם העצם. א"כ אומרו אח"כ דמתקרי נתנאל היינו לומר שכן נקרא בפי כל. ובא לכתוב הקרי לבד הכתיב וזהו שקר. וכמ"ש במכתבי הראשון שהפוסקי' כתבו לחסר שם הקיצור אבל לא לכותבו מלבד שם העצם ולכתוב עליו שנית שם העצם. זה לא נמצא לשום פוסק בעולם. ואני אומר להיפך ממ"ש כת"ר. הגע עצמך. היינו מי ששמו אהרן ונקרא בפי כל רק ארעלע הנה יש לכתוב אהרן לבד כמ"ש כ"ת. ואם כתב אהרן דמתקרי ארעלע ג"כ ודאי כשר כמ"ש האחרונים. אבל אם כתב אהרן דמתקרי אהרן אז י"ל הגט פסול ואעפ"י שנקרא לתורה אהרן וכן חותם. דמ"מ כיון שכבר כתב אהרן שהוא שם העצם א"כ מ"ש דמתקרי היינו לבאר איך נקרא בפי כל. ומשמע שנקרא בפי כל אהרן וזה שקר גמור שהרי נקרא בפי כל ארעלע. א"כ יאמרו דלא זה הוא. וכתב לסימן להבדיל המגרש מן אהרן הנקרא ארעלע. וזה ודאי נלמד מדברי הבית מאיר סימן קכ"ט סי"ד גבי יעקב ישראל דמתקרי ישראל. שאף ששם נחלקו עליו האחרונים. בנד"ז יודו לו. משום דמשמע מכתב הגט שאינו המגרש. וה"ל כמו שכתב הלוי על מי שאינו לוי ולא גרע משינוי שם עירו דשיקר רק בסימני המגרש לא בעצם שמו. וה"נ שיקר בהשם הנקרא בו בפי כל אף שלא שיקר בעצם שמו. ומצינו שאף ששינה בהכינוי של שם המגרש פסלו הגט:

סימן רו

שאלה בגט שנכתב שם אבי האשה שהיה נקרא בכינויו בער ולא היה יודעים אם היה לו שם הקודש דוב או ישכר ולא יכלו לידע בשום אופן כי היה מעיר אחרת וגם שם דרשו וחקרו ולא מצאו מי שיודע רק עד אחד אמר ששמע מפי א' שיודע שהיה נקרא דוב וזה אבי האשה כבר מת זה כמה שנים וכתבו כן בגט דוב המכונה בער אי שפיר עבדי אי לא:

הנה לכאורה דין זה הוא הלכה פסוקה בש"ע אה"ע סימן ק"כ סעי' ג' במש"ש שיהיו העדים מכירים שזה פ' ואשתו פלונית כו' ופי' הב"ש כלומר שמו כך הוא וכן שם אשתו וכת' עוד שם בשו"ע והכרה זו אפי' ע"פ עד אחד ואפי' ע"פ אשה וקרוב וכיון שכן בודאי ה"ה דעד מפי עד נמי מהני דלכאורה כל מקום שאשה וקרוב נאמנים ה"ה דעד מפי עד

נאמן כמו שהוכיח הח"ץ בת' סימן קמ"א לענין עד מפי עד בשבוי' ותלמוד ערוך בבכורות (דף ל"ו) דאין עד מפי עד כשר אלא להעדות שהאשה כשרה לה דמינה עכ"פ דלעדות שהאשה כשירה לה ה"ה דעפמ"ע נמי כשר וע"ש שהכריח שדיוק זה מוכרח הוא. וכ"כ הרי"ף בפ' החולץ גבי ואשתמודעינהו דעד מפ"ע נמי מהימן ע"ש. ולכאורה יש בזה מקום עיון למה הושוו עמפ"ע לאשה. דהרי יש עדות שהאשה נאמנת שם מדינא כמו בכאן להכרת איש ואשה שהסכימו רוב הפוסקים והטוש"ע דאשה נאמנת. משום דמלתא דעבידא לגלויי לא משקרי בה אינשי והביאו ראי' מאשתמודעינהו שבהחולץ (דף ל"ט). ובעמפ"ע י"ל דאין שייך לומר מלדעל"ג שהרי מצי לאשתמוטי ולומר שזה הראשון הוא השקרן וכ"כ בתשב"ץ ח"א סימן פ"ב פ"ג פ"ד באריכות דע"א אפי' אשה וקרוב נאמן במלדעל"ג מדאורייתא ועמפ"ע אינו נאמן בזה דאורייתא אלא שחכמים הקילו בעיגונא ע"ש שהכריח זה מד' הרמב"ם. ואין לומר דלשטתו אפשר שבאמת יש לחלק ביניהם ולומר דיש דברים שאשה נאמנת ועמפ"ע אינו נאמן דהיינו במלדעל"ג היכא דלא שייך לומר משום עיגונא הקילו. ומאי דמשמע בגמ' דבכורות שהם שוים היינו בדבר דצריך עדות (והוא מה שאינו מלדעל"ג דאי במלדעל"ג אינו צריך עדות גמורה כמ"ש בתשב"ץ שם) ואעפ"כ אשה נאמנת ה"ה דעמפ"ע נאמן. אבל במלדעל"ג כיון דלאו מדין עדות נגעו בה רק משום דלא משקרי בה אינשי א"כ יש לחלק ביניהם באמת. הא ליתא דמדעל"ג לא שייך לומר רק שאינו צריך עדות גמורה אבל מ"מ בכלל עדות שהאשה נאמנת בו הוי דהוא ג"כ אינו עדות גמורה וכ"מ להדיא בספ"ק דר"ה דתנן התם זה הכלל כל עדות שאין האשה כשרה לה אף הן אינן כשרים לה. ובגמרא הא אשה כשרה לה אף הן כשרים לה אמר רב אשי זאת אומרת גזלן דדבריהם כשר לעדות אשה. ועדות אשה הוי מדעל"ג אלמא דהוא בכלל מ"ש במשנה עדות שהאשה כשרה לה. והא קמן דגם מדעל"ג נכלל במלת עדות. וא"כ דכוותה בבכורות בענין עדות שהאשה כשרה לה הוי כל מלדעל"ג לשטת התשב"ץ דאשה נאמנת בו בכ"מ וכמשמעות הפוסקים כאן. וא"כ האיך משוינן לה עמפ"ע דנאמן ג"כ בכה"ג כיון דבי' לא שייך לומר לא משקר כו'. ובשלמא בעגונא הקילו חכמים משום חומר שהחמרת עליה בסופה או משום דאיהי גופא דיקא כמ"ש התשב"ץ שם. אבל בשאר ענינים למה הושוו כיון שמדאורייתא אינן שוים:

ב ולכאורה מכאן הוי' תיובתא דהתשב"ץ שהסכים דעד א' נאמן במדעל"ג מדאורייתא. וראיה להריב"ש סימן קפ"א קפ"ב שפסק בפשיטות דא"נ מדאורייתא. אלא שחכמים הקילו. ומש"ה א"ש דעמפ"ע שוה לאשה כיון דשניהם אין נאמנים במדעל"ג מדאורייתא אלא שראיתי להנ"י ר"פ האשה רבה בשם רבו הרא"ה כתב ג"כ כדעת התשב"ץ וכ"כ שם

בשם הריטב"א וכ"ד מהרש"ל ביש"ש שם. איברא דמשמעות שאר מפרשים שם אינו כן. וגם בש"ע ח"מ סימן רפ"ד סעיף א' בהג"ה פסק כהריב"ש לענין עד אחד שאין נכנסין לנחלה על פיו אע"פ שהוא מדעל"ג והוא הנדון שנחלקו בו הריב"ש וסיעתו עם התשב"ץ. וכ"פ הב"ח והש"ך שם. והש"ך הביא שכ"ה תלמוד ערוך בכתובות (דף ק"ז) אך התשב"ץ דחה זה אולם בדוחק. ומהרב"י שם נ' שלא הכריע ביניהם שכתב ע' ריב"ש ותשב"ץ ולא הכריע כמאן גם בש"ע השמיט דין עד אחד. ובאה"ע סימן י"ז משמע לכאורה ג"כ כהריב"ש שהרי להתשב"ץ י"ל דעמפ"ע אינו נאמן במלחמה כיון דלא שייך לומר דיקא ומנסבא וכמ"ש התשב"ץ סימן פ"ג דף מ"ב סע"ג ואנן לא קיי"ל הכי באה"ע סימן י"ז סל"ד וע"ש בב"ש ס"ק ק"ה. וע' תשו' פ"מ ח"א סימן פ"ט דמשמעות הגמ' שבת (קמ"ה) משמע ליה לרש"י שם דמדאורייתא נאמן עד אחד אלא שרש"י פי' הטעם משום הפקעת קדושין ולהתשב"ץ א"ש כפשוטו:

והנה משמעות הפוסקים כאן גבי הכרת איש ואשה דעד א' נאמן במדעל"ג מדאורייתא. וכמ"ש בנ"י פ' גט פשוט (דקס"ז) בשם הרשב"א והריטב"א שיכול אדם לסמוך בזה אפי' עפ"י עד א' אפי' על אשה וקרוב דהא מדעל"ג הוא וכן לענין חליצה סומכים כדאיתא ביבמות עכ"ל וכ"כ במ"מ פכ"ד מה' מלוה שסומכים על ע"א משום דמדעל"ג הוא ושכ"כ הרמב"ם פ"ד מה' יבום שזה דבר העשוי להגלות הוא. וכ"כ הרא"ש פג"פ שם וכ"כ ריי"ו נכ"ד ח"ב ובמשרים נ"ד ריש ח"א. וכ"כ הב"י סימן מ"ט בשם בעה"ת שער ל"ג שכ"כ בשם הראב"ד וכ"פ בטוש"ע שם. והנה מכ"ז משמע להדיא דבמדעל"ג נאמן עד א' מדאורייתא כדעת התשב"ץ דאילו לדברי הריב"ש דמדאורייתא אינו נאמן וחכמים הקילו משום חומר שהחמרת עליה בסופה דמש"ה איהי גופא דיקא כו' לא היה ראוי להאמינו בענינים אלו דלא שייך לומר איהי גופא דיקא וכ"ש בדבר שבממון גבי שטרות ואיך פסקו שם ג"כ דנאמן ע"א ואשה וקרוב. א"ו צ"ל דס"ל דמשום דבמדעל"ג לא משקרי אינשי נאמן עד א' מדאוריי' ומוכחי לה מההיא דהחולץ (דל"ט) כנ"ל. ולפ"ז פסקי הש"ע סתרי אהדדי דבח"מ סימן רפ"ד פסק כהריב"ש וכ"כ בח"מ סימן למ"ד וב סימן מ"ט וכאן באה"ע סימן ק"כ משמע כהתשב"ץ ושוב מצאתי בתומים סימן מ"ט שהביא בשם ספר בני שמואל דהפוסקים הנ"ל ס"ל כהתשב"ץ מדכתבו דבמדעל"ג נאמן עד א'. והוא בכנה"ג סימן מ"ט בהגהות הטור אות ז'. אך בתומים שם דחה זה. והוא מדברי הריב"ש עצמו סימן קנ"ה שכתב שם שאין כל מלתא דעל"ג בגדר א' כי יש דעל"ג בבירור היום או מחר ובידינו לגלותו. עי' ש"ך ופר"ח ביו"ד רס"י צ"ח בענין קפילא ארמאה. והיינו ענין אשתמודעינהו דנאמן בו ע"א ויש דבר שאמרו בו ג"כ מדעל"ג ואינו בגדר זה כו' ע"ש.

ולפי חילוק זה יש לגמגם בנ"ד שאינו מדעל"ג בגדר הא' שהרי כבר מת והרי אין שום א' יודע שמו וא"כ בכה"ג י"ל דאין עד א' נאמן. ומיהו לפ"ז יש לתמוה אסתימת הפוסקים דסומכים בהכרת איש ואשה ובשמותן עפ"י עד א' ולא חילקו אם הוא מדעל"ג בקרוב ובידינו לגלותו או לא כגון דומי' דנ"ד:

ג אך באמת בתירוץ קושיא זו נלע"ד בענין אחר. והוא דלכאורה י"ל האיך למדו הפוסקים דמדעל"ג ע"א נאמן מהא דאשתמודעינהו שבהחולץ (ל"ט). הרי התם לא אמרו דהטעם משום דהוי מדעל"ג אלא משום דגלויי מילתא בעלמא הוא. ובודאי שיש הפרש בין לשון זה ללשון מדעל"ג. וכמעט שאין זה ענין לזה כלל. ולפיכך פי' הרי"ף בהחולץ שם וז"ל גלוייא מילתא בעלמא דלאו אמילתא דאיסורא קא מסהדי ולאו אממונא קא מסהדי אלא מילתא בעלמא הוא דמגלו דהדין ניהו גברא פלן והא ניהי איתתא פלניתא כו' עכ"ל. הנה לא כ' שהטעם משום דבדעל"ג לא משקרי אינשי אלא תלה הטעם לפי שעדות זה אינן מעידים בעדות ערוה או ממון ממש רק שמעידים שזה הוא פ'. והרי אם לא ענין החליצה בודאי היה נאמן ע"ז שהרי אין כאן רק גילוי ענין בעלמא שאין הענין ממון או איסור ובודאי שע"א נאמן בזה. ומשום שאח"כ נוגע הענין לחליצה או לממון לא פסלי' עדותו למפרע זהו ביאור דבריו למבין. ובודאי נמוקו עמו שלא פי' הטעם משום דבדעל"ג לא משקרי אינשי. דהא בפ' האשה רבה מיבעי' לן מ"ט דעד א' נאמן לומר מת בעלך ואי פשיטא לן דבמדעל"ג עד א' נאמן מהתורה מאי מיבעי' לן. ועוד דא"כ בעי' דעד א' במלחמה וע"א בקטטה אי מהימן אמאי לא פשטוהו מהכא. ואע"ג דע"א במלחמה פשט' הרי"ף ממקום אחר מ"מ בקטט' נשאר בתיקו. א"ו דשאני גלוי' מילתא ממדעל"ג כנ"ל. וכ"כ להדיא התשב"ץ עצמו באריכות סימן פ"ג ז"ל והוי יודע ששני דברים הם בענין זה הא' מדעל"ג והשני גילוי מילתא ויש קצת הפרש ביניהן אף אם נסכים לד' הרמב"ם ז"ל שהשוה אותם בדיניהם וההפרש ביניהם הוא דמדעל"ג הוא הדבר שאין לנו בו שום ידיעה וגילוי אחר זולת מה שהעיד בו העד אלא שיכול להתברר אח"כ בירור אמיתי אם העיד באמת או בשקר וגילוי מילתא הוא בהפך מזה שהדבר קרוב לנו שכ"ה כמאמר העד אלא שהוא מכוסה ונעלם קצת ואחר שגלה לנו זה העד אותו כיסוי הוחזק הדבר בדעתינו כאילו נודע לנו עפ"י ראיותינו מצד מה שהיה כבר דעתינו נוטה לזה. ואין ספק שאם במדעל"ג ע"א נאמן כ"ש בגילוי מילתא אבל אפשר היה לומר שיהיה נאמן בגילוי מילתא ולא יהא נאמן במדעל"ג לפי שבגלוי מילתא כבר נגמרה ידיעת הדבר עכשיו אחר גילוי זה ואין אנו סומכים בזה על ענין עתיד לבא. אבל במדעל"ג הדבר שאנו סומכים עליו הוא ענין העתיד לבא שיבא מי שיכחוש לזה שהעיד עדות זו ואפשר הוא שזה

יסמוך שלא יבא מפני סבות ומקרים כו' עכ"ל בקצרה. הנה עם היותו סובר דבמלדעל"ג נאמן ע"א מדאורייתא אעפ"כ מודה שאין שום ראיה לזה מהאמנתו בגילוי מלתא שהוא ענין אשתמודעינהו הנ"ל. ומש"ה אין שום קושי' כלל על הריב"ש מהפוסקים הנ"ל דריש סימן ב' דאדרבה עלייהו קשיא לכאורה האיך למדו מדעל"ג מאשתדמודעינהו דהוי גלוי' מילתא. איברא שהתשב"ץ מפרש ענין גילוי מילתא שלא כפי' הרי"ף דלהרי"ף עיקר הטעם משום דעדותו אינו בדבר האיסור והממון גופא אלא מילתא בעלמא לומר שזה אחיו. ולהתשב"ץ הטעם שהדבר קרוב לנו שכ"ה כמ"ש העד וכמ"ש שם להלן שכשבאין לפנינו איש ואשה לחליצה בודאי דעתינו סומכת שיבם ויבמה הן כאילו היה הענין נודע אלינו באומדן דעתא אלא שנעלם ממנו קצת וגילוי מילתא אפילו מפי אשה וקרוב סגי עכ"ל:

ד ויש לדקדק על טעמו של הרי"ף מהא דתניא בקדושין (דס"ג סע"ב) בני זה בן י"ג שנה ויום א' בתי זו בת יב"ש ויום א' נאמן לנדרים ולחרמים ולהקדשות ולערכים אבל לא לעונשין ולמכות. והביאה רי"ף שם ופסקוה כל הפוסקים. ומשמע ודאי דאפי' אמר האב תחלה שהוא בן יג"ש ויום א'. ואח"כ עבר העבירה לא לקי ואינו מומת על פי מה שאמר האב תחלה ואמאי לא אמרי' גלוי' מלתא בעלמא הוא דלאו אמילתא דאיסורא קא מסהיד אלא מילתא בעלמא הוא דמגלי דהלין הוא בן י"ג שנה ויום א'. וכיון דמאמינים לו אז א"כ הגם שאח"כ נמשך עי"ז שמלקים או ממיתי' אותו לית לן בה אע"ג דלמלקות בעי' ב' עדים היינו לענין שעבר העבירה משא"כ לענין מה שהגיע לכלל שניו זהו גילוי מילתא בעלמא כמו גבי אשתמודעינהו לפי' הרי"ף דהיבום והחליצה גופא הוי דבר שבערוה וכן מה שמת אחיו הוי דבר שבערוה. אבל הגילוי שזהו אחיו מאב הוי גילוי מילתא בעלמא וכמ"כ ה"נ ממש י"ל לפ"ז דהוי גילוי מילתא בעלמא ולמה אין האב נאמן. ויותר היה ראוי שיהיה האב נאמן שהרי האמינתו תורה בבת לענין קדושין עכ"פ ואפ"ה אינו נאמן בבת גופא לענין עונשין ע"ש. מיהו בספר המקנה שם פירש דההיא דקדושין מיירי בשהאב מעיד כן בב"ד אחר שעבר העבירה ומש"ה א"נ למכות ולעונשין אבל איה"נ אילו אמר כן בב"ד קודם שעבר העבירה נאמן ג"כ למכות ולעונשין וכמ"ש הרמב"ם פט"ז מה' סנהדרין ה"ו שלוקין באיסור שהוחזק עפ"י עד א' כו' ע"ש. ועפי"ז היה מקום לתרץ ד' הרי"ף לומר דהרי"ף בהחולץ מיירי כשהעד אינו מעיד כן בשעה שאנו שואלים העדות אם הוא אחיו מאביו כשב"ד מסדרין החליצה אלא שאמר כן קודם לזה הרבה ואז היה נאמן. ואח"כ אם מעידים ב' עדים בשעת החליצה ששמעו כן אז מן העד הנ"ל האחד אז נאמנים. וכ"מ לכאורה להדיא בהרי"ף שם ממ"ש הרי אתחזק גבי

ההוא סהדא מפומיה דהאי קרובו כו' ע"ש וכן פי' הריב"ש סימן קפ"ב דברי הרי"ף. וכן פירש בספר מכתב מאליהו שער ו' סימן ח"י וכ"כ בתשו' מהריב"ל ח"ב סימן מ"ט. ולפ"ז י"ל דלק"מ מקדושין משום דשם י"ל דמיירי שהאב אמר אחר המעשה. ועי' חי' מהרי"ט בקדושין שם. אמנם בב"י באה"ע סימן קנ"ז כתב שאין כן דעת הרי"ף וכ"כ מהרי"ק שרש קע"ו וז"ל הרי שתלה (הרי"ף) הטעם במאי דלאו אמילתא דאיסורא קא מסהדי כו' ואע"ג דבההיא שעתא דמגלו מילתא דאחוהי דמיתנא הוא כבר צריכין אנו לעדותו שהרי היא רוצה לחלוץ ולהנשא לשוק בחליצה זו אפ"ה לא חשיב אלא גילוי מילתא בעלמא עכ"ל וכן הביא בספר מכתב מאליהו שער ד' סימן ל"א הרבה פוסקים שפי' כן וכן פסקו בסדר חליצה. ולדבריהם קשיא על הרי"ף מההיא דקדושין כנ"ל דכיון דהכא מאמינים לו בשעת מעשה ה"ה התם ג"כ היה ראוי להאמינו בשעת מעשה שאנו רוצים להלקותו ולענשו. דהא אין טעם לחלק בין מכות ועונשין לדבר שבערוה דבכולן בעי' עדות. ועוד נראה לענ"ד דלפי האמת אפי' להריב"ש וסיעתו המפרשים דהרי"ף מיירי כשהעד אינו מעיד כן בשעת מעשה כנ"ל אז דייקא הוא נאמן. מ"מ קשיא מההיא דקדושין דבאמת שם ג"כ נראה מפשט השמועה שהאב אינו נאמן למכות ולעונשי' אפי' אם אמר כן בתחלה קודם המאורע וכ"כ בפנ"י שם. והכרח לזה הוא ממ"ש התוס' בקדושין שם והרא"ש דקשה דא"כ כל יבם קטן שהגדיל ואין שנותיו ידועים לנו עפ"י עדים לא נסמוך על דברי האב כו' וע"ש שגם למסקנא כן דאין סומכין בזה על האב אם לא ברבוי שערות. ואילו לדברי ספר המקנה לק"מ שהרי יכולים אנו לסמוך בשניו ג"כ על האב כשיאמר כן תחלה לפני חצי שנה שבנו זה הוא יג"ש ויום א'. (או שיאמר חצי שנה לפני יג"ש שבנו יג"ש פחות חצי) ואח"כ יבאו עדים בשעת החליצה ויעידו. ואין לומר דמיד שאירע מיתת אחיו שוב אין האב נאמן דחיישינן שמא אומר כן כדי שיוכל לחלוץ. דהא ליתא דמנין ידע האב שבנו יחלוץ בודאי שמא ייבם דבימי התוס' לא היה זה נהוג כ"כ בפשיטות ועוד דא"כ גבי אשתמודעינהו נמי נאמר שאין הקרוב נאמן כל שהעיד דאחוהי דמיתנא הוא כיון שמעיד כן אחר מיתת האח כמ"ש דמיתנא כו' וא"כ נוגע בעדות הוא. א"ו דאף לשיטתם אין מחמירים אלא כשמעיד בשעת מעשה גופא ולא קודם לכן אפי' אתר מיתת האח. וה"נ היה ראוי שיהיה האב נאמן כן על השנים באמרו כן לפני עדים קודם הרבה מהחליצה וא"כ קשה מאי הקשו התוס' והרא"ש וכל המחברים הקושי' הנ"ל דא"כ כל יבם קטן כו'. ועוד דבסה"ת כ' דאם הוחזק בעיני השכני' שלא עפ"י האב שבא לכלל שנים נאמנים להחזיקו בגדול. הובא בטור סימן קס"ט משמע להדיא דבהוחזק בעיניהם עפ"י האב לא מהני אע"פ שאמר כן קודם המעשה הרבה ואפשר דאפי' אמר כן קודם

מיתת האח לא מהני. וכן משמע להדיא בביאור בסה"ת סימן קל"ג עיי"ש. וזו תשובה ברורה לדברי ס' המקנה במחילה מכבוד תורתו וחסידותו:

ה ומה שהביאו להגאון בעל ספר המקנה לפרש כן הוא כדי לתרץ הקושיא שהביא בספר פני יהושע שם עמ"ש הרמב"ם פט"ז מה' סנהדרין דאין צריך עדים למלקות אלא בשעת מעשה אבל האיסור עצמו בעד א' הוחזק כיצד אמר עד א' חלב כליות הוא זה כלאי הכרם פירות אלו גרושה או זונה אשה זו ואכל או בעל בעדים אחר שהתרו בו ה"ז לוקה אע"פ שעיקר האיסור בעד א' כו' עכ"ל. וא"כ תיקשי ליה סוגי' דקדושין הנ"ל דהאב א"נ אע"פ שאמר תחלה שבתו מקודשת (ורחמנא הימני' בזה ע"ש) או שבנו זה בן י"ג שנה. ולפיכך פי' בסהמ"ק דבקדושין מיירי כשאמר האב כן אחר המעשה כנ"ל. אבל לפמ"ש דמיירי בשאמר קודם המעשה. לכאורה קשיא אהרמב"ם. אבל באמת נלע"ד דלק"מ ואין הנדון דומה זה לזה. דהא התם גבי מה שהאיסור עצמו הוחזק בעד א' סגי פי' הטעם בכ"מ משום דעד א' נאמן באיסורין (אע"פ שבמל"מ ה' שגגות פ"ג השיגו היינו שמקור ד' הרמב"ם אינו מסוגי' דקדושין (דס"ה) אלא מירוש' דנזיר אבל בענין הטעם י"ל שהאמת כמ"ש הכ"מ. ובחי' מהרי"ט בקדושין (דס"ג) כתב שהוא ירוש' מפורש פרק מי שקינא והוא ג"כ בנזיר פרק שני נזירין) וכיון דעכ"פ עד א' נאמן באיסורין מדאורייתא א"כ ודאי דחייב מלקות אם אכלו אח"כ אחר התראה בעדים דמה לי אם אכל חלב כליות ממש או אם אכל זה כיון דרחמנא אסרו להדיא ואמרה שע"א נאמן לומר שחלב כליות הוא זה א"כ הרי עבר אמימרא דרחמנא שהתורה האמינה שזהו חלב כליות משא"כ הכא בענין בנו זה בן יג"ש ויום א' הרי זה אינו מילתא דאיסורא לומר שנאמן האב. אלא דלנדרים שהוא מילתא דאיסורא האמינו משא"כ למכות ועונשים. ולא שייך לומר דמיד שאמר האב שהוא בן יג"ש ויום א' הרי הוחזק כן ואסור לו מדאורייתא לאכול איסור ולבא על הערוה וא"כ עבר אמימריה דרחמנא. דמ"מ נהי דודאי עבר אמימריה דרחמנא מ"מ דלמא קטן הוא וקטן שעבר אמימריה דרחמנא אינו חייב מלקות ועונש והתורה לא האמינתו לאב למכות ועונשים. משא"כ התם לא שייך לומר כן דכיון דודאי עבר אמימריה דרחמנא לוקה. מיהו זה דוחק דא"כ עכ"פ מ"ט דרב דאמר אין סוקלין הא התם הימנא רחמנא. ואין לומר דשאני התם דאמרינן בהדיא דרחמנא לא הימנא לקטלא א"כ מהו ואזדא ר"ח לטעמיה הא אין זה ענין לזה. (ועי' בחי' מהרי"ט שם ועי' תוס' חולין (צ"ו) דנעלם לשעה מסהמ"ק וצ"ע עי' עצ"י ועי' מרדכי שבב"י סימן קנ"ז ועי' מכתב מאליהו). לפיכך נ"ל דה"פ דדוקא באיסורין דע"א נאמן באיסורין מדינא אמרי' שהאיסור עצמו נעשה מוחזק בע"א כדינו. משא"כ בבני זה יג"ש שאינו ענין איסור לא שייך לומר שנעשה מוחזק

ליג"ש עפ"י האב. דמאן לימא לן דהאב נאמן בהא שהרי אינו מילתא דאיסורא אלא שזה נוגע באיסורים וג"כ בעונשים ומכות וא"כ מאן לימא לן דשדינן ליה בתר איסוריה ולא בתר מכות ועונשים. אלא האי כדיניה והאי כדיניה דלנדרים ולחרמים דמילתא דאיסורא הוא דינו כאיסורי'. ולמכו' ועונשי' דינו כוותייהו. אבל האיסור ע"כ בתר גופו שדינן ליה ואיהו מילתא דאיסורא ונאמן בו ע"א. ואעפ"י שנוגע אח"כ למכות ועונשים לית לן בה. דהרי בשעה שהוחזק לא היה עדיין רק איסור ובגופו ממש. אמנם גבי קדשתי בתי אע"ג דהוא נמי מילתא דאיסורא ממש ורחמנא הימני' מ"מ אין סוקלין כיון דדבר ערוה הוא ובעי' תרי סהדי אלא דרחמנא הימני' לאב אמרי' דלקטלא לא הימני'. והשתא א"ש האי ואזדא ר"ח לטעמי' פי' כי היכי דהכא פלגי' דיבורא ואמרי' דרחמנא הימני' להא ולא להא ה"נ בבני זה יג"ש הימני' רחמנא לנדרי' ולא למכות כו'. והשתא א"ש דפסקי הרמב"ם לא סתרי אהדדי. וא"ש דברייתא דאבל לא למכות כו' מיירי כפשוטו אפי' בשהאב אומר כן קודם המעשה כמו שהוכחתי לעיל סימן ד' מסה"ת סימן קל"ג ושא"פ וכ"כ הסמ"ג סימן נ"ב מ"ע והמר'. ובהא א"ש נמי מ"ש הב"י בח"מ סס"י למ"ד בבד"ה דעידי גיטין וקדושין א"צ דו"ח וכ"פ בתשו' מ"ב סס"י נ"א ע"ש באריכות. ואע"פ שזה נוגע לד"נ ואם יבא עלי' איש אח"כ ימיתו אותו. וה"ט משום כיון דמדינא בגיטין וקדושין א"צ דו"ח והשתא ליכא מיהו ד"נ ודמי לאיסור שהוחזק עפ"י ע"א כיון דבאיסורין סגי ע"א משא"כ בענין בני זה יג"ש כנ"ל. ואע"פ שראיתי בחי' מהרי"ט בקדושין (דף ס"ג) שכתב ג"כ דברייתא הנ"ל מיירי דוקא בשאמר האב (קודם) [אחר] המעשה דוקא. וכ"כ בשער המלך משמו ה' סנהדרין פט"ז והיינו כשיטת בעסהמ"ק מ"מ הנלע"ד כתבתי ששטת הפנ"י עיקר וכ"כ בשער המלך שם בשם מחנה אפרים. ומה שהיה קשה להם דברי הרמב"ם ת"ל שנת' ישוב לזה:

ו אלא שלפי"ז צריך ליישב הראי' שהביא מהרי"ט וסהמ"ק לשיטתם. וז"ל מהרי"ט שם למה לא יהא נאמן כיון שבשעה שאמר שהוא גדול עדיין לא נתחייב מיתה הרי הוחזק. אם שוב עבר עבירה למה לא יתחייב מיתה. הא למה זה דומה לאיש ואשה שבאו ממ"ה זה אומר זאת אשתי וזו אומרת זה בעלי. שאם לאחר מכאן זינתה מתחייבת מיתה ואילו א"א שאמרה נטמאתי אינה נאמנת. ועוד בפרק החולץ אמרי' אשתמודעינהו כו' וכתב רב אלפס כו' (הועתק לעיל סימן ג') ובירוש' פ' מי שקינא אמר לו ע"א חלב הוא והתרו בו שנים לוקה עיקר עדותו לא בע"א הוא עכ"ל והנה הראי' הראשונה כתב ג"כ בסהמ"ק וז"ל אבל אם העיד לפני ב"ד אפי' היא עצמה אמרה בפני ב"ד שנתקדשה והוחזק' א"א עפ"י וכן בשאר איסורים עפ"י ע"א קיי"ל דסוקלין על החזקות והכי קיי"ל דבע"א אומר

מת ונתקבל עדותו הרי הוא כשנים ואם נתקדשה על ידו פשיטא דהיא א"א גמורה לחייב כל הבא עלי' ובהדיא כתב הרמב"ם בפ"א מהא"ב וכן אשה שאמרה א"א אני אינה נהרגת על פיה עד שיהיה שם עדים או תוחזק. והיינו שתעיד בפני ב"ד שתוחזק א"א עכ"ל. הנה מ"ש הא למה זה דומה לאיש ואשה שבאו ממדה"י י"ל דבודאי לא דמי דשאני התם שחזקה זו הוא עפ"י מעשה גמור ששניהם עושים מעשים המראים לנו שהם איש ואשתו וגם שהם מתמידים במעשים אלו ל' יום לפיכך הוי חזקה. משא"כ הכא ליכא הני טעמי שאין כאן מעשה גמור רק דיבורא בעלמא דאמר האב. וגם אין שייך לומר שמחזיק כן ל' יום שהרי חזקה זו אנו עושים ומחזיקים זה עפ"י מ"ש האב. א"כ כיון דחזקה זו מכח אמירת האב באה. והאמירה עצמה אינה כלום א"כ גם החזקה שמחמתה אינה כלום. הא למה זה דומה לאותה שאמרו בסנהדרין פז"ב (דף כ"ד ע"ב) הבא לידון בשטר ובחזקה דס"ל לרבי דנידון בשטר ולא בחזקה כיון דחזקה מכח שטר קאתי' ואף לרשב"ג דבחזקה נמי סגי מ"מ מודה (הג"ה. ל"ד ממש דהתם נמצא שהשטר מזוייף משא"כ הכא לא נתברר שהאב אמר שקר) דאם נמצא השטר בטל אזי החזקה ג"כ בטילה כמ"ש בטוש"ע ח"מ סימן ק"מ סעי' ד' ה'. אע"ג דאילו לא הזכיר השטר הוי סגי בחזקה לחוד מ"מ השתא גרע טפי כיון דידעי' סיבת חזקה זו דמכח שטרא זה קאתי והאי שטרא חספא בעלמא הוא. משא"כ בשאר חזקה אמרי' דמסתמא שטרא מעלי' ה"ל ואבד. וה"נ באיש ואשה שבאו ממדה"י זה אומר זו אשתי כו' והוחזקו כן ל' יום אמרי' דמסתמא היו קדושין גמורים וחזקה זו שבא' מסיבתם מעידה ע"ז משא"כ הכא מה שאנו מחזיקים אותו בבן יג"ש כיון שידענו סיבת החזקה והוא מאמר האב בני זה בן יג"ש וידענו דאמירה זו חספא בעלמא היא לגבי מכות ועונשין א"כ ה"נ החזקה דאתי' מחמתה בטילה ומבוטלת. וכ"כ להדיא בסה"ת סימן קל"ג שהבאתי למעלה סימן ד' דאפי' ראינו שעמד להתפלל והשלים לעשרה בבה"כ אינו כלום דשמא עפ"י האב עשו כן. אלמא דאפי' אמר האב כן מקודם והוחזק בחזקה גמורה על פיו במעשה ממש שעמד להתפלל כו' אפ"ה לא מהני. והיינו מטעם הנ"ל כיון שידענו סיבת החזקה ובהבטל הסיבה בטל המסובב כשל עוזר ונפל עזור. וכ"כ שם להדיא דלא מהני אא"כ הוחזקו בשנים עפ"י הגבירות והשכנים שלא עפ"י האב כו' ר"ל בעיר שדרים בה ויודעים מעצמן דאל"כ משכחת לה אפי' בעיר שלא דר בה. ואפי' גם בזה י"ח שהרי בסה"ת עצמו כתב שיש להשיב את הארי. גם משמעות הרמב"ם דבעי' עדים דייקא ולכן הביא בש"ע סימן קס"ט דעה זו בלשון וי"א והדעה הראשונה הביא בסתם דבעי' עדים. (וע' בלבוש שם

שהעתיק טעם הראשון שבמר' פמ"ח משום דאין מדקדקי' כו' והיה לו להעתיק טעם שכ' שם בשם ר"י דשמא עפ"י האב עשו כן):

ז **גם** מ"ש בסהמ"ק אפי' היא עצמה אמרה בפני ב"ד כו' דסוקלים על החזקות כו' לא ידענא מנ"ל הא. דאפשר דלא מהני החזקה אלא בששניהם מחזיקים זע"ז זה או' זו אשתי וזו אומרת זה בעלי. וטעמא רבא נמי איכא במילתא משום דהתם סברא הוא דמהימני דהרי בידיהם לקדש זה את זה וכיון דאמרי שהן איש ואשתו מהימני ע"י החזקה, משא"כ כשהיא מחזקת עצמה לבד. ואע"ג דברמב"ם ספ"א מהא"ב לא משמע כן שהרי כ' דה"ה שזו אחותו או אמו אע"פ שאין בידו לעשותה אחותו אילו לא היתה אחותו. מ"מ עכ"פ שניהם מחזיקים. ועוד והוא העיקר דעכ"פ עושים מעשה. משא"כ כשהיא לבדה מתחזקת ע"י דיבורה לא"א ודאי דלא מהני לסקילה עכ"פ לד"ה כמ"ש מהרי"ק שרש פ"ז באריכות דהתם יש מעשה גדול המעיד על החזקה שהרי היא עמו כאשה עם בעלה כו' ע"ש. ואף למלקות דמסיק שם דמהני חזקה באמירה לבד מיירי ג"כ בשהיו שניהם מחזיקים זו שהיא ארוסתו וזה שהוא ארוסה כו' וזמן רב מאד ע"ש. אבל באמירה לבד בב"ד לא ידענא מנ"ל דהוי חזקה (ואפשר דאף אמתלא מהני בזה והכל לפי האמתלא כדמשמע בכתובות פ"ב ובש"ע סימן מ"ז) ומה שפי' בהפלאה שם דמיירי שלא בב"ד דאל"כ מ"ש מעדי' בח"מ סימן כ"ט י"ל דאינו מוכרח שיש לחלק דשאני התם דכבר זכה זה בעדותם ואין בידם להפקיע זכותו של זה ע"י אמתלא משא"כ בענין א"א הייתי שאינה מפקעת זכות אחרי' ע"י אמתלא לכן נאמנת תדע דבאמרה שנתקדשה לפלוני ס"ל להרא"ה דלא מהימנא מה"ט. אלא שמ"מ בעדות עדיפא יותר דהתם שכנגדו תובע זכותו משא"כ בנדון של הרא"ה שאותו פ' אינו לפנינו. וע' בחוות דעת סימן קפ"ה תמצא תירוץ אחר לקושיא זו של סהמ"ק מעדות ע"ש באריכות. [ע' מפתח]. והרי הרשב"א בתה"א ש"ז פ"ב הובא בב"י בי"ד סימן קפ"ה כ' שיש חילוק גדול בין מעשה לדבור לענין חזקה והסכימו עמו כל הפוסקים שם ובי"ד סס"י א'. ואף לפמ"ש הת"ש בי"ד ס"ק ע"ט ג"כ י"ל דהיינו דוקא בדבר התלוי בה לבד כנדה וטריפה משא"כ בקדושין כנ"ל וגם הוא כתב שלא החליט בזה למעשה. וע' בתשובת פ"י חאה"ע סימן א' דהאריך דחזקה דדיבורה לא מהני ומשמע אפי' הודית בב"ד שהרי שם היה מעשה שלקחה כתב מהרב והקהל כו' ע"ש. ועוד דאפי' אי מהני י"ל דהיינו דוקא חזקה שהחזיקה היא על עצמה ולא מה שהחזיק עליו אביו. דכיון שהחזיק עצמו כן איהו אפסיד אנפשי' והתיר עצמו למלקות ולמיתה אבל מה שהחזיק עליו אביו מ"מ אין אביו נאמן יותר מעד א'. אע"ג דבקדושין (ס"ג) לרב אסי אביו עדיף מינה היינו משום דס"ל דרחמנא הימני' לקטלא משא"כ לדידן

אלא משום חזקה י"ל דבעי' שתחזיק היא על עצמה ועמ"ש הט"ז בי"ד סימן קפ"ה בשם מהר"ל מפראג ולדבריו ודאי חזקה דידה בעי'. וע' מל"מ פ"כ מהא"ב דין י"ב ולדבריו כ"ש דחזקה דאב לא מהני וע' ס"ט סימן קפ"ה (ומה שנסתפק שם באשה שאמרה א"א אני והוחזקה ע"י אמירה זו ל' יום אי מהני אח"כ אמתלא אשתמיטתיה תשובת רמ"א סימן ב' שהביא בעצמו דכ' דמהני אפי' אחר ימים רבים כו' ע"ש שהוכיח כן מל' הגמ' לימים כו'). ומ"ש עוד בסהמ"ק ובהדיא כ' הרמב"ם או תוחזק נ"ל דפי' דתוחזק היינו היכא שיש לה איש ואומרת שזה בעלי ומתנהגין כן וכדלעיל בשם מהרי"ק דבלא מעשה לא הוי חזקה לענין ד"נ עכ"פ וכן פי' בתשובת פ"י הנ"ל דל"א ריש עמוד ד'. ועוד דאי באמירתה לחוד הוי חזקה א"כ מ"ש מעובדא דכתובות (דכ"ב) הנ"ל דיכולה לחזור בה אפי' אחר ל' יום כנ"ל בשם רמ"א ומשום דאמרה בב"ד אין לחלק דלא דמי לעדות כנ"ל בשם החוות דעת. וע' בכ"ש שלהי קדושין דאמירה נמי מהני לגבי דידה למלקות אם לא נתנה אמתלא ולא כן כ' בס"ט סימן קפ"ה וע' חוו"ד שם דא"כ ה"ל התרא' ספק אך מ"ש כן בשם תשובת רמ"א סימן ב' ליתא שם בתשובת רמ"א שלפני דפוס אמשטרדם. ומ"ש עוד בסהמ"ק והכי קיי"ל דבעד א' אומר מת כו' ואם נתקדשה על ידו פשיטא דהיא א"א גמורה לחייב כל הבא עליה. במחילה מכבוד תורתו וחסידותו אשתמיטתי' לפי שעה התוספות דחולין (דצ"ו ע"א) ד"ה פלניא שכתבו להדיא בהיפוך וע' בס' תורת גיטין בחי' למס' גיטין רפ"ק שכ' שהתוספות חולקין עמ"ש הרמב"ם אבל האיסור עצמו הוחזק בע"א כו' ולא ידעתי הכרח לזה דהתם שאני דעד א' נאמן באיסורין כנ"ל משא"כ הכא דמדאורייתא אין עד א' נאמן. אך ממ"ש גבי סימנים את"ל סימן דאורייתא קשיא. ולשיטתם צ"ל דהירוש' פרק מי שקינא שממנו מקור דעת הרמב"ם אתי' כרב אסי בקדושין (ס"ג) ואנן קיי"ל כרב ור"ח. וא"כ בלאה"נ לק"מ קושיי' מהרי"ט דלעיל רס"י ו' מהירוש' והיא קושיי' סהמ"ק לעיל רס"י ה'. מיהו אף להרמב"ם דהלכתא כהירושלמי לא קשה מידי כנ"ל סימן ה':

ה' **הכלל** העולה ממ"ש ב סימן ד' ה' ו' ז' הוא שנת' ב' שיטות בענין ברייתא דקדושין דאבל לא למכות. האחד הוא דעת מהרי"ט וסהמ"ק ושעה"מ דאם אמר האב כן קודם המעשה הרי הוחזק על פיו ואם שוב עבר עבירה מלקין וממיתין אותו אלא דלסהמ"ק בעי' שיאמר כן בב"ד. הב' דעת הפנ"י ומח"א דבכל ענין אין האב נאמן והבאתי ראיה לדעתם מסה"ת סימן קל"ג ושא"פ ועוד ראיות ממהרי"ק סימן פ"ז דחזק' לד"נ לא הוי אלא במעש' וע' ס"ט סימן קפ"ה. וכ"מ מהרשב"א שבב"י בי"ד סימן קפ"ה ועוד ראיות ע"ש. וכיון שכן נשובה למה שהתחלנו רס"י ד' להקשות על מ"ש הרי"ף בהחולץ כנ"ל. והן אמת שלשיטת מהרי"ט וסיעתו לק"מ ואדרבה הוא מביא זה לראיה. אלא דבאמת

אינה ראיה לשיטתו ולא תיובתא לשיטת הפנ"י. והוא משום דהא שם כתבו הפוסקים ג"כ בהחולץ דהטעם הוי ג"כ משום דהוי מדעל"ג כנ"ל ואדרבה משם ראי' הפך למהרי"ט דאל"כ ל"ל להרמב"ם לומר הטעם משום דהוי מדעל"ג. וכ"כ בספר עצמות יוסף בקדושין (דס"ג) אההיא דאבל לא למכות דל"ד לאשתמודעינהו משום דהתם הוי מדעל"ג וכ"כ בסה"ת סימן קל"ג. הרי דלא כמהרי"ט. אך לפמש"ל סימן ב"ג דמדעל"ג נמי אין ע"א נאמן בה כמו שפסק הריב"ש א"כ קשה. ולכאורה י"ל דהכא הטעם מחמת הצטרפות ב' ענינים מדעל"ג ולאו אאיסורא קמסהדי וכ"מ בחי' הרמב"ן פ' בא סימן במ"ש והוסיף רבינו כו'. משמע שב' הטעמים נצרכים וכ"כ הריטב"א בקדושין הובא בשעה"מ פט"ז מה"ס. אלא שגם זה לא יעמוד אלא לפמ"ש הרמב"ן בנדה שם דהלכה כת"ק דנשים נאמנות משום דמדעל"ג ולאו אאיסורא קמסהדי וכ"ד הריטב"א אבל משמעות שא"פ ומכללם הרי"ף והרא"ש והתוס' דאין נאמנות להקל אלא משום חזקה דרבא ולזה הוכרחו להוכיח דקיי"ל כרבא משמע דאל"כ אינן נאמנות. א"כ הא קמן דגם ב' טעמים אלו יחד לא יועילו. וא"כ הדרא קושי' לדוכתה בההיא דהחולץ מ"ט קרוב נאמן כו'. מיהו לפמ"ש במרדכי פמ"ח והובא בב"י סימן קנ"ז דבהחולץ מיירי בשידוע ודאי שהוא אחיו ומוחזקים ג"כ שהוא אחיו מן האב אלא שאין זה ידוע בבירור כ"כ שהוא אחיו מן האב. לכן מאמיני' לקרוב משום דרוב האחים הן מן האב (ר"ל שהרי יש אחים מן האב ומן האם ויש מן האב לבד ויש מן האם לבד. א"כ מן האם לבד הוי מיעוטא). ע"ד שאמרו בכתובות (כ"ח) כיון דרוב נשים בתולות נישאות גילוי' מלתא בעלמא הוא. והכא עדיף טפי דהאי רובא לא איתרע והוי נמי מדעל"ג ומש"ה נאמן קרוב וא"כ לפ"ז ודאי לק"מ. אבל מ"מ משמעות כל הפוסקי' אינו כן ע' סה"ת סימן קל"ג וכן בריטב"א הקשה מקדושין (ס"ג) אההיא דהחולץ ותי' משום דהוי מדעל"ג ולא כ' תי' זה דשא"ה שידוע שהוא אחיו עכ"פ ודאי ורוב האחי' מן האב. וע' מהריב"ל, ח"ב סימן מ"ט וכ"מ בתשב"ץ שהעתקתי לשונו לעיל סס"י ג'. לפיכך נ"ל דאפי' מיירי בשאינו מוחזקים בזה שהוא אחיו מ"מ כיון דעכ"פ מיירי במוחזק לנו שיש לו אחים אלא שהספק אם זה הוא אחיו או לא הוי רק גילוי' מילתא בעלמא ובפרט לפמש"ל סס"י ג' בשם תשב"ץ. משא"כ בשאר עדיות שהספק בעיקר הענין כמו גבי שני' וסימנים. אלא דמ"מ ס"ל להרי"ף דה"ט לא מהני אלא משום דלאו אאיסורא ולאו אממונא קמסהדי. ולהרמב"ם ושא"פ ס"ל דבעי' נמי שיהיה מדעל"ג כנ"ל. ונמצא אין בידינו ללמוד קולא מההיא דהחולץ אלא בהצטרפות ג' ענינים האלו שיהיה מדעל"ג ולאו אממונא קמסהדי וגם הוא מעט כגילוי' מילתא כיון דבלא"ה מוחזקים שיש לו אח והספק הוא רק מי הוא. ואמנם גילוי' מילתא דכתובות (כ"ח) עדיף מיניה כיון דרוב

נשים ממש בתולות נישאות ולפיכך אע"פ שאינו מלדעל"ג ואממונא קמסהדי נאמן קטן אלא דמ"מ י"א דבעי' התם גדול עמו עבח"מ סימן ל"ה ובריב"ש סימן קפ"ב ועלה בידינו שדעת הריב"ש דעד א' אינו נאמן במדעל"ג שרירן וקיימין. והקושי' שהקשינו ממ"ש הפוסקים (ע' לעיל סעי' ב') גבי הכרות שמות דסגי בע"א משום דמדעל"ג לק"מ. משום דבלא"ה אסיקנא דא"א ללמוד מאשתמודעינהו אלא בהצטרפות ג' ענינים כנ"ל וא"כ קשיא אהפוסקי' האיך למדו זה מהחולץ וכנז' לעיל סימן ג'. אבל באמת לק"מ משום דהכא נמי יש ג' ענינים הנ"ל שהרי ודאי ידוע לנו שבעל זה יש לו אשה וכן האשה יש לה בעל אלא שא"י לנו מי הוא וכן בענין השם ודאי יש לה שם אלא שא"י לנו איזה שם. והוי ממש דומי' דהחולץ. וגם לאו אאיסורא קמסהדי אלא מילתא בעלמא הוא דמגלו. ומש"ה נאמן עד א'. וא"כ הדמיון מכוון. ומעתה חוזרים אנו למש"ש ב סימן א' דיש להקל בנ"ד ג"כ בעד מפי עד. כיון דאין עיקר הסמיכה משום מדעל"ג לחוד אין להחמיר בו כ"כ. ובפרט שלפי האמת משמע שגם בעמפ"ע שייך הטעם דמדעל"ג כנ"ל סימן ב' והראי' מאה"ע סימן י"ז סל"ד. והתשב"ץ חילק בזה לשטתו. אבל לפ"ד הריב"ש אין הכרח לחילוק זה כלל ולפיכך אין להחמיר בנ"ד מטעם שמת כבר ואינו מדעל"ג בקרוב כ"כ. דמ"מ כיון דאפשר לגלויי חשוב מדעל"ג. ומצטרף בהדי שני הסניפים האחרים. ויש לי ראי' (ממ"ש הרמב"ן שלהי יבמות גבי ס' אנשים שהלכו לכרכום ביתר כו') דלא מחמרי' כ"כ בענין מדעל"ג שיהי' הגילוי מתברר בנקל מאד. אלא כיון דאפשר שיתפוס בשקרן הוי מדעל"ג וכתבתי מזה בתשובה אחרת בנידון התר עגונה א' מק' חומעץ [בחלק א'] וע' ש"ך י"ד סימן צ"ח בענין קפילא ארמאה. ופר"ח שם מנידון מדעל"ג. וע' תשו' ב"א חאה"ע סימן א' ונ"ט מדין חזקה ואמתלא וע' תשו' פנ"י הנ"ל. ע' פנ"י בקו"א דכתובות סימן ע"ג ועמש"ל אות ה':

סימן רז

על אודות הכינוי ליקותיאל הנק' בפ"כ קושי' האיך לכתוב אם כמו שנק' בפ"כ או קושקא כמ"ש בב"ש בשמות אנשים. ועיין בב"ש אות יו"ד נבי יקותיאל כ' ע' אות קוף וכוונתו למ"ש שם קושא או קוסא אלף בסוף והוא כינוי ליקותיאל עכ"ל הרי להדיא דאם נק' קושא או קוסא יש לכתוב כן וצא קוסקא. ואם לכתוב באלף או ביו"ד בסוף גם זה נת' שם דתלוי באם דוחקי' האות האחרון או לא ע"ש. ועל אודות הג"פ שכ' מע"ל דוב המכונה בער והוא נק' כעת בפ"כ בענא ואין קוראים אותו בער כלל רק בכתובה נכתב דוב בער והגיד לו המופ' מו' יצחק משמי שיש לכתוב גט אחר ושואל מעל' האיך לכתוב המכונה

בער המכונה בענא או המכונה בענא ואם שם בענא באל"ף בסוף או בה"א. וגם שאל מ"ש ממ"ש הב"ש סק"ג שאפי' לפי דבריו שנחלק על הרמ"א בכתב שם טפל לחוד מ"מ בכ' שם העיקר מודה דכשר, ובנ"ד זה השם דוב הוא עולה בו לתורה כו'. ודאי כן הוא אם לא הי' כותב רק דוב ולא כ' הכינוי כלל הי' כשר לכ"ע משא"כ אם כ' כינוי שאינו נק' בו עתה כלל גרע טפי כי יוכלו לטעות שאינו זה האיש כלל מאחר שאינו נק' בשם זה כלל שבעלייתו לס"ת נק' דוב וההמון קוראים אותו בענא א"כ אין זכר לשם בער כלל ומכיון שנכתב המכונה בער יסברו שהוא אחר ועידי מסירה לא מהני כמבואר בב"ש סק"ה ואע"פ ששם בער נק' בו בעת לידתו לא מהני כיון שנשתקע לגמרי. וכמ"ש הלבוש סוף סעי' י"ח וז"ל אשה שנקראת בעת הלידה שמחה ואח"כ קראוה מקצת בל"א ורייזדא כו' עד ואם נשתקע ממנה שם שמחה והכל קוראים אותה ורייזדא אין כותבין רק ורייזדא לבדו ואם גם שמחה פסול שכיון שנשתקע ממנה הרי הוא שם אחר לגבי דידה שאינה ניכרת בו עכ"ל והסכים עמו הב"ש סקל"ז. אלא שלא הביא לשונו שם. ובסדר שמות נשים באות ש' הביא זה אבל לא העתיק מ"ש גם שמחה כו' ואפשר ט"ס בב"ש שם דבלבוש נ' ודאי שצ"ל גם כדמסיים הרי הוא שם אחר לגבי דידה כו' ועב"ש שמות נשים אות ב' מש"ש בשם הלבוש גבי צפורה מבואר דט"ס הוא באות ש' דאל"כ מנ"ל דפליג לבוש על מהר"ם מינץ. ונ"ד דמי לזה ששמחה הוא לה"ק של ורייזדא כי פי' שמחה הוא פרייד כידוע. וא"כ לכאורה הם כשם א' ואעפ"כ פוסל שם שמחה שנק' בו לבד בעת לידתה. כשנשתקע. א"כ ה"ה ממש שם בער אף שהוא פי' של דוב ונק' בו ג"כ בעת לידתו מ"מ בנשתקע פסול אם כתבוהו אע"פ שכתב שם דוב ג"כ כמו שבשם פוסל אף שכתבו שם ורייזדא ג"כ כמ"ש ואם כתב גם שמחה פסול כו' גם דייקא מכלל דכתבו ורייזדא ג"כ ואפ"ה פסול ולפיכך אין לכתוב המכונה בער כלל רק המכונה בענא ובאל"ף בסוף דמאי שנא משם בונא שבב"ש. ובאמת שי"ל דנ"ד אתיא בכ"ש וק"ו מדינו של הלבוש ולא בהוא הדין לבד כי בשם הי' מקום להקל יותר לפי ששם ורייזדא הוא לעז ושמחה הוא לה"ק והיה אפשר להקל במקום שדרך שכל איש ואיש יש לו שם בלה"ק שקובעים לו בעת הכנסה לברית שאז אפי' נשתקע שם זה ונקבע לו שם אחר לעז יש להקל בדיעבד בכתבו שם הראשון לבד כמ"ש מהרי"ק שרש פ"ו והוא כעין מ"ש הב"ש סס"ק ל"ז בשם ט"ז (ומ"מ במדינתינו אין שייך טעם זה כי שם ורייזדא דרך לקבוע לנשים בלא שום צירוף שם לה"ק כידוע) משא"כ בנ"ד שהשם שנשתקע הוא שם לעז ובודאי שאין הכל קובעים שם לעז בעת המילה א"כ אין שייך טעם הנ"ל של מהרי"ק ויש לפסול בודאי אם נשתקע וכתבוהו ואין לומר דמ"מ יש להקל כיון שבמדינתינו ידוע שכל הנקראי' בעת המילה

שם דוב קובעים להם כינוי בער איש לא נעזב וא"כ כיון ששם דוב לא נשתקע ממנו ה"ל כאילו גם שם בער לא נשתקע ממנו ולכן לא יטעו שום א' מהם עליו לומר שהוא אחר בשמעם שם בער כיון שיודעי' עכ"פ משם דוב ה"ל כיודעים שם בער וי"ל לכאו' דזה עדיף מעובדא דמהרי"ק שכתבו שם אליהו לבד שנקרא במילתו ונשתקע אח"כ ונקרא בפ"כ בלי וכינוי זה אינו מיוחד לאליהו דווקא ואעפ"כ התיר משום שדרכם במדינה לקבוע לכל איש שם לה"ק בעת המילה ולפיכך לא יוציאו לעז כשיראו שכתוב בגט אליהו שהרי גם מקודם לכן היו יודעים שיש לו שם משמות היהודים אשר הם בכתובים וכך יאמינו לשם אליהו כמו לשם אחר עכ"ל. הנה דבריו מבוארים דאפי' לא מוכח כן מן הכינוי בלי שנק' שמו כן בפ"כ שהשם לה"ק שקבעו לו בעת המילה הוא אליהו דיש לומר ששם אחר היה אעפ"כ התיר כשכתבו שם אליהו ואע"פ שנשתקע משום שעכ"פ ידעו שהיה לו שם משמות היהודים בעת המילה וסגי בהכי לשלא יוציאו לעז על שם אליהו כי כך יאמינו לשם אליהו כמו לשם אחר מאחר דעכ"פ הי' לו שם אחר תחלה בעת המילה וע"ש שהוכיח כן מן התוספתא גר ששינה שמו לשם א"י שהוא כשר מהאי טעמא. וא"כ י"ל דכ"ש בנ"ד ששם דוב הידוע לו כעת מורה על שבודאי כינו לו בעת מילתו שם בער כמו שדרך המדינה כן דמהני אם כתבו שם בער אפילו כשנשתקע לגמרי שלא יוציאו לעז שהוא אחר מכיון שיודעים ששמו דוב בודאי היה לו כינוי בער במילתו ועדיף מעובדא דמהרי"ק שבכאן שם דוב מורה על שנקרא לו כינוי בער בודאי והתם לא מוכח מכינוי בלי שנק' שמו אליהו בדוקא. ואין לדחות ולומר דשא"ה בעובדא דמהרי"ק שהכל יודעים שהי' לו שם אחר בעת המילה מלה"ק ודאי כיון שכעת נק' שמו בלי שהוא לעז ושם זה נק' בפ"כ וידוע להם שכל הנקראים בשם לעז הי' להם שם לה"ק בודאי וא"כ לא ימצא שום אדם שיעלה בדעתו שמא לא היה להם שם אחר בלה"ק וכיון שכן אע"פ שלא ידעו אם נק' שמו אליהו או שם אחר לא איכפת לן דכך יאמינו על אליהו כמו לשם אחר מאחר שעכ"פ יודעי' שיש לו שם אחר. משא"כ בנ"ד שהכינוי הנק' בפ"כ הוא בעני' ושם זה אינו מראה שבודאי היה לו שם של לה"ק במילתו לפי שבמדינתנו אין הנהוג קבוע כ"כ לקבוע שם לה"ק דוקא ואפילו אם נהוג כן מ"מ אינו מורה על שם לה"ק שיצא ממנו כינוי בער דאילו היה נק' בשם זה כמו דוב לא היה נקרא בעני' כי בעני' שייך לכינוי בנימין וכה"ג וגרע מעובדא דמהרי"ק ששם בלי עכ"פ יכול להיות לו כינוי אליהו משא"כ כינוי בעני' אין שייך לכינוי בער ואפילו לשם לה"ק ששייך לו כינוי בער וא"כ הרי אותן רוב העולם שקוראי' לו בעני' כשיראו שם בער יסברו שהוא אחר שהרי אין יודעי' ודאי שהי' לו כינוי זה במילתו. ולא עוד אלא שאפי' שם לה"ק השייך לכינוי

בער רחוק הוא בעיניהם שהיה לו במילתו. ואע"פ שיש בזה חדא למעליותא מבעובדא דמהרי"ק. והוא מה ששם דוב יודעים בו ג"כ קצת אנשים עכשיו שבעלייתו לס"ת נק' כן ולגבי אותן היודעי' עדיף טפי מבעובדא דמהרי"ק שהם ידעו ודאי שנקבע לו כינוי בער במילתו מאחר שדרך המדינה כן משא"כ בעובדא דמהרי"ק שאין שם בלי מורה על כינוי אליהו דוקא. מ"מ יש צד לגריעותא לגבי אותן שאין יודעי' משם דוב כנ"ל שבשמעם בער לא יסברו שהוא זה ומאן לימא לן דחשוב מעלה זו נגד חסרון זה מאחר שמהרי"ק הוציא דינו מהתוספתא הנ"ל ומשם אין ראי' רק לדינו ולא לנ"ד. הא ליתא כיון דמ"מ אילו היה נכתב שם דוב לבדו היה כשר אע"פ שרבים קוראים אותו בענא וכינוי זה אינו מראה על דוב מ"מ היה כשר שהרי שם שעולה בו לס"ת עיקר הוא כמ"ש בש"ע סעי' י"ח וא"כ מה שכתבו עמו כינוי בער אינו מזיק דה"ל כאילו כתבו דוב לבד מאחר שכל מי שנקרא שמו דוב יש לו בודאי כינוי בער במדינתנו. כ"ז הי' נראה לכאורה. אמנם באמת אין להקל מחמת זה כי סברא זו שאנו אומרים שכל מי שנק' דוב קובעים להם כינוי בער במילתו וכל השומע שם דוב יודע ודאי שנק' בער היינו באין לו כינוי אחר עכ"פ. אבל כאן מאחר שכינוי בעני' שגור בפ"כ ואפילו מי ששומע כשקוראין אותו לס"ת דוב יודע שכינויו בעני' א"כ יסברו שלא הי' לו כינוי בער כלל דדלמא אירע מקרה וקראוהו בעני' מאחר שנק' כן (ויש ליתן טעם כגון שנולד בן ורוצה ליתן לו שם אחר אבי אשתו שהיה נק' דוב בער ואמנם אביו ג"כ בחיים ונק' ישכר בער ואינשי קפדי בהכי שלא לקרות הבן כשם אבי האב בחייו כמ"ש מהרש"ל גבי אברם ע"כ קורא לו דוב לבד ואז מכנהו כינוי אחר) ואין כאן צד המכריח לומר שנק' בער במילתו דהתינח אם לא היה לו שום כינוי אחר אפשר לומר כמ"ש מהרי"ק שבודאי איש לא נעזב שלא יהי' לו שם בלה"ק. וה"נ בהיפך איש ששמו דוב ודאי היה לו כינוי בער והיינו כשאין רואין שיש לו כינוי אחר אבל כיון שרואין שיש לו כינוי בעני' אין דרך זה שנהוג לקרות לדוב בער כדאי להכריח שבודאי לא קראו לו בעני' וודאי קראו לו בער דכולי האי לא אמרי' ולכן כשיראו נכתב דובער יטעו שהוא אחר כמש"ל גבי שמחה וריידא כו'. אך הנה מצאתי בב"ש בשמות נשים אות ב' שכ' בשם מהר"מ מינץ אפי' נשתכח שם צפורה כותבין שם שניהם וכ' שם שהלבוש חולק ע"ז כנ"ל. אלא שדעת הב"ש נ' כהלבוש. ומ"מ לענין דיעבד אינו מוכרע כ"כ דעת הב"ש. ומ"מ כיון שאפשר ליתן גט אחר למה להכניס עצמינו בפלוגתא. והגם שכ' ב"ש שם דבשמות הדומים הוי כאילו לא נשתקע וא"כ י"ל דה"ה כינוי בער שהוא פי' דוב. מ"מ יש לחלק ועוד דכאן גרע כיון שנק' כינוי אחר כנ"ל עוקר הראשון:

אמנם כ"ז היינו בנשתקע שם בער לגמרי אבל אם קצת קוראים אותו כן אפילו שהרוב קוראי' אותו בעני' יש להקל בדיעבד דא"כ לא גרע שם בער מכינוי הטפל והרי דעת רמ"א להכשיר באם כתבו שם הטפל וכ"ד הב"י. והב"ש סק"ג כתב שכן דעת הרא"ש ולא כהט"ז שדחה דיעה זו לגמרי לומר שאפילו הרא"ש והטור לא ס"ל כן שז"א לפ"ד הב"ש וע' ק"נ פ' השולח סקכ"א פי' ג"כ כן דעת הרא"ש. וא"כ נהי שיש להחמיר כהט"ז וב"ש בכתב שם הטפל לחוד. אבל בנ"ד ששם העיקר שהוא דוב כבר נכתב רק שבכינוי כתבו כינוי הטפל ולא כינוי העיקר י"ל שגם הב"ש יודה בפרט שהוא בשם אביו לבד להקל בזה יותר כמ"ש ב"י בשם פסקי מהרא"י. ואמנם לכאורה יש למצוא קולא עפמ"ש רבינו ז"ל בת' נידון מסטיסלאוו וז"ל ומאחר שזהו שמה הראשון יש להכשיר בדיעבד כמו בגר כו' אבל באמת אין ראי' משם דבב"ש סקל"ז הקשה ד' לבוש אהדדי ופי' דה"ט כיון שם א"י אין לשום בר ישראל וע"כ צ"ל דבעיר שאני כיון שנותן הגט תוך העיר זו. תדע דהא בששולח משם לעיר אחרת החמיר ואילו דמי ממש לגר אין לחלק אם שולח למ"א ודו"ק וע' בת' פמ"א ח"א סימן י"ט ת' הגאון ר"ג ז"ל:

אם לכתוב דוב המכונה בעני' או דמתקרי לפי שבעני' אינו כינוי לדוב לדעת הנ"ש גבי חזקי' דמתקרי חת יש לכתוב דמתקרי ולפ"ד הב"ש יש לכתוב המכונה וי"ל דגם להנ"ש יש לכתוב המכונה כי דוקא גבי חת כ"כ לפי שנז' בתורה בני חת וכן אורי' החתי. משא"כ בעני' אינו שם לה"ק עכ"פ כי בניהו אינו בנמצא אצלינו כמ"ש הב"ש ונ"ש בשם רש"ל:

סימן רח

מכתבי מהרא"י סימן י"ד מבואר דגרשון שכ' גרשום הוי פסולא דרבנן שהביא ראיה ממ"ש מודים חכמים לר"מ בשינה שמו כו' דהוי דרבנן כמ"ש בב"י קכ"ט ובלבוש כ' פסול ובש"ע כ' אינו גט וצ"ע וע' בש"א או"ג. ואפ"ל משום בדברי הימים סימן וא"ו נכתב על גרשון בן לוי חמשה פעמים גרשום הא' גרשם בלא וי"ו אחר שין וד' פעמים גרשום בוא"ו אחר השין. אם פחתו אות א' המורגשת במבטא משמע ממ"ש בתה"ד סימן רל"ג אבל איפכא הפסיד וק"ל עכ"ל הרי דבתוספת אות א' דהיינו מחזקיה לחזקיהו הפסיד וה"נ דבגרעון אות א' דמ"ש. אע"ג דכ' מי שנק' חזקיהו וכ' חזקיה לא הפסיד היינו משום דחזינן שהתלמוד קיצר הלשון מחזקיהו לחזקיה ומשו"ה ה"ל כחניכתו דכשר משא"כ היכא דלא ידעינן אם הוא קיצור ויש לחלק משום דחזקיהו הוא שם לאדם אחר גרע אע"ג דכ' שם שבשניהם נקרא חזקי' המלך מ"מ כ' שגם אחרי' נקרא בתרי עשר חזקיה וא"כ י"ל דחזקיה המלך נק' ג"כ חזקיהו וחזקי' הוי חניכתו והאחרי' נק' חזקיה לבד דוקא

ואם כ' בוי"ו דמי' לחזקיה מלך ומש"ה פסול וצ"ע. ובכתביו סי"ד מבואר דגרשון וגרשום פסול משום דמצינו שמו בתורה הא לא"ה כשר אע"ג שיש חילוף נ' למ' הוי כחניכא ולא מסתבר דגרעון אות א' גרע מחילוף וי"ל דשא"ה שנ' ומ' מתחלפים כמ"ש ב"ש בש"א או"ג בשם מהרי"ט וגם בב"ש שם משמע דבפיחת אות א' מורגש במבטא פסול מדכ' בגרשון שכ' חסר כשר שאינו נרגש במבטא משמע דבנרגש פסול. אמנם ממ"ש או"ח גבי חזקיה כ' דלפ"ד לבוש וט"ז כשר בשם המובלע בחבירו א"כ כ"ש בגרעון אות א' ומ"מ למעשה החמיר הב"ש וגבי מתתי' כ' בשם רש"ל דס"ל דבמובלע כשר ולפי"ז ה"ה בבעניא (שצ"ל ביו"ד לפי המבטא ונלמד מפעסיא לפמ"ש הרי"ש בסוף רמב"ם דברדיצוב ח"ג) אם כתבו בענא כשר ואין לומר דכשהחסרון באמצע גרע דהא יהונתן שכ' יונתן כ' הב"ש בס"ש דדמי לחזקיהו שכ' חזקי' וע' ב"י א"ח סימן תר"צ מ"ש בשם רשב"א גבי צ"ל כתובה כולה כו' דחסרון באמצע עדיף ועב"ש ס"ש בשבתאי שכ' שבתי פסול משום דהוי ב' שמות כגרשון גרשום משמע הא לא"ה כשר והיינו כרש"ל וי"ל דלרוחא דמלתא כ"כ דפסול לכ"ע ועוי"ל דבעניא שכ' בענא אין כ"כ חסרון אות גמור כי בלא"ה אין היו"ד נרגש במבטא כ"כ ויש לדמותו ליאודה שכתבו יהודה או להיפוך שכתב ב"ש בשם ס"ש דכשר וכ"ד מהר"א בן ששון בת' סימן ל' בזויי שכתב זוהי דכשר. ואמנם ממ"ש ב"י סימן קכ"ח בשם רשב"ץ בתונס שכתב תנס דפסול א"כ יש להחמיר. וכן ראיתי בת' ב"א החמיר מחמת זה בפעסיא ובגנעסיא שחסר יו"ד אחר ס' אמנם בת' מהר"א ששון סימן ל' העתיק תנס שכ' תאניס וא"כ אין ראיה משם. ומ"מ תמיהני על ת' ב"א שלא הזכיר היתר הב"ש במובלע וי"ל דזה נדחה ג"כ מתנס לפמ"ש ב"י ומ"מ גם לפמ"ש ב"י בשם רשב"ץ כל כתב בבלבול הוי כמי שאינו א"כ הא דפסול היינו כשלא כ' רק שם זה ואם הוא כמי שאינו הרי חסר שמו. אבל בנ"ד שנכתב הטפל ושם העיקר א"כ אם הוא כמי שאינו הרי בחסר הכינוי כשר. וצ"ע דהרשב"ץ מיירי בשם עירו א"כ אם הוא כמי שאינו הרי בחסר כשר. וי"ל דרשב"ץ סובר כהאומרים דחסר מקום דירה פסול. ואצ"ל בניה דנגזר מבניהו ליתא כמ"ש הובא בנ"ש וב"ש דבניהו אינו נמצא בינינו ועמ"ש בשם בילא יש לכתוב בא' הגם שנגזר מבלהה. ולכתחלה נ' דצ"ל בעניא ביו"ד ואין לומר מ"ש בלומא שכתב ב"ש ונ"ש בלומא לא בליומא די"ל שבהם היה ההברה בלא יו"ד תדע דמ"ש מבתיה שנכתב בתורה יו"ד. מ"מ לענין שם עיר לובאוויטש נ' דא"צ יו"ד אחר הלמד דלא גרע מבלומא. והמדקדקים במכתבים ראיתי שכותבין יו"ד וצ"ע בגיטין:

סימן רט

מה שהשיב המגיה בט"ז ס"ק ל"ה בא"ע סימן קכ"ט גבי גדלי' על הב"ש לא הבינותי שכתב וז"ל כיון דאנן קוראים אותו גדלי' בלא ו' הוי כחניכא וכשר ונ' דמיירי בידוע שאנו קוראין זה האיש גדלי'. וכ"נ ממ"ש גבי אלי' ואינו מועיל מה שאנו קוראין אותו כך כו'. וא"כ אין מזה השגה על ב"ש די"ל דמיירי באין ידוע האיך קוראין אותו כגון באבי המגרש והראי' שהב"ש כ' גבי אלי' שאם קורין אותו העולם אלי' בלא ו' צריך לכתוב ב' גיטין ודלא כמ"ש ח"ץ דגם בכה"ג כותבין גט אחד בוי"ו. וצ"ל למה אין מה שהעולם קוראי' אלי' או גדלי' ראי' שנקרא כן והרי בגמרא (ל"ד) אמרו ההיא דהוו קרו לה מרים כו' אלמא דאזלי' בתר מה שהעולם קוראין להם. וי"ל דדוקא התם בשרה ומרים וכה"ג שהם שמות שונים ממש אבל באלי' אליהו שהוא הפרש מועט אין ראי' מקריאת העולם שהם דרכם לקצר. וז"ש תה"ד סימן רל"ג האיך חתם הוא או עלה לקרות בתורה כו' ולא הזכיר האיך קוראי' אותו משום דבשמות כאלו אין קריית העולם ראי' וקריאתם הוי רק ככינוי ומ"מ כינוי מיהו חשוב כמ"ש ח"ץ בהגהת ט"ז בשם גדלי' ולכן דיעבד כשר ואפי' בשמו אליהו בודאי אלא שנקרא בפ"כ אלי' כדמשמע שם לכתחלה בוי"ו כו' לכתחלה דוקא. מיהו לפ"ד ב"ש לכתחלה יש לכתוב בכה"ג דמתקרי ומ"ש ב"ש בשם מהרי"ט ב', גיטין היינו כשיש ס' שמא לא הי' שמו אליהו רק אלי'. וכצ"ל מ"ש הט"ז שבגרשן וגרשם לא מהני דמתקרי. דאל"כ מ"ש ממ"ש באבשלום אבישלום שצ"ל דמתקרי וה"נ במתתיהו מתתיה ע"ש:

סימן רי

אל"ף נקודת קמץ ע' א"ו גבי ולק בשם ס"מ. בש"נ או"ד גבי דראזנא ואו"א גבי אלגוהר או"ז גבי זאלקינד. וא"ו ע' או"ז גבי זוסלן שמשמש שורק. י' משמש חירי"ק ע' או"ז גבי גבי זוסמן זיסלן וגבי זעמיל. עיי"ן משמש סגול ע' או"ז זעליק. ש'. כותבין כשמדברים בימין. ס'. כשמדברים בשמאל ע' או"ז גבי זוסמן זושמן. ק' ג' מתחלפים ואם ידוע חתימתו ושינה אפי' דיעבד פסול ע' או"ז גבי זעליק. וי"ו בי"ת ג"כ דמי לק' ג' ע' או"ז גבי זנוויל:

סימן ריא

בס"ש דצ"ג א' דימה נחמה נהמה לגרשון גרשום אלא דמסיק ושמא סובר מהרי"ט דל"ד י"ל גם למהרי"ט משום דשרשו משם נחמה משא"כ פייבוש פייבול אינן שרש א' ע' בס"ש בשם פייבוש הובא ב"ש ואף עכשיו דנכתב בפ"א בטל הפי' ההוא מ"מ אינן שרש

א' מיהו למ"ש הט"ג פייבוש ע"ש ל' שמש באיטאליא י"ל שרש א'. ומיהו ג"פ קי"ד כ' דגם גרשון י"ל דהוו כינוי לגרשום ולכן אם נשאת לא תצא כשיש ספק. א"כ ה"נ בספק שמא נכתב כתיקונו ודאי לא תצא ולא עוד די"ל כיון דהוא בשם אבי המתגרשת תנשא. כיון שבשם המגרש לא תצא. א"נ י"ל טעמי' דמהרא"י ע"ד מ"ש סס"י קל"ח כיון דמתוך הספק כו' ע"ש. וה"נ כשיש ספק בעיקר שמו ה"ל כינוי משא"כ בודאי שמו. וא"כ נ"ד נמי מאחר שבמקום הגט היה ספק י"ל כיון דמתוך הספק הוכרחו כו'. הבית מאיר בתשובת רע"א סימן קי"ז העלה ג"כ דשינוי שם אביה מדאורייתא וי"ל גבי עדות אשה מעידין על שמו וש"ע ולא על שמו וש"א א"כ ש"ע סימן יותר מש"א. הבי"מ התיר בשינוי לוי כיון שמו נכתב כהוגן ודכוותה הכא בשינוי יחזקאל לשרגא. אבל שינוי פייבל לפייבוש נשאר דגרע טובא מלוי ואינו לוי דא"י לכל. ולהקל מצד ספק קשה וצע"ג. אם לא למהרח"ש והג"פ דדרבנן ובדרבנן ס"ס דשמא זהו כמו כינוי ושמא לא שינו:

סימן ריב

עוד יש גמגום בהגט שכ' אבי המגרש לייזר בשני יודין. ובכל טופסי גיטין נמצא ליזר בחד יו"ד לבד. והנה הב"ש סימן קכ"ו הביא בשם רש"י דבתורף יש לדקדק בחסר ויתיר מדאורייתא ושם האב הוא מן התורף כמ"ש בתשובת הרשב"א שבב"י סס"י קכ"ה שנשאל על גט שכתב בו יצחק בן אברהם ומלת אברהם על המחק והשיב נראה שהוא פסול דכיון שאמר בן אברהם מכלל שמו הוא זה והרי הוא כאילו כ' שמו על המחק עכ"ל וידוע דמחק אינו פוסל רק בתורף מיהו בד"מ סוף שמות כ' שיש לילך בכינויין אחר ל' בנ"א ואין לחוש לחסירות ויתירות. ובמרדכי דה' קטנות פ' הקומץ בשם רב נסים חולק על רש"י דהא ספר דגט לספירת דברים הוא דאתא ובגט איכא הרבה חסירות ויתירות ע"ש. והנה נהגו הרבה בנ"א לכתוב על נקודת צירי בכינוי לועז שני יודי"ן שהרי כ"כ שם פריידא שהריש קורין בצירי והיודי"ן בחטף וכ"ה בב"ש בשמות נשים וע"ש בש"א אות קו"ף שם קליין ג"כ בשני יודי"ן והיינו ע"ש כי קטן יעקב וקורין בצירי. וכן שמעתי מכמה אנשים שכותבי' כן כינויי ביינוש או ביינש. ואף שגם אם כותבין בחד יו"ד משמש נמי נקודת צירי כמו ליב מ"מ כיון שיש כותבין בשני יודי"ן וכותבין כן לייזר בצירי א"כ אין זה שינוי השם וכה"ג כ' המכמ"א ש"ד סס"י ד' בענין שם אוריני שכתבו בשני יודי"ן אוריניי שמנהג בני ספרד כל שרוצים להדגיש את הנו"ן מניחים יו"ד מיותרת והקורא כתיבתם לא יקרא היו"ד ההיא בהנעה כו' ע"ש דמסיק שאין זה שינוי וה"נ בנ"ד (וע"ש רס"י כ"ה צד ב' להקל משום שאין בעולם שם אירינייי שיהא נקרא בהרגש היו"ד

וזה שייך לומר ג"כ בנ"ד אלא דשם מסיק שאין לסמוך על צד זה). והנה אף דרק יש שכותבין כן ויש שכותבין בחד יו"ד. מ"מ עכ"פ אין זה שינוי גמור ואין שינוי כזה פוסל בשם האבות כיון שאפילו לא נכתב שם האב כלל כשר ושינוי כזה שיש לפרשו בטוב ג"כ לייזר וכאשר באמת אפי' קטנים שקראו הגט פי' שזהו לייזר בלי פוצה פה ומצפצף לא גרע מלא נכתב כלל וכשר בשם האב עכ"פ ע' תשובה שבסוף הסדר אלי' סימן י"ג וע' ג"פ סימן קכ"ח סק"ג ועיין ג"פ סימן קכ"ט סס"ק נו"ן מה שחלק על הלחם רב בענין שינה שם האב ואינו שינוי גמור כו' והדברים ק"ו לנ"ד דגם להלחם רב כשר בפשיטות: **והנה** מקור הדין בהריב"ש סימן נ"ז ושם מבואר דהא פשיטא לי' שכל שיש לפרש לשון שבגט שהוא כשם עירו אע"פ שיש לפרשו ג"כ בענין דהוי שינוי השם מ"מ לא גרע מאילו חסר מקום עירה ואדרבה משמע דס"ל דעדיף מחסר וה"ל כנכתב שם עירו כו' ע"ש. ותימא בעיני על מהריב"ל ח"ג סימן ט' שכ' על הריב"ש וז"ל דשאני התם כיון דאיכא רבוותא דס"ל דאם לא נכתב שם העיר כשר כו' עכ"ל ובהריב"ש מבואר להדיא דמכשיר גם להאומרים דאם לא נכתב שם עירה פסול ע"ש בהדיא. ולכאורה יש לפקפק גם על סברת מהריב"ל וסיעתו ומכ"ש על הריב"ש מהש"ס ריש קדושין גבי מיועדת לי עזרתי נגדתי מהו ומסיק דמיירי במדבר עמה עע"ק ואילו נתן לה בשתיקה ודאי דמהני אלא כיון דאמר בהני לישני המסופקי' מיבעי' לן. ועלה בתיקו וקי"ל דהוי ס"ק. הרי דלשון מסופק גרע משתיקה וא"כ כמ"כ י"ל לענין לשונות הגט דלשון מסופק בשמות שי"ל שהוא שינוי השם גרע מאילו לא הזכיר השם כלל. ונלע"ד שיש לחלק בכמה גווני הא' דבגיטין מוכח יותר שמתכוין לשמו ולשמה מקדושין שבקדושין יש לספק שמא עכשיו חוזר בו ואינו רוצה לקדשה ונותן לה לשום מתנה או פקדון משא"כ בגט הרי עינינו רואות שעכ"פ כותב ונותן לה הגט א"כ מהכ"ת נאמר שמתכוין לשם אחר כיון שיש לפרשו ג"כ על לשון זה וכמו שחילקו הפוסקים בין גיטין לקדושין בענין מינאי ולי דבקדושין כל שלא אמר לי אינה מקודשת ובגט להרבה פוסקים לא בעי' מינאי ע' בהר"ן ריש קדושין והיינו משום דמוכח יותר שהרי אין אדם מגרש את אשת חבירו כו' ואף להחולקים על הר"ן וס"ל דמינאי מעכב מ"מ הכא י"ל דעדיף כיון שיש לפרש השם בטוב א"כ בכה"ג י"ל דכ"ע מודו דאמרי' מסתמא אינו מכוין לגרש אשה אחרת כו'. ולפי חילוק זה יש לקיים ג"כ סברת הריב"ש דה"ל כנכתב כו' וע' במכמ"א ש"ב סימן ב' בענין מינאי שכתבו ביו"ד כו'. ואעפ"כ בשמו ושמה ממש כה"ג צ"ע. אבל בכה"ג שהוא בשם אביה ודאי בלא"ה יש לחלק דהא דמשמע דלשון מסופק גרע משתיקה היינו אם הספק שמא הלשון אינו סובל כלל ענין קדושין דאז שייך לומר כפרש"י הרי גלה דעתו שאינו

חפץ לקדשה. משא"כ כשבאמת סובל ב' פירושי' ודאי י"ל דלא גרע משתיקה. וכ"ש בנ"ד שרוב העולם יפרשו דהיינו ליזר בצירי א"כ ודאי אין לחוש וע' בתוס' ובטח"מ סימן ר"כ ס"ו בענין אם הכל קורין לבקר ג"כ צמד אמרי' הדמים מודיעים אע"ג דקורין ג"כ לצמד לבד צמד וה"נ נ"ל שלייזר בשני יודי"ן נמי יקראו הכל בצירי אע"פ שגם ביו"ד א' נקרא ליזר בצירי וזה עדיף מהכל קורין לבקר ג"כ צמד כו' וגם אי מיעוטא קרו לא גרע משתיקה. אלא דהתם שתיקה לא מהני אבל הכא דלא נכתב מהני ש"ד. ועוד יש לחלק ע"ד שכתב הריב"ש דדוקא כשהבעל מערער וגם בין קדושין לגט יש לחלק דשאני בקדושי' דומי' לכשהבעל בעצמו כותב גט. משא"כ היכא שצוה לסופר לכתוב לא שייך לומר שמא נתכוין כו'. אחר זמן בא לידי ספר כנה"ג וראיתי שכתב בסדר הגט שער השמות סעיף פ"א ריבצא במקום שקורין אותה בחיריק כותבין ריבצא בחד יו"ד ובמקום שקורין ריבצא בצירי רייבצא בשני יודי"ן עכ"ל:

סימן ריג

מי ששמו ממילתו אבלי. ולא אברהם אבלי מפני שזקנו הנק' אברהם היה חי. ואח"כ כשמת זקנו קראוהו אברהם אבלי והיה נקרא כן בשני השמות יחד. ועכשיו נקרא אבלי בפ"כ וחותם ועולה לתורה אברהם אבלי ונכתב בגט אברהם המכונה אבלי. ויש מערערים ע"ז דה"ל לכתוב דמתקרי אבלי. כיון שזהו שם העצם שלו וע"ז יש להעיר מהמשנה פ"ז דסוטה במקדש היה אומר את השם ככתבו ובמדינה בכינויו דהיינו בשם אד'. הרי שם אד' נקרא כינוי אף שהוא שם בפני עצמו ג"כ. רק לגבי שם הוי' שפיר נחשב כינוי. כמ"כ להבדיל באלפי אלפים הבדלות אף ששם אבלי הוא אצלו שם העצם שפיר נחשב לכינוי לגבי אברהם. ועוד דעכ"פ בכל העולם ה"ל שם אבלי כינוי לאברהם א"כ אין זה שינוי. לכן בדיעבד ובחשש עיגון כנד"ז יש להקל. עוד מערערים דכיון שלא נק' אברהם בפ"ע כ"א אברהם אבלי לא ה"ל לכתוב אברהם בפ"ע. וג"ז אינו כלום כיון שנקרא בפ"כ רק אבלי ולתורה נקרא אברהם אבלי וכן חותם שפיר יש לכתוב אברהם המכונה אבלי ע' ב סימן קכ"ט בהגה' רמ"א סעיף י"ד ובתשובת אאזמו"ר ז"ל המתחלת אודות האשה שנקרא שרה לאה כו' מש"ש בפי' הגה"ה זו:

סימן ריד

גט שכ"מ שנכתב שם האשה יודתה. ויש מצריכה חליצה דס"ל שהגט פסול או בטל דה"ל שינוי שמה כי חסר יוד אחר התיו שהי' צ"ל יו"ד מפני שמורגש במבטא כמו

בפעסיא חאסיא גנעסיא ודומיהן ע' בפסקי מהרא"י סימן י"ד כי גרשון וגרשום שני שמות הן כו' ומזה דקדק מהריב"ל ח"א סימן כ' כי אילו לא נמצא כתוב בתורה רק שם גרשום והי' נכתב בגט גרשון היינו אומרים כי היה גרשון כינוי לגרשום ואע"פ שהאותיות של המם ונון הם מאותיות ההרגש ויש שינוי הרבה במבטא כו'. ובתשובת מהר"א ששון סימן למד שנשאל בגט שכתב דמתקריא זוהי והיה צ"ל זויי בשני יודין והקיל ע"פ דעת מהריב"ל הנ"ל כיון שהם קרובים הרבה זל"ז כו'. מיהו שם היה עוד טעם וטענה להקל. ובמכמ"א ש"ד סימן כ"ה הביא כ"ז והביא ג"כ ד' הרא"ם ומהרלנ"ח שתופ סימן במושלם דמשום שאין שם בעולם כמו אותו השינוי לא תלינן להכשיר כו'. ובסוף תווך שלום ביניהם דכשהחילוף אות הוא באמצע התיבה וכ"ש אם הוא בתחלתה עושה רושם להפכה לשם אחר אבל בגרשון וגרשום שהמם והנון בסוף התיבה אם נחסרו או נתחלפו עיקר השם במקומו עומד. ועפ"ז השיג אמהרח"ש מקושטאדינה שכ' קושטאנטין שכ' דיש להחמיר. דאפילו מהריב"ל יודה להקל בזה שהשינוי בסופו כיון שניכר מהו השם וליכא שם אחר בעולם שנאמר עליו כי הוא זה כו'. ולפ"ז בנ"ד נמי אף את"ל דחסר יו"ד מ"מ השינוי בסופו וליכא שם אחר בעולם שיהיה נקרא בזה א"כ לא גרע מכינוי כנ"ל בגרשון לגרשום כו' ואין לחלק דאינו בסופו ממש שהרי הסגול האחרון הוא מאוחר להברת היו"ד ליתא דדומה לזוהי דג"כ החיריק אחר היו"ד ואפ"ה חשיב מכמ"א לשינוי לבסוף וה"ט כיון שאין אות אח"כ רק נקודה כו'. אמנם במהרח"ש שבידי על הגליון מ"כ מכי"ק אאזמו"ר הגאון נ"ע על הוכחת מהריב"ל הנ"ל מפסקי מהרא"י הא קמן כי אילו לא נמצא כתוב בתורה כו' ע"ז כתב כ"ק ז"ל ז"א להכשיר לגמרי אלא שלא היה בטל לגמרי וכל הדרכים האלו בה כו' ע"ש. הנה מוכח דס"ל דאפילו השינוי בסוף התיבה וליכא שם אחר בעולם כזה נמי הגט פסול אלא שאינו בטל ולא כמסקנת המכמ"אי. מיהו אפ"ל דע"כ ל"פ עלי' אלא בחילוף גמור כמו ממם לנון. משא"כ בנ"ד. וכדחילק מהר"א ששון בין חילוף הנ"ל לחילוף דה"א על יו"ד כנ"ל. אלא שאין לנו ראי' לסמוך ע"ז דיסוד הבנין נשען המכמ"א אמהרא"י ולפמ"ש רבינו ז"ל לא נתכוין מהרא"י להקל לגמרי כנ"ל. ענ"ל לפרש ד' מהרא"י דמיירי שהיו קורין לו ג"כ גרשון ואפ"ה לא הוי כחניכה כחקין ליצחק כיון דשני שמות הן כו' וע' בת"ג בסוף סימן קכ"ט ס"ק כ"ז שכ' כן. מיהו בג"פ סימן קכ"ח סק"ג דף ע"ט ע"א הביא שבשינוי מן זיין על שין ומן דלי"ת על טית אין להקפיד. וא"כ אפ"ל כן בנ"ד דהוא שינוי קל וע"ש עוד דע"ח סע"ג בשם הראנ"ח ח"א סימן פ"ז יש קצת מבטאות ומוצאות בלשון הלעז שאין לנו אות באותיות מורה עליהן כו' וע"ש. וכך י"ל על הרגש היו"ד שאחר הסמך דפעסיא וגנעסיא וכדומה וכן ביודתי'

אינו יו"ד גמור דיו"ד גמור היה אילו הסמך היה בחטף כמו בתיה והיו"ד בקמץ או בסגול אבל כאן הסמך בסגול אלא שנרגש קצת יו"ד עם הסגול א"כ הוא מבטא ממוצע בין הברת יו"ד ממש להיכא שאין הברת יו"ד הלכך אף שלכתחלה אפשר יש לכתוב יו"ד בדיעבד אם חיסר י"ל שלא פסל ועמ"ש בתשו' דאשה שאשה שי"ל שהברה זו היא כמו שין ימנית. ועיין במכמ"א שע"ד ס"ד ד"ה אבל מה שכתב על דברי הריצב"א מ"ש דכיון שאין שום אות כו' שהם כהלכתא בלא טעמא והיינו לפירושו שם ופי' הראנ"ח. ולכן הסכים שם יותר לפירושו שבשער שלישי סימן י"ג. וע"ש ששם כתב בין שני חצי עגולים שפי' הראנ"ח בהריצב"א נכון הוא. וצ"ל שבשע"ד ס"ד חזר בו ובנ"ד אפשר להקל אף לדבריו בשע"ג סימן י"ג דאין כאן שינוי כ"כ. והרי ירושלים עיר הקדש נרגש בה יוד הרבה ואעפ"כ נכתב במקרא הכל חסר יוד. ועיין בט"ג בסופו בליקוטי שמות ועיירות ונהרות סס"ק ט"ז. ומיהו אין ללמוד מהמקרא. אך הכא שאין נרגש יוד גמור יש לצדד. וגם אפשר עכ"פ ללמוד מזה באם נהגו לכתוב באגרות ושטרות בלא יוד כשר אף אם נרגש יוד במבטא. אך מ"מ אפשר דכיון דהברת יודתיה לא פחות עכ"פ מן שי"ן ימנית היינו יודשא. או יודתיה. בתי"ו יו"ד דהוי ג"כ כהברה דשין ימנית. א"כ כשכתב יודתה. ה"ל כאילו כתב במקום שין ימנית תיו או סמך. והנה בג"פ סימן קכ"ט ס"ק ק"ל כתב אמנם בשמות דנהנו לכתוב בסמך אם שינה וכתב בהן שין דעתי נוטה להכשיר בדיעבד אם הוא שעת הדחק עכ"ד. והיינו משום דגם שין אפשר לקרותו בשמאל והוי כמו סמך א"כ לפ"ז משמע כשיש שינוי בודאי מימין על שמאל כמו שין ימנית שכתב סמך או תיו אפילו בשעת הדחק אין להקל. וצ"ע לפמש"ש להקל בחילוף צדי"ק וסמ"ך כמו יעלוס. יעלוץ. א"כ לכאורה כמ"כ מימין על שמאל. וצ"ע ועוד יש לצדד משום יודתה שאני שי"ל שמקורו משם יהודית ע"כ ראוי לכותבו בתיו:

סימן רטו

שם יודתיה שנסתפק אם לכתוב יודתיה לפי שי"ל שנובע מן יהודית עיין בט"ג בש"נ אות יו"ד סק"ה. וגם י"ל שצריך לכתוב יודשיא או יודאשיא ע' ט"ג בלקוטי שמות סעיף מ"ם גבי אשה ששמה מאניא בפתח תחת המ"ם יש לכתוב מניא בלא אל"ף אחר המ"ם ואם כתב מאניא כשר עכ"ל. ועל כן יתן הגט. תחלה יודתיה ולא יודיעם כלל שצריך ליתן גט שני. ואחר גמר נתינת גט זה יקרע הגט ויצוה ליתן גט שני יודשיא או יודאשיא. ונכון לכתוב שלשה גיטין הראשון יודתיה השני יודשיא השלישי יודאשיא. רק שהמגרש

והמתגרשת לא ידעו שצריך ליתן ג' גיטין וכנ"ל. וראיתי בגיטין שניתן לפני הגאון מכתב מאליהו נתן אף ארבעה גיטין זה אחר זה:
[עיין מפתח]

סימן רטז

אשה ששמה רשיא בפתח תחת הרי"ש והסופר טעה וסבר ששמה ראשיא בקמץ תחת הריש וכתבו כן הגט ראשיא וחתמו העדים ואח"כ נודע ששמה רשיא בפתח תחת הריש. אם הגט כשר כיון דגם כשנכתב ראשיא יכול אני' לקרות הריש בפתח ואין כאן שינוי השם בפועל:

הנה אם היו כותבין נקודת קמץ ודאי ה"ל שינה שמה ממש כרחל במקום לאה כיון דשני שמות הם. וכמו גרשון גרשום (עי' לקמן סוף אות ב') שבפסקי מהרא"י סימן י"ד וכמו אליעזר ואלעזר. ובפרק אין מעמידין (דף ל"ב ע"א) איתא איבעית אימא גודא לחוד וגודע לחוד. הרי שאף בשינוי מועט יוכל להיות שהם שני שמות. ומה שאמר רק לשון איבעית אימא זהו מפני שאינו יודע שיש עוד שם גודע בעיי"ן בניקוד אחר מן גודא באל"ף. וגם שהרי הקריאה במבטא יכול להיות באלף כמו בעיי"ן הכל בסגול הדלית כמו הינדא הינדע. אך כיון שאין עושין נקודות בגט א"כ י"ל דיעבד אין זה שינוי כלל מ"ש על רשיא בפתח ראשיא דהא מהריב"ל מצריך לכתוב אלף על נקודת פתח ומביא ראיה מפרק מציאת האשה (דף ס"ט ע"ב) גבי ינחם כתיב ע"ש ועיין בג"פ סימן קכ"ט ס"ק קכ"ה וס"ק קל"ה וכ"פ בט"ג בש"נ אות ריש סק"ג וז"ל יש לכתוב רשיא וא"צ א' וכן תרגום לא תהיה לו כנושה כרשיא ואם כתב אלף אחר הריש ג"כ כשר עכ"ל. וכמו שם עיר ליובאוויטש ועיר לאדי כותבין אל"ף בשביל פתח. וכן עיר באבינעוויטש באריסעוו באברויסק וכמוהן רבים. ואם משום שא"כ אין מבורר השם שהקורא יוכל לטעות ששמה ראשיא בקמץ זה אין חשש דאל"כ גם אם יכתבו רשיא בלא אל"ף ג"כ אין מבורר כ"כ שמא יקראו כן בקמץ. אלא שאין להקפיד כיון דמ"מ נקרא הוא בפתח וכמ"ש כה"ג בתה"ד רס"י של"א גבי מיכל ובחמ"ח סס"י קכ"ט גבי מילכה. וגם בתשו' מ"ב סימן קי"א כ' מאחר שהעולם נוהגים לכתוב מלא ביו"ד. ובנ"ד אין שייך מנהג כ"כ לכתוב רשיא בלא אלף דהא על הרבה פתחין כותבין דוקא אלף כנ"ל ע"כ אין לחוש כלל בדיעבד שיהיה בזה חשש שינוי ח"ו. אך כ"ז אם היה מתכוין לכתוב שם ראשיא בפתח שנמצא נכתב לשם העצם של אשה זו המתגרשת. אבל בנד"ז שטעו ששמה ראשיא בקמץ ועל דעת שם זה נכתב ראשיא. אם כן יש להסתפק שמא נגע זה בדין שינה שמו ושמה. כיון

שנתכוין לכתוב שם אחר שאינו שמה כלל והאותיות ראשיא סובלין השם ההוא. א"כ שמא ה"ל כאילו נכתב כן ראשיא בקמץ דה"ל ודאי שינה שמה לגמרי. ואע"פ שלא עשה נקודת קמץ תחת הריש. והאל"ף אפשר שיסבול ג"כ נקודת פתח כנ"ל א"כ ליכא שינוי השם בפועל ממש. מ"מ מאחר שאין כותבין נקודות בגט א"כ סמכינן על כוונת הכותב והוא נתכוין לשם שנקרא בו אשה אחרת ונתכוין שיהיה האל"ף במקום נקודת קמץ י"ל דה"ל כאילו כתב נקודת קמץ ממש מאחר שנתכוין לזה וכוונה מלתא היא והיינו דאינתיק הגט משם שנקראת בו המתגרשת. וכמ"ש בפ"ק דערובין (דף י"ג ע"א) כיון דאינתיקא לשם רחל לא הדרא מינתקא לשום לאה ובגיטין כ"ע מודו ואפילו ר' מאיר מודה בזה לפ"ד הרמב"ן דלקמן אות ג' ועכ"פ לר' אלעזר י"ל דנפסל לכ"ע. והגם דלא דמי להא דערובין דר"ל דאינתיק בשביל אשה אחרת ממש. משא"כ בנ"ד נכתב בשביל אשה של בעל זו והיא המתגרשת רק שטעו בשם העצם שלה. מ"מ אפשר דמה דאינתיק לשם אחר שאינו שמה כ"א שם אשה אחרת הוא ג"כ פסול כמו אינתיק בשביל אשה אחרת. ולפ"ז אפילו היו כותבין רשיא בלא אלף רק שהיה כוונתם בשעת כתיבת השם והגט לשם ראשיא בקמץ היה ג"כ ספק זה מיהו כשנכתב ראשיא באלף ע"ד קמץ חמור הספק יותר משום דאז התיבה סובל קצת יותר ראשיא בקמץ מראשיא בפתח כנ"ל. משא"כ רשיא בלא אלף מתפרש יותר על רשיא בפתח וכנ"ל:

קיצור מ"ש ראשיא באלף על נקודת פתח אין קפידא דיעבד אך זהו אם נתכוין לשם ראשיא בפתח שהוא שם שנקראת בו המתגרשת אבל בנד"ז שנתכוין לשם ראשיא בקמ"ץ שהוא שם אשה אחרת ונתכוין שיהיה האלף נקודת קמץ א"כ אף שנתכוין בשביל אשה זו המתגרשת רק שטעה ולא ידע שמה י"ל דה"ל כאילו נקד ראשיא בקמץ ממש ואז ה"ל ודאי שינה שמה:

ב והנה הא דשינה שמו ושמה שינוי גמור הגט בטל מדאורייתא פירש בסה"ת סימן קכ"ח הטעם דהא פשיטא שהגט פסול שלא נכתב לשם בעלה כלל כי אם לשם איש אחר וכ"כ הסמ"ג עשין סימן נו"ן. משמע דזה שנכתב שינוי השם מכריח ממילא דה"ל שלא לשמו. ועיין בתוי"ט פרק הזורק גט משנה ה' בד"ה שינה שמו שכ' ול"נ דאצטריך לאשמועינן דה"א הא דצריך שיהיה נכתב לשמו לאו לשם העצם אלא הכוונה לאותו האיש שהוא יגרש בו כו' עכ"ל. משמע דלקושטא דמלתא בכלל לשמו היינו ג"כ שם האיש לא אותו האיש לבד וכשנכתב שינוי השם ה"ל שלא לשמו. וכ"כ אדמו"ר נ"ע בתשו' דשינה שם עירם ה"ז שלא לשמן של אלו כו' עכ"ל. אך במ"א כתבתי דמלשון הרשב"א פרק הזורק שם י"ל דגם לקושטא דמילתא אין זה מיפסל משום שלא לשמה כ"א דמאחר שהגט

הוא ספירת דברים של כריתות וכשנכתב בו שינוי השם הרי מתבאר שאין הספירת דברים של כריתות מהבעל כ"א מאיש אחר דהא בהכתיבה שבה מתגרשת מבואר שם אחר א"כ בהכרח אינתיק מבעלה של זו. עי' ערובין (די"ג סע"א). ולכן אע"פ שנכתב לשמו ולשמה ולא לשם איש ואשה אחרת מ"מ מה שכתוב בו שם אחר שאינו שמו או שמה גרע טפי מנכתב שלא לשמו ולשמה. ואין הכוונה שנכתב לשמו ולשמה מהני נגד המבואר בפירוש שם אחר. ותדע דלכן אפילו ר' מאיר דלא בעי כתיבה לשמה כלל. מודה בשינה שמו ושמה דהגט בטל. דזה חמור משלא לשמה דהוי רק חסרון כוונה משא"כ הכא יש סתירה במעשה הכתב דגרע ממחשבה וכוונה מיהו זה אינו קשה לסה"ת דהא ר' מאיר ג"כ בעי חתימת העדים לשמה וא"כ כשחתמו עדים על גט ששינה שמו כו' ה"ז חתמו שלא לשמו ולשמה כו'. לפ"ז בנ"ד הנה לסה"ת והסמ"ג דע"י שינוי השם נחשב שלא לשמה. א"כ בנ"ד ג"כ כיון שנתכוונו לכתוב שם אחר שאינו שמה של זו ה"ל שלא לשמה. ואע"ג דליכא שינוי השם בפועל ממש דיכולני לקרות ראשיא בפתח מ"מ כיון דלסה"ת וסיעתו מה ששינה שמו חשוב ג"כ שלא לשמו ממש א"כ אף בכוונה לחוד שנתכוין לכתוב שם אחר ה"ל שלא לשמה דכל ענין שלא לשמה הוא רק ענין כוונה ואזלינן בתר הכוונה אך לפמ"ש בשם הרשב"א שי"ל דאינו גורע השלא לשמה אם נתכוין לשם אשה זו רק משום קלקול ספירת דברים וא"כ כיון שהשם סובל ג"כ קריאת שם של אשה זו י"ל שאין כאן קלקול בהספירת דברים במעשה. כי אם בכוונה. והרי נגד זה יש כוונה לשם אשה זו המתגרשת. אך אפילו לפ"ז י"ל דכוונת קלקול הספירת דברים פוסל ג"כ כמו הכוונה דשלא לשמה. דהנה על כרחך להרשב"א יש ב' מיני שלא לשמה הא' כשלא נתכוין לאיש ואשה זו המתגרשים כגון כתבו להתלמד. הב' שינה שמו ושמה. ומין הב' חמור טפי דאילו במין הא' מכשיר רבי מאיר. ובמין הב' מודה ר' מאיר כיון דקלקל הספירת דברים. ולפ"ז מאחר דרשיא וראשיא הם שני שמות שונים ממש כמו רחל ולאה. ואפילו נדמהו לגרשון גרשום הם שני שמות כמ"ש בפסקי מהרא"י סימן י"ד ולכן אם היה כותב בהגט ראשיא בנקודת קמץ תחת הריש. היה כאן קלקול גמור בהספירת דברים והיינו שינה שמה לגמרי. וא"כ אין צד להכשיר רק משום שלא כתב הנקודות ויכול אני לקרות בפתח הריש ראשיא. ע"ז י"ל דגם הכוונה בקלקול הספירת דברים פוסלת (וה"ל כמו ענין היה צריך לכתוב את השם ונתכוין לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו דל"ת) כנזכר למעלה. דכיון דאנן קיי"ל דכוונה בכתיבה מילתא היא כרבי אלעזר ולא כר"מ א"כ כמו שלא לשמה פסול. כך י"ל כוונת קלקול הספירת דברים ג"כ פסול. ומ"מ אין לזה הכרח גמור דנהי דקלקול הספירת דברים חמור משלא לשמה.

היינו המעשה דקלקול הספירת דברים חמור מחסרון כוונה דלשמה אבל הכוונה לבד בקלקול הספירת דברים כשאין כאן קלקול במעשה כנדון שאילתינו שסובל ג"כ שם ראשיא [בפתח] י"ל דאינו פוסל כיון דנתכוין לאותה האשה המתגרשת:

קיצור והנה בסה"ת ס"ל דשינה שמו ושמה ה"ל שלא לשמו ולשמה א"כ לפ"ז גם בנד"ז דליכא שינוי בפ"מ מאחר שנתכוין לשם אחר ה"ל שלא לשמה. דשלא לשמה בכוונה תליא. אך להרשב"א י"ל דאין טעות דשינוי השם שייך כלל לשלא לשמו ולפ"ז יש להסתפק אם שינוי הכוונה פוסל כשאין מוכרח השינוי במעשה כתב הגט:

ג והנה להרמב"ן ר"פ כל הגט הובא בר"ן וז"ל אלא משום דרישא דמתניתן דשמע קול סופרים מקרין דלא כר' מאיר דלדידיה אפילו מצאו באשפה חתמו ונתנו לה כשר עכ"ל משמע מדבריו דשאר בבא דמתניתן כמו כתב לגרש בו את אשתו ונמלך כו' אפילו לרבי מאיר נפסל בכתיבה לבד אפילו חתמו העדים לשמו ולשמה. וצ"ל הטעם כדאמרינן רפ"ק דזבחים (ד"ג ע"א) דלמא שאני התם דאינתיק ליה לשם גרושין דההוא וס"ל להרמב"ן דזה גרע אפילו מלא נכתב לשם כריתות כלל. א"כ י"ל כמו אינתיק לאיש אחר אע"פ ששמותיהן שוין גרע משלא לשמה. כך אינתיק לשם אחר ג"כ פסול עכ"פ כמו שלא לשמה. דהא שינה שמה ממש ודאי חמור משלא לשמה כנ"ל. א"כ גם כשהשם סובל ב' השמות כנ"ד כיון שבאמת הכוונה היה לשם אחר ה"ל אינתיק כו' מיהו גם זה אינו מוכרח דשאני אינתיק לאיש אחר מאינתיק לשם אחר. וגם דברי הרמב"ן צ"ע מתרי טעמי. הא' דס"פ המביא תניין (דכ"ג א') מקשה לר' מאיר מרישא דמתניתן דכל הגט שנכתב כו' ומשני אימא שנחתם א"כ גם רישא דמתניתן אתיא כר' מאיר. הב' מ"ש דבכתב לגרש את אשתו ונמלך כו' מודה ר"מ דאפילו חתמו לשמו ולשמה פסול. ג"כ אינו מוכרח דהא בערובין (די"ג ע"ב) משמע דהא דכתב כו' ונמלך כו' ומצאו בן עירו כו' פסול לגרש בו הוא משום שנאמר וכתב לה לשמה. וכ"ה בגמרא דסוטה (ד"כ ע"ב). ולרבי מאיר אמרינן בהדיא (דכ"ג ע"א) דוכתב לה לא קאי על כתב הגט אלא על חתימת העדים. ועוד דא"כ אמאי מכשר ר"מ אפילו מצאו באשפה כו' דלמא כתבו בן עירו ששמו כשמו ושמה כשמה לגרש בו את אשתו ונמלך כו'. העולה מזה דאת"ל דפיסול דשינה שמו אינו ענין להחשיבו שלא לשמו ולשמה לא ברירא כלל לפסול בנ"ד מאחר דנאמר דחשוב נכתב לשמו ולשמה. גם ליכא שינוי שמה בפועל ממש. אך לסה"ת וסמ"ג דשינה שמו ה"ל ג"כ שלא לשמו א"כ ה"נ בנ"ד אע"ג דבפועל אין מפורש שינוי השם כיון שכתב על דעת שם אחר ממש ה"ל שלא לשמה:

קיצור ביאור דעת הרמב"ן שבר"ן ר"פ כל הגט דס"ל באינתיק:לשם אשה אחרת גם ר' מאיר מודה ושדבריו צ"ע

ד ולכאורה נראה להוכיח מדברי התה"ד סימן רל"ג דשינה שמו אינו ענין כלל לשלא לשמה. דז"ל ונראה דנ"ד שני גיטין שנכתבו משום ספק השמות אפילו לר' ירמיה כשר הדבר לגרש בשניהם אפילו לרבי אלעזר ולא דמי להההיא דשנים ששלחו שני גיטין ונתערבו שבפרק המגרש (דף פ"ו סע"ב) דהתם גט זה נכתב שלא לשם גרושין איש ואשה הללו וכן גט השני לא נכתב לשם גרושין איש ואשה השני. כי האי גוונא לא הוה נתינה מבוררת כשיתנו שניהם. אבל נדון דידן דשני הגיטין נכתבו לשום גרושין איש ואשה זו אלא שמתוך הספק הוזקקו לשניהם חשוב שפיר נתינה מבוררת כשיתנו שניהם והכי מחלק בריש כל הגט לענין כתיבה לשמה ע"ש. והך דנדון דידן עדיף טפי מכל הנהו יתר על כן דמפרש התם דדריש וכתב לה לא אתי לאפוקי אלא שנכתב שלא לשמה ולא שנכתב בטעות וקל להבין עכ"ל התה"ד. והשתא אם איתא דבשינה שמו ה"ל ממילא שלא לשמו ממש. א"כ הנדון דהתה"ד כשכותב על גרשון גרשום ה"ז שינה שמו כמ"ש בפסקיו סימן י"ד דאינו גט כלל. א"כ ממ"נ גט אחד משני הגיטין שנכתב בו שינוי השם ה"ל שלא לשמו וא"כ ליכא נתינה מבוררת. ומהו שסיים התה"ד וכתב לה לא אתי לאפוקי אלא שנכתב שלא לשמה ולא שנכתב בטעות הרי כשנכתב בטעות דהיינו שינה שמו או שמה היינו ממש ג"כ שלא לשמה. אעכצ"ל דס"ל דמה שנכתב שמו בטעות אע"פ שהגט פסול זהו מצד קלקול הספירת דברים אבל שפיר חשוב לשמו ולשמה. וכיון שכן בנד"ז שאין כאן גם קלקול הספירת דברים כלל בפועל רק כוונת קלקול הספירת דברים י"ל דאינו פוסל כלל מאחר דנכתב לשמו ולשמה גם ליכא קלקול בפועל:

קיצור מדברי תה"ד סימן רל"ג נראה להוכיח דשינה שמו ושמה אינו ענין כלל לפיסול דשלא לשמו ולשמה:

ה איברא דלכאורה י"ל דענין זה אם כוונת קלקול בהספירת דברים אם פוסל או לא כשבפועל ליכא קלקול כלל הוא מחלוקת הגאונים הראשונים. דבפרק בתרא דגיטין (דף פ"ב ע"א) גבי תנאי דחוץ תנן ואם כתבו בתוכו אע"פ שחזר ומחקו פסול. וכ' בחידושי הרשב"א דף פ"ד ע"ב בד"ה ואם כתבו בתוכו וז"ל פי' דמשעת כתיבתו נפסל הגט והוה ליה כמי שנכתב שלא לשמה כו' ורבינו סעדיה ז"ל והגאונים אמרי מחק שמו ושמה פסול אע"פ שמקויים כו' והרב בעל העיטור ז"ל אפילו בשמו ושמה כשר לכתחלה ומסתברא לי כדברי הגאונים ז"ל דכל שנמחק שמו ושמה נודע שלא נכתב תורפו של גט לשמו ולשמה והרי זה כגט שמצאו באשפה דפסול לרבי אלעזר דבעי כתיבה לשמה

עכ"ל. וביאור דבריו נראה דאין ר"ל דחיישינן רק שמא נכתב לשם אשה אחרת דא"כ איך כתב נודע בבירור כו' הא לכל היותר אינו רק חששא ועוד כיון שנתקיים א"כ מבואר דלאיש ואשה זו נכתב הגט. אלא נראה דאפילו נכתב לשם איש ואשה זו לשמו ולשמה. מ"מ מאחר שנכתב השם בשינוי ויש כאן קלקול הספירת דברים להכי כל מה שנכתב אח"כ מהתורף קודם התיקון בהשם הרי נכתב ע"ד שינוי השם. וה"ל כנכתב שלא לשמה וכגט שמצאו באשפה. לכן אע"פ שאח"כ מחק השינוי השם וכתב שמו ושמה בטוב וקיים. דנמצא אינו נפסל מחמת השם כלל. אעפ"כ פסול הוא מחמת דכל תורפו של גט שאחר שמו ושמה ה"ל כנכתב שלא לשמה. ולכן סמכו הרשב"א לדין ואם כתבו בתוכו בתנאי דחוץ משום דעי"ז נחשב תורפו של גט נכתב שלא לשם כריתות עד שאף אם חזר ומחקו פסול. ומדמה שינוי שמו לתנאי דחוץ. שגורם קלקול בכל התורף. וכה"ג מבואר במרדכי ר"פ המגרש סימן תמ"ה בשם רבינו קלונימוס שהרי אדעתא דפסול נכתב ושווייה חספא ושוב לא יחזור להכשירו כו' עכ"ל הביאו המכמ"א ש"ב סס"י ח'. אלא דמחלק שם בין אם נכתב הפסול מדעת או בטעות. ולהרשב"א נראה דאין חילוק דאפילו נכתב שינוי השם בטעות מ"מ שפיר י"ל דכיון דנתקלקל הגט א"כ כל התורף נכתב על דעת דפסול וכנכתב שלא לשמה וכן ברבינו ירוחם נכ"ה ח"ב יש ב' סברות וז"ל ויש מגדולי המורים שכתבו דבשמו ובשמה פסול אע"פ שמקויים ויש מי שכתב דזה דוקא בגט היוצא לפנינו דחוששין שמא שינה שמו אבל אם ידוע שמחמת טעות אחר נמחק כשר כו' עכ"ל ונראה דסברא הראשונה היא דעת הרשב"א וסברא השניה היא דעת רבינו קלונימוס שבמרדכי. והשתא לפ"ז לדעת הרשב"א דס"ל דהתורף שנכתב כהוגן נפסל מחמת טעות שינוי השם משום דאדעתיה דהכי נכתב (אע"פ שהשינוי השם היה בטעות מ"מ עכ"פ נתקלקל הספירת דברים של הגט. וגם התורף שאח"כ נכתב על דעת קלקול הספירת דברים ולא מהני תיקון כלל דשווייה כחספא) א"כ מוכרח דגם כוונת קלקול בהספירת דברים פוסל ושווייה כחספא. דהא בכל התורף אין שום קלקול כלל רק הקלקול היה בשינוי השם ואין זה לגבי התורף שנכתב כהוגן רק כמו כוונת קלקול שאדעתא דפסול נכתב כמ"ש המרדכי. ולפ"ז יש פסול בב' מיני כוונות הא' כשלא נתכוין לשמה הב' אף שנתכוין לשמה רק שנכתב ע"ד שינוי השם וכה"ג. וכעין זה מצינו ב' מיני כוונה בקריאת שמע ר"פ הי' קורא הא' שיתכוין לצאת י"ח ק"ש למ"ד מצות צריכות כוונה הב' צריך שיתכוין פי' פסוק ראשון דק"ש עבב"י בא"ח סימן ס"ג בד"ה כתב הרמב"ם מ"ש בשם הרשב"א פרק היה קורא ובש"ע אדמו"ר נ"ע סימן סמך סעי' ה'. וא"כ כמ"כ בנ"ד שנתכוונו לכתוב שם אחר דהיינו ראשיא בקמץ ה"ז פסול

ג"כ אע"פ שיכול אני לקרות ראשיא בפתח מ"מ גם שם התורף שאחר שמו ושמה אין בו שום טעות ונכתב כהוגן רק נפסל מחמת כוונת קלקול הגם שלא היה כוונה כלל כ"א טעות כש"כ הכא שיש כאן כוונת קלקול וגם נקרא הוא ראשיא בקמץ יותר ממה שנקרא בפתח. וגם להמרדכי בשם רבינו קלונימוס נפסל כה"ג דהא אדעתא דפסול נכתב ולא דמי לטעות שנתכוין לכתוב ראובן וכתב שמעון דהא הכא נתכוין לכתוב ראשיא בקמץ כו' א"כ נתכוין לכתוב שמעון כו'. מיהו כל זה לפ"ד הרשב"א בשם רב סעדיה או לפ"ד המרדכי בשם רבינו קלונימוס. אבל לדעת העיטור שהביא הרשב"א וכ"כ הר"ן פ' המגרש שם בשמו שאפילו בשמו ושמה כשר לכתחלה והכי מוכח בתוספתא דתניא בסוף מכילתן גט שיש בו מחק או תלוי מגופו פסול שלא מגופו כשר ואם החזירו למטה אפילו מגופו כשר ע"כ ומדלא מפליג בין שמו ושמה לשאר גופו של גט משמע דאפילו בשמו ושמה כל שנתקיים אינו פסול וכן הרמב"ם ז"ל פ"ד מה' גרושין לא חלק עכ"ל הר"ן וכ"ד הטור סס"י קכ"ה. א"כ י"ל דס"ל דאף מה שנכתב אחר שינוי השם לא נפסל ולא אמרינן אדעתא דפסול נכתב. וצ"ל דלא דמי לתנאי דחוץ שנכתב שלא לשם כריתות כלל. משא"כ כשנכתב לשמו ולשמה ולשם כריתות אף ששינה שמו מהני כשחוזר ומוחק וכותב השם כהוגן. א"כ לפ"ז גם בנ"ד י"ל דלא נפסל מפני הכוונה לשם ראשיא בקמץ כיון שנתכוין לשם אשה המתגרשת וגם אין שינוי השם בפועל. מיהו מהתוספתא שהביא הר"ן י"ל שאין ראיה לדחות דעת רב סעדיה והרשב"א כי י"ל התוספתא מיירי שמיד כשטעה ושינה שמה נזכר מיד קודם שכתב אח"כ ומחקו ואח"כ כתב השאר ולא נכתב כלל אדעתא דפסול. מיהו בתוספתא מכשיר אפילו תלוי וא"כ ע"כ נכתב אח"כ קודם שתלה. והנה התה"ד סימן רל"ג הנז' לעיל אות ד' משמע דס"ל ג"כ כהעיטור והר"ן: **קיצור** אך מדעת הרשב"א פרק המגרש בשם רב סעדיה גאון מוכח דאפילו נכתב לשמה שייך פסול כוונה כשנכתב התורף על דעת שינוי שם וכ"מ במרדכי ר"פ המגרש סימן תמ"ה בשם רבינו קלונימוס אע"פ שאין דיעותיהם שוות. אבל לדעת העיטור והר"ן שם י"ל דאין שייך פסול כוונה אחרת זולת שלא לשמה:

ו ומ"מ אפשר שאפילו להעיטור והר"ן יש להחמיר בנ"ד דנהי דס"ל דאין לומר דכל הגט יהיה כנכתב לא לשמה מחמת שינוי השם דכולי האי לא אמרינן. אבל מ"מ זה השם עצמו י"ל דמודו דה"ל כלא נכתב לשמה ואנן בעינן לשמה בכל התורף ולכן בהנדון שלהם שפיר מכשרי דהא נמחק השינוי ונכתב אח"כ השם כהוגן. משא"כ הכא הטעות במקומו עומד ולא נכתב השם כראוי כלל רק שאינו ניכר כ"כ וי"ל דכ"ע יודו דרואין אותו כאילו ניכר ממש דכוונה מלתא היא לדידן דקיי"ל כר' אלעזר עכ"פ וה"ל זה השם

כנכתב שלא לשמה אע"פ שנכתב לשם אשה זו. ומיהו מדברי התה"ד דלעיל אות ד' דחשיב ליה נתינה מבוררת אפילו לר' ירמיה א"כ מוכרח דאפילו זה השינוי השם עצמו אינו כנכתב לא לשמה דאילו היה לא לשמה א"כ קצת תורף הגט נכתב שלא לשמה אעכצ"ל דחשוב לשמה רק פיסולו מפני הטעות לבד. וא"כ בנד"ז דליכא טעות בפועל שהרי יכולני לקרות ראשיא בפתח מדוע יפסל. ואפשר נהי דחשוב נכתב לשמה מ"מ ה"ל כאילו יש שינוי השם וכאילו כתב ראשיא בקמץ דכמו בענין לשמו ולשמה בכוונה תליא מלתא כך ג"כ בענין פיסול דשינה שמו ושמה ג"כ כוונה מלתא היא וכיון שנתכוין לנתוק הגט לשם אחר כמו רחל במקום לאה אע"פ שנתכוין לאשה זו ואע"פ שעלה בידו שם רחל דהיינו כמו בנ"ד שנתכוין לכתוב ראשיא בקמץ וכתב מה שנתכוין רק שיכולני לקרות בפתח י"ל דאין זה נכתב שמה כהוגן ר"ל דהו"ל כאילו כתב ראשיא בקמץ ממש. וה"ל שינה שמה. ואע"פ שאינו ניכר מ"מ נתכוין לכך. ולכן אע"פ שנכתב לשם אשה זו ולכן אינו ענין לנתינה שאינה מבוררת דנפקא לן מוכתב לה לשמה וזה נקרא לשמה להתה"ד אבל מ"מ פסול מצד דה"ל כנכתב בשינוי השם ואף שאין השינוי ניכר כלל בפועל י"ל מה שנתכוין לשינוי ומה שנכתב ג"כ סובל להשינוי לכן נמי מלתא היא. וצ"ע אם להעיר מסוגיא דגיטין פרק הניזקין (דנ"ג א') בענין היזק שאינו ניכר כו'. העולה מזה דלסה"ת דלעיל אות ב' י"ל דפסול משום שלא לשמה. וגם להרשב"א דאין זה ענין לשלא לשמה אעפ"כ י"ל דכוונת שינוי שמו ג"כ פוסל. ואפילו להעיטור והר"ן אין ברור להקל וכן גם להתה"ד:

קיצור ומ"מ אינו מוכרח. גם לתה"ד אינו מוכרח. וכש"כ לסה"ת דלעיל:

ומ"מ אפ"ל דסגיא כשיעביר עליו הקולמוס על תיבת ראשיא. ויתכוין לשם ראשיא בפתח דהא אפילו בכתיבת השם הוי' דבעי לשמה יותר מכתיבת הגט דהא כל הס"ת צריך לכתוב לשם קדושת ס"ת כמבואר בטוי"ד סימן רע"ג וה"ל כתיבת הגט לשמה כמו כתיבת ס"ת ובהאזכרות צריך לבד זה לכותבן לשמן כמבואר בטור סימן רע"ו ואעפ"כ אם כתב האזכרה שלא לשמה כלל כ"א שנתכוין לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו דל"ת סגי לר"י כשמעביר עליו ומקדשו ונהי דלרבנן לא מהני ס"ל לרב אחא בר יעקב דזהו רק משום זה אלי ואנוהו וא"כ גבי גט מהני. ואע"ג שבטוש"ע אה"ע סימן קל"ה סעיף ה' פסק דלא מהני זהו כשנכתב הגט תחלה שלא לשמו ולשמה כלל. בכה"ג פסקו כרב חסדא דלחכמים דריה"ו לא מהני. אבל בנד"ז שנכתב לשמו ולשמה של הבעל והאשה. רק ששם האשה נכתב בטעות והטעות סובל ג"כ כשמה ממש י"ל דמהני העברת הקולמוס לשמה של שם אשה זו אף לרב חסדא. או עכ"פ בכה"ג יש לסמוך על רב אחא בר יעקב.

משום דיש דיעה שאם לא נכתב שמה רק שנכתב בת פלוני סגי כמ"ש בג"פ רס"י קכ"ט בשם המרדכי לכן בכה"ג דנכתב שמה וגם העביר עליו הקולמוס לשמה נראה דסגי:

סימן ריז

מי שנקראת מעריסה אסתר ואח"כ נקראת בפ"כ עטא ואין שום אדם קורא אותה אסתר וכ' בגט אסתר לבד אם הגט כשר בדיעבד וכתבת להחמיר לפי שכתב רבינו ז"ל בתשו' ברחל שנק' בפ"כ ראשי' לבד וכ' רחל דהוה שינוי השם ופסול מדאורייתא עכ"ל. הנה ל"ד להדדי דראשיא אין בה רק הברה אחת מרחל היינו רא. אבל הכא יש שני הברות שוין היינו ע ט. והנה בב"ש בש"א גבי אברהם המכונה עברמן כתב י"א דכל מקום שיש ב' הברות דכינוי דומה ללשון הקדש אין לכתוב הכינוי והוא מספר שמות והובא באריכות קצת בג"פ ס"ק ס"ח שנחלקו בזה החיבורים וא"כ ברחל שנק' ראשיא דאין בה רק הברה אחת לכ"ע לא הוי קיצור השם משא"כ באסתר עטא. אך באמת נ' דאין זה כלל קיצור השם דהא כ' בג"פ שם בשם ס"ש שכתב בשם מהרא"י בשם אשר דקרו ליה אנשיל. ואנשיל לא ברירא לי שהוא קיצור השם מאשר שהוא נשתנה באמצעיתו בנו"ן גם סופו בלמד לכן נראה אם אין מנהגכם לכתוב וכל שום אז צריך לכתוב המכונה אנשיל עכ"ל. וה"נ דכוותה שהרי באסתר יש סמך באמצעיתו בין אל"ף להתיו ואין כן בעטא א"כ כיון שב' ההברות שבהכינוי ג"כ אינן כמו ב' הברות אלו שבשם הקדש דשם אינן רצופות וכאן הן רצופות או להפך אין לדונו לקיצור. ותו דאפילו כשב' הברות רצופות י"ח כמו גבי אברהם עברמן ודמש"א כ' שם ונ"ל לפי שלא פתח באל"ף לא הוה קיצור השם. וה"נ אסתר הוא באל"ף ועטא בעיין. ואף שהס"ש השיב עליו על טעם זה מ"מ בנד"ז דבלא"ה אין קרובים כ"כ מצטרף זה ג"כ ועוד הא י"א דעטא הוא ג"כ שם בפ"ע כמ"ש בקצת שמות שנרשמו מרב א' בדור שלפנינו בסוף הרמב"ם ח"ג שנדפס בברדיצוב בשנת תקס"ח וכן הוא בט"ג בש"נ סוף אות ע'. וא"כ הרי אפילו אם היה קיצור השם כיון שהוא שם ג"כ בפ"ע פסק רמ"א סט"ו בהג"ה דלא דמי לשאר קיצור השם ועיין בג"פ שם ס"ק ע"ה ויש לחקור כו' ובספר שמות כו' ובנ"ד דבלא"ה אינו קיצור ודאי דפסול לגמרי. ועיין בתשו' בית אפרים סימן ק"ב ד"ה והשתא כתב וגם אפשר דאין עטיא יוצא מאסתר עכ"ל וע"ש סימן ק"ה ו סימן צ"ד ועיין בת"ג סימן קכ"ט בחי' סס"ק כ"א וז"ל ונידון מה נק' שם דנערות כו' ע"ש. ועמ"ש עוד תשו' מזה באריכות:

וצ"ע באשה הנקראת מעריסה מרים ואח"כ נקראת בפי כל מירוש וכ' בגט רק מרים דכאן יש שני הברות סמוכות. וגם יש לצרף לזה מ"ש בת פלוני עיין ג"פ תחלת סימן קכ"ט:

סימן ריח

ע"ד השאילה דשאילנא קדמיכון מכבר. באשה ששמה מעריסה אסתר וכעת נקראת בפ"כ עטא במחניכם שהוא מקום הכתיו"נ וכתבתי לפסול אפי' דיעבד משום שלא כתב השם דעכשיו רק שם הנשתקע לבד וכתבתם שיש א' מן המורים שרוצה להכשיר. וכ' שלדעתו הגט כשר. שדבר פשוט הוא בכל גלילותינו שיש הרבה שמות עטא שנשתנו משם אסתר ע"י געגועים. ולדעתו קרוב הדבר שגם לכתחלה לא היה צריך רק שם אסתר. ועוד שראה איזה גיטין שנכתבו עד"ז בשם אסתר לבד ונישאו כו'. א"כ יש לחוש שלא יוציאו לעז עליהם אם נפסול גט זה כו'. עכת"ד שכתבו מעלתם בשמו. ובקשתם ממני לחוות דעתי שנית:

והנה הדבר פשוט שדעת החכם המכשיר הוא דס"ל דעטא הוה שם דנערות ומדמה זה למ"ש בפסקי מהרא"י סימן י"ב וז"ל אשר כתבת מסערליין פשיטא לי דהוה כמו יצחק חקין ומה בכך אם ישתכח שם שרה רגילות הוא שכינוין כאלו ישתכחו שם במובהק בנשים שאין קורין אותן לקרות בתורה כו' עכ"ל. ופי' דבריו בס"ש ש"נ אות ח' דפ"ה דא"צ לכתוב רק שרה לחוד. ולא גם דמתקרי סערליין הגם שכל העולם אין קורין אלא בשם סערליין כו' יעו"ש. וא"כ אם נדמה עטא לגבי אסתר כמו סערליין לגבי שרה צדקו דברי החכם שגם לכתחלה לא הי' צריך לכתוב רק אסתר לבד. אמנם כבר עלתה סברא זו לפני ושלחתיה כמ"ש למעלתם במכתבי הראשון דל"ד לשרה סערליין שבפסקי מהרא"י שהכל הברה אחת משא"כ בנ"ד. ולפ"ז היה דבר זה פשוט מאד בתכלית הפשיטות איך דל"ד דהתם שאני שבתוך שם שערליין נכלל שם שרה. ומוכח מתוכו שהוא שם שרה. אלא שנקרא דרך געגוע כמנהג העולם. וא"כ אין שייך כלל לומר ע"ז דנשתכח שם שרה מאחר דמוכח מתוכו דשערליין היינו שרה בגעגוע. משא"כ מן עטא לא מוכח כלל מתוכו דהיינו שם אסתר כי יש שינוי גדול ביניהן רק אפ"ל דיש הוכחה מבחוץ דידעינן שיש הרבה שמות שנשתנו משם אסתר ע"י געגועים לשם עטא ומ"מ על סמך הוכחה זו מנלן דסמכינן לומר דאע"ג שנשתכח שם אסתר ה"ל כלא נשכח. מאחר דמ"מ ליכא הוכחה מתוכה ממש ע"ש אסתר א"כ אין קורא לה אסתר. ול"ד לשרה דכשנק' שערליין ה"ל כמבואר ששמה היה שרה ואין להאריך בזה דמובן לכל שיש חילוק גדול בין הנושאים. והנה פשוט לענ"ד צ"ל הדברים מבוארים אבל לא מהני מה שיהיה מוכח בהוכחה דהכי הוא וכמובן מכל הדקדוקים שבגמרא פרק המגרש בענין כתיבת הגט. וכ"כ בפסקי מהרא"י סימן י"א לחלק בענין טעות במנין השנים דלא תלינן בט"ס להכשיר הגט אא"כ מוכח הטעות מיני' ובי' מתוך הגט כו'. אבל היכא שאין שום הוכחה מתוך הגט כו'.

הגם דידוע לנו מבחוץ דע"כ דילוג טעות יש כאן נראה דל"ד למוכח מיני' ובי' יעו"ש. ואם כתב כן אפילו בטעות דשנים מכ"ש וק"ו גבי שמות האיש והאשה דמחמירין בי' טובא טפי מבזמן. כמ"ש בש"ע סימן קכ"ו ס"כ דבזמן כיון שאנו מכירין סגנון הדבר אין לפוסלו בשביל דילוג אות א' וע"ש בעיטור דבגוף שמות הבעלים לא אמרינן הכי יעו"ש. וא"כ מכ"ש דיש לחלק ע"ד חילוקו של מהרא"י דל"ד הוכחה דמבחוץ למוכח מיניה ובי'. ר"ל דגבי שעריין מוכח ומובן לכל שומע מתוך שעריין דהיינו שרה. משא"כ גבי עטא ליכא הוכחה מתוכה דהיינו אסתר. רק מבחוץ. הלכך כיון דנשתקע שם אסתר מנ"ל לומר דסמכינן לומר דה"ל כאילו לא נשתקע ולהקל בכתב שם אסתר לחוד. וידוע מ"ש הרשב"א בתשובותיו בכמה דוכתי שהבא להקל בערוה החמורה עליו הראיה גם הריב"ש בכמה תשו' כ' ומפני החומר שיש בשינוי שמו ושמה איני רוצה לסמוך על דעתי כו'. ואם הוא ז"ל לא רצה לסמוך על דעתו הק' אפילו במקום שנראה לו להקל מפני החומר שיש בשינוי שמו כו'. איך אנו יתמי דיתמי נוכל להקל אפילו אם היה נראה לנו להקל ולא לחוש לומר שינוי שמו ושמה כו' שהוא החומר היותר גדול בדיני גיטין בלי ראיה ברורה. מכ"ש שלענ"ד אין נ' להקל בזה כלל כדלקמן אי"ה. ועניין כ' שם הנשתקע לבד י"ל דקרוב לומר שיש בזה חשש שינוי שמו מדאורייתא. ולפחות יש בזה חששא דה"ל כלא נכתב שמה כלל דדיינינן לה כספק מגורשת מדאורייתא. לפ"ד הג"פ סימן קכ"ח. דהנה הרב"י כ' דבכ' שם הנשתקע אפי' עם שם דעכשיו י"ל שאינה מגורשת וכ"פ הלבוש הובא בב"ש בש"נ אות ש' והג"פ הבין מל' זה דהוא בטל מדאורייתא כמ"ש בס"ק צ"ו ועם היות כי נחלק ע"ז וס"ל דאינו רק פסול מדרבנן והמחבר ס"ש ס"ל להקל בזה במקום עיגון כמ"ש בתשובתו בסוף ספרו. היינו דוקא בכתב ג"כ שם דעכשיו. רק שבאנו לפסול משום שכתב גם שם הנשתקע ע"ז יש לומר דהמכשירים ס"ל דאין בזה שינוי שמו מאחר דנקרא כן עכ"פ מכבר. משא"כ בלא כ' רק שם הנשתקע א"כ י"ל דנהי שאין זה שינוי שמו מ"מ לא עדיף מלא נכתב שמו כלל. גם אפ"ל דהוי כשינה שמו כיון שהניח מלכתוב עיקר שמו וכ' שם הנשתקע. והא דמשמע מהפוסקים גבי יוסף וקורים לו יוחנן דבכ' א' משני השמות הוי רק פסולא דרבנן כמ"ש בחה"ר פ' השולח ופ' הזורק. אע"ג דבני מדה"י אינן מכירים שם יוסף עד"מ שקורין לו במקום הכתיבה וה"ל לגבייהו כשם הנשתקע. וע' במהרי"ק ש' פ"ו דמדמה להו אהדדי. שאני התם דעכ"פ נקרא גם עכשיו בשם זה במקום הכתיבה. משא"כ בנ"ד שבמקום הכתיו"נ נשתקע שם זה לגמרי. וגם מן הסתם גם בעיר גידולה קרו לה כ"ע עטא ונשתקע שם אסתר. וא"כ י"ל דהוי חששא דאורייתא כנ"ל. ובמכמ"א ש"ד סימן י"ג כ' לסתור ד' הס"ש המקיל בכתב גם

שם הנשתקע יעו"ש. מעתה אין לנו לצדד להקל רק משום די"ל דהוי שם נערות ולדמות לדין שבפסקי מהרא"י סימן י"ב הנ"ל וכבר כתבתי דל"ד להתם. אמנם הואיל ויש עוררין צריך לברר הדבר היטב בעזר"ה. והנה בראש צריך להקדים שדעת מהרא"י בפסקיו סימן י"ב הנ"ל אינן מוסכמים וי"ח ע"ז כמו שהאריך בזה בג"פ סימן קכ"ט סעיף ט"ו ס"ק ס"ז וז"ל אמנם אם כ"ע קרו ליה חקין וכן כ"ע קרו לה שרולה או שערליין. אם ידוע דבשעת הלידה קראום יצחק ושרה. ואח"כ הוקבע להם שם הקיצור לגמרי ואין קורין אותה בשם המובהק כלל יש בזה ג' סברות. דמהרא"י סימן י"ב ס"ל שיכתבו עיקר השם לבד יצחק שרה וא"צ לכתוב הקיצור. ובעל לחם רב סימן ל' ס"ל דיכתבו הקיצור לבד ואם יכתב שמואל דמתקרי מולי הגט פסול ודעת מהרי"ט הוא דיכתבו חנה דמתקרי חנולה וכיוצא וכנלע"ד עיקר דהיא סברא מציעתא כו' וא"כ כותבין שרה דמתקרי שרולה עכ"ל. וכ"כ בס"ק קל"ב וע"ש שפירש ג"כ דברי השו"ע סט"ו דא"צ לכתוב שם דנערות דמיירי בדאיכא דקרו לה בשם המובהק כו'. אבל בשאין קורא לו בשם המובהק כ' דיסבור ג"כ כדעת מהרי"ט ובדיעבד אם כ' שם המובהק לחוד לא נת' שם בג"פ איך יהיה הדין לדעת מהרי"ט אבל בסוף ס"ק נ"א יראה דחשש לדעת הל"ר בזה בכ' שם שמואל לחוד אא"כ יש עוד צד להקל יעו"ש להדיא כן. והל"ר לאו יחידאה הוא דבס"ש דפ"ה הביא תשו' מהר"י מברונא דס"ל ג"כ דהיכא דכ"ע קרו לה רק בשם דנערות וכ' שם העריסה לבד הגט פסול. וה"ל שינה שמו. והא דכ' המרדכי והגמ"יי דא"צ לכתוב שם דנערות מיירי דקרו לה ג"כ בשם המובהק ואדרבה נכון לומר דמיירי דרוב קורין לה בשם המובהק כו' יעו"ש באריכות. ונראה דטעמם הוא דענין מ"ש החיבורים דא"צ לכתוב שם דנערות ס"ל דאין זה רק לענין שא"צ לכוללו בכל שום לדעת בה"ג או לכתוב עליו דמתקרי לדעת ר"ת דלא נאמרו הדברים אלא בשני שמות ממש כמו שרה ומרים שבגמ'. אבל יש [שם] דנערות שהוא נמשך משם המובהק רק שנשתנה קצת בפי ההמון כמו מואל משמואל ופורה מצפורה אין קובע שם לעצמו לשיצטרך לכתוב בגין זה וכל שום או דמתקרי מאחר שזה קרוב מאד לשם העצם. וא"כ מי שמכירו בשני השמות בודאי לא יטעה לומר עליו שאיש אחר הוא מפני שלא נכתב השם דנערות דיבין מעצמו דהכל א' ואפילו מי שמכירו בהשם דנערות לבד לא יטעה לומר אחר הוא כשיראה השם המובהק בגט ויודיעו לו שזה שמו המובהק א"כ בקל יבין ששמו דנערות נמשך משם זה המובהק וא"צ לכותבו לצד ריבוי קרובתם. וכמו בשני שמות מרים ושרה סגי כשכותבי' וכל שום ע"ש שרה וגם למכירה בשם שרה לבד אין לחוש דכשיראה נכתב וכל שום יגידו לו ששמה ג"כ מרים ויבין שנכלל שרה בוכל שום. כך יובן ג"כ בשם דנערות אפילו בלא וכל שום כנ"ל.

וכ"ז לא מהני רק לענין שא"צ לכתוב עליו וכל שום. והיינו כשלא היה צריך לכתוב עליו רק וכל שום או דמתקרי. דהיינו כשנקרא ג"כ בשם המובהק. אבל כשאין קורא לו בשם המובהק אין שייך לכתוב עליו שם המובהק לבד מאחר שאין קורא בו ולא סמכינן בזה אהוכחה דיבינו שזה שמו כשיראו שמו שבגט ויגידו לו שזה שמו כו' דלא סמכינן בזה רק לענין וכל שום שהוא רק תקנת ר"ג שיכתוב כן בכדי שיהיה הוכחה שיש לו עוד שם ובשם דנערות א"צ להוכחה זו דמוכח ג"כ מתוך שם המובהק כיון שהכל א' אבל לענין כתיבת עצם שמו שבגט שצ"ל נכתב מדאורייתא לפ"ד כמה פוסקים בעינן שיהיה מבואר עכ"פ השם שקורין לו בו ולא השם שאין קורין לו בו אלא דמוכח בהוכחה דהוא הוא כו' דלענין זה לא סמכינן אהוכחה. רק לענין וכל שום הוא דסמכינן כו'. כנלע"ד לבאר דעת מהרי"ב ול"ר וכ"ה דעת מהרי"ט והש"ע בלכתחלה עכ"פ. אמנם לענין דיעבד עם היות שכתבתי שהג"פ חושש לדעת הל"ר כנ"ל. אבל בב"ש בש"נ אות ב' נ' דסומך ע"ד מהרא"י גבי שערליין כו' ע"ש במ"ש ובשמות אלו אין חילוק בין נשתקע השם הראשון או לא והוא מדברי הס"ש. ומ"מ לענ"ד אין מוכרח לומר דהב"ש חולק אתשובת לחם רב הנ"ל. כי אפ"ל שהב"ש יפרש דהתשו' ל"ר לא פליג כלל אמהרא"י (ולא כמ"ש הג"פ) כי יש לחלק בין מולי לגבי שמואל ובין שערליין לגבי שרה. דבתוך שערליין נכלל ממש שרה כמו בכלל מאתים מנה. כי שערליין היינו ממש שרה באריכות קצת לגעגוע. הלכך לא נשתקע כלל שם שרה. משא"כ במולי לא נכלל שמואל. והו"ל נשתקע שם שמואל וכעין מ"ש לעיל לחלק בין שערליין לעטא דנ"ד:

ואפילו נאמר דאין לחלק בין שערליין למולי דהיינו בין אריכות לקיצור וא"כ להב"ש יש להקל בכ"ע מ"מ פשיטא דלכתחלה יש לחוש להג"פ ודי אם יקילו בדיעבד כדעת הב"ש וגם זה צ"ע רק בשרה שערליין או רחל רעכליין שברמ"א סל"ה בהג"ה (והלבוש חולק שם) יש להקל דיעבד. וכ"ז בשברור שהוא שם דנערות כמו שערליין מולי וכה"ג. אבל כשיש עוד ס' שמא אינו שם דנערות ודאי יש להחמיר אפי' דיעבד אם כ' השם שנק' בו בעריסה ולא כ' כלל השם שנקרא בו עתה כיון שהל"ר מחמיר אפי' בשם דנערות כנ"ל. ועיין בג"פ ס"ק ס"ח ובס' ת"ג ס"ק כ"א דכל שם דל"ד ממש ליצחק חקין שמואל מואל ל"ח שם דנערות. וא"כ כש"כ באסתר עטא דבלא"ה קרוב יותר שאינו דומה כלל לקיצור השם דהגט פסול לגמרי. ואם כ' אסתר דמתקרי עטא נראה הגט כשר שהרי הס"ש מכשיר בכתב גם שם הנשתקע ואע"ג שאינו מכשיר רק במקום עיגון. וגם ע"ז חלק המכמ"א שע"ד סימן י"ג. מ"מ בנ"ד שכל עטא שמה מעריסה היא אסתר רובא דרובא וא"כ אין לחשוב זה לשם הנשתקע ועי' בתשו' בס"ס סדר אליהו סימן י"ד הביא

הרבה פוסקים מכשירים בכתב גם שם הנשתקע כשלא נשתקע רק מקריאה אבל יש יודעים ששמה כן. וא"כ בעטא י"ל לא חשוב אסתר רק נשתקע מקריאה אבל לא מידיעה דהא רובא דעלמא ידעי דכל עטא רובם שמם אסתר. והנה בכתב גם שם הנשתקע העלה הג"פ דהוי פסולא דרבנן וכשהוא שמו הראשון שניתן לו ממילתו הכשיר הלבוש אך יש חולקים. אבל בנד"ז דאיכא תרתי דהוא שמה הראשון וגם רוב עטא שמם אסתר א"כ ודאי כשר:

ובדין אשה שנקרא בפ"כ איטא ואינה נק' יוטא כלל לעולם גם אינה חותמת א"ע כלל צריך לכתוב בגט איטא (ולא יוטא או יטא) ואף אם מעריסה היה שמה יוטא כיון דעכשיו נקראת רק איטא צריך לכתוב כך. ואם חותמת א"ע יוטא ובפ"כ נקרא איטא יש לכתוב יוטא דמתקריא איטא. ומה ששאל כת"ר לענין דיעבד אם על מי שנקראת בפ"כ רק איטא כתב יטא ואינה חותמת א"ע יטא או שאינה חותמת א"ע כלל. נראה לי להצריך גט שני לכתוב בו איטא:

ואחר זמן כמו ארבעה שנים מעת שכתבתי זו השאלה נשאלתי על ענין כיוצא בזה באשה ששמה בפ"כ ציפא. ובגט נכתב צפורה לבד ולא צפורה המכונה ציפא. שם הארכתי בזה וצדדתי להקל אם המנהג הפשוט דכל ציפא שמה מעריסה צפורה ושכן המנהג לכתוב על ציפא צפורה. רק עכ"ז למעשה לפי שלא היה ידוע ששמה מעריסה היה צפורה לא הקלתי. ולפ"ז עטא לגבי אסתר י"ל דדמי לציפא לגבי צפורה וא"כ אם ידוע שכל עטא שמה מעריסה הוא אסתר וידוע ג"כ בודאי שזו נק' מעריסה אסתר. אפשר לצדד להקל בדיעבד במקום עיגון. אך באסתר עטא י"ל אינו ברור שכל עטא היא אסתר וכמ"ש מזה בתשו' ממ"ש בטיב גיטין בש"נ סוף אות עיין ובתשובת ב"א סימן ק"ה וממ"ש מהרא"י דאנשיל לא ברירא לי שהוא קיצור השם מאשר כו':

סימן ריט

נידון שם בלומא ובמבטא נרגש קצת יו"ד בליומא

צ"ע משום שנהגו רוב האנשים שאינם מדקדקים רובם ככולם לכתוב בלא יו"ד בלומא וכמו לובאוויטש שרוב העולם כותבין כן רק קצת המדקדקים כותבים ליובאוויטש. יען שכן נרגש יוד כמו בבליומא. וא"כ יש לדמות למ"ש במהריב"ל ח"ג סימן ט' ויש לסמוך על מה שנוהגין באגרות ובשטרות ובכתובות עכ"ל. וע' בג"פ סימן קכ"ט ס"ק ל"א. וע' בב"ק דף ו' ע"ב) חב חייב מיבעי' ליה עי' תוס' שם ומתרץ לישנא קלילא נקט. אלמא דבלישנא קלילא שייך להשמיט הרגש היוד ממש כ"ש כה"ג שכשנהגו כן רוב העולם

באגרות י"ל דאינו שינוי. ועוד ראיה מנוסח הגט שבג"פ סימן קכ"ו ס"ק ל"ה דבירושלים עיר קדשנו דכותבין ירושלם בלא יוד אחר הלמד אף שבמבטא נרגש יוד עכצ"ל דמפני שכך כתובה במקרא ע"כ ידוע דכשכותבין ירושלם ר"ל ירושלים. (אף שבמשנה וגמ' כתוב ירושלים וכן במגלת אסתר גבי איש יהודי כו'). כמ"כ י"ל כיון שידוע לכל שאשה הנקראת בליומא כותבין הכל בלומא. א"כ כשנכתב בגט בלומא כשר וישר. אלא שבט"ג בשמות עיירות ס"ק ט"ז מסופק אם נוסח ההוא מדוקדק כו'. ומ"מ קרוב שהוא מדוקדק ע"ש. והיינו מטעם הנ"ל שבמקרא נכתב הכל ירושלם וכנודע דירושלם פי' יראה שלם ע"ש אברהם שאמר בהר כו' יראה וע"ש מ"ש שם מלך שלם כמ"ש בב"ר פ' וירא פ' נ"ו. וע"כ י"ל שנכתב ירושלם דוקא בלא יו"ד שלא יבטל מלת שלם ואף שעכשיו קורין ביוד אין משגיחין ע"ז מאחר שנכתב כן בנביאים וכתובים בלא יוד לכן כותבין כן גם בגיטין דלא חשיב נשתקע ח"ו שם שבלי יוד כיון שבנ"כ כתוב כן א"כ אפ"ל כמ"כ מאחר דעכשיו ג"כ כותבין הכל בלומא א"כ השם בתקפו וכ"ש לפמשי"ת לקמן די"ל דשרש השם הוא בלומא בלי יוד כו' א"כ דומה ממש לנדון זה וע' נ"ש כתב בלומא ולא בלוימא נ' כי מקור שם זה ע"ש עדיו לבלום. ור"ל שהיא בלומ' וא"צ מתג ורסן כסוס כ"א מעצמה היא בלומ' ע"ד בלום פיך כו' ובזהר פ' קדושים דרשו זה על מי שמקדש א"ע בשעת תשמיש. לכן א"ש שנקראת האשה כן. ועם כי אין דורשין בשמות מ"מ עכ"פ י"ל שמקור השם דוקא בלא יוד. וז"ש ולא בלוימא. וה"ה ולא בליומא. מיהו בס"ש גבי בלומא כתב שאין זה השם נובע מלשון עברי לכן דינו באל"ף לסוף ולא בה"א א"כ ס"ל דאינו נובע מלשון בלום פיך. ועם היות כי אם היוד נרגש במבטא אין זה מציל שלא לכתוב יוד אך כיון שעכ"פ עיקר מוצא שם זה הוא בלא יוד כנ"ל וכמו שנראה מכל המחברים שמות גיטין. א"כ כיון שכך נהגו לכתוב ג"כ בכל האגרות והכתבים יש מקום לומר שאף לכתחלה די לכתוב כן בגיטין כיון שכ"ה שרש השם וגם עכשיו נכתב כן אע"פ שאינו נקרא כן ועיין כה"ג בג"פ דף פ"ה ע"ב (ס"ק כ"ז) בשם תשובת הב"י גבי סינים וצובא ונ"ד עדיף טובא מאחר שכן כותבים הכל ה"ל כירושלם ירושלים כנ"ל. ועוד ראיה ממ"ש המרדכי גבי בורייש ואנו קורין באורייש כו' מוכח כו' לישנא קלילא אין להקפיד כלל. וביאר זה במכמ"א שע"ד סימן ד' שהדבר ידוע לכל ההמון כו'. ולכן אף שבמ"נ היה צ"ל באורייש ה"ל כנכתב באורייש מאחר שהדבר ידוע כו' וכך י"ל בנד"ז מאחר שהדבר ידוע לכל ההמון דבלומא כותבין על אשה שנקראת בליומא וכולם בעצמן כותבין כן. עוי"ל דרך אפשר דג"כ לא ברירא כ"כ דיש כאן י' גמור ואולי דומה למ"ש המרדכי גבי קייר ייר לפי' הראנ"ח ח"א סימן פ"ז הובא בג"פ סימן קכ"ח סק"ג דף ע"ח סע"ג שהוא

מבטא ממוצע וכו' וע"ש עוד בס"ק ט"ל מזה. ולפי' זה הסכים ג"כ המכמ"א שע"ג סימן י"ג דנכון הוא. א"כ אפשר גם כאן הוא מבטא ממוצע בין יוד גמור לבלי יוד. ובל' רו סימן יש ע"ז אות מיוחד נקרא יו וכבר כתב הראנ"ח שם יש קצת מבטאות בלשונות הלעז שאין לנו אות מורה עליהם וכו'. ואף שבמשנה פ"ח דמנחות נזכר אליוסטן ביוד אחר הלמד והוא לכאורה כהברת בליומא. [עי' מפתח] אפשר וקרוב דגם במבטא ממוצע שפיר דמי לכתוב היוד. אבל מ"מ גם אם לא כתב כשר. ושם זה דומה לפעסיא חסיא יודתיה בתי'. והנה בב"ש שלי הוגה בכתב אאזמו"ר נ"ע עמ"ש הב"ש בש"נ בתיה. שגגה היא עכ"ל. וא"כ היה דעתו שאין לכתוב בתיה כ"א בשא וכן שמעתי מר' דוד מרודני' מ"ץ דאולע שהי' מלמד בלאדי בקיץ תק"ע ועל ידו נשאל ממנו נ"ע שאילת גט ההוא וצוה לכתוב אנת אנתתי דמתקרי בשא הרי לא הזכיר יוד כלל. וצ"ל מפני שהברת שין ימנית קרוב ממש להברה זו א"כ אין כאן יוד גמור כו'. ומיהו כמדומה ששמעתי מדודי הרב ר"ל זצ"ל שאח"כ חזר בו והסכים לכתוב בתיה. ואפשר ג"כ הטעם משום דכך נוהגים לכתוב באגרות ושטרות דאל"כ היה מקום לחוש לפי שבתי' שבפסוק הניקוד בענין אחר לגמרי מקריאת שם הנהוג בינינו ומה"ט כתב על הב"ש שגגה היא כו' וצוה לכתוב דמתקריא בשא כנ"ל וכן נכתב למעשה. לכן אם אח"כ חזר בו היינו ודאי רק מטעם הנ"ל שכן המנהג לכתוב באגרות ושטרות וא"כ בין כך ובין כך יש מזה ראיה לנד"ז שהמנהג באגרות ושטרות לכתוב בלומא:

אך אפשר אין להעמיד יסוד לומר דהוי מבטא ממוצע כי אפשר נרגש יוד רק מ"מ שין ימנית דומה להברה זו כו' או אפשר דמה"ט שנרגש יוד הסכים אח"כ לכתוב בתי'. (אך תמיהני דא"כ הי' מוחק תיבת שגגה היא שכתב על גליון הב"ש). מ"מ דוקא שם י"ל כן כיון שכך כותבין ג"כ באגרות ושטרות. אבל בנד"ז שבאגרות ושטרות כותבין בלי יוד נראה דודאי יש להקל דיעבד עכ"פ בפשיטות. ואפילו אלכתחלה יש לספק כו' כדכ' הנ"ש ולא בלוימא וה"ה כו' וכמש"ל:

סימן רכ

ע"ד אשה הנקראת חיענא שהיוד מורגש במבטא מ"מ נראה די ביוד אחת דהא חיה ג"כ היוד מורגש במבטא וכותבים יוד אחת. אע"ג בב"ש בשמות אנשים אות חית גבי חייא כתב דה"ט משום חיה לשון הקדש משא"כ לשון ארמי וא"כ לשון לעז יש לדמות יותר ללשון ארמי כמ"ש מהרא"י הובא בס"ש בש"נ גבי ריי"ץ ובט"ג שם. מ"מ בטיב גיטין גבי חייא כתב ולענ"ד לענין היודין לאו בהא תליא אלא במבטא שאם החית בחירק יש

לכתוב שני יודין כו'. וא"כ בנ"ד שהחית הוא בציר"י סגי בחד יו"ד וכ"כ בפי' בט"ג בש"נ אות ריש סק"ג בענין ריינא שאם נקראת הריש בצירי יש לכתוב רינא בחד יוד. ומשמע ודאי כשהיוד נרגשת במבטא דעלה קאי. ומיהו ק' על הט"ג משם סאייה דכותבין בשני יודין הגם דהנקודות שוין לחיה אע"כ צ"ל החילוק בין לה"ק לשאר לשון וכמ"ש הט"ג עצמו בש"נ אות פ' ס"ק י"ד גבי פייא וכמו אייא מארי. וע' בגמ' פ' המגרש (דף פ"ה ע"ב) גבי די תיהוייין תלתא יודין רצופים:

סימן רכא

נידון אשה ששמה טובא דבב"ש בש"נ כתב טויבא. ומעל' לא רצה לכתוב כן כי אינה נקראת כן במדינתינו וצוה לכתוב טובא. ועתה מצא ג"כ כן בט"ג רק נסתפק ממ"ש בט"ג לכתוב טאבא. וע"ז מסיק דכיון דבמדינתינו קורין בשורוק פשיטא יש לכתוב טובא:

יפה כתב בהגט. דהנה בענין האל"ף אין שום מקום לספק כיון שהברה שלנו מסכים ג"כ למ"ש בסדרי גיטין טויבא בוי"ו א"כ מהכ"ת נכתוב באלף וודאי אם יכתוב טאבא באלף ה"ל שינה שמה. אמנם בענין מה שדילג היו"ד. הגם שיש לספק בזה לכאורה. מ"מ לפי האמת נ"ל הדין עמו וכמו שאבאר בס"ד. מקום הספק הוא. דהנה שם טובא נלע"ד פשוט דהוא לעז של עוף יונה דבלשון אשכנז קורין ליונה טוב. וכיון דכנס"י נמשלה ליונה לכך י"ל שקראו להן הנשים שמות על שם זה. וכן יש שמות בב"ש טויבעלין טייבלין ע"ש הכל מענין זה. ומש"ה נכתב ביוד טויבא. דהכי נכתב בכל הטייטש שבעו"א בישעי' ובתהלים הלעז של יונה טויב. דאין לומר דנמשך משם טוב או טוביה דאם כן אינו ענין כלל ליוד אחר הוי"ו. ומ"ש אלף אחר הבית. ולעז דיונה ליכא א' ע"ז כבר מבואר בפסקי מהרא"י סימן קמ"ב שכך רגילין לכתוב בשמות הקצרות של עיירות אולמא ווינא ע"ש. א"כ י"ל כך נהגו להוסיף א' לשינון. ואף אם לא נחליט זה לומר דטויבא נמשך מלעז דיונה. מ"מ הדבר פשוט שהברה אחת להן לפי לשון אשכנז טויב טויבא:

וכיון דברור לי שלפי עיקר הנחת הלשון צ"ל טויבא ביוד. א"כ מה שאנו קורין בלא יוד. נמשך לנו זה ממה שאין אנו מדברים הלשון אשכנז בצחות. דהכי אנו לועזין על יונים טובען בלא יוד. אע"פ דבזה ודאי ברור שלעיקר הלשון אשכנז צ"ל ביו"ד כמ"ש בטייטש דעו"א כנ"ל. וכך הוא בענין שם טויבא הנ"ל שעיקר הלשון ביו"ד. אלא שאנו לפי שאין מדברים הלשון אשכנז כדבעי אנו קורין בלא יו"ד. וא"כ הרי פסק מהרא"י בפסקיו סימן קמ"ב לכתוב רוטענבורק בקוף לסוף אע"ג שקורין העולם גימל בסוף. לפי שבמדינה שמדברים לשון אשכנז צח ושנון מדברים בקוף ואחר שנון לשון אשכנז אנו

כותבים בגיטין כדבעינן למימר קמן עכ"ל מהרא"י. הרי אף שבמדינתינו מדברים בגימל מ"מ פסק לכתוב בקוף כמ"ש במדינה אחרת משום דאזלינן בתר שינון הלשון כו'. וכ"כ שם עוד בענין כתיבת הנהר טובר. ולכאורה צ"ל מה בכך שבמדינה אחרת שמדברים הלשון שנון מדברים בקוף. מ"מ אנו צריכים לילך אחר לשון מדינה זו. וצ"ל דשאני הכא ששניהם מתכוונים לדבר אחד רק אלו אומרים הלשון בצחות כדבעי. ואלו הם לעגי שפה משבשים הלשון. בכה"ג הולכים בתר עיקר הלשון. וגם משום דמ"מ השינוי מועט ויובן שפיר גם ללעגי שפה השם ההוא כשיכתבו אותו לפי צחות הלשון. ע"כ בכה"ג כיון דלא יהיה לעז מוטב לנו לתפוס צחות הלשון ולא לילך בתר לשון גס ובלתי צח ושנון אף שמורגל בפי מדינה שכותבין בה הגט. וכיון שכן בנד"ז ג"כ כיון דמה שאנו קורין טובא בלא יוד הוא מפני שאין מדברים במדינתינו הלשון אשכנז בצחות. וראי' ע"ז שגם יונים אנו קורים טובען בלא יוד. ולפי אמיתת לשון אשכנז צ"ל דוקא ביוד. א"כ יש לומר שיש לילך בתר צחות הלשון ולכתוב טויבא ביו"ד. וכמו שנכתב בכל הסדרי גיטין:

ב אף לכאורה יש לחלק דעד כאן לא שמיעא לן ממהרא"י לילך בתר שינון הלשון אף נגד הברת המדינה אלא בשינוי קל כמו מגימל לקוף בסוף תיבה דקרובין מאד זה לזה. ע' צ"צ סס"י פ"ד בענין זעליג זעליק. ולכך אפילו כשיכתבו בהגט בקוף ג"כ יובן במדינה שמדברים בגימל דחד שמא הוא כנ"ל לכן אין להקפיד להניח מלכתוב שינון הלשון כיון דליכא לעז. משא"כ בנ"ד מטובא לטויבא יש שינוי גמור בהברה ויש לחוש יותר ללעז ושינוי השם. ע"כ שמא בכה"ג מוטב להניח שינון הלשון, מלכנס בחשש שינוי השם. אמנם לכאורה גבי טובר טוברא הוה שינוי כמו ערך טובא טויבא ועל כל זה ס"ל לילך בתר שינון הלשון ותלינן דמ"מ יובן דחד שמא הוא:

ג אמנם ראיתי בט"ג בש"נ אות ריש ססק"ד כתב וז"ל שאין אנו מקפידין אחר שינון הלשון אלא כותבין כפי הקריאה ואין משנין הלשון שנקראת בו עכ"ל. מלשונו זה מבואר דפשיטא ליה דלא קיי"ל הך פיסקא דמהרא"י לילך בתר שינון הלשון. ולפ"ז אין שום ספק דיש לכתוב טובא בלא יוד. וכמו שפסק באמת בט"ג בזה. אך לא ידענא מנ"ל לרב לדחות דברי מהרא"י בגילא דחיטתא אשר הוא גדול האחרונים. והב"י והרמ"א מחבבין דבריו תמיד ורוב דברי הרמ"א עליו בנויין. ולכאורה נ"ל שיצא לו זה ממ"ש הרמ"א בד"מ בסוף השמות אות תי"ו ובהג"ה ש"ע סס"י קכ"ט כל כינוי שמשתנה אחר לשון המדינות כגון ליב ליבא כו' הולכין אחר לשון בנ"א במדינה שנותנים בה הגט עכ"ל. ולפע"ד אי מהא לא אירי' דמהרא"י לא קאמר אלא כשהשינוי מחמת שאין מדברים צחות הלשון וזה לא שייך כלל בכינויין הנ"ל כמו השינוי מן ליב לליבא אין תלוי בצחות כו'. ובנ"ד ג"כ

ה"ל כנודע שהשינוי מחמת שא"י לדבר בצחות דהראי' מלעז דיונים כנ"ל. והנה בתשובת מהר"מ פאדווה סימן י"א הביא ראי' מפסקי מהרא"י הנ"ל. גם בס' מכתב מאנלהו שער ג' הובאו דבריו אלמא דלא נדחו מהלכה. אכן נראה דהט"ג יצא לו זה מהא דכת' הב"ש בש"נ סוף אות ט' לחלוק על הנ"ש וז"ל ואין נ"ל לשנות השם אשר היא נקראת בו. וכ"כ עוד הב"ש בש"נ סוף אות למ"ד וז"ל למוטא גם כאן כתב הנ"ש דמוסיפין א' לסוף אפי' נקראת לימוט ואין נ"ל עכ"ל. וכ"כ עוד באות שין גבי שפרינץ. ולפע"ד גם מכל הני אין ראי' לדחות דברי מהרא"י. דשאני הכא דאין נקראת כלל באלף אפי' כשמדברים בשינון. ול"ד למ"ש מהרא"י גבי טוברא דלא כ' כן רק בשמות קצרים. ועוד די"ל בדין טוברא באמת לא קיי"ל כמהרא"י דהתם אינו מבואר רק שהמדברים בשינון קורין טובר הבית בחטף. וכיון דהוא בחטף יתכן לכתוב אלף בסוף כו'. יתכן דוקא. אבל לא שהם ממש קורין כן וכיון שאין קורא באלף לסוף אין לכתוב כן. אבל כשהמשנני' קורין ממש באלף י"ל דמודה הב"ש שיש לכתוב כן. דהא לא כתב אלא שאין לשנות השם אשר נקראת בו וכשלפי שינון הלשון נקראת כן אין זה לשנות כו'. וע' בשמות עיירות העתיק הב"ש עיר ברונא באלף לסוף. וע' ט"ג שם שהוא כדעת מהרא"י. ועפ"י כל הנ"ל י"ל כיון דנת' דלפי שינון לשון אשכנזי שם טויבא הוא ביו"ד. וכיון שג"כ הוא בכל הסדרי גיטין י"ל דיש לכתוב כן ומה שאנו קורין טובא בלא יו"ד הוא מחמת שאין מדברים הלשון בצחות אבל בגיטין יש לכתוב לפי שינון הלשון:

ד אך מה שי"ל בזה הוא דמהרא"י לא אמר לילך בתר שינון הלשון. אלא במדינת אשכנז עצמו. דעכ"פ כולם מדברים לשון אשכנז ברור אלא שאלו מדברים בצחות יותר מאלו לכך יש לילך בתר צחות הלשון. אבל לשונינו לעז זה שבליטא בייעלא רוסיא וכה"ג אע"פ שמקורו לשון אשכנזי הוא נתרחק הרבה מעצם הלשון. והוא כמו ערך ל' ערבי שכ' הראשונים שהוא לשון ארמי שנשתבש והרי הוא לשון אחר ממש. או כערך כתב רש"י או גימאשעכטש ששרשו מכתב אשורי. והרי נתרחק הרבה עד דה"ל כתב אחר ממש עב"י רס"י קכ"ו. כך יש מקום לומר על לשון מדברת הנהוג בינינו לגבי לשון אשכנז. וא"כ קלקלתו זהו תקנתו. דלא שייך לשנות המלות לכתוב כפי שינון לשון אשכנז. די"ל דיהיה חשוב שינוי השם לפי לשון מדברת הנהוג בינינו. דלא יובן כלל שמתקנים המלה מחמת שכך צ"ל כפי שינון הלשון. דאין לנו יד והבנה בשינון לשון אשכנזי כלל. משא"כ במדינות אשכנז עצמו אף גם אותן שאינן מדברים בצחות כ"כ כיון שעכ"פ מדברים לשון אשכנזי ממש. יבינו שפיר שמתקנים המלה לשינון הלשון כו'. הנה כתבתי סברא מלבי. אע"פ שלא מצאתי לה שרש כ"כ. רק משום כיון שאפי' בלא זו הסברא אם כתב

טובא ודאי אין מיחוש בדיעבד אפי' לדעת מהרא"י כיון דנקראת כן בפ"כ ולילך בתר שינון הלשון אינו רק חשש דלכתחלה. והכא א"א לחוש אפי' לכתחלה כיון דיש חששא דשינוי השם לפמ"ש הט"ג שאין אנו מקפידין אחר שינון הלשון כו'. וגם באמת יש סברא לחלק אפי' לפ"ד מהרא"י מטעם הנ"ל דלשון מדברת הנהוג בינינו אין שייך כלל להעמידו על שינון לשון אשכנז דאין לו קורבה ואחדות כ"כ עמו ורחוק מיניה טובא ע"כ נראה שיש להורות כן למעשה לכתוב טובא בלא יו"ד אחר הוי"ו. אך אם חותמת א"ע ביו"ד צ"ע די"ל דבכה"ג אפשר יש לכתוב ביו"ד. ומ"מ כיון שנק' בפ"כ בלא יו"ד יש לכתוב ב' גיטין א' ביו"ד וא' בלא יו"ד [ע' מפתח]. אבל אם אינה חותמת א"ע כלל וכש"כ כשחותמת א"ע טובא די בגט א' טובא:

סימן רכב

שם בתיה נמצא כ' אאזמו"ר נ"ע שלא לכתוב בתיה רק דמתקריא בשא. ואם כ' בתיה לפסול משום ששם בתיה נקוד בד"ה בחיריק הבי"ת. וכן ראיתי אח"כ נדפס כן בתשו' סימן ל"ט שבסוף הש"ע שלו דפוס זיטאמיר. וכן בב"ש עמש"ש בש"נ אות ב' בתיה והוא שם הקדש כ' בכי"ק שגגה היא. אך שמעתי שאחר כך חזר בו. וגם לפי שהעולם נוהגים לכתוב בתיה ע"כ ראיתי לצדד בזה. והוא כי הנה מצד טענה הנ"ל הרי גבי טנא משמע בס"ש לכתוב תאנה כשם הפרי. אף שנקראת התי"ו בקמ"ץ כמש"ש יש לכתוב אל"ף אחר הטי"ת או תי"ו קמוצה כו' ע"ש וכ"כ הט"ג דמשמע כן אך אח"כ העלה שאם נקראת בקמץ יכתבו בטי"ת טאנא א"כ לפי"ז גם בבתיה יש לכתוב בשא. מיהו יש לחלק כיון דנהגו לכתוב באגרות ושטרות בתיה לא יטעו לקרות בחיריק ועי' בחמ"ח גבי מלכה הורה לכתוב כן אף שנקראת בחיריק ואין לחוש שיטעו. ועי' בתה"ד גבי חזקיה כיון התלמוד מקצר ה"ל כחניכה כו' כ"ש הכא שנהגו לכתוב בתיה. וגם נהגו לחתום כן. ועוד הבית דבתיה ממ"נ מוכרח לכתוב אף כשת"ל בשא וא"כ כשבאת לכתוב השי"ן הרי כשתכתוב תי"ו אין בזה שינוי ששניהם בניקוד א' כמובן. וא"כ מדוע לא תכתוב בתיה. ואם משום שנקראת כמו שי"ן ימנית י"ל תי"ו יו"ד ה"ל הברה זו ממש. ואדרבה אם יוכתב בשא י"ל דהוה שינוי כיון שחותמין בתיה. ועוד דבאשה הוה שם ענבים רעות כמ"ש הרע"ו והתוי"ט בפ"ד דשביעית משנה ח'. ואין סברא שיקראו שם האשה ע"ש ענבים רעים דהיינו ויקו לעשות ענבים ויעש באושים. ועוד דגם בתיה דקרא איתא בויקרא רבה פ' א' הפי' שהיא בת י"ה. כמש"ש ואני קורא אותך בתי שנאמר אלה בני בתיה בת י"ה. וכיון דמפרשינן בתיה שהיא בת יה א"כ הבי"ת היא בפתח ממש כשם

שנקראת בתיה אצלינו. א"כ ודאי יש לכתוב כן דמהכ"ת נחוש שיקראו בחיריק ככתוב כיון דגם שם הפירוש לשון בת הבי"ת בפתח כנ"ל. א"כ נלך בתר הפירוש כיון דמסייע לזה שכן מפורסם הברת שם זה:

סימן רכג

ע"ד האשה אסתר בתיה. שנכתב כן בגט. הנה מאחר שכן נוהגים כל העולם לכתוב כן באגרות ושטרות בתיה ולא בשא ולא בשיא בשי"ן כ"א בתיה. אף שבד"ה בתיה הוא בחיריק. וזו נקראת בפתח הרי כיון שמ"מ כותבין באגרות ושטרות על הנקראת בפתח בתיה א"כ לא גרע ממ"ש בתה"ד סימן רל"ג גבי חזקיהו ואף את"ל דהתלמוד קיצר הלשון מ"מ ה"ל כחניכא דכשר כו' וכ"כ אח"כ גבי יונתן וא"ת התלמוד קיצר כו' ה"ל חניכא כו' וה"נ מה שכל העולם כותבין על שם זה בתיה לא גרע מחניכא. וכ"כ בתשו' מהריב"ל ח"ג סימן ט' שהולכין אחר מ"ש באגרות ובשטרות ועוד דומה למש"ש בתה"ד אם לא ידוע שחתם א"ע יהונתן כו' דבהא תליא מילתא בכל ספיקות כו'. וכיון שכן מה שכל העולם כותבין וחותמין בתיה ה"ל כמו שהיא חותמת בתיה (כמו בנד"ז שאינה יודעת לחתום) ועדיף מיניה. ואם משום שבד"ה שם בתיה בחירי"ק. הרי מלכה מלכה הם שני שמות זו בפתח המ"ם וזו בחיריק ואעפ"כ שניהם נכתבים שוות וכמ"ש בחמ"ח סס"י קכ"ט סק"ג. לכתוב מלכה בחיריק ג"כ חסר יו"ד כמ"ש בתורה גבי אשת נחור וגבי בנות צלפחד ואף שהנשים שקורין בפתח תחת המ"ם כותבים ג"כ כן מלכה הרי לא חיישינן כשכותבין מלכה שבחירק תחת המ"ם שמא יקראו מלכה בפתח וכן להיפך אף שנכתב כן בתורה כיון דמ"מ יש לקרות כן כמו שהיא נקראת אין לחוש. כ"כ בתשו' דבר שמואל סימן צ"ד. ה"נ אין לחוש כשיכתבו בתיה על הנשים שנקראים בתיה בפתח הבי"ת שמא יקראו בחיריק. וגם המ"ב בתשו' סימן קי"א לא נחלק כ"א גבי מילכה בחיריק שיש לכתוב יו"ד משום שהעולם נוהגין כן לכתוב מילכה ביו"ד. אבל על פתח שאין דרך לכתוב אות להיכר אין צריך. ובשו"ת דבר שמואל סימן הנ"ל חלק על המ"ב. ואין לחלק דמלכה בפתח שאני שנמצא כן בכתובים אסתר המלכה. דמ"מ לא נמצא שם ממש רק שם הוא ענין מלכות. גם בלא"ה כיון דשם בתיה מתפרש כמו כן על פתח כמו על חיריק ויותר א"כ אמרינן דודאי מפרשו השם כמו שנקראת דהא בתיה בחיריק לא נמצא ולא נשמע אצלינו כלל. ומה שחששכ' אאזמו"ר שמא הוא קיצור מן בת שבע. והיינו בשא. י"ל אף לו יהי כן אין זה שינוי כיון שעכשיו זהו שם העצם שנותנין מעריסה כן בתיה. וכן נקרא בתיה ביו"ד. א"כ אין זה שינוי דלא גרע מנשתקע שם בת שבע והוקבע לה שם אחר דלא

איכפת לן בשם הראשון שנשתקע וה"נ עכשיו לענין שם בתיה אף את"ל ששרשו נמשך מבת שבע כיון דעכשיו זה הוא שם בפני עצמו. ובת שבע אינו נקרא כלל בתיה. א"כ הרי נשתקע לגמרי מבתיה שם בת שבע. ואין לחוש לו ואין לכתוב עליו רק כפי הנהוג. ועיין ב"ש גבי סירקא דכותבין בסמ"ך לפ"ד הרבה פוסקים אף די"ל שיוצא משרה ואף לפ"ד רש"ל וט"ז שם התם שאני דקרוב ממש לשרה. אבל בתיה י"ל שם בפ"ע ואינו ענין לבת שבע ולא גרע ממ"ש בגמרא (ל"ד ב') והוא דאחזוק כו'. ומנלן להחזיק על בתיה בת שבע. והרי מצינו שמות כה"ג ר"א בן מתיא ר' מתיא בן חרש. ועי' ב"ש גבי יטא מה שחלק על הט"ז שכ' לכתוב יטה בה"א ע"ש הקרא ביהושע כו' אף שהאותיות שוות ממש כ"ש הכא. שוב מצאתי ראיה עצומה לזה מהמדרש ויקרא רבה ר"פ ויקרא מבואר שם בהדיא דפי' בתיה הנזכר בד"ה א' סימן ד' היינו שהקב"ה קוראה בתי דהיינו בת יה ע"ש וא"כ מבואר בהדיא דעיקר פי' בתיה היינו כמו שאנו קורין בתיה בפתח הבי"ת ומ"ש במקרא בחיריק היינו לאיזה כונה ואולי להקטין הענין ע"ד מלכה בחירק לגבי מלכה בפתח שהוא ג"כ להקטין הענין כמו האמינון אחיך בש"ב סימן י"ג ך'. ואפשר משום שמ"מ היתה ממצרים ע"כ לא שייך לקרותה בפתח ממש. ע"כ כינה. אבל עכ"פ מאחר שהמכוון גם בזה הוא בפתח א"כ מעתה גם על הקריאה הנהוגה בפתח ודאי יתכן לכתוב בתיה. וזהו ע"ד ידידיה. רחביה:

ושוב מצאתי ראיה לזה ממ"ש בס"ש גבי דניאל הביאו בט"ג בש"א סוף אות ד' סק"ו אותן דניאל שבכתוב הנקודה של הצירי הוא תחת היו"ד והיוד נעה והאל"ף נחה דניאל והעולם משבשין הקריאה וקורים דניאל היו"ד נחה להיות בנקודת חיריק והאל"ף נקודה בצירי כו' מ"מ הסכים בעל ס"ש דסגי בגט אחד כיון דעכ"פ לפי קריאת העולם בכתוב קורים בהרגש האל"ף כו' עכ"ל וא"כ ה"נ כיון שכל העולם קורין בתיה וכותבין עליה כן. וגם בכתוב י"ל קורין כן וכשקורין בלימוד המפרשים גבי בת פרעה ודאי קורין בתיה כן בפתח תחת הבית. לכן נראה דסגי כן בגט א' בתיה:

סימן רכד

על אודות הגט שנכתב שם האשה ליבקע בבי"ת. וכמ"ש הב"ש בש"נ אות ל' בשם רש"ל לכתוב בבי"ת. וכן נכתב עלי' בפס"ד שמעירה ק' טאטארסק. ויש מערערי' ע"ז מפני שבתנאי' נכתב ליפקע בפ"א. ועפ"י רוב קוראי' בפ"א. וחקרתם ע"ש וא"י לעמוד על בורי' יש קורא כך ויש כך והיא נקרא' ע"ש זקנתה והיא ג"כ אין לדרוש את שמה בבירור בבי"ת או בפ"א רק שעכ"פ עפ"י רוב קוראי' בפ"א. ע"כ תוכן השאלה:

הנה הב"ש מסיק בשמות נשים אות ל' דכשאינו ידוע שמה כשר אפי' נשתנה המשמעות כמו לובקא או לופקא (ר"ל דלובקא ל' אהובה ולופקא ל' גזלן) ואפי' באותיות שאין מתחלפים אבל בידוע שמה פסול כמו שרה באל"ף עכ"ל. ולפי"ז נ"ד לכאו' נק' אין ידוע שמה כמשי"ת. וא"כ ודאי דכשר אם כ' ליבקע שהרי הוא אותיות המתחלפים וגם אפשר שאין בזה שינוי המשמעות כי לובקא דוקא מורה על אהובה וכן לופקא על גזל ולא ליפקא בחיריק. וכיון דאפילו בנשתנה המשמעות ובאותיות שאין מתחלפי' מכשיר הב"ש בא"י שמה כ"ש בכה"ג. רק שצ"ל פי' א"י שמה שבב"ש מהו. הנה לפמ"ש מעל' שהרוב בלבד קוראים בפ"א וא"כ יש מיעוט עכ"פ שקוראים בבי"ת וכמ"ש יש קורא כך ויש קורא כך כו'. זהו עדיף מא"י שמה שהרי מה שהמיעוט קוראי' נחשב לשם הטפל עכ"פ ומהני אם כתבו שם הטפל לבד בדיעבד אפי' בשמות שוני' זה מזה ממש כמו מרים ושרה שבגמ' (דף ל"ד ב') לפ"ד רמ"א סימן קכ"ט ס"ג בהג"ה וכ"כ הק"נ פרק השולח ס"ק כ"א לדעת הרא"ש עכ"פ דלא כמ"ש הט"ז רס"י קכ"ט בדעת הרא"ש והטור. אלא כמ"ש הב"ח והב"ש בדעת הרא"ש. ונהי דהב"ש שם חולק על הרמ"א בעיקר הדין לפ"ד הרמב"ם ומסיק לדינא כהט"ז דבכתב שם הטפל פסול. היינו בשמות שונים ממש כמרים ושרה. אבל בנ"ד בליבקע וליפקע שהם קרובים זל"ז וכשר איזה שם שכתבו בא"י שמה. כ"ש דכשר בידוע שהרוב קוראים ליפקע והמיעוט ליבקע וכתבו ליבקע דהא שם הטפל עדיף מא"י שמה. הגע עצמך הרי שנסתפקנו בשם אדם א' אם נק' ראובן או שמעון וכתבו שם א' ודאי דהגט פסול לכ"ע (ע' פסקי מהרא"י סימן י"ד) דה"ל ס' דאורייתא ולהכי בעינן הוחזק ל' יום כו' ובשם הטפל מכשיר הרמ"א ש"מ דשם טפל עדיף עכ"פ וא"כ בליבקע וליפקא דמהני אם כתבו א' מהם בא"י שמה מצד שהבית ופ"א ממוצא א' ומתחלפי' לפעמים כמו הפקר הבקר כמ"ש הש"ס וא"כ כ"ש דמהני שם הטפל:

ב אמנם כ"ז לפי מכתבך שהרוב בלבד קורין ליפקע והמיעוט ליבקע. אבל אפשר אין שייך בזה רוב ומיעוט רק תלוי בלשון המדינה כמ"ש הט"ז גבי וריידא והרי נוסח וסגנון אחד לכל בני המדינה בשפת לשונם. והאיך יתכן לחלקם לרוב ומיעוט. וכיון שכן אם לשון המדינה בהברת פ"א כמ"ש מעל' שהרוב קורים עכ"פ פ"א א"כ אפשר שאין מציאות מיעוט כלל שקורין בבי"ת. וזהו אפשר הטעם של המו"צ שלא אמרו בה לא איסור ולא היתר. ודאי אם היה שמה מעריסה ליבע ועפ"י סלסול התחילו לקרותה ליבקע כמו שקורי' הירץ הירצקא וכה"ג אז היה ראוי לכתוב ליבקע בבי"ת אף שההברה נשמע ליפקע בפ"א כדמוכח מלשון הט"ז גבי ליבקע שכתב וז"ל דיש לן למיזל בתר לשון המורגל בפי האנשים כמו שזכרנו בשם וואלף לגבי פריידא וכן בכל שם שאין

ידוע לנו מקור שלו צריך לכותבו כמו שהוא עכ"ל. משמע הא ידוע מקורו יש לכותבו עפ"י לשון המקור ולפי"ז אם המקור ליבע יש לכתוב ליבקע בבי"ת. אבל בנ"ד נראה ששמה מעריסה ליפקע ויש לומר שאינו נלקח מליבע אלא מליפא ליפמן שהוא שם איש ויש שמות נשים שנלקחו משמות אנשים. וא"כ אם נניח שהברת ל' המדינה בפ"א הוי שינוי לכאורה. אך מ"מ הוא שינוי קל כמו הבקר הפקר כנ"ל. ומדקדוק ל' הב"ש דכשאינו ידוע שמה כשר כו' משמע ודאי דמיירי ג"כ בשהברת ל' המדינה היא בשינוי ממה שכתבו בגט ואפ"ה אם אינו ידוע שמה של זה בפרט שהוא ג"כ בשינוי יש להקל הואיל וקרובים זל"ז. דאין לומר שמ"ש א"י שמה היינו שאין ידוע הברת ל' המדינה בבירור אבל אם ידוע הברת ל' המדינה בשם זה בכלל נקרא ידוע שמה. דא"כ מיירי מהרש"ל ולבוש שם בשא"י הברת ל' המדינה לפמ"ש הב"ש דאינהו מיירי בא"י שמה וזה דוחק עצום שהרש"ל והלבוש לא ידעו הברת ל' מדינתם היטב (ודוחק לומר דהאי א"י היינו שאין הל' מוכרע ע"ד שית' לקמן בת' צ"צ דא"כ הל"ל לא ניכר במבטא כו' ולא ל' א"י דמשמע שאינה חסר רק הידיעה). ועוד דל' אינו ידוע שמה משמע שם של אשה זו בפרט ולא הברת ל' המדינה בשם זה כלל דהל"ל אינו ידוע הברת השם כו' אבל שמה משמע שמה של זו בלבד. א"ו האמת יורה דרכו דמ"ש הב"ש א"י שמה היינו שם של זו בפרט. ור"ל שאין ידוע חתימתה נקרא אין ידוע שמה אף שידוע שהברת ל' המדינה הוא בשינוי ממה שנכתב בגט אפ"ה כשר. וכן משמע ממה שסיים אבל בידוע שמה פסול כמו שרה באל"ף. והתם אין הידיעה כ"א ע"י החתימה דהא אין שינוי במבטא כלל בין אל"ף לה"א. ודכוותה בנ"ד מיירי נמי בכה"ג או ע"י קבלה מאבותיה. או ע"י הכתובה שבכתובה מדקדקי' והולכים אחר השם שנכתב בכתובה וכמ"ש הב"ש בש"נ אות פ' בשם ש"א. והלכך בנ"ד נמי אם נכתב בכתובה בפ"א יש לכתוב גט אחר בפ"א לפ"ד הב"ש. אבל אם אין הכתובה נמצאת א"צ לכתוב גט אחר. ויש להביא ראיה עוד שכ"ה דעת הב"ש ממ"ש הוא ז"ל בשמות אנשים אות מ' גבי מתתי' שכתבו באל"ף. דמסיק וז"ל לפ"ז מ"ש בס"ש בכמה מקומות באותיות המתחלפים כשר בעת הדחק אינו כשר אלא אם א"י חתימתו אע"ג ע"פ הדין צריך לכתוב בה"א או באל"ף וכיוצא והחליף וכ' אות אחר אשר נתחלף כשר בעת הדחק אפילו אם איכא שינוי במבטא עכ"ל. וא"כ בנ"ד נמי מה שהברת ל' המדינה הוא בשינוי ממה שנכתב בגט היינו כעין מש"ש אע"ג ע"פ הדין צריך לכתוב כך והחליף וכ' אות אחר דכשר אע"פ שיש שינוי במבטא ג"כ כיון שהם אותיות המתחלפי' כבנ"ד שהבי"ת ופ"א הם ממוצא א'. מיהו שם הזכיר עת הדחק וגבי ליבקע וליפקע לא התנה כן וי"ל משום דהתם מסיק אח"כ דבעת הדחק יש להקל אפי'

באותיות שאין מתחלפים מש"ה דעתו כאן להקל באותיות המתחלפי' יותר. או דסמך כאן אמ"ש שם. תדע דהא כ' כאן ואפי' באותיות שאין מתחלפים כו' ובזה ודאי בעי' שיהיה ג"כ עת הדחק. ומ"מ גם נ"ד י"ל דמקרי שעת הדחק דשעת הדחק לאו היינו מקום עיגון דוקא אלא גם כשיש הפסד מרובה כמו בנ"ד שהבעל חוזר בו מהגמר ומבקש מוהר ומתן וכמ"ש אאמור"ז ז"ל נ"ע בתשו' א' בסוף הש"ע המתחלת ענוותם תרבני להיות נמנה לדבר מצוה כו' וז"ל ולע"ד אף גם רמ"א בהג"ה לא מיירי אלא כשיש שעת הדחק לכתוב גט אחר אם לא בהוצאה מרובה כו'. אבל כשא"א כלל לכתוב גט אחר היינו מקום עיגון עכ"ל. אלמא דשעת הדחק לחוד ומקום עיגון לחוד ואע"פ שלפ"ד הב"ש סימן קכ"ו סק"ח צ"ל דבכלל שעת הדחק הוי מקום עיגון ג"כ מ"מ הרי השיגו אאמור"ז נ"ע שם בזה ודבריו עיקר. ועוד דגם להב"ש אע"פ שבכלל שעת הדחק יש מקום עיגון ג"כ מ"מ גם ה"מ וכה"ג י"ל דמיקרי נמי שעת הדחק ויש להקל בכה"ג באותיות המתחלפים:

ג וכל זה לדעת הב"ש. אבל יש פוסקים דס"ל דלכתחלה נמי צריך לכתוב ליבקע בבית היינו בתשובת צ"צ סימן פ"ד כ' וז"ל אדכרתן מילתא שפעם אחת בא לקראקא כו' והייתי משמש למ"ו הרב הגדול בעל בית חדש בסדור גט ההוא כו'. והביא מהר"ר יעקל כמה אגרות מחמיו מהר"ר זעליג לעיין מתוכם האיך הוא היה כותב כו' וראינו כי חתם שמו בסוף זעליג בגימ"ל. ומ"ו הרב הגדול הנ"ל צוה לכתוב זעליק בקוף כו' ואמר שהוא לא חתם שפיר כו' והראה כך מתוך סדרי גיטין שיש לכתוב זעליק בקוף כו'. והייתי כמתמיה על דבריו קצת אמנם נתיישבו לי דבריו ע"פ מה שכתבת דמי ששומע מחבירו קורא לחבירו זעליג אינו מרגיש בעוב אם מדבר בגימ"ל או בקוף כיון דהם ממוצא א' דוק ותשכח עכ"ל. ולעיל מיני' כ' שם כה"ג לענין מערקול שיש לכתוב בעיי"ן וכ' לחתנו בעל עה"ג וז"ל ומ"ש מכ"ת שבמדינה זו אין מדברים מערקיל בסגול אלא מרקיל בפתח. הא לאו מילתא היא כו'. אלא הכל הוא לפי כוונת ומחשבת השומע אם הוא נקט במחשבתו שחבירו מדבר מרקיל בפתח נראה לו שמדבר בפתח ואם נוקט במחשבתו שמדבר בסגול נראה לו שמדבר בסגול דוק ותשכח מדנפשך או משנים שהיו שומעים כאחד לזה ידמה לפי מחשבתו מרקיל בפתח ולזה ידמה לפי מחשבתו מרקיל בסגול וזה ברור לכך נראה כיון שנמצא בסדר גיטין מערקיל בעיי"ן אין לשנות עכ"ל. וכן פסק הב"ש אות מ' גבי מערקיל. ונ"ד נמי יש לדמותו למרקיל מערקיל או לזעליג זעליק עכ"פ שי"ל דלזה ידמה כך לפי מחשבתו וכו'. וא"כ לדברי הב"ח והצ"צ אף בידוע שחתמה שמה ליפקע הי' צריך לכתוב ליבקע כיון שכן כ' בסדר גיטין (ולפ"ז י"ל דהרש"ל והלבוש דכתבו ליבקע ס"ל כמ"ש הצ"צ ולכן לא חילקו בין ידוע שמה לא"י שמה והב"ש אזיל לשיטתי'

דפוסל בידוע שמה לכן כתב דמיירי בא"י שמה וגם לפ"ז לק"מ מה שהשיג הט"ז על הלבוש גבי ליבקע וז"ל ולע"ד דלא דרשי' לשון הדיוט כו' די"ל שהלבוש ס"ל כמ"ש הצ"צ בשם הב"ח דבאותיות שהם ממוצא א' אין הפרש באמצע' כשהיא נע כמו ליבקע ליפקע אבל וריידא פריידא שהוא נח יש הפרש יותר) אלא שבזה חולק הב"ש כי הנה בשמות אנשים אות ז' הביא מ"ש הצ"צ בתשובה זו בשם הב"ח וכ' שם שהס"מ חולק על הב"ח וס"ל דלכתחלה יש לכתוב זעליג בגימ"ל לפי שבמחוזות אשר על נהר וויסלא שהיו שם הב"ח והס"מ לפי מבטא שלהם יש לכתוב בגימל דוקא. וצ"ל דמחלק בין זה למערקיל שבזעליג נרגש ג' ביותר למבטא שלהם. ובמערקיל ס"ל כמ"ש הצ"צ לזה ידמה כו' ולזה ידמה כו'. (גם בצ"צ משמע שבזעליג נרגש יותר שהרי כ' על עובדא דזעליג וגדולה מזו כו' ויש לדחות דוגדולה מזו היינו לפי שבזעליג היה ידוע שחתימתו בהיפוך משא"כ במערקיל דאדרבה החתימה היה ג"כ מערקיל [חסר איזה תיבות] ביניהם ובכל ענין כ' דאינו מרגיש כו' רק להב"ש עכצ"ל כן דיש חילוק). ומ"מ אדרבה גם משם יש להוכיח דס"ל דדיעבד כשר עכ"פ אם א"י חתימתה שהרי כתב שם דס"מ וס"ש ל"פ ונראה דהא דמכשיר הס"ש הגט שכתבו בגימ"ל או בקוף איירי דוקא היכא דא"י חתימתו איך היה חותם אבל בידוע חתימתו אין לשנות אפי' דיעבד פסול דהא יש כאן שינוי במבטא לכן אפי' במדינה שכותבי' בגימ"ל והוא חתום בקוף או להיפוך אין לשנות חתימתו עכ"ל ומדמכשיר הס"ש בתרווייהו הן אם כתבו בקוף או בגימ"ל במדינה א' וע"כ ההברה והמבטא היא באחד מהן גימ"ל או קוף וכמ"ש הב"ש עצמו דבפולין המבטא בגימל כו' ואעפ"כ כשר בכתבו בשינוי בא"י חתימתו. דדוחק לומר דמיירי במדינה שאין נרגש כ"כ אם גימ"ל דוקא או קוף דוקא ע"ד שכתבתי לשטתו במערקיל כו' דא"כ ה"ל לפרש ועוד מדכתב אפי' במדינה שכותבי' בגימ"ל והיינו ע"כ מפני שהמבטא שם בגימ"ל דוקא וכמ"ש בשם הס"מ על המחוזות אשר על נהר וויסלא ואפ"ה דוקא בידוע חתימתו פסול כו' הא א"י חתימתו וכתבו בקוף משמע דכשר:

ד ועוד דכ"ז לפי ההנחה שבמדינתינו הברת ל' המדינה ליפקע בפ"א ע"ד שבל' פלאני' זעליג בגימ"ל לפמ"ש הס"מ וב"ש. אבל באמת י"ל דל"ד ויש לומר בזה דדמי למערקיל דס"ל להב"ש נמי שאין ההברה מוכרעת כ"כ אלא לזה ידמה כו' ולזה ידמה וכנ"ל. והמופת לזה הוא משם דאבע שהוא בודאי בב'. וכשמסלסלי' ומוסיפי' לקרותה דאבקע נראה קצת כמו דאפקע בפ"א. אע"פ שזו ודאי מכוונים לקרותה בבי"ת כיון ששמה כך (ועמש"ל בשם הט"ז שבידוע שם המקור ודאי דכותבין כן) ואעפ"כ נראה ג"כ כאילו אומרים בפ"א. ולפ"ד אין שינוי בין דאבקע לליבקע. ובשניהם י"ל שנרגש פ"א וי"ל

בי"ת והיינו כמש"ל בשם הצ"צ גבי מערקיל כו'. ואם כן הוא אפילו לכתחלה יש לכתוב ליבקע בבי"ת גם לפ"ד הב"ש כל שא"י חתימתה כמו שפסק גבי מערקיל הגם שבתשו' עה"ג סימן מ"ב בשאלתו להצ"צ אינו מסכים עם הצ"צ וס"ל דיש לכתוב מרקיל בלא עיי"ן והסכים עמו הכנסי"ח בת' סימן ס"ג מ"מ הרי מבואר בעה"ג שם דבעיקר הדבר והטעם של הצ"צ דלא ניכר במבטא חילוק גמור כו' מסכים עמו אלא דאדרבה משם דוקא מוכיח דיש לכתוב בלא עיי"ן כי בלא עיי"ן נקרא יפה בחטף סגול וגם נקרא בחטף פתח והוא כמו שמדברים במדינה כזו משא"כ כשכותבי' בעי"ן אין לקרוא בחטף כ"א בסגול גמור עכ"ל וזה לא שייך כלל בליבקע וליפקע דכך יש לקרות בליבקע ליפקע כמו שי"ל בליפקע ליבקע ודו"ק. וע' תשובת רז"ל גבי אמטשיסלאוו וז"ל שקריאת הצ' בפי כל היא נכתבת בט' ש' כי הן קרובות מאד במבטא עכ"ל ש"מ בקרובות במבטא אין קפידא. אמנם אם נניח שההברה היא ליפקע בפ"א דוקא אז באנו למחלוקת הב"ח והצ"צ עם הס"מ וב"ש שלפ"ד הב"ח וצ"צ יש לכתוב לכתחלה ליבקע וגם בידוע חתימתה ולהס"מ וב"ש יש לכתוב לכתחלה בפ"א וגם בא"י חתימתה. ודיעבד אם כתבו בבי"ת כשר מיהא בשעת הדחק כמו בנ"ד (משום שהגימ"ל והקוף מתחלפים כמו ויציקו ארון כמו ויציגו כ"כ ס"ש לא מצאתי במקרא ויציקו ארון כו') [ע' מפתח] ובידוע חתימתה או ע"י הכתובה י"ל דגם דיעבד פסול לפ"ד הב"ש אמנם בזה הפרט האחרון ר"ל בידוע חתימת' לענין דיעבד נ"ל דיש ללמוד מתשו' עה"ג סימן מ"ב הנ"ל דחולק על הב"ש בזה. שכתב וז"ל כי אין לנו להשגיח בחתימתו כ"א במקום שיש להסתפק בשמן אבל במקום ששמו ידוע רק ההתחלפות הוא לפי לשון המדינה אין אנו משגיחים בחתימתו עכ"ל והאריך שם בראיות. והנה בתשובת הגאון מוה' דוד אופנהיים שבסוף ספר תשובת חוות יאיר דף רמ"ט נראה דס"ל כהצ"צ והוא היה אחר הב"ש. גם הב"ח שבצ"צ מבואר דשחק על החתימה כו' והיינו משום דס"ל ג"כ בזה כעה"ג. וא"כ לדבריהם יש להקל גם בידוע חתימתו לענין דיעבד מיהת גם לפ"ד הס"מ והס"ש בענין זעליג שכתבו זעליק אף במחוזות אשר על נהר וויסלא. וה"ה בנ"ד גם אם נניח שהברת לשון המדינה בפ"א דוקא וידוע חתימת' ג"כ בפ"א יש להקל דיעבד מיהת גם לפ"ד הס"מ והס"ש אם כתבו ליבקע ולפ"ד הב"ח וצ"צ אפי' לכתחלה נמי כנ"ל. אך מ"מ למעשה כיון שהב"ש פוסל בזה דיעבד אין בידי להקל הגם כי הב"ש לא ראה ספר עה"ג כי בק"ע סי"ז לא העתיקו גם בעובדא דמערקיל לא הביאו גם ב סימן קכ"ט סק"כ הביא ת' צ"צ ולא כ' דלא כעה"ג סימן נ"ה. וגם הכנסי"ח ס"ל בזה כעה"ג שהרי חתם מערקיל וס"ל לכתוב מרקיל. מ"מ עכ"פ פלוגתא הוא. והיינו דוקא בידוע חתימת' או על ידי הכתובה אבל כשאין הכתובה

נמצאת ואין לידע מתוך הכתובה רק מכח התנאים כנ"ל יש להקל גם לפ"ד הב"ש כנ"ל בשעת הדחק מיהא כבנ"ד שהבעל מבקש מוהר ומתן. וא"צ להכתיב גט אחר. ואם לא נניח שהברת הלשון בפ"א דוקא יש לומר דגם להב"ש צריכי' לכתוב גם לכתחלה דוקא בבי"ת כשא"י חתימתה כנ"ל באריכות. אבל בידוע חתימתה ליפקע פסול בכל ענין להב"ש כשכתבו ליבקע. וכבר כתבתי שמהתנאים לא נקרא ידוע חתימתה ואפילו על הכתובה יש לדון בדבר כי בשער אפרים (שממנו מקור ד' ב"ש) סימן קי"ח י"ל משום ששם ביין ונדה היה מורגל לכתוב כן בהרבה שטרי כתובות כו' ועוד דבתשובת שבו"י ח"א סימן קכ"ב כ' על הכתובה דאין מעלין משטרות ליוחסין והוא נגד ד' שע"א הנ"ל. ועכ"פ הגם שבכתובה אין לזוז מד' הב"ש [חסר איזה תיבות]. מה גם שבפס"ד נכתב ליבקע והלכך לפי מכתבו יש להקל. אמנם כ"ז כתבתי להלכה ולא למעשה ואיני סומך על דברי עד שיסכים בזה מורה מובהק. וא"ל יהיה דברי בטילין:

סימן רכה

נידון שם מינקא שנכתב בלא יו"ד אחר המם מנקא ויש אשה אחרת נק' מענקא בסגל תחת המם. אין ללמוד להקל ממ"ש הב"ש סימן קכ"ט ס"ק מ"ה בשם הלבוש דשא"ה שמצינו דברה חסר בתורה במינקת רבקה וגם בדבורה הנביאה נכתב פ"א חסר לכן דעת החמ"ח סק"ג לכתוב מלכה חסר והגם שמצינו רוב שמות שבתורה שבחיריק בלא יו"ד כמו רבקה בלהה זלפה צביה מלכה תרצה צפרה ודומיהן. י"ל שאין ללמוד שם לעז מלה"ק. וכ"כ בהדיא הג"פ סימן קכ"ח ס"ג דע"ט ע"ד (וכ"כ המכמ"א דס"א ע"ד) ושם מבואר בהדיא דנפסל מחמת חסרון היו"ד וז"ל משמע דהוי"ו או היו"ד כ"ע קפדי בי' כו' והם כמו נקודות ופסלי בגט כדחזינן דהרשב"ץ פסל גט שכתבו תנס במקום תונס משום חסרון הוי"ו וה"ה דיש לפסול חסרון היו"ד. ומיהו בחסרון היו"ד יראה לי כדברי מהריב"ל שכשהיא באה במקום נקודת חיריק יש להקפיד טפי. אבל כשהיא באה במקום נקודת צירי אין להקפיד כולי האי כו' גם מדברי הרשד"ם שם גבי אישקופיא שנכתב חסר יו"ד בין אל"ף לשין יש לשמוע להחמיר בנ"ד דע"כ לא צידד להקל רק משום דליכא עיר אחרת ששמה אשקופיא אלא זו ובין מלא או חסר נודע לכל על מה שנאמר משא"כ בנ"ד שיש נשים שנק' מענקא כנ"ל וגם הטעם השני ליכא בנ"ד כשכתב שהרח"ש השיגו. גם בספר מכמ"א ש"ד סימן כ"ה דס"א סע"ג מבואר היו"ד והוי"ו פוסלים בחסרונם. מיהו מ"ש כן בשם מהריב"ל לא ראיתי הכרח לזה במהריב"ל

שמהריב"ל ח"ג סימן ו' לא הזכיר רק חסרון הוי"ו יעו"ש. ומ"מ ודאי יש לפסול כדעת הג"פ והמכמ"א:

סימן רכו

הנה בבית מאיר סימן קכ"ח סעי' א' הביא מ"ש הג"פ סימן קכ"ב סק"א ולע"ד יראה דבהך עובדא דנפאתה תפאתה לא הוה בטל מן התורה דבשלמא אם היה תפאתה שם אשה אחרת כו' והוא הקשה ע"ז דסוף סוף ה"ל כאילו לא נכתב שמה כו'. וע"ז יש להשיב דהא ב סימן קכ"ט ס"א העלה די"ל לא נכתב שמה כלל ה"ל פסולא דרבנן. ועוד דשאני הכא שנכתב שם אביה ועיין בג"פ סימן קכ"ט ססק"א בשם הב"י דנשאל רשב"א גט שכתב בו בן פ' כו' אינו כשר כו' ובתשו' ר"מ פאדווה סימן ל"ה בשם מרדכי הארוך מכשיר כשידוע שאין לאביו בנים אחרים כו'. והכא י"ל אפילו אין ידוע שאין לאביה עוד בת מ"מ כיון שכתב תפאתה וה"ה בנד"ז מאינקא. וזה ידוע ודאי שאין לאביה בת אחרת ששמה כן א"כ מוכח דבת זו ששמה מינקא היא המתגרשת. דבודאי אם יש לו בת ששמה רחל ובת ששמה מינקא אף שבגט כ' מאינקא רגלים לדבר דהמתגרשת היא מינקא. משנאמר שהיא רחל. וכעין מ"ש בתשו' הרא"ש כלל דע"כ יש כאן טעות כו'. מיהו גבי תפאתה משמע שהגט פסול מדאורייתא דדוחק הוא לומר דפסול דרבנן נק' חספא מאחר שאם נשאת לא תצא. ויש פסולי דרבנן שאם נתגרשה בו תנשא ואיך יקרא זה חספא בעלמא ועיין בגמ' ר"פ השולח גט (דל"ב ב') גבי יהא חרס יהא כחרס כו' הרי הוא חרס מוכח דלשון חרס הוא גט בטל לגמרי. והגם שאין ראי' לדבר משם זכר לדבר. ע"כ אפ"ל דלשון חספא מורה דהוא פסול מדאורייי' ואף שמסתמא כתבו שם אביה ג"כ. וא"ת א"כ איך הוכיחו הפוסקים מעובדא זו דאפילו בפסול דרבנן חוזרים וכותבים דלמא דוקא היכא שהגט הוא חספא ממש הדין כן. י"ל שדקדקו כן ממש"ש בגמ' אלא אמר רבה ודאי אי כתבו סהדי גיטא מעליא ואבד עשו עדים שליחותן. מדקאמר גיטא מעליא מבואר בהדיא כל שאינו גיטא מעליא אע"פ שאינו רק פסול מדרבנן לא עשו עדים שליחותן. ולהכי לא מצא רבה אופן דעשו עדים שליחותן רק באבד ולא כשכתבו גט כשר מדאורייי' ופסול מדרבנן כו'. אבל עכ"ז י"ל דבנפאתה תפאתה הוי גט בטל לגמרי אע"פ שאין שם אחר תפאתה. ודברי אאזמו"ר הגאון ז"ל הם רק בגרשון וגרשום דאינו ניכר השינוי ומשום שהוא בסוף התיבה ע"כ ע"ז ס"ל למהרא"י דלולי שהם שני שמות לא היה כ"א פיסול דרבנן אבל בשינוי גמור כנפאתה תפאתה י"ל אע"ג דליכא כשם השינוי הוי גט בטל. ושוב ראיתי בג"פ רס"י קכ"ב שכתב בשם מהרש"ך ע"ד שכתבתי דבעובדא

דנפאתה ותפאתה הגט בטל והוא ז"ל ס"ל דאינו כ"א פסולא דרבנן משום דליכא כשם השינוי. ומ"מ אף לפמ"ש דבתפאתה הגט בטל מן התורה יש לומר משום שינוי בתחלת התיבה משא"כ הכא. וע' פי' הרמב"ן ריש ספר איוב שכ' ואולי צופר מתייחס אל צפו כו' גם זה צפו שנוי בדברי הימים צפי והמנהג בלשון הקדש לשנות השמות בהיות הכינוים שוים בטעם כו' עכ"ל. מיהו בתשו' להרמב"ן סימן קמ"ח לא משמע כן. וכן במרדכי פ' המגרש סימן תמ"ו גבי באורייש בורייש ובתשו' מהריב"ל ח"א סימן כ"ט בגט דאשה גורייא שנכתב גיורייא. ומהפסוקים י"ל שאינו ראיה ע"פ מ"ש בפסקי מהרא"י רס"י קפ"ד לשם דרשה כו'. והנה משום דיש שם איש מאנקא י"ל גם זה אינו דמאנקא הוא בלא יו"ד אחר האל"ף. והכא שנכתב מאינקא ע"כ אינו דומה לא למאנקא ולא למינקא. וא"כ אפ"ל דה"ל כלא נכתב שמה כלל ונכתב שם אביה וכנ"ל. מיהו ע"ז אין לסמוך אפילו לענין שלא למחות. אבל בכה"ג י"ל לסמוך על המשנה דפרק הזורק גט לא כל הימנו כו'. שי"ל דסמכו ע"ז משום דאפקעינהו רבנן כו'. דאל"כ כיון דת"ק דמתניתין ס"ל תצא מזה ומזה כו' וגם ר' אלעזר מודה ליה דעד שלא נשאת אין זה גט איך סמכו בפשיטו' דמשנשאת לא כל הימנו כו'. א"ו צ"ל משום הפקעת קדושין. ואף שבתשו' הרשב"א סימן אלף קפ"ה כתב שלא בכל מקום אמור כן אלא היכא דאמור אמור. היכא דלא אמור. מדנפשין לא אמרינן. והביאו אדמו"ר נ"ע בתשו' סד"ה בנדון אלמנה מינקת שניסת. אמנם נראה כוונת הרשב"א היכא דלא אמור היינו שלא נזכר בגמ' שיהי' הדין כן כגון בנדון שנשאל שם במקדש בפסולי עדות דרבנן שי"ל דבאמת הוה קדושין. אבל בנד"ז שהדין נזכר לא כל הימנו מן הראשון כו' רק לא ידעינן כ"כ הטעם מדוע פליג ר"א כ"כ בפשיטות על התנא קמא דמתניתין שפיר י"ל דמשום הפקעת קדושין נגעו בה [ע' מפתח]. ועוד דהכא הקנוניא שהיא נותנת עיניה באחר כמ"ש הב"ח וה"ל כמו האומרת טמאה איני לך דשם ג"כ סברת הר"ן דאפקעינהו רבנן לקדושין מינה אע"פ שלא נזכר טעם זה במשנה. ועוד דהא כה"ג פרש"י פכ"ב דשבת (דקמ"ה ע"ב) גבי ואין עד מפי עד כשר אלא לעדות אשה שהוא משום דאפקעינהו רבנן לקדושי מינה. וכ"כ מהרי"ק סוף שרש למ"ד בשם רשב"א. ועיין בית מאיר סימן י"ז ס"ג דהרשב"א בתשו' סימן אלף קס"ב ס"ל ג"כ כפרש"י והרי בגמ' פרק האשה רבה לא נזכר כלל טעם הפקעת קדושין. רק משום חומר שהחמרת עליה בסופה אקילו בה רבנן ומשום עיגונא. אעכצ"ל דס"ל דאעפ"כ ס"ל לרש"י והרשב"א דתוכן הטעם הוא משום הפקעת קדושין. ובתשו' הרשב"א הנ"ל ביאר אלמא לא אמרו אלא כי איכא סמך כי ההיא דעד אחד דסמכינן אסהדותיה דעד ואפילו בגמל"ת כו' הרי בכה"ג סמכינן אהפקעת קדושין. וכמ"כ י"ל בנדון המשנה

דלא כל הימנו. דודאי איכא סמך דאחר שהוחזקה גרושה בעדים ונשאת על פיהם תו יש סברא שלא להאמין אי משום קנוניא אם משום שאין עדים נגד העדים והחזקה והנשואין ע"כ בכה"ג סמכינין על הפקעת הקדושין. ובשט"מ פ"ק דכתובות (דף ג' ע"א) סד"ה כל דמקדש. כתב בשם הרשב"א וז"ל כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן לקדושין מיניה וא"ת מ"ש מטבע במשאל"ס דלא אפקעינהו רבנן לקדושין משום עגונות. י"ל דבכדי לא אפקעינהו רבנן לקדושין אלא היכא דאיכא בידא גיטא כדהכא א"נ בעד אחד שמעיד שמת בעלה דההיא נמי משום תקנת עגונות היא כדאיתא בר"פ האשה רבה דסמכא אהימנותיה דעד ואפילו בגמל"ת ועיקר טעמא דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו כו' וכן פרש"י בשבת פרק חבית גבי אין עד מפי עד כשר אלא לעדות אשה בלבד ואע"ג דכי אתא בעל תצא מזה ומזה והולד מן האחרון ממזר גמור כדאיתא התם פרק האשה רבה היינו טעמא משום דלא אפקעינהו רבנן לקדושין לגמרי אלא משום דסמכינן אדיוקא דאתתא ומימר אמר אתתא דייקא ומנסבא וכיון שבא הבעל איגלי מילתא דלא דייקא שפיר כו' עכ"ל והאריך מ"מ י"ל דוקא כשנתברר שהעד שיקר כמו כשבא הבעל או שבאו שני עדים והכחישוהו וע' בש"ע סימן י"ז סעיף ל"ז. וה"נ בנ"ד איכא טעמא דלא כל הימנו כו' וי"ל דעיקר טעמא משום אפקעינהו רבנן כו' דאל"כ איך סמכו בפשיטות אהא דלא כל הימנו כו' שלא להאמין להאשה עצמה ולבעלה הראשון כו' ומ"ש מהאומרת טמאה אני לך דנאמנת למשנה ראשונה דשלהי נדרים. וא"ת דר' אליעזר דאמר לא כל הימנו כו' ס"ל כמשנה אחרונה דשם וגם הלא הכא נוסף ע"ז שיש רגלי' לדבריה שהגט יוצא מיד האיש ושובר מיד האשה ועוד גם שם י"א דהטעם דמשנה אחרונה הוא משום דאפקעינהו רבנן לקדושין מינה כמ"ש הר"ן שם. (ובחה"ר שם פי' משום ב"ד מתנין לעקור דבר מה"ת משום מיגדר מילתא ונראה דהתם דוקא הוצרך לזה ולא סגי בהפקעת קדושין משום מ"ש הר"ן דא"כ דוקא בשאנסוה אחד מן הכשרים וה"ל לפרש. משא"כ לטעם דב"ד מתנין כו' א"ש אבל הכא א"צ לטעם דב"ד מתנין כו' וסגי בהפקעת קדושין). והנה בכתובות רפ"ק (ד"ב סע"ב) אלא רבא סברא דנפשיה קאמר כו' ואפקעינהו כו' צ"ל איך מסברא דנפשיה סמך לומר דכאן אפקעינהו כיון שלא בכל מקום אמור כן. ומנ"ל לרבא דהכא אמרינן כן. ובשט"מ כ' ע"ז בשם הרשב"א כלומר מסברא דנפשי' קא מפרש להו למתניתן בהכי. מת הוא דוקא אבל חלה לא ובסיפא מת וה"ה חלה משום דאין אונס בגיטין. דסברא הוא דרבנן בכי הא מילתא תקוני מתקנינן משום צנועות ומשום פרוצות. והני מתניתן למידק מיניה דיוקא תני להו. ולא שיהא רבא מתקן כך מסברא דנפשיה עכ"ל. ועד"ז י"ל דכמ"כ ממשנתינו דלא כל הימנו מן הראשון

לאבד זכותו של שני. י"ל דמשום הפקעת קדושין נגעו בה דה"נ יש סברא דרבנן בכי הא מילתא תקוני מתקנינן. דהכא גדול יותר מתקנת עגונות. כיון דנשאת בהיתר איך בלא עדים יעשו בניה ממזרים כו' וגם איכא זילותא דבי דינא. ואעפ"כ מכיון שיש רג"ל שהדבר אמת שהרי הגט יוצא מיד האיש ושובר מיד האשה והיא האשה עצמה אומרת כן ע"כ הוכרח לטעם דאפקעינהו רבנן לקדושין. ואין לומר מאחר שכ' הרשב"א דבכדי לא אפקעינהו רבנן לקדושין אלא היכא דאיכא בידא גיטא כדהכא א"כ בשלמא התם היה בידה בתחלה גט כשר רק שאח"כ נתחדש בו פסול מחמת האונס. וא"כ בכה"ג הוא דאמרינן אפקעינהו. מה גם שסיים הרשב"א בשט"מ שם דה"נ לאו אפקעתיה גמורה אלא משום דאמדינן ליה לדעתיה דבעל דאסקא לדעתא לאונסיה ומדבעיא ליה לאתנויי ולא אתני אחולי אחיל לאונסיה כו' עכ"ל. משא"כ הכא דהגט מתחלתו הי' פסול וחספא בעלמא שנכתב בו שינוי שמה. וכש"כ במשנתינו דכתב סופר גט לאיש כו' שלדברי האיש והאשה לא ניתן הגט לידה כלל ונצטרך להפקעה גמורה בלי שום גט אך זה אינו דהא כ' הרשב"א. א"נ בע"א מעיד שמת בעלה כו' וכדלעיל. וה"נ הסברא דלא כל הימנו מן הראשון כו' לא גריעא מע"א ומעד מפי עד וע"כ יש לסמוך בכה"ג על אפקעינהו כו'. מיהו ק"ל מהירושלמי פט"ו דיבמות סוף ה"ד אין ברי דהיא שריא לך אלא תהא יודע דבני דההוא גברא ממזירא קומי שמיא. ואמאי נימא אפקעינהו רבנן לקדושין מיניה. והבנים כשרים. וצריך לומר בתרי ותרי לא אפקעינהו וק' כיון עכ"פ היא שריא לו נימא אפקעינהו ע"כ י"ל דלא אמרינן אפקעינהו אלא כשעשה מעשה שלא כהוגן. אך מדברי רש"י גבי עד א' אמרינן אפקעינהו לא משמע כן. וכ"ש בנד"ז דשינוי השם ממינקא למאינקא דאינו מוכרח שהגט חספא לגמרי מדאורייתא כדלעיל. א"כ מלבד הטעם דלא כל הימנו. איכא בידא גיטא אף שאינו גט כשר ממש. והנה בגיטין פרק השולח אהא דתנן התקין ר"ג הזקן שלא יהו עושין כן (לבטל הגט שלא בפני השליח והאשה) מפני תיקון העולם פליגי רבי ורשב"ג בברייתא שם (דל"ג ע"א) דלרבי אם עבר על התקנה וביטל הגט הוא בטל. ורשב"ג ס"ל דבטלו אינו מבוטל דא"כ מה כח ב"ד יפה. ואע"פ שמדאורייתא אינו גט משום מה כח ב"ד יפה הפקיעו הקדושין וטעמיה דרבי הוא דמשום מה כח ב"ד יפה לא הפקיעו רק ממון ולא באיסור א"א ע"ש (דל"ד א') ברש"י ד"ה איסורא. ורב שמואל בר יהודה אמר ר' אבא ס"ל דהלכה כרשב"ג אמנם רבא אר"נ פסק כרבי וכן קיי"ל לדינא. עכ"פ מזה מובן דרשב"ג ורבי לא קיבלו שהפקיעו קדושין בזה. אלא שמאחר דקיי"ל גבי ממון מה כח ב"ד יפה ס"ל לרשב"ג דיש להפקיע קדושין ג"כ מה"ט. וע"ז פליג רבי. וכיון שכן י"ל דדוקא התם דמדאורייתא ודאי בטל הגט

הוא דפליג רבי. אבל הכא שאין זה אלא ספק. וגם הספק לא נמשך משני עדים כשרים המכחישים עדים הראשונים שהחזיקוה בגרושה. רק מהמגרש והאשה שהגט יוצא מיד האיש כו'. שפיר י"ל דלכ"ע אמרינן בזה א"כ מה כח ב"ד יפה. דאף שהתם לא הי' ב"ד בשעת הגרושין מ"מ מה שנשאת ע"פ עידי הגרושין חשוב חזקה גמורה ויש בזה משום תיקון העולם יותר מבשם. וכמו במשנה דשלהי נדרים שלא תהא אשה כו'. וכה"ג ממש פסק הראב"ן פרק האשה רבה דקכ"ה ע"ד לחלק בין האי דרבי ור"נ דודאי הגט בטל מדאורייתא הוא דלא אמרינן מה כח ב"ד יפה להפקיע הקדושין. אבל היכא דהוי ספיקא כגון שנים אומרים נתגרשה וניסת ושנים באו אחר שניסת ואמרו לא נתגרשה לא תצא אף לרב נחמן כו' הואיל ונפסק הדין ע"פ הראשונים ונעשה מעשה על פיהם ה"ל זילותא דב"ד ומשום מה כח ב"ד יפה לא מפקינן. ואף דאנן לא קיי"ל כהראב"ן י"ל היינו כשבאו שני עדים ממש ואמרו לא נתגרשה אבל כאן דליכא שני עדים כלל י"ל ודאי לא מפקינן דבכה"ג דאיכא סמך לדבר טובא להקל סמכו אהפקעת קדושין כנ"ל בשם הרשב"א. ולא שאני אומר כן מסברא ח"ו שיש להפקיע הקדושין בכה"ג כ"א אני אומר שי"ל דהיינו טעמא דר' אלעזר במתניתן דאמר לא כל הימנו מן הראשון כו'. גם בפרק חזקת (דמ"ח ע"ב) פליגי אמימר ומר בר רב אשי. בענין תליוה וקדיש דס"ל לאמימר דהוו קדושין ומר בר ר"א ס"ל נהי דמדינא הוו קדושין מ"מ חכמים ודאי הפקיעו הקדושין הרי היכא דאיכא סמך וטעם חשוב ס"ל דהפקיעו הקדושין אף בלא גט כלל. א"כ במשנתינו הטעם דלא כל הימנו מן הראשון כו' הוא ודאי טעם חשוב והגון מאד רק משום שי"ל שאינו מספיק מצד עצמו ע"כ י"ל דבכה"ג משום הפקעת קדושין נגעו בה. וכ"ז אפילו בדין משנתינו שי"ל שלא היו הגרושין בב"ד כ"א בפני עדים. אעפ"כ י"ל דשייך זילותא דב"ד כדמשמע בפ' חזקת (דל"א ב') דאומר בטעמא דר' מנחם בר' יוסי דאם נשאת ואח"כ באו עדים לא תצא משום דחיישינן לזילותא דבי דינא והרי מיירי בנשאת ע"פ עדים וא"כ א"צ להיתר ב"ד כדאיתא במשנה פרק האשה רבה ואם נשאת שלא ברשות דהיינו בשני עדים שאז א"צ רשות ב"ד. וא"כ כמ"כ בהא דר"מ בר"י דנשאת ע"פ עדים הרי א"צ רשות ב"ד ואעפ"כ קורא לה בפ' חזקת זילותא דב"ד. מיהו הרשב"ם שם פי' דמיירי בנשאת ע"פ ב"ד וכ"כ בחידושי הרמב"ן הואיל ונשאת ממש וע"פ ב"ד כו'. אבל קשה מנ"ל זאת הא ר"מ בר"י לא קאמר אלא נשאת ואח"כ באו עדים ומנ"ל דנשאת בהיתר ב"ד כיון דנשאת ע"פ שני עדים. אלא לכאורה נ' אפילו נשאת בלא ב"ד כיון שנשאת ע"פ שני עדים כיון שהיתר זה פשוט כ"כ שהתורה לא הצריכה כלל ליקח רשות מב"ד בזה. א"כ אדרבה

איכא זילותא יותר אם מפקינין לה אח"כ וה"ל כזילותא דב"ד ממש דמה לי זילותא דב"ד מה לי זילותא דהוראה המפורסמת שא"צ כלל רשות ב"ד:

סימן רכז

אשאלה ממנו על אודות האשה באה מווילנא שזה קרוב לשנה שנתגרשה מבעלה וקיבל הגט המ"ץ דסוראז והנה האשה נקראת מילדותה שיינה יוטא וגם נקראת בפי כל בשני שמות הללו שיינה יוטא ונתוודע לי זה יום שלישי שנכתב בהגט שיינה דמתקריא יוטא ושלחתי ביום אתמול לסוראז אחר הגט והנה כן הוא שנכתב בלשון הנ"ל והנה על הגט אין שום ספיקות שפסול בדיעבד ג"כ כאשר מבואר בשו"ת של אדמו"ר נבג"מ. אך בנדון הצ"א יום שצריכה להמתין אני שואל ממעלכ"ת האם יש בזה איזה צד היתר הגם שלפ"ד אין בזה שום צד היתר אך פן יורנו מעלכ"ת איזה צד היתר כי כבר עשתה שידוך והוגבל זמן החופה בקרוב ואיני יודע אם ירוצה החתן להמתין על הצ"א יום והנה נתוודע לי שזהו גט שני שנכתב בועליז בלשון הזה בשתי שמות שמיום הולדה וכתבו על שם שני בלשון דמתקרי' ובקשתי ממעלכ"ת למחול ולכתוב לי והשיב בקרוב ומבטחוני אקצר:

גט זה פסול הוא כמבואר בתשו' כאאזמו"ר הגאון נ"ע בענין האשה הנק' בפ"כ שרה לאה יעו"ש. ועיין בס' טיב גיטין בלקוטי שמות דין א' ב' עיי"ש. ומעתה אין שום מקום להקל ג"כ בענין הצ"א יום. דעד כאן לא נחלקו ר"ת ור"י אלא רק אם יצא על גט א' קול פסול ונתנו גט שני מפני הלעז. דבזה לא הצריכה ר"ת להמתין ג' חדשים מזמן גט שני כיון שהראשון היה כשר ולא היה גט שני אלא מפני חששא דלעז. וגם בזה חלוק עליו ר"י בעל התוס'. וכן פסק הרמ"א ב סימן י"ג סעיף ט' בהג"ה ונשמע דר"ת נמי לא מקיל אלא כשהראשון היה כשר. משא"כ בנ"ד דהוא גט פסול לר"ת נמי צריכה להמתין צ"א יום מנתינת גט שני. ואפילו להאומרים דבגט מוני' משעת כתיבה. מודים בנ"ד להצריך עכ"פ מגט ב'. דהתם י"ל גיטה מוכיח עלי' שזה עיקר הטעם. משא"כ כשהגט הראשון פסול וצריכה גט ב' ל"ל גיטה הא' מוכיח עליה'. דאדרבה גיטה הב' מוכיח שהא' הי' פסול. וא"כ אע"ג שלא נתייחדה לא עדיפא מאיילונית וזקנה כו'. וזה פשוט מאד. ואל יטעה המעיין ממ"ש בחמ"ח סימן י"ג סק"ז בשם מהרמ"ל דמהרמ"ל נמי לא קאמר אלא לסמוך למנות הצ"א יום משעת כתיבת גט הב' ולא מגט הראשון הפסול ח"ו יעו"ש להדיא ועיין בתשו' פמ"א ח"א סימן מ"א מ"ב מ"ג ובתשו' ח"ץ סימן צ"ו דהח"ץ ומהר"ג מחמירים שם. וכ"ש בנ"ד. וגם להפמ"א דמקיל שם היינו משום דיש צד גדול להקל להאומרים מונים משעת כתיבה דהתם ניתן אותו הגט ממש וי"ל גיטה מוכיח עלי' משא"כ בנ"ד

דאדרבה גיטה הב' מוכיח להיפך ואין להאריך בדבר זה שבודאי צריכה להמתין צ"א יום משעת נתינת גט השני:

ברם מה שראיתי במכתבו שיינה יוטא. שינא נ"ל דסגי בחד יו"ד כמו בשם פרידא. דעל צירי כותבים חד יו"ד גם מ"ש במכתבו שיינה בה' לבסוף אין לכתוב כן אלא באל"ף. לכן יש לכתוב שינא. ואם נקרא איטקא ולא יוטא (אע"פ ששרשו מן יוטא) נ"ל לכתוב שינא איטקא. ואם ידוע בבירור שמעריסה היה שמה שינא יוטא. יש לכתוב שינא יוטא דמתקרי' שינא איטקא. וכן אם שמה בפ"כ נק' שינא איטא יש לכתוב בגט ג"כ שינא איטא ואם ידוע שמעריסה היתה נקרא' שינא יוטא יש לכתוב שינא יוטא דמתקריא שינא איטא. אע"פ שיוטא ואיטא קרובים זל"ז עכ"ז יש לכתוב שניהם וראי' ממ"ש הב"ש גבי גיטא גיטל עיי"ש:

עוד על ענין הנ"ל כתב אלי הרבני המ"ץ וז"ל עלתה בידי מכשלה גדולה בעניני גיטין לכתוב דמתקריא על אשה שיש לה שני שמות כפסק הב"י והרמ"א והקיצור כללים דב"ש וגם על הרוב נקראת בשם אחד לבד ולפ"ז דינא הכי אליבא דכ"ע. ותשובת אדמו"ר נ"ע לא זכיתי לראות בנד"ז. ועתה מלבד השני גיטין ששלחתי לסורעז מצאתי אצלי עוד גיטין כזאת יש מהן הידועי' לי ויש שאיני יודע מי הם וסמכתי הכל על הפוסקים הנ"ל נגד הב"ש ואף גם הב"ש לא כתב בהדיא שפסול אם נכתב דמתקריא. והנה הידועים לי לא נשאו עדיין לאנשי' אך יש מהן שבעליהן נשאו נשים. ע"כ אני מצפה לתשובת רומע"ל שיורני מה לעשות עכ"ל:

הנה כבר ראה תשובת כאאזמו"ר הגאון נ"ע המתחלת אודות האשה הנקראת בפי כל שרה לאה כו' דמתוכו מבואר דמי שנקרא בשני שמות במילתו ובאשה מעריסה וכן נקרא בפי כל בשני השמות ביחד. אזי צריך לכתוב שניהם בלא דמתקרי כגון ראובן שמעון או שרה לאה ואם כ' ראובן דמתקרי שמעון או שרה דמתקריא לאה הגט פסול אפילו דיעבד. וכן פסק הגאון ר' זלמן מרגליות בס' ט"ג בלקוטי שמות דין א' וכן פסק בס' תורת גיטין סימן קכ"ט סעיף י"ד. אולם אם רק קצת בנ"א קורים אותה בשני שמות יחד שרה לאה וקצת בנ"א קורים אותה בשם א' לבד כגון שרה. אזי י"א דכותבין לכתחלה שרה דמתקריא לאה וכן פסק התורת גיטין סימן קכ"ט סי"ד וכ"כ כאאזמו"ר הגאון ז"ל בתשובתו בשם סדר גיטין שלנו סס"י י"ט והטיב גיטין בלקוטי שמות דין ב' חולק בזה דא"א לכתוב דמתקריא לאה מאחר שאין קורא שם לאה בלבד אלא יש לכתוב שרה לאה דמתקריא שרה או שרה דמתקריא שרה לאה ופוסל אף דיעבד אם כ' שרה דמתקריא לאה (והיינו דוקא במי שהיה לה שני שמות מעריסה אבל בנשתנה שמה

אח"כ מחמת חולי מחולקים הב"ש עם רמ"א דלהב"ש אם נקרא בשני שמות יחד בפי כל אין לכתוב דמתקריא ולרמ"א יש לכתוב דמתקריא עב"ש בשמות אנשים אות סמך גבי אהרן סעדי' וע"ש בטיב גיטין). ולדינא לכתחלה יש לכתוב כמ"ש הט"ג שרה לאה דמתקריא לאה. ודיעבד אם כ' שרה דמתקריא לאה אין להחמיר ויש לסמוך על הסדר גיטין שהביא כאאזמו"ר נ"ע ועל הת"ג. וקושיית הט"ג שהרי אין קוראה לאה לק"מ דיש לפרש דמתקריא לאה פי' שנקראת לאה ג"כ ר"ל שנקראת שרה לאה והא דלא כ' שרה לאה בלא דמתקריא היינו משום שנקראת שרה לבד ג"כ וכיון שאפשר לפרש ג"כ אין זה שינוי השם וראי' מתשובת הריב"ש סימן נ"ז גבי הדרה כו' יעו"ש. וכ"ז אם מקצתן קורין אותה שרה לבד אבל אם נקראת בפ"כ שרה לאה וכן שמה מעריסה וכתב דמתקריא לאה אזי הגט פסול בודאי. ולכן אותן הגיטין שידוע לו מי הם יש לו לחקור אם נקרא' בפ"כ בשני השמות וצריכין גט אחר בלא דמתקריא. ועל אותן שא"י לו יחקור אולי יוכל לידע מי הם:

ונידון מי ששמה מעריסה שרה רבקה וכן נקראת בפ"כ וכתב שרה דמתקריא רבקה דהגט פסול כמש"ל. אך יש לחקור אם רק פסול מדרבנן או בטל מדאוריי' ונפ"מ אם נשאת אם תצא או לא. ובכל האחרונים לא מצאתי רק לשון פסול דהיינו בג"פ ס"ק ס"ג ובתשובת רבינו ובט"ג ות"ג ולכאורה גבי תונס שכ' תנס כתב הב"י בשם רשב"ץ דאם כתב שם העיר בבלבול ה"ל כאילו אינו. נמצא עכ"פ חסר שמה וה"ל ספיקא דאורייתא גם י"ל דגרע טפי וע' בט"ג בלקוטי שמות בביאוריו סק"א בשם הר"ן וע"ש בשם פרח שושן להקל והמחבר דחאו וע' בריב"ש הנ"ל גבי הדרה כו' לכאורה פליג אהר"ן. א"כ אפשר לסמוך על הפרח שושן וריב"ש בניסת. ועוי"ל דנשאת עפ"י ב"ד ה"ל אנוסה ע' תשובת רשב"א ח"א יו"ד גבי מיכל לדוד דנשאת בהוראת ב"ד היכא דליכא למימר הוה לה למידק כי הכא דטעו בהוראה בכתיבת השמות דאין זה מעשה כמו מיתת הבעל שתידק ודומה למלוה ופרוטה ומסולק תמיהת הט"ז סס"י י"ז אהרשב"א) מותרת לחזור לו וא"כ מותרת גם לשני וצ"ע ברמב"ם פרק יו"ד דפסק בפשיטות דנשאת בגט בטל תצא מזה ומזה משמע גם מחמת טעות הב"ד בהוראה וע' פסקי מהרא"י סס"י י"ד ובבית מאיר ועצי ארזים סס"י י"ז וצ"ע. אולי יש לחלק בין טעות גמור דהיינו שינוי שם ממש שאין זה אונס לטעות בהוראה וצע"ג. עכ"פ למעשה נ' דתקבל גט שני מבעלה הראשון ותשב תחת בעלה השני כיון דלא מצינו להדיא רק לשון גט פסול ועוד בתשובת רמ"א סס"י פ"ד משמע לכאורה דמתקרי אינו מזיק לעולם וכ"מ במכמ"א ש"ד סימן ט' וז"ל שאם היה הדבר בנדון שלו שהיה נקרא בשני השמות יחד היה כשר אם כ' אנא לוי יאודה

עכ"ל משמע דאם כ' דמתקרי לוי דמתקרי יאודה עדיף טפי וכ"מ שם סוף הסימן וזה דבר שלא ניתן ליאמר כו'. ועם כי למעשה אין לזוז מהסכמת רבינו ז"ל והג"פ והת"ג והט"ג מ"מ אין להחמיר יותר מע"ד שהחמיר מהרא"י גבי גט מוקדם שדילג המאות ע"ש בפסקיו סימן כ"א שפסק כנ"ל:

סימן רכח

אשה שנקראת מעריסה שינא יוטא וכן חותמת א"ע אבל בפי כל נקראת שינא יטא וכן כתבו בגט. חסרון הוי"ו כתב במהריב"ל ח"ג סימן ט' דהכל קפדי בי' והביא ראיה מתונס שכ' תנס שפסל הרשב"ץ. ומעתה כשלא נכתב שם יוטא וכיון שחותמת בו יש להקפיד ע"ז ע' בש"נ סוף אות ב' ומכ"ש שהוא ג"כ שם עריסה.. ואין לומר דיטא לא גרע מחניכה שהכל קורין אותו בו וגם קרובה להשם יוטא דא"כ לפי שני התירוצים בתוס' (ל"ד ב') כותבין חניכה כזו לבד לכתחלה דהתינח להתוס' אבל ריא"ז בש"ג פ' השולח ופ' המגרש פליג ע"ז וס"ל דצריך לכתוב כל השמות דוקא וכמ"ש במכמ"א ש"ד סימן וי"ו. ועוד להתוס' ג"כ י"ל דדוקא בחניכה הקרובה להשם אבל מ"מ לאו קרוב כ"כ כמו שם יטא ויוטא דכשקרוב כ"כ עד שכמעט א' הוא י"ל דאדרבה א"כ היה צריך לכתוב יוטא דוקא וכמו בחזקיהו חזקי' דאם חותם א"ע חזקיהו יש לכתוב חזקיהו דוקא אע"פ שנקרא בפ"כ חזקי' משום שההמונים משנים הלשון ע' במכמ"א ש"ד סימן ט' י"ד דנ"ג סע"ב שכתב ואשר נלע"ד דמ"ש התה"ד דבקריאה וחתימה תליא לא אמרה אלא בספק שמות דכעין נ"ד כגון חזקיה חזקיהו כו' וקריאת ההמון אינו ענין בזה ליקח מהם ראיה דאפשר שנשתבשו או קצרו בו כו' ע"ש. וכך י"ל בנ"ד דבחתימה תליא. הלכך כיון שאפשר להשיג גט אחר יכתבו שינא יוטא דמתקריא שינא יטא. ומיהו נ"ל שבמדינתינו אין קורין כלל יטא ביו"ד כ"א איטא. ולכן יש לכתוב דמתקריא איטא:

סימן רכט

ע"ד הגט שהובא למחניכם קאפוסט מחערסאן לאשה ילדה הנקראת איטא ובגט נכתב יוטא כשמה העריסה והוא במקום עיגון גדול. שנסתפק מעלתו אולי הוה שינוי השם. נראה דאין בזה בית מיחוש כלל. כיון שכל הנשים הנקראים בעריסה יוטא וכן חותמות עצמם וכן כותבים שמם באגרות ובשטרות הכל יוטא. עכ"ז כולם נקראים איטא או איטקא ולא יוטא. ואעפ"כ כותבים עליהם יוטא א"כ ה"ל הכל שם אחד. אלא שאיטא או איטקא הוא שם דנערות של יוטא שפסק בש"ע סימן קכ"ט סט"ו שא"צ לכתוב שם

דנערות כלל כ"א עיקר השם לבד דהיינו יוטא. ואין לומר דשם דנערות אינו אלא כשעיקר השם הוא שם קבוע בלשון הקדש בתנ"ך כנז' בש"ע יצחק חקין אהרן ארנין יעקב יעקל. משא"כ כשגם עיקר השם אינו רק לשון לעז בעלמא. י"ל שגם השם דנערות אינו בטל כ"כ לגבי עיקר השם. וכיון שנקראת בו הוא העיקר. ויוטא שם לעז הוא כמ"ש הב"ש בש"נ אות יו"ד שחלק על הט"ז שכתב שהוא ע"ש הקרא ביהושע, אך באמת הרי מבואר במרדכי פ' השולח סימן שס"ט והובא ב"י סימן קכ"ט וז"ל וא"צ לכתוב כינוי שהוא קיצור השם כגון בילא בילטא שמואל מואל כו' שאין זה לא כינוי ולא שינוי עכ"ל. והרי בילא שם לעז הוא כמ"ש בספר שמות בש"נ אות ב' דהוא לשון לעז ולא שנגזר מבלהה ועי' מזה בב"ש בש"נ אות ב'. וגם לפ"ד מהרש"ל ביש"ש פ' השולח סימן ל"א שנמשך מבלהה מ"מ הרי נשתנה הרבה ונכתב באל"ף א"כ לא דמי לשם קבוע בלה"ק ממש. ואעפ"כ א"צ לכתוב השם דנערות בילטא או בעלטא כמ"ש בב"ש שם וכ"כ בג"פ ס"ק ע' שא"צ לכתוב בולטא. והנה ערך איטקא לגבי יוטא ה"ל כמו בולטא לגבי בילא'. דהברת איט לגבי יוט ה"ל כמו ביל לגבי בול. ומה שבאיטקע נוסף עוד הברת קוף שם בבולטא נוסף ג"כ הברת טית. ואעפ"כ נקרא בולטא שם דנערות של בילא כמו כן נקרא איטקא לגבי יוטא שם דנערות. וכש"כ איטא לגבי יוטא. אלא שיש לומר דעכ"ז איטקא לגבי יוטא יש שינוי נוסף בתחלת התיבה מיו"ד לאל"ף משא"כ בבילא בולטא. מ"מ הרי כ' בתה"ד סימן רל"א ואם נקרא יחיאל המכונה איחל א"צ לכותבו לפי לשון בני אושטרייך שרגילין בכמה מקומות לקרות יו"ד בשבא כמו בחיריק דהוה כמו יצחק חקין כו'. ועוד דבנדון זה שנקראת איטא. זהו קרוב ודאי ליוטא לכן י"ל שנקרא קיצור השם. ומ"מ לכתחלה נכון לכתוב יוטא המכונה איטקא אף שידוע ששם העריסה היה יוטא. וכמו שפסק הב"ש בש"נ אות ב' וז"ל ונ"ל בשמות אשר אין הנקודות שוין אם ידוע שם העריסה יש לכתוב שניהם כגון אם שם העריסה שרה ועכשיו נקראת שערלין או שרולה וכיוצא בזה יש לכתוב שרה המכונה שערלין או שרולה עד כאן לשונו. וכמ"כ י"ל ביוטא המכונה איטקא. אבל לענין דיעבד שכתב שם העריסה לבד יוטא ג"כ כשר. דאף את"ל דאינו ברור שאיטקא ואיטא חשוב שם דנערות. מ"מ למאי ניחוש אם משום שנשתקע השם יוטא שמעריסה וה"ל שינוי השם. ע"ז ודאי י"ל כמ"ש הב"ש שם שאני הכא כיון שבתוך שם השני נכלל שם הראשון לא נקרא שהוא שם הנשתקע דכינויו מורה על שם הראשון עכ"ל. ואף דשם קאי על שם דנערות מ"מ לענין שלא יהיה חשוב יוטא שם הנשתקע אין לחלק כל כך. ואם משום שלא נכתב גם כן עיקר שמה שנקראת בו איטא. הנה כיון שהמנהג עכ"פ לכתוב באגרות ובשטרות יוטא על איטא ועל איטקא י"ל דאין

לחוש כלל וראיה מתשו' מהריב"ל ח"א כלל ד' סימן כ"ג וח"ג סימן ט'. וגדולה מזו הקיל במהרי"ק שרש פ"ו גבי באלי שכ' בגט רק עיקר שמו אליהו כו' ע"ש. אף שדבריו צ"ע מ"מ בנד"ז שבלאו הכי קרוב הדבר לקיצור השם. אין להחמיר כלל. הן אמת שפעם א' [ב סימן הקודם] החמרתי בגט שנכתב על איטקא יטא. להצריך גט אחר. אבל התם שאני שלא כתבו לא כשם העריסה יוטא ולא כשם שנקראת בו איטקא. כ"א יטא. אבל בנדון זה שכתבו שם העריסה יוטא כשר:

סימן רל

ע"ד האשה הנקראת בפי כל איטא וכך הוחזק שמה מעודה עד היום הזה ולא נודע לה שם יוטא כלל גם מעריסה. וגם אינה חותמת את עצמה. והמסדר כתב בגט יטא. איך הדין בזה:

א הנה פשוט דלכתחלה צריך לכתוב איטא דהכי פשוט הברת שם זה בפי כל. שעל הברה כזו כותבין אי ולא י כמו איתמר שבתורה ושם איסק בגמרא ורבות כהנה. ואע"פ שבב"ש בש"נ כתב יטא ביו"ד לבד. הלא כל הנביאים מתנבאים שאין ללמוד בזה מס"ג וכמ"ש רמ"א בש"ע סס"י קכ"ט הולכין אחר לשון בני אדם במדינה שנותנים בו הגט ואין להקפיד בזה איך נמצאו השמות והכינויין כתובים כי כל א' כ' כפי לשון מדינתו ולכן סדר לגיטין משונים זה מזה בענין זה והעיקר כאשר כתבתי עכ"ל. וכ"כ הלבוש שם הובא לשונו לקמן (אות ג') וכ"כ בט"ג בכמה מקומות ומכללן בש"נ גבי וריידא ובאות פ' גבי פיגו ע"ש בשם שו"ת מאיר נתיבים. ומ"ש גבי יוטא לכתוב בוי"ו כמ"ש בס"ג אף שקורין בחירק הלא כ' טעמו בצדו משום דאצלם אין חילוק במבטא בין חירק למלופם. וענ"ל טעם דבמקרא כ' כמה פעמים ו' על חירק ומכללן בפ' בהר סיני. גם מ"ש בתשובת צ"צ סימן פ"ד בשם ב"ח לכתוב זעליק בקו"ף כמ"ש בס"ג אף שהמבטא בגימל התם פי' הב"ח משום שאין המבטא מבורר. וגם שם חלקו עליו לכתוב בגימל דוקא כמ"ש בב"ש. וכיון שכן בנ"ד שהמבטא מבורר איטא ממש כמו שם איתמר שבתורה שהמבטא ברור אי ולא י פשיטא דיש לכתוב כן איטא ואין להקפיד כלל על מ"ש בב"ש יטא כי הוא כתב כן לפי לשון מדינתו כו'. ואם משום שזה השם נצמח משם יוטא דכל הנשים הנק' איטקא שמם העריסה הוא יוטא. מה בכך אפילו היתה זו האשה ג"כ שמה המובהק יוטא. מ"מ אם כתבו הכינוי צריך לכותבו כמו שהכינוי נקרא היינו איטא. כמו שכותבים ישראל המכונה איסרל ואין כותבין המכונה יסרל רק איסרל כפי שנק'. ועל כיוצא בזה ארז"ל בקדושין (ד"ע) או אתרוג כדקריוה רבנן או אתרוגא כדאמרי אינשי. וה"נ או יוטא

או איטא. אבל יטא מאן דכר שמה. וכל שכן שזו האשה מוחזק שמה רק איטא לבד. והוא חזקת שמה מעודה עד היום ולא נודע לה שם יוטא כלל לא בקריאה ולא בחתימה (כי אינה חותמת א"ע כלל). לכן אף דשרש זה השם נובע מן יוטא יש לכתוב רק איטא דאפילו בשם שערליין הנובע ודאי משרה כ' מהרא"י בתשו' הובא בס"ש דאם שמה מעריסה כך וכתב בגט שרה ה"ל שינה שמה. ועיין בש"נ באות ב' אפילו בשם שארקה אם א"י שם העריסה והיא נקרא בשם שארקה כותבין לכתחלה שם שארקה. וכן בשם נהמה שבמהרי"ט האריך שמקור השם הוא נחמה רק שח' מתחלפת על ה' כמו מיחל ושותה מיהל ושותה. וחלק הס"ש עליו דאף שכן הוא שיוצא משם נחמה מ"מ כיון דזו אינה נקראת נחמה אלא נהמה (אף שא"י שמה מעריסה ע"ש בס"ש דצ"ב ע"ב) למה נכתוב בגט נחמה הלא יאמרו העולם דאין זו המתגרשת ואנן בעינן שיהיה ניכר מתוך הגט שם המתגרשת עכ"ל והאריך וכ"פ הב"ש בש"נ אות נ' דאפילו בדיעבד אם כ' נחמה פסול. ומש"ש משום שיש נשים נקראות נחמה זה כתב לסניף אבל אפילו אם אין זאת כ' שם לכתוב נהמה דוקא ע"ש דצ"ב ע"א בהג"ה. ואפילו גבי יצחק כתב בט"ג מי שמעריסה ניתן לו שם איצק לבד יש לכתוב כן. ולא יצחק. וכש"כ בנ"ד דמוחזקת שמה איטא לבד דה"ז משונה משם יוטא בשני ענינים. היינו הברת אי שאינו דומה להברת י גם ביוטא היו"ד במלופם ובאיטא האלף בחירק. ואינו שוה לו רק בהברת הטית דמהכ"ת נחזיק שמה יוטא. ועי' תה"ד סימן רל"א שכ' דאיחל קרוב הוא ליחיאל לפי לשון בני אושטרייך שרגילין בכמה מקומות לקרות בראש התיבה יו"ד בשבא כמו בחירק עכ"ל. מזה נשמע לנ"ד דיוד דיוטא דמלופם רחוק אצלינו מחיריק א"כ ה"ל איטא רחוק משם יוטא והיו צריכים לכתוב הכינוי איטא אפילו היתה נק' יוטא מעריסה. וא"כ עכ"פ עכשיו שאין מוחזק שמה רק איטא פשיטא ופשיטא דלכתחלה היה צריך לכתוב רק שם איטא כמו שנקראת בפי כל לפי לשון המדינה באל"ף תחלה:

אך כ"ז בענין לכתחלה. אבל לענין דיעבד יש לעיין. והנה במרדכי פ' המגרש הביא תשובת ריצב"א על גט אחד שבא מארץ הגר והיה שינוי קצת בשם העיר והנהר וז"ל ומ"ש בורייש ואנו כותבין באורייש נראה בעיני דכיון דמתוך מקום דירת האיש ומקום כתיבת הגט מוכיח שמארץ הגר בא והוא לשונם לדבר בלשון קלילא. אין להקפיד כלל עכ"ל והקשה ע"ז בספר ג"פ סימן קכ"ה ס"ק פ"ב דהא קיי"ל במי שיש לו שני שמות דלעולם שם מקום הנתינה עיקר. ותירץ דשאני הכא דהדבר נודע ומפורסם לבני מקום נתינה שמה שאנו קורין באורייש הם אומרים בורייש מצד קלילת לשונם אין כאן שום שינוי עכ"ל. מזה נשמע דלולי זה הטעם היה פסול מצד השמטת אות האל"ף באמצע

התיבה. דהיינו שהיו קורין באורייש באלף נעה בשורק והוי"ו נחה. ועכשיו יקראו הבית בשורק בלא אלף. ושינוי זה בשם העיר פוסל. ולכאורה מכ"ש השינוי בהשמטת אות האלף דאיטא ולכתוב תחתיו יו"ד דודאי הוא שינוי גדול בהברה דהברת האלף אינו דומה להיו"ד כמו איסק הוא באלף בגמ' מרי בר איסק ואינו דומה להברת היו"ד כמו יסק וכדלקמן באריכות. (ואע"ג דבלשון רוסיא כותבים על מי שנקרא יצחק ביו"ד בתחלה כותבים אי. הרי הברת אי משמש אצלם על יו"ד. אבל כיון שבלשון שבינינו אינו כן ה"ז שינוי והגע עצמך הרי בלשונם כותבים על גימל הא הנאמר שאם כתבו על מי ששמו גימפל וכתבו הימפל שהגט כשר מפני שבלשונם כותבים על ג' ה"א. זה ודאי אינו והגט בטל דאורייתא מפני שאין מביאין ראיה מלשון ללשון. לכן גם בנ"ד אין להכשיר אם כתבו על איטא יטא. ועוד אדרבה בלשונם גם כן אין כותבין על אי י רק על י כותבין אי) אם לא שנאמר דחסרון אות אלף שבנדון הריצב"א פוסל טפי מחילוף מאלף על יו"ד דנ"ד וזה דוחק דאדרבה בכ"מ חיסור קיל יותר וע' מכמ"א שע"ד סימן כ"ה דף ס"א ע"א השוה חיסור אות לחילוף מאות לאות. ומה שכ' מעל' ואם באנו לחששות כאלה היינו צריכים לכתוב בשם יצחק איצחק עכ"ל. דבריו תמוהים דהתם כיון דשמו הקדש הוא יצחק וכן עולה לתורה וחותם ה"ל שם איצחק שם דנערות וא"צ לכותבו. אבל בנ"ד שכל עיקר שמה הוא איטא ומעולם לא נקראה יטא דהא כך הוא הברת שם זה (וגם לא נקראת יוטא מעריסה כלל) ה"ל שינוי השם. והנה בספר שמות בשמות נשים אות ז' בשם זויי כתב וז"ל ועיין בהרב מוהרא"ש סימן ל' היכא דנכתב זוהי במקום זויי דהרבה להאריך והעלה להכשיר במקום עיגונא ובפרט אחר דנכתב וידה דמתקרי זוהי זה מורה ששם זוהי זהו האשה הזאת עכ"ל. והרי השינוי מן יו"ד על ה"א אינו קטן מן השינוי בנ"ד מאלף על יו"ד. ולא הכשיר רק במקום עיגון נשמע דשלא במקום עיגון עכ"פ אין להקל כלל בנ"ד. אך לפי האמת אין ראיה משם אפי' במקום עיגון דכל טעמי הקולות דשם אין שייכי' בנ"ד. חדא דכ' שם שאם היה לחוש שתהיה היו"ד נדגשת אין ספק שתהיה קפידא גדולה בדבר והיה שנוי גדול בין קריאת יו"ד דגושה לה"א. אלא שהכשיר מפני ששאל ע"ז ואמרו לו שאין מנהג הקריאה רק בלשון רפה עכ"ל. ובנ"ד שהיו"ד בתחלת התיבה ודאי תהיה נרגשת ונדגשת בקריאה וא"כ ה"ל שינוי גדול לדבריו ג"כ. ב' דהנה במכתב מאליהו שע"ד סס"י כ"ה הביא תשו' מהרא"ש הלזו בשם זוהי והסכים עמו להקל. רק שהקשה על עצמו דהנה מקור יסוד ההיתר של תשו' מהרא"ש בנוי על ענין גרשון וגרשום שדקדק מהריב"ל בתשו' דמתתיה (הובא לקמן אות ה') מתוך פסקי מהרא"י סימן י"ד כי אילו לא נמצא כתוב בתורה רק שם גרשום והיה נכתב בגט גרשון

היינו אומרים כי היה שם גרשון כינוי לגרשום ואפילו שהאותיות של מם ונון של הרגש ויש שינוי במבטא כו' עכ"ל. וע"ז הקשה המכמ"א מנפתא ותפתא שבגמרא גיטין (דף ס"ב) דאע"ג דתפתא לא הוי שם לאשה אחרת לא הוי גיטא ותירץ דהחילוק הוא בין שינוי שבא בראש תיבה או באמצעה לבא בסוף תיבה עכ"ל. ונמצא לפ"ז אין להקל רק בשם זוהי שהשינוי בסוף תיבה. אבל בנ"ד שהשינוי בראש התיבה י"ל דאפי' במקום עיגון אין להקל. הג' כי הנה על גליון תשובת מהרא"ש הנ"ל כתוב אצלי כי"ק אאזמו"ר הגאון ז"ל שחלק על ראיה ודקדוק זה דמהריב"ל מה שדקדק כי אילו לא נמצא כתוב בתורה רק שם גרשום כו' וז"ל זה אינו להכשיר לגמרי אלא שלא היה בטל לגמרי וכל הדרכים האלו בה כו' ע"ש עכ"ל. הרי השיג על יסוד ההיתר. ונמצא עכ"פ בנד"ז שהשינוי גדול יותר מהנדון דמהרא"ש יש להחמיר ביותר. הד' כי שם במהרא"ש היה עוד טעם להקל. משא"כ בנד"ז וז"ל עוד נראה לי טעם אחר להכשיר בנ"ד שאף שנניח ונאמר שם זוהי זה לא נכתב כראוי והיה אפשר לומר דמיפסיל גיטא בהכי היינו כשלא הי' נכתב אלא שם זוהי לבדו. אמנם בנ"ד שכתוב בגט וידה דמתקרי זוהי כיון דכתביה על שם וידה זה מורה ששם זוהי הוא שם וידה עצמו ואם נכתב בשינוי ה"א לא יבואו לטעות שהוא שם אחר עכ"ל. ור"ל שאצלם ידוע שוידה נקראת זויי א"כ כיון שכתוב וידה מוכח מתוכו דצ"ל זויי ושהוא ט"ס. משא"כ בנ"ד אין מוכח מתוכו שצ"ל איטא ויש לחוש דיטעו שנקראת ביו"ד והוכחה מבחוץ לא הוי כמוכח מתוכו כמ"ש בפסקי מהרא"י סימן י"א עיין שם. מכ"ז נשמע שיש להחמיר בנ"ד טובא יותר מהנדון של תשובת מהר"א ששון והרי כאן אינו מקום עיגון כלל וכלל וא"כ אפילו היה דומה ממש לנדון ההוא הרי לא הקילו כלל שלא במקום עיגון אפילו כבר נתגרשה בגט זה כמש"ש. וא"כ יש להצריך גט שנית עכ"פ בנ"ד וכ"ש שכבר נתבאר איך בנדון זה יש טעמים גדולים להחמיר יותר ויותר מבנדון הנ"ל:

ב ועוד ראיה ממ"ש בתשובת מהריב"ל ח"ג סימן ס"ח על גט א' שבא מבבל לקושטאנדינה וכתוב בו העומדת היום במתא קושטאנטינה בט' במקום ד' דיש להכשיר הגט ההוא מתרי טעמי. חדא דכתבו ר"ת ור"י דשינה מקום הלידה כשר כיון דא"צ לכותבו וה"ה אם שינה מקום העמידה. גם טעם שני כיון דשינוי זה מקושטאנדינה לקושטאנטינה לאו שינוי גמור הוא ע"ש. והמעיין שם בהתשובה יראה דלולי טעם הראשון לא היה מכשיר וכל עיקר יסודו הוא הטעם הראשון. וא"כ בנ"ד דלא שייך טעם הראשון דהשינוי הוא בשמה ממש. וחמור משם עירו ועירה. ודאי דיש להחמיר. ומובן לכל דהשינוי מאיטא ליטא גדול משינוי הנ"ל דדלי"ת וטי"ת. דהתם כתבו דהתלמוד

אינו מקפיד בין דלית לטית כמ"ש כדאמרינן דמדיית ליה בדיותא ואמרינן נמי דמטיית ליה בטיותא. משא"כ בשינוי הנ"ל מאי ליי לא מצינו כ"כ. ועוד דהתם השינוי באמצע התיבה והכא השינוי בראש התיבה דבזה יש להחמיר טפי כמו שכ' במכמ"א שע"ד סימן כ"ה. והיינו טעמא דכשהשינוי בתחלת תיבה ניכר ומורגש יותר השינוי. (וכמו זכר לדבר ממ"ש רש"י בפ"ג דסוכה (דף ל"ה סע"ב) בטעם ששינוי פוסל באתרוג ברובו ואם הוא בחוטמו שהוא לצד ראשו ע' רא"ש פוסל במשהו משום ששם אדם נותן בו עיניו וניכר יותר השינוי וה"נ לנד"ז השינוי כשהוא בתחלת התיבה הוא מורגש וניכר יותר מכשהוא באמצע התיבה וכ"ש בסופה). והנה מהרח"ש בתשובתו סימן ב' פסל גט נכתב על עיר קושטאנטינה קושטאנטין הובא בג"פ סימן קכ"ח סק"ג. וכ"ש שיש להחמיר בנ"ד. והמכמ"א שהקיל בנדון ההוא ביאר טעמו מפני שהשינוי רק בסוף התיבה משא"כ בנ"ד וגם השינוי בנ"ד גדול יותר. ובתשובת הרא"ם סימן ס"ו פסל גט ששינה שם העיר וכתב ליפינאט במקום ליפינאטו. וכן שם פאלומבה שהשמיט האל"ף פסל מהריב"ל. ומתתיה שכתב מתתיא לא הכשיר מהריב"ל רק אם הבעל בארץ מרחקים אע"ג דשינוי רק מה"א לאל"ף שאין שום שינוי במבטא וגם השינוי בסוף התיבה וגם ע"ז חלק הב"ש בש"א אות מ' ופסל הגט וכ"ש הנ"ד שיש שינוי במבטא ובתחלת התיבה. ובנד"ז אין שייך להקל משום שאין חותמת א"ע מאחר דמורגש לכל במבטא ששמה איטא ולא יטא ה"ל כמו ידוע חתימתה דהכי משמע בהדיא בב"ש בש"א אות מ"ם ממ"ש וז"ל לפ"ז כשר אפילו בידוע חתימתו דהא גרשום וגרשון דק"ל דהוי שינוי היינו בידוע דשמו כך הוא במם או בנון ושינה בגט עכ"ל. ופי' בידוע ששמו כך היינו מורגש במבטא אף אם אין ידוע חתימתו דמנ"ל דמיירי דידוע חתימתו שמא לא חתם כלל אע"כ צ"ל דכיון דמורגש שמו במבטא כך ה"ל כידוע חתימתו ועדיף מיניה. וא"כ כמ"כ בנ"ד כיון שמורגש במבטא דשמה איטא בפ"כ הרי ודאי הוחזק שמה כן. מיהו אח"כ כ' הב"ש אם א"י חתימתו כו' אפילו איכא שינוי במבטא כו' נמצא מה שידוע שמו במבטא לא הוי כידוע חתימתו. וצ"ע:

ג ומה שרצה מע"ל להסתייע להקל ממ"ש רמ"א בהג"ה סס"י קכ"ט גבי פייווש זנוויל דבדיעבד אם שינה באחד מאלו הדברים כשר. עיין הפי' בס' טיב גיטין בש"א אות ז' ס"ק כ"ג ותמצא שאין שום ראיה משם כלל להקל בנד"ז דהתם מיירי הכל שאין שינוי במבטא מחמת השינוי משא"כ בנד"ז. אך מדין פייבוש אם כ' וייבוש דמשמע ג"כ ברמ"א סס"י קכ"ט דכשר וזהו מטעם שכתב בב"ש בסוף הכללים דסס"י קכ"ט סעיף כ"ב וז"ל ובמקום פ' רפה כותבין וי"ו אחת. וכבר העיר שם הט"ג ס"ק י"ז דלפי הברת קריאת

מדינתינו אין הברת הוי"ו אחת כמו פ' רפוייה וכל מי שאנו קורין בפ"א רפויה אין לכתוב וי"ו. והב"ש שכתב זה כאן בכללים הוא לפי מבטא המדינות שהמבטא שלהם פ' רפויה כמו מבטא הוי"ו אצלם משא"כ במדינתנו עכ"ל והוא מדברי הב"ש עצמו שכתב כן בש"נ אות ב' וז"ל כגון פייבוש דא"א לכתוב בפולין במקום הפ' ווין דאין קורין בווי"ן רק בפ"א רפויה וצריך לכתוב פ' עכ"ל. ועכ"ז לא נתבאר לפסול דיעבד אם כתב בפולין וייבוש ומלשון רמ"א הנ"ל י"ל לכאורה דכשר. אך הלבוש סס"י קכ"ט השמיט לשון זה שכתב רמ"א דאם שינה באחד מאלו הדברים כשר. רק אדרבה כ' וז"ל כל כינוי המשתנה מכח לשון המדינות כגון כו' פייבוש וייבוש שבקצת מקומות מדברים בלשון רפה יותר מן האחד הולכים אחר לשון בני אדם באותה מדינה שנותנים בה הגט ואין להקפיד בזה האיך נמצאו השמות הללו או הכינויים כתובין בספרים כי כל אחד כתב כלשון מדינתו ולכן נמצאו סדרים לגיטין משונים זה מזה בענין זה והעיקר כאשר כתבתי עכ"ל. והשמיט מ"ש רמ"א מ"מ בדיעבד אם שינה כו' כשר. ואפשר דמפרש ג"כ דהרמ"א אינו מכשיר רק אם שינה ולא כתב כמ"ש בס"ג. אבל לא בשינה לשון מדינתו כו' וכדפי' ג"כ הט"ג בש"א אות ז' ס"ק כ"ג דרמ"א קאי רק ע"ז. ונמצא אין לנו ראיה כלל להקל בשינה עכשיו לכתוב על פייבוש וייבוש. אך בט"ג בש"א אות פ' סק"ה הביא בשם ס"ג דמהרא"ש להכשיר בדיעבד וכן פסק בט"ג בש"א אות ו' סק"ג גבי פלק שכתב ולק בוי"ו שאין לפוסלו בדיעבד והיינו במדינתנו. וא"כ לכאורה יש לשמוע מזה לנ"ד ג"כ תרתי חדא דלכתחלה ודאי יש לכתוב איטא ואין לכתוב כמו שנמצא בס"ג יטא כמו דהסכימו לכתוב פייבוש פלק בפ"א אע"פ שבדברי הראשונים נמצא רק בוי"ו לבד כדמשמע בש"א אות ו' גבי ולק לולי דמסתפינא כו' ע"ש. הב' יש לשמוע דדיעבד אם כ' יטא כשר אע"פ שמורגש שינוי במבטא לפי לשון המדינה והשינוי בתחלת התיבה דהא התם נמי משמע שבמדינתנו ניכר שינוי במבטא בין וי"ו לפ"א רפויה ועכ"ז הקילו דיעבד ושם ג"כ השינוי בתחלת התיבה. אך באמת צ"ל מאיזה טעם הקילו בזה כשיש שינוי במבטא דאין לומר דשינוי מועט כזה אינו פוסל דאיפכא שמעינן מקראי ומתנאי ומפוסקים. הנה תורה שלימה וקרא מפורש שרי אשתך לא תקרא שמה שרי כ"א שרה שמה. הרי התורה חושבת זה לשינוי שם ממש עד ששרי לא תלד ושרה תלד. והשינוי רק בהברה מועטת ובסוף התיבה. ובנ"ד מן איטא על יטא ג"כ שינוי כמו מן שרה על שרי דהתם ג"כ השינוי מן ה"א ליו"ד והכא השינוי מן אל"ף ליו"ד רק שבנ"ד נוסף שהשינוי בתחלת התיבה). מתנאי במסכת ע"ג (דף ל"ב ע"א) איבעית אימא גודא לחוד וגודע לחוד. הרי חשבו זה לשני שמות והשינוי מועט במאד מאד. מהפוסקים הנה בש"ע סימן קכ"ו סעי'

ז' בהג"ה אייר בשני יודין ואם כתב בחד יוד פסול אם לא בשעת הדחק עכ"ל ולא הכשירו בשעת הדחק רק בהשמטת היוד שאין שינוי כלל במבטא. אבל אם השמיט האלף וכתב ייר משמע ודאי דפסול לגמרי. והשינוי מועט ממש כמו בנד"ז מן איטא על יטא. והרי השינוי בזמן לגמרי אינו רק דרבנן ועכ"ז פסלו בשינוי מועט כנ"ל א"כ פשיטא ופשיטא דשינוי כזה פוסל יותר בשמו ושמה שהוא עיקר הגט מדאורייתא וא"כ זה ראיה גמורה לפסול בנ"ד בשינוי דאיטא על יטא. וא"כ לפ"ז צ"ל איך הקילו הפוסקים הנ"ל בשינוי מן פ' רפויה על וי"ו כמו בפלק פייבוש שנכתב ולק או וייבוש. מנ"ל להקל בזה כיון דיש שינוי הברה. (ונצטרך לומר דשינוי מפ' לו' מועט יותר מן אייר לייר וג"ז צ"ע מנ"ל ועכ"פ יש להחמיר בנד"ז). ודוחק לומר דטעם הקולא הוא מפני שבמדינה אחרת נקרא שם זה בוי"ו ע"כ גם במדינה שנקרא בפ' אין לפסול דיעבד כשנכתב בוי"ו. דזה אינו כדמוכח מדברי המרדכי גבי באורייש בורייש שלא הקיל רק מפני שהדבר נודע ומפורסם במקום הנתינה שבמקום הכתיבה כותבים בורייש אבל אם לא נודע ומפורסם פסול וכ"ש אם כתבו ונתנו כאן דפסול וכ"ה בפוסקים. ועיין במכמ"א שע"ד סימן ד' ובג"פ סימן וכן. הסברא נותנת דמה בכך שבמדינה אחרת נקרא השם כן הלא אין לך בשמות אלא מקומן ושעתן. ואם באנו להקל מפני שאין שם לאשה אחרת כפי השינוי וממילא יובן. [ע"כ מצאנו כו']:

סימן רלא

ע"ד שם האשה יטא ונראה דהיא ודאי נקראת איטא ולא יטא דהיינו שמורגש אל"ף בתחלה וחיריק תחתיו אבל לא הברת יוד כלל דהכי הוא קריאת השם בשפת ולשון מדברת שבמדינתנו וכיון דהכי הוא הי' צריך לכתוב איטא וכמו איסק שבגמרא מרי בר איסק דנכתב אלף תחלה. ועיין בב"ש בש"א אות יוד רק שאם ידוע ששמה מעריסה יוטא צריך לכתוב יוטא דמתקרי' איטא. אבל לכתוב (יוטא) [יטא] ביוד לבד בתחלה חוששין לו משינוי שמה. וממ"ש בטיב גיטין יטא אין ראיה שאצלם היה הקריאה כן ביו"ד וחיריק תחתיו. משא"כ אצלינו הקריאה באלף וחיריק תחתיו. ואע"ג דגם בידל כתבו ג"כ בסדר הגט ביוד. חדא דגם שם יש לפקפק. כיון שמ"מ עכשיו קורין אידל. ועוד דהתם יש לצדד משום שהמנהג פשוט שחותמים א"ע ידל. א"כ אין זה שינוי כיון שידוע לכל דהכי נהגו לכתוב זה השם. אע"פ שאין הקריאה מסכמת לזה. ומ"מ שמעתי שגם גבי ידל כתבו שני גיטין הא' המכונה ידל. והב' המכונה אידל. ונכון הוא. וכ"ז גבי ידל דנהגו לחתום כן. אבל באשה זו ודאי אין המנהג לחתום יטא. אלא או כמו שנקראת

איטא או יוטא. ע"כ כשכתבו בגט יטא. חוששני משינה שמה. דמצינו בתשובת אחרונים דהחמירו אפי' בשינוי קל יותר מזה. ובתשו' מהר"א ששון סימן ל' על גט שנכתב וידה דמתקרי זוהי. והיה צריך לכתוב זויי שהקיל שם במקום עיגונא היינו משום שהשינוי בין יו"ד לה"א היה בסוף התיבה. אבל בנד"ז שהשינוי בתחלת התיבה זה גורם שינוי גדול כמ"ש מכתב מאליהו שער ד' סימן כ"ד וגם התם היינו מפני שיש לה שתי שמות. ושם וידה נכתב כהוגן. אזי ממילא מובן דצ"ל זויי כי מפורסם אצלינו דכינוי וידה הוא זויי. גם על גליון תשובה הנ"ל מצאתי כי"ק אאזמו"ר הגאון נ"ע שהשיג עליו בתשובה זו באיזה ענינים אשר אפשר שמסתעף מזה חומרא בעיקר דינא למעשה. ומכ"ז נשמע לנד"ז דהשינוי הוא בתחלת התיבה וגם נכתב רק שם א' יטא חוששני לה משינוי שמה ואפשר דתצא מזה ומזה כו'. לכן צריך ליתן לה תומ"י גט פטורין שני ולכתוב רק שם איטא. ומאד תמיהני על מעל' איך אינו מדקדק בכתיבת שם הגט שהוא חומר עצום וצריך להתיישב בזה עם שאר הלומדים שבעירו כו' מתון מתון כו'. ואם נקראת בפי כל איטקא יש לכתוב איטקא. ואם נקראת איטא יש לכתוב כנ"ל:

סימן רלב

[עוד על ענין הנ"ל]

הנני להודיע לרומע"ל כי אחרי נסיעתו מפה יגעתי עוד ומצאתי צד להקל בנד"ז והוא ממ"ש בס' שמות בשם מהרי"ט בשם זאפירה סאפירה והובא בב"ש בשמות נשים אות ז' בין אם נכתב בזיין בין אם נכתב בס' כשר. וע"ש בט"ג (שצריך שני תנאים ע"ז) דדוקא בכה"ג כו' מרגיש וכו' וגם במקרא מתחלפים יעלוז יעלוס כו' ע"ש. מ"מ אפשר דכמו"כ י"ל בנ"ד שייכים כמעט ב' תנאים אלו כי בל' לעז מתחלף על אי. ואיטא י"ל שם לעז הוא. וגם כל הקורא י"ל מרגיש כו' שהוא שם אחד ע"ד מ"ש הט"ג גבי זאפירה. ע"כ י"ל דלמהרי"ט כשר. אך מ"מ למעשה הרי הט"ג שם כתב ולדידי צ"ע. הרי הניח בצ"ע דינו של מהרי"ט הנ"ל. ובתשובת הרב"י שם סס"י י"ד יש לשמוע ג"כ שאינו ס"ל כמהרי"ט וכן בתשובת מהריב"ל ח"ג סס"י מ"ח. וכן בג"פ סימן קכ"ט סס"י ק"ל החמיר בזה. גם אחר נסיעת רומע"ל מכאן פתחתי הב"ש שיש אצלי מוגה מכי"ק אאזמו"ר הגאון נ"ע ז"ל ומצאתי בו כי"ק עמ"ש רמ"א סוף סימן קכ"ט אם שינה בא' מאלו הדברים וז"ל שהם דקדוקי הכינוים. אבל שם העצם צריך להיות נכתב כפי ל' המדינה אפי' לעכב עכ"ל. וא"כ כשהאשה אין לה שם אחר הרי זהו שמה העצם ומעכב כתיבתו בל' המדינה א"כ נראה דלא ס"ל להקל כמהרי"ט דאילו למהרי"ט שייך דינו של הרמ"א גופי' בשם העצם

דהא כל השינוים שברמ"א שם בהג"ה דומים לזאפירה סאפירה ע"ש. ועוד ראיה קצת דבכי האי גוונא הוי שינוי ממ"ש רמ"א ב סימן קכ"ו ס"ז בהג"ה אייר בשני יודין ואם כ' בחד יו"ד פסול אם לא בשעת הדחק ע"ש. משמע ודאי אם השמיט האלף דאייר וכתב יו"ד כנ"ד דהשמיטו האלף דאיטא וכתבו יטא פסול לכ"ע אפי' בשעת הדחק. ומשינוי בזמן דרבנן יש ללמוד קל וחומר לשינוי שמו ושמה דאורייתא. והרי התם ג"כ מובן לכל שמ"מ הכוונה על חודש אייר שהרי אין חדש אחר שיהיה נק' ייר ועכ"ז פסול. ועוד מדפסל הט"ג בש"נ אות שין בכותב על שין ימנית משמעות שיהיה נק' שין שמאלית ע"ש. והרי זה ג"כ שינוי מועט משינוי דנד"ז. וג"כ אין לטעות על שם אחר ועכ"ז מורה להחמיר. אף שיש לחלק בחילוקים כחוט השערה. אין לסמוך ע"ז. לכן לפע"ד כיון שאפשר לתקן יש לכתוב וליתן גט אחר בשם איטא דודאי פשוט דכה"ג שפיר טפי דהכי מצינו הברת שם כזה בתורה ובש"ס. היינו איתמר בן אהרן. ובגמ' רב איקא. איסי בן יהודה. איסק. מרי בר איסק וכהנה רבים. ולא אשתמיט בשום דוכתא להשמיט האלף. וממ"ש בט"ג יטא אין ראיה כמ"ש כל האחרונים במקומות אין מספר שאין להביא ראיה מזה מטיב גיטין. ועיין בט"ג בשמות נשים אות ה"א סק"ד. רק מ"מ כיון די"ל דלמהרי"ט וסיעתו יש להקל. ע"כ תוכל למנות הצ"א יום מנתינת גט הראשון שהיה כתוב בו יטא ובזה ודאי יצאנו מחשש לעז כו'. וגם לא יהיה זילותא דב"ד:

סימן רלג

בגט אשה שנשלח מקאוונא לאוקריינא לק' זלאטאפליא ושמה אידא וכן נקראת בעיר קאוונא ובמדינת ליטא שאין מרגישין יו"ד אחר הדל"ת וכן נכתב בגט. אך במ"נ בזלאטאפלי' מרגישין יו"ד אחר הדל"ת אידיא. והגאון בית אפרים בתשובה סימן צ"ד צ"ו ק"ג פוסל בחסרון היו"ד וס"ל דהוה שינוי השם. א"כ לפ"ז יש לחוש שלא נכתב שם מ"נ ולא וכל שום:

הנה לכאורה יש להחמיר בזה דבברייתא גיטין (ל"ד ב') אמרינן אינה מגורשת כו' ולכ"ע הדין כן בלא כ' שם דמ"נ ולא וכל שום. והנה הרמב"ם פ"י מהלכות גרושין כתב וז"ל כל מקום שאמרנו בחבור זה שהגט בטל או אינו גט או אינה מגורשת ה"ז גט בטל מן התורה ועדיין היא אשת איש עכ"ל. ולדבריו כאן שאומר בברייתא אינה מגורשת הגט בטל לגמרי. אך כבר כ' המגיד שם וז"ל זה כתב לבאר לשונו אבל בגמרא אין שם כלל לפי שיש פסול בטל לגמרי ויש פסול דלכתחלה לא תנשא. ויש לכל אחד מהם הוכחה על כוונתו לפי ענינו עכ"ל. א"כ כמו"כ אינה מגורשת הנזכר בברייתא יש לפרש דאינה

מגורשת גמורה. כיון שהענין רק מחמת תקנת ר"ג. ומדאורייתא מגורשת גמורה היא כדמוכח מהתוספתא שהביא בתוספות (דל"ד ע"ב) ולכאורה י"ל דתליא בפלוגתא דרבי ורשב"ג לעיל (דף ל"ג ע"א) בתקנת ר"ג שהתקין שלא יבטל הגט שלא בפני השליח דרבי ס"ל דמ"מ אם בטלו מבוטל ורשב"ג ס"ל דא"כ מה כח ב"ד יפה. ולכן אם ביטלו אינו מבוטל יעו"ש. ואע"ג דהתם קיי"ל כרבי י"ל הכא יש לפסוק כרשב"ג לפ"ד רבי מאיר דאומר כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בגיטין הולד ממזר. וכדפרש"י פרק הזורק גט (דע"ט ע"ב) במשנה בד"ה תצא מזה ומזה שקדושי שני לא הוו קדושין. אלא שהתוספות שם ד"ה וצריכה גט כ' ואין נראה לה"ר יוסף כו' אך גבי שינה שמו ושמה דמודים חכמים לר"מ והם פירשו דמיירי בשינוי כנ"ל דרבנן ואעפ"כ תצא מזה ומזה וי"ג דרכים בה. וכמ"ש בטור סימן קכ"ט ובב"י שם בד"ה ואם לא כתב כן מיהו לדעת הרמב"ם שהביא התוי"ט פרק הזורק אמתניתן דשינה שמו כו' אין דין זה מוכרח ועיין מזה במכמ"א שער ד' רס"י ג' ועיין עוד בב"י סימן קכ"ח בד"ה שינה מקום עמידת העדים. ועיין ב"ש סימן קכ"ח סק"ג וסק"ו:

ב ומ"ש מעל' להקל ע"פ דעת הרא"ש כיון דלא אתחזק במ"כ שיש לה שם אחר במ"נ. ונזכר סברא זו בג"פ סימן קכ"ה ס"ק פ"ב. אך רבים חולקים על סברת הרא"ש כי הנה בספר מכתב מאליהו שער ד' סימן ב' הוכיח דרש"י מפרש סוגיא דגיטין (דל"ד ב') דמיירי שהכתיבה והנתינה הכל במקום אחד ויש לו שם שני שמות וע"ז אמר ר"א והוא דאתחזק בתרי שמי כו' ע"ש. וא"כ לשטת רש"י יש להסתפק בדין זה דהרא"ש כי הנה לפי פרש"י לא נתבאר בגמרא כאן דין אם הכתיבה במדה"י והנתינה בא"י או להפך. ובגמרא מיירי שהכתיו"נ היא במקום אחד וא"כ ממה שהקילו בגמרא בלא אתחזק בתרי שמי זהו שבמקום כתיו"נ לא הוחזק בשם אחר כלל. אבל בנד"ז שבמקום נתינה יש לו שם אחר איכא לעז גדול במקום נתינה ומה יושיענו מה שבמ"כ לא ידעו מזה. ואיכא נמי למימר דהגט כשר דהא מדאורייי' הגט כשר שנכתב שמו שיש לו במקום כתיבת הגט ואין הפיסול רק משום לעז לחוד י"ל דלא החמיר ר"ג בכה"ג כיון שלא ידעו מזה במקום כתיבה מאי ה"ל למיעבד דמה"ט ביצא למקום אחר וגירש שם מגורשת אע"פ שיכול להיות לעז אח"כ. ואע"פ שהמגרש עצמו ודאי יודע כיון שהב"ד לא ידעו י"ל שלא החמירו. וע' מענין מאי ה"ל למיעבד ביבמות פרק האשה רבה (דצ"א סע"ב) גבי ת"ש שינה שמו ושמה כו' דבכה"ג לא שייך איבעיא לה לאקרויי לגיטא. אלא שלכאורה יש לדון בזה דשמא בכה"ג שבמ"נ אין ידוע כלל שמו זה הכתוב בגט אף דהוא שמו במ"כ אפשר מדאורייתא הגט פסול דהא בעינן ספירת דברים שפלוני מגרש אשתו ובכאן

מבואר שאחר מגרש שהרי במ"נ נקרא יוסף לבד ובגט מבואר שיוחנן הוא המגרש. ועיין בב"י סימן קכ"ט בד"ה ואם לא כתב כן שכתב וז"ל ולפ"ז הא דתניא בהשולח היו לו שתי נשים אחת ביהודה ואחת בגליל כו' אינה מגורשת היינו מדרבנן עכ"ל. מלשון ולפ"ז משמע דהוה ספוקי מספקא ליה רק שהוכיח כן מדברי התוספות וסה"ת. וא"כ י"ל דלשטת רש"י י"ל כדקס"ד דהב"י אך נראה שזה אינו דהא כותב אני פלוני מגרש. ומאחר שהודיעו למ"נ שכן נקרא שמו במ"כ אין זה ספירת דברים שאחר מגרש כ"א שבעלה של זו מגרשה. כיון דכתב אני וגם שם זה קבוע אצלו במ"כ וראיה ממה דאיתא בתוספתא הובא בתוספות (דל"ד ע"ב) רשב"ג אומר אפי' כתב שם דיהודה בגליל ושם דגליל ביהודה כשר. ואע"ג דחכמים פליגי עליה י"ל הפלוגתא רק דפסלו מדרבנן בזה. אבל דאורייתא כשר. ועוד התם משמע שמקום כתיו"נ ביהודה וכתב שם דגליל אבל הכא דכ' שם דמ"כ י"ל לכ"ע כשר מדאורייתא ולכן כיון שלא ידעו במ"כ כלל שיש לו שם אחר במ"נ היה אפ"ל דכשר. ומסתברא יותר כסברא הראשונה להחמיר בזה. ובתשו' הרשב"א במיוחסות סימן קמ"ח מבואר שהחמיר טובא בכה"ג ע"ש בענין אבל בכאן קורין אותה בשינוי כו'. ודומה למה ששנינו בראשונה היה משנה שמו ושמה כו' ע"ש. מזה מבואר דבנדון כזה דהרא"ש היה מחמיר ופוסל דהא נדון דהרא"ש שוה אצלו לנדון שלו כמ"ש דומה למה ששנינו כו' והיינו אף שלא ידעו במ"כ כו' כן מוכרח שם. והיינו משום דהרשב"א בחידושיו פרק השולח ס"ל פי' והוא דאתחזק כו' אבל לא אתחזק בתרי שמי לא כפי' הרא"ש דהיינו שא"י במ"כ שיש לו שם אחר במ"נ אלא פי' לא אתחזק היינו שלא הוחזק במקום הכתיבה ובמקום הנתינה אלא בשם אחד אע"פ שהוחזק במקומות אחרים בשם אחר א"צ לכתוב אלא שם של מקום הכתיבה והנתינה דלעז שאר המקומות שאינם מ"כ ולא מ"נ אין חוששין לו עכ"ל. מבואר דס"ל דשם של מקום הנתינה חוששין לו אף שלא ידעו במ"כ שיש לו שם אחר במ"נ ולא עברו על תקנת ר"ג עכ"ז כיון שיהיה לעז במ"נ ה"ז מכלל תקנת ר"ג ודלא כהרא"ש. והר"ן ס"ל כהרא"ש והיינו משום דס"ל דרש"י ס"ל כן וכן משמע בב"י דרש"י והרא"ש קיימי בחדא שיטה ונמשכו אחר זה האחרונים. ובאמת זה אינו דרש"י מירי כשהכתיבה ונתינה במקום אחד אז ודאי אי לא אתחזק בשם אחר מהני משא"כ בנדון דהרא"ש. ובג"פ סימן קכ"ה ס"ד ס"ק י"ז החמיר אפילו במקום עיגון לא לסמוך על שטת הרא"ש נגד סה"ת וסמ"ג והרשב"א כ"ש לפמ"ש דגם לפרש"י אין לדין זה שורש כלל. וכ"כ המכמ"א שע"ד סימן ג' דהסמ"ג וסה"ת וראבי"ה והמרדכי והרשב"א פליגי ולא ס"ל סברת הרא"ש ולא שנו להם אם במקום הכתיבה ידעי שיש לו שם אחר במקום הנתינה או לא ידעי כלל דבכל

גווני כל שלא כתבו וכל שום אינה מגורשת. ועיין בכנה"ג סימן קכ"ט בהגהת הב"י אות יו"ד שנחלקו בזה שני גדולי אחרונים אם לסה"ת וסיעתו הדין כדברי רש"י והרא"ש. ובאמת מוכח מדברי תשו' הרשב"א הנ"ל דלא ס"ל כהרא"ש וכמ"ש בפשיטות הג"פ והמכמ"א וגם מדברי רש"י אין שום ראיה להקל כנ"ל. גם בב"ש סעיף ד' סס"ק ו' נראה דס"ל להחמיר:

ג אך מה שיש להקל בזה הוא בצירוף תרי טעמי יחד. האחד דגוף השינוי מאידיא לאידא כיון שאין במדינתכם שם אחר אידא בלא יו"ד רק אידיא לבד. אפ"ל אף אם היה הכתיו"נ במחניכם וכ' אידא אין זה שינוי גמור כי הנה הן אמת דשינה שמו שבמשנה אינו דוקא לשם אחר שהרי נפאתה דכתוב תפאתה נקרא הגט חספא בגמרא פרק התקבל (ס"ג ב') ורבו האומרים דתפאתה אינו שם לאשה אחרת כמו שדקדק הרא"ם מדברי רש"י הביאו הג"פ סימן קכ"ח סק"ג בד"ה ובתשו' הרא"ם ז"ל. ולכאורה מלשון חספא משמע דהגט בטל מן התורה דוגמת מ"ש בגמרא פרק השולח (דל"ב ע"ב) הרי הוא כחרס דשם ר"ל שהגט אינו כלום. ועד"ז הוא ענין חספא דכאן. הן אמת בג"פ סימן קכ"ב סק"א פי' שי"ל דחספא דכאן אינו להיות בטל מן התורה אלא פסולא דרבנן גרידא. אך מדברי הלח"מ פ"ב מה"ג דין ח' מבואר דאינו כן דהא פירש דרבה דהוא סבר בגמרא דבנאבד הגט עשו עדים שליחותן משום דלא שייך טעמא דמי אמר כתובו חספא והבו לה כ"ש בגט פסול שהוא כשר מן התורה לא שייך לומר חספא עכ"ל והרי רבה מודה גבי תפאתה דלא עשו שליחותן משום דה"ל חספא א"כ ע"כ צ"ל שגבי תפאתה הגט בטל מן התורה וכ"מ ברבינו ירוחם נכ"ד ח"ב גבי מאחר שהיה כשר מן התורה. היוצא מזה דבשינוי אות אחד נקרא חספא. וכן משמע בתשו' להרמב"ן סימן קמ"ח ובתשו' מהריב"ל ח"א סימן כ"ט. אך הנה הג"פ סימן קכ"ח סק"ג בד"ה איברא דאיכא למידק הקשה מזה על מה שדקדק מהריב"ל ח"א כלל ד' סימן כ"ט הנ"ל מתוך פסקי מהרא"י סימן י"ד כי אילו לא נמצא כתוב בתורה רק שם גרשום והיה נכתב בגט גרשון היינו אומרים כי היה שם גרשון כנוי לגרשם. ואאזמו"ר הגאון ז"ל פי' דברי מהריב"ל בדקדוקו ממהרא"י שזה אינו להכשיר לגמרי אלא שלא היה בטל לגמרי וכל הדרכים האלו בה כו' עכ"ל וכמ"ש מזה בתשו' דבילא ביילייא ובשאר תשובות. וכן פירש בספר שמות בשם מתתיהו בדף נ"ג סע"א. והטעם דאינו בטל כ"א פסול וגם אין כל הדרכים בה פי' בג"פ סימן קכ"ח שם בשם מהר"א ששון סימן ל' משום בין שם גרשם לגרשון אינו נרגש כל כך ההפרש. ובספר מכמ"א שע"ד סימן כ"ה תירץ כיון השינוי בסוף התיבה אינו פוסל כ"כ כמו שהשינוי בתחלת התיבה או באמצעה. אך כעת ראיתי בספר גט מקושר בש"א בשם גרשון מקשה

ע"ז דאטו אם על ראובן יכתבו ראובם יאמרו לצדד מהני טעמי זה ודאי לא אלא שם שאני דגרשון לגבי גרשום ה"ל כמו יצחק חקין לכן אם לא היה מפורש בתורה שהוא שם אחר היינו אומרים דהכל שם א' כמו יצחק חקין ע"ש. ור"ל דזה הכינוי גרשון הוחזק לעיצומו של שם גרשום כמו חקין ליצחק. וגם דבריו צ"ע דאם על יצחק כתבו חקין והוא אינו נקרא חקין כלל ודאי הגט פסול אף שהוחזק זה הכינוי לעיצומו של שם וכמ"ש מהרא"י אם על סערליין כ' שרה והיא לא נקראת מעולם שרה דה"ל כעין שינה שמה ממש כמ"ש בספר שמות בשם חנה ואע"פ שסערליין הוחזק לכינוי לשם שרה וע"כ צ"ל לדבריו משום גרשון קרוב ליותר לגרשום מסערליין לשרה אלא כמו שרה שארקע. ע' ב"ש בש"נ אות בית ולכן לולי שגרשון וגרשום הם ב' שמות היה כשר. והנה בנד"ז השינוי מן אידיא לאידא אף במקום שיש הרגש יו"ד כיון שאין במדינתכם ג"כ שם אידא בלא יו"ד רק כל אידיא מרגישים שם יוד אחר הדלת. לכן אם כ' אידא י"ל דה"ל כמו השינוי מגרשום לגרשון כאשר לא היה שם גרשון שם אחר בתורה דהיינו אומרים דהכל שם אחד. וה"נ נאמר דזהו אידיא אף דכאן אידא לא הוחזק לכינוי לאידיא במדינתכם מ"מ כיון במדינות אחרים כמו ליטא ורייסין קורים לשם זה אידא בלי יו"ד אפ"ל דאין זה שינוי גמור רק דוגמת גרשון לגרשום כנ"ל. ואדרבה כאן י"ל שכתב לישנא קלילא כמו יהונתן שכותבים יונתן. הגם דשם נקרא כן וכן. אבל הכא במדינתכם נקראת רק אידיא. מ"מ י"ל בכתב דילג היוד כמו ירושלים נכתב בפסוק ירושלם. והקריאה ירושלים. וכן הנוסח בסדר הגט בירושלם מתא כמ"ש בג"פ סימן קכ"ו סס"ק ל"ה. אלמא דרך לקצר כן. ואף שאין ללמוד מהכתוב ומלה"ק ללשון אשכנז כמ"ש בג"פ סימן קכ"ח סק"ג בד"ה כתב מהר"ר אהרן בן חיים מ"מ גם בירושלמי רגיל בלישנא קלילא אליעזר ליעזר. יהודא יודא. גם כמ"ש במשנה תחלת מסכת ב"ק חב המזיק ובגמרא שם (ד"ו ע"ב) חב המזיק חייב מיבעי לי' אמר רב יהודא האי תנא ירושלמי הוא דתני לישנא קלילא אלמא דרך לישנא קלילא לדלג היודין דחייב אף שנרגשין טובא במבטא. כמ"כ י"ל אין שינוי אם דילג יו"ד דאידיא שאינו נרגש כי אם מעט. הגם שבתשו' הובאו בג"פ סימן קכ"ח סק"ג מבואר לפסול בכה"ג מ"מ עכ"פ בדילוג יו"ד זה אין לומר בו רק פסולא דרבנן. גם בתשו' בית אפרים הנ"ל שממנו מקור דין זה ביודין אלו דגנעסיא פעסיא משמע גם כן דאין כאן פיסולא דאורייתא. מאחר דניכר לכל שהוא שם זה רק שחסר היו"ד ואינו כלל מערך השינוי דנפאתה תפאתה. וגם שכותבין ממש כעין זה בשאר מדינות. ועיין ב"ש בש"א אות ו' גבי ואלק וכתב מהרש"ל לולי דמסתפינא כו' ובט"ג כ' סק"ג דעכצ"ל הא דכתב ואלק כשר דיעבד אף שאצלינו נקרא פאלק בפ"א זהו משום שבמדינת אשכנז

נקרא ואלק בוא"ו. והשינוי מועט מאד ע"כ מכשירין מהני תרי טעמי יחד. אך שם י"ל עוד משום שם העצם נכתב בטוב היינו יהושע לכן מכשירים לגמרי. וכ"ז אף אם היה כתיבת הגט במקומכם שכותבים אידיא אעפ"כ אם כתבו אידא נ' דה"ל רק פסולא דרבנן משום שהשינוי מועט מאד. וגם אין שם אחר כן כלל לאשה אחרת וגם כותבין כן בשאר מדינות לכן גם במדינתכם מובן מאד שזהו שם אידיא. ועיין בתשובת מהרמ"פ סימן י"א. ונוסף ע"ז שנכתב שם אביה אידא בת פלוני מובן ודאי שזוהי האשה המתגרשת כמ"ש בכה"ג בג"פ רס"י קכ"ט סס"ק א' בשם תשובת מהרמ"פ סימן ל"ה. א"כ אין לומר ע"ז רק פסולא דרבנן:

ד וכיון שנוסף ע"ז שהגט נכתב בקאוונא ששם המנהג לכתוב על שם זה רק אידא בלא יו"ד. א"כ הרי במ"כ נכתב השם בטוב ולכן אף בפסולא דאורייתא כמו יוסף יוחנן י"ל שאין כאן פסולא דאורייתא כנ"ל כ"א מדרבנן מתקנת ר"ג אף שהחמירו לכמה פוסקים בזה דתצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה. דמפרשים שינה שמו ושמה שבמשנה וגמרא פרק הזורק דבפסולא דרבנן איירי כמ"ש התוספות (ד"פ ע"א) והרשב"א שם וסה"ת סס"י קכ"ו והסמ"ג רק הרמב"ם לא ס"ל כן כמש"ל בשם תוי"ט פרק הזורק שם וכ"ד הריטב"א בחידושיו שם. אך גם להתוספות וסיעתם מ"מ בנדון זה ה"ל עכ"פ תרי דרבנן. ובתרי דרבנן י"ל שאף לשטתם אין להחמיר כ"כ כלל כ"א שלכתחלה לא תנשא. וע"כ בכה"ג ודאי יש לסמוך ע"ד הרבה גדולי אחרונים שמדמים ענין זה למ"ש המרדכי פרק המגרש סימן תמ"ו בשם הריצב"א על הגט שבא מארץ הגר. כיון שמתוך מקום דירת האיש ומקום כתיבת הגט מוכיח שמארץ הגר בא והוא לשונם לדבר לשון קלילא כו'. והביאו בתה"ד סימן רל"א וכתב משמע שם בהדיא כו' וע"ז סמך הראנ"ח ח"א סימן ל"ו בגט שכתוב בו אירינייי בשני יודי"ן אחר הנו"ן משום דהדבר מוכח מעצמו דבמקום הכתיבה רגילין לכתוב כן. הביאו הג"פ סימן קכ"ה סי"ח ס"ק פ"ב בד"ה ונחזור לדברי הראנ"ח. והמכתב מאליהו שע"ד סס"י ד'. ודחו דברי מהרי"ט שהשיג עליו יעו"ש. וכ"ד הכנה"ג סס"י קכ"ח בהגהת הב"י אות קי"ג קי"ד ושכ"כ בתשובתו סימן ס"ד. והנה הם הקשו ע"ד הראנ"ח מתשובת מהריב"ל ח"א סימן כ"ט בההיא דשם גווייא שנכתב גיווייא כפי מקום הכתיבה שפסל ותירצו דבדבר שמפורסם ביותר שכותבין כן במקום הכתיבה כנדון דהריצב"א יש להקל וכו' כמבואר בג"פ שם. ובכנה"ג סס"י קכ"ח בהגהת הב"י אות קי"ג דבמקום שנוהגין לכתוב גוק דירי וכתב גיוק דירי הגט פסול אבל אם נכתב במקום שכותבין גיוק דירי אע"פ שניתן במקום שכותבין גוק דירי הגט כשר עכ"ל וב סימן קכ"ה בהגהת הטור אות כ"א העתיק ד' מהריב"ל דפסל גבי גווייא גיווייא. והם

זה לעומת זה. ואפ"ל ההיא דסס"י קכ"ח מיירי בשם העיר דבזה יש להקל טפי מבשם האשה. וכמ"ש בג"פ סימן קכ"ה ס"ק פ"ב וסס"י קכ"ט ס"ק קמ"ב בשם מהרי"ט כה"ג יעו"ש. ועכ"פ נדון הלז דומה ממש לנדון דהריצב"א דודאי מפורסם שיש הפרש בין מדינות ליטא למדינות וואלין ואוקריינא באיזו הברות בלשון. ועוד שנדון הלז החסרון היו"ד אינו דומה לתוספת היו"ד שבנדון דמהריב"ל ונדון דהראנ"ח. דהתם ע"י תוספת היו"ד מה שאינו צריך יו"ד יש שינוי גדול במבטא. אבל חסרון היו"ד בשם אידיא י"ל אינו שינוי כ"כ שהרי גבי גוייא גיוייא שבתשובת מהריב"ל הנ"ל מבואר שם במהריב"ל דהיו"ד שאחר הגימ"ל הוא לבני רומה במקום רפ"א שבמקום שאנו נוהגין לשום רפא על הגימ"ל נוהגים שם לשום יו"ד סמוך לגימל בינה לוא"ו עכ"ד ועד"ז ראיתי בתשובת אאזמו"ר הגאון ז"ל שנדפסו בזיטאמיר סימן ל"ט וז"ל ומה שקורין בשיא הוא לרפיון לשון המדינה כמו ביליא געליא ודומיהן במדינתינו כו' עכ"ל אלא שלא ידעתי ברור אם זהו לשונו הק' ממש כי נכתב בין שני חצאי עגולים. עכ"פ נראה מזה דהיו"ד בשמות כאלו הוא לרפיון ל' המדינה. א"כ חסרון היו"ד אינו שינוי גמור בתוספת היו"ד דגיוייא. ועיין בשמות גיטין שבסוף ספר מכתב מאליהו סעיף נ"ב שהיו נוהגין לכתוב שני גיטין גבי גוייא א' ברפא על הגימ"ל ואחד בלא רפא. הרי אף שיש שם כעין הרגשת היו"ד או רפא. אעפ"כ היו כותבין אחד מהגיטין בלא רפא שבמקום היו"ד. א"כ מוכרח דחסרון היו"ד שבמקום הרפא אינו שינוי וכיוצא בזה יש שם הרבה שמות בא' נכתב רפא על הגימ"ל ובאחד לא וכ"ה בהגיטין שבסוף ספר גט פשוט ולכן י"ל דחסרון היו"ד דאידיא שינוי קל הוא ומה גם כמש"ל דה"ל תרי דרבנן. ע"כ בכה"ג יש לסמוך דיבינו שכיון שבא ממדינת ליטא לכך לא נכתב היו"ד אחר הדל"ת וכמ"ש הריצב"א. וכן הכשיר בהדיא בג"פ סימן קכ"ט סס"ק כ"א בשם פאלומבה שנקרא כן במקום הכתיבה. וכן נכתב בגט ובמקום הנתינה קורין פאלונבה והכשיר ע"פ תשובת הריצב"א הנ"ל. ונדון הלז דאידא ואידיא לא חמור ודאי מפאלומבה פאלונבה אלא דאעפ"כ אין ראיה גמורה מדבריו משום שי"ל דשם הי' כתוב ג"כ וכל שום כמנהגם. א"כ כתב מקום כתיבה עם וכל שום. משא"כ במדינות אלו אין כותבין וכל שום אעפ"כ יש להקל בדיעבד מכמה טעמים המבוארים לעיל. ועיין במכמ"א שע"ד סימן ד' שהקשה קושיא עצומה על מהריב"ל גבי גיוייא דהא כ' עכ"פ שם מ"כ עם וכל שום וא"כ מהו הרעש ותירץ דזה אינו חשוב מ"כ כיון האשה לא היתה דרה שם מעולם במ"כ רק שזה השם דשאר נשים ששמם כן נכתב שם כן גיוייא. ואין תירוץ זה מספיק. ולכן בנד"ז אף אם האשה לא דרה בקאוונא כ"א במחניכם

אין להחמיר כי בלא"ה בנד"ז יש טעמים טובא דאינו שינוי כ"כ ולא דמי כלל לגווייא גבי גיווייא כנ"ל:

עוי"ל כי במדינתינו בילא נקרא בהרגש יו"ד אחר הלמ"ד או כמו רפא כנ"ל בשם תשובת אאזמו"ר הגאון ז"ל ואעפ"כ באגרות ושטרות כמדומה כותבין רק בילא בלתי יו"ד אחר הלמ"ד. וכיוצא יש כמו ידל ואנו קוראים אידל ואעפ"כ חותם א"ע ידל. לכן ודאי אם נכתב בגט בילא הגט כשר וכמדומה שכן כותבים אף לכתחלה במדינתינו וכן עירנו לובאוויץ נכתב בלשון רוסיא אחר הלמ"ד כמו יו"ד היינו ליובאוויץ שאחר הלמ"ד משימים אות הנקרא אצלם יוא. וכן נרגש באמת כמו יו"ד אחר הלמ"ד או רפא. וזהו ממש דוגמת שם גיווייא שבמהריב"ל. ולכן גם המדקדקים מעב"י כותבים ליובאוויץ. או ליובאוויטש. ואעפ"כ רוב העולם שאין מדקדקים כותבים רק לובאוויץ. וכיון שנהגו לכתוב כן רוב ההמון יש לומר ודאי אין זה שינוי שם העיר אם היו כותבין לובאוויץ:

סימן רלד

בעניין שם בילא שכתב בילא דמתקריא ביליא. והוא מקום עיגון גמור שהגט ממומר לע"ג שנשלח לסיביר. וכ"כ המסדר ע"פ המבואר בט"ג בש"ג גבי בילא בשם הע"נ הזכיר שם בילא ושם ביליא. וקסבר כיון שנרגש קצת יו"ד אחר הלמ"ד ע"כ כתב דמתקריא ביליא:

הנה הגם כי היה די בשם בילא לבד. או ביליא והיו"ד השני יתיר בודאי עכ"ז נראה דאפשר בדוחק לצדד להכשירו במקום עיגון גמור ושעת הדחק כנד"ז. והוא אם נאמר דגם כשכתב בשני יודין יכולים לקרות כפי שנקראת ביליא בסגול שהרי סאייה כתבו לכתוב בשני יודי"ן. והוא נובע משרה רק לפי שיש אנשים שאין יכולים לדבר הריש. ומדברים במקומו יו"ד מזה נמשך שם סאייה כמ"ש הב"ש בש"ג אות סמך. וכ"כ בס"ש והרי בשרה אע"פ שבתורה נאמר בקמץ תחת הריש עכ"ז אנו במדינתנו כאן קוראים שרה בסגול תחת הריש. וא"כ גם כשקוראים יו"ד במקום הריש היינו סאייה מסתמא ג"כ ניקוד היו"ד בסגול כמו הריש מאחר שזהו לפי שאינו יכול לדבר הריש מדבר יו"ד במקומו ואעפ"כ כותבים בשני יודין הרי מוכרח שגם שם שהיו"ד שבאמצעיתו נקרא בסגול אם כתבו עליו שני יודין כשר (והא דשם ישעיה כותבין ביו"ד אחד ומהו החילוק בינו ובין סאייה י"ל שעיה שאני דעיקרו לה"ק דנמשך ממש מן ישעיה משא"כ סאייה הוא לעז ועמ"ש מזה לקמן אות ב'). א"כ גם בילייא יכולים עכ"פ בדוחק לקרות כן היינו כמו שנקראת ביליא בסגול ואף שבשם בילא אין היוד מורגשת כ"כ כמו בסאייה מ"מ אין

זה שינוי ממש אם כתב בשני יודין דכיון דבסאייה כותבין כן לכתחלה. א"כ גם כאן גבי ביילייא יש לומר שאפשר בדוחק לקרות כן כדי להכשירו במקום עיגון. מיהו יש לחלק דבשם סאייה הסגול רק תחת היוד ממש ע"כ כתבו בשני יודין אבל גבי ביילייא הסגול תחת הלמ"ד ולא תחת היו"ד אלא שנרגש ג"כ הברת יו"ד ע"כ י"ל לא שייך כלל שני יודין והוי שינוי. אך הנה בט"ג בש"נ אות שין כתב שבגינת וורדים כתב לכתוב סאסייה בשני יודין ובהרמב"ם שנדפסו בברדיצוב בשנת תקס"ט בסוף החלק שלישי נדפס בשם רב גדול אחד מהדור שלפנינו איזו שמות גיטין וכתב סאסייה בשני יודין וז"ל סאסייה בשני יודין וה"א בסוף כמו בשם סאייה לפי מסקנת האחרונים וטעם אחד לשניהם עכ"ל וגבי סאסייה הסגול ג"כ תחת הסמך השני רק שנרגש יו"ד וה"ל לכאורה דומה לביילייא שהסגול תחת הלמ"ד ונרגש יו"ד. א"כ לפ"ז י"ל גם בביילייא אין זה שינוי דיעבד. מיהו הט"ג גבי סאסייה שם כתב לחלק בין סאייה לסאסייה וז"ל ואע"ג דבשם סאייה כתבו לכתוב בשני יודין משום דכך הוא הברת השם הזה שהיוד נרגשת גם בהברת הסמך וגם יש לה תנועה עצמיות בסוף המבטא לכן כפלו היודין משא"כ בהברת שם סאסיא שאין כאן רק הרגש הברת תנועת יו"ד שבסוף וביו"ד אחד סגי כו' עכ"ל. מ"מ משמע שם שאין לפסול בסאסייא כשכתב שני יודין שהרי כתב שהיוד השני הוא אך למותר. משמע רק למותר ולא לפסול. וע' בש"ע סימן קכ"ו ס"ז בהגה"ה אייר בשני יודין. ושם אביי בשני יודין ואצלינו קורין אביי בסגול תחת היודין. מיהו יש לחלק. ע"כ לפ"ז אפשר השני יודין דבילייא אינו שינוי כ"כ ושפיר יש לקרות כמו שנקראת אשה זו. והנה בתוס' פ"ג דמנחות (דל"ב ע"ב) בד"ה כתבה אגרת. כתבו שבגט יש כמה יתירות היינו דיתיהוייין דיתיצביין חמש חמש יודין וכ"כ בפסקי תוס' שם סימן ע"ו. אלמא אע"ג דחשיב ליה יתירות לא נפסל הגט עי"ז כיון דלא נשתנה התיבה עי"ז. ה"נ בשם ביילייא. אף שיש יתיר יו"ד עכ"ז אפשר בדוחק לקרות השם כמו שהוא שמה ממש. ואף שאפשר לקרות השם ביילייא בפתח ביילייא ויהי' שינוי מ"מ י"ל כיון דאפשר לקרותו ג"כ כמו שנקראת ביילייא אמרינן דמסתמא יקראו בסגול כפי שמפורסם שם זה. א"כ גם כשנכתוב בשני יודין ג"כ לא נחוש דיבינו שהוא בניקוד פת"ח. מאחר שלא נמצא שם כזה כלל אצלינו. כ"א יבינו שהוא שם בילא המפורסם אצלינו:

קיצור סאייה כותבין בשני יודין ואצלינו היו"ד נקרא בסגול. א"כ גם ביילייא אפשר בדוחק לקרות כן. ואפשר לחלק קצת ביניהם. מ"מ י"ל דדומה לסאסייה שכתבו קצת אחרונים לכתוב בשני יודי"ן. ולא אמרינן שיקראו ביילייא בהברה אחרת. כיון דשם בהברה אחרת לא נשמע אצלינו כלל:

ב ומה שנכתב בשני יודי"ן יבינו שהסופר כתב כן לביאור השם ע"ד שכותבין שמות שבארמי או לעז בשני יודי"ן כנ"ל מענין סאייה דכלל הוא בפוסקים דכל דבר שהאחד שכיח והב' לא שכיח תלינן במה דשכיח. ע' תשו' מהר"מ אלשקר סס"י צ"ד בשם הגאונים. ואף דבגוף שמות הבעלים לא תלינן בטעות סופר כמ"ש בב"י וב"ש וג"פ סימן קכ"ו ס"ק היינו כשהוא ודאי שינוי. אבל כאן שיש צד א' לומר שאין כאן שום שינוי כלל רק שנכתב ביתור אות כמו שכותבין שמות כאלו שבלשון לעז דתלינן. וכמו שמצינו חילוק בין לה"ק ובין לשון תרגום שמוסיפין בו לפעמים יו"ד כמ"ש ביש"ש פרק השולח סימן ל"א בנוסח השמות סוף אות ח' לחלק בין לשון ארמי ובין לה"ק דשם חייא לפי שהוא בלשון ארמי כי רבי חייא עלה מבבל ע"כ הוא בשני יודי"ן ואל"ף לסוף ואי הוה בלה"ק הי' ביו"ד אחד מלשון כעת חיה וז"ל חייא בשני יודי"ן ואל"ף בסוף כי הוא ל' ארמי דר' חייא עלה מבבל גם אי הוה בלשון הקודש הי' ביו"ד אחד מלשון כעת חיה אלא מלשון ארמי והיינו באל"ף וכמ"ש בתלמוד עכ"ל היש"ש. ומ"ש גם אי הוה כו' ר"ל דתחלה כותב שהוא באל"ף לסוף כיון שהוא לשון ארמי אח"כ כותב גם שלכן הוא בשני יודין דאם הוה בלה"ק הי' ביו"ד אחד והסכים עמו בס"ש בש"א גבי חייא וסיים דלכך חיה כותבין ביו"ד אחד וכ"כ הב"ש בש"א אות ח' גבי חייא רק בט"ג בש"א אות ח' סק"ז גבי חייא השיג עליהם וכתב ולענ"ד לענין היודי"ן לאו בהא תליא אלא במבטא שאם החי"ת בחיר"ק יש לכתוב שני יודי"ן שהיו"ד ראשונה משמשת לחי"ת במקום חיר"ק. משא"כ בשם האשה חיה שהחי"ת נקראת בפת"ח אין מקום לכתוב רק חד יו"ד כו' ע"ש. במחכ"ת אין דבריו מחוורים דהא סאייה הוא ג"כ בשני יודי"ן דוקא כמ"ש בב"ש בש"נ אע"פ ששם אין היו"ד ראשונה משמשת במקום חיר"ק כמו בחייא אעכצ"ל דהחילוק בין לה"ק דבו כותבין יו"ד אחת ובין לשון ארמי או לשון לעז דבו כותבין ב' יודי"ן וזכר לדבר מהא דיתיהוויין דיתיצביין שלפי שהוא לשון תרגום לא איכפת לן בריבוי היודי"ן ומצריכין דוקא לכתוב ג' יודין רצופים כנ"ל מה שלא נמצא כן בלה"ק וכ"כ הט"ג בעצמו בש"נ אות פ' ס"ק י"ד וגם ביאר שם הטעם דבלה"ק היו"ד דגושה ועי"ז מורגשת היו"ד משא"כ בשמות החול שאין בזה ענין דגש המורה על הכפל יש לכתוב הכפל בפירוש דהיינו שני יודי"ן ולכן העלה דשם פייא צריך לכתוב בשני יודי"ן א"כ גם כאן אף שאינו דומה לשם פייא מ"מ כיון דהוא לשון לעז לכן כשכתב ביילייא בשני יודי"ן אחר הלמ"ד לא יטעו שזהו שם אחר אלא יתלו שכתב על הרגשת היו"ד שאחר הלמ"ד שני יודי"ן וע"ד מ"ש בגמ' פ"ק דע"ג (דף ט' ע"א) ספרא בצירא תנא תוספאה ופי' מהרי"ט הובא בס"ש דף י"ד סע"ב התנא מוסיף וא"ו או יו"ד או אל"ף להורות על המבטא עכ"ל. משא"כ

ספרא בצירא שמדקדק בתיבות וכותבן במסורה בחסרון אותיות כדפרש"י בע"ג (שם) וע' בגמ' ורש"י ספ"ו דכתובות (דף ס"ט ב') גבי ינחם כתיב. ועד"ז הוא ענין לשון תרגום נגד לה"ק וא"כ אם זה הכותב הגט כתב שם דמתקרי בילייא בשני יודי"ן י"ל שאין זה שינוי אלא ע"ד תנא תוספאה כו' ואף שבאמת גם בל' לעז אין לכתוב על בילייא שני יודי"ן ולא דמי לסאייה (ומ"מ לסאסייה יש לה קצת התדמות וכמ"ש לעיל) מ"מ כיון שאפשר בדוחק לקרות כן גם בבילייא א"כ יש מקום לומר שאין זה שינוי. והוא ע"ד המבואר בתשו' הריב"ש סימן נ"ז גבי הדרה בתלמסאן. שכ' כיון דאפשר לבאר לשון הגט שיסכים לזה הרי הזכיר לה שם עירה בלי שינוי כו' ואע"פ ששם רוב ההמון יבינו שהדרה הוא מלרע וע' ג"פ סימן קכ"ח סס"ק ג' דמסתמא תלינן כו' ומ"ש ואפילו תימא כו' זהו כסברת מהריב"ל שהזכיר שם דפי' בהריב"ש דאפילו תימא דהדרה כיון דמשמע הכי ומשמע הכי ה"ל כאילו לא נכתבה כו' ובאמת ממ"ש הריב"ש וכ"ת א"כ עדיין כו' לא הוזכר בגט שם עירה כו' עד הרי הזכיר לה שם עירה ובלי שינוי. מוכח דה"ל כאילו נכתבה בטוב. וא"כ בנד"ז כיון דאפשר לקרות בדוחק בילייא ג"כ כמו שהאשה נקראת י"ל שאין זה שינוי:

קיצור שיש הפרש בין לה"ק ובין לשון תרגום שבמקום שבלה"ק כותבין יו"ד אחד חיה כותבין בלשון תרגום ב' יודי"ן חייא. ולשון לעז יש לדמותו ללשון תרגום א"כ זהו טעם מה שבסאייה כותבין שני יודי"ן. ואף שבילייא לא דמי לגמרי לסאייה. (וצ"ע דלסאסייה יש לה קצת התדמות יותר) מ"מ כיון שאפשר לקרות כן שם זה י"ל שאין זה שינוי וראיה מהריב"ש סימן נ"ז:

ג ומ"מ למעשה אי אפשר לסמוך על זה להקל בחומר שינוי שמו ושמה ומצינו שהחמירו בתוספות יו"ד גבי שם איריני שכתב אירינייי בשני יודי"ן הובא בספר מכמ"א שע"ד סימן ד' ו סימן כ"ה ובתשו' מהריב"ל ח"א סימן כ"ט גבי שם גוייא שכתב גיוייא משמע דס"ל הגט בטל ועי' מזה בג"פ סימן קכ"ה סעיף י"ח ס"ק פ"ב. וסוף הסימן קכ"ט סס"ק קמ"ב מיהו מענין גוייא שכתבו גיוייא אין ראיה דודאי במקום שא"צ יו"ד כלל לפי שאין שום הרגש יו"ד והוא כתב יו"ד חשוב שינוי. אבל כאשר יש הרגש יו"ד וצריך להיות יו"ד אחד והוא הוסיף וכתב שני יודי"ן אין זה שינוי כ"כ והרי מצינו לענין נקודת צירי בשם לעז יש כותבין יו"ד אחד ויש כותבין שני יודי"ן כמו פרידא פריידא וכן בש"א אות קו"ף גבי יעקב המכונה קליין וכ"כ בכה"ג גבי רייבצא כשקורין הרי"ש בצירי. א"כ כמו על נקודת צירי בלשון לעז יש כותבין יו"ד אחד ויש כותבין שני יודי"ן ולא מיפסיל גיטא בהכי כמ"כ י"ל כשכתב במקום שנרגש יו"ד אחד כתב שני יודי"ן אין לפסול דיעבד.

מיהו מדין אירוסין שכתב אירוסיי דפסלו יש סתירה לזה. ויש לומר דלא דמי כלל לנקודת צירי מטעם המובן. וע"כ אין להקל כאן אם לא מטעם שני והוא דכיון שבנד"ז כתב ג"כ תחלה שם בילא רק שהוסיף דמתקרי ביילייא א"כ ממ"ש בילא יובן לכל שזהו השם בילא המפורסם בנשים א"כ אף שהוסיף דמתקרי ביילייא יובן בודאי שאין זה שם אחר רק שהוסיף כן בשביל הרגשת היוד שלאחר הלמד. וקצת ראיה לזה ממ"ש בשו"ת מהר"א בן ששון סימן למ"ד דנ"א ע"ב וז"ל עוד נראה לי טעם נכון להתיר את האשה העניה הזאת והוא שאף שנניח ונאמר ששם זוהי זה לא נכתב כראוי (לפי שהיה לו לכתוב זויי) והי' אפשר לומר דמפסיל היינו כשלא הי' נכתב אלא שם זוהי לבדו ואע"פ שהי' כתוב בגט וכל שום כו' מ"מ הי' אפשר לומר דלא מהני. אמנם בנדון דידן שבגט כתוב וידה דמתקרי זוהי הנה אע"פ שיהי' עולה בדעת שהשם הזה יהי' נאמר על דבר אחר הנה כאן כיון דכתביה על שם וידה דמתקרי זוהי א"כ זה מורה ששם זוהי זהו שם וידה עצמו ואם נכתב בשינוי הה"א לא יבואו לטעות שהוא שם אחר ואע"ג דמצינו במתקרי על שמות חלוקים כגון ראובן דמתקרי שמעון כו' מ"מ בנד"ז שאם היה כתוב זויי בשני יודי"ן אין ספק שעל שם וידה הנז' קאמר הנה גם עתה שהוא נכתב בה"א לא יבואו לטעות ולומר שהוא שם אחר מענין אחר כיון דקאי ע"ש וידה ושם זויי עצמו מודה על שם וידה א"כ ודאי יאמרו שעל שם וידה קאמר וזה נ"ל דבר נכון וחילוק אמיתי עכ"ל. וכמ"כ י"ל בנ"ד דשם בילא מוכיח דמ"ש דמתקרי ביילייא הוא רק שהוסיף יודי"ן בשביל הרגשת היו"ד שנרגש קצת אחר הלמ"ד ולכן לא יבואו לטעות דהוא שם אחר וראיה לזה דהנה בב"ש שאצלי סס"י קכ"ט עמ"ש רמ"א שם סעי' ל"ד גבי זנביל או זנוויל. פייבש ווייבש כו' מ"מ בדיעבד אם שינה באחד מכל הדברים האלו כשר עכ"ל רמ"א ע"ז הגיה כאאזמו"ר הגאון ז"ל בכי"ק עצמו וז"ל שהם דקדוקי הכינויים אבל שם העצם צ"ל נכתב כפי לשון המדינה אפילו לעכב עכ"ל ור"ל דדוקא גבי זנוויל וגבי פייבש שכבר כ' שם העצם. כמו אור שרגא המכונה פייבש. ע"כ אף אם שינה מלשון המדינה וכ' המכונה ווייבש ס"ל לרמ"א דכשר. והיינו משום דגם העצם אור שרגא יעיד עמ"ש ווייבש דר"ל פייבש. משום דכל מי שהוא נקרא אור שרגא כינויו פייבש. ע"כ בכה"ג דוקא הוא דאין להקפיד על ששינה מן פייבש לווייבש. אבל אם לא כ' שם העצם רק הכינוי פייבש. ושינה וכ' ווייבש י"ל פוסל אף דיעבד. ודבריו אלה הם כסברת תשובת מהר"א בן ששון הנ"ל דשם ווידה מעיד ומוכיח על זוהי כו'. והנה מן פייבש לווייבש יש קצת שינוי במבטא בין וא"ו לפ"א וכמ"ש בט"ג בכללים של הב"ש סעיף כ"ב בט"ג שם ס"ק י"ז והוא מדברי הב"ש עצמו בש"נ אות ב' דא"א לכתוב בפולין במקום הפ"א ווי"ן כו' ע"ש. והרי עכ"ז

משמע דהרמ"א מכשיר בזה דיעבד וע' בט"ג אות פ' סק"ה בשם ס"ג דמהרא"ש להכשיר בדיעבד וכ"כ עוד בט"ג בש"א אות וא"ו סק"ג גבי פלק שכתב ולק שאין לפוסלו בדיעבד. וצ"ל מטעם הנ"ל ששם העצם מעיד עליו א"כ כמ"כ י"ל בענין נ"ד גבי בילא דמתקרי ביליא. מיהו יש לחלק ולומר דשם יש עוד טעם משום דבמדינת אשכנז מדברים ווייבש בווי"ן לכן אף במחוזות אשר על נהר וויסלא שמדברים פייבש בפ"א אין זה שינוי כ"כ אם כ' כמו שמדברים במדינת אשכנז ובכה"ג דוקא מהני מה ששם העצם מעיד עליו. אבל ביליא בשני יודי"ן י"ל אין מדברים בשום מקום ע"כ חשוב זה שינוי יותר מפייבש ווייבש לכן אין מהני מה ששם העצם בילא מעיד עליו. ומ"מ זהו חילוק קל. ועוד אפשר גם ביליא זהו ענין כינוי דבילא במקום אחר וע' בס"ש נזכר ביליא בילה או בילא ע"ש. ואפ"ל כמ"ש במרדכי פרק השולח בילא בילתא הרי בילתא הוא שם דנערות של בילא כמ"כ אפ"ל ביליא. מה גם לדברי האומרים ששם בילא שרשו מבלהה כו' כמ"כ י"ל ענין ביליא כו':

קיצור שמ"מ אילו נכתב ביליא לבד היינו אומרים שזהו שינוי ולא נסמוך על סברות הנ"ל אלא בנ"ד לפי שנכתב בילא א"כ הוא מעיד דמ"ש דמתקרי ביליא היינו כמו שאנו קורין וכה"ג כ' בתשו' מהר"א בן ששון גבי כשכתב במקום זויי זוהי דשם וידה מוכיח עליו דהיינו זויי וכן שם אור שרגא מוכיח על ווייבש דהיינו פייבש כו' ברמ"א סס"י קכ"ט וכך י"ל בילא מוכיח דמ"ש דמתקרי ביליא זהו כמו שאנו קורין:

ד והנה לכאורה יש להוכיח לנגד מה שכתבתי ולהחמיר דהנה מבואר בגמרא פרק התקבל (דף ס"ג ע"ב) ההיא דהוו קרו לה נפאתה אזול סהדי וכתוב תפאתה מבואר שם דה"ל חספא בעלמא. מבואר בשינוי אות אחד בטל הגט. ואף שהנו"ן והתי"ו הם ממוצא אחד דטלנ"ת. ובתשו' להרמב"ן סימן קמ"ח הובא ב"י סימן קכ"ה על גט שהי' בשם האשה הנקראת אשטרלה רי"ש קטנה כמו ו' דאם נשאת תצא והולד ממזר כו' וכ"מ בתשו' ריצב"א במרדכי פרק המגרש סימן תמ"ו גבי ומה שקורין בורייש ואנו קורין באורייש כו' ובתשו' מהריב"ל ח"א סימן כ"ט על שם האשה גוייא והי' כתוב בגט גיוייא. משמע דלולי שהאטילאניש דרכם לכתוב גיוייא ה"ל שינה שמו ושמה והגט בטל ותצא מזה ומזה כו' ע"ש ובמכמ"א שע"ד סימן כ"ה הביא בשם חכם אחד בתשו' מהרלנ"ח סימן קל"ב לא יפסול בשינוי השם כ"א כשמשנה משם אחד לשם אחר אבל מכיון שזה השם של גזול אינו שם אחר אלא קיצור א"כ לא יקרא שינוי (משמה גזאלה) שם ליפסל כו'. ומהראנ"ח חלק ע"ז מתשובת הריצב"א הנ"ל וכ"ד הרא"ם ח"א סימן ס"ו דאע"ג דאין שם תפאתה לאשה אחרת כו' וע"כ לא סמך להקל על טעם הזה בשם אירעני שנכתב

ביו"ד יתירה אירייני אע"ג שאין בעולם שם אירייני שיהי' נקרא בהרגש היו"ד כו' עוד כ' דמהר"א בן ששון בתשו' סימן למ"ד כ' דשאני ההיא דתפאתה שהוא חילוק גדול בין מבטא הנו"ן למבטא הטי"ת לכן אע"ג דלא הוי שם לאשה אחרת לא הוי גיטא. וא"כ בנד"ז ג"כ איך נקיל למעשה. ולא דמי לווייבש מטעם הנ"ל. אך נראה לצדד דהנה בב"ש בש"א אות ג' הביא תשו' מהר"א בן ששון סימן למ"ד שכתב בשם מהריב"ל דמדייק מפסקי מהרא"י הנ"ל טעמא דגרשון וגרשום מצינו בקרא דהם תרי שמות מש"ה הוי שינוי אבל אם לא היה בקרא תרי שמות הי' אמרינן דשם השני הוי כמו כינוי כגון גרשון בנו"ן הוי כינוי לגרשום במ"ם אע"ג דניכר במבטא השינוי מ"מ הי' כשר ואמרינן דזהו כנוי ומזה תלמוד לכל השמות עכ"ל. ולנגד זה במכמ"א שע"ד סימן כ"ה הביא שמהרא"ם ומהראנ"ח תופסים במושלם היפך ממ"ש מהריב"ל דמשום שאין שם בעולם כמו אותו השינוי שבגט לא תלינן להכשיר ולומר דהוי כינוי כו'. ובתשו' מהר"א בן ששון סימן ל' שאצלי הוגה מכתיבת יד קדש אאזמו"ר הגאון נ"ע עמש"ש מהריב"ל אם לא היה בקרא תרי שמות כו' כנ"ל. וז"ל זה אינו להכשיר לגמרי אלא שלא היה בטל לגמרי וכל הדרכים האלו בה כו' ע"ש עכ"ל הזהב. כוונתו דמהרא"י ס"ל דשינוי כמו מגרשום לגרשון אילו לא הי' גרשון שם אחר לא היה שינוי הפוסל מדאורייתא רק מדרבנן אבל כיון דתרי שמות הם הגט בטל מדאורייתא. נשמע מדבריו דשינוי כמו מגרשום לגרשון אילו לא היה שני שמות בקרא לא היה חשיב שינוי מדאורייתא כ"א מדרבנן. וגם אין כל הדרכים האלו דבשינה שמו ושמה בה. ושוב מצאתי שכדבריו אלה מבואר בספר שמות בשם מתתיהו בדף נ"ג סע"א וז"ל הן אמת דראייתו מדברי מהרא"י ז"ל נכונה דוקא היכא דנשאת דלא נאמר דתצא וכל הדרכים האלו בה אחר דלא נכתבו בתורה בשני שמות אבל להכשירו בדיעבד אם ניתן ועדיין לא נשאת כו' לכל זה אין ראיה מדברי מהרא"י ז"ל עכ"ל הס"ש שם. ואפ"ל טעם לזה עפמ"ש בש"ע סימן קכ"ו ס"ק ובב"י שם בשם העיטור ומסתברא כל שניכר שהוא ט"ס כו' אין לחוש אלא בגוף שמות הבעלים עכ"ל. א"כ לכאורה היה אפ"ל דאף בגוף שמות הבעלים אינו בטל מדאורייתא כ"א מדרבנן מאחר שניכר היטב שהוא ט"ס ולכן כיון שאין שם אחר נשמע אצלינו כשם השינוי ניכר מאד שהוא ט"ס. ולכן אין הגט בטל מדאורייתא. אך קשה ע"ז דהא גבי נפאתה שכ' תפאתה נק' חספא בעלמא אף שניכר שהוא ט"ס מאחר דאין אשה אחרת שנקראת תפאתה כמו שהוכיח בתשו' הרא"ם מן פרש"י פרק התקבל וא"כ כיון שאין שם אשה תפאתה ניכר שהוא ט"ס וצ"ל נפאתה ואפ"ה נקרא חספא. ויש לומר ע"ז תירוץ שתירץ בתשובת מהר"א בן ששון דשאני תפאתה שהוא חילוק גדול כו' כנ"ל וגם י"ל דאע"ג

שנקרא חספא מ"מ היינו מדרבנן דהא בב"י רס"י קכ"ב כתב דגם פסול דרבנן נק' חספא יעו"ש. ולכן לדברי האומר דכשהשינוי הוא מעט וגם אינו לשם אחר ה"ל רק פסולא דרבנן א"כ בדרבנן היה ראוי לסמוך על הטעמים שנתבאר לעיל אות א' די"ל שאין זה שינוי ועל הטעם שנתבאר לעיל אות ג' דשם בילא מוכיח על בילייא:

קיצור שי"א דשינוי כמו מגרשום לגרשון אילו לא הי' שני שמות אין בו רק פסולא דרבנן א"כ לפי"ז גם בילייא כיון שלא נמצא כן שם אשה אחרת הוא שינוי מדרבנן וא"כ יש לסמוך על ההיתרים דלעיל אות א' ואות ג':

ה אך אף לדעת מהרא"ם ומהראנ"ח דמדבריהם משמע דמשום שאינו שם לאחרת אין להקל וה"ל שינה שמו ממש. עכ"ז הנה גם לדבריהם ע"כ צריך לחלק בין זה ובין מה שמוכח קצת מדברי העיטור שבש"ע סימן קכ"ו ס"כ דכשניכר שהוא ט"ס אין בו פסולא דאורייתא. והחילוק הוא דכאן גבי תפאתה אין שייך לומר ע"ז שניכר שהוא ט"ס ובודאי צ"ל נפאתה דמנלן לומר כן דדוקא גבי זמן שייך לומר שניכר שהוא ט"ס דכשכותב ברביעי בשבת בכך וכך לירח פלוני א"כ כשדילג הריש של ברביעי אין לו פירוש אחר רק ברביעי דמ"ש אח"כ בשבת בכך וכך לירח כו' מוכיח עליו דהיינו ברביעי בשבת. אבל גבי שם כשכותב תפאתה אין ראיה דודאי שמה נפאתה דאף שאנו אין יודעין שיש שם תפאתה דלמא מ"מ נקרא כן אשה זו. וכן גבי שמשון עד"מ כשדילג השין שאחר המ"ם י"ל שמא שמו שמון הגם דאינו מצוי כלל עכ"ז אינו דומה לניכר הנ"ל וראיה מפסקי מהרא"י סימן י"א ואי משום דידוע לנו מבחוץ כו' דע"כ דילוג טעות יש כאן נראה דלא דמי למוכח מיני' ובי' עכ"ל הביאו הב"י והב"ש סימן קכ"ז סעיף י"ג סק"ך. וכ"ש שי"ל כן על נפאתה תפאתה ועוד דעכ"פ לא עדיף מלא כתב שמו כלל מאחר שנכתב בבלבול ובלא כתב שמו הגט פסול מדרבנן או מדאורייתא כמ"ש בש"ע סעיף י"א ובב"ש וג"פ שם. ולפ"ז אף לדבריהם היינו כשלא נכתב רק שם זה אין ניכר ומוכח כ"כ שהוא ט"ס. אבל בנדון דידן בענין שנכתב בילא דמתקרי בילייא ביו"ד יתיר דבכה"ג מוכח היטב שהוא ט"ס כי רצה לכתוב על הרגש היו"ד שאחר הלמ"ד וטעה וכתב שני יודי"ן. א"כ שם בילא מוכיח עליו וגם אין שם בילייא נמצא כלל. וא"כ י"ל שזה חשוב ניכר שהוא ט"ס דהיינו מוכח מיני' ובי' כמו הא דברביעי בשבת כו' דבשבת בכך לירח מוכיח עליו שהוא ט"ס. ה"נ בילא מוכיח על בילייא כו'. וא"כ בכה"ג י"ל לכ"ע אין כאן רק פסולא דרבנן מתרי טעמי. האחד דנכתב שם העיקר בילא. הב' דבכה"ג מוכח שהוא ט"ס ואף שאינו הכרח גמור כמו הא דברביעי בשבת מ"מ כיון שכאן י"ל שאינו שינוי כ"כ כי גם בילייא בשני יודי"ן יש לפרש כמו שנקראת אשה זו ע"כ יש לסמוך על ההוכחה משם

בילא להחשיבו ניכר ט"ס. ועוד דמוכרח הוא ג"כ מבחוץ שהוא ט"ס הכרח גמור דבעל אשה זו המבואר בגט שמו ושם אביו ידוע שאשתו היא בילא. וגם ע"פ שם אביה מוכרח כן. וכשנוסף ע"ז דמוכח ג"כ מצד שם בילא שבגט. יש לדמותו לניכר היטב שהוא ט"ס וגם לא שייך לומר דעכ"פ ה"ל כלא נכתב שמו כלל דהא נכתב שם בילא ודי היה בזה לבד א"כ עכ"פ נכתב שמה וא"כ כיון דלכ"ע בכה"ג אין רק פסולא דרבנן לכן יש לסמוך על הסברא דלעיל אות א' שבדוחק י"ל שאין זה שינוי כלל. וכ"ש לדברי הדיעה דלעיל אות ד' דס"ל בלא"ה כשהשינוי קל ואינו לשם אחר אינו רק פסולא דרבנן וא"כ לדבריהם בנד"ז שיש עוד שני טעמים נוספים מה ששם בילא מוכיח עליו ומה שי"ל שגם בילייא אינו שינוי וא"כ ודאי יש להקל בזה בפסולא דרבנן. וכיון דאף להחולקים על דיעה זו מ"מ גם לדבריהם מצד שני טעמים אלו אין כאן רק פסולא דרבנן לכן בדרבנן יש לסמוך על דיעה האחת במקום עיגון גמור ושעת הדחק כזה וכמו שהקיל אאזמ"ו הגאון ז"ל בשעת הדחק ומקום עיגון באומר אמרו כשיש עוד צד להקל עיי"ש בתשובתו סימן ל"ב. ואין להחמיר משום דהא מדברי העיטור מוכח דבשמו ושמה אין להקל אף היכא שניכר שהוא ט"ס כי זה מפני שי"ל דה"ל כמו לא נכתב שמו כלל. אבל הכא דנכתב שמה בילא כהוגן רק בענין דמתקרי בילייא יש קצת שינוי וגם ניכר שהוא ט"ס מטעמים הנ"ל י"ל שיש להקל. ומ"מ כ"ז דוקא במקום עיגון גמור. אבל כשאפשר להשיג גט אחר אין להקל:

קיצור אף להאומרים דמשום שאינו שם אחר אין שום קולא. עכצ"ל דהוא משום שאין ניכר היטב שהוא ט"ס:

אבל בנד"ז דע"י בילא ניכר היטב דענין דמתקרי בילייא הוא ט"ס. י"ל דיודו דאין כאן פסולא דאורייתא. ובדרבנן אפשר שיש לסמוך גם לדבריהם על היתר דאות א' שי"ל שאין זה שינוי כלל. וגם מדברי העיטור אין ללמוד חומרא. קצרו של דבר לדברי האומר דכשהשינוי אינו לשם אחר אין כאן רק פסולא דרבנן יש ב' טעמים להקל. א' מה שי"ל שאין זה שינוי כלל ב' שבילא מוכיח עליו וניכר שהוא ט"ס. ולדברי האומר דמשום שאינו שם אחר אין שום קולא מ"מ כאן מחמת טעם הב' יודה דה"ל רק פסולא דרבנן. ואזי גם לדבריו יש לצדד להקל ע"פ טעם הא'. או שעכ"פ בדרבנן יש לסמוך על דיעה ראשונה:

ו ועוי"ל שינוי זה דבילייא כיון שאין נמצא שם כזה ומובן דזהו בילא. אלא שיש יו"ד אחת יתירה לא חמור מהשינוי דכתב שם דיהודה לבד בגליל. שלפ"ד התוספות ושאר מפרשים זהו ומודים חכמים לר"מ בשינה שמו ושמה כו' ומבואר בתוספות פ"ב (דף כ' ע"א) בד"ה הא בעינן שמו ושמה דשינוי זה קיל מדין לא כתב שמו כלל. וא"כ כיון

שנכתב ג"כ שם בילא. הרי נכתב שמו ושמה ור"ל מאחר דשם בילייא לכל היותר הוי פסולו כאילו לא נכתב שמה בכלל. וא"כ עכשיו שנכתב שמה בילא הרי הגט כשר. ומיהו יש לחלק דאף שפסול בילייא לא גרע מלא נכתב שמה כלל מ"מ לא מהני מה שנכתב שם בילא. אך הנה הירושלמי פליג על ש"ס דילן בענין אפיך שמיה דלהירושלמי אם כ' אני עם כל שום כשר כמ"ש הר"ן פ' השולח. ולכאורה ראיה להירושלמי מהמשנה דפ' הזורק שינה שמו ושמה. דהתוספות (דף כ' ע"א) הנ"ל הכריחו דמיירי בפסולא דרבנן. והוכרחו להעמיד דמיירי בכתב שם דיהודה בגליל. אבל פשט המשנה מיירי בשינה שמו ממש שינוי גמור. וא"כ קשה דהא ה"ל פסולא דאורייתא ממש. אבל להירושלמי אתי שפיר דכיון שכתב אני א"כ אף ששינה שמו ס"ל דליכא רק פסולא דרבנן אלא דפסול זה החמירו בו ועשאוהו כמו פסול של תורה שתצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה. וכשכתב ג"כ וכל שום ס"ל הגט כשר. ואף דלש"ס דילן אין הדין כן וס"ל דבכה"ג ששינה שמו אף שכתב אני עם וכל שום אינו גט כלל ותצא מזה ומזה כו' ופשיטא דאין להסתפק ח"ו מחמת הירושלמי נגד ש"ס דילן. מ"מ בנד"ז דהשינוי דבילייא קל מאד וגם אפשר שאין זה שינוי כלל ע"כ כיון שכ' ג"כ שם בילא י"ל דגם לש"ס דילן נראה להקל הנה לרווחא דמילתא במקום עיגון גמור כנדון זה אפשר לעשות סניף מהירושלמי. ע"ד שמצרפים בחמץ בפסח לפעמים דעת השאילתות דס"ל חמץ בפסח בששים שאע"פ שנדחו דבריו לגמרי מהלכה עכ"ז לפעמים לאיזו סניף מצרפים סברתו. כמ"ש בד"מ רס"י תמ"ז ובמג"א סימן תס"ז ס"ק ל"ג ובח"י רס"י תמ"ז דלמעשה אין סומכין ע"ז אא"כ היכא דאיכא עוד הרבה צדדים להקל. וכה"ג כתב בנ"י פט"ו דיבמות (דף קט"ז ע"א) גבי אימא בגמלא פרחא אזל דלסניף נקטינהו הביאו בתשובת צ"צ. הרי אע"ג דהא דגמלא פרחא לא מהני אף בד"נ ע"ש עכ"ז כיון שבלא"ה יש טעם נכון דאימא מילי מסר מצרפין ג"ז לסניף עכ"פ. וכמ"כ י"ל בנ"ד לפי מה שכתבנו שמשוה"ד י"ל להקל בזה לכן לסניף לרווחא דמילתא מצרפין טעם של הירושלמי:

קיצור בילייא י"ל לא גרע מלא כתב שמה כלל עפמ"ש התוספות פ"ב (ד"כ) וא"כ כשנכתב בילא ג"כ הרי נכתב שמה. ויש לדחות. מיהו כשיש כמה טעמים להקל יש לצרף הירושלמי שהביא הר"ן בסוגיא פ"ד דגיטין בראשונה היה משנה כו':

ז והנה בתשו' נ"ב מהד"ת חאה"ע סימן קי"ט כ' גבי מאיר לכתוב דמתקרי מייאיר בשני יודין אחר המ"ם כי אצלם דוחקים ומרגישים יו"ד אחר המ"ם כו'. ונראה שמדמה זה לפרידא שיש כותבים שני יודי"ן אחר הרי"ש כו'. ובב"ש בש"א תחלת אות מ"ם כ' וא"צ לכתוב המכונה מייאיר ופי' בט"ג שם סק"א הטעם משום דה"ל כיצחק חקין כו' ותמה

שם על הנ"ב למאי הצריך לכתוב המכונה מייאיר דלו יהי שמרגישים היו"ד ה"ל שם דקטנות יעו"ש. עכ"פ מזה מובן דלולי טעם זה היו כותבין מייאיר בשני יודי"ן אחר המ"ם. משום שמרגישים היו"ד. והיו כותבין דוקא שני יודי"ן ולא יו"ד אחת. וצ"ל הטעם כדי שלא יקראו היו"ד בחיריק מיאיר ע"כ היו כותבין שני יודי"ן שזהו צירי והרגש היו"ד. א"כ לדבריהם גם בילא אחר שמרגישים היו"ד אחר הלמ"ד כמו אצלם גבי מייאיר. אינו שיבוש גדול כ"כ כשכתבו שני יודי"ן. אף שנקודת הלמ"ד דבילא אינו כמו נקודת המ"ם דמאיר. שבמאיר הוא בצירי ע"כ שייך שני יודי"ן כמו גבי פריידא. ובבילא לפי לשונינו במדינתנו פה הלמ"ד הוא בסגול רק שנרגש יו"ד. מ"מ מצאתי גם כשהוא בקמ"ץ כותבין לפעמים יו"ד אחד ולפעמים שני יודי"ן כמו ענין טליא שהוא תרגום של ילד בתרגום ירושלמי פ' וישלח ע"פ הילדים רכים ארום טליא חטיין. ונקוד טליא בקמ"ץ תחת היו"ד. וכן ביואל סימן ב' ט"ז אספו עוללים אייתו טליא ג"כ בקמץ תחת הלמד וכתוב יוד אחד. ובגמרא פ"ק דמגלה (דף ה' סע"ב) א"ר יוחנן כד הוינא טלייא. נדפס טלייא בשני יודין בדפוס אמשטרדם שהוא מוגה. וע' במתורגמן ערך טל (השלישי) ובתלים ל"ז כ"ה נער הייתי טלי הוית כו'. (ולפי הברתינו ענין טלייא דומה קצת לענין ביילייא. מיהו ניקוד הלמ"ד אינו שוה וע"ד שנתבאר לעיל אות א' ההפרש בין ביילייא ובין סאייה דבסאייה הניקוד תחת היו"ד וכ"ה בטליא משא"כ בביילייא וכנ"ל) וכיון דגבי טלייא נמצא לפעמים בשני יודי"ן ואל"ף ופעמים ביו"ד אחד ואל"ף. ופעמים ביו"ד בלא אל"ף כנ"ל. ע"כ גבי ביילייא אין להחליט בפשיטות דהוי שיבוש גמור כשכתב ביילייא בשני יודין ולומר דה"ל שינוי לגמרי. דמאחר שנרגש יו"ד כמו במייאיר א"כ אין זה שינוי כ"כ בשכתב שני יודי"ן. הגם שלכתחלה היה די רק בשם בילא לבד. וכמו גבי מאיר דכ' הב"ש שא"צ לכתוב המכונה מייאיר משום דה"ל שם דקטנות וה"נ י"ל דעיקר שמה הוא בילא אם כן כותבים גם באגרות ושטרות וכן חותמים א"ע הנשים. אך אם זה חשש שמא אינו דומה לשם מאיר שידוע ומפורסם כן מאיר בלי יו"ד אחר המ"ם לכן ה"ל מייאיר שם דקטנות. אבל בילא יש לחוש שמא אינו שם קבוע כמו מאיר. ע"כ חשש לכתוב ג"כ דמתקרי ביילייא. כמו להנ"ב דס"ל גבי מאיר ג"כ לכתוב דמתקרי מייאיר. א"כ לפ"ז אין כאן שיבוש גמור כשכתב ביילייא בשני יודי"ן. מיהו אפשר מייאיר אצלם באשכנז אין המ"ם בצירי אלא כמו אייזיק. והנה בישש"ש בפרק השולח ב סימן ל"א סוף אות א' כתב וז"ל אייזיק כו' בשני יודי"ן ולא כותבין איזק מאחר שנגזר מיצחק שהוא בחירק וכן הא"י קורין כל יצחק איזק לא משגחינן בהו אלא בתר קריאת העברים שהוא עיקר עכ"ל. והביאו ג"כ בט"ג בש"א אות א' ס"ק כ"ח. מיהו בט"ג אות מ"ם סק"א גבי מייאיר

משמע דהברת מייאיר אינו מחולק מן מאיר רק במה שנרגש יו"ד. שם ייבא בגמרא נדה (ט"ו ב') ובפרק ע"פ. שמא פייס. הפייס הראשון. הפייס השני. במשניות פ"ב דיומא הכל בשני יודי"ן מיהו זה דומה לסאייה. החדר והפרוזדור והעלייה פ"ב דנדה בשני יודין בתיבת והעלייה והוא בסגול תחת היודי"ן מיהו זה ג"כ כמו סאייה. התנא רבי פפייס במסכת עדיות (פ"ז) נזכר הכל בשני יודין מיהו במשניות מנוקדים הניקוד פפייס. ומ"מ לא רציתי להקל להלכה למעשה ולא רציתי להורות בה היתר אף שיושבת עגונה חמש שנים עד שאח"כ שמעתי שגם בילייא נקרא שם בילייא בשו"א תחת הלמ"ד ובסגו"ל תחת היודי"ן. א"כ ה"ל ממש כמו סאייה. לכן אם היודין נקראין שם בסגול אין לפסול הגט וכן תיבת קניין נזכר בגמרא ספ"ק דגיטין (דף י"ד ע"א בשני יודין אחר הנו"ן. ובפרק חזקת (דף מ' ע"א) נזכר קנין ביו"ד אחד וכ"ה בפרק יש נוחלין (דף קי"ד ע"א) ובפרשב"ם שם נדפס קניין בשני יודי"ן ועפ"ז דוקא הוריתי היתר למעשה:

להעיר מענין פמליא פ"ב דברכות דף ט"ו ופרק חלק (צ"ט ב') ובמתורגמן כ' שהוא לע"ז מענין פאמילייא דהיינו בני ביתו. ולהעיר מתיבת אנפליא פרק (י"ב) דיבמות חלצה באנפליא ובגמ' (שם) כמה פעמים וכן רפ"ג דגיטין (דף כ"ה ע"א) קטן ואנפיליא. וכן אידליא. וכן געליא. מתתיה. ועב"ש אילישׁ. אילישׁ:

סימן רלה

הגיעני מכתבו השלישי ע"ד הגט שנכתב בילא דמתקרי ביילייא ושם נקרא ביילייא בחיריק תחת הבי"ת והלמ"ד הוא בשו"א והיו"ד הוא בסגול לפי דעת השומעים. ואמרתי א"כ הוא יש להכשיר הגט במקום עיגון כזה. כי בכה"ג שהלמ"ד הוא בשו"א והיו"ד שאחריו בסגול ימצא כמה פעמים בגמרא דפוס אמשטרדם פרופס לפעמים נדפס ביו"ד אחד ופעמים שני יודי"ן כמו תיבת קנין בש"ס פ"ח דב"ב (דף קי"ד ע"א) בגמרא הוא ביו"ד אחד ובפרשב"ם בשני יודי"ן וכן בגמ' פ"ק דגיטין (דף י"ד ע"א) קניין בשני יודין. וכן תיבת ענין אע"פ שבקהלת הוא ביו"ד אחד ענין מ"מ בגמ' פ"ב דגיטין (דף י"ח סע"א) נדפס בשני יודי"ן ג' פעמים ע"ש. וכן שם (דף י"ט ע"א) גבי לעניין שבת. וכן פרק הזורק גט (דף פ' סע"ב) באותו עניין ואף שבמקרא ענין הוא ביו"ד אחד עכ"ז היינו משום שבמקרא יש נקודות אבל בגמ' כותבים בביאור יותר וע"ד מ"ש בגמרא פ"ק דע"ג (דף ט', ע"א) ספרא בצירא תנא תוספאה ופי' מהרי"ט הוא הוא בס"ש דף י"ד סע"ב התנא מוסיף וא"ו או יו"ד או אל"ף להורות על המבטא עכ"ל משא"כ ספרא בצירא שמדקדק בתיבות וכותבן במסורה בחסרון אותיות כדפרש"י בע"ג שם וע' בגמרא ורש"י ספ"ו

דכתובות (דף ס"ט ב') גבי ינחם כתיב וכן טלייא פ"ק דמגלה (דף ה' סע"ב) נדפס בשני יודי"ן ולפעמים הוא בחד יו"ד טליא וכ"ה בתרגום יונתן פ' וירא בפ' דהגר (כ"א ט"ו). ושם פסוק י"ט נדפס טלייא בשני יודי"ן ומ"מ ע"פ רוב הוא בתרגום ביו"ד אחד. א"כ מוכח שבניקוד זה אין שינוי כ"כ בין יו"ד אחד ובין שני יודין (גם בן אין לו. עיין עליו. בגמרא פ"ב דיבמות (דף כ"ב ע"ב) עיין בשני יודי"ן וכן כל עיין שבגמרא ופוסקים. ואנו קורים היו"ד בסגול א"כ אם בילייא נק' הלמ"ד בשב"א והיו"ד בסגול הוי קצת דומה לזה ויש לחלק). והנה ענין שליא במשנה פ"ג דנדה דומה להברת ביליא והוא ביו"ד אחד אחר הלמ"ד. והוא מפסוק בשליתה היוצאת מבין רגליה בפ' כי תבא. אך אין ראיה מהמקרא ללשון לעז כמ"ש בישׁ"ש פרק השולח סימן ל"א בנוסח השמות סוף אות ח' לחלק בין לשון ארמי ובין לה"ק דשם חייא לפי שהוא בלשון ארמי כי רבי חייא עלה מבבל ע"כ הוא בשני יודין ואל"ף לסוף ואי הוה בלה"ק היה ביו"ד אחד מלשון כעת חיה וז"ל חייא בשני יודי"ן ואל"ף בסוף כי הוא לשון ארמי דרבי חייא עלה מבבל גם אי הוה בלה"ק היה ביו"ד אחד מלשון כעת חיה אלא מלשון ארמי והיינו באל"ף וכמ"ש בתלמוד עכ"ל הישׁ"ש. ומ"מ תרגום שואה בתהלים סימן ל"ה ח' הוא שליא בחד יו"ד ובמתורגמן כ' שלייא בשני יודי"ן והתנא ר' פפייס נזכר במסכת עדיות פ"ז ובמסכת נזיר פ"ג בב' יודי"ן והניקוד תחת הפ"א השני בשב"א ותחת היודין קמ"ץ. וא"כ כמ"כ בענין בילייא שהלמ"ד בשב"א והיודי"ן בסגול י"ל שאין זה כ"כ שינוי וגם א"כ י"ל דדומה לסאייה וכן לסאסייה ע' ט"ג בש"נ אות שי"ן בשם גנת וורדים. ואף אם בילייא בשני יודין יוחשב שינוי אף כשהלמ"ד בשב"א והיוד בסגול דעכ"ז צ"ל חד יו"ד כמו פמליא פ"ב דברכות. שליא טליא. וכן אנפיליא במשנה ר"פ מצות חליצה עכ"ז זהו ודאי שינוי קל וניכר שהוא ט"ס. ולא יומשך משינוי זה שינוי הברה רק יתיר יו"ד והרי כתב התוספת במנחות פ"ג (דף ל"ב ע"ב) דכמה חסירות ויתירות יש בגט דיתיהווייין כו' וחסרות כגון למהך. ועיין בש"ע א"ח סימן קמ"ג סעיף ד' בהג"ה אבל משום חסירות ויתירות ופי' הט"ז והמ"א כגון וויי"ן או יודי"ן מליאים או חסירים אבל טעות שנשתנה קריאת התיבה מחמתה כגון כשב כבש אע"פ שיש לו פי' אחד מוציאין אחרת עכ"ל. הרי מחמת חסירות או יתירות וויי"ן או יודי"ן אין משתנה הפירוש. ועיין מזה בד"מ בי"ד סימן רע"ט סק"ג ובשו"ת מהר"מ לובלין סימן צ' אם נכתב רחבה במקום רחבו מוציאין אחרת אף שמצינו ה' לבסוף בחולם הביאו בתשו' מעיל צדקה סימן סמך וז"ל מ"ש הרמ"א שאין מוציאין ס"ת אחרת בשביל חסירות ויתירות היינו מלאים וי"ו או חסרים ודומים אבל מה שנרגש שינויו במבטא הדבור פשיטא דפסול כו' ונוסף ע"ז כתב מהר"מ לובלין כו' עכ"ל א"כ

עכצ"ל חסירות ויתירות שאין מחמתם שינוי במבטא ע"ז אין מוציאין ס"ת אחרת. וכך בנדון שינוי הלז שבשם ביליא ביוד יתיר לא יהיה שיניוי הניקוד כי גם כשהוא בשני יודין יוכלו לקרות בסגול:

סימן רלו

ע"ד האשה שנתגרשה ונכתב שמה בילא. ובמקומכם מדגישים היוד אחר הלמד וקוראים ביליא. רק גרי ביתה והדרים עמה יקראוה בילא כרגיל על לשונם בוואלין בלא הדגשת היוד אחר הלמד. וחושש מעל' לפסול הגט. והוא מקום עיגון קצת:

הנה ניכר ממכתבו שגם במדינתכם אין מדגישין היוד רק כמו במדינתנו. וגם נראה שאין שינוי בניקוד השם מכמו שהוא במדינתנו היינו בילא בצירי הבית. ובסגול תחת הלמד (והיוד הנרגשת קצת). והנה פה בעירנו וכמ"כ מהסתם בכל המדינה כותבין לכתחלה בילא בלא יוד אחר הלמד אף שנרגש קצת יוד אחר הלמד. ונראה דהיינו משום שבכל הסדרי גיטין כתוב בילא בלא יוד אחר הלמד. וכן בב"י סס"י קכ"ט וז"ל ולענין שמות הנשים כתב בקונטריסים שיש לכתוב בילא בגט באלף כו' עכ"ל. ובב"י ד' סלאוויטא דשנת תקס"א כתב כילא בכף והוא טעות הדפוס. כי בספר שמות בש"נ גבי בילה העתיק משם הב"י סס"י קכ"ט בשם הקונטריסים דיש לכתוב בילא בגט באל"ף עכ"ל. מבואר דקאי על בילא ולא על כילא. וכ"כ בד"מ בסדר הגט וכ"כ בש"ע סעיף ל"ד. וע"ש בג"פ ס"ק קל"ו. וכ"כ במהרש"ל בישש"ש פרק השולח סימן ל"א. ובט"ז ובב"ש. ומ"ש מעלתו וז"ל הגם כי בכל טופסי הגיטין הקדמונים כתב בילא מה יושיענו זה עכ"ל. אין דבריו מוכרחים כלל משני טעמים. האחד והוא העיקר משום שקרוב לומר שהחתימה של הנשים הנקראות בילא חתימתן בילא בלא יוד וגם כך כותבין באגרות שלום ובשטרות ובכתובות א"כ מאחר שכן מנהג כתיבת שם זה. שאע"פ שנרגש קצת יוד אחר הלמד עכ"ז כותבין רק בילא בלא יוד. א"כ הרי כתב שמה כראוי ואין זה שינה שמה ח"ו. וכמ"ש בתה"ד סימן רל"ג וז"ל וכל מה שדקדקנו לעיל בכמה דקדוקים אין צריך אלא היכא דלא ידעינן האיך חתם הוא. ובחידושי הרמב"ן פרק השולח (דף ל"ד) ושם ישראל שלהן שהוא חותם בו ג"כ שם גמור הוא והביאו הרשב"א ג"כ שם. ואע"פ שכוונתם שיכתבו שניהם. הכא אין שייך זה מאחר שהכל שם אחד לגמרי. רק בקריאה נרגש קצת יו"ד. שאני. וכעין מ"ש בתוספות (דף ל"ד ע"ב) סד"ה והוא א"נ כשהשמות דומין זה לזה שהכינוי דומה לשם לכתחלה כשר אף בכינוי עכ"ל וע' מזה במכמ"א שע"ד סימן ו' דף מ"ג ע"ב שזה אינו כתירוץ הרא"ש שם. וה"נ בילא ביליא הוי כמ"ש רמ"א סס"י

קכ"ט ליב ליבא. וואלף וואלפא. ע"ז ודאי מהני החתימה וכ"כ בפשיטות בתשובת צ"צ סימן פ"ד וז"ל וכיון שידוע שהם חותמים כך (ר"ל מערקיל בעי"ן אחר המם) ודאי שיש לכתוב כך עכ"ל אף שהשואל כתב שנראה לו שבמדינה זו אין קוראין אותם מערקיל בסגול אלא מרקיל בפתח יעו"ש. ועוד דהכא לא על חתימתה לבד אנו בונים רק על מה שהמנהג כן לכתוב שם זה באגרות ושטרות וכתובות. וקצת דמיון לזה מנוסח הגט שהביא הג"פ סימן קכ"ו סס"ק ל"ה אשר נהגו בעה"ק ירושלים תובב"א. נכתב ירושלם בלא יוד אחר הלמד. אף דהמבטא הוא ירושלים ביוד. א"ו הטעם פשוט כיון דכן הוא בנביאים וכתובים ירושלם בלי יוד וכן נהגו לכתוב כן. א"כ אף שהמבטא ביוד לא איכפת לן כיון דנהגו לכתוב על מבטא זה שביוד לכתוב בלא יוד א"כ נכתב שם העיר כהוגן. אף שבט"ג בלקוטי שמות עיירות ס"ק ט"ז פקפק בזה אולי ט"ס הוא בג"פ לפע"ד אין דבריו מוכרחים כי הרי שם בנוסח הגט כ' אשר נהגו פה עה"ק ירושלים תובב"א הנה הזכיר ירושלים ביו"ד לפי שנקראת כן במבטא ואח"כ תכ"ד בנוסח הגט כ' בלא יו"ד ג' פעמים א"כ ודאי בדוקא הוא והטעם פשוט כנ"ל. ועדיף זה ממ"ש הג"פ סימן קכ"ח ס"ג ס"ק כ"ו בד"ה הרי למדנו חילוק נכון כו' יעו"ש.ועיין שו"ת צ"צ הנ"ל בענין מערקיל מרקיל. זעליק זעליג. פסק לכתוב כמ"ש בסדרי גיטין משום דס"ל דאינו ניכר במבטא לחלק בזה בין סגול לפתח. וכן גבי זעליג זעליק ס"ל שאין מורגש בטוב אם מדברים זעליג בגימ"ל או זעליק בקו"ף. ע"כ אין לשנות ממה שנמצא בסדרי גיטין עכת"ד ג"כ בשם הב"ח. ובב"ש בש"א אות ז' כ' דהס"מ חולק על הב"ח וס"ל לכתוב זעליג בגימ"ל. והיינו משום דס"ל שהמבטא מורה על גימל ולא על קו"ף ולא כהצ"צ. וע' מזה בט"ג שם ס"ק י"ח שהאריך וא"כ להצ"צ והב"ח אפ"ל גם קריאת שם ביליא זה היו"ד שאחר הלמ"ד אינו מבורר כ"כ כמו דס"ל גבי זעליג אינו מבורר שהוא בגימ"ל. וא"כ לדעתו גם גבי בילא אין לשנות ממה שמבואר בכל הסדרי גיטין בילא כנ"ל בלא יו"ד אחר הלמ"ד. אך להס"מ והב"ש דס"ל שנק' מבטא מבורר זעליג בגימ"ל. כמ"כ י"ל שמבורר למבטא שלנו ביליא ביו"ד אחר הלמ"ד. אך גם לו יהי כן מ"מ בנד"ז כיון המנהג לכתוב בילא באגרות ושטרות וכתובות ג"כ יסבור כן לכתוב בילא בלא יו"ד דהא פסק שם ג"כ גבי זעליג שאם חותם א"ע זעליק אין לשנות חתימתו כו'. וכן בתשו' מהריב"ל ח"ג סימן ט' דיש לסמוך על מה שנוהגים לכתוב באגרות ושטרות וכתובות:

קיצור שהמנהג לכתוב בילא בלא יו"ד אחר הלמ"ד שכ"כ בב"י וד"מ ובש"ע ובסדר הגט. וקרוב שכן כותבים וחותמים באגרות ובשטרות. ועוד שקרובים מאד זל"ז. וראיה ממה שכותבין בירושלים בגט ירושלם בלא יו"ד אחר הלמ"ד אף שנרגש מאד היו"ד. גם בתשו'

צ"צ פסק גבי זעליג זעליק אין המבטא מבורר ע"כ לכתוב כמ"ש בס"ג זעליק בקו"ף. ובב"ש שם ס"ל שהמבטא מבורר במחוזות אשר על נהר וויסלא זעליג בגימל. א"כ להצ"צ י"ל גם בילא אין לשנות ממ"ש בס"ג. כי ג"כ אין מבורר היו"ד כערך שאין מבורר הגימ"ל. וגם להב"ש י"ל נחשב מבורר יו"ד אעפ"כ כיון שנהגו לכתוב כן באגרות ושטרות יודה ג"כ שיש לכתוב כן:

ב ולא דמי למה שהחמיר בשו"ת ב"א סימן צ"ד גבי פעסיא חסיא. אם הרגשת היו"ד נרגשת במבטא אזי אם חיסר היו"ד ס"ל דהוי שינוי השם ופסול כיון שהיו"ד היא שרשית בתיבה. וכ"כ בט"ג בש"נ אות פ' ס"ק י"ב. אף שבב"ש שם כ' פעסא בלא יו"ד אחר הסמ"ך כי שם כיון שנכתב פעסא בסמ"ך א"כ בלא יו"ד שפיר מרגישין חסרון מהקריאה יותר ממה שמרגישין חסרון היו"ד בשם בילא ובאמת אם היו כותבין פעשא בשי"ן שא"כ י"ל שי"ן ימנית הי' ראוי להכשיר אף שלא נכתב היו"ד. וכ"כ הט"ג עצמו בש"נ אות רי"ש סק"ג וז"ל ואותו שקורין בשי"ן ימנית צריך לדקדק בשם שעל הרוב אין נרגש יו"ד ואז אין לכתוב יו"ד רק רשא עכ"ל הרי כ' בעצמו דרק כשקורין בסמ"ך אז נרגש יו"ד ע"כ גבי פעסא חסא שחתימתן בסמ"ך. אז נרגש יו"ד ממש במדינתנו פעסיא חסיא. וכדומה שגם חתימת נשים אלו וכתיבה באגרות ושטרות הוא פעסיא חסיא ביו"ד אחר הסמ"ך. כי כאן כשהכתיבה בסמ"ך נרגש יו"ד לפי לשון המבטא. משא"כ אם היה הכתיבה בשי"ן ימנית לא הי' נרגש יו"ד אלא לפי שהכתיבה בסמ"ך צ"ל יו"ד אבל שם בילא הנה הלמ"ד אינו דומה כלל לסמ"ך. ואין נרגש כ"כ יו"ד ממש אחר הלמ"ד ולכן כותבין בשטרות ואגרות בילא בלא יו"ד. ע"כ יש להכשיר כשנכתב בגט בילא. וכן כותבין במחנינו לכתחלה:

קיצור ולא דמי לפעסיא חסיא שפסל הט"ג כשנכתב פעסא חסא. כי אחר סמ"ך צ"ל ודאי יו"ד לפי המבטא. ואם היו כותבים פעשא בשי"ן ימנית היה ראוי להכשיר אף בלתי יו"ד. וכמ"כ י"ל גבי בילא:

ג ועוד י"ל דשם בילא קבוע יותר משמות פעסא חסא כי בילא נזכר במרדכי פרק השולח סימן שס"ח וז"ל וא"צ לכתוב כינוי שהוא קיצור של השם כמו בילא בולתא שמואל מואל צפורה פורה כו'. הרי מזמן המרדכי עד הב"ש שהוא ערך ת"ן שנה נזכר הכל בילא בלא יו"ד גם נז' כמ"כ בסדרי גיטין שבכל המדינות אשכנז וא"י ובמחוזות אשר על נהר וויסלא א"כ מה שעכשיו נרגש יו"ד ה"ל כמו שם דנערות בולתא או בילקא. ואין לחלק דשאני התם דנק' בילא ג"כ רק שקורין לה ג"כ בולתא או בילקא דהא גם כאן החתימה היא בילא ברוב הנשים רובן ככולן. ובמהרש"ל פרק השולח סימן ל"א כ' בילא נגזר מבלהה וכמ"ש בב"ש בש"נ אות בי"ת וע"ש בט"ג סק"ז ובגט פשוט סעיף ל"ד ס"ק קל"ו.

ועמ"ש בתשו' דנכתב בגט שניאור זלמן דוב בער שם ס"ב מהא דאין כותבין שם דנערות ולמהרא"י בפסקיו סימן י"ב גבי שערליין דאף אם נשתכח ונשתקע שם העצם שרה עכ"ז כותבין שם העצם לבד היינו שרה וע"ש הטעם שזהו ע"ד קרי וכתיב שהקרי אינו סותר הכתיב. משום שידוע ששם זה שרה לפעמים וע"פ הרוב נקרא שערליין וא"כ אין הכתיב סותר את הקרי. משום דמתוך הכתיב יובן היטב הקרי. אף שאין נקרא כמו שנכתב. וע"ד מש"ל בשם התוספות (דל"ד סע"ב). לכן גם בענין בילא ביליא כיון דעיקר שם הקבוע מאז מקדם הוא בילא אף שבמבטא אצלינו נקראת ביוד קצת אחר הלמד ביליא. עכ"ז כאן מתוך הכתיבה בילא יובן שזהו ביליא. אחר שלא נמצא כלל שלאשה אחת יקרא בילא בלא הרגש יוד ולאחרת יקראו ביליא בהרגש יוד. כ"א כל הנשים במבטא במדינתנו הם בהרגש יוד קצת. א"כ כשנכתב בילא יובן שזאת היא. מאחר שאין בנמצא אחרת שתקרא בלא הרגש יוד ומ"ש מעל' שהם שתי שמות א' בילא ב' ביליא. לא ידעתי מנ"ל כי זהו נגד הנראה. וכ"כ בתשו' אאזמו"ר ז"ל סימן ל"ט. גם זכר לדבר בגמרא פ"ק דב"ק (דף ו' ע"ב) דנקט לישנא קלילא. ור"ל שממעט האותיות כמ"ש הערוך דקלילא ל' מיעוט הובא בתשו' מהרי"ט ח"ב חאה"ע סימן י"א. וכמו בירושלמי על ר' אליעזר אמרו ר' ליעזר או על ר' אלעזר ר' לזר. וכן ר' אבא ר' בא יעו"ש. כמ"כ י"ל מה שכותבין בילא ומפילים הרגש קצת היוד כיון שאין כאן יוד גמורה ממש רק רפיון לשון המדינה כמ"ש בתשובת אאזמו"ר הגאון ז"ל הנ"ל. משא"כ גבי פעסא פעסיא ניכר השינוי יותר כמש"ל: **קיצור** ועוד שם בילא הוא שם קבוע מקדמת דנא ובכל המדינות. וי"א שנגזר מבלהה ומה שבמדינתנו מדברים ביוד אחר הלמד קצת כיון שאין אשה אחרת שתהיה נקרא בלא הרגש יוד. א"כ מובן שהכל שם אחד. וכמו שאין כותבין שם דנערות משום דהקרי יובן מתוך הכתיב. כמ"כ כאן. וזהו כענין לישנא קלילא למעט מאי דאפשר:

ד ועוד יש לצדד אע"פ שאין צריך. והוא דלכל היותר י"ל שזה שכתוב בילא ה"ל כלא נכתב שמה כלל כיון שאינו מבואר היטב. אבל אינו שינוי גמור מכמה טעמים הא' משום דמוכח מאד דקאי על שם זה. הב' מפני שכן כתוב בכל הסדרי גיטין ראשונים ואחרונים. וא"כ עכ"פ כך היה עיקר שם זה מקדם. ויש לדמותו קצת למ"ש בתשו' דבר שמואל סימן קו"ף בענין יהודית יודיטא. וא"כ אפשר לדמותו קצת למ"ש הריב"ש בתשו' סימן נ"ז גבי הדרה כו'. והנה מבואר בתשו' מהרמ"פ סימן ל"ה המובא בג"פ רס"י קכ"ט ססק"א שיש להכשיר ע"י שכתוב בת פלוני וידוע שאין לאביה בת אחרת ששמה ביליא רק זו. וכ"נ לדעת רי"ו נכ"ד ח"ב גבי דין חניכת אבות עד ג' דורות. אף שהרשב"א בתשו' הובא ב"י סימן קכ"ט חולק ע"ז בהדיא כמש"ש דשמו ושמה בעינן כו' מ"מ הכא שכתב

שמה רק דמחמרינן דה"ל כלא נכתב י"ל אף להרשב"א כשר. וכ"ז רק לסניף ולרווחא דמילתא לבד. ועוד יש טעם גדול להקל כיון ממכתב רו"מ משמע שבמקום כתיבת הגט שפיר נקראת בילא בלא יוד. רק במקום נתינה נקרא ביליא ביוד אחר הלמד. א"כ אין להחמיר כשגם במקום נתינה מובן שזהו שמה רק שחיסרו היוד. דהא מצינו אפי' בשינוי גמור ממקום כתיבה למ"נ התיר הרא"ש פרק השולח סס"י ז' כשאינן יודעים במקום הכתיבה שיש לו שם אחר במקום הנתינה כו'. וצ"ל משום דכה"ג לא תיקן רבן גמליאל. א"כ אפ"ל ה"ה בנד"ז שהוא שם אחד בילא רק שמשתנה הברתו ממקום כתיבה למקום נתינה שבמ"נ קוראים הרגש יוד בין למד לאלף. ע"ז י"ל לא תיקן ר"ג. ואף שיש חולקים על הרא"ש. מ"מ י"ל בנד"ז יודו דהא גם במ"נ יובן שבא ממקום שאין מדגישי' היוד. וכדמשמע במרדכי פרק המגרש סימן תמ"ו בשם הריצב"א והביאו בתה"ד סימן רל"א וע"ז סמך הראנ"ח ח"א סימן ל"ו בגט שכתוב בו אירייני הובא בג"פ סימן קכ"ה ס"ק פ"ב. אף שבמהריב"ל ח"א סימן כ"ט החמיר יש לחלק בין נדון שלו שהיה תוס' יוד לנדון זה שהוא חסרון יוד. ואין דומה חסרון לתוספת כי בחסרון י"ל לישנא קלילא ושאר טעמים דלעיל:

קיצור עוד יש לומר דעכ"פ אין זה שינה שמה רק כלא נכתב שמה. וכה"ג יש מכשירין ע"י בת פ'. ואף להחולקים יש לצדד שהרי נכתב שמה רק שאינו מבואר היטב. עוד צד משום שבמ"כ נקרא בילא בלא יו"ד:

ה הלכך נראה להכשיר הגט. וכבר כתבתי שאצלינו כותבין לכתחלה רק בילא. וכמדומה שאין שום חילוק בקריאת שם זה בין מדינה זו דבייעלא רוסיא למדינת מאלע רוסיא. לכן היוצא מזה הוא אשר אם במחניכם קריאת שם בילא הוא כמו במדינתנו. היינו הבית בצירי והסגול תחת הלמד והיוד. הוא כשר גמור אף שנרגש במבטא קצת יוד אחר הלמד ונכתב רק בילא. אם לא שהקריאה והמבטא במחניכם הוא באופן אחר. היינו ביליא הבית בחירק והלמד בשוא. ע"ד למד דבלהה שבתורה פ' ויצא. והסגול רק תחת היוד. כאשר כמדומה שכן אמר לי איש אחד חשוב ממדינת מ"ר שכן יש קריאת שם בשם. והנה קריאה ומבטא זו רחוק הוא משם בילא. ואפשר זהו שם ביליא שנכתב בספר שמות. ואם כן הוא יש כאן חסרון יו"ד גמור שרשיית בהתיבה כמו יוד דחייא או יוד דפמליא. או יוד דשעיה וסעדיה או דסאייה. ואם כן הוא ודאי צריך לכתוב ביליא אף לעכב. אבל ממכתב רומע"ל לא משמע כן כלל אלא שקריאת שם זה גם במחניכם הוא כמו במדינתינו הבית בצירי והסגול תחת הלמד והיוד כנ"ל. ולכן הגט כשר:

קיצור אם נקרא ביילייא הבית בחירק והלמד בשוא דוגמת למד דבלהה. ואזי הסגול רק תחת היוד אז י"ל היוד מעכב:

סימן רלז

שם האשה דינה טעה וכתב מסדר אחד דינא באלף ע"פ מה שנדפס כן בב"ש בש"נ וכבר כ' הט"ג שם שהוא טעות הדפוס וצ"ל דינה. איך הדין דיעבד:

הנה בתרגום פ' ויצא כתב ג"כ וקרת ית שמה דינה. א"כ שם שהוא בלה"ק אף בתרגום אין לשנותו כלל. אף שדינה נמשך ממה שדנה דין בעצמה ובלשון תרגום לשון דין הוא באלף כאומרים דינא דמלכותא דינא מ"מ אין זה שייך כלל לשם דינה ולכן צריך לכותבו ג"כ בלשון תרגום כמו שנק' בלה"ק. וע' בג"פ סס"י קכ"ט ס"ק קל"ה גבי והרב המחבר ספר שמות בשם פירלה תירץ כו' אמנם מתוך דברי מהרי"ט משמע דגם לענין ה"א או אל"ף כו' ע"ש דמהתרגום דדינה יש ראיה למהרי"ט. הגם שאינו ראיה גמורה. דבשם לה"ק אף הס"ש יודה דיש לכותבו בה' לעולם ולא נחלק רק בשמות שהן בלעז יוני וכה"ג ע"ש. ויש לדמותו למה שהביאו הב"ש והג"פ שו"ת מהריב"ל בשם מתתיה שכתבו באל"ף דהכשיר בשעת הדחק כשהבעל הוא בארץ מרחקים אף ששם מתתיה איתא בעזרא ובד"ה בה' לסוף. והיינו משום שאין שינוי במבטא ונסתייע בזה מפסקי מהרא"י סימן י"ד. והוא במהריב"ל ח"א כלל ד' סימן כ"ד. ובספר שמות הקשה על ראייתו ממהרא"י דאינה ראיה כלל ומ"מ אח"כ כ' ליישב דשפיר הוי סמך. ומ"מ הביא דברי גדול אחד שפוסל ביהודה שכתב יהודא. וכ' לחלק ביניהם משום דיש נוהגים לחתום מתתיא באל"ף לכבוד השם כו' כהובא בג"פ סעיף כ"ד ס"ק קי"ט. ומ"מ אח"כ העלה דגם שם יהודה אם כתב באל"ף לבסוף יהודא יש להכשיר בשעת הדחק. והג"פ ס"ק קל"ה כ' ג"כ שבשמות שהן בלה"ק דכתב בהן אלף במקום ה' יש להחמיר טפי ואין להקל אלא במקום עיגון ושעת הדחק עכ"ל. והיינו משום שכן הבין הב"י בדברי הקונדריסין והם ממהרא"י ומזה קצת ראיה להס"ש דראיית מהריב"ל מפסקי מהרא"י אינה ראיה. וגם הב"ש בשם מתתי' כתב ולכאורה נראה בשמות כאלו יהודה ושרה כו' וחתם עצמו כך בה"א ונכתב בגט באל"ף הוי שינוי אפילו בדיעבד ושעת הדחק ואם א"י איך חתם עצמו כשר בעת הדחק או בדיעבד עכ"ל ועיין בגמרא פרק אין מעמידין בהמה (דל"ב סע"א) איבעית אימא גודא לחוד וגודא לחוד. הרי משום שינוי מאלף לעיי"ן י"ל דהוה שם אחר לגמרי. הגם שג"כ אין שום שינוי במבטא כלל לפי הברתינו שעל סגול לסוף כותבין אלף כמו עיי"ן וכן היה אצלם כמו רבא רב אדא. ויש לדחות דאפשר הם היו קורין כאשר

אל"ף לסוף הברה אחרת מאם עיי"ן לסוף. ומ"מ נראה בנ"ד ששם דינה חותמי' א"ע כל הנשים ה' לסוף. א"כ אם זו חותמת א"ע ג"כ. הרי החמיר הב"ש אפילו בדיעבד ושעת הדחק. ולהג"פ נראה ודאי אפילו א"י חתימתה יש להצריך גט אחר. והתורת גיטין סימן קכ"ט כ' דהעיקר כהג"פ:

ומ"מ אם הוא מקום עיגון אפשר שיש לצרף מ"ש בג"פ רס"י קכ"ט סס"ק א' בשם תשו' מהרמ"פ סימן ל"ה להכשיר בשינוי כעין זה ע"י שכתב בן פלוני כו':

סימן רלח

ע"ד הגט ששם האשה הנקראת מירל הריש בסגול ונכתב מיריל בשני יודין היינו גם בין ריש ללמד נכתב יוד. הנה בג"פ סימן קכ"ח רסק"ג דפי' שינה שמו אין ר"ל דוקא שבמקום ירושלים כתב לוד אלא אפילו טעה בשם העיר ושינה כו' והאריך וכן מבואר בתשו' להרמב"ן סימן קמ"ח בשם האשה אששראלא ובריש קטנה כו' וקראוהו במקום נתינה וי"ו אף שבמקום כתיבה הי' נקראת רי"ש עכ"ז פסק שפסול ואם נשאת שהולד ממזר כו' ע"ש הובאה בב"י סימן קך"ה סד"ה שאלה לא"א ז"ל. וכן מבואר במרדכי פרק המגרש סימן תמ"ו בענין שם העיר ומה שכ' בורייש ואנו קורין באורייש כו' ולא צידד להקל רק משום שי"ל שאין כאן שינוי כלל. והדברים ק"ו לשמו ולשמה. וע' תשו' מהריב"ל ח"א רס"י ך"ט. ומהתוספות פרק הזורק (ד"פ ע"א) ד"ה שינה. לא שינה ממש כו' אלא כו' ויש לדקדק אמאי לא נקטו כה"ג דתשו' להרמב"ן הנ"ל שהשינוי רק באות א' אלא ש"מ דזה ג"כ חשוב שינה ממש. וכן מבואר בש"ע סימן קכ"ו ס"ך דבטור שם ובג"פ אין לחוש אלא בגוף שמות הבעלים הרי בשמות הבעלים פסול בדילוג אות א' אף שמכירים סגנון הדבר. ובנ"ד ג"כ יתיר אות יו"ד שעי"ז ישתנה הנקודה מסגול לחיריק ולפעמים היו"ד משמש גם במקום צירי כמו בשם פרידא וכן בשם אישקופיא שקריאת האל"ף בצירי וכן בליפאנטו וכותבין יו"ד כמבואר בג"פ סימן קכ"ח סק"ג סד"ה איברא דדברי. אבל על סגול ודאי אין היו"ד משמש. וא"כ יש כאן שינוי הנקודה מסגול לחיריק וזה ג"כ ה"ל שינוי גמור אע"פ דליכא אשה אחרת שנק' כן בחירק או בצירי כדמוכח בתשו' להרמב"ן הנ"ל. וכן מבואר בהדיא בג"פ שם בד"ה וראיתי בתשו' מהריב"ל בגט שנכתב בת שלמה טרנטה והכינוי של אביה היה טראנטו בחולם שמהרי"ט לא הכשיר רק משום שבלשון ערב כל מלה שהיא בחולם כותבין ה"א בסופה וכן מצינו בתורה אוסרי לגפן עירה. ומהרח"ש חלק עליו לפסול. הרי מדברי שניהם מבואר דבשינוי גמור מחולם לסגול פסול. וה"ה ממש בנ"ד דהוי שינוי הסגול לחיריק או לצירי. ושם לא היה

רק בכינוי של שם אביה ושם אביה נכתב כראוי כ"ש הכא דהוא בעיקר שם האשה. וכ"מ ממ"ש בש"ע סס"י קכ"ט סעיף למ"ד בענין בנימין ובג"פ שם סס"ק קכ"ח ובב"ש בש"א בנימין שכתב מלא כשר כיון דמבטא הוא כאילו היה מלא מזה מובן שבנד"ז שיש שינוי במבטא פסול. וכ"מ שם בש"ע סעיף ל"א גבי ירחמאל דדוקא אם החזיק כו' ודחק בלשונו החירק כך כותבין. ובג"פ שם ס"ק קכ"ח ואם נודע ששמו ירחמאל חסר יו"ד וכתבו בגט ירחמיאל מלא יו"ד יראה מתוך תשו' מהרי"א הנז' דהגט פסול עכ"ל. ע"כ מכל הלין טעמי נלע"ד שא"א להכשיר הגט בשום אופן:

סימן רלט

ע"ד האשה מירל שנכתב בגט מיריל ביו"ד גם אחר הרי"ש וניתן הגט:
הנה גבי זעמל כ' בס"ש וז"ל זעמל כ"כ בז"מ אכן בדמש"א כ' זעמיל יו"ד בין מם ללמד כו' עד הא קמן דזעמל משפטו חסר יו"ד אם לא שמדגיש המם בחיריק אז יש לכתוב ביו"ד וכדלקמן בשם לעמל לעמיל. אמנם הברת קריאת הלשון הוא בלי הדגשת המם בחיריק כמבואר מעצמו לכן הוא זעמל חסר יו"ד עכ"ל וכ"כ בב"ש בש"א אות ז' וז"ל זעמל מסתמא בלא יו"ד אם לא שדוחקים המם בחיריק עכ"ל הרי מבואר דאף אם נקרא בחיריק כל שאין מדגישין החיריק כותבין בלא יו"ד. וכ"כ הס"ש בשם לעמל וז"ל וכ' הדמש"א לפעמים מדגישין החיריק וקורין לעמיל ביו"ד וכה"ג כ' הרב מוהר"י חיות ז"ל לעמל לעמיל חד חסר יו"ד וחד מלא יו"ד ותלוי באם מדגישין החיריק כאשר כ' הדמש"א נר"ו עכ"ל. והנה כמ"כ בנ"ד שם מירל ודאי יש לכתוב חסר וכמ"ש בב"ש בש"נ אות מם. וכן הדעת נוטה דהא אין כאן חיריק גמור שיכתוב יו"ד. והרי אף במקום שיש חיריק גמור עכ"ז כותבין בלא יו"ד וכנ"ל בענין זעמל לעמל. וכמו דוד בש"ע סימן קכ"ט סכ"ו. ואע"ג שנמצא בד"ה דויד ביו"ד הרבה פעמים מאד עכ"ז הסכימו הפוסקים לכתוב דוד בלא יו"ד לכתחלה מטעם שבספר תלים נכתב חסר. כ"ש הכא שבס"ג נכתב מירל רק בלא יו"ד. מנלן לכתוב ביו"ד. כ"ש שכאן במירל אין זה חירק ממש תחת הריש. ואף שבב"ש שם דפוס פיורדא נכתב שם בש"נ אות מם גבי כתוב בתשו' מהר"מ לובלין סימן ל"ט מיריל ביו"ד אחר הריש ג"כ. וכן הוא ג"כ בב"ש שנדפס בווילנא והורדנא. וכ"ה ג"כ בס"ש בעובדא דתשו' מהרמ"ל בד"ה מירוש. אך שם בס"ש בעובדא הנ"ל כ' פ"א מיריל ופעם ב' מירל בלא יו"ד. ובב"ש הנ"ל נדפס בשני הפעמים מיריל. אך בטיב גיטין בהעתקתו לשון הב"ש בש"נ אות מם נדפס הכל מירל בלא יו"ד. ולע"ד שבמכוון הגיה כן. דלא יסתור למ"ש הב"ש לעיל מיני' מירל בלא יו"ד. ובדקתי בגוף שו"ת מהר"ם לובלין

סימן ל"ט והנה שם ג"כ נזכר מירל רק בלא יו"ד וא"כ כן העיקר. וראיה ג"כ משם גיטל דכתב הב"ש ריש אות ג' מסתמא בלא יו"ד. וכ"כ בס"ש גיטל ולא יכתוב גיטיל ביו"ד כו'. ומ"ש הב"ש שם גוטיל מסתמא ביו"ד לא משמע כן בישו"ש פ' השולח סס"י ך"ה שכ' להפך וז"ל ואין כותבין גוטיל ביו"ד עכ"ל. והנה בש"א סוף אות זיין גבי שם זנוויל כתב הב"ש ומן הסתם ביו"ד והט"ג שם חלק ע"ז שאין לכתוב יוד שהרי אין מדגישין החיריק כו' וסס"ק י"ח גבי זעליג כתב הטעם דכותבין ביוד מחמת רגילות החתימה שחותמין זעליג ביו"ד כו'. והנה עכ"ז בדיעבד אם כתב יוד גם במקום שאין מדגישין החיריק אך כשברור שהנקודה חיריק נ' דכשר הגט וכמו גבי זעליג דכתב הט"ג בש"א אות ז' ס"ק י"ח שאין מדגישין החיריק ועכ"ז כותבין לכתחלה ביו"ד מחמת רגילות החתימה שרגילין לחתום זעליג ביוד אחר הלמד ועד"ז כ' באות יו"ד סק"מ גבי יאיר וז"ל ונראה דבזה אע"פ שאין מדגישין החיריק יש לכתוב ביו"ד כיון דשם יאיר המוזכר בתנ"ך הוא ביוד עכ"ל ואף שהפוסקים גבי הילל שכ' ביוד שהכשירו כ' עוד טעמים והיינו שהם לא הכשירו כשכתב החסר מלא כמו הלל הילל דוד דויד רק משום שאין שום שינוי מחמת השינוי במבטא אבל מחיריק קטן להדגשת החיריק יש קצת שינוי כו' מ"מ נ' להקל דיעבד בשעת הדחק משום שי"ל שגם כשנכתב השם ביוד יקראהו כמו שהוא באמת. ועיין בג"פ ס"ק קכ"ח דלא פסל רק בירחמאל שבמקרא הוא בשוא ולא בחיריק כלל. אבל בנד"ז הנה לפי מבטא לשון מדינתנו שם מירל אין נרגש חירק בהרי"ש. כ"א כמו סגול. וכמו תיבת גורל למי שאינו מדקדק לומר כמ"ש בתנ"ך גורל בקמץ תחת הריש. כ"א אומרים גורל בסגול תחת הריש. אע"פ שאין זה כפי האמת עכ"פ בלשון העולם אצלינו נקרא הריש בסגול ועד"ז ממש ההברה אצלינו בשם מירל וכן בשם בערל וכן פערל (ר"ל הלעז של מרגליות לא שם האשה) וכן שם איסרל הידוע בש"א אות א' הכל נקרא הריש בכעין סגול ממש לא בחיריק ולא בצירי. ואף שגבי גורל זהו שבוש מ"מ הרי מצינו כה"ג שכ' מהרא"י בתה"ד סימן רל"א לפי לשון בני אושטרייך שרגילין לקרות יוד בראש התיבה בשבא כמו בחיריק כדלקמן אף שזהו שבוש כו' מ"מ עכ"פ קורין כן. ועד"ז ממש נקרא בלשון העולם גורל בסגול אף שזהו שבוש גמור וכן שם מירל נק' כן אצלינו ועל זה אין שייך כ"כ לומר שהוא שבוש. וזהו שכתבתי במכתבי הראשון לכבודו בזה הלשון ע"ד הגט ששם האשה הנקראת מירל הריש בסגול ונכתב מיריל בשני יודין כו'. ורומע"ל דימה וחשד שהר"ר אברהם דמחניכם כתב לי כן שנקראת בסגול. וע"כ חרה לו עליו שכתב לא כפי האמת שבמחניכם וסביבותיכם אין קורין כלל מירל בכעין סגול אלא כעין חיריק קטן עכ"ד. והאמת שהרב הנ"ל לא כתב במכתבו כלל שנקראת בסגול אדרבה

ממכתבו ג"כ משמע שנוטה לחיריק קטן כמ"ש רומע"ל רק כ' שהיוד הוא יתיר. ובצירוף עוד ריעותות שבו כמו מרחשוון בשני ווין גם בתיבת באבראוויקוט נפסק היו"ד שעל גבי האלף מגוף האות בהפסק הנראה לעינים. גם בווי"ן אשר דינם להיות בגט ארוכות משאר ווין ובגט זה יש מהם שלא נתארכו. ועפ"ז כתב לפסול הגט. רק אני מעצמי כתבתי כן מפני שבמדינתנו אין נרגש כלל חיריק תחת הריש בקריאת שם זה. דמיתי מהסתם כמ"כ במחניכם. ואעפ"כ אף לפי לשון מדינתנו אפשר היה להכשיר הגט במקום עיגון גמור מפני שבשמות כאלו הדומים ממש למירל נמצא בב"ש שנכתב ביוד אחר הריש כמו גבי בעריל בש"א אות ב' כתב בעריל ביוד אחר הריש מסתמא. ובעריל שוה ממש להברת מירל. אמת שהט"ג שם ס"ק כ"ז כ' דלא מכרעא ליה הך מילתא לכתוב ביוד. ועד"ז כ' עוד הב"ש בש"נ אות פ' גבי כ' מהרש"ל מרגליות ושם פעריל כו' הזכיר שם הרבה פעמים פעריל הכל ביוד אחר הריש אמת לעיל מיניה כ' פערל בלא יו"ד. אמנם גבי איסרל כ' בלא יו"ד. והנה הגם שהב"ש גבי בעריל פעריל י"ל לא כתב כן רק לפי לשון מדינתו שהיה נרגש חירק. מ"מ הנה בתשו' צ"צ סימן פ"ד גבי מערקיל כ' דהאמת הוא מי ששומע את חבירו שמדבר מערקיל אינו מרגיש אם מדבר בסגול או בפתח כו' לכן כיון שנמצא בסדר גיטין שיש לכתוב מערקיל בעיי"ן אין לשנות ונסתייע ע"ז מדברי רבו הב"ח יעו"ש. וכך י"ל בנד"ז גבי מירל אף אצלינו אינו ברור כ"כ שהוא בסגול דוקא ע"כ בדיעבד אפשר יש להכשיר אם נכתב מיריל ביו"ד כמו שנמצאו שמות כאלו כן בב"ש כנ"ל בשם בעריל פעריל ומיהו הב"ש בש"א אות זיין הביא מ"ש הצ"צ בשם הב"ח וכ' שם שהס"מ חולק על הב"ח ואעפ"כ באות מם גבי מערקיל כ' בשם הס"מ מערקיל דכותבין בעיי"ן אף שקורין בפתח. והט"ג תמה ע"ז. ואפשר צירף לדעת הב"ח מה ששם אבינו יעקב הרי היו"ד בפתח ואחריו עיי"ן. [עי' מפתח] ע"כ כיון שנמצא כן בלה"ק לא רצה לשנות ממה שנמצא השם בסדר גיטין. דכיון שזה השם נמצא כן בס"ג ויש מקום לקרותו כמו שנכתב אף היכא שנקרא בפתח ע"כ לא רצה לשנות. ודוחק הוא. עכ"ז בנ"ד אפשר יש לצרף מה שבלה"ק מצינו יו"ד משמש בלשון סגול ג"כ כמו בתיבת דבריך ביהושע סס"י א' שהריש בסגול ונכתב אחריו יוד. וכן בשופטים סימן י"ג י"ב. ובש"א ט"ו כ"ד וכהנה רבות. וכן באסמיך. פ' תבא. אוררך ארור ומברכיך ברוך. פ' תולדות. אשריך ישראל ס"פ הברכה. וכן ישבח מעשיך וגבורותיך יגידו. נוראותיך. ומבלעדיך. אלא דא"כ גבי קמץ נמי מצינו פעמים רבות כמו שבא יו"ד אחר קמ"ץ כמו ורחמיו על כל מעשיו. רצון יריאיו. אוהביו. לכל חסידיו. לשמור חקתיו מצותיו משפטיו ועדותיו. וכהנה רבות. אלא שע"פ דקדוק אין היו"ד בא בכה"ג אחר הסגול והקמץ רק בשביל רב

שיהיה במשמע לשון רבים אבל אינו שייך כלל לענין הנקודה כו'. ועל הנקודה אינו משמע רק בציר"י וחירי"ק וכ"ש בלשון לעז שהפוסקים כתבו רק שהיו"ד משמש במקום תנועת החירי"ק והציר"י כמ"ש במכמ"א שע"ד סימן כ"ה ובשא"פ. גם ראיתי בג"פ סימן קכ"ח סק"ג בד"ה כ' מהר"ר אהרן. שכתב יראה לי דאין למידן מלה"ק ללשון לעז לענין מלא וחסר כו' ובנ"ב תניינא סימן קט"ז לענין פרגא שכותבין חסר האל"ף בין ריש לגימל כ' ולפעמים גם בלה"ק מלות קמוצים שבאים בחסרון האל"ף לכן אין כותבין פראג עכ"ל הנה הביא ראיה מלשון הקדש ללשון לעז. ובמחכ"ת אשתמיטתיה דברי הג"פ הנ"ל. ומ"מ כיון שלא נשמע כלל חילוקים בשם מירל גם כאן שתהיה אשה נקראת בסגול ואשה נקראת בחיריק כ"א הכל שוים בשם זה איך שהונח ע"כ היה אפשר להכשיר במקום עיגון כשנכתב מיריל ביוד אחר הריש ג"כ אף במדינתנו ועיין בט"ג בש"א אות זיין סס"ק כ"ג גבי זנביל בבית מ"ש כיון דאין מצוי כלל מי שיהיה נקרא בבית כו' ע"ש. ומ"מ למעשה היה צ"ע בזה ועיין גבי העשיל כ' הב"ש לכתוב ביו"ד והוא הברה א' עם מירל. מיהו הט"ג שם באמת גמגם על זה היו"ד:

אך במדינתכם לפמ"ש רומע"ל שנקראת מיריל בחיריק קטן א"צ לכל זה. דבחיריק קטן אף שא"צ יו"ד מ"מ דיעבד לכאורה יש להכשיר כנ"ל. אך הנה במכתבו הראשון של רומע"ל כ' וז"ל השם נקראת בחירק נחטפת רק שאין דוחקין את היו"ד ואין ניכר היטב אם היא נקראת בחירי"ק או בצירי כי הריש נחטפת וע"פ הרוב נוטה יותר לחיריק מלצירי אבל לקרותה בסגול אין גם אחד שיקראוה כן עכ"ל א"כ לפ"ז אין כאן חיריק ברור וגם לא צירי ברור. והנה גבי צירי כ' הג"פ ב סימן קכ"ח סק"ג ד"ה כ' מהר"ר אהרן דלא תבא יוד אחר צירי אלא אם תהיה היו"ד במלה שרשית כו' ואני בעניי יראה לי דאין למדין מלה"ק ללשון לעז כו' ע"ש. והנה גבי כסלו שהלמד בצירי פסקו לכתוב בלא יו"ד ואעפ"כ הכשירו דיעבד כשנכתב ביוד ובראיית תה"ד סס"י רל"ג שהתרגום של כסליו ביו"ד אמת משלו אין ראיה דגם בעברית כתיב שליו ביו"ד בירמיה מ"ט ל"א ובאיוב כ"א כ"ג שליו ע"ש ובת"י שלנו בזכריה סימן א' כסלו חסר. אכן משליו לכאורה יש ראיה למיריל אילו נקראת בציר"י דדיעבד שנכתב יו"ד שפיר דמי. ובכמה מקומות היו"ד משמש במקום ציר"י בלה"ק בתיבת ואיך נגנוב ואיך ישמעני. אין זה כ"א. ואיש אין בארץ ודומיהן. הן אמת בשם יאר פסק הס"ש והב"ש בש"א סוף אות יוד דאם נקרא בצירי יכתבו חסר בלא יוד רק אם נקרא בחיריק יכתבו יוד. וכן פי' הט"ג שם סק"מ אלא שכ' דאם נקרא בשוא יכתבו ביו"ד אלא שדבריו אלה צע"ג לפע"ד כי הנה גבי מי ששמו ירחמאל וכתב בגט ירחמיאל ביוד דפסק הג"פ ס"ק קכ"ח מדברי מהרא"י דהגט פסול.

והתם גם כשנקרא ירחמאל בלא יוד היינו בשוא תחת המם כמ"ש בד"ה א' סימן ב' כמה פעמים. מזה ברור דאם במקום שצ"ל שוא כתב יוד פסול. ועפ"ז תמוה לי מ"ש הט"ג בש"א סוף אות יוד ס"ק מם גבי יאר דכתב הב"ש וז"ל כ' בס"ש אם נקרא האלף בחיריק כותבין י' אחר האלף ואם לא כותבין חסר עכ"ל וע"ז כתב הט"ג וז"ל ומ"ש ואם לאו כותבין חסר ר"ל דהיינו שקורין האלף בצירי אבל כשקורין בחיריק או אפילו בשוא תחת האלף כותבין ביוד כמבואר בס"ש עכ"ל. ואם כדבריו אמאי כששמו ירחמאל בשוא על המם וכ' ירחמיאל פסול. הלא לדבריו גבי יאר כשהאלף בשוא כותבין לכתחלה יוד אחר האלף א"כ אמאי גבי ירחמיאל יהיה פסול אף דיעבד ע"כ נ' ודאי במי ששמו יאר בשוא וכ' יאיר ביוד דפסול. ומ"ש כן בשם הס"ש הרואה בס"ש שם יראה שעל כרחך ט"ס יש שם. וז"ל הס"ש יאר כתוב בזכרון משה יאר בלא יוד ואמר לי מורי שכך היה מקובל המגרש שנתנו לו כך בשעת מילתו אבל בסתמא פשיטא דכתבינן יאיר מלא יו"ד ע"כ. וכ"כ מהר"י חיות ז"ל ג"כ. ונראה דזהו להברת לשון האשכנזים דלמי שנקרא בשם יאיר כותבין בצירי או בשוא תחת האלף וליאר בצירי. א"כ הכל תלוי האיך נקרא אם הוא נקרא בצירי נראה אפילו בלתי קבלת אבותיו כותבין יאר בלא יוד ואם נקרא בחיריק תחת האלף כותבין יאיר ביוד באמצע כנלע"ד עכ"ל. וע"כ יש כאן ט"ס דאיך כ' דלמי שנקרא בשם יאיר (דהיינו ביוד אחר האלף) כותבין בצירי. ואח"כ כ' וליאר בצירי כו'. א"ו ע"כ ט"ס הוא ואין ללמוד מזה. ולפע"ד כך צ"ל דלמי שנקרא בשם יאר כותבין בצירי או בשוא תחת האלף וליאיר בחיריק. וכן בתורה נמצא יאר בצירי בלא יוד יאר ה' פניו בפ' נשא. יאר פניו אתנו תלים ס"ז ב'. ויאיר ביו"ד לא נמצא רק על חיריק פתח דבריך יאיר תלים קי"ט ק"ל. ולילה כיום יאיר שם קל"ט י"ב. וכ"ה שם יאיר בן מנשה ס"פ דברים. ויאר בשוא תחת האלף לא נמצא כלל בתנ"ך ומנלן לחדש דיאר בשוא יכתבו יוד יותר מבצירי תחת האלף הרי אדרבה נהפוך הוא על צירי מצינו יוד כמו תיבת איך שהוא בצירי האלף ואחריו יוד. ואיך נגנוב מבית אדוניך בתורה ס"פ מקץ. ואיך ישמעני פרעה ר"פ וארא. וכן תיבת אין. שרי עקרה אין לה ולד ס"פ נח. ואיש אין בארץ בפ' וירא י"ט ל"א. אין זה כ"א בית אלקים ר"פ ויצא. וכן תיבת בין. בין הערבים תאכלו בשר בפ' בשלח וכמוהו. וכן תיבת שרי אלפים. הרי. כהררי אל. עולמי עד. אלקינו. לבני דדיהן ס"פ מסעי. היטב. היטיבו כל אשר דברו פ' ואתחנן. וכמוהו רבים. אשרי יושבי. דברי. מעל צוארינו. ואעפ"כ גבי יאר פסקו דאם נקרא בצירי תחת האלף צריך לכתוב בלא יוד. א"כ מכש"כ כשנקרא האלף בשוא שצ"ל בלא יוד. דומיא דירחמאל. ורק אם נקרא האלף בחיריק כותבין יוד וכן משמעות הב"ש. ודלא כהט"ג שלא הרגיש שיש ט"ס

בס"ש כאן. ואין לתרץ דברי הט"ג ע"פ מ"ש בתה"ד סימן רל"א דאיכל קרוב הוא ליחיאל לפי לשון בני אושטרייך שרגילין בכמה מקומות לקרות בראש התיבה יוד בשוא כמו בחיריק עכ"ל דא"כ דשוא קרוב לחיריק לכך יש לכתוב יוד דבאמת זה אינו שהרי לא כתב כן רק לפי לשון בני אושטרייך ואף גם זה רק על קריאת אות יוד בשוא וכשהוא בראש התיבה משא"כ הכא גבי יאר דהשוא באות אלף ובאמצע התיבה:

קיצור (**גבי** יאר אין כותבין ביוד אחר האלף אא"כ נקרא בחיריק אבל אם האלף בצירי או בשוא כותבין בלא יוד ואם כ' יוד נ' דפסול. ודלא כהט"ג שכ' בשוא לכתוב יוד. ולא הרגיש שיש ט"ס בס"ש כאן):

ומ"מ אין ללמוד משם יאר לנדון זה דשם מיריל שאף אם נקרא הריש בצירי יצטרכו לכתוב ג"כ בלא יוד דוקא דהתם שאני דתיבת יאר בצירי נאמר בתנ"ך בלא יוד ע"כ אין לכתוב יוד. ועוד כיון שם יאיר בן מנשה שהוא בחיריק הוא ביוד א"כ אם מי ששמו יאר בצירי יכתבו ג"כ ביוד יבואו לטעות ולקרותו יאיר בחיריק. ועיין בתשו' מ"ב סימן קי"א לענין מילכה מלכה ואף החמ"ח יודה כאן דהתם שאני שגם מלכה המם בחיריק נכתב בתורה בלא יוד אבל גבי יאר בצירי שנכתב בתורה בלא יוד אם יכתבו ביוד י"ל שיהיה שינוי שיהיה נק' יאיר משא"כ בשם מירל דהוא שם לעז ולא כתיב באורייתא שפיר י"ל שאם נקרא הריש בצירי שיכתבו ביוד כמו שם פרידא ושם ליב. ועכ"פ דיעבד שפיר דמי. אך לפי שאין הקריאה מבוררת לא חיריק גמור ולא צירי גמור אפשר יש לחוש דגרע קצת טפי מצירי ודאי או חיריק ודאי. ויותר נראה דאין לחלק. ולכן נראה דאם היה טורח להשיג גט אחר היה נראה להקל לסמוך על גט זה. ואף שיש בו עוד פקפוקים. הנה הא דמרחשוון נכתב בשני ווין י"ל שאינו פוסל דיעבד וכן שאר הריעותות. אבל בנד"ז שכתבו הרבנים מוהר"ר אברהם נ' ומוהר"ש נ' שכעת הובא למחניכם עוד מהבעל גט שני בלי שום ריעותא א"כ נראה שצריך ליתן גט השני כדי לצאת כתיבת שם מירל כמו שנכתב בסדר גיטין שמצינו שהקפידו ע"ז הב"ח והצ"צ בתשו' סימן פ"ד שלא לשנות ממ"ש בסדר גיטין כשאין הכרח לשנות ואף שהב"ש חלק על הצ"צ גבי זעליג היינו משום שבמבטא שלנו נרגש גימל ולא כמ"ש בסדרי גיטין זעליק בקוף. אבל בנידון מירל מדוע ישנו ממ"ש בס"ג בלא יוד וכמו הרבה שמות כאלו שכותבין בלי יוד דוקא מטעם שהרי אין כאן חיריק גדול עכ"פ. ולכן אף שכבר ניתן הגט ביוד עם היות שהוא כשר כיון שהובא גט אחר כמו שנכתב בס"ג יש ליתנו. ולא דמי לבנימין שאף להאומרים דצ"ל מלא מ"מ אם כתבו חסר כשר דהתם שאני שבכל התורה כתב בנימן חסר וכן לא דמי לדוד דצ"ל חסר ומ"מ אם כתבו דויד מלא כשר דשאני התם שבדברי הימים נכתב

מאה פעמים דויד ביו"ד. משא"כ הכא גבי מירל הרי בס"ג נכתב בלא יוד אלא שאנו דנין מסברא דדיעבד אם נכתב יוד אין זה שינוי כלל. אבל כשיש גט שכתב בו כמ"ש בס"ג ראוי ליתן זה הגט וגם מצד צירוף שאר ריעותות הנ"ל:

ואם משום זילותא דבי דינא כיון שכבר ניתן הגט. הרי מצינו בגמרא שאף שכבר ניתן גט והוא כשר דיעבד כשאי אפשר להשיג גט אחר עכ"ז כשאפשר ליתן גט אחר מצריכים גט אחר. והוא גבי גט ישן ס"פ הזורק (דע"ט ע"ב) למ"ד שאם נתגרשה בו תנשא לכתחלה הרי הגט ודאי כשר. אעפ"כ פרש"י דהיינו אם הלך בעלה למדינת הים וכ"כ הר"ן מבואר שאם אינו במדנה"י מצריכים לה גט אחר ולא אמרינן דהוי זילותא דבי דינא. ואעפ"י שהב"י רס"י קמ"ח כתב שמדברי הרמב"ם משמע שא"צ גט אחר. מ"מ י"ל שאינו משום זילותא דבי דינא כ"א שנראה לו כן מלשון הש"ס דא"צ גט אחר ועוד דמהרש"ל ביש"ש בגיטין פרק הזורק סס"י י"א פסק כרש"י והר"ן וז"ל וכן נראה להחמיר שלא תנשא לכתחלה בשום ענין אלא שהלך למדינת. הים ויש לחוש לעיגון עכ"ל. גם לכאורה משמע דמהריב"ל ח"ג סימן ס"ט ס"ל כרש"י ומסתפק להחמיר כל שאינו במדנה"י אף שאינו מצוי במקום קרוב כו' הובא בכנה"ג סימן קמ"ח ובבאה"ט שם וכ"פ מהריב"ל שם למעשה על גט שכתב הסופר וי"ו דוכדו כ"כ ארוכה דינוקא דלא חכים ולא טפש היה טועה וקורא וכדן בנון והעלה דאין להקל זולת במקום עיגון שהבעל בארץ מרחקים שאז כדיעבד דמי ואף אם לא נתגרשה (תנשא) [תתגרש] לכתחלה א"נ בשכבר נתגרשה והבעל אינו בפנינו הרי אף דס"ל שהגט כשר דלו יהא אלא שחסרה תיבה א' מן הטופס כו' ולכן במקום עיגון הגט כשר (ולדעת הרב"י והרמ"א בש"ע סס"י קכ"ו סעיף מ"ט בהג"ה שפסקו אם חסר וי"ו שנייה של וכדו וכתב וכד לא נפסל בכך משמע אפילו שלא במקום עיגון כלל וכ' הפר"ח שם ס"ז דה"ה אם כ' וכדו בוי"ו ארוכה דנקרא וכדן אלא דהפר"ח סימן קכ"ה ס"ק ל"ט נוטה לדעת מהריב"ל) אעפ"כ ס"ל למהריב"ל שאם כבר נתגרשה בו והבעל בפנינו מצריכים לה גט אחר. ולא עלה על דעתו לחוש לזילותא דבי דינא. והפר"ח ב סימן קכ"ה ס"ק ל"ט שהקיל שאם נתגרשה בו תנשא לכתחלה אינו משום זילותא דב"ד כלל אלא משום שהב"י ורמ"א מקילים בזה יותר ע"כ עשה כמו פשר בין דעתם לדעת מהריב"ל יעו"ש. והטעם דלא חיישינן לזילותא דב"ד י"ל בכמה אופנים. הא' י"ל משום דהא איפסיקא הלכתא בגמרא פרק חזקת (דל"א ע"ב ודל"ב ע"א) דלזילותא דבי דינא לא חיישינן. מיהו זה יש לדחות דהתם היינו כשנתברר אח"כ דשלא כדין הורדנוהו כו' ע"ש הענין. אך הב' י"ל שאין זה שום זילותא דבי דינא. דזילותא דבי דינא נקרא בגמרא כשאח"כ סותרים לגמרי דבריהם

ואוסרים מה שהם התירו. או להפך. אבל הכא הרי גם עתה אנו אומרים שהגט הראשון כשר היה ואילו לא השיגו גט אחר תנשא בו. אלא שכיון שאפשר ליתן גט שיהיה כשר בלי שום פקפוק נותנים גם השני. כדרך שפרש"י גבי גט ישן כנ"ל א"כ אין סותרים כלל דברי הב"ד אלא מוסיפים על דבריהם להגדיל ההיתר ברווחא. וגדולה מזו מבואר בפ' חזקת (דל"ב ע"א) בפרשב"ם ד"ה דחיישינן לזילותא ובתוספות סד"ה ונפק דלפעמים אף שסותרים דבריהם לא חשוב זילותא דבי דינא. אלא היכא דוקא דהורידוהו ע"י עדות כו' ע"ש. וכ"ש הכא בנדון שלפנינו דליכא שום זילותא דב"ד שהמורה שפיר סידר הגט כיון שהבעל היה במרחק וגם יש לו מחלוקת עמה ושמא לא יתן גט אחר לכן סידרו אף שיש בו פקפוקים ועכשיו שהמגרש שלח גט אחר כשר בלי שום פקפוק ראוי ליתן הגט הזה דטובא אשכחן דחשו חז"ל בגיטין שיהי' הגט כשר בלי שום פקפוק ולחוש אפילו לאותן סברות שנדחו מהלכה. וזכר לדבר מהא דגיטין פב"ת (דפ"ה סע"ב) דפרש"י ואע"ג דקיי"ל כרבי יוסי כו' יעו"ש. וכה"ג כ' בתה"ד סס"י רל"ב וככה י"ל בנד"ז אף שהוא קיל מהנך דהתם. אלא א"כ לכאורה יקשה עמ"ש בתה"ד סס"י רל"ג לענין אייר שאע"ג שדינו לכתוב בשני יודין מ"מ אם נכתב בחד יוד וכבר עברו כמה ימים אחר הנתינה ויצא שם מגורשת על האשה ואי הוו בעי למיהדר וליתן גט אחר הוי זילותא דבי דינא ולכך הכשיר דיעבד עכ"ל והביאוהו החמ"ח סימן קכ"ו ס"ק כ"ד והב"ש שם והג"פ שם ס"ק ל"ה. נלע"ד שיש לחלק דהתם הוא דהוי זילותא דבי דינא כיון שהמסדר כתב כן לכתחלה ואנו נפסול זה אף דיעבד. אבל בנד"ז הרי המסדר כתיבת הגט אינו מקפיד על כבודו ושלח גט אחר ולהמסדר נתינת הגט אין שום זילותא. מיהו א"א לתרץ כן אהא דגט ישן לפרש"י ואהא דמהריב"ל דמשם מוכח דלא חיישינן כלל לזה ואין להאריך. ע"כ נראה דהתה"ד לא חשש לזילותא דב"ד כ"א בענין אייר שהקצת טעות הוא בענין הזמן שבלא"ה קיי"ל שאפילו דילג אות אחת לגמרי כל שניכר שהוא ט"ס כשר כמ"ש העיטור הובא בטוש"ע סימן קכ"ו ס"ק ובב"י ובג"פ שם כגון שלא כ' שין האמצעי של בששי כו' יעו"ש. וכ"ש וק"ו כשנכתב איר ביו"ד אחת דניכר היטב שזהו חדש איר ולא חדש אחר ואינו דומה כלל לדילוג השי"ן של בששי ששם אין נקרא התיבה כלל. משא"כ הכא נקרא בטוב איר אף ביו"ד אחת ע"כ למאי ניחוש לה מדינא וכבר הרגיש בזה התו"ג ב סימן קכ"ו סעיף ז' שם גבי איר יעו"ש בביאוריו סק"ד שכ' קשה לי כו' וה"נ ודאי דלא אפשר לבא לידי טעות כו' דא"א לפרש על חודש אחר כלל. ע"כ כיון שמעיקר הדין אין בזה שום חשש לא אפילו חשש רחוק כ"א רק חומרא שצריך להיות הכתיבה כתקנה ואף בדבר שאין בו חשש כלל מדינא. בכה"ג הוא דחשש לזילותא דבי דינא אף שאין זה

זילותא ע"פ הגמרא. אבל בגוף שמות האיש והאשה ממש שבזה תלוי עיקר הכריתות שצריך שיבואר בגט מי הוא המגרש ומי היא המתגרשת כו' וצריך להיות השם נכתב כפי לשון המדינה אפי' לעכב ודאי יש להחמיר אף בחשש רחוק קצת היכא שאפשר לתקן כו' ולא לחוש לזילותא דב"ד מטעמים דלעיל. או יש לחלק כדרך שחילקו בגמרא בחולין פא"ט (דף מ"ד ע"ב בין מילתא דתליא בסברא ובין היכא דאגמריה סמך וענינו דתה"ד בענין איר ודאי לא גרע מהא דאגמריה סמך דאין כאן שום חשש כו' כנ"ל והא דגט ישן דפרש"י י"ל דלא דמי לזה ע"כ הצריך גט שני ולא חש לזילותא. וכעין חילוק זה חילק בתה"ד סימן רל"ב בהא דלפעמים חוששין שלא להחמיר שלא להוציא לעז על גיטין הראשונים ופעמים אין חוששין לזה כלל כו' יעו"ש החילוקים. ועד"ז ממש החילוק כאן:

סימן רמ

בספר בית מאיר סימן קכ"ט סעיף י"ד רצה לפסול דיעבד בכפילת השמות במי שהיה שמו מלידתו יעקב ישראל ונקרא בפי כל רק ישראל ועלייתו לתורה וחתימתו היה יעקב ישראל וסידר המורה יעקב ישראל דמתקרי ישראל כו' והוא ז"ל כתב לפסול דלשון זה משמע שבשם ישראל עצמו יש שינוי בקריאתו וזה באמת אינו והוי דומיא דשינה השם עכ"ל והאחרונים הטיב גיטין והת"ג חלקו עליו. ונראה דהיינו דוקא כעובדא הנ"ל שנקרא כן שלתורה נקרא יעקב ישראל. ובפי כל ישראל ע"כ אין לחוש בכפילת השם ישראל. אבל בנדון זה שאין נקראת כלל חיה לבד בלא רחל. כ"א לכל היותר נקרא חיה רחל ובביעשינקוויץ שהוא עיר דירתה נק' רחל לבד. ע"כ הכפל בשם חיה גורע ויש לומר דבכה"ג יסכימו האחרונים הנ"ל ג"כ להבית מאיר. ואדרבה לשיטתם מוכרח יותר לפסול. דנחזי אנן מאיזה טעם הצריכו לכפול השם היינו משום דאיך יכתבו יעקב ישראל ולא יזכירו שם ישראל שנקרא בו בפי כל. וכן איך יכתבו רק יעקב דמתקרי ישראל והוא אינו נקרא יעקב לבד. ע"כ הצריכו לכפול השם כדי לכתוב כמו שנקרא לתורה וכמו שנקרא בפי כל וא"כ איך נכתוב כאן חיה דמתקריא חיה רחל. דמבואר שנקראת חיה לבד לפחות בפי מועט אנשים. וגם שנקראת חיה רחל בפי רוב האנשים. וזה אינו אמת שאין שום אדם קורא לה חיה לבד כלל. ואם נאמר הפירוש חיה היינו מה שנקראת בעת החולי דמתקריא עכשיו חיה רחל הנה על שם שנקראת בו לפי שעה אין שייך לכותבו כדמבואר בחמ"ח סימן קכ"ט ובב"ש ס"ק ל"ה שמשם יובן כיון דעכשיו אין מי שקורא לה חיה לבד אין לכפול חיה ב' פעמים ועוד כי גם בשעה שקבעו לה השם חיה אינו

מוכרח שנתכוונו לעקור השם ראשון לגמרי ושתקרא חיה לבד שעינינו הרואות שאין המנהג כן בכל מדינות אלו להשכיח השם הראשון ואף אם המצלאין אמרו לא יאמר עוד שמה רחל כי אם חיה. הרי מצינו כן ביעקב שנאמר לא יעקב יאמר עוד שמך כו' ועכ"ז נקרא אחרי כן גם יעקב. לכן כיון שעינינו הרואות שכן המנהג לקרוא גם בשם הראשון א"כ מעולם לא נתכוונו לעקור שם הראשון לגמרי כיון שעכ"פ עכשיו אין נקראת כלל חיה לבד רק בעירכם נקראת חיה רחל אין שום מקום לכתוב ב' פעמים חיה. ועוד יש טעם להחמיר מה שלא נכתב בו עיקר השם שנקראת בו בעיר דירתה שהוא רחל לבד שאם בא לפרוט שמותיה וכתב חיה דמתקריא חיה רחל כל שכן וק"ו שהיה צריך לכתוב ודמתקריא רחל. וה"ל כדין שאת העיקר אפילו טפל לא עשה. ועוד כיון שעיקר כתיבת ושילוח הגט היה על דעת שיהיה מקום הנתינה בביעשינקויץ ששם מקום עיר דירתה עכשיו וכמו שכתבו לי הרב ר' פרץ נ"י ודודה. והרי שם לא נקראת כלל חיה לא חיה רחל וכש"כ חיה לבד כ"א רחל. א"כ אם היה הגט ניתן שם היה ודאי פסול. שהרי לא כתב בו השם דמקום נתינה כלל שהחמיר בו טובא בש"ע סעיף וא"ו בהג"ה יעו"ש. וא"כ מה ששלחו להיות סידור הגט בצאסניק י"ל דלא מהני כלל כיון שנכתב ונמסר לשליח ע"ד שינתן לה בעיר דירתה בביעשינקויץ. ואף שאין בזה שינוי השליחות שהרי אמר בכל מקום שתמצאנה. מ"מ י"ל דנכתב הגט אדעתא דפיסולא ע"פ מ"ש הג"פ סעיף י"ג סס"ק ס"א אמנם איכא למידחי כו' ע"ש. ואף שיש לחלק קצת מ"מ עכ"פ נוסף הוא חומרא לחשש דכתיבת ב"פ חיה מה שלא נקראת כן גם במחניכם ק' צאסניק על כן מכל הלין לא נראה לענ"ד כלל שתנשא ע"י גט זה וצריך לכתוב גט אחר. והנה אם יהיה הנתינה בביעשינקויץ ששם אין נקראת רק רחל אזי צריך לכתוב רחל דמתקריא חיה רחל. וכמובן ממ"ש הג"פ סעיף י"ב ס"ק נ"ח והא דאמרינן דצריך שיקדים כו' ע"ש. ואם יכתבו חיה רחל דמתקריא רחל יש בו חשש פסול יעו"ש בג"פ. ואף שעתה יודעים בביעשינקויץ שנקראת בצאסניק חיה רחל כיון שמ"מ אין נקראת כן בביעשינקויץ א"כ ע"י הידיעה לבד לא מהני עפמ"ש הר"ן פ' השולח (דל"ד ע"ב) גבי והוא דאתחזק בתרי שמי שאפילו נודע במקום הכתיבה שיש לו שם אחר במקום הנתינה כל שלא נקרא כאן גם באותו השם מיקרי לא אתחזק כו' עכ"ל. ע"כ אם יהיה מקום הנתינה בביעשינקויץ ששם נקראת רחל לבד צריך לכתוב רחל דמתקריא חיה רחל:

אך אם יהיה הנתינה במחניכם שפיר דמי לכתוב חיה רחל דמתקריא רחל:

סימן רמא

ז"ל השואל ע"ד הגט שגירש ה"ר נחום מליבער את אשתו הארורה שקורין אותה במקום הכתיבה והנתינה גוטיא והמסדר הגט כתב ע"פ ספר ב"ש שנכתב שם גוטא בלא יו"ד ועתה קמו רבים לעורר על הגט לפסלו באמרם כיון ששם מדגישים ביו"ד לומר גוטיא אם כתב גוטא פסול כמ"ש בטיב גיטין שם גבי גוסא גוסיא שאם החסיר היו"ד או ה"א אפילו בדיעבד פסול וה"נ דכוותי' ממש והנה אחרי שהוא דיעבד ממש שארורה הנ"ל אחר שהוציא ה"ר נחום הנ"ל עלי' הוצאה מרובה ונשאר בעירום ובחוסר כל עד שקיבלה גיטה. כעת אינה רוצה לקבל גט שנית אם לא שיתן לה מעות שנית כמה שתרצה באמרה כי היא יכולה לישב כך כי אינה בת בנים וה"ר נחום הוא עני גדול ואינו יכול לישב גלמוד כי לא היה לו עם הארורה הנ"ל שום ולד אמרתי הנלע"ד הקלושה בנד"ז. וזה החלי הגם כי לכאורה אין מקום לספק שהגט פסול כי ידוע דברי הירושלמי הנהו תרי תלמידי חד קרי יהודים וחד קרי יהודיים דטעותא הוא ומזה הוכיחו כל הפוסקים דאם שינה בקריאה אפי' אות אחת שפסול ולמדו מזה לענין גיטין יעויין בפוסקים ובאחרונים. אמנם בנ"ד נ"ל להכשיר הגט כי ידוע דעת מהרי"ט וחכמי ספרד שמ"ש שם שאף שם שאין נודע מקורו חוקרין לדרוש מקור השם ועיין בתשו' מהרי"ט גבי נהמה נחמה ואף כי חכמי אשכנז והאחרונים הט"ז והב"ש ז"ל ס"ל שאין דורשים טעמים בשמות זה דוקא בשמות שאין ידוע מקורם וטעמם בודאי אבל שמות שידוע מקורם וטעמם ודאי צריך לכתוב עיקר השם. וכ"כ בהדיא בס' עזרת נשים בשמות נשים אות בית וז"ל ומה גם האשה הזאת היא שמה ביין וינידא דהיא מבנות קאשטילייאניע היושבים בבילוגראד ובני בודין הם אשכנזים ואינם רגילים בשמות הלועזים ולפיכך קורין אותה בבודין בין ווינדא מצד עבות לשונם שלא הורגלו בשם זה ואפילו שכתב בגט תיבת ביין בב' יודין מצד עבות לשונם קוראים השם כאילו כתב ביו"ד א' בין עכ"ל. הרי להדיא שבמקום ידוע מקור השם דורשין אחריו לכתוב בעיקר מקורו וה"נ בנ"ד ידוע היא דשם גוטא נגזר משם טובה שאשכנז שלה גוטא כמו גבי איש שם גוטמאן גוטקינד שהוא אשכנז של איש טוב וה"נ ממש וכמבואר בפוסקים והשתא נדרוש אנן דשם גוטיא ודאי נמי כן הוא נגזר משם טובה אלא גסות ועבות ועלגת לשון האקלים משנות הקריאה וידוע הוא שבגליל וואלין ופאליעסיע מדגישין יותר ביוד מגליל פאדאלי' ברוב הלשון והרי ידוע שאותה אשה עצמה שקורין בגליל פאדאלי' גוטא בלא דגישת היוד קורין אותה בגליל וואלין גוטיא בדגישת היו"ד ואותה שקורין שם גוטיא קורין כאן גוטא והרי נראה לחוש שהכל שם אחד ודאי אף לכתחלה צריך לכתוב עיקר השם גוטא שהיא אשכנז של טובה. ול"ד

לשם גוסא גוסיא עטא עטיא ענא עניא דשם אין אנו יודעין מקור השם שנאמר שהכל שם אחד ורק לפי הברות המקומות מתחלפות המבטא ומאן מפיס לן דלמא שני שמות הם שהרי רואין שבגלילות אלו יש אשה נקראת ענא בלא יו"ד ויש נקראת עניא ביו"ד וכן ראיתי בעצמי וכדומה. משא"כ בנ"ד שידענו בבירור מקור השם ורואין בחוש שלפי עבות ועלגת הלשון משתנות המבטא ודאי שם אחד הם וצריך לכתוב עיקר השם. עכ"ל השואל ועוד האריך:

תשובה

והנה הן אמת דשינה שמו שבמשנה אינו דוקא לשם אחר שהרי נפאתה דכתב תפאתה נק' הגט חספא בגמ' פ' התקבל (ס"ג ב') ורבו האומרים דתפאתה אינו שם לאשה אחרת כמו שדקדק הרא"ם מדברי רש"י הביאו הג"פ סימן קכ"ח סק"ג בד"ה ובתשו' הרא"ם ז"ל. אך הנה הג"פ שם בד"ה איברא דאיכא למידק הקשה מזה על מה שדקדק מהריב"ל ח"א כלל ד' סימן כ"ט הנ"ל מתוך פסקי מהרא"י סימן י"ד כי אילו לא נמצא כתוב בתורה רק שם גרשם והי' נכתב בגט גרשון היינו אומרים כי הי' שם גרשון כינוי לגרשם וע"ש. ומצאתי בספר שמות בשם מתתיהו דנ"ג ע"א שהקשה ג"כ בזה ותירץ וז"ל והיכא דנכתב מתתיא באל"ף לבסוף הכשיר הרב הגדול מוהריב"ל ז"ל ח"א בסוף תשובה ראשונה של כלל רביעי סימן כ"ה דף ס' ע"ב והביא ראיה מדברי מהרי"א ז"ל שכתב בכתביו סימן י"ד בשם גרשם שכתב גרשון נראה שאם היה ידוע ששמו גרשם וכתב גרשון לא הוי גט כלל כי גרשון וגרשם ב' שמות הן וכו' אבל גרשון לא שייך כלל לעשות אותו כינוי לגרשם כיון דהאי שם כתוב והאי שם כתוב וכו' והביא מוהריב"ל ז"ל מכאן ראיה כי אילו לא נמצא כתוב בתורה רק שם גרשם והיה נכתב בגט גרשון היינו אומרים כי היה שם גרשון כינוי לגרשם ואפי' שיש שינוי הרבה במבטא בין נו"ן למ"ם ואפ"ה אילו לא נכתב גרשון בתורה היינו אומרים שהוא כינוי לגרשם וכל שכן בנ"ד שהאל"ף והה"א וכו' ואין הכירא במבטא בין מתתיא באל"ף או מתתיה בה"א דפשיטא דכיון שלא נכתבו בתורה בשני שמות דאין לפסול זה הגט בדיעבד ואפילו לכתחלה אם יהיה שעת הדחק שהבעל הוא בארץ מרחקים עכ"ד מהריב"ל. הן אמת דראייתו מדברי מהרי"א ז"ל נכונה דוקא היכא דנשאת דלא נאמר דתצא וכל הדרכים האלו בה אחר דלא נכתבו בתורה בשני שמות אבל להכשירו בדיעבד אם נתן ועדיין לא נשאת ואפילו לכתחלה אם יהיה שעת הדחק כנראה דס"ל דאפילו לא ניתן לה עדיין ינתן לכתחלה אחר דשעת הדחק הוא שהבעל הוא בארץ מרחקים לכל זה אין ראיה מדברי מהרי"א ז"ל דאפשר דיסבור דכל היכא דלא נשאת לא תנשא בגט כזה הגם דלא נכתבו בתורה בשני שמות. ונראה דראיית הרב

מוהריב"ל ז"ל להכשיר ככה"ג אפילו לכתחלה בשעת הדחק היא בהדרגות. אחר דבנו"ן ומ"ם דיש היכר גדול במבטא עכ"ז אם לא היו נכתבו בתורה בשני שמות אם נשאת לא תצא א"כ מינה יש ללמוד ולירד מדרגה אחת בה"א ואל"ף דאין היכר במבטא דאפילו לא נשאת תנשא ובשעת הדחק ינתן הגט לכתחלה וכנראה דסברא נכונה היא עכ"ל הס"ש. וא"כ מדבריו נלמד לנד"ז כיון דגוטיא אינו שם אחר מגוטא ר"ל כי גם במקום כתיו"נ הגט הזה שנק' שם גוטיא אין אשה אחרת שיהיה שמה גוטא בלא הרגש יו"ד אלא כל הנשים ששמם גוטא בפאדאלייע בלא יו"ד אחר הטית. שם בגליל וואלין נקראים כולם גוטיא ביו"ד. א"כ כיון שאינן ב' שמות א"כ אם כתב גוטא על גוטיא יש לחקור איך לדמות זה אם לגרשום שכתב גרשון אילו לא נמצא שכתוב בתורה גרשום שהיה הדין דלא תנשא ואם נשאת לא תצא כדעת הס"ש. או אולי דומה למתתיה שכ' מתתיא דאפי' לא נשאת תנשא כמ"ש בס"ש הנ"ל. ולכאורה י"ל דלא דמי למתתיה שכתב מתתיא דשם אין היכר במבטא. וא"כ י"ל שהוא דומה לגרשום גרשון אילו לא היה שני שמות. אך יש סברא לצדד דלא דמי חסרון היו"ד לגרשום גרשון אפילו לא היה שני שמות כי מצינו בשמות כאלו שיש הרגש יו"ד ואעפ"כ המנהג לכתוב בלא יו"ד כמו שם בילא שנרגש קצת יו"ד אחר הלמד ואעפ"כ המנהג לכותבו בילא בלא יו"ד אפי' בגיטין וכ"ש באגרות ושטרות. וכן עיר לובאוויטש יש הרגש יו"ד אחר הלמ"ד ליובאוויטש וכן נכתב בלשון רוסיא באות יוא אחר הלמ"ד. ואעפ"כ בכל המכתבים כותבין לובאוויטש בלא יו"ד. וכן נדפס בהלוח של השנה דפוס ווילנא נכתב יריד לובאוויץ בחדשם הענוואר נדפס לובאוויטש בלא יו"ד אחר הלמ"ד. (גם שם יודתיה נרגש יו"ד אחר התי"ו. ובב"ד דק"ק וויטעפסק כותבין יודתה בלא יו"ד כן שמעתי. אך אינו ברור כ"כ). ולכאורה יש לומר קצת סמך ע"פ מ"ש במשנה תחלת מסכת ב"ק חב המזיק ובגמ' שם (ד"ו ע"ב) חב המזיק חייב מיבעיא לי' אמר רב יהודה האי תנא ירושלמי הוא דתני לישנא קלילא אלמא דרך לישנא קלילא לדלג היודין דחייב אף שנרגשין טובא במבטא כמ"כ י"ל אין שינוי אם דילג יו"ד דגוטיא וכתב גוטא כיון דאינן שני שמות. עוי"ל טעם שני עפמ"ש בב"ש בש"א אות ו' גבי ואלק וכתב מהרש"ל לולי דמסתפינא כי' ובט"ג כ' סק"ג דעכצ"ל הא דכתב ואלק כשר דיעבד אף שאצלינו נקרא פאלק בפ"א זהו משום שבמדינת אשכנז נקרא ואלק בוא"ו. והשינוי מועט מאד ע"כ מכשירין מהני תרי טעמי יחד. וא"כ ה"נ כיון בפאדאלייע וכן במדינתנו נקרא שם זה גוטא בלא הרגש יו"ד כלל לכן אף אם בוואלין נק' גוטיא ביו"ד וכ' גוטא בלא יו"ד יש לצדד כיון במ"א נכתב כן גוטא בלא יו"ד. ומ"מ איני סומך ע"ז להתירה לעלמא בלא גט. אך מ"מ י"ל דעכ"פ אם נשאת לא תצא וכיון

שכן אם אמנם להתירה לעלמא לכתחלה צריכה גט שני אך כיון שאינה רוצה לקבל הגט. אין בה כח לעגנו. רק ישליש גט שני שיוכתב בו גוטיא ויכול לישא אחרת ע"פ היתר מאה אנשים:

ומנא אמינא לה י"ל משני מקומות בשו"ע מוכח כן. הא' ממ"ש בשו"ע סימן קי"ט ס"ו בהג"ה גירשה מדעתה ונמצא פיסול בגט יכול אח"כ לגרשה בעל כורחה וכ' הפר"ח שם ס"ק ט' פירוש פיסול דרבנן קאמר דכיון דמדאורייתא הויא מגורשת יכול אח"כ לגרשה בעל כורחה ואפשר דאף פיסול דאורייתא קאמר וס"ל דבכה"ג לא תקון עכ"ל. ודין זה שבש"ע בהג"ה מקורו מדברי הכלבו סימן קי"ו ששם כ' כן מפורש משמע שכך היה תקנת רגמ"ה. ובנד"ז הויא ודאי לא יותר מפסולא דרבנן וגם קיל מפיסול גמור דרבנן כיון שאם נשאת לא תצא כנ"ל. וכיון שיכול לגרשה בעל כורחה מדינא והיא אינה רוצה לקבל י"ל שיכול לישא אשה אחרת שהרי גדולה מזו פסק רמ"א סימן א' סעיף י' בהג"ה שבמקום שהוא מן הדין לגרשה ואינה רוצה ליקח גט ממנו יש להקל להתיר לו לישא אחרת. והרי כאן ג"כ הוא מן הדין לגרשה כדפסק הכלבו שכשקיבלה הגט פ"א ברצון יוכל לגרשה בע"כ וא"כ הוא מן הדין שתקח גט ממנו וכשאינה רוצה לקבל יש להקל להתיר לו לישא אחרת. הגם שי"ל דרמ"א מיירי שם סימן א' ס"י כשהוא מן הדין לגרשה כגון שהיא עוברת על דת. מ"מ מאי נפ"מ הלא בכה"ג ג"כ י"ל שלא גזר רגמ"ה ע"ז. כמו שלא גזר בכה"ג מלגרשה בע"כ. ועוד דאדרבה כאן יש מעלה יתירה דהתם נושא אשה על אשתו שלא נתגרשה ממנו כלל רק שהוא מן הדין לגרשה. אבל הכא כבר נתגרשה ממנו מדאורייתא לגמרי ואם נשאת לא תצא א"כ אין זה נקרא כלל נושא אשה על אשתו. כי זו אינה אשתו כלל לכל דבר. לא למזונות ולא ליורשה ולא ליטמא לה כו'. לכן כשאי אפשר לגרשה בע"כ י"ל שיכול לישא אשה:

הטעם הב' דהנה בש"ע סימן א' סעיף י' כתב אבל ביבמה לא החרים ר"ג וכן בארוסה והגיה רמ"א אם אין רצונו לכנוס אלא לפטור ומבואר שם בבאה"ט ס"ק כ"א בשם שו"ת שבו"י ח"א סימן צ"ב דהפירוש אם אין בדעתו לכנוס את הארוסה אלא לפוטרה בגט יוכל לישא אחרת עליה אף קודם שיגרש הארוסה. ועד"ז פי' הח"צ בתשו' סימן קכ"ד דברי הש"ע אלא שלמעשה דחה הח"צ דברי השו"ע מהלכה משום דמהרי"ל בתשו' סימן ק"א משמע מיניה בהדיא דאף בארוסה איתא לתקנת רגמ"ה. והח"צ הביא דברי השבו"י וחלק עליו. אכן י"ל דלהח"צ זהו בארוסה דוקא שהיא אשתו ממש. אבל זו המגורשת שאינה אשתו כלל אף שהגט נמצא בו פסול מדרבנן י"ל ע"ז ודאי לא החרים כלל כמו שלא החמיר מלגרשה בע"כ לכולי עלמא כנ"ל. ובתשו' מהרמ"פ סס"י י"ד כשרצה לומר

דבארוסה לא החרים ר"ג כ' משום שהתקנה הוא שלא לישא שתי נשים כלשונו ממש ששתיהן נשואות לו כו' אבל אחת מהן ארוסה כו' ע"ש. וא"כ אף להחולקים ואומרים דגם בארוסה חל הח' י"ל משום דגם ארוסתו נקראת אשה כמ"ש בש"ע סימן קכ"ו סעי' מ"א בגט ארוסה כותבים ארוסתי ואם כתב אנתתי כשר וע' מזה בב"י שם סס"י קכ"ו וכ"מ בגמ' פ"ט דב"מ (דף ק"ד ע"א) גבי לכשתכנסי לחופה הוי לי לאנתו ופרש"י הרי לא חלו קדושין בה עד שתכנס לחופה א"כ משמע דאנתו היינו הקדושין והאירוסין וע"ש בנ"י אפשר היה לפרש לכשתכנסי לחופה ה"ל נשואה גמורה אלא דא"כ כו' ע"ש מוכח דפי' לאנתו קאי ג"כ על האירוסין והקדושין שלא חלו מקודם כ"א אז וכיון דארוסה נק' ג"כ אנתתי דהיינו אשתי א"כ י"ל זהו בכלל שלא לישא שתי נשים. אבל אשתו שקבלה ממנו הגט מרצונה שכל ענין הגט שפטרה ותרכה מהיות אשתו והרי היא מותרת לכל אדם א"כ זו ודאי אינה בכלל שלא לישא עליה דאע"ג שנמצא פסול בהגט כיון שמדאורייתא הוי גט כשר י"ל דאף להח"צ וסיעתו דינה כמו ארוסה להשבו"י וסיעתו דמאחר להש"ע והשבו"י אף ארוסה אינה בכלל הח' י"ל דיודה הח"צ וסיעתו דזו שגירשה מרצונה אינה בכלל הח' אף שנמצא פסול בהגט. ומה גם שאין העכבה בגט שני מצידו כ"א מצדה. ואע"פ שבכנה"ג סימן א' בהגהת הב"י אות כ"ח הביא תשו' מהרש"ל סימן י"ד ושם בהתשו' כתב וז"ל ולא עוד שמעתי אפי' מי שנתן גט ע"י הרב ולקח המגרש אשה אחרת ואח"כ נמצא פיסול בגט שמפרישין אותו מאשתו עד שיתקן גט אחר עכ"ל. ואפשר צ"ל עד שיתן גט אחר וכ"כ בישש"ש פ"ו דיבמות סס"י מ"ב מפרישין אותו מאשתו עד שיתן גט כשר הרי אפי' בכה"ג שכבר נשא מפרישין אותו י"ל שם מפרישין אותו עד שיתן והכא הרי רצונו ליתן לה גט שני ורק היא אינה רוצה לקבל א"כ ישליש גט שני ובכה"ג לא שמענו שתוכל לעגנו דאדרבה משמע בהפך מש"ע סימן קי"ט ס"ו ומש"ע סימן א' ס"י כנ"ל ובלא"ה מצינו שרש"ל מחמיר טובא בזה ורמ"א פסק להפך דבריו וכ"ד כל האחרונים. כי הנה הט"ז סימן קי"ט סק"ט גבי נשטית הביא ורש"ל כ' שהאידנא דאיכא חרם דר"ג שלא לגרש בע"כ ולא לישא אחרת אין לו תקנה כאשר פסק ראבי"ה וכתבתיו ביבמות עכ"ל לשון אין לו תקנה מבואר שאין מתירין לו לישא אחרת כלל. וכן איתא בהדיא בתשו' רש"ל סימן ס"ה ד"ה דרך קצרה השבנו למורינו הרב ר' שמחה מוטב להפסיד נפש אחת מלעשות קלקול לדורות הבאים כו'. והרי רמ"א וכל האחרונים ס"ל דבנשטית יוכל לישא אחרת ע"פ מאה רבנים. אמת שהב"ח סס"י א' נדחק לומר דמהרש"ל לא פליג רק שלא לגרשה אבל לא לישא אחרת. ומלשון אין לו תקנה ומלשון מוטב להפסיד נפש אחת לא משמע כדבריו. ואיך שיהיה ממנ"פ אם מהרש"ל אוסר אף

מלישא אחרת הרי לא קיי"ל כדבריו ואם כדברי הב"ח בפירושו ד' מהרש"ל י"ל גם כאן לא יחמיר מלישא אחרת דהא כאן מותר בודאי לגרשה בע"כ דהא לא יחלוק מהרש"ל עמ"ש בכלבו סימן קי"ו דמשמע שם שכך הוא התקנה מתחלתה א"כ כשא"א לגרשה בע"כ יש להתיר לו לישא אחרת ע"פ מאה רבנים. ובאופן אם יסכימו הרב הגאון האב"ד דקהלתם כנ"ל ועוד רב א'. ובאופן שיוקח רשות ע"פ נמוסי הקיר"ה שאין זה כלל באיסור לקיחת שתי נשים כיון שכבר גירשה בגט כשר מדאורייתא. ואם לא יהיה רשיון ע"פ נמוסי הקיר"ה אין לעשות מעשה כלל:

שוב ראיתי שאפשר להכשיר הגט לגמרי דיעבד. הנה הלבוש סימן קכ"ט סעיף כ"ב ושם אליה כו' ובדיעבד אם כתב אליה בלא וא"ו לא פסל שהרי מצינו ג"כ באליהו שנכתב ה' פעמים בפסוק בלא וא"ו עכ"ל. והוא מד' הב"י סס"י קכ"ט רק שהב"י כ' תחלה עוד טעם כיון שאחרים נקראים כן כדאיתא בתה"ד סימן רל"ג עכ"ל ודילג הלבוש טעם זה כי הוא טעם לסתור. דאם ר"ל כיון שיש אחרים נקראים כן א"כ שמא גם הוא נקרא כן. אמנם זה אינו דמ"מ כיון שאחרים נקראים כן אליה לבד א"כ י"ל שהם שני שמות כמ"ש בב"ש בש"א אות אל"ף וז"ל ואם שמו אליה בוי"ו וכ' חסר פסק בס"ש דהוי שינוי השם כי הם תרי שמות כמו גרשם גרשון גם ניכר במבטא עכ"ל וקרוב לזה נמצא בס"ש בשם אליהו וז"ל ודרך אגב דע"כ לא כ' הרב ב"י אלא דוקא באם לא נודע אם שמו אליה או אליהו דלכתחלה יש לכתוב אליהו ע"ז כ' שאם כתב אליה לא פסל והכי מוכח מראייתו שכתב שאחרים נקראים כן דאל"כ היא ראיה לסתור ודוק וכן נראה מדברי הרב בעל הלבוש סעיף כ"ב. (וצ"ע הרי הלבוש דילג טעם זה וצ"ל דהלבוש דילג טעם זה משום דס"ל שאף אם שמו אליהו בוי"ו וכ' חסר כשר כמו שיש דיעות ס"ל כן ע"כ העמיד יסוד דבריו על טעם השני של הב"י שהרי מצינו ג"כ באליהו הנביא כו' דא"כ י"ל אף שזה נק' אליהו בוי"ו וכ' בגט חסר כשר כיון דאליהו עצמו שבוי"ו נכתב עליו ג"כ אליה. א"כ חזינן דשם הוא שלפעמים מאריך ולפעמים מקצר וכמו חזקיהו חזקיה) אבל בידוע דשמו אליהו והוא כ' אליה נ' דפסול אפי' דיעבד דהרי זה שינה שמו כיון שאחרים נקראים כן וזה נקרא בשם אליהו ה"ז שינוי השם אחר דב' שמות הן (וקשה דאם כן גם בספק אם שמו אליה או אליהו ה"ז ספק שינה שמו. וכמו גבי גרשון גרשום דגם בספק אם שמו גרשום ונכתב גרשון לא תנשא לכתחלה והג"פ ס"ק קי"ג הקשה ע"ז דהיה ראוי להיות שגם אם נשאת תצא ואיך פסק בש"ע גבי אליה דבספק לא פסל דר"ל שאפילו לכתחלה תנשא. וא"כ מוכרח דהב"י ס"ל לא כמ"ש הב"ש כי הם תרי שמות כמו גרשם גרשון. וגם הס"ש לא כ' כמו גרשם גרשון ולכן ס"ל להרב"י והש"ע דלא פסל. וטעם החילוק בין אליהו

אליה ובין גרשום גרשון לכאורה פשוט משום דגבי אליהו אליה מצינו שאליהו הנביא נקרא אליה ה' פעמים א"כ מוכח דשם אחד הוא כמו חזקיהו חזקיה. משא"כ גבי גרשם גרשון לא מצינו כן. אך קשה דהא בד"ה א' סימן ה' בני לוי גרשון קהת ומררי. ואח"כ נכתב על גרשון הכל גרשום ג"כ חמשה פעמים פ"א גרשם בלא וי"ו וד' פעמים גרשום בוי"ו. וכ' הרד"ק שם ע"פ בני לוי גרשם הוא גרשון כי המם והנון שוין בשמות כמו כמהם כמהן תנים תנין עכ"ל. ועיין בט"ג בש"א ס"ק כ"ח כ' ויותר נראה דמהרא"י לא אסיק אדעתיה הנך קראי דד"ה דאל"כ לא הוה שתיק מינייהו. ובספר בית מאיר סס"י קכ"ט חילק בינייהו דיש להקל טפי בשינוי מועט דחסרון מבחילוף והט"ג אות ג' סס"ק כ"ז השיג עליו שאין זה דרך מהרא"י). עכ"פ אם אליהו שכ' אליה כשר כיון הנביא נקרא כן לפעמים כמ"כ י"ל גוטיא זו כיון שם זה נקרא בפאדאליא גוטא לא גרע מהנ"ל ועדיף מנהמה שאם כ' נחמה כשר כיון עיקר השם נחמה במדינה אחרת לכן מכשיר אף במדינה שנק' נהמה. כ"ש כאן. הג"פ נ' מדמה אליה לחזקיה וכן יש סברא בב"ש בש"א אות ח'. והנה מקור הסברא דאליהו ואליה שני שמות הן מבואר בשו"ת מהר"מ מינץ סס"י י"ט וז"ל אך עוד אחד בדברי הימים והוא אליה חסר וא"ו ביחוסו של בנימין גבי וערשיה ואליה ומעתה לפי אותן התנאים במד"ר פ' ויצא ס"פ ע"א דאמרי דאליהו הנביא בא מגד או מלאה א"כ אותו אליה שבד"ה הוא מאיש אחר מעתה הוי תרי גברי אז יש להסתפק כו' עכ"ל. ולכאורה זהו טענה אם אליהו הנביא לא היה נקרא בכתוב אליה בלא וא"ו אז היה מקום לומר דאליה שבד"ה הוא שם אחר. אבל מאחר שגם אליהו הנביא נקרא גם אליה חסר וי"ו א"כ גם אם אליה שבד"ה איש אחר הוא ולא אליהו הנביא מ"מ שמו גם אליהו ומ"ש אליה זהו כמו שאליהו הנביא אע"פ שנקרא בודאי אליהו נקרא לפעמים אליה כן הוא איש זה נכתב עליו אליה להמעיט מעלתו נגד אליהו הנביא ולעולם הוא שם אחד עם אליהו כמו שעל יונתן נכתב יהונתן וגם יונתן. והלא גבי חזקיהו נמצא גם שמות של אנשים אחרים ששמם חזקיה בלא וי"ו בסוף כמ"ש בתה"ד סימן רל"ג הביאו הג"פ סימן קכ"ט סכ"ז ס"ק קכ"ג ואפ"ה פסק הרמ"א שם סכ"ז בהג"ה דאפילו ידוע ששמו חזקיהו בוי"ו וכ' בגט חזקיה חסר הוי"ו הגט כשר. וכן מסיק הג"פ שם ודקדק כן מדברי המרדכי. וכ"ד המכמ"א כיון זה הקיצור הוחזק לעצומו של שם:

סימן רמב

נידון כתיבת שם האשה הנקראת בפי כל דבארקא ואין ידוע שם העריסה שלה ושל זקנתה שהיא נקראת אחריה אם היה דבורה או דבארקא. נ' דדומה ממש להא דכתב

הב"ש בשמות נשים אות ב' וז"ל אם אינו ידוע שם העריסה והיא נקראת בשם שארקה כותבים לכתחלה שם שארקה עכ"ל וכך ממש בנ"ד. ומהתם משמע דיש לכתוב דבארקה בה"א לבסוף התיבה כמ"ש גבי שארקה. והטעם מבואר שם אות סמ"ך ואות חי"ת:

סימן רמג

הגיד לי א' שנתן ג"פ לאשתו הנקראת בפ"כ זיסלא ונכתב בהגט זיסל וחושש לנפשו ליתן גט שני והאשה לא נשאת עדיין. ונכון הוא כדכ' הב"ש בש"נ אות ז' זיסל זיסלא ותלוי במבטא. א"כ כשנקראת זיסלא יש לכתוב כן. דבודאי יש קפידא ושינוי בין חסרון האלף. וע"ש בש"נ סוף אות למ"ד. וכן מבואר בשמות אנשים אות יוד יוזפ יוזפא מבואר דכשנקרא יוזפא צריך לכתוב דוקא באלף לסוף וה"נ גבי זיסלא. וכ"מ בס' ג"פ סימן קכ"ח ס"ק ל"ב גבי ברון ברונא דחשוב שינוי. (ואף לדעת מהרי"ב שם י"ל דדוקא הוספת האלף לא חשוב שינוי עיין בפסקי מהרא"י סימן קמ"ב גבי אולמא ווינא ע"ש אבל להפך כנ"ד שנקראת באלף לבסוף זיסלא וכתב זיסל י"ל דלכ"ע הוה שינוי). ובתשו' מהרי"ט חלק אה"ע סימן י"א כ' דרבין ורבינא שבגמ' שמותם רב אבין רב אבינא רק שהבליעו האלף הראשונה. והרי עכ"פ השינוי בין שני שמות אלו הוא רק בענין האלף דלסוף. נמצא אנו רואים שחסרון האלף גורם להיות שינה שמו ממש. א"כ בנ"ד נמי צריך ליתן גט שני. והאיש פה ויתן הגט בחנם רק שתשלח איש שיהיה שליח להולכה מהכא להתם ושתתן שכר הסופר כי עני הוא:

סימן רמד

על שנכתב בגט צפורה (לבד) והיא נקראת בפי כל רק ציפא וכן נק' מעריסתה אם ללמוד זכות משום שהש"צ דקהלתם כותב תמיד על שם ציפא צפורה וכן נכתב בכתובתה. הנה ציפא י"ל דהוי שם דנערות או קיצור השם מצפורה. כמו צפורה פורה. דאין לחלק משום דנקודת הפ"א בציפא אינו כמו בצפורה. דהא בתה"ד סימן רל"א כתב וז"ל ואם נקרא יחיאל המכונה איחל א"צ לכותבו דהוי כמו יצחק חקין צפורה פורה. אבל כינוי מיכל ליחיאל לא ברירא כלל דחשיב קיצור השם ולא כינוי דאין הכינוי קרוב לעיקר השם בהזכרתו כמו חקין ליצחק פורה לצפורה. אבל איחל קרוב הוא ליחיאל לפי לשון בני אושטרייך שרגילין לקרות בראש התיבה יוד בשבא כמו בחיריק עכ"ל. הרי אע"ג דניקוד החית לא יהיה באיחל כמו ביחיאל מחשיב ליה קרוב ליחיאל רק על מיכל כ' לא ברירא כלל כו'. וכן בפסקי מהרא"י סימן ו' כ' דכינוים שכותבים הם כגון יחזקאל

המכונה קהיסל מרדכי מערהל כו' אלו הכנוי' קרובים ג"כ ללשון עברי. אבל מ"מ אינם ממש קיצור לשון כגון יעקב יעקל יצחק חקין דאין כותבין משום דחד מוצא אינון עכ"ל. וצפורה המכונה ציפא נמי חד מוצא אינון. וגם נקודת הצד"י הוא שוה. ולכן י"ל דחשוב קיצור השם. ועוד ראיה מתשובת מהרא"י דמייתי בספר שמות ובג"פ ס"ק ס"ט בשם אשר דקרו ליה אנשיל אם צריך לכותבו לפי שלא מצינו שם בישראל שיתכנה עליו אנשיל זולת אשר. אמנם דקדקתי בההיא דכתב המרדכי שא"צ לכתוב קיצור השם כגון צפורה פורה כו' משמע דוקא רק משום קיצור או אריכות השם. אבל מטעם דכינוים הללו לא מצינו דוגמתם כלל כו'. ואנשיל לא ברירא לי שהוא קיצור השם מאשר שהוא נשתנה (ופי' הט"ג בש"א אות א' ס"ק מ"ט דר"ל שבתיבת אנשיל נשתנה נקודת האלף שהוא בפתח) ואמצעיתו בנו"ן גם סופו בלמ"ד לכן נראה אם אין מנהגכם לכתוב וכל שום אז צריך לכתוב המכונה אנשיל כו' עכ"ל. הרי א"כ נמצינו למדים דלא החמיר באנשיל רק משום דגם אמצעיתו נשתנה לאות אחר ומה"ט כתבתי ג"כ בתשובה אחת בנידון כינוי עטא די"ל דאינו חשוב קיצור השם מאסתר. אע"ג דלא נשתנה בתחלתו מ"מ באמצעיתו נשתנה. שהרי באסתר יש סמך מפסיק בין האלף להתי"ו. (דה"ל במקום טית דעטא). משא"כ בעטא. אבל בכינוי ציפא לצפורה דלא נשתנה לא בתחלתו וגם באמצעיתו אין שינוי רק בנקודת הפ"א לבד ולא כמו באנשיל. וגם ליכא הוספה כמו למד דאנשיל והוי רק קיצור השם מצפורה. וכן ממה שנחלקו החיבורים בכינוי עברמן לאברהם דהביא בס"ש באות אל"ף בשם הלבוש ורמ"א שכ' ב סימן קכ"ט סט"ו דא"צ לכותבו וכ"כ רש"ל בענין עבריל. והז"מ כתב דצריך לכותבו ופי' בדמש"א הטעם לפי שלא פתח באלף לא הוי קיצור השם. וכתב ע"ז הס"ש א"כ תקשה משמואל מואל כו' ושמא טעמיה משום דלא פתח באלף וסיים בנו"ן עוד הביא שם בשם הרב מהר"ר יצחק חיות שי"א דכל מקום שיש ב' הברות דכינוי דומה ללשון הקדש אין לכתוב הכינוי ולכן א"צ לכתוב המכונה עברמן כו' והאומרים דצריך לכותבו פי' הג"פ ס"ק ס"ט דהטעם כנ"ל משום דלא פתח באלף וסיים בנו"ן. א"כ נשמע מזה לנד"ז דציפא שבכינוי יש ב' הברות דומה לעיקר השם והפתיחה שוה וגם ליכא תוס' שום אות אחר כלל על עיקר השם י"ל דחשיב קיצור השם לכו"ע:

(**נת**' שי"ל דציפא הוי קיצור השם מצפורה. כמו פורה מצפורה ואיחל מיחיאל וראיה ממ"ש מהרא"י גבי אנשיל דלא ברירא ליה דהוי קיצור השם מאשר דמשם יש ללמוד דציפא לצפורה חשוב קיצור. וכן ממ"ש החיבורים בענין עברמן לאברהם):

ב וצ"ע דבט"ז סס"י קכ"ט גבי ציפא וגבי שרה שערליין משמע דשערליין חשיב ליה טפי קיצור השם מציפא. ושמא משום דציפא הוי קיצור יותר מדאי ואין מוכח ומבואר כ"כ בטוב מהקיצור דשמה צפורה משא"כ בשערליין מבואר טפי. מיהו גבי שמואל מולי דה"ל קיצור השם כמ"ש בס"ש בשם שמואל בשם מוהרש"ק דאין צריך לכתוב המכונה מולי דנרגש לכל שיוצא מתוך שם שמואל וכתב שם ג"כ בשם רש"ל דאין צריך לכתוב שמואל המכונה מואה. וכ"ה בב"ש בש"א אות ש'. וערך ציפא לצפורה לא רחוק ודאי יותר ממולי לשמואל. אך י"ל דעוד תנאי צריך לשיהיה חשוב רק שם דנערות או קיצור השם. והיינו מ"ש רמ"א סט"ו דכל קיצור השם שהוא שם בפ"ע כגון אלחנן חנן וכיוצא בזה כותבין. (עג"פ שם סס"ק ע"ה שנסתפק לענין דיעבד). ובב"ש בכללים שבסוף השמות סעי' זחט"י הטיל עוד ב' תנאים. הא' שצריך שלא יהיה לכינוי זה שם קדש אחר. הב' דלא יהיה לשם הקדש כינויים אחרים וכן פסק בת"ג סימן קכ"ט ס"ק כ"א ומנה שם ששה תנאים עיין עליו. אך הגאון ר"ז ז"ל בטיב גיטין בש"א אות א' ס"ק כ"ח פי' דרש"ל ס"ל דאף שיש עוד לשם הקדש כינוים אחרים לא איכפת לן בהכי רק העיקר מה שיש להקפיד בזה הוא אם יש עוד לכינוי זה שמות הקדש אחרים. ועכ"פ בכינוים הקרובים ביותר לשם הקדש מסיק הב"ש ג"כ דאע"פ שיש לשם הקדש כינוים אחרים א"צ לכותבו ומוכרח הוא ממולי ומואה ומואל לשמואל דא"צ לכותבם. גם ממ"ש בשם מהרא"י גבי אנשיל שכתב בהקס"ד דא"צ לכותבו לפי שלא מצינו שם בישראל שיתכנה עליו אנשיל זולת על אשר. משמע כמ"ש הט"ג דהעיקר מה שיש להקפיד הוא שלא יהיה להכינוי עוד שמות הקדש אחרים. ובכלל זה ודאי שלא יהיה ג"כ שם בפ"ע. וא"כ בנדון ציפא י"ל דלהט"ז לא הוה ברירא ליה אם אינו שם בפ"ע ג"כ לכן לא הוה פשיטא ליה דדומה לשערליין ושרה או מולי לשמואל. אבל אי הוה פשוט דאינו קובע שם בפ"ע ואינו רק כינוי וגם אין שם אחר שיתכנה עליו ציפא זולת על צפורה אז ודאי הוה פשוט דהוא קיצור השם וא"צ לכותבו. ועי' בט"ג בש"נ אות צ' סק"א שחילק ג"כ בשם ציפא במקומות שנהגו לקרות צפורה ומכנין ציפא כו'. וגדולה מזו הקיל במהרי"ק סוף שרש פ"ו במי ששמו בפ"כ בלי (לבד) וכ' בגט אליהו (לבד) א"כ הוא דשם בלי אינו אלא כינוי בעלמא ואין רגילות בני אדם שם להיות נקראים כן כלל בעיקר השם כו' ע"ש (ואע"ג דהכינוי י"ל שאינו מיוחד דוקא לשם קדש זה לבד כ"א יוכל להיות כינוי לשמות הקדש אחרים ע"ש במ"ש וכך יאמינו לשם אליהו כמו לשם אחר). ואע"ג שעכשיו אינו נק' בשם הקדש ע"ש. אלא דלא הקיל רק לענין דיעבד לבד. והיינו משום דשם בלי הברתו לגמרי הברה אחרת מאליהו וגם אינו מיוחד דוקא לאליהו אבל היכא דהכינוי קרוב

הרבה לעיקר השם ואינו כינוי רק לשם קדש זה וגם אין הכינוי קובע שם בפ"ע לעולם ודאי דא"צ לכותבו אפי' לכתחלה. ומעתה לפמ"ש מעל' שהש"ץ דקהלתם כותב תמיד על שם ציפא צפורה וכן נכתב בכתובתה של זו ומספר כתובה נלמוד וממנהג הש"ץ בכל שטרי כתובה דציפא הוי רק כינוי לבד לשם צפורה בקהלתם. וכן הוא ג"כ בכל גלילותינו כפי המדומה ועי' בכללים שבב"ש סק"ג דיש ללמוד בכה"ג מהכתובה וכ"כ בט"ג שם א"כ יש לדונו לקיצור השם:

(**נת**' אע"ג בט"ז לא משמע דציפא הוי קיצור השם מצפורה י"ל משום דמלבד דקיצור השם צ"ל קרוב בהברה לעיקר השם עוד זאת צריך שלא יהיה הקיצור קובע שם בפ"ע ושלא יהיה ג"כ כינוי לשם קדש אחר וא"כ בימי הט"ז י"ל דלא הוה ברירא ליה זה דציפא אינו שם בפ"ע. אבל עכשיו בקהלתם דציפא הוי רק כינוי לבד לצפורה י"ל דמחשיב ודאי רק קיצור השם):

ג ומיהו לענין לכתחלה אפילו אם מעריסה היה שמה צפורה כיון שעכשיו אין קורא לה רק ציפא וגם אינה חותמת א"ע כלל לא טב היה לכתוב שם צפורה לבד וה"ל לכתוב ג"כ המכונה ציפא כדמסיק הג"פ סימן קכ"ט ס"ק ס"ז. דהא אפילו בענין מי ששמה מעריסה שרה וקרו לה שרולה עם היות דנראה מפסקי מהרא"י סימן י"ב דאע"ג דנשתכח שם שרה עכ"ז אין כותבין רק שם שרה לבד כמו שפי' דבריו הג"פ שם וכ"כ בב"ש בש"נ אות ב' לפ"ד רמ"א. והוא מ"ש רמ"א סימן קכ"ט סעי' ל"א בהג"ה גבי רעכליין דאין כותבין רק רחל שהוא עיקר השם ופי' הב"ש דהיינו אפי' כ"ע קרו לה רק רעכליין וכן בשרה שרולה. אך מ"מ הב"ש פסק לכתוב ג"כ המכונה שרולה וכ"פ הג"פ והביא שם דעת תשו' לחם רב דיכתבו רק הקיצור לבד שנק' בו היינו שרולה או מולי ואם כתב שמואל המכונה מולי הגט פסול והיינו משום דס"ל דלא אמרו הפוסקים שא"צ לכתוב קיצור השם ודי בשם המובהק אלא כשקורים לו פורתא בשם המובהק. וא"כ פשיטא דלכתחלה לא טב היה לכתוב צפורה לחוד נגד כמה גדולי הפוסקים. אמנם לענין דיעבד הרי כיון שמהרא"י ורמ"א סעי' ל"א בהג"ה ומקור דבריו מתשו' מהרי"ו סימן ק"כ ומהר"ם מינץ בס"ה סימן ל"ד כמ"ש בשמו הג"פ סימן קכ"ט ס"ק קל"ב מקילים אפילו לכתחלה מי ירים ראש כנגדן לפסול דיעבד וכן הב"ש בש"נ אות ב' הקיל בזה בדיעבד. וכבר נת"ל שי"ל דציפא לצפורה בקהלתם ה"ל כמו מולי לשמואל דמדמו ליה לשרה שרולה כנ"ל ואם יהיה הלב נוקף עדיין לסמוך על סברת הלב לדמות ציפא למולי ושרולה הלא יש לנו להסתייע מצד אחר ונאמר כיון דמהרי"ק שרש פ"ו מקיל אפילו באליהו שנק' שמו בלי ונשתקע שם אליהו ועכ"ז מכשיר בכתב שם אליהו לחוד רק משום שיודעים שבודאי יש לו שם

הקדש כו' ואע"ג דשם בלי רחוק לגמרי מאליהו. א"כ לא נחוש עכ"פ בנד"ז דהכינוי קרוב מאד לצפורה והוא רק כינוי לשם זה וכנ"ל:

(**נת**' דלכתחלה ודאי לא נכון היה לכתוב צפורה לחוד אף אם שמה מעריסה צפורה רק היה צריך לכתוב צפורה המכונה ציפא לפ"ד הג"פ והב"ש. אבל דיעבד יש לסמוך על המקילים בכ' שרה ואם הלב נוקף אולי לא דמו להדדי יש להסתייע מתשו' מהרי"ק ש' פ"ו):

ד וגם בלשון אחר יש לצדד הקולא ולומר דהנה החששא שיש בכתב צפורה לחוד הוא ב' דברים. הא' משום דכ"ע קרו לה ציפא לחוד ונשכח שם צפורה א"כ כשכ' עליה שם צפורה י"ל פן הוה ליה שינה שמה וכמו שכ' הב"י בכתב שם הנשתקע אפילו עם שם דעכשיו ה"ל שינה שמה. ב' דעכ"פ לא כתב שמה דעכשיו וה"ל כלא כתב שמה כלל. והנה מצד החשש הראשון כיון שדעת הס"ש להקל בכ' שם הנשתקע כמ"ש בתשו' שבסוף ספרו. א"כ בנ"ד עכ"פ דבלא"ה י"ל דלא שייך כלל בשמות אלו ענין נשתקע כמ"ש הב"ש בש"נ אות ב' א"כ ודאי אין לחוש לשינה שמה. ואע"ג דמי ששמו כאן יוסף ובמקום אחר יוחנן וכ' שם אחד חשוב שינוי שמו מדרבנן כדפרש"י אמתניתן. בראשונה היה משנה שמו ושמה כו'. יש לחלק דשאני הכא דבמקום זה ממש נק' צפורה בעריסה. ויש לחלק דהס"ש לא הקיל רק בכ' גם שם הנשתקע משא"כ בשם הנשתקע לחוד שמא הוה שינוי שמה. ומשום החשש הב' דלא כ' שמה כיון שיש הרבה פוסקים מכשירים בזה מדאורייי' אפילו לא כתב שמו ושמה כלל וכש"כ בכתב שמו ולא כ' שמה וגם עכ"פ בשמה ג"כ כ' בת פלוני. עי' ג"פ רס"י קכ"ט. א"כ בכה"ג יש לנו לסמוך להקל טפי על סברת מהרא"י ורמ"א וסיעתם המקילים בכ' שם העיקר לחוד אף שנשתקע השם כנ"ל:

(**נת**' עוד טעם להקל משום דכל החשש י"ל דה"ל כלא כ' שמה ממש כלל ה"ל ספק מגורשת. א"כ יש לצדד להקל טפי לסמוך על סברת המקילים):

ה מיהו כ"ז הוא בידעינן ששמה מעריסה היה צפורה. רק עכשיו הוא שנעתק לשם ציפא. אבל אם גם מעריסה היה שמה רק ציפא א"כ י"ל דאפי' מהרא"י וסיעתו יודו דאפי' כתב צפורה המכונה ציפא ה"ל כמו שינה שמה כיון שלא נקראת מעולם צפורה וכש"כ כשכ' צפורה לחוד. וכן נמצא תשובת כת"י למהרא"י הובא בס"ש דף פ"ה וז"ל נקראת האשה מעריסתה שערליין למה יכתבו שרה פשיטא דהוה כמו שינה שמו ושמה וגם אין צריך בדבר דאפילו הי' שמה שרה היה כותב בשם שערליין דבכה"ג דשם והחניכא היו קרובים לשם היו נקיי הדעת שבירושלים כותבין לכתחלה כדאיתא בתוספות פ' השולח עכ"ל. וכן חילק הג"פ ס"ק ס"ז לדעת מהרא"י. אך קשה ממ"ש הב"ש בשם הט"ז גבי

שארקה דאפילו נקראת מעריסה כן שארקה וכתב בגט שרה דהגט כשר דאע"ג דשארקה קרוב לשרה טפי משערליין מ"מ מה בכך הא אם באנו לומר דשם שרה כיון שלא נקראת בו ה"ל שינה שמה וכמו שם דעלמא א"כ בשם דעלמא אף אם השינוי פחות מזה ה"ל גט חספא כמו נפאתה ותפאתה שבגמ'. אעכצ"ל דה"ל כאילו נקראת שרה. משום דשארקה ושרה הכל שם א' ממש. וצריך לומר דאזלינן בתר הנחת שם בישראל. דשארקה הוי שם דנערות לשרה. וא"כ לפ"ז צ"ל מדוע בנקרא שערליין מעריסה וכ' שרה הגט פסול נאמר ג"כ כשקרו לה שערליין כוונתם לשם שרה שהוא מקור השם דנערות דשערליין כמו שנתכוונו בשארקה לשרה. ולכאורה היה נראה דדיעות חלוקות הן ותליא בפלוגתא מי ששמו חזקיהו וכ' חזקיה דכתב בתה"ד ובב"ש בש"א א"ח וא"ת בש"ס היו נקראים בוי"ו אלא התלמוד מקצר א"כ הוי כחניכא כיון התלמוד מקצר ומכנה שם חזקיה בלא וי"ו למי ששמו חזקיהו בוי"ו. ופי' המכמ"א שע"ד סימן י"ג דכיון דחזקיה הוא קיצור השם של חזקיהו אע"פ שלא נקרא זה האיש בקיצור זה כיון שהוחזק זה הקיצור לעיצומו של שם ה"ל כאילו הוחזק בעיצומו של איש ואם גירש בו כשר עכ"ל (ולשון הג"פ ס"ק קכ"ג משום דדרך הבריות לקצר השם כו') ולפ"ז מוכח דאזלינן בתר הנחת השם בישראל לכן גם מי שעלייתו לתורה וחתימתו וקריאתו בפ"כ חזקיהו בוי"ו וגירש בלא וי"ו כשר. ומה שבב"ש בשם מהרי"ט מבואר שאילו ידענו בודאי שכך הוא נקרא בחתימתו ובעלייתו לס"ת ודאי אין לנו לשנות כו'. הוא משום שי"ל דבש"ס היו נקראים בלא וי"ו ואין ראיה דחזקיה הוא חניכא לחזקיהו כו' ע"ש. אבל אי הוה ברירא לן דחזקיה הוי חניכא כללית לשם חזקיהו אז אפי' לא הוחזקה כלל חניכא זו באיש זה וגירש בה כשר. דאין לדחות דמיירי דבפי הבריות היה נקרא חזקיה בלא וי"ו רק שאמיתית שמו לתורה וחתימה [חזקיהו]. דא"כ לא היה צריך כ"כ ראיה מהתלמוד שמקצר הרי הוחזקה חניכא זו ג"כ באיש זה כו' א"ו מיירי שנק' הכל בוי"ו ואפ"ה היה כשר מה"ט כיון שהתלמוד מקצר וה"ל כחניכא כו'. וא"ת א"כ בשאר חניכות נמי נימא הכי כמו מי ששמה שרה ונקראת כן בפי כל וכתב בגט שארקה או שערליין יהיה כשר כיון שהוחזק זה הכינוי לעיצומו של שם כו'. וצ"ל דלא אמרינן הכי אלא כשהקיצור ממש כמו השם רק שחסר מעט כמו חזקיה לחזקיהו וגם כשלא הוחזק רק כינוי א' לשם זה משא"כ בשרה שערליין כו' דיש לשרה כמה כינוים וגם אין הכינוי קרוב כ"כ לעצם השם לכן אם לא הוחזק כינוי זה בעיצומו של איש לא מהני. וגם בכינוי שארקה שהכינוי קרוב מאד לעצם השם אפשר וקרוב דאם לא היתה נקראת כלל בכינוי זה וכתב בגט פסול מהאי טעמא דהא לא שייך לומר כיון שהוחזק זה הקיצור והכינוי לעיצומו של שם דהא יש כמה כינויים דקטנות

פעמים נקרא השם בכינוי שארקה ופעמים שערליין או סערקא וכה"ג. משא"כ חזקיה הוא לבדו הוחזק קיצור לעיצומו של שם חזקיהו. והט"ז והב"ש שהקילו בשארקה שכתב בגט שרה אפי' נקראת כן מעריסה שארקה י"ל דלגבי עיקר השם ודאי י"ל כיון שהוחזק זה השם שרה לעיצומו של שארקה שהרי ממנו הוא נובע ה"ל כאילו הוחזק בעיצומו של איש שהרי לא שייך לומר שיש עוד שמות הקדש לשארקה זולת שרה. (וע"ד מ"ש במשנה פ"ז דנדרים הנודר מן הבית כו' (אסור בעלייה) שעלייה בכלל בית אבל אין בית בכלל עלייה והנודר מן העלייה מותר בבית). וא"כ מאחר דפשוט דכל מי שנקראת שארקה הכוונה שרה א"כ אף אם נזדמן שלאחת קראו מעריסה רק שארקה וכתב בגט שרה הוא כשר. ועי' בשו"ת דבר שמואל סימן ק' שכתב וז"ל שאין לערער על נתינת הגט שכתבו בו שם האשה יהודית אע"פ שהמון העם קורים יודיטה דאזלינן בתר עיקר השם ומקורו הכתוב בתורה אשר ממנו יצא ללועזות נשים והדיוטות ועמקי שפה וכבדי לשון לבטא אותו בשפתיים בקצת שינוי במבטא האותיות הן חסר הן יתיר הן חלוף כדרכן ברוב שמות המקרא. וכולם כוונתם לרמוז אל השם העיקרי המונח בראשונה כמובא בש"ע א"ע סימן קכ"ט ובהג"ה מהרמא"י שם סעי' ט"ו ול"א עכ"ל. הרי ביאר שכולם כוונתם לרמוז אל השם העיקרי המונח בראשונה ואף שי"ל דמיירי לשם שהונח בעריסה או במילה מ"מ עיקר כוונתו לשם העיקרי הכתוב בתורה. וא"כ י"ל ג"כ במי שנקראת מעריסה שארקה או יודתי' וכדומה כולם כוונתם לרמוז אל השם העיקרי היינו שרה או יהודית. אלא שלהיותן בלתי מדקדקים אמרו רק הכינוי שארקה או יודתי'. ובזה יש ליתן טעם לדעת הט"ז וב"ש דאם נקראת מעריסה שארקה וכתב שרה הגט כשר כנ"ל. ומהרא"י בתשו' שכתב בנקראת מעריסה שערליין וכתב שרה דה"ל כמו שינה שמה. אפשר שיחלוק ג"כ בשארקה ומטעם דלא סמכינן ע"ז לילך בתר כוונת הלב ואפשר יודה בזה וראיה מחזקיה כנ"ל. וגם בשערליין כתב דה"ל כמו שינה שמה כו' כמו בכף הדמיון כו'. ולפ"ז בנד"ז אם נקראת ציפא מעריסה אם כל מי שנקראת בפ"כ ציפא כותבין עליה צפורה יש מקום לומר דנתכוונו לשם צפורה כמו בשארקה שרה שכ' הב"ש דה"ה באלזגוטלין לגיטא. אלא שהט"ג חלק עליו באלזגוטלין לגיטא דלא דמי לשארקה ושרה. וכמ"כ י"ל בנד"ז בציפא לצפורה שמא אין לדמותו רק לערך שערליין גבי שרה דאם נקראת כן מעריסה וכ' שרה יש לחוש דה"ל כמו שינה שמה כו' ומ"מ י"ל דספק הוי וז"ש כמו כו':

(**נת**' דכ"ז אם מעריסה נקראת צפורה אבל אם גם מעריסה נקראת ציפא וכתב צפורה י"ל ה"ל כמו שינה שמה כמ"ש מהרא"י בתשובה גבי שערליין. אף שי"ל דכיון שהוחזק

השם לקיצור זה כוונתם לרמוז אל השם העיקרי כמ"כ להיפך כיון שהוחזק זה הקיצור כו' אין לסמוך ע"ז ודי במה שהקילו כה"ג בשארקה שרה לא זולת):

ו ומיהו אם אינו ידוע איך נקרא' בעריסה אפשר יש להקל וכבר עמד ע"ז הג"פ סימן קל"ב וז"ל ומעתה יש לעמוד ולהתבונן כשיבוא לפנינו איש או אשה דכ"ע קרו להו בשם קטנות כו' שערליין או שרולה וכן רעכליין וכיוצא ולא נודע ולא נתברר לנו אם עיקר שמה בשעת העריסה שרה או רחל האיך נעביד עובדא ולכאורה יראה דמסתמא אמרינן דבשעת לידה קראום בשם עיקר יצחק ושרה וכיוצא ולפיכך יכתוב לכתחלה שרה דמתקרי שערליין וגדולה מזו יראה לכאורה מתוך כתבי מהרא"י סימן י"ב ומהרי"ו סימן ק"כ דמסתמא כותבין שרה לבד אלא דיש לדחות דאינהו מיירי כשנודע דבשעת לידה נקראת שרה ולפיכך כתבו דיכתבו שרה כו' דאי הוה ידעינן בפשיטות דאבגלי נגזר מאביגיל כו' אע"ג דלא הוה ידעינן שבשעת לידה קרו לה בעיקר השם כו' משמע דס"ל למהרי"ט דכל שם מהשמות כו' אמרינן דמסתמא הוא השם הכתוב במקרא אלא דנשתנה בפי ההמון ואין משגיחין על מה שקוראין ההמון בשינוי קצת וכותבין השם הכתוב במקרא. וכן מתבאר מדברי הרב מהרי"ט בשם מירה (ע"ש בס' שמות בז"ה) ולפי דבריו משמע קצת דאפי' ידעינן דקראוה בשעת הלידה אבגלי וכן קרו לה כ"ע כותבין אביגיל דמתקרי אבגלי כו' וכן אע"ג דבשעת הלידה קרו לה שרולה וכ"ע קרו לה שרולה אפ"ה כותבין שרה דמתקריא שרולה וזה אי אפשר דהא אשכחן למהרא"י ז"ל ומהרי"ב דאם בשעת לידה קראוה סערליין או שערליין אין כותבין שם שרה ואם כתבו שם שרה ה"ל כשינה שמו ושמה כדאיתא בס"ש דפ"ה ע"א ולכן יש לפרש דברי מהרי"ט דאיירי באשה דקרו לה שרולה ואין אנו יודעין מה שם קרו לה בשעת לידה אם שרה או שרולה בכה"ג קאמר מהרי"ט דמסתמא כותבין שרה דמתקריא שרולה. ולע"ד יראה דהדבר תמוה דכיון דאנו תופסין בפשיטות דאם אנו יודעים דקראוה בשעת לידה שם שרולה אם כתב שם שרה ה"ל שינה שמה. א"כ היכא דנסתפק לנו כו' האיך נכתוב בגט שרה דמתקריא שרולה והלא ה"ל ספק שינה שמו ושמה ומי הכניסנו בתגר זה כו' לכן אין כותבין אלא השם דקרו לה השתא שם שרולה לבד עכ"ל והאריך בזה. ולענ"ד ליישב דעת מהרי"ט והוא דלא ס"ל ההנחה שהניח הג"פ דאם אנו יודעים כו' ה"ל שינה שמה כו' אלא דאפילו ידעינן שנקרא' בעריסה שרולה וכתב בגט שרה יש מקום להכשיר. ומ"ש הג"פ דזה א"א דהא אשכחן למהרא"י כו' הנה מהרא"י לא כתב בפשיטות דה"ל שינה שמו ושמה כו'. אלא כ' דה"ל כמו שינה שמו ושמה. מלשון כמו י"ל דמסופק בזה ולא ברירא ליה כ"כ ומש"ה סיים וגם א"צ כו'. ואי איתא דפשיטא ליה דה"ל שינה שמו

ושמה למה צריך להוסיף וגם אין צריך. דתחלה תני איסורא והדר תני כו'. א"ו משום דלא פסיקא ליה כ"כ דה"ל שינה שמו ושמה ולכן הוסיף עוד דהא עכ"פ אין צריך כו' והטעם שיש מקום לצדד להקל מבואר למעלה משום דכוונתם בשם שרולה לרמוז אל השם העיקרי שרה כו' ולכן אף שלא נסמוך ע"ז לבד מכל מקום היכא דאין יודעים איך נקרא שמה יש להקל כיון שי"ל עוד דמסתמא נקרא שמה כך. וגם י"ל עוד דהא ודאי לענין שמו ושמה אזלינן בתר השם דאתחזק לפנינו כמ"ש בגמרא פרק השולח (ל"ד ב'). וגם ידוע דקיי"ל דחזקה דאתיא מכח רובא הוי חזקה כמ"ש הפוסקים פ"ק דחולין גבי מנ"ל דאזלינן בתר חזקה כו' וכ"ש ברוב כזה דממש כל הנשים הנק' בשם דקטנות עיקר שמם הוא שם העיקר אין גם אחת שלא יהיה כן ואפי' ר"מ דחייש למיעוטא לא חייש כה"ג גם בגיטין כמ"ש בגמ' ריש גיטין גבי סתם ספרי דדייני מיגמר גמירי. וא"כ אשה הבאה לפנינו בשם דקטנות יש להחזיקה בחזקה דאתיא מכח רובא דרובא. (או כל ממש) ג"כ בשם העיקר. וה"ל כאלו אתחזקה בתרי שמי. וא"כ שפיר דמי לכתוב השם העיקרי ג"כ. ולכן אף אם באמת לא ניתן לה כלל בעריסה רק השם דקטנות ג"כ הגט כשר שהרי אנו מחזיקי' אותה ג"כ בשם העיקרי וחזקה מילתא היא. ואולי יש סמך לזה ממ"ש בפסקי מהרא"י סימן קל"ח דכיון דמתוך הספק דקדק בסברא מן החניכא ולהחזיק שם אביו כך והוא על כרחו הוצרך לבדות שם מלבו הואיל ולא ידע האמת נוכל לומר דכה"ג יכול להחזיק שם לאביו אע"פ שאינו כן עכ"ל ומ"מ למעשה לא הקיל שם. אבל בנד"ז יש לצדד להקל כיון דהרוב גמור שכן שמה מעריסה וגם לכן מסתמא כותבין עליה אחרים במכתבם ג"כ צפורה משא"כ כשידוע שלא ניתן לה השם העיקרי ליכא למימר הכי רק להקל מהך טעמא דכוונתם לרמוז אל השם העיקרי. ועל סמך זה לבד אין להקל:

(**נת**' בא"י שם העריסה דעת מהרי"ט דיכתבו גם שם העיקר והג"פ השיג עליו דה"ל ספק שינה שמה. ויש ליישב משום דאפילו נק' מעריסה בשם דקטנות יש מקום לומר דאינו שינוי כשכ' גם שם העיקרי לכן באינו ידוע סמכינן ארובא. ועוד דבא"י י"ל דה"ל כמו אתחזקה בתרי שמי מחמת חזקה דאתיא מכח רובא דרובא):

ז מיהו קשה לכאורה לומר הסברא שעי"ז שהעולם מחזיקים את ציפא לצפורה ה"ל כאילו נקראת ממש צפורה. וגם מש"ל דבקראם שמם ציפא ושעריל דכוונתם לצפורה ושרה ה"ל כאילו נק' כן באמת. דהא רפ"ק דנדרים גבי כינוי נדרים כנדרים דפי' הר"ן שם שהוא כמו המכנה שם לחבירו והיינו כענין כינוי ציפא לצפורה ושעריל לשרה. וכינוי כינוים היינו כשהכינוי רחוק מאד משם העצם. והן אמת דקיי"ל שם דכינוי נדרים הם כנדרים מדאורייי'. והנה לר' יוחנן שהם לשון נכרים הקשו התוס' והרשב"א והר"ן אמאי

נקיט הני לישני כו' וכתב הר"ן והנכון כו' שאפילו בלשונות שאינן גמורים כגון אלו דקונם קונח קונס שהרי לשון הקדש הוא אלא שנשתבש וסד"א שהנודר בהן לא יהא נדר כיון שאינו לשון גמור בפני עצמו קמ"ל דכיון שהנכרים מדברים בהם אע"פ שאינו מעיקר לשונם אלא משבוש שהוא בידם הרי הוא נדר גמור. ותוס' בשם ר"י תירצו בע"א והרשב"א הקשה עליהם ועולה לדינא לדבריו דהטעם משום דה"ל כשאר לשון הנכרים שהנודר בכל לשון נדרו נדר. והשתא מוכח להדיא דלא אמרינן הסברא דכיון דכוונת הנודר בקונם קונח קונס הוא לרמוז ללשון קרבן ממש שבתורה אלא שמפני שאינו בקי בטיב הלה"ק משתבש לומר קונם קונח קונס וכיון דכוונת' לקרבן ואומר כינוי שהוא קרוב ללשון קרבן היינו קונם כו' וכן נזיק לנזירות כו' מש"ה ה"ל כאילו אמר ממש לשון קרבן. וכמו שאמרנו שהקורא שם שעריל וציפא ה"ל כקראם שרה או צפורה כיון דכוונתו לשם זה רק שמשתבש כו'. ומהכא מוכח דליתא לסברא זו דלא אזלינן רק בתר הוצאת פיו שאמר לשון קונם כו' וכוונתו לרמוז לקרבן אינו מעלה ומוריד כלל ומש"ה הוצרכנו לומר דלשון קונם ממש מהני כמו קרבן כיון דהוא לשון הנכרים והנודר בכל לשון נדרו נדר. אבל לא דנדר זה הוא מלה"ק דקרבן. ויותר מוכח ממ"ש הר"ן דלריש לקיש שאמר דכינוים הנ"ל הן לשונות שבדו להם חכמים הם ג"כ כנדר גמור מדאורייתא והוצרך ליתן טעם וזהו שהרי כל הלשונות אינן אלא הסכמת אומה ואומה ולא גרע הסכמת חכמים ז"ל מהסכמתם הלכך ה"ל מדאורייתא עכ"ד. אלמא לולי דלשון קונם בעצמו כמו שהוא יש לו כח כלשון קרבן משום דה"ל כנודר בשאר לשון מלשונות האומות משום דלא גרע הסכמת חכמים כו' לולי זה לא היה הנדר נדר כלל אע"ג דהוא כינוי קרוב לשם העצם דקרבן (ובפרט חרק לחרם ונזיק לנזיר ושבותה לשבועה דהן קרובים לשם העצם) וגם כוונתו לרמוז לשם העצם ע"ד כוונת הקורא שם ציפא ושעריל לרמוז כו'. אפ"ה מדלא אמר ממש קרבן לא אמר כלום ולא נמשך כלל לשון קרבן ע"י אומרו קונם כו' ולולי דקונם עצמו מהני לא היה כאן נדר כלל. ולא חל עליו לשון נדר מקרבן כיון שלא אמר קרבן. א"כ יש לנו להוכיח מזה לכנויי השמות דע"י אומרו וקוראו עלי' שם ציפא או שעריל לא חל עלי' כלל שם צפורה ושרה. אף שדרך כלל כוונתו לרמוז לשם העיקרי אלא שמשתבש כו' מ"מ אין לנו רק מה שאמר כו'. אך למ"ש תוספות שם בשם ר"י משמע להיפך דע"י אומרו קונם קונח קונס חל עליו לשון קרבן דלה"ק ומש"ה אפילו לא יבינו הלשון הוי נדר משא"כ בשאר לישני. אך הרשב"א הקשה ע"ז (ממ"נ כו' ואולי י"ל דר"י יחלק בין לה"ק לשאר לשונות כמו שחילקו רפ"ב דמגלה דהלועז ששמע אשורית יצא אע"פ שאינו מבין הלשון משא"כ בלשון לעז צריך שיבין הלשון והרשב"א יחלק דשאני

התם דמשום פרסומי ניסא הוא). וי"ל דיש לחלק דגבי נדרים ושבועות קיי"ל גמר בלבו צריך שיוציא בשפתיו דוקא מש"ה כל שלא הוציא בשפתיו לשון קרבן לא חל עליו נדר מלשון קרבן אע"פ שאמר כינויו והכינוי קרוב כו' מ"מ לא אמר לשון קרבן ממש. ול"ד לידות דעכ"פ מתחיל בטוב רק שאינו גומר אבל הכינוי משובש מעיקר הלשון. משא"כ גבי קריאת שם האדם דאין זה נדר ושבועה שנצטרך לבטא בשפתים דוקא שפיר י"ל דע"י הכינוי הקרוב ביותר לעיקר השם ה"ל כנקרא בעיקר השם כיון דכוונתו להניח עליו שם זה הנק' בישראל כך שבכלל זה הכינוי והשם היינו שעריל שרה כו'. רק שהמדקדק יאמר עיקר השם שרה או צפורה שהוא אביהן דכל הכינויים הנלוים להשם ומי שהוא מלעגי שפה יזכיר רק הכינוי. אבל עכ"ז כוונתו להיות השם כפי שהוא הנחת שם זה בישראל. וכמ"ש בשעת קריאת השם ויקרא שמו בישראל פ' כו':

(**גבי** נדרים משמע בר"ן ושא"פ דע"י אמירתו הכינוי לא הוה כאילו אמר לשון קרבן רק הכינוי בעצמו מהני. וא"כ כמ"כ בכינויי דהשם לא חל עליו השם עצמו אף בשארקה שרה וי"ל דהתם בביטוי שפתים תליא משא"כ בקריאת שם):

ח אך לכאורה גם בקריאת שם נמי בדבור תליא כמ"ש קראו בשמו (וצ"ע מלשון עד שלא נבה"ע היה הוא ושמו בלבד. אע"פ שלא היה כלל מי שיקראנו בשמו. וכן זה שמו שקרא אדה"ר לבהמות וחיות. הרי שייך השם גם קודם שקראו ע"י הידיעה שכך צ"ל השם) ועיין במכמ"א שע"ד סימן י"ג דר"ל דשם שנשתקע מקריאה אע"פ שלא נשתקע מידיעה ה"ל נשתקע. אלמא העיקר הוא הקריאה בדבור. וכיון שכן כל שלא נק' עליו בדבור שם העיקר מעולם לא חל עליו ע"י מחשבה בעלמא. ולא ע"י קריאת הכינוי כדמוכח מכינוי נדרים כנ"ל. ואף שבתשובה סוף סדר אליהו סימן ר"ל דכשלא נשתקע מידיעה והוא ניכר בו אין חשוב נשתקע. מ"מ שאני התם שמתחלה נקרא שמו בישראל כך בדיבור. וצ"ע אם להעיר ממ"ש בסה"ת סימן קצ"ב שמסופק גבי כתיבת ס"ת דצ"ל לשם קדושה וכן בכתיבת הגט דצ"ל לשמו ולשמה אם סגי במחשבה או צריך שיאמר בדבור כו' והפוסקים כתבו דצריך דבור דוקא כמ"ש בש"ע אה"ע סימן קל"א ס"ז ובב"ש סק"ח. מיהו התם פסקו כן לחומרא. ולדמות לזבחים סתמן לשמן קאי וא"צ אפילו מחשבה כמ"ש בסה"ת שם וכמ"כ סתם שם הנק' בשם דנערות לשמן העצם קאי. אין הנדון דומה לראי' דהתם הוקדשו תחלה לשמן ממש כדבעי. וע' ת"ג סימן קכ"ט בביאורים ס"ק י"ז ובחי' סק"ך כיון דשם ליב יוצא משם יהודה הוי כאילו נק' בשם יהודה כו' ע"ש. הרי אע"ג דלא נק' כלל יהודה בפ"ע בדיבור אזלינן בתר הידיעה מדנקרא ליב בפ"ע הוי כאילו כו' וזה אינו רק ידיעה במחשבת הלב. אכן באמת הט"ג בלקוטי שמות סעיף ט' ובתשובות

סימן פ"ג פשיטא ליה היפך מסברת הת"ג. לכן א"א להקל בנק' מעריסה שערליין וכה"ג וכתב שם העצם. וכמו שהחליט הג"פ במהרי"ט וכמ"ש מהרא"י בתשו' כנ"ל:

ט אך צ"ע לפמ"ש הרא"ש בגיטין פ' הזורק סימן ט' בטעם הכשר דשינוי מקום לידה דדוקא בשינוי מקום דירה כו' וכשרואין אומרים לא גירש זה אלא אחר הוא שגירש. משא"כ בשינוי מקום לידה דאינו ידוע כ"כ כו' ליכא חששא. א"כ ה"נ הרי ליכא חששא דאף שנקרא' בפ"כ ציפא מ"מ לא יהיה לעז ממ"ש בגט צפורה כיון שהש"ץ כותב על ציפא צפורה שמוחזק זה לשם א' תדע דא"כ כשנק' מעריסה צפורה מה מהני כיון שנשכח אח"כ מפי כל. ועכצ"ל דאין מזה לעז כלל דהכל יודעים או רובם דשם א' הוא. אך הג"פ פי' דלהרא"ש שינה מקום דירה הוא רק דרבנן וע"כ נקיט משום לעז. ובתשו' תודת שלמים סימן א' נחלק עליו ופי' דהרא"ש לא מיירי בשינוי גמור מירושלים ללוד כ"א כשיש לעיר שני שמות כו' בכה"ג פסול מדרבנן וע"ז כ' משום לעז היינו וכשרואין אומרים כו'. משא"כ בשינוי גמור אין הטעם משום לעז רק ה"ל מזוייף מתוכו (והא דבמקום לידה כשר אפילו שינוי גמור צ"ל דכיון דא"צ לכותבו כלל לא חשוב עי"ז מזוייף מתוכו) לפ"ז בשמו ושמה אע"ג שאין לעז בנד"ז ממש מ"מ כשיש שינוי שמה ה"ל מזוייף מתוכו. וע' בג"פ סימן קכ"ח רס"ג ג' דאין חילוק בין שינוי מירושלים ללוד לשינוי נפאתה תפאתה הכל נק' שינוי גמור ופסול וב סימן קכ"ט ס"ק קי"ט דקדק מדברי רש"י דתפאתה אינו שם אשה אחרת אלא שטעו בשמה באות נ' לאות ת' וחשוב בגמ' לחספא. ולכאורה בכה"ג ליכא חששא דלעז מפני הרואין כמ"ש הרא"ם בתשו' סימן ס"ו הובאה בתשו' מהר"א בן ששון סימן צ' וז"ל דלא שייך ביה לעז כולי האי כיון דאין להם לתלותו בשום אשה אחרת ומוכחא מילתא שפיר דאין זה אלא ט"ס בלבד אפ"ה משום דאיכא מקצת כו' ויוציאו לעז כו' קחשיב ליה שינוי והוי בכלל שינה שמו ושמה עכ"ל. וא"כ ה"ה בנד"ז אף דליכא חששא דלעז כ"כ שאף אם ידעו שזאת האשה נק' ציפא מעריסה ויראו בגט צפורה לא יאמרו שאשה אחרת היא מתגרשת ולא זאת אלא יתלו בט"ס כיון דרגילות כן לכתוב על ציפא צפורה. מ"מ פסול כמו התם דג"כ מוכחא דהוא ט"ס כו' ואפ"ה חשיב שינה שמה. הן אמת דמלשון הרא"ם י"ל דבכה"ג הוי רק בכלל פסולא דרבנן כיון דהחשש רק משום קצת הרואים שיוציאו לעז כו' ומ"ש דהוי בכלל שינה שמו ושמה י"ל כמ"ש התוס' דשינה שמו ושמה שבמשנה פרק הזורק מיירי בפסולא דרבנן. ולכאורה יש ראיה לדבריו ממ"ש העיטור הובא ב"י סימן קכ"ו וש"ע שם סעיף ך' כיון שאנו מכירים סגנון הדבר אין לפוסלו בשביל דילוג אות אחת והטעם כמ"ש העיטור שניכר שהוא ט"ס כו'. ואין לחוש אלא בגוף שמות הבעלים כו' ע"כ.

וכיון דמכשירי לגמרי בשאר הגט. א"כ י"ל דגם בגוף שמות הבעלים כשניכר הט"ס נהי דהוא פסול מ"מ י"ל רק מדרבנן ואם נאמר כן א"כ לפ"ד תשו' מהר"א בן ששון בתשובה הנ"ל שחילק בין הנדון של הרא"ם ותפאתה שבגמ' ובין הנדון שלו שהשינוי היה פחות יותר הרבה מהשינוי שבין נו"ן לתי"ו דבגמ' היינו שהיה השינוי מן ה' ליו"ד מן זוהי לזויי שם הכשיר לגמרי משום דכה"ג ודאי לא יחשבו כלל שהוא שינוי כו' אף שהיה זה השינוי המועט בשם האשה שהיא הנק' זוהי. א"כ לפ"ז שמא י"ל כמ"כ בנד"ז מציפא לצפורה שלא יחשבו שהיא אשה אחרת כו' כיון דנודע ומפורסם שזה שם א' וליכא כלל חששא דלעז כו'. אך כ"ז לפ"ד הרא"ם שכ' בטעמא דנפאתה ותפאתה ויוציאו לעז על בניה מן השני כדפרש"י ז"ל. וא"כ בנד"ז שי"ל דליכא לעז כו' או אפילו יש לעז ה"ל רק פסולא דרבנן כנ"ל. אבל שם בתשו' מהר"א ב"ש הנ"ל הוגה מן הצד בכ"י רבינו הג' זקני נ"ע עמ"ש הרא"ם כדפרש"י וז"ל ז"א בפרש"י שלפנינו וכ"מ מלשון חספא שבגמ' עכ"ל הזהב. ור"ל דאין הטעם כלל משום הוצאת לעז כו' אלא אפילו את"ל דליכא לעז מ"מ פסול והיינו כמש"ל הטעם בשם תשו' תו"ש דה"ל מזוייף מתוכו. ופי' כיון שנזכר בו שם האשה בשינוי חשוב מזוייף מתוכו אף שיובן הט"ס. וז"ש וכ"מ מלשון חספא שבגמ' ר"ל כי חספא משמע דהגט בטל לגמרי (כנזכר לשון כחרס הוא גבי ביטול הגט בגמ' ר"פ השולח). וכשאין הטעם רק משום לעז לא שייך לומר כן א"ו דהטעם אינו כלל משום לעז אלא כנ"ל. וא"כ בנד"ז ג"כ אע"ג דליכא לעז כלל מ"מ ה"ל מזוייף מתוכו באמת:

י אמנם צ"ע סברא זו דאם לא יהיה שום לעז מחמת השינוי עכ"ז יהיה בטל מדאורייתא מחמת זה. דקשה ע"ז ממה שדקדק מהריב"ל (בתשו' ח"א כלל ד' סימן כ"ד) מתוך פסקי מהרא"י סימן י"ד וז"ל הא קמן בהדיא כי אילו לא נמצא כתוב בתורה רק שם גרשום והיה נכתב בגט גרשון היינו אומרים כי היה שם גרשון כינוי לגרשום ואפילו שהאותיות של המ"ם נו"ן מאותיות ההרגש ויש שינוי הרבה במבטא בין נו"ן למ"ם ואפ"ה אילו לא נכתב שם גרשון בתורה היינו אומרים שהיה כינוי לשם גרשום עכ"ל. וצ"ל הטעם איך נדמייה לכינוי כיון שנק' רק גרשום במ"ם ולא גרשון. ועכצ"ל דהטעם דמשום דמ"מ ליכא שום לעז ע"ז לכן ה"ל ככינוי רק כיון שהם ב' שמות יש לעז גדול וה"ל שינוי ממש. וא"כ מוכח דהיכא דליכא שום לעז אין שום פסול מדאורייתא עכ"פ וגם מדרבנן יש להקל היכא דיש לתלות דדומה לכינוי. א"כ לפ"ז בנ"ד דציפא וצפורה ה"ל שם א' בכל העולם ונהי דצפורה לא שייך להיות כינוי לציפא (וגם את"ל דיקרה דהוו ב' שמות) מ"מ כיון דליכא שום לעז משמע דבכה"ג לא אמרינן דהוי מזוייף מתוכו מדאורייתא דא"כ בגרשון נמי נימא הכי אפילו לא היה שם בפ"ע כו' וגם כי מצאתי הגהות רבינו זקיני על

ל' מהריב"ל הנ"ל אילו לא נמצא כו' הובא במהר"א בן ששון וז"ל ז"א להכשיר לגמרי אלא שלא היה בטל לגמרי וכל הדרכים האלו בה כו' ע"ש עכ"ל הזהב וכוונתו להשיג על מהריב"ל דליכא למידק מפסקי מהרא"י דכשגרשון לא היה שם בפ"ע היה מכשיר לגמרי רק דבכה"ג לא היה בטל מדאורייתא כו' וגם לא היה כל הדרכים האלו בה וכן מצאתי אחר זמן בס"ש גבי מתתיה דף נ"ג סע"א דצ"ל עכ"פ דהיכא דליכא לעז אע"ג שיש שינוי בסוף ממ"ם לנו"ן רק שיובן בקל שכוונו לאיש זה המגרש אינו פסול מדאורייתא. וא"כ קשיא מנפאתה ותפאתה דכתב בעצמו דהגט בטל מדאורייתא מדנקרא חספא והרי כיון דמשמע מפרש"י דתפאתא אינו שם אשה אחרת א"כ בכה"ג ליכא לעז כ"כ כנ"ל וא"כ אמאי ה"ל חספא כו'. וי"ל ע"ז ב' תירוצים הנזכר בג"פ סימן קכ"ט ס"ק קי"ט או תירץ ג' דבעובדא דתה"ד היה נקרא בפי הבריות גרשון מש"ה הוי אמרינן דהוא כינוי וכמ"ש התו"ג סס"י קכ"ט. ולתירוץ זה א"כ בעלמא כל שיש שינוי השם שלא היה נקרא בו כלל ה"ל חספא אע"ג דליכא לעז כגון שהט"ס יובן בקל מ"מ מזוייף מתוכו כנ"ל. אבל לפי ב' התירוצים הנ"ל דהג"פ יש לשמוע דכל שהשינוי מועט בענין דליכא לעז ויובן שהוא ט"ס ולא יחשבו באחרת כי אין שם אחרת כלל בשם שבגט בכה"ג אינו חספא ופעמים הוא כשר לגמרי. וע' תשובת מהרשד"ם חאה"ע סימן מ"ט גבי סול דאפילו תימא דהוה צד שינוי אינו אלא ט"ס כו' ואין שום אדם שיטעה בזה לחשוב שאין זו שם האשה המגורשת כו'. א"כ לפ"ז י"ל ג"כ בנד"ז אע"ג דבין ציפא לצפורה שינוי גדול במבטא מ"מ כיון דהכל שם א' אין שום לעז ואין שום אדם כו'. ואף שידע שזו לא נקראת צפורה יתלה בטעות משום דכותבים על ציפא צפורה וליכא פסולא דאורייתא וה"ל הדין כמו בשינוי מועט כו'. וע' עוד ג"פ רס"י קכ"ב סק"א דבענין נפאתה ותפאתה יש סברא ג"כ דה"ל רק פסולא דרבנן מיהו דוחק הוא קצת. וגם לכאורה העיקר כתירוץ הג' שכתבתי עפמ"ש הת"ג וכ"מ דעת רבינו ז"ל בהגהותיו הנ"ל וכתבתי מזה בתשובה אחת בענין יודא שנכתב בגט יהודה ע"ש:

יא ואין לי לצדד רק עפמ"ש בש"ע סימן קכ"ט ס"ז אם כתב פלוני החכם או הרב כו' ובג"פ ס"ק ל"א אף שהוא ע"ה ואין בו לחלוחית של תורה כו' והטעם דהכל הולך אחר המנהג ע"ש. א"כ כמ"כ י"ל כיון דנהגו הסופרים הכותבים כתובות ושטרות בקהלתם לכתוב הכל על ציפא צפורה אין זה שינוי אף לזו שלא נקראת צפורה מעריסה. וע' במהר"א ב"ש סימן הנ"ל בפי' תשובת ריצב"א גבי באורייש בורייש התיר משום מנהג כו' אפס אין כ"ז ראיה דבש"ע כתב כיון שהזכיר שמו בפי' ור"ל שאין השינוי בשמו כלל כ"א ביחוסו משא"כ לנד"ז שהשינוי בשמה ממש יש לחלק טובא כמש"ל בשם העיטור

שבב"י סימן קכ"ו. אמנם בשו"ת מוהריב"ל ח"א כלל ד' סימן כ"ג צידד להקל מצד המנהג לומר דלא הוה שינוי שם אביו. ומ"מ י"ל דליכא מנהג בכה"ג רק באינו ידוע איך שמה מעריסה אז נהגו לכתוב בכתובה צפורה אבל בכה"ג שידוע שלא נקרא' מעריסה צפורה י"ל דליכא מנהג בזה ולכן למעשה לא הקלתי בדין זה כלל שנשאלתי עליו:

והנה ע"פ ענין הטעם דהכל הולך אחר המנהג מזה י"ל ג"כ הטעם דשארקה שכתב שרה הגט כשר אף שלא נקרא' מעריסתה שרה רק שארקה אך כיון שהמנהג דכל שארקה היינו שרה. א"כ כל הרואה בגט שרה סובל ג"כ זו ששמה שארקה ואין כאן שום שינוי עכ"פ. וזהו ג"כ הטעם שאין כותבין השם דנערות משום שכשנכתב שם העצם ה"ל כידוע שסובל ג"כ שם דנערות לכן אף שאין נכתב כמו שנקרא בפי כל בשם דנערות כשר כיון שידוע ששם הנכתב סובל ג"כ השם שנקרא בו:

ע"פ הנ"ל אפ"ל אשה ששם העריסה יוטא ונקרא בפ"כ איטא וכתב בגט יוטא יש להכשיר כיון ידוע לכל שאיטא שרשה יוטא וגם נקראת כן מעריסה ועמ"ש בתשובה א' בענין מי שיש לו ב' שמות הקדש וכינוים כמו שניאור זלמן דוב בער וכתב שניאור המכונה זלמן דוב המכונה בער יעו"ש:

סימן רמה

אשה שנקראת מעריסה שימא גנעשיא ושינתה דירתה למקום אחר ושם היתה כמה שנים ונקראת שם גנעשיא לבד ואין יודעים שם משם שימא כלל ונשאת ונתגרשה שם בשם שימא גנעשיא דמתקריא גנעשיא ע"פ דבריה שאמרה שנקראת מעריסה שימא גנעשיא:

הנה לכאורה יש לערער על הגט מהא דכתב בטוש"ע סימן קכ"ט סעיף י"ג אם כתב שם שיש לו במקום אחר וכתב וכל שום בשביל מקום הכתיבה ונתינה הגט בטל עכ"ל. וכתב הב"ש שם ס"ק כ"ג דהיינו בטל מדאורייתא. ובב"י משמע דאינו רק פסול מדרבנן וז"ל הב"י אחר ד"ה אם יש לו ב' שמות. אם כתב שם שיש לו במקום אחר וכתב וכל שום בשביל מקום כתיבה ונתינה כתב הר"ן דמשמע שאינה מגורשת וההה"מ כ' בפ"ג בשם המפרשים שהוא פסול. ואפשר דנקט פסול לומר דלא מיפסל אלא מדרבנן דלאינה מגורשת פסול נמי קרי ליה עכ"ל וא"כ קשה למה החליט הב"ש דהגט בטל מדאורייתא ומ"מ ל' הב"י צ"ע דהל"ל דלפסול (ולא בטל) קרי ליה נמי אינה מגורשת. אבל הלשון דלאינה מגורשת פסול נמי קרי ליה משמע דלאינה מגורשת מדאורייתא קרי ליה נמי פסול ור"ל דלגיטין הפסולים מדאורייתא נקרא ג"כ פסול אע"פ שהם בטלים מדאורייתא

כמו ר"פ כל גט שנכתב שלא לשום אשה פסול דהיינו בטל מן התורה. וא"כ הב"י מביא עזר כנגדו דהא פי' ד' הה"מ דאינו רק פסול מדרבנן:
{ע"כ נמצא וע' במפתח]

סימן רמו

בנדון שנכתב שם האשה המתגרשת חיה חוואלי וחסר האלף אחר היו"ד היינו שצ"ל חיה חוואליא לדעת מעל' כמבואר בט"ג בש"נ אות ח' סק"ד גבי שם חוואלש עכ"ל. יש לצדד כאשר כתב בתשובת מהר"א ששון סימן ל' בענין וידה דמתקריא זוהי. והיה צ"ל זויי כיון דכתביה על וידה יורה דהיינו זויי כו' ע"ש וכך י"ל כאן דשם חיה. יורה דמ"ש חוואלי היינו חוואליא. כיון דאין חוואלי שם הנמצא זולת חוואליא א"כ זהו טעם שאין לחוש כ"כ שיטעה הקורא ולכן אם גם חוואלא שייך לשם חיה יש לצדד ועמ"ש מזה בתשובה דגט שנכתב בילא דמתקריא ביילייא. מיהו י"ל דלא דמי דשם וידה וזויי שניהם פירושן אחד עד"מ שפירוש שניהם ענין חיים. וע' תשובת מהרי"ט ח"ב חאה"ע סימן י"א שלפעמים מפילים אות אחד בתחלתו בכתיבה כמו אסטרפולה כותבין סטרפולה. ושם ביו"ד לסוף הוא בונמי במרדכי פרק השולח. ובמשנה וגמרא מצינו הרבה שמות ביו"ד לבד לסוף כמו רבי יוסי. רבי אמי. רבי אסי. רב אשי. רמי בר חמא. איסי בן יהודה. אם כן אם הברת קריאת שם חוואלי לסוף דומה לקריאה של אחד משמות הנ"ל י"ל שאין זה שינוי השם. מה גם אולי האשה חותמת כן חוואלי. ולכאורה יש לדמות זה למ"ש הג"פ סימן קכ"ח סק"ג ד"ה כתב בתשו' מהרח"ש שכתבו העומדת היום במתא קושטאנטין במקום קושטאנטינא. דמהרי"ט הכשיר. ומהרח"ש החמיר דהוי שינוי גדול. ואפ"ל שם חסרון האלף פועל שינוי גדול בהברה. אבל הכא אף בחסרון האלף יש לקרות חוואלי כמו אילו היה נכתב חוואליא או כמו חוואלא וכמו שאנו קורין על רב אשי שבגמרא ביוד ואנו קורין שם זה בסגול לסוף. וגם יש לומר להפך דגם מהרי"ט לא הכשיר רק בשהשינוי היה בשם העיר. אבל הכא שהוא בשמה ממש חמור טובא טפי. מיהו י"ל כיון שם אחד משמותיה דהיינו שם חיה נכתב בטוב. וא"כ אם לא היה כותב כלל שם חוואלי היה כשר במקום עיגון גמור [עיין מפתח] לכן אף את"ל דשם חוואלי נכתב בבלבול קצת י"ל דה"ל כאילו לא כתבו כלל. וכשר בשם חיה. ולומר דגרע מלא נכתב כי מורה על שינוי השם י"ל שאין לומר כן כי מפני חסרון אות הא' באחרונה לא יאמרו כלל שזהו שם אחר. וגם מי הגיד לנו שבבירור צ"ל א' אחר היוד. שמא באמת סגי ג"כ כמו שנכתב חוואלי. ועיין בג"פ שם סס"ק הנ"ל ד"ה וראיתי בתשו' הריב"ל אי מקרי הכי ומקרי הכי

הגט פסול משום דה"ל כאילו לא נכתב כו' ובנ"ד דנכתב שם חיה בטוב לא שייך למימר הכי. וגם יותר יובן דחוואלי זהו השם חוואליא הידוע. וע' במכמ"א שע"ד סס"י כ"ה כ' ג"כ וז"ל איברא דמה שהחמיר מהרח"ש שם בשכתב קושטאנטין במקום קושטאנטינא נראה דיש להקל בשעת הדחק דאפילו מהריב"ל היותר מחמיר יודה בזה להקל דמה שהחמיר הוא ז"ל בחסרון או בשינוי הוי דוקא בתחלה או באמצע שאז משתנה השם לגמרי. אבל בסופו כיון שניכר מהו השם וליכא שם אחר בעולם שנאמר עליו כי הוא זה מחמת החסרון או השינוי שבסופו מודה הרב ז"ל שאינו נפסל בכך אלא אמרינן שהוא כינוי לשם הידוע כמבואר בדברי הרב עצמו באותו תשובה דח"א דף ס' ומתשו' מהרא"י דגרשון וגרשום כנ"ל עכ"ל המכמ"א. וא"כ בנד"ז דחסר אות אלף בסופו. לדבריו יש להקל בשעת הדחק. ואף שכ' כן על שם העיר וכאן הוא בשם המתגרשת מ"מ ע"ז יש כאן מעלה שנכתב שם חיה בטוב. ובנ"ד אינו שעת הדחק כ"א עיגון גמור לגמרי שאם לא נכשיר גט זה תשב עגונה עולמית כמו שבא בהשאלה ומ"מ ימחול להודיע איך נקרא אצליכם השם חוואלא. אם לבסוף הוא בחיריק או בצירי או בסגול. כי אם הוא בחיריק או בצירי ע"ז ודאי משמש היוד שבסוף אך אם הוא בסגול ע"ז אינו משמש היוד והוי שינוי ומ"מ יש לעיין דהא ר' אמי ר' אסי רב אשי אנו קורין ג"כ בסגול אף שהיוד לסוף. אלא שיש לדחות די"ל מה שאנו קוראין שמות אלו שביוד לסוף בסגול שבוש הוא ובגט צ"ל נכתב בלי שבוש. גם יש לידע אם השם חיה נקראת בו ג"כ בפי כל או לא. ואיך חותמת. ולכאורה יש לצדד להקל במקום עיגון גמור אם יסכימו ע"ז המורים הסמוכים למחניכם וגם אולי בקיאים בשם חוואלא איך כותבים ובעירנו לא נמצא שם זה. ונלע"ד שיסדר לה הגט כד"ת. ולא יתן לה היתר עד שיצא הדבר לאור אי"ה. וגם לא יקרענו כלל מטעם אשר אתי ויהיה שמור אצל מעל' היינו שלאחר שתקבל הגט תתננו בתורת פקדון למעל':

ועיין בס"ש בש"נ אות קוף דף צ"ט ע"ב בשם אשה קושי דהלבוש כ' ביוד לסוף והדמש"א כ' בא' לסוף קושא. וע' מזה ג"כ בב"ש בש"נ אות קוף. ובש"א סוף אות יוד כ' יקותיאל המכונה קוסקי אם דוחקים הקוף בחיריק ואם לא דוחקים בחירק כותבים באלף קוסקא וע"ש בט"ג ס"ק ל"ד דכשחותם ביוד כותבין כן אף במקום שאין דוחקין הקוף בחירק א"כ מזה י"ל שאין זה שינוי גמור אם כתבו ביוד. כמ"כ י"ל לענין שם חוואליא אם כ' חוואלי אין זה שינוי גמור כיון דליכא שם אחר שיהיה נקרא בחירק דוקא אלא הכל שם אחד. גם יש להסתייע קצת להקל ממ"ש רמ"א בש"ע סוף הסימן קכ"ט מ"מ בדיעבד אם שינה באחד מאלו הדברים כשר עכ"ל. וע"ז הגיה אאזמו"ר הגאון ז"ל בב"ש שלו וז"ל

שהם דקדוקי הכינויים אבל שם העצם צ"ל נכתב כפי לשון המדינה אפילו לעכב עכ"ל. וא"כ בנד"ז שנכתב חיה י"ל זהו שם העצם לכן בשם חוואליא שהוא הכינוי אף אם כ' חוואלי כשר. דומיא דפייוש שכתבו וייבש דמכשיר רמ"א כיון שכתב שם העצם בטוב דהיינו אור שרגא. וצ"ע בב"ש בש"א סוף אות וא"ו. גם אולי יש להסתייע ממ"ש הרמ"א גבי חזקיהו דס"ל אפילו ודאי שמו חזקיהו ולא נקרא כלל חזקיה בשום פעם אפ"ה אם כ' שמו בגט חזקיה כשר. וכן ממ"ש הב"ש בש"נ אות ב' באשה שנקרא מעריסה שארקה דאם כ' שרה הגט כשר (ע' מזה בגט דיודא שכ' יהודה. והיינו כיון שידוע שהכל שם אחד וה"נ י"ל כן גבי חוואליא שכ' חוואלי כיון שאין שם אחר חוואלי. והגם דלא דמי לגמרי מ"מ כיון שכ' ג"כ חיה יש לצדד. והנה י"ל דחוואלי דומה לשם חלאוונא המוזכר בב"ש בש"א סוף אות חית ובט"ג שם שהוא שם איש ואם כ' על חלאוונא חלאווני י"ל ג"כ אין פסול כשכתב שם העצם בטוב דהיינו לפידות. כיון שאין שם אחר שקורין חלאווני בחיריק. ע' תשו' מהרמ"פ סימן י"א בענין נהר פו שכ' פואה כ' שא"צ אלף לסוף התיבה כ"א בשמות שהם דגש כמו יוטא בילא. אבל בנ"ד לכתוב אלף אחר וי"ו נקודה בחולם אינו מן הצורך כ"כ בשם מהרי"ל. וא"כ גבי חוואלי אפשר אין קורין הלמד בחוזק שיהא צריך אלף אחר הלמד. ומ"מ י"ל חוואלא הוה כמו בילא. ויש להעיר מהש"ס פרק ג"פ (דף קס"ו ע"ב) ת"ר ילמד תחתון מעליון באות אחת פרשב"ם שחסר מן התחתון אות אחת כגון חנן מחנני ענן מעננ כו' הרי תלינן שאות אחת חסר הסופר:

ונידון שנכתב בשם אבי המתגרשת זלמן והוא נקרא בפי כל אברהם זלמן רק אשתו ואמו אומרים שמיעוטא דמיעוטא היה נקרא זלמן. י"ל דשם טפל מיהו הוי. אף שמיעוטא דמיעוטא י"ל אין להחשיבו אף לשם טפל מ"מ י"ל שאני הכא דגם בקריאה שבפי כל אברהם זלמן נזכר ג"כ שם זלמן רק שם הוא חצי השם. לכן מהני אף המיעוטא דמיעוטא שנקרא זלמן לבד להחשיבו שם הטפל ולומר דהוא כקיצור השם. [ע' מפתח]. והנה בדין כתב שם הטפל לבד בשם המגרש ולא כתב שם העיקר פסק הרמ"א בש"ע ססע"י א' בהג"ה דכשר. ואף שהב"ש שם סק"ג חלק על הרמ"א וכן הביא בתשו' אאזמו"ר הגאון ז"ל סימן ל"ח בשם הט"ז שכתב דהג"ה זו היא לאו דסמכא כלל יעו"ש. מ"מ בספר מכתב מאליהו על דיני גיטין שער ד' הביא פוסקים רבים מגדולי הראשונים דס"ל כפסק הרמ"א רק קצת גדולי הפוסקים דס"ל כפסק הט"ז והב"ש יעו"ש. וזהו בשם המגרש אבל בשם אבי המתגרשת ראוי לסמוך על המקילים וכפסק הרמ"א. אך עוי"ל בזה טעם גדול להקל באבי המתגרשת אף לפ"ד הפוסלים בכתב שם הטפל בהמגרש. והוא בהקדים מ"ש בש"ע סימן קכ"ו סעיף ל"א נהגו לכתוב וכל שום דאית לי ולאבהתי. ובג"פ שם ס"ק פ"ב

העלה דס"ל צהב"י בש"ע דכתיבת וכל שום בשם האבות אינו אלא מנהג בעלמא ואין לחוש ולהקפיד אם לא נכתב. ור"ל דתקנת ר"ג לכתוב וכל שום לא היה כ"א על שמו ושמה ולא על שם האבות ע"ש. וע' במכמ"א שע"ד סימן כ"ט ותמיה איך לא הביא לשון הש"ע סימן קכ"ו סל"א הנ"ל. והנה אנו במקום וכל שום אנו מפרשים כל השמות כדעת ר"ת פרק השולח (דף ל"ד ע"ב). והנה כמה פוסקים ומכללן ריא"ז בשה"ג ס"ל דאפילו כששני השמות של המגרש והמתגרשת הם במקום אחד שבו הכתיבה ונתינה צריכים לפרש כל השמות או לכתוב אחד מהן עם וכל שום ולכן יש פוסקים ס"ל לפסול אף בכתב שם העיקר בלא וכל שום כהובא בג"פ סימן קכ"ט סעיף א' סס"ק ח'. ולכן בכתב שם הטפל לבד פוסלים יותר וזהו דעת הפוסקים של הט"ז וב"ש. משא"כ בשם אבי המגרש והמתגרשת דלא היה התקנה לכתוב וכל שום א"כ גם בשם הטפל לבד יש לצדד ולהקל. כי מה שהחמירו בכתב שם הטפל לבד זהו ג"כ מצד צירוף טעם הנ"ל דצריך לכתוב כל השמות. דהא קודם תקנת ר"ג היה כשר אף בכתב שם מקום כתיבה לבד אף שבמקום נתינה נקרא בשם אחר וא"כ הרי שם זה נחשב ודאי טפל במקום נתינה אעפ"כ היה כשר. אלא דלאחר תקנת ר"ג פסלו זה אף דיעבד ונק' אינה מגורשת וה"ל כדין משנה ממטבע שטבעו חכמים בגיטין כמ"ש בב"י בד"ה ואם לא כתב כן פסול. אבל בשם אבי המגרש והמתגרשת למ"ד דלא תיקן ר"ג לכתוב וכל שום נשאר הענין על הדין דאפילו כתב שם הטפל מגורשת כמו קודם תקנת ר"ג שהיה כשר אף בשם דמקום כתיבה לבד. וע' בש"ע ח"מ סימן מ"ט ס"א דבשאר שטרות אם כתב שם הטפל לבד כשר ובב"י שם בשם בעה"ת משום דלא התקין ר"ג בשטרות. והנה לדעת הרמ"א בש"ע סעיף וי"ו בהג"ה שם דמקום כתיבה לבד כשהנתינה במקום אחר גרע משם הטפל ע"ש ובש"ע סעיף ב' אבל אם כו' אך בחידושי הר"ן משמע לא כן ובב"י סד"ה ואם לא כתב כן הנ"ל משמע דשם מ"כ לבד גרע משם הטפל ע"ש במ"ש דאפילו במגרש במקום הכתיבה וכתב שם הטפל פסול ור"ל דכש"כ אם כתב שם דמ"כ לבד. וכיון דהוכחנו שקודם תקנת ר"ג היה כשר אף בכותב שם דמקום כתיבה לבד לכן כש"כ כשכתב שם טפל לבד ומאחר דהש"ע סימן קכ"ו סעיף ל"א ס"ל דבשם אביו ואביה לא תיקן ר"ג א"כ יש להכשיר בהם כשכתב שם הטפל לבד במקום עיגון גדול עכ"פ כנדון דהשאלה [עי' מפתח]. אך עדיין איני אומר דעתי בזה למעשה כלל. וימחול להתיישב בזה עם שאר המורים. ואם יסכימו ג"כ שכתיבת חוואלי הוא שינוי קטן ביותר כי בעירנו לא נמצא שם זה. ואם שם חיה הוא עיקר השם ונקראת בו. וגם ששם זלמן נקרא שם הטפל עכ"פ כאשר כתבתי. ואם יסכימו לצדד להקל בעיגון גמור כזה. אפשר אצטרף עמהם ג"כ:

סימן רמז

מעשה באחד שבא ממקום הסמוך לשארקושצינא לפה והיה לו דו"ד עם אשתו שהיתה בפה מכבר שלא מיתדר להם שפיר ונגמר פה ביניהם על גירושין ואמר לנו ששמו הוא ישראל אברהם ונקרא עפ"י רוב בשם אברהם לבד אך עצם שמו הוא ישראל אברהם ושאלתי אותו איך חותם עצמו וחתם לפנינו ישראל אברהם וכן הגיד לנו אביו שהיה פה בעת הגירושין ולכן כתבנו בגט ישראל אברהם דמתקרי אברהם (כי כן היה מהצורך לכתוב כמ"ש הט"ג וכמ"ש אצלי בזה במ"א) ואח"כ כשבא לביתו למלון סמוך משארקושצינא נשמע אשר האם של המגרש הוציאה קול שם שעצם שמו היה שלום אברהם ולא ישראל אברהם והוא נקרא רק בשם אברהם לבד ובהיותי שם בשארקושצינא דרשתי איך היה נקרא לס"ת ואמרו שלא קראוהו כ"א בשם אברהם לבד ולא ידעו איך הוא שמו השני שלו מה שקודם לאברהם וגם אין יודעים שיש לו כלל שם זולת שם אברהם ומדברי אמו אין ראי' כ"כ שיש עליה לדונה שהיא מתכוונת לקלקלה בכדי להוציא ממון וכה"ג וכן אח"כ גביתי גב"ע בפה מאנשי שארקושצינא ואמרו כולם שלא ידעו שם כלל משם שלום ולא משם ישראל ולא היה נקרא שם כ"א בשם אברהם לבד לתורה וגם בפי כל:

והנה כששמעתי כך התחלתי לדרוש אחר שמו בפה הלובאקא אולי ידעי אינשי מזה ואחרי שדרשתי מצאתי שבא אלי איש כשר להעיד ומכיר את המגרש מנעוריו כי היה דר סמוך לתחנותו וידע ברור שהיה נקרא להם ולכל ב"ב בשם ישראל אברהם לעולם ולא שמע שם אחר דהיינו שיהיה שמו שלום וכן בהכתובה שלו היה נכתב שם ישראל אברהם. וכן דרשתי אצל כותב הכתובות שכותב כל הכתובות בספר הזכרונות לנמוסי הקיר"ה והראה לי שם איך שכתוב עליו שמו ישראל אברהם והפאמיליע שלו וכן כתוב שם זוגתו גם הביאה לפני אם המגורשת מכתב מבעל המגרש מה שכתב אליה מכבר בעת שהיה שלום בינו לבינה וחתם א"ע שם ישראל אברהם בן יהושע פייבוש כאשר ראיתי בעיני גם אחרי חיפושינו מצאתי ששמו שעלה לתורה פה נכתב אצל גבאי דח"ק שמור לבוקר שלא מכבר עלה שם לתורה. והסדר להם שכותבין מדי שבת בשבתו כל סדר העליות שהיה להם בשבת והראה לי שם בקונטרס הלז איך שנכתב על המגרש הזה שעלה לתורה בשם ישראל אברהם וכן נכתב הוא בסדר שמות כל העולין לתורה שם. עכ"ל השואל:

המגרש ואביו אמרו ששמו ישראל אברהם והוא ידוע שנק' בפ"כ אברהם לבד וכ' בגט ישראל אברהם דמתקרי אברהם ונכתב הגט בק' הלובאקי מקום דירת האשה ושם דר

בעלה עמה. ואח"כ אם המגרש בעיר שארקושצינא שזהו עיר דירתו של המגרש מקודם. הוציאה קול ששמו שלום אברהם ולא ישראל אברהם. ואנשי עירו של המגרש אומרים שקוראים לו אברהם לבד. ואין יודעים לא משם שלום ולא משם ישראל ואנשי עירה ק' הלובאקי ששם היה המגרש ג"כ העיד ע"א כשר שידוע לו שהיה נקרא ישראל אברהם. ולא שלום אברהם. וכן בהכתובה של המתגרשת שנכתב בעירה נכתב ישראל אברהם. גם המתגרשת הביאה מכתב בכת"י בעלה הנ"ל אליה חתם א"ע ישראל אברהם. גם אצל גבאי דח"ק בעיר הנ"ל נכתב שמו שעולה לתורה ישראל אברהם. ואריכות המעשה נכתב לעיל בלשון השואל:

א הנה בנד"ז יש ב' חששות האחד שלא נכתב שם שלום שהוא שמו ממילתו לדברי אמו. השני אף אם לא נחוש לזה נחוש מכתיבת שם ישראל שהוא ג"כ כתיבת שם הנשתקע שהרי בעירו שארקושצינא אין ידוע משם ישראל כלל ג"כ כמו שאין ידוע משם שלום. גם בהלובאקי לא ידוע משם ישראל רק לשני אנשים לבד. ובכל העיר אינו נקרא וגם אינו ידוע רק בשם אברהם. א"כ י"ל דחשוב שם הנשתקע. ובכתב בגט שם הנשתקע כ' הב"י סימן קכ"ט אחר ד"ה כתוב בתשו' מהר"י וויילא. מי שנקרא בעת לידתו חיים ואח"כ קורין אותו ביבנט כו' ואם אין קורין אותו כלל בשם חיים אין כותבין אלא ביבנט לחוד ואם כ' ג"כ שם חיים משמע מתוך הקונדרסים גבי אשה ששמה רבקה ונשתנה לחנה דאינה מגורשת עכ"ל. ודברי הקונדריסים הם דברי הרשב"א כמ"ש בספר שמות בש"נ אות שין בהתשו' דשם נידון שם הנשתקע. והנה לשון אינה מגורשת יש להסתפק בו אם הוא מדאורייתא לדעת הרב"י כאשר כן נראה שהבין דבריו הג"פ ס"ק צ"ו רק שחלק ע"ז וכדלקמן. ולפ"ז לדעת הרב"י צ"ל הטעם דהיינו משום דכיון דנשתקע זה השם ממנו חשוב כאילו אינו עוד שמו כלל וה"ל כמו הדין שבש"ע סימן קכ"ט ס"ג שינה שמו כו' אעפ"י שכתב כל שם שיש לו כו' אינו גט. ומסתמא ה"ה אף שכתב ג"כ בפירוש גם שמו האמיתי כיון שכתב ג"כ שם אחר שאינו שמו י"ל אינו גט דלא עדיף מאם כתב על המגרש שהוא כהן ואינו כהן דס"ל להרבה פוסקים שאינו גט כלל וע' בחמ"ח סימן י"ג סק"ז. וגם י"ל דלא עדיף משינה שם עירו שאע"פ שכתב שמו אינו גט. כמ"כ אם כ' עליו שם שאינו שמו כלל אע"פ שכתב ג"כ שמו י"ל שאינו גט דהכל טעם אחד שהספירת דברים של הגט מראים שאינו בעלה של זו. כיון שידוע שבעלה של זו אינו כהן ונכתב בגט הכהן. וכמ"כ אם נכתב עליו שם אחר וידוע שאין לו זה השם אע"פ שנכתב ג"כ שמו. מראה שאין זה בעלה של זו. דהנה הר"ן פרק המביא תניין דף ך' גבי הא בעינן שמו ושמה. וז"ל פי' משום דכתב ספר כריתות ואי אפשר לספירת דברים

של כריתות אא"כ כתב שמו ושמה כו' כדי שיהא נראה שהוא כורת בינו לבינה דבלאו הכי לא מיקרי כריתות כלל עכ"ל ולכן כששינה שמו ושמה הרי אין כאן ספירת דברים של כריתות. א"כ גם כשכתב שמו האמיתי אם הוסיף שנקרא ג"כ בשם אחר מבואר מהספירת דברים שאין זה המגרש. ואף שבטוש"ע סימן קכ"ט ס"ג לא נתבאר דאינו גט אלא גבי כשכתב שם אחר אע"פ שכתב וכל שום ר"ל שכלל שמו האמיתי בוכל שום אז מבואר דאינו גט מדאורייתא. אבל אם כ' שם אחר וגם פירש שמו גם כן בהדיא כמו מי ששמו יצחק וכ' אברהם דמתקרי יצחק אע"פ שבאמת אינו נקרא אברהם כלל לא נתבאר דאינו גט. והיה מקום לחלק בין כשכלל שמו האמיתי רק בוכל שום בין שכתב שמו האמיתי בפירוש. ומ"מ לפי הטעם הנ"ל נראה דגם זה אינו גט מדאורייתא וע"כ לא חילק בתשו' הריב"ש סימן מ"ג בין וכל שום ובין כשכתבו בפירוש רק לענין שם טפל. דכשכתב השמות בפירוש לא איכפת לן מה שהקדים שם הטפל אבל לענין אם כ' שם אחר לגמרי י"ל דאין חילוק כלל שאף שכתב שמו האמיתי בפירוש אם כ' ג"כ עוד שם אחר אינו גט כמו אם כלל שמו האמיתי רק בוכל שום. מיהו במכמ"א שע"ד סימן י"ג גבי כתב שם הנשתקע עם שמו האמיתי כ' וז"ל ודמי למי שהיה שמו אברהם וכתב אנא אברהם דמתקרי יצחק דכיון דמעולם לא נקרא יצחק הוה ליה גט פסול עכ"ל משמע קצת דאינו בטל מדאורייתא וס"ל דאינו בטל מדאורייתא אלא רק אם כלל שמו האמיתי בוכל שום כמ"ש בש"ע סימן קכ"ט ס"ג. אבל אין נראה כן מדברי הפוסקים. שהרי מצינו בתשו' להרמב"ן סימן קמ"ח בשינוי מועט בהשם נקרא שינה שמו ושמה. ועיין ג"פ סימן קכ"ח ס"ק ג' וכ"ש בשינוי כזה מן אברהם על אברהם דמתקרי יצחק ולא עדיף מנפאתה תפאתה דנקרא חספא בגמ' פרק התקבל. ומ"ש המכמ"א הו"ל גט פסול אינו בדקדוק כי רק בלשון הרמב"ם יש דקדוק בין פסול לבטל. ומצינו במגיד משנה פ"ג הי"ד כ' פסול לגמרי על גט שהוא בטל מדאורייתא יעו"ש בלח"מ. ובלשון המשנה והגמרא פשוט שגט בטל מדאורייתא נקרא פסול כמ"ש במשנה ר"פ ג' כל גט שנכתב שלא לשום אשה פסול. א"כ מ"ש המכמ"א ה"ל פסול י"ל כוונתו ג"כ מדאורייתא. וקצת ראי' לזה דהנה על המשנה פרק הזורק שינה שמו ושמה (דף פ' ע"א) כ' התוספות לא ששינה שמו ממש כו' וכוונתם בזה לומר דלא מיירי כאן בפסולא דאורייתא וכמ"ש גם כן בחידושי הרשב"א שם ד"ה ומודים. וציירו הפסולא דרבנן בשינה שמו כגון שהיה לו שני שמות אחד ביהודה ואחד בגליל וכתב לגרש אשתו שביהודה בשמו שבגליל. ולמה נדחקו להעמיד המשנה בשהכתיבה בגליל והנתינה ביהודה. יאמרו שהכתיו"נ במקום אחד ושמו יצחק והוא שינה ואמר ששמו ג"כ אברהם וכתב אברהם דמתקרי

יצחק או יצחק דמתקרי אברהם וזהו רק פסולא דרבנן כיון שכתב ג"כ שמו האמיתי יצחק בפירוש. ומדלא ציירו כן ולא מצאו פסולא דרבנן בשינה שמו כו' אלא ביש לו שני שמות באמת כנ"ל מוכח מזה דבכותב שם אחר לגמרי אע"פ שכתב ג"כ שמו האמיתי אין זה פסולא דרבנן לבד כ"א פסולא דאורייתא:

קיצור אם כ' שמו האמיתי וכ' ג"כ שם אחר לגמרי י"ל הגט פסול מדאורייתא אף שמהטוש"ע סימן קכ"ט ס"ג משמע דאינו בטל מדאורייתא אלא בשלא הזכיר שמו בפירוש רק שכתב שם אחר וכלל שמו האמיתי בוכל שום. מ"מ נראה דאין לחלק וראיה מהפוסקים גבי נפאתה תפאתה. ומתשו' להרמב"ן סימן קמ"ח וממ"ש התוספות והרשב"א פרק הזורק גבי שינה שמו ושמה. דלא מצאו פסולא דרבנן כ"א כשהיה לו באמת שם זה שכתב רק שהוא שם דגליל וכ' לגרש בו ביהודה:

ב ולפ"ז יש חקירה בכתב שם הנשתקע לגמרי עם שמו דעכשיו. די"ל ג"כ דה"ל כאילו כתב שם אחר עם שמו דכיון דנשתקע זה השם בטל לו וה"ל כשם אחר. וכן המכמ"א שע"ד סימן י"ג דף נ"ב ע"ב סד"ה הן אמת. כ' וז"ל ועוד שמדברי הראשונים שזכרנו לעיל מתבאר לענ"ד שכל שם שאינו נקרא בפי ההמון וגם לא בקריאת התורה ובחתימותיו לאו שמא הוא ודמיא למי שהיה שמו אברהם וכתב אנא אברהם דמתקרי יצחק דכיון שמעולם לא נקרא יצחק ה"ל גט פסול גם מתשו' אשכנזית שהביא מרן הב"י כן מתבאר דכל שם דנשתקע ה"ל שם בטל עכ"ל המכמ"א ור"ל שהשם שנשתקע בטל כאילו לא נקרא בו מעולם. ותשו' אשכנזית זו היא בב"י ד"ה וכ' עוד שם כמדומה לי שנהגו באושטרייך ושם כ' אם כן בטל שם הראשון. אך בג"פ סימן קכ"ט סעיף י"ח ס"ק צ"ו כ' והנה המעיין יראה דמלשון הקונדרסין אין הכרח חותך לומר דס"ל דאם כ' גם שם שני דנשתקע דאינה מגורשת כלומר שיהיה הגט בטל מסתיין לומר דס"ל דהגט, פסול מדרבנן. ושדעת הס"ש דבדיעבד ומקום עיגון יש מקום להכשיר לגמרי אם כ' שם דנשתקע עם שם שנקרא בו ושכן משמע מכמה אחרונים ומכללם מהר"מ מינץ סימן ס"ד והוא הג"פ ס"ל דהגט פסול ונהי דאין להפריז על המדה לומר דס"ל דאינה מגורשת כלומר דהגט בטל מן התורה מ"מ כל הישר הולך יבין מתוך דברי הקונדריסים דהגט פסול עכת"ד [עי' מפתח]. וכן בתשו' המכתב מאליהו בסוף ספרו סדר אלי' רבא ושם בתשו' סימן י"ד מן דף ס"ג עמוד ג' סד"ה אמנם כל זה היה צודק. עד דף ס"ד ע"ב סד"ה ולי לע"ד היה נראה לדקדק. הביא כמה פוסקים דס"ל להכשיר בכתב שם הנשתקע עם שמו שנקרא בו מה גם אם שם הנשתקע הוא שמו הראשון והיינו מהריק"ו ומהר"מ מינץ והס"ש. ומ"מ הוא לא סמך ע"ז למעשה כמש"ש דף ס"ד ע"ג ד"ה אמנם מאי דלבי

מהסס. ועיין פסקי מהרא"י סס"י רי"א בענין שבמקום הכתיבה והנתינה לא היה מוחזק רק בשם יקותיאל המכונה קופמאן רק במדינה אחרת יש לו שם שני שנשתנה מחמת חולי אעפ"כ משמע דלכתחלה היו צריכים לכתוב גם שם השני. ואף ששם זה משוקע לגמרי במקום הכתיבה והנתינה. ויש לחלק כיון מ"מ במקום אחר נקרא שמו כן ג"כ אין זה דומה לשם הנשתקע. וצריך לחלק דנהי אם כתב שם שלא היה נקרא בו עם שמו הגט פסול מדאורייתא כמשנ"ת לעיל. מ"מ שם הנשתקע לא דמי לשם שלא נקרא בו מעולם דהתם הוי שינה שמו ממש. אבל הכא כיון ששם זה הוקבע לו ונקרא בו כמה שנים. הרי זה חשוב שם שלו ואע"פ שנשתקע עכשיו וצריך לכתוב בגט השם שנקרא בו מ"מ אינו פוסל כ"כ שכשכתבו ג"כ יהיה נחשב שינה שמו. והנה מצינו בהראשונים שהיה להם כמה שמות כמשארז"ל בשלמה שהיה לו שבעה שמות והיתכן שיהיה נקרא בכולם אלא ודאי נקרא רק שלמה. ואעפ"כ גם שאר כל השמות שלו חשובים שמותיו אע"פ שלא היו קוראים אותו בהם כלל. אך עכ"ז צריך עיון בזה ממ"ש במשנה פ"ז דכלאים משנה ו' מאימתי הוא נקרא אנס משישקע. ופי' הר"ש משישקע אע"פ שנאנסה כל זמן שנקראת (השדה) על שם בעלים שאומר זהו שדה פלוני אינו אוסר דבר שאינו שלו. (כשזרע את הכרם אינו נאסר משום כלאים בכרם) עד שישקע שם של בעלים ונקראת על שם הכושי. ירושלמי אמר רבי אחא נשתקעו ולא נתייאשו איסורו דבר תורה נתייאשו ולא נשתקעו איסורו מדבריהם כו' דאם נשתקעו שם הבעלים מן השדה ונקרא על שם האנס אע"פ שלא נתייאשו הבעלים ולא אמרו ווי ליה לחסרון כיס אנן סהדי דמייאשי ואפי' עומד וצווח ואיתסר מדאורייתא בזריעת האנס. וע"ש בהרא"ש סימן ט' ובהרמב"ם פ"ה מה' כלאים הלכה יו"ד ובשו"ע יו"ד סימן רצ"ו ס"ו מוכח לכאורה דשיקוע הוא דאורייתא דע"י שנשתקע שם הבעלים מהשדה אוסר האנס דבר תורה. אך הר"ש שם פי' שזהו ע"י היאוש וז"ל ומיהו הכא דנשתקע שם הבעלים אפי' מדאורייתא יש יאוש עכ"ל. אבל בהרא"ש שם סימן ט' משמע דאע"פ שאין יאוש לקרקע מ"מ מה שנשתקע שם הבעלים ממנו ובודאי לא תחזור השדה עוד אליו זהו אוסר ד"ת. א"כ מזה דנשתקע שם הבעלים אוסר ד"ת יש ללמוד לכאורה לדין נשתקע שמו בענין גיטין דחשוב ביטול שם זה לגמרי מדברי תורה. ומיהו לפר"ש דהוא שבודאי מתייאש אין ראיה משם. דשם שאני שע"י יאוש ושיקוע השם קונה הכושי הקרקע דבר תורה וכענין הנז' בגמ' פרק מרובה (דס"ו ע"ב) דשינוי השם כשינוי מעשה דמי ע"ש בתוספות ד"ה שינוי השם דהיינו בהדי יאוש. וכן משמע בהתוספות פרק חזקת (דף מ"ד ע"א) ובהרא"ש שם סימן מ"א דמצד צירוף יאוש דמהני בקרקע להירושלמי נגעו בה. דהנה התוס' שם ד"ה דוקא מכר. כתבו וקשה

לר"י דבירושלמי אמר דיאוש מועיל בקרקע דאע"ג שאינה נגזלת מ"מ מהני בה יאוש כו' עכ"ל וביאר הרא"ש שם דבריהם וז"ל ואע"ג דבקרקע נמי שייך יאוש כדתנן במסכת כלאים פ"ז מ"ו האנס שזרע את הכרם כו' וקאמר עלה בירושלמי נשתקעו בעליו ולא נתייאשו איסורו מדברי תורה נתייאשו בעליו ולא נשתקעו איסורו מדברי סופרים ופריך וכי יש קרקע נגזלת אמר ר' אילא אעפ"כ יש יאוש לקרקע כו' וי"ל דאע"ג דיש יאוש בקרקע מ"מ לא שכיח ביה יאוש עכ"ל. ולכאורה דברי התוס' והרא"ש תמוהים דמביאים עזר מהירושלמי כנגדם דהא הירושלמי אומר להפך דיאוש כדי לא מהני שלכן נתייאשו בעליו ולא נשתקע השם אין איסורו רק מדברי סופרים ואילו יאוש מהני בקרקע היה איסורו דבר תורה וכן פירש הר"ש במס' כלאים שם דיאוש לא מהני לאסור מדאורייתא רק מדרבנן אסור והמפרש שם בירושלמי פי' דאיסור זה הוא משום מראית העין. אעכצ"ל כוונת התוס' והרא"ש דיאוש מהני בקרקע זהו כשנשתקע שם הבעלים דבכה"ג דוקא מהני היאוש. דאנן סהדי דמייאשי כו' וזהו כפי' הר"ש במסכת כלאים דבנשתקע שם הבעלים אפי' מדאורייתא יש יאוש. א"כ לפ"ז עיקר איסורו ד"ת זהו מצד היאוש ולא משום נשתקע שם הבעלים לחוד ואין ראי' מכאן דנשתקע שם הבעלים לבד חשוב ביטול השם כאילו לא היה מעולם שם זה. אבל מ"מ פשט הירושלמי לא משמע כן אלא דיאוש לא מהני רק נשתקע שם הבעלים מהני דנחשב כאילו לא היה מעולם שם זה:

קיצור *שיש* להסתפק בכתב שם הנשתקע לגמרי עם שמו דעכשיו אם הו"ל ככותב שם אחר עם שמו שי"ל דאינה מגורשת מדאורייתא. או שי"ל דמגורשת מדאורייתא ורק מדרבנן פסול וכ"ד הג"פ ס"ק צ"ו. ולכאורה מהמשנה פ"ז דכלאים מ"ו והירושלמי שם והובא בש"ע יו"ד סימן רצ"ו ס"ו משמע דנשתקע השם גורם איסור מדבר תורה לענין כלאים בכרם. א"כ י"ל כמ"כ לענין גיטין שם הנשתקע בטל לגמרי מד"ת וה"ל כמו שם אחר. אך מדברי הר"ש שם והתוס' בב"ב פרק חזקת (דף מ"ד) ד"ה דוקא והרא"ש שם סימן מ"א שהוכיחו מהירושלמי דאע"ג דקרקע אינה נגזלת מ"מ יאוש מהני. עכצ"ל דהתם לא מצד שנשתקע השם לבד גורם האיסור ד"ת אלא משום שבודאי נתייאשו הבעלים ויאוש מהני בהדי שיקוע השם. א"כ אין מזה ראיה לענין גיטין ששם הנשתקע בטל לגמרי מדאורייתא:

ג והנה הרמב"ם ספ"ח מה' גזילה פסק דקרקע אינה נגזלת כלל וכתב בהגמי"י שם סק"ד שזהו דלא כהירושלמי פ"ז דכלאים הנ"ל דתלמוד שלנו עיקר וכ"כ התוס' פרק לולב הגזול (ד"ל ע"ב) וכ"פ בטוש"ע חו"מ רס"י שע"א. וע' מזה בש"ך שם ס"ק ב' ובנתי"מ שם. ומ"מ אין מזה ראיה דהתלמוד שלנו פליג על הירושלמי בענין דנשתקע

שם הבעלים מילתא היא שי"ל דמודו ליה בהא אלא דס"ל דאע"ג שבטל שם הבעלים מהקרקע מ"מ כיון דקרקע אינה נגזלת א"כ הקרקע היא לעולם של בעלים ודומה למי שקנה קרקע באופן שאין ידוע מזה לשום אדם דהרי אין שמו עליה אעפ"כ היא שלו. אך צ"ל כיון שהרמב"ם לא ס"ל כהירושלמי הנ"ל א"כ מדוע בה' כלאים פ"ה הלכה יו"ד פסק כהירושלמי דלש"ס דילן דקרקע אינה נגזלת כלל א"כ אין האנס אוסר דבר שאינו שלו. ואפ"ל כיון דרבנן פליגי על רע"ק וס"ל דאדם אוסר דבר שאינו שלו במשנה פ"ז דכלאים הנ"ל משנה ה' וכ"פ הרמב"ם בפי' המשנה א"כ אף שבחיבורו חזר בו ופסק כרע"ק וכמ"ש התוי"ט שם מ"מ פסק ג"כ כהירושלמי. והיינו דבכה"ג יש לתפוס שאדם אוסר דבר שאינו שלו לגמרי כיון שנשתקע שם הבעלים ממנה א"כ לפי"ז יש להחמיר דשיקוע השם מילתא היא לגרום איסור ד"ת. וכ"מ במסכת ע"ג (דנ"ז סע"א) עד שישתקע שם ע"ג מפיהם וכמה יב"ח יעו"ש:

קיצור הרמב"ם ספ"ח מה' גזילה והטוש"ע סימן שע"א ס"ל דש"ס דילן חולק על הירושלמי הנ"ל ואעפ"כ בה' כלאים פ"ה הלכה יו"ד פסק כהירושלמי וי"ל משום דרבנן ס"ל דאדם אוסר שאינו שלו לענין כלאים בכרם. אף דלא פסק כן מ"מ בנשתקע שם הבעלים פסק כן א"כ מזה נראה דשיקוע השם. הוא ענין גדול מדאורייתא ג"כ:

ומ"מ בתשובה בסוף ספר סדר אלי' רבא סימן י"ד נראה מדבריו ג"כ דבכתב שם הנשתקע עם שמו דעכשיו אינו רק פסול דרבנן והיינו כדעת הג"פ ס"ק צ"ו אף שלא הביא דבריו. וע' ב"ש סימן קכ"ט ס"ק ל"ה וע' מל"מ פ"ג מה' גרושין דין י"ג שכתב ומהרי"ק שרש פ"ו חדש לנו בזה דאע"ג דאינו ניכר כלל בשם הראשון מ"מ כותבין אותו בגט לעיקר כו' ובס' פרח מטה אהרן ח"א סימן כ"ה דחה דבריו מהלכה ומ"ש כיון שפיסול זה אין לו שרש וענף. לפמ"ש יש לזה שורש ועיקר לומר דשם הנשתקע בטל הוא משם. ועיין בכנה"ג בהגהת הטור סימן קכ"ט אות י"ד וכ"ג. ובהגהת הב"י שם אות קט"ז קל"ג קמ"ו כ' ג"כ דאינו מוכרח מדברי הקונדריסין דבכתב שם הנשתקע עם שמו דעכשיו אינה מגורשת:

ועפ"ז נבוא לנ"ד בענין מה שנכתב בגט שם ישראל דאע"ג שבפי כל נקרא רק אברהם לבד ולא ישראל כלל מ"מ כיון שעולה בו לתורה בהלובאקי מקום כתיו"נ הגט ושהוא היה דר שם עם אשתו. כאשר כן נכתב אצל הגבאי דח"ק כל העולי' לתורה וכ' שם שזה האיש עלה לתורה בשם ישראל אברהם גם ע"א כשר העיד שמכיר את המגרש מנעוריו כי היה דר סמך לתחנותו וידע ברור שהיה נק' להם ולכב"ב בשם ישראל אברהם לעולם ולא שמע שם אחר דהיינו שיהי' שמו שלום עכ"ל. והנה אם היה נקרא כן לתורה תמיד בהלובאקי ישראל אברהם אע"פ שנקרא בפי כל רק אברהם לבד. ודאי אין זה שם

הנשתקע כמ"ש בב"י בשם הקונד' וע' פמט"א ח"א סימן כ"ה שפי' דקאי על נשתקע שמו כו'. כי הנה הב"י כתב וז"ל ודין זה בנשים לבד אבל באנשים אינו כן ששמם המובהק ע"פ הס"ת וחותם שטרותיו אלא יכתוב השם שהוא עולה לקרוא בתורה וחותם שטרותיו. ופי' בשו"ת פרח מטה אהרן ח"א סימן כ"ה ד"ה וחוזרני דר"ל דוקא בנשים כשנשתקע שם אחד אין להזכיר אותו שם שנשתקע בגט כלל לא לעיקר ולא לטפל אבל באנשים אינו כן שאם נשתקע שם אחד משמותיו ובאותו שם קורין אותו לספר תורה אלא שאין העולם קורין לו כן אלא השם האחר. השם שקורין לו לס"ת אותו השם הוא מובהק ואותו השם כותבין עיקר בגט והשם שקוראין אותו העולם כותבין לטפל דמתקרי פלוני עכ"ל. הרי דבריו מבוארים שאע"פ שנשתקע השם מקריאה לגמרי עכ"ז אם קורין אותו בו לס"ת חשוב זה השם שם מובהק דוקא. וגם כתב שראה הקונדריסים עצמם שמשם מקור הדין שהביא הב"י ומתוך לשונם נראה הפירוש הזה שכתב. אלא שאח"כ ד"ה ובחפשי כתב שהמקור ברוך הקשה על לשון זה דהקונדריסין שכתב אבל באנשים אינו כן ששמם המובהק ע"פ הס"ת דהרא"ש פ' השולח סס"י ז' והטור סימן קכ"ט שכתב ואם חניכתו ידועה וניכרת בכל מקום אלא כשחותם בשטר או קורא בספר קורין אותו בשם המובהק סגי בחניכא אפילו לכתחלה עכ"ל. והפמט"א כ' לתרץ דשאני חניכא כו'. ובספר מכתב מאליהו שע"ד סימן י"ד העלה ג"כ דהרא"ש וגם עוד הרבה פוסקים והן הרמב"ן והרשב"א והריב"ש ס"ל דהשם שנק' בו בפי כל הוא עיקרי יותר מהשם שאינו נקרא בו כי אם לתורה ושחותם בו אך עכ"פ גם לדבריו אינו חשוב שם הנשתקע כלל כיון שנק' בו לתורה אף שאינו עיקרי. א"כ שם ישראל אם היה עולה בו לתורה בהלובאקי תמיד ודאי אינו נחשב שם הנשתקע. אך מלשון השאלה אינו מבואר שיש עדות שהיה עולה כן לתורה תמיד כי אם רק על פעם אחד וכה"ג. ועכ"ז י"ל כיון שיש כאן ג' ראיות שנק' ישראל אברהם גם עכשיו. האחד מהכתובה של המתגרשת שכתוב בו שמו ישראל אברהם. הב' מהמכתב שלו לאשתו שחתם א"ע ישראל אברהם. הג' ממה שנקרא כן לתורה איזו פעמים. וגם ידוע ע"פ עד א' כשר שהיה נקרא בשכבר ישראל אברהם. א"כ הני תלתא ראיה מהני להעמידו על חזקה הראשונה שהי' נקרא ישראל אברהם לומר שגם עכשיו לא נשתקע זה השם. ולא מבעיא לפ"ד הג"פ ס"ק צ"ו והסדר אלי' דבכתב שם הנשתקע לגמרי עם השם שנקרא בו עכשיו אינו רק פסולא דרבנן. א"כ בדרבנן ודאי יש לסמוך על כל הנ"ל דלא חשוב ישראל שם הנשתקע. אלא אפילו לפי משמעות הב"י דאם כ' שם הנשתקע לגמרי עם שמו דעכשיו אינה מגורשת. דמשמע דחשוב שינוי השם מדאורייתא כדפי' דבריו ג"כ הג"פ ס"ק צ"ו רק שחלק עליו. מ"מ אפילו לפ"ז יש

לסמוך דשם ישראל לא חשוב כלל שם הנשתקע מהנך ג' ראיות דלעיל הכתובה והאגרת והקריאה בתורה איזו פעמים. ועוד דכיון שנכתב ישראל אברהם דמתקרי אברהם הרי נכפל שם אברהם שני פעמים מזה יש לפרש דמתקרי בפי כל רק אברהם וישראל אברהם זהו שמו הראשון. א"כ מהגט יש לפרש ג"כ דשם ישראל אברהם אינו כלל השם שנקרא בו בפי כל. כ"א שנקרא בו לפרקים ועיקר השם שנק' בו הוא אברהם [ע' מפתח]. וכיון דאפשר לפרש כן בהגט אין לחוש בו מזה לשינוי השם. גם יש להסתייע לנד"ז ממ"ש הג"פ סימן קכ"ח ס"ג ס"ק כ"ו בד"ה הרי למדנו חילוק נכון כו' אע"ג דבהמשך הזמן נשתנה שמה כו'. משום דלא נשתקע ממנה שם ראשון כו' ע"ש. וכך י"ל בנד"ז דלא נשתקע ממנו שם ישראל. ואף דאין ללמוד שמו ממש משם מקום עמידת העדים הרי בנ"ד רק כתבוהו עם שמו שנקרא בו עכשיו. ועיין במכמ"א שע"ג סס"י ט'. ומכ"ז מבואר דמה שלא כתבו בהגט שם שלום מאד יפה עשו בזה. דאף לו יהא כדברי אמו שמקודם בשכבר נק' שלום כיון דעכשיו נשתקע שם זה מכל וכל ודאי א"צ לכותבו כלל ואם היו כותבים אותו הי' מקום לפסול הגט לגמרי:

סימן רמח

הנה בענין אם כתב שמו שנקרא בו וגם שם הנשתקע כמו בנד"ז ששמה נחמה וכתב נחמה דמתקריא נחמה גיטל. ואף שגיטל הוא שמה הראשון. מ"מ כיון שאחר שנשתנה שמה ע"י חולי בהיותה י"ח שנה נשתקע לגמרי עכשיו שם גיטל ממנה:

יש בזה ג' דיעות. האחד דאינה מגורשת כמ"ש הב"י בשם הקונדריסים בב"י סימן קכ"ט אחר ד"ה כתוב בתשובת מהר"י וויילא. ומשמע בג"פ סימן קכ"ט סעיף י"ח ס"ק צ"ו דלדברי הב"י דאינה מגורשת י"ל שהגט בטל מדאורייתא. אך הוא ז"ל חלק ע"ז וס"ל דלהקונדריסים הגט פסול מדרבנן. ולא ידעתי מי הכריחו להג"פ לפרש לשון אינה מגורשת דהגט בטל מן התורה הלא מצינו לשון אינה מגורשת בגמ' (דף ל"ד ע"ב) גבי עד שיגרש את אשתו שביהודה בשמו שביהודה ושם דגליל עמו דודאי אם גירש את אשתו שביהודה בשמו שביהודה בלא שם דגליל הפיסול רק מדרבנן כמ"ש הב"י סימן קכ"ט בד"ה ואם לא עשה כן פסול. ואעפ"כ אמרו אינה מגורשת והיינו מדרבנן א"כ י"ל כמו כן בכתב גם שם הנשתקע הדין כן וכן הלבוש שתפס כדברי הב"י מ"מ כ' ג"כ ססע"י י"ח שהגט פסול. משמע מדרבנן. אך עכ"ז דבריו צ"ע קצת שכתב וז"ל ואם כתב גם שמחה פסול שכיון שנשתקע ממנה הרי הוא שם אחר לגבי דידה שאינה ניכרת בו עכ"ל. ואם נידון שם הנשתקע כשם אחר ממש וכ"מ קצת בב"י בשם תשו' אשכנזית דהשם שנשתקע

ה"ל בטל ממנו זה השם. בב"י ד"ה וכתב עוד שם כמדומה לי שנהגו באושטרייך. וא"כ אם נאמר דה"ל כאילו כתוב שמו עם שם אחר שלא נקרא בו כמו מי ששמו אברהם וכתב בגט אנא אברהם דמתקריא יצחק וכיון שהוא לא נק' יצחק מעולם אפ"ל דהגט פסול מדאורייתא. וא"כ אם שם הנשתקע לגמרי ה"ל כשם אחר שלא נקרא בו מעולם אמאי חלקו על סברת הב"י דאינה מגורשת מדאורייתא. ומ"מ כיון שהג"פ הביא ג"כ סברת מהרי"ק ומהר"מ מינץ והספר שמות דס"ל שבמקום עיגון יש להכשיר לגמרי כשכתב גם שם הנשתקע ע"כ צ"ל דלא דמי שם הנשתקע לשם אחר לגמרי שלא היה שמו מעולם. וגם בלבוש סימן קכ"ט ססע"י וי"ו מכשיר בשמו הראשון אע"פ שנשתקע. ובפרט בנד"ז שגיטל זהו שמה הראשון שנקראת בו שמונה עשר שנה. וגם עכשיו ודאי מיודעיה יודעים ממנו והרי הבעל יודע ממנו ולכן ציוה לכותבו ע"כ אי אפשר לדמותו לשם שלא נקראת בו מעולם. ולכן יש לתפוס סברת הג"פ דבודאי מדאורייתא אין הגט בטל ומ"מ מדרבנן הוא פסול ואין לסמוך על הס"ש דמכשירו במקום עיגון וגם זכר לדבר מהא דבמשנה וי"ו פרק זיין דכלאים והירושלמי שם והובא להלכה בש"ע יו"ד ה' כלאים ב סימן רצ"ו סעיף וי"ו דנשתקע שם הבעלים מהשדה גורם איסור דבר תורה לענין כלאים בכרם שלא יהיה כדין אין אדם אוסר דבר שאינו שלו משמע דהא שנשתקע שמו מילתא היא מדאורייתא. לכן י"ל שאין להכשיר לגמרי בכתב גם שם הנשתקע אף במקום עיגון. אף שיש לחלק דהכא הרי כתב שמו ג"כ משא"כ שם במשנה דשביעית דומה לכתב שם הנשתקע לבד. מ"מ יש לשמוע משם חומרא בכתב שם הנשתקע אע"פ שכתב שמו שנקרא בו עתה ג"כ. ע"כ האשה ודאי כדי שתוכל להנשא לעלמא צריכה גט שני שיוכתב בו רק נחמה לבד ולא יזכר כלל שם גיטל. לחוש לדברי הג"פ עכ"פ דס"ל שהוא פסול מדרבנן:

ב והנה הפיסול שבשינוי השם אף באופן שהוא רק פסול דרבנן חמור טובא משאר פסולי דרבנן שבעניני הגט כמובן מדברי התוס' פרק הזורק (דף פ' ע"א) בד"ה שינה שמו. דס"ל דמיירי בפסולא דרבנן. ואעפ"כ תצא מזה ומזה והולד ממזר וע"ש בתוי"ט מזה דהרמב"ם אינו מפרש המשנה בפסולא דרבנן מ"מ הרשב"א מפרש כהתוספות וכן דעת הטור סימן קכ"ט וע"ש בב"י בד"ה ואם לא עשה כן פסול ואם נשאת בו הולד ממזר כו' שכן ג"כ דעת הרא"ש והר"ן ושכ"נ דעת רש"י וסמ"ג וע"ש בב"ש סק"ח. משא"כ בשאר פסולי דרבנן משנה שלימה שנינו בפרק המגרש (דף פ"ו) שלשה גיטין פסולין ואם נשאת הולד כשר. וגם קיי"ל שם דלא תצא וע"ש בהרא"ש ובטוש"ע סימן ק"ן ולפ"ז בכתב שם הנשתקע לפ"ד הג"פ דעכ"פ פסול הוא מדרבנן י"ל דדינו שתצא וכל הי"ג

דרכים בה כמו שאר פסולי דרבנן שבשינוי שמו ושמה. וכהך אינה מגורשת שבפרק השולח (דף ל"ד ע"ב). דנהי דהוי פסולא דרבנן מ"מ תצא מזה ומזה כו' וכמ"ש ג"כ בספר מכתב מאליהו שער הרביעי רס"י ג' וכך אפ"ל בדין כתב גם שם הנשתקע וזהו מ"ש הב"י דאינה מגורשת ולא מדאורייתא אלא מדרבנן רק דהוי כהך פסול שבשינוי השם מדרבנן דנקרא אינה מגורשת משום דתצא מזה ומזה כו'. אך הג"פ סס"ק צ"ו הנז' לעיל כתב דאפילו בנשתקע השם לגמרי וכתב שם שנקרא בו עם שם הנשתקע אם נשאת לא תצא. ואפ"ל דלשיטתיה אזיל דכתב ב סימן קכ"ט ס"ק כ"א בד"ה הנה כתבתי מעט מהרבה. דגם בכותב מקום הכתיבה לבד או מקום הנתינה לבד אע"ג שאומר בברייתא אינה מגורשת עכ"ז אם נשאת לא תצא משום שסומך על דעת הרמב"ם דמפרש הך שינה שמו ושמה שבפרק הזורק דתצא מזה ומזה מיירי בפסולא דאורייתא ולכן בפסולא דרבנן אף שהוא בשמו ושמה אם נשאת לא תצא. ודבריו אלה צ"ע אם יש לסמוך עליו נגד התוספות והרא"ש והרשב"א והר"ן וסיעתם כנ"ל. בשגם שגדולי הפוסקים ס"ל דגם בשאר פסולי דרבנן אם נשאת תצא כמ"ש הרא"ש והר"ן בהמגרש על המשנה שלשה גיטין פסולין (דפ"ו) דהרי"ף ס"ל דבכל גיטין הפסולין מדרבנן לבד השלשה תצא והולד ספק ממזר. והרמב"ן נחלק עליו שהולד כשר אבל בענין שתצא משמע שלא נחלק עליו וע"ש בהרשב"א ד"ה והאיכא גט קרח והריטב"א שם פסק בפי' דאם נשאת תצא כשאין לה בנים. ע"ש בד"ה הניחא למ"ד הכא לא תצא. וא"כ גבי פסולא דרבנן שבשינה שמו ושמה שנוסף ע"ז דעת התוספות וסה"ת וסיעתם דס"ל דתצא וכל הי"ג דרכים בה א"א לסמוך על הג"פ לומר דלא תצא. ועכ"ז בכתב גם שם הנשתקע אפשר שיש לסמוך עליו כיון שיש מכשירים בזה לגמרי אף לכתחלה במקום עיגון וצ"ע. ועכ"פ בנד"ז דעדיין לא נשאת פשיטא שלא תנשא דאפילו לפ"ד היותר מקיל והוא הס"ש לא הכשיר רק במקום עיגון וכאן אין שום מקום עיגון שהרי המגרש שלח לה גט שני שכתוב בו נחמה לבד רק שהיא אינה רוצה לקבלו וגם אם אין הגט ההוא קיים ודאי ישלח לה גט אחר שיהיה כתוב בו נחמה לבד וא"כ גם לדעת הס"ש לא תנשא וכ"ש לדעת הג"פ וכ"ש לדעת המחמירים בשינוי דשמו ושמה אף בפסולי דרבנן ע"כ ודאי צריכה גט שני שיהיה נכתב בו נחמה לבד. וחלילה לה להנשא על סמך גט זה ותקבל גט שני תומ"י כן נלע"ד פשוט:

ג מיהו לענין המגרש שכבר נשא אשה נלע"ד שזו המתגרשת אינה יכולה לעגנו עד שיפייס אותה ברצי כסף שתקבל גט השני. דהנה בשו"ע סימן א' סעיף יו"ד כתב אבל ביבמה לא החרים ר"ג וכן בארוסה. והגיה רמ"א אם אין רצונו לכנוס אלא לפטור. וע"ש בבאה"ט ס"ק כ"א בשם שו"ת שבו"י ח"א סימן צ"ב דהפירוש אם אין בדעתו לכנוס

הארוסה אלא לפוטרה בגט יוכל לישא אשה אחרת עליה אף קודם שגירש הארוסה. ועד"ז פי' הח"צ בתשובה סימן קכ"ד. אלא שלמעשה דחה הח"צ דברי השו"ע מהלכה והשבו"י קיים דברי השו"ע. ואפ"ל דאף לפ"ד הח"צ דוקא בארוסה שהיא כאשתו ממש. משא"כ זו המגורשת שאינה אשתו כלל אף שהגט נמצא בו פסול מדרבנן. י"ל ע"ז לא החרים כלל. ובתשו' מהרמ"פ סס"י י"ד כשרצה לומר דבארוסה לא החרים ר"ג כתב משום שהתקנה הוא שלא לישא שתי נשים כלשונו ממש ששתיהן נשואות לו כו' אבל אחת מהן ארוסה כו' ע"ש. וא"כ אף להחולקים ואומרים דגם בארוסה חל הח' י"ל משום דגם ארוסתו נקראת אשה כמ"ש בש"ע סימן קכ"ו סעיף מ"א בגט ארוסה כותבים ארוסתי ואם כתב אנתתי כשר. ועיין מזה בב"י שם סס"י קכ"ו. וכ"מ בגמרא פ"ט דב"מ (דף ק"ד ע"א) גבי לכשתכנסי לחופה הוי לי לאנתו ופרש"י הרי לא חלו קדושין בה עד שתכנס לחופה. א"כ משמע דאנתו היינו הקדושין והאירוסין וע"ש בנ"י אפשר היה לפרש לכשתכנסי לחופה ה"ל נשואה גמורה אלא דא"כ כו' ע"ש מוכח דפי' לאנתו קאי ג"כ על האירוסין והקדושין שלא חלו מקודם כ"א אז. וכיון דארוסה נקרא ג"כ אנתתי דהיינו אשתי א"כ י"ל זהו בכלל שלא לישא שתי נשים. אבל אשתו שקבלה ממנו הגט מרצונה שכל ענין הגט שפטרה ותרכה מהיות אשתו והרי היא מותרת לכל אדם א"כ זו ודאי אינה בכלל שלא לישא עליה דאע"ג שנמצא פסול בהגט כיון שמדאורייתא הוי גט כשר י"ל דאף להח"צ וסיעתו דינה כמו ארוסה להשבו"י וסיעתו. דמאחר להשו"ע והשבו"י אף ארוסה אינה בכלל הח'. י"ל דיודה הח"צ וסיעתו דזו שגירשה מרצונה אינה בכלל הח' אף שנמצא פסול בהגט. ומה גם שאין העכבה בגט שני מצידו כ"א מצדה. ואף שבתשובת אדמו"ר הגאון ז"ל סס"י מ"א בגט שנמצא בו פסול בשינוי שמה שהיתה נקראת בפי כל שרה לאה וכתב בגט שרה דמתקריא לאה וכתב דהגט פסול אפילו דיעבד וסיים ואי לזאת החיוב מוטל על אלופי הקהל לצוות על הבעל שלא ישא אחרת עד שישלח, גט כשר לאשתו לקרימינצוק עכ"ל יש לחלק דהתם היה פיסול גמור בהגט ואין שום מי שיכשיר וקרוב לומר דאפילו נשאת תצא יעו"ש. ועוד הא כ' רק עד שישלח גט כשר כו' ולא עד שידע שקיבלה הגט וכאן הרי שלח גט שני. רק המניעה מצדה. ועוד והוא העיקר דכאן שאני שכבר נשא אשה וא"כ דיעבד ודאי שאין מחייבין אותו להפרישה ממנו. ובנדון אדמו"ר ז"ל כו' רק שלא ישא כו' והטעם פשוט דכיון דבנדון זה לפ"ד הג"פ סימן קכ"ט סס"ק צ"ו אף האשה אם נשאת בגט זה לא תצא. כ"ש וק"ו בן בנו של ק"ו שאם הוא נשא שלא יוציא וגם אינו צריך לפרוש ממנה. שלא יהא חמור כח חר"ג מן איסור אשת איש. הלא ודאי אין ערוך ביניהם. וכיון שכן הרי החשש שעליה

הוא כשיש פיסול בהגט הוא מאיסור אשת איש והחשש שעליו שלא לישא אשה אחרת כשיש פיסול בהגט הוא חרגמ"ה. וא"כ כיון שגם היא אם נשאת לא תצא הרי הגט יש בו ממש לסלק חשש איסור אשת איש. כ"ש וק"ו שהגט הזה מסלק לגמרי ח' רגמ"ה עכ"פ בכה"ג שכבר נשא. ואע"פ שבכנה"ג סימן א' בהגהת הב"י אות כ"ח הביא תשו' מהרש"ל סימן י"ד ושם בהתשובה כתב וז"ל ולא עוד שמעתי אפילו מי שנתן גט ע"י הרב ולקח המגרש אשה אחרת ואח"כ נמצא פיסול בגט שמפרישין אותו מאשתו עד שיתקן גט אחר עכ"ל. ואפשר צ"ל עד שיתן גט אחר וכ"כ בישׁ"ש פ"ו דיבמות סס"י מ"ב מפרישין אותו מאשתו עד שיתן גט כשר הרי אפילו בכהאי גונא שכבר נשא מפרישין אותו כ"ש שאין להתיר לו לכתחלה לישא אחרת. י"ל שם מפרישין אותו עד שיתן והכא הרי כבר שלח לה גט שני ורק היא אינה רוצה לקבל בכה"ג ודאי לא שמענו שמפרישין אותו. ובפרט בנדון זה שאפ"ל גם בה אם נשאת לא תצא. ודאי אין שום מקום להחמיר בו עכ"פ כשכבר שלח גט אחר. ואין ביכולתה לעגנו. והנה בשו"ע סימן קי"ט סעי' וי"ו בהג"ה גירשה מדעתה ונמצא פסול בגט יכול אח"כ לגרשה בעל כרחה. ובפר"ח שם דאפילו היה הגט פסול מדאורייתא מ"מ כה"ג לא תיקן רגמ"ה. והנה כשא"א לגרשה בע"כ הי' מקום לומר דלדעת הרמ"א בש"ע שם מתירין לו לישא אחרת. וכ"מ בשו"ע סימן א' סעיף יו"ד בהג"ה כשהוא מן הדין לגרשה ואינה רוצה לקבל הגט יש להקל לו לישא אחרת. אלא שהחמ"ח וב"ש כאן ושם פקפקו ע"ז. מ"מ בנד"ז שי"ל שאין הגט פסול מדאורייתא והוא שלח לה גט שני אף שהיא אינה רוצה לקבלו ודאי הדין נכון כמו שכתבתי:

סימן רמט

בשינוי שם העיר ששם העיר אריחאוו ונכתב אריחווא:

ע"ד שנכתב שם העיר אריחווא וחסר אות א' הנקודה אחר אות ח' ויתר א' בסוף תיבה. אפשר לקרות בקמץ ובלה"ק שרה רחל בקמץ בלי אל"ף אע"ג דאין למדין ללעז מלה"ק מ"מ בדיעבד אין זה שינוי וה"ל כמ"ש ג"פ סימן קכ"ח בסקנ"ג ד"פ סע"א אבל בשם עירו ועירה כו' אם נכתב בבלבול כו' הכלל העולה כו'. גם מהריב"ל ח"ג ס"ט כ' אבל חסרון האל"ף כו' אף שכ' שהיא תנועת הפתח י"ל כמ"כ על קמץ וע' ג"פ דע"ט ע"ד האל"ף אם השמיטה כו' (ועוד אפשר מה שאנו קורין קמץ נק' אצלם פתח) וע' ט"ג בש"א אות ו' סק"א דעל קמץ מחויב טפי א' מעל פתח. עוד כ' רבינו בתשו' דאמטשיסלאוו כשהגט נכתב וניתן באותו העיר לא מקפיד על חסרון האל"ף אף בתחלת התיבה ע"ש ובנ"ב מה"ת סימן קט"ז כ' וז"ל ולפעמים גם בלה"ק מלות קמוצים שבאים בחסרון האל"ף כו'

ע"ש שצידד על ק' פראג שכותבין בגיטין פרגא כו' וע' שט"מ פ"ו דכתובות גבי ינחם כתיב יש פי' א' דכשלא נכתב נקודות יקרא בקמץ ולא בפתח אלא שדחה פי' זה מ"מ י"ל דין קמץ ופתח שוים. ע' מכמ"א ש"ג ס"ד אם כתב תנס במקום תונס ה"ל שינוי ולא כמי שאינו ובשינה במקום עמידה מסיק סס"י ז' להחמיר (עכשיו שאנו כותבין מקום עמידה במקום דירה) כדין שינה מקום עירו שבמשנה דתצא. אמנם שער ד' סס"י כ"ה ד"ה ואיך שיהי' כו' מובן דלמהרשד"ם כל שלא נודע שם אחר בלתי הנקודה הידוע אין זה נידון בתורת שינוי. וכן מובן דעת מהרח"ש שהביא בש"ג רס"י ד' דנידון כמי שאינו ר"ל כאילו לא כ' שם העיר כלל. וכן נ' דעת הג"פ סימן קכ"ח סס"ק ג'. ואפשר גם מהריב"ל יודה בזה ולא חילק בין נקודת א' לוי"ו אלא דבחסרון האל"ף לא קפדי וה"ל כאילו נכתב משא"כ בחסרון הוי"ו ה"ל כאילו אינו ובנדון שלו לא הוי סגי לו כשיהי' כאילו אינו כיון שהי' בשם האשה כו' וא"כ ל"פ מהרשד"ם ומהריב"ל דברשד"ם הי' בשם העיר וכשלא כ' שם העיר י"ל דכשר לכן לא הקפיד אף בחסרון יו"ד או וי"ו ולא כמכמ"א שע"ד סימן כ"ה שעשה מחלוקת ביניהם. אמנם כ"ז יתכן על ענין חסרון האל"ף וע' ג"פ שם בחסרון יו"ד דחירי"ק כ' להחמיר ומהר"י מיקל. אך גם הג"פ לא החליט להחמיר. לכן בקמ"ץ יש להקל וע"ש דאין ללמוד מלה"ק ללע"ז דלא כנ"ב הנ"ל והטעם פשוט דבלה"ק הנקודות משמשות במקום אותיות כדפרש"י בכתובות גבי ינחם כתי'. וע"פ ד' רש"י אלו יתורץ ענין ס"ר אותיות לתורה ואינם אלא ל"א ותי' רבינו דהנקודות שראוי להיות במקומן אותיות אהו"י ממלאות המספר וק' א"כ יתרבו מאד. אעכצ"ל יש נקודות מוכרחות כו': **אך** על יתרון האל"ף לסוף ה"ל שינוי. ולא חסרון. וביתור י"ל גרע מחסרון וי"ו או יו"ד דה"ל כאינו. אבל זהו שינוי. מיהו לכאורה מ"ש מחסר אות כמו קוסטאנדינה שכ' קוסטאנטין דאעפ"כ צידדו להכשיר וצ"ל דשינוי מועט ה"ל כאינו נכתב העיר כלל בדליכא עיר אחרת. והרא"ם שהחמיר בליפונט תי' הג"פ דה"ל שינוי במקום דירה ור"ל דשם י"א דכשלא נכתב כלל ג"כ פסול. וגם שם הי' שינוי זה גם במקום עמידת הבעל והסופר. גם במכמ"א שע"ד סס"י כ"ה צידד כשהשינוי בסוף התיבה אף שהראנ"ח באיריניי החמיר בתוס' יו"ד בסוף י"ל התם כיון השינוי בשם האשה. ועוד דתוס' א' י"ל אינו שינוי גדול כ"כ כמ"ש גבי ווינא אולמא כו' אלא דהתם בל' אשכנז:

גבי שינה שמו דפ"ח דכ' חה"ר וב"י סקכ"ט בשם שא"פ דהוי פסולא דרבנן דאל"כ מאי קמ"ל אמאי לא פי' השינוי גמור רק אות א' מהשם כמו יוחנן יחנן יוסי יסי ולומר דהוי דרבנן או דאורייתא ע"כ י"ל כל שמובן שזהו השם רק שיש בו חיסור או יתיר אינו נידון כשינה שמו רק כלא נכתב שמו. וזה כמ"ש העיטור הובא בש"ע סימן קכ"ו ס"כ.

מיהו ז"א להעיטור במכירין הסגנון ה"ל כנכתב. וצ"ע מתשו' להרמב"ן שהביא הב"י סימן קכ"ה אששרלא שהי' הרי"ש נק' כמו וי"ו ואפשר שם אינו נק' סגנון הדבר וי"ל דשם אחר הוא. משא"כ הכא. עוי"ל אפי' במכירין הסגנון פסל העיטור בשמות הבעלים ובתשו' להרמב"ן הי' בהשם. וכוונתו די"ל מ"מ לגבי חומר שמו ושמה ה"ל כלא נכתב. אמנם בשם העיר דעמידה כשמכירין הסגנון אין לפוסלו בשביל אות א' כיון לרמ"א אפי' שינה כשר:

סימן רנ

בדין עיר שכותבין שמה פיאטרא בין יהודים בין אינם יהודים וכן נכתב בערכאות הכל רק פיאטרא. וכן נכתב בכל השטרות של יהודים ג"כ רק פיאטרא. ואמנם בפי כל נקראת רק טיאטרא בין בפי יהודים בין בפי אינם יהודים ושניהם לשון אבן שהעיר יש סביבותיה אבן. ובלשון ההוא נק' אבן פיאטרא וכן טיאטרא. וכתבו בהגט פיאטרא דמתקריא טיאטרא. כן נכתב כמה גיטין. ויש מערער על זה:

הנה מה שיש לחוש בזה בכתיבת פיאטרא דמתקריא טיאטרא הוא שני דברים. האחד דמשמע ששם העיקרי הוא פיאטרא כמשמעות הטוש"ע והאחרונים דהשם שכותב אנא פלוני הוא העיקרי והשם שכותבין עליו דמתקריא פלוני הוא שם הטפל. ומקורו מפי' ר"ת בההיא דמרים וכל שום שיש לה ולא שרה וכל שום שיש לה. דהיינו שכותב דמתקריא. ואעפ"כ דוקא מרים דמתקריא שרה ולא שרה דמתקריא מרים. והיינו מפני ששם מרים הוא העיקר. וכמ"ש הראנ"ח ח"א סימן ל"ג שהביאו הג"פ סימן קכ"ט ס"ב ס"ק י"ג ושכן נוטה דעת מהריב"ל ח"ד סימן י"ב. והג"פ הביא ראיה לסברא זו מחידושי הרשב"א כדלקמן. וא"כ לפ"ז בנד"ז כשכותב על העיר תחלה פיאטרא מורה דזהו עיקר השם שלה. ובאמת י"ל דלא כן הוא כיון שנקראת בפי כל הן אצל יהודים והן אצל אינם יהודים רק טיאטרא א"כ זהו השם העיקרי ואע"פ שבשטרות ובערכאות כותבים פיאטרא י"ל דשם הקריאה הוא העיקר. וכיון שכן עשה מהטפל עיקר. הב' כיון דפי' דמתקריא הוא שם הטפל א"כ כשכתב דמתקריא טיאטרא עשה מהעיקר טפל. והנה הרמב"ן ס"ל בההיא דרובא מרים ופורתא שרה דאפילו שרה דמתקריא מרים כשר אפילו לכתחלה ולא פסלו אלא כשכולל מרים שהוא השם העיקר בלשון וכל שום וכ"כ הרמ"ה כמ"ש בתשו' הריב"ש סימן מ"ג הובא ב"י רס"י קכ"ט בד"ה כתוב בתשו' הריב"ש ועיין במל"מ פ"ג מה"ג הי"ג בהשאלה ודע דמעשה היה בקושטא העמיד יסודו לפסוק כן והוא כמ"ש בהריב"ש דגם לר"ת מודה שבדיעבד הוא כשר. וכן הכריע הבית מאיר סימן קכ"ט ס"ב

וכן דעת בעל סדר אליהו רבא וזוטא על עיגונא דאתתא בתשו' שבסוף ספרו הנ"ל סימן י"ד דס"ג ע"ב. וא"כ לפ"ז גם בנד"ז הרי עכ"פ פיאטרא לא גרע משם טפל וא"כ כיון שכותב שניהם להרמב"ן והרמ"ה כשר אף לכתחלה. אך עכ"ז כיון דלר"ת אין כשר רק בדיעבד י"ל שאין לסדר כן גט לכתחלה והן אמת שבספר בית מאיר סס"י קכ"ח כתב דכל שעת הדחק כדיעבד ואם בקהלה תמיד יצטרכו ללכת אל עיר אחרת לסדר גיטין אין לך שעת הדחק גדול מזה ומי לא אירי' נמי דלפעמים יתרמי עי"ז עיגון והוי כדיעבד גמור עכ"ל א"כ אין לחוש כ"כ ובפרט אשר להרמב"ן והרמ"ה לכתחלה אין לחוש ועכ"ז לפמ"ש בתשו' הראנ"ח ח"א סימן ל"ג דלר"ת אם כ' שרה דמתקריא מרים ג"כ פסול אף דיעבד כנ"ל והג"פ הביא לו סעד מדברי הרשב"א בחידושיו שתירץ סברת ר"ת וקושיית הרמב"ן דמ"ש ולא שרה דמתקריא מרים אע"פ שהוא מזכיר שני שמותיה לפי שאין אדם כותב בעיקר שם הטפל שהוא שם שקורין אותה בו המועט. וכל שהוא כותב שרה דמתקריא מרים אתי למימר לא זו היא דזו עיקר שמה מרים עכ"ל. א"כ יש לחוש בנד"ז. אך כבר נתבאר דהבית מאיר והסדר אליהו דחו סברא זו דמוהראנ"ח מהלכה. והנה לכאורה יש להקשות על תירוץ זה דהרשב"א דהא אדרבה פירש דמתקריא יש לומר דהיינו שכן הוא הקריאה בפי כל. דאל"כ הל"ל ואיכא דקרו לה מרים אבל אומרו דמתקריא מרים משמע שכן הקריאה בפי כל. ועיין בגמרא בב"ק ר"פ המניח את הכד היכי דמי אילימא באתרא דכדא לא קרו חבית וחבית לא קרו כדא הא לא קרו לה. לא צריכא דרובא קרו לה לכדא כדא ולחביתא חביתא ואיכא נמי דקרו לחביתא כדא עכ"ל. הרי כשהמיעוט לבד קורין כן אומר ואיכא נמי דקרו לה. וע' בש"ע ח"מ סימן ר"כ ס"ח בהג"ה. אבל סתם דמתקריא יש לומר דהכל קורין לה כן. ואע"ג שנכתב תחלה שרה י"ל זהו שם העצם אבל שם הקרייה הוא מרים. ולהבדיל באלפי אלפים הבדלות כמ"ש ספ"ג דפסחים לא כמו שאני נכתב אני נקרא. הגם ששם הטעם משום שאסור לקרות השם ככתבו. אבל עכ"ז למדנו פי' נקרא היינו שכל העולם קורין כן בדוקא. כמ"כ י"ל בפי' דמתקריא מרים שהכל קורין כן ומנ"ל לר"ת דפי' דמתקריא היינו רק המיעוט. דהא י"ל דאם כן היה צריך לכתוב שרה דמתקריא נמי מרים. או ואיכא דקרו לה מרים. אבל כשכ' סתם דמתקריא מרים יש לפרש דנק' כן בפי כל או עכ"פ רובא קרו לה מרים. וצ"ל ליישב שטת ר"ת דהפסול הוא משום כשכותב תחלה שרה משמע דזהו שם העצם דמתקריא מרים אע"פ שנק' כן בפי כל הוא שם הקרייה ולא שם העצם. ובאמת שם בגמ' י"ל דמרים הוי ג"כ שם העצם וגם שם הקרייה. וא"כ הי' צריך לכתוב מרים דמתקריא נמי שרה אבל לא שרה דמתקריא מרים. דמשמע דשרה הוא שם העצם. אך עכ"ז אינו מיושב

דהא ס"ל לכתוב מרים דמתקריא שרה ולא דמתקריא נמי שרה. ובאמת עיקר קריאתה הוא מרים. ואפשר אשר מה"ט הקשה הרמב"ן על פר"ת והעמיד שטת בה"ג דפי' וכל שום שיש לה היינו ממש לכתוב תיבת וכל שום. ולא דמתקרי דלפ"ז אתי שפיר ההיא דמרים ושרה. וא"כ לר"ת צ"ל דכשכותבין שרה דמתקריא מרים משמע שרק המיעוט קורין לה מרים ואע"פ שסתם דמתקריא היינו שהרוב או הכל קוראין כן י"ל הכא כיון דכתוב אנא שרה משמע שזהו שם העצם והיינו ג"כ שזהו עיקר קריאתה בו ודמתקריא מרים היינו שהמיעוט קורין כן. כן צריך לדחוק ולייישב פי' ר"ת. ומ"מ צ"ע דהא גם לר"ת על שם שנשתנה מחמת חולי ונק' בפי כל בשם הראשון דמ"מ כל שלא נשתקע השם שניתן לו מחמת חולי אע"פ שלא נקרא בו רק לפרקים מועטים כותבין אותו ראשון ועל השם הראשון שנקרא בו בפי כל כותבין דמתקריא הרי דגם לר"ת שייך דמתקריא על שם שנקרא בו בפי כל:

קיצור מה שיש לחוש הוא לפי' ר"ת דמפרש ולא מרים וכל שום שיש לה דהיינו גם לא שרה דמתקריא מרים לפי שאין אדם כותב בעיקר שם הטפל. ולהריב"ש פיסול זה רק לכתחלה ולהראנ"ח ע"פ פי' הרשב"א י"ל שגם דיעבד פסול. אך להרמב"ן והרמ"ה העומדים בשטת בה"ג בפי' וכל שום אף לכתחלה כשר. אבל הרי מנהגינו כר"ת. ויש להקשות על פי' ר"ת דהא פירוש דמתקריא משמע שזהו שם הקריאה להבדיל כמו לא כשאני נכתב אני נקרא. וא"כ אמאי יפסל כשכתב דמתקריא מרים הא י"ל דרובו או כולו קרו לה מרים. ואיך יוכשר כשכתב דמתקריא שרה הא רק פורתא קרו לה שרה ודמתקריא י"ל שנק' כן בפי כל וא"כ כשכותב מרים דמתקריא שרה יש בו ג"כ חשש. וצ"ל דאע"ג דבעלמא דמתקריא יש לפרש שנקרא כן בפי כל הכא כיון שכותב תחלה שרה משמע שזהו שם העצם ועיקר השם א"כ עכצ"ל דמתקריא מרים היינו רק שהמיעוט קורין כן. ומ"מ צ"ע מדין שם שנשתנה מחמת חולי ונקרא בפי כל בשם הראשון דכותבים דמתקריא על שמו הראשון:

ב אך עכ"ז בנד"ז י"ל דלשטת ר"ת ג"כ נכון לכתוב פיאטרא דמתקריא טיאטרא. מכמה טעמים. הא' י"ל בהקדים מה שהקשה בג"פ סימן קכ"ח ס"ג ס"ק כ"ו עמ"ש בש"ע שם ואם יש לעיר שני שמות יכתוב מתא פלונית דמתקריא פלונית. שהרי בש"ע סימן קכ"ט ס"א גבי שם האיש והאשה כתב ואם יש לאחד מהן שני שמות כותבין איש פלוני וכל שם שיש לו. והוא לשון הרמב"ם פ"ג מה"ג. והיינו כדעת בה"ג לכתוב וכל שם ולא דמתקריא פלונית כשטת ר"ת. וא"כ למה גבי שמות העיר הצריך בש"ע לכתוב דמתקריא כשטת ר"ת. הלא נהפוך הוא דשמות האיש והאשה חמירי טובא משמות העיר ואם גבי

שם האיש והאשה סמכינן על וכל שום. כש"כ וק"ו בשמות העיר. וכן במכתב מאליהו שער ג' סימן ט' ד"ל סע"ב הניח דברי הש"ע סימן קכ"ח ס"ג בצ"ע מהאי טעמא. וע"ש בג"פ מה שתירץ ע"ז וז"ל אי נמי דסתמא דמלתא גבי עיר אין אנו יכולים לברר איזה שם עיקר לכך צריך לכתוב שני השמות בפירוש כו'. ולענ"ד לסייע לדבריו והוא דלכאורה צ"ל לדעת בה"ג דס"ל דכותבין בגט רק וכל שום כלשון המשנה ולא דמתקריא פלוני א"כ אמאי נזכר בגמ' בפרק השולח (דף ל"ה סע"א) דמתקרי איה מרי. הן אמת שי"ל שרק בהפסק דין כתבו כן אבל בהגט לא היה נכתב דמתקרי איה מרי רק אחא בר הדיא וכל שום שיש לו (שוב ראיתי בסה"ת סימן קכ"ו דמשם הוא ראיית ר"ת לכתוב דמתקרי כדאמר תלמודא אחא בר הדיא דמתקרי איה מרי עכ"ל וכ"ה בתוספות (דף ל"ד ע"ב) אך שם אומר ג"כ כדאמרינן בגמרא שרה דמתקריא מרים. וזה נגד הגירסא בגמרא שלפנינו וע' תשו' בסוף (ספר סדר אליהו סימן י"ד העתיק ג"כ כמ"ש בתוס') אמנם עכ"ז קשה דהנה בהה"מ פ"ג מה"ג סוף הלכה י"ג גבי ואנו שיש לנו ב' שמות מבואר בשם הרמב"ן דכותבין אנא פלוני דמתקרי פלוני וכמ"ש ג"כ הרמ"א סימן קכ"ט סעי' י"ד בהג"ה וכבר עמד ע"ז בספר מכמ"א שער ד' סימן ב' דל"ח ע"ד דכיון דהרמב"ן ס"ל כשטת בה"ג ולא כשטת ר"ת אלא דפי' וכל שום היינו שיכתוב ממש הלשון וכל שום ולא דמתקריא א"כ למה גבי ואנו שיש לנו ב' שמות הצריך לכתוב דמתקריא שזהו כשטת ר"ת ותירץ ע"ש. והנלע"ד לתרץ משום דבגמ' אמרינן מרים וכל שום שיש לה וה"נ גבי ואנו שיש לנו ב' שמות כיון דרובא דעלמא קרו לה בשם החניכא כמ"ש בחידושי הרשב"א בהדיא. לכן אין לכוללו בוכל שום אלא בדמתקריא כמ"ש רמ"א בהג"ה. ואפשר שיצא לו כן להרמב"ן מענין אחא בר הדיא דמתקרי איה מרי שמפרש שאפשר אף בגט הי' כתוב כן כפירוש ר"ת. אלא דס"ל דהיינו מפני שהרוב היו קורין אותו איה מרי ע"כ אין לכוללו בוכל שום דוגמת ולא שרה וכל שום שיש לה. ולכתוב איה מרי וכל שום ג"כ אפשר אין לכתוב כן מפני ששמו העצם היה אחא ולכן הוכרחו לכתוב בהגט דמתקרי ולא כל שום. והתיקון לכתוב וכל שום זהו דוגמת רובא מרים ופורתא שרה. דאז א"צ לכתוב דמתקריא שרה. כ"א מרים וכל שום שיש לה. וזה כעין תירוץ של המכמ"א. אך לפ"ד בה"ג עצמו י"ל שגם זה אינו מוכרח דאם יכתוב שם העצם של ישראל עם וכל שום ע"ש שהלועזות קורין בו י"ל ג"כ סגי. ומ"ש דמתקרי איה מרי י"ל רק בהפסק דין כתוב כן:

ואגב נלמד מזה דלשטת הרמב"ן ע"פ בה"ג י"ל דפי' דמתקריא אינו כלל שהמיעוט קורין כן כ"א אדרבה י"ל שנק' בשם זה ביותר וכמש"ל סעיף א'. וכיון שמצינו להרמב"ן ג"כ שלפעמים צריך לכתוב דמתקריא ולא וכל שום דהיינו כנ"ל שיש לו שם העצם ושם

הטפל ונק' הכל בשם הטפל או שעכ"פ הרוב קורין לו כן אזי ס"ל דצריך לכתוב שם העצם דמתקריא פלוני. ע"כ גבי שמות עיירות ס"ל להרב"י בש"ע דא"א לברר כ"כ איזהו שם הטפל שיהי' די לכוללו בוכל שום. כי אולי השם שנקרא בו העיר ביותר הוא אינו שם העצם של העיר. ע"כ הצריך לכתוב דמתקריא. אף דעומד בשטת בה"ג והרמב"ן. וא"כ מאחר שמוכרח סברא זו דלהרב"י בש"ע סימן קכ"ח ס"ג בשם העיירות א"א כ"כ לברר איזהו שם הטפל שיוכלו לכוללו בוכל שום. ע"כ אף אנו נאמר דגם לשטת ר"ת דס"ל שאף בדמתקריא אין לכתוב שרה דמתקריא מרים. י"ל דשאני התם שידוע ששרה הוא שם הטפל. אבל גבי שמות העיר א"א לברר איזהו שם הטפל כמו בנד"ז אף שנקראת בפי כל טיאטרא. כיון שבכל השטרות הן של יהודים והן של א"י ובספרי הערכאות נכתב פיאטרא. א"כ מסתמא זהו שם העצם של העיר שהונח כן. לכן אין לומר דהוי שם הטפל לענין כתיבה. וע' מזה בישו"ש פרק השולח סימן ל"ב הביא בשם איזו מחברים דשם העיר כותבים ע"פ המיוסד בערכאות שלהם וע' מזה בטיב גיטין בלקוטי שמות עיירות ס"ק י"ט ובספר מכמ"א שער ג' סימן יו"ד הביא ב' דעות בזה. האחת היא הפך דעת הישו"ש דהכל תלוי בקריאת ההמון כו'. ואח"כ הביא דעת בעל תומת ישרים סימן ק"ה דיש לכתוב השם כפי שהונח מבעל הלשון כו'. וא"כ לנד"ז שבכתב כותבים בשטרות ובערכאות פיאטרא. א"כ גם לר"ת אין לומר בפשיטות דהוי שם טפל בכתיבה. ולכן שפיר דמי לכתוב פיאטרא דמתקרי טיאטרא. והנה נד"ז ה"ל כשאילת התומת ישרים שם ועדיף מיניה. דהשאילה שם על גט שכתוב בו קארה איסאר והשם האמיתי הוא קארה חיצאר. דדעת הת"י לכתוב קארה חיצאר אף דכ"ע קרו לי' קארה איסאר. והמגיה בת"י שם ס"ל לכתוב קארה איסאר וע' מזה ג"כ בג"פ סימן קכ"ח ס"ג ס"ק כ"ו דפ"ה סע"ב דיותר טוב הוא לכתוב קארה איסאר. משמע לכתוב קארה איסאר לבד. וע"ש ע"ג ולענין הלכה לכתוב מתא פ' שם ראשון דמתקריא שם שני א"כ י"ל דגם קארה חיצאר יש לכתוב כן. וכ"ש בנד"ז דשם פיאטרא הוא גם עכשיו נכתב בשטרות ובעש"ג. גם הנה במכמ"א שם שער הנ"ל סימן ט' נתחבט מה שכותבין בגט קושטאנדינה וכל שם שיש לה. והרי היום שם המורגל בפי אנשים ונשים וטף בין יהודים ובין א"י הוא אינשטאמבול. ואיך כוללו רק בוכל שום וע"ש מה שתירץ דיש לחלק בזה בין שמות העיר ובין שמות האיש ואשה דגבי שמות העיירות יש לכתוב שמה הראשון תחלה. ונסתייע בזה מתשו' הב"י בדיני גיטין סימן א' ועיין מתשו' הב"י זו בג"פ סימן קכ"ח ס"ק כ"ו מן ד"ה אם נשתנה שם העיר עד סד"ה הרי למדנו חילוק נכון. ובנד"ז ג"כ אף שלא התחילו לכתוב גיטין כ"א אחר ששם העיר בפ"כ טיאטרא מ"מ כיון בשטרות יהודים כותבי' כן מאז ומקודם

פיאטרא וכמו בעש"ג א"כ כשכותבין בגיטין פיאטרא דמתקרי טיאטרא אין שום חשש ועדיף טובא מקושטא' וכל שום:

קיצור מה שהקשה הג"פ על הש"ע סימן קכ"ח ס"ג במ"ש יכתוב מתא פלונית דמתקריא פלונית אמאי לא סגי בוכל שום. ותירץ דגבי שמות העיר א"א לברר כ"כ איזו שם יכתבו לעיקר ואיזו יוכלל בוכל שום. ע"כ צריך לכתוב דמתקרי ויש ראיה לדבריו ממה שהרמב"ן דס"ל כבה"ג אעפ"כ הצריך לכתוב לפעמים דמתקרי מטעם כזה. וכיון שכן שבשמות העיירות א"א לברר כ"כ איזו הוא שם הטפל. ע"כ כ"ש דלר"ת אינו פוסל כשכתב על ב' שמות העיר מתא פ' דמתקריא פלונית אף שלכאו' י"ל ששם הראשון הוא טפל. כיון שא"א לומר בודאי שהוא טפל כי יש ג"כ בהפך. עוי"ל משום שזהו שמה הראשון של העיר וגם שם שהונח מבעל הלשון ובשמות העיירות יש טעם יותר לתפוס לעיקר שמה הראשון:

ג ועוד יש טעם אחר לזה דהכא א"א כלל לכתוב בענין אחר דלדלג לגמרי פיאטרא אינו נכון כיון שכותבין גם עכשיו בכל השטרות ובערכאות. א"כ ודאי הוא שם חשוב לענין כתיבה. ולכתוב עליו דמתקרי אי אפשר כיון שאין קוראין כן כלל דאף לר"ת שכותבין מרים דמתקריא שרה זהו מפני שעכ"פ פורתא קרו לה שרה. אבל כשאין קוראה כלל שרה א"א לכתוב דמתקרי ולר"ת הי' ההכרח לכתוב שרה דמתקרי מרים וסברא זו מצאתיה בספר שמות בתשו' שבסוף ספרו דק"ט סע"ב ליישב דברי מהרי"ק שרש פ"ו שכ' לכתוב אליהו דמתקרי באלי כו' הגם ששם אליהו אין קורין בו כלל. וז"ל ולר"ת ז"ל בדיעבד מיהא כשר כמו שאמר הריב"ש ז"ל ובנ"ד דיש לחוש שמא לא ניכר בשם אליהו לכן יותר טוב להקדים לכתחלה שם אליהו ולא להקדים שם באלי ולכתוב דמתקרי אליהו דשמא הוא לא נק' כן והא דאמרינן רובא מרים ופורתא שרה דיכתבו מרים וכו' ולא שרה דמתקריא מרים לר"ת ז"ל היינו משום דפורתא מיהא קורין אותה שרה לכן אתי שפיר דמתקריא שרה דר"ל דפורתא קורין אותה שרה אבל כל שהכל קורין אותה מרים ולא שרה כלל ושמה הראשון שרה יכתבו שרה דמתקריא מרים וקלקלתו תקנתו. והא דכתבו החבורים מי שנשתנה שמו מחמת חולי שאע"פ שקורין אותו תמיד בשם הראשון מ"מ אותו שם השני לשינוי הוא עיקר וכותבין אותו קודם. הכוונה דלא נקרא כלל בשם השינוי אלא בשם הראשון א"כ ה"א אחר שנשתקע שם השני לא יכתבו אותו כלל קמ"ל דמ"מ אותו שם הב' לשינוי הוא עיקר וכותבין אותו בגט וכותבין אותו קודם. אם מפני שהוא עיקר אם מפני אחר דאין קורין בשם השני כלל יכתבו דמתקרי ואה"נ דאם אין קורין אותו בשם ראשון כלל אלא בשם שני לבד קלקלתו תקנתו ויכתבו שם

הראשון קודם ועל שם השני יכתבו דמתקרי הגם דידעתי אני ידעתי דכ"ז הוא דוחק גדול ולחץ גדול ממנו ועדיין הדבר צ"ל תלמוד איך שיהיה אחר דאשכחנא למהריק"ו ז"ל דס"ל שאע"פ שאינו ניכר כלל בשם הראשון כותבין שם הראשון קודם ועל שם הב' כותבין דמתקרי א"כ ה"נ י"ל לדידיה בשם הב' דטפי עדיף משם הראשון דהגם דאינו ניכר שם הב' כלל מ"מ יכתבו שם הב' בראשונה ועל השם הא' דניכר לכל וקורין לו כן יכתבו דמתקרי עכ"ל. והגם שכ' בעצמו שזהו דוחק גדול היינו כשאין קורין בשם השני כלל וגם אינו חותם בו וחשוב שם הנשתקע. אבל בנד"ז שאין קורין פיאטרא אבל עכ"ז נכתב כן בכל השטרות כנ"ל אין זה דוחק כלל לכתוב פיאטרע דמתקרי טיאטרא וכ"כ עוד שם הס"ש בתשו' הנ"ל דק"ח ע"א וז"ל אשר ע"כ אי לא דמסתפינא הוה אמינא דסברי דלעולם שם הב' עיקר הגם דאין קורין לו כלל בשם הב' עכ"ז הוא עיקר וכותבין שם הב' קודם וע"ש הא' דמתקרי ל"ש אם לפעמים קורין בשם הב' ל"ש אין קורין כלל בשם הב' מ"מ כותבין אותו בראשונה דהוא עיקר וס"ל דליכא למיחש למידי אחר דשם הב' נכתב קודם הגם דלא מקרי כלל בשם זה אלא בשם הא' הא כתבינא דמתקרי ע"ש הראשון ומעתה ל"ק קושיי' הרב ז"ל דאפי' לטפל לא יכתבו אותו דהאיך יכתוב דמתקרי והוא אינו נקרא כן לאו קושיא היא דאדרבה מש"ה כתבינן אותו בראשונה ודמתקרי ע"ש הא' דנקרא תמיד עכ"ל. הרי ס"ל דאם כותבין דמתקרי על שם שאינו נקרא בו כלל מיחזי כשיקרא וכשכותבין אותו בתחלה שפיר דמי כיון שיש בו איזה מעלה יתירה על השם שנקרא בו תמיד ואע"פ שנראה זה אצלו לדוחק זהו דוקא בשם הנשתקע שבזה ודאי אין הלכה כדבריו וא"א לכותבו כן תחלה לשם העצם. אבל בנד"ז שאע"פ שאין קוראין כן עכ"ז לא נשתקע כלל וכלל שהרי נכתב הכל כן א"כ בזה יתרון מעלתו על שם טיאטרא לכן שפיר דמי להקדימו ועל שם הנק' בו בפ"כ יכתבו דמתקרי. דהיינו פיאטרא דמתקרי טיאטרא. ועי' שו"ת פמ"א ח"א סימן י"ח עד סימן כ"ב העלה לכתוב פרוסטיץ שם ישראל דמתקרי פראסטיוואייע שם שרוב א"י קורים כן ונכתב כן בערכאות שלהם י"ל שאני התם דבשטרות של ישראל אין כותבין רק פרוסטיץ וא"כ שם ישראל עיקר וע"ש הא"י כותבין דמתקרי שהרי נק' כן בפי הא"י. אבל הכא הרי נכתב בשטרות של ישראל ג"כ פיאטרא כמו שנכתב בעש"ג א"כ בזה יתרון מעלתו ע"ש טיאטרא כנ"ל ועוד שא"א לכתוב דמתקרי פיאטרא מטעם שאין נקרא בו כלל כמ"ש בשם הס"ש וכ"כ בכנה"ג בהגהב"י אות קמ"ב וז"ל ואין לכתוב גט אחד בלשון דמתקרי כיון שאין נק' בשם הראשון כלל. מהרח"ש בתשו' סימן כ"ו עכ"ל. וע"ש בפמ"א סימן כ"א בתשו' הגאון המפורסם מוה' אברהם ברודא ז"ל אע"פ שפקפק ע"ד הפמ"א עכ"ז הסכים למעשה כן

להבא כיון דסידר שם גט א' כן יכתבו כדרך זה תמיד. יעו"ש בתשובתו באריכות טעמו. א"כ גם בנ"ד כיון שנסדרו שם כמה גיטין כן אין לפקפק עוד כלל. כ"ש שנכתב כהוגן. והנה לפעמים מצינו דגם לר"ת כותבין דמתקרי על שם שנקרא רק בו לבד בפי כל כמו גבי שם דנערות כשקורין רק בו לבד ולא בשם העצם כלל כמו בשרה שערליין העלה הג"פ סימן קכ"ט ס"ק ס"ז לכתוב שרה דמתקריא שערליין ע"ש גבי אמנם אם כ"ע קרו ליה חקין וכן כ"ע קרו לה שרולה כו' יכתבו שרה דמתקריא שרולה או שערליין. והשתא קשה דהא לפי' ר"ת אמרי' דפי' דמתקרי היינו שהמיעוט קורין כן דלכן יכתבו מרים דמתקריא שרה ולא שרה דמתקריא מרים משום דרק פורתא קורין לה שרה שייך ע"ז דמתקריא. א"כ איך הכא גבי שם דנערות שנק' רק בו לבד כמו באשה שאינה עולה לס"ת ונקראת בפ"כ רק שערליין כותבין שרה דמתקריא שערליין והרי היא נקראת כן בפ"כ. וא"כ מחזי כשיקרא. אעכצ"ל דגם לשטת ר"ת אין מוכרח פי' דמתקריא שהמיעוט לבד קורין כן. רק הכוונה שמוכרח שזהו שם טפל כיון שכותב תחלה מרים ואח"כ דמתקריא שם פלונית מוכרח שהראשון חשוב יותר והשני טפל לו. וענין טפל זה יש לפרשו בשני פנים או שרק המיעוט קורין לו כן כמו במרים ושרה שבגמ'. או שאף שהכל קורין לו כן רק שהוא שם טפל כמו גבי שרה שערליין אע"פ דכ"ע קורין לה רק שערליין רק שהוא שם דנערות. ע"כ כותבין עלי' דמתקריא. הרי מוכרח דלר"ת ג"כ יש לפרש לשון דמתקריא שנקרא כן בפ"כ בשם זה לבד רק שמ"מ הוא שם טפל מטעם אחר. ויותר מוכרח כן מדין נשתנה שמו מחמת חולי ונק' בפ"כ בשם הראשון כנז"ל סעי' א'. א"כ בנד"ז כשיכתבו פיאטרא דמתקרי טיאטרא יש לפרש ג"כ דמתקרי טיאטרא שכן נקראת העיר בפ"כ כמו שהוא האמת. ועכ"ז כתבו עליו דמתקרי ולא כתבו אותו לשם העצם מפני שי"ל שערך שם זה לגבי פיאטרא מאחר שכותבין כן בכל השטרות ובערכאות בו לבד א"כ בערך הכתיבה נק' שם פיאטרא עיקר ושם טיאטרא טפל. או אף אם אינו עיקר ההכרח להקדימו בכתב כיון שבכתיבה הוא עיקר כו'. וכ"ש לשטת הרמב"ן והרמ"ה העומדים בשטת בה"ג וכ"נ דעת הרי"ף והרמב"ם אין שום מקום חששא בזה אף בשמות האיש והאשה. וכ"ש וק"ו בשם דמקום עמידה. והיה ראוי לסמוך עליהם בשם דמקום עמידה אף את"ל דלר"ת אינו כן. וכמובן מתשו' הגאון המפורסם מוה' אברהם ברודא ז"ל שבתשו' פמ"א הנ"ל. אלא שא"צ לזה דבאמת לשטת ר"ת ג"כ כשר כן אף לכתחלה מכמה טעמים. הא' ע"פ שטת הריב"ש דר"ת מודה דבדיעבד כשר והוא עיקר. וכאן כבדיעבד דמי כמש"ל בשם הבית מאיר סס"י קכ"ח. הב' דיש לחלק בין שמות האיש והאשה ובין שמות העיירות כמו שהוא מוכרח מפסק הש"ע סימן קכ"ח ס"ג דבשמות

העיירות א"א לברר כ"כ מי הוא הטפל. הג' כי בשם זה י"ל דפיאטרא אינו שם טפל וכמו שהוא דעת התומת ישרים ומהרש"ל. ונוסף לזה עפמ"ש המכמ"א בשם תשו' ב"י. הד' משום דכאן א"א לכתוב טיאטרא דמתקרי פיאטרא משום שאין נקרא כלל פיאטרא רק שהוא שם הכתיבה וא"כ בכה"ג ההכרח לכתוב פיאטרא דמתקריא טיאטרא. וזכר לדבר מענין נשתנה שמו מחמת חולי. ומענין שרה דמתקריא שערליין:

סימן רנא

ונידון עיר קאנטאפ שנכתב לבסוף באות פ ולא באות ף כה"ג ממש מצינו בב"ש בשמות אנשים אות יו"ד גבי יוזפ ע"ש שכתב כן ובספר טיב גיטין שם האריך בזה שהטעם משום דלא אפשר לכתוב בענין אחר כיון שהפ"א דגושה היא בסוף התיבה כו' מיהו באות ג' סקי"ב הביא בשם מהר"מ חריף והג"פ שאין לכתוב פ בסוף תיבה וכן נו"ן כפופה ודעתם להוסיף א' כזה גאטליפא. והוא כתב ע"ז ולענ"ד צ"ע לפי הנחת לשון לעז במדינות הללו כל שיש אל"ף לבסוף הוא מורה על נקודת קמץ וא"כ אם נכתוב א' לבסוף לא כמו שהוא נכתב הוא נקרא שהרי קריאת השם הפא רהוט לשלפניו בלא נקודה רק שהפ"א בדגוש כו' וצ"ע עכ"ל הט"ג. ולכאורה יש ללמוד להקל לכתוב אל"ף לבסוף ממ"ש תה"ד בפסקים סימן קמ"ב וז"ל וכיון דהוא בחטף יתכן לכתוב אל"ף לבסוף שכך רגילין לכתוב בשמות הקצרים של העיירות הגרא בזלא הכתוב בטופס ולפ"ד ג"כ אולמא וכן עיר ווינא כותבים כך עכ"ל. ועפי"ז כ' הנ"ש לכתוב בערא ע"ש. אך אנו אין נוהגין כן כמ"ש הב"ש לכתוב בער וכבר האריך בזה בס' ט"ג בש"נ אות רי"ש ומסקנתו לכתוב בלא אל"ף וגם התה"ד לא קאמר רק בשמות קצרים ופי' הט"ג דלפיכך דרך המדבר לתת סעד לתומכה ולקרות האות האחרונה כמין תנועת קמץ וקורין טוברא בדרך השינון וכותבין כן עכ"ל. אבל בנ"ד קאנטאפ שם ארוך הוא ואין דרך המדבר בשינון לקרות האות האחרונה כמין תנועת קמ"ץ כו' ע"כ אין לכתוב באל"ף. גם בג"פ סימן קכ"ח ס"ק ל"ב (הובא בט"ג) השיג עמ"ש מהרי"ב בברונא מתא כו' דאין כותבין ברו"ן בנו"ן דלמא מקצר הנו"ן והוי זיי"ן ברוז וכיון דצריך נו"ן כפופה בעינן נמי אלף דאין נון כפופה בסוף תיבה עכ"ל מהרי"ב. וע"ז כ' הג"פ וז"ל ודבריו צ"ע דאם שם העיר ברון איך משנים השם לכתוב ברונא כי היכי דלא ליתו למיכתב ברוז ועיין בפסקי מהרא"י סימן קמ"ב עכ"ל. ואפשר רמז שיש ליישב ד' מהרי"ב דברונא שם קצר הוא ולכן ש"ד להוסיף אל"ף לדעת פסקי מהרא"י הנ"ל. וכ"ז לא שייך בנ"ד דשם ארוך הוא ואפי' בשם קצר אפשר דל"ד לשון אשכנז ללשונינו. וגם לכתוב קאנטאפ צ"ע קצת עי' בפ' הבונה גבי פתוח ועשאו סתום כו' ובדיעבד ודאי

כשר כשנכתב קאנטאפ. אבל לכתחלה אפשר היה נכון שלא לכתוב כלל גיטין שם. אם לא שהוחזקו מכבר לכתוב שם כן. גם על ענין לכתחלה צריך לידע איך נוהגים יהודים לכתוב באגרות ושטרות:

סימן רנב

שלחו גט מאמציסלעוו לראמען ונכתב בו מסטיסלאוו לבד וא"א להשיג גט אחר משם וכבר בא השאלה בכתיבת שם העיר בתשו' הגאון אאזמו"ר ז"ל. והעיר נקראת בפי כל היהודים אמציסלעוו או אמטשיסלעוו. ובפי הא"י ובכתבם נקראת מסטיסלאוו:

א הנה מ"ש אאזמו"ר הגאון בסוף התשובה דמסטיטלאוו דאם כתב שם מקום הכתיבה לחוד פסול לכ"ע אפילו בדיעבד כו' עכ"ל. קשה דזהו נגד מ"ש הב"ש סימן קכ"ח סק"ח ואם יש למקום עמידה שני שמות כו' ע"ש מיהו בג"פ שם סק"ל משמע כוותיה. ואאזמו"ר נ"ע מייתי כן מהגהת רמ"א בסעיף ג'. וא"כ דברי רמ"א יהיו סותרין זא"ז למ"ש בסעיף ב' ובמקום הדחק יש להקל. וצ"ל כוונת רמ"א בסעיף ג' דקאי למקום דירה ומ"מ עפ"ז נ' לקיים סברת אאזמו"ר ז"ל אף במקום עמידה דהנה בספר תורת גיטין סימן קכ"ח סק"ה כ' תמוה לי דהפוסקים שהכשירו שינה מקום העמידה היינו בזמן הש"ס שהיו כותבים מקום דירה כו' אבל לדידן שאין כותבים מקום דירה כו' מקום עמידה הוי ממש כמקום דירה מכח כאן נמצא כאן היה כו' ע"ש. ובאמת כבר קדמו בסברא זו בתשו' הרא"ם ח"א סימן ס"ו הביאו הכנה"ג סימן קכ"ח בהגהת הב"י אות ו' וסיים ועיין בתשו' מהרח"ש סימן ג' וכן הביא דברי הרא"ם בג"פ סימן קכ"ח ס"ק י"ז ושם כתב והביא דבריו הרח"ש והג"פ סיים דמ"מ אם נשאת אפשר שיש להקל דלא תצא. אמנם המכתב מאליהו שער ג' סס"י זיין לאחר שפלפל הרבה בדברי הרא"ם כ' והנה נלע"ד דלדידן השתא דכתבינן מקום העמידה במקום מקום הדירה כו' א"כ הדר מקום העמידה להיות כמקום הדירה ואם שינה בו אליבא דכ"ע פסול כו' וקרוב אני לומר דהוי כדינא דמתניתן דשינה שם עירו דתצא עכ"ל. הנה החמיר יותר מהג"פ ולפע"ד שלזה נתכוין כאאזמו"ר הגאון ז"ל. והטעם דמקום עמידה הדר להיות כמקום דירה י"ל ע"ז שני טעמים האחד כמ"ש הת"ג דמכח כנכ"ה מחזקינן ליה שזהו מקום דירה. ועוי"ל דהפוסקים לא הקילו בשינה בדבר שא"צ לכותבו אלא בדבר שאין צריך לכותבו אפילו לכתחלה אלא למנהג בעלמא ולא מתקנת חכמים כ"כ הפנ"י פרק הזורק גט (דף פ') סד"ה אלא ודאי. ועוד נ"ל כו' ע"ש. וכ"כ הפנים מאירות חלק א' סימן כ"ב בתשובתו להגאון מוה' אברהם ברודא ז"ל. ומקור הדברים האלו הוא מהתה"ד סס"י רכ"ח אבל מקום הלידה וכן שם הנהר דלא אשכחן

דאצרכוהו רבנן כלל כו' ע"ש ובמכתב מאליהו שער ג' סימן י"ג. ואם כן עכשיו שכותבין מקום עמידה תחת מקום דירה. כדי שיהיה קצת ניכר מי הוא וכמ"ש בג"פ סימן קכ"ח ס"ק י"ג וס"ק י"ד. ועיין תשו' הריב"ש סימן י"ד שהביא הג"פ סימן הנ"ל סס"ק א'. וא"כ כיון שצריך לכותבו לכתחלה לא משום מנהג לבד כ"א כדי שיעלה במקום מקום דירה להכי אינו דומה לדבר שא"צ לכותבו לכתחלה. עכ"פ לדברי המכמ"א ע"פ תשו' הרא"ם דהדר מקום עמידה להיות כמקום דירה וכ"ד הת"ג וגם הג"פ ס"ל כן כ"ז שלא נשאת עכ"פ א"כ יש להחמיר בכותב שם מקום כתיבה לבד כמ"ש בהדיא התוספות (ד"פ ע"א) שזהו פירוש ומודים חכמים לר' מאיר בשינה כו' שם עירו ושם עירה יעו"ש:

ב אך עכ"ז למעשה נראה לע"ד שיש מקום להקל דיעבד אף שלא נשאת עדיין. מתרי טעמי. והוא זה דאף שהתוספות פרק הזורק מפרשים האי ומודים חכמים לר' מאיר בשינה שמו כו' דמיירי בשינוי שמדרבנן שיש לו שני שמות כו' וכן לעירו כו' וכתב שם דמקום כתיבה לבד. וכ"ד סה"ת סימן קכ"ז והסמ"ג וכ"כ הרשב"א הובא ג"כ בש"ג פרק הזורק. אכן התוי"ט שם משנה ה' ד"ה שינה שמו ושמה. הביא דהרמב"ם מפרש המשנה בשינוי ממש הפוסל מדאורייתא. וכ"כ הפנ"י בגיטין שם (דף ע"ט ב') בד"ה וצריכה גט שכן דעת רש"י דשינה שמו ושמה שבמשנה היינו שינוי הפוסל מדאורייתא לא מיירי כלל בדין היו לו שני שמות א' ביהודה כו'. וכן מבואר בחידושי הריטב"א שם. וא"כ לשטה זו אין לנו הכרח שאפילו במקום דירה ממש אם יש להעיר שני שמות וכתב רק שם דמקום כתיבה אף בלי וכל שם שיש להעיר שיהיה הגט פסול. ויהיה א"כ דין זה תלוי בפירוש המשנה דהשולח בראשונה היה משנה שמו ושמה שם עירו ושם עירה התקין ר"ג הזקן שיהיה כותב איש פלוני וכל שם שיש לו מפני תיקון העולם אם פירוש התקין שיהא כותב איש פלוני וכל שם שיש לו קאי ג"כ על שם עירו ועירה. או דקאי על שמו ושמה לבד. דמלשון המשנה יש פנים לכאן ולכאן. דממ"ש בראשונה היה משנה שמו ושמה שם עירו ושם עירה התקין כו' משמע כמו שעשה תקנה לשמו ושמה ע"י כתיבת וכל שום כן עשה תקנה ג"כ לשינוי דשם עירו ושם עירה ע"י וכל שום. אמנם ממה שסיים התקין שיהא כותב איש פלוני וכל שם שיש לו אשה פלונית וכל שם שיש לה. משמע שלא התקין כן רק בשמו ושמה ממש ולא בשם עירו ושם עירה. וכבר עמד ע"ז הר"ן במשנה הנ"ל. וכן בחידושיו שם וז"ל ואיכא מ"ד דבכלל איש פלוני הוא אף שם העיר כו' ולי אפשר כו' ע"ש דמסיק שהתקין רק בשמו ושמה כו' ע"ש. מיהו פירושו גם לאיכא מ"ד דבכלל איש פלוני הוא אף שם העיר. היינו שיכתוב שם עיר דירתו שבראשונה שהוא ארץ יהודה עם מקומו עתה בגליל. וע"ז מסיק שהרי הגט מוכיח מתוכו ששנה

את מקומו. אבל לענין אם יש למקום עירו שני שמות לא מיירי הר"ן ועיין בב"י סימן קכ"ח בד"ה ואם שילח הגט. ואפשר לפרש עוד כו' דמפרש המשנה התקין גם בשם העיר כשיש להעיר שני שמות. אבל מדברי הר"ן אינו נראה כן משום שי"ל דבשלמא בשמו ושמה צריך לתקן זה מפני שזה מצוי שביהודה נק' כן ובגליל משנה שמו. משא"כ בשם העיר לא שייך כן לכן לדבר שאינו מצוי לא חששו לתקן. דלא שייך בזה מפני תיקון העולם כיון שהוא דבר שאינו מצוי כלל. ע"כ פירש הר"ן דברי האיכא מ"ד היינו שיהא כותב כל מקומותיו גליל ויהודה. ולא שני שמות של העיר. וכן משמע מדברי הרשב"א שהביא הב"י סימן קכ"ח בד"ה ומן הדין היה וז"ל וכשתיקן ר"ג שיהא כותב איש פלוני וכל שם שיש לו אפשר שג"כ תיקן במקומותיהן שצריך להזכיר בגט כל המקומות שדרו בהן דירת קבע כו' עכ"ל. ובתשו' הרשב"א ח"א סימן אלף רי"ג משמע שנסתפק בזה וז"ל אלא שספקו לי מקומות אחרים ששנינו פרק השולח בראשונה היה משנה שמו ושמה כו' התקין ר"ג הזקן כו' ולא תקן שממקום פלוני וכל שום מקום אחרן דדר שם כו' אלא שאפשר לדחות כו' עכ"ל יעו"ש. וע"ש סימן אלף רל"ט. וביש"ש פרק השולח רס"י י"ד כתב וז"ל ומה שלא שנה נמי במשנה עיר פלוני וכל שם שיש לה נפרש לקמן אחר סיום השמות של איש ואשה עכ"ל וב סימן ל"ב הביא דברי הר"ן הנ"ל שנסתפק אם עשה תקנה זו לשם עירו ג"כ ואח"כ כתב ומ"כ בתקוני גיטין דשינה שם עירו ושם עירה לא איירי בשינוי ממש אלא שיש לאותה העיר שני שמות בשני מקומות עכ"ל וכבר נתבאר שזה כתבו התוספות (דף פ' ע"א). ושהרמב"ם ורש"י לא פירשו כן:

ג ולכאורה נראה דדין זה תלוי באשלי רברבי דהנה בתוס' פרק השולח (דף ל"ד ע"ב) כתבו וז"ל בטופסי גיטין של ה"ג כתב שצריך לכתוב וכל שום וחניכה דאית לי ולאתראי מבואר בהדיא שגם בשם עירו צריך לכתוב וכל שום וא"כ ס"ל תקנת ר"ג היה לכתוב וכל שום גם על שם עירו ושם עירה. וכ"כ הרמב"ם פ"ד מה' גרושין הלכה י"ב. אבל בהרי"ף פ' המגרש כ' וכל שום דאית לי דממקום פלוני כו' וכל שום דאית ליכי דממתא פלונית כו' וכ' הר"ן שהעיד הרמב"ן שראה נוסחת של הרי"ף מוגהת מכתב ידו כן הנה לא הצריך וכל שום רק בשמו ושמה ולא בשם אביו ואביה ולא בשם עירו ועירה. והנה בש"ע סימן קכ"ו סעיף ל"א כתב נהגו לכתוב וכל שום דאית לי ולאבהתי וכ' הג"פ שם ס"ק פ"ב דהטעם משום עדות הרמב"ן הנ"ל ומשמע להב"י דאף הני רבוותא דהצריכו לכותבו הוא משום שופרא בעלמא ואם לא כתבו אינו מעכב כו'. אכן גבי שם העיר כ' בש"ע סימן קכ"ח ס"ג יכתוב וכל שום דאית לי ולאתרי וכ' הג"פ שם ס"ק כ"ה דשם עיר לא דמי לשם אביו. ולכאורה אינו מובן הטעם דממ"נ אם גבי שם אביו אזיל בתר עדות

הרמב"ן. א"כ מה"ט ג"כ בשם עירו ועירה א"צ לכתוב וכל שום שהרי הרי"ף לא הצריך וכל שום רק בשמו ושמה לבד וס"ל כפשטא דמתניתן דר"ג לא התקין רק בשמו ושמה לבד ובזה די לכל החששות וא"כ כיון שלא תיקן בזה א"כ אף אם יש להעיר שם אחר במ"נ לא איכפת לן וכמו קודם תקנת ר"ג היה כותב אף בשמו ושמה רק השם שהיה לו במקום כתיבה והיה כשר כמ"ש כל המפרשים. וביחוד בחידושי הר"ן יעו"ש. א"כ ה"ה אף לאחר התקנה בשם עירו כיון שלא תיקן בזה כלל. וצ"ל שהרב"י הכריח דין זה ממ"ש התוספות בפ' הזורק (דף פ' ע"א) והרשב"א דפירש שינה שמו כו' ושם עירו כו' היינו שהיו לו שני שמות א' ביהודה וא' בגליל וכן שם עירו מיירי בכה"ג שמזה מוכח ומבואר כשיש להעיר ב' שמות אחד במ"כ וא' במ"נ צריך לכתוב שניהם או אחד עם וכל שום. ושהתקין ר"ג על שם עירו ועירה ג"כ כדרך שתיקן בשמו ושמה. וכן נראה ברור מדברי הרמ"ה שבטור סימן קכ"ח גבי שם העיר שהן ממש כמ"ש הטור בשמו סימן קכ"ט גבי שמו ושמה. אמנם לפ"ד הרמב"ם ורש"י והריטב"א דשינה שמו ושמה שם עירו וש"ע מיירי בשינוי גמור ולא ע"ד שהיו לו שני שמות כו'. א"כ אין משם ראיה והכרח לדין זה שבשם עירו ועירה יצטרך לכתוב שני השמות ואפשר דדי בשם דמקום כתיבה שכן קודם תקנת רבן גמליאל היו כותבים רק השם דמקום כתיבה כמו שהאריך בזה הר"ן בחידושיו. ובזה אתי שפיר הא דבנוסח הגט שבהרי"ף לא הזכיר וכל שום רק על שמו ושמה לבד ולא על שם האבות ולא על שם העיר וכנ"ל. וגם בסה"ת סימן קכ"ז הזכיר רק שני שמות בשמו ושמה ולא בש"ע וש"ע. מיהו מזה אין ראיה דהא בפירוש המשנה שינה שמו כו' עומד בשטת התוספות. וי"ל שלא היה לעיר ההוא שני שמות. וריו"ו נכ"ד ח"ב כ' דין זה בשם י"א וז"ל וי"א שצריך לכתוב בעיר כמו כן דממתא פלונית וכל שם שיש לה אם יש לעיר שני שמות וכ"נ עיקר עכ"ל מדכתב בשם וי"א מוכח דעכ"פ י"א שבשם עירו ועירה א"צ וכל שום כי לא התקין ר"ג על זה. ואפ"ל שגם לפ"ד התוס' וסיעתם דהתקין רבן גמליאל בשם עירו ועירה ג"כ. היינו דוקא כשכותבין מקום דירה שזהו פירש שם עירו אזי צריך לכתוב וכל שום דאית לאתראי ג"כ. אבל עכשיו שאין כותבין כלל מקום דירה, אף שכותבין מקום עמידה. הרי על מקום עמידה ודאי לא התקין ר"ג וכמ"ש הרא"ש פרק הזורק סימן ט' על היה במזרח וכתב במערב דהא דלא אוקמוה בגמרא על מקום עמידת הבעל משום דא"צ כלל לכתוב מקום עמידה כו' וא"כ ע"ז ודאי לא תיקן ר"ג. לכן אף שעכשיו כותבים מקום עמידה תחת מקום דירה כיון שזהו רק מנהג האחרונים ולא תקנת ר"ג ממש אין שייך להצריך מדינא וכל שום. ועוד דשפיר הוי איזה סימן אף שלא כתב וכל שום. ועוד דשם מקום עמידה ודאי לא

חמור משם האבות של המגרש והמתגרשת ואדרבה קיל מיניה. עיין ב"ש ב סימן קכ"ט ס"ט ס"ק י"ז. ובגי"פ שם ס"ק מ"ג. וא"כ כיון בשם האבות כ' בש"ע סימן קכ"ו סל"א נהגו לכתוב וכל שום שאינו אלא מנהג לבד. ועיין מזה במכמ"א שע"ד סימן כ"ט הביא הרבה דיעות שאין צריך. אף שהביא יש דיעות שצריך. לכן נראה בשם מקום עמידה ודאי אינו רק מנהג לבד לכתוב וכל שום דע"ז ודאי לא התקין ר"ג. כי שם האבות י"ל נכלל בשמו ושמה כמ"ש במכמ"א שע"ד סימן כ"ו בשם פסקי מהרא"י סימן קל"ח ושכן מתבאר מתשו' הר"ן שבב"י סס"י קכ"ח דמשמע מדבריו ג"כ דבכלל שמו איתיה לשמא דאבוה ושמו כדינו קאמר וכדכתב מהרא"י. וא"כ לפ"ז יש מקום לומר דבכלל תקנת ר"ג שיכתוב איש פלוני וכל שם היינו כמ"כ בשם אביו כיון דהוא בכלל שמו. אבל על שם דמקום עמידה ודאי לא התקין רבן גמליאל כלל לכן אין לנו לומר שיהיה מעכב בו וכל שום מדינא. לכן לפ"ז אם יש למקום עמידה שני שמות אחד במקום כתיבה ואחד במקום נתינה וכתב רק שם דמקום כתיבה לבד י"ל לכולי עלמא הגט כשר. וכמ"ש הב"ש סימן קכ"ח סק"ח אלא דהוא כתב הטעם דלא גרע משינוי ממש וכשר בשעת הדחק וע"ז קשה לסמוך כמ"ש המכמ"א והגי"פ בשם שו"ת הרא"ם דעכשיו שכותבין מקום עמידה תחת מקום דירה יש להחמיר בו וכן הת"ג תמה על הרמ"א וכמ"ש כ"ז לעיל. אך זהו בשינוי ממש דהיינו נדון דהרא"ם ששינה שם העיר שהיה צ"ל ליפאנטו כו' ע"ש דס"ל שזהו שינוי ממש. משא"כ בכתב שם דמקום כתיבה שאין זה שינוי כלל רק שלא נהג בו תקנת רבן גמליאל לכתוב וכל שום זה יש להכשיר אף להרא"ם:

ד אך עדיין יש מקום עיון בנד"ז דאמציסלעוו דלא דמי להא דכותבין מקום כתיבה. שהרי ג"כ במ"כ באמציסלעוו נקרא העיר כן היינו אמציסלעוו לבד ורק בכתבי האינם יהודים נכתב מסטיסלאוו. אבל כל היהודים קורים אמציסלעוו. או אמטשיסלעוו. והא"י י"ל קורים מסטיסלאוו. והמ"ץ דשם כ' שבכתבים ושטרות היהודים נכתב אמסטיסלאוו היינו כמו שכותבין הא"י בתוספת אות אל"ף. ולפע"ד באגרות שכותבין להם ממקומות אחרים ודאי כותבין רק אמטשיסלעוו או אמציסלעוו. והנה הב"י סימן קכ"ח בד"ה היכא שיש לעיר שני שמות כ' מהרי"ק שרש ק"ו כו' יש לכתוב השם המפורסם יותר בין העברים דפרסום אחר לא מעלה ולא מוריד וכיוצא בזה כ' מהרא"י בכתביו סימן קמ"ב כו' וכ"כ רמ"א בהג"ה בסעיף ג' שם שקורין לו ישראל עיקר. וע"ש בב"ש סק"ט דכותבין שניהם רק דכותבין שם ישראל לעיקר כמו קאזימר דמתקרי קאזימרז. ובגי"פ שם ס"ק ל"א כתב דממהרי"ק משמע דא"צ לכתוב רק שם דישראל לבד. והנה בשו"ת פנים מאירות ח"א סימן י"ט העה"ג שם הביא דברי פסקי מהרא"י סימן רמ"ב דבו

מבואר בענין שם שהא"י קורין שיש לחלק בין שמות האנשים לשמות העיירות דבשמות העיירות והנהרות חשוב קריאת שם שהגוים קוראים יותר ממה שהם קורין לשמות האנשים כו' והבין העה"ג כוונתו דמסתפק אולי בשמות העיירות שם הגוים עיקר מפני שזהו שמה הראשון כו' והפמ"א שם סימן ך' נחלק עליו דמהרא"י לא נסתפק כלל אולי שם הא"י עיקר רק ספיקותו הוא אם צריך לכתוב גם שם דא"י. שאף שבשם האנשים א"צ לכתוב רק שם של ישראל לבד. בשמות העיירות צריך לכתוב גם שם של הגוים כו'. וגם העה"ג לפי פירושו נחלק על מהרא"י. וא"כ עכ"פ לדברי הכל שם אמציסלעוו שקורים היהודים הוא עיקר. אף אם שמה הראשון הוא שם שהא"י קורין כנ"ל בשם העה"ג דבזה נחלק על מהרא"י. וכ"ש לדעת הפמ"א שפירושו אמיתי בדברי מהרא"י. הן אמת ראיתי בישו"ש פרק השולח סימן ל"ב שהביא בשם איזו מחברים דשם העיר כותבים ע"פ המיוסד בערכאות שלהם וס"ל דזהו עיקר השם (הפך ממ"ש רמ"א גבי קאזימר) אף שהיהודים קורים בשם אחר. ולכן חלק על מה שנוהגים לכתוב קאזימר דמתקרי קאזימרז דעיקר שמה קאזימרז ע"ש הדוכס שיסדה שהיה שמו כן וא"כ יש להפך ולכתוב קאזימרז דמתקרי קאזימר כו' והעיקר היה נראה בעיני לכתוב קאזימרז ותו לא דקאזימר הוא קיצור השם עכ"ל. וכן כתב שם בענין לעמבערג שכותבין לעמבערג דמתקרי לבוב והיה צריך לכתוב לבוב דמתקרי לעמבערג כי עיקר שם העיר לבוב ע"ש הדוכס שיסדה והיה שמו לב כו' ע"ש ואף שנקראת בפי כל היהודים לעמבערג. עושה עיקר ממה שנקראת העיר בתחלת יסודה אף ששם ישראל אינו כן. אלא דעכ"ז מצריך לכתוב שם דישראל כן בלשון דמתקרי אם לא שהוא קיצור השם כמו קאזימר לגבי קאזימרז כו'. וזו אינה עולה כ"כ כי אדרבה יש מפרשים דפירוש דמתקרי הוא השם המורגל בפי כל. ועיין מזה בטיב גיטין בלקוטי שמות עיירות ס"ק י"ט הביא דברי הישו"ש הנ"ל ואיך אנן לא נהיגין כותיה וכותבים לעמבערג דמתקריא לבוב וכן בקאזימר כמ"ש בש"ע. א"כ נקוט מכ"ז דאף אם בנדון זה יסוד שם העיר הוא מסטיסלאוו ע"ש הדוכס שיסדה. כיון אנן עכשיו קוראים רק אמטשיסלעוו או אמציסלעוו א"כ יש לכתוב שם זה לעיקר. ואף לדברי הישו"ש יש לכתוב עכ"פ מסטיסלאוו דמתקרי אמטשיסלעוו. דאין לומר דה"ל קיצור השם כמו גבי קאזימר לגבי קאזימרז לסברתו. דהא כתב שם דאם עיקר שמה קאזימר יש לכתוב קאזימר דמתקרי קאזימרז דקיצור השם אמרו ולא אריכת השם. ואף שמהרש"ל כתב כן דרך אולי הם סוברים כן. הרי כיון שנהגו כן עכצ"ל דס"ל שאין זה קיצור השם. כיון שהוא אריכות השם. וכ"ש וק"ו באמטשיסלעוו דהשינוי הוא בתחלתו שמוסיפי' תיבת אלף. וגם יש שינוי והפרש בהברת המם וכן בהטית ושין. שהם

מקדימין הסמך להטית וגם הברת סמך דוקא ובקריאתינו מקדימים הטית להשין והשין היא ימנית. א"כ הוא אריכות השם בשינוי גדול ע"כ אין לדמות כלל האריכות זו לקיצור השם. וסברא זו שכתבתי דהשינוי שבראש התיבה חשוב שינוי יותר מבסוף התיבה מבואר במכמ"א שע"ד סס"י כ"ה וז"ל ועיקר החילוק (בין נפאתה תפאתה ובין גרשון גרשום לולי שמבואר בתורה שהם שני שמות) הוא לע"ד בין השינוי שבא בראש תיבה או באמצעה לבא בסוף תיבה וכמ"ש לעיל עכ"ל. וצ"ע ממ"ש בב"ש בש"נ אות א' גבי אלזגוטא שאם ידוע שם העריסה גוטא כו' אף שהוא אריכות השם ויש לחלק דשם יש ג"כ שם גוטא כמו שנקראת מעריסה ועוד דשאני התם דשם העריסה הוא קריאת שמה בישראל משא"כ בשם שא"י קורין דהא לפ"ד מהרי"ק אינו מעלה ומוריד כלל וכ"ד אבי הש"ך בתשובתו הראשונה שבסוף ספר גבורת אנשים. וראיתי בט"ג גבי אלזגוטא השיג על הב"ש דלא דמי לקיצור השם. וה"נ ודאי באמטשיסלעוו מכמה טעמים דלעיל:

ה וכ"ז לענין לכתחלה ודאי יש לכתוב עכ"פ דמתקרי אמטשיסלעוו לכל הדיעות ועיין בשו"ת פמ"א מ סימן י"ח עד סימן כ"ב ובתשו' הג"מ עקיבא איגר ז"ל סימן קט"ו. אך דיעבד הנה להיש"ש י"ל שם מסטיסלאוו לא חשוב שם טפל. וראיתי במכ"א שע"ג סימן יו"ד הביא ב' דיעות האחד הפך דעת היש"ש וז"ל וכיון שכן הכל תלוי בקריאת ההמון אבל לשון הלטין שאינו ידוע להמון העם אלא לאחד מעיר ושנים ממשפחה ומה יושיענו בזה דעם היות שהוא על קו אמיתית הלשון ע"פ מה שהונח בראשונה ומה שמדברים ההמון יש בו טעות שנשתבשו בו מ"מ אין לנו עסק בגיטין אלא להודעה וההודעה בזה תלויה בידיעת ההמון יהיה באיזה אופן שיהי'. ואח"כ הביא דעת בעל תומת ישרים סימן ק"ה דיש לכתוב השם כפי שהונח מבעל הלשון ההוא והיינו שהוא עושה עיקר ממה שנקרא ע"פ אמיתית הלשון ואינו משגיח על אופן קריאתו בפי ההמון. אבל לדעת מהרי"ק אינו כן וכן המגיה בספר ת"י ס"ל דהולכין אחר קריאת ההמון, אף שנשתבשו בו זהו שם העיקר. ובודאי דגם להת"י צריך לכתוב על שם שההמון קורים וכל שום עכ"פ. א"כ לכל הדיעות חלילה מלהשמיט שם אמציסלעוו או אמטשיסלעוו השגור בפי כל היהודי' אף אם נודה שעיקר הנחת שמה בין הא"י הוא מסטיסלאוו. אך לענין דיעבד יש לסמוך על מהרש"ל והת"י דס"ל שהשם שהונח מבעל הלשון זהו עיקר שמה א"כ לפ"ז שם מסטיסלאוו אינו שם טפל. וכ"ש בצירוף מה שהחזיקו היהודים לכתוב בגיטין ג"כ רק מסטיסלאוו. וא"כ אולי יש לדמותו למ"ש בש"ע סימן קכ"ט סעיף יו"ד בהג"ה ודוקא אם הוחזק בשם הב' והוא מתשו' רש"י שבב"י שם בשם הא"ח וכמו דמחזיקים השם ע"י הקריאה לתורה אף שאין עולה לתורה כ"א פעם בשני חדשים והכא הרי נכתב

כן בגיטין תמיד בעיר גדולה כהנ"ל גם יש לדמותו למ"ש בג"פ סימן קכ"ח ס"ג ס"ק כ"ו גבי עיר חלאב ועיר טריפול כו' משום שכך היו כותבים בעוד שמם כן כו'. גם י"ל כמ"ש בש"ע סימן קכ"ט ס"ו ואף שהג"פ שם ס"ק כ"ט פי' דמיירי ששינה שמו קודם שנכתב הגט אינו מוכרח וגם בנד"ז מחזיקים ג"כ כן מאז ומקדם לכתוב [כן] בגיטין. וא"כ כיון דאינו שם טפל ולכן אם מקום הנתינה ג"כ באמטשיסלעוו י"ל אין לחוש דיעבד כשכתב שם מסטיסלאוו לבד וכמ"ש בב"י סימן קכ"ח בד"ה אם העיר או הנהר. בשם מהרי"ק. וא"כ מעתה גם כשהנתינה במקום אחר אין לחוש בדיעבד בשעת הדחק כנד"ז לפמש"ל דבשם עמידה ליכא תקנת רבן גמליאל משורש הדין עכ"פ. גם עפמ"ש בשו"ת מהרי"ט ח"ב חאה"ע סימן י"א גבי סטרופולה ואע"פ שההמון אומרים אסטרופולה באלף נוספת כו' שאנו רואין בירושלמי מפילין בשמות האלף הראשונה כמו רבי לזר רבי בא כו' ע"ש. וכ"ה בשמו בס"ש בש"ן אות שי"ן והביא עוד ראיה מענין אספקלריא שלפעמים נקראת ספקלריא וכן סרטיא איסרטיא עיין בערוך ערך ספקלר וערך סרט. א"כ כמ"כ מה שבכתב רוסיא משמיטים האל"ף דאמטשיסלעוו אין זה שינוי כ"כ. והשינוי בין ס' לט' ש' אינו מורגש כ"כ. וגם לפי דבריהם בכתבים ושטרות יהודים כותבים כן אמסטיסלאוו. וצ"ע דבפרק אין מעמידין בהמה (דל"ב סע"א) ואיבעית אימא גודא לחוד וגודע לחוד הרי ע"י שינוי קל כזה בסוף תיבה חשוב שם אחר מכ"ש בהפלת האלף לגמרי בתחלת תיבה ושאר שינויים שיש בהברת שם זה ממסטיסלאוו לאמטשיסלעוו ע"כ לכתחלה פשיטא שאין להשמיט דמתקריא אמטשיסלעוו עכ"פ אך על דיעבד י"ל עוד דמצינו שם שהקרי אינו כמו הכתיב כמו שם ידל רגילים לחתום א"ע ביוד ידל לפי ששייך לשם יהודא ועכ"ז נקרא בפי כל אידעל בהברת אלף. ואעפ"כ חותם א"ע ידל. וכמ"כ י"ל בעירם בק' אמטשיסלעוו ידוע דאע"פ שנכתב מסטיסלאוו הקריאה היא אמטשיסלעוו. ודומיא מ"ש המרדכי בשם הריצב"א גבי באורייש הואיל וידוע שדרכם לדבר לישנא קלילא כו' ע"כ כאן בתוך העיר י"ל ידוע שברוסיש כותבין מסטיסלאוו. ועיין בבית מאיר סימן קכ"ח ס"א מה שהשיג על תשו' נ"ב סימן פ"ז בענין העיר פילטץ שכתב בגט פילץ. וגם אם אין דבריו מוכרחים יש ליקח ממנו קולא לנד"ז דאין כאן שינוי. ולכן בעירם כשהנתינה ג"כ שם אין להחמיר:

שאף אם הוא שם הטפל כתב אאזמו"ר הגאון ז"ל שיש להקל אף בשם עירו ועירה משום דזהו שמה הראשון כו' ע"ש וכ"ש בשם העיר דמקום עמידה דלא דמי ממש לשם עירו שבגמרא וכ"ש דלפמ"ש בשם הישו"ש והתומת ישרים ס"ל שאין זה שם טפל כלל. מה גם בצירוף החזקה שהחזיקו כן לכתוב בגיטין ובצירוף הטעם דתשו' מהרי"ט הנ"ל

שלפעמים מפילים האלף כו' וא"כ אף בשהנתינה במקום אחר יש להקל בשעת הדחק משום דמקום העמידה לא דמי ממש למקום דירה לענין לכתוב כל השמות. ועוי"ל לסניף דכיון שזה השם מסטיסלאוו נמשך מלשון רוסיא. א"כ גם במקום נתינה זה ידעו שבלשון רוסיא כותבין מסטיסלאוו דהרי כשמניחים אגרת על הפאצט לאמציסלעוו ידעו בכתיבת האדרעס על הפאצט שנצרך לכתוב מסטיסלאוו. א"כ לפ"ז גם במקום נתינה לא נעלם שם זה מידיעה ועיין בשו"ת שב יעקב חאה"ע סימן ל"ג. אף שדבריו שם צ"ע מ"מ יש ללמוד לנד"ז דבלאו הכי יש טעמים להקל. ומה שהרמב"ם פ"ד מה"ג הצריך שיהא הכתב מבואר שידעו הקטנים לקרותו. ובנד"ז הקטנים כשיקראו מסטיסלאוו לא יבינו שזהו אמטשיסלעוו. נראה כוונת הרמב"ם הוא רק על גופי האותיות שיהיו מבוארין ועשויין היטב. אבל הפירוש מהגט אף אם הקטנים לא יבינו י"ל אין לחוש:

ו וכ"ז לענין דיעבד. אבל לכתחלה ודאי צריך לכתוב דמתקרי אמטשיסלעוו שבמה שיוסיפו כן לא יהיה לעז על גיטין הראשונים. ומ"ש ההמ"ץ דשם דהוי כקיצור השם. לא ידעתי פירושו אם ר"ל אמטשיסלעוו נחשב כקיצור לגבי מסטיסלאוו ע"ז השבתי למעלה דלא דמי כלל אם מפני שזהו אריכות השם ובשינוי הברות. אם מפני שלא אמרו שאין לכתוב הקיצור ודי בעצם השם אלא כשעצם השם הוא שנקרא כן בישראל ויש לו עצם ושרש משא"כ בשם כזה. ואם כוונתו דמסטיסלאוו חשוב קיצור השם מאמטשיסלעוו וסגי בהקיצור לבד. הנה הרי אדרבה הפוסקים כתבו שאין לכתוב קיצור השם כ"א שם העצם כמ"ש בש"ע סימן קכ"ט סט"ו ועיין מזה במכמ"א שע"ד סימן ח"י. וא"כ לפ"ז אין צריך לכתוב רק אמטשיסלעוו. ואם כוונתו שדיעבד יוצאים אם כתב הקיצור לבד בלי שם העצם ובלי וכל שום. הלא זהו ודאי רק דוגמת חניכא שהכל קורין לו בה כמ"ש התוספות פרק השולח וזה אינו שייך רק כשהיהודים קורים לו כן בקיצור זה. לא כן בנד"ז דנהפוך הוא שכל היהודים אין קורין רק אמטשיסלעוו:

סימן רנג

ע"**ד** העיר הנקרא בפי ישראל אילינא ובשם אינם יהודים ג"כ נקראת כן אלא שע"פ מה שכותבים שם העיר בכתבם י"א שנכתב אילאינא וכתבו בגט רק אילינא אם הגט כשר: **בגמרא** פ"ק דב"ק (דף ו' ע"ב) אמתניתין כשהזיק חב המזיק לשלם חייב המזיק מבעי ליה. אר"י אמר רב האי תנא ירושלמי הוא דתני לישנא קלילא וע"ש בתוספות. ובערוך ערך קל (השני) דתני לישנא קלילא טוב מעט בצדקה תרגום טב קליל בצדקתא. יוקח נא מעט מים תרגום ירושלמי קליל מיא עכ"ל. א"כ פי' לישנא קלילא שממעט בהלשון

ולכן שונה על חייב חב. ובדניאל סימן א' וחיבתם את ראשי למלך. וביחזקאל סימן י"ח ז' חבולתו חוב ישיב. וכבר חילקו התוספות בין לשון אין חבין לאדם שנמשך מענין חוב אין שייך בו יוד. אבל חייב צ"ל בו יוד כמ"ש בדניאל כנ"ל ואעפ"כ הירושלמי מדלג היוד למעט הלשון. ובתשו' מהרי"ט חאה"ע סימן י"א אע"פ שאנו רואין בירושלמי מפילין בשמות האלף בראשונה כמו ר' לזר ר' בא גם במבטא היו מפילין אותה כדאמרינן תנא ירושלמי משתעי לישנא קלילא. והא דמצינו בגמרא דידן רבא רמי כו' והם רב אבא רב אמי כו' הבליעו האלף לפי שהיא פתוחה ואינה נוחה לבוא על מלה פתוחה כגון רב אבא כו' והובא בס"ש בש"נ אות שין כ' שמות נשים שתחלתן סמך או שין שמאלית במבטא בני אדם מוסיפין אלף בתחלתן אשטרוגילא אשטשו וכן כולן ובכתיבת הגט מחסרין האלף כו' עכ"ד. והנה הגם ששמות אלו אינן נמצאים אצלינו ושיחסרו האלף. רק גבי אמטשיסלעוו מחסרין האלף מפני שנכתבת בכתב א"י מסטיסלאוו בלא אלף תחלה ואדמ"ו נ"ע חלק על זה. מ"מ זהו כשנקראת באלף. אבל בנד"ז שהקריאה בפי כל גם אצל א"י הוא אילינא ולא אילאינא. א"כ כולם תפסו בזה לדבר בלישנא קלילא. וגם בכתב ישראל נכתב כן רק אילינא. אם כן אף אם ע"פ דקדוק לשונם בכתב צ"ל אילאינא שפיר די כשיכתבו לישנא קלילא שכן נדבר בפי כל וכן נכתב בכתבי ישראל. ועדיף טובא מההיא דהס"ש. וכ"כ במרדכי פרק המגרש סימן תמ"ו ומה שקורין בורייש ואנו קורין באורייש נראה בעיני דכיון שמתוך מקום דירת האיש ומקום כתיבת הגט מוכח שמארץ הגר בא והוא לשונם לדבר לשון קלילא אין להקפיד כלל עכ"ל. והדברים ק"ו לנד"ז שבמקום הנתינה והכתיבה מדברים בלישנא קלילא וגם כותבים כן בכתבי ישראל שכשר לכתחלה כשכתבו אילינא. ועוד דבלא"ה מבואר בש"ע סימן קכ"ח ס"ג דשם ישראל עיקר וגבי הרעדיש רעדיש אין כותבין רק שם ישראל. אף שהם קורין הרעדיש כ"ש הכא שגם הם קורין אילינא. רק עפ"י דקדוק כתבם לבד א"כ זהו טפל דטפל. וכה"ג נמצא בתשו' פנים מאירות ח"א סימן י"ח בכתיבת שם עיר פרוסטיץ שנקראת כן בפי ישראל והגוים קורין פראסטיאווע ומיעוט הגוים החשובים קורים פראסניטץ. והעלו לכתוב פרוסטיץ דמתקרי פראסטיאווע. וא"צ להזכיר פראסניטץ דה"ל מיעוטא דמיעוטא. דהיכא דשם א"י אינו אלא מיעוטא דמיעוטא א"צ להזכירו כלל. ואף אנו נאמר דהכא כיון הקריאה בפי הנכרים הוא ג"כ כמו הקריאה והכתיבה בפי ישראל אילינא רק ע"פ דקדוק כתבם לבד י"ל אילאינא א"כ ה"ל מיעוטא דמיעוטא וא"צ להזכירו. ומה גם כי י"א שאף ע"פ כתבם אינו מוכרח כל כך שהוא אילאינא. כי אין בהכתב אחר הלמד

אות אלף שלהם כ"א נקודת אי ואין זה ממש כמו אלף. ואיך שיהיה עכ"פ זה הגט שניתן ודאי כשר לגמרי:

סימן רנד

נידון שנכתב שם הכפר ראבאווקע. והיא נקראת ראבוקא הבית במלופם וכן נכתב במכתבים של ישראל וגם האינם יהודים קורין כן רק שבמכתבים כותבים הבית בקמץ והוא"ו בשוא עכ"ל ויש לה עוד שם היינו פאנסוקא:

הנה מאחר שבמכתבים כותבין הבית בקמץ א"כ צריך לכתוב א' אחר הבית להורות על קמץ. וא"כ ממילא כיון שהוא"ו הוא בשוא ונרגשת במכתב מה שכתב שני ווין זהו כמ"ש הב"ש בהכללים שבסס"י קכ"ט סעיף כ"ב והיכא שצריך וי"ו כותבין שני ווין. רק מה שכתב עיי"ן לסוף אחר הקוף והיה צריך לכתוב א' לפמ"ש רומע"ל שגם בכתיבתם כותבים בקמץ הנה בב"ש בש"א אות מ"ם איתא כתב בס"ש בשם מהריב"ל אם כתב אלף בסוף (היינו בשם מתתיה וכתב מתתיא) כשר בדיעבד כו' ע"ש. אף דלמעשה פסק שם לא כמהריב"ל היינו בשמו ושמה. אבל בשם העיר דמקום כתיבה ונתינה יש לסמוך על מהריב"ל בדיעבד ושעת הדחק כזה. ותו דאף שהכתיבה בקמץ אחר הקוף מ"מ מסתמא נקראת בסגול מאחר דכתב ע'. וא"כ אין שום שינוי במבטא. ומה שמחמיר מעלתו מפני שאין נקראת כן רק ראבוקא הבית במלופם מ"מ יש דיעות דצריך לכתוב בהגט שם העיר על פי המיוסד בערכאות שלהם וס"ל דזהו עיקר השם כ"כ מהרש"ל ביש"ש פרק השולח סימן ל"ב וז"ל מהרש"ל שם עוד מצאתי בתקוני גיטין וז"ל ואם אין ידוע בודאי שם העיר יש לשאול איך כותבים הגוים בספריהם שם העיר כו'. גם אני קבלתי במקום שלא הורגל בה ליתן גיטין ואין ידוע איך נכתוב שם העיר ונהרותיה שיש לילך ולשאול מערכאות שלהן או מכומרי העיר שהם יודעים יסוד שם העיר ונהרותיה עכ"ל. והביאו ג"כ בטיב גיטין בלקוטי שמות עיירות ונהרות ס"ק י"ט. וכ"ד בעל תומת ישרים סימן ק"ה דיש לכתוב השם כפי שהונח מבעל הלשון ההוא. אף שהרבה חולקין עליהם לומר דהכל תלוי בקריאת ההמון עתה. מ"מ אין זה נחשב שינוי כלל מ"ש השם של הכפר ע"פ מה שכותבין במכתבם מה גם שהכפר רובו ככולו אינם יהודים. וגדולה מזו עיין בג"פ סימן קכ"ח ס"ק כ"ו (בד"ה הרי למדנו חילוק נכון) בענין סינים וצובא שכותבין כן בגט אע"ג שההמון קוראין אותם בשמות אחרים יעו"ש. ואע"ג דנד"ז לא דמי ממש מ"מ משם יובן דכיון שכותבין כן במכתבים גם עתה אע"פ שנקרא במלופם אין זה חשוב שינוי השם כלל. וכיון דאין זה שינוי אף אם יונח שכתב שם הטפל. ובודאי דאף לפ"ד

החולקים על הישׁ"ש והתומת ישרים וס"ל דיותר טוב לכתוב השם כפי הקריאה והמורגל בפיהם. מ"מ שם טפל מיהו הוי השם שהוא כפי שכותבים במכתבים. ומה גם דקרובים השמות זה לזה ראבוקא ראבאווקא. ובתשו' פנים מאירות סימן י"ח דימה נדון כזה למ"ש התוספות פרק השולח (דף ל"ד ע"ב) סד"ה והוא דאתחזק. אי נמי כשהשמות דומין זה לזה שהכינוי דומה לשם אף לכתחלה כשר בכינוי עכ"ל ולכן כיון בנד"ז דומין השמות זה לזה וא"כ השם ראבאווקא שכן כותבין אצלם שם טפל מיהו הוי. וכיון שכן הרי הב"ש סימן קכ"ח סק"ח פסק שאם יש למקום עמידה שני שמות ר"ל שם אחד במקום כתיבה ושם אחד במקום נתינה ושינה וכתב שם מקום הכתיבה לא גרע משינוי ממש וכשר במקום הדחק עכ"ל. ואף דבשינה ממש יש חולקים משום שעכשיו שאין כותבים מקום דירה רק מקום עמידה יש להחמיר בשינוי מקום עמידה וכמ"ש בג"פ סימן קכ"ח ס"ק י"ז מ"מ כשאין שינוי רק שכתב מקום כתיבה לבד יש להקל בדיעבד בשעת הדחק מטעם כעיקר שיש בזה ואין להאריך כאן ובזה יש לסמוך על הב"ש שמכשיר בפירוש בשעת הדחק ונד"ז שכבר מת המגרש ולהצריך חליצה זהו ודאי שעת הדחק הגדול. ופשוט דשם הטפל עדיף משם דמקום כתיבה כמובן מדברי הש"ע סימן קכ"ט ססע"י א' בהג"ה וס"ב וס"ד בהג"ה ובב"ש שם סק"ז. וכ"ד הג"פ ג"כ ססק"ח. וס"ק י"ו. וכן פשוט בהטור רס"י קכ"ט. והנה לא נעלם ממני שאאזמו"ר הגאון ז"ל בתשובתו בענין כתיבת שם העיר אמטשיסלעוו כתב דאם יש לעיר שם אחר במקום הנתינה דינה כשם הבעל ושם מבואר דאם כתב שם מקום הכתיבה פסול לכ"ע עכ"ד. והרי חולק על הב"ש סימן קכ"ח סק"ח שהבאתי לעיל. ולכאורה יש להפליא על דבריו מה ראה לחלק על הב"ש איך הדמיון מקום עמידה לשם הבעל. ויש לומר משום דכן משמע בפשיטות לשון רמ"א בהג"ה סעי' ג' שכתב ואם יש להן שם אחד במקום כתיבה ושם אחד במקום נתינה דינן כמו בשמות הבעל עכ"ל והוא מדברי הב"י סימן קכ"ח בד"ה ואם שולח הגט למקום אחר. אך הרי הב"ש כ' ע"ז גופא מה שכתב ומפרש דמ"ש רמ"א שדינן כמו בשמות הבעל קאי על שם מקום דירה ולא על שם מקום עמידה. דהא במקום עמידה הכשיר רמ"א בסעיף ב' אף בשינה ממש. ואיך יפסול בשם מקום כתיבה דעדיף טובא משינוי ממש. לכן מפרש דרמ"א מיירי כאן על מקום דירה, וצ"ע בלשון הב"י שם ואפשר לפרש עוד שאם עיר הכתיבה או עיר המגרש כו' ע"ש. ועיר הכתיבה היינו מקום עמידת העדים משמע דמחמיר בזה ג"כ כמו בשמות הבעל. וצ"ל דס"ל כמ"ש הג"פ ושאר אחרונים דעכשיו שאין כותבין מקום דירה חזר מקום עמידה להיות כמקום דירה וכ"כ התורת גיטין ג"כ. ויש בזה מקום עיון ואין כאן מקומו. אך בדעת הב"י ודאי א"א לומר כן שהרי פסק ב

סימן קכ"ח סעיף א' דאם שינה מקום עמידת העדים אם נשאת לא תצא אע"פ שכתב בסעיף ב' שעכשיו אין כותבין מקום דירה רק מקום עמידה ואם היה דס"ל דעכשיו חזר מקום עמידה להיות כמקום דירה א"כ אפילו נשאת תצא. דהא פסק בש"ע סימן קכ"ט ס"ג דאינו גט והוא מהרמב"ם פ"ג מה"ג הלכה י"ד. ועיין בג"פ שם ס"ק ט"ו בשם המגיד והלח"מ דהגט בטל. עכ"פ גם לדבריו הקדושים הרי כ' בפירוש שאינו מקפיד רק לעיירות שאינן סמוכות לשם דע"ז ס"ל להחמיר בכתב מ"כ ולא כ' מ"נ. אבל בניטין שניתנין בהעיר גופא או למקומות הסמוכים לא הקפיד כמבואר בפירוש שם בתשובתו אף דנקרא כתב רק שם הטפל של העיר לשיטתו יעו"ש. לכן גם בנד"ז אין להקפיד אף אם נאמר שזהו שם הטפל של הכפר. ועל כן אין להצריכה חליצה כלל מחמת כתיבת שם הכפר ראבאווקע. וע' בספר בית מאיר סימן קכ"ח סעיף א' במ"ש ובפרט היכא שהוא קרוב מאד לעיקר השם כו' ע"ש דהיינו בענין שם מקום עמידה. וכ"ש הכא דאיכא תרתי שהוא קרוב מאד לעיקר השם ראבוקא וגם זהו שם שכותבין כן במכתבם:

ובענין שכתב שם אבי האשה שניאור משה דמתקרי זלמן משה ובמחניכם נקרא זלמן לבד. ואפשר שגם במקום הנתינה קורין כן. ואף שנמצא שקורין במקום אחר זלמן משה הול"ל דמתקרי זלמן משה והמכונה זלמן כמ"ש בט"ג בסעיף כ"ג וכמ"ש בירושלמי אבל לכתחלה כו' עכ"ל. הלא אדרבה שם סעיף כ"ב כ' לכתוב שלמה משה דמתקרי זלמן משה. ולא הצריך לכתוב עוד והמכונה זלמן. משום שאף דמקצתן קורין זלמן לבד אלו אינם רק מקצרים השם כו' ע"ש. וכה"ג כ' שם סעיף ב'. ועוד והוא העיקר דכל זה בשם המגרש עצמו אבל בשם אבי האשה. הרי פסק רמ"א ב סימן קכ"ט ס"ט בהג"ה וכ"ש אם הזכיר שמו ולא הזכיר שם כינוי שלו דכשר. והיינו ודאי אף לדידן שאין כותבין וכל שום. והטעם כמ"ש בג"פ סימן קכ"ו סעיף ל"א ס"ק כ"ב דיש גדולי הפוסקי' ומכללן הרמב"ן בשם הרי"ף דתקנת רבן גמליאל שבמשנה פרק השולח (דל"ד ע"ב) שהתקין לכתוב כל שם שיש לי לא קאי רק על שם המגרש והמתגרשת ולא על אבותיהן ואף שכמ"כ יש גדולי הפוסקי' שחולקים עליהן וס"ל דתקנת רבן גמליאל הי' גם על שמות האבות. מ"מ בדיעבד סמכינן על הרמב"ן והרי"ף וסיעתם בפירוש תקנת ר"ג. ולכן אם הזכיר רק שם האב ולא הזכיר כינויו וגם לא כתב וכל שום כשר. וא"כ כ"ש וק"ו בנדון זה שכתב גם שם כינויו ולא כ' עוד והמכונה זלמן דכשר ומ"ש רומע"ל שיש בזה חשש שינוי שם אביה איני יודע לו טעם דהרי במילתו נקרא כן בשני השמות זלמן משה וכמ"כ גם עכשיו לא נשתקע שם משה ממנו שהרי נק' כן במ"א זלמן משה. ואפשר שגם במקום הנתינה נק' כן. וגם שמו שניאור משה שנק' כן לתורה מורה כן על שם זלמן משה. ואפשר וקרוב

שגם בחתימתו חותם כן שניאור זלמן משה אם בר הכי הוא שיכול לחתום וגם במכתבים אליו מסתמא כותבים ג"כ כן לפעמים. וא"כ אין שייך שינוי השם אלא חשש חסרון שם זלמן לבד וג"ז אפשר שאין צריך ודי בזלמן משה. ועכ"פ כיון שזהו בשם אבי האשה אין להקפיד כלל:

בעניין שלא כתב מתא מה שהרכיב דאם לא כ' ג"כ מי מעיינות דפסול. אין לזה שום שרש רק מה שיש לדייק הוא דאף שהרמ"א בהג"ה סימן קכ"ח ססע"י ב' הכשיר דילג תיבת מתא מ"מ הנה מקור דבריו הוא ממ"ש כן בד"מ סק"ה בשם תשו' מהר"ם פאדוה סימן י"ב והמעיין שם יראה שבנדון שלו הי' כתוב פעם א' מתא רק שדילג תיבת מתא שהי' צ"ל עוד אצל עמידת המגרש אבל אם דילג לגמרי תיבת מתא ולא כתבו כלל אין שום ראיה משם להכשיר רק בג"פ ס"ק כ"ג בשם מהריק"ש משמע דמכשיר בדילג תיבת מתא לגמרי. ובנד"ז לא ביאר מעל' אם דילג תיבת מתא לגמרי ולא נזכר בשום מקום בגט מתא או שדילגו פ"א. אך באמת גם אם דילג תיבת מתא לגמרי אין לחוש כלל דהא בתשובת מהרמ"פ הנ"ל מבואר אשר כל החשש בדילג תיבת מתא הוא שמא יאמרו שהוא כפר ולא עיר יעו"ש וע"ז השיב כיון שנזכר פ"א מתא תו אין לחוש. א"כ בנ"ד שבאמת הוא רק כפר מה יש לחוש אם דילג מתא שיאמרו שהוא כפר הרי באמת כן הוא:

ומ"ש רומע"ל דאין זה נק' שעת הדחק כיון שאפשר בחליצה. הנה ביבמות פרק (ד"א דל"א א') ס"ל לרבה גבי צרת ערוה אף שזרק להערוה גט רק שהי' ספק קרוב לו ספק קרוב לה מוקמינן אחזקה ומותרת הצרה לשוק ולא אמרינן תחלוץ מספיקא משום שאם אתה אומר חולצת מתייבמת הרי החליצה אינה דבר קל ואף דאביי ורבא שם לא ס"ל כרבה ומצריכים חליצה זהו בספק שקול דוקא אף דיש חזקה להתירא מ"מ להעמיד על חזקה בספק שקול לא סבירא להו אבל משום חששא וגזירה גם לאביי אמרינן בקדושין רפ"ג (דף סמך ע"א) דלא תחלוץ משום שאם אתה אומר חולצת מתייבמת הרי להצריך חליצה משום חששא בעלמא אינו נכון. ועוד שהחולץ נאסר בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו ולמה זה. ועוד איזו טעמים יש. ואיך שייך לומר ע"ז שלהצריך חליצה אינו נקרא שעת הדחק:

מ"ש לפסול המסדר. ע' בש"ע סימן קמ"א ס"ל בהג"ה בשם הרא"ם ובד"מ שם ס"ק מ"ב אילו נעשה ש"ק ליפוי כח היה כשר כדמשמע מתשובת הרא"ש שבטור סס"י הנ"ל אף שזה ג"כ חסרון ידיעה שהרי ש"ק שמינה הבעל לא מהני ולא כלום א"כ ניחוש שמא טעו בדין אחר. וע"כ צ"ל כיון הגט בפנינו ורואים אנו שנכתב בטוב אין לחוש וראי' מהגמ' ריש גיטין דרבה דמצריך לומר בפנ"כ ובפנ"ח מפני שבני מדה"י אינן בני תורה כדפרש"י

שא"י שצריכי' לשמה אעפ"כ כשאומר בפנ"כ ובפנ"ח הגט כשר ולא חיישינן לפסולי' אחרים משום דלא שכיחי. ומ"ש ר"ת לא ס"ל לרש"י. ותשו' הר"ן שכ' שלא היה סומך על ההדיוטות זהו מפני שלא ראה הגט כלל כ"א ההדיוטות כתבו שנתגרשה בטוב ע"כ כ' איך נסמוך עליהם כו'. וצ"ע בהקדמת הס"ש ובג"פ ובהרד"ך בית י"ח סוף סעי' יו"ד. והנה הטור סס"י מ"ט בפי' כל מי שאינו יודע בטיב גיטין וקדושין לא יהא לו עסק עמהן כ' להורות בהן. וכן פרש"י וכן כ' הסמ"ג מ"ע סימן מ"ח לא יהא לו עסק פירוש לעשות הוראות. אבל לסדר הגט י"ל אין זה הוראה דהא מצינו במשנה וגמ' שהבעל אומר לשנים תנו גט לאשתי דס"ו סע"א) ושם בגמ' לעיל מיני' בי תרי מינייכו נכתוב גיטא. ואע"ג דבפ"ק דגיטין (דף ה' סע"ב) משמע בגמרא ורש"י דהוו ממנו גברא רבא אגיטי לאורויי האיך נעביד משמע דגם סידור הגט צ"ל ע"פ גברא רבא י"ל זהו לכתחלה. אבל לא לפסול דיעבד. וע' בט"ז סס"י מ"ט שר"ל כן ולסוף דחה סברא זו. וע' בסדר הגט סעי' ק"א י"ל כ"ז לכתחלה. אבל דיעבד כשאנו רואים הגט שנכתב בטוב ככל הגיטין. ובפרט שכתבו הסופר הכותב גיטין תמיד כמו בנ"ד אין לפוסלו מחמת זה. וכ"מ עוד מדפרש"י בקדושין (די"ג סע"א) ד"ה הדר יתבי. דיינים המורים הוראה בעריות ואינן בקיאים וכו' ע"ש. הרי דזה קאי רק על המורים הוראות וע' בב"י סס"י ד' מ"ש בשם רבינו שמשון על הקראים. מוכח כמו שכתבתי דלא פסלם רק מפני שמגרשים שלא כדת. אבל לא מפני שמסדרי הגט אין בקיאין כ"כ כו':

אח"כ הגיעני מכתב מהמו"צ דק' מהלין. וז"ל נחזי אנן. איך כותבין בגיטין בעיר דובראוונא מאלאסטאווקא הלא דוקא באל"ף באמצע להדגיש הקמץ אף שההמון קוראין לפעמים במלאופם. וס"ל דגם עפמ"ש בפסקי מהרא"י סימן קמ"ב ואחר שינון לשון אשכנז אנו כותבין בגיטין עכ"ל ה"נ שינון הלשון לומר דובראוונא וכן ראבאווקא. והיינו שינון לשון רוסיא שממנו הונח שם העיר. זהו תוכן דבריהם. ואין דבריהם מוכרחים בזה דשאני במהרא"י שזהו שינון הלשון שמדברים בו עמב"י שם. אבל שינון לשון ראבאווקא אינו שינון לשון עמב"י. ומ"מ יפה הביאו ראיה מכתיבת עיר דובראוונא. גם מה שהביאו ראיה מהא שאין לחוש מ"ש ראבאווקע בעיי"ן ממ"ש בט"ג בליקוטי שמות עיירות סק"ג מענין קאמינקא יפה הביאו:

אך מ"ש הר"ר הלל נ"י בשם המסדר עצמו שקודם הנתינה נשתתק המגרש וגם חזר עכ"ל. זה צריך לידע איך ומה היה. ואם אח"כ חזר לבוריו וצווה שנית ליתן הגט. וגם אם החזרה הי' קודם גמר כתיבת הגט דהיינו קודם חתימת העדים יש לחוש בו טפי ע"פ מ"ש המל"מ פ"ו מה' גירושין סוף דין כ"א ודע שכתבו התוספות פרק המגרש כו'

ע"ש שיש לחוש שע"י החזרה קודם גמר הגט מתבטל הגט לגמרי ואינו חוזר ומגרש בו. אך אם החזרה הי' אחר גמר כתיבת וחתימת הגט רק קודם הנתינה אז חוזר ומגרש בו מ"מ צריך צווי שנית אחר החזרה וגם צריך לידע איך ומה היה החזרה. ותמיה שרומע"ל בתשובתם לא הזכירו מזה כלל. וגם הרב ר"ה הנ"ל הזכיר זה רק דרך אגב. לכן ראוי שישיתו לב לברר זה. וזולת זה אין בו חשש בדיעבד כנ"ל:

חזר המ"צ ר"ה נ"י ששם ראבוקא נק' רק בית האדון אבל הכפר נשאר בשם פאנסוקא. והבית שנכתב בו הגט קרוב יותר להכפר מלבית האדון. וא"כ כשנכתב עליו ראבוקא הוי שינוי. אך לא הביא עדים ע"ז כי אם שנשמע כן מפי גמל"ת. וכותב שמישראלים אין לברר הדבר כי הם קרובי הגרושה. ובגב"ע מעד א' ששלח מבואר שהאדון הוסיף להכפר כינוי שם ראבוקא. רק שקורין לה בפ"כ פאנסוקא עכ"ד. הרי דבריו סותרים זא"ז. ואיך אינו מאמין לישראלים לפי שהם קרובי הגרושה מסתמא יש מהם קרובים שאינם פסולים להעיד. ומאמין לגמל"ת שיהי' נאמן לסתור מעב"ד שהחזיקוה בגרושה כד"ת. וגם הגמל"ת אומר שהאדון קרא לכל הכפר ראבוקא. גם כיון שהאדון בעל הכפר הוסיף כן שם זה הוא ענין גדול יותר:

סימן רנה

הנה על הגיטין העברו אין לחוש כלל. כי הנה בעיר אמלין כותבין גם לכתחלה רק מהלין כפי שנכתב כן בלשון רוסיא והטעם משום כי גדולי הראשונים [ס"ל] דתקנת ר"ג לכתוב איש פ' וכל שם שיש לו לא קאי על שם העיר ולכן די בשם אחד של העיר לכן אף שכולם קורין אמלין סגי בשם אחד דמהלין כמ"כ בנעזין סגי דיעבד בשם ניזין ע"פ ד' מעל' שבעירכם נקראת כן ניזין בחירק אחר הנו"ן והו"ל לענין הקריאה כמו מהלין ואמלין. אך לכתחלה יש לכתוב בסגול אחר הנו"ן באשר כך נכתב ג"כ בלשון רוסיא כמו שראינו על שמות העיירות שבפאצט נכתב נעזין וגם הקריאה הוא כן בגלילותינו. בשגם שיש דיעה דתקנת ר"ג היה גם על שם העיר הגם שרוב הפוסקים ס"ל דלא היה על שם העיר כנ"ל:

סימן רנו

נידון איך לכתוב עיר קריווע פלאסע והשם ניתן לה מא"י. וכעת שינו הא"י שמה לשם אחר וכן קורים היהודים. רק מקצת יהודים קורין קריווע פלאסע:

בהש"ם פ' ע"פ (דף קי"ז ע"א) מרחב יה לרב חסדא מאי אע"ג דרב ורבה מחלקים התיבות לשנים טפי מרב חסדא היינו בהללויה וידידיה לרב. ולרבה גם בכסיה. ועכ"ז ס"ל דמרחביה תיבה א'. א"כ רב חסדא דס"ל דהללוי' וכסיה וידידי' א' הן היה הסברא דס"ל דכ"ש במרחביה תיבה א' הן ואפ"ה מסיק דתיקו מכלל דס"ל דאין ראיה מתיבה לתיבה עד שי"ל דיחלקו מהפך להפך:

ב ופליגי דידיה אדידיה כו' שם ושבח בב"א. קשה כיון דר"ל דפליגא דידי' אדידי' היינו דכאן סבר דנחלק לשנים וכיון שכן מהו בבת אחת. דבב"א משמע שהוא תיבה א' ממש א"כ לא פליג דידיה אדידיה. וי"ל דבאמת אין ר"ל הש"ס דפליג אדידיה דהוה ב' תיבות רק דפליג בהפי' דקאמר לעיל מאי הללויה הללוהו בהילולים הרבה וכאן ר"ל הללו להשם ומ"מ תיבה אחת היא. וזהו בב"א ר"ל שתיבה זו נתחברה משני תיבות שיהיו ב' התיבות תיבה אחת. וא"ש מ"ש בעשרה לשונות כו' בתהלה בהללויה והרי שניהם לשון הילול ולמה ימנו בשנים אלא משום דהללויה כולל שם ושבח בב"א היינו בתיבה א' ע"כ הוא מובדל בזה מלשון תהלה. אבל את"ל דהללויה הן ב' תיבות א"כ ה"ל כמו תהלה. וכ"מ ממש"ל לפיכך ידיד חול. ופי' הט"ג לפיכך ר"ל הואיל ונחלק לשני תיבות ע"כ י"ה קדש. אבל אם אינו נחלק לשנים היה חול אע"ג דהפי' שהוא ידיד ה' מ"מ כיון שאין השם תיבה בפ"ע רק נתחבר לתיבת ידיד להיותן משניהם תיבה א' אינה קדש. ועד"ז הוא ענין שם ושבח בב"א דהללויה שנתחבר להיות תיבה א' עם הללו:

ג וכן מוכח בפי' מהרא"י בפסקיו סימן קפ"ח דכ' וכריב"ל ק"ל כנגד רב (לומר דידידיה תיבה א' הוא). וקשה הא איכא מימרא אחרינא דריב"ל ס"ל דהללויה ב' תיבות הן וא"כ הל"ל דרב יכריע להורות כמימרא זו. א"ו הפי' כנ"ל דלא פליג כלל דידיה אדידיה דב' תיבות הן רק דפליג אדידיה דהפירוש כנ"ל וכיון דריב"ל לשני המימרות שלו ס"ל דהללויה תיבה אחת הוא לכן קאמר דקיי"ל כוותיה נגד רב. אבל קשה תרתי עדיין חדא למה הוצרך להוכיח מריב"ל תיפוק ליה הא ר' יוחנן פליג על רב בהדיא בידידיה. ורב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן. עוד קשה אמ"ש ומצינו למימר דה"ה פליג ריב"ל אידידיה דמהו הראיה מזה לזה ומרחביה לרב חסדא יוכיח כנ"ל. ולקושיא ראשונה י"ל כיון רב אמר בשם ר' חייא ע"כ אין לזה דין מחלוקת רב ור' יוחנן כ"א דין מחלוקת ר"י ור' חייא. ולישוב קושיא ב' י"ל דמ"ש בש"ס מרחביה לרב חסדא מאי היינו מקמיה דידעינן דהללויה וידידיה נחלקים טפי לרב ממרחביה כו'. מיהו זה אינו דגם מקודם דידעינן יש לומר דכסיה יוכיח דלרבה נחלק לשנים ועכ"ז מרחביה תיבה א' א"כ כש"כ לרב חסדא. אלא צ"ל דאין ראיה מן תיבה זו לזו:

ד ואמ"ש מהרא"י אבל ה"ה כו' השיגוהו ג"כ הגר"א. ורש"ל ביש"ש חילק עוד דהשמות שקורין אנו ר"ל עכשיו כשנקרא מי ידידיה ודאי אדעתא שיכתבו בתיבה א'. ואינו מוכרח דאולי ה"ל כמו שקורין למי בשני שמות כגון מרדכי פנחס או אברהם לוי דהכוונה שיקראו בשני השמות יחד. אבל לא שיהיה תיבה א'. ויש לחלק דהתם ידוע ששני שמות אלו כל א' שם בפ"ע ע"כ גם כשמחברים אותם באדם א' ר"ל שיהיו ב' תיבות. משא"כ שם ידידיה נותנין אדעתא שיהיו תיבה א' כיון שאין כל אדם ר"ל שזה הוא ידיד השם ממש. וי"ל דה"ל כמו מרדכי מן התורה מניין דכתיב מר דרור ומתרגמינן מירא דכיא. ועכ"ז הוא תיבה אחת מרדכי. וי"ל דשאני התם דלא נאמר כלשונו ממש מירא דכיא רק מרדכי. ועכ"פ מה"ט דרש"ל יש לקיים מ"ש מהרא"י דהכותב תיבה א' לא הפסיד (ואי כתב בתרי תיבות בחד שיטה נמי כשר. אבל אי כתב בתרי שיטין י"ל דפסול משום דל"ד לידיד יה שבפסוק מטעם שכתב רש"ל). והנה ראיה לרש"ל מהללויה למימרא דריב"ל דכולל שם ושבח בב"א. ור"ל דמ"מ הוי תיבה אחת:

ה והנה ענין מחלקותן אם תיבה אחת היא ידידיה או ב' תיבות אע"ג דודאי חד שמא הוא שניתן שם לאדם א' והשם סובל שני ענינים דהיינו שני תיבות שהשם אהבו. צ"ל דהפי' דקמיפלגי איך הונח זה השם אם שיהיה תיבה א' ואז אין השם י"ה קדש דומיה להללויה לריב"ל שם ושבח בב"א. או שיהיה ב' תיבות. ולכן פסק רש"ל דמחלוקת זו לא שייך רק בידידיה הראשון דהיינו שלמה. משא"כ מי שקורא עכשיו ידידיה אף את"ל דהיינו ע"ש ידידיה שבפסוק. מ"מ הוא אין כוונתו שיהי' ב' תיבות רק תיבה אחת מורכבת מב'. לפ"ז נקח מזה לפסק שנשאלתי אם הא"י קראו שם לעיר קריווע פלאסע ר"ל שהנהר הולך בעיקום. י"ל דלפ"ז הוו ב' תיבות כי השמות ארוכים כל א' וראוי שיהיו ב' תיבות. משא"כ מה שאנו בנ"י קורין העיר כן אין הכוונה רק שיהיה תיבה אחת להבדיל המשל ממי שקורא עכשיו ידידיה כו' דהא אין דיבורינו על לעז דא"י שנפרש ג"כ הפירוש כנ"ל רק אזלינן בתר שמא. ולכן ה"ל חד תיבה. ולכן בשני שיטין ודאי אין לכותבו. אבל בשיטה א' יש ב' פנים אם לעשות חד תיבה או ב' תיבות כיון מ"מ סובל כן לעשותו ב' תיבות וגם תיבה א' יהיה ארוכה יותר. ולכאורה שניהם כשרים:

ו וביש"ש פ' השולח סימן ל"א בשם ידידיה כתב ע"ש מהררי"ב ליתן שני גיטין וכתב ע"ז אני תמה כו' הלא יכול לצאת כל הדיעות כשיכתוב ידיד יה יעשה ריוח מעט כעין אות קטנה שזה אינו מזיק אפילו היא תיבה אחת עכ"ל. וצ"ל דהא בתיבה א' בין אות לאות א"צ להיות הפסק רק כמלא חוט השערה רק בין תיבה לתיבה צ"ל הפסק כמלא אות קטנה כדאיתא. במנחות (דף ל'). וצ"ל דכוונתו דאע"ג שהוא תיבה אחת אין מזיק

בו הפסק כמו בין תיבה לתיבה כיון שזה השם מורכב מב' תיבות באמת וה"ל דומיא כדרלעומר בפא"ט דאי כתבינן בתרי תיבות בחד שיטה שפיר דמי. ובס"ש דף ל"ז ע"ג תירץ דמהררי"ב ס"ל דלר' יוחנן דאמר ידידיה אחת היא אין לחלקה לשנים אפילו בשיטה אחת (ולא ברירא כ"כ ללמוד מכדרלעומר כמ"ש הר"ן אפשר כו') וכ"כ במכמ"א שע"ד סימן כ"ד דראוי לכתוב בזה שני גיטין מה"ט. גם בט"ז סס"י קכ"ט באות עמינדב כתב דלר' יוחנן פסול אפי' בב' תיבות בשיטה אחת רק דבגט מכשיר מטעם אחר דה"ל כחניכתו ע"ש דמכשיר בין בב' תיבות בין בתיבה אחת מה"ט. וממ"ש מהריב"ל ח"ג סס"י ט' גבי שם טוב דדומה לידידיה והוא משום שידידיה מורה ענין והוא שהוא ידיד ה' וכן שם טוב מורה ענין ומש"ה היה נראה דפסקינן להו בתרי תיבי כו' מבואר ג"כ דס"ל כרש"ל:

ז והנה הס"ש פסק וז"ל ולענין הלכה נלע"ד דנכון לכתוב כעין דנוהגין בתיבת דיתיהויייין דמניחין ריוח קצת כל דהוא ואינם נראים ממש כתיבה אחת גם לא כשני תיבות ממש אלא נראית כעין תיבה אחת וכעין שתי תיבות ה"נ יעשה בשם ידידיה אך יזהר הסופר שלא יניח ריוח הרבה אלא מעט כל דהוא כדי דיותר תהא נראית כתיבה אחת משני תיבות עכ"ל. והג"פ סעי' ל"ג ס"ק קל"ד כ' לדעתו יראה הלכה למעשה דשם ידידיה יכתוב אותו ב' תיבות כעין תיבה אחת ויותר יהיו נראים ב' תיבות מתיבה אחת כו'. והס"ש שכ' להפך לא דק עכ"ל. וטעמו של הג"פ משום דבגמרא פשוט יותר דידידיה נחלק לב' תיבות משאינו נחלק. מיהו לפמש"ל בשם רש"ל לחלק בין ידידיה הראשון לידידיה עכשיו יש לקיים דברי הס"ש. לכן בקריווע פלאסע דלהריב"ל דומה זה לידידיה יש לנהוג או כהס"ש או כהג"פ. ולפמש"ל דמה שהיהודים קורים קריוועפלאסע יש לדמות לידידי' דעכשיו ולא לידידיה הראשון. א"כ כיון שהא"י קורין עכשיו בשם אחר רק כותבין דמתקרי קריווע פלאסע ע"ש קריאת מקצת היהודים י"ל לנהוג כהס"ש דיותר תהא נראית תיבה אחת משני תיבות:

סימן רנז

נידון הכתיבה בגט עיר טאלנא שהאינם יהודים קורים וכותבין טאלנע בעיי"ן לסוף וכן נמצא בהארחיוייע והיהודים קורין וכותבין טאלנא. ועל הפאצט כותבים טאלניא וכבר ניתנו איזו גיטין בשם טאלנא לבד עכ"ל. מדכתב מעל' קורין וכותבין משמע שיש שינוי ג"כ בהברה שהאינם יהודים שקורים טאלנע בעיי"ן היינו בסגול תחת הלמד והיהודים שקורין טאלנא היינו בקמץ או בפתח תחת הלמ"ד. וא"כ לכאורה הם כמו שני שמות

כמ"ש בגמרא פרק אין מעמידין (דל"ב ע"א) ואיבעית אימא גודא לחוד וגודע לחוד. וא"כ היה צריך לכתוב ב' השמות טאלנא דמתקרי טאלנע. אך לכתוב ג"כ ודמתקרי טאלניא נ' דא"צ עיין שו"ת פנים מאירות ח"א סימן י"ח על עיר פרוסטיץ לכתוב פרוסטיץ (שהוא השם שקורים היהודים) דמתקרי פראסטיאווע היינו השם שקורים האינם יהודים בני המדינה וכן נכתב בפנקס שלהם ובשטרי ערכאותיהם) וא"צ לכתוב עוד ודמתקרי פראסניטץ (שהוא השם שקורים מיעוט האינם יהודים החשובים כשמדברים בלשון אשכנז) משום דהם מיעוטא נגד האינם יהודים שקורים פראסטיאווע. וכיון דהיהודים קורים פרוסטיץ. א"כ ה"ל הקורים פראסניטץ מיעוטא דמיעוטא ולא חיישינן להו. והסכים עמו הגאון מהרר"ג ז"ל ממיץ. ומ"מ בנד"ז אפ"ל דדי בשם טאלנא לבד כיון דטאלנא וטאלנע קרובים מאד זל"ז והשינוי ביניהם מועט מאד אין להקפיד בשם העיר דאפילו בשמות האיש והאשה כתבו התוספות (דל"ד ע"ב) סד"ה והוא דאתחזק. אי נמי כשהשמות דומין זה לזה שהכינוי דומה לשם לכתחלה כשר אף בכינוי עכ"ל. והיינו דוקא כינוי שהיהודים קורין לו בו. וא"כ בנד"ז שם טאלנא שהיהודים קורים כן ה"ז דומה ביותר לשם טאלנע שהאינם יהודים קורים לו כן. וכ"מ מפסקי מהרא"י סימן קמ"ב בכתיבת שם רוטנבורק שאע"פ שנכתב בכתב א"י בגימל לסוף אעפ"כ אנו כותבין בקוף כו' ע"ש. והובא ב"י. וההפרש בין טאלנא בפתח ובין טאלנע בעיין שהוא בסגול אינו גדול כ"כ מההפרש בין גימל לקוף. ומ"מ אין משם ראיה דמבואר שם שהיו כותבין על השמות וכל שום א"כ י"ל גם בהעיר היו כותבין וכל שום משא"כ לדידן דאינן כותבין וכל שום אפשר היה מצריך לכתוב דמתקרי רוטנבורג. לכן אין ממנו ראיה לא להקל ולא להחמיר. (והב"ש סימן קכ"ח סק"ט הביא ראיה מדבריו ולכאורה דבריו נכונים דאף במקום שכותבין וכל שום ע"ש העיר היינו גבי וכל שום דאית לי ולאתרי. אבל גבי למנין שאנו מונין היום במתא פלונית אין כותבין כלל וכל שום כמבואר בנוסח הגט שבהרמב"ם פ"ד וא"כ ע"כ היו כותבין רק למנין שאנו מונין במתא רוטנבורק בלא וכל שום ומ"מ אפשר לדחות משום דגבי אנא פב"פ דממתא רוטנבורק היה כתוב וכל שום דאית לי ולאתרי כו' א"כ זה הוכל שום עולה ג"כ למ"ש תחלה במתא רוטנבורק. אך הרי כשאין המגרש והמתגרשת מרוטנבורק ומתגרשים ברוטנבורק לא שייך תירוץ זה דאז היה נכתב בהגט רוטנבורק בלא וכל שום ע"כ יש לומר דשפיר נכון ראיות הב"ש מדברי מהרא"י] אבל מדברי התוספת הנ"ל יש ראיה שא"צ לכתוב דמתקריא טאלנע. וכיון דהם כתבו כן על שמות האיש והאשה. א"כ לפחות יש לסמוך ע"ז בשמות העיר. דבלא"ה הרי"ף ס"ל שלא התקין ר"ג ע"ז וכל שום. היינו דס"ל שלא תיקן לכתוב וכל

שום רק על שמות האיש והאשה ולא בשם עירו ועירה כפשטיות לשון המשנה שיהא כותב איש פלוני וכל שם שיש לו. ולא נזכר וכל שם שיש לו ולאתריה. וממילא לפי זה א"צ לכתוב דמתקרי. אלא דרבו החולקים עליו כמו שהאריך בזה בספר מכתב מאליהו שער ג' סימן ט'. אבל בנד"ז שהשמות שוים ממש י"ל די בשם שהיהודים קורים וכותבים דהיינו טאלנא אע"ג גבי פוזנא כותבין לכתחלה פוזנן דמתקרי פוזננא כבר תירץ הב"ש סימן קכ"ח סק"ט הואיל דרך האינם יהודים לדחוק הנו"ן וא"כ נראה כשם אחר. וגם שם אם נכתב הגט אף אם לא ניתן הכשיר הלבוש ליתן הגט ושם השינוי בהנקודות בשני הנונין כמובן. אבל הכא השינוי רק בניקוד אות אחד ע"כ זהו דומה להרעדיש רעדיש דפסק רמ"א דאין כותבין רק שם היהודים. ומה גם הכא דהוה קצת דיעבד כיון שכבר נכתבו כן כמה גיטין בשם טאלנא לבד יש לחוש להוצאת לעז. ועוי"ל דכשכותבין טאלנא באלף לסוף יש לקרותו גם בסגול כמו שיש לקרותו בפתח כמו ווינא. ברודא. דובראוונא. א"כ אין שום שינוי בההברה גם מקריאת העיר שקוראין האינם יהודים:

סימן רנח

ע"ד הגט שנכתב בחצר של אדון א' אשר אין שם רק חצר האדון וביתו ובנינים ולא שום כפר ונכתב בו במתא פ' כשם שנק' אותו החצר. הנה ודאי דחצר ובית א' אינו נקרא עיר כדמוכח ממחלוקת ר"ת ור"י בערובין (דנ"ז) אם נותנין קרפף לבית דבית אינו כעיר. ושיעור עיר משמע ג' חצירות של שני בתים כדאיתא במס' ערכין פ' המוכר את שדהו (דל"ב א') ע"ש ברש"י ד"ה שלש. (ודל"ג ע"א) ד"ה כמי שאין להם חומה הואיל ואין בה כדי עיר. וה"ט דר' שמעון בערובין (דנ"ט א'). ומ"מ נ' להכשיר הגט דפי' מתא אינו כלל עיר כי תרגום עיר היינו קרתא אבל מתא נ' דפירושו מקום. והגם דתרגום מקום הוא אתר. מ"מ גם מתא נראה שהוא מקום. וכ"מ ממ"ש בערובין דס"א א') כלבא בלא מתיא. דהפי' כשאינו במקומו. וכ"מ יותר בשבת (קמ"ה ב') בלא מתא תותבאי ופרש"י במקום שאינו עירי. ועכצ"ל שם כן. דודאי הפי' שם שהוא בעיר רק שאינה עירו. וא"כ מהו בלא מתא אעכצ"ל במתא עניינו מקומו. וכיון שכן אפי' כ' על מקום חצר הנ"ל מתא אין זה שינוי. כי מקום מצינו בפסוק על עיר כמו בפרשה וירא ונשאתי לכל המקום וגו' וגם על מקום א' ממש. נמצא אף שאינה עיר אילו היה כותב במקום פ' ודאי היה כשר וכמ"ש בהריב"ש סימן נ"ז הדרה במקום תלמסאן. כמו"כ כשכתב מתא נמי נ' דכשר. ועוד דאפי' את"ל שזהו שינוי מ"מ אין השינוי בשם העיר ממש רק בסימני העיר שקראה מתא ולא חמור משינה שם הנהר. עי' ג"פ סימן קכ"ח ס"ק ל"ט בשם תשו' הרא"ם ח"א ר"ס ס"ו

דאם שינה בסימני העיר כו' והרי הרמ"א מכשיר אפי' בשינוי גמור במקום עמידת העדים במקום עיגון אף שהמכמ"א מחמיר כשאין כותבין מקום דירה מ"מ בשינה בסימני העיר קיל יותר כנ"ל. ועוד כיון דעכשיו כותבין בגיטין מתא בין על כרך גדול בין על כפר קטן ה"ל כמ"ש בש"ע סימן קכ"ט סק"ז אם כ' פ' החכם כו'. ועי' ג"פ שם ס"ק ל"א מ"ש כיון דנשתרבב המנהג כו':